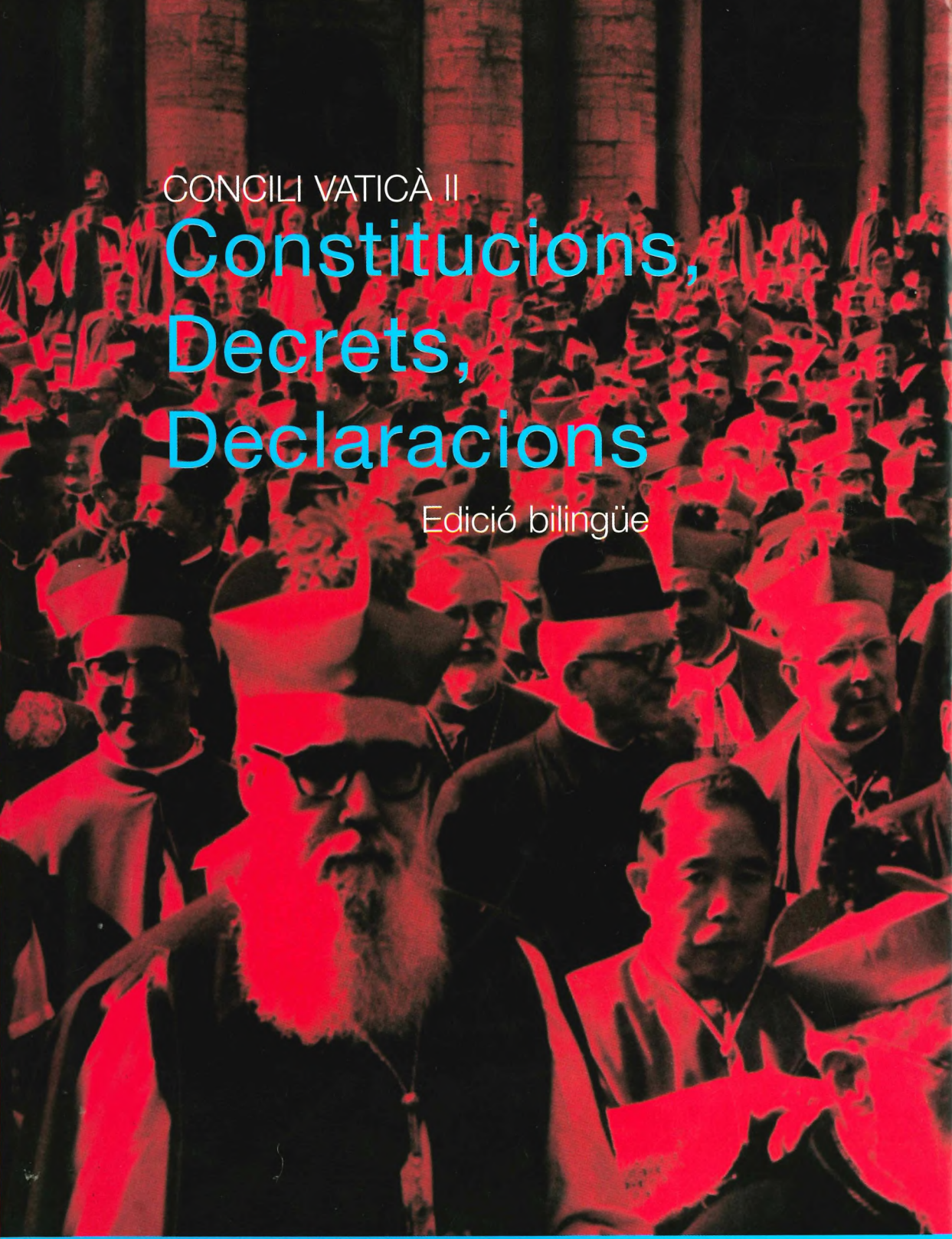

CONCILI VATICÀ II

Constitucions, Decrets, Declaracions

Edició bilingüe

Facultat de Teologia de Catalunya
Publicacions de l'Abadia de Montserrat

CONCILI VATICÀ II

Constitucions, Decrets, Declaracions

Edició bilingüe

FACULTAT DE TEOLOGIA DE CATALUNYA
PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT
2003

Aquesta obra ha estat publicada amb la col·laboració del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Primera edició, gener de 2003
© 2003 dels diversos autors, per la introducció general i les introduccions particulars
© 1991 Centro Editoriale Dehoniano. © 1973 Istituto per le scienze religiose, Bologna, pel text llatí
© 2003 Bernabé Dalmau, per la traducció catalana i pels índexs
La propietat d'aquesta edició és de Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Ausiàs Marc, 92-98 – 08013 Barcelona
ISBN: 84-8415-457-2
Dipòsit legal: B. 56-2003
Imprès a Novagràfik, S.L. - Pol. Ind. Foinvasa - Vivaldi, 5
08110 Montcada i Reixac

NOTA EDITORIAL

Aquest volum, que com totes les obres en col·laboració ha tingut una gestació lenta i complexa, respon als anhels d'alguns professors de la Facultat de Teologia de Catalunya —sobretot de mossèn Joan Busquets, en aquell moment degà de la Facultat, i de mossèn Armand Puig— i d'alguns monjos de Montserrat de posar a l'abast del públic català una nova traducció de les constitucions, els decrets i les declaracions del Concili Vaticà II, que va tenir tanta importància a casa nostra i que continua vigent en molts aspectes. Hi donem no solament la versió catalana dels textos, feta expressament pel pare Bernabé Dalmau, director de *Documents d'Església*, sinó també el text llatí corresponent, reproduït de l'obra *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, a cura de Giuseppe Alberigo, Giuseppe L. Dossetti, Perikles-P. Joannou, Claudio Leonardi i Paolo Prodi (Bolonya: Edizioni Dehoniane 1991), pp. 820-1135. Per raons pràctiques, les notes hi són donades únicament en llatí. Els precedeix una introducció general, redactada pel pare Evangelista Vilanova, i introduccions especials a cada un dels documents fetes per professors de la Facultat de Teologia de Catalunya o per monjos de Montserrat. Clouen el volum uns útils índexs de citacions bíbliques, de citacions del magisteri pontifici i de les Congregacions Romanes, d'altres fonts i d'autocitacions del Concili Vaticà II, i sobretot un extens índex de matèries, tot plegat a cura de Bernabé Dalmau.

Donem de tot cor les gràcies a la Facultat de Teologia de Catalunya, que ha aportat les introduccions d'aquesta obra, i a totes les persones que l'han feta possible amb la seva col·laboració i el seu suport.

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

INTRODUCCIÓ GENERAL

EVANGELISTA VILANOVA

1. DE L'«ESDEVENIMENT CONCILIAR» ALS DOCUMENTS DEL VATICÀ II

Els fets són coneguts —almenys per a la generació de cristians que protagonitzaren aquella «primavera de l'Esperit», en expressió de Joan XXIII— i poden ser evocats sintèticament.[1] Ja en el primer anunci del 25 de gener de 1959, el Papa va col·locar el que seria el Concili Vaticà II en la perspectiva de la promoció de la unitat dels cristians i d'un *aggiornamento* de l'Església romana. Malgrat resistències i contrastos, es mantingué ferm en aquestes dues intuïcions, tant més que des de l'interior com des de l'exterior del catolicisme va rebre un ampli encoratjament. Mitjançant una pedagogia progressiva, en la fase preparatòria entre els anys 1959 i 1962, el Papa Joan va precisar i concretar aquelles indicacions, fins a arribar a l'anunci solemne en l'al·locució programàtica en el discurs d'obertura, l'11 d'octubre de 1962.[2]

Primàriament «esdeveniment» eclesial,[3] el Concili Vaticà II (1962-1965) va produir uns «documents». Aquesta constatació és instructiva i podria ser llargament desenvolupada. Entre l'esdeveniment i els textos hi ha relacions múltiples i complexes. Oblidar tota aquesta documentació, en el seu conjunt, és córrer el perill d'ésser superficial, i fins i tot injust, davant un treball i un programa eclesials de gran abast.

El Vaticà II, vint anys després de la seva conclusió, fou confirmat pel Sínode extraordinari dels bisbes de 1985. I no sols fou confirmat, sinó que fou proclamat com la «màxima gràcia del segle», i la «Magna Charta» de l'Església catòlica per al present i per al futur. Per això, cal recórrer als seus textos. Els setze documents —quatre constitucions, nou decrets, tres declaracions— d'aquest Concili representen allò en què els pares conciliars estigueren d'acord a afirmar i són invocats justament com l'expressió determinada de les seves intencions i decisions.

La novetat irreductible del Vaticà II, tant en el projecte de Joan XXIII com en la seva realització, fou de rebutjar qualsevol nou anatema i de suggerir respostes catòliques positives a les qüestions del món d'avui. Basta constatar la intenció i els seus efectes: el Vaticà II

1. Un bon resum en G. ALBERIGO (ed.), *Historia de los Concilios ecuménicos*, Salamanca: Sígueme 1993, pp. 335-373.

2. Ed. crítica d'A. MELLONI, «L'allocuzione "Gaudet Mater Ecclesia" (11 ottobre 1962)», en *Fede Tradizione Profezia. Studi su Giovanni XXIII e sul Vaticano II*, Brescia: Paideia 1984, pp. 223-283.

3. *L'evento e le decisioni. Studi sulle dinamiche del Concilio Vaticano II,* a cura di M. T. FATTORI e A. MELLONI, Bologna: Il Mulino 1997.

o la faç positiva del catolicisme contemporani. El ressò del Concili en esferes a voltes ben allunyades de Roma ve d'aquest fet. Per primera vegada, després de molt temps, l'Església catòlica surt solemnement de la seva reserva crítica: ¿no en prendrem consciència i no escoltarem allò que es proclama en el seu exterior?

D'aquesta manera, el Vaticà II resulta un dels principals esdeveniments espirituals del segle xx, si no el més important, que permet d'evitar tota confusió contra les tendències pesades com ara la secularització o el seu contrari, el discutit i ambigu retorn actual del fet religiós i del sagrat. Per a la història del catolicisme, no hi ha cap dubte: el Vaticà II és el gran esdeveniment, sigui quina en sigui la sort posterior, ja que la seva recepció és lluny d'haver estat completada.

Caldrà, això no obstant, provar aquesta afirmació, que no frueix de la unanimitat dels investigadors. Émile Poulat i els seus deixebles, atents a l'evolució eclesiàstica en el pontificat de Joan Pau II, el consideren com un parèntesi ja tancat. No neguen l'esdeveniment, però en minimitzen l'abast.[4] La nostra visió, no pas coincident amb aquesta hipòtesi discutible, recolza en una constatació simple: l'Església catòlica ha conegut després del Vaticà II un canvi profund, fins a l'extrem que en el nostre llenguatge s'ha establert l'«abans» i el «després» del Concili, emprats amb normalitat. Aquesta visió recau en l'actitud continguda en la paraula clau de Joan XXIII: *aggiornamento*. Potser uns mots del P. Schillebeeckx situen amb realisme aquesta possible polèmica, que ha de tenir presents molts matisos. Deia el teòleg flamenc: «Ara puc dir lliurement i amb claredat què penso del Vaticà II. El Concili fou un compromís. Per un costat, fou un concili liberal, que consagrà el nous valors moderns de la democràcia, de la tolerància, de la llibertat. Totes les grans idees de la revolució americana o francesa, combatudes per generacions de papes, tots els valors democràtics foren acceptats pel Concili. Per altra part, el Concili no pogué donar una resposta als ferments de revolució que ja es preanunciaven pel Concili. És la ironia de la història. Un Concili que s'obria a la història, al món, a la societat, ben aviat quedava superat per les noves idees.»[5]

* * *

Al marge de la futura recepció conciliar,[6] cal precisar que els documents derivaven de l'opció que dirigí l'esdeveniment. No se'n pot captar el sentit si no es coneix aquesta opció i no impregna el lector del text. Només es reix a assumir un específic comportament, una determinada relació amb els altres i amb les coses, si es revela aquesta opció amb el seu significat originalment percebut i afirmat.

¿És possible descriure l'opció que caracteritza un concili constituït per dos mil pares conciliars i els seus experts teòlegs, els observadors, els pediodistes, i en el qual participa l'opinió pública, etc.? Llegint, per exemple, els diaris dels participants en el Concili i els dels seus consellers,[7] un queda sorprès de la intensitat de les relacions, de la quantitat de

4 É Poulat, *Une Église ébranlée,* Tournai-Paris 1980, p 292

5 E Schillebeeckx, *Sono un teologo felice,* Bologna 1993, pp 27-28 (cf p 35)

6 Cf G Routhier, *La réception d'un concile*, Paris Du Cerf 1993

7 Cf , per exemple, Marie-Dominique Chenu, *Notes quotidiennes au Concile (Journal du Vatican II, 1962-1963)*, Paris Du Cerf 1993, amb excellent introducció d'A Melloni, «Les journaux privés dans l'histoire de Va-

contactes, de l'acord de les diverses iniciatives, de la varietat de les aproximacions teològiques, de les quals deriven al final els textos del Concili. ¿És possible individuar l'opció del Concili en quant concili a partir d'una tal acumulació d'accions i de concepcions individuals? És possible, malgrat nombroses dificultats, si hom està atent als esdeveniments decisius, constitutius del Concili com a concili, i elabora una seriosa història en funció dels múltiples elements que hi entraren en joc.[8]

En l'*iter* de formació de les decisions finals, sovint es percep el canvi produït per l'esdeveniment conciliar que impedí que el Concili fos essencialment «una màquina de produir textos». En canvi, ¿no és veritat que el que sorgeix en les congregacions generals i en les comissions sigui sols la punta d'un iceberg, constituït per les esperances eufòriques de l'anunci del Concili, pel patrimoni acumulat en els «moviments» durant els decennis entre les dues guerres mundials, per les instàncies testimoniades pels observadors, pels progressos i per les febleses i per la reflexió teològica, pels desafiaments en l'evolució social?

La dimensió desmesudara de l'assemblea conciliar, en la qual es trobaven generacions, cultures, llengües, experiències, esperances diverses i finalitats contradictòries, constitueix un «fet únic» en la història de les assemblees. No es pot infravalorar la importància dels debats oficials, però la realitat conciliar fou més àmplia atès que ni tan sols una quarta part dels pares van intervenir almenys una vegada en les congregacions generals. Les orientacions i les decisions de les altres tres quartes parts foren madurades en aquest «concili ampli» que prolongava la confrontació i l'aprofundiment en altres moments del dia, en les residències, en els innombrables trobaments a les tardes i els vespres, en les lectures de publicacions de tota mena.

D'aquí que no puguem deixar de preguntar-nos si el contingut de les decisions definitives és el millor, el més dens i concentrat de l'esdeveniment conciliar. ¿O potser la recerca del consentiment i els ritmes ràpids, sobretot en el darrer període de treball, van afeblir l'abast de l'esdeveniment imposant aprovacions reductives en la consciència conciliar madurada en els anys precedents? L'observació d'un hiatus entre esdeveniment conciliar i decisions demana l'anàlisi de coherència de les decisions, coherència des de la perspectiva interna: són coherents entre elles? Són el mateix signe doctrinal? O responen a una tàctica i inconfessada «cessió» d'alguns espais a influxos no coherents amb les orientacions principals? L'assemblea no sols marginà algunes orientacions de la minoria dels pares, sinó també algunes de la majoria.

El caràcter de compromís de molts passatges dels documents conciliars obliga a reflexionar sobre la manera de relacionar-se amb formulacions en què la minoria dels pares introduí, directament o indirecta, afirmacions no conciliables amb l'orientació general dels documents. Afirmar que la majoria representà sobretot la tradició més antiga i la minoria l'època moderna, és a dir, la tradició més recent de la història de l'Església, però que les tra-

---

tican II», pp 7-54 Per al Diari de l'arquebisbe de Tarragona, Dr Pont i Gol, cf. H. Raguer, «El Dr Pont i Gol i el Concili Vaticà II», *Questions de vida cristiana* 181 (1996) 87-94

8 Aquesta és la finalitat portada a terme per l'Istituto per le Scienze Religiose di Bologna, responsable de la *Storia del Concilio Vaticano II diretta di G Alberigo*, Bologna. Peeters - Il Mulino 1995ss (trad. cast. a Ediciones Sígueme, Salamanca)

dicions no han estat prou harmonitzades, pot conduir a serioses dificultats d'interpretació [9]

Per posar un exemple en els textos no sols es manté, sinó que es repeteix diverses vegades, la doctrina del Vaticà I respecte del primat i de la infal·libilitat del Papa Però hom la integra en la doctrina sobre l'Església total, responsabilitat de tots els fidels, i en la doctrina de la col·legialitat dels bisbes Ara bé, els textos conciliars no aclareixen com s'ha d'entendre i practicar correctament aquesta integració Per això s'ha parlat sovint d'una juxtaposició, d'una duplicitat d'estrats, d'una dialèctica si no d'una contradicció, de dues eclesiologies en els documents conciliars per una banda, d'una eclesiologia jeràrquica tradicional i, per l'altra, d'una renovada eclesiologia de comunió, inspirada en l'esperit de l'Església antiga [10] Per conseguent, la minoria i la majoria tenen semblants motius per a invocar determinades afirmacions conciliars I això encara fa més urgent la necessitat de trobar regles de validesa general per a interpretar els textos

Cal lucidesa per a no encarcarar el Vaticà II i les seves decisions en un passat acabat i immutable, el procés de recepció, a penes iniciat, implica un incessant descobriment de les riqueses velles i noves, com s'ha esdevingut en tots els grans concilis, des de Nicea fins a Calcedònia, o a Trento La contribució correcta del que fou l'esdeveniment concili no ha estat sols en els seus episodis de cada dia, sinó també i sobretot en la consciència del moment crucial de transició vers una assimilació del Concili a partir d'unes bases serioses i fermes

S'ha dit que «per a la teologia el que és important no és el Concili, sinó la seva interpretació i recepció», afegint tot seguit que és imprescindible que «s'estudii la història textual del Vaticà II» [11] És fàcil estar hi d'acord, però, ¿aquestes advertències són adequades per a una hermenèutica dels enunciats del Vaticà II? ¿No són més aviat condicions de qualsevol hermenèutica, però insuficients per a la comprensió del Concili i de les seves conclusions? Em sembla que la posició de Kasper és un símptoma del recurs a la distinció medieval, un xic tardana, entre «doctrina i disciplina» (*fides et mores*) canonitzada pel Concili de Trento,[12] però superada per l'orientació no controversista i no conflictiva del Concili Vaticà II i de la seva producció

L'aprofundiment de la problemàtica relativa a l'esdeveniment i als documents en el Vaticà II il·lustra que la realitat de l'assemblea és quantativament més rica que no el *corpus* dels textos aprovats Però sobretot ha portat a constatar que l'esdeveniment conciliar ha expressat orientacions qualitativament més significatives que els textos publicats i d'abast molt més difícil per al renovellament profund del cristianisme modern La superació de la cultura deductiva és de fet més àmplia i convincent en els pares conciliars del que apareix en els textos que aprovaren El Vaticà II acceptà una actitud de *recerca*, relativitzant tantes «certeses» admeses acríticament en el catolicisme Es pot dir que el redescobriment de la dimensió històrica de la fe i de l'experiència cristiana potencia les tímides referències als

9 W Kasper, «El desafio permanente del Vaticano II», dins *Teologia e Iglesia*, Barcelona Herder 1989, pp 406 i 407

10 Cf A Acerbi, *Due ecclesiologie*, Bologna 1975

11 W Kasper, «El desafio permanente del Vaticano II», dins *Teologia e Iglesia*, Barcelona Herder 1989, pp 404 i 407

12 F Fransen, «A short history of the meaning of the formula "fides et mores"», *Louvain Studies* 7 (1978 1979) 270 301

«signes del temps» en els documents, de manera que la *dinàmica* dels anomenats «llocs teològics» constitueixen una indicació conciliar de gran significat

A partir de la natura *pastoral* volguda per Joan XXIII, el Concili introduí una novetat *tipològica* en els documents conciliars i sobretot superà la impressió que un concili era una assemblea de «decisions», dotades —després de l'aprovació— d'una pròpia autonomia autoritària Metodològicament, i a partir de l'«esdeveniment» conciliar, conegut en tota la seva complexitat, poden ser millor compresos també els textos definitius, sigui en la seva formació, sigui en el seu contingut i en el seu abast Se supera la confrontació pluridimensional de l'esdeveniment assembleari i la relativa aridesa de les seves decisions El cordó umbilical que connecta els documents definitius i l'esdeveniment conciliar en què es maduraren és una relació que no es pot pas trencar Un coneixement de l'esdeveniment i de les seves riqueses i contradiccions, en una incessant dinàmica, pot aportar un coneixement rellevant sobretot quan una insuficient consciència en aquest punt implica un empobriment en la mateixa comprensió dels textos Així és com esdevé possible atènyer aquell «plus» —no sols quantitatiu sinó qualitatiu— que, fins no explicitant se en el text decisiu i, per tant, resultant inaprensible en l'anàlisi del *corpus* dels documents, constitueix un factor de l'*humus* del Concili i del seu esperit Superar la identificació del Vaticà II amb els seus documents definitius, és reconèixer que el Concili ha estat més ric i més articulat que els textos que ha aprovat això constitueix un progrés hermenèutic i historiogràfic [13] La consequència és clara, segons el P Congar, teòleg conciliar «el mal és que ara ja no *recerquem* més, sinó simplement explotem l'inesgotable magatzem del Vaticà II ( ), això seria trair l'*aggiornamento*, i creure'l fixat una vegada per sempre en els textos del Vaticà II»

Mereix una referència especial la significació de la participació dels observadors en l'esdeveniment conciliar Segons ha recordat Giuseppe Alberigo,[14] un dels observadors més implicats, el luterà Skydsgaard, demanà de buscar el «concili secret», més enllà dels aspectes institucionals o més externs Amb això desitjava que es considerés el Concili com a esdeveniment de recerca de l'Evangeli És una indicació preciosa que porta a evitar de jutjar la participació dels observadors com un fet episòdic, una feliç pausa en l'aspre itinerari de la recerca del consens doctrinal Pròpiament la naturalesa pastoral del Vaticà II ofereix a aquella participació un context significatiu de cara a descobrir-hi una experiència de convivència plural en el concili esdeveniment

13 G Alberigo ho ha escrit a proposit de la relacio entre les fases de l'activitat plenaria de l assemblea i les anomenades «intersessions» Afirma textualment «Se sap que sobre 38 mesos de complexiva durada del Vatica II, durant 8 mesos se celebraren congregacions generals, mentre els restants 30 mesos foren d'intervals no pas inoperants En les primeres setmanes es preocuparen de la continuitat de l'esperit i de les orientacions madurades en el si de l'assemblea en l'important treball que es portaria a terme en les intersessions Era un aspecte problematic, analeg al —per altra banda, espinos— de la fidelitat de les comissions en confrontacio amb el *plenum* del Concili Es coneixen els mecanismes posats en marxa per a evitar l'espiral perversa per la qual les conclusions sortides de les congregacions fossin contradites en les comissions i dispersades durant les llargues pauses de les intersessions Pero, mes enlla d'aquests mecanismes i de llur major o menor eficacia, interessa interrogar se sobre el grau d'incidencia que les caracteristiques majors de l'esdeveniment conciliar han tingut sobre els moments i fases "menors", es a dir, no assemblearis» («Luci e ombre nel rapporto tra dinamica assembleare e conclusioni conciliari», en Fattori-Melloni *L'evento e le decisioni*, 513)

14 *Ecclesiologia in divenire A proposito di «concilio pastorale» e di osservatori a cattolici al Vaticano II*, Bologna 1990

Caldria no oblidar que, respecte al mètode usat, els documents del Concili Vaticà II presenten en general un caràcter ben especial. Uns —més que altres— dibuixen sobretot una imatge de l'Església, de la revelació, de la litúrgia, etc., i tenen des d'aquesta perspectiva el caràcter de documents doctrinals acceptats en el consentiment. Tenen —des de la pastoralitat que els és pròpia— un caràcter pragmàtic respecte al mètode. Ofereixen les línies de fons, però representen alhora també els reptes per a confirmar sempre de nou aquestes línies de fons i millorar-les segons *posteriors aclariments* necessaris.

Aquests són els documents que representen els eixos de la reconquesta d'una llibertat de pensament en l'Església i d'un alliberament de la creativitat i de la responsabilitat. Estan a l'inici d'un nou gènere de teologia «històrica i concreta» (Pau VI), ben distinta de la fomentada en l'Església posttridentina.

2. Els documents del Vaticà II i la seva interpretació

El coneixement del Vaticà II, basat principalment en l'anàlisi dels documents que s'hi aprovaren, ha caracteritzat els decennis immediatament següents a la conclusió del Concili. Ha estat una aproximació inevitable. Els textos promulgats, però, seguiren unes vicissituds que, en el context de l'esdeveniment conciliar ja exposat, permeten d'esbrinar-ne millor el significat volgut.

Des del moment de la preparació, el criteri seguit oferí una fragmentació causada en part per les competències de les diverses Congregacions romanes i per haver seguit l'estructura temàtica del dret canònic, cosa que no podia acabar de satisfer la intuïció manifestada per Joan XXIII. Ell havia suggerit en va un criteri més unitari, quan va naufragar el qüestionari molt detallat preparat per la consulta preconciliar dels episcopats. La presentació dels esquemes en el primer període ja féu preveure que faltava una certa visió global, sense la qual els temes quedaven com anivellats els uns amb els altres i, en conseqüència, les indicacions pontifícies més incisives podien mantenir-se en la penombra i fins oblidar-se. Només cal pensar en la superació de l'eurocentrisme i en el monocentrisme de l'Església catòlica, que dominà l'edat moderna i contemporània. Són aspectes que, com molts d'altres, sols podien harmonitzar-se en una visió sintètica i unitària d'*aggiornamento* radical, que demanava sobrepassar una aproximació analítica, la dominant en les primeres aportacions.

Avui veiem clar que per a acostar-nos als documents i interpretar-los cal que la fractura esdeveniment/text sigui raonablement refeta, i que aquesta polaritat es recuperi com a expressió del nexe insuprimible entre l'ambient vital (o el context) i el cos de les decisions (o el text). A la llum d'una circularietat hermenèutica gràcies a la qual el context il·lumina el significat i la intenció del text, mentre que aquest darrer ofereix el criteri objectiu de l'esperit conciliar, se supera la seca alternativa entre esdeveniment i decisions o textos.

Una vella teoria jurídica sosté que per a llegir un document s'ha de recórrer a la intenció del legislador, quan sorgeix una concreta qüestió sobre el significat del text. En el nostre cas significaria refer la història redaccional dels textos conciliars que, després de tot, no vénen pas redactats des del cel. Els textos foren el resultat d'una història que partí almenys d'una consulta antepreparatòria, a través dels esquemes oficials elaborats per la Cúria ro-

mana i després revisats durant les assemblees dels pares i en les comissions durant el Concili, fins arribar a la promulgació final. Qui treballa sobre els textos finals sap que el seu significat ple sovint només es pot trobar quan es col·loquen a l'interior d'aquesta història redaccional. El que ha estat canviat, afegit, eliminat en aquest procés ofereix sovint útils indicacions sobre els documents finals, per a molts dels quals tenim testimoniatges explícits dels revisors, sobre el que els textos successius intentaven i sobre el que les diferents modificacions expressaven. Aquestes modificacions són, no cal dir-ho, de gran importància per a l'hermenèutica del text, perquè ara és la història mateixa que esdevé un element indispensable en la seva interpretació. En moltes d'aquestes històries redaccionals la diferència entre els textos oficialment presentats i els textos finals és prou gran per a poder parlar de *ruptura* o de *discontinuïtat*. Això és veritat no sols pel que diuen, sinó per l'estil i el to utilitzat, un punt posat en evidència de manera pertinent per John O'Malley.[15]

Encara hi ha una altra consideració a fer. Molts, si no tots i els més significatius textos conciliars, formen part d'una història més àmplia que aquella que s'inicià amb la fase preparatòria i amb la consulta antepreparatòria i més àmplia que la que acaba amb la promulgació dels textos. Prenguem el cas de l'hermenèutica històrica de la Constitució *Dei Verbum* sobre la revelació. Aquesta es podria iniciar a partir del text *De fontibus revelationis*, elaborat per la comissió teològica preparatòria. En confrontació amb la constitució dogmàtica conciliar, es plantegen una àmplia gamma de preguntes: ¿com s'ha esdevingut que el Concili, del qual s'esperava l'aprovació del *De fontibus*, en canvi promulgà la *Dei Verbum*? On són els punts de continuïtat i de discontinuïtat? Però s'ha de demanar, encara, per què el *De fontibus* tractà pròpiament aquells temes o per què adoptà aquelles posicions. Les respostes a aquestes preguntes ens fan recórrer a la consulta antepreparatòria i, d'altra banda, plantegen qüestions més àmplies, com les recents interpretacions de la Bíblia, les relacions ecumèniques, etc. Darrere aquests temes hi ha una història encara més vasta que comprèn l'encíclica *Divino afflante Spiritu* i els decrets de la Pontifícia Comissió Bíblica, la crisi modernista, el naixement del criticisme històric, les relacions entre Escriptura i tradició en el catolicisme posttridentí..., més enllà de la qual es troba, naturalment, una història precedent. Però potser ja s'ha dit prou que mostrar com poden ser d'àmplies les perspectives que expressen el significat del *De fontibus* i el de la *Dei Verbum*, porta a concloure que l'últim text fou certament imaginat per a expressar alguna cosa més que «confirmar la continuïtat del catolicisme».

El que aquests històries ofereixen, per tant, és el quadre essencial per a valorar cada problema o cada contingut teològic o institucional. En resulta una imatge particular —caracteritzada per una pròpia lògica interna— de l'Església i de la comprensió de la revelació que la constitueix, alhora que de les instàncies que li pertanyen i la testimonien.

És evident que una descripció en la qual es manifesta la pròpia identitat dels textos pot situar-se a diversos nivells o presentar un major o menor grau de profunditat segons els casos. Els esquemes alternatius contraposats a l'esquema preparatori oficial revelen en part aquestes diferències. És lamentable, per exemple, que l'elecció de l'esquema que serví de base a la constitució sobre l'Església no hagués estat fet pels mateixos pares conciliars sinó per una petita comissió. Per a documents d'aquesta mena, les decisions relatives

15 *Tradition and Transition Historical Perspectives on Vatican II*, Wilmington 1989

al text posat a la base de la discussió és més important que aquesta o aquella afirmació par ticular

Després del Concili, s'ha observat sovint que els pares conciliars no s'adonaren d'haver fet teologia seguint un mètode essencialment divers del normalment seguit en la teologia neoescolàstica Aquesta observació no té un to de crítica Revela simplement que els seus pressupòsits metodològics es basaven en la seva acció pastoral més que no en una concep ció dogmàtica del cristianisme Per això és tan important la successiva reelaboració conceptual d'aquell esdeveniment quan es tracta d'interpretar d'una manera metodològica i científica, que permet fonamentar els documents conciliars com a resultat de l'opció pas toral, segons el desig de Joan XXIII

Aquest fet descobreix que una opció hermenèutica com l'exposada suposa un risc in negable Una lectura del Vaticà II a partir dels seus documents contextualitzats en la rica vitalitat de l'esdeveniment conciliar, no ha d'amagar el risc d'una visió particular, fragmen tària i individualista Si el Concili fos vist com una summa d'experiències individuals o dels nombrosos grups que el componien, el resultat cognoscitiu d'una aproximació així seria —en el millor dels casos— una crònica Per aquest camí no arribaríem mai a un coneixe ment global i sintètic del Vaticà II com a esdeveniment i menys a la percepció del seu sig nificat Pròpiament l'àmplia disponibilitat de fonts relatives a la participació de cada bisbe, expert o teòleg, i sobretot les desenes de Diaris personals, podria empènyer nos en aques ta direcció Per tant, mai no és possible d'abandonar o atenuar la consciència que cap mo ment singular en la vida del Concili no pot ser aïllat del seu context sense córrer el risc d'u na fragmentacio desviadora

D'aquí que l'hermenèutica del Vaticà II no es pot satisfer amb la simple anàlisi del text de les decisions, amb l'eventual afegitó d'algun discurs sobre el camí redaccional Només el coneixement de l'esdeveniment en la seva globalització ofereix criteris hermenèutics sa tisfactoris per a captar la significació del Vaticà II i de les seves decisions No es pot infra valorar la importància que tingué en els treballs conciliars i en la redacció dels documents la renúncia a utilitzar els projectes preparatoris i la metodologia deductiva, per a passar, en canvi, a una actitud de recerca i de caràcter inductiu Prescindir d'aquesta decisiva opció del Vaticà II —portada endavant amb el tenaç treball de la majoria— disminuiria la com prensió de les mateixes decisions i de l'aportació doctrinal més decisiva

Així es pot evitar de restar presos d'una hipotètica lògica doctrinal, que hauria guiat l'e laboració de cada problema i de cada document, lògica que inspirà l'hermenèutica dels pri mers decennis postconciliars De fet les experiències conciliars van suscitar iniciatives de comunió entre els bisbes i entre els teòlegs Les conferències episcopals ja existents inten sificaren els seus trobaments, i ampliaren les seves relacions respecte a rutines locals i a ve gades burocràtiques per comprometre's en opcions doctrinals i d'abast més universal

El Vaticà II no s'hauria identificat en la forma que coneixem i no hauria assumit els do cuments aprovats si no hagués tingut el coratge de deslliurar se de la hipoteca preparatò ria Fou la premissa decisiva perquè el Concili adoptés aquell gir copernicà que n'és el re sultat més important

La mateixa votació de l'octubre de 1964, que desatengué clamorosament la petició de Pau VI a favor de l'esquema preparatori, troba una explicació sobretot en aquella sensibi litat renovada, que reeixí al final a trobar expressió en el decret *Ad gentes* Però, fins en

aquest cas, en el text aprovat pel Concili no hi ha petja d'aquell impuls que havia constituit potser la proposta més incisiva del text desaprovat la superació de les missions com a de pendència de Roma, que les amenaçava en els confrontaments de la visió curialesca El de cret aprovat adopta una proposta favorable a la deseuropeització del catolicisme

Semblaria inútil subratllar la incidència de l'esdeveniment conciliar sobre aspectes de procediment i de redacció, si no aparegués tan palès tant per la comprensió de la vida de l'assemblea i de les seves conclusions textuals El problema nuclear era el de la coherència entre les orientacions que prevalien en les congregacions generals i les que dominaven en les comissions Quantes incongruències en els textos finals del Vaticà II no es deuen a la precarietat d'aquesta coherència!

Per concretar una mica més els criteris interpretatius dels documents, que han donat peu a una àmplia pluralitat,[16] voldria referir-me a la síntesi que, ja fa uns quants anys, pro posà W Kasper [17] S'expressà a favor de la necessitat d'una hermenèutica dels enunciats conciliars, a partir d'un doble pressupòsit per una banda, els concilis en una òptica de fe són un esdeveniment de l'Esperit de Déu i llurs resultats una norma vinculant per a l'Església mateixa, per una altra, a la validesa d'un concili no hi correspon automàticament la seva fecunditat, perquè l'Esperit de Déu obra no prescindint sinó a través de la llibertat dels homes, que també poden oposar resistència a les seves sol·licitacions Kasper sintetitza en quatre les regles fonamentals per a una *hermenèutica* dels concilis de l'Església catòlica

a) els textos conciliars demanen una comprensió i una actuació integral,
b) la *lletra* i l'*esperit* del concili connecten unitàriament, en el quadre d'una circularitat hermenèutica,
c) tot concili ha de ser comprès de nou a la llum de la més àmplia tradició de l'Església,
d) el missatge conciliar ha de ser rebut en el seu aspecte de vinculació a la dada de la tradició i alhora en el d'una nova proposta i al futur immediat

Davant aquesta proposta, Peter Hunermann[18] observa com aquests criteris, formulats segons uns registres expressament dogmàtics que fan abstracció de la dinàmica peculiar i històrica d'aquest concili, tenen el valor d'assenyalar l'element de continuitat del Vaticà II respecte als dels passat, però no determina prou la *singularitat* que el distingeix Aquesta quedaria marcada pel que anomena «dialèctica tòpica», categoria que en la tradició aristo tèlica s'aplica a les realitats contingents i històriques, la coneixença de les quals no ateny les certeses apodíctiques de les veritats, sinó la versemblança, que recolza en un raonable con sentiment dels interlocutors En aquest perfil, la metodologia i la pragmàtica del Vaticà II contrasten amb el procediment deductiu i sil·logístic de la teologia neoescolàstica, tot i que les decisions conciliars conserven el caràcter vinculant que sorgeix del mateix objecte de fe

L'adequada interpretació dels documents conciliars, l'elaboració de llur comprensió,

16 Vegeu E Vilanova, *El Concili Vatica II (1962 1965) Trenta anys d'interpretacions*, Barcelona Facultat de Teologia de Catalunya 1995

17 *Op cit* en la nota 9

18 «Il Concilio Vaticano II come evento», 91 (cit n 3)

de llur valoració, la indicació de les afirmacions i els límits problemàtics pressuposen els «llocs teològics», tan ponderats a partir de Melchor Cano, que constitueixen un sistema de referències. Cal estar molt atents a la forma en què són valorats aquests «llocs»: és a dir, si són considerats en un enfocament històric o més aviat en una línia repetitiva. Només prestant atenció a aquesta estructura de referència és possible d'elevar la credibilitat dels textos conciliars. El Concili no definí cap dogma particular. I això justament, ja que la visió global de l'Església i de la revelació no es complau avui en definicions dogmàtiques. Aquesta opció no significa que la visió global que dóna el Concili en els seus documents no sigui vinculant. Però, d'una banda, el seu caràcter vinculant deriva de la mateixa afirmació, i de l'altra, aquest caràcter vinculant prové de l'autoritat del Concili en quant esdeveniment de l'Esperit i de la seva acció.

A més, en la interpretació dels textos conciliars cal estar atents a aquells «llocs teològics» que Melchor Cano anomenava «llocs estranys»: punts de referència com poden ser les grans concepcions antropològiques, culturals, jurídico-institucionals, sociològiques o econòmiques... que són sostinguts per un ampli consentiment ètic en la humanitat d'avui i que són, per dir-ho així, formadors de la raó històrica general de l'època moderna. Però, atès que en l'actual procés de transformació cultural aquestes grans concepcions canvien en el seu perfil, cal determinar quins són aquests «llocs estranys» en l'època del Concili, classificar la seva acceptació per part del Concili i el seu coneixement per part dels pares conciliars i precisar quins criteris han de tenir-se presents en la valoració del Concili. Es tracta de criteris mitjançant els quals es pot jutjar la realització de l'intent conciliar i aclarir l'autocomprensió de l'Església i de la revelació en relació a la situació actual. I això gràcies a aquests documents finals, que mantenen la seva actualitat, gràcies a una interpretació viva. És cert que, després del Concili, sovint s'ha atribuït als pares del Concili Vaticà II un injustificat optimisme repecte a l'acolliment de la fe per part de l'home modern i s'ha dit que la seva tendència a adequar-se a l'edat moderna s'explicava, per exemple, pel sentit d'un nou inici obert amb l'època de Kennedy o Khruitxov, fenòmens exteriors. És impossible de contradir la influència d'aquests fenòmens. Es trobaven sens dubte en presència d'influències contemporànies, però aquestes són insuficients per a donar una interpretació general del Concili. Els pares conciliars, en canvi, estaven profundament convençuts que la confrontació honesta amb els problemes del món i dels homes, així com la lliure actuació i valoració de les noves concepcions de la humanitat podrien canviar la posició de l'Església respecte a la seva credibilitat i encaminar un procés d'obertura capaç de tendir vers el consentiment. En aquest optimisme i en aquesta confiança, que il·luminaren el Concili com a esdeveniment, apareix alguna espurna de joia escatològica.

3. Novetat i actualitat del Concili Vaticà II

Des del començament, Joan XXIII caracteritzà el nou Concili com a *pastoral*: el Concili no era una assemblea especulativa, en certa manera estranya a l'aventura històrica, sinó com «un organisme viu i vibrant que en la llum i en l'amor del Crist veu i abraça tot el món» (juny 1960). El Papa critica els profetes de calamitats; cal seguir la recomanació de Jesús per a saber distingir els «signes del temps».

Per la seva banda, la majoria dels bisbes que intervingueren en el Concili es feren pròpia aquesta perspectiva *pastoral*. Les crítiques i el refús de les formulacions preparatòries provenien de l'orientació abstracta i doctrinària, contraposada a l'orientació pastoral suggerida pel Papa i demanada insistentment pels bisbes. Inadvertidament, la condició pastoral, en el si de l'assemblea, discriminava els innovadors i els tradicionalistes. Estava en joc una conducta nova de l'Església romana i la possibilitat de realitzar amb el Vaticà II un tipus inèdit de concili, caracteritzat per una visió global i unitària de l'anunci i del testimoniatge de la fe. És a dir, es tractava de superar la fórmula *fides et mores*, que havia dominat els concilis dels segles de la tardana edat mitjana i moderns, deixant enrere l'abstracció i el juridisme que havien sancionat.

Després de la ruptura de la comunió entre Orient i Occident en el segle XI, els concilis generals de l'edat mitjana presenten una fisonomia substancialment diversa, no sols per la seva limitació a l'Església llatina —amb les estèrils excepcions dels concilis de Lió i el de Florència—, sinó també per altres significatius aspectes. Sobretot apareix, en mesura cada vegada més consistent, una accepció abstracta de la *fides* entesa com a *doctrina* i *veritas*, conceptualment formulada i definida. És una orientació que aviat es troba en la teologia escolàstica, en la seva dimensió científica. Alhora les normes per a la disciplina de la comunitat es transformen en una veritable legislació social, destinada a regular aspectes capitals de la vida de la «cristiandat» (propietat, procediments judicials, matrimoni, etc.). El dret canònic adquireix també una centralitat desconeguda en l'Església del primer mil·lenni. A més, la participació en aquests concilis «papals» és seleccionada discrecionalment pel Papa, el qual decideix quins bisbes han de ser convocats i quins no; hi tenen un pes cada vegada més conspicu els cardenals, encara que no siguin bisbes. Encara es fa sentir el paper incisiu dels representants dels ordes mendicants a causa del seu inesperat èxit: amb el temps els frares participen en els concilis com a representants de les prestigioses *Universitates studiorum*.

En aquests segles els concilis desenrotllen sobretot la funció d'assemblees representatives de la cristiandat occidental, i per això l'emperador i els sobirans més importants hi tenen una presència considerable, que fan sentir en primera persona (com en el cas ben conegut de Sigismond a Constança i Basilea) o a través de plenipotenciaris.

Quan un nou concili general es reuneix a Trento ja s'havia consumat la divisió de l'Església occidental. De fet, la participació és limitada als bisbes i teòlegs en comunió amb Roma; la influència del Papa, mitjançant el cardenal-nebot (en l'últim període Carles Borromeo!), i el de l'emperador, el del rei de França i el d'Espanya, és molt rellevant. S'hi afegeix encara el pes dels superiors generals de les noves congregacions —penso en primer lloc en els jesuïtes—, que reforçarà el dels abats monàstics i dels generals dels mendicants, admesos amb ple dret de paraula i vot al Concili.

A Trento, per primera vegada es formalitza fins com a criteri dels treballs conciliars l'alternança entre arguments de fe, formulacions teològiques que responen a les qüestions plantejades pels protestants, i problemes de reforma, normes disciplinàries dirigides a eliminar els abusos i la decadència eclesiàstica. El binomi *fides et mores* adquireix així una autoritat que conservarà en tota la Contrareforma, i esdevé l'esquema rígid de classificació dels arguments eclesials.

Quan tres segles més tard se celebrà el Vaticà I, els projectes s'estructuraren segons

aquest binomi. Ja sabem que el Concili es limità a una part dels arguments doctrinals; la suspensió, en 1870, impedí tractar els arguments relatius als «costums», amb el resultat de magnificar l'abast de les dues úniques constitucions aprovades. Des del punt de vista de la participació, el Vaticà I coneix l'hegemonia de l'autoritat papal, sobre la qual es decidí l'admissió dels vicaris apostòlics en terres de missió, encara que no fossin bisbes. És interessant la discussió, a les vigílies de la convocatòria, sobre l'admissió o no dels bisbes titulars. Els poders civils, i els laics, no hi tingueren cabuda: el Vaticà I potser és l'únic concili exclusivament eclesiàstic.

Ja en la fisonomia, ja en la composició —i, en conseqüència, en els seus documents—, el Vaticà II presenta característiques pròpies i una interessant novetat. De fet, la superació de la concepció del cristianisme com una suma de doctrina i de disciplina constitueix una novetat que mereix atenció especial. Una tal superació s'aconseguí pel fet de ser un concili pastoral, sobre la base d'una visió globalment unitària del mateix cristianisme, portada a terme per la comunió entre l'únic Pastor, el Crist, i els fidels. Al llarg del cristianisme, sobretot en l'Occident llatinogermànic s'ha viscut el missatge cristià i s'ha presentat segons modalitats conceptuals que han implicat una fragmentació i una «deshistorització» del mateix missatge. De fet, la interpretació de les paraules de Crist com a «camí, veritat i vida» (Jn 14,6), donant una accepció doctrinal i impersonal a «veritat» com a conjunt de propostes abstractes, obrí el camí a la teologia escolàstica i com a factor separat i hegemònic de la vida eclesial.

N'ha derivat també una concepció de l'Església com a institució doctrinal-disciplinària. Això afavorí la consolidació d'un gremi privilegiat —els clergues— que han induït la comunitat de fidels a un comportament passiu i, finalment, inert. En aquest context, amb la divisió entre les Esglésies, s'assumí com una dada, deplorable però immutable, que cada confessió eclesial s'arrogués la custòdia i la defensa de la veritat; en temps ben pròxims a nosaltres, el moviment ecumènic, fins problematitzant les divisions com a infidelitats a l'únic Evangeli rarament ha trobat el coratge i la lucidesa per a abandonar la interpretació doctrinal de les divisions.

Avui l'assimilació sempre més precària dels resultats dels col·loquis teològics bilaterals és el símptoma més evident d'un alentiment no sols quantitatiu sinó qualitatiu del procés ecumènic. La funció de pont entre l'estació pionera, i encara una mica sentimental, de l'ecumenisme, i la pròpiament oficial, confiada als col·loquis, apareix bloquejada i exhaurida; podem témer que es tracti d'un carreró sense sortida, que l'estratègia dels col·loquis no té força per a superar. Sembla que cal preguntar-se no sols per la validesa dels col·loquis sinó sobre la plausibilitat d'una estratègia ecumènica que apunti primàriament a la superació de les diferències doctrinals. Es tracta, crec, d'oblidar la convicció que les causes de les divisions siguin teològiques. La proposició segons la qual «el dissentiment teològic ha dividit les Esglésies i només el consentiment teològic pot unir-les» apareix cada vegada menys convincent. De fet, està fonamentada en la percepció d'una de les causes de les divisions entre els cristians, basada a la vegada en una concepció anquilosada del cristianisme i de l'Església, que posa l'èmfasi en els factors doctrinals fins a mantenir-los —almenys implícitament— coextensius a la fe i a l'Església.

¿Potser la importància reconeguda als dissentiments teològics —del *Filioque* a la justificació o als sagraments— no depèn de mantenir com a centrals les formulacions doctri-

nals, fins al punt de fer-ne l'ésser mateix de l'Església? ¿Però això té un fonament adequat en el Nou Testament, o no és, en canvi, el producte històric del trobament/distanciament de l'abstracte sobre el concret, del concepte sobre la realitat, de l'universal sobre el particular?

L'intent de buscar la unitat de les Esglésies mitjançant acords doctrinals, de fet suposa una visió del cristianisme i de l'Església que posa al centre la veritat doctrinal, és a dir, un conjunt conceptual (impròpiament indicat com a *depositum fidei*), elaborat sobretot per l'Església antiga segons cànons culturals rígids i intransigents respecte a la diversitat dels cristians. La natura doctrinal dels grans conflictes viscuts per l'Església antiga ha portat a expressar la fe i a fer-la recognoscible i comunicable sobretot mitjançant elaboracions i formulacions teològiques. Se sap que la referència a aquestes elaboracions i formulacions ha marginat progressivament el relleu propi de la santedat com a factor de comunió. Cada vegada més s'han preferit elaboracions teològiques unívoques, afavorides per l'homogeneïtat cultural del cristianisme mediterrani; els preus dels esquinçaments consumats a poc a poc apareixen de cop com a plausibles, i fins necessaris!

La condició pluricultural del cristianisme contemporani i l'interès dels cristians a superar la condició de passivitat en la vida de l'Església fan trontollar aquesta concepció. Òbviament, no en el sentit de negar valor a la doctrina teològica i a les seves formulacions, sinó a base d'afirmar una visió més rica, articulada i dinàmica del cristianisme i de l'Església. Retroba relleu eclesial (i no sols personal i privat) el seguiment global del Crist i del seu Evangeli, en el doble vessant de la vida de les comunitats cristianes i de l'acompanyament fratern amb tots els homes. Així és re-situada la importància de la dimensió doctrinal —i de les formulacions dogmàtiques— respecte a les altres dimensions de la fe i de la vida cristiana. Paral·lelament, queda relativitzada també la funció del clergat, orientat a la seva essència de servei a l'interior de (i no sobre) la comunitat eclesial.

D'aquesta evolució és interessant subratllar-ne dues conseqüències. En primer lloc, queda superada l'accepció monolítica i unidimensional de la veritat cristiana, i es reconeix que aquesta té com a criteri d'autenticitat la persona de Jesús el Crist, en tota la densitat del seu misteri, i no una interna cohesió conceptual. Segons aquest punt de vista, el coneixement de la veritat és mòbil, històric i no ahistòric, i és fruit d'aproximacions parcials, complementàries entre elles, més que exclusives o alternatives. En segon lloc, es comença a reconèixer que l'Església no és coextensiva amb la doctrina, la qual no constitueix ni tan sols la dimensió més important, si és veritat que l'Església és comunió de pedres vivents, cos en un continuat esdevenir vers una transfiguració final. L'adhesió a la doctrina, i sobretot a una determinada formulació doctrinal, no pot ser ja més el criteri últim per a discernir el fet de pertànyer a l'*Unam sanctam*. És, sens dubte, només l'esquelet que permet de mantenir-se dret i avançar en el seguiment del Crist.

Per això, després dels primers comentaris doctrinals, importants, del Concili, deguts en la majoria de casos a teòlegs que hi participaren, avui seria molt valuosa una segona sèrie de comentaris que, a més d'un coneixement detallat de les Actes, pogués encloure en el seu camp d'observació crítica la història de la seva influència fins al present, segons la pregunta religiosa de l'home actual. Aquests comentaris, basats en els textos que avui la Facultat de Teologia de Catalunya i les Publicacions de l'Abadia de Montserrat tenen el goig de posar a l'abast dels catalans —amb l'original llatí—, constituiran la base per a una nova fase de recepció del Vaticà II, ben creativa i atenta al pas de l'Esperit de Déu.

Aquests documents que avui es presenten al lector català expressen la vitalitat del Concili com a esdeveniment eclesial. Aquesta insistència en l'esdeveniment mostra quin fou, en forma radicalitzada i renovada, el moviment de fons del Concili, aquell moviment unitari que aglutinà estretament innombrables intuïcions i activitats, tot inserint-les en un flux que produí, com a fruit i resultat, aquella nova visió de l'Església i de la revelació, la qual trobà la seva sedimentació en aquests «textos del Concili Vaticà II» que han entrat en la tradició viva de l'Església i ens estimulen tothora a un seguiment generós del Crist Senyor.

CRONOLOGIA DEL CONCILI VATICÀ II

28-10-58 Elecció de Joan XXIII.
25-01-59 Anunci de convocació del Concili
25-12-61 Constitució apostòlica *Humanae salutis*. Convocació oficial.
3-06-63 Mor Joan XXIII.
21-06-63 Elecció de Pau VI.

Celebració

Primer període 1962
11-10-62 Sessió I. Inauguració del Concili

Segon període 1963
29-09-63 Sessió II. Inauguració del segon període.
4-12-63 Sessió III. Clausura del segon període.
Aprovació de la Constitució *Sacrosanctum Concilium* (2.147 vots a favor i 4 en contra) i del Decret *Inter mirifica* (1.960 vots a favor i 164 en contra).

Tercer període 1964
14-09-64 Sessió IV. Inauguració del tercer període.
21-11-64 Sessió V. Clausura del tercer període.
Aprovació de la Constitució dogmàtica *Lumen gentium* (2.151 vots a favor i 5 en contra), del Decret *Orientalium Ecclesiarum* (2.110 vots a favor i 39 en contra) i del Decret *Unitatis redintegratio* (2.137 vots a favor i 11 en contra).

Quart període 1965
14-09-65 Sessió VI. Inauguració del quart període.
20-10-65 Sessió VII.
Aprovació del Decret *Christus Dominus* (2.319 vots a favor, 2 en contra i 1 nul), del Decret *Perfectae caritatis* (2.325 vots a favor i 4 en contra), del Decret *Optatam totius* (2.318 vots a favor 3 en contra), de la Declaració *Gravissimum educationis* (2.290 vots a favor i 35 en contra i de la Declaració *Nostra aetate* (2.221 vots a favor, 88 en contra i 1 nul).

18-11-65 Sessió VIII.
Aprovació de la Constitució dogmàtica *Dei Verbum* (2.344 vots a favor i 6 en contra) i del Decret *Apostolicam actuositatem* (2.340 vots a favor i 2 en contra).

7-12-65 Sessió IX.
Aprovació de la Declaració *Dignitatis humanae* (2.308 vots a favor, 70 en contra i 6 nuls), del Decret *Ad gentes* (2.394 vots a favor i 5 en contra), del Decret *Presbyterorum ordinis* (2.390 vots a favor i 4 en contra) i Constitució pastoral *Gaudium et spes* (2.309 vots a favor, 75 en contra i 7 nuls).
Aixecament de l'excomunió de 1054 contra Miquel Cerulari.

8-12-65 Sessió X.
Clausura del Concili. Missatges a la humanitat. Breu *In Spiritu Sancto* de clausura.

SIGLES DELS DOCUMENTS SEGONS L'ORDRE DE PROMULGACIÓ

SC = Constitució sobre la sagrada litúrgia
IM = Decret sobre els mitjans de comunicació social
LG = Constitució dogmàtica sobre l'Església
OE = Decret sobre les Esglésies orientals catòliques
UR = Decret sobre l'ecumenisme
CD = Decret sobre el ministeri pastoral dels bisbes en l'Església
PC = Decret sobre l'actualització de la vida religiosa
OT = Decret sobre la formació sacerdotal
GE = Declaració sobre l'educació cristiana
NA = Declaració sobre les relacions de l'Església amb les religions no cristianes
DV = Constitució dogmàtica sobre la divina revelació
AA = Decret sobre l'apostolat dels laics
DH = Declaració sobre la llibertat religiosa
AG = Decret sobre l'activitat missionera de l'Església
PO = Decret sobre el ministeri i la vida dels preveres
GS = Constitució pastoral sobre l'Església en el món contemporani

INTRODUCCIONS ALS DIVERSOS DOCUMENTS

LA CONSTITUCIÓ *SACROSANCTUM CONCILIUM**

Pere Tena i Garriga,
bisbe auxiliar de Barcelona

1. Història de la Constitució

«El Concili Vaticà II ha estat l'esdeveniment més important de l'Església en el segle xx». Aquesta afirmació del Papa Joan Pau II, feta en la Carta Apostòlica *Tertio millenio adveniente*, i repetida equivalentment en la Carta Apostòlica *Novo millenio ineunte*, és un estímul per a emprendre la presentació de la Constitució sobre la Litúrgia, primer document aprovat i promulgat com a text conciliar. És l'únic document conciliar que esmenta el Concili des del començament; en efecte, les seves dues primeres paraules, *Sacrosanctum Concilium* (=SC), han donat nom a aquesta Constitució, com si es volgués deixar constància tant del seu primat cronològic com del seu caràcter de cruïlla de totes les finalitats del Concili (vegeu art. 1).

L'elaboració d'un document tan important i de tanta incidència en la vida eclesial com la SC no pot ésser el fruit d'una iniciativa aïllada, ni es pot preparar sense una maduració en el temps. Aquesta, de fet, era la situació del tema de la reforma i la renovació litúrgica. Ho van provar les moltes propostes arribades a la Comissió central del Concili com a resposta al qüestionari enviat als bisbes i a les universitats catòliques de tot el món pel Cardenal Tardini, com a president de la Comissió avantpreparatòria: gairebé una cinquena part de les propostes rebudes es referia a les matèries que després entraren en la SC. La SC gaudia, doncs, d'una prehistòria rica en esdeveniments i en entusiasme.

De les iniciatives de Pius X a les realitzacions de Pius XII

Si considerem la SC com un document de reforma en ordre a una profunda renovació del sentit i pràctica de la litúrgia en la vida dels cristians, posarem el començament de la seva prehistòria exactament el dia 22 de novembre de 1903, data del Motu Proprio *Tra le sollecitudini*, de sant Pius X. El tema és la música i el cant en la litúrgia de l'Església, i l'a-

* Sobre el tema d'aquest estudi hi ha dues obres fonamentals, l'una de caràcter documental, que reuneix tota la documentació romana referent a la reforma litúrgica, desde la Constitució *Sacrosanctum Concilium* (1963) fins a l'any 1993: R. Kaczinsky, *Enchiridion documentorum instaurationis liturgicae*, vol. I (1963-1973), Marietti, 1976; vol. II (4.12.1973-4.12.1983), Edizioni liturgiche, 1988; vol. III (4.12.1983-4.12.1993), *Ibid.*, 1997; una altra, de caràcter històric, que segueix amb detall cada un dels passos de la reforma: Annibale Bugnini, *La riforma liturgica, nuova edizione*, Edizioni liturgiche, 1997. N'hi ha una versió castellana a BAC: A. Bugnini, *La reforma litúrgica*, 1998.

firmació de fons és el principi de la participació activa, recollit encara per SC (cf n. 14): «la participació activa dels fidels als sants misteris i a les pregàries públiques i solemnes de l'Església és la font primera i indispensable del vertader esperit cristià».

Sant Pius X va voler intervenir decididament en la litúrgia de l'Església com si es tractés —deia— de la restauració d'un edifici que el temps havia d'alguna manera desfigurat amb afegits i enderrocs parcials. Amb aquesta finalitat va publicar la reforma del calendari i del salteri, amb la butlla *Divino afflatu* (1911), com a primer pas d'una reforma més completa d'altres elements. Les disposicions donades en aquesta reforma tingueren, com una conseqüència important, la «reaparició» de la celebració del diumenge, cobert en aquell temps pràcticament sempre pel santoral.

L'obra de sant Pius X havia de continuar, però la guerra de 1914 i la mort del Papa bloquejaren el treball. Tanmateix, l'impuls pastoral donat per ell va trobar el monjo Lambert Beauduin, de l'abadia de Mont César, Bèlgica, i també altres preveres (Carreras, Altisent sch.p.), monjos, teòlegs, estudiosos, disposats a posar-hi tota la seva dedicació. Una onada de sentit de la litúrgia envaïa des d'aleshores les comunitats cristianes de Bèlgica, de Catalunya (el I Congrés Litúrgic de Montserrat és de l'any 1915) i d'altres nuclis de la resta d'Espanya (abadia de Silos), d'Alemanya, de França, d'Itàlia, etc. L'estudi teològic, especialment eclesiològic (l'Església com a Cos místic de Crist), juntament amb els estudis patrístics i històrics (Odo Casel i la Mysterienlehre), oferien nous i poderosos elements de redescoberta de «l'esperit de la litúrgia» (Guardini, 1919), i altres autors nodrien amb aquest esperit la vida espiritual dels fidels (Beat Columba Marmion, 1919). Aquest conjunt de fets constitueix el principi del «moviment litúrgic».

Fou després de la segona guerra del segle xx, l'any 1945, que aparegueren amb força els grups de liturgistes formats en els anys anteriors (Centre de Pastoral Litúrgica de París —Roguet, Martimort—, Institut de Trèveris —Wagner, Fischer—, Facultat d'Innsbruck —Jungmann—, abadia de Mont César —Capelle, Botte—, etc., i començaren a posar en comú, de manera periòdica, les seves investigacions, amb una forta intenció pastoral. Un seguit de congressos, reduïts a especialistes, se succeïren des d'aleshores. Publicacions com la revista *La Maison Dieu*, del CPL de París, foren decisives per crear un ambient d'alta Formació. El CPL de París va influir fortament en la pastoral litúrgica amb els seus Congressos anuals.

A Roma, el propòsit de sant Pius X no havia quedat del tot marginat, i el seguiment de la vida de l'Església es feia amb interès, sobretot respecte dels temes doctrinals o de les accions que podien tenir ressonàncies doctrinals. Això implicava una certa actitud de vigilància que, però, no significava la parada de les iniciatives. Que l'actitud era aquesta va quedar patent amb la publicació, l'any 1947, de l'Encíclica del Papa Pius XII *Mediator Dei*. Tota ella és un reconeixement del millor del moviment litúrgic, una sistematització de la doctrina de l'Església sobre la litúrgia i un impuls a caminar endavant en la pastoral litúrgica. Els directoris per la pastoral de la missa hi trobaren el primer impuls. És també, clarament, obertura a una reforma.

Juntament amb la publicació de l'encíclica *Mediator Dei*, el Papa Pius XII va decidir d'obrir altra vegada el dossier de la reforma litúrgica, que havia estat iniciada per Pius X. Per això, va constituir una anomenada «Comissió històrica» a l'interior de la Sagrada Congregació de Ritus. El treball d'aquesta Comissió va fructificar amb la instauració de la Vet-

lla Pasqual l'any 1951, i amb la reforma de la Setmana Santa l'any 1955. Un esdeveniment, en conjunt, de primera magnitud en la pràctica de la reforma litúrgica, rebut amb entusiasme per tota l'Església de ritu romà.

En paral·lel i en certa col·laboració amb la Comissió històrica vaticana, els liturgistes europeus es reunien periòdicament, des del 1950, per examinar igualment les possibilitats de la reforma litúrgica. L'any 1956, i amb motiu de valorar la primera experiència de la Setmana Santa instaurada, es va promoure el I Congrés internacional de pastoral litúrgica, a Assís; la conclusió fou a Roma, amb una audiència del Papa Pius XII. Eren temps de gran entusiasme i esperances d'una reforma litúrgica que afavorís, des del punt de vista estructural, la participació dels fidels.

De l'anunci del Concili Vaticà II, fins al text aprovat per la Comissió central

En aquest context, l'anunci del Concili Vaticà II, fet pel beat Joan XXIII el 25 de gener del 1959, fou com el tret de sortida d'una cursa de treball decidit i responsable per posar al més plenament possible la litúrgia de l'Església no sols en la temàtica conciliar —cosa amplament assegurada per la quantitat de respostes que ho demanaven— , sinó en la millor renovació estructural, teològica, espiritual i pastoral, que fos possible.

La Comissió preconciliar de litúrgia tenia com a encàrrec bàsic preparar el document conciliar, sobre la base de les peticions i observacions fetes pels bisbes d'arreu del món, i també en la perspectiva de tot el treball de reforma emprès per Pius X i continuat sobretot per Pius XIIè. Del punt de vista doctrinal, es comptava amb un document que dominava el treball: l'encíclica *Mediator Dei,* de 1947. Quan hom llegeix el capítol primer de SC s'adona de seguida de quina manera *Mediator Dei* està a la base de les afirmacions, encara que enriquida amb referències bíbliques i amb alguns progressos doctrinals de plantejament.

La formació de la Comissió preconciliar es va fer tenint en compte la competència de bisbes i experts de països i experiències pastorals diversos. Alguns noms destacats de liturgistes europeus, que al principi quedaren exclosos, foren després integrats, sigui com a membres o com a consultors. El secretari de la Comissió fou el P. Annibale Bugnini, cm., home creatiu i dinàmic, secretari fins aleshores de la Comissió històrica de la Congregació dels Ritus, bon coneixedor dels temes i de la seva ressonància eclesial. Una altra figura important, des del primer moment, fou el prevere de Barcelona, Mons. Manuel Bonet, auditor de la Rota Romana. La seva competència canònica fou decisiva en la formulació de no poques de les propostes, així com de la reglamentació del treball de les Comissions. La Comissió preconciliar estava vinculada a la Congregació dels Ritus per a la presidència del mateix Cardenal, Gaetano Cicognani.

El treball de la Comissió fou trepidant, entre el 12 d'octubre de 1960 (data del primer qüestionari elaborat pel Secretari) i el 13 de gener de 1962. El primer text unificat, elaborat a la primavera de 1961 sobre la base dels resultats a què havien arribat les tretze subcomissions de treball, va passar per dues refoses completes. Totes les qüestions d'una certa importància, sense cap restricció, foren examinades per pastors i per experts de tot el món, en totes les perspectives, en un clima de llibertat i discussió franques. En la tercera i última reunió plenària de la Comissió preconciliar (11-13 de gener del 1962), el text fou definiti-

vament revisat, i aprovat el seu lliurament a la Comissió central El pas del text per la Comissió central va suposar un bon grup d'esmenes al treball de la Comissió preparatòria Amb el text tal com havia quedat després d'aquesta intervenció de la Comissió central, el document fou introduït al Concili

De la Constitució assumida com a primer text de treball del Concili, fins a la promulgació del 1963

La constitució de les comissions conciliars fou el primer treball dels Pares del Concili Elegits pels bisbes mateixos, els membres de les comissions assumien el treball de presentar i seguir l'itinerari de cadascun dels textos La Comissió de litúrgia fou presidida pel Cardenal Arcadi Larraona, cmf , successor del Cardenal Cicognani a la Congregació dels Ritus, i com a secretari fou designat el P Ferdinando Antonelli, ofm , de la mateixa Congregació i membre de la Comissió històrica El P Bugnini, secretari de la Comissió preconciliar, en quedava exclòs

Una de les primeres decisions dels Pares conciliars fou la de iniciar la discussió a l'aula amb text de la Constitució *Sacrosanctum Concilium* Aquesta discussió va ocupar quinze Congregacions generals, del 22 d'octubre al 15 de novembre de 1962 Es feren 328 intervencions orals i 334 escrites Hi hagué una valoració important i generalitzada del moviment litúrgic, i alhora una repetició gairebé monòtona de reclamacions sobre la llengua vernacla i les adaptacions Un tema que va sorgir ja des del començament fou el de la competència de les Conferències episcopals en matèria litúrgica La preocupació dels bisbes era eminentment pastoral, i això portava en algunes ocasions a uns plantejaments aparentment casuístics Questions com la comunió al calze es convertiren en especialment conflictives, per les ressonàncies històriques de la Reforma

Acabades les intervencions, es va fer una primera votació de prova sobre l'esquema en el seu conjunt, el dia 14 de novembre de 1962 El resultat fou amplament favorable 2 162 vots a favor i només 46 en contra La Comissió conciliar va estudiar ràpidament les esmenes proposades, i pogué presentar en la mateixa primera sessió les corresponents al Proemi i al capítol primer Les propostes foren acceptades per una gran majoria, i es va poder fer una votació del primer capítol el dia 22 de novembre del 1962 Encara que parcial, era el fruit primerenc del treball conciliar El text aprovat recuperava bona part de les esmenes fetes per la Comissió central, alhora que enriquia altres punts

En la segona sessió conciliar (tardor de 1963), presidida ja pel Papa Pau VI, es va continuar i acabar el treball de presentació i votació de les esmenes Fou un treball minuciós i responsable, en el qual cada un dels *modi* era estudiat i rebia una resposta Els Pares conciliars agraïren aquest treball, i la Constitució *Sacrosanctum Concilium* fou solemnement aprovada el dia 4 de desembre de 1963, en la clausura de la segona sessió conciliar, amb 2 158 vots a favor i només 4 en contra Com deia Joan Pau II en la Carta Apostòlica pel 25è aniversari d'aquell esdeveniment, *Vicesimus quintus annus*, «la Constitució conciliar expressa la veu unànime del Col·legi episcopal reunit entorn del successor de Pere i amb l'assistència de l'Esperit de la veritat»

Una coincidència significativa va fer que la Constitució *Sacrosanctum Concilium* fos

aprovada i promulgada el mateix dia que, 400 anys abans, havia acabat el Concili de Tren to Les contradiccions sofertes per SC i per la reforma litúrgica per part de grups que es re clamen de la fidelitat a Trento —Lefebvre, «tradicionalistes»— podrien veure en aquesta coincidència un signe de la continuitat real de l'acció de l'Esperit en l'Església És clàssica la interpretació de Pau VI sobre el significat de l'aprovació de SC com a primer document conciliar un testimoni del primat de la lloança de Déu en l'acció de l'Església[1]

La intervenció sollícita de Pau VI en tot el procés de la reforma litúrgica és un fet re conegut Les seves catequesis setmanals sobre el tema en són un dels testimonis més perso nals En elles es descobreix el pastor entusiasmat per la pregària de l'Església, esperançat pels fruits de la renovació litúrgica, vigilant de les possibles interpretacions desviades

2 El procés d aplicació de la Constitució

Els primers passos

La recepció eclesial de la Constitució SC fou, en termes generals, entusiasta Es pot dir que totes les expectatives creades pel Concili Vaticà II des del seu anunci l'any 1959 es van abocar sobre el primer fruit del treball conciliar D'altra banda, la reforma litúrgica matei xa era quelcom profundament desitjat en l'àmbit pastoral, i aquests desigs es veien ampla ment acomplerts amb el text de SC, i amb les possibilitats que s'hi obrien

Tanmateix, aquestes expectatives i desigs produien també iniciatives intempestives En la presentació feta pel Papa Pau VI el dia 4 de desembre de 1963 es van prevenir ja els ex cessos i les arbitrarietats La Constitució va quedar en situació de *vacatio legis* fins el dia 16 de febrer del 1964, primer diumenge de Quaresma Calia, en efecte, organitzar l'aplicació de tot el que SC havia determinat La primera decisió pràctica fou presa per Pau VI pel Motu Proprio *Sacram liturgiam*, del 25 de gener de 1964 En el document es feia la presen tació dels punts de la reforma que havien de considerar se en vigor a partir del 16 de febrer de 1964 Al mateix temps el Papa formava el «Consilium ad exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia», sota la presidència del Cardenal Lercaro, i amb la presència del P An nibale Bugnini, que recuperava la situació de Secretari que havia tingut en la Comissió pre conciliar

El Consilium, format per bisbes i per experts d'arreu del món (SC n 25), tenia la mis sio de posar en vigor tot el que SC havia decidit L'organització del treball fou de gran efi cacia, i la dedicacio dels experts, absoluta i generosa Foren temps exaltants de creativitat i reflexió pastoral, històrica, teològica Els testimonis en parlen amb entusiasme La primera funció encarregada fou de preparar una Instrucció explicativa del Motu Proprio *Sacram Li-turgiam*, determinar les competències de les autoritats eclesiàstiques territorials en matèria liturgica i vetllar per l'aplicació correcta de SC

La primera de les tasques encomanades quedà enllestida el mes de setembre de 1964 Fou la Instrucció (primera) per a la recta aplicació de la Constitució sobre la Sagrada Li turgia, amb data del 26 de setembre, *Inter oecumenici* L'entrada en vigor de la Instrucció fou fixada per al dia 7 de març del 1965, primer diumenge de Quaresma Era un text llarg, on es decidien ja algunes de les aplicacions fonamentals de la reforma La insistència en la

formació litúrgica en tots els camps —seminaris, laics, formació permanent— era forta S'estenia igualment a determinar les competències i l'actuació de les Conferències Episcopals en matèria litúrgica, la normativa ha quedat fixada des d'aleshores El tema de la llengua vernacla i de les versions n'ocupava una part important

Dificultats i procés institucional dels organismes de la reforma

Tres anys després d'*Inter oecumenici*, la Instrucció segona per l'aplicació de SC, *Tres abhinc annos*, del 4 de maig de 1967, aportava algunes noves petites aplicacions de la reforma, insistentment demanades pels bisbes d'arreu del món Les advertències, amb què comença aquest document, sobre l'obediència necessària a la disciplina litúrgica reflectei xen bé quina era la situació d'aquesta disciplina en aquells anys Certament, no era pas tranquil·la Això portava una certa confusió entre els fidels i algunes reaccions negatives envers les reformes

D'altra banda, el treball del Consilium no era independent de les competències de l'anomenada aleshores Sagrada Congregació dels Ritus Això creava algunes friccions, que portaren que els documents de reforma fossin presentats oficialment amb les signatures del prefecte i del secretari de la Congregació, però també amb la del president del Consilium Aquesta situació es va resoldre l'any 1969, amb la supressió tant de la Congregació de Ritus com del Consilium, i la creació de dues noves congregacions la Congregació per al culte diví —que assumia la tasca del Consilium com una de les seves competències—, i la Congregació per les causes dels sants, que assumia aquesta competència clàssica de l'antiga Congregació dels Ritus Pau VI va fer pública aquesta decisió amb la Constitució Apostòlica *Sacra Rituum Congregatio*, del 8 de maig del 1969

La nova Congregació va publicar, en complir se sis anys de la Constitució, la Instrucció tercera, *Liturgicae instaurationes*, amb data del 3 de setembre de 1970 La lectura d'aquest text, vist en perspectiva, ens manifesta l'esforç fet per la Santa Seu per mantenir el vertader sentit de la reforma litúrgica, encara que en el moment que fou publicat no va ésser acollit amb molta benvolença Potser cal rellegir aquesta Instrucció per adonar nos com algunes de les desviacions innegables que va tenir l'aplicació de la reforma litúrgica, que han perdurat a través del temps, foren ja constatades en aquells primers anys, i no deixaren d'ésser contestades per l'autoritat de l'Església

L'itinerari de la Congregació per al culte diví fou institucionalment difícil Tot just sis anys després de la seva creació passava a ésser només una Secció en una nova Congregació resultant de la reunió de les Congregacions per als sagraments i per al culte diví Així fou decretat pel Papa Pau VI per una Constitució Apostòlica *Constans nobis studium*, de 11 de juliol de 1975 Aquest fet va comportar l'allunyament de Mons Annibale Bugnini del procés de la reforma litúrgica Abans d'ell, el cardenal Lercaro, antic president del Consilium, havia presentat la dimissió Foren moments d'especial duresa per tot el procés d'aplicació de SC

Però nou anys després, el 8 d'abril del 1984, el Papa Joan Pau II, a través del Quirògraf *Quoniam in celeri*, decidia la separació provisional de les dues matèries en dues Congregacions Sagraments i Culte diví, en espera d'una decisió de la Comissió que preparava la re

forma de la Cúria Aquesta decisió va arribar amb la Constitució Apostòlica *Pastor bonus*, del 28 de juny de 1988 la Disciplina dels sagraments i el Culte diví serien competència d'una mateixa Congregació, que s'anomenaria «Congregatio pro cultu divino et disciplina sacramentorum»

En complir se 25 anys de la promulgació de SC, el Papa Joan Pau II va voler publicar una Carta Apostòlica, *Vicesimus quintus annus*, del 4 de desembre de 1988 És un text breu però decidit en l'afirmació de la validesa i els fruits de la reforma litúrgica, afirmacions prou més valuoses pel temps en què foren dites la crisi màxima de Mons Lefèbvre La Carta del Papa reafirma els grans valors de SC la celebració del misteri pasqual, la visibilització de l'Església, la Paraula de Déu i, en certa manera, rellança el treball de renovació litúrgica en les perspectives actuals

Un dels temes més ben acollits de SC havia quedat a través dels anys amb una certa indefinició les adaptacions en matèria litúrgica (SC 37 40) Més endavant tractarem aquest punt, però és bo assenyalar aquí que la Congregació per al culte diví i la disciplina dels sagraments va publicar, l'any 1994, la Instrucció quarta per l'aplicació de la reforma litúrgica, *Varietates legitimae*, dedicada a la liturgia romana i la inculturació

3 Realització i recepció de SC

La SC no volia ésser una pedra llançada en les aigues d'un llac tranquil, sino més aviat una renovació de qualitat d'aquestes aigues Aquí entenem amb aquesta metàfora la vida litúrgica de l'Església Hom deia en aquells anys «ens canvien la religió!» És evident que aquesta reacció era sense rao, però és innegable també la sensació de mobilitat que adquiria la pràctica litúrgica en aquelles circumstàncies La descripció del procés seguit en la realització i recepció de la reforma litúrgica promoguda per SC ens fa veure quina n'era la intenció, i quins són, fins ara, els fruits obtinguts Certament, ens referim als fruits visibles, només l'Esperit Sant coneix la veritat profunda d'aquesta acció que ha estat interpretada per Pius XII i per SC n 43 com un «transitus» de l'Esperit en l'Església dels nostres dies

El progrés teològic del sentit de la litúrgia

Aquest és un tema bàsic, que cal situar en primer lloc El P Louis Bouyer justificava el moviment litúrgic com la reacció a la presa de consciència que s'havia perdut el sentit de la litúrgia, d'una manera semblant s'expressava un pioner illustre, Dom Lambert Beauduin El valor bàsic del moviment litúrgic del segle xx ha estat haver posat a plena llum altra vegada en l'Església el sentit bàsic de la litúrgia SC n 10 va sintetitzar ho en l'expressió «la litúrgia culminació i font de la vida cristiana» Si Guardini deia que sentia «néixer l'Església en les ànimes», més que paral·lelament, simultàniament, es pot dir que el segle xx ha sentit néixer la pregària d'aquesta Església en el cor i en els llavis dels cristians És el «nosaltres» litúrgic tan estimat de Guardini per expressar l'Església pregant

La dada fonamental vingué de l'encíclica *Mediator Dei*, de Pius XII (1947), complement i derivació, en certa manera, de l'anterior Encíclica *Mystici Corporis Christi* (1943)

Pius XII va il·luminar el caràcter cristològic i eclesiològic de la litúrgia, definint la —en la línia de Beauduin— com l'exercici del sacerdoci de Crist, al qual l'Església és associada per Crist mateix, de manera que la litúrgia és alhora «actio Christi» i «actio Ecclesiae» Per això Crist és present realment en l'Església, i en primer lloc en les celebracions litúrgiques, de maneres diverses, però d'una manera absolutament original en l'Eucaristia En la mateixa Encíclica, Pius XII havia declarat invàlides les visions de la litúrgia que la reduissin a la mera cerimònia, o al conjunt de la legislació externa Sobre el tema de la litúrgia com «actio Christi», Pius XII va insistir, l'any 1956, amb motiu de la conclusió del I Congrés internacional de litúrgia pastoral, celebrat a Assís i Roma

El Concili Vaticà II, a SC, va assumir la doctrina de *Mediator Dei*, situant-la més explícitament en un context de teologia de la història de la salvació, de la qual el misteri pasqual de Crist és la plenitud (SC n 5), i completant les referències a la presència de Crist amb la valoració de la proclamació de la Paraula (SC n 7) Tanmateix, la definició fonamental no s'aparta de les formulacions de *Mediator Dei*, marcadament cristològiques, i afegeix unes lleugeres referències a l'acció de l'Esperit Sant La Constitució s'estén més, en canvi, a fonamentar la participació dels fidels sobre el sacerdoci comú, accentuant la necessitat de potenciar la formació litúrgica (SC nn 14ss), i alhora en posar les bases i límits de la reforma (SC nn 21 ss) La dimensió eclesiològica de la litúrgia és il·luminada eficaçment per SC Textos com el n 2 formen part de l'antologia conciliar de l'eclesiologia de comunió Igualment, el sentit «sacramental» de l'Església, que havia d'aparèixer a *Lumen Gentium*, es troba ja a SC plenament (SC nn 5 i 26) La teologia de l'assemblea litúrgica com a epifania de l'Església és afirmada a SC nn 2, 43 44

L'enriquiment més decisiu del sentit de la litúrgia s'ha produït aquests anys amb la publicació del *Catecisme de l'Església Catòlica* (1992) Com a fet significatiu, cal notar que el títol de la segona part és «La celebració del misteri cristià», i que la primera secció d'aquesta part està dedicada a «L'economia sacramental» Estem, per tant, en estreta connexió amb la professió de la fe (1ª part) i amb la vida cristiana (3ª part) «És aquest misteri del Crist allò que l'Església anuncia i celebra en la seva litúrgia, per tal que els fidels en visquin i en donin testimoniatge en el món» (CCE n 1068) El text del *Catecisme* recull l'herència de SC, la reuneix amb les reflexions dels darrers anys, i l'enriqueix amb les aportacions de la teologia oriental El resultat és una síntesi esplèndida d'allò que pensa i creu l'Església, tant a Orient com a Occident, sobre el sentit de la litúrgia És especialment valuós l'article primer del primer capítol, «La litúrgia, obra de la Santíssima Trinitat» (nn 1077 1112) No hi ha cap altre text de tipus magisterial que presenti d'una manera tan plena la significació del misteri pasqual de Crist i l'acció de l'Esperit Sant en la litúrgia Igualment, no hi ha cap síntesi sistemàtica tan completa sobre la doctrina de l'assemblea litúrgica —celestial i terrena— com a celebrant unitària com la dels nn 1136-1144 «¿Qui celebra?»

No podem oblidar, per donar una imatge completa del procés d'aquests anys de recepció, les dificultats i malentesos que el sentit de la litúrgia ha sofert També això és real Em refereixo bàsicament a l'impacte que sobre els cristians tingueren en els últims anys seixanta els llibres de Robinson —*Honest to God*—, de Cox —*La ciutat secular*, *Les festes de bojos*— i, en general, tota l'anomenada «teologia de la mort de Déu» El moviment de dessacralització i de secularització no podia deixar d'influir negativament, portant la litúrgia

vers una dimensió exclusivament antropològica i, per tant, en una autocelebració de l'assemblea Aquesta idea, inconscientment potser, és encara a la base de la formulació massa generalment i acríticament acceptada del sentit de la litúrgia com «celebració de la fe», o «celebració de la vida» El resultat pràctic d'aquestes influències negatives ha estat un descens, visible en no pocs cassos, del sentit d'adoració i de lloança essencials en la celebració litúrgica

La Paraula de Déu en les celebracions litúrgiques

La Constitució conciliar proposava una recuperació en profunditat de «l'amor suau i viu a l'Escriptura» (SC n 24), a través d'una presència més significativa de l'Escriptura en les celebracions Cal reconèixer que aquest propòsit ha estat complert amb la màxima fidelitat Segurament mai, en la història de l'Església, els cristians havien tingut com ara una lectura bíblica tan abundant i tan pedagògicament organitzada Per als pastors encarregats d'actualitzar la Paraula de Déu en les homilies aquesta abundància és alhora una ajuda i un repte L'Escriptura ha «reaparegut» en l'Església després del Concili de la manera que més li correspon com a Paraula viva de Déu als homes «Déu parla al seu poble Crist continua anunciant l'Evangeli» (SC n 33)

La concreció d'aquest fet la tenim primer de tot en l'*Ordo lectionum Missae*, publicat l'any 1969 en primera edició Uns anys més tard, l'any 1981, se'n va publicar una segona edició, la seva característica més important és l'elaboració teològica dels *Praenotanda* Comprèn l'índex de lectures dominicals amb els seus tres cicles, i el ferial, amb el seu doble cicle de primeres lectures per al temps «per annum», i el cicle únic per als temps d'Advent, Nadal, Quaresma i Pasqua S'inclouen també els índexs de lectures per a les festes de sants, misses votives, misses rituals, i misses *ad diversa* Quan es parla de les lectures no es poden oblidar dues novetats remarcables la presència més abundant de l'Antic Testament, important per a accentuar la unitat dels dos Testaments, i la restauració del salm responsorial després de la primera lectura

La riquesa dels actuals leccionaris de la litúrgia romana per a la celebració de l'Eucaristia és un magnífica aportació a la formació bíblica dels fidels catòlics, però té també una dimensió ecumènica, per la incidència que han tingut els leccionaris en les esglésies de la Reforma De fet, algunes els han adoptat per la seva litúrgia dominical Es compleix així una de les finalitats de la reforma litúrgica (SC n 1)

Al costat dels leccionaris del Missal, la reforma litúrgica ha proposat a l'Església una distribució de la lectura bíblica per l'Ofici de lectures de la Litúrgia de les Hores De fet, hi ha una proposta de lectura de l'Escriptura en un cicle de dos anys, que comprèn tota l'Escriptura, i un altre d'abreujat, en un any, que deixa fora alguns llibres Al costat de l'Escriptura, la Litúrgia de les Hores proposa també la lectura dels Pares de l'Església Aquest conjunt de lectures que formen, amb els salms, l'Ofici de lectures, són vistos com a especialment importants per a l'espiritualitat ministerial (cf *Institutio generalis Liturgiae horarum*, n 29)

Hi ha encara, en el mateix camp, els leccionaris dels diversos «ordines» dels sagraments Per cadascun d'ells es proposen uns textos bíblics que puguin verificar, en la cele

bració, la relació entre Paraula i Sagrament, és a dir, que siguin un anunci directe d'allò que fa el sagrament L'elecció dels textos més apropiats per a cada celebració és una de les tasques dels pastors

La recepció de tot aquest programa ha estat clarament positiva, i promet fruits encara més abundants en el futur En les comunitats cristianes s'ha desvetllat realment l'amor a l'Escriptura, i es multipliquen les iniciatives de *lectio divina* entorn de les perícopes litúrgiques És cert que també hi ha hagut, sobretot al començament de l'ús de la llengua vernacla, una mena de «desil·lusió» en comprovar que la dificultat no era només el llatí, sinó també la manca d'iniciació bíblica En alguns casos, això ha derivat a un cert refús de la lectura bíblica, i a la substitució per altres lectures Però cal esperar que es tracti de fenòmens que vagin desapareixent

El Missal promulgat per Pau VI, segons el Concili Vaticà II

El dia 3 d'abril de l'any 1969, dijous sant, el Papa Pau VI va promulgar amb la Constitució Apostòlica *Missale Romanum*, el Missal romà reformat d'acord amb tot el que havia decidit el Concili Vaticà II en aquesta matèria, s'hi afegia, tres dies després, el 6 d'abril, la publicació de l'«Ordo Missae», amb la *Institutio generalis Missalis Romani* Aquesta Institutio era presentada com una substitució de les antigues premisses del Missal romà (*Ritus servandus*, *rubricae generales*, *De defectibus*), i com una síntesi de la doctrina i normes dels documents més recents sobre l'Eucaristia *Mysterium fidei* i *Eucharisticum mysterium* L'any seguent, 1970, es va publicar el volum del Missal en la part eucològica (cal notar, en efecte, que els leccionaris també formen part del Missal romà) La supressió del subdiaconat i dels ordes menors va fer necessària una edició retocada de la *Institutio* l'any 1972 (23 de desembre)

El Missal recollia, com explica la Constitució de Pau VI, els diversos passos realitzats en els anys precedents, des de la reforma de la Setmana Santa decretada per Pius XII Una importància particular, a causa de la seva radical novetat en la litúrgia romana, havia tingut l'aprovació de tres pregàries eucarístiques (23 de maig del 1968), que amb el nou Missal eren situades al mateix nivell del venerable Cànon romà Dins la reforma litúrgica, el valor d'aquestes tres pregàries eucarístiques és extraordinari, per diversos motius alguns, de caràcter doctrinal, com la inserció en les tres pregàries de textos epiclètics explícits, cosa que dóna una gran força ecumènica als textos romans, altres motius són historicolitúrgics, com el caràcter de síntesis de tota la tradició anafòrica de l'Església, a Orient i a Occident En efecte, al costat del Cànon romà, que recull la tradició venerable d'aquest ritus, la pregària eucarística III està emparentada amb les pregàries dels altres ritus occidentals, la pregària IV ho està amb les anàfores orientals, i la pregària II reproposa, amb algunes adaptacions que la fan homogènia amb les altres pregàries ara romanes, el text més antic de pregària eucarística que ha conservat la història litúrgica

Una altra novetat fou el retoc de les paraules de la consagració, amb la transposició per a després de la consagració de la fórmula «Mysterium fidei», i l'aclamació del memorial Foren també retocades les paraules litúrgiques del Senyor sobre el pa, i les del manament del memorial Com a recuperacions importants de la tradició fixades ara en el Missal, s'han

d'esmentar la pregària dels fidels o universal, l'obligatorietat de l'homilia els diumenges i dies de festa Aquests dos elements són de gran eficàcia per a l'actualització de les lectures i la pregària Destacaven igualment dues recuperacions importants la concelebració, iniciada ja durant la celebració del Concili, i la comunió amb les dues espècies per a algunes ocasions

Un element que va determinar el contingut del Missal romà, especialment pel que fa al Santoral, fou el Calendari romà, aprovat per Pau VI amb la Carta en forma de Motu Proprio *Mysterii Paschalis* (14 de febrer de 1969), seguida per les normes universals sobre l'any litúrgic i el calendari (21 de març de 1969) Els criteris de revisió del Calendari romà eren clars i precisos Si alguna crítica van merèixer fou d'ésser poc atents a la pràctica popular Cal reconèixer que esdevenia difícil, en el context de tants canvis com se succeien els uns als altres en aquells anys, fer una explicació adequada, sobretot pel que fa al trasllat de les festes i memòries d'alguns sants

És ben clar que l'Eucaristia és el «bonum commune spirituale totius Ecclesiae» (*Presbyterorum ordinis*, n 6) i que tot el que es refereix a l'Eucaristia posa en vibració l'Església Això va succeir en la reforma litúrgica, sobretot quan va arribar la reforma del Missal

Una primera qüestió, prèvia al Missal en realitat, fou la doctrina de la presència real de Crist en l'Eucaristia El tema no era directament conciliar, però el seu tractament va coincidir amb les últimes etapes del Concili De fet, la Constitució SC no havia tingut la intenció de proposar una doctrina completa sobre l'Eucaristia, sinó de posar simplement les bases per als decrets de reforma (SC n 47) Altres documents conciliars foren més explícits, per exemple *Lumen gentium* nn 10 i 11, i *Presbyterorum ordinis* nn 5 i 6 Tanmateix, Pau VI va considerar oportú publicar, en el context d'una certa commoció per algunes interpretacions teològiques (el tema de la transfinalització, transignificació), i coincidint amb la última etapa conciliar, l'Encíclica *Mysterium fidei* (1965), en la qual es reafirma i s'explica la fe de l'Església en el misteri de la presencia eucarística en relació amb les altres presències reals de Crist en la seva Església

Com a derivació més directament litúrgica, la Congregació de Ritus i el Consilium publicaren, el 25 de maig del 1967, la Instrucció *Eucharisticum mysterium*, un dels millors documents doctrinals de la reforma litúrgica El tema inicial era el de l'adoració i el culte de l'Eucaristia fora de la missa, però la Instrucció es va convertir en un esplèndid complement doctrinal de la Constitució SC, que manté encara tot el seu vigor S'hi donaven orientacions catequètiques que insistien en la unitat del misteri eucarístic, sacrificial banquet, i s'elaborava una doctrina eclesiològica-eucarística important, amb gran dimensió ecumènica La tercera part d'aquesta Instrucció va passar a constituir la base de la Introducció per al Ritual de la sagrada comunió i del culte de l'Eucaristia fora de la missa (publicat el 21 de juny de 1973)

Encara dins de les preocupacions doctrinals cal situar el *Prooemium* que fou introduit a la *Institutio generalis Missalis Romani* en el moment de la seva publicació en el Missal (1970), absent de la publicació conjunta amb l'*Ordo Missae* (1969) Semblava a alguns que la *Institutio* no remarcava prou les bases doctrinals clàssiques, i a això responia el text del *Prooemium*

Les contradiccions que el Missal romà publicat per Pau VI ha sofert tenen el punt culminant en tot l'afer del sector «tradicionalista» (l'Associació internacional Una Voce, crea

da sobretot com a contestació a l'ús de la llengua vernacla, n'és un dels principals representants), i sobretot en la dura i desafiant actitud del bisbe Mons. Marcel Lefèbvre i la seva òrbita d'influència —Fraternitat sant Pius X, alguns monestirs de benedictins, de carmelites, de dominics—. Les acusacions formulades des d'aquests sectors són de diversa qualitat: infidelitat a les disposicions de sant Pius V, contaminació doctrinal per motius d'ecumenisme, menor respecte vers l'Eucaristia, oblit del sentit sacrificial, etc. Tanmateix, a la base hi ha el refús de l'acceptació del Concili Vaticà II i del magisteri de Joan XXIII, de Pau VI i de Joan Pau II. L'escissió produïda en l'Església catòlica per les decisions de Mons. Lefèbvre, consumada el mes de juny del 1988 amb les ordenacions episcopals, és un fet dolorós.

Una part dels seguidors de Mons. Lefèbvre se separaren d'ell en el moment que foren excomunicats ell i els bisbes ordenats per ell. A aquests grups —Fraternitat de sant Pere— se'ls concedí l'ús dels llibres litúrgics anteriors al Concili Vaticà II (1962). De fet, un indult concedit l'any 1984 permetia ja la utilització del Missal del 1962 als grups que se sentien més afectats per la reforma, amb les degudes cauteles doctrinals, i sota l'autoritat de l'Ordinari diocesà. Això ha permès que els llibres preconciliars romanguessin en certa manera vigents, amb no poc perill de confusió.

L'aplicació del nou *Ordo Missae* i del *Missale Romanum* de Pau VI es va fer, des del començament, sense dificultats en la immensa majoria de les Esglésies de ritu romà de tot el món. Els fruits positius estan a la vista de tothom, des de l'angle de la participació dels fidels i de la claredat de la celebració. Tanmateix, no sempre l'aplicació va tenir en compte tot el que la *Institutio generalis* indicava, i especialment la finalitat de l'autèntica participació dels fidels. Els costums de la celebració anterior, i una certa improvisació pastoral, de bona fe en la majoria dels casos, han conduït algunes vegades a celebracions eucarístiques que resulten massa diverses. La més greu de les intervencions negatives ha estat la introducció de pregàries eucarístiques de composició privada, contra la qual ha reaccionat sempre l'autoritat de l'Església (és important la carta circular de la Congregació del culte diví, *Eucharistiae participationem*, del 27 d'abril de 1973). Una significativa observació sobre el tema de la disciplina eucarística la van constituir dos documents de l'any 1980: un, la Carta *Dominicae coenae* de Joan Pau II (24 de febrer de 1980) i la Instrucció *Inaestimabile donum*, (3 de març de 1980). D'una manera doctrinal el primer, i d'una manera més casuística el segon, ambdós documents eren testimonis d'un desig i una voluntat que la disciplina sobre la litúrgia eucarística fos més respectada.

L'últim capítol de la història del Missal romà actual es va escriure entre 2000 i 2001. Una nova edició típica de la *Institutio generalis Missalis Romani* anuncia la publicació de la tercera edició del Missal, a la qual són incorporades les pregàries eucarístiques de la reconciliació (publicades amb motiu de l'Any Sant 1975), i la pregària eucarística per a les misses *ad diversa*, amb quatre variants, de la qual fou aprovat i publicat el text típic llatí el dia 6 d'agost del 1991. En la redacció de la *Institutio* es té en compte l'experiència d'aquests trenta anys que ens separen de la promulgació del Missal; així, tot i mantenint el mateix text, la *Institutio* incorpora una colla de precisions que volen ajudar a concretar algunes rúbriques, eliminar algunes males interpretacions i promoure algunes pràctiques rituals que millorin la participació.

Els «ordines» dels sagraments: la reforma dels Rituals

La Constitució SC va dedicar tot el capítol III als «altres sagraments» (manera d'indicar que l'Eucaristia s'integra en el conjunt dels sagraments, del qual és el centre). Els paràgrafs de caràcter doctrinal són tres (59-61), i la seva novetat més visible és l'afirmació subratllada dels sagraments com a «fidei sacramenta», així com la referència de tots els sagraments i sagramentals al misteri pasqual. Tots els altres articles del capítol III contenen indicacions de reforma, començant per l'autorització general de la llengua vernacla en els sagraments i l'autorització dels Rituals particulars (SC n. 63).

La reforma dels rituals fou un dels esforços més destacats del Consilium, des del començament. Els criteris de reforma foren principalment la revisió historicolitúrgica i la referència pastoral. El principi de l'adaptació, afirmat a SC nn. 37-40, exigia tenir en compte les legítimes varietats reconegudes en les diverses Esglésies i alhora mantenir la unitat substancial del ritu romà.

Els primers rituals publicats després de la revisió foren, per aquest ordre, el de les Ordenacions (18 de juny del 1968), el del Matrimoni (19 de març del 1969), i el del baptisme dels pàrvuls (15 de maig de 1969). Com es pot observar per les dates de publicació, els tres rituals van aparèixer en el termini d'un any, cosa no indiferent per a una recepció tranquil·la de les reformes. Aquesta fou, en aquells anys, una dificultat no petita, que d'alguna manera ha repercutit després en l'aplicació de cadascun dels rituals o «ordines».

El ritual de les Ordenacions anava precedit d'una Constitució Apostòlica, *Pontificalis Romani*, a causa del canvi fet per l'ordenació del bisbe. En efecte, la pregària d'ordenació tradicional, procedent del sacramentari veronense, havia sofert amb el temps algunes addicions, i sobretot era vista per molts teòlegs i liturgistes com excessivament «aaròn ica». La sensibilitat teològica del Concili Vaticà II sobre el ministeri episcopal fou decisiva per a assumir un altre text de pregària d'ordenació, de tradició més profunda: el text de la *Tradició Apostòlica* (s. III). També en la pregària d'ordenació presbiteral, igualment del veronense, es van introduir alguns retocs en el moment de la reforma, i es van eliminar els ritus, introduïts més tardanament, que no ajudaven a la valoració del gest essencial (p.e., la segona imposició de mans, la casulla a mig desplegar, la forma de la concelebració, etc.).

En el ritual de les Ordenacions del 1968 no constaven el subdiaconat, els ordes menors i la tonsura clerical. S'obria així un període crític, atès que en alguns llocs apareixia cada vegada més una certa resistència a continuar donant la tonsura i els ordes menors. La resposta fou donada amb el Motu Proprio *Ministeria quaedam*, del 15 d'agost de 1972, en el qual es declaraven abolits els «ordes menors» com a tals, i es deixaven el lectorat i l'acolitat com a «ministeris instituïts», alhora que se n'afirmava clarament el caràcter laïcal.

L'*Ordo celebrandi matrimonium* presentava la celebració dins de la missa com a típica, sense excloure la celebració fora d'ella. En aquest ritual la capacitat d'adaptació a partir dels costums dels diversos països era reconeguda d'una manera ben explícita. El nou ritu oferia, d'altra banda, dos textos nous de pregària de benedicció nupcial.

L'*Ordo baptismi parvulorum* publicat l'any 1969, va constituir tota una novetat en el ritual romà. El Concili havia demanat, en efecte, una revisió del ritu del baptisme dels infants per acomodar-lo a la seva situació real (SC, n. 67), i això va portar a un ritu que no plaïa en

alguns cercles ecumènics De fet, el ritu essencial no era diferent del que estava en vigor, però la renúncia i la confessió de fe quedaven separades de la persona del pàrvul i passaven directament als pares i padrins, com a manifestació de la fe de l'Església en la qual el pàrvul és batejat, i testimoni de compromís d'educació cristiana Aquest tipus de ritual es en cara avui discutit per alguns teòlegs Altres elements de novetat eren dos nous textos de pregària per a la benedicció de l'aigua, la introducció clara del baptisme per immersió i l'enquadrament del conjunt en una litúrgia de la paraula

L'*Ordo exsequiarum* revisat va aparèixer el 15 d'agost de 1969 Tambe en aquest punt calia atendre les diverses pràctiques per a l'enterrament existents segons els països, i deixar oberta la possibilitat a noves adaptacions segons la diversitat de cultures Per aquest motiu el ritual es presentava gairebé com un esquema o proposta que les diverses Conferències Episcopals podien adaptar Tanmateix, alguns elements eren considerats bàsics l'eucaristia, la proclamació de la paraula de Déu, la «valedictio» o comiat del difunt per part de la comunitat Aquest ritu substituia l'antiga «absolutio super tumulum» El mandat del Concili sobre les exèquies era que adquirissin un to pasqual (SC 81), això es va fer sobretot a través dels textos eucològics i del leccionari ritual propi

El sagrament de la confirmació va tenir el seu ritual reformat el 22 d'agost de 1971 Com en el cas de les ordenacions, precedeix el ritual una Constitucio Apostòlica, *Divinae consortium naturae* per canviar les paraules que acompanyen la crismació La fórmula nova «N rep el signe del do de l'Esperit Sant» fou assumida pel Papa Pau VI de la tradicio bizantina, cosa que dóna un valor ecumenic a la reforma La qüestió mes discutida aleshores en el Consilium mateix fou la de fixar una edat per a la recepció del sagrament Finalment es mantingue l'edat tradicional, pero es deixà a les Conferències Episcopals la facultat d'escollir una edat més tardana, si ho veien pastoralment convenient El Codi de Dret Canònic del 1983 va sancionar aquesta norma

En l'àmbit encara dels sagraments de la iniciacio cristiana, es publicava el dia 6 de gener de 1972 l'*Ordo initiationis christianae adultorum* Es un ritual molt elaborat doctrinalment, que recupera tots els graus i totes les etapes del catecumenat clàssic, amb la distribucio dels temps corresponents Es tracta tambe d'un ritual que cal adaptar a la situacio de les diverses Esglésies

El ritual del sagrament de la uncio dels malalts va aparèixer revisat el dia 7 de desembre de 1972, precedit tambe d'una Constitucio Apostolica *Sacram unctionem infirmorum*, de data 30 de novembre de 1972, a causa del canvi de les paraules que acompanyen la uncio del malalt El ritual preveu la benedicció de l'oli per part del prevere si s'escau que manca l'oli beneit pel bisbe en la missa crismal

Finalment, el dia 2 de desembre de 1973 va aparèixer l'*Ordo Poenitentiae* Fou un dels rituals de mes difícil elaboracio El Concili havia decretat una reforma que oferis una major claredat de la naturalesa i dels fruits del sagrament (SC n 72), però una gran pressió de teolegs i pastors optava per instaurar una formula d'absolució collectiva, sense confessió individual La Congregacio de la Doctrina de la Fe va publicar per aquest motiu unes Normes sobre les condicions per la practica de les absolucions collectives (16 de juny de 1972) El Ritual de 1973 va incorporar aquestes Normes, i va donar una formula liturgica per a les absolucions collectives Pero el nou Ritual fou escassament «rebut» en tota la seva dinamica, i el sagrament de la penitència es ressent encara d'aquesta circumstancia

El panorama dels *ordines* sacramentals es presenta molt variat en les seves estructures litúrgiques, com correspon, d'altra banda, a la seva diversitat simbòlica Els sagraments, en efecte, «fan allò que signifiquen», segons la clàssica afirmació del Concili de Trento La reforma litúrgica ha cercat que els signes dels sagraments expressin amb la major claredat possible, amb paraules i amb coses (*verbis et rebus*, SC 59) les realitats santes La pastoral sacramental, que ha adquirit un desenvolupament extraordinari amb la reforma litúrgica, ha insistit molt en la promoció de la fe dels qui han de rebre els sagraments, però potser no tant en l'aspecte mistagògic De fet, els *Praenotanda* de cada ritual són una orientació magnífica per a una pastoral sacramental adequada Hom ha dit que els rituals postconciliars eren més i menys que un «ritual» Més, en el sentit que no es descriu només el ritu, sinó que s'exposa el lloc del sagrament en el conjunt de la història de la salvació i de la vida cristiana, i alhora se situa la celebració en el marc de l'acció pastoral de l'Església Menys, en el sentit fixista de ritual sempre idèntic, atès que són previstes diverses possibilitats, sobretot en les lectures i en les pregàries, tenint en compte les situacions i les persones que formen l'assemblea o són destinataris de l'acció sacramental

A partir de l'any 1988, la Congregació per al culte diví va emprendre la publicació de noves edicions típiques dels *ordines* sacramentals, gairebé amb el mateix ordre en què foren publicats Com a fruit d'un treball de recerca en l'experiència feta, de noves aportacions teològiques i d'observacions fetes a la primera edició, es fan les segones edicions típiques Això s'ha fet fins ara amb el *De ordinatione episcopi, presbyterorum et diaconorum* (29 de juny de 1989), i amb, l'*Ordo celebrandi matrimonium* (19 de març del 1990) El primer d'aquests rituals —ordenacions— és el que té una segona edició més variada en relació amb la primera A part de l'ordre mateix amb què es presenten els ritus —començant pel bisbe, i seguint els preveres i pels diaques, evocant així l'ordre jeràrquic ministerial d'una Església particular—, la novetat més important n'és el retoc fet a la pregària d'ordenació dels preveres, seguint la petició insistent de molts bisbes Es tracta d'expressar més clarament, en la pregària mateixa, la relació del ministeri presbiteral amb el sacerdoci de Jesucrist, i d'explicitar la missió dels preveres, especialment en l'àmbit dels sagraments

La riquesa espiritual de la Litúrgia de les Hores

El dia 1 de novembre de 1970, amb la Constitució Apostòlica *Laudis canticum*, Pau VI promulgava l'Ofici diví renovat Amb data de 2 de febrer del 1971, la Congregació per al culte diví va publicar la *Institutio generalis Liturgiae horarum* Amb aquests dos documents, paral·lels als dos corresponents al Missal, es donava un dels passos més importants de la reforma litúrgica, en un camp particularment sensible la pregària de l'Església El dia 11 d'abril del 1971, apareixia l'edició típica llatina de la *Liturgia Horarum*

El vigent fins aleshores *Breviarium Romanum* quedava retirat, no tant materialment —restava gran part del seu contingut— com formalment la *Litúrgia de les Hores* ja no era un *breviarium*, pensat sobretot per a clergues i religiosos, sinó la pregària proposada per i des de l'Església, amb una voluntat clara de participació de tots els fidels, de santificació del temps —*veritas horarum*— i amb una jerarquització dels diversos moments de celebració Els temps de la pregària i lloança matinal —Laudes— i de la pregària vespertina —Ves

pres— són vistos com els dos moments fonamentals de la pregària eclesial, amb una forta tonalitat cristològica: la mort i la resurrecció de Jesús. L'Ofici de lectures és la celebració dedicada sobretot a l'escolta de la Paraula de Déu, amb els comentaris dels Pares i altres autors escollits. És una celebració particularment indicada per als ministres de la Paraula, però fructuosa per a qualsevol cristià. L'Hora intermèdia i les Completes clouen el cicle de pregària diària.

L'aportació de la litúrgia de les hores a l'espiritualitat litúrgica s'està revelant com un dels fruits més saludables de la reforma litúrgica. L'abundància de lectura bíblica —tota l'Escriptura en el programa biennal, i una bona part dels llibres en el programa anual— enriqueixen el coneixement de la Paraula de Déu. La recitació dels salms en la llengua vernacla ha donat als fidels el gust de l'oració amb la pregària inspirada. Això es demostra en la progressiva utilització del llibre de la *Litúrgia de les Hores* per part dels laics, sols o en família, i l'extensió igualment de la recitació comunitària de les hores fonamentals en les comunitats cristianes. El Papa Joan Pau II ha instat a fer-ho, com un dels elements de progrés de l'Església en el tercer mil·lenni, en la Carta Apostòlica *Novo millenio inneunte*, i ell mateix ha subratllat la importància del tema dedicant-hi l'atenció en les seves catequesis setmanals. El salt qualitatiu de la pregària de l'Església ha estat notable.

El diumenge

La renovació del sentit i de la celebració del diumenge no fou pròpiament obra del Concili Vaticà II; Pius X fou l'iniciador clar d'aquesta renovació. Però ha estat SC n. 106 el text magisterial que ha donat a l'Església la «definició» del diumenge. I, sobretot, ha estat Joan Pau II, amb la Carta Apostòlica *Dies Domini*, (31 de maig del 1998), el qui ha explicat bellament a l'Església la doctrina i l'espiritualitat d'aquest dia cristià per excel·lència. Els cristians descobreixen cada vegada més, a partir d'aquests textos, la joia de l'assemblea dominical com a trobada amb Crist en el dia del Senyor i de l'Església. Del punt de vista normatiu, la celebració del diumenge es pot considerar «protegida» en relació amb altres celebracions. Però no es pot dir el mateix des del punt de vista de la realitat immediata. Costa d'afirmar que el sentit del diumenge com a tal hagi entrat plenament en la mentalitat pastoral; això fa que amb facilitat se sobreposin al diumenge altres celebracions que vénen de la setmana anterior (patrons de les parròquies, advocacions marianes, festes locals o comunitàries...), o que la celebració quedi dominada per un tema pastoral al qual està dedicada una «Jornada». Aquestes limitacions afecten tant els diumenges ordinaris com als diumenges privilegiats, i són encara un punt gris en l'aplicació de la reforma conciliar.

La celebració del diumenge s'ha vist afectada, des del Concili Vaticà II, pel progressiu procés de secularització social. No són pocs els països de tradició cristiana que accepten i àdhuc promouen legislacions que tendeixèn a assimilar el diumenge als altres dies de la setmana. Això repercuteix sens dubte en la pràctica cristiana, i és amb raó que el Papa Joan Pau II ha insistit, en la Carta *Novo millenio ineunte*, en la força identificadora del diumenge per als cristians, en una situació de minoria.

Altres qüestions i processos

La reforma litúrgica promoguda pel Concili Vaticà II ha suposat una colla de processos, al costat del treball de la revisió general dels llibres litúrgics. Aquests processos, i altres factors, han contribuït a obrir en l'Església noves problemàtiques.

Un dels processos més espectaculars —com es podia preveure ja des dels anys cinquanta— ha estat la introducció de la llengua vernacla en la litúrgia. És cert que la porta va quedar oberta amb l'Encíclica «*Mediator Dei*», de Pius XII, i que ja l'any 1948 foren aprovats els rituals alemany i francès dels sagraments en llengua vernacla, però SC n. 36 va justificar plenament l'ús de la llengua del poble en la litúrgia, tal com desitjava la immensa majoria dels Pares conciliars. La Constitució parlava sobretot de les lectures, però l'ampliació a tota la missa es va fer ben aviat, sota la pressió de les Conferències Episcopals. L'any 1967, Pau VI va concedir la recitació del Cànon en llengua vernacla: fou el darrer i decisiu pas, certament benvingut.

Però l'ús generalitzat de la llengua vernacla en la litúrgia va originar un procés potser no previsible. Tot d'una, es va produir una mena d'«horror» al llatí, comprensible en un primer moment d'eufòria, però absolutament fora de lloc quan s'ha mantingut a través dels anys. Això ha tingut com a conseqüència la pèrdua per a les noves generacions de molts dels valors musicals i eucològics de la litúrgia romana, en primer lloc el cant gregorià. En llocs com a Catalunya, on l'esforç pel cant gregorià havia estat més que notable, les adquisicions fetes s'han evaporat lamentablement.

Un altre aspecte del procés de la llengua vernacla ha estat el del llenguatge. Molt aviat, l'impacte de la llengua vernacla en la litúrgia va suscitar una crítica dels textos litúrgics i àdhuc dels bíblics. Es va considerar que es tractava d'un llenguatge allunyat del llenguatge corrent, que era incomprensible i que responia a una altra mentalitat. Calia, doncs, canviarlo. És bo de notar que això succeïa en el moment que «tot» semblava possible: l'any 1968! Però la problemàtica era aguda, ha tingut i té encara repercussions en la litúrgia: crítica dels textos bíblics i litúrgics, la seva substitució, textos de construcció pròpia, etc. És una de les coses més negatives que s'han produït des de SC.

Un altre procés, emparentat directament amb el de la llengua vernacla, ha estat el del cant litúrgic. D'entrada, cal afirmar que el progrés en aquest camp ha estat més que notable. Però això no treu la presència de problemes no resolts. La norma de SC 12 sobre la inspiració bíblica i litúrgica dels textos per cants aptes per a la celebració, i la prescripció d'una intervenció de les Conferències Episcopals en aquest camp, són lluny d'haver estat ateses. La pluralitat d'iniciatives produïdes en les composicions, que d'una banda ha fet fàcil el cant en llengua vernacla, no ha escapat del perill de la dispersió, i la seva qualitat no està sempre assegurada. Fàcilment les comunitats redueixen el seu repertori a unes quantes peces, amb detriment de la pedagogia de l'any litúrgic i pèrdua de color propi de les celebracions i els seus diversos moments. Tot el tema del cant litúrgic, al qual s'ha d'afegir el de la música, no sempre tractada en les esglésies amb respecte i professionalitat, és causa de crítiques dels sectors amb més interès cultural. El problema està actualment en la consciència de les Comissions litúrgiques nacionals, i cal esperar bons resultats d'una reacció que sembla encaminada d'una manera justa.

Un altre procés conflictiu ha estat i és encara l'adaptació de les esglesies a la celebració tal com està prevista en els llibres actuals La col·locació de l'altar de manera que el celebrant pugui estar situat de cara al poble ha estat una operació gairebé universal, normalment ràpida i en algunes ocasions gairebé violenta Hom diria que s'ha fet d'aquest canvi una senyera de la reforma litúrgica, cosa en realitat no tan decisiva El principi que els fi dels «vegin» tot el que fa el celebrant no s'ha de considerar un absolut de la participació, malgrat els avantatges innegables que pot tenir El fet negatiu que s'ha produit amb freqüència ha estat la conservació dels altars anteriors, cosa que ha portat a la presència de dos altars en el mateix presbiteri, sovint més visible i noble el no utilitzat per a la celebracio

Un darrer procés —entre altres que es podrien encara examinar— és el de les adaptacions en matèria litúrgica SC 37 40 havia previst adaptacions en les rubriques, però també la possibilitat d'unes adaptacions «*profundiores*» en el cas de cultures diverses de les que poden estar habituades al ritual romà Es pensava sobretot en les esglésies joves El Sínode de l'any 1974, sobre l'evangelització, va insistir fortament sobre aquest punt, s'introduí aleshores el tema de la inculturació de la litúrgia romana La Congregació per al culte diví va estudiar llargament el tema, amb experts en la matèria, i va expressar la seva reflexió en la Instrucció quarta per a l'aplicació de la Constitució, *Varietates legitimae*, de l'any 1994 El resultat que es desprèn de la reflexió és l'enorme complexitat d'una recuperacio d'elements religiosos de la pròpia cultura, abandonats amb el baptisme, per part dels cristians d'aquestes comunitats La qüestió és oberta i les experiències són possibles

Conclusió

El Sínode extraordinari dels bisbes de l'any 1985, reunit per celebrar el XX aniversari de la conclusió del Concili, va afirmar en la *Relatio finalis* «La reforma litúrgica és el fruit més visible del Concili Vaticà II» Hi ha un acord generalitzat a afirmar que no s'havia produit mai en l'Església un fet semblant al de la reforma litúrgica promoguda pel Concili Vaticà II, i realitzada bàsicament sota la direcció de Pau VI la seva amplitud, la rapidesa del treball, la intensitat de les seves decisions, han estat excepcionals No ha estat, però, ni és encara, un treball fàcil ni innocent, ni tampoc un treball aïllat d'uns quants especialistes o particularment interessats El sentit d'Església hi està implicat directament com a promotor i com a resultat La litúrgia és de l'Església, i els sagraments —la litúrgia— fan l'Església És un treball, doncs, eclesial, pastoralment fascinant, i amb perspectives d'un futur positiu per a la vida cristiana La generació dels qui han treballat en la reforma mereix la nostra gratitud La generació que va experimentar la seva arribada ha tingut la responsabilitat d'acollir la, i es responsable fins a cert punt de l'orientació que ha pres Les noves generacions es troben ara amb uns llibres litúrgics renovats, amb una doctrina sobre la litúrgia notablement enriquida, amb unes comunitats obertes a la participacio, i amb unes orientacions vàlides per a la pastoral litúrgica i sacramental Hom diria que tot és a punt perquè es compleixi cada vegada amb mes plenitud l'afirmacio del Papa Joan Pau II en la Carta *Vicesimus quintus annus* viure la litúrgia com un fet primàriament d'ordre espiritual

EL DECRET *INTER MIRIFICA*

Ignasi Salvat

El decret conciliar *Inter mirifica*, dedicat als mitjans de comunicació social i aprovat en l'aula conciliar el 4 de desembre de 1963, no es pot entendre si no és a la llum de la instrucció pastoral *Communio et Progressio*, que fou preparada per la Comissió Pontifícia per als Mitjans de Comunicació Social, seguint el mandat del mateix decret conciliar, i fou aprovada per Pau VI el 18 de maig de 1971, V Jornada Mundial de les Comunicacions Socials

Aquesta instrucció pastoral va ser publicada «per manament exprés del Concili», tal com diu la conclusió del decret *Inter mirifica*, en el núm 23 «Per a l'aplicació de tots els principis i normes d'aquest sant Concili sobre els instruments de comunicació social, per manament exprés del Concili, que sigui publicada una instrucció pastoral, a cura de l'Oficina de la Santa Seu esmentada en el núm 19, amb la col·laboració d'experts pertanyents a diverses nacions»

La història de la redacció del decret *Inter mirifica* ens farà veure per què ambdós documents, malgrat la distància de gairebé vuit anys en la seva publicació, s'han de considerar com un de sol Presentaré aquesta història en quatre apartats

1 La problemàtica dels mitjans de comunicació social en els documents preparatoris del Concili
2 La discussió del material presentat en la primera etapa del Concili
3 La segona etapa i l'aprovació del decret *Inter mirifica*
4 El treball postconciliar i la instrucció pastoral *Communio et Progressio*

1 La problemàtica dels mitjans de comunicació social en els documents preparatoris del Concili

El 2 d'abril de 1962, el bisbe John O'Connor, president de la comissió «Dels escrits que s'han d'editar en la premsa i dels espectacles que s'han de moderar», va presentar un esquema de constitució sobre «Els instruments de difusió o de la comunicació social» En la

Per a la discussio de l esquema presentat pel Secretariat durant l'etapa preconciliar, es pot consultar *Acta et documenta Concilio Vaticano II apparando*, series II, vol II, pars III, pp 493 623

Per a la discussio final del decret en l Aula conciliar, es pot consultar *Acta synodalia Concilii Vaticani secundi*, vol I, pars III, pp 373 527, 613 i 635, Typis Polyglottis Vaticanis 1971

Pel que fa a les votacions finals, cf *ibid* , vol II pars V, pp 179 192 i el vol II, pars VI, pp 18 20, 36 i 49

seva relació, O'Connor subratllava la dificultat de trobar un vocabulari adequat per a poder expressar els nous conceptes i les noves tècniques de la comunicació social. Amb les esmenes que li va fer la Comissió preconciliar, el text quedà preparat per al debat en les sessions conciliars.

Com a precedents d'aquest esquema, cal assenyalar que el papa Pius XII va tenir dues al·locucions que es van fer molt famoses en aquell moment (1955), sota el títol d'«El film ideal», i que dos anys després va escriure una encíclica important sobre els mitjans de comunicació social, titulada *Miranda prorsus*.

En la preparació del Concili existien dues comissions diferents que podien tractar temes relacionats amb la comunicació social: la «Comissió de l'Apostolat dels Fidels» i la ja esmentada «Comissió dels escrits que s'han d'editar en la premsa i dels espectacles que s'han de moderar». En l'inici del Concili, ambdues comissions es van fusionar en una, sota la presidència del cardenal Cento.

2. La discussió del material presentat en la primera etapa del Concili

En la primera etapa del Concili, el 20 d'octubre de 1962, es constituí la nova i única comissió. La presidia el cardenal Cento i la formaven nous membres escollits en votació a l'Aula conciliar.

A partir del 23 de novembre i fins al 26 del mateix mes, es va discutir l'esquema presentat en aquesta ocasió pel relator, Mons. Renato Stourm. Aquest va voler subratllar que els pares conciliars passaven de les discussions teològiques a un tema de més «relaxació». Amb això ja volia significar que la temàtica a tractar no era considerada com de les més compromeses.

L'esquema constava d'un proemi, quatre parts i una exhortació final. El cos d'aquestes parts estava dedicat a «La doctrina de l'Església» (I); «L'acció de l'Església o Apostolat» (II); «La disciplina i ordre ecclesiàstic» (III) i «Alguns instruments de comunicació social considerats separadament» (IV).

Per a entendre el sentit de la discussió i els canvis operats en el document pot ajudar recordar, si més no, els temes estudiats en cada una d'aquestes parts.

La primera part dedicava el primer capítol a estudiar «el dret i el deure de l'Església» a parlar en aquest camp social; un segon capítol tractava de l'ordre moral objectiu que s'ha de guardar, i un tercer estava dedicat als deures dels ciutadans i de l'autoritat secular.

La segona part se centrava a declarar la missió de l'Església per a propagar la veritat i l'educació cristiana i, per tant, dels ajuts que ha de tenir per a fer aquesta propagació.

La tercera part se centrava a recordar la disciplina eclesiàstica en el camp de la comunicació social i a explicitar els òrgans de l'autoritat eclesiàstica.

Finalment, la quarta part estudia els instruments més importants de la comunicació social, dedicant un capítol a cada un: la premsa, el cinema, la ràdio i la televisió, la resta dels instruments (IV).

La intervenció del cardenal Tarancón fou una de les més brillants i va saber aglutinar l'opinió de la majoria, i en aquest sentit va ser una de les decisives. El contingut d'aquesta intervenció es pot resumir en tres punts.

En primer lloc, el document s'ha d'abreujar perquè ha de contenir les línies comunes, sense entrar en detalls mínims i singulars.

En segon lloc, recordava que el dret de l'Església a fer servir aquests instruments neix de la seva missió pastoral. Des d'un punt de vista positiu s'ha de mirar que aquests mitjans funcionin bé, i des d'un punt de vista negatiu s'ha de sortir a l'encontre de les dificultats que poden provocar, especialment per a les persones poc formades.

En tercer lloc, Tarancón recorda que aquest camp de treball és la misisó dels laics i no la del preveres, tant en l'aspecte econòmic com en l'aspecte tècnic, i que l'Església ha de tenir aquests instruments.

Una segona intervenció important la va tenir Mons. Karol Wojtyla, aleshores bisbe titular, que va fer dues observacions al capítol sobre «l'ordre moral objectiu que s'ha d'observar».

La primera observació anava a excloure els perills que alguns veien en els MCS. Per tal d'aconseguir-ho, cal una jerarquia de valors, en la qual el valor superior és el que realitza la persona com a tal. L'ús bo dels mitjans és el que serveix la veritable cultura humana i sense un clar principi de personalisme no s'arriba a determinar.

La seva segona observació aplica aquesta jerarquia de valors al tema de la llibertat en l'art. Al costat de la primacia de l'ordre moral, el ponent subratlla també el bé propi de l'art: «Cada instrument, diu, té la seva pròpia perfecció, que no pot ser substituïda pel bé moral per tal de no caure en l'error de la moralització, que més aviat va contra l'ordre moral.»

Seguint la línia marcada per aquestes intervencions i la majoria de les observacions presentades que seguien camins molt semblants, al cap de quatre dies el relator presentà la següent proposta a l'aula: «Que la Comissió conciliar corresponent extregui de l'esquema els principis doctrinals i les línies pastorals més generals, de manera que el document quedi redactat en forma més breu.» Aquesta proposta va anar acompanyada de l'afirmació que sempre es tindrien en compte i es valorarien els continguts de les intervencions dels Pares en l'aula. La proposta fou aprovada quasi per unanimitat (2.138 vots favorables sobre 2.138, amb sols 15 de negatius). Així, doncs, l'esquema passava a la segona etapa del Concili, amb una certa decepció respecte al document, però també amb una certa esperança de reforma i millora.

3. La segona etapa del Concili i l'aprovació del decret «Inter mirifica»

El 14 de novembre de 1963, Mons. Renato Stourm presenta la segona relació del document, ja reformat segons les indicacions esmentades.

La nova redacció que es presenta, diu el relator, segueix aquestes tres esmenes generals, fetes en l'etapa anterior: primera, que es conservi la substància del document; segona, que tingui una forma més breu, com si fos una instrucció en la qual es donin els principis essencials i les línies més generals, i tercera, que les observacions del Pares Conciliars es tinguin en compte en el text esmenat.

El nou document presenta només dos capítols, emmarcats entre un proemi i unes cláusules finals. S'ha fet una reducció dràstica del que era l'esquema primer.

Després de subratllar, en un proemi, la importància que l'Església vol donar als mitjans de comunicació social, el capítol primer és dedicat a explicitar les normes que han de regular el recte ús d'aquests la consciència recta, la primacia de l'ordre moral, la justícia i la caritat I es dediquen unes seccions a exhortar els destinataris dels mitjans, és a dir, el públic, els subjectes actius o autors i les autoritats, per tal que apliquin les dites normes generals

El capítol segon tracta de la relació entre els MCS i l'Apostolat de l'Església En primer lloc, es parla de la promoció de tots aquests mitjans com a possible ajut a la fe i a la praxi dels catòlics Aquesta promoció cal que vagi acompanyada per una formació adequada per a l'ús d'aquests mitjans En entrar en les decisions pràctiques, el document assenyala la necessitat d'un ajut econòmic als mitjans que l'Església mateixa crea, així com a la necessitat de coordinació, la qual es realitzarà amb organismes adequats Aquí el Concili prega al Papa que el Secretariat per a la Premsa i els Espectacles s'eixampli a tots els mitjans

I en les cláusules finals el decret encarrega expressament a aquesta Comissió que publiqui una instrucció pastoral, amb l'ajut d'experts de diferents nacions

Feta la presentació, es posa a votació el text esmenat en dues votacions diferents En la primera es va votar el proemi i el capítol primer, i en la segona es va votar el capítol segon i les clàusules finals

El resultat d'aquestes votacions mostra la insatisfacció de molts Pares Conciliars per tenir un document tan fluix 335 i 228 vots entre contraris i *iuxta modum* respectivament I encara Mons Renato Stourm va proposar dues votacions indicatives per tal de conèixer el sentir profund de l'aula a propòsit d'aquest decret, de cara a poder lo presentar a la votació definitiva En la primera votació preguntava «si agrada el treball fet per la comissió», i va tenir 331 vots en contra i 1 788 a favor, en la segona votació preguntava «si agradava l'esquema proposat íntegre», i va tenir 503 vots contraris i 1 598 de favorables

El fort nombre de vots contraris és lògic si es pensa que l'aula estava discutint les constitucions apostòliques sobre la Litúrgia, sobre la Revelació i sobre l'Església, uns documents profunds, oberts, amples, que des de l'inici van portar els Pares Conciliars a la consciència d'una tasca transcendental per a l'Església

En aquest sentit, el decret sobre els MCS, després d'haver quedat molt reduit per les esmenes presentades en l'aula, no es podia comparar amb tots els altres no tenia la suficient profunditat en el seus continguts, sovint era massa moralitzant i amb una visió massa negativa sobre els mitjans de comunicació, sobretot en la primera redacció de l'esquema preconciliar Però tampoc el text esmenat no s'escapava d'aquest tarannà pessimista i, a més, resultava bastant pobre, per manca, segurament, de redactors especialitzats i tècnics en el camp de la comunicació social i dels seus mitjans concrets

Per això tothom esperava el complement de la instrucció pastoral que el Concili mateix havia demanat que es fes «amb un mandat exprés» Aquesta instrucció es va publicar el 18 de maig de 1971, després d'una acurada preparació

Malgrat aquestes deficiències, el decret *Inter mirifica* va passar a la sessió conclusiva de la primera etapa del Concili, sessió que va tenir lloc el 4 de desembre de 1 963 S'hi va aprovar primer la constitució sobre la Litúrgia i després el decret sobre els mitjans de comunicació social que estem presentant També aquí va rebre bastants vots negatius, 164, sobre 1960 d'afirmatius Per a entendre la diferent situació, cal recordar que la Constitució sobre la Litúrgia va rebre només 4 vots de dissens enfront de 2 147 d'afirmatius

4 El treball postconciliar i la instrucció pastoral «Communio et Progressio» de 1971

Fins aquell moment només existia un organisme de la Santa Seu per al món de la comunicació social el Secretariat per a la Premsa i els Espectacles Els Pares Conciliars van afegir una nota a l'esmentat núm 19 del Decret *Inter mirifica* en la qual diuen «Els Pares Conciliars, fent seu el vot del Secretariat per a la Premsa i els Espectacles, preguen reverentment al Summe Pontífex que estengui les obligacions i competència d'aquest organisme a tots els mitjans de comunicació social, sense excloure la premsa, incorporant hi especialistes de les diferents nacions, fins i tot seglars» (IM, 19, nota 1)

Per això, el papa Pau VI, seguint aquestes recomanacions, va crear la Comissió Pontifícia per a les Comunicacions, la qual, seguint les disposicions del Concili, «després de reunir experts de tot el món», va preparar la instrucció *Communio et progressio*, que es va publicar el 18 de maig de 1971, V Jornada Mundial de les Comunicacions Socials

La instrucció s'obre amb aquesta positiva afirmació dels MCS «La comunió i el progrés de la convivència humana són els dos objectius principals de la comunicació social i dels seus mitjans la premsa, el cinema, la ràdio i la televisió» És un paràgraf que explicita ben clarament el nou esperit d'obertura i diàleg amb què ha estat escrita la instrucció Reafirmant aquesta idea, però volent evitar de ferir ningú, el document acabarà dient que vol tenir més la intenció d'inaugurar una nova etapa que de donar per acabada l'anterior

La instrucció *Communio et Progressio* consta de tres parts, emmarcades amb una introducció i un epíleg S'hi recull, amplificant lo i aprofundint-lo, molt material ja existent en el decret *Inter mirifica*, tal com havien demanat els Pares Conciliars en les seves observacions al primer esquema

En situar aquell material en un nou context, guanya en qualitat i profunditat, especialment perquè torna a aplicar els criteris base als diferents instruments que formen part de la vida quotidiana premsa, cinema, televisió, ràdio i teatre

La primera part presenta uns principis doctrinals fonamentals que recorden la missió donada pel Creador a la persona humana de «posseir i dominar la terra» i presenten Jesús, Paraula i Imatge alhora del Déu invisible, com el Comunicador perfecte Respecte als MCS, seguint l'esperit positiu indicat, s'afirma que «han estat pensats per a fomentar la comunicació recíproca dels homes creen un nou llenguatge es compten amb raó entre les possibilitats i les riqueses que l'home pot fer servir per a consolidar aquella caritat que expressa la comunió i acaba per engendrar-la»

La segona part està dedicada a valorar els MCS com a factors del progrés humà, i la instrucció estudia el seu poder de formació d'una opinió pública Després d'explicar el dret a obtenir i comunicar la informació en llibertat, el document passa a analitzar l'influx dels MCS per a educar, fer obra d'art, servir la publicitat Tot això demanarà una especial formació tant en el públic com en els informadors A uns i altres s'assenyalen uns deures i unes responsabilitats en la seva participació activa en l'ús dels MCS, igual que unes exigències de collaboració que afecten totes les persones i pobles, tots els creients i totes les persones de bona voluntat

Recollint l'esperit del capítol segon de *Miranda prorsus*, la instrucció dedica una terce-

ra part a animar l'acció dels catòlics respecte als MCS i, tot afirmant la utilitat dels MCS per a l'anunci de l'Evangeli, consagra uns paràgrafs explícits a l'actuació dels catòlics en els camps de la premsa, cinema, ràdio, televisió i teatre, després d'afirmar la utilitat dels MCS per a l'anunci de l'Evangeli.

Tanmateix, la presa de posició més important en aquest camp es troba en l'afirmació que l'Església, com a Cos vivent que és, «necessita l'opinió pública per a mantenir el diàleg entre els seus propis membres».

Amb un visió de futur remarcable, s'afirma que els catòlics, «tot i haver d'estar atents a seguir el Magisteri, poden investigar lliurement, i cal que ho facin per a arribar a interpretar més profundament les veritats revelades i perquè siguin més ben expressades a una societat múltiple i canviant. Aquesta llibertat d'expressió en l'Església, lluny de perjudicar la seva cohèrencia i la seva unitat, pot afavorir la seva concòrdia i unanimitat, a través del lliure intercanvi de l'opinió publica».

Aquesta obertura és ben conscient també dels problemes que una llibertat dominada per interessos econòmics o per criteris purament subjectius pot tenir. Tanmateix una visió complexa de la realitat no treu l'aposta de la instrucció pontifícia en favor dels valors positius dels MCS i de la seva utilitat per al diàleg entre l'Església i el món, com marca *Gaudium et Spes*.

És aquest nou esperit, nascut del Vaticà II, el que explica la veritable postura de l'Església en favor de la comunicació social i dels seus mitjans per tal que es posin al servei de la comunió i el progrés entre les persones i els pobles.

LA CONSTITUCIÓ *LUMEN GENTIUM*

SALVADOR PIÉ-NINOT

La Constitució Dogmàtica sobre l'Església, *Lumen Gentium*, se situa al centre del Concili Vaticà II, ja que comparteix amb la Constitució Dogmàtica *Dei Verbum* una característica exclusiva com és la de ser qualificada de «Dogmàtica» i per això representa un moment de màxima autoritat magisterial conciliar.[1] Autoritat que es manifesta per la forma d'expressar-se testimoniada especialment amb la fórmula: «El concili ensenya (*docet*)» present a la LG 14; 18; 20; 21 i 67. Ara bé, es tracta d'una Constitució que té lligams estrets amb els altres documents conciliars. Així, gràcies a la *DV* i a la *SC*, es coneix millor la dependència de l'Església respecte a la Paraula de Déu i els sagraments, i alhora, gràcies a la *GS*, es descobreix una visió més global de la «missió» en la perspectiva de les relacions de l'Església amb el món. Alhora diversos decrets conciliars despleguen la virtualitat de la *LG* (*CD*, *PO*, *AA*, *PC*, *AG*, *UR*, *OE*, *NA*...). En definitiva, amb la *LG* i especialment amb el capítol III sobre l'Episcopat, el Concili Vaticà II reprèn i continua el tema interromput en el Vaticà I, per bé que amb un estil diferent, i això ja mostra la importància històrica que assumeix la Constitució *Lumen Gentium*.[2]

1 El valor teològic de la *LG* fou precisat per una clarificació de la Secretaria General del Concili el 6 III 1964, on s'afirma, tal com es farà per la *DV* (15 XI 1965, cf la nostra introducció a la *DV*, en CEE [ed], *El Concilio Vaticano II,* Madrid 1993, pp 172-177), que s'ha de llegir «seguint les normes de la interpretació teològica que es dedueixen, o bé per la matèria de la qual es tracta, o bé per la manera d'expressar-se», el Sínode de 1985 va donar cinc criteris d'interpretació 1) connexió entre els diversos documents, 2) no separar l'índole pastoral i la doctrinal, 3) no separar l'esperit i la lletra, 4) connectar ho amb la gran tradició eclesial, 5) treure'n llum per a l'Església actual i per als homes del nostre temps, en aquesta línia s'ha situat el Congrés sobre el Vaticà II del 2000, cf R FISICHELLA (ed), *Il Concilio Vaticano II Recezione e attualità*, Milano 2000 (H J Pottmeyer del Sínode de 1985 a l'any jubilar 2000, J Ratzinger *LG*, P Tena *SC*, A Vanhoye *DV*, A Scola *GS*), en canvi, subratlla més el caràcter d'esdeveniment del Vaticà II la recent i important història en cinc volums de G ALBERIGO (dir), *Historia del Concilio Vaticano II* (ed esp a càrrec d'E Vilanova), Salamanca 1999ss

2 Els millors comentaris globals a la *LG* són els següents el del seu redactor principal, G PHILIPS, *La Iglesia y su misterio en el Vaticano II*, I 2, Barcelona 1969, i els dos collectius amb els teòlegs conciliars més rellevants, dins G BARAÚNA (ed), *La Iglesia del Vaticano II*, I 2, Barcelona 1966, i *LThKVat II* 13 (1966) 137-359, cal citar també el del teòleg consultor del bisbe J Pont i Gol (bisbe a Sogorb-Castelló i després a Tarragona), J PERARNAU, *La Constitució Dogmàtica sobre l'Església*, Castelló 1965, per a la contextualització històrica d'aquest Concili, cf les dues millors monografies Y -M CONGAR, *Eclesiología Desde san Agustín hasta nuestros días*, Madrid 1976, autor de gran influència en la *LG*, i A ANTÓN, *El Misterio de la Iglesia*, I II, Madrid 1986s , així com la síntesi històrica de P TIHON, «La Iglesia», dins B SESBOUÉ (ed), *Historia de los Dogmas*, III, Salamanca 1995, pp 259 424, bones presentacions generals són les més recents d'O GONZÁLEZ DE CARDEDAL, en CEE (ed), *El Concilio Vaticano II*, Madrid 1993, pp 5 19, L SARTORI, *La «Lumen Gentium» Traccia di studio*, Padova 1994, i J M ROVIRA BELLOSO, *Vaticano II un concilio para el tercer milenio*, Madrid 1997, pp 29 37, les dues millors eclesiologies ca-

I. BREU HISTÒRIA DEL TEXT

El text aprovat de la *LG* apareix com a bastant harmònic, tot i que la seva història posa en relleu que prové d'un projecte inicialment no unitari. De fet, després de la negativa que els pares conciliars varen donar al primer esbós format per onze capítols centrats sobre «l'Església militant», obra de S. Tromp, S.J., «l'inspirador» de l'encíclica *Mystici Corporis* de Pius XII, es passà a un projecte amb quatre grans temes: l'Església com a misteri (com a alternativa a la visió de l'Església com a «societat perfecta»); l'episcopat (per tal de completar el Vaticà I, que només pogué tractar el papat); el laïcat (tema madur després del desvetllament de l'apostolat dels laics i especialment de l'Acció Catòlica) i la santedat (com a do i compromís de tots els cristians).

A partir d'aquests quatre temes inicials es passà a un text final de vuit capítols, gràcies a una doble divisió i addició. Començant per l'Església com a misteri (c. I), s'introduí una doble divisió corresponent al capítol sobre els laics i al capítol sobre la santedat. En efecte, el capítol inicial sobre els laics es titulava així: «Sobre el Poble de Déu, en particular dels laics», però en donar autonomia al tema del laïcat (c. IV), es passà a un capítol general sobre el Poble de Déu que es va situar com a capítol previ (c. II) al referent a l'episcopat (c. III); canvi que fou vist com una «revolució copernicana» i que ha estat, sens dubte, decisiu per a la comprensió de l'eclesiologia conciliar centrada en la prioritat de la categoria de l'Església com a Poble de Déu.

La segona divisió es realitzà en el capítol sobre la santedat, que originalment es referia particularment als religiosos i que acabà divindint-se en dos capítols autònoms: el primer, referit a la «vocació general a la santedat» de tot els cristians (c. V), tot i que el seu lloc més natural hauria estat unir-lo al capítol ja aprovat sobre el Poble de Déu, i el segon sobre «els religiosos» (c. VI).

Quant a la doble addició final al text, es troben els dos darrers capítols de la *LG* que es refereixen als sants en el marc del caràcter escatològic de l'Església (c. VII), i a Maria en el conjunt del misteri de Crist i de l'Església (c. VIII). Així la dimensió escatològica de l'Església serveix com a marc adequat per a tractar dels sants en clau d'«Església celeste» relacionada amb l'Església pelegrinant. Sobre el capítol referit a la Mare de Déu, s'arribà a la conclusió que era millor situar-lo com a «cloenda» de tota la *LG*, accentuant no solament la perspectiva «cristotípica» habitual, és a dir, Maria a la llum de Crist, sinó també l'orientació «eclesiotípica», que situa Maria com «l'Església realitzada». Aquestes divisions i addicions portaren, doncs, al text final aprovat amb els seus vuit capítols actuals.

---

tòliques són: M. M. Garijo Guembe, *La comunión de los santos,* Barcelona 1991, i M. Kehl, *La Iglesia*, Salamanca 1996; cf. també les nostres, *Introducción a la Eclesiología*, Estella ³2000; *La Teología Fundamental*, Salamanca ⁴2001, pp. 471-660 («Eclesiología fundamental»), i diverses veus amb bibliografia actual, dins C. O'Donnell-S. Pié-Ninot, *Diccionario de Eclesiología*, Madrid 2001; com a instruments de treball: G. Alberigo-F. Magistretti, *Lumen Gentium. Synopsis Historica*, Bologna 1975; F. Gill Hellín, *Concilii Vaticani II. Synopsis LG*, Vaticano 1995, i l'elenc d'A. Dulles-P. Granfield, *The Theology of the Church: A Bibliography*, New York 1999.

II. ESQUEMA I LÍNIES TEOLÒGIQUES DE *LUMEN GENTIUM*

Les primeres reflexions sobre aquesta Constitució Dogmàtica varen apuntar vers la primacia d'una comprensió de la l'Església com a Poble de Déu. En efecte, el famós «canvi d'ordre» demanat per diversos bisbes entre el capítol dedicat a la Jerarquia i el dedicat al Poble de Déu que possibilità que aquest darrer precedís l'anterior, fou vist, i amb raó, com la «revolució copernicana» de la *LG* (G. Philips). No és estrany, doncs, que l'eclesiologia del Poble de Déu fos la que inicialment va predominar en la interpretació teològica de la *LG* (cf. Y.-M. Congar, M.-D. Chenu, G. Colombo...).[3] Tanmateix, amb motiu dels vint anys del Vaticà II la Comissió Teològica Internacional, poc abans del Sínode de 1985, va fer una crítica de la comprensió «massa sociològica» d'aquest concepte, i poc després, precisament en el document final del Sínode de 1985 sobre la recepció del Vaticà II, s'afirma que «l'eclesiologia de comunió és la idea central i fonamental en els documents del Concili», formulació que esdevindrà paradigmàtica en els documents magisterials posteriors i en la majoria d'eclesiòlegs sovint articulada triplement en clau de l'Església com a «misteri, comunió i missió» (cf., així, les exhortacions apostòliques *Christifideles Laici*, de 1988, *Pastores dabo vobis*, de 1992...).

De fet, és ben veritat que l'eclesiologia de fons present en tota la *LG* està arrelada i apunta vers una «eclesiologia de comunió», tot i que aquesta formulació no es troba en els textos conciliars, per bé que n'inspira el sentit, tal com recordà el document final esmentat del Sínode de 1985 sobre el Vaticà II, i que ja el primer Sínode postconciliar de 1969 havia besllumat. Amb tot, cal tenir present que de l'eclesiologia de comunió se'n pot parlar segons diversos accents eclesiològics, ja que aquesta categoria genèrica s'aplica també a l'eclesiologia «jurídica» present en la *LG*, per exemple, amb les expressions de «comunió jeràrquica», «col·legialitat episcopal», «institucions col·legials»..., que expressen valors de comunió a nivell jurídic. Alhora, també la Paraula de Déu i els sagraments són factors decisius per a realitzar l'Església com a comunió especialment en clau d'una «eclesiologia comunitària sacramental i eucarística». Igualment l'Esperit Sant amb els seus carismes i presència en el món apunta al diàleg, a la missió i a la comunió en el marc d'una «eclesiologia comunional-pneumatològica». Alhora, la mateixa concepció de l'Església «Cos Místic» com a «comuna» «unió» amb Crist pot articular-se com una «eclesiologia crístico-mística de la comunió». Finalment, la mateixa relació Església-món apunta a la «unió dels homes entre ells i dels homes amb Déu» de *LG* 1 en una perspectiva d'una «eclesiologia de la missió vers la comunió»...

Vist tot plegat, cal subratllar, doncs, que de manera preeminent la *LG* privilegia sobretot dues orientacions: l'eclesiologia de comunió, si bé d'una manera sovint genèrica, i l'eclesiologia jurídica, especialment amb diverses expressions típiques o inspirades en el Vaticà I. En efecte, amb l'eclesiologia «de comunió» es recupera la llarga tradició del primer mil·lenni eclesial entenent primàriament l'Església com la comunió entre les esglésies locals; en canvi, amb l'eclesiologia «jurídica» es continua l'orientació del segon mil·lenni, en la qual l'Església és entesa prioritàriament com a Església «universal» i se subratlla la funció

3. Cf. el programàtic article d'Y.-M. Congar, «La Iglesia, como pueblo de Dios», *Concilium* 1 (1966) 9-33.

decisiva del Papat, a partir del seu primat de jurisdicció i del carisma de la infal·libilitat definits en el Concili Vaticà I. De fet, doncs, la *LG* recull clarament aquestes dues orientacions, subratllant tant la dimensió comunional de l'Església, especialment amb la categoria «Poble de Déu» i amb l'afirmació de la comunió entre les esglésies que suposa la col·legialitat episcopal, com la dimensió jurídica de l'Església a partir del ministeri decisiu del Primat papal i de la responsabilitat pastoral inalienable dels Bisbes en les pròpies Esglésies diocesanes. L'articulació concreta d'ambdues orientacions eclesiològiques restarà sens dubte la qüestió més decisiva, laboriosa i oberta de l'eclesiologia postconciliar (cf. les observacions i la bibliografia incloses en la segona part d'aquesta introducció sobre la recepció de la *LG*).

Capítol I: El misteri de l'Església

La paraula *misteri*, que qualifica tot el capítol, ja no se situa en l'òrbita del Vaticà I, per al qual significava els continguts «misteriosos» de la fe, sinó que es refereix al concepte paulí de «misteri» com a expressió del designi salvador de Déu per la salvació del món (cf. Ef 1,9s; 3,3-10; Col 1,26s; idea ja present en l'apocalíptica jueva), i que fou traduït al llatí per la paraula *sacramentum* donant peu a la comprensió de l'Església com a «sagrament», expressió característica de l'edat patrística represa per diversos teòlegs del segle xx (O. Semmelroth, K. Rahner, E. Schillebeeckx...).[4] Alhora l'esquema d'aquest capítol, introduït per un proemi sobre la comprensió sacramental de l'Església (*LG* 1), es concreta en dues referències decisives per a entendre el seu misteri: la seva arrel trinitària (*LG* 2-4) i l'analogia amb l'Encarnació (*LG* 7-8), amb un intermedi referit a diverses altres imatges de l'Església (*LG* 5-6).

1. *El proemi* (LG *1*)

La *LG* s'inicia amb una afirmació clarament cristocèntrica, ja que la «Llum dels pobles és Crist». L'Església, doncs, se situa a nivell «sacramental» («com un sagrament»), i és descrita amb dues qualificacions d'acord amb les perspectives de la teologia sacramental: ja sigui com a «signe», que accentua més el caràcter simbòlic de la presència de Crist (cf. K. Rahner i posteriorment, sobretot, L. M. Chauvet), ja sigui com a «instrument», que subratlla més el caràcter causal i eficaç de tal presència (cf. O. Semmelroth i, posteriorment, A. Antón). Alhora, de forma totalment suggerent, posa en relleu la «realitat última» (l'anomenada *res sacramenti*) que comporta l'Església sagrament: «l'íntima unió amb (*unio cum* = *communio*) Déu i la unitat de tot el gènere humà». La salvació, per tant, és qualificada

4. Cf. les tres obres clàssiques: O. Semmelroth, *La Iglesia como sacramento original (1953)*, San Sebastián 1965; K. Rahner, *La Iglesia y los sacramentos (1955)*, Barcelona 1964, i E. Schillebeeckx, *Crist, sagrament de l'encontre amb Déu (1952)*, Barcelona 1966; cf. la nostra recent síntesi a la veu «La sacramentalidad: categoría hermenéutica eclesiológica», en *Diccionario de Eclesiología*.

aquí amb un fórmula més plena i ampla com és la de «comuna unió» que possibilita la *filiació* amb Déu i la *fraternitat* entre tots els homes.

2. *L'Església que procedeix de la Trinitat* (LG 2-4)[5]

Des d'una perspectiva bíblica i seguint el designi de la salvació, es desplega la realitat de l'Església a partir de Déu Pare, Déu Fill i Déu Esperit Sant. Es comença pel Pare (*LG* 2), que manifesta el seu designi a tots els homes perquè puguin esdevenir «fills de Déu» i per això s'enumeren les diverses etapes d'aquest designi salvador on apareix l'Església en una perspectiva processual de cinc etapes: «*prefigurada* ja des de l'origen del món...»; «*preparada* en la història del poble d'Israel...»; «*constituïda* en aquests darrers temps (amb Crist)...»; «*manifestada* per l'efusió de l'Esperit...», i duta a «la *plenitud* a la fi dels segles...». Com a síntesi d'aquesta perspectiva processual de la gènesi de l'Església, entesa com a aplec universal dels convocats a la salvació, la *LG* fa servir la fórmula patrístico-medieval promoguda per Y. Congar: «l'Església que procedeix d'Abel» (*Ecclesia ab Abel*). Cal notar que aquí la paraula «Església» equival a l'expressió «Església universal», usada precisament en la conclusió d'aquest número, la qual, diversament del seu ús habitual en la *LG* i en el llenguatge teològic, no es refereix solament a l'Església històrica que va de la Pentecosta a la fi dels temps, sinó a tot el designi salvador de Déu Pare iniciat ja des de la creació.[6]

El Fill en *LG* 3 és presentat en el centre de la història com a concentració personal del gran designi salvador enunciat en el número anterior, en clau de la doctrina paulina de la «recapitulació universal» i de la «filiació adoptiva». Alhora, més que veure Jesucrist com a «instituïdor i fundador històric de l'Església», s'insisteix en el naixement simbòlic de l'Església en el misteri pasqual «per la sang i per l'aigua brollades del costat obert de Jesús crucificat», d'acord amb la interpretació patrístico-medieval de Jn 19,34, ja que «pels sagraments que brollaren del costat de Crist a la creu sorgí l'Església» (Tomàs d'Aquino), com són la sang, símbol de l'Eucaristia, i l'aigua, símbol del Baptisme. Per això l'Eucaristia constitueix i «fa» l'Església com a Cos en Crist.

LG 4, dedicat a l'Esperit Sant, és un text molt breu, on es condensa tota la visió pneumatològica de l'Església, ja que l'Esperit és vist com a protagonista de la construcció de l'Església i creador en quant do de Crist, amb una expressió síntesi: «L'Esperit habita en l'Església» (*Spiritus in Ecclesia*). Alhora es multipliquen les expressions que fixen l'atenció sobre la seva funció «sobre» i «en» l'Església: santifica, crea comunió, dóna vida, llum, veritat, llibertat, resurrecció, força, unitat... La seva perspectiva final és, en definitiva, «unifi-

5. Aquests tres números s'inspiren en els clàssics Y.-M. Congar, «Ecclesia de Trinitate», *Irénikon* 24 (1937) 131-147, i S. Tromp, «De nativitate Ecclesiae ex corde Iesu in cruce», *Gregorianum* 13 (1932) 482-527; la *LG* afronta la «fundació» de l'Església en clau mistèrico-simbòlica pròpia de la Patrística; l'enfocament històric habitual es reprendrà de forma totalment renovada a partir de dos documents de la Comissió Teològica Internacional on es tracta de la fundació de l'Església per part de Jesucrist (CTI: 1985) i s'usa el concepte d'«eclesiologia implícita» (CTI: 1986); cf. el nostre balanç en la veu «Origen de la Iglesia», dins *Diccionario de Eclesiología*, i dins *La Teología Fundamental*, pp. 507-542.

6. Cf. el decisiu i clàssic, Y. Congar, «Ecclesia ab Abel», dins M. Reding (ed.), *FS K Adam*, Düsseldorf 1952, pp. 79-108, i la nostra recent síntesi a la veu «Abel, Iglesia desde», dins *Diccionario de Eclesiología*.

car en la comunió i en el servei», «rejovenir-la gràcies a la força de l'Evangeli» i «conduir-la a la unió amb Crist-espòs». Com a síntesi d'aquests tres números es clou amb sant Cebrià parlant d'«un poble aplegat per la unitat del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant» (l'*Ecclesia de Trinitate*!).

3. *Les metàfores bíbliques sobre l'Església* (LG 5-6)

S'amplia l'horitzó de les imatges sobre l'Església a partir de les metàfores bíbliques partint d'un qüestió central com és la categoria de Regne de Déu (*LG* 5), que no s'identifica amb l'Església —com certes interpretacions anteriors al Vaticà II—, ja que s'afirma que el Regne de Déu es dóna realment només en Crist.[7] L'Església, per tant, «instaura» aquest Regne en el sentit que n'és «germen i inici», i no realitat plena i perfecta, i té la missió «d'anunciar-lo». Alhora l'«íntima natura de l'Església apareix també amb diferents imatges» (*LG* 6), tals com «pleta», «ramat», «conreu», «edifici», «temple», «ciutat santa»... i, finalment, amb la bella fórmula de «esposa... emigrada» en camí vers «la plena glòria».

4. *A la llum del misteri cristològic* (LG 7-8)

Es tracta de dos textos decisius, especialment el darrer, molt debatuts en el Concili i que mostren què és Crist per a l'Església (*LG* 7) i què és l'Església per a Crist (*LG* 8). El primer text parteix de l'afirmació de l'Església com a Cos de Crist, en referència a l'encíclica *Mystici Corporis* de Pius XII (any 1943), per bé que ho fa de manera molt sintètica, que «redimensiona» aquest concepte en posar-lo enmig dels altres enumerats abans, ja que vol evitar la seva ampliació vers un no desitjable «biologisme sobrenatural i místic» (qui és l'ull?, qui són els braços?...), i alhora complementa la seva interpretació amb una altra metàfora com és la de «esposa del Crist», que subratlla la diferència entre Crist i l'Església.

El número final del capítol (*LG* 8) representa sens dubte un dels punts àlgids de tota la *LG*, que forma una inclusió amb *LG* 1, sobre «l'Església realitat visible i invisible». Heus ací els punts més rellevants del seu primer paràgraf: l'Església és una «comunitat de fe, d'esperança i d'amor» —una definició preciosa de l'Església!—; és «societat *i* cos místic», «assemblea visible *i* comunitat espiritual», «Església de la terra *i* Església...celestial», ja que ambdues dimensions formen «una sola realitat complexa, feta d'un element humà i d'un altre de diví»; d'aquí la «profunda analogia amb el misteri del Verb encarnat», de tal manera que «l'organisme social de l'Església està al servei de l'esperit de Crist (*Spiritui Christi inservit*)». Afirmacions totes elles, especialment la darrera, que il·luminen el sentit de la visibilitat eclesial que ha d'estar sempre «al servei de l'Esperit de Crist».[8]

7 La no identificació entre Església i Regne de Déu en camp catòlic s'inicia ja amb els estudis bíblics pioners preconciliars de R Schnackenburg, *La Iglesia en el Nuevo Testamento* (1961), Madrid 1965, i *Reino y Reinado de Dios en el Nuevo Testamento* (1959), Madrid 1967

8 Per a H Muhlen, *El Espíritu Santo en la Iglesia (1966)*, Salamanca 1 1998, p 446, aquest text és «el centre de gravetat» de l'eclesiologia conciliar, *LG* 8 és bàsic per a fonamentar el sentit de la «visibilitat» de l'Es-

El segon paràgraf de *LG* 8 afronta la decisiva qüestió de la unicitat de l'Església. S'afirma que l'Església volguda per Crist, «una, santa, catòlica i apostòlica», ha de mostrar el seu caràcter plenament apostòlic en quant fou confiada a Pere i als altres apòstols. Per això es diu d'aquesta Església que, en quant societat històrica, «subsisteix (perdura/és present) en (*subsistit in*) l'Església catòlica governada pel successor de Pere». En el text previ a aquest es llegia «és» en comptes de «subsisteix»; tal canvi es realitzà, segons s'explicà en el mateix Concili, per tal que amb aquesta nova forma s'expressés millor l'existència de diversos elements d'eclesialitat que es troben «al defora de l'Església» de Roma (*extra eius compagnem*). Aquesta idea es retrobarà més tard en *LG* 15 i en el decret sobre l'Ecumenisme, *UR* 3-4, on la relació entre l'Església de Roma i les altres esglésies és vista com una relació d'integritat, de plenitud i de graus de participació, ja que en l'Església de Roma hi ha present institucionalment tots els elements volguts per Crist i, en canvi, en les altres Esglésies hi ha mancança o defecte d'alguns elements, però no absència total d'eclesialitat.[9]

El darrer paràgraf de la *LG* 8 se centra en una temàtica molt present en el moment conciliar com fou l'Església dels pobres i alhora en una dimensió molt viva en la preparació del Vaticà II com era la del «pecat» en l'Església. Sobre aquest darrer punt es recupera una expressió patristicomedieval sobre «l'Església santa que inclou en el seu propi si els pecadors» i apunta a la necessitat «sempre de purificació», textos on es respira la fórmula luterana sobre l'Església «que sempre s'ha de reformar» (*semper reformanda*: verb usat en *UR* 6). Una bella imatge de l'Església pelegrina clou aquest número decisiu de la *LG*.[10]

Capítol II: El Poble de Déu

El sentit d'aquest capítol radica a indicar qui és aquesta Església-sagrament: el poble de Déu. Alhora el valor d'aquest capítol fa emergir sobre les diverses metàfores de l'Església la de «poble de Deu», superant així tant la categoria de «societat perfecta» com la de «Cos de Crist», tan presents abans del Vaticà II. De fet, la metàfora «Poble de Déu» serveix per a superar la dualitat entre clergues i laics, lliga íntimament l'Església i Israel, ajuda a donar relleu a la litúrgia i insisteix en la dimensió històrica de l'Església com a subjecte sòcio-his-

---

glesia, cf H de Lubac, *Meditación sobre la Iglesia* (1953), Madrid 1980, i *Paradoja y misterio de la Iglesia*, Salamanca 1967, cf les nostres recents reflexions en la veu «Iglesia, ¿por qué?», dins *Diccionario de Eclesiología*, i dins *La Teología Fundamental*, pp 292 297 643 646

9 Cf sobre el «subsistit in», el precís estudi de F A Sullivan, *La Iglesia en que creemos*, Bilbao 1995, pp 33 45, D Valentini, comentant la Declaracio de la CDF *Dominus Iesus* de l'any 2000, afirma que «una minoría de teologos da la expresión el sentido filosofico técnico de "subsistencia", mientras que la mayoría traduce por "está presente"», *L'Osservatore Romano*, ed esp , 17 XI 2000, pp 14s

10 Cf quatre estudis clàssics K Rahner, «*Iglesia de los pecadores*» *(1947)*, dins *Escritos de Teología*, *V*, Madrid 1966, pp 295 313, Y Congar, *Verdaderas y falsas reformas en la Iglesia (1950)*, Madrid 1953, H U von Balthasar, «*Casta meretrix*» *(1961)*, dins *Ensayos Teologicos*, II, Madrid 1965, pp 239-354, J Ratzinger, «*Soy negra pero hermosa*» *(1962)*, dins *El nuevo Pueblo de Dios*, Barcelona 1972, pp 285-290, amb motiu del Jubileu del 2000 la Comissió Teològica Internacional ha reprès aquesta questio en l'important document «Memòria i reconciliació L'Església i les culpes del passat», *Documents d'Església* 742 (2000) 293-317

tòric concret El text es desenvolupa en tres moments comença a l'entorn del «poble de Déu» (*LG* 9-12), per a centrar se en la seva catolicitat i la pertinença a ella (*LG* 13-16) i es clou amb la missió (*LG* 17)

1 *El Poble «nou» de Déu per què i com?* (LG 9-12)

Es tracta d'un «poble messiànic» (*LG* 9) —expressió bíblica nova— que té com a cap Crist, com a condició, la igualtat de tots en quant fills de Déu, com a llei, la caritat, i com a finalitat, el Regne de Déu Aquest poble, descrit per primer cop com a «aplec de tots els fi dels» (*congregatio fidelium LG* 13 26 28, *AG* 15 19, *PO* 4s), que subratlla la igualtat de tots els seus membres, és qualificat de nou com a «sagrament», però amb l'adjectiu de «visible de la salvació» [11]

Els dos números següents descriuen aquest poble de Déu com a «sacerdotal», que recorda el primat de la litúrgia com a «cimal i font» afirmada en *SC* 10 Es dóna relleu al sacerdoci comú i al servei que li ha de fer el sacerdoci ministerial en virtut de la «potestat sacramental» (*potestas sacra*), tenint present que ambdós es diferencien «essencialment i no només de grau» Es tracta d'una fórmula emprada per Pius XII que té el risc de distanciar los massa, si bé el que vol dir és que es tracta de dues realitats que estan a diferent nivell La paraula que aquí pot crear confusió és la paraula «sacerdoci» aplicada a ambdós, ja que a partir del Nou Testament aquesta expressió es reserva inicialment per a designar la nova realitat «sacerdotal» que crea el baptisme en tots els cristians En canvi, els «ordenats» (bisbes, preveres, diaques) són més aviat coneguts com a «ministres o jerarquia» al servei de tota l'Església Aquesta fou l'orientació prioritària del Vaticà II (cf així els decrets del «ministeri» dels bisbes, del «ministeri» dels preveres), però finalment no va prescindir del tot de la paraula «sacerdot» aplicada als ordenats, donada la llarga tradició d'aquest ús [12]

LG 11 analitza l'exercici d'aquest sacerdoci comú a partir dels sagraments que inspiren la vida cristiana Les dues anotacions més noves que es troben es refereixen, per una banda, al sagrament de la penitència, a propòsit del qual es parla no solament del perdó de Déu, sinó també de la reconciliació eclesial que realitza Es tracta d'un reflexió teològica que promogué el carmelita català Bartomeu Xiberta amb la seva tesi doctoral «Clavis Ecclesiae», i que de forma rellevant varen divulgar M Schmaus i K Rahner [13] L'altra anotació es refereix al sagrament del matrimoni, on en parlar de la família, aquesta s'anomena,

11 Cf Y Congar, *Un pueblo mesianico la Iglesia, sacramento de salvacion*, Madrid 1976, *Le Concile de Vatican II*, Paris 1984, p 135, escriu «je suis personnellement responsable de ce terme»

12 Cf el decisiu estudi d'A Vanhoye, *Sacerdotes antiguos, sacerdote nuevo*, Salamanca 1984, i les nostres veus «Sacerdocio» i «Potestad sacramental», dins *Diccionario de Eclesiologia*

13 B M Xiberta, *Clavis Ecclesiae*, Romae 1922 (= *Analecta Sacra Tarraconensia* 45 [1972] 253 341), cf l'expressio paralella «pax cum Ecclesia» de K Rahner, «Verdades olvidadas sobre el sacramento de la Penitencia», dins *Escritos de Teologia*, II, 178, i M Schmaus, *Teologia Dogmatica*, VI *Los sacramentos*, Madrid 1961, p 613, cf F Millan, *Reconciliacion con la Iglesia Influencia de la tesis de B F M Xiberta en la teologia penitencial del siglo XX*, Roma 1997, J M Mas, *B M Xiberta Historiador i teoleg*, Barcelona 1997, i la nostra veu «B M Xiberta», dins *Diccionario de Eclesiologia*

de forma totalment nova, «Església domèstica», seguint l'expressió forjada per sant Joan Crisòstom, si bé no és citat [14]

LG 12 es refereix al «Poble profètic» i representa un text que conté una notable qualitat i que tracta, primer, del «sentit de fe» (*sensus fidei fidelium*) amb el «consens en la fe» i, segon, dels carismes com a expressió del caràcter profètic del Poble de Déu Es tracta de dues característiques de la comprensió dels membres del «poble de Déu» com a «subjectes» i no com a «súbdits» en l'Església i que representa una important novetat en un text conciliar, tot i que no ha estat represa en el Codi de Dret Canònic de 1983 [15]

El «sentit de fe» és principi de penetració cognoscitiva de la veritat de la fe i de la seva verificació en la pràctica L'Esperit Sant el suscita i sosté, i el magisteri n'és guia en el camí D'altra banda, és significatiu que el «consens en la fe "des dels bisbes fins als últims fidels laics"» sigui el primer protagonista de la infal·libilitat «en el creure», abans que es parli de la infal·libilitat «en l'ensenyar» (*LG* 25) Quant als carismes, es posen en relació estreta amb els sagraments i els ministeris, visibilitzant així els tres principis interns d'unitat i de vida en l'Església (sacramental, jurídic i carismàtic) Alhora s'insisteix en la seva finalitat serveixen per a la renovació i creixement de l'Església Finalment, es privilegien els més ordinaris, senzills i comuns, tot i no excloure's altres situacions més excepcionals que cal verificar, no a partir de la sospita, sinó de la confiança en l'Esperit

2 *La catolicitat universalitat i diverses formes de pertinença (*LG *13-16)*[16]

Comença el primer número (*LG* 13) subratllant la universalitat de l'únic poble de Déu, «present a totes les nacions de la terra» Aquesta presència positiva de l'Església en cada realitat concreta és qualificada amb tres verbs extrets de la reflexió teològica sobre la funció de la gràcia, ja que els valors i les riqueses i els costums dels pobles, l'Església, tot assumint-los, «els purifica, els reforça i els eleva» (la *gratia sanans*, *elevans* i *consumans*) Això és el que fa possible que l'Església tendeixi «a unificar tota la humanitat amb tots els seus valors sota el Crist com a Cap, en la unitat del seu Esperit», formulació que explicita de nou la realitat última de l'Església-sagrament ja apuntada en *LG* 1

La catolicitat té també una dimensió interior que es desplega de forma molt suggerent en el segon paràgraf, on per primer cop es parla de les «esglésies particulars» en sentit estricte, és a dir, d'esglésies que tenen tradicions pròpies D'aquí sorgeix el concepte de comunió en clau de comunicació, o sigui d'intercanvi i de cooperació entre esglésies germanes Alhora, referint-se implícitament a sant Ignasi d'Antioquia en la seva dedicatòria a la carta als Romans, es presenta el ministeri petrí com a garant d'aquesta «comunió», ja que

14 Joan Crisostom afirma «fiat domus ecclesia, domum tuam effice ecclesiam» (PG 53 31, 54 607s), els Equips de la Mare de Deu divulgaren en el Congres Mundial sobre la Família tal formula del teoleg ortodox P Evdokimov, «Ecclesia domestica», *L'Anneau d'Or* 107 (1962) 353 362

15 Cf el nostre balanç en «Sentido de fe», dins R Latourelle - R Fisichella S Pie Ninot (eds), *Diccionario de Teología Fundamental*, Madrid 2000, pp 1348 1351

16 En la línia de l'eclesiologia de comunio es parla de «cercles concentrics» en la pertinença i «ordenacio» vers l'Esglesia, seguint Y Congar, cf la nostra veu «Pertenencia a la Iglesia», dins *Diccionario de Eclesiología*

«presideix tota l'assemblea de la caritat» que és l'Església. Es presenta, per tant, el primat del Papa com a font i garantia d'unitat en la diversitat.

El darrer paràgraf serveix d'introducció precisa a *LG* 14-16, i afirma que «tots els homes són cridats a formar part d'aquesta unitat catòlica... (a la qual) pertanyen sota diverses formes o hi són destinats (*ordinati*)». Així, doncs, a partir d'aquest criteri es posen en relleu els graus de pertinença i ordenació a aquest poble de Déu: primer els catòlics (*LG* 14), després els cristians no catòlics (*LG* 15) i, finalment, els no cristians (*LG* 16), en clau de «comunió», ja sigui plena, o ja sigui parcial, segons diversos graus i nivells.

Qui és catòlic? *LG* 14 hi respon de forma clara subratllant que «s'incorporen completament (*plene*) a la societat que és l'Església» els qui «accepten íntegrament (*integre*)» aquests tres «vincles», que ja sant Robert Bel·larmí va fer famosos: el vincle de la professió de fe, el vincle dels sagraments i el vincle de la visibilitat eclesial sota el Papa i els bisbes. Tanmateix, per no restar en una interpretació purament de visibilitat «societària», pròpia de l'eclesiologia de Bel·larmí, la *LG* complementa aquests tres vincles amb una significativa citació de sant Agustí: «ara bé, no se salva, tot i estar incorporat a l'Església, el qui, no perseverant en la caritat, resta amb el "cos" en el si de l'Església, però no pas amb el "cor"». Anotació que reforça la visió sacramental —com a «signe», i no com a «societat» closa— de la visibilitat de l'Església.

Notem que la Fe i els Sagraments són els qui fonamenten i causen l'Església i, en canvi, la comunió amb el Ministeri Pastoral, és a dir, amb el Papa i els bisbes amb els preveres, n'és el testimoni i la condició d'ambdós. Per això el Ministeri Pastoral és una «"diakonia" o ministeri» (*LG* 24) perquè està al servei dels dos eixos centrals de l'ésser eclesial: la professió de Fe en l'Evangeli, i els Sagraments centrats en l'Eucaristia (*LG* 26; CD 11).

Els cristians no catòlics (*LG* 15). Seguint l'orientació sobre els diversos graus i nivells de pertinença, es reconeixen tots els elements eclesials del cristians no catòlics encara que no els tinguin «íntegrament (*integre*)». Se subratlla la importància del baptisme, de l'Escriptura, d'altres sagraments, com l'episcopat, l'eucaristia... Finalment, es parla de la necessitat de «purificació i de renovació perquè el senyal (*signum*) de Crist resplendeixi amb més claredat sobre la faç de l'Església», expressió que desplega un cop més el seu caràcter sacramental i peregrinant que la refereix a Crist.

Tractant dels no cristians (*LG* 16), hom agrupa els qui professen una fe religiosa i alhora els no creients, fent especial menció dels jueus i dels musulmans. S'afirma allò que uneix i que possibilita «aconseguir la salvació», com és seguir el «dictamen de la consciència», expressió decisiva de l'assumpció de la modernitat com a valoració autònoma de la persona, per part de l'Església! Tot plegat és vist com una «preparació evangèlica» (Eusebi de Cesarea), fórmula antiga que posa en relleu les «llavors de veritat i del Verb» que hi ha en el món (sant Justí), l'estreta relació entre el Creador i el món (sant Agustí) i la pedagogia de Déu envers la humanitat (sant Ireneu) en el camí de la salvació.

3. *El nou sentit de la missió* (LG 17)

Aquest número conclusiu del segon capítol de la *LG* representa una cloenda significativa orientada tota ella vers la missió de tot el Poble de Déu. En efecte, a partir de la finali-

tat de «les missions» —que és vista en una perspectiva doble: l'anunci de l'Evangeli i la constitució de les noves esglésies (la clàssica *plantatio ecclesiae*)—, es va vers una visió més ampla i un marc més general de «la missió», en singular, de l'Església. Quant al mètode, es valoritzen els dons ja presents i «sembrats» en els ritus i cultures, reprenent el tres verbs característics, ja citats en *LG* 13, sobre la funció pròpia de l'Evangeli en el món: «purificar, elevar i perfeccionar».

Capítol III: La constitució jeràrquica de l'Església i en particular de l'episcopat[17]

La importància d'aquest capítol és decisiva per diversos motius. Primer de tot, amb aquest tema més que en cap altre el Vaticà II s'uneix al Vaticà I amb la intenció explícita de donar-li continuïtat i acompliment, i és per aquesta raó que assumeix un estil i un llenguatge «jurídic» anàleg al del Vaticà I. Però alhora es manifesta una novetat d'estil eclesial que no apareix a primera vista i que es mostra amb l'inseriment, fins i tot textual, d'explicacions i clarificacions proposades pels pares del Vaticà I durant el debat sobre el papat. Tal inseriment manifesta clarament que els dogmes del primat de jurisdicció i de la infal·libilitat papal proclamats en el Vaticà I no negaven ni comprometien la relació amb els bisbes i la seva funció en l'Església. I és a partir d'aquests elements que el Vaticà II explicita que les «noves» afirmacions sobre la col·legialitat no estan en contradicció amb el Vaticà I. L'esquema del capítol es desplega en dos breus tractats i dos complements. El primer tractat se centra en l'«episcopat» com a subjecte col·legial (*LG* 18-23), i el segon, sobre el ministeri del «bisbe» (*LG* 24-27). Els complements tracten dels preveres (*LG* 28) i dels diaques (*LG* 29).

1. *Els Bisbes com a cos col·legial* (LG *18-23*):

Comença tractant de l'autoritat en l'Església (*LG* 18) vista com al servei dels germans i citant l'enfocament del Vaticà I que dóna primacia a l'Església i després hi situa l'episcopat: per això s'afirma que Jesús volgué els apòstols i els seus successors els bisbes perquè l'Església restés unida, i alhora Pere i el Papa, a fi que «l'episcopat fos un i indivís».

2. *Arrel històrica i sacramental de l'episcopat* (LG *19-21*):

El primer número (*LG* 19) es refereix a la Bíblia per a afirmar que Jesús va entendre els apòstols com un «grup estable». El següent (*LG* 20) afronta el tema delicat del pas de l'etapa bíblica a la següent on apareixen els bisbes, que ja en el segle II consoliden el seu guiatge en l'Església segons diversos testimonis històrics que s'enumeren. Finalment, el tercer

17. Cf. el text clàssic d'U. Betti, *La dottrina sull'episcopato del Concilio Vaticano II*, Roma 1984.

número (*LG* 21) afirma la gènesi sacramental de l'episcopat com a «plenitud del sagrament de l'orde» per mitjà d'una de les proposicions més solemnes del Vaticà II, ja que va precedida per l'expressió «el sant Concili ensenya (*docet*)».[18]

Alhora se subratlla que l'«ordenació» —el text diu «consagració», paraula exclosa en el nou ritual postconciliar, que recupera la més tradicional i adequada d'«ordenació»— confereix la triple funció o ofici (*munus*) del ministeri episcopal: la de santificar, la d'ensenyar i la de governar. D'aquesta forma se supera la doctrina més habitual que dividia en dos els «poders» episcopals: el d'orde, generat per l'ordenació, i el de jurisdicció, fruit de la missió canònica. Així es recupera la doctrina més tradicional i antiga sobre l'origen sacramental de la totalitat del ministeri episcopal i alhora es precisa que «els oficis d'ensenyar i de governar, per llur naturalesa, no es poden exercir si no és en comunió jeràrquica amb el cap i els membres del col·legi». La «missió canònica», doncs, resta necessària, però no com a font d'aquests dos oficis o funcions, sinó perquè es puguin exercir de forma legítima. En la *Nota Explicativa Prèvia* que Pau VI va demanar que s'afegís a la LG, i amb un llenguatge més jurídic, es distingeix entre «la participació ontològica dels ministeris sagrats», donada per l'ordenació, i «la determinació canònica o jurídica» que possibilita el seu exercici concret.[19]

Com explicar, doncs, que les dues funcions citades necessiten de regulació jurídica? El text no en diu res, però a l'aula conciliar i en la *Nota Explicativa Prèvia* s'indiquen els següents punts de resposta: 1) es tracta de funcions conferides a molts; 2) que miren al bé comú; 3) i que, per tant, necessiten d'una regulació perquè no hi hagi conflicte entre elles. En canvi, la funció de santificació és exclusiva «obra de Déu», a la qual el ministre presta una contribució «instrumental» de cara a un bé immediat de la persona.

3. *El «col·legi» dels Bisbes i la col·legialitat (LG 22-23)*

A partir de la doble gènesi i de la fraternitat específica dels Bisbes, sorgeix el cos episcopal. *LG* 22 explicita la comunió vertical entre col·legialitat i primat, i *LG* 23 formula la comunió horitzontal entre bisbes i esglésies particulars.

El primat i la col·legialitat (*LG* 22) fou, junt amb *DV* 9 sobre la relació entre Escriptura i tradició, el text més laboriós de tot el Vaticà II, i té per objectiu fer una «relectura» del primat definit en el Vaticà I. I és aquí on s'insereixen algunes clarificacions importants tretes de les Actes d'aquest concili. Així, es reafirma el dogma del Vaticà I sobre el «primat» —encara que en el Vaticà II mai no s'adjectiva amb el genitiu «de jurisdicció»—, i s'afegeix immediatament que el col·legi episcopal «és subjecte també de la potestat suprema i plena sobre l'Església universal» (text extret de les Actes del Vaticà I), encara que sempre «amb el papa i sota el papa» (*cum et sub*). D'aquesta manera la col·legialitat «expressa la varietat i la universalitat del poble de Déu» amb les seves diverses i noves formes d'expressió no necessàriament solemnes o conciliars, i més articulades i processuals. De fet, es conclou que els bisbes dispersos pel món exerceixen una vertadera acció col·legial: ja sigui que el papa

18 Cf les nostres síntesis en «Apostolicidad de la Iglesia y ministerio episcopal», *Diálogo Ecuménico* 24 (1989) 107-139, i en la veu «Sucesión Apostólica», dins *Diccionario de Eclesiología*

«els cridi a una acció col·legial», ja sigui que l'«aprovi», o ja sigui que l'«accepti talment que esdevingui un veritable acte col·legial».[20]

La fraternitat en horitzontal dels Bisbes (*LG* 23). Text d'un decisiu valor eclesiològic, ja que representa el «lloc teològic» més important del Vaticà II sobre la comprensió de l'Església com a «comunió d'esglésies». En efecte, s'afirma que «les Esglésies particulars, formades a imatge de l'Església universal, en elles i a partir d'elles (*in quibus et ex quibus*) existeix l'Església catòlica una i única».[21] D'aquesta manera la *LG* posa en relleu, per una banda, que tota la profunda realitat eclesial és present en cada església local i, d'altra banda, que l'Església catòlica no és res més ni res menys que la comunió d'esglésies particulars/locals, en què l'església de Roma, que també és una església local, té una funció decisiva en aquest «cos de les Esglésies».[22] Per això els bisbes són vistos com a representants de les seves esglésies i tots junts amb el papa realitzen la representació de l'Església universal; afirmació nova en els textos magisterials, els quals insisteixen més aviat en els bisbes com a representants a partir «de dalt», en ser vicaris de Crist que actuen en nom d'ell. Finalment, s'accentuen les formes històriques d'expressió de la col·legialitat i, de manera particular, com a testimoni de «l'afecte col·legial» (*affectus collegialis*) se citen les «conferències episcopals», que han representat una de les grans novetats del postconcili. Ara bé, aquest «afecte col·legial» en quines condicions es pot desplegar en «efectiu»? (cf. aquesta qüestió en tractar més endavant de la recepció de la *LG*).

4 *El Bisbe i el seu ministeri* (*LG* 24-27)

El proemi (*LG* 24) reprèn l'anterior *LG* 18 i significativament descriu la responsabilitat episcopal amb la preciosa paraula grega «diaconia», és a dir, com a ministeri i servei. Alhora, es reprèn l'arrel sacramental en referència a «la força de l'Esperit» de què són investits, i també es recorda «la missió canònica» de la qual se subratlla la varietat de formes històri-

19 Cf J Grootaers, *Primauté et Collegialité Le dossier de G Philips sur la NEP (LG cap III)*, Louvain-la Neuve 1986, subratlla tal com la majoria de comentaristes que la NEP és una clarificació de la *LG*, amb tot, hi ha autors especialment provinents del dret canònic, que subratllen el seu major valor, i aquesta és l'orientació prioritària que traslueix el Codi de Dret Canònic de 1983

20 Cf les reflexions del Sínode de 1969, en A Antón, *Primado y colegialidad*, Madrid 1970

21 L'afirmació sobre *LG* 23 com a «locus theologicus» es clàssica d'E Corecco, «Ontologie de la Synodalité», en el seu *Théologie et Droit Canon*, Fribourg 1990, pp 195 219, com a membre de l'escola canonística de Munic (K Morsdorf, O Saier, W Aymanns, A M Rouco, L Gerosa), cf el nostre estudi en «"Ecclesia in et ex ecclesiis (*LG* 23)», *Revista Catalana de Teologia* XXII (1997) 75 89, i en la veu «Communio ecclesiarum», dins *Diccionario de Eclesiología*

22 El Vaticà II té una terminologia vacil·lant així es parla d'església «local», quatre cops com a equivalent a diòcesi, una com a diòcesi en el seu context cultural i una altra com a parròquia, com a església «particular» aparegut vint i quatre cops dotze es refereixen a la diòcesi i altres dotze al seu entorn cultural amb cinc que qualifiquen les esglésies catòliques de ritu no llatí, el Codi de Dret Canònic de 1983 opta sempre per l'adjectiu «particular», en canvi, els eclesiòlegs prefereixen l'expressió tradicional d'església «local» (o «diòcesi»), la «territorialitat» és decisiva en aquesta qüestió en relació amb les anomenades esglesies «particulars», no «locals», com els vicariats castrenses i les prelatures que volen entendre's no com a supradiocesanes sinó com a «transdiocesanes», cf informació detallada i bibliografia en la nostra veu «Iglesia local», dins *Diccionario de Eclesiología*

ques en la seva realització concreta. A partir d'aquí es deplega el ministeri episcopal en les seves tres funcions (*munera*): ensenyament (*LG* 25), santificació (*LG* 26) i govern (*LG* 27).[23]

La funció magisterial (*LG* 25)[24]

Es reprèn el Vaticà I sobre el magisteri del papa i la seva infal·libilitat, afegint-hi, també com en *LG* 22, explicacions extretes de les actes conciliars. Si bé el llenguatge és sobretot jurídic, hi ha una perspectiva bíblica i pastoral en afirmar que els bisbes són «proclamadors de la fe» (*praecones*), que han de «predicar» com una de les seves principals responsabilitats i que ho han de fer «extraient del tresor de la Revelació coses noves i velles amb la llum de l'Esperit Sant». Sobre el magisteri autèntic i ordinari, no «ex cathedra», del papa se subratlla que cal adherir-s'hi amb «submissió religiosa» (*obsequium religiosum*) i que per a discernir-lo cal tenir presents aquests tres criteris: «el caràcter dels documents, la freqüència amb què es proposa la doctrina i les formes emprades».

Sobre el magisteri infal·lible «ex cathedra», es recorden les seves quatre condicions: el subjecte: que sigui el papa com a papa i no com a persona privada; el destinatari: tota l'Església; l'objecte: veritats de fe i moral; la forma: definitiva. Tals condicions, de manera nova s'apliquen també al magisteri infal·lible dels bisbes —«ni que estiguin dispersos pel món» i evidentment també reunits en concili— quan, «mantenint el vincle de comunió entre ells i amb el successor de Pere, convenen en una mateixa opinió que formulen com a definitiva (*sententia definitive tenendam*)».

Es conclou amb algunes precisions a partir de diverses clarificacions fetes durant el Vaticà I: 1) sobre l'àmbit de la infal·libilitat: es diu que «fins allà on arriba el dipòsit de la Revelació»; 2) sobre la finalitat: el magisteri té la responsabilitat de «guardar santament i exposar amb fidelitat» la Revelació; 3) sobre la definitivitat: «les definicions són irreformables de per si mateixes i no pas a causa del consentiment de l'Església» (*ex sese non autem ex consensu Ecclesiae*): es tracta d'una qüestió «difícil» del Vaticà I que pot entendre's malament i que el Vaticà II resol apel·lant a l'Esperit Sant, que té la darrera paraula, ja que «conserva i fa progressar en la unitat de la fe tot el ramat de Crist»; 4) finalment es recorda, fentse ressò del brillant inici de la *DV* 1 («escoltant religiosament la Paraula de Déu»), que els pastors també són creients i, per tant, estan sota la Paraula, «ja que no reben cap nova revelació pública» i per això han de fer «servir els mitjans convenients» perquè «la revelació sigui compresa i expressada en termes adequats».

23. La perspectiva de la triple funció salvífica de l'Església a imatge de Jesucrist en la *LG* s'aplica al bisbe, al prevere, al diaca i al laic, i és una de les aportacions decisives del lligam entre Cristologia i Eclesiologia; fou Y. Congar qui abans del Vaticà II l'aplicà ja a l'Església; cf. la nostra veu «Triple oficio: sacerdote, profeta, rey», dins *Diccionario de Eclesiología*.

24. Cf., entre les poques monografies postconciliars, F. A. Sullivan, *Magisterium*, Dublin 1983; «Magisterio», dins *Diccionario de Teología Fundamental*, 841-849; F. Ardusso, *El Magisterio eclesial*, Madrid 1997; sobre les declaracions a l'entorn de l'«Ad tuendam fidem (1998)», cf. el nostre resum en *La Teología Fundamental*, 608-623, i en la veu «Magisterio», dins *Diccionario de Eclesiología*.

La funció de santificació (*LG* 26)

La idea de fons de tot el número és que el bisbe és «l'administrador» (*oeconomus*) entès com el «liturg» sacramental per excel·lència del «suprem sacerdoci». Per una banda, el bisbe «realitza» accions sacramentals, però alhora «fa realitzar-les». En una perspectiva pastoral, se subratlla de nou la teologia de l'església i comunitat «local», posant especial èmfasi en la celebració eucarística, ja que «en elles es congreguen els fidels per la predicació de l'Evangeli de Crist i se celebra el misteri de la Cena del Senyor». Alhora, amb una anotació profundament atenta i realista, es recorda que en aquelles comunitats, «encara que siguin petites i pobres o bé visquin en dispersió, Crist hi és present pel poder del qual s'aplega l'Església, una, santa, catòlica i apostòlica».

La funció de govern (*LG* 27)

Es complementen les afirmacions de *LG* 22-23 qualificant la potestat episcopal com a «pròpia» i no delegada, com a «ordinària» i no contingent, i com a «immediata» per als fidels de la pròpia diòcesi; per això, segons la *LG*, els bisbes, i no solament el Papa, es poden qualificar, seguint una antiga tradició, com a «vicaris de Crist». Alhora, s'hi afegeix una significativa clarificació, represa de la declaració dels bisbes alemanys poc després del Vaticà I, en el sentit que tot i les definicions d'aquest concili sobre el Papa els bisbes «no han de ser tinguts com a vicaris del Romà Pontífex». Noteu, a més, que aquesta funció de govern s'exerceix tant «amb consells, exhortacions i exemples, però també amb l'autoritat i potestat sagrada», distinció que potser pot visualitzar el sentit de la participació del poble de Déu, no tant en «l'autoritat i potestat sagrada» exclusiva dels bisbes, sinó al nivell bàsic d'aquesta funció de govern episcopal que es fa per mitjà de «consells, exhortacions i exemples».

5. *Apunts sobre els preveres i els diaques* (LG *28-29)*

Els preveres (*LG* 28) són presentats en la seva triple funció relativa a la paraula, als sagraments i a la comunitat a guiar. Primer s'apunta l'origen sacramental i apostòlic del ministeri amb una fórmula matisada i nova en afirmar: «el ministeri eclesiàstic establert per Déu (*divinitus institutum*) és exercit en diversos ordes per aquells que ja d'antic (*iam ab antiquo*) són anomenats bisbes, preveres i diaques». D'aquesta manera, tot afirmant l'origen diví del ministeri eclesiàstic, es té present el seu desplegament històric inicial, i en aquest cas també constituent, a través dels tres ordes propis. En segon lloc, se subratlla que els preveres com a «col·laboradors del Bisbe...(que) en cada un dels agrupaments locals... fan visible l'Església universal». En tercer lloc, s'afirma que els preveres, inclosos els religiosos, estan associats al cos episcopal i entre ells «per una íntima fraternitat». Finalment, en relació amb el fidels són anomenats «pares en Crist» en clau ministerial que té present la seva doble dimensió inescindible, «la sacerdotal i la pasto-

ral», ja que no solament «presideixen» sinó que també «serveixen la comunitat local».[25]

Els diaques (*LG* 29). Aquest número està tot ell marcat per dues decisions conciliars: la restauració de la forma de diaconat anomenat «permanent», o sigui com a funció estable, i la possibilitat d'admetre al diaconat també homes casats. El text parla de la «gràcia sacramental» (no de caràcter) i de les tres funcions messiàniques referides a «la paraula, la litúrgia i la caritat».[26]

Capítol IV: Els laics[27]

1. *Estatut propi dels laics en l'Església* (*LG* 31-33)

El centre de la tractació és *LG* 31, que afronta el significat del terme «laic», precedit d'una introducció (*LG* 30) i conclós amb una valoració de la condició laïcal (*LG* 32-33).

Introducció (*LG* 30): es parla immediatament d'«estat» i al costat dels laics s'anomenen els religiosos i el clergat. De fet, sempre que es confronten aquestes tres «condicions» (*LG* 43) en l'Església es presenten com a «estats», en una òptica més aviat històrico-jurídica, pròpia d'un concepció clàssica de l'Església com a societat. Tanmateix, aquí se subratlla amb força teològica que «els pastors... no assumeixen ells sols» la missió de l'Església i que la seva «funció és de reconèixer els serveis i carismes dels fidels».

La peculiaritat dels laics (*LG* 31). És el centre del capítol, en el qual s'afirma la pecularitat dels laics en estreta relació amb les altres dues condicions eclesials per mitjà d'una «descripció tipològica», segons l'explicació conciliar feta en la presentació d'aquest text. Per una banda, negativament: no són membres, ni de l'orde sagrat, ni de l'estat religiós; per l'altra, positivament: es parteix donant èmfasi al baptisme que els fa participar a la seva ma-

25 Cf l'anàlisi teològica de la *Prex ordinationis* de la segona edició típica de 1989 en el nostre article «La plegaria de ordenación de los presbíteros Nueva edición del Ritual», *Phase* 186 (1991) 471 490

26 El decret conciliar AG 16 descriu pràcticament el ministeri d'aquests diaques «com a estat permanent de vida» en clau «de catequistes, de goven en nom del rector i del Bisbe, i d'exercir la caritat», aquesta orientació pràctica és la que ha dominat en la seva restauracio, com es pot veure en les determinacions de l'Episcopat Espanyol (1974) i en la seva primera aplicació a Barcelona (cardenal Jubany 1978, línia preanunciada en el seu clàssic article, «Diaconado» *Sacramentum Mundi* 2 (1969) 254-259), sobre la identitat del diaconat continua el debat teològicoacadèmic entre una línia més relativitzadora (J Beyer, G Ghirlanda, G L Muller) i una línia més eclesiològicoministerial (Y Congar, H Legrand, W Kąsper, A Borras, S Dianich, D Borobio), noteu la significativa modificació de l'última edició del *Catecisme de l'Església Catòlica* (1997), que precisa millor l'especificitat dels bisbes i preveres que participen de la capitalitat del sacerdoci ministerial, i la pròpia dels diaques que tenen "la força de servii" (*els textos nous estan en parèntesi*) «Això suposa ministres de la gràcia, autoritzats i habilitats per part de Crist D'Ell (els bisbes i els preveres) reben la missió i la facultat — «la potestat sagrada»— d'actuar «en la persona de Crist Cap» (i els diaques la força de servir el poble de Déu en la «diaconia» de la litúrgia, de la paraula i de la caritat, en comunió amb el bisbe i el seu presbiteri)» (n 875), les orientacions pràctiques de les Congregacions del Clergat i de l'Educació Catòlica de 1998, subratllen el seu «caràcter de servei, collegial i personal» (n 1)

27 L'obra preconciliar de màxima referència és Y Congar, *Jalones para una teología del laicado* (1958), Barcelona 1961, amb un breu síntesi postconciliar en «Laicat», *Dictionnaire de Spiritualité* 9 (1975) 79 108, cf el nostre detallat balanç «Aportaciones del Sínodo 1987 a la teología del laicado», *Revista Española de Teología* 48 (1988) 321 370, «Presencia y misión de los laicos en el mundo», *Los Laicos, hoy* 32/33 (1990) 101 107, *Introduccion a la Eclesiología*, 79-86

nera de les tres funcions messiàniques (sacerdotal, profètica i reial) i «en la mesura que els pertoca» realitzen la missió de l'Església.

D'aquí sorgeix la famosa expressió d'allò que és «propi i peculiar» dels laics —no «exclusiu», com el text conciliar previ deia—, com és el seu «caràcter secular» (*indoles secularis*), expressió que evidencia l'aspecte decisiu d'aquesta descripció en concebre'ls com a «església en el món». A partir d'aquí són diferenciats tant dels «clergues» que han de dedicar-se «principalment» al ministeri, com dels «religiosos» que per vocació i opció donen relleu a la «transfiguració» i «ofrena» del món» a Déu. En canvi, els laics tenen «la pròpia vocació de buscar el Regne de Déu tractant les coses temporals i ordenant-les cap a Déu» i així privilegien la seva relació de «viure en el segle... en les condicions ordinàries de la vida».

El valor de la condició laïcal (*LG* 32-33). Es tracta d'una forta crida a la varietat de carismes en la unitat fonamental de l'Església, ja que s'afirma solemnement que «la dignitat dels membres és comuna» (*LG* 32). Alhora tenen una dimensió constitutiva espiritual i apostòlica com a «participació de la mateixa missió salvífica de l'Església» i no com a delegació o substitució dels religiosos en l'espiritualitat, i dels clergues en l'apostolat. Com a complement s'afirma que a més els laics «poden ser cridats de distintes maneres a una col·laboració més directa amb la jerarquia» i alhora a l'exercici de «certs càrrecs (*munus*) eclesiàstics». És aquest complement final que ha servit de base per al desenvolupament potsconciliar dels «serveis i ministeris confiats als laics».

2. *Les tres funcions dels laics sacerdotal, profètica i reial* (LG *34-36)*

La participació en la missió sacerdotal (*LG* 34): repeteix coses dites en *LG* 10-11. Gràcies a quatre referències explícites a l'Esperit Sant, es parla de sacerdoci «espiritual» en sentit fort, ja que s'exerceix de forma prevalent en la vida santa, amb una referència específica a l'Eucaristia. És aquest enfocament el que porta a parlar que «en quant adoradors... els laics consagren a Déu el món mateix», que recorda l'expressió tradicional pre-conciliar de la *consecratio mundi* com a tasca pròpia del laïcat (M. D. Chenu).

La participació en la missió profètica (*LG* 35): text amb notables reflexions teològiques on se cita de nou el «sensus fidei» (*LG* 12), al qual s'uneix «la gràcia de la paraula (*gratia verbi*)» com a do per a poder comunicar la pròpia experiència de fe. Alhora es lliga la fe amb el testimoni: «si a la professió de fe uneixen una vida inspirada per la fe..., ja que l'evangelització o anunci de Crist es realitza amb el testimoniatge de la vida i amb la paraula». Finalment, es proclama el caràcter profètic de la vida matrimonial i familiar dels esposos cristians; alhora es tracta de la suplència per part de laics en algunes funcions clericals i, per concloure, s'invita a tots perquè adquireixin i invoquin la saviesa i coneguin «més profundament la veritat revelada», essent el primer cop que en el Vaticà II es parla d'una teologia «oberta per a tots».

La participació en la missió reial (*LG* 36): s'ofereixen només principis de la presència en el món, que la *GS* desenvoluparà. Per una banda, la llibertat cristiana, que és qualificada com a «reial», ja que és una oferta de «servei» per a la promoció dels valors humans. D'altra banda, s'afirma l'autonomia de les coses temporals, que es fonamenta en la creació. Fi-

nalment, s'apunta que el lloc decisiu de l'autonomia i laicitat del món és «la consciència cristiana», la qual s'ha de formar i guiar a la llum de l'evangeli a fi d'harmonitzar el fet de ser membre de l'Església amb el fet de ser ciutadà del món

Les relacions amb la jerarquia i amb el món (*LG* 37-38) d'una manera insistent quasi emfàtica, es tracta de la relació amb el clergat, on se subratlla el diàleg, el dret dels laics «de manifestar el parer», el sentit de l'obediència, «el tracte familiar», la «justa llibertat» tot amb una perspectiva de comunió en clau de comunicació «interna» El número final (*LG* 38) conclou breument referint se al famós text de la Carta a Diognet «allò que és l'ànima en el cos, ho han de ser en el món els cristians»

Capítol V La vocació universal a la santedat[28]

A partir d'aquest capítol, la *LG* canvia d'estil i les séves aportacions resten molt més ge nèriques, ja que se centren més en la globalitat del capitol que en els seus numeros concrets, excepte en el capítol conclusiu dedicat a Maria

L'atencio a la nota de la santedat de l'Església fou una de les constants del projecte con ciliar, ja fos per a valoritzar la vida religiosa, ja fos per a promoure l'espiritualitat dels laics De fet, que aquest capitol es trobi entre el dels laics i el dels religiosos depèn de contin gencies conciliars, ja que el seu lloc propi hauria estat al costat del capítol segon sobre el Poble de Deu Alhora aporta un altre element, com és explicitar mes la finalitat i missió de l'Esglesia, que és portar els homes i dones a la santedat, expressant ho en termes immedia tament pastorals i de compromis per a les consciències

La principal novetat es troba en *LG* 41, on es parla de la varietat de camins de santi ficació i així dissenya itineraris espirituals adequats a tot tipus de cristia, promovent d'a questa manera una manifestacio multiple de la santedat de l'Església Es tracta, pero, d'un do que s'ha de rebre continuament i que està sempre en camí vers l'escatologia Aquí, però, el text no planteja la questio de la dialectica entre pecat i santedat en l'Es glésia, ja que aquesta tematica ha estat esbossada en *LG* 8 i s'hi retornarà en el Decret d'Ecumenisme

L'esquema global es molt clar així es comença amb un proemi (*LG* 39) sobre la sante dat en l'Esglesia, que es desplega sinteticament en el seguent (*LG* 40) Al centre hi trobem LG 41, que obre la recerca sobre moltes vies de santificació, fins i tot fora de l'estat religios, tal com s'ha donat en el postconcili Com a conclusio (*LG* 42) s'assenyalen els mitjans fo namentals de santificacio, i es aqui on se citen els consells evangelics, que son presentats com a «multiples», i no solament com els tres classics, entre els quals la virginitat i el celi bat tenen la primacia, alhora son dirigits a tothom i s'afirma que la forma de vida dels reli giosos els testimonia especialment

28 Capitol poc comentat cf diverses veus dins A Aparicio J Canals (eds) *Diccionario Teologico de la Vida Consagrada* Madrid 1989

Capítol VI Els religiosos[29]

El capítol anterior sobre la santedat prepara ja aquest sobre els religiosos, que resta més aviat auster des d'un punt de vista bíblic i teològic És, però, el primer cop en la història de l'Església que un Concili parla dels religiosos, i això ja indica com se'ls reconeix una funció decisiva en l'Església en clau de testimonis del moment i de la perfecció escatològica

L'esquema és simple i evident en els títols dels seus cinc números *LG* 43 introdueix a una visió sintètica sobre els aspectes fonamentals que caracteritzen «l'estat» de vida dels religiosos en l'Església es diu que no es tracta d'un «estat» intermedi entre els laics i els clergues, sinó d'una «condició» —noteu aquesta nova i millor paraula!— i que pot donar-se tant entre laics com entre clergues, els dos números següents despleguen més explícitament aquests aspectes, tant l'evangelicocarismàtic (*LG* 44), amb la referència als dons dels consells evangèlics, com el juridicoinstitucional (*LG* 45), on sobresurt la qüestió de l'exempció canònica, emmarcada significativament a l'interior de la comunió amb cada Església diocesana, *LG* 46 subratlla els valors de l'opció i de la vida religiosa i *LG* 47 és una conclusió exhortativa a tots els religiosos i religioses

Capítol VII Caràcter escatològic de l'Església pelegrina i la seva unió amb l Església del cel[30]

La dimensió ecatològica domina tot el Vaticà II, especialment la *LG* Aquest capítol va sorgir del text prèviament dedicat als sants i que es resumeixen en els actuals *LG* 49 51, amb una nova introducció, el *LG* 48, que representa un breu i substanciós tractat d'escatologia Els punts generals que se subratllen són els següents valoració de la història com a llavor de futur transcendent, estreta relació entre l'aspecte escatològic individual i l'aspecte social i còsmic, reafirmació de la comprensió escatològica de l'Església com a «sagrament» (tercer cop que apareix aquest mot ja present en *LG* 1 i 9), l'espera dels cels nous i la terra nova va lligada al compromís en el món, orientació present en l'anterior capítol quart sobre els laics i en la *GS*

Els quatre números d'aquest capítol comencen amb la dimensió escatològica de l'Església (*LG* 48) S'inicia recordant que «l'Església tan sols atenyerà la plena perfecció a la glòria del cel» Aquest acompliment no es refereix solament a l'Església o a la humanitat, sinó també al cosmos gràcies a «la restauració universal» i a la recapitulació de tot «reno

29 Cf el millor comentari genetic classic de dos dels seus protagonistes, P Molinari P Gumpel, *Il Capitolo VI «De Religiosis» della Costituzione Dogmatica sulla Chiesa* Milano 1985

30 Capitol poc citat en les eclesiologies postconciliars i tan sols referit breument en alguns tractats d'escatologia, aixi, M Kehl, *Escatologia*, Salamanca 1992, p 218 (*LG* 38 39), 225 (*LG* 48), i J L Ruiz de la Peña, *La pascua de la creacion*, Madrid 1996, 125 (*LG* 48), 260 (*LG* 49), C Pozo hi dedica un apendix, en *Teologia del mas alla* Madrid 1968 pp 538 578, cf el document «Temes selectes sobre Eclesiologia» de la Comissio Teologica Internacional (1985, num 10) on tracta de la relacio entre Regne i Esglesia, i el document sobre «Escatologia» (1990, num 7), on es dedica una seccio a «la unio vital» (*vitale consortium* *LG* 51) de tots els membres de l Esglesia de Crist

vat en Crist». És el primer cop que un concili implica el cosmos en la salvació cristiana —com si fos un cert discurs «ecològic»—, però es precisa la seva dimensió humana, ja que s'afirma que el món arriba al seu fi «per mitjà de l'home». Alhora se subratlla el principi d'acompliment que és la Pasqua del Crist continuada a través de l'Església, «sagrament universal de salvació», i, per això, gràcies a Crist s'ha iniciat ja «la restauració promesa que esperem». Serà en el món nou que l'Església assumirà la perfecció, ja que en aquest món és «Església pelegrina, en els seus sagraments i les institucions, que pertanyen al temps present, (i que) porta la figura d'aquest món que passa». Església i món, doncs, estan en lligam recíproc: l'Església garanteix al cosmos l'acompliment final i el món incideix sobre l'Església pel que pertoca a la seva situació provisòria.

El llarg darrer paràgraf de *LG* 48 és una síntesi dels «novíssims» en clau eclesiològica i en plural. Amb llenguatge prevalentment bíblic es parla austerament de cadascun d'ells així: sobre la mort, s'afirma que hi ha «una única vida terrenal», tot responent a la hipòtesi de la «reencarnació»; sobre el judici, se citen textos bíblics referents a l'aspecte comunitari i al personal; sobre el paradís i l'infern, es troben referències en les frases bíbliques sobre l'entrada al banquet nupcial dels dignes, o l'exclusió dels indignes.

Els tres següents números, *LG* 49-51, se centren en l'Església pelegrinant i la seva relació amb la celeste. Aquí no domina ja l'esquema clàssic de les tres esglésies: militant, purgant i triomfant. Més que d'Església militant es parla d'Església pelegrinant. Alhora l'Església celeste «inclou» els qui «són purificats», ja que mai no es parla de purgatori, sinó tan sols dels qui «es purifiquen» i no solament dels sants que estan «en la glòria». Se subratlla, doncs, la «comunió» entre les dues condicions d'existència de l'Església en clau de «comunió dels sants» (*LG* 49-51; cf. *LG* 69) —entesa com a «unió vital» (*LG* 51)—.[31] Quant al culte dels sants (*LG* 50), s'insisteix en l'aspecte d'imitació i d'exemplaritat com a camí vers Crist, essent la litúrgia un tast del culte celeste, i es clou subratllant el primat de Crist «únic mitjancer» (*LG* 51).

Capítol VIII: Maria, Mare de Déu en el misteri de Crist i de l'Església[32]

Es tracta d'un capítol notablement harmònic i clar, gràcies a la seva prehistòria que l'havia preparat inicialment com a autònom; per això és un vertader tractat que resumeix el millor de la tradició catòlica mariològica. El seu gènere és bíblic i narratiu, i inaugura teològicament la perspectiva d'una mariologia «eclesiotípica», encara que tan sols esbossada, després d'una llarga etapa «cristotípica». Ambdues orientacions es manifesten en el capítol amb dos blocs: Maria i Crist (*LG* 55-59), i Maria i l'Església (*LG* 60-65). Quatre són els principis d'aquesta presentació mariològica: el principi de solidaritat de Maria amb el misteri de Jesús; el principi de singularitat de Maria per la seva elecció particular; el principi

31 Cf M M Garijo-Guembe, *La comunión de los santos,* Barcelona 1991, eclesiologia atenta a l'ortodòxia que pren el títol d'aquesta expressió preferida per Luter per a qualificar l'Església

32 Cf el millor comentari clàssic al text conciliar de R Laurentin, *La Vierge au concile,* Paris 1965, una excellent síntesi teològica recent és la de B Sesboué, «La Virgen María», dins B Sesboué (ed), *Historia de los Dogmas*, III, Salamanca 1995, pp 425-470

d'eminència de Maria que accentua la seva singularitat com a màxima realització de la salvació de Crist, i el principi d'exemplaritat de Maria com a conseqüència de tots els anteriors.

Després de la justificació del tractament de Maria en el Vaticà II (*LG* 52-54) apareix el bloc dedicat a Maria i Crist (*LG* 55-59). És una tractació de tipus meditativosapiencial, més que no pas especulativa, que repassa bíblicament la relació entre Maria i Jesús. El bloc dedicat a Maria i l'Església (*LG* 60-65) aporta més novetats, ja que Maria és vista a la llum de l'Església com a verge, creient i mare, i alhora l'Església és vista a la llum de Maria gràcies al seu compromís en clau de fe i virginitat (*LG* 63), i de caritat i maternitat (*LG* 64); per això l'Església ha d'imitar Maria (*LG* 65).

El culte a Maria (*LG* 66-67) és tractat amb tacte, ja que era una de les «qüestions difícils» de relació ecumènica. Per una banda, se subratlla la legitimitat de la devoció especial que es deu a Maria i, d'altra banda, se subratlla la seva diferència amb el culte d'adoració reservat a la Trinitat i al Verb encarnat. Es conclou tot el capítol amb els dos números *LG* 68-69, que tenen tot un tarannà de pregària final, on Maria és vista com a «signe d'esperança ferma i de consol». Finalment s'afirma que Maria no és solament «Mare de Déu», sinó també «Mare dels homes», títol que precedeix el donat per Pau VI a Maria com a «Mare de l'Església» en el dia de l'aprovació conciliar de la *LG* (21 de novembre de 1964), el qual no és tant un títol nou, sinó més aviat una síntesi per a valorar tots els títols que pertoquen a Maria.

III. LA RECEPCIÓ DE LA *LUMEN GENTIUM*: LES DEU QÜESTIONS MÉS RELLEVANTS

La recepció d'un text com la *Lumen Gentium* s'ha situat al centre de l'etapa postconciliar i els seus capítols i temes més rellevants han estat protagonistes de la reflexió eclesiològica dels teòlegs, així com de molts documents magisterials, dels sínodes episcopals i de les exhortacions que n'han sorgit, del mateix Codi de Dret Canònic... Enumerem succintament les deu qüestions que poden ser vistes entre les més rellevants en la seva recepció.

1. L'eclesiologia de «comunió»: entre la categoria «poble de Déu» i la «sacramentalitat» de la comunitat eclesial[33]

Després d'una primera etapa postconciliar en què el concepte de «poble de Déu» va tenir la primacia, seguint l'opció estructural de la LG que va anteposar aquest capítol al de-

33 L'emergència de la qualificació general del Vaticà II com a eclesiologia de comunió s'insinua en el Sínode de 1969 i resta formulada pel secretari especial d'aquest Sínode, A Antón, *Primado y colegialidad*, Madrid 1970, pp 32-79 («la teología de la comunión»), serà la fórmula «comunió jeràrquica» que mereixerà un primer interès per part dels canonistes en la important monografia d'O Saier, *«Communio» in der Lehre des Zweitens Vatikanischen Konzils*, Munchen 1973, així com en la interpretació «exclusivament» jurisdiccional de G Ghirlanda, *«Hierarchica communio» Significato di una formula nella LG*, Roma 1980, a nivell més teològic esdevé

dicat a la jerarquia, a partir del Sínode de 1985, i de la Nota sobre la Comunió de la Congregació per a la Doctrina de la Fe de 1992, emergeix amb força l'eclesiologia de comunió, que vol englobar també tots els altres coceptes. Tot i la tradició i la fascinació del concepte comunió en eclesiologia, l'accent actual que sovint se li dóna tendeix a ser més aviat místic i utòpic, en la línia de la clàssica teologia del «Cos Místic», i planteja serioses dificultats per a una comprensió més «global» i arrelada que tingui ben present la historicitat i visibilitat de l'Església.

Alhora, en l'eclesiologia més recent es nota una absència en tractar no solament el concepte de poble de Déu, sinó també el d'Església-sagrament, expressió que malauradament continua experimentant dificultats, ja sigui perquè s'assimila massa als set sagraments, ja sigui perquè no s'ha aprofundit prou en la novetat epistemològica que comporta de cara a conèixer l'Església com a signe «pelegrinant» i no perfecte, i, per tant, com a signe referit a Crist i no tant com a «encarnació continuada» del Crist. ¿No caldria recuperar més l'expressió «comunitat» (*LG* 8)? Així es podria expressar aquesta «comunió» concreta del «poble de Déu» que històricament és l'Església i que es realitza com a «sagrament» en ser «signe de la unió amb Déu —la filiació— i de la unitat del gènere humà —la fraternitat—» (*LG* 1), i s'expressa com a «comunitat de fe, esperança i amor» (*LG* 8) «que entra en la història dels homes» (*LG* 9).

---

programàtica la decisiva monografia d'A Acerbi, *Due ecclesiologie Ecclesiologia giuridica ed ecclesiologia di comunione nella LG*, Bologna 1975, i l'estudi posterior de J M -R Tillard, *Iglesia de Iglesias La Eclesiología de comunión (1987)*, Salamanca 1991, la «convivència» d'ambdues eclesiologies —la jurídica i la comunional— i la necessitat d'articular-les teològicament és la proposta programàtica immediatament posterior al Sínode de 1985, del qual fou el secretari especial, de W Kasper, «La Iglesia como "communio"» (1986), dins *Teología e Iglesia*, Barcelona 1989, pp 376 400, la categoria de «communio» ja havia començat a fer se pas abans del Vaticà II amb l'estudi històric de L Hertling, *Comunio Chiesa e papato nell'antichità cristiana (1943)*, Roma 1961, i les síntesis d'Y Congar, «Communion ecclésiastique», dins *Catholicisme* II (1949) 1375, *El concilio y los concilios (1959)*, Madrid 1962, pp 355s «en el concepto de "Communio" va la línea vital de la eclesiología», i J Hamer, *La Iglesia es una comunión* (1962), Santander 1968, a partir del Sínode de 1985 és comuna l'afirmació del seu document final «l'eclesiologia de comunió és la idea central i fonamental en els documents del Concili», cf J M Rovira Belloso, dins S Pié (ed), *La impossible restauració El Vaticà II a l'hora del balanç el Sínode de 1985*, Barcelona 1986, pp 155-162, cf el balanç de J Rigal, *L'ecclésiologie de communion Son évolution historique et ses fondements*, Paris 1997, es pot dir, doncs, que la noció de comunió és un fruit de la «recepció» del Vaticà II més que no pas un concepte formalment central de l'eclesiologia conciliar, cf T Citrini, dins *L'ecclesiologia contemporanea*, Padova 1994, pp 15-41, a partir de la Carta de la Congregació per a la Doctrina de la Fe de 1992 sobre aquest concepte de comunió, cf CDF, «Alguns aspectes de l'Església considerada com a comunió», *Documents d'Església* 572 (1992) 528-535, s'ha suscitat un viu debat especialment per la seva repercussió ecumènica, cf un resum sobre les reaccions diverses en els nostres treballs *La sinodalitat eclesial,* Barcelona 1993, «"Ecclesia in et ex ecclesiis" (*LG* 23) La catolicidad de la "Communio ecclesiarum"», *Revista Catalana de Teologia* XXII (1997) 75 89, i en la nostra veu «Communio ecclesiarum», dins *Diccionario de Eclesiología*, sobre la prioritat de l'Església universal o de la local, el debat ha continuat amb dues intervencions recents molt significatives i de signe divers així la notable intervenció de J Ratzinger, «L'Ecclesiologia de la Lumen Gentium», al Congrés sobre el Concili Vaticà II (25/27 II 2000), *Documents d'Església* 745 (2000) 395-405, favorable a la prioritat de l'Església universal, i la resposta crítica precisa, tot i que amb to amical, de W Kasper, *La relació de l'Església universal i Església local*, *Documents d'Esglesia* 772 (2000) 565-571, que subratlla l'ambiguitat de tal prioritat

2. L'Episcopat l'exercici de la col·legialitat i la relació amb el primat

L'eclesiologia de comunió comporta una qüestió «estructural» de primera magnitud com és l'articulació concreta de la catolicitat de l'Església. La recuperació de l'eclesiologia del primer mil·lenni en clau de «comunió de les Esglésies», apuntada especialment per *LG* 23, comporta partir de les Esglésies diocesanes com a «subjectes» en comunió amb l'Església de Roma que «presideix en la caritat».

En aquest sentit, el sorgiment de les Conferències Episcopals ha estat un dels fruits més visibles de la *LG*, però la seva operativitat ha comportat una profunda problemàtica. En aquest sentit, el recent *Motu Proprio Apostolos suos* (1998) ha representat un punt d'inflexió jurídic sobre el valor magisterial de les Conferències, tot i que el seu estatut teològic continua essent debatut i majoritàriament valorat com a positiu per gran part dels eclesiòlegs.[34] Alhora cal tenir present una qüestió més de fons, com és el risc que les Conferències Episcopals apareguin més com una «institució corporativa» dels Bisbes que elegeixen els «seus òrgans», que no pas com a expressió de la «communio ecclesiarum» testimoniada històricament sobretot pels Concilis Provincials com a manifestació primària de la comunió entre «les Esglésies diocesanes» i que per això la seva presidència recau «ex officio» en el bisbe de la seu primada i metropolitana. És aquesta l'experiència eclesial expressiva que es manifesta en el Concili Provincial Tarraconense de 1995 de les vuit diòcesis amb seu a Catalunya.

En un àmbit diferent, però també com a inicial expressió de la col·legialitat episcopal en la seva relació amb el Papa, l'etapa postconciliar ha vist florir una altra institució molt nova, com és el Sínode Episcopal. El seu estatut és consultiu des de la seva creació, però la forma concreta de la seva actuació ha sofert canvis: així des dels Sínodes que acabaven amb un document sinodal propi, als més recents en què ofereixen suggeriments al Papa, el qual després publica una exhortació postsinodal. Aquesta pràctica més recent ja manifesta que en la pràctica els Sínodes Episcopals, més que sorgir de la col·legialitat episcopal, parteixen de l'exercici del ministeri petrí i és en aquesta clau que han de ser jutjats.[35]

3. L'exercici del primat

L'articulació concreta entre primat i episcopat és la gran qüestió afrontada en el capítol III de la *LG* i la seva realització pràctica continua essent un camí complex i no sempre ben solucionat, com pot veure's de forma rellevant en les concrecions aplegades en el Dret

34 Cf el balanç d'H Legrand - J Manzanares - A García y García (eds), *Naturaleza y futuro de las Conferencias Episcopales*, Salamanca 1988, on A Antón les valora positivament a pp 233-268, línia confirmada en el seu treball posterior «La carta apostólica MP Apostolos Suos de Juan Pablo II Se reafirman algunos puntos claves, mientras muchos otros quedan abiertos a la investigación teológica y canónica», *Gregorianum* 80 (1999) 263-297, en canvi, seguint l'opinió minoritària sobre l'origen no sacramental de la jurisdicció, és de sentència contrària G. Ghirlanda, «Il M.P Apostolos suos sulle Conferenze dei Vescovi», *Periodica de Re Canonica* 88 (1999) 609-657

Canònic postconciliar de 1983, en la funció de la Cúria Romana i de les nunciatures... En aquest sentit és significatiu el text de l'encíclica *Ut Unum sint* (1995), núms. 95-96, on Joan Pau II demana que se cerqui una nova forma d'exercir el ministeri petrí. Petició que està suscitant múltiples reflexions, les quals progressivament poden donar el seu fruit, ja que estan en el cor de la comprensió de l'eclesiologia de comunió tant *ad intra* com *ad extra*. Lligada a aquesta qüestió apareix també la funció del magisteri papal, que està multiplicant molt les seves intervencions, amb el risc que esdevinguin, o poc rellevants donada la seva quantitat, o que substituteixin pràcticament la reflexió teològica.[36]

4. L'eclesialitat de les «altres Esglésies» i l'ecumenisme

A partir de la concepció de l'eclesialitat en clau de participació progressiva i plena, s'ha consolidat la visió positiva dels elements d'eclesialitat presents en les diverses confessions cristianes seguint el «subsistit in» (*LG* 8), interpretat com a «és present». Amb tot, la declaració *Dominus Iesus*, de l'any 2000, de la Congregació per a la Doctrina de la Fe, ha replantejat aquesta qüestió, sobretot en afirmar que «aquestes confessions cristianes no es poden dir Esglésies», quan el Vaticà II prefereix parlar més matisadament que «no són Església *plenament*». El debat teològic, doncs, sobre quin valor tenen els «elements eclesials fora de l'Església catòlica», tot i ser ella l'*universale sacramentum salutis*, planteja una qüestió de primera magnitud i és decisiu per al creixement i clarificació del moviment ecumènic.

5. El nou nom de la missió eclesial: l'«evangelització» i el pluralisme religiós

A partir del Sínode de 1974 i de l'exhortació apostòlica de Pau VI de 1975 *Evangelii Nuntiandi* el nom definitiu amb què l'eclesiologia tipifica la globalitat de la missió eclesial és amb una paraula poc present en el Vaticà II com és «evangelització», expressió que vol abraçar la totalitat de les accions eclesials (catequesi, litúrgia, testimoni de vida, promoció humana...). Alhora amb l'encíclica de Joan Pau II *Redemptoris Missio*, de 1990, es rellança

35. Cf. aquesta orientació ja en J. Ratzinger, «Sobre la estructura y los cometidos del Sínodo de los Obispos», dins *Iglesia, ecumenismo y política*, Madrid 1987, pp. 55-73; cf. un resum dels Sínodes realitzats del Vaticà II fins al 2001, en la nostra veu «Sínodo de obispos», dins *Diccionario de Eclesiología*.

36. Els dos millors estudis recents: J. R. M. Tillard, *El Obispo de Roma*, Santander 1986, i el més històric de Kl. Schatz, *El primado del papa*, Santander 1996; sobre la revisió del ministeri petrí, apareixen com tres línies: una més «afectiva i espiritual» (cf. Simposi de la Congregació per a la Doctrina de la Fe, *Il primato del successore di Pietro*, Vaticano 1998); una altra més «reformista» (cf. Col·loqui de la Universitat Catòlica de Milà: A. Acerbi (ed.), *Il ministero del Papa in prospettiva ecumenica*, Milano 1999, i teòlegs com H. J. Pottmeyer, A. Antón, W. Kasper, A. Acerbi, G. Canobbio, J. R. Quinn...); i una tercera més decididament «sinodal-ecumènica» (cf. Comité Mixte Catholique-Ortodoxe, *La primauté romaine dans la communion des Églises*, Paris 1991; Centro pro Unione de Roma: J. F. Puglisi (ed.), *Petrine Ministry and the Unity of the Church*, Collegeville 1999; Associació Belga de Teologia: P. Tihon (ed.), *Changer la paupaté?*, Paris 2000, i teòlegs com J. R. M. Tillard, H. Légrand, J. Famérée, P. Hünermann...); cf. el nostre resum en *La Teología Fundamental*, 498-500.535-542, i en la veu «Ut unum sint», dins *Diccionario de Eclesiología*.

no solament la concepció missionera de tota l'Església, sinó també el significat i valor de la «missió» *ad gentes*, és a dir, a aquelles gents i cultures que mai no han conegut Jesucrist i l'Església. Des de llavors es tipificarà l'evangelització en tres nivells: la pastoral ordinària, la nova evangelització en llocs de cristiandat antiga i la missió *ad gentes*. Lligada a aquesta qüestió apareix a més amb força la qüestió delicada i important del cristianisme en relació amb el pluralisme religiós i la necessitat creixent d'articular teològicament la relació concreta entre la plenitud de la Revelació que és Jesucrist i la funció de les «mediacions participades» presents de múltiples formes en les diverses religions i, fins i tot, en certes expressions culturals.[37]

6. El laïcat: entre la dinamització de la missió en el món, el seu «lloc» eclesial, els ministeris i els organismes de consulta

La teologia del laïcat ha estat rellançada en el postconcili pel Sínode sobre el laïcat de 1987 i la *Christifideles Laici* de 1988 i les seves concrecions (especialment el notable document episcopal espanyol «Cristians laics, Església en el món»),[38] tot i que no s'han donat avenços teològics significatius. Alhora la florida de nous moviments suscita un fort debat sobre la seva «col·locació eclesial» concreta, especialment en relació amb la pròpia diòcesi i les seves parròquies... Pel que fa a la participació en ministeris eclesials, després d'un notable creixement postconciliar una Instrucció de diversos Dicasteris de la Cúria Romana en 1997 ha recordat el seu caràcter «excepcional», cosa important per a no «clericalitzar» els laics, tot i que resta la qüestió de com fer més possible una seva «real» participació en la dinàmica eclesial concreta i alhora com tenir més present el servei insubstituïble que fan molts laics a l'Església actual en moltes situacions i en els més diversos llocs.[39]

7. La vida religiosa: entre l'exempció i l'eclesialitat diocesana

A partir del Concili els religiosos i religioses entren molt més de ple en el treball diocesà. A nivell eclesiològico-jurídic continua el valor del règim d'exempció forjat en un moment en què l'Església valorava poc els bisbes diocesans. L'exhortació postsinodal *Vita*

37. En efecte, «s'ha d'aprofundir en el contingut d'aquestes mediacions participades, sempre sota la norma del principi de l'única mediació de Crist, ja que «encara que no s'excloguin mediacions parcials, de qualsevol tipus o ordre, aquestes troben significat i valor únicament per la mediació de Crist i no poden ser enteses com a paral·leles i complementàries" (*Redemptoris Missio*, 5)», afirma significativament la recent Declaració de la CDF, *Dominus Iesus*, 14.

38. Cf. els comentaris a aquest important document en AA.DD., *Id también vosotros a mi viña. Comentario y texto de la CEE sobre «Cristianos laicos, Iglesia en el mundo»*, València 1992, on es descriu l'Acció Catòlica no com una associació més sinó com «els laics de la diòcesi», ja que els articula de forma estable i associada en el dinamisme de la pastoral diocesana (cf. núm. 95); cf. la nostra veu «Acción Católica/Apostolado laical diocesano», dins *Diccionario de Eclesiología*.

39. Cf. els nostres comentaris en «Els ministeris confiats als laics», *Quaderns de Pastoral* 163 (1998) 5-12, i «Los ministerios confiados a los laicos», *Phase* 224 (1998) 133-153 (*Documents d'Església* 711 (1999) 34-64).

consecrata, de 1996, ha reafirmat «l'objetiva excel·lència de la vida consagrada» (núms. 18.32.105), que el Vaticà II havia deixat en «valor excel·lent» (*PC* 1), i ha rellançat amb força el testimoni profètic de la vida consagrada, així com la col·laboració pastoral en les parròquies i en les diverses realitats eclesials.

8. La Mariologia: la dificultat de la teologia «eclesiotípica»

La gran intuïció conciliar ha trobat poques realitzacions teològiques postconciliars, tot i que la Comissió Teològica Internacional tractant l'eclesiologia conciliar parlà bellament de «Maria com a Església realizada» (CTI:1985). Tanmateix, la majoria d'eclesiologies actuals no la tracten, ja que es constata que els dogmes marians tenen més una clau cristològica i antropològica que eclesiològica, malgrat la proposta de la *LG*. Alhora es constata un cert *crescendo* d'una mariologia, fins i tot ecumènica, com a tractació més autònoma dins la teologia.[40]

9. La sinodalitat

L'aprofundiment real i concret de l'Església com a poble de Déu i com a comunió comporta una co-participació i corresponsabilitat de tots en ella. Per això sorgeix el concepte antic de sinodalitat com a expressió d'aquest «camí en comú», que això vol dir la paraula grega «sínode». Es tracta, doncs, de la potenciació de la sinodalitat en tots nivells de l'Església (laics, religiosos, diaques, preveres i bisbes). En aquest sentit, cal vetllar perquè la col·legialitat episcopal no esgoti la sinodalitat eclesial i possibiliti que altres realitzacions tinguin la seva «eficàcia» pròpia com els Concilis Particulars i Provincials, com a expressió de la sinodalitat entres Esglésies, els Sínodes Diocesans, els Consells Pastorals, els Consells Presbiterals..., així com altres formes com assemblees, jornades, fòrums... Tot plegat prenent seriosament a tots nivells el que significa «l'aconsellar en l'Església» com a expressió del *sensus fidei* i dels carismes (*LG* 12) i de la col·laboració en «l'exercici de govern del bisbe amb consells» (*LG* 27).[41]

10. Església-món

El Vaticà II ha situat l'Església en el cor del món com a «sagrament», és a dir, com a «signe» de Crist: pas decisiu d'una Església entesa més com a «societat» segregada a una Església en el món i «en missió»... La *GS* 1 n'ha sintetitzat l'esperit en tractar de les joies i esperances del món, especialment dels més pobres, i afirmar que s'identifiquen amb les de l'Església. La forma de la seva presència en el món és quelcom que continua experimentant

40. Cf. S. de Fiores - S. Meo (eds.), *Nuevo Diccionario de Mariología*, Madrid 1988; cf. l'ecumènic Groupe de Dombes, *Marie dans le dessein de Dieu et la communion des saints*, Paris 1999.

41. Cf. el nostre resum sobre aquest punt en *La sinodalitat eclesial*, Barcelona 1993, i les nostres veus «Aconsejar en la Iglesia» i «Sinodalidad», dins *Diccionario de Eclesiología*.

dificultats, tenint present l'evolució del món vers la globalització i un pluralisme cada cop més obert, i la realitat d'una Església més reduïda i minoritària. El diàleg, la solidaritat, la profecia, l'acompanyament, el testimoni... com a forma concreta de la missió evangelitzadora s'arrela en les diverses cultures i realitats («purificar, elevar i perfeccionar»: *LG* 13.17), continuen essent les tasques a tenir present encara més en l'inici del tercer mil·lenni...[42]

CONCLUSIÓ

L'historiador i el teòleg saben que la recepció d'un concili necessita una llarga etapa, en la qual hi ha moments de més desplegament i moments de més replegament, ja que es tracta d'un procés de «conversió», com se'ns s'ha recordat amb motiu del Jubileu en parlar de la recepció del Vaticà II (cf. *TMA*, núm. 36). Tanmateix, l'esdeveniment conciliar conserva la seva força i per això desvetlla la conciliaritat i sinodalitat fonamental de tota l'Església i, alhora, la fa més conscient de tot allò que encara no ha donat plenament els seus fruits. I és aquí on es pot copsar la significativitat del Concili Provincial Tarraconense de 1995, que amb la seva història i fins i tot amb les seves limitacions és una recepció eclesial significativa de la *Lumen Gentium* a les vuit Esglésies Diocesanes que tenen la seva seu i estan arrelades a Catalunya. Per això, aquestes esglésies com a «aplecs de tots els fidels» (*LG* 9.13.26.28), és a dir, com a «comunitats de fe, d'esperança i amor» (*LG* 8) formades per laics i laiques, religiosos i religioses, diaques, preveres i bisbes, volen viure en el llindar del tercer mil·lenni l'agosarada paraula de Jesús com a viva síntesi de la crida a la missió i al testimoni en el nostre món d'avui: «remeu mar endins!» (cf. *Novo Millenio Ineunte*, núms. 1.58)!

42. Sobre la valoració de la *GS* en relació amb la *LG*, cf. l'estudi històric de J. Perarnau, «La formació de la "Gaudium et Spes"», *Perspectiva Social* 5 (1975) 69-128, i les nostres reflexions recents sobre «La missió de l'Església avui», *Quaderns de Pastoral* 179 (2001) 55-76.

EL DECRET *ORIENTALIUM ECCLESIARUM*

Manel Nin

Introducció

La convocatòria del Concili Vaticà II per part del papa Joan XXIII tingué un enfocament volgudament ecumènic, amb la finalitat de promoure la reconciliació que havia de portar a la unió entre les diverses Esglésies cristianes. Aquesta finalitat clarament ecumènica motivà que ben aviat, en la preparació del Concili, es toqués el tema de l'Orient Cristià i, en particular, s'iniciés la reflexió i la consideració envers aquelles Esglésies orientals que ja estaven en comunió amb la Seu Romana, conegudes com a Esglésies Orientals Catòliques. En aquesta introducció, presentem i comentem breument un dels textos del Concili Vaticà II, el decret *Orientalium Ecclesiarum*, que és el text en el qual el Concili dóna una paraula sobre alguns aspectes de les Esglésies Orientals Catòliques. Aquestes són Esglésies que, per diverses raons, a partir del segle xvi al llarg dels darrers cinc segles, han acceptat la comunió amb l'Església Romana, acceptació que ha portat, però, a la pràctica, no a un retrobament de la plena comunió eclesial entre totes les Esglésies cristianes, sinó a una sèrie de divisions, les ferides de les quals encara no s'han cicatritzat. En la denominació d'Esglésies Orientals Catòliques s'hi inclouen sobretot set tradicions eclesials: Siro-Antioquens, Caldeus, Armenis, Bizantins (Melquites, Italo-Albanesos, Ucrainesos, Romens, Rutens...), Coptes, Etiòpics i Maronites. Fora d'aquests darrers, les altres tradicions estan totes en relació —i sovint amb tensió— amb una Església ortodoxa, pertanyent a la mateixa tradició eclesiològica i litúrgica.

OE és un document que presentem i llegim al cap de més de trenta-cinc anys de la seva aprovació i publicació, anys durant els quals les mateixes Esglésies Orientals Catòliques han fet tot un camí d'aprofundiment teològic i sobretot eclesiològic en la pròpia tradició. Cal tenir en compte també que durant aquests trenta-cinc darrers anys el mateix ecumenisme ha fet passos molt importants.[1] En fi, durant els darrers deu anys s'ha ensulsiat el mur que separava i aïllava els països comunistes, mur que amagava una realitat de vida eclesial pobra, soferta i al mateix temps fervent i esperançada.

Assenyalem tres moments importants durant el segle xx per a la vida de les Esglésies Orientals en comunió amb la Seu Romana: el Concili Vaticà II, la caiguda dels règims comunistes, el document de Balamand del 1997. Es tracta de tres moments en els quals aquestes Esglésies han pogut prendre consciència podríem dir de llur existència plenament com

1 Esmentem des del *Tomos Agapis Vatican-Phanar (1958 1970)*, Roma 1971, recull de textos importants en el dialeg entre Roma i Constantinoble, fins a l'encíclica *Ut Unum Sint* de l'any 1995 (cf *D d'E* 1995, 481 519)

a Esglésies, les quals, en un cert moment de llur història i per diversos motius, han acceptat de refer la comunió amb la Seu de Pere; Esglésies que al Vaticà II no han tingut por de fer sentir llur veu, la veu d'una tradició teològica, eclesial, litúrgica i jurídica totalment independent de la tradició llatina occidental; Esglésies, encara, algunes de les quals, a causa dels fets politicosocials europeus dels anys 1989-1991, han retrobat la llibertat i han reprès un espai vital i eclesial no reconegut sovint per part dels germans ortodoxos i també incòmode per part dels germans catòlics llatins. Són Esglésies, finalment, que amb el document de Balamand, signat entre les parts catòlica i ortodoxa de la Comissió de Diàleg teològic,[2] han estat, almenys teòricament, reconciliades amb un passat marcat per tensions, malentesos, sofrença per part de les diverses Esglésies cristianes.

La qüestió —o si es vol el problema— que suposa l'existència de les Esglésies Orientals en comunió amb l'Església de Roma no té una fàcil solució. Nascudes en un context d'influència més o menys forta del catolicisme llatí, actualment són Esglésies que existeixen i, com a tals, llurs fidels mereixen un respecte, més que més quan molts d'entre ells han sofert persecució i martiri a causa precisament de la comunió amb la Seu Romana. Amb tot, fins al moment que el problema no haurà estat enfrontat amb el desig de resoldre'l, no es podrà esperar en un restabliment immediat de la comunió sacramental i canònica entre les Esglésies d'Orient i d'Occident.[3]

Història de l'elaboració del document i de l'aprovació

El decret *OE* fou aprovat i promulgat per Pau VI el 21 de novembre del 1964. Al moment de la convocació del Concili, a l'inici del 1959, les Esglésies Orientals Catòliques es trobaven en una situació especialment delicada dins de la comunió catòlica. Per una banda, algunes d'aquestes Esglésies, a causa dels règims comunistes, vivien en una situació de total clandestinitat per no dir de quasi supressió, supressió almenys a nivell oficial; les Esglésies Orientals Catòliques de Romania, Ucraïna i dels altres països de l'Europa de l'Est, i també d'Armènia, havien perdut quasi totalment llur jerarquia, detinguda, confinada i, en la majoria dels casos, eliminada als camps de concentració comunistes, o bé obligada a la diàspora. Per altra banda les altres Esglésies Orientals Catòliques: Melquita, Sirocatòlica, Caldea, Armenocatòlica, Copta catòlica, Maronita, que es trobaven als països del Pròxim Orient o bé a la diàspora, eren Esglésies, amb alguna excepció, que lluitaven per llur supervivència a nivell eclesiològic, litúrgic, ètnic, enmig d'un món majoritàriament o bé mu-

2 *D d'E* 1993, 628-631

3 Aquest fou un dels punts fets presents, sovint en les seves intervencions al Concili, per part del patriarca melquita Màximos IV, el qual fou, des de l'inici de la primera sessió conciliar el 1962, la veu, sovint profètica, de l'Orient catòlic Màximos IV rep amb interès la convocatòria del Concili Vaticà II, i ja el 1959, el patriarca, en una de les seves visites a Roma, subratlla la necessitat que el futur Concili, i per tant les comissions que el preparen, tinguin en compte el lloc i la importància de l'Orient Cristià El lloc i l'actuació del patriarca Màximos IV i de l'Església melquita seran notables ja en els tres anys preparatoris i al llarg de tot el Concili Mentre la majoria de les Esglésies Orientals Catòliques responen a nivell individual, a partir de cada un dels bisbes, els questionaris sobre el futur Concili, l'Església Melquita respondrà a través d'una resposta collectiva, adreçada a la comissió preparatòria Aquest fet mourà, a partir del 1960, la consciència sinodal de l'Església Sirocatòlica i Armenocatòlica

sulmà o bé llatí occidental. Cal esmentar també la situació de les Esglésies Orientals Catòliques que, en la diàspora d'Amèrica i de Canadà, desenvolupen una vida eclesial lliure, per bé que no sempre alliberada d'influències del món occidental llatí.

En aquest context, les respostes dels episcopats orientals enviades a la comissió antepreparatòria del Concili són en general de caràcter disciplinari, centrades en problemes locals de caràcter pastoral, o en l'interès envers la definició d'algun dogma nou.[4] Per part dels orientals, les nombroses propostes arribades a la comissió preveuen uns 14 esquemes de treball, esquemes que la comissió reduirà a 1. Entre aquestes propostes, les més insistents, i que després seran les que entraran més o menys en el document conciliar, fan referència a la praxi de la *communicatio in sacris* amb els ortodoxos, els matrimonis mixtos, l'ús de les llengües vives a la litúrgia, la data de la Pasqua; lloc i revalorització de la institució patriarcal i la jerarquia per als cristians orientals catòlics a la diàspora; actituds enfront de la llatinització per part dels cristians de tradició llatina. S'insisteix també, per part d'alguna d'aquestes Esglésies, en la necessària obertura ecumènica envers els cristians ortodoxos de la mateixa tradició eclesial.[5] Un punt encara sobre el qual farà pressió sobretot l'Església Melquita, serà la internacionalització de la Cúria romana, i llur revisió pel que fa a poder i atribucions, sobretot pel que fa al Sant Ofici i a la Sagrada Congregació per a l'Església Oriental.[6]

El 5 de juny de 1960 s'institueix la *comissió preparatòria de les Esglésies Orientals*, presidida pel cardenal Amleto Cicognani, secretari de la Congregació Oriental, i que tenia com a secretari el P. Atanasi G. Welykyj, monjo basilià ucraïnès.[7] Aquesta comissió reflecteix la intenció de Joan XXIII d'incloure-hi totes les Esglésies Orientals Catòliques i, fet típic en el temperament del papa Roncalli, totes les tendències presents a l'interior de cada una d'aquestes Esglésies. Els temes que la comissió havia d'estudiar, com a punt de partença, foren reduïts a quatre: la qüestió del canvi de ritus; la *communicatio in sacris* amb els no catòlics; l'acolliment eclesial dels no catòlics; qüestions de tipus disciplinari. Els treballs de la comissió, que es reuní en sis sessions, duraren fins al maig del 1962, i s'arribà a la redacció d'un text que s'havia de proposar al Concili.

A l'inici de les sessions conciliars, l'octubre del 1962, s'elegí una comissió conciliar per a l'Orient, comissió que havia de retreballar l'esquema sobre l'Orient, presentat als pares conciliars.[8] La comissió era presidida pel cardenal Amleto Cicognani i tenia com a vicepre-

4 N Edelby fa notar com en aquestes respostes s'hi reflecteix el caràcter tímid, dubitatiu de l'episcopat oriental, marcat per tensions internes que després sorgiran a les sessions conciliars Cf I Dick, N Edelby, *Les Églises Orientales Catholiques*, p 57

5 El mateix N Edelby subratlla com molts dels bisbes orientals catòlics serà durant el Concili que «es convertiran» a l'ecumenisme, cf Dick, I , Edelby, N , *Les Églises Orientales Catholiques*, p 58) Sorgiran encara altres propostes que seran o no discutides després al Concili, com ara la qüestió de la inserció eclesial i ritual dels orientals no catòlics que es fan catòlics, o bé la jurisdicció patriarcal concreta en un territori pertanyent a diversos patriarcats

6 Aquests dos dicasteris, després de les reformes de la Cúria romana sota Pau VI i Joan Pau II, s'anomenaran *Congregació per a la Doctrina de la fe* i *Congregació per a les Esglésies Orientals*

7 Per una llista sencera de tots els membres de la comissio, cf , I Dick, N Edelby, *Les Églises Orientales Catholiques*, p 64

8 N Edelby dóna la llista dels 31 membres i dels experts de la comissió, cf I Dick, N Edelby, *Les Églises Orientales Catholiques*, pp 74-75

sident el cardenal F. Quiroga y Palacios de Santiago de Compostela; es reuní quasi una cinquantena de vegades i arribà a la redacció d'un nou esquema, lliurat a Pau VI per a l'aprovació i enviat després als pares conciliars per a la discussió. El text discutit, abreujat i refet,[9] fou discutit al Concili durant la tercera sessió. Nombroses esmenes foren encara proposades; finalment, després de diverses votacions parcials, capítol per capítol, el 21 de novembre de 1964, a la presència del papa Pau VI, el decret fou aprovat per 2.149 pares conciliars, dels quals 2.110 votaren a favor i 39 en contra.

El decret *OE* representa un moment important en la clarificació i la mateixa situació de les Esglésies Orientals al si de l'Església catòlica. El decret enuncia ja el que trenta anys més tard Joan Pau II desenvoluparà a la carta *Orientale Lumen*: el patrimoni teològic, litúrgic i espiritual de l'Orient pertany a tota l'Església i cal conèixer-lo i aprofundir-lo. Tal com hem indicat més amunt, el decret final és el fruit de diverses elaboracions, concretament sis redaccions modificades, del text inicial, modificacions i reelaboracions que neixen d'una concepció que s'anava obrint camí entre nombrosos jerarques orientals catòlics: llur paper important, imprescindible, dins de la comunió entorn de la Seu Romana.

Contingut del document

El document consta de sis apartats amb un proemi i una conclusió:
Proemi (1).[10]

I. Part introductòria.
Les Esglésies particulars o ritus.
La varietat no perjudica la unitat (2).
Igual dignitat per a totes les Esglésies particulars (3).
Prescripcions canòniques (4).
El patrimoni espiritual de les Esglésies orientals que ha de ser conservat.
El patrimoni oriental, patrimoni de tota l'Església (5).
Fidelitat a mantenir el propi patrimoni (6).

II. Part eclesiològica.
Els patriarques orientals.
La institució patriarcal (7-8).
Àmbit de la jurisdicció patriarcal (9).
Els arquebisbes majors (10).
Erecció de nous patriarcats (11).

III. Part liturgicosacramental.
La disciplina dels sagraments.

9 El capítol sobre l'ecumenisme fou molt abreujat ja que el tema era tractat directament pel decret *Unitatis Redintegratio* del mateix Concili

10 La indicació numèrica correspon a la numeració dels paràgrafs del document

Restablir l'antiga disciplina dels sagraments (12).
La confirmació (13-14).
El precepte festiu (15).
Llicència per a les confessions (16).
El sagrament de l'orde (17).
El sagrament del matrimoni (18).
El culte diví.
Els dies festius (19).
La Pasqua (20).
La santificació de les festes (21).
L'Ofici diví (22).
La llengua litúrgica (23).

IV. Part ecumènica.
Relacions amb els germans de les Esglésies separades.
Les Esglésies orientals i l'ecumenisme (24-25).
Principis i aplicació pastoral de la «communicatio in sacris» (26-29).
Conclusió (30).

Volem comentar breument alguns dels paràgrafs del decret. Com ja ha estat indicat, *OE* vol tractar unicament de les Esglésies Orientals Catòliques, deixant de banda el tema de l'ecumenisme, ja tractat en un altre decret del Concili; aquest fet limita l'amplada del text i en precisa la finalitat. El Concili, amb aquest decret, subratlla el lloc important que l'Orient Cristià juga en el conjunt de l'Església Catòlica; no es tracta d'una part de l'Església inferior, sotmesa a l'Església llatina, sinó d'una realitat eclesial present i formant part, junt amb la tradició occidental, de l'Església Catòlica estesa d'Orient a Occident.[11] Ja des del proemi del decret, el Concili subratlla la voluntat d'establir alguns punts importants, deixant a la praxi sinodal de cada una de les Esglésies Orientals el tractament i la solució dels diversos problemes i qüestions.[12]

I. La primera part del decret, de caire introductori (2-6), parla de la diversitat ritual que es troba a l'Orient cristià, i de la necessitat de conservar, conèixer i desenvolupar la pròpia tradició eclesial. En aquesta primera part subratllem com el terme «ritus» inclou tot el patrimoni teològic, litúrgic, eclesiològic, jurídic de cada una de les Esglésies. Al paràgraf 3 el decret subratlla la igual dignitat de cada una de les Esglésies cristianes, amb el dret, comú a tots els cristians, de predicar l'evangeli a tot el món.[13] El paràgraf 4 d'aquesta primera part toca

11 *L'Església catòlica té en gran estima les institucions, els ritus litúrgics, les tradicions eclesiàstiques i la disciplina de la vida cristiana de les Esglésies orientals* Aquesta frase del proemi del decret *OE* subratlla el fet que el Concili, ja des de l'inici, ha volgut indicar que les Esglésies Orientals Catòliques no són una mena d'apèndix de l'Església Catòlica, identificada aquesta amb l'Església llatina, sinó que pertanyen a l'Església universal

12 *El Concili ha decidit d'establir alguns punts, tot deixant els altres a la cura dels Sínodes orientals i de la Seu Apostòlica* (*OE* Proemi)

13 *Per tant, (aquestes Esglésies) frueixen d'igual dignitat, de manera que cap d'elles no preval sobre les altres per raó del ritu, i frueixen dels mateixos drets i estan sotmeses a les mateixes obligacions, àdhuc pel que fa a la predicació de l'Evangeli a tot el món* (*OE* 3)

dos punts particularment importants: la creació d'una jerarquia oriental pròpia *on ho demani el bé espiritual dels fidels*,[14] i la qüestió delicada dels orientals ortodoxos que passen a la comunió catòlica. Pel que fa al primer punt, el Concili intenta de resoldre el problema de la presència de diverses comunitats eclesials catòliques al mateix territori, problema que té un rerefons cultural, ètnic i lingüístic complex. Pel que fa, en canvi, al segon punt, la discussió del text a l'aula conciliar fou llarga i difícil, sobretot pel fet que, parlant del pas d'algun o d'alguns fidels ortodoxos a la comunió catòlica, el text semblava encoratjar el tema del proselitisme més que no pas la solució eclesial del problema de les divisions entre els cristians. Als nn. 5-6 el decret insisteix en la necessària conservació del patrimoni propi de cada Església Oriental; aquest patrimoni no és només de caire litúrgic sinó també teològic i jurídic.

II. La segona part del decret *OE* és de caire eclesiològic i tracta de la institució patriarcal, pròpia de les Esglésies d'Orient. El text subratlla la igualtat de tots els patriarques orientals,[15] i en recorda l'autoritat i els drets propis. Es fa present que els patriarques, juntament amb llurs sínodes, tenen el dret a erigir noves diòcesis, a nomenar bisbes, sempre dins del territori del propi patriarcat.[16] El decret encara admet la possibilitat de fundació de nous patriarcats, sempre, però, amb l'aprovació del Concili o del Papa.[17]

III. La tercera part del decret tracta de la praxi liturgicosacramental de les Esglésies Orientals Catòliques, dividida en dos apartats: sobre els sagraments i sobre el culte diví. Se subratlla el retorn necessari a la pròpia praxi sacramental allí on hagi estat deixada de banda o menystinguda.[18] Als nn. 13-14 es parla de la disciplina oriental del sagrament de la confirmació, l'administració del qual és duta a terme per un prevere, amb el sant Crisma consagrat pel patriarca o pel metropolità. El n. 18 del decret toca el tema dels matrimonis mixtos. Els nn. 19-23 fan referència al culte diví; és interessant de notar com el decret dóna molta autonomia a cada un dels sínodes de les Esglésies Orientals de cara a matèria litúrgica pel que fa a festes, llengua litúrgica;[19] al n. 20 es fa referència al tema de la celebració de la Pasqua, per a la qual es recomana un acord amb les altres Esglésies cristianes de la mateixa regió.

IV. La quarta part del decret *OE* toca el tema de les relacions amb les altres Esglésies cristianes. Per bé que, com hem indicat més amunt, el decret no vol tocar temes directament relacionats amb l'ecumenisme, se subratlla, amb tot, el lloc important de les Esglésies Orientals Catòliques en el diàleg amb les altres Esglésies cristianes. Aquest lloc «pont» que el concili dóna a les Esglésies Orientals Catòliques s'ha de veure reforçat *amb una fidelitat religiosa envers les antigues tradicions orientals, amb un millor coneixement mutu, amb la*

14 *OE* 4

15 *Els patriarques de les Esglésies orientals, si bé en el temps uns són posteriors als altres, són tots iguals en virtut de la dignitat patriarcal, salvada entre ells la precedència honorífica legítimament establerta* (*OE* 8)

16 *Els patriarques amb els seus sínodes constitueixen la instància superior per a tots els afers del patriarcat, sense excloure el dret de crear noves eparquies i de nomenar bisbes del propi ritu dintre els límits del territori patriarcal, tot respectant el dret inalienable del Romà Pontífex d'intervenir en cada cas* (*OE* 9)

17 *Com que la institució patriarcal és la forma tradicional de govern en les Esglésies orientals, el sant Concili ecumènic desitja que, on calgui, s'erigeixin nous patriarcats, la fundació dels quals tanmateix queda reservada al Concili ecumènic o al Romà Pontífex* (*OE* 11)

18 *OE* 12

19 *Correspon al patriarca amb el sínode o a la suprema autoritat de cada Església amb el consell dels jerarques reglamentar l'ús de les llengües en les sagrades accions litúrgiques i aprovar les traduccions a la llengua vernacla* (*OE* 23)

col·laboració i l'estima fraternal de les coses i dels esperits;[20] d'alguna manera el decret demana, exigeix a aquestes Esglésies Orientals de mostrar que la comunió amb la Seu Romana és conciliable amb una fidelitat total al patrimoni oriental que els és propi. Al n. 25 es torna a tocar el tema dels cristians ortodoxos que passen a la comunió romana. El decret, però, evita de donar normes massa precises i subratlla l'acolliment respectuós al si de l'Església Catòlica. Els nn. 26-29 tracten el tema de la comunió *in sacris* amb els cristians no catòlics orientals. El decret permet d'administrar als orientals no catòlics els sagraments de la penitència, l'eucaristia i la unció dels malalts.[21]

La conclusió del decret *OE* té una visió molt ampla de la situació eclesial del moment en què fou promulgat, sobretot pel fet que subratlla *que totes aquestes disposicions jurídiques són establertes per a les condicions actuals, fins que l'Església catòlica i les Esglésies orientals separades arribin a una plenitud de comunió.*[22] La finalitat que el Concili es proposa, amb aquest decret i amb el decret sobre l'ecumenisme, és anar obrint camí cap a la plena comunió entre les Esglésies cristianes, segons la voluntat mateixa del Crist. El document subratlla el fet que una certa comunió entre l'Església Catòlica i les Esglésies Orientals existeix ja: la mateixa fe, els mateixos sagraments.

OE és un text important del Vaticà II en tant que subratlla, de manera ben clara, com la unitat de l'Església del Crist, a partir de la diversitat de les Esglésies locals que la componen, diversitat que es manifesta en tants punts de caire litúrgic, disciplinari, jurídic, troba en aquesta diversitat una manifestació de la pròpia catolicitat. Cada Església local té un lloc important i únic al si de l'Església Catòlica, sense que, per cap mena de raó, hagi de considerar-se inferior. *OE* encara és un text important en tant que subratlla que el patrimoni teològic, espiritual i litúrgic de l'Orient cristià no ha de ser només lloat sinó redescobert i respectat en tot allò que té de propi; i aquí cal esmentar la necessària restauració de la disciplina sacramental de cada Església Oriental i del dret de la jerarquia de cada una de les Esglésies en matèria sacramental i litúrgica. *OE,* finalment, és un decret del Vaticà II que cal llegir en el conjunt del desenvolupament de les sessions conciliars, i especialment cal no separar-lo d'altres dos textos del Concili: *Lumen Gentium* i *Unitatis Redintegratio.*

Parlar de la recepció que *OE* ha tingut en els anys del postconcili i dels nous desenvolupaments de la temàtica suposaria aprofundir sobretot dos fets importants que ja hem esmentat al començament: en primer lloc, la caiguda dels règims totalitaris comunistes a Europa oriental, amb la consegüent «llibertat» i sortida a la llum del dia de les Esglésies Orientals en comunió amb Roma, provades al llarg de decennis per la persecució i pel martiri. En segon lloc, la publicació de la carta apostòlica *Orientale Lumen.*[23]

20. *OE* 24.
21. *OE* 27.
22. *OE* 30.
23. *D. d'E.* 1995, 388-405. *Orientalium Ecclesiarum* i *Orientale Lumen* són dos textos que cal llegir junts per a comprendre tant l'un com l'altre. Mentre que *Orientale Lumen* duu a terme molts dels aspectes que *Orientalium Ecclesiarum* havia només enunciat: necessària plena recuperació del propi patrimoni litúrgic i disciplinari; de l'Orient Cristià; el lloc important i únic de la jerarquia en el si de cada una de les Esglésies; el camí de diàleg i de re-

El Vaticà II va suposar la plena presa de consciència eclesial per part de les Esglésies Orientals Catòliques, consciència ja molt desenvolupada en les Esglésies Melquites del Pròxim Orient i potser menys per part de les Esglésies Orientals Catòliques de la diàspora europea o americana. Les intervencions del patriarca melquita Màximos IV Saigh al concili donaren veu eclesial als pastors d'unes Esglésies potser massa vegades engolides en l'universalisme llatí.

Bibliografia

De Vries, W., «Il Decreto conciliare sulle Chiese Orientali Cattoliche», *La Civiltà Cattolica* 116 (17 abril 1965) n. 2756, pp. 108-121.

Dick, I., Edelby, N. (Introduction et commentaire), *Les Églises Orientales Catholiques. Décret «Orientalium Ecclesiarum»*, *Unam Sanctam* 76, Cerf, Paris 1970.

Dumont, J., «Le Décret sur les Églises orientales Catholiques», a Aa.Dd. *Concile Oecuménique Vatican II. L'Église, l'oecuménisme, les Églises orientales*, Paris, ed. du Centurion, 1965, pp. 225-232.

Esposito, R.F., *Il Decreto conciliare sulle Chiese Orientali «Orientalium Ecclesiarum»* (testo e commento), Roma 1965.

Lanne, E., *L'Orient chrétien dans la perspective de Vatican II. A «Con tutte le tue forze». I nodi della fede cristiana*. Ommaggio a Giuseppe Dossetti, Roma, Marietti.

Lanne, E., «Un christianisme contesté: l'Orient catholique entre mythe et réalité» a *The Christian East, its Institutions & its Thought, a critical Reflection*, OCA 251, Roma 1996, pp. 85-106.

Perarnau, J., *Decreto sobre las Iglesias Orientales Católicas*, Castelló de la Plana 1965.

Pujol, C., «Decreto Conciliare sulle Chiese Orientali Cattoliche», *Unitas* (1965) 167-181.

conciliació entre les diverses Esglésies cristianes; el decret del Vaticà II té el coratge de presentar, davant d'un Concili majoritàriament llatí, la riquesa del propi patrimoni i enunciar profèticament aquests punts que seran desenvolupats al llarg del darrer decenni del segle xx.

EL DECRET *UNITATIS REDINTEGRATIO*

ANTONI MATABOSCH

I. HISTÒRIA DE L'ELABORACIÓ I APROVACIÓ DEL TEXT

El 21 de novembre de 1964, en la tercera sessió del Concili Vaticà II, s'aprovava el decret sobre ecumenisme, amb 2.137 vots a favor; només onze no donaren el vot afirmatiu. Aquest adveniment, cabdal per a la història de l'ecumenisme, va ser el punt final de gairebé sis anys de treballs i tensions. Joan XXIII, en el mateix anunci del Concili, el gener de 1959, invitava els altres cristians a «aquesta recerca d'unitat i de gràcia».[1] A inicis de 1960, Mons. L. Jaeger, arquebisbe de Paderborn, molt actiu des de feia temps en l'ecumenisme, proposà al P. Agustí Bea, S.J., pensar en la constitució d'un instrument ecumènic eficaç. L'11 de març, Bea presentava al papa un projecte de creació d'una comissió «de re oecumenica». El 13 de març, el papa li encarregà de presidir una comissió *pro unione Christianorum promovenda,* que el 5 de juny es constituiria oficialment amb el nom de *Secretariatus ad unitatem Christianorum fovendam.* Pel desembre el nomenà cardenal. Alguns mesos més tard (25 de desembre de 1961) la constitució apostòlica *Humanae salutis*, amb la qual convocava oficialment el Concili Vaticà II, determinava les competències del secretariat i afirmava que s'ocuparia tant de les esglésies i comunitats eclesials sorgides de la Reforma protestant com de les esglésies orientals ortodoxes; per tant, la comissió conciliar per a les esglésies orientals ja no s'ocuparia més dels ortodoxos. Durant el Concili el Secretariat actuà amb les mateixes responsabilitats i atribucions que una comissió i s'ocupà dels observadors de les altres esglésies al Concili i de la dimensió ecumènica de tot el Concili, amb capacitat de presentar documents propis i d'influir en la dimensió ecumènica d'altres textos conciliars.

Les relacions de l'Església catòlica amb l'ecumenisme no havien estat pas gaire senzilles en el passat. Per desgràcia, les divisions s'han anat donant tot al llarg de la història de l'Església, des del trencament amb les comunitats anomenades monofisites, les esglésies ortodoxes i les que sorgiren de la Reforma. La unitat havia estat sempre un desig i una recerca, des de l'antiguitat, passant pels concilis de Lió II (1274) i de Florència (1439-1445), fins al segle XX. Però sempre sobre la base del retorn dels dissidents a l'única Església veritable que un dia van abandonar. Pius IX convidà els cristians no catòlics a participar en el Concili Vaticà I, a condició que retornessin al si de l'Església catòlica. Lleó XIII declarà nul·les les ordenacions anglicanes. Benet XV creà una congregació especial per a tenir cura dels catòlics de ritu oriental i erigí el Pontifici Institut Oriental; en 1919 hi hagué una negativa

1. Discurs del 25-1-1959, dins *AAS* 51 (1959) 69

oficial a participar en el moviment ecumènic naixent. Pius XI, en l'encíclica *Mortalium animos* (1928), desqualificà el naixent moviment ecumènic. L'Església catòlica, deia, és l'Església de Crist i, per tant, les altres confessions cristianes no tenen valor eclesial; per això és normal que afirmés que «l'única manera permesa de procurar la unió és afavorir el retorn dels dissidents a la veritable Església de Crist, de la qual s'allunyaren en altre temps».[2] L'últim document oficial de l'Església catòlica en contra de l'ecumenisme és la *Instructio ad locorum Ordinarios de motione oecumenica* del Sant Ofici, amb data de 20 de desembre de 1949.[3] Els principis eren els mateixos, però deixava una petita escletxa, molt vigilada pels bisbes.[4] El Concili Vaticà II representà, per tant, una gran novetat i un canvi copernicà en el tema ecumènic.

En la 27.ª Congregació General, el dia 26 de novembre de 1962, el cardenal A. Cicognani, president de la Comissió Conciliar per a les Esglésies Orientals, presentà a l'assemblea el decret *De Ecclesiae unitate. Ut unum sint*, que es discutí durant les Congregacions Generals 28.ª, 29.ª i 30.ª (27, 28 i 29 de novembre). En només tres dies es va arribar a la unanimitat que no es podia tractar el mateix tema ecumènic en diferents documents. El primer de desembre, a proposta del Consell de Presidència, s'aprovà per 2.076 vots a favor i 36 contraris que es refonguessin en un sol text els tres esquemes previstos, que eren un text sobre ecumenisme que la Comissió Teològica volia incloure en la constitució sobre l'Església i que no agradava prou; el text sobre les esglésies orientals; i un tercer en preparació pel Secretariat per a la Unitat que no havia estat distribuït als pares conciliars perquè, segons digué el Secretariat, la Comissió de Teologia s'havia negat constantment a col·laborar-hi.

Al final d'aquesta primera sessió del Concili, Joan XXIII establí unes normes per tal d'ordenar el treball i relacionar més les diverses comissions. En el document *Mirabilis ille,* de 6 de gener de 1963, es creava una Comissió Coordinadora que havia de vetllar per la coordinació de tot el treball. Els textos previs s'havien reduït de setanta a vint. Una de les noves comissions mixtes fou la formada pel Secretariat i les Comissions teològica i de les Esglésies Orientals, que es posà a treballar tot seguit. Abans de l'estiu de 1963 s'envià un nou text, titulat *De Oecumenismo*, als pares conciliars. L'esquema havia de tenir cinc parts: I) Principis de l'ecumenisme catòlic; II) Exercici de l'ecumenisme; III) Els cristians separats de l'Església catòlica (protestants i ortodoxos); el IV capítol previst, sobre la relació dels catòlics amb els no cristians i en particular amb els jueus, es redactà més tard i es distribuí als pares el 8 de novembre de 1963; el V, sobre la llibertat religiosa, es lliurà el 19 de novembre. Més tard, aquestes dues parts passaren a ser documents independents. El capítol IV es convertí en la declaració *Nostra aetate* (aprovada el 28 d'octubre de 1965) i el cinquè en la declaració *Dignitatis humanae* (aprovada el 7 de desembre de 1965), després d'aferrissades discussions a l'aula conciliar. Abans de l'inici de la segona sessió del Concili es reberen més de seixanta observacions dels pares conciliars que foren publicades i enviades a tots.

2. Roger Aubert, *La Santa Sede y la Unión de las Iglesias*, Barcelona: Estela 1959, p. 119.
3. *AAS* 42 (1950) 142-147.
4. Per a més informació, cf. Aubert, *Los papas...*

En morir Joan XXIII, és elegit Pau VI. Aquest, en el seu discurs a l'inici de la segona sessió conciliar (20 de setembre de 1963), estableix quatre punts programàtics del Concili: «el coneixement, o si plau més, la consciència de l'Església, la seva renovació, el restabliment de la unitat de tots els cristians, el diàleg de l'Església amb el món d'avui».[5]

El 18 de novembre de 1963, en la Congregació General 69, coincidint amb la festivitat de la dedicació de les basíliques de Sant Pere i Sant Pau, el cardenal A. Cicognani, secretari d'Estat, President de la Comissió Conciliar coordinadora i president de la Comissió sobre els Orientals, féu una primera presentació de l'esquema refós i afirmà que «l'ecumenisme respon al fi pastoral d'aquest Concili Vaticà II i és conforme amb el mandat universal encomanat a l'Església pel seu Diví Fundador. Perquè l'ecumenisme declara la forma i el mètode amb què l'Església compleix, fent-la més eficaç, la seva missió salvadora». Després Mons. Martin, bisbe de Rouen (França), parlà en nom del Secretariat i afirmà que «els redactors s'han esforçat per fer un decret *sobri* i *sanament irènic*; *pastoral,* és a dir, que serveixi per a la instrucció dels fidels talment que coneguin de la millor manera possible l'objecte, la mentalitat i l'oportunitat providencial de la tasca ecumenista. El tema de l'ecumenisme, doncs, és completament innovador. Cap dels concilis precedents no l'ha tractat mai. Àdhuc en la mateixa teologia no s'ha tractat de l'Ecumenisme fins fa molt poc temps».

La discussió ocupà quatre congregacions generals, del 18 al 21 de novembre de 1963. Dels nou oradors del dia 18, sis es mostraren molt crítics. El cardenal Ruffini digué que l'esquema col·loca totes les esglésies en el mateix pla i oblida que és necessari atraure tots els esgarriats a la pleta de Pere. El cardenal De Arriba y Castro (Tarragona) només veia perills a promoure el diàleg amb «heretges» i «cismàtics», perquè porta a l'indiferentisme i és una porta oberta al proselitisme a Espanya. El cardenal Bueno y Monreal (Sevilla) afirmà que l'ecumenisme és propi d'aquells qui cerquen la veritat, però els catòlics ja la tenen. Cal mantenir-se en el dret canònic i l'encíclica *Mortalium animos*, que condemnen el «panprotestantisme». Afortunadament, en els dies següents es veié que el parer general era molt més favorable, tot i que es feren moltes observacions. Fem un resum de les principals que ajudaren a millorar el text.[6]

Capítol I

Afegir-hi una introducció on s'exposés l'objecte del decret.

Canviar el títol del capítol. En lloc de dir «els principis de l'ecumenisme catòlic», es demanà parlar d'«Els principis catòlics de l'ecumenisme». Diversos observadors no catòlics manifestaren la por que l'Església catòlica monopolitzés l'ecumenisme. El nou títol reconegué que hi ha un sol ecumenisme en el qual els catòlics participen des de la seva pròpia doctrina.

5. *Concili Vaticà II. Constitucions. Decrets Declaracions. Legislació postconciliar*, Madrid: BAC 1967, p. 970.

6. El P. Adalbert M. Franquesa, monjo de Montserrat, ha fet un exacte i clar resum de les aportacions del pares conciliars. Les tenim en compte en el nostre comentari. Cf. «Introducció», a *Decret sobre l'Ecumenisme*, Barcelona: Estela 1965, pp. 12-16.

Molts pares, especialment orientals, demanaren que s'hi donés més importància a l'Esperit Sant. El segon paràgraf del text actual respon a aquesta petició.

Molts pares demanaren d'afegir-hi una descripció o definició precisa de l'ecumenisme. La Comissió acceptà d'exposar les notes essencials del moviment (cf. art. 4).

Capítol II

Es demanà que, a més de parlar de la reforma individual, s'insistís en la reforma col·lectiva del conjunt de l'Església i la humil confessió de les culpes en la divisió dels cristians per part de l'Església catòlica. Sobre aquest tema hi hagué un viu intercanvi de parers. El bisbe auxiliar de Sidney, Muldoon, reaccionà dient que els qui tinguin complex de culpabilitat que es vagin a confessar en lloc de molestar l'assemblea. L'abat C. Butler, president dels benedictins anglesos, reaccionà dient que seria hipòcrita i farisaic no reconèixer les faltes realment comeses, com ara en temps de la Reforma. Es va afegir a l'article 6.

Molts pares orientals demanaren de canviar la manera tan restrictiva de parlar sobre la «communicatio in sacris». Els suggeriments es recolliren en l'article 8 i especialment en l'art. 15 del capítol III.

També s'insistí en la importància ecumènica de la col·laboració entre els cristians, com ara en temes socials, etc. L'art. 12 ho recull a bastament.

Capítol III

Un primer tema discutit fou el títol del capítol: «Els cristians desunits de l'Església catòlica». Molts pares argumentaven que, mentre que el títol parlava d'individus, en els subtítols es parlava d'esglésies i comunitats. El Consell Mundial d'Esglésies (CME) sempre havia insistit que el diàleg ecumènic s'havia de fer entre comunitats, no solament entre individus. Per això el nou títol fou: «L'Església i les comunitats eclesials separades de la Seu Apostòlica de Roma».

La segona qüestió foren els dos subtítols. L'objecció era que, mentre que els orientals eren considerats com a Esglésies, les confessions sortides de la Reforma eren considerades simplement com a comunitats. Molts pares insistiren que s'havia de donar el nom d'Esglésies a totes o a moltes d'elles. Altres, com el cardenal Tardini, afirmaven que d'Església només n'hi ha una, la catòlica i prou. El Secretariat per a la Unitat va intentar d'arribar a un acord que alhora fos conforme a la teologia ecumènica catòlica i no fes unes distincions excessives entre les confessions cristianes. Finalment, el primer apartat es titulà «Consideració peculiar de les Esglésies orientals» i en el contingut del capítol s'insistí més en la importància de l'Eucaristia com a factor d'unitat; s'afirmà explícitament la successió apostòlica d'aquestes Esglésies; s'acceptà el dret a observar els propis ritus, costums, etc., així com la pròpia manera d'exposar la revelació. D'aquesta manera es tenia en compte la gran proximitat amb les Esglésies ortodoxes. El segon apartat es titulà, finalment: «Les Esglésies i comunitats eclesials separades de l'Occident». Es féu també una menció especial

de la Comunió anglicana (art. 13); es posà una al·lusió discreta al proselitisme antiecumènic d'algunes sectes (art. 19); es reconegué la importància que donen a la Bíblia (art. 21) i a la Santa Cena (Art. 22).

El 21 de novembre de 1963, per 1.966 vots contra 86, els pares acceptaren l'esquema proposat com a base de discussió. Totes les observacions fetes oralment o per escrit es publicaren en sis volums amb un total de 1.063 pàgines. Totes foren estudiades pel Secretariat, el qual publicà el segon esquema el 27 d'abril de 1964 i fou estudiat i votat pel Concili en la seva tercera sessió, entre el 5 i el 8 d'octubre de 1964. Hi hagué molts *iuxta modum* (proposta d'esmena), però només en foren votades i aprovades dotze per al capítol I; cinc per al capítol II, i onze per al III. El dia 19 de novembre, la vigília de la votació definitiva, la Secretaria General del Concili anuncià, amb gran sorpresa de l'aula, que el papa hi havia introduït dinou esmenes a fi d'aclarir el text i, segons molts, per tal d'assolir la unanimitat. La votació del dia 20 de novembre donà com a resultat 2.129 votants: 2.054 afirmatius, 64 contraris i onze nuls; el dissabte 21, dia de la solemne promulgació, el resultat fou de 2.137 *placet* i només onze *non placet*.

II. CONTINGUT I LÍNIES DE FORÇA

En l'apartat anterior ja han sortit molts elements de contingut del decret d'Ecumenisme. A continuació simplement exposarem alguns punts que semblen més centrals.

1. La realitat eclesial de les altres confessions religioses

L'absoluta identificació entre Església de Crist i Església catòlica portà en el passat a un rígid catolicocentrisme i a concebre el camí cap a la unitat únicament com a retorn o com a integració. Si hi ha absoluta equivalència, l'Església catòlica ho té tot, i poca cosa ha de rebre de les restants confessions. Ella és l'Església i prou.

El gran canvi del Vaticà II fou reconèixer el valor cristià de les esglésies i comunitats no catòliques, i això és d'una importància cabdal. Així ho reconegué el Dr. Lukas Vischer, observador en nom del Consell Mundial d'Esglésies: «L'Església catòlica no s'ha plantejat mai la qüestió del valor eclesiològic de les Esglésies no romanes preses com a entitats socials, sinó únicament el de la dignitat de llurs membres batejats presos individualment (...) és un element fonamental.»[7]

El Concili afirmà que Jesucrist ha instituït una sola Església, vol la seva unitat i l'ha dotada d'una plenitud de béns espirituals. I aquesta plenitud es troba en l'Església catòlica, com diu el número 8 de la Constitució Dogmàtica *Lumen gentium*: «L'Església de Crist [...] subsisteix en l'Església catòlica»; no es va posar «és» l'Església catòlica precisament per no negar la realitat eclesial de les altres confessions cristianes. D'aquesta realitat i plenitud eclesial es deriven els béns eclesials que hi ha en les altres esglésies i comunitats eclesials. Les virtuts i la vida de la gràcia es troben repartides en tots els cristians perquè depèn

7 *La Documentation Catholique* 60 (1963) 1333-1334

de la seva resposta a la iniciativa de Déu. Pel que fa a la vida sacramental i en general a la dimensió dels mitjans de gràcia institucionals, el Concili distingeix acuradament entre les diverses Esglésies i comunitats eclesials. Mentre que unes, com les orientals, han conservat íntegra la seva estructura sacramental, altres, en canvi, tenen més deficiències sacramentals (sagraments de l'orde i de l'Eucaristia), tot i que tenen els tresors del baptisme, l'Escriptura, l'oració en comú, la professió de fe comunitària, les obres de caritat cristiana, la unió espiritual amb el misteri eucarístic.

El camí ecumènic cap a la unitat, per tant, ja no pot ser el de la conversió dels no catòlics al catolicisme, el retorn, la simple integració a l'Església catòlica. L'ecumenisme treballa pel camí de la comunió, de la confluència de totes les Esglésies i comunitats eclesials en un punt futur. Quan Déu vulgui i com ell vulgui, com deia Joan XXIII.

2. Exercici de l'ecumenisme

En el segon capítol del decret hi trobem alguns aspectes molt interessants que indiquen amb claredat el nou rumb de l'Església catòlica respecte de l'ecumenisme.

L'article cinc afirma rotundament que l'ecumenisme és un afer de tots i cadascun dels membres de l'Església; és el mateix que dir que pertany al mateix existir cristià. És un afer que pertoca al Poble de Déu sencer, sense distinció de clergues o laics, sense que depengui si es viu en un país monolíticament catòlic o molt plural, «tant en la vida cristiana diària com en les investigacions teològiques i històriques».

L'article sis fa també una afirmació molt important: la primera aportació que fa l'Església és la renovació o reforma constant. Com més fidel es faci al Senyor i a la seva voluntat, més serà capaç de reconèixer i assumir el que el Senyor li demana i el que les altres confessions testimonien. El Concili recull aquí les aportacions del CME, que des de Lund (1952) passà de l'eclesiologia comparada al cristocentrisme, és a dir, l'anar a fons en les bases de les pròpies tradicions arrelades en la Bíblia. Només caminant en aquest sentit es pot avançar en l'ecumenisme de comunió i no d'absorció. Es pot ben dir que el Concili Vaticà II treballà més per l'ecumenisme perquè fou un concili d'«aggiornamento» o de reforma que no pas per haver parlat sobre ecumenisme (tot i la importància que certament va tenir).

Els articles set i vuit estan dedicats a l'anomenat «ecumenisme espiritual». Es toca aquí la força i el motor de tot el moviment ecumènic. Es tracta, en primer lloc, de la conversió de cor, la santedat de vida, l'anar contínuament a l'arrel de la pròpia fe. La conversió és l'element personal de la reforma de l'Església. El segon element és la pregària, base de la conversió del cor, i la pregària conjunta amb altres germans separats; en aquest mateix punt es donen els principis de la «communicatio in sacris», que es queden en un punt intermedi entre la posició protestant i l'ortodoxa.

Finalment, en els articles del nou al dotze s'estableix l'acció o els camins ecumènics. Amb un altre esquema, s'assumeix en definitiva el que ja s'havia comprovat en el CME com a triple nivell. Primer el diàleg, que implica coneixement dels altres (article 9), manifestació del propi pensament sense fals irenisme i sempre tenint en compte la «Jerarquia de veritats» (article 11). En segon lloc, la col·laboració social, i, en tercer, el testimoniatge comú

(article 12). Com a condició indispensable per a assolir aquests fins hi ha la formació ecumènica adequada (article 10).

No hi ha cap dubte que aquest capítol II descriu tot un camí ecumènic sòlid.

3. Algunes deficiències

El tractament d'un tema tan nou i el llarg procés de redacció provocaren algunes deficiències. N'indicarem algunes.

En l'article quart es noten els afegitons i la barreja entre principis i aplicacions. En la segona part del capítol tercer es veu clar que està redactat des d'un punt de vista massa exclusivament catòlic i que calla les qüestions que les altres Esglésies poden proposar a l'Església catòlica.

Alguns teòlegs no catòlics afirmen que les seves Esglésies són jutjades en funció de les riqueses catòliques. Afirmen que hi hauria una certa contradicció entre reconèixer el valor eclesial de les altres Esglésies, d'una banda, i, de l'altra, referir-les al que ja té l'Església catòlica. Quines exigències ens portaria una bona eclesiologia de comunió?

Finalment, reproduïm un comentari que té el seu interès: «Que en la seva fe l'Església catòlica afirmi que està destinada a treballar per constituir un sol Cos de Crist, això no significa que s'identifiqui amb aquest Cos de Crist. És evident que les relacions entre les diverses nocions de: Església catòlica, Cos de Crist, Poble de Déu, no resulten clares en aquest decret, i que s'experimenta el sentiment que es realitza difícilment el pas d'una concepció eclesiològica molt habitual fins aleshores, a una concepció més matisada en les seves dimensions i en les seves expressions. En la primera, la referència s'estableix en una visió de l'Església centrada en la visibilitat de la institució que el Senyor fundà; en el límit, aquesta visibilitat, com a expressió de la realitat de la gràcia, la portaria a la interioritat. Però el decret no identifica la institució catòlica romana amb el Cos de Crist i afirma netament que el Poble de Déu és més ampli que ella i que aquest Poble realitza el seu creixement vers la plenitud del misteri de Jesucrist.»[8]

III. RECEPCIÓ POSTCONCILIAR I NOUS DESENVOLUPAMENTS

1. L'immediat postconcili: l'eufòria primera

A les acaballes del Concili, el 4 de desembre de 1965, Pau VI convocà els observadors i hostes d'altres confessions cristianes a una pregària a Sant Pau Extramurs i com a comiat emocionat pronuncià un discurs on digué: «Si volem fer un balanç sumari dels fruits que han madurat en ocasió i a causa del Concili, en el que es refereix a la qüestió de la unitat, podem registrar primerament el fet d'una convicció més gran de l'existència del problema mateix: problema que ens afecta i que ens obliga a tots. Podem afegir-hi un altre fruit, encara més preciós: l'esperança que el problema —no avui, és cert, sinó demà— podrà ser resolt;

8. Redactat per un equip de laics i sacerdots, *El Ecumenismo*, Bilbao: Mensajero 1966, p. 37.

lentament, gradualment, lleialment, generosament. Heus aquí una gran cosa!» I afegeix més endavant: «I penseu que la veritat ens domina i ens allibera a tots i també que la veritat és a tocar, a tocar de l'amor.» [9] Pau VI, doncs, donava una empenta optimista cap al futur.

Són uns primers moments d'eufòria i d'establir les bases de l'ecumenisme. Excepte per als seguidors de Lefevre, l'ecumenisme és moda. El Secretariat no desapareix, com les altres comissions conciliars, sinó que és confirmat com a organisme permanent de la Santa Seu en el *motu proprio* de Pau VI, *Finis Concilio,* del 3 de gener de 1966, confirmat en la constitució apostòlica de reforma de la cúria *Regimini Ecclesiae Universae* (1967), i en el document de reforma de Joan Pau II *Pastor Bonus* (1989), serà anomenat *Pontifici Consell per a la Promoció de la Unitat dels Cristians*.

Els fets institucionals més importants en aquest moment són significatius. Pel que fa als ortodoxos, la trobada de Pau VI i el patriarca Atenàgores II, a Jerusalem (1964) i a Istanbul i a Roma (1967). En 1965 s'aixequen els mutus anatemes de 1054 amb una declaració solemne. També amb els anglicans: abans del Concili el Dr. Fischer, arquebisbe Canterbury, visità Joan XXIII. En 1966, el Dr. Ramsey, el seu successor, visita Pau VI i aquest li posa el seu propi anell pastoral.

Amb el Consell Mundial d'Esglésies, en 1965 es creà un Grup Mixt de Treball entre el Consell i l'Església catòlica «a fi de determinar els principis que hauran de guiar la col·laboració i establir els mètodes que hauran d'adoptar-se». S'inicià així una fructífera col·laboració en camps molts variats. En 1968 hi ha tres esdeveniments significatius. Primer, la creació comuna per a tres anys del SODEPAX (Societat per al Desenvolupament i la Pau), amb una finalitat d'informació recíproca. Després de la primera trobada a Beirut, aquell mateix any, s'amplià la finalitat a la conscienciació i la col·laboració en temes socials. Segon, la plena incorporació catòlica al Departament de «Fe i Constitució» del Consell, amb la participació plena de teòlegs catòlics. Tercer, la participació catòlica en la IV Assemblea del Consell a Uppsala. A l'anterior assemblea (1961, a Nova Delhi) per primera vegada hi assistiren cinc observadors catòlics; ara hi assisteix una gran delegació, i el P. Roberto Tucci, S. J., és invitat a pronunciar una de la conferències públiques, en què planteja clarament la possibilitat de l'entrada al Consell de l'Església catòlica.

Es publiquen dos documents sobre els matrimonis mixtos: la instrucció *Matrimonii Sacramentum* (18 de març de 1966) i *Crescens matrimoniorum* (22 de febrer de 1967) sobre els matrimonis amb ortodoxos.[10] Apareix la primera part del *Directori ecumènic* (14 de maig de 1967)[11] i unes *Notes sobre l'aplicació del Directori ecumènic.*[12] El Directori desenvolupa quatre temes: les comissions ecumèniques, la validesa del baptisme, l'ecumenisme espiritual i la *communicatio in sacris*.

En les esglésies particulars i en la base eclesial l'eufòria és notable, especialment a Europa, Amèrica del Nord i Àsia. Es constitueixen Comissions d'Ecumenisme en les diòcesis, la Pregària per la Unitat del mes de gener té un gran èxit. Floreixen les revistes i centres que foren pioners (París, Lió, Barcelona) i se'n creen de nous, p.e. a Salamanca (*Diálogo Ecu-*

9 *Concili Vaticà II*, BAC, 1038 i 1040.
10. *Documents d'Església* (1966) cols. 897ss.
11 *DdE* 1966-67, 1193-1210
12 *DdE* 1966-67, 1293ss.

mènico i *Renovación Ecuménica*). Per desgràcia se'n tanquen d'altres, com la revista *Unitas*, editada per la Facultat de Filosofia i Teologia Sant Francesc de Borja, a Sant Cugat del Vallès, que es publicà des de 1946 fins a 1966. Es crea la càtedra d'ecumenisme a Lió (1965) i l'Institut Superior d'Estudis Ecumènics a París (1968). A Taizé s'inicien les trobades de joves sota el signe de l'ecumenisme; la trobada de 1966 és especialment significativa per l'assistència i les tensions sobre la intercomunió. Preocupa el tema dels matrimonis mixtos i es crea a Lió la revista «Foyers mixtes» (1969).

A Catalunya l'interès específicament ecumènic se suscità en 1954, en ocasió de la visita del pastor luterà suec Gunnar Rosendal, amic del P. Couturier. S'allotja al convent dels caputxins de Sarrià, visita Montserrat i té una trobada amb un petit grup de laics de Barcelona, entre els quals Joan Misser i Josep Desumvila. El grup ecumènic que es constitueix promou la Setmana de Pregàries per la Unitat, que reben, a partir de 1957, en la versió castellana, l'aprovació del bisbe de Sogorb-Castelló, Dr. Pont i Gol, i en la versió catalana pel de Vic, Dr. Masnou. El Centre Ecumènic es crea en 1960.

2. Quinze anys després (1980): llums i ombres

«Llums i ombres» és l'expressió que fa servir Mons. Ch. Moeller, secretari del Secretariat en la seva assemblea plenària de 1974.[13] En un col·loqui celebrat a Roma pel novembre de 1974, per iniciativa de la Universitat Sant Anselm i l'Institut Ecumènic d'Estrasburg (luterà) es constatà també la multitud d'iniciatives existents juntament amb embussos i el desinterès de molts que s'inclinaven més a problemes del món, especialment del Tercer Món.

L'esdeveniment més remarcable del decenni són els *diàlegs bi-i multilaterals*. Pel que fa als bilaterals, es porten a terme per comissions internacionals nomenades oficialment per dues esglésies per tal de resoldre contenciosos històrics. Citarem els principals on participà l'Església catòlica. Amb la Comunió Anglicana es creà l'ARCIC (Anglican-Roman Catholic International Comission) l'any 1966, que en 1971 publicà l'anomenat document de Windsor sobre l'Eucaristia. En 1973, el segon sobre el ministeri i l'ordenació (document de Cantorbery), i en 1976, el de Venècia, sobre l'autoritat en l'Església. Altres exemples de diàleg en aquesta època: amb el Consell Metodista Mundial (1966), amb pentecostals (1971), amb els evangèlics (1977), etc. L'any 1967 s'inicia el diàleg amb la Federació Luterana Mundial, que publica el 1972 el document de Malta sobre l'Evangeli i l'Església i el 1981 un altre sobre els ministeris. El 1970 es creà la comissió mixta amb l'Aliança Reformada Mundial, que al cap de sis anys produí un text sobre la presència de Crist en l'Església i en el món.

Tot i els contactes a alt nivell, el diàleg teològic amb les Esglésies ortodoxes no s'inicià fins a 1975, però s'hagué d'esperar fins a 1979 per a crear una Comissió Mixta, que finalment podia incloure totes les esglésies autocèfales.

13. Citat per René Girault, «La recepción del ecumenismo», dins G. Alberigo i J.-P. Jossua (eds.), *La recepción del Vaticano II,* Madrid: Cristiandad 1987, p. 183.

14. Per a un estudi sobre els resultats dels diàlegs fins a 1982, cf. J. Dessaux, *Dialogues théologiques et accords oecuméniques*, Paris: Du Cerf 1982. Els textos dels acords han estat publicats per A. González Montes, *Enchiridion Oecumenicum*, 2 vols., Salamanca 1986.

El Grup de Les Dombes, població prop de Lió, iniciat per Couturier l'any 1937, és multilateral i de caràcter privat. El 1971, publicà un magnífic acord sobre l'Eucaristia; en 1972, un altre sobre el ministeri, i en 1976, un de tercer amb unes reflexions sobre el ministeri episcopal.[14]

Les relacions entre l'Església catòlica i el CMI s'intensifiquen notablement, tot i que entre els anys 1971 i 1972 el Vaticà anuncia que queda en suspens l'entrada en aquest organisme ecumènic. D'una banda, és una dutxa d'aigua freda; de l'altra, povoca la intensificació del treball conjunt. Durant la V Assemblea General del CEI es presenta l'informe del Grup Mixt de Treball amb una llarga llista d'actuacions en tres àmbits: la unitat de l'Església (Fe i Constitució), el testimoni comú (document de 1970 sobre *Testimoni comú i proselitisme*) i la colaboració social (SODEPAX continua amb certes dificultats).

Pel que fa a *documents oficials del Vaticà*, se'n publiquen tres sobre l'admissió d'altres cristians en l'Eucaristia celebrada en l'Església catòlica: una declaració (1970), una instrucció (1972) i una nota (1973), que intentaven aclarir els principis, les possibilitats i els límits del tema.[15] Apareixen també una lletra apostòlica *Matrimonia mixta* (31 de març de 1970)[16] i un decret de la Sagrada Congregació per a la Doctrina de la Fe sobre la celebració de misses públiques en sufragi de cristians no catòlics[17] Una menció especial mereix la segona part del Directori Ecumènic de 16 d'abril de 1970,[18] que desenvolupa el tema de l'ecumenisme en l'ensenyament superior.[19]

Revesteixen especial importància les *declaracions comunes* entre Pau VI i tres caps d'Esglésies orientals ortodoxes (anomenades monofisites), en què s'afirma que les divisions i les diverses fórmules del passat «no afecten la substància de la fe»: amb el *Cathólicos* armeni Vasken I (1970), amb el patriarca siri ortodox Ignasi Jacoub III (1971) i amb el Papa copte ortodox Chenouda III (1973).[20]

Pel que fa a la *col·laboració comuna*, el Secretariat publicà uns *Principis per a la cooperació interconfessional en la traducció de la Bíblia* (1968) d'acord amb les Societats Bíbliques Unides, i un ampli document sobre *La col·laboració ecumènica en el pla regional, nacional i local* (1974),[21] en què es donava el vistiplau als consells d'esglésies a nivell local o regional; en aquell moment n'hi havia en dinou països dels cinc continents.

Pau VI i el primat anglicà fan una declaració conjunta el 29 d'abril de 1977.[22]

A nivell local s'incrementa la col·laboració i Taizé continua la marxa ascendent.

Moltes llums, però també ombres. El mateix Mons. Moeller afirmà que les ombres venien de la distància entre l'ecumenisme oficial, massa lent, i el de la base, que sembla «donar voltes com bojos». Hi ha fortes tensions en dos camps. D'una banda, en els matrimo-

15. Tots tres documents es troben a *DdE*: respectivament, a 1970, 289-294; 1972, 1185-1194; 1973, 215-216.

16. *DdE* 1970, 737-744.

17. *DdE* 1976, 1265-1268.

18. *DdE* 1970, 801-820.

19. *Ibídem*.

20. Les Declaracions Comunes es poden trobar respectivament a *DdE* 1970, 745- 746; *Service d'Information (Butlletí del Secretariat)*, núm. 16, p. 5; *DdE* 1973, 793-796.

21. Cf. respectivament *Service d'Information* 5 (1968) 24-28 i 26 (1975) 1-34.

22. *DdE* 1977, 807-810.

nis mixtos, on la posició oficial sembla massa tancada, i, de l'altra, el mateix passa en el tema de l'hospitalitat eucarística En moltes persones sembla que l'ecumenisme perd interès, o bé, per a altres, hi ha un excessiva penetració de les idees de la teologia de l'alliberament en l'ecumenisme

3 Trenta-cinc anys després (2000) avenços notables, dispersió i manca de decisions

Aquests vint anys de finals del segle xx coincideixen pràcticament amb el pontificat de Joan Pau II, i no hi ha cap dubte que l'ecumenisme ha estat una de les seves prioritats En pràcticament tots els viatges ha tingut contactes i declaracions ecumèniques,[23] fa dues declaracions comunes amb el patriarca Dimitrios I (1979 i 1987),[24] amb Bartomeu I,[25] i tam bé segueix la tradició de Pau VI de fer declaracions comunes de gran contingut teològic amb màxims responsables d'Esglésies orientals ortodoxes, com ara amb el patriarca siro ortodox d'Antioquia (1984) i el *catholicós* Karekin I (1996)[26] i amb el primat anglicà dues vegades (1989 i 1996) [27]

Durant aquests anys també es publica una nova edició del Directori Ecumènic (1993),[28] on es recull l'experiència i la teologia acumulades, amb pocs dies de diferència el papa dóna a conèixer dos importants documents el 2 de maig de 1995, la carta apostòlica *Orientale Lumen* «per afavorir la reconstrucció de la unitat amb tots els cristians d'Orient», diu a l'inici,[29] i sobretot l'encíclica *Ut unum sint* (25 de maig de 1995), veritable compendi i de càleg, dels millors, del pensament catòlic i personal del papa sobre l'ecumenisme, en què cal remarcar el compromís ecumènic irreversible, l'ecumenisme essencial al cristianisme, l'aprecı del béns presents en els altres cristians, la importància del sagrament comú del bap tisme i la recepció i les conseqüències dels Acords Ecumènics [30] La mateixa carta apostòli ca *Vers el tercer millenni* és plena de referències ecumèniques

Alguns dicasteris vaticans continuen promovent aspectes de l'ecumenisme el Consell per a les Comunicacions Socials, sobre la col·laboració en el que li és propi (1987), i el Con sell per a la Promoció de la Unitat, unes *Normes per a la cooperació interconfessional en la traducció de la Bíblia* (1987) i un document sobre *La dimensió ecumènica en la formació dels qui treballen en el ministeri pastoral* (1998) [31]

Els diàlegs bilaterals es multipliquen extraordinàriament durant aquest anys i entre moltíssimes confessions Es poden comptabilitzar més de cent comissions L'Església catò

23 El Butlletı del Secretariat *Information Service* acostuma a recollir totes les aportacions ecumeniques del papa

24 *DdE* 1980, 193 196 1988, 113 116

25 *DdE* 1995, 534 535

26 *DdE* 1984, 913 918, 1997, 181 183

27 *DdE* 1989, 673 675, 1996, 180 181

28 *DdE* 1993, 513 569

29 *DdE* 1995, 388 405

30 *DdE* 1995, 481 519

31 Respectivament, *DdE* 1990 44 47, *Information Service* 5 (1987) 150 156, i *DdE,* 1998, 518 528

lica en manté un bon nombre amb les Esglésies ortodoxes, amb les sis esglésies orientals per separat, i amb el món de la Reforma (anglicans, luterans, reformats, metodistes, baptistes, deixebles de Crist, pentecostals i evangèlics) És impossible d'enumerar aquí els importants documents que han publicat Només podem fer unes remarques

Amb l'Ortodòxia el diàleg oficial s'inicià l'any 1980, i en les cinc primeres sessions plenàries redactà tres documents sobre l'Eucaristia (1982), sagraments i unitat (1987) i Orde i successió apostòlica (1988) Amb la caiguda del comunisme es complicà la situació a causa de la renovada vitalitat de les esglésies «uniates» (especialment a Ucraina i Romania), el proselitisme i tensions internes en algunes esglésies ortodoxes La sisena sessió (1991) i la setena (1993) tractaren sobre l'«uniatisme» Malgrat els esforços, les relacions no són gens bones i el diàleg teològic està molt aturat [32] Amb la Comunió anglicana, l'ARCIC ha treballat molt en aquests vint anys, especialment el tema de l'autoritat en l'Església [33] Amb la Federació Luterana Mundial s'ha arribat a resultats sobre la Justificació [34] El problema està en el poc entusiasme en la recepció i les poques conseqüències que se'n treuen cara a una unitat real per part de les més altes instàncies

La collaboració amb el Consell Mundial d'Esglésies ha estat intensa, els informes del Grup Mixt a les assemblees de Vancouver (1983), Canberra (1991) i Harare (1998), tot i que en 1980 va desaparèixer el SODEPAX El BEM (Acords sobre Baptisme, Eucaristia i Ministeri, 1982) ha estat un gran èxit [35] El problema rau en el poc interès pels temes teològics i doctrinals del Consell i la manca de criteris quan enfoca temes com la inculturació de l'Evangeli o la teologia contextual [36]

L'ecumenisme, certament, ha passat a ser part de la vida de l'Esglésies històriques Fa pocs decennis haurien semblat impossibles les Assemblees Ecumèniques Europees de Basilea (1989) i Graz (1997) Els acords ecumènics han marcat avenços notables, no sempre ben assumits o acollits amb por La proliferació de sectes a l'Amèrica Llatina i d'esglésies independents a l'Àfrica (més de deu mil!) fa aparèixer noves dispersions En tot cas, al final del primer segle de l'ecumenisme i del segon mil·lenni del cristianisme hem fet molts passos d'unitat Caldrà tenir imaginació i coratge ecumènic per a anar més endavant

32 Per a mes informacio, cf el butlleti *Service d'Information* Un breu resum en Eleuterio F Fortino, «Consejo pontificio para la Promocion de la Unidad de los Cristianos "Funciones i actividad"», en *Al servicio de la unidad Homenaje a Don Julian Garcia Hernando en su 50 aniversario de sacerdocio*, Madrid Atenas 1983, pp 157 159, i *Service d'Information* 91/I II (1996) 8 21

33 El darrer document de 1999 en *DdE* 1999, 464 480

34 Els darrers documents (Declaracio comuna i respostes oficials luterana i catolica) en *Service d'Information* (del Pontifici Consell per a la Promocio de la Unitat dels Cristians) 98/III (1998) 95 104, i el «Consens sobre la Justificacio» (que va cloure l'acord), en *DdE* 1999, 702 704

35 *DdE* 1982, 1229 1280

36 Per a conèixer els principals desafiaments de les darreres assemblees, cf Antoni Matabosch, «Canberra 1991 VII Assemblea del Consell Mundial de les Esglesies», dins *Revista Catalana de Teologia* XV/2 (1990), 439 446, «VIII Assemblea del Consell Mundial d'Esglesies Harare (Zimbabwe), 3 14 de desembre de 1998», *Revista Catalana de Teologia* XXV (2000) 525 536

EL DECRET *CHRISTUS DOMINUS*

Jaume Fontbona

I BREU HISTÒRIA DE L'ELABORACIÓ DEL DECRET

La immensa feina presentada a l'assemblea conciliar durant el primer període, de l'11 d'octubre al 8 de desembre de 1962, va provocar que s'optés per la reducció del nombre d'esquemes proposats per les diferents comissions preparatòries

La Comissió dels Bisbes i del Govern de les Diòcesis, anomenada *Commissio de Episcopis et de Dioecesium Regimine*, presidida pel cardenal Marella (un cop mort l'anterior president, el cardenal Mimmi), havia distribuit als Pares conciliars dos possibles decrets *De episcopis ac de dioecesium regimine* i *De cura animarum* [1]

La Comissió Coordinadora dels treballs conciliars havia donat com a criteri de reducció la selecció de les questions que fossin més importants i que afectessin l'Església i la cristiandat o humanitat senceres, deixant les més particulars per a la comissió encarregada de la futura revisió del Codi de Dret Canònic

Seguint el criteri donat per la Comissió Coordinadora, dels dos decrets distribuits, el que sofreix més retocs és l'esquema del decret *De episcopis ac de dioecesium regimine* Així, quan és presentat a l'assemblea conciliar, ja ha estat molt reduit, sols tracta d'algunes questions relacionades amb els bisbes i consta de cinc capítols En concret, ofereix alguns principis sobre les relacions dels bisbes amb les congregacions vaticanes, delimita breument l'estatut dels bisbes coadjutors i auxiliars, estableix algunes normes sobre les conferències nacionals de bisbes (llur constitució, administració i competència), esbossa alguns principis sobre la circumscripció de les diòcesis i, finalment, enuncia directrius generals sobre l'erecció i la circumscripció de parròquies Aquest projecte de decret, però, no parla de la identitat i missió dels bisbes en l'Església del Crist

L'altre esquema, el *De cura animarum*, que també consta de cinc capítols, ofereix alguns principis i normes sobre diverses questions pastorals En concret, sobre la funció pastoral dels bisbes, sobre el deure pastoral dels rectors, sobre les relacions entre bisbes i religiosos, principalment en allò que afecta l'apostolat, sobre la sollicitud pastoral envers alguns grups determinats de fidels i, finalment, sobre la formació catequètica del poble cristià A més, hi són afegits set apèndixs, on s'expliquen i s'apliquen els principis de l'esquema, però que no calia que fossin aprovats pels Pares conciliars Ara bé, aquest esquema

1 Seguim Mons W Onclin, *La genese du decret, le titre et la structure du Decret*, dins *La charge pastorale des evêques Decret «Christus Dominus» Texte, traduction et commentaires* (Unam sanctam, 74), Paris Cerf 1969, pp 73 79

no va arribar mai a sotmetre's al debat de l'aula conciliar Els Pares conciliars en tingueren prou examinant el primer esquema presentat *De episcopis ac de dioecesium regimine*

Obert el segon període conciliar, del 14 de setembre al 4 de desembre de 1963, en la segona sessió pública del novembre de 1963, els Pares conciliars expressen el desig que el decret sobre els bisbes i el govern de les diòcesis exposi substancialment la missió dels bisbes en l'Església del Crist Tenint en compte la natura pastoral del Concili, els Pares conciliars volien que es dibuixessin els principis fonamentals de la tasca pastoral dels bisbes en l'Església Tothom sabia que no hi havia hagut cap concili que hagués definit globalment la missió dels bisbes en l'Església

El Vaticà I havia definit l'autoritat i les prerrogatives del bisbe de Roma (designat com a Summe Pontífex), les quals constituien la *Carta magna* del papat Per això els Pares conciliars volien que el Vaticà II definís la missió i les competències dels bisbes, perquè fossin la *Carta magna* de l'episcopat Alguns oradors també donen raons ecumèniques perquè es defineixi el paper dels bisbes en l'Església A més, segons el parer d'alguns Pares conciliars, el decret sobre els bisbes havia d'incloure bona part de les directrius assenyalades en l'esquema *De cura animarum* Heus ací que la Comissió *De episcopis ac de dioecesium regimine* es veu obligada a refer de dalt a baix el projecte de decret sobre els bisbes i el govern de les diòcesis

Una comissió més reduida i que agrupa els ponents i els secretaris de les cinc subcomissions que formen l'esmentada *Commissio de episcopis et de dioecesium regimine*, prenent seriosament els suggeriments fets pels Pares conciliars, es reuneix a Roma, del 27 al 30 de gener de 1964, i decideix d'establir el procés a seguir i, alhora, la fusió en un sol decret dels decrets *De episcopis ac de dioecesium regimine* i *De cura animarum* Abans, el 18 de desembre de 1963, el president de la Comissió dels Bisbes havia enviat una carta a la Comissió de Coordinació preguntant sobre la possibilitat de fondre en un de sol els dos esmentats decrets El 23 de gener de 1964 el president de la Comissió de Coordinació comunica al president de la Comissió dels Bisbes la decisió presa per la comissió que presideix sobre la fusió dels dos decrets [2] Així, el nou decret que resulta la fusió inclou les directrius més importants del decret *De cura animarum* I aquest últim decret desapareix de la llista dels esquemes a examinar per l'assemblea conciliar

El nou esquema de decret, que sorgeix de la reunió dels ponents i secretaris de les cinc subcomissions, duu per títol *De pastorali episcoporum munere in Ecclesia* («La funció pastoral dels bisbes en l'Església») Consta d'un preàmbul i tres capítols El preàmbul presenta la missió confiada als bisbes per Crist i els tres capítols esbossen, respectivament, la missió dels bisbes en relació amb l'Església universal, la funció pastoral de cada bisbe en l'Església local o particular que li ha estat confiada i, finalment, la missió confiada conjuntament a diversos bisbes en relació amb una agrupació d'Esglésies locals o particulars (el que se'n dirà una *Conferència episcopal*) Aquest projecte és presentat a la reunió plenària de la Comissió dels Bisbes, reunida a Roma del 3 al 13 de març de 1964

El canvi del títol ja suposa tot un canvi d'orientació El primer títol (*De episcopis ac de dioecesium regimine*) expressa la intenció de definir la tasca dels bisbes en el govern de les

2 Cf Josep Perarnau, *Decret sobre el ministeri pastoral dels bisbes en l'Església* (Constitucions i Decrets del Concili ecumenic Vatica, II 6), Castello de la Plana 1966, p 15, n 9, on cita la decisio de la Comissio Coordinadora

seves diòcesis, la qual cosa no reflectia la voluntat dels Pares conciliars En canvi, el nou títol (*De pastorali episcoporum munere in Ecclesia*) reflecteix millor la voluntat dels Pares conciliars, que volien que es definís la funció pastoral dels bisbes en l'Església

Després d'algunes modificacions al text, el ple de la Comissió dels Bisbes aprova el nou projecte i el tramet, amb alguns dies de retard, a la Comissió de Coordinació, que l'aprova en la seva reunió del 16 d'abril de 1964 i dóna l'ordre d'imprimir lo perquè arribi al més aviat possible als Pares conciliars, que el reben a partir del 22 de maig de 1964

Durant el tercer període del Concili, del 14 de setembre al 21 de novembre de 1964, són sotmeses a discussió sols les parts noves i que no havien estat encara objecte dels debats conciliars El nou esquema és força ben acollit per l'assemblea conciliar, però alguns Pares formulen algunes objeccions i proposen algunes esmenes

La Comissió dels bisbes es veu obligada, doncs, a una nova revisió del text Les objeccions i esmenes fan que s'hagi de precisar millor el text del primer capítol, especialment la missió dels bisbes en l'Església universal, també el que es diu en el segon capítol sobre els bisbes coadjutors i auxiliars i sobre la relació entre el bisbe diocesà i els religiosos El dia 4 de novembre de 1964, 77 sufragis refusaren amb *non placet* el primer capítol, però 852 sufragis donaren *placet juxta modum*, especialment pel que es deia en els núms 4 i 8 d'aquest primer capítol El dia 6 de novembre es votaren els capítols segon i tercer del decret, el segon obtingué 19 *non placet* i 889 *placet juxta modum*, en canvi, el capítol tercer fou aprovat per la majoria exigida dels vots

Després d'haver revisat el text i d'haver introduit les esmenes proposades per un bon nombre de Pares conciliars, el text fou sotmès a l'aprovació dels Pares conciliars durant el quart període del Concili (tardor del 65) En la setena sessió pública del Concili, el 28 d'octubre de 1965, el text fou aprovat per 2 319 vots a favor i només 2 vots en contra i 1 de nul (del total de 2 322 sufragis)

II CONTINGUT DEL DECRET I LÍNIES DE FORÇA

El fet que sigui un decret i no una constitució ja en dibuixa el perfil El decret sobre la funció pastoral dels bisbes en l'Església no exposa la doctrina conciliar sobre l'episcopat, perquè ja la tenim en la Constitució dogmàtica sobre l'Església Precisament parteix de la doctrina conciliar sobre l'episcopat a fi d'extreure'n el dibuix que expressi la funció pastoral dels bisbes en l'Església universal i en les Esglésies locals o particulars, en les quals i des de les quals és present l'Església del Crist

El decret consta d'un preàmbul i tres capítols El preàmbul fonamenta les diverses tasques pastorals dels bisbes en la missió de Crist confiada als seus Apòstols i als seus successors, que són els bisbes El preàmbul, d'una banda, afirma, assumint la doctrina del Concili Vaticà I, la primacia del bisbe de Roma, el qual com a successor de Pere, *gaudeix, per institució divina, del poder suprem, ple, immediat i universal per a la cura d'ànimes*, i de l'altra, assumint la doctrina de la Constitució sobre l'Església, la primacia dels bisbes, *posats per l'Esperit*, en les Esglésies locals, on són, com a successors dels Apòstols, *veritables i autèntics mestres de la fe* (funció d'ensenyament), *pontífexs* (funció de santificació) *i pastors* (funció de govern a l'estil de l'únic pastor Jesucrist) Els bisbes, per l'ordenació episcopal,

participen de la sollicitud de totes les Esglésies en comunió amb el bisbe de Roma, tots els bisbes junts, amb el bisbe de Roma inclòs, constitueixen un cos, el *col·legi episcopal*, que vetlla, pel que fa al magisteri i al govern pastoral, envers tota l'Església de Déu estesa del nord al sud, de l'orient a l'occident

En el preàmbul, ja hi ha germinalment tot el que després es desenvoluparà en tres capítols la relació dels bisbes amb l'Església universal, la relació dels bisbes amb les Esglésies locals o particulars, i la relació d'una agrupació de bisbes amb una agrupació d'Esglésies locals o particulars, definida per una província eclesiàstica, una regió o una nació En el preàmbul, també hi ha reflectida la prioritat de ser membre del *col·legi episcopal* abans que ser bisbe d'una Església local o diòcesi Un Pare conciliar, arran de la discussió del decret, ja va notar que calia prioritzar la missió del bisbe en l'Església que li ha estat confiada en virtut de l'ordenació, i des d'ella i en ella, exercir la sollicitud envers l'Església de Déu estesa d'orient a occident i del nord al sud Però, atès que el decret es basa en la Constitució sobre l'Església i en aquesta s'afirma que els bisbes són membres del *col·legi episcopal* en virtut de l'ordenació episcopal i no pas en virtut de l'entronització en una Església local (*Lumen gentium*, 22), el decret comença per la relació dels bisbes amb l'Església universal i no pas per la relació dels bisbes amb les Esglésies locals que els són confiades [3]

1 El primer capítol

D'entrada, el primer capítol afirma que tot bisbe, per l'ordenació episcopal, és constituït membre del *col·legi episcopal*, i com a membre d'aquest col·legi rep alhora el do i la responsabilitat de la sollicitud per l'Església catòlica Precisament el decret recorda que els bisbes, com a successors dels Apòstols, tenen en les seves respectives diòcesis «tot el poder ordinari, propi i immediat que demana l'exercici de la funció pastoral, salvant, però, sempre i en tot, la potestat que per raó del seu ofici té el Romà Pontífex de reservar algunes causes a la seva autoritat o a una altra» (*CD*, 8) Abans de l'aprovació del decret, Pau VI ja havia legislat sobre les facultats i privilegis dels bisbes (30 de novembre de 1963)[4] i sobre la facultat de dispensar (15 de juny de 1965) [5]

La sollicitud dels bisbes envers les altres Esglésies locals es manifesta en la comunió de béns i en la preocupació per preparar agents pastorals, no solament per a les missions, sinó també per a les regions que tenen penúria de clergat Els bisbes també han de manifestar una caritat activa envers els germans bisbes perseguits

En el si d'aquesta relació dels bisbes envers l'Església universal s'estableixen uns organismes que la faciliten i l'enforteixen En primer lloc, es reafirma la importància del concili ecumènic, que aplega tots els bisbes que són membres del col·legi episcopal En segon lloc, es crea el *sínode episcopal*,[6] com a consell que representa tot l'episcopat catòlic i ajuda

3 Cf Mons Onclin, *La genese du decret*, 83 Perarnau, *Decret sobre el ministeri pastoral dels bisbes*, 19

4 Pau VI, «Carta apostolica en forma de motu proprio Pastorale munus», en *Enchiridion Vaticanum* 2, 85 134

5 Pau VI, «Carta apostolica en forma de motu proprio De episcoporum muneribus» a *Enchiridion Vaticanum* 2, 707 738

6 Abans d'aprovar se el decret Pau VI institueix el Sínode de Bisbes per a l'Església universal amb la car

el bisbe de Roma (el qual pot donar-li poder deliberatiu), i que té com a objectius: 1) afavorir una estreta unió i col·laboració entre el bisbe de Roma i els bisbes de tot el món; 2) procurar una informació directa i exacta sobre els problemes i les situacions que toquen la vida interna de l'Església i la seva acció en el món actual; 3) facilitar l'acord, almenys sobre els punts essencials de la doctrina i sobre la manera d'actuar en la vida de l'Església.[7] I, en tercer lloc, s'esmenten els dicasteris de la cúria romana, amb el desig que s'adaptin a la nova realitat sorgida del Concili Vaticà II i s'internacionalitzin. Per això els Pares conciliars demanen que els dicasteris, constituïts per a ajudar el bisbe de Roma i tots els bisbes en la seva sol·licitud envers l'Església catòlica, siguin reformats, a fi de reflectir millor la seva missió en bé de l'Església catòlica; a fi que els qui en formin part siguin escollits d'arreu, perquè «els serveis o òrgans centrals tinguin un caràcter veritablement universal» (*CD*, 10); a fi que hi tinguin veu els laics i hi participin alguns bisbes diocesans, i així quedi millor representada, davant el bisbe de Roma, la vida de totes les Esglésies locals esteses d'orient a occident i del nord al sud.

2. El segon capítol

La gran afirmació del segon capítol és que el bisbe és el pastor d'una Església local; així, doncs, hom vincula el bisbe amb l'Església de Déu que s'arrela i s'edifica en un lloc. El segon capítol, que comença definint la diòcesi com una porció del poble de Déu en un lloc que té el bisbe com a pastor propi (*CD*, 11), té tres parts: la primera dedicada a la figura pastoral del bisbe diocesà (*CD*, 12-21); la segona, a la delimitació de les diòcesis (*CD*, 22-24); i la tercera, als cooperadors del bisbe diocesà en el servei pastoral (*CD*, 25-35).

En la redacció del primer esquema del decret es definia la diòcesi com «una part del ramat del Senyor». Aquesta fomulació presenta l'Església local com una part (*pars*) de l'Església catòlica; això suposa afirmar que l'Església és un simple fragment, un tros, una secció de l'Església de Crist; de tal manera que, cada vegada que s'estableix una nova Església local, les altres Esglésies locals pateixen una mena d'amputació. Heus ací que apareix una visió de l'Església catòlica com una suma d'Esglésies locals. Els Pares conciliars s'adonaren d'aquesta inexactitud, i l'última redacció canvia *pars* per *portio*, aquest canvi expressa tota una nova presa de consciència. En efecte, cada Església local manifesta en plenitud l'Església de Déu, fa present tota l'Església catòlica o, com diu la redacció actual: *hi ha de debò i hi actua l'Església de Crist, una, santa, catòlica i apostòlica*. Així, quan parlem de porció, podem pensar en un pastís: en una porció hi ha tot el gust o sabor del pastís, encara que no és tot el pastís; per això diem que en una Església local hi ha tota l'Església catòlica, encara que no és tota l'Església catòlica, la qual és la comunió de totes les Esglésies locals. El fet de prioritzar el territori més que la llengua o el ritu s'arrela en la preocupació de manifestar visiblement la catolicitat de l'Església local o diòcesi.

El bisbe diocesà, com a pastor propi, ordinari i immediat en la seva diòcesi, exerceix el

---

ta apostòlica en forma de «motu proprio» *Apostolica sollicitudo,* del 15 de setembre de 1965. I el Reglament del Sínode de bisbes és donat el 24 de juny de 1969 (cf. *Enchiridion Vaticanum* 3, 1344-1396).

7. Cf. «Apostolica sollicitudo», a *Enchiridion Vaticanum* 2, 447.

seu triple ofici d'ensenyar, santificar i governar, i és testimoni de Crist davant tothom qui viu en la seva diòcesi: els creients, els qui viuen lluny de l'Evangeli i els qui no el coneixen. Un dels deures principals del bisbe és l'anunci de l'Evangeli. També ha d'ensenyar a valorar les realitats terrenals i les institucions humanes en tot allò que contribueixi a l'edificació del cos de Crist, segons el designi de Déu Pare. A més de defensar els drets humans, el bisbe ha de vetllar per la justa distribució dels béns materials i la convivència fraterna de tots els pobles. El decret recorda que el bisbe ha d'adaptar la doctrina cristiana a la realitat de la seva diòcesi; per això tindrà cura de respondre a les dificultats i els problemes, a relacionar-se amb tothom, especialment amb els pobres i els més vulnerables, a dialogar amb la societat humana on viu. I el decret proposa com a mitjans per a la difusió de la doctrina cristiana, en primer lloc i per la seva importància capital, la predicació i la instrucció catequètica; després, l'ensenyament a les escoles i instituts, a les universitats; i, finalment, l'ús de les noves tecnologies per a anunciar l'Evangeli. Quant a la instrucció catequètica, cal notar el restabliment del catecumenat d'adults.

Quant a la funció de santificar, el decret afirma que el bisbe ha rebut la plenitud del sagrament de l'orde i que té com a col·laboradors immediats els preveres i els diaques, segons el do rebut en l'ordenació. El bisbe ha de promoure per la santedat de tots els fidels, segons la vocació peculiar de cadascú, i vetllar-hi, i ha de ser exemple de santedat en la caritat, la humilitat i senzillesa de vida; per això, en l'ordenació, hom li posa damunt el cap la mitra, signe de santedat.

Quant a la funció de governar, el bisbe té tot el poder ordinari, propi i immediat en la seva diòcesi, si bé el bisbe de Roma es pot reservar per a ell o per a una altra autoritat algunes causes. El bisbe s'ha de relacionar amb tothom, no ha de fer distinció de persones, ha de mostrar una especial caritat envers els preveres, considerant-los fills i amics; ha de conèixer la realitat de la seva diòcesi. El bisbe governarà la diòcesi en comunió amb els preveres, els seus consellers i col·laboradors necessaris i promourà la pastoral de conjunt. Entre les formes particulars d'apostolat a què el bisbe donarà suport procurant que els fidels hi participin, hi ha l'Acció Catòlica.[8] Totes les obres d'apostolat s'hauran de coordinar entorn del bisbe, signe de la unitat en la diversitat de la diòcesi. D'altra banda, el bisbe no pot descurar l'atenció pastoral envers els emigrants, els exiliats i pròfugs, la gent del mar i del sector aeri, els nòmades (entre ells, els gitanos) i també els turistes. Les agrupacions de bisbes, sobretot a nivell nacional, vetllaran perquè se'ls asseguri una atenció pastoral i se'ls acompanyi en les seves necessitats.

El decret recorda la necessària llibertat dels bisbes davant les autoritats civils i també en el nomenament de bisbes. El desig d'explicitar que les autoritats civils no interferissin en el nomenament dels bisbes no era previst inicialment. També s'hi introdueix la renúncia dels bisbes per raó d'edat o per una altra causa greu que impedeixi l'exercici del servei pastoral.

8. Cf. J. Perarnau, *Decret sobre el ministeri pastoral dels bisbes*, 17-18. Nota que la comissió n'havia explicat el sentit: «El n. 17 parla expressament d'algunes formes d'apostolat i de l'Acció Catòlica, perquè en els nostres dies està provat que s'han de fomentar de manera especial, com també es recomana una coordinació escaient en la varietat i la unió íntima de totes les obres apostòliques sota la direcció del Bisbe, tal com ho exigeix la unitat orgànica de l'Església particular, que és la diòcesi.»

Després d'haver descrit els bisbes diocesans, s'aconsella una revisió dels límits de les diòcesis, on els bisbes diocesans exerceixen la cura pastoral. Cal recordar que la fixació dels límits diocesans al final de l'antiguitat cristiana és correlativa a l'aparició de la noció de competència territorial. La fixació dels límits correspon a una necessitat interna de la vida jurídica de l'Església; no té, doncs, en si mateixa, cap valor teològic. Així, l'adaptació de l'Església a les circumscripcions administratives civils es fa espontàniament i s'adapta per tradició o per comoditat. Però, després de la fi de l'Imperi Romà d'Occident i amb el naixement dels nous regnes medievals, les fronteres eclesiàstiques ja no serveixen l'Evangeli sinó els interessos polítics. La reforma gregoriana (Gregori VII) voldrà recuperar l'autonomia de l'Església davant les autoritats civils. Però també els papes en faran una arma política quan es tractarà de pressionar els reis. Així, per exemple, els *Dictatus Papae* estableixen que només el papa pot dividir un bisbat ric o unir bisbats pobres.

El decret dóna unes regles a observar en la revisió de circumscripcions de les diòcesis, regles que vetllen per la unitat en la diversitat de cada diòcesi.[9] Per tant, caldrà garantir la diversitat característica del poble de Déu; caldrà tenir en compte l'extensió i el nombre d'habitants; i, finalment, que hi hagi el nombre de clergues i d'organismes o realitats eclesials suficients per a l'acció pastoral. El decret recomana l'atenció del bisbe envers els fidels d'altres ritus que resideixen en els límits de la diòcesi, com també envers els fidels de diverses llengües; tots hauran de ser atesos amb preveres o parròquies del mateix ritu o de la mateixa llengua o amb altres recursos.

Entre els cooperadors del bisbe diocesà, en primer lloc s'esmenten els bisbes coadjutors i els auxiliars (són donats al bisbe diocesà: el coadjutor amb dret a successió i l'auxiliar sense dret a successió).[10] La raó de donar altres bisbes al bisbe diocesà s'arrela en la considerable extensió o en el nombre excessiu d'habitants de la diòcesi, i sempre salvant la unitat del govern de la diòcesi i l'autoritat del bisbe diocesà. El decret també recomana que, per al bé present i futur de la diòcesi, el bisbe diocesà i el coadjutor sempre es consultin mútuament en els afers importants.

Els avantpassats dels nostres bisbes auxiliars, cal cercar-los en els bisbes *in partibus infidelium*. Des del segle XI, amb l'emperador Alexis (1081-1118), el costum d'ordenar bisbes en l'esperança de poder tornar a ocupar la seva seu (*sedes*), en mans dels «infidels», s'institucionalitzarà. A l'Occident, aquests bisbes seran assumits com a «auxiliars» per a algunes tasques. Si bé és clar que ells no són ordenats per a ser «auxiliars», hom els agafa com a tals perquè són ja ordenats, encara que sense feina. Però més endavant, i a fi de tenir «auxiliars» sense saltar-se la llei d'ordenar més d'un bisbe per a la mateixa *sedes*, i perquè el cànon 6 del concili de Calcedònia (451) prohibeix les ordenacions absolutes, es donaran *sedes* a les quals se sap per endavant que la persona no podrà anar, o *sedes* que són ruïnes d'antigues ciutats. És així que tindrem bisbes *associats* al bisbe local.[11]

9. Cf. Hervé-Marie LEGRAND, *Nature de l'Église particulière et rôle de l'évêque dans l'Église*, en *La charge pastorale des évêques. Décret «Christus Dominus». Texte, traduction et commentaires* (Unam sanctam, 74), Paris: Cerf, 1969, pp. 182-185.

10. Sobre la qüestió dels bisbes auxiliars i coadjutors en debat conciliar: PERARNAU, *Decret sobre el ministeri pastoral dels bisbes*, 103-109.

11. Cf. J. M. R. TILLARD, *L'Église locale. Ecclésiologie de communion et catholicité* (Cogitatio Fidei, 191), Paris: Cerf 1995, pp. 271-276.

No deixa de ser un problema eclesiològic que el bisbe auxiliar, nomenat per a una *sedes* que no existeix i, per tant, per a un poble i lloc simbòlics, sigui inscrit en el col·legi episcopal amb l'esperança que *potser* un dia serà assignat a una *sedes* actual. La Tradició ha recordat sempre que l'ordenació sacramental i el poble sant són inseparables. No hi ha bisbe sense poble, no hi ha cap sense cos.

Al servei de la funció pastoral del bisbe diocesà, hi ha els organismes diocesans, entre els quals s'esmenten la cúria diocesana i el consell pastoral diocesà, sobre el qual es demana que s'institueixi en cada diòcesi.[12] Es reconeix que els principals col·laboradors del bisbe en el govern són els preveres que formen «el seu senat o consell». No s'esmenta explícitament el consell presbiteral, però sí el de consultors i el capítol catedral. La cúria diocesana no existeix solament per a l'administració de la diòcesi, sinó també per a dur a terme les obres d'apostolat, i en poden formar part preveres i laics. Del consell pastoral diocesà es diu que en formen part clergues, religiosos i laics, i que el seu objectiu consisteix a «estudiar i examinar tot el que es refereix al treball pastoral, per tal de formular-ne conclusions pràctiques» (*CD*, 27).

Entre els cooperadors del bisbe diocesà en la seva funció pastoral no podien faltar-hi els preveres i els membres dels instituts de vida consagrada i societats de vida apostòlica. Es recorda que tots els preveres (també els qui pertanyen a un institut o a una societat de vida apostòlica), «junt amb el bisbe, participen de l'únic sacerdoci de Crist i l'exerceixen, i per això són constituïts col·laboradors providents de l'orde episcopal» (*CD*, 28). Bisbe i preveres constitueixen un únic presbiteri i una sola família, el pare n'és el bisbe. Per tant, tots els preveres que resideixen a la diòcesi estan al servei de la sol·licitud pastoral del bisbe per a tota la diòcesi i, units entre ells, no poden anar pel seu compte, no poden muntar la seva església.

El bisbe diocesà també pot nomenar alguns preveres per a una tasca pastoral o per a obres d'apostolat de caràcter supraparroquial, «ja sigui per a un territori determinat de la diòcesi, ja sigui per a un grup especial de fidels, ja per a una certa classe d'activitats» (*CD*, 29). Així són valorats i reconeguts els consiliaris dels moviments d'Acció Catòlica i d'altres moviments eclesials, però, també, que hi hagi preveres en el món obrer i de la mar, en els sectors més marginals de la societat. «Però —com recorda el decret— els principals col·laboradors del bisbe són els rectors de parròquia» (*CD*, 30).

La parròquia té el rector com a pastor propi, que té cura d'una determinada *part* (i no pas *porció*, com es diu per a la diòcesi) de la diòcesi sota l'autoritat del bisbe. El Codi de Dret Canònic llatí de 1983 definirà la parròquia com «una determinada comunitat de fidels constituïda d'una manera estable en l'Església particular, la cura pastoral de la qual, sota l'autoritat del bisbe diocesà, és encomanada a un rector, com el seu pastor propi» (*CIC*, 515). I, com a pastor propi, el rector governa la comunitat de fidels i en cura l'ensenyament i la santificació. A més, hom li demana «una atenció particular» als obrers (*CD*, 30,2). Aquesta atenció als obrers serà rebuda per la Conferència Episcopal Espanyola en la proposta operativa *La pastoral obrera de tota l'Església.*[13]

12. Pau VI concreta l'erecció del Consell Pastoral Diocesà amb la Carta apostòlica en forma de «motu proprio» *Ecclesiae sanctae*, en *Enchiridion Vaticanum* 2, 786-792.

13. Aprovada en l'assemblea plenària celebrada del 14 al 18 de novembre de 1994. Versió catalana a *Documents d'Església* 1995, 231-241.

D'altra banda, els membres dels instituts de vida consagrada i de les societats de vida apostòlica «són obligats a treballar amb tota cura i diligència per l'edificació i l'augment de tot el Cos místic de Crist i pel bé de les Esglésies particulars» (*CD*, 33) El decret recorda que els membres dels instituts de vida consagrada i de les societats de vida apostòlica han de reconèixer l'autoritat del bisbe diocesà en la seva missió Així, doncs, els religiosos i religioses han de collaborar amb el bisbe diocesà i la pastoral diocesana L'*exempció*, per ella mateixa, no suposa cap obstacle ni a la coordinació ni a les bones relacions entre els membres del Poble de Déu, «sobretot a l'ordre intern dels Instituts, en els quals fa que tot vagi més unit i ordenat a l'increment i perfeccionament de la vida religiosa, i també perquè pugui disposar d'ells el summe Pontífex en bé de l'Església universal, així com qualsevol altra autoritat competent, en bé de les Esglésies de la pròpia jurisdicció» (*CD*, 35,3)

El decret acaba el segon capítol recomanant la relacio frequent entre els bisbes i els superiors religiosos, a fi de tractar tot allò que afecti la pastoral diocesana D'aquesta recomanació se'n farà ressò el document anomenat *Mutuae relationes*, publicat per dues congregacions vaticanes la dels bisbes i la dels religiosos i instituts seculars [14]

3 El tercer capítol

El capítol tercer del decret, que relaciona els bisbes amb les agrupacions d'Esglésies locals, consta de tres apartats el primer, sobre els sínodes i els concilis particulars i, principalment, les conferències episcopals (*CD*, 36 38), el segon, sobre les circumscripcions de les províncies eclesiàstiques i l'erecció de regions eclesiàstiques (*CD*, 39 41), i el tercer, sobre els bisbes que tenen un càrrec interdiocesà (*CD*, 42 43)

El decret, després d'afirmar l'oportunitat de l'establiment de conferències episcopals allà on no hi són,[15] defineix la Conferència Episcopal com una assemblea de bisbes d'una nació o d'un territori determinat, on «exerceixen junts algunes tasques pastorals» (*CD*, 38) En són membres tots els bisbes diocesans, coadjutors, auxiliars i altres titulars «que exerceixen un càrrec especial designats per la Seu Apostòlica o per la Conferència Episcopal» (*CD*, 38,2), i no en són membres de dret els altres bisbes titulars i els legats del bisbe de Roma El decret estableix que cada conferència episcopal «ha d'elaborar els seus estatuts, que la Seu Apostòlica ha de revisar» (*CD*, 38,3) També estableix que «les decisions de les conferències episcopals, mentre hagin estat acordades legítimament i almenys per dues terceres parts dels sufragis dels prelats que pertanyen a la conferència amb vot deliberatiu (que són els bisbes diocesans i els coadjutors) i hagin estat revisades per la Seu Apostòlica, tenen força d'obligar jurídicament només en els casos en què el dret comú ho preceptui o així ho estableixi un manament especial de la Seu Apostòlica, donat *motu proprio* o a petició de la mateixa conferència» (*CD*, 38,4)

14 «Notae directivae Mutuae relationes pro mutuis relationibus inter episcopos et religiosos in ecclesia», en *Enchiridion Vaticanum* 6, 586 717 Versio catalana «Les relacions entre els bisbes i els religiosos en l'Església» *Documents d Església* 1978, 1137 1164 i 1223 1238

15 L'esmentada carta apostolica en forma de «motu proprio» *Ecclesiae sanctae* de Pau VI urgeix la constitucio de Conferencies episcopals, cf *Enchiridion Vaticanum* 2, 833 837

Recentment, la carta apostòlica de Joan Pau II en forma de «motu proprio» *Apostolos suos* (21 maig 1998)[16] reconeix la capacitat de les conferències per a fer declaracions doctrinals, i estableix que, perquè aquestes declaracions doctrinals constitueixin magisteri autèntic, cal la unanimitat dels membres bisbes o que, aprovades en la plenària de l'assemblea dels bisbes almenys per dos terços dels prelats que pertanyen a la conferència amb vot deliberatiu, obtingui la revisió (*recognitio*) de la Seu Apostòlica [17]

El decret preveu la possibilitat que els bisbes de diverses nacions s'agrupin en una sola conferència, com també l'agrupació de les diverses conferències d'un continent Recorda també la importància que les Esglésies orientals catòliques s'agrupin segons la seva pròpia tradició disciplinar, vetllant les relacions entre les Esglésies de diversos ritus en un mateix territori

Tal com s'ha recordat pel que fa a les diòcesis, el decret també recomana la revisió de les circumscripcions de les províncies eclesiàstiques, a fi d'afavorir l'acció pastoral i la relació dels bisbes entre ells i amb els metropolitans, i també amb les autoritats civils (*CD*, 39)

D'altra banda, com a norma se suggereix que totes les diòcesis estiguin en una província eclesiàstica, sota l'autoritat d'un metropolità I que, per raons pastorals, les províncies eclesiàstiques s'uneixin per tal de constituir una regió eclesiàstica (*CD*, 40) Un exemple seria la regió eclesiàstica que podrien constituir les diòcesis amb seu a Catalunya i Balears, en el cas que les Balears esdevinguessin una província eclesiàstica (independent de la de València, tal com han demanat els bisbes de les Balears) i l'arquebisbat de Barcelona, que no pertany a cap província eclesiàstica, s'unís amb la Tarraconense Aquesta feina correspon a les conferències episcopals (*CD*, 40)

El tercer capítol acaba parlant dels bisbes que tenen tenen un càrrec interdiocesà (*CD*, 41 43), és a dir, dels bisbes a qui es confia un organisme que està al servei de les diòcesis d'una regió o d'una nació determinades Apareix la figura del vicari castrense, que el Codi de Dret Canònic llatí equipara al bisbe diocesà (*CIC*, 381,2), i hom li confia el bé espiritual dels militars

El decret conclou amb una *disposicio general* (*CD*, 44), manant que el futur Codi de Dret Canònic inclogui els principis d'aquest decret i que es redactin directoris que el posin en pràctica Tant en la revisió del Codi com en la redacció dels directoris s'hauran de tenir en compte les observacions formulades per les comissions i pels Pares conciliars

III RECEPCIÓ EN EL POSTCONCILI I PERSPECTIVES DE FUTUR

Hi ha dos documents que, un cop aprovat el *Decret sobre la funció pastoral dels bisbes en l'Església*, reflecteixen la voluntat de la Congregació dels Bisbes de desenvolupar ne alguns principis Aquests documents són *Ecclesia imago* (22 febrer 1973),[18] el Directori per al ministeri pastoral dels bisbes, i el ja esmentat *Mutuae relationes* (14 maig 1978),[19] sobre

16 Joan Pau II *Carta apostolica en forma de «motu proprio» sobre la naturalesa teologica i juridica de les Conferencies episcopals (Apostolos suos)* Versio catalana en *Documents d Esglesia* 1998 580 589

17 *Apostolos suos Normes complementaries sobre les Conferencies episcopals* art 1

18 Cf *Enchiridion Vaticanum* 4 1945 2328

19 Cf mes amunt n 14

les relacions entre els bisbes i els religiosos en l'Església, aquest últim fet conjuntament amb la Congregació per als Religiosos i els Instituts Seculars.

El *Directori per al ministeri dels bisbes*, tot dibuixant-ne la identitat i missió, recorda, per exemple, que el bisbe és membre del col·legi episcopal i cap d'una Església *particular*, que és germà i pare alhora dels seus fidels; així és *germà* perquè és deixeble de Crist i fill de l'Església pel baptisme i la confirmació, i en un cert sentit és *pare* de l'Església perquè és mestre de la fe per la plenitud del sagrament de l'orde. El directori destaca que el bisbe és el principi visible i fonament de la unitat en l'Església *particular* que li ha estat confiada, i vincle de la comunió jeràrquica entre la seva Església *particular* i l'Església *universal*. És signe de l'Església present en el món i hi reflecteix la imatge de Crist Espòs de l'Església; també és signe visible de la presència invisible de Crist Servent. El directori li recorda que no pot prescindir de la col·laboració dels fidels en l'acció pastoral i que ha de renunciar quan no té prou forces, quan no s'adapta a les noves situacions o quan esdevé no apte per a complir la pròpia funció.[20]

El nou ordenament de la Cúria Romana sol·licitat pel decret (*CD*, 9) es durà a terme sota el pontificat de Pau VI, amb la constitució apostòlica *Regimini ecclesiae universae, de romana Curia,* del 15 d'agost de 1967,[21] i el pontificat de Joan Pau II, amb la constitució apostòlica *Pastor Bonus* del 28 de juny de 1988.[22]

L'aportació sobre *les relacions entre els bisbes i els religiosos en l'Església* ha estat rebuda per l'exhortació apostòlica postsinodal de Joan Pau II *Vita consacrata* (25 març 1995).[23] Des d'aquesta recepció, la relació dels religiosos i religioses amb el bisbe d'una Església local s'articula segons aquests tres principis eclesiològics:[24]

1 El bisbe diocesà reconeix l'especificitat i peculiaritat dels carismes dels instituts en la missió de l'Església local [25] Per això, el bisbe ha de reconèixer la poderosa contribució dels carismes de la *vida consagrada* per a la perfecció del poble de Déu i l'edificació de la caritat en l'Església local (cf *Vita consecrata* 48), i ha de protegir i promoure tota forma de vida consagrada Si bé el bisbe diocesà pot discernir els nous dons de vida consagrada que l'Esperit Sant confia a la seva Església local, les noves formes de vida consagrada només poden ser aprovades per la Seu Apostòlica [26]

2 El bisbe diocesà coordina la diversa especificitat i peculiaritat dels instituts a fi que s'integrin en la comunió de l'Església local, però sense absorbir-ne o alterar-ne els carismes propis [27] Tanmateix, el bisbe reconeix als instituts «una *justa autonomia*, gràcies a la qual poden tenir la pròpia disciplina i conservar íntegre el patrimoni espiritual i apostòlic» (*Vita consecrata* 48)

3 Els Instituts reconeixen l'autoritat del bisbe diocesà en la seva missió Per això, els re-

20 El 14 de setembre de 1984 apareix el *Cerimonial dels bisbes* (cf *Enchiridion Vaticanum* 9,1032 1033), que presenta la vida litúrgica del bisbe en l'Església local

21 Cf *Enchiridion Vaticanum* 2, 1534-1676

22 Cf *ibid* 11, 787 1070

23 Versió catalana a *Documents d'Església* 1996, 321 382

24 Cf J Fontbona, *Ministerio de comunion* (Biblioteca litúrgica, 11), Barcelona CPL 1999, pp 114 115

25 Cf *Mutuae relationes*, 55-59

26 Cf *Catecisme de l'Església Catòlica*, 919

27 Cf *Mutuae relationes,* 38, 52-54

ligiosos i religioses col·laboren amb el bisbe diocesà i la pastoral diocesana [28] I, com ja s'ha dit abans, l'exempció no és cap excusa per a no col·laborar amb el propi bisbe diocesà [29] L'exhortació apostòlica postsinodal *Vita consecrata* recorda que «els Instituts no poden invocar la justa autonomia o àdhuc l'exempció de què frueixen molts d'ells (cf *CIC*, 586,2, 591), amb la finalitat de justificar decisions que, de fet, contrastin amb les exigències d'una comunió orgànica, requerida per a una sana vida eclesial» (*Vita consecrata* 49)

El restabliment de la pràctica sinodal diocesana és regulat pel Codi de Dret Canònic de l'Església llatina (1983), que defineix el sínode local com a assemblea de l'Església local (cf. *CIC*, 460). El *Directori dels bisbes en el ministeri pastoral* (1973) ja afirmava que era l'assemblea de tots els membres de l'Església local amb els quals el bisbe compleix la seva missió, «tot adaptant les lleis i les normes generals de l'Església a les condicions locals, indicant les vies i els mètodes que ha de prendre el treball apostòlic en la diòcesi, resolent les dificultats que troben l'apostolat i el govern, estimulant les obres i les iniciatives generals, tot corregint els errors de doctrina i de moral que s'escampen insensiblement».[30] Últimament, la *Instrucció sobre els sínodes diocesans* (1997) de la Congregació per als Bisbes i de la Congregació per a l'Evangelització dels Pobles recorda que «la finalitat del sínode és prestar ajut al bisbe en l'exercici de la funció, que li és pròpia, de guiar la comunitat diocesana». Així, doncs, el sínode diocesà ajuda el bisbe diocesà en l'edificació de l'Església diocesana i en la inculturació de l'Evangeli en la diòcesi.

El sínode diocesà —en estret lligam amb el seu «centre»: l'Eucaristia, com diu el núm 165 del Directori dels bisbes *Ecclesia imago*— és la manifestació o epifania de l'Església local en la seva existència mateixa de *comunió*. Ara bé, les altres Esglésies locals han de poder *reconèixer-se* en les decisions preses pel Sínode Diocesà. Això revela una sana tensió entre l'*ad intra* (allò que d'instint tot *el poble de Déu* és més sensible perquè ateny la seva realitat eclesial del lloc) i l'*ad extra* (el bisbe sempre testimonia l'*altre*, el que és en comú amb les altres Esglésies, perquè sigui l'autèntica *Església de Déu catòlica* en aquell lloc).

El sínode diocesà exigeix una doble recepció: *1)* pel bisbe diocesà, que ha de rebre tot el que diu l'Església diocesana reunida; *2)* per tota l'Església diocesana, que ha de rebre el que el bisbe diocesà firma com a decisions sinodals (els decrets i declaracions aprovades). Refusar la referència al bisbe com a primer artesà de la comunió sinodal (després de l'Esperit) seria canviar la natura del sínode, assemblea de l'Església local tal com es «rep» de Déu pels Apòstols en la comunió de l'Esperit. El sínode local és un esdeveniment litúrgic: manifesta la reunió i la unitat en la diversitat del Cos de Crist, sota la força de l'Esperit. Es tracta veritablement de la convocació de tota l'Església local *davant Déu*, no pas d'una burocràcia comunitària. A més, la comunió diocesana, expressada en el sínode, inclou la comunió amb l'Església de Roma, no com una cosa que ve de fora sinó que brolla «des de dins» [31]

L'esmentada carta apostòlica de Pau VI en forma de «motu proprio» *Ecclesiae sanctae*

28 Cf *ibid*, 36 37, 49 50

29 Cf *Mutuae relationes*, 22, *Christus Dominus*, 35,3

30 *Ecclesia imago*, 163

31 Cf J Fontbona, *Fent camí junts La sinodalitat de l'Església* (Els Daus/Pastoral avui, 198), Barcelona Claret 1999, pp 65-66

assenta els fonaments perquè el Consell Pastoral Diocesà sigui un *organisme sinodal permanent*, i afirma que la finalitat del Consell Pastoral Diocesà, fruit de *Christus Dominus* 27, consisteix a estudiar i examinar tot allò que afecta a l'acció pastoral diocesana, i proposar conclusions pràctiques perquè la vida i l'acció del poble de Déu vagi d'acord amb l'Evangeli.[32] El Codi de Dret Canònic en rep la constitució i diu que correspon al Consell Pastoral diocesà, «sota l'autoritat del bisbe, investigar i ponderar tot el que es refereix a les activitats pastorals, i proposar-hi conclusions pràctiques» (*CIC*, 511).

La diferència entre el Consell Pastoral diocesà i el Presbiteral rau en la identitat del ministeri presbiteral, tot i que ambdós siguin la forma habitual d'exercir la sinodalitat a nivell d'Església local. Mentre que el consell del *presbyterium* ajuda el bisbe en el govern de la diòcesi, el Consell Pastoral diocesà l'ajuda a obeir els signes dels temps i a anar d'acord amb el *sensus fidelium*. En el Consell Pastoral diocesà s'interaccionen i caminen junts el ministeri de la *memòria* (el ministeri apostòlic) i el *sensus fidelium* (el sentit de la fe de la resta dels fidels). En altres paraules, fa interaccionar les dues orelles amb què l'Església local fa el camí de Jesús cap al Pare:

> Amb una orella (*la dreta*), escolta *la remor de fons* que rep pel ministeri apostòlic i que uneix l'avui amb l'esdeveniment primordial de la Pasqua i Pentecosta (agafa la sintonia en el temps) i que se sent igual en totes les Esglésies locals d'arreu del món (agafa la sintonia en l'espai).
>
> Amb l'altra orella (*l'esquerra*), escolta els goigs i esperances, les tristeses i angoixes dels infants, joves i adults del nostre temps, sobretot dels pobres, oprimits i exclosos; escolta les preguntes sobre l'origen i el destí del món creat; escolta el soroll de les guerres, de les lluites per la justícia i la pau i pels drets humans; escolta el crit dels obrers i els explotats; escolta les manifestacions de la fe del poble i els diversos sons que el *sentit de la fe dels fidels* dóna a l'escolta de la Paraula de Déu.

Els fidels que formen part d'aquest Consell representen la porció del poble de Déu confiada al bisbe diocesà (*CIC*, 512,2); per tant, és representatiu dels fidels de tota la diòcesi. I si en una diòcesi hi ha diversos ritus, el Consell és inter-ritual.[33]

El que importa no és que el Consell Pastoral sigui definit com a consultiu,[34] sinó que mostri la vinculació del Cap amb el Cos i el lligam sacramental del qui representa l'Espòs amb els qui representen l'Esposa. El *consens* (fruit de la unanimitat com a signe de l'acció de l'Esperit) ajuda a posar-se d'acord en l'essencial i a pactar el necessari per a caminar junts tots els fidels d'una Església local amb les altres Esglésies locals, que viuen en comunió amb l'Església de Roma i amb l'Església de Jerusalem.[35]

D'altra banda, tot bisbe d'una Església local està, per la inserció de la seva *sedes* (seu) en la comunió de les Esglésies, vinculat sacramentalment amb els altres bisbes. No sols forma amb ells un *collegium* (terme original de Cebrià), sinó que la gràcia de la seva ordenació sacramental l'inscriu en una relació necessària i constitutiva amb el conjunt del cos epis-

32. Cf. *Enchiridion Vaticanum* 2, 786.
33. Cf. «Ecclesiae sanctae», 18,5, a *Enchiridion Vaticanum* 2, 790.
34. Cf. Concili Provincial Tarraconense, resolucions 135 i 136.
35. Cf. Fontbona, *Fent camí junts*, 75-76.

copal. Cada bisbe rep «la plenitud del sagrament de l'Orde»[36] en la *comunió* i la sol·licitud per totes les Esglésies (*sollicitudo omnium Ecclesiarum*),[37] de la qual l'episcopat té la cura per a la humanitat sencera. Un instrument que facilita aquesta comunió entre les Esglésies locals d'un mateix territori i l'acció pastoral dels bisbes en aquell territori és l'anomenada *Conferència episcopal* o de bisbes.[38]

La carta apostòlica de Joan Pau II sobre la naturalesa teològica i jurídica de les Conferències Episcopals (*Apostolos suos*: *AS*) sorgeix de la recomanació del Sínode de Bisbes extraordinari de 1985. En concret, «el Sínode recomanà que s'explicités amb major amplitud i profunditat l'estudi de l'estatut teològic i conseqüentment jurídic de les conferències dels bisbes, especialment el problema de llur autoritat doctrinal, tenint present el núm. 38 del decret conciliar *Christus Dominus* i els cànons 447 i 753 del Codi de Dret Canònic» (*AS*, 7).

Heus ací que *Apostolos suos* vol regular les relacions entre cada bisbe i la conferència episcopal, d'una banda, i entre les conferències episcopals i l'Església de Roma i el Col·legi Episcopal, entès com una unitat amb el bisbe de Roma, de l'altra.[39] En negatiu, les conferències episcopals no poden convertir-se en unes instàncies que lesionin l'autonomia de les Esglésies locals, ni poden convertir-se en uns organismes col·legials en competència amb el Col·legi Episcopal, constituït per tots els bisbes inclòs el de Roma, que n'és el cap; en efecte, un acte col·legial «en sentit propi i estricte» no el pot fer cap agrupació de bisbes, sols el pot fer el Col·legi Episcopal, el qual, «com a subjecte teològic, és indivisible» (*AS*, 12). I en positiu, les conferències episcopals «són una aplicació concreta de l'esperit col·legial» (*AS*, 14); en elles, «els bisbes exerceixen units el ministeri episcopal a favor dels fidels del territori de la Conferència» (*AS*, 20); i per mitjà d'elles «es fomenta d'una manera excel·lent l'esperit de comunió amb l'Església universal i les diverses Esglésies particulars entre elles» (*AS*, 5).[40]

Apostolos suos restringeix la capacitat de les conferències episcopals en el seu servei d'*instància intermèdia* entre l'Església de Roma i una agrupació d'Esglésies en un territori (país, nació, regió, etc.), tot i reconèixer que són «un instrument molt vàlid per a afermar la comunió eclesial» (*AS*, 6). En canvi, surt en defensa de la vida de l'Església local davant les possibles interferències per part d'altres instàncies eclesiàstiques alienes (*AS*, 18). En el fons, és un crit d'alerta contra la burocratització de les conferències episcopals i a favor de la iniciativa de les Esglésies locals. El crit d'alerta també podria alçar-se contra la burocratització de la Cúria Vaticana, que molts cops substitueix la iniciativa diocesana o d'una agrupació d'Esglésies. La valoració de la iniciativa diocesana no pot suposar llum verda a

36. *Lumen gentium*, 26. Vegeu també *Presbyterorum ordinis*, 7.

37. *Christus Dominus*, 6; *Lumen gentium*, 23.

38. Cf. Fontbona, *Fent camí junts*, 97-117.

39. Segons el professor Ángel Antón, *Apostolos suos* tindria dos punts de mira: 1) assentar les bases teològiques del *munus docendi* de les conferències i d'algunes de les seves formes concretes d'exercici des de l'eclesiologia del Vaticà II i d'acord amb el Codi de Dret Canònic de 1983; 2) assegurar un exercici eficaç d'altres funcions de les conferències episcopals, dins el quadre més ampli de competències fixat per la legislació general del Codi de Dret Canònic llatí; cf. Ángel Antón, «La carta apostòlica *MP* "Apostolos suos" de Juan Pablo II: Se reafirman algunos puntos claves, mientras muchos otros quedan abiertos a la investigación teológica y canónica», *Gregorianum* 80 (1999) 263-297.

40. On cita el *Directori sobre el ministeri pastoral dels bisbes* (*Ecclesiae imago*).

l'aillament, a anar pel propi compte, certament, cal caminar amb les altres Esglésies locals d'una zona geogràfica determinada per la cultura i història comunes, i això també s'ha de dir d'una agrupació d'Esglésies, que ha de caminar amb les altres agrupacions d'Esglésies que estan en comunió amb l'Església de Roma Per això és important el *canon 34 dels Apòstols* per a l'exercici de la sinodalitat interdiocesana i ecumenica Aquest cànon afirma

> «Cal que els bisbes d'una regio (*ethnos*) sapiguen qui entre ells es el primer (*protos*) i que el rebin com llur cap No han de fer res d'important sense el seu assentiment, adhuc si pertany a cadascu de tractar els afers de la seva propia diocesi i dels territoris que en depenen Pero ell (es a dir, el primer) no fara res sense l'acord de tots els altres bisbes Aixi regnara la concordia i Deu sera glorificat per Crist en l'Esperit Sant» [41]

La reciprocitat entre el cos episcopal i el *protos*, cor del cànon 34, no és un afer d'estratègia administrativa, que combina amb seny «centralisme» i «exigència democràtica», sinó que dóna a la solidaritat episcopal un centre de cohesió (que necessita), sense que el carisma de cada bisbe sigui humiliat La comunió i la reciprocitat entre *protos* i els seus bisbes veins vénen de la mateixa naturalesa del que l'Occident anomena l'exercici «collegial» de la *diakonia* ministerial El *cànon 34 dels Apòstols* formula la sinodalitat *interdiocesana* i *ecumènica* i subratlla tant el primat d'un bisbe i d'una Església local com la sinodalitat dels bisbes i de les Esglésies Així, si l'apliquéssim, el primer dels bisbes d'una agrupació d'Esglésies (el *metropolita* de l'Església local reconeguda per tots com a primada pel seu origen apostòlic, pel seu testimoniatge de fe i d'amor) sempre decidiria en consens amb els altres bisbes d'aquella regió, i aquests mai no decidirien res d'important sense l'assentiment del qui reconeixen com a primer (no es tracta d'elegir el president dels bisbes, puix que el que determina el fet de ser el primer és la seu on hom hagi estat entronitzat) Heus ací que el cànon 34 és aplicable en els afers que superen la immediata jurisdicció territorial del bisbe diocesà exigeix que la decisió sigui sinodal (seguint l'exemple de l'assemblea de Jerusalem d'Ac 15) i, a més, indica el lligam que hi ha entre l'aspecte litúrgic i l'aspecte canònic, ja que la *unanimitat* dels bisbes glorifica el Pare pel Crist en l'Esperit, és a dir, tota decisió té una finalitat doxològica i comunitària [42]

Amb tot, des de la carta apostòlica, les conferències episcopals encara són vistes massa com a agrupacions de bisbes i no tant com a agrupacions d'Esglésies locals, malgrat que s'afirmi que la finalitat de les conferències episcopals és la promoció del bé comu de les Esglésies locals d'un territori mitjançant la collaboració dels seus respectius bisbes (cf *AS*, 17), i que no es reconegui, d'entrada, el vot deliberatiu als bisbes auxiliars i als altres bisbes titulars membres de la conferència episcopal, perquè, es diu, aquests últims no condicionin el govern pastoral dels bisbes diocesans (*AS*, 17)

La carta apostòlica vol traduir l'eclesiologia comunió al dret (*AS*, 8) Tanmateix, no valora prou l'exercici de la sinodalitat entre les Esglésies locals, d'una banda, i entre les agrupacions d'Esglésies locals i l'Església local de Roma, de l'altra En el primer cas, subratlla la relació de cada bisbe amb l'*Església universal*, que és presentada no pas com «el resultat de

41 Edicio critica *Sources Chretiennes,* 336 284 285

42 Cf Fontbona *Fent camí junts*, 101 103

la comunió de les Esglésies», sinó com «una realitat ontològica i temporalment previa» a cada Església local (*AS*, 12), com si la comunió de les Esglésies fos una qüestió de matemàtiques i l'Església universal no existís *des de i a partir de* les Esglésies locals [43] En el segon cas, destaca el paper de la unitat de l'episcopat amb el bisbe de Roma (mai sense ell) davant qualsevol possible intervenció magisterial o doctrinal d'una agrupació de bisbes

És positiu que es demani la unanimitat dels membres bisbes d'una conferència episcopal davant qualsevol declaració doctrinal La unanimitat és signe de l'assistència de l'Esperit Sant (cf Ac 15) i l'exercici de la sinodalitat hi condueix En resum, encara queda molt de camí a fer quant a l'exercici de la sinodalitat entre les Esglésies locals i entre les agrupacions d'Esglésies amb la seu de Pere i Pau

El nostre decret, tot recordant el camí que han de fer junts el bisbe diocesà amb els fidels de la seva diòcesi, valora la importància de l'Acció Catòlica en aquest camp (*CD*, 17) Els bisbes amb seu a l'Estat espanyol han aprovat en la seva LX Assemblea Plenària, celebrada del 15 al 20 de novembre de 1993, les *Bases Generals de l'Acció Catòlica Espanyola* i els *Estatuts de la Federació de Moviments d'Acció Catòlica* Així s'avança en la recepció de *Christus Dominus* 17 (i també de *Ad Gentes* 15) i de l'exhortació apostòlica postsinodal de Joan Pau II *Christifideles laici* en l'Estat espanyol Els bisbes amb seu a Catalunya també han decidit avançar en la recepció de l'Acció Catòlica, en aprovar la resolució 29 del Concili Provincial Tarraconense de 1995

L'Acció Catòlica és l'*organisme sinodal quotidià* de l'Església local (o diòcesi o bisbat), perquè no sols posa en el mateix camí, el de l'Església, el de Crist cap al Pare, el ministeri apostòlic i la vida i acció dels militants, sinó també perquè fa interaccionar la Paraula rebuda pel ministeri apostòlic amb la Paraula a inculturar en la humanitat present en la diòcesi, fent la arribar a tots els racons Altres realitats sinodals permanents però no quotidianes de l'Església local són el Consell Pastoral Diocesà i el Consell del *presbyterium*

En el si d'un moviment d'Acció Catòlica, els militants, com a batejats i confirmats, participen de la *triple diaconia* de l'Església local la *diaconia* de la Paraula, la de la Litúrgia i la de la Caritat o Solidaritat, que serien com els tres peus de l'Església local amb què camina el camí de Jesús cap a la casa del Pare Tot militant (adult, jove, infant) d'un moviment d'Acció Catòlica, al llarg de tot el procés educatiu i creient i en el si del *lloc bo* que crea l'Eucaristia celebrada en la comunió apostòlica, fa el *tast* (viu en la fe) dels dos trets clau de la identitat de l'Església del Crist la *comunio*, és a dir, ser un de sol en Crist, malgrat ser molts i diferents, i la *sinodalitat*, és a dir, caminar tots junts amb Crist i amb els pobres, malgrat la diversitat de ritmes, cap al Regne del Pare Comunió i sinodalitat viscudes per tot militant en el si del propi Moviment i en una diòcesi

1 en la participació de l'*edificació del lloc bo*, que es l'Església, en el seu entorn humà i natural (*tret reial* del sacerdoci baptismal),

2 en la participació del *lliurament de Crist*, perquè en el seu entorn hi brilli la justícia de Deu, es a dir, porta a l'Eucaristia dominical la seva vida i acció i la del seu entorn, perquè hi siguin transformades i esdevinguin *llum i sal* per als companys i companyes i alhora *llevat* en mig del seu entorn (*tret sacerdotal* del sacerdoci baptismal),

43 Cf *Lumen gentium* 23

3 i en la participacio de la missio apostolica de l'Esglesia fer que l'Evangeli arreli entre els qui no tenen veu ni vot en el nostre entorn neoliberal i sigui per a ells missatge de salvacio (*tret profetic* del sacerdoci baptismal)

A més, aquesta participació en l'edificació i la missió apostolica de l'Església i en la do nació gratuita de Crist és una crida suscitada per l'Esperit a la santedat Pero l'experiència comunional i sinodal de qualsevol militant d'un moviment d'Acció Catolica no serà del tot conscient sense el ministeri apostòlic del bisbe diocesà i dels consiliaris en comunio amb el seu bisbe, que li recorden que tot ve de Deu Pare i que Deu Pare pel seu Fill i en la comu nio de l'Esperit ha volgut un *lloc bo* per a tota la humanitat Així es realitza el principi ecle siològic de l'Església indivisa rebut pel Concili Vatica II l'edificació del cos ha estat con fiada a tots, cadascú segons els carismes rebuts de l'Esperit [44]

El bisbe diocesà, ni pot prescindir del seu presbiteri (que l'*ajuda* en l'anunci de l'Evan geli i l'*aconsella* en el govern de la diòcesi), ni de l'acció organitzada de la resta dels cris tians, perquè l'Evangeli sigui menjar i beguda veritables en els diversos ambients de la dio cesi i perquè el teixit d'humanitat que hi és inscrit sigui *la-humanitat-que Déu vol* Precisament la missió dels Moviments d'Acció Catòlica és oferir als infants, joves i adults d'un ambient, d'un barri o ciutat, d'una parròquia, la trobada amb Jesucrist, perquè entrin en comunió amb Ell i amb Déu Pare i amb els pobres i entre els germans I ofereixen aques ta possibilitat des de la llibertat, esdevenint *sal* i *llevat* en el propi ambient i *llum* del lloc

El bisbe diocesà té, doncs, els Moviments d'Acció Catòlica perque l'Evangeli arribi sempre més lluny, arribi allà on no hi arriba des de les altres realitats diocesanes, com són les parròquies i els serveis diocesans A més, l'Esperit Sant ajuda els Moviments d'Accio Catòlica, per mitjà de la *Revisió de Vida*, que amara tota la seva vida, acció i organitzacio, a *corregir*, *guarir*, *aclarir*, *adaptar* la institució eclesial (representada pel bisbe diocesà), fins i tot a *suplir* les seves mancances i espifiades [45] D'altra banda, els Moviments d'Acció Catò lica estan en comunió amb el bisbe, perquè l'Evangeli que anuncien, que inculturen en els diversos medis, sigui l'Evangeli de Jesucrist, i no pas una ideologia o una sèrie de valors

En un futur i en diàleg amb l'Església ortodoxa, s'haurà d'anar matisant millor el fet que existeixi el collegi episcopal com una realitat prèvia a les Esglésies locals i fins i tot indepen dent d'elles, atès que hi ha una relació de simultaneitat i inclusió entre el fet que l'episcopat és un i que l'Església és una, per tant, ha d'haver hi relació entre el collegi episcopal i la co munió de les Esglésies locals Un exemple que no acaba de funcionar en aquesta relació es l'existència dels bisbes auxiliars, els bisbes nuncis i els bisbes de la Cúria Vaticana

44 Cf *Presbyterorum ordinis* 9

45 Cf J M R Tillard, «L'Esperit Saint et la question oecumenique de l'institution ecclesiale Point de vue de l'Occident latin», *Irenikon* 71 (1998) 39

EL DECRET *PERFECTAE CARITATIS*

Josep M Rambla

1 Elaboració i aprovació del document

El dia 6 d'octubre de 1965 fou aprovat a l'aula conciliar el decret *Perfectae Caritatis* per 2 325 vots i nomes 4 en contra Aquest fet molt notable revela l'ampla aportació dels Pares conciliars a aquest tema i la labor intensa i intelligent de la Comissió i els seus consultors Recordem ne la història en breu síntesi

Joan XXIII, mitjançant el motu proprio *Superno Dei nutu* (5 de juliol de 1960), va cons tituir la Comissió preparatòria conciliar dels Religiosos Aquesta Comissió rebé l'encàrrec d'examinar alguns punts d'entre els que van ser suggerits pels futurs Pares conciliars en una consulta prèvia El treball molt intens de la Comissió, remodelada a partir de l'inici del Concili, donà com a resultat el primer esquema (final de 1962) *De statibus perfectionis ad quirendae* Consta d'una primera part doctrinal i d'una segona de caràcter més disciplinari (criteris de renovació, formació dels religiosos, discerniment i admissió dels candidats) La segona part és la que es va reprendre i transformar a través de les sessions conciliars L'es quema és un bon resum de la doctrina corrent fins a Pius XII i obre el camí a la renovació Tanmateix, aquest document no arribà encara a l'aula conciliar Per encàrrec del Papa, el Secretari d'Estat, cardenal Cicognani, comunicà unes orientacions a fi que el treball conci liar es concentrés en l'aspecte pastoral i en les questions d'interès més universal

Acabada la primera sessió, la Comissió estudia els temes més exclusivament propis de la vida religiosa, i els relacionats amb altres temes conciliars els passa a altres comissions (sobre l'Església, sobre els ministeris dels bisbes, sobre l'acció missionera) L'esquema que en resulta és molt més breu, amb una inspiració més bíblica, i s'hi destaca més marcada ment el caràcter de testimoni i de signe escatològic de la vida religiosa Finalment, l'esque ma és enviat als Pares Conciliars durant la primavera de 1963

Com que l'esquema no es discuteix en la segona sessió, segueix el treball de reducció i de reelaboració A més de l'omissió de molts punts referents a la formació dels religiosos i del desplaçament d'alguns temes a altres documents conciliars, les questions més jurídi ques es reserven per a la nova redacció del Codi de Dret Canònic Ara el text té com a títol *De religiosis* i se centra sobretot en l'*accommodata renovatio* Amb tot, l'excessiva reducció del text va incomodar molts Pares i aquesta reacció va portar a un desenrotllament més substancial del document

El títol general *De religiosis* per a un document brevíssim semblà desproporcionat i fi nalment s'optà per un de nou *De accommodata renovatione vitae religiosae* El contingut d'aquest nou text, distribuit el 23 d'octubre de 1964, es més ampli que el de l'anterior Del

10 al 12 de novembre de 1964 va ser discutit a l'aula i la gran riquesa de propostes, dins una valoració positiva del document, originà un nou i immens treball de remodelació. Finalment, el text va ser ja aprovat en algunes de les seves parts i, en canvi, en alguns punts se'n demanà una revisió profunda.

El cinquè i darrer esquema, fruit de llargues sessions d'estudi per a ponderar i integrar les diferents propostes dels Pares, fou presentat a l'aula el 6 d'octubre de 1965; un text encara més ampli que el discutit en la sessió anterior i editat paral·lelament a aquest mateix text. L'acceptació va ser molt positiva: en les votacions parcials, el vot negatiu més elevat va ser de 57; en la votació total i definitiva, com s'ha dit abans, sobre 2.325 votants només va haver-hi 4 *non placet.*

La prolongada i intensa elaboració d'aquest decret mostra tant l'interès suscitat en el Concili pel tema de la vida religiosa com el treball molt reeixit portat a terme per la Comissió amb els seus experts. En el fons el Concili va ser ben conscient del profund lligam que hi ha entre l'Església, tema central del Vaticà II, i la vida religiosa. A més, una convicció va anar guanyant força a través dels diferents redactats (massa jurídics i disciplinars, els primers): el principi inspirador de la vida religiosa és el Crist, i el criteri fonamental de renovació, l'evangeli.

2. Contingut i línies de força[1]

Renovació

El decret *Perfectae caritatis* és l'unic document conciliar que expressa en el mateix títol l'objectiu, *l'aggiornamento,* propi del Vaticà II: *Renovació convenient de la vida religiosa.* Aquest títol marca el final d'un llarg procés: es començà amb *De statibus perfectionis acquirendae* (visió estàtica i elitista), després es passà a *De religiosis* (més d'acord amb la tradició, però massa ample per al contingut de tarannà pràctic de l'esquema) i finalment es va imposar *De accommodata renovationae vitae religiosae,* una expressió que fa més justícia al contingut pràctic del text i al caràcter vital i dinàmic de la vocació de religioses i religiosos. A més, subliminalment, es ve a recordar la transcendència d'aquest esperit de reforma, ja que des d'antic s'ha reconegut que és més fàcil fundar un orde religiós que no pas renovarlo. Amb tot, el títol definitiu va deixar sense resoldre el problema d'una terminologia apropiada que abastès tot l'àmbit del que finalment s'ha anomenat *vida consagrada.*[2]

1. La doctrina referent a la vida religiosa no es troba principalment en aquest decret, que té una finalitat pràctica, sinó en la *Constitució dogmàtica sobre l'Església* (capítol 6), en el *Decret sobre l'activitat missionera de l'Església* (núm. 18), i en el *Decret sobre el servei Pastoral dels bisbes* (núms. 33-35).

2. El *Codi de Dret Canònic* (1983) dedica la part III als «Instituts de vida consagrada» i a les «Societats de vida apostòlica». Sobre aquestes societats diu: «Als instituts de vida consagrada s'assemblen las societats de vida apostòlica» (cànon 731). L'exhortació apostòlica de Joan Pau II *Vita consecrata* (1996) se centra sobretot en la vida dels religiosos i religioses. Amb tot, a més dels instituts seculars, tracta també de les societats de vida apostòlica i de *noves expressions de vida consagrada.* Això mostra que, si bé s'ha avançat en la precisió terminològica, encara no s'hi ha reeixit del tot.

Retorn als orígens

La tasca del Concili pel que fa a la vida religiosa va ser un pelegrinatge als orígens, és a dir, a allò que la va fer néixer i, per tant, a allò que la sustenta. En el marc eclesiològic del Vaticà II és, doncs, natural que es conscienciés aquesta dimensió eclesiològica de la vida religiosa. D'ací que el decret començá presentant la vida religiosa com un esdeveniment que es desenvolupa dinàmicament al llarg de la vida de l'Església. D'aquesta manera la vida religiosa apareix com nascuda de l'Església i per a l'Església. Religioses i religiosos posen en relleu, en el si de l'Església, la consagració a Déu i als germans, l'obertura al Crist total, i ofereixen l'expressió o signe d'aquell viure en el món sense ser del món, que és essencial en l'Església.

El nord, però, de la vida religiosa presentada per la *Perfectae Caritatis* és el *seguiment del Crist.* El reconeixement de la importància cabdal de la *sequela Christi* representava en temps del Concili una veritable recuperació fonamental, ja que aleshores es feia més apel·lació a altres conceptes o ideals, com ara la *vita angelica,* el signe *escatològic,* la *vida dels consells* o l'*estat de perfecció.* En canvi, el Crist i el seu seguiment il·luminat per l'evangeli és la clau de volta de la vida religiosa. Amb el Crist, el religiós es dóna plenament i únicament a Déu, i aquesta consagració total a Déu és la que unifica tota l'existència del religiós. La divisió entre oració i missió només es pot admetre com dues dimensions d'una mateixa vida amb el Crist, d'un impuls d'amor teologal. Perquè, seguint el Crist, el religiós o religiosa no fa més que prolongar el Crist, estimant com ell ha estimat. I per això, ja les primeres paraules del decret fan referència a la *caritat perfecta* i, també en el primer paràgraf, es fa esment de l'*Esperit*, que és l'enviat del Crist per a portar a terme a través de nosaltres la seva obra. Dins aquest marc cristològic, els *tres consells* característics de la vida religiosa apareixen com una ajuda a la *major llibertat* per al seguiment del Crist. És aquest seguiment mogut per la creativitat de l'Esperit que ha fet florir en l'Església la gran varietat de carismes. D'ací que la referència al *carisma fundacional,* expressió privilegiada de la vida evangèlica, és destacada com un punt bàsic per a les renovacions necessàries en la vida religiosa.[3]

En tot el que precedeix, es veu, d'una banda, l'arrelament de la vida religiosa en la condició evangèlica (el seguiment i la imitació del Crist) i eclesial (no es tracta d'una elit dins l'Església), i, d'altra banda, apareix com una crida personal especial de l'Esperit a cultivar la caritat per la professió dels consells evangèlics proposats a tot cristià. Una crida, doncs, a la comunió: amb tots els membres de l'Església, entre els diferents instituts de vida religiosa, dins la mateixa comunitat religiosa. A la vegada, el decret és una invitació a l'acolliment personal de l'acció de l'Esperit. Ens trobem al cor de l'equilibri bàsic per a tota existència cristiana: un impuls de comunió en la crida a la llibertat personal.

3. Una manifestació simptomàtica d'aquest *redescobriment* dels orígens és l'ordre en el qual són presentats els tres consells específics de la vida religiosa: la castedat passa al davant de la pobresa. D'aquesta manera es retorna a l'ordre genètic de la vida religiosa, ja que la virginitat consagrada va ser la primera etapa de l'aparició en l'Església del que amb el temps esdevingué la *vida religiosa.*

Criteris de renovació

D'acord amb aquestes línies de fons del decret, es proposen uns criteris per a la renovació que es redueixen a donar cos a tot allò que és essencial en la vida religiosa: fidelitat a l'evangeli, retorn al carisma del fundador, participació en la vida de l'Església en la seva multiplicitat de manifestacions, coneixement del món actual per tal de respondre a les seves necessitats, renovació plena de la vida religiosa partint del canvi del cor. Potser aquests criteris s'haurien d'haver proposat en un ordre diferent (posant el cinquè en segon lloc), però és ben cert que sintetitzen ben bé els punts cabdals que han d'esdevenir les coordenades de renovació de la vida religiosa. Quant a la realització pràctica d'aquesta renovació dels instituts de vida religiosa, amb la col·laboració de tots els membres de cada institut, la *Perfectae Caritatis* deixa camp a l'experiència. És bo de remarcar-ho, ja que, en els temps postconciliars, les *experiències* o *experiments*, no sempre ben practicats i convenientment discernits, han tingut una funció molt important en la renovació de la vida religiosa.

L'impuls renovador del decret conciliar es manifestà després del Concili en l'àmbit institucional (renovació de les constitucions de diferents congregacions i ordes religiosos), teològic (la reflexió teològica des de perspectives més amples i amb incidència en la vida de religiosos i religioses), estructural (formes de vida, horaris, habitatge, hàbit, etc.). Dins la seva restringida finalitat, el decret va aconseguir una notable qualitat (confirmada per l'acceptació de l'assemblea, com he recordat més amunt). Tanmateix, no hi falten limitacions. Per exemple: una major precisió terminològica en parlar de la vida religiosa i de les altres formes de vida similars, una més acurada exposició de la pràctica dels consells evangèlics proposats a tot cristià (segons la *Lumen Gentium*), més atenció a les particularitats de la condició femenina en la vida religiosa, etc.

Per concloure aquesta presentació del decret conciliar, em semblen molt adients aquestes paraules d'un notable teòleg de la vida religiosa:

> «Aquest text és un punt de partença ple de promeses, a desgrat d'una certa modèstia que sovint amaga la seva profunditat. És així com cal entendre'l. Obre llargs camins, no tanca cap porta. Toca als teòlegs i als religiosos treure'n profit per a avançar amb el poder de l'Esperit i la gràcia que el Concili ha sembrat en l'Església».[4]

3. Recepció del decret

Tant pel que fa a aquest document com a la totalitat dels documents conciliars, crec que es pot ben afirmar sense exageració que entre els membres dels instituts de vida consagrada es va donar la major acceptació del Concili. Això ho prova la generositat amb la qual es va procedir a transformar estils de vida comunitària, a l'eliminació dels diferents graus de religiosos i religioses, a canvis o supressió d'hàbits, a l'alienació de béns per a com-

4. J. M. R. Tillard, «Les grands lois de la rénovation», dins *L'adaptation et la rénovation de la vie religieuse*, Paris 1967, p. 158.

partir amb els més pobres, a renovar institucions educatives, a la integració en la pastoral conjunta de les diòcesis, etc. Tota aquesta il·lusió i generositat estava reforçada pel dinamisme creat per les constitucions sobre la litúrgia, sobre l'Església i sobre la relació de l'Església en el món d'avui. Tanmateix, també es pot afirmar que dins els instituts de vida consagrada encara ara es troben bastions de poderosa resistència contra el canvi que provocà el Concili. Això ens fa veure que, atenent a la vida de les persones i institucions, no és pas fàcil de comprovar les línies dominants de la recepció del Concili i de l'evolució postconciliar. Perquè, al costat d'instituts de vida religiosa o part d'ells que s'han lliurat decididament a un real *aggiornamento* segons el Vaticà II, d'altres han mantingut aferrissadament les antigues estructures, les maneres de viure i de fer, només amb canvis o reformes que s'han mogut a la superfície, sense una renovació en profunditat. I, fins i tot, alguns instituts o monestirs estan encara tancats, sovint amb sofriment d'alguns dels seus membres, al veritable esperit del Vaticà II.

També s'ha de fer constar que les diferents posicions adoptades respecte de la renovació demanada pel Concili han provocat crisis vocacionals doloroses i nombroses sortides de la vida religiosa. A vegades, un tancament hermètic a tota evolució raonable ha generat crisis personals (individuals o de grups), que han acabat conduint a l'abandó de la vida religiosa. També, però, alguns canvis realitzats superficialment, sense una major profunditat de l'experiència religiosa que ha d'animar-ho tot, amb falta de realisme i d'una pedagogia convenient, amb *experiències* portades a terme sense un discerniment continuat, han estat en molts instituts l'origen d'un penós èxode de religiosos i religioses. En alguns casos, la resistència al canvi ha acabat en la separació de monestirs, de cases o de províncies que volien mantenir un règim immutable de vida religiosa.

Finalment, si ens atenem a la documentació tocant la vida religiosa apareguda després del Concili, ens trobem amb una floració immensa (al voltant de cent documents), que reflecteix en bona part, per bé que no totalment, vers on s'han anat encaminant els esforços de renovació després del Vaticà II.[5] En aquests textos es tracta gran part dels punts tocats pel Vaticà II: des de la vida consagrada en el seu conjunt fins a punts particulars com ara la formació, la vida comunitària, els religiosos i la promoció humana o la dimensió contemplativa; sense deixar de banda coses més particulars, com la relació dels bisbes i els religiosos o la clausura de les monges. Aquesta gran producció documental ha estat d'alguna manera, com he dit més amunt, reflex del moviment renovador i adaptador dels instituts religiosos a l'impuls del Vaticà II i també, en molts casos, promoció de noves línies o desenvolupaments del dipòsit conciliar sobre la vida religiosa. L'últim document de gran abast és l'exhortació apostòlica de Joan Pau II, *Vita consecrata* (*VC*) (1996). Joan Pau II recull amplament, per bé que no pretén de fer una obra exhaustiva, experiències i perspectives acumulades des del Vaticà II. I, amb tot, deixa ben obert el camí per a respondre a la iniciativa sempre nova de Déu i a les exigències del present amb projecció vers el demà.

5. Un recull d'aquests documents, només fins a 1987, n'enumera 16 de *majors,* a més de 41 de *menors* i 16 *orientacions* o respostes a problemes o aspectes particulars de la vida religiosa. Vegeu Ángel Aparicio Rodríguez (ed.), *La Vida Religiosa. Documentos conciliares y postconciliares*, Madrid 1987. Tota la documentació relativa al nostre tema apareix en *Vida Religiosa (Boletín)* i els documents més importants també es publiquen en *Documents d'Església.*

4 Evolució postconciliar carisma i testimoni

Poc després del Vaticà II es parlava d'*ebullició en la vida religiosa,* expressant així l'esperit innovador i l'agitació que el Concili havia provocat en monestirs, convents i cases religioses Com que aquesta intensa renovació provocada pel Vaticà II va ser d'una pluriforme fecunditat, abans d'exposar alguns punts particulars d'aquesta abundant collita crec que convé destacar dues aportacions importants i significatives de caràcter més general Primer, la vida religiosa ha fet ressortir aquests darrers anys la imatge d'una Església que no solament està estructurada per l'element jeràrquic Pius XII, en l'encíclica *Mystici Corporis* (1943), ja havia posat en relleu l'element carismàtic, però aquest aspecte estructural de l'Església, fins al Vaticà II, no es va expressar amb força ni va arribar a la consciència del poble de Déu [6] Ara bé, els religiosos i les religioses, com a tals, no són part de l'estructura jeràrquica, sinó que viuen la seva vida com a resposta personal a una inspiració i crida de l'Esperit per a seguir el Crist segons una gràcia o carisma particular Aquest carisma és prolongació del dels fundadors i fundadores i no està vinculat necessàriament al ministeri ordenat Així, l'Església, gràcies a la consciència que el Concili ha desvetllat en el religiosos i religioses, presenta una imatge en la qual les variades formes de seguiment del Crist, fonamentades en la iniciativa i gratuitat de l'acció de l'Esperit, s'harmonitzen en una rica i variada unitat amb el servei jeràrquic que recolza en la força del mateix Esperit

D'altra banda, les persones consagrades en la vida religiosa, amb la seva dedicació al servei del Regne de Déu d'una manera que absorbeix la totalitat de la seva existència, manifestada per la fidelitat als consells de castedat, pobresa i obediència, posen en relleu davant el món quina és l'ànima de l'Església l'Amor que ho desborda tot i que, a la vegada, està operant en la nostra terra on es juga la causa de la humanitat, sobretot dels més pobres Aquests dos elements de la renovació de la vida religiosa, que suposen un enriquiment específic de la vida de l'Església i una expressió de la seva essència a la humanitat, han recobrat fort relleu en aquests anys postconciliars Vegem-ho ara, passant a aspectes més particulars

Centrament en l'essencial

La vida religiosa, abans del Vaticà II, havia conservat i cultivat realitats de gran valor, com l'observança dels consells evangèlics de pobresa, castedat i obediència, la pràctica regular de l'oració litúrgica i personal, la vida comuna amb comunitat de béns, la dedicació a pobres i malalts, etc Però una sèrie de costums i tradicions enfosquien el valor transcendent de la vida consagrada (hàbits anacrònics, separacions de diferents classes de religiosos i religioses dins una mateixa comunitat, absurd allunyament del món exterior de convents, de monestirs o de cases religioses, etc) Podríem dir que, en l'aspecte institucional (deixant de banda el misteri de la vida de cada persona), la dimensió ascètica dominava sobre la mística, l'esforç humà i l'abnegació sobre l'atenció a l'Esperit i la llibertat dels fills de Déu Del

6 Vegeu *Lumen Gentium,* 12

Concili encà s'ha anat avançant en l'aprofundiment de la veritable naturalesa de la vida religiosa i en la seva teologia, posant més en relleu la importància del carisma dels fundadors i fundadores, l'arrelament en la Bíblia, el conreu de la litúrgia, el desplaçament de la dimensió teologal i contemplativa, etc

La vida religiosa, però, es fonamenta en una profunda experiència religiosa D'aquí que tot impuls renovador passa, d'una manera o altra, pel revifament d'aquesta dimensió bàsica La *Perfectae Caritatis* ho va subratllar amb força i, conseguentment, en el postconcili s'ha anat destacant aquest aspecte fonamental sobre d'altres menys vertebradors, com ara els serveis propis de cada institut o les pràctiques de pietat [7] D'aquí també la importància donada a la formació teològica i profundament espiritual dels religiosos i religioses i de formadors i formadores, connectada amb el desenvolupament de la maduresa humana

Juntament, religiosos i religioses han anat buscant nous camins d'experiència religiosa i han fomentat serveis pastorals en aquesta línia mistagògia o iniciació en l'experiència de Déu, pedagogia de l'oració, acompanyament espiritual, direcció de centres d'espiritualitat Cada dia s'espera més de religiosos i religioses que esdevinguin «guies experts de vida espiritual» (*VC*, 55), «interlocutors privilegiats d'aquella recerca de Déu la presència del qual batega sempre en el cor humà» (*VC*, 103) Gosaria, però, afirmar que en aquest punt ens trobem més en l'etapa de la convicció i dels desigs que no pas de la decidida marxa en davant

La reflexió sobre aquesta experiència religiosa, més enllà de la importància relativa de determinades pràctiques de pietat, també ha estat enriquida basant-la en la línia teologal L'impacte de l'orientalisme també s'ha fet sentir en la vida religiosa, on ha trobat un caliu per a créixer i entendre's dins l'Església, A hores d'ara, la consciència que el futur de la vida religiosa recolza en aquest aspecte central de l'experiència de Déu, experiència religiosa, es va fent més i més forta [8]

Les publicacions abundants i sovint d'alta qualitat sobre la vida religiosa són un bon exponent de la vitalitat de la renovació des de les arrels Entre aquesta abundosa bibliografia, la teologia de la vida religiosa ha viscut un gran desplegament aquests anys postconciliars, tant a través d'institucions especialitzades, de cursos i de sessions d'estudi,[9] com d'obres[10] i de revistes [11]

7 Vegeu el que diu Joan Pau II en *VC*, 93

8 Fa pensar el crit clamoros de Clovis Boff, «La formacio en la vida religiosa, avui Consideracions "indignades"» *Documents d'Església* 721 (1999) 325 332 Cl Boff reclama una formacio de religiosos i religioses on l'experiencia profunda de Deu tingui un lloc prioritari

9 Cal destacar l'«Instituto Teologico de Vida Religiosa», dirigit pels Fills del Cor de Maria a Madrid, i les Setmanes Nacionals que cada any organitza aquest mateix institut

10 Victor Codina, amb la seva *Teologia de Vida Religiosa,* (Madrid 1968, i, poc despres, *Nueva formulacion de la vida religiosa* Bilbao 1972), va ser peoner en aquest camp Altres obres significatives J B Metz, *Las ordenes religiosas Su mision en un futuro proximo como testimonio vivo del seguimiento de Cristo*, Barcelona 1978

11 Faig esment nomes d'algunes *Vida Religiosa* i *Boletin de Vida Religiosa* (Madrid), *Confer* (Madrid), *Vie Consacree* (Bruxelles), *Review for Religious* (Sant Louis, U S A), *Ordenskorrespondenz* (Koln) A mes, la classica *Commentarium pro religiosis et missionariis* (Roma)

Obertura a la societat i impacte de la secularització

La constitució *Gaudium et Spes* reforçà la tendència no aïllacionista de la vida religiosa propugnada per la *PC* (núm. 2d). La dimensió mística de la vida religiosa s'ha lligat cada vegada més amb la necessària presència en el món, l'aspecte de renúncia implicat en la professió dels consells propis de la vida religiosa s'ha unit amb l'exigència de viure humanament. Tot això ha tingut manifestacions des de les més simples en la «clausura» de les monges fins a la manera de viure de les comunitats d'*inserció.* Però no solament ha estat la manera externa de viure el que ha fet caure muralles, sinó sobretot una *sensibilitat* de més sintonia amb el món actual que ha produït una més fonda comunió i una major proximitat amb els homes i dones que viuen tota mena de goigs i esperances, angoixes i pobreses. Això s'ha manifestat en el ressò dels esdeveniments del món actual dins les comunitats religioses, fins i tot en moltes de vida contemplativa, en la relació de moltes institucions educatives i sanitàries amb l'entorn i amb el món professional relacionat amb els seus serveis.

L'obertura de les comunitats de vida consagrada a la societat, sobretot a Europa i Nord-amèrica, on el procés de secularització té una profunditat i extensió molt grans, les ha portades a rebre'n l'impacte dels seus qüestionaments i a cercar noves formulacions i nous modes de viure la vida religiosa dins una societat en procés de secularització. Des de finals dels anys seixanta i durant els setanta la relectura de la vida religiosa des del món secular i des del procés de secularització ha estat en el primer pla. De quina manera s'ha d'entendre, en una societat on Déu *s'amaga,* una vida que té Déu i l'eix religiós com a realitats centrals? Un intens procés d'humanització de la vida religiosa ha consolidat aquesta línia de reformulació i configuració pràctica de la vida de religiosos i religioses: estils de vida personals, estructures comunitàries, formes de vestir, bona part de la formació fora de les institucions religioses, relacions més amples i freqüents amb l'exterior, diferents formes de pobresa i obediència s'han fet ressortir de la seva humanitat: la castedat com una afectivitat madura, la pobresa relacionada amb la sensibilitat social, l'obediència com a llibertat compromesa en un projecte comú... Fins i tot en l'enumeració dels tres vots clàssics la castedat ha passat al primer lloc, destacant d'aquesta manera la importància del cor i de la dimensió afectiva.[12]

Els pobres

Aquest gir vers el món actual porta naturalment a prestar atenció a una de les característiques més remarcables i punyents de la societat contemporània, sobretot per a una consciència evangèlica; la realitat esclatant de la pobresa i de la injustícia. Val a dir que la preo-

12. A més de *Nueva reformulación de la vida religiosa* de Víctor Codina, obra ja esmentada, va ser molt important l'estudi d'Edward Schillebeeckx, «La vida religiosa en un mundo secularizado», en *La misión de la Iglesia*, Salamanca 1971, pp. 379-421. L'original d'aquest estudi, publicat en 1968, va ser condensat en *Selecciones de Teología,* amb un títol més fidel al primer i més incisiu de l'autor: «La vida religiosa en conflicto con la nueva idea del hombre y de Dios». Vegeu *Selecciones de Teología* 30 (1969), 141.

cupació pels pobres ja venia de lluny i havia impactat moltes institucions religioses, algunes de les quals ja manifestaven en el seu carisma original una rellevant atenció als pobres. Però el moviment del Concili (amb el clam per a una «Església dels pobres») va reblar aquesta tendència i va mobilitzar reflexions i iniciatives (pobresa més real de religiosos i comunitats, inseriment en les realitats de la pobresa, major dedicació pastoral i de serveis socials als més pobres, major participació de béns fins a alienar propietats en benefici dels més pobres). Aquest moviment rebé una empenta i un matís particulars amb l'explosió evangèlica del que anomenem *tercer món*: l'empenta renovadora de la vida religiosa al tercer món, sobretot a Amèrica Llatina, es va sumar amb el moviment de solidaritat de religiosos i religioses amb aquests països. Tot això anava acompanyat d'una seriosa reflexió i d'una relectura de la vida religiosa des de la perspectiva dels pobres i de la solidaritat amb ells. La teologia de l'alliberament comunicà una marca encara més fonda a aquesta renovació.[13] «El clam dels pobres» va fer témer fins i tot a Pau VI que els religiosos es deixessin arrossegar per la temptació de la violència.[14] En qualsevol cas, la relació més profunda i més compromesa amb els pobres ha possibilitat una nova experiència religiosa que fa dir a molts, amb raó, que són evangelitzats pels pobres.

La renovació comunitària i les comunitats petites

Les tendències tant eclesials com socials vers un nou tipus de relació, cercant una Església de comunió i un tipus de relacions humanes més primàries (o de cara a cara), té naturalment el seu ressò en la vida consagrada,caracteritzada per la vida comuna. La necessitat de superar l'anonimat que sovint impera en les grans comunitats, juntament amb la demanda de separar la vida comunitària del marc gran de les institucions apostòliques i d'una major inserció en la societat, sobretot entre els més pobres, va impulsar la proliferació de les petites comunitats. Un moviment que es féu sentir de manera diferent i amb diverses intensitats segons els llocs, però és un fet que tant el Papa com la *Congregació per als Instituts de vida consagrada i les societats de vida apostòlica* n'han donat constància i se n'han fet ressò positiu.[15] On aquest tipus de comunitats petites, més exigent, ha reeixit, s'ha avançat també vers una responsabilitat comunitària més autèntica, és a dir, més compartida, vers una comunicació espiritual entre els seus membres més profunda i una experiència espiritual més nodrida per l'impacte dels diferents serveis pastorals o socials impartits.

13. En l'àmbit dels teòlegs i de l'espiritualitat de l'alliberament (Leonardo Boff, Clovis Boff, Jon Sobrino, Pere Casaldàliga, etc.), han sorgit durant el postconcili estudis abundants sobre la vida religiosa. Amb tot, una de les més importants aportacions a la teologia i a la renovació profunda de la vida religiosa prové de la gran vitalitat de la CLAR (*Confederación Latinoamericana de Religiosos*). Vegeu Carlos Palmés, *Nueva espiritualidad de la vida religiosa en América Latina. Misión Consagración*, Santafé de Bogotá ²1996.

14. Vegeu *Evangelica Testificatio,* núm. 17, a propòsit del «clam dels pobres». També, per a tot el tema de la relació de religiosos i religioses amb la societat, el document romà *Religiosos i Promoció humana* (1980).

15. Per exemple: Pau VI, *Evangelica Testificatio*, núm. 40, i la Congregació per als Instituts de Vida Consagrada i les Societats de Vida Apostòlica, *La vida fraterna en comunitat,* núm. 64.

Vida religiosa femenina

La immensa floració de vocacions i d'instituts femenins dins l'Església feia desitjable que a través d'elles entrés també la força de l'originalitat pròpiament femenina en la vida eclesial. Cal reconèixer i agrair que, dins el dinamisme de reforma de la vida religiosa promogut pel Vaticà II, la resposta decidida de moltes religioses ha representat un dels fets més significatius. No a tot arreu, ni potser de manera majoritària, però sí que s'ha de dir clarament que entre elles s'han donat signes molt expressius i generosos de solidaritat amb els pobres i, concretament, en llocs de pobresa i d'exclusió extrema a Europa i països del nord i en zones molt arriscades del sud; esforços de renovació de formes en la vida monàstica i de vida comunitària amb la implantació en barris de les grans ciutats; posada al dia de la formació religiosa en general i en camps més específics propis del carisma propi, però sobretot en la teologia; participació en l'apostolat de les Esglésies locals i presència en els mitjans de comunicació social, renovació d'estructures de govern i de maneres de vestir, participació lliure en els debats socials i eclesials, presa de posició i d'autonomia en qüestions intraeclesials...

A més, la condició de feblesa en què es troben dins la societat gran part de les dones, sobretot les religioses, ha ajudat que fruïssin d'una major proximitat a la gent més senzilla i pobra. A més, és un fet manifest l'empenta de llibertat, de responsabilitat i de creativitat que (amb altres dones de la societat i de l'Església) estan mostrant religioses d'arreu del món.[16] És una realitat, sí, però una realitat encara massa escassa i poc acceptada. Perquè cal confessar que encara és un desig poc satisfet el que expressa Joan Pau II: «és legítim que la dona consagrada aspiri a veure reconeguda més clarament la seva identitat, la seva capacitat, la seva missió i la seva responsabilitat, tant en la consciència eclesial com en la vida quotidiana» (*VC*, 57). Perquè fins ara el discurs positiu sobre la vida religiosa femenina es limita en general al reconeixement d'aquells trets i valors clàssics de la condició femenina que avui resulten insuficients per a una dona amb plena consciència de la seva dignitat i de la seva igualtat en relació amb els homes. S'està ja en camí, només en camí no precisament per impediments de les dones, vers la fita de l'adveniment d'una vida religiosa veritablement i plenament *femenina,* que respongui als anhels legítims i a les necessitats imperioses del temps actuals.[17]

Noves formes de vida religiosa

La vida monàstica ha estat revalorada i ha produït intents renovadors cercant més proximitat al món d'avui, major senzillesa de vida, comunitat més intensa, fins a arribar a la

16. Faig esment, només com a símptoma d'aquesta vitalitat, de dues obres força difoses entre nosaltres: Lucie Licheri, P.S.A., *Por un simple «sí». La vida religiosa apostólica femenina*, Santander 1995; Joan Chittister, OSB, *El fuego en estas cenizas. Espiritualidad de la vida religiosa hoy,* Santander 1999.

17. Això no nega el fet, no solament de l'existència ja ara d'exponents molt destacats de vida religiosa *femenina,* sinó també en tots els temps de personalitats tan notables com Àngela de Merici, Joana de Lestonnac, Mary Ward, Joana Francesca de Chantal, Lluïsa de Marillac, etc.

creació de noves formes de vida monàstica. La vida eremítica o anacorètica i l'orde de les verges han recobrat una nova estima i impuls (*CIC*, cc. 603; 604) i s'han produït fundacions de nous instituts afavorides per la *inserció* i la *inculturació* o *aculturació* que han fet acte de presència molt destacada en la vida religiosa. Compartir la vida de la gent *corrent,* la vida dels més pobres, fer-se presents en les cruïlles de la societat (lluites socials, debat intel·lectual, etc). D'una manera molt particular, l'enfortiment de la nova presència eclesial en cultures com l'asiàtica o l'africana provoca, des de fa anys, noves concepcions i noves formes inculturades de vida religiosa que vénen a enriquir la ja rica gamma de carismes de vida religiosa.[18] Tot això adquireix gran força gràcies a la florida de vocacions en les Esglésies joves d'Àfrica i Àsia.

Finalment, s'ha de ponderar l'originalitat de noves fundacions dins l'ample àmbit de la vida consagrada, no solament religiosa. Es tracta de la inesgotable fecunditat de l'Esperit que fa néixer arreu i en tot temps brots nous de vida. «L'originalitat de les noves comunitats, diu Joan Pau II, consisteix sovint en el fet que es tracta de grups compostos d'home i dones, de clergues i laics, de casats i cèlibes, que segueixen un particular estil de vida, a vegades inspirat en una o altra forma tradicional adaptada a les exigències de la societat d'avui» (*VC*, 62).

Eclesialitat

La vida consagrada té, òbviament, una naturalesa eclesial, cosa a bastament reflectida en la documentació conciliar. Amb tot, es prou conegut que molts instituts, en gran part per la naturalesa absorbent de les seves missions, per les dimensions de les seves institucions i dels seus recursos, formaven abans del Concili mons relativament autònoms. Durant el postconcili s'ha generat una intercomunicació creixent entre els diferents instituts, afavorida per la proximitat geogràfica o l'afinitat dels carismes o dels serveis apostòlics (cf. *VC*, 52). Això mateix s'ha manifestat en els nivells de govern provincial o general, creant nous organismes o revitalitzant els ja existents (*Unió de Religiosos* [*URC*], a Catalunya; *CONFER*, a Madrid per a tot Espanya; *Conferència de Superiors Generals*, a Roma; *CLAR*, a l'Amèrica Llatina...). Aquesta obertura s'ha donat també respecte de l'Església diocesana, amb diferents formes de comunicació i de col·laboració. D'una banda, s'ha conscienciat i s'ha potenciat la relació i participació de religiosos i religioses en la vida de les Esglésies locals; però, d'altra banda, també s'ha avançat en el reconeixement que el servei més específic de la vida consagrada a les diòcesis és el del propi carisma religiós. Perquè és el mateix Esperit que regeix l'Església el que reparteix els dons fent néixer instituts de vida consagrada.[19]

Tanmateix, potser allò que convé destacar més fortament és la superació d'un cert elitisme o aristocràcia eclesial de religiosos i religioses, que van abandonant progressivament

18. Un simple índex d'aquesta recerca: Q T. Pedregosa, «La vida consagrada en Asia hoy: realidades y desafíos», *Vida religiosa* 86 (1999) 43-50; M. Matungulu Otene, «Hacia una inserción de la vida consagrada en la cultura negra-africana», *Vida Religiosa* 86 (1999) 150-160.

19. La instrucció *Mutuae relationes* (1978), sobre la relació entre bisbes i religiosos dins l'Església, va tenir un notable influx.

l'anacronisme de considerar-se un estament d'elit, com si fossin els millors o almenys els cridats a ser-ho. D'aquí que s'està imposant la consciència d'una autèntica comunió fonamentada en la *complementarietat* dels dons, com ensenya el Nou Testament (cf. 1Co 12). Religiosos i religioses no renuncien, certament, a cultivar els propis dons, que són la seva més preada aportació a la comunitat eclesial, però ensems aprenen dels altres i reben també la gràcia dels dons dels altres i de les seves provocacions profetiques.[20]

La formació

Ja des del començament de l'etapa postconciliar la formació va centrar l'atenció de l'Església. La instrucció romana *Renovationis Causam* (1969), dedicada a la formació, va ser un dels primers documents d'importància sobre la vida religiosa. Ja en aquest moment es posen en relleu alguns punts relatius a la iniciació en la vida religiosa: la formació diferent per als instituts masculins o femenins, contemplatius o de vida apostòlica, la transcendència de posar bons fonaments d'experiència espiritual i intel·lectuals (teològica, bíblica, històrica, etc.), sempre tenint en compte la gradualitat de la formació i que la finalitat pròpia de cada institut és component intern de la mateixa vida religiosa... Això va conduir a concebre els noviciats i les cases de formació inicial d'una manera més diferenciada: més inserides en la vida de la pròpia institució religiosa, amb més obertura a l'exterior segons les característiques de cada institut, més interrelacionades entre elles i amb la vida de l'Església local... Juntament amb l'atenció als formands es va desvetllar l'interès per la formació dels mateixos formadors, no solament en el camp teologicoespiritual, sinó en els aspectes més humans i psicològics. Els cursos de psicologia religiosa, les pràctiques diferents d'interiorització, de relacions interpersonals, etc., han prosperat de manera sorprenent durant aquests darrers trenta anys. Com que la formació és de transcendència bàsica per a la vitalitat de la vida religiosa, fa poc, la «Congregació per als instituts de vida consagrada i les societats de vida apostòlica» ha tornat sobre el tema cabdal de la formació.[21]

El martiri

Des dels orígens, la vida religiosa s'ha relacionat amb el martiri. Volia esdevenir una manera de donar aquell testimoni que donaren en l'Església primitiva els màrtirs. El pas d'una Església perseguida a una Església ja reconeguda, i també instal·lada, suscità el sentit martirial en la vida monàstica. Un amor apassionat al Crist, del qual volien seguir les petjades fins a la creu, va marcar la manera de viure la virginitat, la pobresa i l'obediència, una manera incruenta d'abraçar la creu del Crist.

Una de les manifestacions més belles de l'època postconciliar és l'alta proporció de religiosos i religioses que han donat testimoni del Crist, estimant com ell fins a donar la vida

20. També d'aquesta nova situació se'n fa ressò Joan Pau II (*VC*, 85).

21. «Col·laboració entre els Instituts per a la formació (8 de desembre de 1998)». Vegeu *Documents d'Església* 1999, 390-405.

pels altres, a l'Amèrica Llatina, a l'Àfrica, a l'Àsia. El seu lliurament a la causa del regnat de Déu, Déu amor, Déu dels pobres, els ha portat a situacions de conflicte, de persecució, de risc de tota mena. El martirologi vivent de la vida consagrada s'ha enriquit notablement aquests darrers anys amb els noms de persones que han confirmat les paraules tan ponderatives amb què Pau VI es referia a religiosos i religioses: «Són generosos, hom els troba sovint a l'avantguarda de la missió i fent front als riscs més grans per a la seva santedat i la seva vida.»[22]

La vida religiosa a Catalunya

Tot el que precedeix es refereix a tota l'Església, encara que vist des de Catalunya. Però, a fi de completar la visió catalana de la vida consagrada postconciliar, hem d'afegir-hi algunes dades i reflexions finals. La *Unió de Religiosos de Catalunya* (URC) és una mostra de l'esforç relativament nou i mantingut de relació i d'acció conjunta de religiosos i religioses, instituts diferents i de les diverses obres particulars. En pocs anys d'existència, la *URC* ha posat de manifest la seva vitalitat a través de la promoció d'iniciatives variades, de col·laboracions institucionals i d'ajuda fraterna, de reflexió compartida sobre la vida religiosa actual, d'activitats de formació inicial i permanent de religiosos i religioses, de publicacions, etc.[23] El *Congrés de Vida Religiosa de Catalunya* (1993-1995) manifestà palesament la vitalitat de la *URC*.[24] El *Concili Provincial Tarraconense* (1995) posà una especial atenció en el «carisma de la vida religiosa i l'evangelització» (núm. 6), reconeixent que la manera pròpia de col·laboració de religiosos i religioses a l'evangelització és la fidelitat al «seguiment radical del Crist, amb el carisma específic de la pròpia vocació». I, simptomàticament, el mateix Concili Provincial «veu necessari que el carisma de la vida religiosa sigui més conegut i valorat dins les Esglésies diocesanes. Per això cal tenir-la present en els plans d'estudis teològics i en tota l'acció pastoral».

5. Conclusió: moment de gràcia?

La IX Assemblea General Ordinària del Sínode (octubre de 1994) tractà sobre «la vida consagrada i la seva missió en l'Església i en el món», i l'exhortació apostòlica postsinodal, *Vita Consecrata*, ha posat en el centre d'atenció eclesial la vida consagrada. El Congrés de Joves Religiosos (Roma, 1997), considerat només com el fet inèdit d'una trobada internacional del jovent consagrat en la vida religiosa, al marge dels fruits concrets de l'encontre,

22. *Evangelii nuntiandi*, 69. Cf. Joan Pau II a *VC*, 86.

23. La URC, governada per un Consell directiu i un Consell Permanent, té tres vocalies (de pastoral juvenil vocacional, de religiosos joves, de religiosos grans) i dirigeix el *Centre de Vida Religiosa i Espiritual* (*CEVRE*), que, a més d'organitzar cursos i sessions de formació, publica la «Col·lecció CEVRE». La URC edita periòdicament la *Guia de la Vida Religiosa a Catalunya. Instituts i Comunitats. Obres i dedicacions*. Finalment, s'ha de destacar l'obra magna de la URC: *Catalònia Religiosa. Atles històric dels orígens als nostres dies,* a cura de Joan Bada i Genís Samper, (Barcelona 1991).

24. La URC publicà la documentació el gener de 1996: «*Revifa la flama del do de Déu*». *El Congrés de Vida Religiosa de Catalunya (1993-1995).*

és ja un esdeveniment de la més alta significació i portador d'esperances [25] Tot fa pensar que ens trobem en un moment que pot esdevenir decisiu És una previsió que sembla con firmar l'interès mostrat aquests darrers anys, en alguns dels seus estudis, per teòlegs ben notables que no són membres de cap institut religiós (J B Metz, O González de Cardedal, A Torres Queiruga, etc) La vida religiosa, mitjançant la seva dimensió profètica concretada en la professió dels tres consells que la caracteritzen, pot tenir un rol d'importància cabdal en la societat actual contrastar els pseudovalors que es volen imposar actualment i que converteixen bona part de la humanitat en víctima de la injustícia i de la pobresa A més, l'eix religiós que vertebra tota la vida consagrada la urgeix a donar testimoni eficaç del Déu revelat en Jesús de Natzaret, sobretot en aquelles zones del nostre món on la imatge del Déu vivent es va enfosquint

Ens movem, però, entre, d'una banda, l'interès per la vida religiosa i l'estima dels seus valors i aportacions a la vida de l'Església i a la societat i, d'altra banda, la preocupació per la manca de vocacions, la situació a vegades conflictiva de la vida religiosa en l'Església, la necessitat de renovació no assolida en molts instituts i comunitats Consequentment, no es pot mirar el futur amb ingenuitat, sinó amb una veritable esperança ben arrelada en la fe [26]

«Vosaltres no solament teniu una història gloriosa per recordar i explicar, sinó *una gran història per construir*!», diu Joan Pau II a tots els membres dels instituts de vida consagrada S'imposa, doncs, la mirada cap endavant amb un esguard positiu i un esperit creatiu No és aquesta la manera de fer de l'Esperit *Creador*? Per això Joan Pau II manifesta a l'inici de la seva exhortació apostòlica «Desitjo que continui la reflexió per a aprofundir el gran do de la vida consagrada i que els consagrats i consagrades trobin així ulteriors estímuls per a afrontar espiritualment i apostòlicament els nous reptes» (*VC*, 13) I encara «Els instituts, doncs, són invitats a reproduir amb valor l'audàcia, la creativitat i la santedat de llurs fundadors i fundadores com a resposta als signes dels temps que sorgeixen en el món d'avui» (*VC*, 37) Aquesta exigència es converteix, en definitiva, en una humil i insistent pregària a l'Esperit Sant «Dóna'ls la intrepidesa per a afrontar els reptes del nostre temps i la gràcia de portar als homes la bondat i la humanitat del nostre Salvador Jesucrist» (*VC*, 111) Perquè «els nous camins seran el resultat de la iniciativa de Déu i de la resposta de les persones consagrades amb fidelitat a l'essencial d'un passat amb obertura a les exigències del present i amb una projecció dinàmica vers les perspectives del demà» [27]

Ens trobem, doncs, en el camí que mena a la utopia L'única manera d'anar endavant consisteix a recolzar en l'esperança que brolla de la fe i obra per la'mor Amb aquesta força vital, religiosos i religioses seran capaços de donar resposta afirmativa a la questió plantejada ara fa uns anys, en plena ebullició renovadora *és l'hora dels religiosos*? [28]

25 Sobre aquest Congres, celebrat a Roma del 29 de setembre al 4 d'octubre de 1997, vegeu *«Vidimus Dominum» Congres Internacional de joves religiosos i religioses* (Col·lecció CEVRE, 27)

26 Alguns títols de publicacions serioses recents revelen aquesta situació no gens reconfortant N Tello, «Ateísmo, agnosticismo e indiferentismo, ¿enfermedades de la vida religiosa?», *Vida Religiosa*, 60 (1987), 7 17, T Flannery, *The Death of Religious Life?* (Columbia 1997), A Borras, «Considérations sur le crepuscule de la vie religieuse en Occident», *Vie Consacree* 3 (1999), 163 176

27 C Maccise «Introducció», dins Joan Pau II, *La vida consagrada i la seva missió en l Església i en el món*, Barcelona 1996, p 55

28 Em refereixo al títol original de l'obra de J B Metz ja esmentada *Zeit der Orden?* (1977)

EL DECRET *OPTATAM TOTIUS*

Joan Busquets

A la recta final del concili, el decret sobre la formació dels futurs preveres va obtenir una votació molt favorable d'un total de 2 321 votants, 2 318 vots positius i 3 negatius Les xifres són eloquents El concili manifestava inequívocament el tipus de formació que volia per als futurs preveres

La *Optatam totius* (*OT*) s'ha d'entendre a la llum d'un altre decret conciliar *Presbyterorum ordinis,* sobre el ministeri i la vida dels preveres (*PO*) Aquest és el que determina l'objectiu de la formació sacerdotal En aquests dos decrets, el Vaticà II fa una opció clara per un ministeri presbiteral en ordre a la missió pastoral i que comporta un seguiment de Jesús «en íntima unió de vida» (*OT*, 8) És natural, doncs, que la formació del seminari estigui orientada, no sols vers una capacitació per a unes funcions, sinó també per una forma de vida evangèlica

1 Breu història del decret

L'elaboració de la *OT* agafà un temps força llarg Des de la primera consulta que la «Comissió antepreparatòria» (1959) adreçà als bisbes, universitats, facultats i altres institucions, i que va obtenir 557 respostes, fins que fou aprovat el decret, en el darrer període del concili, s'escolaren cinc anys d'intens treball [1]

En la fase preparatòria del Concili (1960-1962) fou creada la «Comissió d'Estudis i Seminaris» (CES), que portà el pes de l'elaboració d'aquest decret fins a la seva aprovació A aquesta comissió, integrada per bisbes i experts, se li van encarregar dos esquemes un sobre les vocacions al ministeri ordenat i l'altre sobre la formació dels futurs preveres Aquest segon tenia sis apartats seminaris, formació espiritual, disciplina, estudis, formació pastoral i formació en el postseminari

Després de la primera etapa, el gener de 1963, la «Comissió de Coordinació» del concili va decidir mantenir només l'esquema sobre la formació presbiteral, que havia d'incloure un capítol sobre les vocacions D'acord amb això, es redactà un segon text Pel maig del

1 Cf G Caprile *Il Concilio Vaticano II Terzo periodo*, vol IV, Roma La Civilta Cattolica 1965 pp 426 429, J Frisque «Le decret *Optatam totius* Introduction historique», dins *Les Prêtres formation, ministere et vie* Paris Du Cerf 1968, pp 187 189, G Martii «Historia del decreto *Optatam totius*», dins *Comentarios al decreto Optatam totius sobre la formacion sacerdotal*, Madrid BAC 1970, pp 29 71

mateix any, la CES preparà un nou esquema, el tercer, abreujat segons les normes generals del concili, i l'envià als bisbes. Es van rebre moltes esmenes i l'esquema va haver de ser reestructurat.

Entre la segona i tercera etapes, pel gener de 1964, la direcció del concili decidia accelerar el ritme dels treballs. Les determinacions concretes es deixaven per al nou Codi de Dret Canònic o bé passaven a la competència de la Congregació per a l'Educació Catòlica i de les Conferències Episcopals. Amb aquesta intenció, es va redactar un quart esquema que no va arribar a l'aula. El text fou novament treballat per la comissió (reunida del 3 a l'11 de març). En sortí la cinquena redacció i, el 27 d'abril, el papa autoritzava que fos enviada als bisbes.

La discussió a l'aula va tenir lloc durant la tercera etapa del concili, en concret els dies 12, 14 i 16 de novembre de 1964. El debat es va allargar encara un dia més, el 17, ja que diversos pares havien demanat d'intervenir, havent obtingut les setanta signatures requerides. En total hi hagué 32 intervencions orals i 67 escrites.[2] El 17 de novembre hom consultà als pares si les 22 proposicions podien passar a una primera votació. Realitzada aquesta, l'esquema —era el sisè— fou reconegut essencialment vàlid, tot i que restava encara obert a nous suggeriments, però sense canviar-ne l'orientació. De 2.117 pares, 2.076 van votar afirmativament i 47 negativament. Així s'arribà a la votació de les propostes, aplegades en set blocs. Va haver-hi 1.355 *modi*, que passaren a la comissió. A primers de maig de 1965 hom disposava d'un nou text, el setè, que pràcticament seria el definitiu.

En la darrera etapa del concili, el text esmenat va ser sotmès a votació. Els pares conciliars van aportar encara quinze noves esmenes. Finalment, el 13 d'octubre es feu la votació definitiva: de 2.212 votants, van resultar 2.196 *placet* i 15 *non placet*. Hi hagué un vot nul.[3] El 28 d'octubre, Pau VI va promulgar el *Decret sobre la formació sacerdotal*, que en la solemne votació final va obtenir 2.318 vots positius i només 3 de negatius.

2. Contingut del decret

Es tracta d'un document *breu* de 22 proposicions, distribuït en set capítols, més la introducció i la cloenda. El bisbe de Verona, Giuseppe Carraro, que en fou el relator, manifestava que l'esquema es movia en una certa *via media* entre una rica tradició de formació sacerdotal i les exigències pastorals del temps actual.

El decret ofereix les línies o principis fonamentals per a l'acció formativa. No és un document doctrinal, sinó principalment d'ordre pràctic i pedagògic. Però tampoc no entra en detalls, cosa que més aviat correspon a una *ratio* o a un reglament. No ofereix una alternativa al seminari, però n'exigeix una reforma a fons. Aquesta reforma ha de tenir ben clar l'objectiu: formar pastors per al temps actual. Així, el decret renova els mitjans pedagògics, anima a adaptar i a innovar —sempre en sintonia amb els principis—, desestima el que avui seria improcedent i pondera el que és vàlid de la psicologia i la pedagogia modernes. Re-

2. Caprile, *Il Concilio Vaticano II*, IV, 426-430.
3. Caprile, *Il Concilio Vaticano II Quarto periodo*, vol. V, Roma 1969, pp. 234-237.

comana d'equilibrar llibertat i disciplina (comprensió i exigència) de cara a aconseguir una maduresa personal (cf. *OT*, 11).[4]

El *proemi* i els dos primers capítols introdueixen el tema. El Concili afirma que la renovació de l'Església depèn en bona part de la formació dels preveres i presenta el decret com una llei general que ha de ser adaptada a cada situació. La pastoral vocacional l'exposa com un deure de tota la comunitat cristiana, bo i reconeixent la validesa dels seminaris menors (o centres semblants) per a cultivar els *gèrmens* de vocació (*OT*, 2 i 3).

En el capítol III tracta de la necessitat dels seminaris majors per a la formació dels futurs preveres. Els capítols IV i V, dedicats a la formació espiritual i a la revisió dels estudis eclesiàstics, constitueixen el cos central del decret. Finalment, el VI és dedicat a la formació pastoral, i el VII a la formació permanent. Vegem amb més detall l'orientació de fons del decret.

Que la formació espiritual sigui sòlida, no limitada als exercicis de pietat ni al sentiment religiós. El candidat ha d'aconseguir la *unió a Crist* per la *vivència del misteri pasqual*. Com a mitjans, proposa la meditació de la Paraula de Déu i la vida litúrgica, especialment l'eucaristia. Una espiritualitat marcada també pel sentit eclesial i de servei: «Que s'impregnin del misteri de l'Església; que aprenguin a participar de la seva vida amb cor ben ample, ja que "cadascú posseeix l'Esperit Sant en la mesura en què estima l'Església". Que entenguin clarament que la seva destinació és el servei, no el domini ni els honors» (cf. *OT*, 9). L'educació per al celibat demana molta cura: s'ha d'enfocar positivament, amb un amor total al Senyor, segons el Nou Testament, i orientar-lo vers *la caritat pastoral* (*OT*, 10). Cal que coneguin les dificultats d'una vida ministerial i cèlibe, i que siguin formats en una espiritualitat de vida apostòlica «que sàpiga treure la seva força de la mateixa acció pastoral» (*OT*, 9; cf. *PO*, 13 i 14).

En la reforma dels estudis hi destaquen aquests punts: exigir el nivell que en cada país està establert per a iniciar estudis superiors. Cal una millor articulació de les disciplines i continguts, orientades a aprofundir el misteri de Crist; per això estableix un *Curs introductori*, al llindar dels Estudis Eclesiàstics (*OT*, 14). Les disciplines filosòfiques han de proporcionar un coneixement sòlid de l'home, del món i de Déu, de cara al diàleg amb la cultura actual. Pel que fa a la teologia, s'ha d'ensenyar a partir de la Revelació, a la llum de la fe i del magisteri, per a tenir-ne un coneixement profund, fer-ne aliment de la vida espiritual i exposar-la en el ministeri pastoral. Els estudis han de tenir unitat i estar decididament orientats vers la formació de pastors. Això també demana una revisió i actualització dels mètodes didàctics (*OT*, 13-18).

L'específica formació pastoral es tracta molt breument. S'estableix l'*etapa pastoral* com a darrer període de verificació vocacional i d'inserció en la pastoral diocesana (*OT*, 12). L'aprenentatge pastoral pròpiament dit suposa un doble aspecte: coneixement de la realitat i dels mètodes, i iniciació en els diversos serveis, entre els quals la promoció de l'apostolat dels laics, bo i conreant les actituds de diàleg i obertura a tots (*OT*, 19-21). Penso que el decret arriba a fer la síntesi de les dues orientacions que predominaven en el concili: uns pares volien donar la primacia a la formació espiritual i altres a l'orientació pastoral. *OT* in-

4. Reiteradament, a l'aula, el relator i els pares expressen la necessitat d'adaptació dels principis a la realitat de cada país i a les noves condicions o mentalitats del nostre temps: cf. Caprile, *Il Concilio Vaticano II*, IV, 429.

sisteix que les diverses dimensions de la formació s'han d'unificar en una vida espiritual ben fonamentada, però que tota la formació del seminari ha d'estar informada per la missió pastoral. Això exigeix criteris precisos, però també formadors capaços i experimentats.[5]

Pel que fa a la formació contínua després del seminari (*OT*, 22), el decret fa una proposta només genèrica, incompleta, destinada a fer que el clericat jove s'integri progressivament en la vida i activitat de la diòcesi. El sentit profund i la necessitat d'una formació permanent seran desenvolupats en la *Pastores dabo vobis* de manera més àmplia i suggeridora (cf. *PDV*, 70-81).[6]

El relator Mons. Carraro va subratllar a l'aula el nexe viu i orgànic entre les proposicions del decret i els altres esquemes conciliars, especialment el de l'Església i el dels bisbes.[7] És ben certa la sintonia d'*OT* amb el conjunt del Vaticà II, en particular *LG* i *PO*, però també rep nova claror d'altres documents conciliars, sobretot els més pastorals i que miren enfora, com són la constitució *Gaudium et spes* i especialment el decret *Ad gentes* (sobre l'activitat missionera).

Per últim, al llenguatge d'aquest text li manca una punta de nervi, d'entusiasme. Ho aconsegueix només en alguns paràgrafs. Hi domina el realisme quan exposa els objectius, etapes i requisits que cal exigir a un candidat. El fet de mantenir la dialèctica entre la institució educativa i la missió pastoral futura i, a més, haver hagut d'incorporar tan gran nombre d'esmenes, matisos i complements, ha donat un document molt complet, però feixuc.

3. Recepció

El decret sobre els seminaris i la formació presbiteral ha tingut, durant aquests trentacinc anys d'aplicació del Concili, una recepció especialment valuosa, amb abundància de documents doctrinals i d'iniciatives pastorals. Mai no s'havia disposat d'un *corpus* orientador de la tasca formativa tan ric i actualitzat. El papa Montini en persona va urgir l'aplicació ràpida del decret *OT*. D'aleshores ençà, hem rebut un veritable devessall de documents sobre les diverses dimensions de la formació. En 1970 es va publicar la *Ratio fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* (*RFIS*); en 1979 la *Constitució Apostòlica Sapientia Christiana*, sobre els estudis (signada pel papa actual, però que ja havia estat enllestida en temps de Pau VI); i en 1992 l'*Exhortació Pastores dabo vobis* (*PDV*), de Joan Pau II —amb l'aportació del sínode de bisbes—, que ratifica i actualitza *OT* i *PO* i és l'ensenyament de major abast del Magisteri sobre la formació sacerdotal.

A cavall d'aquests documents, que constitueixen l'espina dorsal de la iniciació dels futurs pastors, una gran varietat de textos oficials concreten aspectes o temes diversos: *La formació teològica dels futurs preveres*, 1976; *L'educació en el celibat sacerdotal*, 1974; *La preparació dels formadors*, 1993; i altres sobre la *formació litúrgica*, 1979; la *formació espiritual*,

5. Cf. J.-B. Brunon, «La formation des prêtres», dins *Les prêtres dans la pensée de Vatican II* (*Vocation* 233 [1966], 87-92); J. Sauvage, «Orientations conciliaires pour la formation des prêtres», *ibíd.*, 193-223.

6. Cf. Comisión Episcopal del Clero, *La formación permanente de los sacerdotes* (Simposio 1992), Madrid: EDICE 1993.

7. Resum de la relació del bisbe G. Carraro, en Caprile, *Il Concilio Vaticano II*, IV, 429.

1980; la utilització dels *MCS*, 1986; sobre la *mobilitat humana*, 1986; l'estudi de la *Doctrina social de l'Església*, 1988; dels *Pares de l'Església*, 1989; etc.

L'adaptació dels principis formatius a cada país, també es va complir promptament. La Conferència Episcopal Espanyola ha publicat quatre vegades un *Plan de formación sacerdotal* (*PFS*): 1968 (immediatament després del Concili), 1978, 1986 i 1996 (quan sortí la *Pastores dabo vobis*). El Pla de formació és un vertader *projecte pedagògic*, que atén als principis i és fruit de l'experiència.[8] Les dues últimes edicions incorporen un pla d'estudis. Els seminaris de Catalunya han tingut cura de traduir a la nostra llengua la *PDV* i els respectius plans de formació.[9]

Més enllà dels desenvolupaments teòrics, la *recepció* es fa realitat en la praxi formativa i en l'equipament dels futurs preveres per a la missió pastoral. El decret conciliar encara certs problemes i proposa uns mitjans que s'han aplicat amb més o menys encert. En la tasca educativa hi intervenen diversos factors, entre els quals pesen molt la llibertat de les persones, la traça dels formadors i el clima favorable o no en la mateixa Església.

Entre les línies mestres de la reforma conciliar sobre la formació destaquem les que donen resposta a problemes actuals dels seminaris. La unitat i interdependència de les diverses dimensions de la formació. Una maduresa humana massa feble, que deixa els propòsits formatius sense fonament (cf. *PDV*, 43). L'estudi ha d'estimular el coneixement de la realitat, indispensable per a establir un diàleg constructiu i crític amb el món. La teologia, ella mateixa, té un caràcter essencialment pastoral. Però l'orientació veritablement pastoral dels estudis és una qüestió pendent, que no està renyida amb una formació intel·lectual seriosa. La penúria vocacional condiciona i retarda el discerniment, tot i que el decret insisteix que el procés de selecció s'ha de portar amb fermesa (*OT*, 6). L'espiritualitat ha d'encaminar a una vida evangèlica assumida, marcada per la caritat de lliurament pastoral. Etcètera.[10]

Després del Concili, un seminari major té molt ben determinats els objectius, les etapes i els mitjans d'una formació en comunitat, però més personalitzada. El mateix decret presenta alguna novetat estructural concreta. Estableix un *Curs introductori* a l'inici de la formació. No és un curs amb intenció acadèmica i prou, sinó que cerca d'aconseguir una opció vocacional més madura i donar unitat a la formació posterior. També s'estableix el *Curs de Pastoral* al final dels estudis (acostuma a coincidir amb l'etapa diaconal). Possibilita les interrupcions en la formació i proposa de retardar l'edat de l'ordenació. Aconsella l'ajuda de la psicologia, quan convingui. Demana d'establir *seminaris interdiocesans*, allà on cada diòcesi no pugui atendre la formació ella sola (*OT*, 7).[11]

8. Estudis sobre el «Plan de formación», en Luis Rubio (ed.), *Formar presbíteros hoy*, Salamanca: Sígueme 1988 (en remarco la 3.ª part: A. Montalvo [*et al.*], «Aspectos pedagógicos»).

9. *La formació per al ministeri presbiteral. Pla de formació sacerdotal per als seminaris majors* (trad. A. Soler Soley), Manresa 1989 i Vic 1996.

10. «La formació espiritual unifica i fonamenta les altres dimensions i objectius de la formació del seminarista» (*PFS*, 61). Cf. J. García Velasco, «La formación espiritual en los seminarios mayores», en Rubio (ed.), *Formar presbíteros hoy*, 106ss; P. Laghi, «Causas de la crisis de los sacerdotes jóvenes», *Seminarium* (1991) 530-539.

11. Les diòcesis de la Tarraconense van iniciar el «Seminari Major Interdiocesà» l'any 1988, seguint aquesta orientació del Concili i per indicació expressa de la Santa Seu, que en aquest cas assenyalava de rebre la formació intel·lectual a la Facultat de Teologia, d'acord amb el que diu la *Sapientia christiana*: «És missió particular de la Facultat de Teologia tenir cura de la formació teològica dels qui es preparen per al presbiterat o per a altres

Tanmateix, l'excel·lent *aggiornamento* doctrinal i pedagògic en el tema de la formació, produït arran del concili, s'ha hagut d'aplicar en circumstàncies molt adverses. La severa crisi vocacional que patim —sobretot en el món occidental i en concret a casa nostra—, manifesta una feblesa especialment alarmant de les nostres Esglésies, que perdura des de fa anys. No sols afecta el dinamisme pastoral, sinó que té un influx negatiu en el discerniment serè i en la formació dels candidats. Els documents del postconcili han constituït per als seminaris un ajut inestimable i un sòlid punt de referència, ben cert. Però no n'hi ha hagut prou amb la doctrina per a fer front a la crisi. Una preocupació especial per les vocacions sacerdotals no està fora de lloc, en el conjunt d'una Església tota ella servidora. «El ministeri ordenat és bàsic i vital per a la comunitat cristiana; si s'envigoreix, els diversos carismes i vocacions s'enforteixen i es coordinen; si defalleix, s'afebleixen i es desconnecten.»[12]

Fa trenta-cinc anys que el Vaticà II va aprovar el decret *OT*. S'hauria d'haver aplicat amb més convenciment. La penúria vocacional espanta, frena i indueix a marrades. Si l'Església d'avui vol preparar sòlidament els seus pastors, ha de tornar a escoltar el Concili: cridar i educar els candidats per fer-los capaços de posar-se al servei dels altres carismes, no per acaparar funcions. Sense disponibilitat al projecte de Déu, no pot néixer cap vocació ni encarrilar-se. El decret conciliar ens fa prendre consciència, altra vegada, de la urgent necessitat de preveres, per a fer la memòria i l'actualització de l'ofrena existencial de Jesús, «que no ha vingut a ser servit, sinó a servir i a donar la vida» (Mc 10,45).

---

càrrecs eclesiàstics especials» (*SCh*, 74). També indica que un seminari nombrós, salvada la unitat de direcció, pot tenir diverses comunitats o seccions per a aconseguir millor una formació personalitzada (cf. *OT*, 7).

12. Cf. *Concili Provincial Tarraconense. Documents i resolucions*, Barcelona 1996, pp. 314-315 (citació de la Pastoral dels bisbes bascos, *Presbíteros diocesanos: una necesidad urgente*, 1991).

LA DECLARACIÓ *GRAVISSIMUM EDUCATIONIS*

Maria Claustre Solé

I. BREU HISTÒRIA DE L'ELABORACIÓ DEL DOCUMENT I DE LA SEVA APROVACIÓ

El seu primer títol era *Sobre les escoles catòliques*, però, sortosament, la declaració va acabar portant per nom *L'educació cristiana*. El primer redactat val a dir que era força pobre, massa tímid, amb uns horitzons molt limitats, i no donava, ni de bon tros, resposta als problemes que l'educació tenia plantejats en aquell moment.

A poc a poc es van anar eixamplant els límits alhora que se sortia a la palestra de les exigències dels nous temps. De tota manera, cal reconèixer que no es va anar gaire enllà i la declaració no va deixar de ser un modest intent d'aproximació. El document presentava una fisonomia molt reduccionista: l'escola i, més concretament, l'escola catòlica. Amb tot, cal ser honestos i reconèixer que el tema era força difícil, a causa de la seva complexitat.

Una de les fonts inspiradores o material de treball de què es disposava era l'encíclica *Divini illius magistri* de Pius XI, del 31 de desembre de 1929, on es tocava tant el tema educacional com l'escolar.

Mons. Henríquez apuntava, dins l'aula conciliar, que, pel fet que l'Estat es responsabilitzava cada cop més de l'educació, la tasca de suplència que durant tant de temps havia anat fent l'Església tocava fons, la qual cosa reportaria certes reestructuracions. A causa d'això es podrien invertir més esforços en el camp evangelitzador, i se n'hi haurien d'invertir, fet que no deixaria de tenir les seves repercussions.

El document entrà a l'aula conciliar el 17 de novembre de 1964. La presentació fou encarregada al pare conciliar Mons. Daem, el qual va mostrar el canvi sofert des de la primera redacció, on es parlava d'*escola catòlica* fins a la nova terminologia d'*educació cristiana*. El tema fou sotmès a debat durant tres dies. El dia 19 s'aprovava per àmplia majoria: 1.957 vots a favor i 418 en contra.

II. CONTINGUT I LÍNIES FORÇA

En primer lloc cal recordar que es tracta d'una declaració, no d'una constitució o d'un decret, cosa que ens porta a pensar que els pares conciliars no pretenien d'entrar a fons en el tema i la seva problemàtica. El que pretenien era més aviat deixar palès que aquest tema tenia un espai en la doctrina tradicional de l'Església, alhora que es feia una crida a pares i educadors sobre la importància del tema.

La declaració no excel·leix en novetats en relació amb la doctrina tradicional de l'Església pel que fa a l'educació. Podem adonar-nos com el Concili enceta el tema amb entusiasme i el tracta lliurement, però sense anar gaire lluny; es limita a presentar uns enunciats genèrics i unes línies de força molt generals: el dret universal a l'educació, l'educació cristiana, els responsables de l'educació, els mitjans al servei de l'educació cristiana, la importància de l'escola, deures i drets dels pares, l'educació moral i religiosa en totes les escoles, les escoles catòliques, els diferents tipus d'escoles catòliques, la funció de les universitats i les facultats catòliques, les facultats de ciències sagrades i la coordinació escolar. S'acaba amb una conclusió, també molt general, animant els joves a optar per la tasca educativa, amb un record agraït per tots aquells qui l'exerceixen, esperonant-los a reeixir tant en la pedagogia com en la dimensió evangelitzadora.

Es fa distinció entre *educació* i *escola,* i, en parlar d'educació cristiana, hom se cenyeix —gairebé sempre— a l'escola catòlica. Això planteja un escull: es dóna la primacia a l'escola confessional enfront de l'escola laica, la qual cosa no podia agradar als professionals catòlics immersos en el camp educatiu no confessional.

Així mateix podem veure que es presenta l'educació sota quatre dimensions: dimensió social, dimensió universal,[1] dimensió de llibertat[2] i dimensió dialogal... però sense aterrar ni aprofundir.

Amb tot, cal parar esment en alguns aspectes a tenir en compte del document:

— Es defensa una educació oberta a les diferents cultures, tradicions i llengües.
— No es condemna de manera oberta la coeducació.
— Es demana, encara que de manera discreta, una formació sexual dels educands.

En el document es fa una clara apologia de l'Escola catòlica, amb l'aportació de dos arguments: un de sociològic —l'Església és una societat humana com tantes altres i té ple dret a tenir centres propis d'ensenyament— i un altre de caire pastoral —l'Església té la missió d'anunciar la salvació dels homes i, per tant, necessita disposar de determinats mitjans—. Però el concili no tipifica un model determinat d'escola, sinó que més aviat presenta un programa ampli, sense fer discriminacions.

Es posa en relleu el dret i el deure dels pares a prendre part en l'educació cristiana de llurs fills, donat que són els primers educadors, alhora que es posa l'accent en el paper dels educadors cristians en l'escola catòlica, així com en la necessitat d'una educació moral i religiosa en totes les escoles i la conveniència de fer front a una sòlida formació professional.

Cal remarcar la importància del punt primer:

> «Tots els homes de qualsevol raça, condició i edat, pel fet de la seva dignitat de persones, tenen el dret inalienable a una educació que respongui al propi fi, adequada a la pròpia manera de ser, a la diferència de sexe, a la cultura i a les tradicions pàtries, i al mateix temps ober-

1. En sintonia amb la Declaració dels Drets Humans de l'ONU del 10 d'octubre de1948, així com amb la Declaració dels Drets de la Infància, del 20 de gener de 1959, i amb l'encíclica *Pacem in Terris*, de Joan XXIII, de l'11 de maig de 1963.

2. No tan sols en l'escola sinó també en tot allò que fa referència a l'àmbit científic.

ta a un intercanvi fraternal amb els altres pobles, a fi de garantir la veritable unitat i l'autèntica pau a la terra.»

També cal adonar-se que es recomana que, «a mesura que es fan grans, els alumnes siguin instruïts en una positiva i prudent formació sexual» (*GE*, 1). Aquesta afirmació obrirà la porta a la coeducació, que deixarà de ser una qüestió polèmica per a esdevenir un fet habitual.

Cal reconèixer que la declaració no afronta els greus problemes de l'educació que hi havia plantejats ja en aquell moment. Les freqüents referències a la *Divini illius magistri* de Pius XI deixen clar que es mira més a la tradició del passat que no pas als reptes del futur. Perquè cal admetre que, des de 1929, data de l'encíclica de Pius XI, fins a 1964, la societat havia viscut grans transformacions socials, polítiques i tecnològiques, plantejant nous reptes als responsables de l'educació.

La declaració conciliar no entra en temes com són la democratització de l'ensenyament, el paper del sector públic en la planificació de l'educació, la gratuïtat de l'ensenyament obligatori, el pluralisme educatiu, les diferències educatives i culturals, el paper de pares i educadors, la importància de l'educació de la dona en la recerca d'un lloc en la societat, el paper de pares i educadors en la gestió dels centres... Tampoc no s'esmenta la creació de la Unesco ni la seva tasca. Per tant, no aporta cap llum sobre tots aquests temes.

III. RECEPCIÓ EN EL POSTCONCILI I NOUS DESENVOLUPAMENTS DE LA TEMÀTICA

No podem oblidar que, en el postconcili, en tot l'Estat espanyol es viu la febre del desenvolupament fins a convertir-se en un país plenament industrial. Es respiren aires d'obertura. El primer pas es va fer amb la promulgació de la Llei Orgànica de l'Estat, aprovada en referèndum, l'any 1969. Es creen grups d'oposició al règim, esdevenint la darrera etapa del franquisme, anys 70-75, una etapa creativa curulla d'entusiasme i il·lusió.

La dècada dels seixanta havia estat marcada per una explosió escolar que, amb cert retard, havia arribat al nostre país. Quan Villar Palasí pren la cartera d'Educació i Ciència s'adona que el problema no és purament universitari, sinó que és el símptoma d'una malestar més profund que gira al voltant de la situació de l'educació en l'Estat espanyol.

En l'any 1970 apareix la Llei General d'Educació, una llei aprovada en les Corts però que necessitava d'una gran reforma fiscal perquè pogués arribar a terme. Aquesta llei era un pla força coherent que organitzava tots els nivells educatius, des de l'educació preescolar fins a la universitària, estructurant-se en una Educació General Bàsica (EGB), comuna i obligatòria, dels sis als catorze anys, un Batxillerat Unificat i Polivalent (BUP) i un Curs d'Orientació Universitària (COU).

En aquest context, l'Església, a l'Estat espanyol, ha de fer una doble tasca: per una banda, s'ha d'adaptar a les noves ordenances jurídiques i, per altra, s'ha d'autocomprendre sota la llum i les exigències marcades pel Vaticà II. Una Església, que, des de la jerarquia, mantenia, al final de la dècada dels seixanta, una tímida postura davant la situació política,

ara experimenta un cert capgirament. Ben cert que el Concili va anar creant una nova mentalitat que aniria infiltrant-se progressivament en els diferents sectors eclesials.

Aquesta etapa es caracteritza per un progressiu procés de secularització i alhora de pluralització. Es donen alhora tres fets gairebé simultanis: es deslegitima el franquisme, es legitima la lluita antifranquista i apareix una autocrítica al nacionalcatolicisme.

L'Església, a l'Estat espanyol, participa de ple en el clima de renovació i de més diàleg que s'experimenta en tota l'Església gràcies als nous aires del Vaticà II. En acabar el Concili, els bisbes de l'Estat espanyol fan públic un document, adreçat a l'Església d'aquest país, on es diu:

> «Hem de confessar que, a vegades, ens hem adormit en la confiança de la nostra unitat catòlica, emparada per lleis i tradicions seculars. Els temps canvien. Cal envigorir la nostra vida religiosa dins l'esperit renovador del Concili. El Papa ens ho exigeix. Hem de conèixer millor la realitat socioreligiosa del nostre poble, sumant al nostre patrimoni tradicional la riquesa dels nous desenvolupaments...»[3]

A partir de la constitució *Gaudium et spes*, l'Església assumia una postura neta sobre la persona humana i els seus drets, sobre la societat i les seves estructures, així com també sobre la presència del cristià en la vida social, sobre les atribucions de l'Estat i les seves limitacions. Val a dir que es van desvetllar temors en bona part de la societat espanyola. Els debats sobre la llibertat religiosa no deixaven d'aixecar recels i inquietuds.

En els anys que seguiren el Concili, l'Església del nostre país es va comprometre a posar en pràctica l'esperit conciliar revisant les seves estructures pastorals, defensant la seva independència, afavorint la renovació eclesial en tots els àmbits... fins a convertir-se en un sector dinàmic renovat i renovador. Conceptes com participació, pluralisme, democratització... foren estudiats abans en el camp eclesial que en el civil i polític.

El tema de la revisió del Concordat fou una font generadora de tensions entre el règim, la jerarquia espanyola, la nunciatura i el Vaticà, perquè dintre l'episcopat de l'Estat espanyol hi havia un sector conservador que no veia amb bons ulls els nous aires de reforma, acusant el sector més renovador de no voler un nou concordat, optant per uns acords parcials. Aquests conflictes no es donaven tan sols entre els bisbes, sinó també entre alguns nuclis de la mateixa societat.

Cal fer esment també del fet que la declaració sobre la Llibertat Religiosa del Concili Vaticà II va obligar a modificar la legislació espanyola per a introduir-hi el dret civil de la llibertat religiosa. El Concili qüestiona l'obligatorietat de l'ensenyament de la religió; però, a l'Estat espanyol, caldria esperar fins a 1979 per a poder veure com la legislació civil de l'Estat reconeix aquest dret.

Documents significatius d'aquesta època són els següents.

La Iglesia y la educación en España, hoy, del febrer de 1969, un veritable directori a nivell de criteris. Es manté la confessionalitat del sistema escolar, però no es defensa en base a la confessionalitat de l'Estat sinó recolzant-se en el fet sociològic que la majoria dels espanyols eren catòlics pel fet de ser batejats. La classe de religió té un caràcter eclesial en

3. *La Iglesia y la educación en España, hoy,* n. 1, Madrid 1969.

mans dels mestres, però amb missió rebuda de l'Església. L'autoritat civil ha de proporcionar el marc on aquesta tasca es pugui dur a terme.

La Llei General d'Educació de 1970. Aquesta llei ha estat vigent fins a 1990 i va suposar un canvi radical en el sistema educatiu espanyol. La llei, precedida d'un ampli debat, es mou en el context del Concordat de 1953, però deixa entreveure que hi ha hagut un concili. Es nota un distanciament real entre Església i Estat. Es manté la confessionalitat catòlica de l'ensenyament, però amb molts matisos. La religió ja no és una competència de l'Església i l'Estat. Així mateix, la formació religiosa no deriva de la confessionalitat de l'Estat sinó de la unanimitat de la població catòlica.[4] L'Església assumeix aquesta competència fonamentant-se en el fet que els pares són catòlics i postulen una educació religiosa per als seus fills. Apareix una nova terminologia: la catequesi escolar, amb els catecismes corresponents.

Es viu una època de transició marcada pels fets següents:

1. Una societat caracteritzada per un canvi accelerat: es passa d'una societat tradicional a una societat molt més dinàmica; s'accentua el pas, iniciat anys enrere, d'una cultura agrària a una cultura més i més industrial, alhora que s'entra en el vertigen de la societat de consum.
2. Secularització progressiva de la societat. Això repercuteix en la formació religiosa a les escoles. Es defensa que la catequesi escolar ha de tenir lloc fora de l'escola. La formació religiosa obligatòria troba cada cop més esculls fins a veure's marginada o bé caure en el descrèdit.
3. El cristianisme, viscut abans en termes d'herència familiar, va perdent pes, donant pas a una fe concebuda i viscuda com una opció personal. Això comporta que la catequesi es desplaçarà a la parròquia, on es troba la comunitat de fe. A l'escola li correspon impartir cultura religiosa.

Cal recordar el document *Cristianos por la escuela pública*, elaborat per diferents sectors de comunitats de base. Moviments apostòlics i revistes teològiques i pastorals. En aquest document, que va aparèixer el maig de 1978, es pretenia d'oferir «una altra veu eclesial», en el camp de l'ensenyament, des de la solidaritat amb els pobres.

Com a documents de l'Estat en aquesta etapa cal citar la *Constitució espanyola de 1978* i l'*Acord entre l'Estat espanyol i la Santa Seu sobre ensenyament i afers culturals*, del 3 de gener de 1979.

La dècada dels vuitanta

En aquesta època trobem una societat de la qual podríem remarcar els següents trets:

— Una societat pluralista, fet que anirà agermanat amb una profunda crisi de valors. Cauen els ideals i les utopies i es va imposant el «passotisme», l'escepticisme, la indiferència i l'agnosticisme.

4 Cf núms. 8 i 17

— Una societat en crisi: en aquesta societat canviant, entre la incertesa i l'esperança, podem veure com van ensorrant-se uns fonaments més tradicionals: cauen els valors perennes, els costums immemorials, les veritats eternes... alhora que creix la mobilitat, la provisionalitat, la inseguretat, els conflictes. Ara tot és qüestionable menys la capacitat de relativitzar i qüestionar-ho tot.

— Una democràcia que no s'acaba de refermar. La reconversió industrial ocasionada per les múltiples innovacions tecnològiques comporta l'increment de l'atur. També es dóna una descentralització administrativa i política amb l'aparició del fet autonòmic.

— Una sobrevaloració del subjectivisme i la dimensió personal. Enorme vigència del pragmatisme. Esgotament del pensament utòpic. Reivindicació de la corporeïtat i de la festa. El descrèdit que es viu en el camp religiós no és inferior al que es viu en el camp de la política...

— L'Església va situant-se a poc a poc en aquest estat no confessional i cada vegada la seva veu és més discreta, més silenciosa, més moderada. La Conferència Episcopal ha apostat per la via de la moderació. De tant en tant, alguna veu se'n desmarca, però és una excepció.

En aquest marc el problema de l'educació es va agreujant. Comença a fer-se notar el fantasma del fracàs escolar, fet que obliga a reiterades renovacions dels programes. Aquest fet cristal·litzarà amb la nova llei d'educació: la Llei Orgànica del Dret a l'Educació (LODE), aprovada en el parlament l'any 1985. A grans trets, aquesta llei garanteix als alumnes el dret que sigui respectada la seva llibertat de consciència i les seves conviccions morals i religioses, alhora que obliga els centres educatius a subjectar-se als principis constitucionals de neutralitat ideològica respectant les conviccions religioses i morals. Això comporta el fet de garantir el dret dels pares que els seus fills rebin la formació religiosa i moral que considerin oportuna.

En el cas de Catalunya es dóna una transferència de competències al govern de la Generalitat. A partir d'ara, correspondrà als bisbes de Catalunya, d'acord amb la CEE, definir els objectius i marcar unes pautes en el terreny de l'educació.

Documents més significatius d'aquesta època:

Nota sobre les característiques de la classe de religió, de la Conferència Episcopal Tarraconense, del 21 de febrer de 1983.

Dimensió religiosa de l'Educació catòlica, de la Congregació per a l'Educació Catòlica (Roma, 7 d'abril de 1988).

La dècada dels noranta

Aquesta època ve marcada per ser una societat cada cop més secular, més plural i més canviant.[5] Una societat més moguda pels grans mitjans de comunicació social i una societat esquinçada en blocs socials cada cop més antagònics. Estem immersos en una societat con-

5. Pel que fa a aquest punt, val la pena de llegir el llibre de F. Riu i Rovira de Villar, *Evangelitzar a l'escola,* Barcelona 1996, p. 41.

sumista, urbana, massificadora i alhora despersonalitzadora. Al mateix temps és una societat més conscient dels drets de les minories (homosexuals, immigrants) i de manera especial és conscient de la necessitat que la dona vegi equiparats els seus drets als de l'home.

Pel que fa a l'àmbit religiós, es pot constatar amb facilitat la brusca davallada en les pràctiques religioses en general i l'assistència a la missa dominical en particular. L'Església ha anat perdent influència social, ensems que es dóna una forta crisi de valors.

A nivell educatiu ens trobem amb la nova llei, la LOGSE, que apareix el dia 3 d'octubre de 1990. En el debat d'aquesta llei, les relacions entre Església i Estat es fan més tenses. La LOGSE recull tots els projectes reformistes del PSOE, però sembla que aquesta llei ja té els dies comptats. D'aquesta etapa cal citar, entre altres, els següents documents:

Diseño curricular base de Religión y Moral católica. Educación Infantil y ESO, de la Comissió Episcopal d'Ensenyament i Catequesi, Madrid 1991.

Profesores de religión. Requisitos básicos para la obtención de la DEI, de la Conferència Episcopal Espanyola, Madrid 1993.

Directori general per a la Catequesi, Congregació per al Clergat, Roma, agost de 1997.

El profesor de religión católica. Identidad y misión, Comisión Episcopal de Enseñanza y Catequesis, Madrid, gener de 1998.

Els professors de religió, de les Delegacions Diocesanes d'Ensenyament de Catalunya, Barcelona, maig de 1999.

Els crèdits de religió en l'Educació Secundària de Catalunya, de les Delegacions Diocesanes d'Ensenyament de Catalunya, Barcelona, maig de 1999.

En el moment actual cal evitar de caure tant en l'apologètica com en l'apocalíptica, amb una mirada atenta per a descobrir no tan sols els reptes sinó també les oportunitats del moment present. Al llindar del nou mil·lenni veiem emergir una nova generació social. Anys enrere era la generació del *no*, la del jovent que optava per quedar-se al marge. Ara es demana més i més qualitat en tots els àmbits, també en l'ensenyament. El fet que entrin en crisi les grans causes significa que cal descobrir que els camins de la utopia es despleguen per altres vies: associacions diverses, ONG, creativitat. Ara s'emfastitza el valor d'allò simple, quotidià, proper, trivial...

Tenim al davant una generació immersa en la realitat virtual, capacitada per a somniar artificialment la realitat. Quan un no es troba de bon grat en la pròpia pell o en el propi entorn, es pot navegar, construir el propi món, fent de la realitat virtual el perllongament dels propis desitjos. En aquest marc, estigmatitzat sovint pel conflicte, ens cal dissenyar i prendre consciència de les oportunitats, dels riscs i dels reptes que se'ns plantegen dia a dia per a un retrobament entre el món dels joves i l'educació.

LA DECLARACIÓ *NOSTRA AETATE*

JOSEP CASTANYÉ

1. ANTECEDENTS

La declaració *Nostra Aetate* sobre les religions no cristianes s'ha de situar en el conjunt de documents del Concili Vaticà II que, d'una manera específica i amb una intenció especial, es refereixen a les relacions de l'Església catòlica amb tots aquells qui no en formen part: *Ad Gentes*, *Unitatis Redintegratio* i *Dignitatis Humanae.*

Tradicionalment i fins a les portes del Vaticà II, el tractament que en el si del catolicisme es donava a les religions no cristianes girava entorn de la qüestió de la «salvació dels infidels», qüestió que sovint es responia en el marc d'una interpretació extremadament rigorista de l'axioma «fora de l'Església no hi ha salvació». Les concepcions més benvolents envers les altres religions es limitaven a subratllar els temes de la «fe implícita» en Jesucrist, el seguiment de la pròpia consciència i l'afirmació de la voluntat salvífica de Déu. Les concepcions de la teologia cristiana que volien anar més enllà de la simple condemna solien ser el resultat de la combinació i valoració d'aquests tres elements juntament amb l'afirmació de la plenitud de salvació donada en el Crist, únic mediador. De fet, es tractava d'avaluar el grau de salvació possible fora o al marge del cristianisme professat explícitament.

Són molts els fets que van provocar una atenció creixent per part de la teologia catòlica al tema de la relació del cristianisme amb les religions no cristianes. A partir de la Segona Guerra Mundial es dóna un canvi progressiu i profund en el context cultural i religiós occidental. Un dels factors determinants d'aquest canvi és la presència cada vegada més forta de tradicions religioses no cristianes, que comporta una convivència de cristians amb seguidors d'altres religions i, per tant, també un augment de les relacions mútues. Per altra banda, la incidència creixent dels mitjans de comunicació porta al món occidental la presència d'unes cultures i mons simbòlics que, tot i ser molt diferents dels tradicionals, expressen i contenen una sensibilitat i una consciència espiritual i moral altament desenvolupades.

Els primers contactes mutus ajudaven a superar prejudicis i anatematitzacions generals, i aquests mateixos contactes exigiren aviat un coneixement més profund i fonamentat de les «altres» tradicions religioses. Aquest mateix dinamisme va provocar en molts teòlegs cristians la consciència de la necessitat d'un coneixement seriós i contrastat d'aquestes tradicions religioses no cristianes, que fins aleshores, sovint, havien estat considerades com errors, negacions de la única veritat revelada o fruit de les argúcies del dimoni. D'aquesta manera, ja durant els anys cinquanta, anaren apareixent importants reflexions teològiques que obrien una nova perspectiva en el tractament de les relacions entre l'Església catòlica i

les religions no cristianes. Aquesta nova sensibilitat demanava, ara, poder determinar fins a quin punt aquestes altres religions no cristianes podien ser també portadores d'elements de salvació. Eren justament els temps previs a la convocatòria del Concili Vaticà II.

2. Història de la declaració conciliar

A l'hora de determinar els temes a tractar en el Concili, cap de les comissions preparatòries no havia rebut la indicació de parlar de les relacions de l'Església amb les altres religions. Va ser el papa Joan XXIII qui, el setembre de 1960, va encarregar al cardenal Bea que, en qualitat de president del recentment creat Secretariat per a la Unió dels Cristians, preparés el projecte d'una declaració sobre les relacions de l'Església catòlica amb el poble d'Israel. Cal recordar que el món jueu sentia més aviat simpatia pel papa Joan XXIII, el qual, ja mentre exercia com a delegat apostòlic a Turquia durant la Segona Guerra Mundial, havia pogut salvar molts jueus del terror nazi. Ara, en la fase preparatòria del Concili, aquests, agraïts per una banda i desitjosos per l'altra que l'Església renunciés a les acusacions contra el poble jueu pel que fa a la mort del Crist, van multiplicar els contactes, i arribaven a proposar-li la creació d'una comissió especial per a tractar les relacions entre catòlics i jueus. L'esquema encarregat al cardenal Bea, que portava el títol *Decret sobre els jueus*, va quedar aviat enllestit i pogué ser lliurat a la Comissió Preparatòria Central el juny de 1962. L'existència d'aquest esquema, coneguda per indiscreció periodística, va provocar una reacció extremadament negativa per part dels països àrabs, de tal manera que la Comissió Central va creure oportú de retirar l'esquema per tal que no fos discutit a l'aula conciliar. Les relacions entre jueus i àrabs passaven per uns moments particularment difícils i aquests veien com a especialment provocador que l'Església manifestés una postura benvolent envers els jueus.

Al marge d'aquest fet, era la primera vegada que un concili reunia una quantiat de pares provinents de països tan diversos, països, molts d'ells, on sovint l'Església catòlica era una petita minoria i sofria una forta pressió per part de les religions més esteses. No és, doncs, d'estranyar que, ja durant la primera sessió, alguns pares conciliars expressessin la conveniència de tractar amb profunditat el tema de les relacions de l'Església catòlica amb les religions no cristianes.

No va ser fins ja molt avançada la segona sessió conciliar (8 de novembre de 1963) que es va poder distribuir als pares conciliars el capítol quart del *Decret sobre ecumenisme*, que portava com a títol *La relació dels catòlics amb els no-cristians i sobretot amb els jueus*. Una setmana després se'ls va lliurar el cinquè capítol, que tractava de la llibertat religiosa. Però, de fet, durant aquesta segona sessió conciliar només es van discutir els tres primers capítols de l'esquema. El fet de no haver-se distribuït encara aquest capítol quart, que tractava específicament de les relacions entre l'Església catòlica i el judaisme, no havia pas impedit, però, que el tema aparegués amb força en el decurs de les intervencions dels pares conciliars. Mentre que uns consideraven el tractament del tema jueu com a totalment necessari, d'altres ho veien del tot innecessari, quan no contraproduent. Destaca, en aquest sentit, la reacció d'un gran nombre de bisbes dels països de l'Orient Mitjà i també d'alguns d'Àsia i Àfrica, que no van poder dissimular l'estranyesa pel que anomenaven un tracte de prefe-

rència envers els jueus. Aquesta impressió prenia encara més força, creien ells, quan en l'esquema no es parlava ni es feia cap menció de l'hinduisme, del budisme, del confucianisme i, encara menys, de l'animisme. La confrontació de les postures no va pas canviar quan, pel novembre, el cardenal Bea els va lliurar el text del capítol quart. Tampoc no va aminorar l'oposició al tractament del tema la presentació del cardenal Bea, que insistia amb força en el caràcter estrictament religiós i teològic de l'esquema i que, com a tal, requeria ser jutjat al marge de tota consideració política. De fet, la sessió general es va concloure sense discutir el text del capítol i, per tant, sense haver pogut fer cap votació sobre si s'acceptava o no com a base de discussió. D'aquesta manera, el tractament de les relacions de l'Església amb els jueus quedava encallat una vegada més: no solament no es feien propostes concretes sobre el contingut del seu tractament o sobre el lloc on calia situar-lo, sinó que ni tan sols s'havia decidit si el Concili n'havia de parlar o no. Al llarg d'aquesta sessió, però, en l'aula conciliar s'havia anat imposant la convicció general que el tema era totalment indefugible.

Entre la segona i la tercera sessió van tenir lloc alguns esdeveniments que van accentuar aquest canvi de sensibilitat en molts pares conciliars pel que fa a la qüestió dels jueus. Entre aquests fets cal situar el viatge de Pau VI a Terra Santa (4-6 de gener de 1964), la creació d'un Secretariat per a les Religions no Cristianes (17 de maig de 1964) i la publicació de l'encíclica *Ecclesiam suam*, on el papa prenia una postura molt decidida a favor del diàleg i en què es fa referència explícita també als «seguidors de les grans religions afroasiàtiques». El papa deia en aquest escrit programàtic: «No volem negar el nostre respectuós reconeixement dels valors espirituals i morals de les diverses confessions religioses no cristianes» (*ES* 101).

Al començament de la tercera sessió (1964), el Concili va aprovar el capítol segon de la constitució *Lumen Gentium,* on, referint-se de manera general a les religions no cristianes, es diu que aquestes «s'ordenen al poble de Déu de maneres diverses». I, més explícitament: «Tot allò de bo i vertader que hi ha en elles, l'Església ho veu com una preparació de l'Evangeli» (*LG* 16). Durant la tercera sessió conciliar (25 de setembre de 1964) va ser presentada als pares una nova redacció del decret sobre l'ecumenisme, inspirat tot ell per aquest esperit de la constitució *Lumen Gentium.* Aquesta nova redacció del decret sobre l'ecumenisme tenia dos apèndixs: el primer tractava dels jueus i el segon de la llibertat religiosa.

D'aquesta redacció en ressalten dos trets principals: primer, la desaparició de tota afirmació recriminatòria a les actuacions dels jueus envers el cristianisme («deïcidi»), malgrat el to més cautelós i reservat si es compara amb redaccions anteriors, i segon, que, per primera vegada, dedica una extensió semblant al tractament de les relacions amb les altres religions. Recollint les primeres discussions a l'aula conciliar, se'n va fer una nova redacció que va ser presentada als pares durant la mateixa sessió conciliar i que ja va ser determinant respecte del text aprovat definitivament. La figura que determina les relacions entre l'Església catòlica i les religions no cristianes és la dels cercles concèntrics, avaluant les religions no cristianes segons l'ordre d'una menor a una major proximitat a l'Església catòlica: les religions no cristianes, l'islamisme i, finalment, el judaisme. Amb petits retocs de detall, aquest esquema va ser acceptat en la votació final i solemne del 7 de desembre de 1965.

3. Principals afirmacions de la declaració

El punt de partença de la declaració és la humanitat sencera en el seu procés històric, en la configuració del qual participen tots els homes. El punt de partença és, doncs, una unitat antropològica bàsica comuna a tots els homes i, per tant, comuna també a totes les religions. És en aquest marc històric i cultural general de tota la humanitat on el Concili situa la funció de les diferents religions: «Els homes esperen de les diverses religions una resposta als difícils enigmes de la condició humana, enigmes que, com en altre temps, inquieten profundament el cor humà» (*NA* 1). Tant les religions no cristianes com l'Església catòlica intenten donar una resposta a aquests enigmes. Per això, les religions són un factor més en el procés de configuració de la societat humana, sense que la seva participació i el seu compromís en aquestes tasques signifiquin una abdicació de l'especificitat particular de cadaescuna. Ja en altres moments el Concili s'havia referit de manera semblant a aquest marc històric on cal inscriure tota activitat humana, tant profana com religiosa (*GS* 24,1; 92,5; *AG* 7,3). Si alguna cosa uneix totes les religions és l'expressió d'aquest origen i aquesta unitat de la humanitat, que radica en el mateix designi de Déu.

A partir d'aquest enquadrament antropològic, el Concili adopta envers «les diverses religions no cristianes» (*NA* 2) una actitud general totalment favorable i que contrasta fortament amb la condemna o rebuig tradicionals. Segons el text, les religions «intenten, de diferents maneres, superar la inquietud del cor humà, proposant uns camins, és a dir, doctrines, normes de vida i ritus sagrats» i que poden ser de gran validesa, ja que «l'Església catòlica no rebutja res d'allò que és veritable i sant d'aquestes religions» (*NA* 2bc).

No cal insistir en la novetat d'aquesta postura per part de l'Església catòlica. A partir d'aquí s'obre, per primera vegada, en el si de l'Església catòlica, un camí de possible apropament, trobada i diàleg amb les altres religions, unes religions que, fins ben poc abans, plenes d'errors i falsedats com eren jutjades, com a molt podien ser tolerades.

Però el text conciliar precisa aquesta valoració inicial. Mentre que el valor positiu d'aquestes religions radica en el fet de ser «propostes de camins», el Concili recorda que, justament enfront dels molts «camins» de les religions, ella «anuncia i té el deure d'anunciar incessantment el Crist, que és el camí, la veritat i la vida (Jn 14,6)». És a dir, una postura oberta envers les altres religions no pot convertir-se en raó per a renunciar o posar en dubte la unicitat del camí cristià enfront dels molts camins de les religions, perquè és «en Ell [Crist] que els homes troben la plenitud de la vida religiosa» (*NA* 2c). La relació i col·laboració amb membres d'altres religions s'ha de fer, doncs, des de la confessió i el «testimoniatge de la fe i de la vida cristiana».

L'apartat tercer és dedicat a l'islamisme. El text destaca molt positivament els punts de coincidència, sobretot pel que fa a la unicitat i transcendència de Déu, a la paternitat comuna d'Abraham i a l'arrel judeocristiana de l'islamisme. Amb una referència a un passat no sempre net de culpa pel que fa a les relacions mútues, el Concili exhorta a l'oblit d'aquest passat, a la comprensió mútua i a la col·laboració en l'impuls dels valors humanitzadors.

L'apartat quart, el més llarg de la declaració, és dedicat a «la religió jueva». Segons el concili, es dóna un relació essencial entre l'Església —que «reconeix que els inicis de la seva fe i de la seva elecció es troben ja en els patriarques, en Moisès i en els profetes» (*NA* 4b)—

i el judaisme. Tants són els valors i continguts que professen les dues religions que el Concili pot afirmar que «el patrimoni espiritual comú a cristians i jueus és tan gran...» (*NA* 5e).

Però, malgrat els molts trets comuns, el Concili destaca també que el poble jueu [«Jerusalem»] no va ser capaç de prosseguir el camí que Déu certament havia iniciat amb ells, però que havia continuat i completat amb el Crist. Només alguns van acceptar la fe cristiana. Tot i el rebuig de Jesús, el Concili —recollint la perspectiva paulina de Rm 9-11— recorda que Déu no ha retirat el seu favor i els seus dons al poble jueu.

La declaració també s'allunya de l'acusació multisecular segons la qual el poble jueu hauria estat el veritable causant de la mort de Jesús, ja que, si bé eren jueus els causants de la mort de Jesús, el que aquells jueus «van fer en la passió de Jesús no pot ser imputat ni indiscriminadament a tots els jueus que llavors vivien ni als jueus d'avui» (*NA* 4f). Segons el concili, la causa de la mort de Jesús cal atribuir-la als «pecats de tots els homes». En redaccions anteriors el text rebutjava expressament el qualificatiu de «deïcides» de què havien estat objecte els jueus per part dels cristians, però aquesta expressió explícita va desaparèixer de la redacció definitiva.

En l'últim apartat la declaració reprèn el to universalista inicial i exhorta a la fraternitat envers tots els homes, una fraternitat que exclou tota mena de discriminació, sigui per la raó que sigui.

4. Porta oberta cap a un futur de diàleg interreligiós

És evident que una declaració d'aquestes dimensions no pot resoldre el problema o problemes que plantegen les relacions de l'Església catòlica amb les religions no cristianes, però sí que és important de subratllar que aquesta breu declaració, juntament amb la doctrina exposada en els altres documents conciliars, representa un canvi radical de perspectiva pel que fa a la postura oficial de l'Església catòlica envers les religions no cristianes.

Aquesta nova perspectiva ha tingut una incidència determinant en el desenvolupament de la teologia catòlica postvaticana. Per una banda, s'ha produït una proliferació extraordinària d'estudis específics sobre les altres religions, s'han multiplicat els intercanvis mutus, s'ha potenciat el diàleg i, sobretot, s'ha creat un nou clima de respecte i acceptació que només podran servir per al bé de tots. Per altra banda, aquesta nova perspectiva ha forçat la teologia catòlica a reconsiderar moltes de les seves concepcions condemnatòries de les religions no cristianes, ensems que l'ha portada a eixamplar el seu camp de consideració, de tal manera que, actualment, el seu centre d'atenció ja no està a determinar la possibilitat de salvació en el si d'aquestes religions, sinó a aconseguir un consens bàsic sobre el paper que juguen les diverses religions en un únic pla de salvació de Déu.

LA CONSTITUCIÓ *DEI VERBUM*

ARMAND PUIG I TÀRRECH

LA GÈNESI I LA NOVETAT DE *DEI VERBUM*

La història del Concili Vaticà II és un trenat de conflictes i consensos.[1] L'exemple més eloqüent de treball dificultós previ i concomitant a les sessions conciliars el constitueix, sense cap mena dubte, la constitució dogmàtica sobre la Revelació Divina (*Dei Verbum*) (= *DV*). Aprovada massivament en sessió pública i promulgada el 18 de novembre de 1965 amb 2.344 vots favorables i tan sols 6 vots contraris, el text final, enriquit amb molts retocs i esmenes, substituïa l'esquema que havia aprovat la Comissió Teològica Preparatòria, presidida pel cardenal Ottaviani, prefecte de la Congregació del Sant Ofici. Tot just iniciat el Concili, aquest esquema, anomenat *De Fontibus Revelationis,* va ser refusat per gairebé els dos terços dels pares conciliars (20-IX-1962).[2] Joan XXIII es féu ressò d'aquest refús i decidí nomenar una Comissió Mixta, presidida pels cardenals Ottaviani i Bea, antic rector del Pontifici Institut Bíblic i president del Secretariat per a la Unitat dels Cristians. D'aquesta manera s'obria la porta a la sensibilitat ecumènica i al reconeixement de la centralitat de la Sagrada Escriptura, fets que determinarien tot el Vaticà II. En qualsevol cas, la Comissió Mixta elaborà un nou esquema, *De Revelatione Divina*, que no passava de ser un compromís, insatisfactori, entre les dues posicions. El nou papa, Pau VI, suprimia la Comissió Mixta i nomenava el cardenal Florit, de Florència, i el bisbe Charue, de Namur, perquè encapçalessin una nova Comissió i procedissin a la redacció d'un nou esquema. Aquest esquema explicitava una concepció diversa de revelació en línia cristocèntrica i històrica. Així superava decididament les tesis neoescolàstiques i integrava la instrucció *Sancta Mater Ecclesia* sobre la historicitat dels evangelis (14-V-1964), publicada per la Pontificia Comissió Bíblica. L'esquema fou debatut finalment a l'aula conciliar (30-IX/6-X-1964). Però ni aquesta primera discussió ni la segona (20/22-IX-1965) no canviaren la substància ni les prioritats del nou esquema, anomenat *Dei Verbum*: la Sagrada Escriptura esdevenia el centre de la reflexió sobre la revelació com a font única i privilegiada que mostra a la humani-

1. E. Fouilloux, prologant el llibre de J. GROOTAERS, *Actes et acteurs à Vatican II* (BETL 139) Leuven: Peeters 1998, considera la història del Vaticà II com a «conflictuelle et consensuelle tout à la fois».

2. Aquest refús contribuí a la definició progressiva d'una «consciència» comuna en molts dels pares conciliars. Vegeu G. RUGGIERI, «Il primo conflitto dottrinale», en G. ALBERIGO (ed.), *Storia del Concilio Vaticano II. Vol. 2: La formazione della coscienza conciliare, ottobre 1962-settembre 1963*, Leuven - Bologna: Peeters - Il Mulino 1995, pp. 259-293. Segons aquest autor, fou en la discussió sobre l'esquema *De Fontibus Revelationis* on es forjà l'opció conciliar a favor de la pastoralitat de la doctrina, ja expressada per Joan XXIII en la convocatòria del Concili. Vegeu la Introducció d'aquest volum a càrrec d'E. Vilanova.

tat el designi salvador de Déu, mentre que la relació entre Escriptura i Tradició quedava reservada per al capítol segon del document.[3] Els canvis foren menors després que el mateix Papa presentés un grup d'esmenes (*modi*) a la Comissió, quan aquesta ja havia enllestit els treballs (octubre de 1965). Pau VI cercava el màxim consens possible, tot i que això implicà segurament la pèrdua d'alguns elements, la juxtaposició de perspectives i la sola incoació d'alguns desenvolupaments. Tanmateix, cal dir que el pas endavant era enorme, i la unanimitat final el refrendava i el deixava consolidat. La teologia catòlica queda delimitada per un «abans» i un «després» de la *Dei Verbum*. Amb aquesta constitució es tancava la teologia posttridentina i s'obria un període nou, caracteritzat, d'una banda, pel retorn a les fonts, és a dir, la redescoberta de la *norma normans non normata*, la Sagrada Escriptura, inserida en l'ampli marc de la Tradició, i, de l'altra, per la percepció intensa d'un Déu personal, amic dels homes, que ha habitat entre nosaltres en la persona del Fill i que es fa present en la història en virtut de l'acció de l'Esperit.[4]

El text final de la *DV* representa el «triomf» de l'anomenada «majoria» renovadora sobre la «minoria», defensora de les posicions teològiques neoescolàstiques. Almenys així ho considerà la premsa internacional, sobretot després del refús de l'esquema *De Fontibus Revelationis*. La realitat, però, és més complexa. En el Concili hi conflueixen múltiples posicionaments que tipifiquen les diverses maneres d'entendre el paper de l'Església en el món contemporani durant els anys cinquanta i que dialoguen entre elles durant les sessions conciliars. Impulsats per les intuïcions profètiques de Joan XXIII i per les aportacions dels experts, els pares conciliars es llancen a una superació de l'esperit de condemna i de controvèrsia, característic de la Contrareforma, i obren les portes a la «nouvelle théologie», a K. Rahner i a la teologia centreeuropea, i admeten tesis significatives de la teologia protestant sobre la Paraula de Déu i sobre la història de la salvació (recordem que O. Cullmann és un dels auditors no catòlics del Concili). Enrere queda una visió que es fixa unilateralment en les declaracions del magisteri com a constitutiu determinant de la Tradició de l'Església. En aquest punt, s'aprecien clarament les diferències entre els decrets del Concili de Trento i la relectura posterior, sobretot la que es féu en el Concili Vaticà I. Així, per exemple, Trento concedia un lloc essencial als quatre evangelis com a «fons omnis veritatis salutaris» i accentuava d'aquesta manera la unitat entre Escriptura i Tradició, d'acord amb la doctrina vigent des dels Pares de l'Església. D'altra banda, el Vaticà I és integrat en la *DV* segons aquell principi interpretatiu que caracteritza la Tradició: el Vaticà II promou una relectura dels dos concilis anteriors a l'interior d'un marc de comprensió divers. La teologia s'aparta ara de les concepcions abstractes i ahistòriques i es decanta per una hermenèutica de tipus històric que poua sense parar en la Paraula entesa com a mediació de la revelació de Déu. L'Església, i en primer lloc el magisteri, se situarà com a servidora de la Paraula i desenvo-

3. Vegeu R. Burigana, *La Bibbia nel Concilio Vaticano II. La redazione della Costituzione «Dei Verbum» del Vaticano II* (Testi e Ricerche di scienze religiose n. s. 21), Bologna: Il Mulino 1998. També es pot consultar F. Gil Hellín, *Constitutio Dogmatica de divina Revelatione Dei Verbum,* Roma, Città del Vaticano 1993.

4. Del fons del c. I de *DV* emergeix una imatge del Déu que es revela en una història que és lloc de salvació, i que ho fa de manera personal i humanitzant. Com observa agudament J. Perarnau: «(*DV*) es un gran esfuerzo para estructurar de nuevo la vida cristiana y eclesial sobre la base del Dios vivo» (*Constitución dogmática sobre la Revelación divina* (Constituciones y Decretos del Concilio Ecuménico Vaticano II 7), Castelló 1966, p. 14).

luparà una funció d'interpretació autoritzada, però sense pretensió de col·locar-se pel damunt d'aquesta Paraula. La doctrina, els dogmes, resten, en expressió de W. Kasper, sota la paraula de Déu.

La Paraula, mediació de la revelació de Déu

La Constitució *Dei Verbum* s'articula en sis capítols dedicats a la revelació (c. I), la Tradició en relació amb l'Escriptura (c. II), la naturalesa del text bíblic com a text inspirat, contenidor de la veritat salvadora i objecte d'interpretació (c. III), el caràcter propi i relació dels dos Testaments i la relació mútua (cc. IV i V) i la centralitat de l'Escriptura en la vida de l'Església (c. VI). Òbviament, l'element central de la *Dei Verbum* és la Paraula de Déu escrita i transmesa, interpretada i viscuda, però *en la mesura* que és la mediació objectivada d'un designi salvador, que troba el seu origen en la bondat i saviesa divines, és a dir, en aquell Déu que s'ha volgut comunicar i revelar per mitjà del Crist en l'Esperit. I, alhora, aquesta revelació, que manifesta la «condescendència de la Saviesa eterna» (núm. 13), es realitza en els fets i les paraules presents en una història carregada de sentit. La història no resulta un espai tancat o una successió incomprensible de fets, sinó el lloc on es desplega l'economia de la revelació, la qual coneix dos moments essencials: un temps d'esperança i un temps de plenitud, un temps de promesa i un temps de compliment. Ambdós moments es caracteritzen per una i moltes paraules de Déu, recollides pels profetes —de fet, tot l'Antic Testament és profecia!—, que culminen en el Verb encarnat, en la persona del Fill, poderós en obres i paraules, herald de l'evangeli. Aquest triple sentit de «paraula de Déu» (autocomunicació personal de Déu, acció de Déu en la història, la Sagrada Escriptura com a mediació de la revelació divina) recorre els dos primers capítols de la *Dei Verbum*.[5] És clar, doncs, que *DV* representa un canvi substancial pel que fa al concepte de revelació: de la comunicació de veritats abstractes es passa a la comunicació personal de vida. L'esdeveniment fonamentador és el designi de Déu i el coneixement d'aquest Déu en virtut de la fe i en el marc del misteri de Crist que unifica Escriptura i Tradició. Tanmateix, val a dir que *Dei Verbum* es ressent de la complexa gènesi d'un document que conegué quatre redaccions i que havia de cercar el compromís entre una concepció exclusiva de la revelació com a doctrina (que ocupava el primer pla en el Vaticà I) i una concepció de la revelació situada en la història, ja promoguda per certs corrents teològics anteriors al Vaticà I (Newman, Blondel, Möhler, entre altres). En l'esquema *De Fontibus Revelationis* s'insistia en el «dipòsit de la fe» o suma de totes les veritats revelades que cal acceptar, mentre que en la constitució *Dei Verbum* s'afirma que la revelació, una de sola, es correspon a l'esdeveniment del Déu que es comunica: la fe és, aquí, confiar-se lliurement i plenament, amb tot el cor, a aquest Déu que parla a la humanitat. Les

5. J. M. Rovira Belloso ha subratllat amb raó que aquests capítols «assenyalen el punt de màxima intensitat doctrinal del Vaticà II» (*Constitució Dogmàtica sobre la Revelació Divina* (Estela 8), Barcelona: Estela 1965, p. 9). En qualsevol cas, *DV* II resta un capítol mediatitzat pel debat teològic sobre la naturalesa de la Tradició i el paper del Magisteri. No es fa qüestió, en canvi, del c. I. D'aquest capítol G. Dossetti afirma: «l'insegnamento più innovatore i più riuscito del Vaticano II» (citat per F. Ardusso, «La "Dei Verbum" a trent'anni di distanza», *Rassegna di Teologia* 37 [1996] 29-45, aquí p. 29).

veritats revelades o «decrets eterns de la voluntat» divina (*DV*, núm. 6) ocupen tan sols un lloc secundari en *DV*, I.[6]

L'encaix d'Escriptura i Tradició

La primera vegada que el terme «per escrit» apareix en *DV* és en el c. II, capítol dedicat a la transmissió de la revelació divina. Es tracta d'un veritable encert, ja que d'aquesta manera, en paraules de K. Stendahl, bisbe luterà, queda clar que el llibre de la Bíblia no és, com a tal, un objecte de fe. La fe és l'oferiment de la voluntat agraïda al Déu que estima i es dóna personalment en la persona del Fill. Aquest, però, ha viscut entre els homes i els ha il·luminat amb la seva presència, els ha parlat mitjançant el seu ministeri, sobretot amb la seva mort i resurrecció. I tots aquests «fets i paraules» de Jesús han estat recollits pels apòstols, de manera que la bona notícia anunciada per Jesús, el Crist, es continua amb l'anunci de l'evangeli, impulsat per l'Esperit Sant enviat a l'Església i inspirador dels escrits que conformen «el missatge de la salvació». Per tant, la tradició cristiana sorgeix de l'evangeli i, per això, cal relacionar estretament *DV* 4 i *DV* 7. Seguint Trento, el Vaticà II privilegia l'evangeli com a «font de tota veritat salvadora i de tota norma de conducta» i estableix així una base i un punt de referència inestimables a l'hora de comprendre què és la Tradició. El caràcter apostòlic d'aquesta Tradició és la *plaque tournante* entre el ministeri de Jesús de Natzaret i el testimoniatge de la seva resurrecció, rebuts i incorporats pels apòstols. La Tradició no és un cos tancat de proposicions o hàbits sinó un dinamisme creixent que viu i actua dins i per tota l'Església. Des d'aquesta òptica cal interpretar *DV* 7 i 8.

En efecte, la predicació dels apòstols, feta per encàrrec del mateix Senyor, escampa l'evangeli, el missatge de la salvació. Per predicació cal entendre les paraules però també la vida i les institucions. Les tres dimensions de la Tradició són, en conseqüència, l'anunci i explanació del missatge cristià, el testimoni de vida que li és consubstancial i les estructures sacramentals i eclesials que l'expressen i vehiculen. El missatge salvador arrenca de Jesucrist i de l'Esperit, el gran intèrpret de les paraules de Jesús, l'inspirador dels textos que reflecteixen aquest missatge, escrits pels apòstols o pels deixebles dels apòstols. L'aparició dels textos que formaran el cànon del Nou Testament resulta ser un moment substantiu de la Tradició, ja que «la predicació apostòlica expressada de manera especial en els llibres inspirats... progressa en l'Església amb l'assistència de l'Esperit Sant» (*DV* 8). És a dir, hi ha «un únic dipòsit sagrat de la paraula de Déu» (*DV* 10), una «mateixa font divina» (*DV* 9), de la qual brolla allò que Déu ha volgut comunicar a l'Església perquè s'hi adherís, ho conservés, ho celebrés, ho visqués i ho difongués. Aquesta font, que cal transmetre de generació en generació, és l'evangeli, el qual resta el criteri de verificació de la vida de l'Església i de cada creient. El missatge salvador, incoat pels profetes de la primera aliança, tro-

6. Hi ha dues maneres de valorar aquest fet. Per a alguns (p. ex., P. Eicher, *Offenbarung. Prinzip neuzeitlicher Theologie*, München 1977) la teologia de les veritats revelades és l'antítesi de qualsevol teologia hermenèutica (p. 511). Per a d'altres, la *Dei Verbum* resta un clar exponent del desenvolupament del dogma, ja que reacciona contra una visió exclusivista de l'aspecte cognitiu de la fe (p. ex., H. de Lubac, *La Rivelazione divina el il senso dell'uomo. Commento alle Costituzioni «Dei Verbum» e «Gaudium et Spes»*, Milano: Jaca Book 1985, p. 111).

ba la seva plenitud en la paraula de Crist, tal com apareix en els quatre evangelis i com ressona en els altres escrits de la nova aliança. Per tant, la Tradició precedeix, acompanya i difon l'Escriptura, n'esdevé el marc i el suport, la garanteix i l'explica, ja que un únic Esperit traspassa, d'una banda a l'altra, tota la història de la salvació i tota la vida de l'Església. Escriptura i Tradició són dues realitats que han de ser distingides però mai contraposades. Al contrari, la continuïtat i l'harmonia caracteritzen les relacions de l'una amb l'altra: són «una sola cosa i corren cap a la mateixa fi» (*DV* 9). El lloc de l'Escriptura és la Tradició i la norma de la Tradició és l'Escriptura. L'afirmació de Trento sobre la certesa de les veritats revelades, repetida al final de *DV* 9, no consagra una doble llista de veritats, les que es dedueixen de l'Escriptura i les que aportaria la Tradició; més aviat cal dir que la Tradició desenvolupa, estructura o concentra, en les confessions de fe, el dogma, els concilis, les tradicions litúrgiques, els exemples de santedat, tot allò que batega en el cor de l'Escriptura i que és integrat en la vida de l'Església.[7] Per això, la successió apostòlica s'inscriu en la missió de l'Església sencera, la qual «amb la seva doctrina, amb la seva vida i el seu culte, perpetua i transmet a cada generació tot allò que és i tot allò que creu» (*DV* 8). En resum, el cor de la Tradició és la paraula evangèlica, font de veritat i de vida, transmesa per l'Església com a evangeli viu.[8]

El paper del magisteri

Tota la vida de l'Església és, per tant, memòria fidel i actual de la Tradició. En virtut d'aquesta fidelitat l'Església cerca la veritat divina i procura purificar-se d'usos i actuacions («tradicions», en minúscula, com precisa Y. Congar) que desnaturalitzen la seva imatge d'Esposa de Crist. Aquí hi juga un paper insubstituïble l'Esperit Sant, «que fa ressonar la veu viva de l'evangeli en l'Església» (*DV* 8). Gràcies a la seva assistència, la Tradició no és repetició mecànica sinó escolta renovada de la Paraula, progressió i creixement. Un bon exemple el trobem en l'època patrística, a l'interior de la qual la comunió de les Esglésies fixà el cànon dels llibres que havien de ser considerats apostòlics quant a l'origen i, per tant, tinguts per inspirats: la Tradició delimità, progressivament, el conjunt dels escrits canònics del Nou Testament. Després, i en un moviment constant de creixement, la Tradició, entesa com a transmissió de l'evangeli viu, quedà garantida pels bisbes, successors dels apòstols i encarregats de vetllar per l'evangeli predicat pels mateixos apòstols (*DV* 7 i 8). Els bisbes, doncs, tenen la funció magisterial d'anunciar l'evangeli i d'interpretar-lo d'acord amb el «carisma segur de la veritat» que han rebut. Que el magisteri episcopal sigui l'intèrpret autèntic de la Paraula de Déu no vol dir que la interpreti en exclusiva o que el poble de Déu

7. L'íntima connexió entre Tradició i Escriptura fa que quedi ultrapassada la debatuda qüestió de la suficiència o insuficiència material de l'Escriptura de cara a la revelació. Les veritats revelades provenen de l'única font de la revelació de Déu, l'aigua de la qual passa per la sèquia de l'Escriptura i fecunda així, mitjançant una bona xarxa de recs, l'ampli conreu que és la vida de l'Església i la seva gran Tradició.

8. Tradició i vida de l'Església s'identifiquen. M. Semerano anomena l'Església «sagrament» de la Tradició (vegeu «Temi ecclesiologici nel capitolo secondo della *Dei Verbum*», *Lateranum* 61 (1995) 123-145). Aquest autor cita la relació del cardenal Florit (30-XI-1964), que deia: «cum dicta Traditio in tota vita Ecclesiae inscripta sit cum eaque confundatur» (*ibid.*, n. 17).

no pugui apropar-se a aquesta Paraula. Tampoc no es vol dir que el magisteri quedi situat al mateix nivell que la Paraula. Ben al contrari, «no està per damunt de la paraula de Déu sinó que la serveix» (*DV* 10), i per això l'escolta abans de proposar-la i la guarda després que l'ha explicada. El magisteri exerceix, doncs, una funció «positiva» en la mesura que acompanya, sostenint-la i encoratjant-la, la Paraula, proclamada i viscuda, i promou la vida de l'Església, amb l'ajut de l'Esperit Sant, el qual és el gran guardià de la Tradició. La necessària vigilància i les eventuals correccions que arriben quan s'esquerda la comunió de fe pertanyen al servei que el magisteri procura a l'Església: assegurar i garantir el marc de la Tradició, a l'interior de la qual brilla la llum de l'Escriptura. El carisma segur de la veritat així ho confirma, sobretot a propòsit de les declaracions infal·libles. El magisteri és herald de la Paraula i ausculta el *sensus fidei fidelium* que *DV* 8 explicita com a «contemplació» i «percepció profunda» dels creients. Es tracta d'un punt essencial, ja que tot el poble de Déu, guiat per l'Esperit, fa de l'Església un cos viu que camina segons allò que ha rebut i segons allò que transmet de part del Senyor.

L'aportació dels teòlegs

Dins aquest poble de Déu hi ha els estudiosos, teòlegs i exegetes, els quals escateixen la fe i els seus misteris amb la seva recerca i amb mètodes propis, en comunió amb el magisteri i «d'acord amb el sentir de l'Església» (*DV* 23). Els teòlegs catòlics participen d'una tasca que el Concili, en aquest mateix indret, qualifica d'«apostòlica», ja que s'orienta a una comprensió més profunda de les Sagrades Escriptures, cosa necessària per a alimentar tot el poble de Déu i perquè maduri «el judici de l'Església» (*DV* 12). Per tant, la fe viscuda i transmesa del poble de Déu i les interpretacions del text en el decurs de la història, proposades en el marc d'aquesta fe, són part de la Tradició i en constitueixen un ferment viu. Dit això, resta el problema teològic de la interpretació de la Tradició, atès que la Paraula s'encarna i s'actualitza històricament en la vida de l'Església i de les diverses tradicions eclesials. La *Dei Verbum* no tracta aquest punt. En tot cas, cal conjuminar dos principis, tal com proposa U. Betti: mantenir i verificar, críticament si cal, el dipòsit revelat.[9] I, encara, cal subratllar, amb L. A. Schökel, l'acció «transversal» de l'Esperit des de l'assistència concedida als apòstols fins a la seva acció actual, unificadora i promotora de comunió en les diverses instàncies i moments que configuren la Tradició de l'Església, vehicle i arca del tresor de la Paraula.[10]

9. U. Betti, *La dottrina del Concilio Vaticano II sulla trasmissione della Rivelazione. Il capitolo II della Costituzione dommatica Dei Verbum,* Roma 1985, pp. 259-260.

10. L. Alonso Schökel, *Il dinamismo della tradizione* (Biblioteca di Cultura Religiosa 19), Brescia: Paideia 1970, p. 226. De fet, com remarca Ardusso («La "Dei Verbum"», 34), hi ha una recuperació pneumatològica en el Vaticà II que corregeix el corrent cristomonístic propi de la teologia llatina. Així, és cert que la revelació de Déu està tancada (*DV* 4) i el cànon ha quedat clos (*DV* 8), però Déu «parla contínuament amb l'Esposa del seu Fill estimat» i l'Esperit «fa ressonar la veu viva de l'Evangeli» (*DV* 8). La revelació és viva i per això hi ha una Tradició viva que llegeix l'evangeli viu del ressuscitat!

La inspiració de l'Escriptura i la seva interpretació

La temàtica de la inspiració de l'Escriptura (*DV* 11) i de la seva interpretació (*DV* 12) conformen el capítol III de la *Dei Verbum*. Quasi contemporàniament al Concili, P. Benoît i K. Rahner s'havien expressat sobre el difícil tema de la inspiració, subratllant, respectivament, l'acció eficaç de l'Esperit en tota la història de la salvació i l'autoconsciència creient de l'Església primitiva com a catalitzadora dels diversos escrits. Aquestes dues reaccions a una concepció individualista de la inspiració, vinculada als hagiògrafs com a instruments divins més o menys passius, troben el seu lloc en el marc de la *Dei Verbum*. Certament, Déu és «autor» dels llibres sagrats, però també els hagiògrafs són «veritables autors», ja que Déu ha parlat en l'Escriptura «per mitjà d'homes i a la manera humana» (*DV* 12), és a dir, fent servir les seves aptituds i expressant-se mitjançant les seves representacions i sistemes. El Vaticà II no explica la producció del procés d'inspiració, però, d'acord amb l'exegesi patrística, interpreta la inerrància del text en el sentit de «veritat salvadora» i no com si el text quedés «protegit» de qualsevol tipus d'imprecisió.[11] És clar, en qualsevol cas, que la inspiració és un fenomen previ a la declaració de canonicitat, per part de l'Església, en relació a un determinat escrit.

Sobre la temàtica de la inspiració, les qüestions són moltes i complexes. A la inspiració de l'autor sagrat (*auctor*) o hagiògraf, cal afegir que, com diu 2Tm 3,16, «tota l'Escriptura és inspirada per Déu»; és a dir, la inspiració afecta igualment el text o obra literària (*opus*) i l'Esperit actua també en la comunitat, la qual, com a *lector* actual, pren el llibre i el llegeix. La Bíblia és inspirada però alhora inspira la comunitat que l'escolta ara i aquí. D'altra banda, a propòsit dels *auctores* o hagiògrafs, les ciències bíbliques ens mostren el caràcter compòsit i progressiu de llibres com el del profeta Isaïes o l'evangeli segons Joan; aquest fenomen es concreta en una multiciplitat d'autories. I pel que fa als textos en quant que obres literàries, a la impossibilitat d'arribar amb total seguretat al text primer i primigeni, sovint diversificat en recensions, s'afegeix el fenomen de la traducció, que recrea i reinterpreta els textos a partir de les llengües originals dels escrits inspirats. Davant aquesta munió de dificultats i temàtiques obertes, alguns han reaccionat amb escepticisme (p. ex., O. Loretz) i altres, com P. Grelot o Th. Söding, han elaborat propostes prou interessants, que han de ser compreses, en tots dos casos, com a recepció de la Constitució *Dei Verbum* en els darrers anys.[12] Grelot, seguint Rahner, subratlla el caràcter eclesial del fenomen de la inspiració i remarca que la producció de textos és inseparable de la vida comunitària, tant d'Israel com de la comunitat cristiana. Hi ha un procés que engloba tota l'economia de la salvació, el qual inclou tots els textos, orals o escrits, tots els autors que hi han intervingut i tota la gènesi textual. Al costat d'aquesta concepció «holística» de la inspiració, Söding pretén de

11. P. Grech, «Quid est veritas? Rivelazione e ispirazione: nuove prospettive», *Lateranum* 61 (1995) 147-158 precisa que, pel fet que la veritat de les Escriptures és relativa a la nostra salvació, es pot enriquir «con frammenti di verità sparsi nel mondo e nelle altre religioni» (p. 158). En qualsevol cas, la veritat de les Escriptures es basta a si mateixa per a dur-nos a la salvació.

12. P. Grelot, «Dix propositions sur l'inspiration scripturaire», *Esprit et Vie* 96 (1986) 97-105; Th. Söding, «Die Inspiration der Heiligen Schrift. Neutestamentliche Anmerkungen», 34 pp. (en premsa a J. C. B. Mohr), ponència presentada en el Col·loqui de Biblistes Ortodoxos i No-Ortodoxos (Neamt, Romania, 1998).

caracteritzar l'acció de l'Esperit com a històrica (el text), personal (els autors sagrats estan en contacte amb el missatge i els destinataris; vegeu 2Pe 1,21), real (la veritat salvadora és inspirada) i eclesial (hi ha acció que forma part de la història de la salvació «rebuda» per Israel i l'Església). Aquest exegeta alemany subratlla que l'evangeli viu s'identifica de fet amb el text escripturístic com a mediació de la revelació divina. Lentament, doncs, s'obre pas una visió comprensiva del fenomen de la inspiració, que remarca la centralitat del text però no elimina l'autor, el qual, en paraules de Söding, rep, en la seva feblesa, la gràcia de la inspiració.[13]

L'acció de l'Esperit és determinant a l'hora d'interpretar els textos. Com afirma *DV* 12: «La Sagrada Escriptura ha de ser llegida i interpretada amb el mateix Esperit amb què fou escrita». El Concili Tarraconense de 1995 es fa ressò d'aquesta afirmació quan promou «la iniciació del Poble de Déu en la lectura espiritual i eclesial de la Sagrada Escriptura, de manera que aquesta lectura comporti la pregària i la contemplació, i condueixi a un estil de vida evangèlic» (R. 57). De fet, en els darrers anys l'anomenada *lectio divina* ha entrat progressivament com a mètode integral de lectura, assimilant el mètode historicocrític i l'actualització hermenèutica del text, atesa la unitat de l'Escriptura i la fe present en la Tradició de l'Església. L'exegeta o intèrpret treballarà per descobrir el sentit literal, primer i fonamentador, dels textos bíblics amb l'ajuda de les múltiples eines de la crítica històrica i literària, les quals s'han diversificat en els darrers anys. Tanmateix, no renunciarà a una hermenèutica de perspectiva àmplia en relació a la història de la interpretació i en relació a les altres disciplines teològiques, sabent que la fe de l'intèrpret i la seva inserció eclesial és bàsica per a la intel·ligència completa i sencera del text. El document de la Pontifícia Comissió Bíblica *La Interpretació de la Bíblia en l'Església* (1993) és el millor comentari a *DV* 12, i és una mostra fefaent d'una recepció encertada i rica del Concili Vaticà II.[14]

Els dos Testaments

Abans d'explicar amb més detall què representa l'Escriptura i la seva interpretació en la vida de l'Església, la *Dei Verbum* fa esment dels dos Testaments, l'Antic o Primer i el Nou o Segon, des del punt de vista de la seva unitat i relació. Es tracta d'una perspectiva

13. «Inspiration», 30. Un punt una mica divers és representat per la teologia ortodoxa, la qual relaciona la inspiració primàriament amb la veritat revelada, conservada per l'Església i transmesa d'una generació a l'altra. L'Escriptura recull aquesta veritat, al costat, però, dels escrits dels Pares, de les expressions litúrgiques i dels concilis ecumènics. Hi ha una tendència, en la teologia ortodoxa, a posar al mateix nivell l'Escriptura i les altres instàncies que formen part igualment de la Tradició de l'Església.

14. Text català en *Documents d'Església* 611-612 (1994) 321-366, i en un llibret de la col·lecció «Paràbola» (Barcelona: Claret 1994), amb presentació de F. Raurell. Vegeu igualment, J. Naspleda (Institut Superior de Ciències Religioses de Girona, lliçó inaugural curs 1996-97, Quaderns 1) i D. Roure (*Qüestions de vida cristiana* 174 (1994) 59-65). Un bon comentari del document, el trobareu en J. A. Fitzmyer, *The Biblical Comission's Document «The Interpretation of the Bible in the Church». Text and Commentary* (SubBib 18), Roma: Ed. PIB 1995. Val a dir que aquest document, publicat en el centenari de la *Providentissimus Deus*, de Lleó XIII, assenyala la consolidació dels mètodes exegètics contemporanis en la teologia catòlica actual. Constitueix així un fruit madur dels camins oberts per la constitució *Dei Verbum*, encetats l'any 1943 amb la *Divino afflante Spiritu*, que ja acceptava el mètode historicocrític i reconeixia els diversos gèneres literaris presents en la Bíblia.

teològica unificada al voltant de la història de la salvació. Així ho palesa la comparació entre *DV* 14 i 17. Cal dir que la *Dei Verbum* insisteix en la categoria de «preparació» aplicada a l'Antic Testament, d'acord amb allò que es llegeix en el núm. 3: «A través dels segles, (Déu) preparà el camí de l'evangeli.» Alhora, també es parla de revelació referint-se a la comunicació divina que arriba a patriarques i profetes: l'Antic Testament és «autèntica paraula de Déu» (*DV* 14). Tanmateix, les categories de «promesa» i «compliment», subjacents a l'exposició de *DV*, respecten el caràcter de l'Antic Testament i són alhora el punt focal pel qual ha de passar, des de la teologia cristiana, l'articulació entre tots dos Testaments: Jesucrist mort i ressuscitat és l'esdeveniment salvador per excel·lència.[15]

La vella fórmula de sant Agustí, citada en *DV* 16, resulta ser una bona síntesi: «*Novum in Vetere latet, in Novo Vetus patet*». La pedagogia divina present en el Primer Testament en demana una lectura cristiana, en la mesura que aquest *també* és un llibre de les esglésies cristianes.[16] Quant al Nou Testament, es remarca la posició eminent dels quatre evangelis per damunt de la resta de les Escriptures dels dos Testaments. Es dóna com a raó que els quatre evangelis «transmeten fidelment allò que Jesús, Fill de Déu, féu i ensenyà realment mentre vivia entre els homes» (*DV* 19). Se segueix, en això, la Instrucció *Sancta Mater Ecclesia* de la Pontifícia Comissió Bíblica (14-V-1964) de manera gairebé literal. Ara bé, atès el que es llegeix en *DV* 7 sobre l'evangeli o missatge salvador com a «font de tota veritat salvadora i de tota norma de conducta» i la qualificació que reben els quatre evangelis en *DV* 18, «fonament de la fe», cal considerar l'evangeli quadriforme com a clau hermenèutica de l'esdeveniment Crist. Això no significa establir un cànon dins el cànon, ja que la veritable Escriptura és tota l'Escriptura (Antic i Nou Testament!), sinó entendre la vida i mort, resurrecció i exaltació de Jesucrist com l'eix dels dos Testaments. Els quatre evangelis són l'espai privilegiat de trobament entre història i fe, narració i querigma, salvació i encarnació. Allí hi conflueix la promesa (Israel) i d'allí sorgeix el testimoni apostòlic (Església).

L'Escriptura, centre de la vida de l'Església

El punt d'arribada de la *Dei Verbum* és el seu c. VI. L'afirmació dominant dels núms. 21-26 és la centralitat de la Sagrada Escriptura en els diversos àmbits de la vida de l'Església: la litúrgia, la catequesi, la predicació, la teologia, la vida espiritual... en una paraula, tota la «religió cristiana» (*DV* 21). L'instrument pastoral bàsic és l'accés del poble de Déu als textos bíblics, procurat amb traduccions acurades, fetes, si és possible, conjuntament amb altres confessions cristianes.[17] A la prevenció davant el text bíblic en les llengües vernacles,

15. Vegeu A. Puig, «La relación teológica entre los dos testamentos», *Phase* 214 (1996) 281-300.

16. Vegeu P. Grelot, *Sentido cristiano del Antiguo Testamento*, Bilbao: Desclée 1967, traducció del francès. Això no vol dir que exegetes cristians i jueus no puguin debatre, en peu d'igualtat, el sentit literal dels textos veterotestamentaris.

17. Aquesta és una novetat revolucionària del Postconcili. Les traduccions i edicions de la Bíblia havien esdevingut pedra d'ensopec entre reformadors i contrareformadors. Ara el Vaticà II tanca una etapa de quatre-cents anys i impulsa les traduccions interconfessionals, una de les realitzacions més assenyalades del moviment ecumènic. Àdhuc en territoris de majoria catòlica com en els països de llengua catalana. s'ha aplicat el Vaticà II amb l'edició de la *Bíblia Catalana, traducció interconfessional* (*BCI*) (1993) i les adaptacions baleàrica (1994) i valenciana

que havia caracteritzat la vida de l'Església durant tants anys, succeeix ara un ampli moviment d'aproximació a la Sagrada Escriptura. El Concili demana a tothom «la freqüent lectura de les divines Escriptures», la qual «ha d'anar acompanyada de la pregària» (*DV* 25). Tota l'Església, sota l'impuls dels seus pastors, és cridada a familiaritzar-se amb els textos bíblics. Cal dir, a propòsit d'això, que les iniciatives no manquen, si bé encara hi ha molt de camí per córrer. L'hàbit de llegir l'Escriptura, de meditar-la i de pregar amb ella, entra lentament en la vida de les comunitats de confessió catòlica a Europa Occidental, i coneix una notable eclosió en altres regions d'Àfrica i d'Amèrica Llatina. Tal com testimonia la Resolució 48 del Concili Tarraconense de 1995, fent-se ressò de la *Dei Verbum,* ara més que mai l'Església s'identifica com a oient de la Paraula. L'àmbit primer d'aquesta escolta és la celebració litúrgica, en la qual es distribueixen dos pans: «el pa de la paraula de Déu i el pa que és el cos de Crist» (*DV* 21). Ambdós fortifiquen i alimenten, sostenen i fan créixer. De la litúrgia, bé es pot dir que la paraula de Déu n'és l'ànima, de la mateixa manera que Lleó XIII en la *Providentissimus Deus* afirmà que «l'estudi de la Sagrada Escriptura» havia de ser «com l'ànima de la sagrada teologia», frase recollida en *DV* 24 (vegeu també *OT* 16). Qui vulgui fer teologia ha de basar-se «sobre la paraula escrita de Déu junt amb la sagrada Tradició» (*DV* 24). Segons la interpretació que hem proposat més amunt, Escriptura i Tradició treballen l'una dins l'altra i no en contraposició conflictiva. Per això, el teòleg escruta el misteri de Crist, revelació i revelador del Pare, sobretot mitjançant l'explicació de les Sagrades Escriptures amb els mètodes adequats, integra en els tractats teològics els resultats de l'exegesi bíblica i s'aproxima a la paraula de Déu per tal de posar les bases de la seva reflexió. De manera semblant, l'exegeta no es limita fer filologia o història del món antic, sinó que acull el repte hermenèutic i elabora una interpretació d'abast teològic. L'acte d'interpretar el text inclou les preguntes pel sentit i pel significat actual d'allò que s'analitza. L'exegeta és un creient que practica el ministeri de la Paraula i en fa partícips els altres. Sap quan parla a la càtedra i quan predica a la trona, però mai no deixa de ser un lector humil i abrandat del text que interpreta la Bíblia *in Ecclesia.* A la curosa distinció de mètodes i lectures cal afegir-hi la unitat interior del qui s'alimenta i alimenta amb la Paraula de la vida. Pel seu cantó, el teòleg, que practica un mètode propi, no cau en l'historicisme o el biblicisme, sinó que, fecundat per la Paraula, dóna nervi a la seva *intelligentia fidei* sense sostreure's als reptes que planteja un discurs arrelat i encarnat, inscrit en la Tradició i en diàleg positiu amb el magisteri.

Un document fecund i obert

A trenta-cinc anys de distància, la *Dei Verbum* s'ha d'anar rellegint provant de desenvolupar-ne algunes temàtiques (els conceptes de Tradició i inspiració, cc. II i III de la cons-

(1996) d'aquesta traducció, promogudes totes elles per l'Associació Bíblica de Catalunya. El cardenal Bea va escriure que la cooperació entre traductors catòlics i protestants era un dels elements més importants en la història del cristianisme contemporani (citat per M. Thurian en el seu comentari a *DV* VI dins l'obra de R. Latourelle [ed.], *Vatican II. Assessment and Perspectives. Twenty-Five Years After (1962-1987)*, vol. I, Mahwah N. Y.: Paulist 1988, p. 188).

titució conciliar) i de matisar-ne alguns plantejaments. Durant aquests anys, s'ha posat en marxa un formidable canvi de paradigma cultural que ha sacsejat la modernitat i, en camp bíblic, ha posat en qüestió la primacia dels mètodes historicocrítics. Ha esclatat la pluralitat en els mètodes exegètics, i la polisèmia, és a dir, el retorn al text obert i al pluralisme interpretatiu, ha acompanyat els nous plantejaments hermenèutics. La recuperació implícita dels esquemes patrístics i medievals, que entenien el text en diverses direccions (els «quatre sentits» de l'Escriptura), i l'assumpció decidida de la *Wirkungsgeschichte* per part d'alguns, han procurat un correctiu als mètodes historicocrítics. L'opció per una exegesi més espiritual, en línia amb la *lectio divina*, i més teològica, com la que practiquen els Pares, configura un present vital i en ebullició. La postmodernitat és l'època de la diversitat cultural i del diàleg interreligiós. Els horitzons hermenèutics ja no es limiten al món occidental, empelt de judeocristianisme i pensament grec, sinó que se situen en nous contextos culturals i religiosos: la Bíblia es llegeix en un món on globalització i particularismes es troben en contínua tensió. D'altra banda, la crisi del pensament històric, ran de la desfeta dels marxismes, posa en crisi concepcions ingènues d'una història pacíficament carregada de sentit. L'evangeli emergeix com una categoria necessària per a reorientar els múltiples diàlegs i acaraments del cristianisme amb les religions del món. I el sentit primer del text, el que treballen els mètodes històrico-crítics, resta punt de referència insubstituïble, sempre que no quedi tancat en ell mateix.[18] En una paraula, la recepció actual de la *Dei Verbum* constata la gran riquesa, ben viva, d'aquest document i alhora demana un eixamplament d'horitzons en tots els ordres. La constitució *Dei Verbum* ha de ser fecundada pels intercanvis ecumènics, entre teòlegs i biblistes de les diverses confessions cristianes, i pel repensament del concepte de revelació divina en virtut del diàleg teològic amb les religions no cristianes.[19] Avui, més que fa deu o quinze anys, la *Dei Verbum* és un document necessàriament obert, que, des de la concisió i de les qüestions no resoltes, convida a la recerca i al desenvolupament de perspectives. Aquest document, de gran solidesa, ha transformat la teologia catòlica contemporània.

18. La pregunta per l'autor no pot ser mai deixada de banda. Vegeu R. Penna, «In difesa della "Intentio Auctoris". Breve discussione di un aspetto non secondario dell'ermeneutica biblica», *Lateranum* 61 (1995) 159-181.

19. Sobre això, vegeu P. Selvadagi, «Rivelazione e religioni», *Lateranum* 61 (1995) 263-297. I encara J. Dupuis, *Verso una teologia cristiana del pluralismo religioso* (BTC 95), Brescia: Queriniana ²1998, pp. 318-343. Una de les preguntes actuals més recurrents i complexes és com conjuminar la universalitat salvífica de la fe cristiana amb el seu particularisme històric.

EL DECRET *APOSTOLICAM ACTUOSITATEM*

Ramon Prat i Pons

El decret sobre l'apostolat dels seglars *Apostolicam Actuositatem* fou promulgat el dia 18 de novembre de 1965. Va ser un document aprovat pràcticament per unanimitat. En efecte, en la votació final els vots positius foren 2.340 i solament hi va haver 2 vots negatius.

El camí per assolir aquesta unanimitat va ser complex i llarg. Per a un coneixement detallat de tot el procés viscut vers aquest consens, pot ser útil veure el comentari del document que va realitzar el professor emèrit de la Facultat de Teologia de Catalunya, Dr. Josep Perarnau, amb el títol *Decreto sobre el apostolado de los laicos*.[1] En aquest llibre, a part de la informació a l'entorn del context històric de l'elaboració del document, hom pot conèixer i analitzar el sentit precís del text del decret, ja que l'autor, a partir del l'original llatí, exposa els successius canvis de fons i de forma que es van anar fent en el document fins a la redacció del text final.

La primera redacció del document, elaborat a partir d'un esquema preparatori redactat l'any 1962 però que no es va arribar a distribuir, fou lliurada als Pares conciliars el mes de desembre de 1963. El document no es va poder debatre en l'aula conciliar durant el període de sessions, però posteriorment els Pares hi varen fer nombroses observacions i esmenes per escrit.

La Comissió, introduint aquestes esmenes i suggeriments en el document, va fer una nova redacció que fou discutida en l'aula conciliar del 6 al 13 d'octubre de 1964, durant la tercera sessió del Concili. Introduïts els elements nous aportats a partir del debat dels pares conciliars, el juny de 1965 fou enviat un nou projecte de document.

Amb les noves aportacions i esmenes es va fer la darrera redacció del text. Aquest nou document, en paraules del P. Congar esmentades pel periodista i teòleg José L. Martín Descalzo, era «un esquema molt enriquit i amb una redacció tan renovada que podríem preguntar-nos si no hauria de ser objecte d'una nova discussió».[2] L'esquema fou votat el 27 de setembre i acceptat per àmplia majoria dels Pares, tant en la votació per paràgrafs com en la votació per capítols. Tanmateix, en les votacions es varen proposar noves esmenes de fons i de forma per a ser afegides al text.

Les nombroses esmenes presentades —segons el relator Mons. Hengsbach— es reduïen a 655, de les quals foren rebutjades 505 i acceptades 150. Aquestes esmenes bàsicament es referien al tractament del món dels joves, al lloc específic i al rol de la dona en la vida de l'Església, i a la necessitat de respectar els carismes dels seglars per part de la jerarquia.

1. Barcelona: Facultat de Teologia de Barcelona - Editorial Balmes 1968, 536 pp.
2. José L. Martín Descalzo, *Un periodista en el Concilio*, Valladolid 1966, pp. 165-167.

El document definitiu fou presentat a l'aula conciliar el 9 de novembre i va ser aprovat amb el resultat de 2.201 vots positius, 2 vots negatius i 5 vots nuls.

Això va permetre d'imprimir el text definitiu per a la darrera votació, que fou aprovat amb el resultat que hem esmentat abans: 2.340 vots positius i 2 vots negatius.

El decret sobre l'apostolat dels seglars *Apostolicam Actuositatem* fou promulgat per Pau VI el 18 de novembre de 1965.[3]

1. Antecedents històrics del document

El decret conciliar *Apostolicam actuositatem* té uns antecedents històrics, fou discutit en un context sociocultural concret, té una relació íntima amb els documents majors del Concili Vaticà, i va ser redactat en un gènere literari pràctic, és a dir, el llenguatge de la teologia pastoral aplicada.[4]

Els antecedents històrics de la nova concepció teològica de l'apostolat seglar o dels laics són els grans moviments renovadors eclesials de la primera meitat del segle xx. Entre aquests moviments cal subratllar el moviment bíblic, litúrgic, patrístic, teològic, pastoral, ecumènic, social i sacerdotal. El moviment seglar o laïcal va anar emergint com a resultat o punta de llança de tota la renovació interna eclesial que va portar a l'elaboració d'una nova eclesiologia i a la recerca d'unes noves relacions de l'Església amb el món.[5]

Entre els precedents històrics del moviment laïcal en la darreria del segle xix i la primera meitat del xx cal subratllar en primer lloc l'emergència del catolicisme social que cercava un compromís dels cristians de cara a renovació de la societat.[6] El catolicisme social va donar lloc al naixement de diversos moviments laïcals a la recerca d'un compromís dels cristians amb el món contemporani. De tot el moviment laïcal, la realitat de l'Acció Catòlica, tant en el seu esperit com en la seva organització, fou una de les línies més significatives. L'Acció Catòlica va anar creixent des del punt de vista antropològic, teològic, espiritual i pastoral, fins a assolir una maduresa durant el pontificat de Pius XI.[7]

El naixement de l'Acció Catòlica especialitzada a partir de les intuïcions pastorals de Joseph Cardijn, el fundador de la Joventut Obrera Catòlica (JOC), significà una nova frontera en la consciencia eclesial de l'apostolat seglar. La intuïció pastoral de Cardijn ha estat tan important que ha comportat no solament una nova configuració de tot l'apostolat se-

3. Per a conèixer millor el context del Concili, vegeu Antoine Wenger, *Historia del Concilio Vaticano II*, Barcelona: Estela 1967; vegeu, també, els volums corresponents a les quatre sessions del *Diari del Concili* del P. Y.-M. Congar, Barcelona: Estela 1963-1966.

4. Ramon Prat, *Compartir la joia de la fe. Propostes per a una teologia pastoral*, Barcelona: Facultat de Teologia - Herder 1985, pp. 197-221; 243-250.

5. Y.-M. Congar, *Sacerdocio y laicado*, Barcelona: Estela 1964

6. Joan Gomis, *Examen de la democracia cristiana*, Barcelona: Estela 1963

7. Per a comprendre l'experiència de l'Acció Catòlica, pot ser il·luminadora la ponència de Mons. Elías Yanes, arquebisbe de Saragossa, *La Acción Católica, un don del Espíritu*, Madrid: Ediciones ACE 2000, en la qual fa un balanç històric de l'Acció Catòlica, amb una visió molt acurada, ja que l'arquebisbe de Saragossa va ésser durant anys consiliari dels moviments obrers d'A. C., i també, molt realista perquè l'autor reflexiona a l'entorn dels problemes concrets viscuts en les darreres dècades.

glar en general sinó també una renovació profunda de tota la concepció pastoral de l'Església.[8]

Joseph Cardijn fou creat cardenal per Pau VI com a símbol de l'homenatge de l'Església a la classe obrera, i participà en el Concili Vaticà II, on tingué algunes intervencions importants sobre l'apostolat seglar i també va intervenir en altres debats com, per exemple, sobre el sentit de la declaració conciliar a l'entorn de la llibertat religiosa.

Les intuïcions teològiques i pastorals de Cardijn representen una nova actitud dels cristians davant la secularitat en general, la secularització del món i la presa de consciència de l'autonomia de les realitats temporals. A partir d'aquest moment el món secular, per una banda, és vist com un repte a la fe, a l'Església i a l'evangelització, però, per una altra banda, també és considerat com un lloc teològic i un camp de recerca dels signes de la transcendència que brollen de la creació de Déu. D'aquesta manera neixen unes noves relacions de l'Església amb el món edificades en l'autonomia i en la cooperació.[9]

La renovació teològica en general, i especialment la nova perspectiva eclesiològica del P. Congar, fonamentada en les seves investigacions i els seus estudis eclesiològics històrics i, molt especialment, amb la publicació dels *Jalons per a una teologia del laïcat*,[10] varen aportar la terminologia necessària per a una formulació teològica madura sobre la teologia del laïcat. Aquesta teologia del laïcat prèvia al Concili és a la base del decret sobre l'apostolat dels seglars.

2. Gènere literari

El gènere literari del decret sobre l'apostolat dels seglars és el propi d'un document pastoral adreçat a orientar les diòcesis i les comunitats cristianes en concret i, per tant, és un document pensat de cara a la pràctica. Quan ens referim a la pràctica, utilitzem el terme en el sentit més profund, és a dir, en el sentit de la necessitat teològica intel·lectual d'arribar a verificar en l'acció transformadora la validesa dels principis teològics doctrinals. De fet, el decret no intenta presentar unes concrecions pragmàtiques de caire immediatista, sinó que ofereix uns criteris teologicopastorals i unes orientacions operatives aptes per a enfocar el treball de l'apostolat seglar en les diverses circumstàncies i situacions concretes de les diferents parts del món.

La doctrina i la fonamentació teològica del laïcat en l'Església ja havia estat elaborada en altres documents conciliars de caire més doctrinal, i per aquesta raó en el document no es torna a repetir sinó que es dóna per pressuposada, fonamentada i assimilada. De tota manera, el document té present sempre aquesta base doctrinal que emergeix de la fonamentació bíblica, teològica, espiritual i pastoral de la teologia del laïcat.[11]

8. Joseph Cardijn, *Laïcs en premières lignes*, Bruxelles: Éditions Universitaires 1963.

9. En aquesta perspectiva de canvi, va tenir molta importància el moviment comunitari de renovació parroquial. Vegeu l'obra de G. Michonneau, *Parroquia, comunidad misionera*, Buenos Aires: Desclée de Brouwer 1951, on l'autor dissenya els grans eixos d'aquesta renovació missionera de tota la comunitat cristiana.

10. Y.-M. Congar, *Jalons per a una teologia del laïcat*, Barcelona: Estela 1961. És una obra essencial i cabdal per a comprendre el Concili Vaticà II i, especialment, per a copsar la renovació teològica elaborada en la primera meitat del segle xx i consolidada durant el temps conciliar.

11. Especialment els documents *Dei Verbum*, *Lumen Gentium*, *Gaudium et Spes* i *Ad gentes*.

Aquestes constatacions suggereixen que el decret sobre l'apostolat dels seglars és un document que cal llegir al mateix temps que anem repassant tota la doctrina teològica que fa referència a l'ésser i a l'acció dels laics i, especialment, les constitucions del Concili Vaticà II *Lumen gentium* i *Gaudium et spes*, i el decret *Ad gentes divinitus*.

3. Relació del decret amb els altres documents del Concili i amb el seu context sociocultural

El Concili Vaticà II va ser molt sensible al diàleg amb la cultura del seu temps i, en aquesta perspectiva, fou també receptiu davant les noves recerques econòmiques, sociològiques, polítiques, antropològiques, psicosocials i de l'antropologia cultural. Aquest diàleg obert i crític representa i estableix d'aquesta manera unes noves relacions de l'Església amb el món.[12]

L'apostolat dels seglars és un dels camps de l'acció pastoral eclesial on es verifiquen amb més claredat els reptes i els signes d'esperança d'aquest diàleg de l'Església amb el món i l'emergència d'aquestes noves relacions. L'assaig d'aquestes noves relacions de la comunitat cristiana amb la societat s'ha anat realitzant, especialment, en tres camps concrets: la relació entre la fe i la persona, entre la fe i la justícia, i entre la fe i la cultura.[13]

La nova actitud de diàleg envers el món va ser present en tot el Concili, però d'una manera molt especial en el fons i en les formes de la constitució dogmàtica *Lumen gentium*, de la constitució pastoral *Gaudium et spes*, en el decret *Ad gentes divinitus* i en el decret *Apostolicam actuositatem*.

Aquesta nova sensibilitat teològica eclesial és molt necessària per a llegir correctament el document *Apostolicam actuositatem* en el seu veritable context sociocultural i per a comprendre l'abast de la renovació teològica i pastoral que va significar en aquell moment històric concret. En el fons, aquest canvi de sensibilitat i d'actitud, tal com hem dit abans, va posar les bases per a encetar unes noves relacions entre la comunitat cristiana i la comunitat civil.[14] El decret sobre l'apostolat dels laics és una de les manifestacions més lluminoses d'aquest desig de renovació interna i externa eclesial.

Efectivament, des del punt de vista antropològic, bíblic, teològic, espiritual i pastoral, el decret de l'apostolat dels seglars és deutor d'altres documents del concili. D'una manera especial hem de subratllar alguns dels documents conciliars més significatius de cara a la comprensió de la seva fonamentació teològica.

Les arrels vitals i existencials del document són: la constitució dogmàtica sobre la Di-

12. Vegeu el *Diccionario del Vaticano II*, de Miguel A. Molina Martínez, Madrid: BAC 1969, on hi ha una bona síntesi de les principals qüestions debatudes durant el Concili, les seves interrelacions i, també, el significat dels textos.

13. Vegeu *El Apostolado Seglar en España, orientaciones fundamentales*, de la Comissió Episcopal de l'Apostolat Seglar, Madrid: BAC 1974. Recull una documentació important i les noves orientacions de la CEAS, encaminades a superar la crisi de l'Acció Catòlica de l'any 1966 fins al 1974.

14. Pot ajudar a comprendre l'abast d'aquestes noves relacions l'obra del canonge Fernand Boulard, *Problemas misioneros del mundo rural*, Barcelona: ICESB 1968; Vegeu, també, P. Toulat - A. Bougeard - J. Templier, *Los cristianos en el mundo rural*, Barcelona: ICESB 1968.

vina Revelació (*Dei Verbum*) i la constitució sobre la Sagrada Litúrgia (*Sacrosanctum Concilium*). En efecte, el fonament teològic bàsic de l'apostolat dels seglars és l'acolliment personal de la Paraula de Déu que és el Crist. Aquest acolliment del Crist ofereix a la persona concreta la salvació, que és viscuda com a gràcia i, per tant, per la fe. Aquesta fe en el Crist és segellada per mitjà del baptisme i la confirmació que incorporen al Poble de Déu. El Poble de Déu és alimentat amb l'eucaristia i és orientat per l'Esperit. D'aquesta manera, l'ésser intern de la comunió eclesial que neix de la Paraula i de l'Esperit, de la Pasqua i de la Pentecosta, esdevé la missió evangelitzadora de l'Església en el món fins a la fi dels temps mitjançant la seva acció.[15]

La fonamentació eclesiològica del decret és la doctrina teològica de la constitució dogmàtica sobre l'Església (*Lumen gentium*) i en especial, el capítol II sobre el «Poble de Déu» i el capítol IV sobre els «Laics». És ben conegut que l'eclesiologia de *Lumen gentium* representa un dels eixos vertebradors més importants i, tal vegada, una de les línies de la renovació doctrinal més significatives del Concili Vaticà II.

En el capítol II de la constitució dogmàtica sobre l'Església, i més concretament en el núm. 31, és on hi ha la definició teològica del laic o ciutadà del Poble de Déu.

> «Els laics —segons el núm. 31 de *Lumen gentium*— són aquells fidels que, consagrats a Crist pel baptisme, integrats en el Poble de Déu, i fets partícips, a la seva manera, de la funció sacerdotal, profètica i reial de Crist, exerceixen en l'Església i en el món la missió de tot el poble cristià en la part que els correspon.»

El camp de l'acció i del compromís dels laics o seglars en el món està dissenyat i definit en la constitució pastoral sobre l'Església en el món (*Gaudium et spes*). Aquesta constitució pastoral es refereix a tota l'Església i, per tant, a tots els cristians. Tanmateix, podem dir que el document, especialment, té molt present l'àmbit d'actuació del laïcat en la seva vida diària, en la societat i en la història.

En la primera part d'aquesta constitució es defineixen els grans eixos de l'acció de l'Església en el món contemporani. Aquests eixos són: la relació de la persona amb el Crist, de l'Església amb la societat i de la salvació cristiana amb l'alliberament humà.[16] En la segona part, *Gaudium et spes* defineix el que cal fer de cara a solucionar alguns problemes més concrets del món contemporani, és a dir, tot el que fa referència a la dignitat del matrimoni i la família, el foment del progrés cultural, la vida econòmica i social, la vida de la comunitat política, la promoció de la pau i el foment de la comunitat internacional dels pobles.[17] Aquest programa de *Gaudium et spes* és el disseny de l'acció que ha de dur a terme el laïcat en el món per a transformar la realitat segons l'Evangeli. El decret pressuposa tot aquest programa de vida i d'acció.[18]

La missió universal de l'Església i la vocació de tots els batejats a l'evangelització de la societat està desenvolupada en el decret sobre l'activitat missionera de l'Església (*Ad gen-*

15. Prat, *Compartir la joia de la fe*, 44-52.
16. *GS*, 1-45.
17. *GS*, 45-93
18. Una de les claus de tot el Concili fou la Declaració sobre llibertat religiosa de 7 de desembre de 1965. Vegeu l'obra de J. M. Díez-Alegría, *La libertad religiosa*, Barcelona: ICESB 1965.

tes divinitus). La crida a l'evangelització «ad gentes» afecta tota la comunitat cristiana i cadascun dels batejats.

En el núm. 21 d'aquest document s'afirma:

> «L'Església no està vertaderament formada, no és senyal perfecte de Crist entre els homes, fins que no existeixi i treballi amb la Jerarquia un laïcat pròpiament dit. Perquè l'Evangeli no pot penetrar en les consciències, en la vida i en el treball d'un poble sense la presència activa dels seglars. Per això, ja en el moment de fundar l'Església cal atendre sobretot la constitució d'un laïcat cristià madur.»

Com es pot deduir facilment a partir d'aquest text, la mentalitat dels pares conciliars referent a l'apostolat dels laics és molt clara. Pensen que la participació dels laics és totalment essencial per a la vida i la missió de l'Església en el món. La presència i el compromís dels laics en el món coincideix amb la configuració nuclear de l'Església, que és un misteri de comunió i de missió. La comunió és la realització pràctica de la fraternitat cristiana que neix de la filiació divina. La missió és l'obertura i l'oferta d'aquesta fraternitat/filiació a tots els homes o dones de la terra. L'apostolat dels seglars és la realització quotidiana d'aquesta tasca de comunió i missió, com a llevat en la pasta, en l'interior de la vida personal i social, és a dir, en l'interior de la història.

El text del decret sobre l'apostolat dels seglars dóna per suposada tota aquesta doctrina bíblica, litúrgica, teològica, espiritual i pastoral continguda en el conjunt dels documents del Concili Vaticà II. Per aquesta raó, cal relacionar contínuament el decret sobre l'apostolat dels laics amb els altres documents conciliars.[19]

4. Els continguts del decret

L'estructura del decret de l'apostolat dels seglars té un proemi, sis capítols i una exhortació final. Farem un breu sumari de cada una d'aquestes parts. Per a més claredat en la presentació del sumari, anirem acompanyant les explicacions amb una referència als números del decret. Posarem aquest números entre parèntesis. D'aquesta manera el lector podrà verificar facilment els continguts nuclears del document, mitjançant la lectura directa del text del decret conciliar. Les notes del document fan veure clarament la relació d'aquest decret amb els altres documents conciliars.

El proemi

En el proemi s'afirma que l'apostolat dels seglars brolla de la mateixa essència de la vocació cristiana. Amb aquesta constatació apareix la relació entre l'apostolat dels laics i les

19. És molt suggerent l'obra de José L. Martín Descalzo, *El Concilio de Juan y Pablo. Documentos Pontificios sobre la preparación, desarrollo e interpretación del Vaticano II*, Madrid: BAC 1967. Vegeu, també, la reflexió de J. Moreno-Murillo, *Juan XXIII y Paulo VI explican el Concilio*, Bilbao: Desclée de Brouwer 1967.

arrels vitals de l'existència cristiana que són la Paraula de Déu i els sagraments, especialment el baptisme, la confirmació, l'eucaristia i la vida en l'Esperit.

Aquesta doctrina és la mateixa de la constitució sobre la Revelació Divina, la Sagrada Litúrgia i l'Església. Per això quan aquest document parla dels seglars es refereix als laics del capítol segon de *Lumen gentium*.[20] En aquest document, però, s'accentua la missió i l'acció dels laics en el temps i en l'espai, és a dir, en l'interior de la història.

El sentit del terme *seglar* és pròpiament aquest. De fet, *seglar* és aquell cristià que treballa i viu el seu compromís en el temps i en l'espai social, és a dir, en el *segle*, en la secularitat del món i en l'interior del dinamisme de la història. Podem dir que *cristià*, *laic* i *seglar* són tres termes bàsicament equivalents. Per això en general els podem anar usant indistintament, tot i que cadascun dels termes té el seu accent lingüístic més específic. [21]

Cristià és l'home o la dona incorporat a Crist pel baptisme, com a gràcia i per la fe. *Laic* és el ciutadà del Poble de Déu que és l'Església. *Seglar* és el cristià incorporat a Crist pel baptisme i membre del Poble de Déu que, per la seva presència en el temps i en l'espai mundà, actua tractant d'ordenar segons Déu els afers temporals i, d'aquesta manera, està compromès en la consagració del món.[22]

A part d'aquesta fonamentació teològica de l'apostolat, el proemi també reconeix que en l'etapa actual de la història és molt urgent transformar les realitats temporals i ordenar el món segons l'Evangeli. Aquest compromís transformador i evangelitzador, al mateix temps que respecta l'autonomia de les realitats temporals, vol injectar la saba de l'Evangeli en el dinamisme de la història.[23]

Capítol I. Vocació dels seglars a l'apostolat

En el capítol I el decret afirma que la vocació cristiana és sempre i per essència una vocació a l'apostolat (1). Aquesta vocació dels seglars a l'apostolat neix de la unió amb el Crist i és impulsada per l'Esperit que reparteix els seus dons a tothom. La vocació a l'apostolat s'exerceix en el món de diverses maneres (2-3). L'apostolat dels seglars, doncs, és un dret i un deure que brolla del baptisme i té una espiritualitat pròpia, que es realitza en la vida de família, en la professió i en la vida social, és a dir, en la vida de cada dia i en tots els ambients on vivim (4). L'origen de l'apostolat és la iniciativa de Déu manifestada al món per mitjà del Crist. La font de l'acció és l'Esperit que distribueix els seus dons per al bé de tots. El camp d'aquesta acció és la multidimensionalitat de la vida humana.

20. Josep Perarnau, *Constitució Dogmàtica sobre l'Església* (Constitucions i decrets del Concili Vaticà II), Castelló de la Plana: Palau Episcopal 1965.

21. Josep Perarnau, *Constituciones y decretos del Concilio Vaticano II. Decreto sobre el Apostolado de los Seglares*, Barcelona: Facultat de Teologia - Editorial Balmes 1968.

22. *Lumen Gentium*, 31.

23. M.-D. Chenu, *Hacia una teología del trabajo*, Barcelona: Estela 1960.

Capítol II. Finalitats que cal assolir

La redempció del Crist consisteix en l'oferiment de l'amor de Déu i de la salvació a totes les persones i, pel seu propi dinamisme, va encaminada a la recapitulació en Crist de tot l'ordre temporal. Els seglars exerciten aquest apostolat o cooperació amb el Crist en l'obra de la salvació, en l'interior de l'Església i en el món (5). El document conciliar, doncs, no fa una separació dura i fixista entre el compromís dels laics en l'interior de la vida eclesial i el compromís en la realitat secular sinó que les considera com a dimensions d'un únic dinamisme que brolla de l'ésser i l'acció de la vocació cristiana.

La finalitat de l'apostolat dels laics és l'evangelització, o anunci del Crist al món, i el perfeccionament de l'autonomia humana en l'ordre temporal, tot ordenant la realitat humana a la llum dels valors de l'evangeli i alliberant aquesta realitat temporal de tota idolatria i de tota manipulació de la dignitat de la persona (6-7).

Aquesta ordenació evangèlica de l'ordre temporal es realitza mitjançant l'acció personal, comunitària i social dels cristians, edificada en la justícia i en la caritat. En aquesta acció, els cristians han de col·laborar amb totes les persones de bona voluntat que lluiten per un món més lliure i més just (8). El compromís temporal personalitzat, l'obertura sincera a tots els homes de bona voluntat sense fer cap distinció i la inspiració d'aquest compromís en la justícia i en l'amor responeu al projecte global de fons de tota la intencionalitat del Concili que és la necessitat sentida i la voluntat decidida d'*aggiornamento* i de renovació espiritual en la vida de l'Església.

Capítol III. Els diversos camps de l'apostolat

En el capítol III, el decret sobre l'apostolat dels laics concreta l'acció dels cristians en el món en els diversos àmbits on es desenvolupa la vida humana. Aquests àmbits d'actuació per part dels cristians són totes les realitats humanes.

Des del punt de vista de les persones, l'apostolat dels seglars s'ha de realitzar en primer lloc en l'interior de la mateixa Església. En aquesta actuació intraeclesial cal la participació de tothom. És en aquesta crida universal a la participació de tothom on el decret fa un esment particular del rol específic de la dona en l'apostolat dels laics (9). En segon lloc, el camp de l'apostolat és la vida de família i també el de les associacions familiars (11). En tercer lloc, el decret subratlla la importància del món dels joves i invita a tenir en compte el nou protagonisme que tenen dins la societat (12). En quart lloc, destaca el medi social i la necessitat de la seva transformació, invitant els batejats a madurar en la vida de fe, és a dir, a relacionar i integrar la fe amb la vida (13). En definitiva, el camp de l'apostolat abasta també el bé comú nacional i internacional (14).

Des del punt de vista de les mediacions, l'apostolat seglar ha de ser viscut a tots els nivells. En primer lloc, cal viure'l en la vida privada personal. Després en la vida de la parròquia i en la vida de la diòcesi. Des d'aquesta experiència bàsica de l'Església local, cal viure'l en la transformació del propi país i en la recerca d'un nou ordre internacional (10).

Capítol IV. Les diferents formes d'apostolat

El Concili invita a un apostolat individual i col·lectiu, comunitari i associat (15). En primer lloc, el Concili afirma que l'apostolat dels seglars sempre ha de ser personal, perquè la tasca comunitària sempre s'edifica sobre la conversió personal (16), però l'apostolat individual és necessari, especialment, en aquells llocs on manca la llibertat religiosa per a viure i manifestar públicament la fe (17).

Per altra banda, el Concili afirma la importància de l'apostolat seglar associat i organitzat (18), en les seves múltiples formes possibles (19), i invita tots els grups i associacions a viure una relació cordial i oberta amb tothom i a establir una coordinació entre les diverses organitzacions de l'Església (21).

El decret conciliar recomana específicament l'organització apostòlica que en general s'anomena Acció Catòlica o que de vegades té un altre nom similar. Fa aquesta recomanació, no per privilegiar aquesta organització per sobre de les altres, sinó per la importància de les quatre notes o característiques que la configuren.

Aquestes quatre notes són les següents:[24]

1. La finalitat de l'A C és la mateixa finalitat apostòlica de l'Església local o particular, és a dir, la santificació de les persones i l'evangelització del món, realitzada a partir de la vida de la parròquia i de la diòcesi, en comunió amb l'Església universal.[25]
2. Els membres que pertanyen a l'Acció Catòlica treballen units en un cos orgànic. Aquí s'accentua la importància de l'organització com a element pedagògic i evangelitzador.
3. Els laics que pertanyen a la institució prenen responsabilitats en les tasques de l'organització i n'assumeixen la mateixa direcció. Aquest compromís de direcció es realitza amb autonomia i en comunió amb el ministeri pastoral.
4. Tota aquesta tasca és realitzada amb una vinculació al ministeri pastoral del bisbe de l'Església local o particular, el qual, fins i tot, en determinats moments o situacions especials pot concretar aquesta cooperació amb un *mandat* o encàrrec explícit en alguna tasca concreta (20).

El document, finalment, valora la feina dels alliberats en les organitzacions apostòliques i especialment el compromís d'aquells laics que realitzen tasques de coordinació internacional (22).

Capítol V. L'ordre que cal observar

El capítol cinquè dissenya les línies d'acció de cara a la vivència de la comunió eclesial en l'exercici de l'apostolat dels laics (23). El decret afirma que s'ha de coordinar tota la realitat de l'apostolat seglar existent per tal d'afavorir la mútua estima entre els diversos grups, i també que s'ha de vincular amb el bisbe per a poder viure la condició catòlica (24).

24. CEAS, *Algo nuevo está surgiendo ¿No lo notáis?*, Madrid: CEE 1995. Vegeu, també, *La formación en la Acción católica*, Madrid 2000.

25. Albert Maréchal, *La revisión de vida*, Barcelona: Estela 1960.

Per part dels preveres i els religiosos hi ha d'haver una atenció pastoral acurada en l'acompanyament de les persones i també de les organitzacions dels laics (25). Aquesta tasca d'acompanyament pastoral del laïcat és essencial per a una maduració evangèlica de les persones i per a un creixement harmònic de les organitzacions d'apostolat seglar.

Per a potenciar l'apostolat dels laics és necessari també el desenvolupament d'una organització a nivell parroquial, a nivell diocesà i a nivell nacional i internacional. En aquesta perspectiva, el mateix Concili decideix crear un Secretariat de l'Apostolat dels Laics en la Santa Seu per a coordinar i estimular l'apostolat seglar en tota l'Església Catòlica (26).

El Decret d'apostolat dels laics, per una banda fidel al decret conciliar sobre l'ecumenisme *Unitatis redintegratio,* invita a la cooperació amb tots els cristians, i per una altra banda, fidel a la constitució pastoral *Gaudium et spes,* invita a una cooperació oberta i universal amb els no creients (27).

Capítol VI. La formació per a l'apostolat

Conscient de la dificultat i de la responsabilitat de la tasca de l'apostolat seglar, el decret conciliar subratlla la importància i la necessitat de la formació per a realitzar l'apostolat d'una manera eficient (28). Afirma que aquesta formació ha de ser integral, és a dir, que ha d'abastar totes les dimensions de la persona (29). Afirma també que ha de començar des de la infància i ha de ser una formació permanent (30). És una formació que ha de preparar per a donar resposta a les diverses necessitats i situacions humanes, i especialment ha de preparar per a donar una resposta adequada i eficient en tot el que fa referència al compromís temporal en la seva complexitat econòmica, social, política i cultural (31).

En el capítol de les mediacions, a part d'assenyalar la importància de treballar amb una metodologia adequada, de la necessitat de les reunions, de les trobades més amples, dels congressos, de les publicacions i dels centres d'estudi necessaris per a l'acompanyament dels laics, el Concili demana la creació de centres de documentació i de recerca (32).

Exhortació final (33)

El decret conciliar acaba fent una crida a tots els cristians i els invita a implicar-se en l'apostolat dels laics, a partir de la fidelitat a la vocació cristiana. Aquesta fidelitat solament es pot assolir des del seguiment personal de Jesucrist, viscut en comunitat, i des de l'obertura personal i comunitària a les inspiracions de l'Esperit.

5. Lectura teològica del document a partir de l'aplicació realitzada en el postconcili

L'aplicació del decret conciliar sobre l'apostolat dels seglars no ha estat gens fàcil en aquestes darreres dècades del postconcili, perquè, tot i que la doctrina teològica conciliar és

clara i continua essent vàlida en l'actualitat, la seva realització pràctica és molt complexa.[26]

La problemàtica de cara a la realització del projecte conciliar va anar emergint en la pràctica, és a dir, a partir de l'encarnació dels cristians en el món real i concret. Aquesta dificultat per a dur a terme el decret conciliar va néixer de l'encarnació pràctica dels cristians en la realitat temporal, que és una realitat complexa des de la perspectiva econòmica, política, social, cultural, ideològica i religiosa. Ha aparegut, doncs, una doble font de problemàtica, la que emergeix de la mateixa realitat antropològica i la que neix de les mancances de la mateixa comunitat cristiana.

En efecte, l'encarnació dels cristians en el món de cara a ordenar segons Déu els afers temporals es va trobar amb la realitat d'una societat secularitzada i pluralista. Aleshores, al mateix temps que el laïcat anava descobrint la missió evangelitzadora en el món secular, la realitat del món plural i secularitzat també va anar penetrant en l'interior de l'Església.[27] Aquesta entrada del pluralisme i de la secularització en la vida interna de la comunitat cristiana, en un primer moment ha portat un desconcert inevitable, però al mateix temps, al llarg de les darreres dècades, ha anat preparant la comunitat cristiana per a una nova encarnació dels cristians en el món real i en el dinamisme de la història.[28]

L'actitud equilibrada que va brollant d'aquest diàleg de la fe amb la secularitat, que es concreta de diferents maneres, com, per exemple, el diàleg de l'encarnació i la fe, l'encontre del compromís i l'espiritualitat, la interrelació de la conversió personal amb el canvi de les estructures socials, l'alliberament i la salvació, etc., encara no es dóna amb normalitat ni és viscut amb una maduresa suficient.

De tota manera hi ha alguns elements que abonen la plena validesa del decret conciliar. Entre aquests elements podem subratllar els següents: la doctrina del magisteri postconciliar que ha anat desenvolupant les línies del decret de l'apostolat dels seglars, els nous reptes antropològics que han anat centrant l'acció pastoral, els criteris teologicopastorals que s'han anat consolidant, i algunes línies vàlides d'actuació de cara al futur que s'han anat verificant en la pràctica pastoral eclesial.

En les darreres dècades s'ha anat elaborant una doctrina postconciliar que ha anat desenvolupant teològicament i pastoralment el decret de l'apostolat dels seglars. En aquesta introducció no la podem formular tota ni tampoc podem fer la llista de tots els documents. Solament cal destacar alguns documents pontificis per a adonar-nos del treball realitzat i, també, de la solidesa antropològica, teològica, espiritual i pastoral que ha acomnpanyat aquest procés de reflexió a partir dels desafiaments de la pràctica.

Entre els nombrosos documents del magisteri postconciliar de cara a l'aplicació d'a-

26. Les resolucions del Concili Provincial Tarraconense, celebrat trenta anys després d'acabar el Concili Ecumènic Vaticà II, bàsicament són la verificació de la validesa de les intuïcions i orientacions del Vaticà II. En aquest sentit és una recepció del Vaticà II per part de la Tarraconense. El Concili va ésser convocat per l'arquebisbe de Tarragona Dr. Ramon Torrella. Per a entendre les raons de la convocatòria, vegeu la comunicació pastoral del Dr. Torrella, *El diàleg eclesial*, Tarragona 1989.

27. Josep M. Rovira Belloso, *Fe i llibertat creadora, 12 lliçons sobre l'acció temporal*, Barcelona: Nova Terra 1971.

28. Vegeu els documents del CELAM de Medellín, *Iglesia y liberación humana*, Barcelona: Nova Terra 1969 i, també, els documents de Puebla *La evangelización en el presente y en el futuro de América Latina*, Madrid: BAC 1979.

quest decret, a tall d'exemple, en podem destacar alguns de més significatius per la seva repercussió en la pràctica: *Evangelii Nuntiandi*, *Christifideles Laici* i *Redemptoris Missio*.

Evangelii Nuntiandi és una exhortació apostòlica de Pau VI publicada al cap de deu anys de la clausura del Concili, el 8 de desembre de 1975, després dels debats d'un Sínode dels bisbes dedicat al tema de l'evangelització. És un document lúcid i esperançat que fa front als nous problemes que han emergit a partir del diàleg sincer de l'Església amb el món. Pel que fa referència a l'apostolat dels laics, podem subratllar, en primer lloc, tota la reflexió antropològica del document de cara a il·luminar el compromís dels cristians per a treballar la justícia[29] i establir un nou ordre mundial. En segon lloc, la doctrina teològica de cara a la inculturació de la fe en el món pluralista i secular.[30] En definitiva, una teologia pastoral per a viure aquest procés de justícia i d'inculturació de la fe en el món mitjançant una Església acollidora, personalitzadora i evangelitzadora.[31]

Christifideles Laici és una exhortació apostòlica postsinodal de Joan Pau II, publicada el 30 de desembre de 1988, que concreta les grans línies operatives de cara al desenvolupament de l'apostolat dels laics. Les línies de força d'aquest document, vistes a la llum dels documents recents de la doctrina social de l'Església[32] són molt lluminoses per a una nova encarnació de l'Església en el món i per a la dinamització de l'apostolat dels laics.[33]

Redemptoris Missio és una carta encíclica de Joan Pau II, publicada, al cap de 25 anys de la publicació del decret *Ad gentes divinitus*, el 7 de desembre de 1990, que reprèn la mateixa temàtica de l'evangelització a partir dels nous problemes que han anat brollant en la realitat mundial. És un document que, per una banda i des del punt de vista teològic, confirma tota la doctrina d'*Evangelii Nuntiandi* i que, per una altra banda, aporta una reflexió molt rica i suggerent sobre l'espiritualitat de la missió. En aquesta perspectiva les dues exhortacions pastorals (*Evangelii Nuntiandi* i *Redemptoris Missio*) es complementen i s'enriqueixen.

Per aquesta raó, tot i que, en el moment present, per una banda encara tenim plantejats molts reptes i desafiaments de cara al desenvolupament de l'apostolat dels laics, per una altra banda podem dir que hi ha molts signes d'esperança. La clau de volta per a transformar els reptes en expectatives positives i els signes d'esperança en projectes operatius

29. Concili Provincial Tarraconense, 76-118. Vegeu, també, *La Iglesia y los pobres. La caridad en la vida de la Iglesia*, Madrid: CEE 1994.

30. Bonaventura Pelegrí, *Joventut, fe i vida* (Saurí), Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1980; *Intelectuales cristianos en el mundo de hoy*, Perú : Centro de Estudios y Publicaciones 1987.

31. Ramon Prat, *La misión de la Iglesia en el mundo*, Madrid: S/M 1989. Conté 10 lliçons sobre l'evangelització des de la perspectiva de la secularitat

32. Vegeu els documents: *Mater et magistra*, *Pacem in terris*, *Populorum progressio*, *Octogesima adveniens*, *Sollicitudo rei socialis*, etc.

33. Les grans orientacions de *Christifidels Laici* han estat aplicades a la realitat de casa nostra mitjançant un document que és una reflexió elaborada per molts dels subjectes actius de l'Apostolat Seglar. El document fou aprovat per Plenària de la CEE amb el títol «Laics, cristians. Església en el món» (Madrid 1991).

passa per la vivència de la comunió eclesial, per la dinamització missionera de totes les comunitats cristianes i per la superació positiva de la crisi de l'associacionisme en l'apostolat dels laics.

La transformació de les dificultats en oportunitats per a créixer exigeix un diàleg eclesial viscut en la perspectiva de l'encíclica *Ecclesiam suam* de Pau VI. Tanmateix, aquest diàleg és difícil, perquè, tal com hem dit abans, la secularització i el pluralisme no solament afecten el món sociopolític sinó també la mateixa vida interna de la comunitat cristiana. De tota manera, el futur de l'apostolat seglar, i fins i tot de tota la pastoral eclesial, passa pel diàleg edificat en la sinceritat i la veracitat.

Com a mostra i com a signe d'aquesta dificultat i d'aquesta esperança a casa nostra, tenim l'exemple del Concili Provincial Tarraconense celebrat durant l'any 1995 per les vuit diòcesis catalanes. Aquest Concili Provincial es va realitzar trenta anys després de la conclusió del Concili Ecumènic Vaticà II.[34]

Com és conegut per molts, el Concili va afrontar alguns dels problemes més candents viscuts en les diverses Esglésies de la Tarraconense. En tots els documents del Concili apareix sempre la necessitat de la participació dels laics per a la vida de l'Església i per a la realització de la seva missió en el món. Tanmateix, és en el document primer sobre l'evangelització on es dóna una reflexió teologicopastoral sobre el laïcat en la vida de l'Església.[35]

El Concili Provincial, després del debat en l'aula conciliar i la integració de les esmenes presentades en les diverses intervencions, va aprovar unes resolucions que, indirectament, verifiquen la plena validesa de la doctrina del Concili Vaticà II sobre l'apostolat dels laics.

Les resolucions del Concili Tarraconense solament afegeixen a la doctrina del Vaticà II alguns accents d'ordre operatiu, com, per exemple, la necessitat d'un discerniment eclesial per a cooperar des de la comunió viscuda en el pluralisme, la prioritat de la pastoral de joventut per a preparar el futur, la necessitat d'un apostolat seglar organitzat, el respecte al lloc específic de la dona en l'apostolat dels laics i en la vida de l'Església, la urgència de la presència pública del cristians mitjançant el compromís polític i la conveniència de mecanismes de diàleg eficient per a poder elaborar els projectes, discernir els conflictes i rellançar un apostolat seglar eficient en l'Església i en el món.[36]

Podem concloure aquesta introducció al decret sobre l'apostolat dels laics del Concili Ecumènic Vaticà II afirmant la validesa dels objectius proposats en el document i de les mediacions suggerides de cara a la realització operativa dels objectius. Tanmateix, hem de reconèixer que encara som molt lluny de realitzar totes les expectatives generades pel Concili Ecumènic.

Aquesta lentitud, però, no es dóna a causa de la manca de validesa dels objectius teològics i de les propostes pastorals elaborades i aprovades en el decret *Apostolicam Actuositatem*, sinó a causa de la complexitat del món que ens ha tocat de viure i de la manca de qualitat evangèlica en les comunitats cristianes. Per això podem dir que som en un temps

34. *Concili Provincial Tarraconense Resolucions i missatge*, Barcelona: Claret 1996.
35. Vegeu la resolució 1.ª del CPT que és bàsica per a entendre totes les altres resolucions.
36. Resolucions 25-32.

d'esperança i que aquesta esperança solament es va fent realitat en la mesura que progressem en l'observació i l'anàlisi de la realitat, en la lectura creient de la mateixa realitat, en el diàleg eclesial de comunió i en la consciència de la missió evangelitzadora que ha encomanat el Crist a la seva Església fins a la fi dels temps.

LA DECLARACIÓ *DIGNITATIS HUMANAE*

Hilari Raguer

Elaboració del document

El document conciliar *Dignitatis humanae* sobre la llibertat religiosa, malgrat ser una simple declaració relativament breu, va tenir una elaboració força complicada i va suscitar discussions apassionades a l'aula i maniobres de tota mena *extra aulam* El seu text va pas sar per vuit redaccions successives dos projectes preparatoris i sis redaccions pròpiament conciliars, fins a l'aprovació i solemne promulgació del text definitiu

1 *Projecte de Friburg (27 desembre 1960)* Una comissió conciliar antepreparatòria, formada per dos bisbes (el de Friburg, Mons Charrière, i el de Bruges, Mons De Smedt) i dos teòlegs (Jérôme Hamer O P i el canonge Bavaud), reunits a Friburg de Suissa, havia formulat cinc proposicions «Sobre la tolerància» Exhortaven a tenir caritat amb els creients d'altres religions Era un plantejament negatiu, perquè la tolerància té per objecte el mal o els dolents

2 *Comissió preparatòria teològica (18 juny 1962)* Entre els temes encomanats a les co missions preparatòries només hi havia, en l'esquema de constitució sobre l'Església elabo rat per la comissió teològica, unes pàgines sobre «les relacions entre l'Església i l'Estat i la tolerància religiosa» Pel juny de 1962 la comissió central va examinar aquestes pàgines, juntament amb un document sobre «la llibertat religiosa» preparat pel Secretariat per a la Unitat dels Cristians, i va encarregar la refosa de tots dos textos a aquest mateix Secretariat, que presidia el cardenal Bea

3 *Primer text conciliar (19 novembre 1963)* El text resultant, aquesta vegada ja amb el títol «Sobre la llibertat religiosa», va ser distribuit el 19 de novembre de 1963 als pares con ciliars com a capítol cinquè de l'esquema sobre l'ecumenisme, i el mateix dia el va presen tar a l'aula Mons De Smedt, bisbe de Bruges, que serà fins al final el mantenidor del do cument i suscitarà sempre grans aplaudiments de la majoria renovadora

4 *Segon text conciliar (23 setembre 1964)* Les observacions dels Pares conciliars en el debat són tingudes en compte en la nova redacció S'explica millor el concepte de llibertat religiosa, s'expliciten els drets de les comunitats religioses i els seus límits, es recorden les exigències de la veritat divina i es mostra com les condicions actuals de la humanitat fan ne cessari el reconeixement de la llibertat religiosa En lloc d'un capítol de l'esquema sobre l'e cumenisme, ara és un apèndix d'aquest esquema Es designa com a «declaració primera» sobre la llibertat religiosa, una altra declaració annexa tractarà dels jueus i dels no cristians La presentació per Mons De Smedt va ser seguida d'un gran debat

5 *Tercera redacció conciliar (19 novembre 1964)* Un cinquè text, que recollia les nombroses remarques fetes a l'anterior, havia estat presentat l'abril de 1964 Entre el 23 i el 28 de setembre aquest document es va discutir apassionadament a l'aula

La disputa sobre quin organisme hauria d'encarregar-se de la nova redacció del document la va resoldre el Papa encomanant la al Secretariat per a la Unitat de les Esglésies (cardenal Bea), que era més dinàmic i renovador que la comissió teològica (cardenal Ottaviani) El nou text va ser presentat per Mons De Smedt el 17 de novembre del mateix 1964 i havia de ser votat dos dies després, però la minoria opositora havia demanat l'ajornament de la votació, allegant que no havien tingut temps d'estudiar la nova redacció El consell de presidència va accedir a aquesta petició, assegurant que la declaració sobre la llibertat religiosa seria un dels primers documents que es votarien en la sessió seguent Aquest ajornament va causar gran commoció entre els bisbes de la majoria renovadora

6 *Quarta redacció conciliar (15 setembre 1965)* Iniciada la quarta i darrera sessió del Concili, del 15 al 22 de setembre es va discutir finalment el text de la declaració Per decisió personal de Pau VI, el 21 va tenir lloc una votació indicativa sobre si la nova redacció podia ser acceptada com a base de la discussió El resultat va ser de 1 997 *placet*, 224 *non placet* i un vot nul

7 *Cinquena redacció conciliar (25 octubre 1965)* Acceptat en principi el document, va ser votat entre el 26 i el 29 d'octubre, en onze votacions per paràgrafs, que van obtenir sempre una amplíssima majoria favorable

8 *Sisena i definitiva redacció conciliar (19 novembre 1965)* El 19 de novembre, després de cinc votacions parcials, es va procedir a una votació indicativa de conjunt, amb el resultat de 1 954 vots favorables, 249 en contra i 13 nuls Finalment, el 7 de desembre de 1965, en la darrera congregació, que era pública i presidida per Pau VI, va tenir lloc la votació definitiva, amb 2 308 *placet*, 70 *non placet* i 8 nuls Al final d'aquella mateixa congregació Pau VI, juntament amb els Pares conciliars, la va promulgar solemnement

Contingut

La declaració consta d'un preàmbul, dos capítols i una conclusió, en total, quinze números El preàmbul comença per establir el dret de la persona i de les comunitats a la «llibertat social i civil en matèria religiosa», però afegeix que «l'única religió vertadera», la revelada per Déu, «subsisteix en l'Església catòlica i apostòlica, a la qual el Senyor Jesús va confiar l'obligació de difondre la a tots els homes» Diu, com de passada (ja que la minoria conservadora allegava que el document era contrari al Magisteri tradicional), que amb aquesta declaració el Concili vol desenvolupar la doctrina dels Papes sobre els drets inviolables de la persona humana i sobre l'ordenament jurídic de la societat

Aquestes afirmacions inicials són explicades i justificades més extensament en el capítol primer, «Aspectes generals de la llibertat religiosa», que comença declarant que «la persona humana té dret a la llibertat religiosa» Defineix aquesta llibertat de manera negativa, com a immunitat de tota coacció, tant si ve de particulars com de grups socials Afegeix que la llibertat religiosa es fonamenta en la dignitat de la persona humana, no es fonamenta en cap disposició subjectiva de la persona, sinó en la seva mateixa natura Dotats els homes de

raó i de voluntat lliure, per la seva pròpia natura tenen l'obligació de cercar la veritat, sobretot pel que fa a la religió, però no podrien fer-ho si no fruïssin de llibertat psicològica i d'immunitat de tota coacció externa. «L'exercici de la religió, per la seva pròpia natura, consisteix abans que tot en actes interns voluntaris i lliures per mitjà dels quals l'home s'ordena directament a Déu; actes d'aquesta mena no poden ser ni manats ni prohibits per cap poder purament humà.»

La llibertat religiosa no és sols un dret individual, sinó que el tenen també les comunitats religioses, mentre no violin «les justes exigències de l'ordre públic». Han de poder honorar la Divinitat amb un culte públic, ajudar els seus membres en l'exercici de la religió i amb la doctrina i promoure les institucions per mitjà de les quals els seus seguidors puguin viure segons llurs principis religiosos. En la natura social de l'home i de la religió es fonamenta el dret de reunir-se lliurement i de crear associacions educatives, culturals, caritatives i socials inspirades en la pròpia religió.

També la família és subjecte d'aquesta llibertat: els pares tenen el dret de determinar, d'acord amb llur pròpia convicció religiosa, la forma d'educació religiosa que han de tenir els seus fills. Els poders civils han de reconèixer «el dret dels pares a escollir amb autèntica llibertat les escoles o altres mitjans d'educació, sense imposar-los ni directament ni indirecta càrregues injustes per aquesta llibertat d'elecció». No es pot imposar un sistema únic d'educació que exclogui totalment la formació religiosa.

El poder polític ha d'assumir eficaçment la protecció de la llibertat religiosa, per tal que tots els ciutadans puguin complir els deures religiosos i la societat frueixi dels béns de justícia i pau que provenen de la fidelitat dels homes a Déu. Aquí la declaració admet la possibilitat d'una religió d'estat, per bé que només en forma condicional i per afegir que, si n'hi ha una, això no ha de perjudicar la llibertat religiosa dels creients d'altres religions ni hi pot haver cap discriminació.

La llibertat religiosa té uns límits: cal respectar els drets dels altres i tenir en compte el bé comú, i la societat civil s'ha de protegir contra els possibles abusos sota pretext de llibertat religiosa.

Amb el pretext de llibertat no s'ha de menysprear la deguda obediència. Els educadors han de formar homes que, acatant l'ordre moral, obeeixin l'autoritat legítima i siguin amants de la veritable llibertat.

El capítol segon, «La llibertat religiosa a la llum de la Revelació», comença afirmant que allò que el Concili declara sobre la llibertat religiosa es fonamenta en la dignitat de la persona, que al llarg dels segles ha anat fent més patents les seves exigències (és a dir, en segles passats no es veien tan clarament), però, a més, té les seves arrels en la Revelació; per això els cristians l'han de respectar més escrupolosament que ningú. Encara que la Revelació no afirmi expressament el dret a la immunitat de coacció externa pel que fa a la religió, sí que manifesta la dignitat de la persona i el respecte de Crist a la llibertat de l'home per a creure en la Paraula de Déu. «La llibertat religiosa en la societat està del tot d'acord amb la llibertat de l'acte de fe cristiana.» «És un dels capítols principals de la doctrina catòlica, contingut en la Paraula de Déu i predicat constantment pels Pares (el document ho corrobora amb una llarga sèrie de citacions de Pares i de Concilis) que l'home, en creure, ha de respondre voluntàriament a Déu, i que, per tant, ningú no pot ser forçat a abraçar la fe contra la seva voluntat.» L'acte de fe es voluntari per la seva pròpia natura. El règim de lliber-

tat religiosa fa que els homes puguin ser invitats fàcilment a la fe cristiana, a abraçar-la per decisió pròpia i a professar-la activament en la vida.

L'exemple de Crist i dels apòstols mostra com, encara que Déu crida tots els homes, per aquesta crida queden obligats en consciència, però no coaccionats. L'Església també ha seguit aquest exemple. «Encara que de vegades hi ha hagut un comportament poc conforme a l'esperit evangèlic, o fins i tot contrari», sempre s'ha mantingut, almenys a nivell de la doctrina, el principi que no s'ha de forçar ningú a abraçar la fe.

D'altra banda, també l'Església ha de ser lliure i independent per a poder complir la seva missió. Hi ha concordança entre la llibertat de l'Església i la llibertat religiosa.

Tot això no treu que l'Església té el deure de proclamar a tots els pobles la Paraula de Déu i aquells principis morals que deriven de la natura humana (per tant, l'Església es considera intèrpret autèntic de la llei natural). Els cristians han de formar la consciència amb docilitat a la doctrina sagrada i certa de l'Església i l'han de procurar difondre coratjosament, però «amb exclusió dels mitjans contraris a l'esperit evangèlic [...] amb amor, prudència i paciència» envers els qui viuen en l'error o la ignorància.

La conclusió del document contempla la societat internacional, en la qual moltes constitucions i fins documents internacionals reconeixen la llibertat religiosa (cita l'encíclica *Pacem in terris*, que qualificava aquest fet de «signe dels temps»), però alguns governs miren d'apartar els ciutadans de la pràctica religiosa i fan molt difícil la vida de les comunitats religioses (al·lusió als països comunistes). En els temps actuals, quan tots els pobles tendeixen a unificar-se i s'intensifiquen les relacions entre persones de diverses cultures i religions, la pau i la concòrdia en el gènere humà demanen que la llibertat religiosa sigui arreu protegida per una eficaç tutela jurídica.

Recepció

Si la declaració sobre la llibertat religiosa va suscitar apassionades polèmiques va ser perquè no sols plantejava una qüestió teològica, sinó que també incidia en la pràctica política d'alguns països. El món anglosaxó presentava dues actituds oposades. L'anglès Mons. Heenan va sostenir que al seu país l'existència d'una religió oficial, amb la reina com a cap de l'Església anglicana, era perfectament compatible amb la llibertat religiosa. En canvi, l'episcopat nord-americà defensava el sistema del seu país, molt religiós però enemic de tota religió oficial, ja des de les primeres colònies, fundades per puritans que fugien de la persecució de què eren objecte a Anglaterra.

El cas d'Espanya era encara més delicat, perquè el franquisme havia fet de la religió catòlica un dels pilars fonamentals del règim i de la unitat de l'estat. Després de la votació indicativa de conjunt del 19 de novembre de 1965 i abans de la votació definitiva, un grup de bisbes espanyols, teològicament tradicionals i políticament addictes al règim, van adreçar a Pau VI un escrit extens i apassionat demanant-li que amb la seva suprema autoritat retirés de la deliberació del Concili aquell document (tal com havia fet amb el tema del celibat sacerdotal). Deien que si fins al darrer moment s'havien oposat a aquell text havia estat per fidelitat al Magisteri tradicional, i perquè la Santa Seu sempre els havia exigit que defensessin la tesi catòlica, contrària a la llibertat religiosa. Ells encara haurien acceptat una re-

dacció que presentes la llibertat religiosa com una concessió d'oportunitat o conveniència, però «si aquest (el document) prospera en el sentit en que fins ara ha estat orientat (que l'acte de fe ha de ser lliure), en acabar les tasques conciliars els bisbes espanyols retornarem a les nostres seus com desautoritzats pel Concili i amb l'autoritat minvada davant els fi dels» Pau VI no en va fer cas i, com hem dit, va permetre que el document fos votat lliu rement i massivament aprovat Així i tot, alguns bisbes espanyols no es van rendir i prete nien que la doctrina conciliar sobre la llibertat religiosa, i també certes afirmacions de la constitució *Gaudium et spes* contràries al règim franquista, podien ser vàlides en altres pai sos, pero no a Espanya El bisbe Guerra Campos, que era el secretari de la Conferència Episcopal Espanyola, es va afanyar a publicar el 29 de juny de 1966, en nom de la Comis sió Permanent i anticipant se amb un fet consumat a l'Assemblea Plenària que havia de reunir se el 10 de juliol, un extens document sobre *L'Església i l'ordre temporal a la llum del Concili*, en el qual rebutjava la desconfessionalització de l'Estat espanyol i eludia tota criti ca al règim a la llum del Vaticà II Va desplaure a molts bisbes aquesta manera de procedir i van formular la qüestió de si era tan urgent publicar aquell document La presidencia, amb tot, va demanar als bisbes que, en votacio secreta, s'adherissin al document de Guerra Campos, per evitar l'escàndol d'aparèixer l'episcopat dividit, sense que l'adhesio volgués dir que estaven d'acord amb el contingut del document L'assemblea el va ratificar per ma joria, però la posició intransigent havia quedat moralment desautoritzada i, com no podia menys de succeir, la doctrina integrista de l'estat confessional catòlic i de la no tolerància de les altres religions havia quedat ferida de mort i el govern hauria d'adoptar les disposi cions legals necessàries per tal d'adaptar-se a la declaració del Vaticà II sobre la llibertat re ligiosa

Aquest document va ser qualificat de «declaració», perque no s'adreçava únicament als catòlics, sinó també a tots els homes Ha contribuit, certament, a una millora de les rela cions amb altres confessions religioses i amb els no creients La recent rebrotada del fona mentalisme (i no únicament en el mon islamic) li dona renovada actualitat

EL DECRET *AD GENTES*

Josep Gil i Ribas

El decret sobre l'activitat missionera de l'Església, *Ad gentes*, fou promulgat el 7 de de sembre de 1965, en la quarta i darrera sessió del Concili Vaticà II

El decret assenyala els principis de l'activitat missionera per a l'advenıment del Regne (*AG*, 1c) Parla del deure de tot el Poble de Déu (*AG*, 35a), especialment dels bisbes, «d'a nunciar arreu del món l'Evangeli» (*AG*, 29a), i dels missioners «que s'encarreguen de l'e vangelització» (*AG*, 23a), i han de «fer sorgir unes comunitats de fidels» ben estructurades (*AG*, 15b)

El decret afirma que «tota l'Església és missionera» i que «els fidels cristians han d'es merçar unànimement els seus esforços en l'edificació de l'Església» (*AG*, 28a) i han de «sentir com a pròpia l'activitat missionera» (*AG*, 36d)

El decret situa l'activitat missionera dins la «missió» de l'Església, però no oblida de «definir» amb precisió què cal entendre per «missions» (*AG*, 6c) Tracta de l'organització de l'activitat missionera, redefinint l'estatut de la Congregació per a l'Evangelització dels Pobles (*AG*, 29), i de la cooperació de tot el Poble de Déu en l'activitat missionera, subratllant la conveniencia «de mantenir contacte amb els missioners que han sortit de la comunitat mateixa», o «amb una parròquia o diòcesi de missions», per tal de fer visible la co munió entre les comunitats (37d)

1 L'elaboració del decret

La Comissió de les Missions, creada per Joan XXIII (Motu propio *Superno Dei nutu*, del 5 VI-60), va redactar un primer text amb set esquemes sobre temes particulars La Comis sió Central Preparatòria, entre el març i el maig de 1962, els va examinar i va ordenar ne una unificació fou el segon text, que no va arribar a ser presentat a la primera sessió del Conci li En acabar la primera sessió (8 XII-62), Joan XXIII descrivia el treball realitzat com una «introducció lenta i solemne a l'obra grandiosa del Concili», i assenyalava la feina a fer

La Comissió va redactar un tercer text (març de 1963), que va ser discutit en la repre sa del Concili, en la qual Pau VI (28-IX 63) pronosticava que el tema principal seria el de l'Església mateixa i la seva missió salvadora De la discussió en sortí un quart text, que fou enviat als Pares a començaments de febrer de 1964 [1]

1 En la clausura de la segona sessio, el 4 de desembre de 1963, Pau VI es preguntava «Quan l'Esglesia ha estat tan disposada a complir la seva missio?», pero en enumerar els temes pendents i el treball a realitzar en la in

La Comissió, a partir dels suggeriments rebuts, va redactar un cinquè text, que, prèvia l'aprovació del Papa, fou enviat a totes les diòcesis del món. A partir de les esmenes i suggeriments es va redactar un sisè text, discutit entre el 6 i el 9 de novembre de 1964. Durant la discussió va tenir lloc la famosa compareixença de Pau VI, que, en un memorable discurs, va manifestar l'esperança que el text fos aprovat.[2] No fou així i la Comissió va proposar una votació sobre si es volia o no que el text fos refet: 1.605 vots digueren que sí i 311 que no, amb dues abstencions (aquell dia plovia a bots i a barrals, i varen faltar molts Pares a l'aula).[3]

Al primer trimestre de 1965 en fou repartida arreu del món una setena redacció. Fou el text discutit durant la quarta sessió, entre 8 i el 13 d'octubre de 1965,[4] i aprovat com a text base.[5] El dia 13 d'octubre de 1965 es va poder presentar a l'aula el *textus emmendatus*,[6] que fou votat els dies 12 i 13 d'octubre i aprovat amb 2.162 vots a favor, 18 en contra i 2 nuls. Pau VI promulgà el decret després d'una última votació amb 2.394 *placet* i només 5 *non placet*, la votació més alta del Concili.

---

tersessió no fa esment del tema de les missions En el discurs d'inauguració de la tercera sessió, el 14 de setembre de 1964, deia «Som l'Església [ ] per a propagar a la terra la mateixa missió salvadora de Crist »

2 Vegeu el llibre del P Congar, *Diari del Concili - Quarta sessió*, Barcelona Estela 1967, pp 28-29, on su bratlla com el Papa prenia discretament posició sobre el treball de les comissions i, en definitiva, en l'orientació de llurs conclusions René Latourelle («Introducción», en *Vaticano II Balance y Perspectivas*, Salamanca Sígue me 1989, p 15) afegeix que el Papa no actuava com un simple notari, sinó com a successor de Pere i, per tant, responsablement davant Déu

3 La discussió havia posat de manifest les questions de fons Els Pares volien un decret teològicament es tructurat, clarament operatiu i suficientment apte per a imprimir un nou impuls a l'activitat missionera D'altra banda, les intervencions traduien les exigències, sovint contradictòries, dels bisbes missioners d'un cantó, temien que una noció massa àmplia de la «missió» tingués efectes negatius de cara al món missioner en sentit tècnic, d'un altre, eren molts els Pares que volien una major integració de les «missions» en la «missió» de l'Església i que que dés clar que les esglésies de missions, encara que petites, eren veritablement l'Església i no una franja fronterera de l'Església Cal tenir present que la redacció d'un esquema «complet» havia estat demanat per les institucions mis sioneres la seva influència va fer, per un moment, que el tema transcendental de les esglésies particulars quedés pràcticament marginat, encara que, al final, el tema es convertí en un capitol a part i reeixit

4 En la clausura de la tercera sessió (21-XI-64), Pau VI havia manifestat l'esperança que tot el que no havia pogut ser suficientment discutit fins aleshores seria aprovat en la quarta i darrera sessió, especialment el tema de la llibertat religiosa i el de l'Església en el món actual «que serà el coronament de l'obra del Concili i que ja ha es tat tractat breument durant aquesta sessió» En el discurs d'inauguració de la quarta sessió, el dia 14 de setembre de 1965, Pau VI torna a parlar de «la naturalesa i la missió de l'Església de Déu»

5 L'única part del text que no va merèixer l'aprovació dels Pares va ser la relativa a la questió de l'estructu ra i competències de la Congregació *De Propaganda fide* sobre 2 153 vots, va obtenir 1 428 *placet* contra 9 *non placet* i 712 *placet iuxta modum* La Comissió va recollir els suggeriments dels bisbes, que havien demanat una reno vació a fons de l'organisme

6 Malgrat aquesta llarga i accidentada «història», l'*Ad Gentes* aconsegueix de situar les «missions» a l'inte rior d'una eclesiologia dinàmica D'aquesta manera obre els camins a una reflexió missionera renovada Com diu M -J le Guillou, «les missions han deixat de ser, en l'Església, els parents pobres, no són ni un apèndix ni una activitat marginal són el cor mateix de l'Església» (*Concile Oecuménique Vatican II La révélation L'activité missionaire Ministère et vie de prêtres,* Paris Éditions du Centurion 1966, p 75)

2. El context del decret

La descripció que el decret fa de l'activitat missionera recolza en la teologia de la sacramentalitat i la catolicitat de l'Església de la *Lumen gentium*: Poble «messiànic», l'Església és enviada a aquest poble de Déu, que és la humanitat sencera invitada a la salvació, redimida per la sang de Jesucrist i conduïda misteriosament per l'acció de la gràcia; és la mateixa teologia del decret sobre l'ecumenisme, que parla del valor únic, absolut i universal, de l'esdeveniment Crist i de l'únic Poble de Déu del qual tots els pobles són cridats a ser membres.[7]

2.1. *El context conciliar*

En el decret és perceptible el treball dut a terme entorn dels temes més debatuts, que va quallar en les constitucions, en el decret sobre ecumenisme i en les declaracions sobre les religions no cristianes i la llibertat religiosa. El decret reflecteix també les grans preocupacions dels Pares conciliars.

2.1.1. El debat conciliar

El títol *Ad gentes* indica una clara aproximació a la qüestió de fons de la *Lumen gentium*. Més enllà del títol, hi ha una aproximació real, que respon a la gran finalitat del Concili: la renovació eclesial,[8] que permet de veure un cert paral·lelisme entre el Vaticà II i el concili de Jerusalem.[9] L'Església, il·luminada per la revelació (*DV*), oberta a l'ecumenisme (*UR*) i a la missió, s'obre al món (*GS*, *NA* i *DH*) en un moviment de renovació de tot el Poble de Déu.[10]

La gestació del nostre decret reflecteix aquest gran debat conciliar. Els Pares s'adonaven que l'eclesiologia de la *LG*, profundament ancorada en els valors més essencials de la revelació divina, era capaç de respondre a les necessitats més urgents de la «missió» i, si bé alguns d'ells haurien preferit un text més pràctic, varen acabar acceptant el capítol primer que situava les «missions» dins la «missió»

7 Cf Le Guillou, *Concile Oecuménique*, 68-69 L'autor recorda el testimoniatge del Dr Lukas Vischer, secretari de «Fe i constitució» i observador representant del Consell Ecumènic de les Esglésies, que va valorar molt positivament el sentit ecumènic del nostre decret

8 Pau VI, en l'allocució del 7 de desembre de 1965, insistia que «el Concili, més que de veritats revelades per Déu, s'ha ocupat principalment de l'Església, de la seva naturalesa, de la seva estructura, de la seva vocació ecumènica, de la seva activitat apostòlica i missionera»

9 Cf Le Guillou, *Concile Oecuménique*, 69-70 El que va representar Jerusalem per al món antic, ho ha representat el Vaticà II per al món modern

10 El Concili, volgut per Joan XXIII com una nova Pentecosta, es planteja el mateix que es va plantejar Jerusalem al començament de la història cristiana el sentit de la missió, de la proclamació de l'Evangeli, la relació evangelica amb els «altres», cristians, creients, no creients

2.1.2. Preocupacions i neguits del Concili

A mesura que avançaven els debats, un sector important dels Pares manifestava un cert neguit sobre l'*aggiornamento* (excés de tolerància o «relativisme»,[11] un temor que explicaria les resistències a les declaracions sobre les religions no cristianes i sobre la llibertat religiosa,[12] així com al decret sobre l'ecumenisme.

On aniria a parar el cèlebre axioma que diu que ningú no es pot salvar fora de l'Església (*extra Ecclesiam nulla salus*)? «Si en qualsevol religió hom es pot salvar, quina necessitat hi ha de "missionar" els "infidels"»? El Concili, tot i insistir en la «necessitat» de pertànyer a l'Església, reconeixia la validesa de les experiències religioses fora de l'Església.[13]

2.2. *El context missionològic*

Molts Pares anaren al Concili convençuts que les «missions exteriors» eren un dret d'una Església entesa com a «societat perfecta» i d'un cristianisme (o catolicisme) com a «religió veritable», i tot això des de la perspectiva de la legitimitat de l'obra colonitzadora.

Mentrestant, el 24 de juliol de 1941 s'obria a Lisieux el seminari de la *Mission de France*, destinat a capacitar el treball dels capellans obrers, i pel setembre de 1943 es publicava el llibre d'Henry Godin, *France, Pays de mission*. D'altra banda, els canvis produïts en el Tercer Món a nivell de descolonització[14] havien de ser determinants en el context del decret.

2.2.1. Les missions «exteriors»

L'origen de la «teologia missionera» cal situar-lo en temps recents a Münster i a Lovaina, i sempre com una resposta a les qüestions plantejades per l'antropologia. No eren tan lluny els temps en què Pius IX havia escrit a la reina Isabel II lloant l'actuació de les tropes espanyoles al Marroc contra l'Islam!

11. Pau VI, en la promulgació de la *Dei Verbum* i de l'*Apostolicam actuositatem* (18-XI-65), es va referir a l'*aggiornamento*, i va dir: «Joan XXIII no volia atribuir el significat que alguns intenten de donar-li, com si permetés "relativitzar" en l'Església segons els gustos i la mentalitat del món totes les coses, dogmes, lleis, estructures, tradicions [...]. Més aviat vol dir una psicologia nova de l'Església.»

12. Pau VI, s'hi va referir dues vegades (cf. Mariasusai Dhavamony, «Evangelización y diálogo en el Vaticano II y en el Sínodo de 1974», dins *Vaticano II balance y perspectiva*, 921-933).

13. El P. Congar escriu: «Amb el decret sobre les missions i la declaració sobre les religions no cristianes, l'Església emprenia els camins del seu trobament amb els "altres"» (*Diari del Concili*, 170).

14. Vegeu, en aquest sentit, l'article de Giacomo Martina, «El contexto histórico en el que nació la idea de un nuevo concilio ecuménico», en *Vaticano II balance y perspectiva*, 25-64. L'autor passa revista a una colla de fets, des de l'actuació de l'arquebisbe Duval a Algèria fins a l'*Evangelii praecones*, de Pius XII, on el papa es mostra favorable a l'elecció de jerarquies locals en totes les missions, i al missatge radiat del Nadal de 1955, quan reconeix per primera vegada la legitimitat de les aspiracions independentistes a les antigues colònies.

La missionologia moderna s'obre amb la *Maximum illud* (1919), de Benet XV. Ja Lleó XIII, en la *Sancta Dei civitas* (1880), i Pius XI en la *Rerum Ecclesiae* (1926), havien parlat del fi propi de l'activitat missionera; Benet XV, en lloc d'una «conversió dels gentils», parlava de la «fundació de noves esglésies».

Pius XII es va referir sovint al tema de les missions, encara que la seva primera encíclica missionera, la *Evangelii praecones*, porta la data de 1951. És notable el seu missatge radiofònic del 31-XII-52 sobre els aspectes positius de les religions no cristianes. Posteriorment publicava la *Fidei donum* (1957), on feia referència a la situació d'Àfrica. Finalment, l'any 1958 publicava la *Meminisse iuvat i l'Ad Apostolorum principis* sobre la persecució a la Xina.

Val a dir que les últimes intervencions papals subratllaven la situació crítica de les missions en els darrers temps. Joan XXIII, en la *Princeps Pastorum*, de l'any 1959, dóna una visió de conjunt de l'Església en terres de missió, i en la *Mater et Magistra,* de l'any 1961, parla del dret a evangelitzar.

2.2.2. La nova activitat missionera

Malgrat el triomfalisme de les estadístiques dels anys cinquanta, els bisbes eren conscients de les dificultats en els anomenats «països de missió» (menys vocacions missioneres, la recuperació de formes religioses ancestrals, resistència a l'evangelització pròpiament dita) i, al mateix temps, de l'expansió d'un humanisme (i, fins i tot, d'un cert secularisme) que invitava a una activitat de promoció humana i sociocultural.

Calia analitzar el caràcter evangelitzador d'aquestes noves formes missioneres. Però els fets, llegits com a «signes dels temps», suggerien una mena de moratòria, pel que fa a la missió en si. Les circumstàncies aconsellaven de refer el camí i tornar als «països cristians» per a dur a terme una nova evangelització,[15] si bé no era clar que es pogués anomenar «missió» l'activitat evangelitzadora dirigida a persones batejades que han perdut la fe o a no batejats que viuen en països cristians...

2.3. *El context eclesiològic*

Molts bisbes van entrar en el Concili duent la mentalitat de «cristiandat». Per a ells l'Església era l'única força que podia contribuir a fer que la societat assolís els seus propis fins. D'altra banda, per a molts d'ells, l'Església no era res més que una gran diòcesi, sota el govern del Pastor suprem, el Papa, de la qual les circumscripcions diocesanes eren divisions administratives. Finalment, l'Església, com a *ianua salutis*, com a «porta de la salva-

15. No es pot oblidar l'impacte de la primera encíclica de Pau VI, *Ecclesiam suam*, que potenciava el diàleg amb tothom, i posteriorment la creació dels secretariats per a la unió dels cristians, per als creients no cristians i per als no creients, que qui sap si no podien interpretar-se com una relativització de la tradicional i omnipotent *De propaganda fide*! D'altra banda, havia de ser no menys impactant, a l'últim tram del Concili, el Col·loqui de Bombai del novembre de 1964!

ció», era bàsicament l'església *docens*, la que ensenya, i la resta, el poble fidel, l'església que aprèn, la *discens*.

L'eclesiologia de la *LG* és, malgrat totes les formes de compromís, clarament innovadora. Com a elements clau hi ha la categoria de «Poble de Déu» i la de «col·legialitat». Pel que fa al context del decret *Ad gentes,* hem de fer esment de la categoria de la «comunió», del concepte de «catolicitat» i de la dialèctica església universal-església particular.

2.3.1. La categoria de la «comunió»

La LG revela la tensió entre dos paradigmes eclesiològics: el de l'Església-societat (eclesiologia jurídica) i el de l'Església-comunitat (eclesiologia de comunió). La fórmula de compromís fou la de la *communio hierarchica*,[16] una fórmula que recull els tres nivells de comunió: l'eclesial (entre els batejats i l'Església), l'eclesiàstica (entre les esglésies i Roma) i la jeràrquica (entre els bisbes i el Papa).

La LG potencia aquesta darrera comprensió de la «comunió», en el sentit que és la jerarquia la que crea per la Paraula i el Sagrament el Poble de Déu, i que sense jerarquia no hi pot haver ni Poble de Déu ni comunitat eclesial.[17]

2.3.2. El concepte de «catolicitat»

Si la denominació «catòlica» equival a «universal», *LG* dirà: «tots els homes hi són cridats» (*LG*, 13a) i «l'únic Poble de Déu és present en tots els pobles de la terra» (*LG*, 13b);[18] però parlarà també de «tota l'Església» (*totius Ecclesiae* i *universam Ecclesiam*) (*LG*, 22b).

LG 13-16 resumeix el sentit de la catolicitat de l'Església afirmant que tots els homes en formen part, encara que amb notables diferències. D'altra banda, una església, per petita que sigui, realitza sempre la universalitat de l'Església catòlica, en la mesura, és clar, que mantingui els elements essencials de la *communio* (*LG*, 8b).[19] És aquesta «comunió eclesiàstica» la que correspon a la «plenitud de la comunió catòlica» del decret sobre les Esglésies Orientals (*OE*, 4).

16 La «comunió jeràrquica» és element constitutiu de la comunió eclesiàstica o catòlica (cf Gianfranco Ghirlanda, «Iglesia universal, particular y local», dins *Vaticano II*, 634, el qual recorda que «según la doctrina conciliar, la *comunión eclesiástica*, que, evidentemente tiene a Cristo como fuente y centro, se da entre las iglesias particulares») L'expressió *hierarchica communio* fou emprada per primera vegada per Pau VI en el discurs d'obertura de la tercera sessió del Concili

17 Cf L Boff, «La Visión incompleta del Vaticano II Ekklesia, ¿jerarquía o Pueblo de Dios», *Concilium* 281 (juny 1999) 49-57

18 La fórmula és «Omnibus gentibus terrae inest unus Populus Dei», on *inest* vol dir molt més que «és» o «es troba» o «hi ha»

19 També aquesta església petita seria «sagrament universal de salvació» En aquest sentit, vegeu *LG* 9, on es parla del *pusillus grex*

2.3.3. La dialèctica església universal - església particular

Són evidents les ambigüitats de la LG: per a evitar una comprensió «federalista» de l'Església, es manté una visió «centralista»,[20] que entén les esglésies particulars com a «porció» del Poble de Déu o «porció» de l'església universal.[21] D'altra banda, no és prou clara la descripció de l'església particular.[22]

Teòricament, la dialectica esglésies particulars - església universal se supera amb la «col·legialitat», que apareix sobretot en *LG* 22a i 23a.[23] En la pràctica —com ho demostra la història del postconcili— les coses no són tan clares.

3. Valoració del decret

Comencem pels retrets. Congar lamenta que s'hagi anteposat la jerarquia al Poble de Déu.[24] Això, d'un costat. D'un altre, el decret, en subratllar l'especificitat de la vocació i el caràcter missioner de l'Església, manté una divisió excessiva entre pobles cristians i pobles no cristians, que no té prou en compte el fenomen de la descristianització; i qui sap si no hi hauríem d'afegir una altra llacuna: no haver posat en relleu la perspectiva teològica de la pobresa com a dimensió de la missió de l'Església.[25]

La valoració positiva gira entorn de dos centres d'interès: l'eclesiologia de fons del decret i la urgència missionera.

20 D'una banda, en *LG* 2 apareix la idea que l'església «universal» és la *ecclesia ab Abel* o la voluntat salvífica universal de Déu i que la «universalitat» de l'Església és representada per la «comunió de totes les esglésies», les esglésies particulars, «ad imaginem Ecclesiae universalis formatis, in quibus et ex quibus una et unica Ecclesia catholica exsistit» (*LG*, 23a) De l'altra, sovint apareix la idea d'una església «universal» com una «institució», governada pel papa, que inclou les esglésies particulars (cf , per exemple, *LG*, 18 i 22)

21 Però ho diu així *LG* 23b, on, una vegada més, les esglésies particulars apareixen com a contraposades a l'Església universal! D'altra banda *LG* 13 parla de «parts» de l'Església

22 Sembla que, a jutjar per l'adjectiu, s'hauria d'entendre com la relació d'un mateix i únic subjecte, l'Església, a una part de la totalitat dels batejats Hi ha, d'altra banda, la famosa descripció de *AD* 11a, on directament es parla de govern i indirectament de territori *LG* 13c es refereix a la disciplina pròpia, als ritus i al patrimoni teològic i espiritual Segons *OE* 7b, equival a patriarcat

23 Val a dir que en tota la *LG*, quan es parla d'Església particular (o local) es fa tenint en compte que en ella hi ha tots els elements essencials de l'Església i, és clar, la *communio hierarchica* (cf Ghirlanda, «Iglesia universal, particular y local», 639)

24 Congar, *Diari del Concili*, 76-77 L'autor hauria volgut trobar en l'esquema de les «missions» el de la *Lumen gentium* «Quan exposa extensament la cooperació a la missió, comença efectivament pels fidels Tanmateix, algú s'ha lamentat justament del fet que la vocació missionera dels laics, que la funció missionera de les dones en particular, no es trobin prou afirmades »

25 Vegeu le Guillou, *Concile Oecuménique*, 88-89 Val a dir, però, que *AG* 5b no deixa de dir que l'Església ha de caminar pel mateix camí que Crist va seguir «és a dir, pel camí de la pobresa, de l'obediència, del servei i de la immolació de si mateix, fins a la mort»

3.1. *L'eclesiologia de fons del decret*

Segons AG 5a, «la missió de l'Església s'acompleix per l'activitat que, obedient al manament de Crist i moguda per la gràcia i la caritat de l'Esperit Sant, es fa present a tothom i a tots els pobles»; segons AG 6c, «el fi propi d'aquesta activitat missionera és l'evangelització i la plantació de l'Església en els pobles o grups on encara no ha arrelat»; segons AG 6d, «a les esglésies particulars ja constituïdes incumbeix el deure de perllongar l'acció missionera i de predicar l'Evangeli a cadascun dels qui són encara a fora».

El concepte clau és el de la *plantatio ecclesiae*,[26] un concepte que cal entendre des del protagonisme de les esglésies particulars,[27] anomenades també autòctones (*AG*, 6c). L'Església té el deure d'«inserir-se» en els grups humans segons el model de l'encarnació (*AG*, 10). Per això el decret dirà que la implantació de l'Església ateny el seu terme precís «quan la congregació dels fidels, arrelada de temps en la vida social i ja més o menys adaptada a la cultura del lloc, frueix d'una certa estabilitat i fermesa» (*AG*, 19a).

3.1.1. Església i esglésies

L'Església del decret és l'Esgésia «catòlica», és a dir, «l'Església de la nova aliança, que parla totes les llengües», «tota l'Església que l'Esperit Sant vivifica, infiltrant en els cors dels fidels el mateix esperit de missió amb què havia estat impulsat Crist mateix» (*AG*, 4). *AG* 26b parla de la «universalitat de l'Església». Ara bé, «com sigui que el Poble de Déu viu sobretot en comunitats diocesanes i parroquials i s'hi fa d'alguna manera visible, a elles pertoca també de donar testimoni de Crist davant els gentils» (*AG*, 37a).

El decret empra molt sovint el terme «comunitat». Les comunitats dels fidels, diferenciades de la comunitat civil (*AG*, 12c.d), però profundament arrelades en el poble (*AG*, 15d), han de participar en la formació dels catecúmens (*AG*, 14d) i han de ser signe de la presència de Déu en el món (*AG*, 15b). Amarades d'esperit ecumènic (*AG*, 15e), han d'evangelitzar el Crist als conciutadans no-cristians (*AG*, 15h).[28]

Aquestes comunitats cristianes, sovint disperses i distants les unes de les altres (*AG*, 16g), constitueixen les «esglésies novelles».[29] Si abans el decret parlava de la «congregació

26. El decret parla molt sovint de «plantar l'Església», especialment en *AG* 15i i *AG* 18a. Convé de fer atenció a la formulació, un xic diferent de *LG* 17a, on es diu que l'Església ha rebut dels Apòstols el manament de Crist de proclamar en tot el món la veritat que salva: «Per això no para d'enviar missioners fins que les Esglésies novelles romanguin plenament fundades, capaces ja d'empènyer per elles l'Evangeli.»

27. Recordem que en la penúltima redacció del capítol segon del decret s'havien destinat dos números, el 19 i el 20, al tema de les esglesies particulars. Com a conseqüència de les intervencions d'un nombre important de bisbes missioners, aquests dos paràgrafs es convertiren en un capítol complet i estructurat, que defineix clarament l'estatut de les «esglésies novelles», les quals, tot i necessitar l'ajut d'altres esglésies, tendeixen a la seva pròpia maduresa per tal de participar plenament en la comunió de totes les esglésies, esdevenint elles també missioneres. Com diu el P. le Guillou, aquest capítol és un dels més bells del decret i alhora una invitació urgent a aprofundir teològicament en els valors de les tradicions eclesials locals (*Concile Oecuménique,* 84).

28. Vegeu també *AG* 17e i 19b. El decret té igualment en compte les «altres» comunitats cristianes: *AG* 29d.

29. Vegeu *AG* 32b, on es parla d'Església «local».

dels fidels» com a terme de l'acció missionera, ara dirà que aquestes esglésies, per tal com «representen l'Església universal», cal que s'adonin que han estat enviades, també, als qui no creuen en Crist (*AG*, 20a),[30] esglésies que, «arrelades en Crist i bastides damunt els fonaments dels Apòstols, en un meravellós intercanvi fan seves totes les riqueses de les nacions» (*AG*, 22a).

Com a complement d'aquesta eclesiologia, el decret insisteix en la idea de «comunió» (cf. *AD*, 20h.; *AG*, 19c): «les noves esglésies particulars, ornades de llurs tradicions, tindran el seu lloc en la comunió eclesiàstica, restant íntegre el Primat de la Càtedra de Pere, que presideix tota l'assemblea de la caritat» (*AG*, 22b), una comunió que inclou la «col·laboració de les esglésies en l'obra de l'evangelització» (*AG*, 38a).[31]

3.1.2. Preveres, religiosos i laics

El decret reclama la instauració dels diferents ministeris i de la vida consagrada (*AG*, 15i) i sobretot la constitució del clergat local (*AG*, 16) que, juntament amb els missioners, formen un sol presbiteri sota l'autoritat del bisbe (*AG*, 20c).

El decret es val de *LG* 32 i *AA* 5-7 per a definir el concepte de «laic» (*AG*, 15g). Aquest text és clau, perquè explica que als laics «pertoca, amarats de l'Esperit de Crist, d'animar com un ferment des de dintre les realitats temporals i ordenar-les perquè vagin sempre d'acord amb Crist». Un altre text clau és *AG* 21, on es parla del «laïcat», absolutament necessari per tal que l'Església sigui «verament fundada».[32] En aquest cas, el laïcat comprèn també els catequistes, tan importants en països de missió (*AG*, 17). Però s'insisteix en el «compromís temporal» dels laics, que és allò que configura l'íntima naturalesa del laïcat (*AG*, 21b.c), sense oblidar la possible i desitjable «col·laboració més immediata amb la jerarquia» (*AD*, 21c).

Paral·lelament, el decret preveu i potencia la figura dels «missioners laics» (*AG*, 23b; *AG*, 26b), que són cridats per Déu i enviats pels bisbes, encara que sigui *ad tempus* (cf. *AG*, 41a).

3.2. *La urgència missionera*

El decret descriu amb precisió què son les «missions» (*AG*, 6c) i n'afirma la necessitat (*AG*, 7). El decret assenyala els diversos operadors de l'activitat missionera: l'Església universal, les esglésies particulars, tot el Poble de Déu (*AG*, 35) i cada cristià (*AG*, 41a).

30. El decret afegeix: «Per tal que floreixi aquest zel missioner entre els nadius del país, convé molt que les esglésies novelles participin de seguida que puguin en l'obra de la missió universal de l'Església, enviant al seu torn missioners a anunciar la Bona Nova arreu de la terra, malgrat la penúria de clerecia. La comunió amb l'Església universal, en efecte, es completarà ja en certa manera quan elles mateixes participaran activament en l'esforç missioner envers els altres pobles» (*AG*, 20h.) En el decret s'empra el terme «esglésies particulars» com a sinònim de diòcesi (cf. *AG*, 17e, 18c, 19b, 20c.g.e).

31. Vegeu *AG*, 39a, on es parla del deure missioner dels preveres, el ministeri dels quals consisteix a menar els fidels a la comunió amb Crist.

32. Ja en el núm. 19, en parlar de les «congregacions de fidels», s'assenyalava l'esforç dels laics per «instaurar en la societat l'ordre de la caritat i de la justícia mitjançant la seva activitat civil i apostòlica».

3.2.1. Què són les «missions»

En sentit estricte, la «missió» és la proclamació de l'Evangeli i la fundació de noves comunitats entre persones que encara no pertanyen a l'Església. Les «missions», el decret les anomena «empreses especials», dutes a terme pels capdavanters de l'Evangeli, enviats per l'Església, en determinats territoris designats per la Santa Seu.

La meta de les «missions» és «l'evangelització i implantació de l'Església en els pobles o grups en què encara no està arrelada».[33] El decret, però, entén l'«evangelització» no solament com l'acció que provoca la «conversió» de les persones a Jesucrist, sinó també com l'esforç per omplir el món amb l'esperit de l'Evangeli i preparar la vinguda del Regne.[34]

L'activitat missionera pròpiament dita queda clarament exposada en el capítol segon, que ben bé podria dur el títol de «Les etapes del creixement de l'Església» i que dibuixa gairebé a la perfecció les línies bàsiques de la teologia de la missió, des dels signes del diàleg i del servei (núms. 11-12) fins a la *convocatio credentium*. La teologia de l'evangelització és excel·lent, com ho és també la de la conversió (núms. 13-14).

3.2.2. La necessitat de les «missions»

El decret, en parlar de les «causes i necessitat de l'acció missionera» (núm. 7), afirma que, «tot i que Déu, pels camins que ell sap, pot conduir la gent que sense culpa ignora l'Evangeli a la fe, sense la qual és impossible de plaure-li», l'Església té «el deure, i ensems el dret sagrat, d'evangelitzar»; i ho justifica dient que «per aquesta activitat missionera, finalment, Déu és plenament glorificat en rebre els homes en forma conscient i plena la seva obra de salvació, acomplerta en Crist».

Tot i reconèixer que sense l'ajut sacramental de l'Església és molt difícil la perseverança en el bé (cf. *LG*, 16), el decret prefereix parlar del deure i del dret que l'Església té d'e-

33 En *AG* 6f es relaciona l'activitat missionera amb la naturalesa de l'Església en propaga la fe salvífica, en perfà tot dilatant la la unitat catòlica, se sosté amb la seva apostolicitat, practica l'afecte col·legial de la seva Jerarquia, testimonia, escampa i promou la seva santedat Per això, l'activitat missionera *inter gentes* es diferencia de l'activitat pastoral que cal menar envers els fidels, tant com dels esforços que cal fer per aconseguir de nou la unitat dels cristians

34 El capítol primer del decret dibuixa un esquema circular que s'inicia amb la referencia a l'«església pere grinant» (núm 2) i s'acaba amb la referència a l'«església escatològica» (núm 9) Hi ha una referència a la «font» l'Església és essencialment missionera, perquè prové de la missió del Fill i de la missió de l'Esperit Sant, segons el pla de Déu Pare, un pla que, d'acord amb la historicitat de la salvació, s'ha de dur a terme per la predicació evangèlica (núms 2 3), malgrat la il·luminació secreta de les ments i la pedagogia i preparacio evangèlica que hi ha en els projectes religiosos (núm 3), i malgrat que sovint l'Esperit Sant va al davant de l'acció apostòlica (núm 4), l'Església té la missió de conduir tots els pobles amb l'exemple i la predicació, amb els sagraments i els altres mitjans de la gràcia, «a la fe, a la llibertat i a la pau de Crist, de manera que se'ls obri un camí ample i segur cap a la plena participació en el misteri de Crist» (núm 5) Hi ha també una referència a la tendencia de l'activitat missionera a la plenitud escatològica, per la qual el Poble de Deu s'expandeix fins a la mesura i el temps que el Pare ha fixat, s'acreix el Cos místic fins a la plenitud del Crist i el temple espiritual, on Déu és adorat en esperit i veritat, creix i és construit sobre el fonament dels apòstols i profetes, amb el mateix Crist com a pedra angular (núm 9b)

vangelitzar (*AG*, 7a) a partir de la preeminència salvífica del Crist, que es fa present per l'activitat missionera i pel qual és «guarit, enlairat i completat» tot el que hi ha de bo en el cor i en la ment dels homes i en els ritus i cultes dels pobles (*AG*, 9b). En definitiva, les «missions» són necessàries per a obeir el manament de Jesucrist (*AG*, 1a) i com a conseqüència de l'amor fontal d'on brolla el Pla de Déu (*AG*, 2b).

3.2.3. Els operadors de les «missions»

El decret afirma que l'Església peregrinant és missionera per naturalesa (*AG*, 2a), però posa en primer lloc el «mandat» que els bisbes, successors dels apòstols,[35] han rebut i que han d'exercir en virtut de l'«afecte» col·legial (cf. *AG*, 30 i 38).

Val a dir que el decret supera el concepte extrinsecista del «mandat» i, en posar al davant de tot la predicació, la conversió i la constitució d'un poble fidel renovat per la Paraula, promou una teologia de la missió absolutament renovada.[36]

Els grans operadors de les «missions» són els «missioners»,[37] que han de fer sorgir unes comunitats de fidels ben arrelades al país i, en quant sigui possible, autosuficients (*AG*, 15b i c). Els missioners són «deixebles» que, enviats per Crist (i finalment per l'autoritat jeràrquica de l'Església) als qui són «lluny», geogràficament o espiritualment, esdevenen «apòstols»; els missioners, ho són per a tota la vida (*AG*, 24a), però el decret contempla també els qui «participen per una temporada en l'activitat missionera» (*AG*, 26e). El decret, tot i que valora la figura del prevere diocesà (*AG*, 38f), subratlla la necessitat dels instituts missioners (*AG*, 27a).[38]

4. Recepció del decret i camins d'aprofundiment

Sota la direcció de Pau VI, la Santa Seu fou la primera a posar en marxa l'aplicació del decret, sobretot pel que fa a la reorganització del dicasteri corresponent i a l'ordenament dels estudis missionològics. D'altra banda, el decret va provocar, en l'immediat postconcili, un major vigor de l'activitat missionera pròpiament dita i un aprofundiment en la dimensió missionera de les esglésies particulars,[39] però també va plantejar les grans qüestions de la missió redemptora original de l'Església.

35 *AG* 1a parla dels Apòstols, en qui fou fundada l'Església (*in quibus ecclesia est condita*) *AG* 5a afegeix «Incumbeix a l'Església el deure de propagar la fe i la salvació de Crist, en virtut del manament expres que l'Orde Episcopal ha heretat dels Apòstols »

36 Vegeu le Guillou, *Concile Oecuménique*, 82-83 L'autor, que subratlla el fet que per primera vegada un Concili parli explícitament de la conversió i del creixement de l'Església, afegeix «Nous ne serions pas étonnés que ce chapitre joue à l'avenir un rôle stimulant pour la réflexion missionnaire dans toutes les églises du monde »

37 Sobre els missioners, el decret hi dedica el capítol quart, que té com a finalitat manifestar l'especificitat de la vocació missionera

38 Vegeu le Guillou, *Concile Oecuménique*, 94 95 L'autor observa que «Ces grandes affirmations ne résolvent pas les problèmes extrêmement sérieux qui se posent quant à la structure des instituts purement mission naires, à leurs rapports à l'épiscopat, aux modalités d'exercice de leur apostolat, etc »

39 És imprescindible, en aquest punt, la referència al Concili Provincial Tarraconense, que dedica les reso-

En aquest últim apartat parlarem de tot això i hi afegiré una referència als principals documents eclesials que han seguit el solc obert pel Vaticà II.

4.1. *La recepció del decret*

Els aspectes que, d'entrada, han marcat la recepció del decret són la «plantació» de l'Església i l'«evangelització». El diàleg interreligiós propiciat pel Concili ha obert noves perspectives que permeten i urgeixen un replantejament del mateix concepte de «salvació».

4.1.1. La «plantació» de l'Església

Tant a nivell de reflexió com a nivell de praxi, aquesta és una qüestió de primer ordre, sobretot si tenim en compte que l'Església és fonamentalment «esdeveniment» i que, en aquest aspecte, sempre està en procés d'implantació. No cal dir que aquest procés afecta l'Església universal, però comprèn també les dimensions domèstica i eucarística de l'Església.

En aquest aspecte la recepció del decret ha significat una comprensió de la «plantació» de l'Església centrada, més que en els territoris, en les persones o grups humans per als quals ella no existeix realment; una acció que ha de tendir a incorporar elements locals i autòctons en la formació de la comunitat.

4.1.2. L'evangelització dels pobles

El decret ha obligat a precisar més i millor què cal entendre per «evangelització». En primer lloc, encara que el concepte de «missió» és més ampli que el d'«evangelització», l'una i l'altra coincideixen si l'«evangelització» no comprèn solament la primera proclamació de l'Evangeli als no cristians, sinó també tot el ministeri de la Paraula i el conjunt de la missió de l'Església.[40]

En qualsevol cas el postconcili ha permès d'avançar en la distinció entre «primera evangelització», que correspon a la responsabilitat de l'Església universal, i la recristianització de països que conserven tot un seguit de referències culturals evangèliques, que pertany de ple a les esglésies locals.[41]

---

lucions 159-164 a aquest tema. En concret, el nostre Concili considera que la dimensió missionera és un element primordial de la pastoral ordinària (núm. 161), i demana que l'episcopat creï un grup d'estudi que prepari unes directrius pastorals de cara a un diàleg interreligiós autèntic amb els immigrants d'altres cultures establerts a Catalunya, amb el benentès que aquests grups constitueixin una «missió *ad gentes*» entre nosaltres (núm. 164b, tot citant *AG*, 38g).

40. Cf. Mariasusai Dhavamony, «Evangelización y diálogo», 923.

41. Vegeu le Guillou, *Concile Oecuménique*, 88-89. L'autor, però, deixa ben clar que aquesta distinció no servirà de res si no s'analitzen els efectes de la descristianització sobre la primera evangelització. Això ho escrivia el dominic l'any 1966.

4.1.3. La «salvació» del món pagà

La teologia cristiana ha de mantenir, davant l'oposició a l'evangelització pròpiament dita de part dels grups més occidentalitzats dels pobles no cristians, la diferència entre «salvació» i «humanisme»; però ha d'acostar la «salvació» al *shalom* i a les seves implicacions terrenals, sense oblidar la gran qüestió de la desoccidentalització de la missió.

«Salvació» s'ha d'entendre com a «superació», i no com a «substitució». I això val també per les estructures de la missió: si, d'una banda, cal creure en l'acció de l'Esperit que precedeix sovint la mateixa missió (cf. *AG*, 29), altra banda cal reconèixer el paper enormement important de les «comunitats de base».

4.2. *Els avenços en la missionologia*

Malgrat la proliferació de la literatura missionera des de l'endemà mateix del Concili, el primer document important és la *Evangelii nuntiandi*, de Pau VI, seguit de la *Redemptoris missio*, de Joan Pau II.[42]

4.2.1. El Magisteri de Pau VI i de Joan Pau II

El Sínode de l'any 1974 se centra, entre altres coses, en la definició del terme «evangelització». Ho fa ampliant al màxim l'àmbit de la seva influència, però adverteix que una concepció desviada de l'evangelització podria perjudicar l'activitat missionera de l'Església. Pau VI, en el discurs d'obertura, feia referència a les religions no cristianes, que «no han de ser considerades com un obstacle per a l'evangelització». Els Pares sinodals parlen del diàleg «en ordre a comprendre més plenament la novetat de l'evangeli i la plenitud de la revelació».

L'*Evangelii nuntiandi* insisteix en la necessitat i el deure de predicar l'Evangeli: «La nostra religió estableix efectivament una autèntica i viva relació amb Déu, que les altres religions no poden assolir, malgrat tenir també, per dir-ho així, les mans dirigides al cel» (núm. 53).

La *Redemptoris missio*, davant les dificultats internes i externes, vol renovar el compromís missioner de l'Església; la nova evangelització dels pobles cristians s'ha d'inspirar en el compromís per la missió universal. El Papa, en parlar dels àmbits de la missió, manté el criteri geogràfic; però en proposa d'altres, com ara les grans concentracions urbanes i les àrees culturals. Posa en relleu la força evangelitzadora de les «comunitats eclesials de base» i insisteix en la inculturació, el diàleg interreligiós i la cooperació.[43]

42. Vegeu-ne una exposició detallada en *La Iglesia misionera. Textos del Magisterio*, edició preparada per Mons. J. Capmany (BAC minor).

43. Amb el pontificat de Joan Pau II queda definitivament exclosa, si més no teòricament, com a objecte de l'evangelització, la «conversió» dels altres cristians (cf. la carta apostòlica *Orientale lumen* de l'any 1995). Vegeu, també, *Incarnationis Mysterium,* núm. 2.

4.2.2. Els documents més recents

La IV Assemblea del Celam, de l'any 1992, defineix què cal entendre per «nova evangelització» (núm. 12): vol dir reptes nous, però no presentar un evangeli nou ni reevangelitzar (núm. 24); vol dir actualització en els mètodes (núm. 28). La nova evangelització ha d'estar oberta a la missió *ad gentes* (núm. 125).

La *Tertio millennio adveniente*, de l'any 1994, planteja l'actualitat de les missions exteriors (núms. 56-57).

En el Sínode d'Àfrica, de l'any 1995, s'insisteix en la evangelització, en la inculturació i diàleg amb la religió tradicional, amb els altres cristians i amb els musulmans; com a nota característica, el concepte Església-família.

L'exhortació pastoral *Ecclesia in Africa* aprofundeix en el tema de l'evangelització, començant per la de la mateixa Església (cf. *EN*, 15) per tal d'evangelitzar amb credibilitat El tema central del document és evangelització i inculturació.

La instrucció de la Congregació per a l'Evangelització dels Pobles, de 14 de novembre de 1998, ve a dir que, al llindar del tercer mil·lenni, la tasca missionera de l'Església té al davant horitzons cada vegada més amplis.

4.2.3. Unes últimes reflexions

La qüestió que, en aquesta matèria, planteja el postconcili és com aconseguir que, per exemple, els asiàtics, per a ser cristians, no hagin de deixar de ser-ho, d'asiàtics.[44]

En aquest aspecte, caldria fer atenció al discurs de Hans Küng[45] entorn del problema de la «veritat» de les religions. Té raó aquest conegut i controvertit teòleg quan diu que «a la fi de la vida humana no hi haurà ni budisme ni hinduisme, ni islam ni judaisme. A la fi tampoc no hi haurà cristianisme ni cap altra religió. Sols persistirà l'Inefable al qual s'orienten totes les religions i al qual els mateixos cristians, quan l'imperfecte cedeixi el pas al perfecte, coneixeran de la mateixa manera que ells són coneguts: *la* veritat cara a cara. A la fi no hi haurà ni profetes ni il·luminats que divideixen les religions; ni Mahoma ni Buda ni el mateix Jesucrist, en qui creuen els cristians, seran causa de divisió. Aquell qui, segons sant Pau, ha vençut tots els poders (àdhuc la mort), se sotmetrà a Déu, per tal que el mateix *Déu* (ho Theós) —no hi fa res el qualificatiu que rep a l'Orient— sigui tot en tots (1Co 15,28)».

44 Antropològicament no sé si és prou viable l'intent d'una mena de «vivisecció», que suggereix el mantenniment d'alguns elements del *totum* cultural de l'home, en aquest cas, asiàtic, eliminant ne d'altres que, d'altra banda, no se sap ben bé quins han de ser

45 Vegeu el seu llibre *Teología para la postmodernidad,* Madrid Alianza Editorial 1989, pp 183 902

EL DECRET *PRESBYTERORUM ORDINIS*

Josep M. Rovira Belloso

I. HISTÒRIA DE L'ELABORACIÓ I APROVACIÓ DEL DOCUMENT

El document *Presbyterorum Ordinis* va experimentar un procés de creació llarg i treballat Se'n poden comptar fins a nou redaccions,[1] que bàsicament s'ordenen al voltant de dos projectes: el *De Clericis,* una redacció llarga que serveix de punt de partença per a un *Esquema I,* que serà rebutjat pels Pares conciliars, i un segon esquema, *De Ministerio et Vita Presbyterorum (Esquema II),* que, en la quarta redacció, esdevindrà l'actual *Presbyterorum Ordinis*. Ofereixo un breu *iter* de les successives redaccions.

A. *Iter* seguit durant les sessions III i IV del Concili

La Comissió Preconciliar havia preparat quatre temes relacionats amb el sacerdoci: a*) Sobre la vida de santedat dels clergues*; b) *Sobre els oficis i beneficis dels clergues*; c) *Sobre la distribució del clergat*; d) *Sobre les associacions de fidels*

1. *El Decret* De Clericis *(Sobre els Clergues)*

El mes de desembre de 1962, la *Comissió per a la Disciplina del Clergat i del Poble cristià* es va reunir per tal de refondre els esquemas preparats per la Comissió pre-conciliar. La Comissió decideix la refosa dels tres primers documents base. Aquesta refosa serà anomenada *De clericis* A finals de març, el document estava enllestit i aprovat per la direcció del Concili. Es dividia en tres parts: a) *Sobre la perfecció de la vida sacerdotal,* b) *Sobre l'estudi i la ciència pastoral,* c*) Del recte ús dels béns* Amb una exhortació final sobre la *Distribució del clergat* A finals d'abril, el Papa Joan XXIII decideix *la seva distribució als Pares conciliars.*[2]

1 F Gil Hellín, *Decretum de Presbyterorum ministerio et vita «Presbyterorum Ordinis»,* Città del Vaticano Libreria Editrice Vaticana 1996, p IX, *Presentacio*

2 J Frisque, *Le Décret Presbyterorum Ordinis Histoire et Commentaire,* dins *Prêtres Formation, Ministère et Vie,* Paris Cerf 1968, p 124 El primitiu document es troba F Gil Hellín, *o c , Adnexum I, A*

2. *L'esquema* De Sacerdotibus *(sobre els sacerdots)*

Durant els mesos d'octubre/novembre de 1963, els Pares Conciliars fan 464 *animadversiones* (advertiments) al *De Clericis*. La Comissió les estudia i determina seguir els treballs. El nou projecte d'esquema es dirà ara *De Sacerdotibus*. És enllestit i adoptat per la Comissió entre el 18 i el 27 de novembre de 1963.[3]

Poc després, el 29 novembre 1963, es distribueix també als Pares conciliars un *Missatge (Nuntius)* a tots els sacerdots. No serà mai aprovat, tot i que tindrà un cert influx en els subsegüents esquemes.[4]

3. *El* «De Sacerdotibus» *és reduït a deu* Proposicions

El 23 gener de 1964, la Comissió coordinadora del Concili determina que el text del decret *De Sacerdotibus* sigui reduït als punts essencials, en forma de simples *Proposicions,* que s'han de proposar al sufragi dels Pares. El 16 de març de 1964, el text definitiu d'aquest *De Sacerdotibus en deu Proposicions* és aprovat per la Comissió plenària i passa a la Comissió coordinadora, que a l'endemà l'aprova. L'11 de maig de 1964, aquest text és enviat als Pares,[5] els quals enviaran les *animadversiones*.

4. *L'esquema* «De Vita et Ministerio sacerdotali» *(Dotze Proposicions)*

Des del començament de la III Sessió, la Comissió examinà les esmenes *(animadversiones)* al *De Sacerdotibus* fetes pels Pares. Un cop esmenat, el *De Sacerdotibus* es titularà *De Vita et Ministerio sacerdotali*, que, en la nova versió, consta de dotze proposicions.[6] El 7 octubre 1964 el nou text és distribuït, i es procedeix al debat *in aula*. El 13 d'octubre de 1964, el cardenal Marty llegeix la relació sobre el nou esquema. Aquest és modificat per les esmenes dels oradors (Congregacions 100-102, 13-15 octubre 1964).[7] Però el 19 d'octubre de 1964 l'esquema és refusat, per 930 vots a 1.199, en una votació preliminar que preguntava si els Pares volien que es passés immediatament a la votació de les proposicions.[8]

3. J. Frisque, *l. c.*
4. Es troba a F. Gil Hellín, *o. c., Adnexum I, B.*
5. Es troba a F. Gil Hellín, *o. c., Adnexum I, C.*
6. Es troba a F. Gil Hellín, *o. c., Adnexum I, D.*
7. N'extractarem algunes en el nostre treball. Es troben a F. Gil Hellín, *o. c., Adnexum I, E.*
8. J. Frisque, *o. c.*, p. 125.

5. *El* De Ministerio et Vita Presbyterorum *(esquema II)*

El 20-XI-1964 es distribueix un nou projecte anomenat *De Ministerio et Vita Presbyterorum*,[9] però no hi ha temps de debatre'l en la Sessió III. Els Pares podran enviar *animadversiones* fins al 31 de gener 1965.[10]

6. *El* textus recognitus *s'envia als Pares*

Sobre la base de 523 *animadversiones* enviades pels Pares a Roma, s'elabora un *textus recognitus*, *De Ministerio et Vita Presbyterorum*. El 12 juny 1965 el *textus recognitus* és enviat als Pares.[11]

Del 14 al 27 d'octubre de 1965 hi ha un debat conciliar *in aula* sobre el *textus recognitus*. L'Assemblea respon afirmativament a la pregunta: «Us plau adoptar l'esquema *(textus recognitus)* com a base de les intervencions?» Hi ha unes 494 animadversiones, orals o escrites[12] Aquestes aportacions permeten una nova redacció força retocada: l'anomenem *textus emendatus*, que serà distribuït a l'aula.

7. *El* «textus emendatus» *és distribuït als Pares i votat*

El 9 de novembre de 1965, fou distribuït a l'aula el *textus emmendatus*[13] i votat per l'Assemblea el 12-13 de novembre de 1965. Els vots *iuxta modum* són molt nombrosos; però, com que no arriben al terç dels votants, el document resta «aprovat en Congregació General».

8. *Presbyterorum Ordinis*

Un cop classificats i discernits els *modi,* l'Assemblea vota el document definitiu. És aprovat el text *De Ministerio et Vita Presbyterorum* per 2.243 *placet* contra onze *non placet* i tres vots nuls, d'un total de 2.257 votants. El 7 de desembre de 1965, el document és promulgat amb el nom de *Presbyterorum Ordinis*. Sobre un total de 2.394 votants, es compten 2.390 *placet* i quatre *non placet*.

9. Es troba a F. Gil Hellín, *o. c., Synopsis*, Columna I.
10. També donarem una selecció d'aquestes *animadversiones* en l'apartat següent. Es troben a F. Gil Hellín, *o. c., Adnexum II*.
11. F. Gil Hellín, *o. c., Synopsis,* Columna II.
12. També donarem un resum molt breu d'aquestes en el següent apartat.
13. F. Gil Hellín, *o. c., Synopsis,* Columna III.

B. Algunes intervencions notables dels pares conciliars

1.ª part. Intervencions a *l'Esquema I: De Vita et ministerio sacerdotali (XII Propositiones).*

La tria de les *orationes et emendationes* que els Pares han exposat *in aula* ha estat feta pensant en *l'interès selectiu* dels lectors d'aquest estudi. Això explica la presència de les aportacions dels bisbes de Girona, Barcelona i Sogorb-Castelló, així com del bisbe Mons. Manresa. També té interés selectiu la de Mons. Marcelo González Martín, bisbe d'Astorga, que després ho fou de Barcelona. Les altres aportacions es justifiquen, o bé per l'interès dels continguts, molts d'ells adoptats pel text conciliar, o bé per la popularitat dels bisbes oradors (Alfrink, Añoveros, Proaño i cardenals Lefèbvre, Meyer i Ruffini).[14]

1. **A. G. Meyer**, cardenal de Chicago (E/ 3439).

El cardenal voldria que «en el Proemi es digués alguna cosa de la dignitat, necessitat i missió del sacerdot, en el conjunt de la missió de l'Església». De tal manera que es recordés el que diu «*Lumen Gentium*» sobre els sacerdots i s'hi afegís més àmpliament la dimensió pastoral. Això és el que farà el *Proemium* i els nn. 2-3 de PO.

2. També el bisbe **Añoveros** (E/3443) troba que les *Proposicions* ha deixat *nimis contractum* el *De Clericis.*

3. **Lluís Manresa i Formosa** (E/3448) es queixa del *naturalisme* del document, que redueix el sacerdot a un laic (!), i de la manca de les virtuts sobrenaturals i de les relatives a l'abnegació.

4. **Marcelo González Martín**, bisbe d'Astorga (E/3482), demana que, així com el Concili de Trento va deixar no lleis i exhortacions sinó els seminaris, ara el Concili Vaticà II podria «*institutiones erigere ad post-seminarium pertinentes*». Aquestes institucions es concreten tot seguit com a «convictoris sacerdotals», concebuts no pas com una continuació de la vida seminarística, sinó com a quelcom similar (només similar) a l'any de tercera provació d'alguns instituts religiosos (Vegeu PO, n. 19).

D'altra banda, Mons. González Martín postula que els bisbes tinguin cura de les associacions i institucions que, sota l'autoritat del Bisbe, promouen la vida de perfecció evangèlica entre els capellans (Veure PO n. 8).

5. Mons. **Leónidas Proaño** (E/3483) és crític amb les *Propositiones*, ja que no contenen una doctrina lluminosa i orgànica sobre el sacerdoci, de manera que el Concili tracta el tema a mitja ombra i de manera dispersa. Demana una espiritualitat específica per als sacerdots amb cura d'ànimes. Ells estan en el món sense ésser del món, i no poden assolir una espiritualitat clarament monàstica...

6. **Bernard, cardenal Alfrink** (E/3490) és crític amb l'*Esquema I.* Demana més densitat teològica i missionera entre el *Proemi* i el n. 1, per tal d'il·luminar el tema del que ha de ser avui dia la *cura animarum*, especialment parroquial. També demana una major il·luminació bíblica, feta a la llum de la Tradició, del tema del celibat sacerdotal, per tal que es po-

14. Aquest primer grup d'intervencions ha estat extret de F. Gil Hellín, *o c*, *Adnexum I*, E, pp. 336-492.

gués dir una paraula de fortalesa i de consol als qui viuen el celibat com una obligació. No diu cap mot, però, que tendeixi a afeblir-lo.

7. Mons. **Gregori Modrego i Casaus**, arquebisbe de Barcelona (E/3493), en una llarga relació, demana —entre altres— els següents punts:

— Alguns es refereixen a l'ordre de tractar les qüestions.

— D'altres, a la manera de promoure els estudis —en la pràctica, el nivell cultural— dels sacerdots. Cal que hi hagi, entre ells, sacerdots escriptors (Vegeu PO 19, § darrer).

— D'altres, a la necessitat de fonamentar bé l'espiritualitat sacerdotal. El seguiment evangèlic de Crist podria ser l'eix en el qual s'insereixi la pobresa, amb la seva dimensió positiva que és la filiació divina; així com la castedat —que podria ser considerada com «un testimoni anticipat a la terra de la vida escatològica» (diu en una segona intervenció, E/3550)— i finalment l'obediència. (Sobre el testimoni escatològic dels cèlibes, vegeu PO, n. 16: «Esdevenen signes d'aquell món futur, ja present ara per la fe i la caritat».)

8. **Joseph, cardenal Lefèbvre** (E/3497) desitja que aparegui amb més força l'eficàcia de l'acció sacerdotal: així com al laic li toca la consagració del món, al sacerdot li toca la consagració del mateix home, fill de Déu. Gràcies a la consagració dels homes, en virtut de la qual el Regne de Déu i la seva justícia s'introdueix en els seus cors, es pot parlar de consagració del món. Amb el seu bisbe, del qual és cooperador, el sacerdot *ensenya* la llum del món, que és Jesucrist. *Santifica,* sobretot amb el misteri eucarístic, i *regeix* amb els seus exemples i consells. Cal contemplar, per tant, l'acció sacerdotal a la llum de la fe. Juntament amb el cardenal, signen també setanta-tres bisbes francesos i el rector de l'Institut Catòlic de París.

9. **Ernest, cardenal Ruffini**, arquebisbe de Palermo (E/3502), centra la dignitat suprema del sacerdoci en el *munus* de consagrar l'Eucaristia i de perdonar els pecats. D'aquesta manera, «el sacerdoci s'exercita a la terra, però obté una dignitat d'ordre celestial...», com diu sant Joan Crisòstom, *De Sacerdotio,* 3, 4. Aquesta dignitat demana la santedat, amb les virtuts pròpies del sacerdot, especialment la castedat, l'obediència al bisbe i el zel de les ànimes.

10. **Narcís Jubany i Arnau**, bisbe de Girona (E/3577), toca a fons el tema de les associacions sacerdotals, la seva possibilitat i les seves condicions teològiques i eclesials. Se citen, a favor de tals associacions, l'*Allocutio* de Pius XII (8 desembre 1950) i el recent *Sínode romà* (const. 33) de Joan XXIII. És notable la concreció a què arriba el qui, més tard, serà cardenal Jubany. Per a respectar la naturalesa del clergat diocesà, caldrà que aquestes associacions no sols fomentin la pietat del sacerdot, sinó la seva perfecció cristiana; que tinguin el mínim de jerarquia interior; que no siguin supradiocesanes, per tal d'evitar els problemes de jurisdicció; que els seus moderadors estiguin sota del bisbe local *(subdantur)* i que, en cas de donar-se *vots,* siguin sempre privats (vegeu el que diu PO sobre les associacions sacerdotals en el n. 8, § 3).

11. Mons. **Francisco Peralta y Ballabriga**, bisbe de Vitòria (E/3917 PE), posa un gran èmfasi sobre la reorganització del senat o presbiteri del bisbe, de manera que un Consell presbiteral d'uns dotze membres —entre els quals figuren pel seu càrrec el vicari general i el rector del seminari— vindria a substituir el capítol catedral, amb un ofici més ample que el d'aquest capítol (Veure PO 7).

12. Mons. **Josep Pont i Gol**, bisbe de Sogorb-Castelló (E/3917PO), demana la su-

pressió total del sistema beneficial, com a vestigi que és de feudalisme (vegeu PO, n. 20: «El sistema anomenat beneficial ha de ser abandonat o almenys reformat de manera que la part beneficial [...] sigui considerada com a secundària»).

2.ª *Part.* Intervencions que corresponen a l'Esquema II, *De Ministerio et Vita sacerdotali,* enviat als Pares al final de la Sessió III (nov. 1964) per tal que poguessin fer *animadversiones* fins al 31 de gener de 1965.[15]

1. El cardenal **Bernard Alfrink** (E/3771) tracta amb resolució el tema del celibat. Segons ell,

a) El celibat ha de tenir una «intrínseca aptitud i inclinació envers el sacerdoci»;
b) d'aquesta manera, l'Església «pot urgir aquest celibat, lliurement acceptat, en les condicions generals de la vida sacerdotal»;
c) si, per determinadas circumstàncies, l'Església admetés al presbiterat persones lligades pel matrimoni, això, seria una *exceptio legis:* l'Església es mouria per raons prevalentment pastorals, *manente lege sacri caelibatus.*

Per tant, la raó de la proclivitat del celibat envers el sacerdoci, porta l'Església, ja sigui «a establir la llei eclesiàstica del celibat, ja sigui a admetre excepcions i dispenses a l'esmentada llei.»

2. Mons. **Moro Briz**, bisbe d'Àvila (E/4936), no resta lluny d'aquest raonament, que ell fa des d'una postura no tan oberta com la d'Alfrink. Si es diu amb massa èmfasi que «la castedat és un do de Déu especial», es podria concloure que aquell qui no ha rebut aquest do no està obligat a observar per llei eclesiàstica la castedat. El Concili no conclou així, sinó que es diu que, «amb la gràcia de Déu, l'home pot ser fidel al do rebut». Caldria completar aquesta doctrina, tot afegint que «el sacerdot *lliurement* ha assumit aquesta obligació i *voluntàriament* s'ha sotmès a la llei i a la condició que l'Església [...] imposa a aquell qui vol adherir-se al sacerdoci de Crist i a la missió apostòlica». L'Església, per tant, ha de tenir la certesa moral que el candidat ha rebut el do de Déu i que lliurement ha assumit l'*onus* que l'Església la imposa.

3. També Mons. **Charles Renard**, bisbe de Versalles (E/4736), parla dels qui són «verges pel Regne de Déu»: «La castedat perfecta del prevere, com a reflex de la castedat del bisbe, és l'expressió més evident i menys il·lusòria de la donació total de la persona —cor i cos— només a Crist, en resposta a la seva crida apostòlica».

4. El **cardenal Gilroy**, arquebisbe de Sydney (E/4699), es lamenta que no s'hagi dit res del culte (adoració) dels preveres a l'Eucaristia (Veure PO n. 18 § darrer).

5. Mons. **Charles de Provenchères**, bisbe d' Ais de Provença (E/4857), toca un tema d' altura: l'Esquema tracta bé el punt del sacerdot com a ministre de l'Eucaristia, però hauria de tractar amb major profunditat el tema del ministre de la Paraula, perquè si bé és veritat que és tractat en els nn. 2-3, el que s'hi diu no informa tota la resta del document. En aquesta línia, Mons. de Provenchères voldria que s'anomenés el prevere fos anomenat «edu-

15. Aquest segon grup d'intervencions ha estat extret de F. Gil Hellín, *o. c., Adnexum II*, pp. 497-602.

cador de la fe», cosa que farà PO, n. 6, § 2. També PO recull un altre postulat del bisbe d'Ais: el sacerdot és dedicat als joves i als pobres, però en realitat és consagrat per a *tots* (PO 6, § 3).

6. Els Pares conciliars de **la regió occidental de França** (E/4857) insisteixen per tal que el n. 2 es refaci d'acord amb els principis eclesials de *Lumen Gentium*.

3.ª part. Són les darreres *animadversiones* a *l'Esquema II* fetes en les sessions 148 a 153, del 14 al 27 d'octubre de 1965. Amb elles, el text *recognitus* esdevindrà text *emendatus*.[16]

1. El cardenal **Pau Pere Meouchi**, patriarca antioquè dels maronites (E/6072), critica l'esquema per la seva mentalitat «occidental», poc sensible a la bondat dels preveres casats del ritu oriental. El critica pel seu juridicisme, ja que l'Esperit Sant és l'ànima del ministeri sacerdotal i l'autor de la seva vida espiritual. El critica per donar principis «intemporals» (punt al qual s'adhereix el bisbe L. G. Guyot (E/6102) i els bisbes alemanys encapçalats pel cardenal Döpfner. El patriarca maronita també desitja que el decret expliqui més bé la relació entre la fe i la celebració dels sagraments de la fe; també es desitja una millor fonamentació de la unió comunitària dels preveres, basada en la unitat del ministeri. Exemple d'aquest dèficit comunitari: la vocació del prevere no és quelcom purament individual sinó que fa relació íntima a Déu i a la comunitat a la qual ha de servir el prevere. *Deus per comunitatem et intuitu comunitatis vocat.* Per a evitar el juridicisme cal posar èmfasi en el misteri de la mort i resurrecció de Crist que es rememora *(recolitur)* en el sacrifici de la Missa i que il·lustra tota la vida i el ministeri del prevere.

2. També el cardenal **Léger** (E/6075) fa un sever advertiment en el sentit que les virtuts sacerdotals no són exactament una traducció de l'obediència, la virginitat i la pobresa dels religiosos, ja que és el mateix ministeri sacerdotal que estimula i realitza la santedat del sacerdot. L'exhortació a la santedat no pot procedir de l'oposició entre la vida exterior i la interior del prevere, sinó que cal cercar aquelles virtuts peculiars que apareixen lligades amb l'exercici del ministeri.

3. El cardenal **Döpfner** (E/6130) és el primer a criticar *l'estil* del document, amb els tòpics (*quae millies dicta et nimis nota sunt*) i les *superlationes* (extrapolacions o exageracions) que «insinuen que els sacerdots, gràcies a la unció sacerdotal, d'alguna manera són elevats per sobre de l'estat dels altres homes»). També crida l'atenció sobre les frustracions que solen tenir els sacerdots, especialment els més grans, pel desconeixement de les noves realitats esdevingudes, tant en el terreny teològic, com en el científic i en la pràctica.

3. El cardenal **Alfrink**, en la seva nova intervenció (E/6132), es plany que el document no esmenti el diàleg convenient dels preveres amb els catòlics marginals. També urgeix la conveniència que el prevere sàpiga il·luminar amb la fe els problemes de la vida terrestre.

4. En canvi, l'arquebisbe de Lima, cardenal **Landázuri Ricketts** (E/6133), tot i que l'esquema li plau, voldria més èmfasi a dir que el prevere ha de tenir com a centre de la vida i del ministeri el sacrifici eucarístic. S'exalta en el document la transcendental importància del sacrifici eucarístic, però no es descriu la forma com el ministeri sacerdotal extreu tota la seva força i unitat del *mysterium fidei* (l'Eucaristia).

16. Aquest tercer grup d'intervencions ha estat extret de F. Gil Hellín, *o. c., Adnexum III*, pp. 605-770.

5. També el cardenal **Leo Joseph Suenens** (E/6134) s'afegeix a l'aportació del cardenal Döpfner, quan assenyala la distància patètica que hi ha entre els principis sublims i les realitats existencials.

6. **Joseph Cardijn**, fundador de la JOC (E/6281), diu que la missió de l'Església es troba en mans dels preveres: «A presbyteris [...] pendet Regni Dei in terris felix vel infelix status.»

II. CONTINGUT I LÍNIES DE FORÇA DEL DOCUMENT

A. L'Estructura de *Presbyterorum Ordinis*

L'anàlisi d'aquest decret, que consta de 22 números i d' unes 50 pàgines, ve facilitat per la vertebració de la seva lògica interna, clara i pedagògica, que plagué als Pares conciliars.

Proemium

MINISTERIUM

L'essència del presbiterat: apareix centrada en dues frases:
Presbyteri speciali modo Christo sacerdoti configurantur: n. 1
Agere valent in persona Christi capitis: n. 2
La condició en el món dels preveres del Nou Testament: n. 3

Els *tria munera*

— Ministres de la Paraula: n. 4. *Convocant, constituunt, augent comunitatem.*
— Ministres de l'Eucaristia i dels altres sagraments: n. 5
— Rectors del Poble de Déu (o de les comunitats): n. 6

Relacions dels preveres

Els bisbes els són pares, germans, amics: n. 7
La fraterna unió i col·laboració entre els preveres: n. 8
El tracte dels preveres amb els laics: n. 9
Distribució dels preveres: n. 10
Vocacions: n. 11

VITA

Vocació a la perfecció: n. 12

Els *tria munera* demanen la santedat: n. 13

— Ministres de la Paraula de Déu
— Ministres de la Santa Missa i dels altres sagraments
— Regents del Poble de Déu.

Exigències peculiars de la vida dels preveres:

Unitat i harmonia de vida: n. 14

— Humilitat i obediència: n. 15
— Celibat: n. 16
— Despreniment i pobresa: n. 17

Subsidis per a la vida dels preveres:
— Espiritualitat: n. 18
— Estudi: n. 19
— Remuneració: n. 20
— Solidaritat: n. 21

Conclusió: n. 22

B. Comentari de les qüestions bàsiques

Monsenyor Garrone digué que PO és un «text molt bo, tal vegada un dels més nous i, al mateix temps, més tradicionals del Vaticà II».[17] És veritat: en aquesta tradició hi compta la doctrina de sant Tomàs d'Aquino, la dels Concilis de Florència i Trento. Hi són també els noms de sant Joan d'Àvila, sant Josep Oriol, sant Joan Eudes, sant Joan Maria Vianney... Hi ressona la veu dels «profetes» del clergat del segle xx —Mercier, Thils, el Seminari de Vitòria, Manuel Bonet a Catalunya— que reivindiquen una «espiritualitat sacerdotal» oposada a la figura del capellà funcionari. PO, però, no ofereix una «espiritualitat sacerdotal» com la de Mercier o de Thils. Ofereix quelcom universal, centrat en l'espiritualitat de l'Església *litúrgica i apostòlica.* Perquè el tram final de la tradició esmentada recolzava en el moviment bíblic i litúrgic, en la redescoberta de l'Església diocesana, amb la renovació pastoral que aquest fet comportava, i en el mateix magisteri pontifici, del qual emanaren documents importants: *Haerent animo, Ad catholici sacerdotii, Menti Nostrae...*

Incorporat a la tradició, hi ha també dins PO un element nou: és la llum doctrinal de *Lumen Gentium* i de *Gaudium et Spes,* documents que ens proporcionen la visió típica de l'Església del Concili Vaticà II. Una Església *identificada amb* Crist glorificat que és el seu Cap, prompta a realitzar la *pròpia missió directament derivada de la missió de Crist i de l'Esperit Sant.*[18] Des del punt de vista teològic, PO presenta el capellà, cridat per Déu, configurat amb Crist —Paraula i Presència viva—, ungit per l'Esperit Sant i, per tant, amb la missió de cercar *tots* els qui estan com ovelles sense pastor, els joves, els pobres i tothom.

També la *figura concreta* del prevere en l'Església del Vaticà II és, com el mateix document, tradicional i innovadora.

És profundament tradicional. Concretament: la relació de l'orde sagrat a l'Eucaristia és un ensenyament del *Supplementum* de la *Summa* de sant Tomàs,[19] i les tasques del ministe-

17. Citat de Mons. Garrone, *Les prêtres dans la pensée de Vatican II,* p. 15, en H. le Sourd, «Un aggiornamento spirituel?», dins *Les Prêtres. Formation, Ministère et Vie,* Paris, Cerf 1968, p. 325.

18. Vol dir una concepció trinitària de l'Església, segons l'expressió: «L'Església és la multitud reunida en la unitat del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant» (Concili Vaticà II, *Constitució dogmàtica sobre l'Església, «Lumen Gentium»,* n. 4).

19. Tomàs d'Aquino, *Summa Theol., Supplementum,* q 34 a 4 co.

ri de la Paraula i dels sagraments, cosa que implica la cura del cos de Crist (eucarístic i místic) duta a terme pels rectors del poble de Déu, es troben en el Concili de Florència [20] i coincideixen amb les tasques assenyalades per *Lumen Gentium*, 10, § 2.

D'altra banda, la presentació de la persona de Crist com la font d' *unitat* entre la vida interior i la vida apostòlica,[21] la configuració clara del prevere com a *cooperador* del bisbe, la situació del prevere en el *presbyterium,* en el qual el bisbe li *és pare, germà i amic* (PO, n. 7; cf. LG n. 28), l'omissió de l'expressió «*alter Christus*» com a paradigma del prevere, però, en canvi, la rotunda fórmula de l'«*agere in persona Christi*»,[22] es poden considerar com a *elements innovadors.*

La novetat principal de la figura del prevere segons PO és el fet que apareix situada en el marc de la constitució dogmàtica *Lumen Gentium,* que presenta l'Església escatològica com a *sacramentum salutis Christi;* de la constitució pastoral *Gaudium et Spes,* que assenyala la relació pacífica i dialogant de l'Església amb el món; del decret sobre l'*Activitat missionera de l'Església,* que presenta la missió evangelitzadora de l'Església com la continuadora de les missions de Crist i de l'Esperit; i del decret sobre els *Laics* que mostra el rostre laïcal de l'Església missionera.

L'equil·libri entre tradició i novetat suposa per a PO un cert peatge pel que fa al *llenguatge,* no gens espontani, sinó molt treballat, a causa de les moltes redaccions que intenten integrar les aportacions dels Pares, i amb una certa tendència a l'abstracció i la intemporalitat que ja va ser senyalada pel cardenal Döpfner durant l'elaboració del decret.[23] Aquest dèficit de llenguatge, però, no enfosqueix el fet cabdal: la presentació de la figura, realitzable en la pràctica, d'un clergue profundament religiós, en el pol oposat al funcionari.

III. RECEPCIÓ POSTCONCILIAR DEL DOCUMENT I NOUS DESENVELOPAMENTS

A. Textos del magisteri

1. *Pontificat de Pau VI*

Enchiridion clericorum. Documenta Ecclesiae futuris sacerdotibus formandis, Romae, 1975. Conté les grans encícliques *Ad catholici sacerdotii* i *Menti Nostrae,* precursores del Vaticà II, així com la *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis,* de la Congregació per a l'Educació Catòlica, de 6 de gener de 1970 (AAS 62, 1970, 321-384). Sobretot, el *Docu-*

20. Concili de Florència, *Decretum pro Armenis*, DH 1311: «Per ordinem vero Ecclesia gubernatur et multiplicatur spiritualiter».

21. H. le Sourd, *Un aggiornamento spirituel?*, dins *Les prêtres. Formation, Ministère et Vie,* Paris, Cerf 1968, p. 307. Per tant, i en el temps de l'Església, la font d'unitat de la vida sacerdotal és: *a*) la unió amb Crist: «Crist viu en mi» (Gal 2, 20 i PO 12, § 3); *b*) la caritat, sobretot la caritat pastoral i *c*) el sacrifici eucarístic.

22. H. le Sourd, o. c., p. 295.

23. Vegeu en el present treball: *I. Història de l'elaboració i aprovació del Document* (2a. part), la crítica de Döpfner a l'estil solemne —amb tòpics i *superlationes*— del document. Aquest llenguatge xocava amb la pobresa cultural i espiritual del clergat de l'època de PO i xoca avui amb la manca de vocacions que viu l'Occident.

ment final del Sínode de Bisbes de 1971 sobre *el sacerdoci ministerial.* En la línia de PO, recomana la comunió i mútua relació entre bisbes i preveres que configura l'obediència i l'autoritat en l'Església.[24]

Finalment, el document de la S. Congregació per als Religiosos i els Instituts Seculars i de la S. Congregació per als Bisbes, *Notes directrius* per a les relacions mútues entre bisbes i religiosos, *Mutuae relationes,* de 14 de maig de 1978.

2. *Pontificat de Joan Pau II*

a) *Notes directrius* per a la promoció de la cooperació mútua de les Esglésies particulars i especialment per a la distribució més adaptada del clergat, *Postquam Apostoli* de 25 de març de 1980 (AAS 72, 1980, 343-363).

b) *Pastores dabo vobis.* Aquest document major és la interpretació autoritzada del Papa al Sínode dels bisbes de 1990 sobre *La formació dels sacerdots en les circumstàncies actuals,* del qual també són rellevants els *Lineamenta.* Sobretot, *Pastores dabo vobis* és una glossa de PO i OT, escrita en continuïtat amb aquests decrets conciliars. Tarsicio Bertone el caracteritza com «una síntesi receptiva del Concili Vaticà II i del Magisteri de l'Església sobre el sacerdoci. [Per això], les novetats són poques. S'hi nota, però, un fervor inusitat», degut a l'esperit de Joan Pau II.[25] Assenyalaria tan sols com a novetat plena de fervor la perspectiva de l'amor esponsalici de Crist a l'Església: «[El prevere] és cridat a reviure en la seva vida espiritual l'amor del Crist espòs envers l'Església esposa».[26]

El camí que s'ha fet des de PO a PDV consisteix a emfasitzar el tema de la configuració amb Crist. El mateix Bertone subratlla que *el sacerdot és, per al creient, la presència de Crist.*[27] Les exigències de vida evangèlica, integrada per la generositat i el despreniment (pobresa), per la comunió amb el bisbe i pel celibat, apareixen en primer pla.

c) L'Encíclica *Redemptoris missio,* tot i no ser un document específic sobre el sacerdoci, té molta importància perquè mostra la visió d'Església missionera pròpia del papa actual.

d) El directori per a la vida i el ministeri dels preveres *Tota Ecclesia,* de la Congregació del Clergat (31 de gener de 1994), complementat per la *Carta circular* adreçada als sacerdots per la mateixa Congregació del 19 de març de 1999.

e) Toca de prop l'actuació dels preveres teòlegs la Instrucció de la Congregació per a la Doctrina de la Fe *Donum Veritatis* del 24 de maig de 1990.

f) Cal no oblidar les *Cartes del Papa a tots els sacerdots de l'Església en ocasió del Dijous Sant* (6-IV-1979). Són un conjunt excel·lent sobre l'espiritualitat del prevere.

24. Vegeu el comentari a aquest document en A. Maggiolini, *Il Prete. La vita al servizio della comunità di Dio,* Casale Monferrato: Edizioni PIEMME 2000.

25. T. Bertone, «Il presbitero di fronte alle sfide del mondo attuale», en E. Covolo, A. M. Triacca (eds.), *Sacerdoti per la nuova evangelizzazione, Studi sulla Esortazione Apostolica Pastores dabo vobis de Giovanni Paolo II,* Roma: LAS, 1994, p. 13.

26. Joan Pau II, *Pastores dabo vobis,* n. 22.

27. T. Bertone, *o. c.,* p. 14.

B. Comentaris teològics

Els nombrosos textos de teologia i d'espiritualitat publicats recentment són en realitat un acte reflexiu i matisat de recepció del *decret* del Concili Vaticà II. D'una banda tenim la tendència representada pel llibre d'E. Schillebeeckx, *El ministeri eclesial*,[28] en el qual apareixen les següents prioritats:

— el dret de la comunitat a poder celebrar l'Eucaristia;
— la capacitat de la comunitat per a elegir i afaiçonar el ministre;
— la identificació de la gràcia que ve de dalt, amb l'elecció i configuració del ministre idoni per part de la comunitat.

Aquestes prioritats subratllen l'acció *funcional* del ministre per sobre de la transformació ontològica de la seva persona.

De l'altra banda, tenim la tendència representada pel llibre de Gisbert Greshake, *Priestersein*.[29] S'inverteixen les prioritats:

— Ningú no pot prendre el ministeri si no és cridat per Crist.[30]
— Certament, l'actuació del ministre és una *funció*, però el sagrament de l'orde —en quant donació de l'Esperit Sant al ministre— *afecta ontològicament la seva persona* .[31]

Mentre que Hans Küng[32] es pot situar en l'òrbita del ministeri funcional situat en la comunitat, l'obra de W. Beinert cal posar-la al costat de Greshake.[33] En el nostre àmbit cultural, l'obra de Jaume Fontbona,[34] presenta el prevere *en relació amb Déu i amb la comunitat,* i és un intent de mediació entre els dos pols que centren les moltes aportacions postconciliars. La meva aportació passa per una lectura cumulativa de la tesi relacional. Així ho vaig expressar en el pròleg a l'obra de Fontbona:

> «Per relació a la teoria funcional, la teoria relacional (la de J. Fontbona) hi afegeix el fet que la *persona* del ministre resta afectada, orientada tota ella, a Crist, als Apòstols, a l'Església local. La teoria relacional explica bé la representació que té el bisbe (i el prevere, en el seu cas) respecte de la persona de Crist, cosa que dóna lloc a la famosa expressió: *actuare in persona Christi.* Per relació a la teoria ontològica, la teoria relacional hi afegeix la relació real al lloc i a

28. E. Schillebeeckx, *Il ministero della Chiesa,* Casale Monferrato: PIEMME, 1983.

29. G. Greshake, *Priestersein. Zur Theologie und Spiritualität des priesterlichen Amts,* Freiburg im Breisgau[5]: Herder Verlag, 1991. He emprat la cinquena edició italiana, augmentada, d'acord amb la cinquena edició alemanya: *Essere preti. Teologia e spiritualità del ministero sacerdotale*, Brescia [5] Queriniana 1995.

30. G. Greshake, o. c., p. 287

31. G. Greshake, o. c., p. 29.

32. H. Küng, *Wozu Priester?,* Zürich - Einsiedeln - Köln: Benziger 1971.

33. W. Beinert, *Autorität um der Liebe willen*, en K. Hillenbrand, *Priester heute,* Würzburg: Echter Verlag, 1990.

34. La darrera edició és la castellana, amb una presentació de de Mons. Pere Tena i un pròleg meu: J. Fontbona, *Ministerio de comunión,* Barcelona: Centro de Pastoral Litúrgica, 1999.

la comunitat del lloc. La persona del ministre resta també afectada intrínsecament per la funció i el servei a la comunitat de fe i de culte. La teoria relacional pot explicar perfectament la intrínseca dedicació personal (esencial/existencial) del bisbe i del prevere a l'Església local.»

Més enllà de la tensió postconciliar, Drewermann és exemple d'una crítica radical a la figura del prevere.[35] Una opinió de Greshake fa un seriós contrapunt al discurs de Drewermann: «Els elements essencials de la teologia tradicional del ministeri tenen la capacitat de suscitar, encara avui, una praxi de vida sacerdotal en conformitat amb l'Evangeli, capaç de capgirar molts dels factors negatius de la pràctica del ministeri».[36] Aquesta ha estat la intenció del decret conciliar *Presbyterorum Ordinis:* contemplar i promoure una figura religiosa de ministre ordenat que es pogués realitzar en la pràctica.

35. E. Drewermann, *Kleriker,* ed. española, *Clérigos. Psicograma de un ideal,* Madrid: Trotta 1995.
36. G. Greshake, o. c., p. 291.

LA CONSTITUCIÓ *GAUDIUM ET SPES**

GASPAR MORA

I. HISTÒRIA I CONSTITUCIÓ DEL TEXT

1. ELS PRIMERS PASSOS

Entre els setanta esquemes preconciliars no n'hi havia cap que tractés el tema de la relació de l'Església amb el món d'avui. La idea inicial cal buscar-la en la coincidència imprevista de dos fets; per una banda, la incomoditat de molts pares davant el to i els continguts dels documents previs; per l'altra, les paraules del discurs inaugural del papa Joan XXIII, clarament contrastants amb aquells documents, que proposava perspectives d'obertura al món, de consideració positiva dels seus valors, de participació de l'Església en els esforços per una societat més humana i més justa. L'ocasió es va presentar en acabar la primera sessió, quan van ser abandonats els esquemes inicials. Joan XXIII va encarregar l'elaboració d'un programa nou als cardenals Montini i Suenens, amb la proposta expressa d'estudiar també les relacions entre l'Església i el món actual. Només després s'ha sabut l'interès especial del papa per aquest tema. El 3 de desembre de 1962, Suenens, a les acaballes de la primera sessió, va presentar el nou projecte subratllant la necessitat d'estudiar la doctrina sobre l'Església en la doble direcció, *ad intra* i *ad extra*; aquestes expressions van

* Han estat d'una gran ajuda els treballs de l'obra Y M J CONGAR-M PEUCHMAURD (dirs), *La Iglesia en el mundo de hoy Constitución pastoral «Gaudium et Spes»* (col lecció «Vaticano II»), 3 vols [Traducció castellana de Francisco Pérez i Basilio de Pablos], Madrid Taurus 1970 La història i constitució del text (apartat I d'aquesta introducció) és descrita amb detenció per un dels redactors del document quasi des dels primers passos Ph DELHAYE, «Historia de los textos de la Constitución Pastoral» (vol I, pp 231 310), és també molt completa la «Introducción histórica y doctrinal» de R TUCCI (vol II, pp 37-155), hi ha ajudat la «Introducció històrica» a la Constitució pastoral sobre l'Església en el món actual, en *Concili Vaticà II Constitucions, Decrets, Declaracions*, Madrid BAC 1967, pp 232-233 Pel que fa als apartats II, «Questions bàsiques de *GS*», i III, «Idees principals de *GS*», en l'obra primerament esmentada es poden llegir amb profit B LAMBERT, «La problemática general de la Constitución Pastoral» (vol II, pp 159 209), F HOUTART, «Los aspectos sociológicos de los "signos de los tiempos"» (vol II, pp 211 251), M -D CHENU, «Los signos de los tiempos» (vol II, pp 253 278), Y M J CONGAR, «El papel de la Iglesia en el mundo de hoy (1a Parte, cap IV)» (vol II, pp 373 403) i «Problemática general» (vol III, pp 17-49), J GROOTAERS, «Ruptura y presencia en Gaudium et Spes» (vol III, pp 53 80) L'últim apartat, sobre la recepció i els desenvolupaments posteriors, s'ha vist ajudat per una altra obra en col laboració R LATOURELLE (ed), *Vaticano II Bilancio e prospettive venticinque anni dopo, 1962-1987*, 2 vols , Assissi Cittadella 1987, especialment alguns articles A ANTÓN, «Ecclesiologia postconciliare speranze, risultati e prospettive» (vol I, pp 361 388), A BONNET, «Il "christifidelis" recuperato protagonista umano della Chiesa» (vol I, pp 471 492), K DEMMER, «Cristologia-Antropologia-Teologia Morale» (vol II, pp 1035-1256), B GROTH, «Dal monologo al dialogo con i non credenti o la difficile ricerca di interlocutori» (vol II, pp 1257 1269)

marcar molt el procés dels treballs. Quan el cardenal va formular a l'aula els seus suggeriments i les línies del nou document *ad extra*, l'assemblea conciliar va aplaudir molt llargament, tant que el mateix president de torn, el card. Caggiano, va protestar.

La Comissió de Coordinació va encarregar el treball, el gener de 1963, a una comissió mixta, amb membres de la Comissió Teològica i de la Comissió per a l'Apostolat dels Laics, que va redactar un primer treball en sis apartats, a càrrec de sis subcomissions: 1) «Prooemium et de admirabili vocatione hominis»; 2) «De persona humana in societate», 3) «De matrimonio et familia»; 4) «De culturae progressu rite promovendo», 5) «De ordine oeconomico et de iustitia sociali»; 6) «De communitate gentium et pace».

Aquest text no va ser acceptat per la Comissió Central, i el juliol del 63 el cardenal Suenens va quedar encarregat de fer un segon esquema que donés més importància a la teologia de les realitats terrenals i als valors humans. Suenens ho va encomanar al «grup de Lovaina» amb l'ajut de quatre teòlegs coneguts: Rahner, Congar, Tucci i Delhaye. El seu treball constava de tres parts, amb dos apartats cada una: I. «De Ecclesiae propria missione»: *a*) «De evangelizatione mundi», *b*) «De Ecclesiae influxu in ipsum ordinem mundanum»); II. «De mundo aedificando»: *a*) «De autonomia mundi», *b*) «De unificatione mundi»; III. «De officiis Ecclesiae erga mundum»: *a*) «De munere testificandi», *b*) «De servitio caritatis et communione». La Comissió Mixta el va examinar el 29 d'octubre del 63 i tampoc no va ser acceptat.

2. L'esquema de Zuric

Hom va crear una nova Comissió Mixta Central amb tres membres de la Comissió de la Fe, tres de l'Apostolat dels Laics, dos membres no europeus, i com a secretari el P. B. Häring, amb l'encàrrec de desenrotllar la part doctrinal i deixar les aplicacions pràctiques estudiades en el primer document per a unes «Instruccions» que figurarien al final en forma d'Annex. El treball d'aquesta comissió es coneix com a esquema de Zuric perquè es va reunir en aquesta ciutat, el febrer de 1964; eren set bisbes de la subcomissió, un petit grup romà d'experts, i dos laics convidats: els senyors Habicht i Sugranyes de Franch. Era la tercera redacció.

A partir de la reunió de Zuric es van revisar els tres primers capítols i més tard el quart amb els annexos. La revisió va ser tan profunda que es pot considerar una quarta redacció del document. La Comissió Central va aprovar aquest text, que era en francès, entre març i juny de 1964. Es va traduir al llatí (no es va aprovar la impressió proposada en cinc llengues: francès, alemany, anglès, italià, espanyol), i a finals del mes de juliol es va repartir per primera vegada als Pares conciliars en forma de dos llibrets: el text i l'annex. Després d'un Proemi o declaració d'intencions, tenia quatre capítols: 1) «La vocació integral de l'home»; 2) «Els deures dels Pastors respecte al món»; 3) «El comportament dels cristians en el món que vivim»; 4) «Les grans questions actuals». Aquest últim era el resum de les idees principals del primer esquema que després s'oferien desenrotllades en l'Annex: persona humana, matrimoni i família, cultura, vida econòmica i social, solidaritat i pau. Després de diversos projectes de títol, aquest text era ja *Schema de Ecclesia in mundo huius temporis*, i comença aleshores a ser anomenat «esquema XIII» pel lloc que ocupava en el conjunt dels

documents conciliars. Al principi aquest títol era una broma de l'oposició que la majoria va acceptar de bon humor i va passar a ser-ne el títol col.loquial i més conegut.

El debat va començar el 20 d'octubre de 1964, en la tercera etapa conciliar, i ja des del primer moment es van manifestar dues tendències, amb enfrontaments d'una acusada duresa. El 23 es va votar si s'acceptava el text com a base de discussió; resultat: 1.579 vots positius contra 296 de negatius. Les discussions van durar fins al 5 de novembre i els dies 9 i 10 del mateix mes de 1964, enmig de diversos altres problemes, alguns molt greus. Van intervenir-hi 169 oradors, sense comptar les intervencions escrites.

3. El text d'Ariccia

El treball de revisió del text de Zuric va ser dirigit per Mons. Garrone i Mons. Ancel; el primer va rebre un privilegi excepcional: poder tenir audiència particular amb el papa sempre que ho cregués necessari. En les hores pitjors de 1965 aquest privilegi va ser decisiu. El grup episcopal es va enriquir amb set prelats més per a assegurar la universalitat; entre ells, Mons. K. Wojtyla, arquebisbe de Cracòvia. El P. Häring, especialment interpel·lat per la minoria, va deixar la secretaria general i va passar al grup d'experts, que va incorporar algun nom nou. El canonge Haubtmann va acceptar el càrrec de secretari. Els treballs es van fer a Ariccia, no lluny de Roma, la primera setmana de febrer de 1965 i hi van participar 29 pares conciliars, 38 experts i molts auditors laics. El resultat del treball, redactat per Mons. Haubtmann —es pot dir ja la cinquena redacció— fou examinat per la Subcomissió Central i després per una Comissió Mixta de 67 membres, del 29 de març al 6 d'abril, sota la doble presidència dels cardenals Ottaviani i Cento. Fou aprovat quasi per unanimitat, amb un sol vot en contra. La Comissió de Coordinació va acceptar el projecte i el va recomanar a Pau VI, el qual el 28 de maig de 1965 va decidir que fos enviat als pares per tal de ser examinat en la quarta i última sessió conciliar. El van rebre en llatí juntament amb l'original francès. En arribar a la sessió es va distribuir també en italià, espanyol, alemany i anglès. Fou en aquest text d'Ariccia on va aparèixer la denominació «Constitutio Pastoralis». Alguns la van discutir i es van proposar altres qualificacions, fins a quaranta, però eren poc satisfactòries i es va conservar en el text final. També a Ariccia es va proposar l'expressió inicial *Gaudium et Spes*, canviant una mica la de Zuric (*Gaudium et luctus*), amb l'interès que les paraules que havien d'identificar el document mostressin el seu esperit d'obertura i esperança.

4. Últimes discussions i aprovació

Els debats van tenir lloc durant la darrera etapa del Concili, del 21 de setembre al 8 d'octubre de 1965. Van ser molt vius. Les subcomissions van revisar el text a la llum de les intervencions i va ser proposat a la votació dels pares. El text és acceptat com a *textus receptus* o text base, però els *placet iuxta modum* —les esmenes— van sobrepassar la xifra de 20.000. Nou treball de les subcomissions, que ofereixen el text esmenat en dos gruixuts volums, el *textus recognitus*, que hom vota per paràgrafs a partir del 15 de novembre. Es re-

cullen altra vegada les observacions dels pares i es passa, finalment, al *textus denuo recognitus*, que és votat el 4 de desembre en 12 votacions parcials. El 6 de desembre la votació final ordinària dóna 2.111 *placet*, 251 *non placet* i 11 nuls. En la sessió final del dia següent, 7 de desembre, es repeteix la votació amb el resultat de 2.309 vots favorables, 75 d'adversos i 10 de nuls. Pau VI el promulga en qualitat de *constitutio pastoralis*. L'endemà, el 8 de desembre de 1965, era clausurat solemnement el Concili a l'aire lliure, a la plaça de Sant Pere.

II. LES QÜESTIONS BÀSIQUES DE «GAUDIUM ET SPES»

1. Una eclesiologia *ad extra*?

Gaudium et spes és un dels documents més importants del Concili i probablement el que encarna de manera més genuïna l'esperit i la novetat del Vaticà II en l'Església actual. Tot va partir de les paraules del cardenal Suenens que expressaven l'encàrrec i el desig de Joan XXIII. L'Església, fidel al seu Senyor, es reuneix per retrobar-se a ella mateixa i per oferir-se al món; són les dues dimensions de l'Església, segons les expressions que van fer fortuna: *ad intra* i *ad extra*. La reflexió *ad intra* (bàsicament *Lumen gentium*) va ser renovadora i fou acollida amb interès per tota l'Església. La reflexió *ad extra*, centrada en *Gaudium et spes*, va ser una sorprenent novetat en la manera de posar-se l'Església davant el món, i això va interessar a cercles molt més amplis.

El binomi *ad intra - ad extra* és simple i clar; apareix en diversos passatges d'autopresentació del document: «Després d'haver penetrat més a fons el misteri de l'Església, el Concili Vaticà II no dubta a adreçar-se ara... a tots els homes. A tots vol exposar de quina manera concep la presència i l'acció de l'Església en el món contemporani» (2 a). I introduint el capítol IV de la primera part, específicament dedicat a «la missió de l'Església en el món contemporani» diu: «En aquest capítol, i donant per suposades les declaracions que el Concili ha fet a propòsit del misteri de l'Església (en *LG*), ara convé de considerar la mateixa Església en quant es troba enmig del món i viu i actua junt amb ell» (40 a). La primera impressió és que *ad intra* i *ad extra* són dos accents complementaris al voltant de la qüestió central, l'autoconsciència de l'Església; i, encara, que el que es pot dir *ad extra* és l'aplicació del que es diu en la reflexió més fonamental sobre la manera d'entendre's l'Església a ella mateixa, la seva naturalesa i la seva missió. Les coses, però, no són tan simples, i és molt alliçonador estudiar la relació i les diferències entre *LG* i *GS* per a veure la complexitat de la mateixa qüestió eclesiològica.

2. Objectius de *Gaudium et spes*

2.1. *Un tema: el món d'avui*

Tota la problemàtica de *GS* es juga en el seu objectiu: què intenta. El número 2, ja citat, és simptomàtic. «El Concili vol exposar de quina manera concep la presència i l'acció

de l'Església en el món contemporani» (2 a). Sembla que el tema és l'Església mateixa, que vol explicar a tothom la seva manera de ser i de treballar en el món d'avui. El text, però, continua: «Té present, doncs, el món dels homes, és a dir, el conjunt de la família humana amb totes les realitats enmig de les quals viu»; i prossegueix subratllant en dues frases llargues i solemnes el «món» al qual presta el seu interès (2 b). El tema, doncs, estrictament és el món d'avui. I quan diu el món, vol dir tots els seus problemes; així continua: «Avui dia el gènere humà... s'interroga, sovint amb angoixa, sobre l'evolució actual del món, sobre el lloc i la missió de l'home en l'univers, sobre el sentit dels seus esforços individuals i col·lectius, i també sobre el destí darrer de les coses i dels homes.» Aquests són els problemes que té al davant. Després, a la llum de tot això, exposa l'objectiu exacte i propi del document. «Per això el Concili... no pot donar una prova més gran de solidaritat, de respecte i d'amor a tota la família humana, de la qual forma part, que establint amb ella un diàleg sobre tots aquests problemes, aportant-hi la llum de l'Evangeli i posant a disposició del gènere humà les energies de l'Església» (3).

GS no és una eclesiologia *ad extra*, és a dir, no tracta de la missió de l'Església més enllà d'ella mateixa, sinó que tracta del món d'avui. Parla de l'home, de la societat, de la cultura, de la família, de les qüestions econòmiques i polítiques, de la pau. Sobre aquests temes vol entrar en diàleg amb tots els homes i oferir la seva llum i la seva col·laboració. El que li interessa és l'home, els seus sofriments i les seves esperances. És el geni de la frase inicial, probablement la més coneguda i més entranyable del Concili: «La joia i l'esperança, la tristesa i l'angoixa dels homes contemporanis, sobretot les dels pobres i de tots els qui sofreixen, són també la joia i l'esperança, la tristesa i l'angoixa dels deixebles de Crist, i no hi ha res de veritablement humà que no trobi ressò en el cor d'ells» (1).

2.2. *La realitat com a «signes dels temps»*

Cal fer encara un pas més. Per tal d'afrontar el tema, *GS* fa una llarga Exposició Introductòria sobre «La situació de l'home en el món contemporani» (4-10), i comença així: «Per complir aquesta tasca, l'Església té permanentment el deure d'escrutar els signes dels temps i d'interpretar-los a la llum de l'Evangeli...» (4). L'Església veu en el món que té davant els ulls no solament «problemes» sinó «signes dels temps». L'actitud davant el món arriba a la delicadesa més fina. «Interpretar els signes dels temps a la llum de l'Evangeli» vol dir dues coses: llegir les característiques del nostre món com a manifestacions de l'Esperit que deixa guspires de la seva llum i, a més, entendre els sofriments i les esperances dels homes com a interpel·lacions vives de Déu a l'Església. És la mirada creient més delicada sobre el món.

Abans he insinuat la diferència entre *GS* i *LG*. Parlar dels problemes d'avui de manera que pugui interessar a tothom, sobretot els no cristians, exigia un mètode i un llenguatge molt diferents; en parlaré més endavant. La qüestió, però, és més profunda i arriba a diferències d'arrel en els mateixos conceptes bàsics.

2.3. *Un nou concepte de món*

És sorprenent que un tema d'aquesta importància no hagués tingut cap esquema previ entre els setanta pre-conciliars. Però això és sols una sorpresa aparent. De fet, apareixia una determinada manera d'autoentendre's l'Església en la seva relació amb el món en diversos esquemes previs (*De ordine morali*, *De deposito fidei*, i altres). Només la decidida novetat de l'enfocament pot fer creure que el tema era nou. Quan el 3 de desembre de 1962 els pares conciliars van aplaudir llargament, massa llargament per a alguns, estaven demanant una orientació nova que havia de corregir una doctrina i una praxi eclesials ja molt elaborades i enteses com a quasi definitives. Símbol n'era el *Syllabus*, formulació d'un esperit que havia arribat fins a les portes del Concili. Aquest en pot ser un resum, potser caricaturesc, però no fals. El món modern s'ha apartat de Déu i s'ha enfonsat en errors teòrics i pràctics, en el pensament, en la vida social i política, en els costums morals. L'Església, signe i baluard de la veritat, ha de resistir els atacs de l'error, condemnar-lo i continuar anunciant al món la veritat de Déu. Així compleix la seva missió i fa la millor aportació a la salvació del món.

La primera novetat va ser la manera d'entendre el «món». Aquí cal recordar les llargues reflexions dels pares conciliars sobre els conceptes de «món» que apareixen en el Nou Testament. El Concili va evitar la identificació fàcil però tantes vegades repetida entre el «món» que rebutja la Paraula del Senyor, és a dir, el món de la mentida i del tancament, i el «món» real, el del carrer, que Déu estima i que vol salvar. Aquesta identificació falsa està disposada a interpretar com a pecat tot el que apareix en els processos culturals i històrics.

Ja la mateixa expressió «el món» és massa genèrica i es presta a elaboracions massa formals. La llarga descripció de la realitat actual de l'Exposició Introductòria (núms. 4-10) i potser sobretot les introduccions als capítols més vius de la segona part, on parla dels problemes actuals a propòsit de la família (47), de la cultura i del progrés (54-56), de la vida econòmico-social (63), de la vida política (73), de la comunitat de les nacions i de la pau (77), no permeten un llenguatge formal sobre el «món» perquè expressen tota la complexitat de problemes, de desafiaments, de reeiximents, de fracassos, de perills i d'esperances que omplen la vida humana d'avui com la de tots els temps. El Concili ha evitat d'entrebancar-se en un concepte fàcil i confusionari de «món», ha estimat el món real dels homes d'avui, ha intentat entendre els seus problemes, i fins hi ha après a llegir els signes dels temps, petjades del pas lluminós i interpel·lador de Déu.

2.4. *Un nou concepte d'Església*

Davant aquest món, l'Església es presenta «aportant la llum de l'Evangeli i posant a disposició del gènere humà les energies de salvació que, guiada per l'Esperit Sant, rep del seu Fundador» (3 a). Comentaré aquesta actitud més endavant. Ara convé una reflexió prèvia sobre l'Església. El canvi de mirada sobre el món real comporta, de retop, un canvi en la mateixa autocomprensió de l'Església. Aquesta és, jo crec, la diferència més profunda entre *GS* i *LG*. L'eclesiologia de *LG* és admirable però li manca una teologia més acurada del

món. El món és sempre allò que s'ha de redimir, el lloc del pecat i de la tenebra que l'Evangeli ve a il·luminar i a salvar. *GS* ha fet una teologia molt més diferenciada del món, sense confondre «la tenebra i el pecat del món» amb el món real de la gent que va pel carrer i fa famílies, negocis, escoles, política i ciència.

S'ha dit que *GS* en part ha complementat, en part ha enriquit i en part ha devaluat l'eclesiologia de *LG*. Crec que cal dir una altra cosa. El plantejament de *GS*, molt més global, és el marc adient per a fer una veritable eclesiologia. *GS* veu el món sencer com a lloc de la presència salvadora de Déu en Jesucrist. És en aquest context que cal entendre el lloc i el paper de l'Església, i aquesta entesa com a comunió de comunitats arrelades a tota la terra. Probablement *GS* no va reeixir a fer aquesta eclesiologia perquè el que li interessa és parlar del món i buscar la solució dels problemes greus de la humanitat. Però és el marc adient, potser un marc nou en el pensament teològic eclesial, per a fer una eclesiologia adequada. *LG* va fer una aportació extraordinària, però cal reformular-la a la llum del context global formulat per *GS*. Intentaré de dir-hi alguna cosa en l'últim apartat d'aquesta introducció.

El que fa *GS*, en el context del seu interès clarament abocat als problemes de la humanitat, és presentar l'Església com una «comunitat d'homes que, agermanats en Crist, són conduïts per l'Esperit Sant en el pelegrinatge vers el Regne del Pare i han rebut un missatge de salvació per a proposar a tothom. Per això se sent de debò íntimament solidària del gènere humà i de la seva història» (1 a). Ressonen sovint les expressions *solidaritat*, *servei*, *diàleg*, *oferiment*, *col·laboració*, *proposta*, *il·luminació*. No és tota l'eclesiologia, però expressen una convicció genuïna que caldrà no oblidar.

3. Contingut i mètode

3.1. *El tema és l'antropologia*

«L'home, en la seva unitat i la seva totalitat —cos i ànima, cor i consciència, intel·ligència i voluntat—, serà l'eix de tota la nostra exposició» (3 a). El Concili vol tractar de les grans qüestions que afecten l'home d'avui i sap que tenen al fons un tema fonamental: l'home mateix. L'estudia en dues parts. La primera és més general i parla de l'home com a tal: «L'Església i la vocació de l'home»; tracta de la persona humana (cap. 1), de la comunitat humana (cap. 2), de l'activitat humana en el món (cap. 3), i acaba parlant de la missió de l'Església (cap. 4) en el conjunt de la vida i el treball humans. La segona part es concreta en algunes qüestions avui més urgents: la família (cap. 1), la cultura i el progrés (cap. 2), la vida econòmica i social (cap. 3), la comunitat política (cap. 4), la pau i la comunitat internacional (cap. 5).

3.2. *Llenguatge i mètode d'exposició*

El Concili parla de l'home, evidentment, des d'una perspectiva cristiana; no tindria sentit esperar-ne una altra cosa. El fet, però, de parlar dels problemes d'avui als homes d'a-

vui, especialment als de fora de l'Església, va plantejar des del primer moment qüestions delicades. Dues qüestions van estar constantment al davant dels pares conciliars: el llenguatge i el mètode. El llenguatge no podia ser el clàssic bíblico-teològic, perquè hauria estat incomprensible. *GS* s'esforça per utilitzar un llenguatge viu, actual, que digui les coses de la manera que avui es diuen i puguin ser comprensibles a la gent d'ara. Hi ha citacions bíbliques i teològiques, sens dubte, però no abunden i sobretot no es presenten com un argument definitiu d'autoritat quan els pares endevinen que el tema pot ser discutit. El mètode va ser també objecte de debat i d'opció; no parteix de veritats generals per a aplicar-les després a les qüestions concretes, sinó que utilitza un mètode més inductiu; comença amb la mirada sobre la realitat i l'anàlisi de les qüestions que afecten la vida humana, per a elaborar després el seu pensament i acabar aixecant la mirada cap a la dimensió transcendent, cristològica i escatològica, de l'home i la seva vida.

3.3. *Llum i criteri: Jesucrist*

Ara bé, les qüestions més bàsiques no van ser les de llenguatge i mètode, sinó de contingut i fonts. Si l'Església parla als homes d'avui sobre les qüestions que preocupen tothom, el que interessa és des d'on parla i què diu. Probablement aquí hi ha una de les aportacions més genuïnes del Concili, no formulada en un text sinó escampada per tot el document, com una convicció que va apareixent de moltes maneres. «A la llum de Crist, imatge del Déu invisible, engendrat abans de tota la creació, el Concili vol adreçar-se a tothom per aclarir el misteri de l'home i col·laborar en la recerca d'una solució dels principals problemes del nostre temps» (10 c). «En realitat, el misteri de l'home només s'aclareix veritablement en el misteri del Verb encarnat... Crist, el nou Adam, revelant el misteri del Pare i del seu amor, manifesta plenament l'home al mateix home i li descobreix la seva vocació altíssima» (22 a).

A fi de valorar adequadament l'originalitat de *GS* cal repetir l'objecte del seu interès; parla a la gent, a tothom, però no parla d'ella mateixa ni tan sols diu al món que vol explicar el seu missatge per ser fidel a la seva missió; vol parlar dels problemes i els desafiaments que fan patir els homes d'avui. L'interès pels sofriments humans és totalment sincer, i s'expressa en l'esforç d'entendre'ls i formular, fins i tot en forma de preguntes, les angoixes que amaguen. «Davant l'evolució actual del món, cada dia són més nombrosos els qui es plantegen les qüestions més fonamentals o les perceben amb renovada agudesa: Què és l'home? Quin sentit tenen el dolor, el mal, la mort, que continuen subsistint malgrat tots els progressos? On treuen cap aquestes victòries obtingudes a un preu tan car?... Què vindrà després d'aquesta vida terrenal?» (10 b).

Davant tots aquests interrogants, l'aportació del Concili és clara: proposa l'Evangeli com a llum, i en el seu centre, el misteri de Jesucrist. Abans he parlat del mètode inductiu del Document; parteix dels problemes de l'home. Alguns ho interpreten com si també partís de l'home la proposta del Concili i només al final arribés a Jesucrist. Això és inexacte i sorprèn que es pugui llegir així *GS*. És cert que l'interès inicial del Concili no és demanar a la gent d'avui que escoltin una exposició sobre la teologia cristiana, sinó que vol parlar sincerament dels interrogants humans. Però ja des del primer moment la proposta de *GS* és el

misteri de Jesucrist, la llum que surt de la seva Paraula i del seu Esperit. Aquí es manifesta el geni del document, que formula l'experiència cristiana més entranyable.

3.4. *Jesucrist i la humanitat veritable*

La proposta és simplement la persona i el missatge de Jesucrist, perquè «l'Església creu que Crist, mort i ressuscitat per tothom, dóna a l'home, mitjançant el seu Esperit, llum i força perquè pugui respondre a la seva vocació suprema... Creu igualment que la clau, el centre i el fi de tota la història humana es troben en el seu Senyor i mestre» (10 c). Aquesta fe, que és convicció i experiència, la fa proposar als homes, germans seus, el misteri de Jesús com a llum definitiva de Déu sobre l'home. Aquí hi ha una de les claus de tot el Concili.

En Jesucrist, Déu porta l'home a la seva autèntica humanitat. «La fe ho aclareix tot amb una nova llum i manifesta les intencions de Déu sobre la vocació integral de l'home, i per això guia la intel·ligència vers solucions plenament humanes» (11 a). El Concili refà el camí errat de la modernitat. S'ha dit que el Vaticà II s'havia reconciliat amb el món modern després d'haver-lo condemnat. És més exacte dir que el Concili ha negat el seu pressupòsit, l'evidència moderna que Déu és enemic de l'home i fa impossible la llibertat i la realització humanes. *GS* es fonamenta en la intuïció de Joan XXIII que després va formular Pau VI: en Jesucrist Déu porta l'home a la seva veritable plenitud humana.

3.5. *Superació d'apologètiques i contraposicions*

Subratllem alguns accents que envolten aquest nucli central de *GS*. Pràcticament mai no subratlla que sense Déu o Jesucrist l'home es perd, o que sense la llum de la fe l'home acaba en les tenebres de l'error. El Concili no fa apologètica, perquè el seu interès no és demostrar res, i menys demostrar que els seus interlocutors estan perduts o equivocats. No discuteix amb la modernitat sinó que parla amb els homes, als quals estima, dels sofriments i de les esperances humanes. Tampoc no fa llargues elucubracions sobre les possibilitats de la raó i l'engalzament entre raó i fe. Probablement aquests plantejaments no acaben de respondre a la genuïna experiència cristiana, tot i que han ocupat mil vegades les discussions teològiques. La qüestió que preocupa al Concili no és si l'home pot o no pot; la seva preocupació és que l'home pateix i busca, i davant aquest sofriment Déu ha enviat el Senyor Jesús com a llum i com a camí de la vida autèntica humana. En l'experiència humana hi ha molts esforços, fracassos, èxits, esperances, realitzacions reeixides i camins errats; no oblidem que això és el món real. «Davant aquest esforç immens, l'Església, que guarda el dipòsit de la Paraula de Déu, de la qual s'extreuen els principis per a l'ordre religiós i moral... desitja unir la llum de la revelació a la perícia de tots, a fi d'il·luminar el camí per on acaba d'entrar la humanitat» (33 b). Tampoc no apareixen en *GS* les conegudes elucubracions sobre vida humana i vida cristiana, o sobre la qüestió que està sempre a la base, el natural-sobrenatural. I no es cansa de repetir: «El missatge cristià no allunya l'home de la construcció del món, ni l'impulsa a desinteressar-se del bé dels seus semblants, sinó

que, més aviat, el compromet més estrictament al deure de dur a terme aquestes obligacions» (34 c, també 57a).

GS és la superació de les apologètiques i de les contraposicions, que la modernitat havia portat fins al paroxisme en exigir la mort de Déu per a fer possible l'home. «Els cristians, en comptes de pensar a contraposar al poder de Déu els productes del talent i de la capacitat de l'home, com si la creatura racional fos rival del creador, estan més aviat convençuts que les victòries del gènere humà són signe de la grandesa de Déu i fruit del seu inefable designi» (34 c).

La llum de l'Evangeli de Jesús a la humanitat, per una banda, i l'amorós respecte als homes reals, per l'altra, han obert un nou camí que prescindeix de contraposicions i aprèn a tenir una mirada tota ella il·luminada per la sorpresa de la Veritat: «Quan l'home conrea la terra amb les seves mans o amb l'ajut de la tècnica perquè llevi fruit i esdevingui un estatge digne de tota la família humana, i quan participa conscientment en la vida dels grups socials, executa el designi de Déu... de dominar la terra i de perfeccionar la creació, i es cultiva ell mateix; alhora posa en pràctica el gran manament de Crist de prodigar-se al servei dels germans. L'esperit de l'home, més lliure de la servitud de les coses, es pot enlairar més fàcilment al culte i a la contemplació del mateix Creador. Més encara, sota l'impuls de la gràcia es disposa a reconèixer el Verb de Déu, el qual, abans i tot d'encarnar-se per salvar i reunir totes les coses en Ell mateix, ja era en el món com a "llum veritable que il·lumina tots els homes"» (57 a.c).

Jesucrist és il·luminació i força, criteri i plenitud. «Ell és imatge del Déu invisible; ell és l'home perfecte que ha restituït als fills d'Adam la semblança divina, deformada des del primer pecat... Per la seva encarnació, el Fill de Déu en certa manera s'ha unit amb cada home... Patint per nosaltres, no sols va donar exemple perquè seguim les seves petjades, sinó que va restaurar també el camí pel qual, si el recorrem, la vida i la mort són santificades i prenen un nou sentit» (22 b.c). Els cristians són cridats a participar del Senyor. Ara bé, la mirada creient i penetrant de *GS* arriba a una de les formulacions més lluminoses del Magisteri: «Això no sols és vàlid per als cristians, sinó també per a tots els homes de bona voluntat, en el cor dels quals la gràcia actua de manera invisible. Crist va morir per tots, i la vocació última de l'home és efectivament una de sola, a saber, divina. Hem de sostenir, doncs, que l'Esperit Sant ofereix a tothom la possibilitat d'associar-se, de la manera que Déu sap, a aquest misteri pasqual» (22 e). Tots els homes estan cridats a participar, per do de Déu, de la mort i la resurrecció de Jesucrist.

3.6. *El doble nivell de l'antropologia cristològica*

Encara no està tot dit. En acabar l'exposició introductòria sobre la situació de l'home actual i les seves preguntes més fondes, ja ho hem dit, *GS* proposa la llum de Jesucrist; i continua: «L'Església afirma també que per sota de tots els canvis hi ha moltes realitats immutables: aquestes tenen el seu últim fonament en Crist, que és sempre el mateix: ahir, avui i pels segles. És a la llum de Crist que el Concili parla sobre els principals problemes del nostre temps» (10 c). Aquestes paraules són sorprenents quan introdueixen un document tan llarg, tan matisat, que tracta qüestions complexes i conflictives. Potser per contrast evoquen

altres expressions: «L'Església..., per bé que no sempre tingui una resposta a punt a cada una de les qüestions, desitja unir la llum de la revelació a la perícia de tots, a fi d'il·luminar el camí per on acaba d'entrar la humanitat» (33 b); o les reflexions finals de la Conclusió: «Tot el que aquest sagrat Sínode proposa, forma part del tresor doctrinal de l'Església i vol ajudar tots els homes del nostre temps... Certament... aquesta proposta no presenta, en nombrosos punts, sinó un caràcter general. Encara més... com que es tracta ben sovint de realitats sotmeses a una incessant evolució, caldrà encara continuar-la i ampliar-la...» (91 a.b). Acabada la llarga lectura, surt espontània la qüestió: quina relació posa el Concili entre la llum perenne de Jesucrist, el mateix ahir, avui i sempre, i les matisades reflexions sobre les diferències culturals, la paternitat responsable, el joc difícil de la democràcia, la cursa d'armaments o la necessitat d'una autoritat mundial. El mateix Concili reconeix que l'Església no té resposta per a tot i que els problemes són complexos i canviants; quin sentit té al·ludir a la llum perenne de Jesucrist per a justificar posicions ètiques tan circumstancials.

Aquesta pregunta no interessa solament *GS,* sinó al conjunt de l'ensenyament moral de l'Església i ha provocat tota mena de reaccions. Per als més dogmàtics, tot forma part del mateix paquet, de manera que qualsevol doctrina de l'Església és sagrada i immutable; a ells el Concili els recorda la humilitat de les seves posicions més concretes. Altres creuen que són dos nivells pràcticament separables i que qualsevol afirmació del nivell segon és simplement opinió més o menys assenyada; el Concili, però, no deixa d'al·ludir constantment a la llum de l'Esperit evangèlic, també quan reflexiona sobre les qüestions més conjunturals. *GS* no elabora un pensament sobre això, malgrat que està a la base de tot el seu discurs i és un interrogant constant per a la doctrina moral de l'Església. La manera com afronta les qüestions, però, manifesta el geni de la sensibilitat evangèlica. La llum de l'Evangeli porta l'home a trobar-se a ell mateix i el sentit radical de la seva vida, de la relació amb els altres, dels èxits i fracassos, del sofriment i de la mort. Jesucrist és aquesta llum en el seu misteri personal, especialment en la seva mort i resurrecció. Després, en la vida real, els homes ens hem d'enfrontar a mil situacions que poden ser molt complexes i molt conflictives. Cada una demana un arrelament fort en l'Evangeli i un discerniment molt acurat per a opinar i decidir. Cada problema exigeix molta finor, però no tot pot ser dit o pot ser negat, perquè en la manera de resoldre les qüestions personals, familiars, socials o polítiques s'hi posa en joc la fidelitat a l'esperit fonamental de l'Evangeli, que parla de respecte i amor a cada persona, de recerca de la justícia, de perdó i d'esperança. L'esperit es juga en les actituds i en les solucions concretes, però aquestes no són clares, i s'ha de reflexionar, dialogar i, si cal, corregir. Viure alhora la solidesa de les actituds fonamentals humanes, la complexitat de les qüestions reals i la delicada relació d'ambdós nivells, és un art de l'esperit que *GS* ha sabut expressar i que queda com a exemple per a l'Església i per a la humanitat.

4. Destinataris i estil del document

4.1. *Per als de fora.. i per als de dins*

«El Concili Vaticà II no dubta a adreçar-se ara, no solament als fills de l'Església i a tots els qui invoquen el nom de Crist, sinó a tots els homes» (12 a) *GS* és específic precisament

per això; és la paraula de l'Església a tots els homes. L'esquema *ad intra - ad extra* va ser determinant. El fet d'adreçar-se a tothom va marcar molt tant el contingut com el mètode, el llenguatge i el to.

És interessant de notar que aquest document, pensat per als de fora, és el que amb més interès han llegit els de dins, i concretament els cristians laics. I és que, en el fons, el que interessa és el contingut. *GS* parla dels problemes d'avui als homes d'avui; la qüestió és aquesta. I homes d'avui que s'interessen pel problemes d'avui son tant els de fora com els de dins, és a dir, la gent normal. Quan el Concili descriu els problemes i les preguntes dels homes, i reflexiona sobre la importància de la cultura, els desafiaments de la família les terribles ambigüitats de les armes o el diàleg entre les nacions, està parlant dels problemes de la gent i està formulant les angoixes de tothom, i aquests són també els cristians. Sovint els pares s'autoimposaven un llenguatge actual i un mètode no abstracte per a poder dialogar amb els de fora, i és quan realment dialogaven amb els de dins, perquè gent d'avui ho som tots, i tots estem marcats per la nostra cultura, les nostres preguntes i les nostres esperances. *GS* és, potser el que més, missatge de l'Església als seus cristians.

Això porta encara a una última reflexió; és també missatge de l'Església als seus bisbes. Després de seguir, encara que sigui de lluny, el procés del document, les repetides redaccions, les discussions, les diverses sensibilitats que s'enfrontaven a propòsit de cada tema, cal constatar que els qui més van aprendre van ser els mateixos pares conciliars. Es parlava de qüestions vives i conflictives, i tots van haver d'aprendre que hi ha posicions més d'acord amb l'esperit evangèlic i posicions més allunyades. Els bisbes van viure, a vegades molt dolorosament, la senzilla expressió de Joan XXIII en començar una sessió amb una comissió conciliar: «Germans, hem vingut a convertir-nos.» Es va fer realitat el que havia dit el mateix Concili: «El Magisteri viu de l'Església no està per damunt de la Paraula de Déu, sinó que la serveix, ensenyant solament allò que ha estat encomanat, per tal com, per manament de Déu i amb l'assistència de l'Esperit Sant, ho escolta piadosament, ho guarda amb tota lleialtat i ho exposa amb fidelitat» (*DV* 10 b).

4.3. *Un estil sòlid i respectuós*

L'estil de *GS* correspon al seu objectiu: «El sagrat Sínode, proclamant la grandesa de la vocació de l'home i afirmant que en ell hi ha un germen diví, ofereix al gènere humà la col·laboració sincera de l'Església a fi de promoure aquella fraternitat universal que correspongui a aquesta vocació» (3 b). Així parla en els primers números; i en acabar la introducció: «A la llum de Crist... el Concili vol adreçar-se a tothom per esclarir el misteri de l'home i col·laborar en la recerca d'una solució als principals problemes del nostre temps» (10 c). L'Església s'ofereix al món com a servidora; a nivell intel·lectual, vol dir l'aportació del que Ella creu com a llum en la recerca comuna; i a nivell pràctic, significa la col·laboració de l'Església a elaborar i posar en pràctica la solució dels problemes que avui té la humanitat. Aquest to es manifesta en tot el text i és explicitat moltes vegades.

El primer que cal subratllar és la convicció pacífica amb la qual la mateixa Església es presenta. Sovint afirma que s'arrela en l'Evangeli, que considera llum veritable per a tothom. Això, però, no la inclina a un llenguatge impositiu o condemnador; ni tan sols ha de

justificar que vulgui participar en la recerca i la construcció comunes amb l'aportació del seu tresor. La raó és clara; al començament del document diu: «L'Església no és empesa per cap ambició terrenal, sinó que sols desitja una cosa: continuar, sota el guiatge de l'Esperit Paràclit, l'obra mateixa de Crist, que vingué al món a donar testimoni de la veritat, a salvar i no a condemnar, a servir i no pas a ser servit» (3 b); i en la conclusió: «El desig d'establir un diàleg que sigui inspirat només per l'amor a la veritat i portat amb la deguda prudència, no exclou ningú per part nostra... Essent Déu Pare el principi i el fi de totes les coses, tots som cridats a ser germans. I, per tant, cridats a aquesta mateixa vocació humana i divina, podem i devem de treballar plegats, sense violència ni engany, per construir el món sobre una pau veritable» (92 e).

El segon accent és potser encara més important. *GS* dóna per suposat que parla a persones madures, que pateixen com ella pels desafiaments que avui té la humanitat i que busquen sincerament la solució més humana. En el conjunt del document no tindria sentit i es trobaria fora de to acusar o condemnar els qui pensen diferent com a persones tancades a la veritat o esclaves de l'egoisme i de l'error. Fins i tot quan parla dels qui tenen opinions diferents, exposa la pròpia posició amb força i alhora amb respecte, proposant-la a la seva consideració. Algunes vegades el to es fa dur, fins i tot solemne i terrible, com ara, quan parla de l'avortament, dels crims contra la humanitat o de la greu responsabilitat de les armes indiscriminades i de la guerra. Aquest, però, no és el to general, i sobretot sap que els lectors de dintre i de fora estan d'acord amb ella o, com a mínim, entendran la seva posició. Ni tan sols en aquests casos, molt puntuals, no condemna des de dalt, sinó que exposa la seva proposta en un àmbit de recerca comuna, que no posa mai en dubte.

També aquest to ha influït, probablement, en l'acolliment de *GS*. I, subratllem, sobretot per part dels de dins. Els laics cristians, interlocutors imprevistos, se senten tractats amb normalitat, sense imposicions ni condemnes per part de l'autoritat, com a persones honestes que busquen el bé, la pau i la justícia, i no objectes de sospita, amb reflexions i arguments. Potser sense adonar-se'n, *GS* tracta els laics amb la normalitat que havia elaborat *LG* (37).

III. IDEES PRINCIPALS DE «GAUDIUM ET SPES»

Després de la llarga exposició preliminar, *GS* es divideix en dues parts. Els desafiaments vius i conflictius que preocupen la humanitat actual es tracten en la segona: «Alguns problemes més urgents.» La primera és dedicada al tema central que està a la base de tot: l'home.

1. Primera part: l'Església i la vocació de l'home

La primera part té quatre capítols, presentats en la introducció (1 b): l'home (cap. 1), la societat (cap. 2), l'activitat humana (cap. 3) i l'enridora relació entre humanitat i poble de Déu (cap. 4).

1.1. *Els dos primers capítols*

Els dos primers capítols subratllen el caràcter alhora personal i social de l'home, amb una relació no fàcil entre aquestes dues dimensions. Tota aquesta part, i el document sencer, és una constant repetició de dos accents fonamentals de la realitat humana: la seva dignitat i la seva responsabilitat. Cada persona i cada societat humana tenen una dignitat radical, que ha de ser respectada, valorada i promoguda. I al seu costat, la responsabilitat. Cada persona i cada grup humà tenen una vocació radical, sagrada; tota vida humana és cridada a respondre a la vocació més fonda: realitzar fins a la plenitud la pròpia vida de persones i de grups humans.

A l'arrel d'aquesta visió de l'home i la seva vida hi ha la fe cristiana: l'home ha estat creat a imatge de Déu i salvat per Jesucrist, Fill de Déu i germà dels homes. Així comença aquesta part: «En realitat, el misteri de l'home només s'aclareix veritablement en el misteri del Verb encarnat. Adam, el primer home, prefigurava el qui havia de venir, és a dir, Crist el Senyor. Crist, el nou Adam, revelant el misteri del Pare i del seu amor, manifesta plenament l'home al mateix home i li descobreix la seva vocació altíssima» (22 a). I així també acaba: «El Verb de Déu, pel qual tota cosa fou creada, es féu Ell mateix home, talment que, essent home perfecte, pogués salvar tothom i recapitulés l'univers... vivificats i aplegats en el seu Esperit, ens dirigim vers el perfeccionament final de la història humana, que coincideix en absolut amb el pla del seu amor: unir en el Crist totes les coses, tant les del cel com les de la terra» (45 b).

1.2. *El capítol tercer*

El capítol tercer, sobre l'activitat humana en el món, té una importància especial. Expressa la visió cristiana que està a l'arrel de tota la segona part, quan parlarà de diversos problemes de la convivència i l'activitat humanes. Comença constatant l'extraordinari progrés de la ciència i la tècnica, i les il·limitades possibilitats que té la humanitat al davant, amb les seves perspectives i els seus perills. La visió és radicalment positiva: «Una cosa és certa per als creients: l'activitat humana individual i col·lectiva, és a dir, l'ingent esforç amb què els homes, al llarg dels segles, s'afanyen per millorar les pròpies condicions de vida, considerat en si mateix, respon al designi de Déu» (34 a). «La norma de l'activitat humana és aquesta: que segons el designi i la voluntat de Déu correspongui al bé autèntic del gènere humà i permeti a l'home, com a individu o com a membre de la societat, el cultiu i l'acompliment de la seva vocació integral» (35). Sens dubte que l'activitat humana està tocada pel pecat, a vegades de manera molt greu, però «els cristians confessen que totes les activitats humanes, posades cada dia en perill per la supèrbia i l'amor propi desordenat, han de ser purificades i perfeccionades per la creu i la resurrecció de Crist» (37 d). «Els béns de la dignitat humana, de la comunió fraterna i de la llibertat... després que, en l'Esperit del Senyor i segons el seu manament, els hàgim propagat a la terra, els tornarem a trobar, però nets de tota taca, il·luminats i transfigurats, quan Crist retornarà al Pare el Regne etern i universal» (39 c).

1.3. *Dos temes especialment delicats*

Dos temes especialment delicats són l'ateisme (19-21) i l'autonomia de les realitats terrenals (36). Ambdós responen, en bona part, a la mateixa sensibilitat actual que tendeix a valorar l'home, les seves realitzacions i la seva llibertat, en detriment de la fe en Déu. Aquesta qüestió torna a sortir més endavant, en parlar de les relacions entre la cultura actual i la fe (57). La manera com *GS* tracta aquests temes és simptomàtica de l'actitud del Concili respecte a l'home d'avui, precisament perquè són temes límit de la cultura actual. Respira el mateix clima de tot el document. Sens dubte, *GS* condemna l'ateisme o una autonomia que rebutja Déu, però no és aquesta la seva última paraula. No es cansa d'exhortar a l'anàlisi de les causes per a entendre el sentit d'aquestes manifestacions límit de l'antropocentrisme actual. I no defensa Déu com a afirmació gratuïta i menys com a contraposició de l'home, evidències més o menys confessades en la modernitat, sinó que revisa aquest plantejament de base. «L'Església sosté que el reconeixement de Déu no s'oposa de cap manera a la dignitat de l'home, ja que aquesta dignitat es fonamenta i perfecciona en el mateix Déu... En canvi, quan manquen el fonament diví i l'esperança de la vida eterna, la dignitat de l'home queda greument lesionada, com consta sovint avui, i els enigmes de la vida i de la mort, de la culpa i del dolor resten sense solució, fins al punt que no rarament els homes cauen en la desesperació» (21 c). «En realitat, el misteri de l'home només s'aclareix veritablement en el misteri del Verb encarnat» (22 a). El Concili sap que està revisant i refent les evidències filosòfiques que han portat molts esperits nobles a l'autonomia rebel i a l'ateisme. Això el fa molt comprensiu amb les persones i li dóna perspectiva per a valorar tot el que hi ha de positiu àdhuc enmig d'una cultura que s'allunya de la fe. «El progrés actual de les ciències i de la tècnica... pot donar peu a un cert fenomenisme i agnosticisme... Fins i tot hi ha el risc que l'home, confiant massa en els invents actuals, cregui bastar-se a si mateix i deixi de cercar els valors més alts. Amb tot, aquests fets deplorables no brollen necessàriament de la cultura actual, ni ens han de fer caure en la temptació de tancar els ulls als seus valors positius. Entre aquests, cal enumerar... (fa llista d'aspectes positius). Tot això pot comportar en certa manera una preparació per a rebre el missatge de l'Evangeli» (57 l.f). Aquesta reflexió mena a promoure el diàleg i la col·laboració entre tots, a exhortar els cristians a una experiència genuïna de la fe i a proposar sincerament als qui es professen ateus o agnòstics a «considerar l'Evangeli de Crist amb un cor obert» (21 f).

1.4. *El capítol quart*

El quart i últim capítol reprèn el tema general de *GS*: «La missió de l'Església en el món contemporani». Elabora el pensament de la relació entre Església i món, perquè l'Església «es troba enmig del món i viu i actua juntament amb ell» (40 a), «camina junt amb tota la humanitat i comparteix amb el món la mateixa qualitat terrenal; és com el ferment i l'ànima de la societat humana, destinada a ser renovada en Crist i transformada en família de Déu» (40 b). Aquesta relació està marcada per la col·laboració, el servei i el diàleg. Ho desenrotlla al·ludint als capítols anteriors. L'Església està al servei de cada home (41), de la so-

cietat humana (42) i de l'activitat humana en el món (43). Aquest servei es juga tant en la proposició al món del missatge evangèlic, com en la cooperació dels cristians, individualment i en grup, a la construcció d'una societat humana més justa i més plena. Després, per completar la doble direcció de tot diàleg, «l'Església no desconeix tampoc tot el que ha rebut de la història i l'evolució del gènere humà» reflexionant sobre els beneficis que l'Església ha rebut de les cultures i les ciències en el seu pensament, la seva litúrgia i la seva praxi (44). Tota la primera part acaba amb una nova evocació del Senyor Jesús, Alfa i Omega.

2. Segona part: alguns problemes més urgents

La segona part és la més llarga del document. Tracta amb detall algunes qüestions especialment importants: el matrimoni, la família (cap.1), la cultura (cap.2), la vida econòmico-social (cap. 3) i política (cap. 4), la solidaritat entre els pobles i la pau (cap. 5). S'hi estudien problemes tan conflictius com la sexualitat, la paternitat responsable, el respecte de les cultures pre-tècniques, el desequilibri mundial amb el drama del Tercer Món, el comerç d'armes, la cursa d'armaments, les dictadures i la democràcia, l'autoritat política mundial, el pacifisme —no violent, etc. Probablement no hi ha cap document oficial de l'Església moderna que afronti temes tan variats i tan delicats; com es podia preveure, van provocar alguns dels enfrontaments més greus del Concili. Moltes de les reflexions sobre mètode, contingut o fonts del pensament conciliar fetes al començament d'aquesta presentació es referien als temes de la segona part de *GS*.

En general, cada qüestió comença amb una anàlisi de la situació mundial i dels reptes que planteja. Sorprèn la delicadesa objectiva d'aquestes anàlisis, que intenten discernir aspectes positius i negatius del nostre temps i eviten els discursos globals i indiferenciats. El «món» deixa de ser una categoria uniforme i significa la complexíssima realitat del nostre present humà. Després el Concili proposa les seves reflexions, tant als cristians com als no cristians. Dues expressions del Proemi resumeixen el que després diu de moltes maneres: «El Concili, a la llum de l'Evangeli i de l'experiència humana, ara vol atraure l'atenció de tothom sobre alguns problemes contemporanis... Sobre cada un cal que resplendeixin els principis i la llum que provenen de Crist» (46). És des d'aquí que parla, i no es pot esperar altra cosa del Magisteri de la comunitat cristiana.

Amb motiu de cada tema es repeteix sovint el doble accent del servei que l'Església vol oferir al món, tema ja evocat en la part primera, especialment en el capítol quart. El servei és, en primer lloc, el de la Paraula. L'Església es presenta com el ressò de l'Evangeli que il·lumina amb la seva llum les complexes qüestions que ens toca de viure, i discerneix, aclareix, denuncia, anima i revela en el conjunt de l'experiència humana actual. Aquest es un dels seus serveis més importants i més positius. L'altre és el de la seva participació i cooperació en la resolució dels conflictes i en la construcció d'una societat més justa. I això pròpiament pel treball dels laics, immersos en el procés de la història, als quals el Concili exhorta de treballar generosament al costat de tots els homes de bona voluntat, de qualsevol cultura o religió que siguin.

Al final de cada capítol i de tota la constitució es repeteix la visió teològica que subratlla la dimensió transcendent de tot. L'esforç per entendre i construir la humanitat de ma-

nera autèntica no és un simple treball de convivència humana i, sobretot, no és un accent regional en el conjunt de l'experiència cristiana. Aquest esforç constitueix la realització de la salvació de Jesucrist que ell va començar amb la seva mort i resurrecció i que ara es juga en l'amor viu i eficaç als homes. «El que vol el Pare és que reconeguem el Crist, germà nostre, en cada un dels homes, i que els estimem eficaçment, tant de paraula com d'obra, donant d'aquesta manera testimoniatge de la veritat, i compartint amb els altres el misteri d'amor del Pare celestial» (93 a).

IV. RECEPCIÓ I DESENVOLUPAMENTS POSTERIORS

1. Llums i ombres de *Gaudium et spes*

S'ha dit que el Concili acaba una etapa de l'Església Catòlica i en comença una altra. Això val especialment per a *GS*. És probablement el document més significatiu del Concili. Ho és, sens dubte, en el sentit pràctic, perquè, en ser redactat bàsicament «per als de fora», va interessar als de fora i als de dins. Sembla que es pot dir sense error que és el document més conegut i més lloat del Concili. No és clar que hagi estat tan decisiu també en el sentit doctrinal; hi ha, com a mínim, dos documents d'una solidesa teològica superior: *Lumen gentium* i *Dei Verbum*. Malgrat tot, tal com he dit abans, tractant el seu tema ha elaborat un marc per a l'eclesiologia i la soteriologia que s'ha erigit en prova de qualitat dels altres documents. A partir de *GS*, valorant les seves llums i també les seves llacunes, s'entenen moltes coses de l'Església posterior; llacunes que intentaré formular al voltant dels seus dos grans eixos: el món i l'Església.

1.1. *Sobre «el món»*

Potser la primera sorpresa de *GS* és el seu llenguatge sobre «el món», manifestat ja en la frase inicial, una de les més genials del Concili. Segueix el mateix to en els tres primers números: «No hi ha res de veritablement humà que no trobi ressò en el cor dels deixebles de Crist. La seva comunitat... se sent de debò íntimament solidària del gènere humà i de la seva història.» Fàcilment passa de l'expressió «món» a la de «gènere humà», «humanitat» o, la més amable, «família humana». «El Concili... no pot donar una prova més gran de solidaritat, de respecte i d'amor a tota la família humana, de la qual forma part, que establint un diàleg amb ella...» (1-3). L'Església estima el nostre món. Aquestes paraules i aquest to —herència de Joan XXIII— feia anys, potser segles, que no se sentien amb tanta sinceritat.

Estimar és l'única manera d'entendre. D'aquí ve l'esforç ingent per copsar les formes de ser, les grandeses, les febleses, els sofriments i els reptes del món actual. Aquest esforç es manifesta en l'exposició introductòria i després en l'anàlisi de cada problema, per delicat que sigui. Fins i tot l'ateisme o les lluites contra l'Església són analitzats amb l'actitud elegant de qui comprèn i estima. Aquest clima permet àdhuc condemnes duríssimes, per exemple, contra la cursa irracional d'armaments, perquè no és una condemna *a priori* del món, sinó la condemna de tot allò que pot destruir-lo.

Hi ha també, però, algunes ombres. Amb els ulls d'avui la categoria «món» apareix massa indiferenciada. El món actual no són solament les manifestacions del progrés tècnic sinó una diversitat enorme de cultures, de tradicions, de religions, de filosofies, de tendències, de grups humans. *GS* tracta el món de manera massa globalitzadora, o potser identifica massa fàcilment «el nostre temps» amb la cultura occidental. És simptomàtic que dediqui tant d'espai a parlar de l'ateisme, fenomen típic de l'occident modern, i pràcticament ignori la pluralitat de tradicions religioses, a les quals només dedica alguna al·lusió vaga. Avui la relació de l'Església amb el món ja no es limita al diàleg amb el món tècnic o amb l'ateisme, dins un mateix àmbit cultural occidental, sinó al contacte amb altres cultures fortament plurals i diferents.

La lectura de *GS* evoca un món en el qual hi ha l'Església i el que no és Església. Això, si era així en temps del Concili, s'ha acabat. El cristianisme i l'Església són un moviment religiós enmig d'altres, molt nombrós però no el que més, i dividit. El món d'ara no és sols fàcticament «plural» sinó teòricament «pluralista», és a dir, no s'accepta que cap grup o cap pensament s'erigeixi en únic i en criteri. Tothom té la seva veritat i el seu dret a dir-la. El diàleg Església-món ha esdevingut diàleg (tant de bo que ho sigui) intercultural i interreligiós, amb uns plantejaments de pluralitat bastant aliens a *GS*.

1.2. *Sobre l'Església*

He subratllat ja la grandesa del plantejament de *GS* i la seva feblesa eclesiològica. En el seu acostament al món real com a lloc de la presència salvadora de Déu en Jesucrist, ha dibuixat el marc d'una eclesiologia global, la que *LG* va anomenar «sagrament de la salvació universal de Déu», però no l'ha elaborat. La comparació amb *LG* és inevitable. Ara és l'hora d'aprofundir les llums d'un i altre document que posen en relleu les seves corresponents llacunes i ajuden a entendre els reptes i els plantejaments posteriors.

El pensament eclesiològic de *LG* girava entorn de dos eixos que renovaven posicions molt tradicionals però limitades. Per una banda, l'eclesiologia de comunió, que superava la jerarcologia clàssica amb l'accent sobre la comunitat cristiana i obria el camí al reconeixement del laïcat, de la seva identitat cristiana, maduresa i missió. Per l'altra banda, la teologia de l'Església local, que enriquia una consideració massa uniforme i abstracta de la comunitat cristiana.

La constitució GS era cridada a concretar i a fer històrica la comprensió eclesiològica de *LG*. Ho va fer, realment, però realitzant aquesta tasca, al mateix temps, va posar en relleu les dificultats pràctiques i àdhuc teòriques de l'aplicació d'aquella eclesiologia a la vida diària de l'Església.

Tot el Concili, i sobretot *GS*, va treballar amb dos binomis: Església-món i *ad intra ad extra*. El geni de *GS* va canviar la comprensió del «món» però no va canviar l'esquema, que venia ja des del pensament més tradicional. Ja hem subratllat prou els efectes positius del tractament. L'esquema, però, tenia perills que *GS* no va saber evitar; el més greu, probablement, és el que sembla més evident: identificar «món» i «el que és a fora». Tota la constitució respira aquesta evidència a cada pàgina. Canviar el concepte de «món» sense canviar aquesta aparent evidència pot resumir, crec, l'arrel de les llacunes eclesio-

lògiques de *GS*. De cara al que ens interessa, posaré en relleu alguns exemples més significatius.

— L'anàlisi del món contemporani es presenta sempre com l'anàlisi del que passa fora de l'Església; les característiques, la mentalitat, els fenòmens, els valors, els desafiaments del món modern no s'entenen mai com les característiques o la mentalitat o els valors de les comunitats cristianes reals. He dit abans que el document del Concili més llegit pels cristians del carrer ha estat *GS* precisament perquè parla dels seus problemes, la seva mentalitat, els seus interrogants. El document, però, ho analitza sempre com una realitat *ad extra*. A vegades hom té la temptació fins i tot d'agrair-ho, perquè va ser l'ocasió d'una anàlisi tranquil·la i respectuosa; si s'hagués sospitat que les característiques del nostre món ho eren també de les comunitats cristianes, almenys les occidentals, potser s'hauria acabat la tranquil·litat i hi hauria més nerviosisme i més condemnes.

— No solament les característiques, sinó també són a fora els problemes. *GS* parla de l'avortament, l'eutanàsia, les injustícies mundials, el Tercer Món, el Quart Món, les armes, la guerra, les dictadures, etc., etc. Mai no diu que són problemes, alguns gravíssims, a l'interior de les comunitats cristianes. De fet, molts dels qui avorten són cristians, moltes guerres són entre pobles cristians, les diferències inhumanes les viu la comunitat entre cristians d'Europa i cristians d'Àfrica o d'Àsia. És trist que els bisbes no manifestin el sofriment per tots aquests problemes que viuen les seves comunitats i en parlin sempre com si fossin problemes dels de fora.

— Al costat dels problemes, les acusacions. A vegades el Concili acusa i condemna per actuacions històriques o actuals. Mai no ho fa a membres de la pròpia comunitat, com si aquests no tinguessin res a veure amb allò que tracta. Algun text insinua una llunyana culpabilitat. «Que els cristians cooperin de grat i de tot cor en la construcció d'un ordre internacional en el respecte autèntic a les legítimes llibertats... que no hagi de ser, doncs, un motiu d'escàndol per als homes el fet que algunes nacions, on sovint la majoria dels ciutadans s'anomenen cristians, tinguin una gran abundància de béns, mentre d'altres estan mancades del necessari per a viure i són turmentades per la fam, les malalties i tota mena de misèries» (88 a). A la vista de la història, sovint tan terrible, i tenint al davant tant de sofriment actual, l'escàndol és, en tot cas, tractar aquest tema amb aquestes paraules.

— També són per als de fora les missions i les tasques: corregir les desviacions de la pròpia cultura, créixer culturalment, construir estructures més justes, educar en la pau, etc., etc. Naturalment, *GS* no diu pas que els cristians no ho hagin de fer, però és lamentable el silenci sobre la renovació urgent de les comunitats cristianes quan aquestes porten a les seves espatlles històriques i actuals pesos tan feixucs en gairebé tots els temes que el Concili tracta.

Què ha passat? *LG* havia estat un esforç immens en l'autocomprensió de l'Església com a poble de Déu, com a comunitat viva que pelegrina en cada poble històric, superant esquemes mentals molt arrelats, centrats en el paper omnímode i absorvent de la jerarquia. Després, *GS* va fer un altre esforç extraordinari, per comprendre el món actual i reorientar l'actitud de l'Església davant l'extrema complexitat dels nostres temps. Aquest segon es-

forç no va integrar les intuïcions bàsiques del primer. L'aportació admirable de *GS* va fallar en l'autocomprensió de l'Església i va tornar a esquemes previs, espontanis, centrats en la jerarquia.

Aquest retorn apareix en diversos accents. Un símptoma ja ho és l'abandó del llenguatge comunitari. *GS* usa molt poc l'expressió «comunitat cristiana» o «poble de Déu», i parla gairebé sempre d'Església, identificant-la més o menys amb la jerarquia. Hi ha expressions realment curioses: «En tots aquests camps —de la cooperació internacional— l'Església s'alegra de l'esperit de veritable fraternitat que floreix entre cristians i no cristians, i vol que cada dia es facin esforços més intensos per alleujar l'extremada misèria» (84 c). Es pot entendre bé, però es repeteix sovint aquesta diferenciació entre «Església» i «cristians».

La reducció eclesiològica de *GS* apareix sobretot en un parell d'accents simptomàtics. Un és la manera d'entendre la missió de l'Església avui. Ja hem dit que l'entén com una missió doble; per una banda, il·luminar el món amb la Paraula evangèlica i la doctrina moral, i per l'altra, col·laborar amb tots els homes de bona voluntat en la construcció d'un món just i humà, treball de col·laboració propi dels cristians laics, sols o en grup. No hi ha cap més al·lusió a la missió de les comunitats cristianes. No es parla de la missió de construir comunitats amb esperit de pau, de treball conjunt, superant les febleses de la pròpia cultura i els enfrontaments entre cultures diferents, etc., etc. La comunitat cristiana és reduïda als cristians individuals, sense cap al·lusió a l'enorme tasca interna de construcció a dins mateix de l'Església d'una humanitat nova, sempre difícil, «sagrament» de la veritable fraternitat humana de la qual parla *GS* constantment.

Un altre exemple és un silenci significatiu. *GS* parla dels problemes vius de la societat actual, problemes matrimonials, familiars, científics, polítics, internacionals. Tant *LG* com el mateix document diuen que la tasca de viure cristianament les realitats temporals és pròpia dels laics. Doncs bé, mai *GS no* al·ludeix a la missió dels laics cristians d'elaborar una doctrina cristiana sobre la sexualitat o la política o la pau mundial, i tampoc no diu que les llargues i matisades posicions del document es deguin també a l'aportació dels laics cristians casats, polítics, sociòlegs, pensadors, filòsofs, etc. El pensament de l'Església en aquests temes tan «seculars» és exclusivament dels bisbes. La responsabilitat, els carismes i la maduresa dels laics cristians en les seves tasques pròpies, que va subratllar *LG*, no han trobat cap lloc en el document conciliar que en parla amb més detall.

Es poden resumir aquestes llacunes de *GS* en dos accents, que, en el fons, són el mateix: la reducció de l'Església a la jerarquia i la consideració del món real i històric com una realitat fora de l'Església. És la manca d'integració teològica de les comunitats cristianes reals i dels laics en l'autocomprensió de l'Església. Per què aquest oblit d'alguna de les intuïcions genials de *LG*? Es poden buscar moltes raons. Probablement la raó més radical és l'extrema dificultat de construir en la realitat històrica el model d'Església dibuixat per *LG*; i no sols de realitzar-la, sinó àdhuc d'entendre-la.

Això ens porta a l'últim pas d'aquesta reflexió.

2. Nous desenvolupaments

L'experiència eclesiològica originada en el Concili, especialment en *GS,* ha tingut diversos camins de desenvolupament. En posaré en relleu alguns que crec molt importants.

2.1. *La qüestió fe-cultura*

La comprensió viva de les comunitats cristianes concretes ha portat a una nova evidència: el món no està a fora de l'Església sinó a dins. Ha canviat el llenguatge; ja no es parla del món sinó de la cultura, i més concretament de les cultures. Les comunitats cristianes estan marcades per la seva realitat cultural, de manera que la relació Església món no és la relació amb alguna realitat de fora, sinó que és la delicada tensió viscuda per cada església local —en el sentit més complet de la paraula— i per cada cristià entre la seva realitat cultural i la fe cristiana. Aquesta tensió és constitutiva de les comunitats cristianes, de manera que no hi ha cap comunitat que pugui presentar-se com a punt de referència, perquè cada una està marcada pel seu món cultural, i és en aquest que s'ha de construir com a comunitat cristiana.

Aquesta tasca té diversos camps de realització. Normalment es posa en relleu el camp litúrgic i el de la confessió de la fe; cal citar també un dels més delicats: el camp dels comportaments i de l'experiència moral en tot el seu conjunt. Com a mínim, l'adequada resolució de la tensió fe-cultura comporta dues tasques: la inculturació, posada últimament molt en relleu, i una altra bastant més oblidada: la correcció. La cultura no és solament el cant o les categories lingüístiques sinó tota una manera d'entendre la vida i de viure-la: «La cultura presenta necessàriament un aspecte històric i social, i la paraula *cultura* pren sovint un significat sociològic i etnològic. En aquest sentit, es parla de pluralitat de cultures. Efectivament, de les diverses maneres d'usar les coses, de treballar i d'expressar-se, de practicar la religió i de comportar-se, d'establir lleis i de crear institucions jurídiques, de promoure el progrés de les ciències i de les arts, i de cultivar la bellesa, s'originen també unes condicions diferents de vida comunitària i les maneres diverses d'organitzar la vida» (53 c). Cada comunitat cristiana té un desafiament doblement seriós. Per una banda, inculturar l'Evangeli; «una fe que no esdevé cultura és una fe no plenament acollida, no enterament pensada, no fidelment viscuda» (Joan Pau II, Carta per a la constitució del Consell Pontifici per a la Cultura, 20-5-1982). Per altra banda, corregir la pròpia cultura a la llum de l'Esperit evangèlic.

Cauríem altra vegada en una ingenuïtat etèria si tornéssim a plantejar la tensió fe-cultura com una tensió Església *ad extra*. Precisament l'actual plantejament és cridat a corregir les llacunes de *GS* a la llum de *LG* i de les seves pròpies intuïcions: potenciar la comunitat cristiana local amb tota la grandesa i feblesa de la seva identitat: «Cadascun dels bisbes són el principi i el fonament visible de la unitat en llurs esglésies particulars, que reflecteixen la forma de la universal, i en ella i per elles existeix l'Església catòlica, una i única» (*LG* 23 a).

2.2. *El diàleg intercultural i interreligiós*

El món no és l'encarnació del mal, sinó la realitat complexa i rica de la família humana; davant el món l'Església no ha de condemnar ni ha de defensar-se, sinó que és cridada a estimar i a dialogar, detectant amb delicadesa creient els signes de la presència salvadora de l'Esperit, i oferint-se per a la construcció d'una humanitat més pacífica i justa. Aquesta és la intuïció bàsica de *GS*. He notat ja que aquest concepte de món família humana, tot i ser entranyable, és massa genèric; la realitat humana és una expressió enorme de cultures i de religions.

Aquella actitud del Concili, però, també pot ser un model en el nostre pluralisme actual. Després de molts anys d'enfrontaments i de condemnes, *GS* va decidir d'estimar la realitat humana i entrar-hi en diàleg. Cal que aquesta sigui també l'actitud de l'Església actual. Viure i promoure el diàleg entre cultures i entre religions és l'únic camí fidel a l'Evangeli. Seria un error tornar a caure en l'enfrontament, fins i tot en l'afany de diferenciació i d'autoafirmació del grup cristià. L'afany identitari és perillós, tot i semblar evident i fidel a l'Església.

I encara *GS* ens pot ser un bon model en un altre accent. *GS* dialoga amb el món bàsicament sobre problemes antropològics i ètics. Mai, però, no fa una distinció forta entre ètica i religió, ni insinua que després del diàleg i la col·laboració sobre la manera de construir un món més humà ella viu un altre món, el de la fe i la vida litúrgica, i encara menys diu que aquest nivell religiós-cultural és la seva vida pròpia i específica. Més aviat fa sempre l'esforç de confessar el misteri amagat i realitzat en cada treball humà per buscar la justícia i la pau, per fer una humanitat amorosa i esperançada. La col·laboració de l'Església per fer una vida més humana no és un aspecte secundari d'ella mateixa sinó la realització del misteri que creu, i s'acosta a tots els qui tenen el cor obert de bona voluntat i treballen pel bé i la pau. És en aquest treball conjunt on es realitza el Regne de Déu, la participació de tots en l'Esperit i la Paraula del Senyor Jesús en el qual creu.

La identitat de l'Església, també avui, és una mirada estimadora de totes les religions i de totes les cultures, i l'esforç sincer per valorar tot el que hi ha de bo i de positiu en qualsevol religió, tradició o grup humans. No es tracta solament de dialogar amb educació, sinó de valorar positivament, de discernir en totes les religions el pas de l'Esperit, d'estimar i de creure.

La qüestió més delicada en el diàleg interreligiós és el criteri del discerniment. *GS* diu simplement l'experiència cristiana: «A la llum de l'Evangeli de Jesús volem acostar-nos a tot el que és bo, dialogar i col·laborar»; i sap que ho diu a un món tècnic i agnòstic. També això pot ser pauta àdhuc en el diàleg anys a venir, però el camí passa per arrelar-nos en l'esperit de l'Evangeli no com a autoafirmació del propi grup sinó com a criteri d'obertura, de diàleg respectuós, d'amor sincer.

2.3. *La construcció de la comunitat*

El desafiament més seriós que han deixat *LG* i *GS* en l'Església és, crec, el de la mateixa construcció de la comunitat cristiana; és el més seriós, el més difícil i el més oblidat. *LG*

ha dibuixat una Església com a comunió de comunitats locals al voltant del bisbe, que intenten de realitzar en la seva vida pràctica l'esperit de l'Evangeli. De fet, l'Església catòlica —totes les esglésies cristianes— no són pocs cristians, sinó molts, milions de cristians constituïts en comunitats locals escampades arreu del món, cobrint una pluralitat extraordinària de cultures i de tradicions. Davant aquesta Església, la qüestió no és solament pràctica —com fer-ho—, sinó teòrica: què significa «comunitat cristiana»?, quin sentit té l'expressió «comunitat cristiana» en un grup de tres-cents mil o dos milions de cristians (una diòcesi) o deu mil (una parròquia)? La comunitat no és sols la jerarquia, ni tampoc és l'assemblea litúrgica. És un conjunt de cristians, potser centenars i milers, que tenen famílies i negocis, es relacionen, treballen, tenen vacances i fan política. *LG* ha dit que la tasca dels cristians laics és viure cristianament la secularitat, és a dir, la vida real i diària. Què significa crear una comunitat de milers de persones segons l'esperit de l'Evangeli? I encara es pot fer un pas més. Hi ha comunitats cristianes a París, a Caracas, a l'Índia, als pobles de Castella, a les ciutats angleses o americanes. Què significa «comunió de comunitats»? ¿Es pot concebre una relació evangèlica entre totes aquestes comunitats cristianes, més enllà de cartes d'amistat o de celebracions conjuntes?

Quan es llegeix *GS* amb aquests ulls, hom entén que, descrivint un món just i respectuós amb les persones i les cultures, està descrivint, potser sense adonar-se'n, el projecte d'Església que les comunitats cristianes són cridades a realitzar: respecte total als drets i dignitat de cada persona, atenció al Quart Món, promoció social real de la dona, reducció dels desequilibris entre zones distintes, justícia a nivell regional i a nivell mundial, revisió de les lleis de comerç internacional, supressió de l'armamentisme, diàleg respectuós i constructiu dels grups humans, etc. Tots aquests són problemes i reptes que té la immensa comunitat eclesial dintre d'ella mateixa.

S'ha dit que *GS* comptava amb comunitats cristianes petites i vives, capaces de col·laborar amb els homes de bona voluntat. Probablement *LG* no es va plantejar la realització històrica del seu pensament teològic. El fet és que no hi ha projectes reals per a la comunitat eclesial real, tan immensa. Potser el procés històric ha estat massa dolorós; «macro-Església» ha significat la cristiandat constantiniana, el sacre imperi, el nacionalcatolicisme... Encara vivim la ressaca d'aquestes lamentables experiències, i ens refugiem en la il·lusió de petites comunitats cristianes, «ferment en la massa». La realitat eclesial, però, és la que és. Cal elaborar un pensament que concreti les genials intuïcions de *LG* i de *GS* i les posi en relació, de cara a les comunitats eclesials locals i de cara a la comunió d'aquestes comunitats, escampades arreu del món. És el projecte Església, «convocada per Déu en Crist, prefigurada des de l'origen del món..., establerta els darrers temps, manifestada en venir-hi l'Esperit Sant, i que arribarà a la consumació gloriosa a la fi dels temps» (*LG* 2), «... com a sagrament o signe i instrument de l'íntima unió amb Déu i de la unitat de tot el gènere humà» (*LG* 1).

DOCUMENTS DEL CONCILI VATICÀ II

SESSIO III
4 dec. 1963

Constitutio de sacra liturgia

1. Sacrosanctum concilium, cum sibi proponat vitam christianam inter fideles in dies augere; eas institutiones quae mutationibus obnoxiae sunt, ad nostrae aetatis necessitates melius accommodare; quidquid ad unionem omnium in Christum credentium conferre potest, fovere; et quidquid ad omnes in sinum ecclesiae vocandos conducit, roborare; suum esse arbitratur peculiari ratione etiam instaurandam atque fovendam liturgiam curare.

2. Liturgia enim, per quam, maxime in divino eucharistiae sacrificio, „opus nostrae redemptionis exercetur",[1] summe eo confert ut fideles vivendo exprimant et aliis manifestent mysterium Christi et genuinam verae ecclesiae naturam, cuius proprium est esse humanam simul ac divinam, visibilem invisibilibus praeditam, actione ferventem et contemplationi vacantem, in mundo praesentem et tamen peregrinam; et ita quidem ut in ea quod humanum est ordinetur ad divinum eique subordinetur, quod visibile ad invisibile, quod actionis ad contemplationem, et quod praesens ad futuram civitatem quam inquirimus.[2] Unde, cum liturgia eos qui intus sunt cotidie aedificet in templum sanctum in Domino, in habitaculum Dei in Spiritu,[3] usque ad mensuram aetatis plenitudinis Christi,[4] miro modo simul vires eorum ad praedicandum Christum roborat, et sic ecclesiam iis qui sunt foris ostendit ut signum levatum in nationes,[5] sub quo filii Dei dispersi congregentur in unum[6] quousque unum ovile fiat et unus pastor.[7]

3. Quare sacrosanctum concilium, de fovenda atque instauranda liturgia quae sequuntur principia censet in mentem revocanda et practicas normas statuendas esse.

Inter haec principia et normas nonnulla habentur quae tum ad ritum romanum tum ad omnes alios ritus applicari possunt ac debent, licet normae practicae quae sequuntur solum ritum romanum spectare intellegendae sint, nisi agatur de iis quae ex ipsa rei natura alios quoque ritus afficiant.

4. Traditioni denique fideliter obsequens, sacrosanctum concilium declarat sanctam matrem ecclesiam omnes ritus legitime agnitos aequo iure atque honore habere, eosque in posterum servari et omnimode foveri velle,

---

1 *Missale romanum*, oratio super oblata dominicae IX post pentecosten.
2 Cf. Heb 13, 14.
3 Cf. Eph 2, 21-22.
4 Cf. Eph 4, 13.
5 Cf. Is 11, 12.
6 Cf. Io 11, 52.
7 Cf. Io 10, 16.

SESSIÓ III
4 desembre 1963

Constitució sobre la sagrada litúrgia

1. (*Per què el Concili s'ocupa de la litúrgia*). Ja que el sagrat Concili es proposa de fer créixer contínuament la vida cristiana entre els fidels, de fer que les institucions sotmeses a canvis s'adaptin millor a les necessitats del nostre temps, d'afavorir tot el que pot ajudar a la unió de tots els qui creuen en Crist, i d'envigorir allò que ajuda a cridar tots els homes al si de l'Església, creu que també li pertoca, d'una manera especial, de procurar la reforma i el foment de la litúrgia.

2. (*El lloc de la litúrgia en el misteri de l'Església*). La raó és que la litúrgia, per la qual, sobretot en el diví sacrifici eucarístic, «es fa present l'obra de la redempció»,[1] contribueix en un grau màxim a fer que els fidels expressin en llur vida, i manifestin als altres, el misteri de Crist i la naturalesa autèntica de la veritable Església, que té per característica ser humana i divina, visible i enriquida amb dons invisibles, fervorosa en l'acció i lliurada a la contemplació, present al món i, malgrat això, pelegrina; i tot això de manera que allò que hi és humà estigui ordenat i sotmès al diví, allò visible a l'invisible, l'activitat a la contemplació, i el present a la ciutat futura que busquem.[2] Per tant, la litúrgia, mentre cada dia edifica els qui són dintre a fi que siguin temple sant en el Senyor i mansió de Déu en l'Esperit,[3] fins al complet desenrotllament de Crist,[4] al mateix temps els enforteix admirablement per predicar el Crist; i, així, presenta l'Església als qui són a fora, com a senyera alçada entre els pobles,[5] perquè sota d'ella s'apleguin[6] els fills de Déu dispersos, fins que es faci un sol ramat i un sol pastor.[7]

2. (*La Constitució sobre la litúrgia i els altres ritus*). Per això, el sagrat Concili creu que ha de recordar els principis i establir les normes pràctiques següents, sobre el foment i la reforma de la litúrgia.

Alguns d'aquests principis i normes es poden i s'han d'aplicar tant al ritu romà com a tots els altres ritus, encara que cal entendre que les normes pràctiques següents només afecten el romà, sempre que no es tracti de coses que, per la seva mateixa naturalesa, també es refereixen als altres.

4. Finalment, el sagrat Concili, amb fidelitat a la tradició, declara que la santa mare Església reconeix un dret i un honor iguals a tots els ritus legítimament acceptats, vol que, en endavant, siguin conservats i plenament afavorits, ∇

atque optat ut, ubi opus sit, caute ex integro ad mentem sanae traditionis recognoscantur et novo vigore, pro hodiernis adiunctis et necessitatibus, donentur.

Cap. I De principiis generalibus ad sacram liturgiam instaurandam atque fovendam

I. De sacrae liturgiae natura eiusque momento in vita ecclesiae

5. Deus, „qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire" (1 Tm 2, 4), „multifariam multisque modis olim loquens patribus in prophetis" (Heb 1, 1), ubi venit plenitudo temporis, misit Filium suum, Verbum carnem factum, Spiritu Sancto unctum, ad evangelizandum pauperibus, ad sanandos contritos corde,[8] „medicum carnalem et spiritualem",[9] mediatorem Dei et hominum.[10] Ipsius namque humanitas, in unitate personae Verbi, fuit instrumentum nostrae salutis. Quare in Christo „nostrae reconciliationis processit perfecta placatio, et divini cultus nobis est indita plenitudo".[11]

Hoc autem humanae redemptionis et perfectae Dei glorificationis opus, cui divina magnalia in populo veteris testamenti praeluserant, adimplevit Christus dominus, praecipue per suae beatae passionis, ab inferis resurrectionis et gloriosae ascensionis paschale mysterium, quo „mortem nostram moriendo destruxit, et vitam resurgendo reparavit".[12] Nam de latere Christi in cruce dormientis ortum est totius ecclesiae mirabile sacramentum.[13]

6. Ideoque, sicut Christus missus est a Patre, ita et ipse apostolos, repletos Spiritu sancto, misit, non solum ut, praedicantes evangelium omni creaturae,[14] annuntiarent Filium Dei morte sua et resurrectione nos a potestate satanae[15] et a morte liberasse et in regnum Patris transtulisse, sed etiam ut, quod annuntiabant, opus salutis per sacrificium et sacramenta, circa quae tota vita liturgica vertit, exercerent. Sic per baptismum homines paschali Christi mysterio inseruntur: commortui, consepulti, conresuscitati;[16] spiritum accipiunt adoptionis filiorum, „in quo clamamus: abba, Pater" (Rm 8, 15), et ita fiunt veri adoratores, quos Pater quaerit.[17]

---

[8] Cf. Is 61, 1; Lc 4, 18.

[9] Ignatius Antiochenus, *Ad Eph.*, 7, 2: ed. F. X. Funk, *Patres Apostolici*, I, Tubingae 1901, p. 218.

[10] Cf. 1 Tm 2, 5.

[11] *Sacramentarium Veronense* (Leonianum) : ed. C. Mohlberg, Romae 1956, n. 1265, p. 162.

[12] *Missale romanum*, praefatio paschalis.

[13] Cf. Augustinus, *Enarr. in Ps. CXXXVIII*, 2: *Chr*, XL, Turnholti 1956, p. 1991 et oratio post secundam lectionem sabbati sancti, in missali romano, ante instaurationem hebdomadae sanctae.

[14] Cf. Mc 16, 15.

[15] Cf. Act 26, 18.

[16] Cf. Rm 6, 4; Eph 2, 6; Col 3, 1; 2 Tm 2, 11.

[17] Cf. Io 4, 23.

i desitja que, allà on calgui, siguin prudentment revisats de manera integral, d'acord amb la sana tradició, i rebin nou vigor com ho requereixen les circumstàncies i les necessitats d'avui.

Cap. I. Principis generals per a la reforma i el foment de la sagrada litúrgia

I. Naturalesa de la sagrada litúrgia i la seva importància en la vida de l'Església

5. (*L'obra de salvació acomplerta per Crist*). Déu, que «vol que tots els homes se salvin i arribin al coneixement de la veritat» (1 Tm 2,4), «després que en moltes ocasions i de moltes maneres antigament havia parlat als pares per boca dels profetes» (He 1,1), quan arribà la plenitud del temps envià el seu Fill, la Paraula feta carn, ungit per l'Esperit Sant, a portar la bona nova als pobres, a curar els cors desfets,[8] «com a metge corporal i espiritual»,[9] mitjancer entre Déu i els homes.[10] Ja que la seva humanitat, en la unitat de la persona del Verb, fou instrument de la nostra salvació. Per això, en Crist «es realitzà la satisfacció perfecta de la nostra reconciliació i se'ns donà la plenitud del culte diví».[11]

Aquesta obra de la redempció humana i de la glorificació perfecta de Déu, iniciada amb les meravelles de Déu en el poble de l'antiga Aliança, Crist el Senyor l'acomplí, sobretot amb el misteri pasqual de la seva sagrada passió, de la seva resurrecció d'entre els morts i de la seva ascensió gloriosa. Per aquest misteri pasqual, «morint, destruïa la nostra mort, i ressuscitant ens ha tornat la vida».[12] Ja que del costat de Crist, mort a la creu, va brollar «el sagrament meravellós que és tota l'Església».[13]

6. (*L'obra de la salvació continuada per l'Església s'acompleix en la litúrgia*). Per això, tal com Crist fou enviat pel Pare, també ell envià els apòstols, plens de l'Esperit Sant, no solament a predicar l'Evangeli a tota la humanitat[14] i anunciar que el Fill de Déu, per la seva mort i la seva resurrecció, ens havia alliberat del poder de Satanàs[15] i de la mort, i ens havia transportat al regne del Pare, sinó també a realitzar l'obra de salvació que anunciaven, pel sacrifici i els sagraments, entorn dels quals gira tota la vida litúrgica. Així els homes són empeltats en el misteri pasqual de Crist pel baptisme, morts amb ell, sepultats amb ell, ressuscitats amb ell;[16] reben l'esperit de fills adoptius, «pel qual clamen: Abba, Pare!» (Rm 8,15), i, d'aquesta manera, esdevenen els veritables adoradors volguts pel Pare.[17] ∇

Similiter quotiescumque dominicam cenam manducant, mortem Domini annuntiant donec veniat.[18] Idcirco, ipsa die pentecostes, qua ecclesia mundo apparuit, „qui receperunt sermonem" Petri „baptizati sunt". Et erant „perseverantes in doctrina apostolorum et communicatione fractionis panis et orationibus ... collaudantes Deum et habentes gratiam ad omnem plebem" (Ac 2, 41-42, 47). Numquam exinde omisit ecclesia quin in unum conveniret ad paschale mysterium celebrandum: legendo ea „in omnibus scripturis quae de ipso erant" (Lc 24, 27), eucharistiam celebrando in qua „mortis eius victoria et triumphus repraesentantur",[19] et simul gratias agendo „Deo super inenarrabili dono" (2 Cor 9, 15) in Christo Iesu, „in laudem gloriae eius" (Eph 1, 12), per virtutem Spiritus sancti.

7. Ad tantum vero opus perficiendum, Christus ecclesiae suae semper adest, praesertim in actionibus liturgicis. Praesens adest in missae sacrificio cum in ministri persona, „idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit",[20] tum maxime sub speciebus eucharisticis. Praesens adest virtute sua in sacramentis, ita ut cum aliquis baptizat, Christus ipse baptizet.[21] Praesens adest in verbo suo, siquidem ipse loquitur dum sacrae scripturae in ecclesia leguntur. Praesens adest denique dum supplicat et psallit ecclesia, ipse qui promisit: „Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum" (Mt 18, 20).

Reapse tanto in opere, quo Deus perfecte glorificatur et homines sanctificantur, Christus ecclesiam, sponsam suam dilectissimam, sibi semper consociat, quae Dominum suum invocat et per ipsum aeterno Patri cultum tribuit.

Merito igitur liturgia habetur veluti Iesu Christi sacerdotalis muneris exercitatio, in qua per signa sensibilia significatur et modo singulis proprio efficitur sanctificatio hominis, et a mystico Iesu Christi corpore, capite nempe eiusque membris, integer cultus publicus exercetur.

Proinde omnis liturgica celebratio, utpote opus Christi sacerdotis eiusque corporis, quod est ecclesia, est actio sacra praecellenter, cuius efficacitatem eodem titulo eodemque gradu nulla alia actio ecclesiae adaequat.

8. In terrena liturgia caelestem illam praegustando participamus, quae in sancta civitate Ierusalem, ad quam peregrini tendimus, celebratur, ubi Christus est in dextera Dei sedens, sanctorum minister et tabernaculi veri;[22] cum omni militia caelestis exercitus hymnum gloriae Domino canimus; memoriam sanctorum venerantes partem aliquam et societatem cum iis speramus; salvatorem exspectamus dominum nostrum Iesum

---

18 Cf. 1 Cor 11, 26.

19 Conc. Trid., sess. XIII, 11 oct. 1551, decr. *De ss. Eucharist.*, c. 5: CT, *Diariorum, Actorum, Epistolarum, Tractatuum nova collectio*, ed. soc. Goerresianae, t. VII. *Actorum* pars IV, Friburgi Brisgoviae 1961, p. 202.

20 Conc. Trid., sess. XXII, 17 sept. 1562, doctr. *De ss. Missae sacrif.*, c. 2: CT, *ed. cit.*, t. VIII. *Actorum* pars V, Friburgi Brisgoviae 1919, p. 960.

21 Cf. Augustinus, *In Ioannis Evangelium Tractatus VI*, cap. I, n. 7: PL 35, 1428.

22 Cf. Ap 21, 2; Col 3, 1; Heb 8, 2.

Semblantment, sempre que mengen el sopar del Senyor, anuncien la seva mort fins que ell vingui.[18] Per aquesta raó, la mateixa diada de la Pentecosta en què l'Església es manifestà al món, «els qui acceptaren la predicació» de Pere «foren batejats». I «eren constants a escoltar l'ensenyament dels apòstols i a viure en comunió fraterna, a partir el pa i a assistir a les pregàries... lloaven Déu i eren ben vistos de tot el poble» (Ac 2,41-47). Des de llavors, l'Església mai no ha deixat de reunir-se per celebrar el misteri pasqual; llegint el que «es referia a ell en totes les Escriptures» (Lc 24,27), celebrant l'eucaristia, en la qual «es fa present la victòria i el triomf de la seva mort»,[19] i donant alhora gràcies «a Déu pel seu do inefable» (2Co 9,15) en el Crist Jesús, «a lloança de la seva glòria» (Ef 1,12), per la força de l'Esperit Sant.

7. (*Presència de Crist en la litúrgia*). Per realitzar una obra tan gran, Crist és sempre present en la seva Església, sobretot en les accions litúrgiques. És present en el sacrifici de la missa, tant en la persona del ministre, «ell mateix que es va oferir a la creu, ara s'ofereix per ministeri dels sacerdots»,[20] com sobretot sota les espècies eucarístiques. És present per la seva potència en els sagraments, de manera que, quan algú bateja, Crist mateix bateja.[21] És present en la seva paraula, ja que, quan a l'Església es llegeixen les Sagrades Escriptures, és ell mateix qui parla. És present, en fi, quan l'Església suplica i salmeja, ell que prometé: «on n'hi ha dos o tres de reunits en el meu nom, jo sóc allí enmig d'ells» (Mt 18,20).

De fet, en aquesta obra tan gran, amb la qual Déu rep una glòria perfecta i els homes són santificats, Crist s'associa sempre l'Església, la seva estimadíssima Esposa, que l'invoca com a Senyor seu i per ell dóna culte a l'etern Pare.

Amb raó, doncs, la litúrgia, és considerada com l'exercici del sacerdoci de Jesucrist, en la qual, per mitjà de signes sensibles, se significa i es realitza la santificació de l'home d'acord amb la naturalesa de cadascú, i tot el cos místic de Jesucrist, o sigui el Cap i els seus membres, exerceix el culte públic íntegrament.

Per això, cada celebració litúrgica, com a obra de Crist sacerdot i del seu cos, que és l'Església, és eminentment acció sagrada i cap altra acció de l'Església no n'iguala l'eficàcia ni en dignitat ni en grau.

8. (*La litúrgia de la terra, pregustació de la litúrgia del cel*). En la litúrgia de la terra participem, tot pregustant-la, la del cel, que se celebra a la ciutat santa de Jerusalem, cap a la qual ens encaminem com a pelegrins, on Crist seu a la dreta de Déu, ministre del santuari i de l'autèntic tabernacle;[22] cantem l'himne de glòria a Déu amb tot l'exèrcit celestial; venerant la memòria dels sants, tenim l'esperança de participar amb ells de l'herència i de la companyia; esperem el Salvador, nostre Senyor Jesucrist, ∇

Christum, donec ipse apparebit vita nostra, et nos apparebimus cum ipso in gloria.[23]

9. Sacra liturgia non explet totam actionem ecclesiae; nam antequam homines ad liturgiam accedere possint, necesse est ut ad fidem et conversionem vocentur: „Quomodo invocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante? Quomodo vero praedicabunt nisi mittantur?" (Rm 10, 14-15).

Quare ecclesia non credentibus praeconium salutis annuntiat, ut omnes homines solum Deum verum et quem misit Iesum Christum cognoscant et a viis suis convertantur, paenitentiam agentes.[24] Credentibus vero semper fidem et paenitentiam praedicare debet, eos praeterea debet ad sacramenta disponere, docere servare omnia quaecumque mandavit Christus,[25] et allicere ad omnia opera caritatis, pietatis et apostolatus, quibus operibus manifestum fiat christifideles de hoc mundo quidem non esse, sed tamen esse lucem mundi eosdemque Patrem glorificare coram hominibus.

10. Attamen liturgia est culmen ad quod actio ecclesiae tendit et simul fons unde omnis eius virtus emanat. Nam labores apostolici ad id ordinantur ut omnes, per fidem et baptismum filii Dei facti, in unum conveniant, in medio ecclesiae Deum laudent, sacrificium participent et cenam dominicam manducent.

Vicissim, ipsa liturgia impellit fideles ut „sacramentis paschalibus" satiati fiant „pietate concordes";[26] orat ut „vivendo teneant quod fide perceperunt";[27] renovatio vero foederis Domini cum hominibus in eucharistia fideles in urgentem caritatem Christi trahit et accendit. Ex liturgia ergo, praecipue ex eucharistia, ut e fonte, gratia in nos derivatur et maxima cum efficacia obtinetur illa in Christo hominum sanctificatio et Dei glorificatio, ad quam, uti ad finem, omnia alia ecclesiae opera contendunt.

11. Ut haec tamen plena efficacitas habeatur, necessarium est ut fideles cum recti animi dispositionibus ad sacram liturgiam accedant, mentem suam voci accommodent, et supernae gratiae cooperentur, ne eam in vacuum recipiant.[28] Ideo sacris pastoribus advigilandum est ut in actione liturgica non solum observentur leges ad validam et licitam celebrationem, sed ut fideles scienter, actuose et fructuose eandem participent.

12. Vita tamen spiritualis non unius sacrae liturgiae participatione continetur. Christianus enim ad communiter orandum vocatus, nihilominus debet etiam intrare in cubiculum suum ut Patrem in abscondito oret,[29] immo, docente Apostolo, sine intermissione orare.[30] Et ab eodem

---

[23] Cf. Phl 3, 20; Col 3, 4.

[24] Cf. Io 17, 3; Lc 24, 47; Ac 2, 38.

[25] Cf. Mt 28, 20.

[26] *Missale romanum*, postcommunio vigiliae paschalis et dominicae resurrectionis.

[27] *Ibid.*, oratio missae feriae III infra octavam paschae.

[28] Cf. 2 Cor 6, 1.

[29] Cf. Mt 6, 6.

[30] Cf. 1 Th 5, 17.

fins que ell es manifesti com a vida nostra, i nosaltres ens manifestem gloriosos amb ell.[23]

9. (*L'activitat de l'Església no és únicament litúrgica*). La sagrada litúrgia no exhaureix pas tota l'activitat de l'Església; ja que és necessari que els homes siguin cridats a la fe i a la conversió abans que puguin accedir a la litúrgia: «Com podran invocar-lo, si no hi creuen? I com creuran en ell, si no n'han sentit parlar? I com en sentiran parlar, si ningú no l'anuncia? I qui el podrà anunciar, si ningú no és enviat?» (Rm 10,14-15).

Per aquesta raó, l'Església anuncia als no creients el missatge de salvació, perquè tots els homes coneguin l'únic Déu veritable i el seu enviat, Jesucrist, i, fent penitència, es converteixin de llurs camins.[24] Ha de predicar sempre la fe i la penitència als creients i, a més, els ha de predisposar als sagraments, ensenyar-los a complir tot el que Crist va manar,[25] impulsar-los a totes les obres de caritat, de pietat i d'apostolat, amb les quals es posi de manifest que si bé els cristians no són d'aquest món, són, però, la llum del món i glorifiquen el Pare davant dels homes.

10. (*La litúrgia, i sobretot l'eucaristia, font principal de la gràcia*). La litúrgia, amb tot, és el cim al qual tendeix l'acció de l'Església i, a la vegada, la font d'on brolla tota la seva força. En efecte, els treballs apostòlics s'encaminen a això: que tots els qui han estat fets fills de Déu per la fe i el baptisme es reuneixin, lloïn Déu en l'Església, participin en el sacrifici, i mengin del sopar del Senyor.

D'altra banda, la litúrgia empeny els fidels a esdevenir, un cop saciats dels «sagraments pasquals», «un sol cor per la pietat»;26 demana que «mantinguin vivent allò que reberen per la fe»,[27] i la renovació de l'aliança del Senyor amb els homes, en l'eucaristia, empeny i encén els fidels a la caritat de Crist que els esperona. Per tant, la gràcia ens ve de la litúrgia i, sobretot, de l'eucaristia com de la font, i obté, amb la màxima eficàcia, aquella santificació dels homes en Crist i aquella glorificació de Déu on s'encaminen, com a fi, totes les altres activitats de l'Església.

11. (*Necessitat de bones disposicions personals*). Però, per assegurar aquesta plena eficàcia, cal que els fidels vagin a la sagrada litúrgia amb una recta disposició espiritual, que acomodin l'esperit a la veu, i que col·laborin amb la gràcia celestial per no rebre-la en va.[28] Per això, els pastors sagrats han de vigilar que en l'acció litúrgica no s'observin solament les lleis per a la vàlida i licita celebració, sinó que els fidels hi participin d'una manera conscient, activa i fructuosa.

12. (*Necessitat de la pietat extralitúrgica*). Però la vida espiritual no es limita a la sola participació en la sagrada litúrgia. Perquè el cristià, cridat a l'oració comunitària, també ha d'entrar a la seva cambra per pregar al Pare en el secret;[29] més encara, segons l'ensenyament de l'Apòstol, ha de pregar sempre sense parar.[30] I el mateix ∇

Apostolo docemur mortificationem Iesu semper circumferre in corpore nostro, ut et vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali.[31] Quapropter Dominum in missae sacrificio precamur ut, „hostiae spiritualis oblatione suscepta, nosmetipsos" sibi perficiat „munus aeternum".[32]

13. Pia populi christiani exercitia, dummodo legibus et normis ecclesiae conformia sint, valde commendantur, praesertim cum de mandato apostolicae sedis fiunt.

Speciali quoque dignitate gaudent sacra ecclesiarum particularium exercitia, quae de mandato episcoporum celebrantur, secundum consuetudines aut libros legitime approbatos.

Ita vero, ratione habita temporum liturgicorum, eadem exercitia ordinentur oportet, ut sacrae liturgiae congruant, ab ea quodammodo deriventur, ad eam populum manuducant, utpote quae natura sua iisdem longe antecellat.

II. De liturgica institutione et de actuosa participatione prosequendis

14. Valde cupit mater ecclesia ut fideles universi ad plenam illam, consciam atque actuosam liturgicarum celebrationum participationem ducantur, quae ad ipsius liturgiae natura postulatur et ad quam populus christianus, „genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus adquisitionis" (1 Pt 2, 9; cf. 2, 4-5), vi baptismatis ius habet et officium. Quae totius populi plena et actuosa participatio, in instauranda et fovenda sacra liturgia, summopere est attendenda: est enim primus, isque necessarius fons, e quo spiritum vere christianum fideles hauriant; et ideo in tota actione pastorali, per debitam institutionem, ab animarum pastoribus est sedulo adpetenda.

Sed quia, ut hoc evenire possit, nulla spes effulget nisi prius ipsi animarum pastores spiritu et virtute liturgiae penitus imbuantur in eaque efficiantur magistri, ideo pernecesse est ut institutioni liturgicae cleri apprime consulatur. Quapropter sacrosanctum concilium ea quae sequuntur statuere decrevit.

15. Magistri, qui sacrae liturgiae disciplinae in seminariis, studiorum domibus religiosis et facultatibus theologicis docendae praeficiuntur, ad munus suum in institutis ad hoc speciali cura destinatis probe instituendi sunt.

16. Disciplina de sacra liturgia in seminariis et studiorum domibus religiosis inter disciplinas necessarias et potiores, in facultatibus autem theologicis inter disciplinas principales est habenda, et sub aspectu cum theologico et historico, tum spirituali, pastorali et iuridico tradenda. Curent insuper aliarum disciplinarum magistri, imprimis theologiae dogmaticae, sacrae scripturae, theologiae spiritualis et pastoralis ita, ex intrinsecis exigentiis proprii uniuscuiusque obiecti, mysterium Christi et

---

[31] Cf. 2 Cor 4, 10-11.

[32] *Missale romanum*, oratio super oblata feriae II infra octavam pentecostes.

Apòstol ens ensenya a portar sempre en el nostre cos els senyals de l'agonia de Jesús, perquè també en el nostre cos s'hi manifesti la seva vida.[31] Per això, demanem al Senyor, en el sacrifici de la missa, que «acceptada l'oblació del sacrifici espiritual», ens transformi en «ofrena eterna» per a ell.[32]

13. (*Els exercicis piadosos*). Els exercicis piadosos del poble cristià, mentre estiguin d'acord amb les lleis i les normes de l'Església, són molt recomanats, sobretot si es fan per disposició de la Seu Apostòlica.

També frueixen d'una dignitat especial els exercicis sagrats de les Esglésies particulars, que se celebren per manament dels bisbes segons els costums o els llibres legítimament aprovats.

Cal, però, que, tenint en compte els temps litúrgics, aquests exercicis es disposin de manera que s'harmonitzin amb la sagrada litúrgia, en certa manera en derivin, i hi condueixin el poble, perquè la litúrgia, per la seva naturalesa, els és molt superior.

II. Necessitat de promoure la formació litúrgica i la participació activa

14. (*La participació activa*). La mare Església desitja molt que tots els fidels siguin conduïts a aquella participació plena, conscient i activa, en les celebracions litúrgiques, que els exigeix la naturalesa de la litúrgia, i a la qual, en virtut del baptisme, té dret i obligació el poble cristià «llinatge escollit, casa reial, comunitat sacerdotal, nació santa, poble que Déu s'ha reservat» (1Pe 2,9; cf. 2,4-5).

En el marc de la reforma i de l'increment de la litúrgia, cal tenir molt en compte aquesta participació plena i activa de tot el poble. La litúrgia és, en efecte, la font primera i necessària, d'on els fidels treuen un esperit veritablement cristià; i, per això, els pastors d'ànimes els hi han d'encaminar constantment, en tota l'activitat pastoral, per mitjà d'una formació adequada.

Però, com que no hi ha esperança de poder-ho realitzar si abans els mateixos pastors d'ànimes no s'amaren plenament de l'esperit i de la força de la litúrgia i n'esdevenen mestres, és absolutament necessari que en primer lloc s'asseguri la formació litúrgica del clergat. Per això, el sagrat Concili ha determinat d'establir el següent:

15. (*Formació dels professors de litúrgia*). Els professors destinats a l'ensenyament de la sagrada litúrgia als seminaris, a les cases religioses d'estudis i a les facultats de teologia, han de ser ben formats per a la seva tasca en instituts especialitzats.

16. (*Formació litúrgica dels clergues*). L'assignatura de sagrada litúrgia ha de ser col·locada entre les disciplines necessàries i més importants als seminaris i a les cases religioses d'estudi, entre les principals a les facultats de teologia, i ha de ser ensenyada tant en l'aspecte teològic i històric, com en l'espiritual, pastoral i jurídic. A més, que els professors de les altres assignatures, sobretot de teologia dogmàtica, Sagrada Escriptura, teologia espiritual i pastoral, procurin segons les exigències internes de l'objecte propi de cadascuna, posar en relleu el misteri de Crist i ∇

historiam salutis excolere, ut exinde earum connexio cum liturgia et unitas sacerdotalis institutionis aperte clarescant.

17. Clerici, in seminariis domibusque religiosis, formationem vitae spiritualis liturgicam adquirant, cum apta manuductione qua sacros ritus intellegere et toto animo participare queant, tum ipsa sacrorum mysteriorum celebratione, necnon aliis pietatis exercitiis spiritu sacrae liturgiae imbutis; pariter observantiam legum liturgicarum addiscant, ita ut vita in seminariis et religiosorum institutis liturgico spiritu penitus informetur.

18. Sacerdotes, sive saeculares sive religiosi, in vinea Domini iam operantes, omnibus mediis opportunis iuventur ut plenius semper quae in functionibus sacris agunt intellegant, vitam liturgicam vivant, eamque cum fidelibus sibi commissis communicent.

19. Liturgicam institutionem necnon actuosam fidelium participationem, internam et externam, iuxta ipsorum aetatem, condicionem, vitae genus et religiosae culturae gradum, animarum pastores sedulo ac patienter prosequantur, unum e praecipuis fidelis mysteriorum Dei dispensatoris muneribus absolventes; et gregem suum hac in re non verbo tantum, sed etiam exemplo ducant.

20. Transmissiones actionum sacrarum ope radiophonica et televisifica, praesertim si agatur de sacro faciendo, discrete ac decore fiant, ductu et sponsione personae idoneae, ad hoc munus ab episcopis destinatae.

III. De sacrae liturgiae instauratione

21. Pia mater ecclesia, ut populus christianus in sacra liturgia abundantiam gratiarum securius assequatur, ipsius liturgiae generalem instaurationem sedulo curare cupit. Nam liturgia constat parte immutabili, utpote divinitus instituta, et partibus mutationi obnoxiis, quae decursu temporum variare possunt vel etiam debent, si in eas forte irrepserint quae minus bene ipsius liturgiae intimae naturae respondeant, vel minus aptae factae sint.

Qua quidem instauratione, textus et ritus ita ordinari oportet, ut sancta, quae significant, clarius exprimant, eaque populus christianus, in quantum fieri potest, facile percipere atque plena, actuosa et communitatis propria celebratione participare possit.

Quare sacrosanctum concilium generaliores has normas statuit.

A) *Normae generales*

22. § 1. Sacrae liturgiae moderatio ab ecclesiae auctoritate unice pendet: quae quidem est apud apostolicam sedem et, ad normam iuris, apud episcopum.

§ 2. Ex potestate a iure concessa, rei liturgicae moderatio inter limites statutos pertinet quoque ad competentes varii generis territoriales episcoporum coetus legitime constitutos.

§ 3. Quapropter nemo omnino alius, etiamsi sit sacerdos, quidquam Proprio marte in liturgia addat, demat, aut mutet.

la història de la salvació, de manera que resultin ben clares la relació amb la litúrgia i la unitat de la formació sacerdotal.

17. Cal que els clergues adquireixin, als seminaris i a les cases religioses, una formació litúrgica de la vida espiritual, amb el guiatge convenient per a poder entendre els ritus sagrats i participar-hi amb tota l'ànima, ja amb la mateixa celebració dels sagrats misteris, ja amb altres exercicis de pietat impregnats d'esperit litúrgic; cal que aprenguin també a observar les lleis litúrgiques, de manera que la vida dels seminaris i dels instituts religiosos estigui plenament amarada de l'esperit litúrgic.

18. Els sacerdots, tant els seculars com els religiosos, que ja treballen a la vinya del Senyor, han de ser ajudats per tots els mitjans oportuns, perquè entenguin cada vegada més plenament el que fan en les funcions sagrades, visquin la vida litúrgica i la comuniquin als fidels que els són encomanats.

19. (*Formació litúrgica i participació activa dels fidels*). Cal que els pastors d'ànimes curin amb constància i paciència la formació litúrgica dels fidels, interna i externa, d'acord amb l'edat, la condició, el gènere de vida i el grau de cultura religiosa, complint així un dels deures principals de fidel administrador dels misteris de Déu. I que en aquest punt guiïn el ramat no sols amb la paraula sinó també amb l'exemple.

20. (*Transmissions per ràdio i televisió*). Les transmissions de les accions sagrades per ràdio i televisió, sobretot si es tracta de la missa, han de ser fetes amb discreció i dignitat, sota la direcció i la responsabilitat d'una persona idònia, destinada a aquest ofici pels bisbes.

III. Reforma de la sagrada litúrgia

21. La santa mare Església vol procurar amb diligència una reforma general de la litúrgia, per tal que el poble cristià n'obtingui amb més seguretat abundància de gràcies. En efecte, la litúrgia consta d'una part immutable, divinament establerta, i de parts sotmeses a canvi, que, amb el pas del temps, poden variar o fins i tot han de fer-ho, si s'hi han introduït elements que no responen gaire a la natura íntima de la litúrgia o s'han tornat menys apropiats.

En aquesta reforma, cal ordenar els textos i els ritus de manera que expressin amb més claredat les realitats santes que signifiquen, i, tant com sigui possible, el poble cristià les pugui percebre fàcilment i participar-hi amb una celebració plena, activa i comunitària.

Per això, el sagrat Concili estableix aquestes normes de caràcter general:

A) *Normes generals*

22. (*L'autoritat competent*). § 1. La reglamentació de la sagrada litúrgia depèn únicament de l'autoritat de l'Església, la qual es troba en la Seu Apostòlica i, d'acord amb el dret, en el bisbe.

§ 2. Pel poder concedit pel dret, la reglamentació de la litúrgia, dintre dels límits establerts, pertoca també a les competents assemblees territorials de bisbes legítimament constituïdes.

§ 3. Per aquesta raó, ningú més, ni que sigui sacerdot, no pot afegir, treure o canviar res per pròpia iniciativa en la litúrgia.

23. Ut sana traditio retineatur et tamen via legitimae progressioni aperiatur, de singulis liturgiae partibus recognoscendis accurata investigatio theologica, historica, pastoralis semper praecedat. Insuper considerentur cum leges generales structurae et mentis liturgiae, tum experientia ex recentiore instauratione liturgica et ex indultis passim concessis promanans. Innovationes, demum, ne fiant nisi vera et certa utilitas ecclesiae id exigat, et adhibita cautela ut novae formae ex formis iam exstantibus organice quodammodo crescant.

Caveatur etiam, in quantum fieri potest, ne notabiles differentiae rituum inter finitimas regiones habeantur.

24. Maximum est sacrae scripturae momentum in liturgia celebranda. Ex ea enim lectiones leguntur et in homilia explicantur, psalmi canuntur, atque ex eius afflatu instinctuque preces, orationes et carmina liturgica effusa sunt, et ex ea significationem suam actiones et signa accipiunt. Unde ad procurandam sacrae liturgiae instaurationem, progressum et aptationem, oportet ut promoveatur ille suavis et vivus sacrae scripturae affectus, quem testatur venerabilis rituum cum orientalium tum occidentalium traditio.

25. Libri liturgici quam primum recognoscantur, peritis adhibitis et episcopis consultis ex diversis orbis regionibus.

B) *Normae ex indole liturgiae utpote actionis hierarchicae et communitatis propriae*

26. Actiones liturgicae non sunt actiones privatae, sed celebrationes ecclesiae, quae est „unitatis sacramentum", scilicet plebs sancta sub episcopis adunata et ordinata.[33]

Quare ad universum corpus ecclesiae pertinent illudque manifestant et afficiunt; singula vero membra ipsius diverso modo, pro diversitate ordinum, munerum et actualis participationis, attingunt.

27. Quoties ritus, iuxta propriam cuiusque naturam, secum ferunt celebrationem communem, cum frequentia et actuosa participatione fidelium, inculcetur hanc, in quantum fieri potest, esse praeferendam celebrationi eorundem singulari et quasi privatae.

Quod valet praesertim pro missae celebratione, salva semper natura publica et sociali cuiusvis missae, et pro sacramentorum administratione.

28. In celebrationibus liturgicis quisque, sive minister sive fidelis, munere suo fungens, solum et totum id agat, quod ad ipsum ex rei natura et normis liturgicis pertinet.

29. Etiam ministrantes, lectores, commentatores et ii qui ad scholam cantorum pertinent, vero ministerio liturgico funguntur. Propterea munus suum tali sincera pietate et ordine exerceant, quae tantum ministerium decent quaque populus Dei ab eis iure exigit.

Ideo oportet eos spiritu liturgiae, suo cuiusque modo, sedulo imbui, et ad partes suas rite et ordinate obeundas institui.

---

[33] Cyprianus, *De cath. eccl. unitate*, 7: ed. G. Hartel, in CSEL, t. III, 1, Vindobonae 1868, pp. 215-16. Cf. *Ep.* 66, n. 8, 3: *ed. cit.*, t. III, 2, Vindobonae 1871, pp. 732-33.

23. (*Tradició i progrés*). Per conservar la sana tradició i obrir el camí a un progrés legítim, la revisió de cada part de la litúrgia ha d'anar sempre precedida d'una acurada investigació teològica, històrica i pastoral. A més, cal tenir en compte les lleis generals de l'estructura i de la mentalitat litúrgica, i l'experiència derivada de la reforma litúrgica recent i dels indults concedits en diversos llocs. En fi, no s'han de fer innovacions si no ho exigeix una veritable i segura utilitat de l'Església, i emprant la cautela segons la qual les noves formes en certa manera sorgeixin orgànicament de les ja existents.

Cal evitar també, tant com sigui possible, les diferències notables de ritus entre territoris veïns.

24. La importància de la Sagrada Escriptura en la litúrgia és cabdal. Perquè en són extretes les lectures que es llegeixen i que són explicades en l'homilia, els salms que es canten, i de la seva inspiració i alè brollen les pregàries, les oracions i els càntics litúrgics; d'ella reben sentit les accions i els signes. Per això, per afavorir la reforma, el progrés i l'adaptació de la sagrada litúrgia, cal promoure aquell afecte suau i viu de la Sagrada Escriptura, atestat per la venerable tradició dels ritus, tant els orientals com els occidentals.

25. (*Revisió dels llibres litúrgics*). Com més aviat millor cal revisar els llibres litúrgics, servint-se d'experts i consultant bisbes de diferents parts del món.

B) *Normes derivades de la natura jeràrquica i comunitària de la litúrgia*

26. Les accions litúrgiques no són accions privades, sinó celebracions de l'Església, que és «sagrament d'unitat», o sigui poble sant aplegat i estructurat sota el guiatge dels bisbes.[33]

Per això, pertanyen a tot el cos de l'Església, el manifesten i l'impliquen; però individualment els membres hi són interessats de maneres diverses, segons la diversitat dels ordes, de les funcions i de la participació efectiva.

27. (*Preferència a la celebració comunitària*). Sempre que els ritus comporten, segons la particular naturalesa de cadascun, una celebració comunitària amb la presència i la participació activa dels fidels, cal inculcar que cal preferir-la, tant com sigui possible, a la celebració individual i gairebé privada.

Això val, sobretot, per a la celebració de la missa, salvant sempre la natura pública i social de cada missa, i per a l'administració dels sagraments.

28. (*Participació diferenciada*). En les celebracions litúrgiques cadascú, ministre o fidel, exercint el propi ofici, ha de fer tot i només allò que, segons la naturalesa del ritu i les normes litúrgiques, li pertoca.

29. També els acòlits, els lectors, els comentadors i els qui pertanyen a la «schola cantorum» exerceixen un veritable ministeri litúrgic. Per això, han de complir-lo amb la sincera pietat i l'ordre que escauen a un ministeri tan gran i que el poble de Déu els exigeix amb raó.

Convé, doncs, que, cadascun a la seva manera, estiguin impregnats de l'esperit de la litúrgia i siguin formats per a exercir bé i amb ordre la part que els correspon.

30. Ad actuosam participationem promovendam, populi acclamationes, responsiones, psalmodia, antiphonae, cantica, necnon actiones seu gestus et corporis habitus foveantur. Sacrum quoque silentium suo tempore servetur.

31. In libris liturgicis recognoscendis, sedulo attendatur ut rubricae etiam partes fidelium praevideant.

32. In liturgia, praeter distinctionem ex munere liturgico et ordine sacro manantem, et praeter honores ad normam legum liturgicarum auctoritatibus civilibus debitos, nulla privatarum personarum aut condicionum, sive in caerimoniis, sive in exterioribus pompis, habeatur acceptio.

C) *Normae ex indole didactica et pastorali liturgiae*

33. Etsi sacra liturgia est praecipue cultus divinae maiestatis, magnam etiam continet populi fidelis eruditionem.[34] In liturgia enim Deus ad populum suum loquitur; Christus adhuc evangelium annuntiat. Populus vero Deo respondet tum cantibus tum oratione.

Immo, preces a sacerdote, qui coetui in persona Christi praeest, ad Deum directae, nomine totius plebis sanctae et omnium circumstantium dicuntur. Signa tandem visibilia, quibus utitur sacra liturgia ad res divinas invisibiles significandas, a Christo vel ecclesia delecta sunt. Unde non solum quando leguntur ea quae „ad nostram doctrinam scripta sunt" (Rm 15, 4), sed etiam dum ecclesia vel orat vel canit vel agit, participantium fides alitur, mentes in Deum excitantur ut rationabile obsequium ei praestent, gratiamque eius abundantius recipiant.

Exinde in instauratione facienda generales normae quae sequuntur observari debent.

34. Ritus nobili simplicitate fulgeant, sint brevitate perspicui et repetitiones inutiles evitent, sint fidelium captui accommodati, neque generatim multis indigeant explanationibus.

35. Ut clare appareat in liturgia ritum et verbum intime coniungi:

1) In celebrationibus sacris abundantior, varior et aptior lectio sacrae scripturae instauretur.

2) Locus aptior sermonis, utpote partis actionis liturgicae, prout ritus patitur, etiam in rubricis notetur; et fidelissime ac rite adimpleatur ministerium praedicationis. Haec vero imprimis ex fonte sacrae scripturae et liturgiae hauriatur, quasi annuntiatio mirabilium Dei in historia salutis seu mysterio Christi, quod in nobis praesens semper adest et operatur, praesertim in celebrationibus liturgicis.

3) Etiam catechesis directius liturgica omnibus modis inculcetur; et in ipsis ritibus, si necessariae sint, breves admonitiones, a sacerdote vel competenti ministro, opportunioribus tantum momentis, praescriptis vel similibus verbis, dicendae, praevideantur.

---

[34] Cf. Conc. Trid., sess. XXII, 17 sept. 1562, doctr. *De ss. Missae sacrif.*, c. 8: CT, *ed. cit.*, t. VIII, p. 961.

30. (*Participació activa dels fidels*). Per promoure la participació activa, cal fomentar les aclamacions del poble, les respostes, la salmòdia, les antífones, els càntics i també les accions o gestos i les actituds corporals. També s'ha de guardar, al temps degut, el sagrat silenci.

31. En la revisió dels llibres litúrgics hom tindrà cura que les rúbriques també prevegin el que correspon als fidels.

32. (*Que no es faci accepció de persones*). Tret de la distinció que deriva del ministeri litúrgic i de l'orde sagrat i fora dels honors deguts a les autoritats civils segons les lleis litúrgiques, que no es faci en la litúrgia cap accepció de persones privades o de condicions socials, tant en les cerimònies com en l'ornamentació exterior.

C) *Normes derivades del caràcter didàctic i pastoral de la litúrgia*

33. Encara que la sagrada litúrgia sigui principalment culte de la majestat divina, conté tanmateix també una rica instrucció per al poble fidel.[34] En la litúrgia, en efecte, Déu parla al seu poble; Crist anuncia encara l'Evangeli. I el poble respon a Déu amb el cant i la pregària.

Més encara, les pregàries adreçades a Déu pel sacerdot, que presideix l'assemblea en la persona de Crist, són dites en nom de tot el poble sant i de tots els presents. En fi, els signes visibles de què la sagrada litúrgia se serveix per significar les realitats divines invisibles han estat escollits per Crist o per l'Església. Per tant, no sols quan es llegeix «el que fou escrit per a instruir-nos» (Rm 15,4), sinó també quan l'Església prega, canta o actua, la fe dels participants és alimentada, les ànimes s'eleven vers Déu per oferir-li un homenatge espiritual i rebre amb més abundància la seva gràcia.

Per això, en fer la reforma, cal observar les següents normes generals.

34. (*Harmonia dels ritus*). Els ritus han de resplendir amb una noble senzillesa; han de ser clars per la brevetat i han d'evitar les repeticions inútils; han de ser adaptats a la capacitat de comprensió dels fidels i no han de necessitar, en general, massa explicacions.

35. (*Bíblia, predicació i catequesi litúrgica*). Per tal que resulti clar que, en la litúrgia, ritu i paraula estan íntimament units:

1) En les sagrades celebracions serà establerta una lectura més abundant, més variada i més adequada de la Sagrada Escriptura.

2) El moment més adient per al sermó, com una part de l'acció litúrgica, segons que el ritu ho permeti, ha de ser indicat també en les rúbriques. El ministeri de la predicació ha de ser acomplert amb la màxima fidelitat i de la manera deguda. Aquesta, a més, ha de recórrer sobretot a la font de la Sagrada Escriptura i de la litúrgia, com un anunci de les meravelles de Déu en la història de la salvació, o sigui en el misteri de Crist, misteri sempre present i operant, especialment en les celebracions litúrgiques.

3) També s'ha d'inculcar, per tots els mitjans, una catequesi més directament litúrgica; i, en els mateixos ritus, si cal, s'han de preveure breus monicions, amb fórmules prescrites o altres paraules semblants, que el sacerdot o el ministre competent dirà únicament en els moments més oportuns.

4) Foveatur sacrae verbi Dei celebratio in solemniorum festorum pervigiliis, in aliquibus feriis adventus et quadragesimae, atque in dominicis et diebus festis, maxime in locis quae sacerdote carent: quo in casu celebrationem diaconus vel alius ab episcopo delegatus dirigat.

36. § 1. Linguae latinae usus, salvo particulari iure, in ritibus latinis servetur.

§ 2. Cum tamen, sive in missa, sive in sacramentorum administratione, sive in aliis liturgiae partibus, haud raro linguae vernaculae usurpatio valde utilis apud populum existere possit, amplior locus ipsi tribui valeat, imprimis autem in lectionibus et admonitionibus, in nonnullis orationibus et cantibus, iuxta normas quae de hac re in sequentibus capitibus singillatim statuuntur.

§ 3. Huiusmodi normis servatis, est competentis auctoritatis ecclesiasticae territorialis, de qua in art. 22 § 2, etiam, si casus ferat, consilio habito cum episcopis finitimarum regionum eiusdem linguae, de usu et modo linguae vernaculae statuere, actis ab apostolica sede probatis seu confirmatis.

§ 4. Conversio textus latini in linguam vernaculam in liturgia adhibenda, a competenti auctoritate ecclesiastica territoriali, de qua supra, approbari debet.

D) *Normae ad aptationem ingenio et traditionibus populorum perficiendam*

37. Ecclesia, in iis quae fidem aut bonum totius communitatis non tangunt, rigidam unius tenoris formam ne in liturgia quidem imponere cupit; quinimmo, variarum gentium populorumque animi ornamenta ac dotes colit et provehit; quidquid vero in populorum moribus indissolubili vinculo superstitionibus erroribusque non adstipulatur, benevole perpendit ac, si potest, sartum tectumque servat, immo quandoque in ipsam liturgiam admittit, dummodo cum rationibus veri et authentici spiritus liturgici congruat.

38. Servata substantiali unitate ritus romani, legitimis varietatibus et aptationibus ad diversos coetus, regiones, populos, praesertim in missionibus, locus relinquatur, etiam cum libri liturgici recognoscuntur; et hoc in structura rituum et in rubricis instituendis opportune prae oculis habeatur.

39. Intra limites in editionibus typicis librorum liturgicorum statutos, erit competentis auctoritatis ecclesiasticae territorialis, de qua in art. 22 § 2, aptationes definire, praesertim quoad administrationem sacramentorum, quoad sacramentalia, processiones, linguam liturgicam, musicam sacram et artes, iuxta tamen normas fundamentales quae hac in constitutione habentur.

40. Cum tamen variis in locis et adiunctis, profundior liturgiae aptatio urgeat, et ideo difficilior evadat:

1) A competenti auctoritate ecclesiastica territoriali, de qua in art. 22 § 2, sedulo et prudenter consideretur quid, hoc in negotio, ex traditionibus ingenioque singulorum populorum opportune in cultum divinum

4) Les vigílies de les festes més solemnes, algunes fèries d'Advent i de Quaresma, els diumenges i les festes, s'ha de fomentar una celebració sagrada de la paraula de Déu, sobretot als llocs on manca sacerdot; en aquest cas, ha de dirigir la celebració un diaca o un altre delegat del bisbe.

36. (*La llengua litúrgica*). § 1. L'ús de la llengua llatina, salvat un dret particular, que sigui conservat en els ritus llatins.

§ 2. Però, com que, tant en la missa com en l'administració dels sagraments, o en altres parts de la litúrgia, sovint pot ser prou útil per al poble l'ús de la llengua vernacla, es podrà concedir a aquesta una part més ampla, principalment en les lectures i en les monicions, en algunes pregàries i cants, segons les normes que són establertes per a cada cas en els capítols següents.

§ 3. A partir d'aquestes normes, pertoca a la competent autoritat eclesiàstica territorial de què parla l'art. 22 § 2, havent consultat també, si cal, els bisbes de regions limítrofes de la mateixa llengua, decidir sobre l'ús i l'extensió de la llengua vernacla. Aquestes decisions han de ser aprovades, és a dir, confirmades per la Seu Apostòlica.

§ 4. La traducció a la llengua vernacla del text llatí que cal emprar en la litúrgia ha de ser aprovada per la competent autoritat eclesiàstica esmentada abans.

D) *Normes per a una adaptació a les diverses tradicions*

37. L'Església, en aquelles coses que toquen la fe o el bé de tota la comunitat, no vol imposar, ni tan sols en la litúrgia, una rígida uniformitat; al contrari, respecta i afavoreix les qualitats i les dots espirituals de les diverses nacions i pobles. Tot allò que en els costums dels pobles no és indissolublement lligat a supersticions o a errors, ho pren en consideració amb benvolença i, si és possible, ho conserva inalterat, i a vegades fins i tot ho admet en la litúrgia mateixa, mentre pugui harmonitzar-se amb els aspectes del veritable i autèntic esperit litúrgic.

38. (*Adaptació a les necessitats locals*). Salvada la substancial unitat del ritu romà, també en la revisió dels llibres litúrgics es deixarà lloc a les legítimes diversitats i a les legítimes adaptacions als diversos grups, regions, pobles, sobretot a missions; i això cal tenir-ho oportunament present a l'hora d'estructurar els ritus i d'establir les rúbriques.

39. (*Competència de l'autoritat eclesiàstica*). Dintre els límits establerts en les edicions típiques dels llibres litúrgics, pertocarà a la competent autoritat eclesiàstica territorial esmentada a l'art. 22 § 2 determinar les adaptacions, especialment pel que fa a l'administració dels sagraments, als sacramentals, a les processons, a la llengua litúrgica, a la música sagrada i a les arts, segons les normes fonamentals contingudes en la present Constitució.

40. (*Com procedir a l'adaptació litúrgica*). Atès, però, que en diversos llocs i circumstàncies és urgent una adaptació més profunda de la litúrgia, que per aquesta raó serà més difícil:

1) La competent autoritat eclesiàstica territorial esmentada a l'art. 22 § 2 considerarà, amb atenció i prudència, allò que en aquest afer pot ser oportunament admès de les tradicions i de la mentalitat de cada poble en el culte diví. ∇

admitti possit. Aptationes, quae utiles vel necessariae existimantur, apostolicae sedi proponantur, de ipsius consensu introducendae.

2) Ut autem aptatio cum necessaria circumspectione fiat, eidem auctoritati ecclesiasticae territoriali ab apostolica sede facultas tribuetur, si casus ferat, ut in quibusdam coetibus ad id aptis et per determinatum tempus necessaria praevia experimenta permittat et dirigat.

3) Quia leges liturgicae difficultates speciales, quoad aptationem, praesertim in missionibus, secum ferre solent, in illis condendis praesto sint viri, in re de qua agitur, periti.

IV. De vita liturgica in dioecesi et in paroecia fovenda

41. Episcopus ut sacerdos magnus sui gregis habendus est, a quo vita suorum fidelium in Christo quodammodo derivatur et pendet.

Quare omnes vitam liturgicam dioeceseos circa episcopum, praesertim in ecclesia cathedrali, maximi faciant oportet: sibi persuasum habentes praecipuam manifestationem ecclesiae haberi in plenaria et actuosa participatione totius plebis sanctae Dei in iisdem celebrationibus liturgicis, praesertim in eadem eucharistia, in una oratione, ad unum altare cui praeest episcopus a suo presbyterio et ministris circumdatus.[35]

42. Cum episcopus in ecclesia sua ipsemet nec semper nec ubique universo gregi praeesse possit, necessario constituere debet fidelium coetus, inter quos paroeciae, localiter sub pastore vices gerente episcopi ordinatae, eminent: nam quodammodo repraesentant ecclesiam visibilem per orbem terrarum constitutam.

Quare vita liturgica paroeciae eiusque relatio ad episcopum in mente et praxi fidelium et cleri fovenda est; et adlaborandum ut sensus communitatis paroecialis, imprimis vero in communi celebratione missae dominicalis, floreat.

V. De actione pastorali liturgica promovenda

43. Sacrae liturgiae fovendae atque instaurandae studium merito habetur veluti signum providentialium dispositionum Dei super nostra aetate, veluti transitus Spiritus sancti in sua ecclesia; et vitam ipsius, immo huius nostri temporis universam rationem religiose sentiendi et agendi, nota propria distinguit.

Quapropter, ad hanc actionem pastoralem liturgicam ulterius in ecclesia fovendam, sacrosanctum concilium decernit:

44. A competenti auctoritate ecclesiastica territoriali, de qua in art. 22 § 2, expedit ut instituatur commissio liturgica, a viris in scientia liturgica, musica, arte sacra ac re pastorali peritis iuvanda. Cui commissioni, in quantum fieri potest, opem ferat quoddam institutum liturgiae pastoralis, constans sodalibus, non exclusis, si res ita ferat, laicis in hac materia

---

[35] Cf. Ignatius Antiochenus, *Ad Magn.* 7; *Ad Philad.* 4; *Ad Smyrn.* 8: ed F. X. Funk, *cit.*, I, pp. 236, 266, 281.

Les adaptacions considerades útils o necessàries seran proposades a la Seu Apostòlica per a ser introduïdes amb el seu consentiment.

2) Per tal que l'adaptació sigui feta amb la necessària cautela, la Seu Apostòlica donarà facultat, si s'escau, a la mateixa autoritat eclesiàstica territorial de permetre i dirigir, en alguns grups preparats per a aquest objectiu i per a un temps determinat, les necessàries experiències prèvies.

3) Ja que, en matèria d'adaptacions, les lleis litúrgiques solen comportar dificultats sobretot a missions, al moment d'elaborar-les cal comptar amb homes competents en la matèria.

IV. Foment de la vida litúrgica a la diòcesi i a la parròquia

41. (*A la diòcesi*). El bisbe ha de ser considerat com el gran sacerdot del seu ramat, del qual deriva i depèn en certa manera la vida dels seus fidels en Crist.

Per això convé que tothom doni la més gran importància a la vida litúrgica de la diòcesi entorn del bisbe, principalment a l'església catedral; amb la convicció que la principal manifestació de l'Església es troba en la participació plena i activa de tot el poble sant de Déu en les mateixes celebracions litúrgiques, sobretot en la mateixa eucaristia, en una única pregària, entorn d'un mateix altar presidit pel bisbe envoltat del seu presbiteri i dels ministres.[35]

42. (*A la parròquia*). Com que en la seva església el bisbe no pot presidir sempre i arreu tot el ramat, necessàriament ha de constituir assemblees de fidels, entre les quals destaquen les parròquies organitzades localment sota el guiatge d'un pastor que fa les vegades del bisbe; aquestes, en efecte, representen en certa manera l'Església visible establerta arreu de la terra.

Per això la vida litúrgica de la parròquia i el seu lligam amb el bisbe han de ser cultivats en la mentalitat i en la pràctica dels fidels i del clergat; i cal esforçar-se per tal que el sentit de la comunitat parroquial floreixi, sobretot en la celebració comunitària de la missa dominical.

V. Promoció de l'acció pastoral litúrgica

43. L'interès per fomentar i renovar la litúrgia és considerat, amb raó, com un signe dels providencials designis de Déu sobre el nostre temps, com un pas de l'Esperit Sant en la seva Església; i imprimeix una nota característica a la seva vida, i àdhuc a tot el mode de sentir i d'actuar religiós del nostre temps.

Per això, per impulsar cada vegada més aquesta acció pastoral litúrgica en l'Església, el sagrat Concili estableix:

44. (*Comissió litúrgica territorial*). Convé que la competent autoritat eclesiàstica territorial esmentada a l'art. 22 § 2 estableixi una Comissió litúrgica, amb la col·laboració d'experts en litúrgia, en música, en art sagrat i en pastoral. Aquesta Comissió ha de ser assessorada, si és possible, per un Institut de litúrgia pastoral, format per membres dels quals no quedin exclosos, si s'escau, laics particularment experts en aquesta matèria.

praestantibus. Ipsius commissionis erit, ductu auctoritatis ecclesiasticae territorialis, de qua supra, et actionem pastoralem liturgicam in sua dicione moderari, et studia atque necessaria experimenta promovere, quoties agatur de aptationibus apostolicae sedi proponendis.

45. Eadem ratione, in singulis dioecesibus commissio de sacra liturgia habeatur, ad actionem liturgicam, moderante episcopo, promovendam.

Opportunum aliquando evadere potest ut plures dioeceses unam commissionem constituant, quae, collatis consiliis, rem liturgicam provehat.

46. Praeter commissionem de sacra liturgia, in quavis dioecesi constituantur, quantum fieri potest, etiam commissiones de musica sacra et de arte sacra.

Necessarium est ut hae tres commissiones consociatis viribus adlaborent; immo non raro congrúum erit ut in unam commissionem coalescant.

Cap. II. De sacrosancto eucharistiae mysterio

47. Salvator noster, in cena novissima, qua nocte tradebatur, sacrificium eucharisticum corporis et sanguinis sui instituit, quo sacrificium crucis in saecula, donec veniret, perpetuaret, atque adeo ecclesiae dilectae sponsae memoriale concrederet mortis et resurrectionis suae: sacramentum pietatis, signum unitatis, vinculum caritatis,[1] convivium paschale, „in quo Christus sumitur, mens impletur gratia et futurae gloriae nobis pignus datur".[2]

48. Itaque ecclesia sollicitas curas eo intendit ne christifideles huic fidei mysterio tamquam extranei vel muti spectatores intersint, sed per ritus et preces id bene intellegentes, sacram actionem conscie, pie et actuose participent, verbo Dei instituantur, mensa corporis Domini reficiantur, gratias Deo agant, immaculatam hostiam, non tantum per sacerdotis manus, sed etiam una cum ipso offerentes, seipsos offere discant, et de die in diem consummentur, Christo mediatore, in unitatem cum Deo et inter se,[3] ut sit tandem Deus omnia in omnibus.

49. Quapropter, ut sacrificium missae, etiam rituum forma, plenam pastoralem efficacitatem assequatur, sacrosanctum concilium, ratione habita missarum, quae concurrente populo celebrantur, praesertim diebus dominicis et festis de praecepto, ea quae sequuntur decernit.

50. Ordo missae ita recognoscatur, ut singularum partium propria ratio necnon mutua connexio clarius pateant, atque pia et actuosa fidelium participatio facilior reddatur.

---

[1] Cf. Augustinus, *In Ioannis Evangelium Tractatus XXVI*, cap. VI, n. 13: PL 35, 1613.

[2] *Breviarium romanum*, In festo sanctissimi corporis Christi, ad II vesperas, antiphona ad magnificat.

[3] Cf. Cyrillus Alex., *Commentarium in Ioannis Evangelium*, lib. XI, capp. XI-XII: PG 74, 557-565, praesertim 564-565.

Pertocarà a aquesta Comissió, sota la direcció de l'autoritat eclesiàstica territorial esmentada, dirigir l'acció pastoral litúrgica en el territori de la seva competència i promoure els estudis i les experiències necessàries cada vegada que es tracta d'adaptacions a proposar a la Seu Apostòlica.

45. (*Comissió litúrgica diocesana*). Semblantment, que hi hagi a cada diòcesi una Comissió de sagrada litúrgia amb la finalitat d'impulsar, sota la direcció del bisbe, l'acció litúrgica.

A vegades pot ser oportú que diverses diòcesis constitueixin una sola comissió que promogui de comú acord l'activitat litúrgica.

46. (*Comissions de música i d'art*). A més de la Comissió de sagrada litúrgia, han de ser constituïdes a cada diòcesi, si és possible, les Comissions de música sagrada i d'art sagrat.

Cal que aquestes tres Comissions col·laborin entre elles; més encara, sovint podrà ser oportú que formin una única Comissió.

Cap. II. El sagrat misteri eucarístic

47. El nostre Salvador, a l'última cena, la nit que havia de ser entregat, instituí el sacrifici eucarístic del seu Cos i de la seva Sang, amb el qual havia de perpetuar pels segles el sacrifici de la creu, fins al seu retorn, per confiar així a la seva estimada Esposa, l'Església, el memorial de la seva mort i de la seva resurrecció; sagrament de pietat, senyal d'unitat, vincle de caritat,[1] convit pasqual, «en el qual es rep el Crist, l'ànima s'omple de gràcia, i se'ns dóna penyora de la glòria futura».[2]

48. (*Participació dels fidels*). L'Església, doncs, encamina la seva cura sol·lícita a evitar que els fidels assisteixin com a estranys o muts espectadors a aquest misteri de fe, sinó que, entenent-lo bé per mitjà dels ritus i de les pregàries, participin en l'acció sagrada conscientment, plenament i activament; que siguin instruïts en la paraula de Déu; que es nodreixin a la taula del Cos del Senyor; que donin gràcies a Déu; que en oferir la víctima immaculada, no sols per mans del sacerdot sinó junt amb ell, aprenguin a oferir-se ells mateixos, i dia rere dia, per mitjà de Crist Mitjancer, siguin perfeccionats en la unitat amb Déu i entre ells[3] de manera que Déu sigui finalment tot en tots.

49. Per això, per tal que el sacrifici de la missa obtingui la plena eficàcia pastoral també en la forma dels ritus, el sagrat Concili, tenint presents les misses celebrades amb participació de poble, especialment el diumenge i les festes de precepte, estableix el que segueix.

50. (*Reforma de l'Ordre de la missa*). L'Ordre de la missa ha de ser revisat de manera que apareguin més clarament la natura específica de cada part i la seva connexió mútua, i sigui facilitada la piadosa i activa participació dels fidels.

Quamobrem ritus, probe servata eorum substantia, simpliciores fiant; ea omittantur quae temporum decursu duplicata fuerunt vel minus utiliter addita; restituantur vero ad pristinam sanctorum patrum normam nonnulla quae temporum iniuria deciderunt, prout opportuna vel necessaria videantur.

51. Quo ditior mensa verbi Dei paretur fidelibus, thesauri biblici largius aperiantur, ita ut, intra praestitutum annorum spatium, praestantior pars scripturarum sanctarum populo legatur.

52. Homilia, qua per anni liturgici cursum ex textu sacro fidei mysteria et normae vitae christianae exponuntur, ut pars ipsius liturgiae valde commendatur; quinimmo in missis quae diebus dominicis et festis de praecepto concurrente populo celebrantur, ne omittatur, nisi gravi de causa.

53. „Oratio communis" seu „fidelium", post evangelium et homiliam, praesertim diebus dominicis et festis de praecepto, restituatur, ut, populo eam participante, obsecrationes fiant pro sancta ecclesia, pro iis qui nos in potestate regunt, pro iis qui variis premuntur necessitatibus, ac pro omnibus hominibus totiusque mundi salute.[4]

54. Linguae vernaculae in missis cum populo celebratis congruus locus tribui possit, praesertim in lectionibus et „oratione communi", ac, pro condicione locorum, etiam in partibus quae ad populum spectant, ad normam art. 36 huius constitutionis. Provideatur tamen ut christifideles etiam lingua latina partes ordinarii missae quae ad ipsos spectant possint simul dicere vel cantare.

Sicubi tamen amplior usus linguae vernaculae in missa opportunus esse videatur, servetur praescriptum art. 40 huius constitutionis.

55. Valde commendatur illa perfectior missae participatio qua fideles post communionem sacerdotis ex eodem sacrificio corpus dominicum sumunt. Communio sub utraque specie, firmis principiis dogmaticis a concilio tridentino statutis,[5] in casibus ab apostolica sede definiendis, tum clericis et religiosis, tum laicis concedi potest, de iudicio episcoporum, veluti ordinatis in missa sacrae suae ordinationis, professis in missa religiosae suae professionis, neophytis in missa quae baptismum subsequitur.

56. Duae partes e quibus missa quodammodo constat, liturgia nempe verbi et eucharistica, tam arcte inter se coniunguntur, ut unum actum cultus efficiant. Sacra proinde synodus vehementer hortatur animarum pastores ut, in catechesi tradenda, fideles sedulo doceant de integra missa participanda, praesertim diebus dominicis et festis de praecepto.

57. § 1. Concelebratio, qua unitas sacerdotii opportune manifestatur, in ecclesia usque adhuc in usu remansit tam in oriente quam in occidente. Quare facultatem concelebrandi ad sequentes casus concilio extendere placuit:

---

[4] Cf. 1 Tm 2, 1-2.

[5] sess. XXI, *Doctrina de Communione sub utraque specie et parvulorum*, capp. 1-3, cann. 1-3: CT, *ed. cit.*, t. VIII, pp. 698-699.

Per això, els ritus, conservada fidelment la substància, han de ser simplificats; cal treure els elements que amb el pas del temps s'han repetit o afegit inútilment; en canvi, alguns elements que amb el temps foren injustament perduts han de ser restablerts d'acord amb la primitiva norma dels sants pares, en la mesura que semblin oportuns o necessaris.

51. (*Major riquesa bíblica*). Perquè la taula de la paraula de Déu sigui preparada als fidels amb més abundància, s'han d'obrir molt més els tresors bíblics, de manera que, en un determinat nombre d'anys, es llegeixi al poble la part més important de la Sagrada Escriptura.

52. (*L'homilia*). L'homilia, com a part de la mateixa litúrgia, és vivament recomanada; al llarg de l'any litúrgic hi són presentats, a partir del text sagrat, els misteris de la fe i les normes de la vida cristiana. Més encara, a les misses del diumenge i de les festes de precepte celebrades amb participació del poble, no ha de ser omesa si no hi ha un greu motiu.

53. (*«La pregària dels fidels»*). Que sigui restablerta després de l'evangeli i l'homilia, especialment els diumenges i les festes de precepte «la pregària comuna» o «dels fidels», de manera que, amb la participació del poble, es facin pregàries per la santa Església, pels governants, pels qui sofreixen diverses necessitats, per tots els homes i per la salvació de tot el món.[4]

54. (*La llengua de la missa*). Que es pugui concedir, en les misses celebrades amb participació de poble, un lloc adient a la llengua vernacla, especialment en les lectures i en «la pregària comuna», i, segons la situació dels llocs, també en les parts que corresponen al poble, segons la norma de l'art. 36 d'aquesta Constitució.

S'ha de procurar, però, que els fidels puguin recitar i cantar junts, també en llengua llatina, les parts de l'Ordre de la missa que els pertoquen.

I si en algun lloc semblava oportú un ús més ampli de la llengua vernacla en la missa, s'observarà el que prescriu l'art. 40 d'aquesta Constitució.

55. (*La comunió sota les dues espècies*). És molt recomanada aquella participació més perfecta de la missa per la qual els fidels, després de la comunió del sacerdot, reben el Cos del Senyor del mateix sacrifici.

Tot restant ferms els principis dogmàtics establerts pel Concili de Trento,[5] la comunió sota les dues espècies pot ser concedida tant als clergues i els religiosos com als laics, en casos que la Seu Apostòlica determinarà i segons el parer dels bisbes, com ara als ordenats en la missa de l'ordenació sagrada, als professos en la missa de la professió religiosa, als neòfits en la missa que segueix el baptisme.

56. (*Unitat de la missa*). Les dues parts de què, en certa manera, consta la missa, és a dir, la litúrgia de la paraula i la litúrgia eucarística, estan tan estretament unides que formen un sol acte de culte. Per això el sagrat Concili exhorta vivament els pastors d'ànimes que instrueixin acuradament els fidels, en la catequesi, per tal que participin en tota la missa, especialment el diumenge i les festes de precepte.

57. (*La concelebració*). § 1. La concelebració, en la qual es manifesta adequadament la unitat del sacerdoci, s'ha conservat fins avui en l'Església, tant a orient com a occident. Per això al Concili li ha plagut estendre la facultat de la concelebració als casos següents: ∇

1° *a*) feria V in cena Domini, tum ad missam chrismatis, tum ad missam vespertinam;

b) ad missas in conciliis, conventibus episcopalibus et synodis;

c) ad missam in benedictione abbatis.

2° Praeterea, accedente licentia ordinarii, cuius est de opportunitate concelebrationis iudicare:

a) ad missam conventualem et ad missam principalem in ecclesiis, cum utilitas christifidelium singularem celebrationem omnium sacerdotum praesentium non postulat;

b) ad missas in conventibus cuiusvis generis sacerdotum tum saecularium tum religiosorum.

§ 2. 1° Ad episcopum vero pertinet concelebrationis disciplinam in dioecesi moderari.

2° Salva tamen semper sit cuique sacerdoti facultas missam singularem celebrandi, non vero eodem tempore in eadem ecclesia, nec feria V in cena Domini.

58. Novus ritus concelebrationis conficiatur, pontificali et missali romano inserendus.

Cap. III. De ceteris sacramentis et de sacramentalibus

59. Sacramenta ordinantur ad sanctificationem hominum, ad aedificationem corporis Christi, ad cultum denique Deo reddendum; ut signa vero etiam ad instructionem pertinent. Fidem non solum supponunt, sed verbis et rebus etiam alunt, roborant, exprimunt; quare fidei sacramenta dicuntur. Gratiam quidem conferunt, sed eorum celebratio fideles optime etiam disponit ad eandem gratiam fructuose recipiendam, ad Deum rite colendum et ad caritatem exercendam.

Maxime proinde interest ut fideles signa sacramentorum facile intellegant et ea sacramenta impensissime frequentent, quae ad vitam christianam alendam sunt instituta.

60. Sacramentalia praeterea sancta mater ecclesia instituit. Quae sacra sunt signa quibus, in aliquam sacramentorum imitationem, effectus praesertim spirituales significantur et ex ecclesiae impetratione obtinentur. Per ea homines ad praecipuum sacramentorum effectum suscipiendum disponuntur et varia vitae adiuncta sanctificantur.

61. Itaque liturgia sacramentorum et sacramentalium id efficit ut fidelibus bene dispositis omnis fere eventus vitae sanctificetur gratia divina manante ex mysterio paschali passionis mortis et resurrectionis Christi, a quo omnia sacramenta et sacramentalia suam virtutem derivant; nullusque paene rerum materialium usus honestus ad finem hominem sanctificandi Deumque laudandi dirigi non possit.

62. Cum autem, successu temporum, quaedam in sacramentorum et sacramentalium ritus irrepserint, quibus eorum natura et finis nostris temporibus minus eluceant, atque adeo opus sit quaedam in eis ad nostrae aetatis necessitates accommodare, sacrosanctum concilium ea quae sequuntur de eorum recognitione decernit.

1.° *a*) al Dijous Sant, tant a la missa crismal com a la missa vespertina;
b) a les misses en els concilis, les reunions de bisbes i en els sínodes;
c) a la missa de la benedicció d'abat.
2.° A més, amb el permís de l'ordinari, al qual pertoca judicar l'oportunitat de la concelebració:
a) a la missa conventual i a la missa principal a les esglésies, quan la utilitat dels fidels no demani que tots els sacerdots presents celebrin individualment;
b) a les misses de qualsevol reunió de sacerdots, tant seculars com religiosos.
§ 2. 1.° Pertoca al bisbe regular la disciplina de la concelebració a la diòcesi.
2.° Cada sacerdot tanmateix té sempre la facultat de celebrar la missa individualment, però no al mateix temps i a la mateixa església, ni el Dijous Sant.

58. Que sigui redactat un nou ritu de la concelebració, que haurà de ser introduït en el Pontifical i en el Missal romà.

Cap. III. Els altres sagraments i els sagramentals

59. (*Definició dels sagraments*). Els sagraments s'encaminen a la santificació dels homes, a l'edificació del Cos de Crist, a donar culte a Déu; com a signe, tenen també la funció d'instruir. No solament suposen la fe, sinó que també l'alimenten, l'enrobusteixen i la manifesten amb paraules i elements rituals; per això, s'anomenen sagraments de la fe. Confereixen certament la gràcia, però la seva celebració també prepara molt bé els fidels a rebre la mateixa gràcia amb fruit, a honorar Déu degudament i a practicar la caritat.

Convé molt que els fidels entenguin fàcilment els signes dels sagraments, i s'atansin amb la més gran diligència a aquells sagrament que han estat instituïts per alimentar la vida cristiana.

60. (*Els sagramentals*). La santa mare Església, a més, ha instituït els sagramentals. Són signes sagrats amb els quals, amb una certa imitació dels sagraments, se signifiquen uns efectes sobretot espirituals, obtinguts per la impetració de l'Església. Pels sagramentals, els homes es preparen a rebre l'efecte principal dels sagraments i són santificades diverses circumstàncies de la vida.

61. D'aquesta manera la litúrgia dels sagraments i dels sagramentals fa que se santifiqui gairebé cada esdeveniment de la vida dels fidels ben preparats, per la gràcia divina que brolla del misteri pasqual de la passió, mort i resurrecció de Crist, del qual reben la força tots els sagraments i els sagramentals; i així gairebé tot ús honest de les coses materials pot ser adreçat a santificar l'home i a lloar Déu.

62. (*Reforma dels ritus sacramentals*). Però, ja que en el curs dels segles s'han introduït en els ritus dels sagraments i dels sagramentals certs elements que avui en fan menys clars la natura i el fi, i és necessari fer-hi algunes adaptacions a les exigències del nostre temps, el sagrat Concili determina el següent sobre llur revisió.

63. Cum haud raro in administratione sacramentorum et sacramentalium valde utilis esse possit apud populum linguae vernaculae usurpatio, amplior locus huic tribuatur, iuxta normas quae sequuntur:

a) In administratione sacramentorum et sacramentalium lingua vernacula adhiberi potest ad normam art. 36;

b) Iuxta novam ritualis romani editionem, ritualia particularia, singularum regionum necessitatibus, etiam quoad linguam, accommodata, a competenti ecclesiastica auctoritate territoriali de qua in art. 22 § 2 huius constitutionis quam primum parentur, et, actis ab apostolica sede recognitis, in regionibus ad quas pertinet adhibeantur. In iis autem ritualibus vel peculiaribus collectionibus rituum conficiendis, ne omittantur instructiones, in rituali romano singulis ritibus praepositae, sive pastorales et rubricales, sive quae peculiare momentum sociale habent.

64. Instauretur catechumenatus adultorum pluribus gradibus distinctus, de iudicio ordinarii loci in usum deducendus; quo fiat ut tempus catechumenatus, aptae institutioni destinatum, sacris ritibus successivis temporibus celebrandis, sanctificari possit.

65. In terris missionum, praeter ea quae in traditione christiana habentur, illa etiam elementa initiationis admitti liceat, quae apud unumquemque populum in usu esse reperiuntur, quatenus ritui christiano accommodari possunt, ad normam art. 37-40 huius constitutionis.

66. Uterque ritus baptizandi adultos, tum simplicior, tum, ratione habita catechumenatus instaurati, solemnior, recognoscatur; et missali romano missa propria „In collatione baptismi" inseratur.

67. Ritus baptizandi parvulos recognoscatur et verae infantium condicioni accommodetur; partes etiam parentum et patrinorum eorumque officia, in ipso ritu, magis pateant.

68. In ritu baptismi ne desint accommodationes, de iudicio ordinarii loci adhibendae, pro magno baptizandorum concursu. Conficiatur item ordo brevior quo, praesertim in terris missionum, catechistae, et generatim, in periculo mortis, fideles, absente sacerdote vel diacono, uti possint.

69. Loco ritus qui „ordo supplendi omissa super infantem baptizatum" appellatur, novus conficiatur quo apertius et congruentius indicetur infantem, qui ritu brevi baptizatus fuerit, iam receptum esse in ecclesiam. Item novus ritus conficiatur pro valide iam baptizatis, ad sacra catholica conversis, quo significetur eos in ecclesiae communionem admitti.

70. Aqua baptismalis, extra tempus paschale, in ipso ritu baptismi probata formula breviore benedici potest.

71. Ritus confirmationis recognoscatur etiam ut huius sacramenti intima connexio cum tota initiatione christiana clarius eluceat; quapropter renovatio promissionum baptismi convenienter ipsam sacramenti susceptionem praecedet.

Confirmatio, pro opportunitate, intra missam conferri potest; ad ritum autem extra missam quod attinet, paretur formula ad modum introductionis adhibenda.

63. (*La llengua*). Donat que sovint en l'administració dels sagraments i dels sagramentals pot ser molt útil per al poble l'ús de la llengua vernacla, que li sigui concedida una part més ampla segons les normes següents:

a) En l'administració dels sagraments i dels sagramentals es pot usar la llengua vernacla segons la norma de l'art. 36.

b) Segons la nova edició del Ritual romà, la competent autoritat eclesiàstica territorial esmentada a l'art. 22 § 2 d'aquesta Constitució, ha de preparar com més aviat millor els Rituals particulars adaptats a les necessitats de cada regió, fins i tot pel que fa a llengua; aquests Rituals seran usats a les respectives regions després de la revisió per part de la Seu Apostòlica. En l'elaboració d'aquests Rituals o Col·leccions particulars de ritus no s'hi han d'ometre les instruccions, posades al començament de cada ritu en el Ritual romà, tant les pastorals i de rúbriques com les que tenen una peculiar importància social.

64. (*El catecumenat d'adults*). S'ha de restablir el catecumenat dels adults, distribuït en diversos graus, la implantació del qual depèn del judici de l'ordinari del lloc, de manera que el temps del catecumenat, destinat a una convenient instrucció, pugui ser santificat amb ritus sagrats a celebrar en temps successius.

65. Que sigui permès en terres de missió d'admetre, ultra els elements de tradició cristiana, també aquells elements d'iniciació en ús en cada poble, en la mesura que puguin ser adaptats al ritu cristià, segons la norma dels arts. 37-40 d'aquesta Constitució.

66. (*Els ritus baptismals*). Han de ser revisats tots dos ritus baptismals dels adults, tant el més senzill com el més solemne, tenint en compte la restauració del catecumenat; i que sigui inserida en el Missal romà una missa pròpia «En l'administració del baptisme».

67. S'ha de revisar el ritu del baptisme d'infants i s'ha d'acomodar a llur situació real. En el ritu han de ser posats més en relleu també el paper i els deures dels pares i dels padrins.

68. Que en el ritu del baptisme no manquin certes adaptacions a usar a criteri de l'ordinari del lloc, quan siguin molts els qui s'han de batejar. També s'ha d'elaborar un ritu més breu que pugui ser usat, especialment a terres de missió, pels catequistes i, en general, en perill de mort, pels fidels, quan manqui un sacerdot o un diaca..

69. En comptes de l'anomenat «Ritu per suplir les cerimònies omeses sobre un infant ja batejat», que se'n prepari un altre de nou, en el qual s'expressi, d'una manera més clara i escaient, que l'infant, batejat amb ritu breu, ja havia estat rebut a l'Església.

També cal elaborar un ritu per als qui, ja batejats vàlidament, es converteixen a l'Església catòlica, en el qual se signifiqui que són admesos a la comunió de l'Església.

70. Fora del temps pasqual, l'aigua baptismal pot ser beneïda en el mateix ritu del baptisme, amb una fórmula aprovada, més breu.

71. (*La confirmació*). Que sigui revisat el ritu de la confirmació, també perquè es vegi més clarament l'íntima connexió d'aquest sagrament amb tota la iniciació cristiana; per això la renovació de les promeses baptismals precedirà convenient la recepció d'aquest sagrament.

Quan es consideri oportú, la confirmació podrà ser conferida durant la missa; referent al ritu fora de la missa, que es prepari una fórmula que serveixi d'introducció.

72. Ritus et formulae paenitentiae ita recognoscantur, ut naturam et effectum sacramenti clarius exprimant.

73. „Extrema unctio", quae etiam et melius „unctio infirmorum" vocari potest, non est sacramentum eorum tantum qui in extremo vitae discrimine versantur. Proinde tempus opportunum eam recipiendi iam certe habetur cum fidelis incipit esse in periculo mortis propter infirmitatem vel senium.

74. Praeter ritus seiunctos unctionis infirmorum et viatici, conficiatur ordo continuus secundum quem unctio aegroto conferatur post confessionem et ante receptionem viatici.

75. Unctionum numerus pro opportunitate accommodetur, et orationes ad ritum unctionis infirmorum pertinentes ita recognoscantur, ut respondeant variis condicionibus infirmorum, qui sacramentum suscipiunt.

76. Ritus ordinationum, sive quoad caeremonias sive quoad textus, recognoscantur. Allocutiones episcopi, initio cuiusque ordinationis aut consecrationis, fieri possunt lingua vernacula.

In consecratione episcopali impositionem manuum fieri licet ab omnibus episcopis praesentibus.

77. Ritus celebrandi matrimonium, qui exstat in rituali romano, recognoscatur et ditior fiat, quo clarius gratia sacramenti significetur et munera coniugum inculcentur.

„Si quae provinciae ... aliis laudabilibus consuetudinibus et caeremoniis" in celebrando matrimonii sacramento „utuntur, eas omnino retineri sancta synodus vehementer optat".[1]

Insuper competenti auctoritati ecclesiasticae territoriali, de qua in art. 22 § 2 huius constitutionis, relinquitur facultas, ad normam art. 63, exarandi ritum proprium usibus locorum et populorum congruentem, firma tamen lege ut sacerdos assistens requirat excipiatque contrahentium consensum.

78. Matrimonium ex more intra missam celebretur, post lectionem evangelii et homiliam, ante „orationem fidelium". Oratio super sponsam, ita opportune emendata ut aequalia officia mutuae fidelitatis utriusque sponsi inculcet, dici potest lingua vernacula.

Si vero sacramentum matrimonii sine missa celebratur, epistola et evangelium missae pro sponsis legantur in initio ritus et benedictio sponsis semper impertiatur.

79. Sacramentalia recognoscantur, ratione habita normae primariae de conscia, actuosa et facili participatione fidelium, et attentis nostrorum temporum necessitatibus. In ritualibus recognoscendis ad normam art. 63, etiam nova sacramentalia, prout necessitas expostulat, addi possunt.

Benedictiones reservatae perpaucae sint, et in favorem tantum episcoporum vel ordinariorum.

---

[1] Conc. Trid., sess. XXIV, Decr. *De reformatione*, cap. 1: CT, *ed. cit.*, t. IX. *Actorum* pars VI, Friburgi Brisgoviae 1924, p. 969. Cf. *Rituale romanum*, tit. VIII, c. II, n. 6.

72. (*La penitència*). Que es revisin el ritu i les fórmules de la penitència de manera que expressin més clarament la natura i l'efecte del sagrament.

73. (*La unció dels malalts*). L'«extrema unció», que pot ser anomenada també, i millor, «unció dels malalts», no és el sagrament solament dels qui es troben al final de la vida. Per això, el temps oportú per a rebre-la és certament quan el fidel, per malaltia o per vellesa, comença a estar en perill de mort.

74. A més dels ritus distints de la unció dels malalts i del viàtic, cal compondre també un ritu continu, segons el qual la unció sigui conferida al malalt després de la confessió i abans de rebre el viàtic.

75. El nombre de les uncions s'ha d'acomodar segons l'oportunitat, i les oracions que acompanyin el ritu de la unció dels malalts han de ser revisades de manera que responguin a les diverses situacions dels malalts que reben el sagrament.

76. (*Les ordenacions*). Els ritus de les ordenacions han de ser revisats, tant les cerimònies com els textos. Les al·locucions del bisbe, al començament de cada ordenació o consagració, poden ser fetes en llengua vernacla.

En la consagració episcopal és permès que la imposició de les mans sigui feta per tots els bisbes presents.

77. (*El matrimoni*). S'ha de revisar i enriquir el ritu de la celebració del matrimoni que hi ha al Ritual romà, de manera que sigui significada més clarament la gràcia del sagrament i siguin inculcats els deures dels cònjuges.

«Si alguna regió usa», en la celebració del sagrament del matrimoni, «altres lloables costums i cerimònies, el sant Concili desitja vivament que siguin conservats totalment».[1]

A més, a la competent autoritat eclesiàstica territorial esmentada a l'art. 22 § 2 d'aquesta Constitució, li és deixada la facultat de preparar, segons la norma de l'art. 63, un ritu propi que respongui als usos dels llocs i dels pobles, tot restant ferma la llei segons la qual el sacerdot assistent demani i rebi el consentiment dels contraents.

78. Habitualment el matrimoni se celebrarà durant la missa, després de la lectura de l'evangeli i l'homilia, abans de «la pregària dels fidels». L'oració per la núvia, oportunament esmenada de manera que inculqui la igualtat dels dos esposos en les obligacions de mútua fidelitat, pot ser dita en llengua vernacla.

Però si el sagrament del matrimoni és celebrat sense missa, que es llegeixin a l'inici del ritu l'epístola i l'evangeli de la missa de casament i es doni sempre la benedicció als nuvis.

79. (*Sagramentals*). S'han de revisar els sagramentals, tenint present el principi fonamental d'una participació conscient, activa i fàcil dels fidels i considerant també les necessitats dels nostres temps. En la revisió dels Rituals segons la norma de l'art. 63 es poden afegir, si la necessitat ho demana, també nous sagramentals.

Les benediccions reservades han de ser poquíssimes, i només a favor dels bisbes o dels ordinaris.

Provideatur ut quaedam sacramentalia, saltem in specialibus rerum adiunctis et de iudicio ordinarii, a laicis congruis qualitatibus praeditis, administrari possint.

80. Ritus consecrationis virginum, qui in pontificali romano habetur, recognitioni subiciatur.

Conficiatur praeterea ritus professionis religiosae et renovationis votorum, qui ad maiorem unitatem, sobrietatem et dignitatem conferat, ab iis qui professionem vel votorum renovationem intra missam peragunt, salvo iure particulari, assumendus.

Professio religiosa laudabiliter intra missam fiet.

81. Ritus exsequiarum paschalem mortis christianae indolem manifestius exprimat, atque condicionibus et traditionibus singularum regionum, etiam quoad colorem liturgicum, melius respondeat.

82. Recognoscatur ritus sepeliendi parvulos, ac propria missa donetur.

Cap. IV. De Officio divino

83. Summus novi atque aeterni testamenti sacerdos, Christus Iesus, humanam naturam assumens, terrestri huic exsilio hymnum illum invexit, qui in supernis sedibus per omne aevum canitur. Universam hominum communitatem ipse sibi coagmentat, eandemque in divino hoc concinendo laudis carmine secum consociat.

Illud enim sacerdotale munus per ipsam suam ecclesiam pergit, quae non tantum eucharistia celebranda, sed etiam aliis modis, praesertim officio divino persolvendo, Dominum sine intermissione laudat et pro totius mundi salute interpellat.

84. Divinum officium ex antiqua traditione christiana ita est constitutum ut totus cursus diei ac noctis per laudem Dei consecretur. Cum vero mirabile illud laudis canticum rite peragunt sacerdotes aliique ad hanc rem ecclesiae instituto deputati vel christifideles una cum sacerdote forma probata orantes, tunc vere vox est ipsius sponsae, quae sponsum alloquitur, immo etiam oratio Christi cum ipsius corpore ad Patrem.

85. Omnes proinde qui haec praestant, tum ecclesiae officium explent, tum summum sponsae Christi honorem participant, quia laudes Deo persolventes stant ante thronum Dei nomine matris ecclesiae.

86. Sacerdotes sacro pastorali ministerio addicti eo maiore fervore horarum laudes persolvent, quo vividius conscii erunt sibi observandum esse monitum Pauli: „Sine intermissione orate“ (1 Th 5, 17); operi enim in quo laborant Dominus solus efficacitatem et incrementum dare potest, qui dixit: „Sine me nihil potestis facere“ (Io 15, 5); propterea apostoli, diaconos instituentes, dixerunt: „Nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus“ (Ac 6, 4).

87. Ut autem divinum officium, sive a sacerdotibus sive ab aliis ecclesiae membris melius et perfectius in rerum adiunctis peragatur, sacrosancto concilio, instaurationem ab apostolica sede feliciter inceptam persequenti, de officio iuxta ritum romanum ea quae sequuntur placuit decernere.

Cal preveure que alguns sagramentals, almenys en particulars circumstàncies i a judici de l'ordinari, puguin ser administrats per laics dotats de les qualitats convenients.

80. (*La professió religiosa*). Que sigui revisat el ritu de la consagració de les verges que es troba en el Pontifical romà.

Que s'elabori, a més, un ritu de la professió religiosa i de la renovació dels vots, que contribueixi a una major unitat, sobrietat i dignitat, i que, tot respectant els drets particulars, haurà de ser adoptat pels qui fan la professió o la renovació dels vots durant la missa.

És lloable que la professió religiosa es faci durant la missa.

81. (*Els ritus fúnebres*). El ritu de les exèquies ha d'expressar més obertament el caràcter pasqual de la mort cristiana i ha de respondre millor a les condicions i a les tradicions de cada regió, àdhuc pel que fa al color litúrgic.

82. S'ha de revisar el ritu de la sepultura dels infants i dotar-lo de missa pròpia.

Cap. IV. L'Ofici diví

83. (*L'Ofici diví, obra de Crist i de l'Església*). El Gran Sacerdot de la nova i eterna Aliança, Jesucrist, assumint la natura humana, ha introduït en aquest exili terrestre aquell himne que és eternament cantat al cel. Ell uneix a si mateix tota la comunitat dels homes, i se l'associa en entonar aquest diví cant de lloança.

En efecte, aquest ministeri sacerdotal continua per mitjà de la seva mateixa Església, que lloa el Senyor sense parar i intercedeix per la salvació de tot el món, no sols amb la celebració de l'eucaristia, sinó també d'altres maneres, especialment amb la celebració de l'Ofici diví.

84. L'Ofici diví, per antiga tradició cristiana, és constituït de tal manera que santifiqui tot el curs del dia i de la nit per mitjà de la lloança de Déu. I quan per celebrar degudament aquest admirable cant de lloança hi són destinats els sacerdots i altres persones per un precepte de l'Església, o els fidels que preguen juntament amb el sacerdot en la forma aprovada, llavors és realment la veu de l'Esposa mateixa que parla a l'Espòs; més encara, és la pregària de Crist, que en unió amb el seu cos, eleva al Pare.

85. Per tant, tots els qui ho practiquen, compleixen el deure de l'Església i participen en l'honor suprem de l'Esposa de Crist perquè, tributant lloances a Déu, estan davant el tron de Déu en nom de la mare Església.

86. (*Fecunditat de l'Ofici diví*). Els sacerdots dedicats al sagrat ministeri pastoral executaran les lloances de les Hores amb més fervor com més profundament estaran convençuts del deure d'observar l'advertiment de Pau: «Pregueu contínuament» (1Te 5,17). En efecte, només el Senyor pot donar eficàcia i creixença a l'obra en què treballen, ell que ha dit: «Sense mi no podeu fer res» (Jn 15,5). Per això els Apòstols, en instituir els diaques, van dir: «Nosaltres continuarem dedicats a la pregària i al servei de la paraula» (Ac 6,4).

87. Però, per tal que els sacerdots i els altres membres de l'Església puguin celebrar millor i més perfectament l'Ofici diví en les diverses circumstàncies, ha plagut al sagrat Concili, continuant la reforma feliçment iniciada per la Seu Apostòlica, establir el que segueix pel que fa a l'Ofici segons el ritu romà.

88. Cum sanctificatio diei sit finis officii, cursus horarum traditus ita instauretur ut horis veritas temporis, quantum fieri potest, reddatur, simulque ratio habeatur vitae hodiernae condicionum in quibus versantur praesertim ii qui operibus apostolicis incumbunt.

89. Itaque, in instauratione officii, hae normae serventur:

a) Laudes, ut preces matutinae, et vesperae, ut preces vespertinae, ex venerabili universae ecclesiae traditione duplex cardo officii cotidiani, horae praecipuae habendae sunt et ita celebrandae;

b) Completorium ita instruatur, ut fini diei apte conveniat;

c) Hora quae matutinum vocatur, quamvis in choro indolem nocturnae laudis retineat, ita accommodetur ut qualibet diei hora recitari possit, et e psalmis paucioribus lectionibusque longioribus constet;

d) Hora prima supprimatur;

e) In choro, horae minores tertia, sexta, nona serventur. Extra chorum e tribus unam seligere licet, diei tempori magis congruentem.

90. Cum praeterea officium divinum, utpote oratio publica ecclesiae, sit fons pietatis et orationis personalis nutrimentum, obsecrantur in Domino sacerdotes aliique omnes divinum officium participantes, ut in eo persolvendo mens concordet voci; ad quod melius assequendum, liturgicam et biblicam, praecipue psalmorum, institutionem sibi uberiorem comparent.

In instauratione vero peragenda, venerabilis ille romani officii saecularis thesaurus ita aptetur, ut latius et facilius eo frui possint omnes quibus traditur.

91. Ut cursus horarum, in art. 89 propositus, reapse observari possit, psalmi non amplius per unam hebdomadam, sed per longius temporis spatium distribuantur.

Opus recognitionis psalterii, feliciter inchoatum, quamprimum perducatur ad finem, respectu habito latinitatis christianae, usus liturgici etiam in cantu, necnon totius traditionis latinae ecclesiae.

92. Ad lectiones quod attinet, haec serventur:

a) lectio sacrae scripturae ita ordinetur, ut thesauri verbi divini in pleniore amplitudine expedite adiri possint;

b) lectiones de operibus patrum, doctorum et scriptorum ecclesiasticorum depromendae melius seligantur;

c) passiones seu vitae sanctorum fidei historicae reddantur.

93. Hymni, quantum expedire videtur, ad pristinam formam restituantur, iis demptis vel mutatis quae mythologiam sapiunt aut christianae pietati minus congruunt. Recipiantur quoque, pro opportunitate, alii qui in hymnorum thesauro inveniuntur.

94. Praestat, sive ad diem revera sanctificandum, sive ad ipsas horas cum fructu spirituali recitandas, ut in horarum absolutione tempus servetur, quod proxime accedat ad tempus verum uniuscuiusque horae canonicae.

95. Communitates choro obligatae, praeter missam conventualem, tenentur officium divinum cotidie in choro celebrare, et quidem:

a) totum officium, ordines canonicorum, monachorum et monialium,

88. (*L'autenticitat de cada hora*). Ja que la finalitat de l'Ofici és la santificació del dia, l'ordenament tradicional de les Hores ha de ser revisat de tal manera que, tant com es pugui, corresponguin al temps veritable; al mateix temps s'han de tenir presents les condicions de la vida actual en què es troben especialment els qui es dediquen a les obres apostòliques.

89. (*Normes per a la reforma de l'Ofici*). Per tant, en la reforma de l'Ofici, s'observaran aquestes normes:

a) Les laudes, com a pregària del matí, i les vespres, com a pregària del capvespre, que, segons la tradició de l'Església, són els dos pols de l'Ofici diari, han de ser considerades les Hores principals i celebrades com a tals.

b) Les Completes han de ser estructurades que s'adaptin bé al final del dia.

c) L'hora anomenada Matines, tot conservant en el cor el caràcter de lloança nocturna, serà adaptada de tal manera que pugui ser recitada a qualsevol hora del dia, i consti de menys salms i de lectures més llargues.

d) L'hora de Prima serà suprimida.

e) Al cor es mantindran les hores menors de Tèrcia, Sexta i Nona. Fora del cor se'n pot triar una de les tres, la que més correspongui al moment del dia.

90. (*L'Ofici diví, font de pietat*). A més, ja que l'Ofici diví, com a pregària pública de l'Església, és font de pietat i aliment de la pregària personal, els sacerdots i tots els altres que hi participen són pregats que, en executar-lo, l'esperit concordi amb la veu; per aconseguir-ho millor, que es procurin una més rica formació litúrgica i bíblica, sobretot dels salms.

En fer la reforma, el venerable i secular tresor de l'Ofici romà serà adaptat de tal manera que puguin fruir-ne més amplament i més fàcilment tots aquells a qui és confiat.

91. (*El salteri*). Per tal que l'ordenament de les Hores proposat a l'art. 89 pugui ser realment observat, els salms ja no han de ser distribuïts al llarg d'una setmana, sinó en un espai de temps més llarg.

El treball de revisió del salteri, feliçment començat, ha de ser dut a terme al més aviat possible, tenint present el llatí cristià, l'ús litúrgic àdhuc en el cant, i també tota la tradició de l'Església llatina.

92. (*Les lectures*). Pel que fa a les lectures, s'observarà això:

a) La lectura de la Sagrada Escriptura que sigui ordenada de tal manera que els tresors de la paraula divina puguin estar a l'abast més fàcilment amb més plena abundància.

b) Les lectures preses de les obres dels pares, dels doctors i dels escriptors eclesiàstics han de ser més ben triades.

c) Les passions o vides dels sants han de ser restablertes a la veritat històrica.

93. (*Els himnes*). Els himnes, tal com sembli convenient, han de ser restituïts a la forma original, traient-ne o canviant-hi allò que té regust mitològic o que és menys convenient a la pietat cristiana. Si cal, se n'admetran també altres que es troben en el tresor dels himnes.

94. (*El temps de les Hores*). Per santificar de debò el dia i per resar les Hores mateixes amb fruit espiritual, convé observar en la recitació el temps que correspon aproximadament al moment real de cada hora canònica.

95. (*Obligació*). Les comunitats obligades al cor, a més de la missa conventual, tenen el deure de celebrar al cor, cada dia, l'Ofici diví, i precisament:

a) tot l'Ofici, els ordes de canonges, de monjos i de monges, ∇

aliorumque regularium ex iure vel constitutionibus choro adstrictorum;

b) capitula cathedralia vel collegialia, eas partes officii, quae sibi a iure communi vel particulari imponuntur;

c) omnes autem illarum communitatum sodales, qui sunt aut in ordinibus maioribus constituti aut solemniter professi, conversis exceptis, debent eas horas canonicas soli recitare, quas in choro non persolvunt.

96. Clerici choro non obligati, si sunt in ordinibus maioribus constituti, cotidie, sive in communi, sive soli, obligatione tenentur totum officium persolvendi, ad normam art. 89.

97. Opportunae commutationes divini officii cum actione liturgica a rubricis definiantur.

In casibus singularibus iustaque de causa, ordinarii possunt subditos suos ab obligatione officium recitandi ex toto vel ex parte dispensare vel id commutare.

98. Sodales cuiusvis instituti status perfectionis, qui, vi constitutionum, partes aliquas divini officii absolvunt, orationem publicam ecclesiae agunt.

Item, publicam ecclesiae orationem agunt, si quod parvum officium, vi constitutionum, recitant, dummodo in modum officii divini confectum ac rite approbatum sit.

99. Cum officium divinum sit vox ecclesiae seu totius corporis mystici Deum publice laudantis, suadetur ut clerici choro haud obligati, ac praesertim sacerdotes conviventes vel in unum convenientes, aliquam saltem divini officii partem in communi persolvant.

Omnes autem sive in choro sive in communi officium persolventes munus sibi concreditum quam perfectissime, tam interna animi devotione quam externa agendi ratione, peragant.

Praestat insuper ut officium in choro et in communi, pro opportunitate, cantetur.

100. Curent animarum pastores ut horae praecipuae, praesertim vesperae, diebus dominicis et festis sollemnioribus, in ecclesia communiter celebrentur. Commendatur ut et ipsi laici recitent officium divinum, vel cum sacerdotibus, vel inter se congregati, quin immo unusquisque solus.

101. § 1) Iuxta saecularem traditionem ritus latini, in officio divino lingua latina clericis servanda est, facta tamen ordinario potestate usum versionis vernaculae ad normam art. 36 confectae concedendi, singulis pro casibus, iis clericis, quibus usus linguae latinae grave impedimentum est quominus officium debite persolvant.

§ 2) Monialibus, necnon sodalibus, sive viris non clericis sive mulieribus, institutorum statuum perfectionis, in officio divino, etiam in choro celebrando, concedi potest a superiore competente ut lingua vernacula utantur, dummodo versio approbata sit.

§ 3) Quivis clericus officio divino adstrictus, si officium divinum una cum coetu fidelium, vel cum iis qui sub § 2 recensentur, lingua vernacula celebrat, suae obligationi satisfacit, dummodo textus versionis sit approbatus.

i d'altres regulars obligats al cor per dret o en virtut de les constitucions;

b) aquelles parts de l'Ofici que els són imposades pel dret comú o pel particular, els capítols de les catedrals i de les col·legiates;

c) i tots els membres d'aquestes comunitats que han rebut els ordes majors o han professat solemnement, llevat dels conversos, han de recitar individualment aquelles Hores canòniques que no executen al cor.

96. Els clergues no obligats al cor, si han rebut els ordes majors, són obligats, cada dia a recitar tot l'Ofici, en comú o individualment, segons la norma de l'art. 89.

97. Les rúbriques definiran les oportunes commutacions de l'Ofici diví per una acció litúrgica.

En casos particulars i per una causa justa, els ordinaris poden dispensar, en tot o en part, els propis súbdits de l'obligació de recitar l'Ofici, o commutar-lo.

98. Els membres de qualsevol institut dels estats de perfecció que, en virtut de les constitucions, reciten alguna part de l'Ofici diví, fan oració pública de l'Església.

També en fan si, en virtut de les constitucions, reciten algun petit Ofici, mentre sigui compost a manera d'Ofici diví i degudament aprovat.

99. (*Execució en comú*). Ja que l'Ofici diví és la veu de l'Església, o sigui de tot el Cos místic que lloa Déu públicament, els clergues no obligats al cor i especialment els sacerdots que conviuen o es troben junts són pregats de recitar en comú almenys alguna part de l'Ofici diví.

I tots els qui executen l'Ofici al cor o en comú han de complir el deure que els ha estat encomanat amb la màxima perfecció, tant per la devoció interna de l'ànima com pel comportament exterior.

A més, convé que, segons l'oportunitat, l'ofici en el cor i en comú sigui cantat.

100. (*La participació dels fidels*). Els pastors d'ànimes procuraran que les Hores principals, sobretot les Vespres, siguin celebrades a l'església amb participació comuna, els diumenges i les festes més solemnes. Es recomana que àdhuc els laics recitin l'Ofici diví o amb els sacerdots, o reunits ells amb ells, o bé fins i tot ells sols.

101. (*Llatí i llengua vernacla*). § 1. Segons la secular tradició del ritu llatí, els clergues han de conservar el llatí en l'Ofici diví. L'ordinari, tanmateix, té la potestat de concedir l'ús de la versió en llengua vernacla, preparada d'acord amb l'art. 36, en casos individuals, a aquells clergues per als quals l'ús del llatí constitueix un greu impediment a l'acompliment de l'Ofici en la forma deguda.

§ 2. A les monges i als membres dels instituts dels estats de perfecció, tant homes no clergues com dones, el superior competent pot concedir l'ús de la llengua vernacla en l'Ofici diví, fins i tot en la celebració al cor, mentre la versió sigui aprovada.

§ 3. Qualsevol clergue obligat a l'Ofici diví, si el recita en llengua vernacla amb els fidels o amb les persones esmentades al § 2, satisfà la seva obligació, si el text de la traducció és aprovat.

Cap. V. De anno liturgico

102. Pia mater ecclesia suum esse ducit sponsi sui divini opus salutiferum, statis diebus per anni decursum, sacra recordatione celebrare. In unaquaque hebdomada, die quam dominicam vocavit, memoriam habet resurrectionis Domini, quam semel etiam in anno, solemnitate maxima paschatis, una cum beata ipsius passione, frequentat.

Totum vero Christi mysterium per anni circulum explicat, ab incarnatione et nativitate usque ad ascensionem, ad diem pentecostes et ad exspectationem beatae spei et adventus Domini.

Mysteria redemptionis ita recolens, divitias virtutum atque meritorum Domini sui, adeo ut omni tempore quodammodo praesentia reddantur, fidelibus aperit, qui ea attingant et gratia salutis repleantur.

103. In hoc annuo mysteriorum Christi circulo celebrando, sancta ecclesia beatam Mariam Dei genetricem cum peculiari amore veneratur, quae indissolubili nexu cum Filii sui opere salutari coniungitur; in qua praecellentem redemptionis fructum miratur et exaltat, ac veluti in purissima imagine, id quod ipsa tota esse cupit et sperat cum gaudio contemplatur.

104. Memorias insuper martyrum aliorumque sanctorum, qui per multiformem Dei gratiam ad perfectionem provecti, atque aeternam iam adepti salutem, Deo in caelis laudem perfectam decantant ac pro nobis intercedunt, circulo anni inseruit ecclesia. In sanctorum enim nataliciis praedicat paschale mysterium in sanctis cum Christo compassis et conglorificatis, et fidelibus exempla eorum proponit, omnes per Christum ad Patrem trahentia, eorumque meritis Dei beneficia impetrat.

105. Variis denique anni temporibus iuxta traditas disciplinas, ecclesia fidelium eruditionem perficit, per pias animi et corporis exercitationes, instructionem, precationem, paenitentiae et misericordiae opera. Quapropter placuit sacrosancto concilio ea quae sequuntur decernere.

106. Mysterium paschale ecclesia, ex traditione apostolica, quae originem ducit ab ipsa die resurrectionis Christi, octava quaque die celebrat, quae dies Domini seu dies dominica merito nuncupatur. Hac enim die christifideles in unum convenire debent ut, verbum Dei audientes et eucharistiam participantes, memores sint passionis, resurrectionis et gloriae domini Iesu, et gratias agant Deo qui eos „regeneravit in spem vivam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis" (1 Pt 1, 3). Itaque dies dominica est primordialis dies festus, qui pietati fidelium proponatur et inculcetur, ita ut etiam fiat dies laetitiae et vacationis ab opere. Aliae celebrationes, nisi revera sint maximi momenti, ipsi ne praeponantur, quippe quae sit fundamentum et nucleus totius anni liturgici.

107. Annus liturgicus ita recognoscatur ut, servatis aut restitutis sacrorum temporum traditis consuetudinibus et disciplinis iuxta nostrae aetatis condiciones, ipsorum indoles nativa retineatur ad fidelium pietatem debite alendam in celebrandis mysteriis redemptionis christianae, maxime vero mysterio paschali. Accommodationes autem, secundum locorum condiciones, si quae forte necessariae sint, fiant ad normam art. 39 et 40.

Cap. V. L'any litúrgic

102. (*Sentit de l'any litúrgic*). La santa mare Església considera que li pertoca de celebrar amb un record sagrat, en dies determinats dintre del curs de l'any, l'obra salvadora del seu Espòs diví. Cada setmana, el dia que ha anomenat «del Senyor», fa memòria de la resurrecció del Senyor, que, a més, una vegada l'any, junt amb la seva benaurada passió, celebra per Pasqua, la més gran de les solemnitats.

Desplega tot el misteri de Crist en el cicle de l'any, des de l'Encarnació i el Nadal fins a l'Ascensió, la Pentecosta i l'espera de la benaurada esperança i de la vinguda del Senyor.

Commemorant així els misteris de la redempció, obre als fidels les riqueses de les accions salvífiques i dels mèrits del seu Senyor, fins al punt que d'alguna manera les fa en tot temps, perquè s'hi posin en contacte i s'omplin de la gràcia de la salvació.

103. En la celebració d'aquest cicle anual dels misteris de Crist, la santa Església venera amb un amor especial la benaurada Maria, Mare de Déu, unida indissolublment a l'obra salvífica del seu Fill; en Maria admira i exalta el fruit més excels de la redempció, i contempla amb joia, com en una imatge puríssima, allò que tota ella desitja i espera ser.

104. L'Església ha introduït, a més, en el cicle de l'any també les memòries dels màrtirs i dels altres sants que, elevats a la perfecció amb l'ajut de la multiforme gràcia de Déu i ja en possessió de la salvació eterna, al cel canten a Déu la lloança perfecta i intercedeixen per nosaltres. Perquè en el natalici dels sants, l'Església proclama el misteri pasqual en els sants que han sofert amb Crist i han estat glorificats amb ell, i proposa als fidels llurs exemples, que atreuen tothom cap al Pare pel mitjà de Crist, i obté per llurs mèrits els beneficis de Déu.

105. En fi, en els diversos temps de l'any, segons disciplines tradicionals, l'Església completa la formació dels fidels a través de les piadoses pràctiques espirituals i corporals, la instrucció, la pregària, les obres de penitència i de misericòrdia. Per això al sagrat Concili li ha plagut d'establir el que segueix.

106. (*El diumenge*). Seguint una tradició apostòlica, que té origen en el dia mateix de la resurrecció de Crist, l'Església celebra el misteri pasqual cada vuit dies, en l'anomenat amb raó dia del Senyor o diumenge. Aquest dia, en efecte, els fidels han de reunir-se en assemblea perquè, escoltant la paraula de Déu i participant en l'eucarista, facin memòria de la passió, de la resurrecció i de la glòria del Senyor Jesús, i donin gràcies a Déu que els «ha regenerat en l'esperança viva gràcies a la resurrecció de Jesucrist d'entre els morts» (1Pe 1,3). Per això, el diumenge és el dia de festa primordial que ha de ser proposat i inculcat a la pietat dels fidels, de manera que esdevingui també dia d'alegria i d'abstenció del treball. No se li han d'anteposar altres celebracions que no siguin de màxima importància, perquè el diumenge és el fonament i el nucli de tot l'any litúrgic.

107. (*Reforma de l'any litúrgic*). L'any litúrgic ha de ser revisat de manera que, conservats o restituïts els costums i els ordenaments tradicionals dels temps sagrats segons les condicions de la nostra època, en sigui mantingut el caràcter original per alimentar degudament la pietat dels fidels en la celebració dels misteris de la redempció cristiana, però sobretot del misteri pasqual. I les adaptacions segons les condicions dels llocs, si són necessàries, es faran segons la norma dels arts. 39 i 40.

108. Fidelium animi dirigantur imprimis ad dies festos Domini, quibus mysteria salutis per annum celebrantur. Proinde proprium de tempore aptum suum locum obtineat super festa sanctorum, ut integer mysteriorum salutis cyclus debito modo recolatur.

109. Duplex indoles temporis quadragesimalis, quod praesertim per memoriam vel praeparationem baptismi et per paenitentiam fideles, instantius verbum Dei audientes et orationi vacantes, componit ad celebrandum paschale mysterium, tam in liturgia quam in catechesi liturgica pleniore in luce ponatur. Proinde:

a) elementa baptismalia liturgiae quadragesimalis propria abundantius adhibeantur; quaedam vero ex anteriore traditione, pro opportunitate, restituantur;

b) idem dicatur de elementis paenitentialibus. Quoad catechesim autem animis fidelium inculcetur, una cum consectariis socialibus peccati, illa propria paenitentiae natura quae peccatum, prout est offensa Dei, detestatur; nec praetermittantur partes ecclesiae in actione paenitentiali atque oratio pro peccatoribus urgeatur.

110. Paenitentia temporis quadragesimalis non tantum sit interna et individualis, sed quoque externa et socialis. Praxis vero paenitentialis, iuxta nostrae aetatis et diversarum regionum possibilitates necnon fidelium condiciones, foveatur, et ab auctoritatibus, de quibus in art. 22, commendetur.

Sacrum tamen esto ieiunium paschale, feria VI in passione et morte Domini ubique celebrandum et, iuxta opportunitatem, etiam sabbato sancto producendum, ut ita, elato et aperto animo, ad gaudia dominicae resurrectionis perveniatur.

111. Sancti iuxta traditionem in ecclesia coluntur, eorumque reliquiae authenticae atque imagines in veneratione habentur. Festa sanctorum mirabilia quidem Christi in servis eius praedicant et fidelibus, opportuna praebent exempla imitanda.

Ne festa sanctorum festis ipsa mysteria salutis recolentibus praevaleant, plura ex his particulari cuique ecclesiae vel nationi vel religiosae familiae relinquantur celebranda, iis tantum ad ecclesiam universam extensis, quae sanctos memorant momentum universale revera prae se ferentes.

Cap. VI. De musica sacra

112. Musica traditio ecclesiae universae thesaurum constituit pretii inaestimabilis, inter ceteras artis expressiones excellentem, eo praesertim quod ut cantus sacer qui verbis inhaeret necessariam vel integralem liturgiae sollemnis partem efficit.

Profecto sacros concentus laudibus extulerunt cum sacra scriptura,[1] tum sancti patres atque Romani pontifices, qui recentiore aetate, praeeunte sancto Pio X, munus musicae sacrae ministeriale in dominico servitio pressius illustrarunt.

---

[1] Cf. Eph 5, 19; Col 3, 16.

108. Els ànims dels fidels han de ser adreçats primer de tot vers les festes del Senyor, en les quals, durant l'any, se celebren els misteris de la salvació. Per això, el propi del temps ha de tenir el seu just lloc per damunt de les festes dels sants, a fi que sigui convenientment celebrat tot el cicle dels misteris de la salvació.

109. (*La quaresma*). Que sigui posat en major evidència tant en la litúrgia com en la catequesi litúrgica el doble caràcter del temps quaresmal que, sobretot pel record o la preparació del baptisme i per la penitència, disposa els fidels a la celebració del misteri pasqual amb l'escolta més freqüent de la paraula de Déu i amb la dedicació a la pregària. Per això:

a) s'han d'utilitzar més abundantment els elements baptismals propis de la litúrgia quaresmal i, segons l'oportunitat, que se'n restableixin alguns de la tradició precedent;

b) el mateix cal dir dels elements penitencials. I, quant a la catequesi, que s'inculqui en l'ànim dels fidels, junt amb les conseqüències socials del pecat, aquell caràcter propi de la penitència que detesta el pecat en tant que ofensa a Déu; i que no s'oblidi la part de l'Església en l'acció penitencial i s'impulsi la pregària pels pecadors.

110. La penitència del temps quaresmal no ha de ser solament interna i individual, sinó també externa i social. Serà fomentada la pràctica penitencial segons les possibilitats del nostre temps i de les diverses regions i també segons les condicions dels fidels, i les autoritats esmentades en l'art. 22 la recomanaran.

Serà, però, sagrat el dejuni pasqual, que cal celebrar arreu el Divendres de la passió i de la mort del Senyor i ha d'allargar-se, si és possible, també al Dissabte Sant, per tal d'arribar així, amb l'esperit elevat i obert, als goigs del diumenge de la Resurrecció.

111. (*Les festes dels sants*). A l'Església, segons la tradició, els sants són venerats i llurs relíquies autèntiques i llurs imatges són tingudes en honor. Les festes dels sants, en efecte, proclamen les meravelles de Crist en els seus servents i presenten als fidels oportuns exemples a imitar.

Per tal que les festes dels sants no prevalguin sobre les que recorden els misteris de la salvació, moltes d'aquestes han de ser deixades a la celebració de cada església particular o nació o família religiosa; que siguin esteses a tota l'Església solament les que recorden sants d'importància realment universal.

Cap. VI. La música sagrada

112. (*La música sagrada*). La tradició musical de tota l'Església constitueix un tresor de preu inestimable, que excel·leix entre les altres expressions de l'art, sobretot perquè el cant sagrat, unit a les paraules, és part necessària o integral de la litúrgia solemne.

Sens dubte, el cant sagrat ha estat lloat tant per la Sagrada Escriptura,[1] com pels sants pares i pels Romans Pontífexs que recentment, començant per sant Pius X, han subratllat amb insistència el paper ministerial de la música sagrada en el servei diví.

Ideo musica sacra tanto sanctior erit quanto arctius cum actione liturgica connectetur, sive orationem suavius exprimens vel unanimitatem fovens, sive ritus sacros maiore locupletans sollemnitate. Ecclesia autem omnes verae artis formas, debitis praeditas dotibus, probat easque in cultum divinum admittit.

Sacrosanctum igitur concilium normas ac praecepta ecclesiasticae traditionis et disciplinae servans finemque musicae sacrae respiciens, qui gloria Dei est atque sanctificatio fidelium, ea quae sequuntur statuit.

113. Formam nobiliorem actio liturgica accipit, cum divina officia sollemniter in cantu celebrantur, quibus ministri sacri intersint quaque populus actuose participet.

Quoad linguam adhibendam, serventur praecepta art. 36; quoad missam art. 54; quoad sacramenta, art. 63; quoad officium divinum, art. 101.

114. Thesaurus musicae sacrae summa cura servetur et foveatur. Scholae cantorum assidue provehantur, praesertim apud ecclesias cathedrales; episcopi vero ceterique animarum pastores sedulo curent ut in qualibet actione sacra in cantu peragenda universus fidelium coetus actuosam participationem sibi propriam praestare valeat, ad normam art. 28 et 30.

115. Magni habeatur institutio et praxis musica in seminariis, in religiosorum utriusque sexus novitiatibus et studiorum domibus, necnon in ceteris institutis et scholis catholicis; ad quam quidem institutionem assequendam, magistri, qui musicae sacrae docendae praeficiuntur, sedulo conformentur.

Commendantur insuper instituta superiora de musica sacra pro opportunitate erigenda.

Musicae vero artifices, cantores, imprimis pueri, etiam germana institutione liturgica donentur.

116. Ecclesia cantum gregorianum agnoscit ut liturgiae romanae proprium: qui ideo in actionibus liturgicis, ceteris paribus, principem locum obtineat. Alia genera musicae sacrae, praesertim vero polyphonia, in celebrandis divinis officiis minime excluduntur, dummodo spiritui actionis liturgicae respondeant, ad normam art. 30.

117. Compleatur editio typica librorum cantus gregoriani; immo paretur editio magis critica librorum iam editorum post instaurationem sancti Pii X.

Expedit quoque ut paretur editio simpliciores modos continens, in usum minorum ecclesiarum.

118. Cantus popularis religiosus sollerter foveatur, ita ut in piis sacrisque exercitiis et in ipsis liturgicis actionibus, iuxta normas et praecepta rubricarum, fidelium voces resonare possint.

119. Cum in regionibus quibusdam, praesertim missionum, gentes inveniantur quibus propria est traditio musica, magnum momentum in earum vita religiosa ac sociali habens, huic musicae aestimatio debita necnon locus congruus praebeatur, tam in fingendo earum sensu religioso, quam in cultu ad earum indolem accommodando, ad mentem art. 39 et 40.

Per això, la música sagrada serà més santa com més estretament estarà unida a l'acció litúrgica, ja sigui expressant més dolçament la pregària i afavorint la unanimitat, ja sigui enriquint amb major solemnitat els ritus sagrats. L'Església, a més, aprova i admet en el culte diví totes les formes d'art veritable, dotades de les degudes qualitats.

El sagrat Concili, doncs, conservant les normes i les prescripcions de la disciplina i de la tradició eclesiàstica i tenint present l'objectiu de la música sagrada, que és la glòria de Déu i la santificació dels fidels, estableix el que segueix.

113. (*La litúrgia solemne*). L'acció litúrgica assumeix una forma més noble quan els oficis divins són celebrats solemnement amb cant, amb la presència dels ministres sagrats i la participació activa del poble.

Quant a l'ús de la llengua, que s'observi l'art. 36; per a la missa, l'art. 54; per als sagraments, l'art. 63; per a l'ofici diví, l'art. 101.

114. Que es conservi i s'incrementi amb la màxima cura el patrimoni de la música sagrada. Que es promoguin diligentment les «scholae cantorum» especialment a les esglésies catedrals; els bisbes i els altres pastors d'ànimes han de procurar diligentment que en cada acció sagrada celebrada amb cant tota l'assemblea dels fidels pugui aportar la participació activa que li pertoca, segons la norma dels arts. 28 i 30.

115. (*Formació musical*). Que es procuri molt la formació i la pràctica musical als seminaris, als noviciats dels religiosos i de les religioses i a les cases d'estudis, com també en les altres institucions i escoles catòliques; per assolir aquesta formació, que es preparin amb sol·licitud els mestres destinats a l'ensenyament de la música sagrada.

Es recomana, a més, si és oportú, d'erigir d'instituts superiors de música sagrada.

Que es doni als músics i als cantors, sobretot els infants, també una genuïna formació litúrgica.

116. (*Cant gregorià i polifonia*). L'Església reconeix el cant gregorià com el propi de la litúrgia romana; per això, en igualtat de condicions, en les accions litúrgiques li ha de ser reservat el lloc principal.

Els altres gèneres de música sagrada, i especialment la polifonia, no s'exclouen gens de la celebració dels Oficis divins, mentre responguin a l'esperit de l'acció litúrgica, segons la norma de l'art. 30.

117. Que es dugui a terme l'edició típica dels llibres de cant gregorià; i que fins i tot es prepari una edició més crítica dels llibres ja editats després de la reforma de sant Pius X.

Convé, a més, que es prepari una edició que contingui melodies més simples, per a ús de les esglésies menors.

118. (*Cant popular religiós*). Que es promogui amb interès el cant popular religiós, de manera que en els exercicis piadosos i sagrats i en les mateixes accions litúrgiques, segons les normes i disposicions de les rúbriques, puguin ressonar les veus dels fidels.

119. (*La música sagrada a les missions*). En algunes regions, especialment a missions, hi ha pobles amb tradició musical pròpia, que té gran importància en llur vida religiosa i social. A aquesta música li ha de ser donada la deguda estima i el lloc corresponent, tant en l'educació del sentit religiós d'aquells pobles com en l'adaptació del culte a llur geni, segons els arts. 39 i 40.

Quapropter in institutione musica missionariorum diligenter curetur, ut, quantum fieri potest, traditionalem earum gentium musicam tam in scholis quam in actionibus sacris promovere valeant.

120. Organum tubulatum in ecclesia latina magno in honore habeatur, tamquam instrumentum musicum traditionale, cuius sonus ecclesiae caeremoniis mirum addere valet splendorem, atque mentes ad Deum ac superna vehementer extollere.

Alia vero instrumenta, de iudicio et consensu auctoritatis territorialis competentis, ad normam art. 22 § 2, 37 et 40, in cultum divinum admittere licet, quatenus usui sacro apta sint aut aptari possint, templi dignitati congruant, atque revera aedificationi fidelium faveant.

121. Sentiant musicae artifices, spiritu christiano imbuti, se ad musicam sacram colendam et ad thesaurum eius augendum esse vocatos.

Modos autem componant, qui notas verae musicae sacrae prae se ferant atque non solum a maioribus scholis cantorum cani possint, sed minoribus quoque scholis conveniant et actuosam participationem totius coetus fidelium foveant.

Textus cantui sacro destinati catholicae doctrinae sint conformes, immo ex sacris scripturis et fontibus liturgicis potissimum hauriantur.

Cap. VII. De arte sacra deque sacra supellectile

122. Inter nobilissimas ingenii humani exercitationes artes ingenuae optimo iure adnumerantur, praesertim autem ars religiosa eiusdemque culmen, ars nempe sacra. Quae natura sua ad infinitam pulchritudinem divinam spectant, humanis operibus aliquomodo exprimendam, et Deo eiusdemque laudi et gloriae provehendae eo magis addicuntur, quo nihil aliud eis propositum est, quam ut operibus suis ad hominum mentes pie in Deum convertendas maxime conferant.

Alma mater ecclesia proinde semper fuit ingenuarum artium amica, earumque nobile ministerium, praecipue ut res ad sacrum cultum pertinentes vere essent dignae, decorae ac pulchrae, rerum supernarum signa et symbola, continenter quaesivit, artificesque instruxit. Immo earum veluti arbitram ecclesia iure semper se habuit, diiudicans inter artificum opera quae fidei, pietati legibusque religiose traditis congruerent, atque ad usum sacrum idonea haberentur.

Peculiari sedulitate ecclesia curavit ut sacra supellex digne et pulchre cultus decori inserviret, eas mutationes sive in materia, sive in forma, sive in ornatu admittens, quas artis technicae progressus per temporis decursum invexit.

Placuit proinde patribus hisce de rebus ea quae sequuntur decernere.

123. Ecclesia nullum artis stilum veluti proprium habuit, sed secundum gentium indoles ac condiciones atque variorum rituum necessitates modos cuiusvis aetatis admisit, efficiens per decursum saeculorum artis thesaurum omni cura servandum. Nostrorum etiam temporum atque omnium gentium et regionum ars liberum in ecclesia exercitium habeat, dummodo sacris aedibus sacrisque ritibus debita reverentia debitoque honore

Per això, en la formació musical dels missioners, cal procurar diligentment que, segons les possibilitats, puguin promoure les músiques tradicionals d'aquells pobles, tant a les escoles com en les accions sagrades.

120. (*L'orgue i els instruments*). A l'Església llatina ha de ser tingut en gran honor l'orgue de tubs, com l'instrument musical tradicional, el so del qual pot afegir un esplendor admirable a les cerimònies de l'Església, i elevar poderosament els esperits a Déu i a les realitats supremes.

Altres instruments, tanmateix, poden ser admesos en el culte diví, a judici i amb el consentiment de la competent autoritat eclesiàstica territorial, segons la norma dels arts. 22 § 2, 37 i 40, mentre siguin aptes per a l'ús sagrat i o s'hi puguin adaptar, convinguin a la dignitat del temple i afavoreixin de debò l'edificació dels fidels.

121. (*Tasca dels compositors*). Els músics animats d'esperit cristià s'han de sentir cridats a cultivar la música sagrada i a augmentar-ne el patrimoni.

Que componguin melodies que tinguin les característiques de la veritable música sagrada i que no sols puguin ser cantades per les majors «scholae cantorum», sinó que també estiguin a l'abast de les «scholae» menors, i afavoreixin la participació activa de tota l'assemblea dels fidels.

Que els textos destinats al cant sagrat siguin conformes a la doctrina catòlica, i àdhuc siguin presos preferentment de la Sagrada Escriptura i de les fonts litúrgiques.

Cap. VII. Art sagrat i objectes de culte

122. (*Dignitat de l'art sagrat*). Entre les activitats més nobles de l'enginy humà hi ha, amb raó, les belles arts, sobretot l'art religiós i el seu cimal, és a dir, l'art sagrat. Aquestes, per naturalesa, tenen relació amb la infinita bellesa divina, que ha de ser d'alguna manera expressada per les obres de l'home, i són més orientades a Déu i a l'increment de la seva lloança i de la seva glòria com més tinguin per objectiu únic contribuir al més eficaçment possible, amb llurs obres, a adreçar l'esperit dels homes a Déu.

Per aquests motius la santa mare Església sempre ha estat amiga de les belles arts i ha cercat llur noble servei, especialment per tal que les coses que pertanyen al culte sagrat fossin veritablement dignes, decoroses i belles, signes i símbols de les realitats sobrenaturals, i ha format els artistes. Més encara, l'Església sempre se n'ha considerat, amb raó, àrbitre, escollint entre les obres dels artistes les que s'adeien a la fe, a la pietat i a les normes religiosament trameses, i resultaven aptes per a l'ús sagrat.

Amb especial sol·licitud l'Església s'ha preocupat que els sagrats objectes servissin amb dignitat i bellesa el decòrum del culte, admetent en la matèria, en la forma i en l'ornamentació aquells canvis que el progrés de la tècnica ha introduït al llarg dels segles.

Per això, ha plagut als pares establir sobre aquestes coses el que segueix.

123. (*Llibertat d'estils artístics*). L'Església no ha tingut mai com a propi un estil artístic, sinó que, segons el geni i les condicions dels pobles i les necessitats dels diversos ritus, ha admès les formes artístiques de cada època, tot creant, al llarg dels segles, un tresor artístic que cal conservar amb tota cura. També l'art del nostre temps i de tots els pobles i països ha de tenir en l'Església llibertat d'expressió, mentre serveixi amb la deguda reverència i el degut honor els edificis sagrats i els ritus sagrats, ∇

inserviat; ita ut eadem ad mirabilem illum gloriae concentum, quem summi viri per praeterita saecula catholicae fidei cecinere, suam queat adiungere vocem.

124. Curent ordinarii ut artem vere sacram promoventes eique faventes, potius nobilem intendant pulchritudinem quam meram sumptuositatem. Quod etiam intellegatur de sacris vestibus et ornamentis. Curent episcopi ut artificum opera, quae fidei et moribus, ac christianae pietati repugnent, offendantque sensum vere religiosum vel ob formarum depravationem, vel ob artis insufficientiam, mediocritatem ac simulationem, ab aedibus Dei aliisque locis sacris sedulo arceantur.

In aedificandis vero sacris aedibus, diligenter curetur ut ad liturgicas actiones exsequendas et ad fidelium actuosam participationem obtinendam idoneae sint.

125. Firma maneat praxis, in ecclesiis sacras imagines fidelium veneratio-ni proponendi; attamen moderato numero et congruo ordine exponantur, ne populo christiano admirationem inficiant, neve indulgeant devotioni minus rectae.

126. In diiudicandis artis operibus ordinarii locorum audiant commissionem dioecesanam de arte sacra, et, si casus ferat, alios viros valde peritos, necnon commissiones de quibus in articulis 44, 45, 46.

Sedulo advigilent ordinarii ne sacra supellex vel opera pretiosa, utpote ornamenta domus Dei, alienentur vel disperdantur.

127. Episcopi vel per se ipsos vel per sacerdotes idoneos qui peritia et artis amore praediti sunt, artificum curam habeant, ut eos spiritu artis sacrae et sacrae liturgiae imbuant.

Insuper commendatur ut scholae vel academiae de arte sacra ad artifices formandos instituantur in illis regionibus in quibus id visum fuerit.

Artifices autem omnes, qui ingenio suo ducti, gloriae Dei in ecclesia sancta servire intendunt, semper meminerint agi de sacra quadam Dei creatoris imitatione et de operibus cultui catholico, fidelium aedificationi necnon pietati eorumque instructioni religiosae destinatis.

128. Canones et statuta ecclesiastica, quae rerum externarum ad sacrum cultum pertinentium apparatum spectant, praesertim quoad aedium sacrarum dignam et aptam constructionem, altarium formam et aedificationem, tabernaculi eucharistici nobilitatem, dispositionem et securitatem, baptisterii convenientiam et honorem, necnon congruentem sacrarum imaginum, decorationis et ornatus rationem, una cum libris liturgicis ad normam art. 25 quam primum recognoscantur: quae liturgiae instauratae minus congruere videntur, emendentur aut aboleantur; quae vero ipsi favent, retineantur vel introducantur.

Qua in re, praesertim quoad materiam et formam sacrae supellectilis et indumentorum, territorialibus episcoporum coetibus facultas tribuitur res aptandi necessitatibus et moribus locorum, ad normam art. 22 huius constitutionis.

129. Clerici, dum philosophicis et theologicis studiis incumbunt, etiam de artis sacrae historia eiusque evolutione instituantur, necnon de sanis principiis quibus opera artis sacrae inniti debent, ita ut ecclesiae venerabilia

de tal manera que pugui ajuntar la pròpia veu a aquell admirable cant de glòria que els més grans homes elevaren en els segles passats a la fe catòlica.

124. En la promoció i el foment d'un autèntic art sagrat, els ordinaris han de procurar cercar més aviat una noble bellesa que la mera sumptuositat. I que això valgui també per als vestits i els ornaments sagrats.

Els bisbes han de procurar allunyar zelosament de la casa de Déu i dels altres llocs sagrats les obres d'art que són contràries a la fe, als costums i a la pietat cristiana, que ofenen el sentit religiós genuí o són depravades en les formes, o insuficients, mediocres o falses en l'expressió artística.

En la construcció dels edificis sagrats cal preocupar-se diligentment que sigui idonis per a permetre celebrar-hi les accions litúrgiques i la participació activa dels fidels.

125. Es manté ferma la pràctica d'exposar en les esglésies a la veneració dels fidels les imatges sagrades; amb tot, que s'exposin en nombre moderat i en l'ordre degut, perquè no causin estranyesa al poble cristià ni permetin una devoció menys recta.

126. En judicar les obres d'art, els ordinaris del lloc escoltaran el parer de la Comissió diocesana d'art sagrat i, si cal, d'altres homes particularment competents, i també de les comissions citades en els articles 44, 45 i 46.

Que els ordinaris vigilin que els objectes sagrats o les obres valuoses, ornament de la casa de Déu, no siguin alienades ni fetes malbé.

127. (*Formació dels artistes*). Els bisbes, personalment o per mitjà de sacerdots idonis que coneguin i estimin l'art, tindran cura dels artistes, amb la finalitat de formar-los a l'esperit de l'art sagrat i de la sagrada litúrgia.

Es recomana, a més, que siguin instituïdes escoles o acadèmies d'art sagrat per a la formació dels artistes, en aquelles regions en les quals això sembli oportú.

Que tots els artistes que, portats per llur enginy, volen servir la glòria de Déu en la santa Església recordin sempre que es tracta d'una certa imitació sagrada de Déu creador i d'obres destinades al culte catòlic, a l'edificació, a la pietat i a la formació dels fidels.

128. (*Revisió de la legislació sobre l'art sagrat*). Que es revisin com més aviat millor, junt amb els llibres litúrgics, segons la norma de l'art. 25, els cànons i les disposicions eclesiàstiques que es refereixen al conjunt de les coses externes que afecten el culte sagrat, especialment pel que toca a la construcció digna i apropiada dels edificis sagrats, a la forma i la construcció dels altars, a la noblesa, a la disposició i a la seguretat del sagrari, a la funcionalitat i a la dignitat del baptisteri, com també a la convenient disposició de les imatges sagrades, de la decoració i de l'ornamentació. Que aquelles normes que resulten menys adequades a la reforma de la litúrgia siguin corregides o abolides; i, en canvi, les que l'afavoreixin siguin mantingudes o introduïdes.

Sobre això, especialment pel que es refereix a la matèria i a la forma dels objectes sagrats i dels vestits, es concedeix facultat a les assemblees episcopals de les diverses regions de fer les adaptacions exigides per les necessitats i pels usos locals, segons la norma de l'art. 22 de la present Constitució.

129. (*Formació artística dels clergues*). Els clergues, durant els estudis filosòfics o teològics, han de ser instruïts també sobre la història i el desenvolupament de l'art sagrat, i també sobre els sans principis damunt els quals han de fonamentar-se les obres de l'art sagrat, de manera que valorin i conservin els venerables monuments de l'Església ▽

monumenta aestiment atque servent, et artificibus in operibus efficiendis congrua consilia queant praebere.

130. Convenit ut usus pontificalium reservetur illis ecclesiasticis personis, quae aut charactere episcopali, aut peculiari aliqua iurisdictione gaudent.

Appendix

Sacrosancti oecumenici concilii vaticani secundi de calendario recognoscendo declaratio

Sacrosanctum oecumenicum concilium vaticanum secundum, haud parvi momenti aestimans multorum desideria de festo paschatis certae dominicae assignando et de calendario stabiliendo, omnibus sedulo perpensis, quae ex inductione novi calendarii manare possint,haec quae sequuntur declarat:

1. Sacrosanctum concilium non obnititur quin festum paschatis certae dominicae in calendario gregoriano assignetur, assentientibus iis quorum intersit, praesertim fratribus ab apostolicae sedis communione seiunctis.

2. Item sacrosanctum concilium declarat se non obsistere inceptis quae conferant ad calendarium perpetuum in societatem civilem inducendum.

Variorum autem systematum, quae ad calendarium perpetuum stabiliendum et in societatem civilem inducendum excogitantur, iis tantum ecclesia non obsistit, quae hebdomadam septem dierum cum dominica servant et tutantur, nullis diebus extra hebdomadam interiectis, ita ut hebdomadarum successio intacta, nisi accedant gravissimae rationes de quibus apostolica sedes iudicium ferat, relinquatur.

Decretum de instrumentis communicationis socialis

1. Inter mirifica technicae artis inventa, quae hodiernis praesertim temporibus, Deo favente, humanum ingenium e rebus creatis deprompsit, peculiari sollicitudine mater ecclesia ea excipit ac prosequitur quae hominis animum potissimum respiciunt, quaeque novas aperuerunt vias cuiusvis generis nuntios, cogitata ac praecepta facillime communicandi. E quibus vero inventis ea eminent instrumenta, quae non modo singulos homines, sed ipsas multitudines totamque humanam societatem, natura sua attingere ac movere valent, sicuti prelum, cinematographeum, radiophonia, televisio et alia huiusmodi, quae proinde instrumenta communicationis socialis merito vocari possunt.

2. Novit quidem mater ecclesia haec instrumenta, si recte adhibeantur, humano generi valida praebere subsidia, cum multum conferant ad relaxandos et excolendos animos atque ad Dei regnum propagandum et firmandum; novit etiam homines posse ea adhibere contra divini conditoris consilium et in suorum ipsorum iacturam convertere; immo materno angitur doloris sensu ob damna quae ex pravo eorum usu humanae consociationi nimis saepe orta sunt.

Quare sacrosancta synodus, summorum pontificum et episcoporum, in re tanti momenti, vigilanti curae instans, suum esse censet quaestiones praecipuas tractare cum instrumentis communicationis socialis conexas.

i puguin oferir oportuns consells als artistes en la realització de les obres.

130. (*Les insígnies pontificals*). És convenient que l'ús de les insígnies pontificals sigui reservat a les persones eclesiàstiques que tenen caràcter episcopal o jurisdicció especial.

Apèndix

Declaració sobre la reforma del calendari

El sagrat Concili ecumènic Vaticà II, considerant importants els desigs de molts de veure assignada la festa de Pasqua a un diumenge determinat i d'adoptar un calendari fix, després d'haver examinat acuradament les conseqüències que poden derivar de la introducció d'un nou calendari, declara el que segueix:

1. El sagrat Concili no té res en contra que la festa de Pasqua sigui assignada a un diumenge determinat del Calendari gregorià, mentre hi hagi l'assentiment dels interessats, sobretot els germans separats de la comunió amb la Seu Apostòlica.

2. Semblantment, el sagrat Concili declara no oposar-se a les iniciatives que tendeixen a introduir en la societat civil un calendari perpetu.

Però, entre els diversos sistemes en estudi per fixar un calendari perpetu i introduir-lo en la societat civil, l'Església accepta solament aquells que conserven i tutelen la setmana de set dies amb el diumenge, sense afegits de dies fora de la setmana, de manera que la successió de les setmanes romangui intacta, llevat que hi intervinguin gravíssimes raons, sobre les quals haurà de pronunciar-se la Seu Apostòlica.

Decret sobre els mitjans de comunicació social

1. (*Significat d'una expressió*). Entre els meravellosos invents de la tècnica que, particularment avui, l'enginy de l'home, amb l'ajuda de Déu, ha tret a partir de les coses creades, la mare Església acull i segueix amb especial sol·licitud aquells que més directament afecten l'esperit humà i han obert nous i fàcils camins per a comunicar, amb la màxima facilitat, notícies, idees i ensenyaments de tota mena. Entre aquests invents destaquen aquells instruments que, per llur natura, poden arribar a moure no solament les persones individuals, sinó també les multituds i la humanitat sencera, com ara la premsa, el cinema, la ràdio, la televisió i d'altres, que poden ser anomenats, amb raó, instruments de comunicació social.

2. (*Per què el Concili en tracta*). La Mare Església reconeix que aquests instruments, usats rectament, proporcionen una vàlida ajuda al gènere humà, perquè contribueixen eficaçment a relaxar i a cultivar l'esperit, i fan que el Regne de Déu es propagui i es consolidi; sap, també, que els homes poden usar-los contra el pla del diví Creador i convertir-los en pròpia desgràcia; més encara, es dol, com a mare, per les calamitats que el mal ús d'aquests mitjans ha causat massa sovint a la societat humana.

Per tant, el sagrat Concili, continuant la vigilant preocupació dels Summes Pontífexs i dels bisbes en un tema tan important, considera un deure seu tractar els principals problemes relacionats amb els instruments de comunicació social. ∇

Confidit insuper suam doctrinam et disciplinam hoc modo propositam, non modo christifidelium saluti, sed etiam totius consortionis humanae progressui esse profuturam.

Caput I

3. Catholica ecclesia, cum ad salutem universis hominibus afferendam a Christo domino constituta sit ideoque evangelizandi necessitate compellatur, sui officii partes esse ducit nuntium salutis, ope etiam instrumentorum communicationis socialis, praedicare hominesque de eorum recto usu docere.

Ecclesiae ergo nativum ius competit quodvis horum instrumentorum genus, quatenus ad christianam educationem omnemque suam de animarum salute operam sunt necessaria vel utilia, adhibendi atque possidendi; ad sacros vero pastores munus pertinet fideles ita instituendi atque moderandi ut iidem, horum etiam instrumentorum auxilio, suam totiusque humanae familiae salutem ac perfectionem persequantur.

Ceterum, laicorum praesertim est huiusmodi instrumenta humano christianoque spiritu vivificare, ut magnae humani convictus expectationi divinoque consilio plene respondeant.

4. Ad recte haec instrumenta adhibenda omnino necesse est ut omnes, qui iisdem utantur, ordinis moralis normas noscant et fideliter in hac provincia ad effectum deducant. Rerum materiam ergo considerent quae, pro peculiari cuiusque instrumenti natura, communicantur; simul vero adiuncta seu circumstantias omnes, hoc est finem, personas, locum, tempus ceteraque prae oculis habeant quibus ipsa communicatio perficitur quaeque eiusdem honestatem possunt mutare, vel prorsus novare; inter quae numeratur modus agendi uniuscuiusque instrumentorum proprius, eorum scilicet vis, quae tanta esse potest ut homines, praesertim si imparati sint, eamdem animadvertere, imperio regere ac, si res ferat, reicere, difficulter valeant.

5. Praecipue vero necesse est ut omnes quorum interest rectam de horum instrumentorum usu conscientiam sibi efforment, praesertim quod attinet ad nonnullas quaestiones nostra aetate acrius agitatas.

Prima quaestio informationem, quam aiunt, spectat, seu nuntiorum exquisitionem atque evulgationem. Patet, profecto, eam, ob hodiernae humanae societatis progressum atque ob arctiora vincula inter eiusdem membra, perutilem atque plerumque necessariam evasisse; publica enim et tempestiva eventuum rerumque communicatio pleniorem et continuam eorum notitiam praebet singulis hominibus, ita ut ipsi ad bonum commune efficaciter conferre possint omnesque auctiorem totius civilis societatis profectum facilius promoveant. Inest ergo in societate humana ius ad informationem de iis quae hominibus, sive singulis, sive societate coniunctis, secundum uniuscuiusque condiciones, conveniant. Huius tamen rectum iuris exercitium expostulat ut, quoad suum obiectum communicatio sit semper vera atque, iustitia et caritate servatis, integra; praeterea, quoad modum, sit honesta et conveniens, scilicet leges morales

A més, confia que la seva doctrina i la seva disciplina, així presentades, seran útils no sols a la salvació dels fidels sinó també a tot el gènere humà.

Cap. I. Normes per al recte ús dels mitjans de comunicació social

3. (*Tasques de l'Església*). L'Església catòlica, havent estat fundada per Crist, el Senyor, per portar la salvació a tots els homes, i essent, per tant, empesa a evangelitzar, creu que pertoca a la seva missió anunciar la salvació servint-se també dels instruments de comunicació social, i ensenyar-ne als homes el recte ús.

Així, doncs, l'Església, per dret natural, pot usar i posseir qualsevol d'aquests instruments en la mesura que siguin necessaris i útils a la formació cristiana i a la salvació de les ànimes; però és cosa dels sagrats pastors instruir i dirigir els fidels, de manera que, amb l'ajuda també d'aquests instruments, tendeixin a la salvació i a la perfecció pròpia i de tota la família humana.

D'altra banda, és tasca dels laics infondre esperit humà i cristià a aquests instruments, per tal que responguin plenament a la gran esperança de tots els homes i al designi diví.

4. (*La llei moral*). Per usar rectament aquests instruments, cal absolutament que tots els qui se'n serveixin coneguin les normes de l'ordre moral i les apliquin fidelment en aquest camp. Que tinguin, doncs, presents els continguts que són comunicats segons la particular naturalesa de cada instrument; a més, han de tenir en compte les condicions o circumstàncies, és a dir, el fi, les persones, el lloc, el temps i altres coses, en les quals es realitza la comunicació mateixa i aquelles circumstàncies que poden modificar-ne el valor moral, o canviar-lo totalment. Entre aquestes, en particular, s'ha de considerar la manera d'actuar pròpia de cada instrument, o sigui, la influència, que pot ser tan gran que difícilment els homes, sobretot si estan desprevinguts, puguin adonar-se'n, dominar-la i, si convé, rebutjar-la.

5. (*Dret a la informació*). Per tant, és particularment necessari que tots els interessats es formin una recta consciència de l'ús d'aquests instruments, sobretot a propòsit d'algunes qüestions avui més fortament debatudes.

La primera qüestió es refereix a la informació, o sia, a l'adquisició i la divulgació de notícies. És clar, certament, que la informació, a causa del progrés de la societat humana actual i de la interdependència més estreta entre els seus membres, resulta molt útil i molt sovint necessària. En efecte, la comunicació pública i oportuna dels esdeveniments i dels fets proporciona als individus una consciència més plena i contínua, de manera que puguin contribuir eficaçment al bé comú i promoguin tots junts amb més facilitat el progrés de tota la societat civil. Hi ha, per tant, en la societat humana, un dret a la informació sobre aquelles coses que convenen a les persones, tant individualment com col·lectivament, segons les respectives condicions. Això no obstant, el recte exercici d'aquest dret demana que la comunicació sigui, objectivament, sempre veritable i íntegra, sense faltar a la justícia i a la caritat; a més, la manera d'informar ha de ser honesta i convenient, o sigui, que observi escrupolosament les lleis morals, ∇

hominisque legitima iura et dignitatem, cum in nuntiis quaeritandis tum in evulgandis, sancte servet; non omnis enim scientia prodest „caritas vero aedificat" (1 Cor 8, 1).

6. Secunda quaestio rationes respicit intercedentes inter artis, ut aiunt, iura et legis moralis normas. Cum increbrescentes de hac re controversiae non raro ortum ducant a falsis doctrinis de ethica et aesthetica, concilium obiectivi ordinis moralis primatum absolute omnibus tenendum edicit, quippe qui ceteros omnes rerum humanarum ordines, artis non excepto, licet dignitate praestantes, unus superet congruenterque componat. Solus enim ordo moralis hominem, Dei rationalem creaturam et ad superna vocatum, in tota ipsius natura attingit idemque, si quidem integre fideliterque servetur, ad perfectionem et beatitudinem plene assequendam ipsum adducit.

7. Postremo, mali moralis narratio, descriptio vel repraesentatio possunt sane, etiam ope instrumentorum communicationis socialis, inservire ad hominem penitius cognoscendum explorandumque, ad veri bonique magnificentiam manifestandam atque extollendam, opportunioribus ceterum effectibus dramaticis obtentis; attamen, ne damnum potius quam utilitatem animis afferant, legibus moralibus omnino obtemperent, praesertim si agatur de rebus quae debitam reverentiam exigant, vel quae hominem, originali labe vulneratum, facilius ad pravas cupiditates incitent.

8. Cum publicae opiniones hodie vim et auctoritatem maximam exerceant in omnium ordinum civium vitam, sive privatam sive publicam, necesse est ut omnia societatis membra sua iustitiae et caritatis officia, hac quoque in provincia, adimpleant; itaque, istorum etiam instrumentorum ope, contendant ad rectas publicas opiniones efformandas atque pandendas.

9. Peculiaria officia obstringunt receptores omnes, lectores scilicet, spectatores et auditores, qui communicationes his instrumentis diffusas, personali ac libera electione, recipiunt. Recta enim electio postulat ut iidem omnibus quae virtute, scientia et arte praestent plene faveant; ea autem vitent quae vel sibi spiritalis detrimenti causa vel occasio fiant, vel alios per pravum exemplum in periculum inducere possunt, vel bonis communicationibus obstent malasque promoveant; quod plerumque fit pretium praebitoribus solvendo qui ob oeconomicas dumtaxat rationes haec instrumenta adhibeant.

Ut ergo iidem receptores legem moralem adimpleant, officium ne praetermittant sese tempestive certiores faciendi de sententiis quae his in rebus a competenti auctoritate ferantur, atque eisdem secundum rectae conscientiae normas obsequendi; ut vero minus rectis suasionibus facilius obsistant, bonis autem plene faveant, curent suam conscientiam aptis auxiliis dirigere atque instituere.

10. Receptores, praesertim iuniores, curent ut in usu horum instrumentorum moderationem et disciplinam assuescant; studeant insuper ut res visas, auditas, lectas penitius intellegant; cum educatoribus ac peritis de iisdem disserant et rectum iudicium proferre ediscant. Parentes vero

els legítims drets i la dignitat de l'home, tant en la recerca de les notícies, com en llur divulgació; perquè no tot coneixement aprofita, «mentre que la caritat edifica» (1Co 8,1).

6. (*Art i moral*). La segona qüestió es refereix a les relacions que hi ha entre els anomenats drets de l'art i les normes de la llei moral. Donat que les controvèrsies creixents sobre aquest tema no rarament neixen de falses doctrines ètiques i estètiques, el Concili manifesta que la primacia de l'ordre moral objectiu ha de ser acceptada absolutament per tothom, perquè és l'únic que supera i vertebra d'una manera convenient tots els altres ordres de les activitats humanes, per molt dignes que siguin, sense excloure'n l'art. Ja que només l'ordre moral afecta en la totalitat del seu ésser l'home, criatura de Déu dotada d'intel·ligència i cridada a un fi sobrenatural, i, si observa íntegrament i fidelment aquest ordre, el condueix a assolir plenament la perfecció i la felicitat.

7. (*Tractament del mal moral*). En fi, la narració, la descripció i la representació del mal moral poden indubtablement, fins i tot per mitjà dels mitjans de comunicació social, contribuir a un estudi i a un coneixement més aprofundit de l'home, i a manifestar i a enaltir la grandesa de la veritat i del bé, tot obtenint d'altra banda efectes dramàtics més oportuns. Tanmateix, per tal que les ànimes no en treguin més perjudici que no pas avantatge, cal que respectin exactament les lleis morals, sobretot si es tracta de qüestions que exigeixen el degut respecte, o que inciten més fàcilment a les desordenades passions l'home, ferit pel pecat original.

8. (*L'opinió pública*). Atès que les opinions públiques exerceixen avui una gran influència i pes en la vida privada i pública de tota mena de ciutadans, és necessari, també en aquest sector, que tots els membres de la societat compleixin el propis deures de justícia i de caritat; i, així, també amb l'ajut d'aquests mitjans, maldin per formar i difondre unes opinions públiques rectes.

9. (*Deures dels usuaris*). Tots els usuaris —lectors, espectadors i oients— tenen uns deures particulars, perquè reben per elecció personal i lliure les notícies difoses per aquests mitjans de comunicació social. En efecte, una recta elecció demana fomentar tot allò que excel·leix en virtut, ciència i art, i, en canvi, evitar allò que pugui ser causa o ocasió de dany espiritual propi, o bé perill per als altres per mal exemple, o que obstaculitza les bones notícies i promou les dolentes, cosa que passa sovint pagant a empresaris que només usen aquests instruments amb criteris de lucre.

Per tant, perquè els usuaris compleixin la llei moral, no han de passar per alt la missió d'informar-se oportunament dels criteris de l'autoritat competent en aquestes matèries, i de complir-los segons les normes de la recta consciència. Però, per tal que puguin oposar-se més fàcilment als atractius menys rectes i afavorir totalment els bons, que procurin dirigir i educar la pròpia consciència amb els mitjans convenients.

10. (*Deures dels joves i dels pares*). Que els usuaris, sobretot els joves, mirin d'acostumar-se a un ús moderat i disciplinat d'aquests instruments. A més, que mirin d'entendre millor el que veuen, senten i llegeixen; que en parlin amb els educadors i amb persones competents, i aprenguin a formular-ne un judici recte. Que recordin els pares ∇

suum esse officium meminerint sedulo invigilandi ne spectacula, folia et alia huiusmodi, quae fidei aut moribus infensa sint, domestici convictus limen intrent, neve filii familias alibi talibus occurrant.

11. Praecipuum morale officium quoad rectum instrumentorum communicationis socialis usum respicit diurnarios, scriptores, actores, scaenarum artifices, effectores, diribitores, distributores, exercentes et venditores, criticos ceterosque qui quocumque modo in communicationibus efficiendis et transmittendis partem habeant; omnino enim patet quae et quam gravis momenti officia iis omnibus sint tribuenda in hodiernis hominum condicionibus, cum ipsi, informando atque incitando, humanum genus recte vel pessum ducere possint.

Eorum itaque erit oeconomicas, vel politicas, vel artis rationes ita componere ut eaedem bono communi numquam adversentur; quod ut expeditius obtineant, ipsi laudabiliter nomen consociationibus dent ad suam professionem spectantibus, quae suis membris — etiam, si opus fuerit, inito foedere de codice morali recte servando — legum moralium reverentiam in suae artis negotiis et officiis imponant.

Semper autem memores sint magnam partem lectorum et spectatorum e iuvenibus constare, qui indigent prelo atque spectaculis quae honesta oblectamenta praebeant atque ad altiora animos alliciant. Curent insuper ut communicationes de rebus ad religionem spectantibus personis dignis ac peritis tractanda concredantur et debita reverentia perficiantur.

12. Civilis auctoritas hac in re peculiaribus officiis obstringitur ratione boni communis, ad quod haec instrumenta ordinantur. Eiusdem enim auctoritatis est, pro suo munere, informationis veram iustamque libertatem, qua hodierna societas ad sui profectum omnino eget, praesertim ad prelum quod attinet, defendere ac tutari; religionem, culturam, optimas artes fovere; receptores, ut suis legitimis iuribus libere frui possint, tueri. Praeterea civilis potestatis est ea incepta adiuvare quae, licet praesertim iuventuti maxime sint utilia, suscipi secus non possunt.

Denique eadem publica potestas, quae legitime operam dat civium valetudini, tenetur officio, per legum promulgationem ac sedulam executionem, iuste et vigilanter consulendi ne ex horum instrumentorum pravo usu gravia discrimina publicis moribus et societatis progressui obveniant. Per hanc vigilem curam minime singulorum vel coetuum comprimitur libertas, praesertim si validae deficiant cautiones ex parte eorum qui, ex suscepto munere, haec instrumenta adhibent.

Peculiaris autem tutela exerceatur ad iuniores defendendos a prelo et spectaculis quae eorum aetati noxia sint.

Caput II

13. Omnes ecclesiae filii communi animo consilioque conentur ut instrumenta communicationis socialis, nulla interposita mora et maxima adhibita industria, efficaciter in multiplicibus apostolatus operibus, prout rerum et temporum adiuncta exposcent, usurpentur, noxia incepta praecurrentes, illis praesertim in regionibus quarum moralis et religiosus progressus urgentiorem navitatem exquirit.

que és missió seva vigilar constantment que espectacles, revistes i coses semblants, que ofenen la fe i els costums, no entrin al si de la família, i que els fills no els trobin en altres llocs.

11. (*Deures dels productors*). La principal responsabilitat moral per a un recte ús dels mitjans de comunicació social pertany als periodistes, als escriptors, als actors, als productors, als realitzadors, als empresaris, als directors i als venedors, als crítics i als altres que d'alguna manera participen en la preparació i la transmissió de les comunicacions. És evident, en efecte, quines són i quina importància tenen les responsabilitats de tots aquests en les actuals condicions humanes, atès que poden conduir el gènere humà al bé o al mal amb llurs informacions i pressions.

Així, doncs, hauran de regular els interessos econòmics polítics i artístics de manera que mai no vagin contra el bé comú. Per aconseguir-ho més fàcilment, cal que formin part d'aquelles associacions professionals que —fins i tot, si fos necessari, comprometent-se a observar un codi moral— imposin als membres el respecte a les lleis morals en les activitats i els deures de llur professió.

I sempre han de recordar que la majoria dels lectors i dels espectadors està formada per joves que necessiten una premsa i uns espectacles que els ofereixin unes diversions honestes i que elevin l'esperit. A més, procurin que les matèries religioses es confiïn a persones dignes i preparades, i que es facin amb el degut respecte.

12. (*Deures de l'autoritat civil*). L'autoritat civil té peculiars deures en aquesta matèria, per raó del bé comú al qual s'ordenen aquests instruments. És propi de la seva autoritat, en el propi àmbit, defensar i protegir la veritable i justa llibertat d'informació que l'actual societat necessita totalment per al seu progrés, sobretot la premsa; també fomentar la religió, la cultura i les millors tècniques, i vetllar pels usuaris perquè puguin lliurement fruir dels legítims drets. A més, pertoca a l'autoritat civil donar suport a aquelles iniciatives que, encara que siguin sobretot útils al jovent, altrament no podrien ser realitzades.

Finalment, el mateix poder públic, que legítimament es preocupa per la salut física dels ciutadans, està obligat a vetllar amb tota justícia i zel, per la promulgació de les lleis i llur eficaç aplicació, que no s'originin greus perills per a la moralitat pública i per al progrés de la societat, pel mal ús d'aquests instruments. Amb aquesta atenta sol·licitud no és conculcada la llibertat dels individus o dels grups, sobretot si arriben a mancar segures garanties per part dels qui, per específica professió, usen aquests mitjans.

Cal tenir una especial vigilància per defensar els joves de la premsa i dels espectacles que siguin nocius a llur edat.

Cap. II. Els mitjans de comunicació social i l'apostolat catòlic

13. (*Acció dels pastors i dels fidels*). Tots els fills de l'Església s'han d'esforçar, de comú acord, a fi que els instruments de comunicació social s'utilitzin eficaçment, sense perdre temps i amb el màxim d'enginy, en les més variades formes d'apostolat, tal com ho exigeixen les circumstàncies, avançant-se, així, a les iniciatives nocives, sobretot en aquelles regions on el progrés moral i religiós demana una presència més urgent i activa.

Sacri ergo pastores suum munus in hac provincia, cum eorumdem ordinario praedicationis officio arcte conexum, explere properent; laici quoque, qui in his instrumentis adhibendis partes habent, Christo testimonium reddere satagent, imprimis suis cuiusque muneribus perite et apostolico animo perfungentes, immo, pro sua parte, technicis, oeconomicis, cultus artisque facultatibus actioni pastorali ecclesiae directe auxiliatricem praestantes operam.

14. Imprimis prelum honestum foveatur. Ad lectores autem christiano spiritu plene imbuendos, prelum etiam excitetur et provehatur veri nominis catholicum, quod scilicet — sive directe ab ipsa auctoritate ecclesiastica, sive a catholicis viris promotum et dependens — manifeste hoc animo edatur ut publicas opiniones iuri naturae et catholicis doctrinis praeceptisque consonas efformet, firmet atque promoveat, facta vero quae ecclesiae vitam respiciant pervulget ac recte explanet. Moneantur autem fideles de necessitate catholicum prelum legendi atque diffundendi ad iudicium christianum sibi de omnibus eventibus efformandum.

Taeniolarum effectio et exhibitio ad honestam animi relaxationem, humanum cultum et artem utilium, imprimis autem earum quae iuventuti destinentur, validis omnibus auxiliis promoveantur et in tuto ponantur: quod praesertim fit opes atque incepta honestorum effectorum et distributorum adiuvando ac simul coniungendo, pelliculas laude dignas criticorum consensu et praemiis commendando, catholicorum proborumque exercentium auditoria fovendo ac inter se consociando.

Itidem efficax adiumentum feratur transmissionibus radiophonicis et televisificis honestis, imprimis iis quae familiis sint consentaneae. Catholicae autem transmissiones sollerter foveantur, quibus auditores et spectatores ad vitam ecclesiae participandam inducantur atque veritatibus religiosis imbuantur. Sollicite quoque, ubi oportuerit, excitandae sunt stationes catholicae; curandum vero est ut earum transmissiones convenienti perfectione et efficacitate praestent.

Consulatur insuper ut nobilis et prisca scaenica ars, quae iam per instrumenta communicationis socialis late propagatur, ad spectatorum humanitatem morumque conformationem contendat.

15. Ut necessitatibus nuper expositis provideatur, sacerdotes, religiosi necnon laici tempestive instituantur, qui congrua peritia polleant in his instrumentis ad fines apostolatus moderandis.

Imprimis debent laici arte, doctrina et moribus instrui, multiplicato scholarum, facultatum et institutorum numero, ubi diurnarii, auctores cinematographei et radiophonicarum televisificarumque transmissionum ceterique quorum interest, integram formationem, spiritu christiano imbutam, praesertim quoad doctrinam socialem ecclesiae, nancisci possint. Scaenici quoque actores instituendi ac iuvandi, ut sua arte humanae societati convenienter prosint. Sedulo denique parandi sunt critici litterarii, cinematographici, radiophonici, televisifici ceterique, qui suam quisque scientiam optime calleant atque talia iudicia ferre edoceantur et incitentur in quibus semper ratio moralis in sua luce collocetur.

Per això els sagrats pastors s'esforçaran per complir en aquest sector una missió íntimament lligada al deure ordinari de predicar. Que procurin, també els laics que utilitzen aquests instruments, donar testimoniatge de Crist, sobretot realitzant la pròpia missió amb competència i amb esperit apostòlic, i, a més, col·laborant directament a l'acció pastoral de l'Església cadascú segons les pròpies possibilitats tècniques, econòmiques, culturals i artístiques.

14. (*Iniciatives dels catòlics*). En primer lloc, cal fomentar la premsa honesta. Però, per tal d'omplir plenament els lectors d'esperit cristià, cal suscitar i difondre una premsa específicament catòlica —tant si és promoguda i depèn directament de la mateixa autoritat eclesiàstica, com si ho és d'homes catòlics—, que es publiqui amb la intenció de formar, afirmar i promoure opinió pública conforme al dret natural, a la doctrina i a la moral catòliques, i de divulgar i fer conèixer rectament els fets relacionats amb la vida de l'Església. S'ha de persuadir els fidels de la necessitat de llegir i difondre la premsa catòlica per formar-se un judici cristià de tots els esdeveniments.

Cal promoure i assegurar per tots els mitjans eficaços la producció i la projecció de films destinats a l'honest esbarjo de l'esperit, útils a la cultura i a l'art, sobretot els destinats a la joventut. Això s'aconseguirà, sobretot, ajudant i, a la vegada, coordinant les realitzacions i les iniciatives dels productors i distribuïdors rectes, afavorint les pel·lícules que mereixen el suport dels crítics i els premis, fomentant i associant els cinemes d'empresaris catòlics i honrats.

Semblantment, s'han d'ajudar amb eficàcia els programes honestos de ràdio i de televisió, sobretot els de caràcter familiar. Han de fomentar-se amb interès les emissions catòliques que encaminin els oients i els espectadors a participar en la vida de l'Església i a assimilar les veritats religioses. On sigui oportú, cal promoure amb tota sol·licitud emissores catòliques i procurar que les emissions es facin amb la convenient perfecció i eficàcia.

A més, s'ha de vetllar perquè el noble i antic art escènic, que tant propaguen avui els mitjans de comunicació social, contribueixi a la formació humana i moral dels espectadors.

15. (*La formació dels autors*). Per tal de poder proveir a les necessitats abans exposades, els sacerdots, els religiosos i els laics han d'estar formats convenientment, per tal que puguin usar amb la deguda competència aquests mitjans per a finalitats d'apostolat.

Sobretot, s'han de preparar tècnicament, culturalment i moralment els laics, multiplicant escoles, facultats i instituts, on els periodistes, els guionistes de cinema, de ràdio, de televisió i altres interessats puguin adquirir una formació íntegra, impregnada d'esperit cristià, sobretot pel que fa a la doctrina social de l'Església. També els actors escènics han de ser formats i ajudats perquè llur art contribueixi vàlidament al bé de la societat humana. Finalment, han de preparar-se diligentment els crítics literaris, de cinema, de ràdio, de televisió, etc., per tal que dominin molt bé la professió i siguin instruïts i estimulats a posar sempre en el degut relleu, en llurs judicis, l'aspecte moral.

16. Cum rectus instrumentorum usus communicationis socialis, quae receptoribus praesto sunt aetate cultuque diversis, accommodatas et proprias requirat eorumdem receptorum institutionem atque exercitationem, incepta quae huic fini consequendo sint apta — praesertim si iunioribus destinentur — in scholis catholicis cuiusve gradus, in seminariis necnon in apostolatus laicorum coetibus foveantur, multiplicentur atque iuxta morum christianorum principia dirigantur. Quod ut promptius efficiatur, doctrinae et disciplinae catholicae de hac re propositio ac explicatio in catechismo tradatur.

17. Cum prorsus dedeceat ecclesiae filios desides pati verbum salutis alligari ac praepediri technicis moris vel expensis, ingentissimis sane, quae istorum instrumentorum propria sunt, monet haec sancta synodus eosdem officio obstringi sustinendi et auxiliandi catholicas ephemerides, folia periodica atque cinematographica incepta, stationes transmissionesque radiophonicas et televisificas, quorum finis praecipuus sit veritatem evulgare et defendere atque christianae institutioni humanae societatis providere. Simul vero consociationes et singulos viros, qui in rebus oeconomicis vel technicis magna polleant auctoritate, instanter invitat ut suis opibus suaque peritia libenter haec instrumenta, quatenus veri nominis culturae et apostolatui inserviunt, largiter sustentent.

18. Quo autem ecclesiae multiformis apostolatus circa instrumenta communicationis socialis efficacius roboretur, in omnibus orbis dioecesibus, episcoporum iudicio, quotannis dies celebretur in qua fideles edoceantur de suis in hac rerum parte officiis, invitentur ad preces pro hac causa fundendas et ad stipem ad eumdem finem conferendam, quae scilicet in instituta et incepta ab ecclesia in hac re promota, sustentanda ac fovenda, iuxta orbis catholici necessitates, sancte impendatur.

19. In sua suprema pastorali cura adimplenda circa instrumenta communicationis socialis praesto est summo pontifici peculiare sanctae sedis officium.[1]

20. Episcoporum autem erit huiusmodi operibus et inceptis in propriis dioecesibus invigilare eademque promovere et, quatenus ad apostolatum publicum spectent, ordinare, iis non exceptis quae religiosorum exemptorum moderamini subiciuntur.

21. Cum vero efficax pro tota natione apostolatus unitatem consiliorum et virium requirat, haec sancta synodus statuit et mandat, ut officia nationalia pro rebus preli, cinematographei, radiophoniae et televisionis ubique constituantur omnique ope adiuventur. Horum ergo officiorum praesertim erit consulere ut conscientia fidelium in his instrumentis adhibendis recte efformetur necnon quidquid in hac provincia a catholicis agitur fovere et ordinare.

---

[1] Patres autem concilii, votum „Secretariatus de scriptis prelo edendis et de spectaculis moderandis" libenter excipientes, summum pontificem reverenter rogant ut huius officii munera et competentia ad omnia communicationis socialis instrumenta, prelo non excepto, extendantur, ascitis ex variis nationibus rei peritis, etiam laicis.

16. (*La formació dels usuaris*). Com que el recte ús dels instruments de comunicació social, que són a disposició d'usuaris diversos per edat i cultura, exigeix una formació i una experiència adaptades i específiques, cal fomentar i multiplicar i dirigir, inspirades pels principis de la moral cristiana, les iniciatives aptes per a aquest fi —sobretot si van destinades al jovent—, a les escoles catòliques de qualsevol grau, als seminaris i a les associacions d'apostolat dels laics. Per obtenir-ho ben aviat, l'exposició i l'explicació de la doctrina i de la disciplina catòliques ha de fer-se en el catecisme.

17. (*Mitjans tècnics i econòmics*). Com que no està gens bé que els fills de l'Església tolerin que la paraula de la salvació estigui lligada i obstaculitzada per dificultats tècniques o per les despeses, enormes certament, que aquests instruments demanen, aquest sant Concili recorda el deure de sostenir i d'ajudar els diaris catòlics, les revistes i les iniciatives cinematogràfiques, els estudis i les emissions de ràdio i de televisió, el principal fi dels quals sigui divulgar i defensar la veritat, i procurar la formació cristiana de la societat humana. Alhora convida insistentment les associacions i els individus que tinguin notables possibilitat econòmiques o tècniques a mantenir de grat i generosament, amb llurs mitjans i amb llur competència, aquests instruments, en la mesura que es proposen objectius genuïnament culturals i apostòlics.

18. (*La diada anual*). Per reforçar més eficaçment el multiforme apostolat de l'Església en relació amb els mitjans de comunicació social, cal que, cada any, se celebri, a totes les diòcesis del món, a judici del bisbe, una diada en què els fidels siguin instruïts sobre llurs deures en aquest sector, siguin invitats a pregar per aquesta intenció i a fer almoina per a aquest fi, almoina que es destinarà religiosament a mantenir i a incrementar, segons les necessitats del món catòlic, les institucions i les iniciatives promogudes per l'Església.

19. (*L'Oficina de la Santa Seu*). Per complir la seva suprema sol·licitud pastoral pel que fa als instruments de comunicació social, el Summe Pontífex té a la seva disposició una especial Oficina de la Santa Seu.[1]

20. (*Competències dels bisbes*). Els bisbes hauran de vigilar, a les pròpies diòcesis, les obres i les iniciatives d'aquest sector, promoure-les i, en la mesura que afectin l'apostolat públic, reglamentar-les, sense excloure'n les que depenen de religiosos exempts.

21. (*Les Oficines nacionals*). Però, com que un apostolat eficaç per a tota una nació demana una unitat de parers i esforços, aquest sant Concili determina i mana que arreu s'estableixin i es mantinguin amb tots els mitjans Oficines nacionals per a la premsa, la ràdio i la televisió. Per tant, serà tasca principal d'aquestes Oficines procurar que la consciència dels fidels es formi rectament en l'ús d'aquests instruments, i també fomentar i reglamentar totes les iniciatives dels catòlics en aquest camp.

In unaquaque natione eorum moderatio peculiari episcoporum coetui, vel alicui episcopo delegato, concredatur; in iisdem autem officiis laici quoque partes habeant, qui catholicae doctrinae harumque artium periti sint.

22. Cum insuper eorundem instrumentorum efficacitas limites nationum excedat, atque singulos quasi cives efficiat totius consortionis humanae, in hac provincia incepta nationalia inter se cooperentur etiam in ambitu internationali. Officia autem, de quibus in n. 21, operose adlaborent una cum sua cuiusque consociatione catholica internationali. Hae autem consociationes catholicae internationales a sola sancta sede legitime approbantur et ab eadem pendent.

Clausulae

23. Ut universa huius sanctae synodi principia et normae de instrumentis communicationis socialis ad effectum deducantur, de expresso mandato concilii, instructio pastoralis edatur cura sanctae sedis officii, de quo in n. 19, adiuvantibus ex variis nationibus rei peritis.

24. Ceterum confidit haec sancta synodus hanc suam institutorum et normarum traditionem libenter acceptam et sancte custoditam fore ab omnibus ecclesiae filiis, qui idcirco, etiam his auxiliis utentes, nedum damna patiantur, salis lucisque instar, terram condiant ac mundum collustrent; insuper omnes bonae voluntatis homines, imprimis eos qui haec instrumenta moderantur, invitat ut studeant eadem unice flectere in bonum humanae societatis, cuius sors magis in dies ab eorum recto usu pendet. Itaque, sicut priscis iam artium monumentis, novis etiam hisce inventis nomen Domini glorificetur, secundum illud Apostoli: „Iesus Christus heri et hodie, ipse et in saecula" (Heb 13, 8).

SESSIO V
21 nov. 1964

Constitutio dogmatica de ecclesia
Cap. I. De ecclesiae mysterio

1. Lumen gentium cum sit Christus, haec sacrosancta synodus, in Spiritu sancto congregata, omnes homines claritate eius, super faciem ecclesiae resplendente, illuminare vehementer exoptat, omni creaturae evangelium annuntiando (cf. Mr 16, 15). Cum autem ecclesia sit in Christo veluti sacramentum seu signum et instrumentum intimae cum Deo unionis totiusque generis humani unitatis, naturam missionemque suam universalem, praecedentium conciliorum argumento instans, pressius fidelibus suis et mundo universo declarare intendit. Condiciones huius temporis huic ecclesiae officio urgentiorem vim addunt, ut nempe homines cuncti, variis hodie vinculis socialibus, technicis, culturalibus arctius coniuncti, plenam etiam unitatem in Christo consequantur.

A cada nació, la direcció d'aquestes Oficines s'ha de confiar a una especial comissió de bisbes o a un bisbe delegat; han de formar-ne part també laics experts en doctrina catòlica i en aquestes tècniques.

22. (*Les associacions internacionals*). A més, atès que l'eficàcia d'aquests mitjans supera els límits de cada nació i fa de les persones com ciutadans de tota la humanitat, les iniciatives nacionals en aquest sector s'han de coordinar també en el pla internacional. I que les Oficines esmentades al núm. 21 treballin de valent juntament amb la respectiva Associació catòlica internacional. Aquestes Associacions catòliques internacionals només són legítimament aprovades per la Santa Seu, i en depenen.

Conclusió

23. (*La Instrucció pastoral*). Per a l'aplicació de tots els principis i normes d'aquest sant Concili sobre els instruments de comunicació social, per manament exprés del Concili, que sigui publicada una Instrucció pastoral, a cura de l'Oficina de la Santa Seu esmentada al n. 19, amb la col·laboració d'experts pertanyents a diverses nacions.

24. (*Exhortació final*). Finalment, aquest sant Concili confia que aquesta seva exposició d'instruccions i de normes serà acollida de bon grat i observada santament per tots els fills de l'Església, els quals, àdhuc usant aquests mitjans, no sols no sofriran cap dany, sinó que com a sal i llum, assaonaran la terra i il·luminaran el món. A més, convida tots els homes de bona voluntat, sobretot els qui tenen a les mans aquests instruments, que vulguin usar-los únicament en bé de la societat, el destí de la qual depèn cada vegada més del recte ús que en facin. Així, doncs, com amb els antics monuments de l'art, que també amb aquests nous invents sigui glorificat el nom del Senyor, segons allò de l'Apòstol: «Jesucrist és el mateix ahir i avui i pels segles» (He 13,8).

SESSIÓ V
21 novembre 1964

Constitució dogmàtica sobre l'Església

Cap. I. El misteri de l'Església

1. (*L'Església, sagrament en Crist*). Crist és la llum dels pobles. Reunit en l'Esperit Sant, aquest sagrat Concili té, per tant, el viu desig d'anunciar a tota la humanitat (cf. Mc 16,15) l'Evangeli, de difondre entre tots els homes la claror de Crist que resplendeix en el rostre de l'Església. I com que l'Església és en Crist com un sagrament, és a dir, signe i instrument de l'íntima unió amb Déu i de la unitat de tot el gènere humà, continuant l'ensenyament dels Concilis anteriors, vol declarar amb més claredat als seus fidels i a tot el món la seva naturalesa i la seva missió universal. Les condicions del temps actual encara fan més urgent aquest deure de l'Església, a fi que tots els homes, units avui més estretament amb tota mena de vincles socials, tècnics i culturals, aconsegueixin també la plena unitat en Crist.

2. Aeternus Pater, liberrimo et arcano sapientiae ac bonitatis suae consilio, mundum universum creavit, homines ad participandam vitam divinam elevare decrevit, eosque lapsos in Adamo non dereliquit, semper eis auxilia ad salutem praebens, intuitu Christi, redemptoris, „qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturae" (Col 1, 15). Omnes autem electos Pater ante saecula „praescivit et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus" (Rm 8, 29). Credentes autem in Christum convocare statuit in sancta ecclesia, quae iam ab origine mundi praefigurata, in historia populi Israel ac foedere antiquo mirabiliter praeparata,[1] in novissimis temporibus constituta, effuso Spiritu est manifestata, et in fine saeculorum gloriose consummabitur. Tunc autem, sicut apud sanctos patres legitur, omnes iusti inde ab Adam, „ab Abel iusto usque ad ultimum electum"[2] in ecclesia universali apud Patrem congregabuntur.

3. Venit igitur Filius, missus a Patre, qui nos in eo ante mundi constitutionem elegit ac in adoptionem filiorum praedestinavit, quia in eo omnia instaurare sibi complacuit (cf. Eph 1, 4-5 et 10). Christus ideo, ut voluntatem Patris impleret, regnum caelorum in terris inauguravit nobisque eius mysterium revelavit, atque oboedientia sua redemptionem effecit. Ecclesia, seu regnum Christi iam praesens in mysterio, ex virtute Dei in mundo visibiliter crescit. Quod exordium et incrementum significantur sanguine et aqua ex aperto latere Iesu crucifixi exeuntibus (cf. Io 19, 34), ac praenuntiantur verbis Domini de morte sua in cruce: „Et ego, si exaltatus fuero a terra, omnes traham ad meipsum" (Io 12, 32 gr.). Quoties sacrificium crucis, quo „pascha nostrum immolatus est Christus" (1 Cor 5, 7), in altari celebratur, opus nostrae redemptionis exercetur. Simul sacramento panis eucharistici repraesentatur et efficitur unitas fidelium, qui unum corpus in Christo constituunt (cf. 1 Cor 10, 17). Omnes homines ad hanc vocantur unionem cum Christo, qui est lux mundi, a quo procedimus, per quem vivimus, ad quem tendimus.

4. Opere autem consummato, quod Pater Filio commisit in terra faciendum (cf. Io 17, 4), missus est Spiritus sanctus die pentecostes, ut ecclesiam iugiter sanctificaret, atque ita credentes per Christum in uno Spiritu accessum haberent ad Patrem (cf. Eph 2, 18). Ipse est Spiritus vitae seu fons aquae salientis in vitam aeternam (cf. Io 4, 14; 7, 38-39), per quem Pater homines, peccato mortuos, vivificat, donec eorum mortalia corpora in Christo resuscitet (cf. Rm 8, 10-11). Spiritus in ecclesia et in cordibus fidelium tamquam in templo habitat (cf. 1 Cor 3, 16; 6, 19), in eisque orat et testimonium adoptionis filiorum reddit (cf. Gal 4, 6; Rm 8, 15-16 et 26). Ecclesiam, quam in omnem veritatem inducit (cf. Io 16, 13) et in communione et ministratione unificat, diversis donis

---

[1] Cf. Cyprianus, *Epist.* 64, 4: PL 3, 1017; CSEL (Hartel), III B, p. 720. S. Hilarius Pict., *In Mt.* 23, 6: PL 9, 1047. Augustinus, *passim.* S. Cyrillus Alex., *Glaph. in Gen.* 2, 10: PG 69, 110 A.

[2] Gregorius M., *Hom. in Evang.* 19, 1: PL 76, 1154 B. Cf. Augustinus, *Serm.* 341, 9, 11: PL 39, 1499 s. Io. Damascenus, *Adv. Iconocl.* 11: PG 96, 1357.

2. (*Designi salvífic universal del Pare*). El Pare etern, per un designi profund i absolutament lliure de la seva saviesa i de la seva bondat, va crear l'univers, va decretar d'elevar els homes a la participació de la vida divina, i, després que caigueren pel pecat d'Adam, no els va abandonar, sinó que sempre els ha socorregut perquè se salvin, en consideració a Crist Redemptor «que és la imatge del Déu invisible, engendrat abans de tota la creació» (Col 1,15). Tots els elegits, des de l'eternitat, el Pare «que els coneixia des de sempre, els destinà a ser imatge del seu Fill, que així ha estat el primer d'una multitud de germans» (Rm 8,29). I va decidir aplegar-los, els qui creuen en Crist, en l'Església santa, la qual, prefigurada ja des de l'origen del món, preparada admirablement en la història del poble d'Israel i en l'antiga aliança,[1] i constituïda aquests darrers temps, fou manifestada per l'efusió de l'Esperit Sant i assolirà la plenitud gloriosa a la fi dels segles. Llavors, com llegim en els sants pares, tots els justos a partir d'Adam, «des del just Abel fins al darrer elegit»,[2] seran reunits a la casa del Pare en l'Església universal.

3. (*Missió i obra del Fill*). Vingué, doncs, el Fill, tramès pel Pare, que ens va elegir en ell abans de la creació del món i ens va predestinar a ser fills adoptius, perquè es complagué a reunir totes les coses en ell (cf. Ef 1,4-5 i 10). Així, doncs, Crist, per complir la voluntat del Pare, va inaugurar aquí a la terra el regne del cel, ens en revelà el misteri i amb la seva obediència obrà la redempció. L'Església, el regne de Crist present ja en el misteri, creix visiblement en el món pel poder de Déu. Inici i expansió significats per la sang i per l'aigua brollades del costat obert de Jesús crucificat (cf. Jn 19,34) i anunciats per endavant amb aquestes paraules del Senyor al·lusives a la seva mort en creu: «I jo, quan seré enlairat damunt la terra, atrauré tothom cap a mi» (Jn 12,32). Cada vegada que se celebra a l'altar el sacrifici de la creu pel qual Crist, «el nostre anyell pasqual, fou immolat» (1Co 5,7), té lloc l'obra de la nostra redempció. Al mateix temps, el sagrament del pa eucarístic representa i produeix la unitat dels fidels, que constitueixen un sol cos en Crist (cf. 1Co 10,17). Tothom és cridat a aquesta unió amb Crist, llum del món. D'ell venim, per ell vivim i cap a ell anem.

4. (*L'Esperit santificador de l'Església*). Acomplerta l'obra que el Pare va encomanar al Fill aquí a la terra (cf. Jn 17,4), el dia de la Pentecosta fou enviat l'Esperit Sant per santificar contínuament l'Església i així els creients tinguessin accés al Pare per mitjà de Crist en un mateix Esperit (cf. Ef 2,18). És ell l'Esperit de vida, la font d'aigua que rajarà fins a la vida eterna (cf. Jn 4,14; 7,38-39), pel qual el Pare vivifica els homes, morts al pecat, fins que ressusciti en Crist llurs cossos mortals (cf. Rm 8,10-11). L'Esperit habita en l'Església i en el cor dels els fidels com en un temple (cf. 1Co 3,16; 6,19), hi prega i hi dóna testimoniatge de l'adopció de fills (cf. Ga 4,6); Rm 8,15-16 i 26). Ell guia Església vers la veritat completa (cf. Jn 16,13), la unifica en la comunió i en el servei, ∇

hierarchicis et charismaticis instruit ac dirigit, et fructibus suis adornat (cf. Eph 4, 11-12; 1 Cor 12, 4; Gal 5, 22). Virtute evangelii iuvenescere facit ecclesiam eamque perpetuo renovat et ad consummatam cum sponso suo unionem perducit.[3] Nam Spiritus et sponsa ad dominum Iesum dicunt: Veni! (cf. Ap 22, 17). Sic apparet universa ecclesia sicuti „de unitate Patris et Filii et Spiritus sancti plebs adunata".[4]

5. Ecclesiae sanctae mysterium in eiusdem fundatione manifestatur. Dominus enim Iesus ecclesiae suae initium fecit praedicando faustum nuntium, adventum scilicet regni Dei a saeculis in scripturis promissi: „Quoniam impletum est tempus, et appropinquavit regnum Dei" (Mr 1, 15; cf. Mt 4, 17). Hoc vero regnum in verbo, operibus et praesentia Christi hominibus elucescit. Verbum nempe domini comparatur semini, quod in agro seminatur (cf. Mr 4, 14): qui illud cum fide audiunt et Christi pusillo gregi (cf. Lc 12, 32) adnumerantur, regnum ipsum susceperunt; propria dein virtute semen germinat et increscit usque ad tempus messis (cf. Mr 4, 26-29). Miracula etiam Iesu regnum iam in terris pervenisse comprobant: „Si in digito Dei eicio daemonia, profecto pervenit in vos regnum Dei" (Lc 11, 20; cf. Mt 12, 28). Ante omnia tamen regnum manifestatur in ipsa persona Christi, Filii Dei et Filii hominis, qui venit „ut ministraret et daret animam suam redemptionem pro multis" (Mr 10, 45).

Cum autem Iesus, mortem crucis pro hominibus passus, resurrexerit, tamquam dominus et Christus sacerdosque in aeternum constitutus apparuit (cf. Ac 2, 36; Heb 5, 6; 7, 17-21), atque Spiritum a Patre promissum in discipulos suos effudit (cf. Ac 2, 33). Unde ecclesia, donis sui fundatoris instructa fideliterque eiusdem praecepta caritatis, humilitatis et abnegationis servans, missionem accipit regnum Christi et Dei annuntiandi et in omnibus gentibus instaurandi, huiusque regni in terris germen et initium constituit. Ipsa interea, dum paulatim increscit, ad regnum consummatum anhelat, ac totis viribus sperat et exoptat cum rege suo in gloria coniungi.

6. Sicut in vetere testamento revelatio regni saepe sub figuris proponitur, ita nunc quoque variis imaginibus intima ecclesiae natura nobis innotescit, quae sive a vita pastorali vel ab agricultura, sive ab aedificatione aut etiam a familia et sponsalibus desumptae, in libris prophetarum praeparantur. Est enim ecclesia *ovile*, cuius ostium unicum et necessarium Christus est (cf. Io 10, 1-10). Est etiam grex, cuius ipse Deus pastorem se fore praenuntiavit (cf. Is 40, 11; Ez 34, 11 ss.), et cuius oves, etsi a pastoribus humanis gubernantur, indesinenter tamen deducuntur et nutriuntur ab ipso Christo, bono pastore principeque pastorum (cf. Io 10, 11; 1 Pt 5, 4), qui vitam suam dedit pro ovibus (cf. Io 10, 11-15).

Est ecclesia *agricultura* seu ager Dei (cf. 1 Cor 3, 9). In illo agro crescit antiqua oliva, cuius radix sancta fuerunt patriarchae, et in qua Iudaeorum

---

[3] Cf. Irenaeus, *Adv. Haer.* III, 24, 1: PG 7, 966 B; Harvey 2, 131, ed. Sagnard, *SC* p. 398.

[4] Cyprianus, *De Orat. Dom.* 23: PL 4, 553: Hartel, III A, p. 285. Augustinus, *Serm.* 71, 20, 33: PL 38, 463 s. S. Io. Damascenus, *Adv. Iconocl.* 12: PG 96, 1358 D.

la proveeix de diversos dons jeràrquics i carismàtics amb els quals la instrueix i la dirigeix, l'embelleix amb els seus fruits (cf. Ef 4,11-12; 1Co 12,4; Ga 5,22). La rejoveneix amb la força de l'Evangeli, la renova constantment i la condueix a la perfecta unió amb el seu Espòs.[3] Perquè l'Esperit i l'Esposa diuen al Senyor Jesús: «Vine!» (cf. Ap 22,17). Així es manifesta tota l'Església com «un poble aplegat per la unitat del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant».[4]

5. (*El Regne de Déu*). El misteri de la santa Església es manifesta en la seva fundació. En efecte, el Senyor Jesús va fer néixer la seva Església predicant la bona nova, l'advenir del Regne de Déu promès de segles en les Escriptures: «S'ha complert el temps i el Regne de Déu és a prop» (Mc 1,15; cf. Mt 4,17). Aquest Regne clareja com una albada davant els homes per la paraula, les obres i la presència de Crist. La paraula del Senyor, en efecte, és comparada a una llavor que un home sembra en un camp (cf. Mc 4,14): els qui l'escolten amb fe i entren a formar part del petit ramat de Crist (cf. Lc 12,32) han acollit el Regne mateix; després la llavor germina pel seu propi impuls i va creixent fins al temps de la sega (cf. Mc 4,26-29). També els miracles de Jesús demostren que el Regne ja ha arribat a la terra: «Si jo trec els dimonis pel dit de Déu, és que ha arribat a vosaltres el Regne de Déu» (Lc 11,20; cf. Mt 12,28). Per damunt de tot, però, el Regne es manifesta en la mateixa persona de Crist, Fill de Déu, i Fill de l'home, que ha vingut «a servir i a donar la seva vida com a rescat per tothom» (Mc 10,45).

I quan, després d'haver sofert una mort de creu pels homes, Jesús va ressuscitar, aparegué com a Senyor, Messies i Sacerdot per sempre (cf. Ac 2,36; He 5,6; 7,17-21), i abocà damunt els deixebles l'Esperit promès pel Pare (cf. Ac 2,33). Per això, l'Església, preparada pels dons del seu Fundador i guardant fidelment els seus manaments de caritat, d'humilitat i d'abnegació, rep la missió d'anunciar i d'establir enmig de totes les nacions el Regne de Crist i de Déu, i en constitueix el germen i l'inici. Mentrestant, ella, a mesura que va creixent a poc a poc, sospira per la consumació del Regne i espera i desitja amb totes les forces d'unir-se amb el seu Rei a la glòria.

6. (*Les imatges de l'Església*). Així com a l'Antic Testament la revelació del Regne ens és proposada tot sovint en figures, així també ara l'íntima natura de l'Església se'ns dóna a conèixer per mitjà de diferents imatges preses ja de la vida dels pastors o de l'agricultura, ja de l'art de la construcció, de la família o encara de les esposalles, i ja preparades en els llibres dels profetes.

Així l'Església és la *pleta*, de la qual Crist és la porta única i necessària (cf. Jn 10,1-10). És també un ramat, del qual Déu mateix va predir que seria el pastor (cf. Is 40,11; Ez 34,11 i ss.), i les ovelles del qual, tot i ser conduïdes per pastors humans, són tanmateix guiades i alimentades constantment pel mateix Crist, el bon Pastor i Cap dels pastors (cf. Jn 10,11; 1Pe 5,4), que va donar la vida per les ovelles (cf. Jn 10,11-15).

L'Església és un *conreu* o camp de Déu (cf. 1Co 3,9), on creix la vella olivera, l'arrel santa de la qual foren els patriarques i en la qual ▽

et gentium reconciliatio facta est et fiet (cf. Rm 11, 13-26). Ipsa plantata est a caelesti agricola tamquam vinea electa (cf. Mt 21, 33-43 par.; Is 5, 1 ss.). Vitis vera Christus est, vitam et fecunditatem tribuens palmitibus, scilicet nobis, qui per ecclesiam in ipso manemus, et sine quo nihil possumus facere (cf. Io 15, 1-5).

Saepius quoque ecclesia dicitur *aedificatio* Dei (cf. 1 Cor 3, 9). Dominus ipse se comparavit lapidi, quem reprobaverunt aedificantes, sed qui factus est in caput anguli (cf. Mt 21, 42 par.; Ac 4, 11; 1 Pt 2, 7; Ps 117, 22). Super illud fundamentum ecclesia ab apostolis exstruitur (cf. 1 Cor 3, 11), ab eoque firmitatem et cohaesionem accipit. Quae constructio variis appellationibus decoratur: domus Dei (cf. 1 Tim 3, 15), in qua nempe habitat eius *familia*, habitaculum Dei in Spiritu (cf. Eph 2, 19-22), „tabernaculum Dei cum hominibus" (Ap 21, 3), et praesertim *templum* sanctum, quod in lapideis sanctuariis repraesentatum a sanctis patribus laudatur, et in liturgia non immerito assimilatur civitati sanctae, novae Ierusalem.[5] In ipsa enim tamquam lapides vivi his in terris aedificamur (cf. 1 Pt 2, 5). Quam sanctam civitatem Ioannes contemplatur, in renovatione mundi descendentem de caelis a Deo, „paratam sicut sponsam ornatam viro suo" (Ap 21, 1 s.).

Ecclesia etiam „quae sursum est Hierusalem" et „mater nostra" appellatur (Gal 4, 26; cf. Ap 12, 17), describitur ut *sponsa* immaculata agni immaculati (cf. Ap 19, 7; 21, 2 et 9; 22, 17), quam Christus „dilexit ... et se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret" (Eph 5, 25-26), quam sibi foedere indissolubili sociavit et indesinenter „nutrit et fovet" (Eph 5, 29), et quam mundatam sibi voluit coniunctam et in dilectione ac fidelitate subditam (cf. Eph 5, 24), quam tandem bonis caelestibus in aeternum cumulavit, ut Dei et Christi erga nos caritatem, quae omnem scientiam superat, comprehendamus (cf. Eph 3, 19). Dum vero his in terris ecclesia peregrinatur a Domino (cf. 2 Cor 5, 6), tamquam exsulem se habet, ita ut quae sursum sunt quaerat et sapiat, ubi Christus est in dextera Dei sedens, ubi vita ecclesiae abscondita est cum Christo in Deo, donec cum sponso suo appareat in gloria (cf. Col 3, 1-4).

7. Dei Filius, in natura humana sibi unita, morte et resurrectione sua mortem superando, hominem redemit et in novam creaturam transformavit (cf. Gal 6, 15; 2 Cor 5, 17). Communicando enim Spiritum suum, fratres suos, ex omnibus gentibus convocatos, tamquam corpus suum mystice constituit.

In corpore illo vita Christi in credentes diffunditur, qui Christo passo atque glorificato, per sacramenta arcano ac reali modo uniuntur.[6] Per baptismum enim Christo conformamur: „Etenim in uno Spiritu omnes

---

[5] Cf. Origenes, *In Mt.* 16, 21: PG 13, 1443 C; Tertullianus, *Adv. Marc.* 3, 7: PL 2, 357 C; CSEL 47, 3, p. 386. Pro documentis liturgicis, cf. *Sacramentarium Gregorianum*: PL 78, 160 B; vel C. Mohlberg, *Liber Sacramentorum Romanae Ecclesiae*, Romae, 1960, p. 111, XC: „Deus, qui ex omni coaptacione sanctorum aeternum tibi condis habitaculum . . .". Hymnus *Urbs Ierusalem beata* in breviario monastico, et *Coelestis urbs Ierusalem* in breviario romano.

[6] Cf. Thomas, *Summa Theol.* III, q. 62, a. 5, ad 1.

hi ha hagut i hi haurà la reconciliació de jueus i pagans (cf. Rm 11,13-26). Aquest camp l'Agricultor celestial l'ha plantat com una vinya escollida (cf. Mt 21,33-43 par.; Is 5,1 i ss.). El cep veritable és Crist, que dóna vida i fecunditat a les sarments, és a dir, a nosaltres, que per mitjà de l'Església restem en ell, i sense el qual res no podem fer (cf. Jn 15,1-5).

Tot sovint l'Església és anomenada *edifici* de Déu (cf. 1Co 3,9). El mateix Senyor es va comparar a una pedra, rebutjada pels constructors, però que ha acabat essent angular (cf. Mt 21,42 par.; cf. Ac 4,11; 1Pe 2,7; Sl 117,22). Sobre aquest fonament els Apòstols aixequen l'Església (cf. 1Co 3,11), que en rep fermesa i cohesió. Aquest edifici pren diversos noms: casa de Déu (cf. 1Tm 3,15), on habita en efecte la seva *família*; estança de Déu en l'Esperit (cf. Ef 2,19-22), «tabernacle de Déu entre els homes» (Ap 21,3), i sobretot *temple* sant, que els sants pares celebren representat en els santuaris de pedra i la litúrgia compara ben justament a la ciutat santa, a la nova Jerusalem.[5] Hi som edificats aquí a la terra, en efecte, en qualitat de pedres vives (cf. 1Pe 2,5). És aquesta ciutat santa que Joan contempla, en la renovació del món, com baixant del cel, de part de Déu, «abillada com una núvia que s'engalana per al seu espòs» (Ap 21,1 s.).

L'Església que és anomenada «la Jerusalem de dalt» i «mare nostra» (Ga 4,26; cf. Ap 12,17), és presentada també com l'*esposa* immaculada de l'Anyell immaculat (cf. Ap 19,7; 21,2 i 9; 22,17), la qual «el Crist ha estimat i s'ha entregat a la mort per ella per santificarla» (Ef 5,25-26), l'ha unit a ell amb una aliança indissoluble i constantment «l'alimenta i la vesteix» (Ef 5,29); ha volgut que, un cop purificada, li estigués estretament unida i sotmesa en l'amor i la fidelitat (cf. Ef 5,24), i, finalment, l'ha omplerta per sempre més de béns celestials, per tal que nosaltres arribem a comprendre la caritat de Déu i de Crist que sobrepassa tot coneixement (cf. Ef 3,19). I mentre l'Església emigra en aquesta terra lluny del Senyor (cf. 2Co 5,6), és com una exiliada, que cerca i assaboreix les coses de dalt, on hi ha el Crist assegut a la dreta de Déu, on la vida de l'Església està amagada en Déu juntament amb el Crist fins que es manifesti amb el seu Espòs en plena glòria (cf. Col 3,1-4).

7. (*L'Església, cos de Crist*). El Fill de Déu, assumida la natura humana, vencé la mort amb la seva mort i la seva resurrecció, i així va redimir l'home i el va transformar en una nova criatura (cf. Ga 6,15; 2Co 5,17). Efectivament, comunicant el seu Esperit als seus germans cridats d'entre totes les nacions, els ha constituït místicament com el seu cos.

En aquest cos la vida de Crist es comunica als creients, els quals per mitjà dels sagraments s'uneixen d'una manera misteriosa i ben real al Crist que ha sofert i ha estat glorificat.[6] Així el baptisme ens configura a Crist: «Tots hem estat batejats en un sol Esperit ∇

nos in unum corpus baptizati sumus" (1 Cor 12, 13). Quo sacro ritu consociatio cum morte et resurrectione Christi repraesentatur et efficitur: „Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem"; si autem „complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul et resurrectionis erimus" (Rm 6, 4-5). In fractione panis eucharistici de corpore domini realiter participantes, ad communionem cum eo ac inter nos elevamur. „Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus" (1 Cor 10, 17). Ita nos omnes membra illius corporis efficimur (cf. 1 Cor 12, 27), „singuli autem alter alterius membra" (Rm 12, 5).

Sicut vero omnia corporis humani membra, licet multa sint, unum tamen corpus efformant, ita fideles in Christo (cf. 1 Cor 12, 12). Etiam in aedificatione corporis Christi diversitas viget membrorum et officiorum. Unus est Spiritus, qui varia sua dona, secundum divitias suas atque ministeriorum necessitates, ad ecclesiae utilitatem dispertit (cf. 1 Cor 12, 1-11). Inter quae dona praestat gratia apostolorum, quorum auctoritati ipse Spiritus etiam charismaticos subdit (cf. 1 Cor 14). Idem Spiritus per se suaque virtute atque interna membrorum connexione corpus unificans, caritatem inter fideles producit et urget. Unde, si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra; sive si unum membrum honoratur, congaudent omnia membra (cf. 1 Cor 12, 26).

Huius corporis caput est Christus. Ipse est imago Dei invisibilis, in eoque condita sunt universa. Ipse est ante omnes et omnia in ipso constant. Ipse est caput corporis quod est ecclesia. Ipse est principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus primatum tenens (cf. Col 1, 15-18). Magnitudine virtutis suae caelestibus et terrestribus dominatur, et supereminenti perfectione et operatione sua totum corpus gloriae suae divitiis replet (cf. Eph 1, 18-23).[7]

Omnia membra ei conformari oportet, donec Christus formetur in eis (cf. Gal 4, 19). Quapropter in vitae eius mysteria adsumimur, cum eo configurati, commortui et conresuscitati, donec cum eo conregnemus (cf. Ph 3, 21; 2 Tm 2, 11; Eph 2, 6; Col 2, 12; etc.). In terris adhuc peregrinantes, eiusque vestigia in tribulatione et persecutione prementes, eius passionibus tamquam corpus capiti consociamur, ei compatientes, ut cum eo conglorificemur (cf. Rm 8, 17).

Ex eo „totum corpus per nexus et coniunctiones subministratum et constructum crescit in augmentum Dei" (Col 2, 19). Ipse in corpore suo, scilicet ecclesia, dona ministrationum iugiter disponit, quibus ipsius virtute nobis invicem ad salutem servitia praestamus, ut veritatem facientes in caritate, crescamus in illum per omnia, qui est caput nostrum (cf. Eph 4, 11-16 gr.).

Ut autem in illo incessanter renovemur (cf. Eph 4, 23), dedit nobis de Spiritu suo, qui unus et idem in capite et in membris exsistens, totum corpus ita vivificat, unificat et movet, ut eius officium a sanctis patribus

---

[7] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Mystici Corporis*, 29 iun. 1943: AAS 35 (1943), p. 208.

per a formar un sol cos» (1Co 12,13). Aquest ritu sagrat significa i realitza la unió amb la mort i la resurrecció de Crist: «Pel baptisme hem mort i hem estat sepultats amb ell» i «si nosaltres hem estat units a ell per aquesta mort semblant a la seva, també ho estarem per la seva resurrecció» (Rm 6,4-5). En la fracció del pa eucarístic participem realment del cos del Senyor i ens elevem així a la comunió amb ell i entre nosaltres mateixos. «El pa és un de sol, i per això nosaltres, ni que siguem molts, formem un sol cos, ja que tots participem d'aquest únic pa» (1Co 10,17). D'aquesta manera, tots nosaltres esdevenim membres d'aquell cos (cf. 1Co 12,27), «i som membres els uns dels altres» (Rm 12,5).

Ara bé, així com tots els membres del cos humà, encara que siguin molts, formen tanmateix un sol cos, així també passa, en Crist, amb els fidels (cf. 1Co 12,12). També en l'edificació del cos de Crist vigeix la diversitat de membres i de funcions. Un sol és l'Esperit que distribueix els seus diversos dons per al bé de l'Església, d'acord amb les seves pròpies riqueses i segons les necessitats de ministeris (cf. 1Co 12,1-11). Entre aquests dons excel·leix la gràcia dels Apòstols, a l'autoritat dels quals el mateix Esperit subordina, fins i tot, els carismàtics (cf. 1Co 14). Aquest mateix Esperit, unificant el cos per mitjà de si mateix i valent-se de la seva pròpia virtut i de l'íntima connexió dels membres, crea i estimula la caritat entre els fidels. Per això, si un membre sofreix, tots els membres pateixen amb ell; o si un membre és honorat, tots els membres s'alegren igualment (cf. 1Co 12,26).

El Cap d'aquest cos és Crist. Ell és la imatge del Déu invisible, en el qual foren creades totes les coses. Ell és abans de totes les coses i totes subsisteixen en Ell. Ell és el cap del cos que és l'Església. Ell és el principi, engendrat d'entre els morts abans de tot altre, a fi que en tot tingui la primacia (cf. Col 1,15-18). Amb la grandesa del seu poder domina sobre cel i terra, i amb la seva perfecció i operació supereminents, omple tot el cos de les riqueses de la seva glòria (cf. Ef 1,18-23).[7]

Cal que tots els membres prenguin una semblança amb ell, fins que Crist quedi format en ells (cf. Ga 4,19). Per això som assumits en els misteris de la seva vida, configurats a ell, morts junt amb ell, ressuscitats amb ell, fins que regnem juntament amb ell (cf. Fl 3,21; 1Tm 2,11; Ef 2,6; Col 2,12; etc.). Pelegrinant encara aquí a la terra i seguint les seves petjades en el sofriment i la persecució, compartim els seus dolors com el cos els del cap, patint amb ell, per ser glorificats junt amb ell (cf. Rm 8,17).

«Gràcies a ell tot el cos se sosté i es manté unit per mitjà de les juntures i els lligaments, i va creixent per obra de Déu» (Col 2,19). Ell reparteix constantment en el seu cos, que és l'Església, els dons dels serveis, amb els quals, per virtut d'ell, ens ajudem els uns als altres en ordre a la salvació, per tal que, fent la veritat en la caritat, creixem en tots sentits, units a aquell qui és el nostre cap (cf. Ef 4,11-16 gr.).

I a fi que ens renovem contínuament en ell (cf. Ef 4,23), ens ha fet participar del seu Esperit, el qual, essent un mateix en el cap i en els membres, dóna a tot el cos vida, unitat i moviment, de tal manera que la seva funció ha pogut ser comparada pels sants pares ∇

comparari potuerit cum munere, quod principium vitae seu anima in corpore humano adimplet.[8]

Christus vero diligit ecclesiam ut sponsam suam, exemplar factus viri diligentis uxorem suam ut corpus suum (cf. Eph 5, 25-28); ipsa vero ecclesia subiecta est capiti suo (ib. 23-24). „Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter" (Col 2, 9), ecclesiam, quae corpus et plenitudo eius est, divinis suis donis replet (cf. Eph 1, 22-23), ut ipsa protendat et perveniat ad omnem plenitudinem Dei (cf. Eph 3, 19).

8. Unicus mediator Christus ecclesiam suam sanctam, fidei, spei et caritatis communitatem his in terris ut compaginem visibilem constituit et indesinenter sustentat,[9] qua veritatem et gratiam ad omnes diffundit. Societas autem organis hierarchicis instructa et mysticum Christi corpus, coetus adspectabilis et communitas spiritualis, ecclesia terrestris et ecclesia coelestibus bonis ditata, non ut duae res considerandae sunt, sed unam realitatem complexam efformant, quae humano et divino coalescit elemento.[10] Ideo ob non mediocrem analogiam incarnati Verbi mysterio assimilatur. Sicut enim natura assumpta Verbo divino ut vivum organum salutis, ei indissolubiliter unitum, inservit, non dissimili modo socialis compago ecclesiae Spiritui Christi, eam vivificanti, ad augmentum corporis inservit (cf. Eph 4, 16).[11]

Haec est unica Christi ecclesia, quam in symbolo unam, sanctam. catholicam et apostolicam profitemur,[12] quam salvator noster, post resurrectionem suam Petro pascendam tradidit (cf. Io 21, 17), eique ac ceteris apostolis diffundendam et regendam commisit (cf. Mt 28, 18 ss.), et in perpetuum ut columnam et firmamentum veritatis erexit (cf. 1 Tm 3, 15). Haec ecclesia, in hoc mundo ut societas constituta et ordinata, subsistit in ecclesia catholica, a successore Petri et episcopis in eius communione gubernata,[13] licet extra eius compaginem elementa plura sanctificationis et veritatis inveniantur, quae ut dona ecclesiae Christi propria, ad unitatem catholicam impellunt.

Sicut autem Christus opus redemptionis in paupertate et persecutione perfecit, ita ecclesia ad eamdem viam ingrediendam vocatur, ut fructus

---

[8] Cf. Leo XIII, Epist. encycl. *Divinum illud*, 9 maii 1897: ASS 29 (1896-97), p. 650. Pius XII, Litt. encycl. *Mystici Corporis*, l. c., pp. 219-220: D 2288 (3808). Augustinus, *Serm.* 268, 2: PL 38, 1232, et alibi. Io. Chrysostomus, *In Eph.*, hom. 9, 3: PG 62, 72. Didymus Alex., *Trin.* 2, 1: PG 39, 449 s. Thomas, *In Col.* 1, 18, lect. 5: ed Marietti, II, n. 46: „Sicut constituitur unum corpus ex unitate animae, ita ecclesia ex unitate Spiritus . . .".

[9] Cf. Leo XIII, Litt. encycl. *Sapientiae christianae*, 10 ian. 1890: ASS 22 (1889-90), p. 392. Id., Epist. encycl. *Satis cognitum*, 29 iun. 1896: ASS 28 (1895-96), pp. 710 et 724 ss. Pius XII, Litt. Encycl. *Mystici Corporis*, l. c. pp. 199-200.

[10] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Mystici Corporis*, l. c., p. 221 ss. Id., Litt. encycl. *Humani generis*. 12 aug. 1950: AAS 42 (1950), p. 571.

[11] Cf. Leo XIII, Epist. encycl. *Satis cognitum*, l. c., p. 713.

[12] Cf. *Symbolum Apostolicum*: D 6-9 (10-30); *Symb. Nic.-Const.*: D 86 (150); coll. *Prof. fidei Trid.*: D 994 et 999 (1862 et 1868).

[13] Dicitur „Sancta (catholica apostolica) Romana ecclesia", in *Prof. fidei Trid.*, l. c. et conc. Vat. I, const. dogm. de fide cath. *Dei Filius*: D 1782 (3001).

amb la que realitza el principi vital, és a dir, l'ànima, en el cos humà.[8]

Crist estima l'Església com a esposa seva, model com és de l'home que estima la muller com el propi cos (cf. Ef 5,25-28); i l'Església, al seu torn, està subjecta al seu cap (ib. 23-24). «Perquè en ell resideix corporalment tota la plenitud de la divinitat» (Col 2,9), omple amb els seus dons divins l'Església, que és el seu cos i la seva plenitud (cf. Ef 1,22-23), perquè tendeixi a la plenitud de Déu i l'atenyi (cf. Ef 3,19).

8. (*L'Església, visible i espiritual alhora*). Crist, Mitjancer únic, ha constituït la seva santa Església aquí a la terra, comunitat de fe, d'esperança i d'amor, com un organisme visible; la sustenta constantment,[9] i per ella comunica a tothom la veritat i la gràcia. Ara bé, la societat dotada d'òrgans jeràrquics i el cos místic de Crist, assemblea visible i comunitat espiritual, l'Església de la terra i l'Església ja en possessió de béns celestials, no s'han de considerar com dues coses distintes, sinó com formant una sola realitat complexa, feta d'un element humà i d'un altre de diví.[10] D'aquí ve que una profunda analogia la fa semblant al misteri del Verb encarnat. Perquè, així com la naturalesa assumida serveix al Verb diví com d'òrgan viu de salvació, unit indissolublement a ell, d'una manera semblant l'organisme social de l'Església està al servei de l'Esperit de Crist, que la vivifica, per al creixement del cos (cf. Ef 4,16).[11]

Aquesta és l'única Església de Crist, la qual professem en el Símbol que és una, santa, catòlica i apostòlica,[12] la mateixa que el nostre Salvador, un cop ressuscitat, va deixar en mans de Pere perquè la pasturés (cf. Jn 21,17) i va encomanar a ell i als apòstols de difondre-la i de guiar-la (cf. Mt 28,18, etc.), la mateixa que va erigir per sempre més com a columna i fonament de la veritat (cf. 1Tm 3,15). Aquesta Església com a societat constituïda i organitzada en el món perdura en l'Església catòlica, governada pel successor de Pere i pels bisbes en comunió amb ell,[13] encara que es trobin fora del seu clos molts elements de santificació i de veritat que, com a dons peculiars de l'Església de Crist, empenyen vers la unitat catòlica.

I així com Crist va dur a terme l'obra de la redempció enmig de la pobresa i de la persecució, així l'Església és invitada a seguir aquest mateix camí per tal de comunicar als homes els fruits ∇

salutis hominibus communicet. Christus Iesus, „cum in forma Dei esset, ... semet ipsum exinanivit formam servi accipiens" (Ph 2, 6-7) et propter nos „egenus factus est, cum esset dives" (2 Cor 8, 9): ita ecclesia, licet ad missionem suam exsequendam humanis opibus indigeat, non ad gloriam terrestrem quaerendam erigitur, sed ad humilitatem et abnegationem etiam exemplo suo divulgandas. Christus a Patre missus est „evangelizare pauperibus, ... sanare contritos corde" (Lc 4, 18), „quaerere et salvum facere quod perierat" (Lc 19, 10): similiter ecclesia omnes infirmitate humana afflictos amore circumdat, imo in pauperibus et patientibus imaginem fundatoris sui pauperis et patientis agnoscit, eorum inopiam sublevare satagit, et Christo in eis inservire intendit. Dum vero Christus, „sanctus, innocens, impollutus" (Heb 7, 26), peccatum non novit (cf. 2 Cor 5, 21), sed sola delicta populi repropitiare venit (cf. Heb 2, 17), ecclesia in proprio sinu peccatores complectens, sancta simul et semper purificanda, poenitentiam et renovationem continuo prosequitur.

„Inter persecutiones mundi et consolationes Dei peregrinando procurrit"[14] ecclesia, crucem et mortem Domini annuntians, donec veniat (cf. 1 Cor 11, 26). Virtute autem domini resuscitati roboratur, ut afflictiones et difficultates suas, internas pariter et extrinsecas, patientia et caritate devincat, et mysterium eius, licet sub umbris, fideliter tamen in mundo revelet, donec in fine lumine pleno manifestabitur.

Cap. II. De populo Dei

9. In omni quidem tempore et in omni gente Deo acceptus est quicumque timet eum et operatur iustitiam (cf. Ac 10, 35). Placuit tamen Deo homines non singulatim, quavis mutua connexione seclusa, sanctificare et salvare, sed eos in populum constituere, qui in veritate ipsum agnosceret ipsique sancte serviret. Plebem igitur israeliticam sibi in populum elegit, quocum foedus instituit et quem gradatim instruxit, sese atque propositum voluntatis suae in eius historia manifestando eumque sibi sanctificando. Haec tamen omnia in praeparationem et figuram contigerunt foederis illius novi et perfecti, in Christo feriendi, et plenioris revelationis per ipsum Dei Verbum carnem factum tradendae. „Ecce dies venient, dicit Dominus, et feriam domui Israël et domui Iuda foedus novum ... Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam, et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum ... Omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus" (Ir 31, 31-34). Quod foedus novum Christus instituit, novum scilicet testamentum in suo sanguine (cf. 1 Cor 11, 25), ex Iudaeis ac gentibus plebem vocans, quae non secundum carnem sed in Spiritu ad unitatem coalesceret, essetque novus populus Dei. Credentes enim in Christum, renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei vivi (cf. 1 Pt 1, 23), non ex carne sed ex aqua et Spiritu sancto (cf. Io 3, 5-6),

---

[14] Augustinus, *De civ. Dei*, XVIII, 51, 2: PL 41, 614.

de la salvació. Jesucrist, «que era de condició divina, es va fer no res prenent la condició d'esclau» (Fl 2,6) i «tot i ser ric, es féu pobre» per nosaltres (2Co 8,9). L'Església, semblantment, malgrat que necessiti recursos humans per a complir la seva missió, no està constituïda amb vista a buscar la glòria d'aquest món, sinó amb vista a predicar, fins i tot amb el seu exemple, la humilitat i l'abnegació. Crist fou enviat pel Pare «a portar la bona nova als pobres... a guarir els cors desfets» (Lc 4,18), «per buscar i salvar allò que s'havia perdut» (Lc 19,10). L'Església, igualment, envolta d'afecte tots els afligits per la feblesa humana, més encara, sap reconèixer en els pobres i en els qui sofreixen, la imatge del seu fundador pobre i sofrent, s'esforça a alleujar-ne la indigència, i vol servir en ells el Crist. Però mentre que Crist, «sant, innocent, immaculat» (He 7,26), no conegué mai el pecat (cf. 2Co 5,21), sinó que va venir a expiar tan sols els pecats del poble (cf. He 2,17), l'Església, que inclou en el seu propi si els pecadors, santa, doncs, i alhora necessitada sempre de purificació, s'aplica contínuament a la penitència i a la renovació.

L'Església «avança pelegrinant entre les persecucions del món i els consols de Déu»,[14] predicant la creu i la mort del Senyor, fins que torni (cf. 1Co 11,26). Amb la força del Senyor ressuscitat pren vigoria per poder triomfar, amb paciència i amor, de les seves pròpies penes i dificultats, les internes i les externes, i per poder descobrir fidelment davant el món, el misteri, ni que estigui encara mig velat, de Crist, fins que es revelarà al final de tot en plena llum.

Cap. II. El poble de Déu

9. (*Nova aliança i nou poble*). En tot temps i a tot arreu és agradable a Déu qualsevol que li és fidel i practica la justícia (cf. Ac 10,35). Déu, però, ha volgut santificar i salvar els homes no individualment, sense cap connexió els uns amb els altres, sinó que els ha constituïts en un poble que el reconegués de veritat i el servís santament. S'escollí, doncs, com a seu el poble d'Israel, amb el qual va fer una aliança, i el va instruir progressivament tot revelant-se ell mateix i els plans de la seva voluntat a través de la seva història i santificant-lo per a ell. Tanmateix, tot això s'esdevingué en preparació i en figura d'aquella nova i perfecta aliança, que s'havia de concloure en Crist, i d'una més plena revelació transmesa pel mateix Verb de Déu fet home. «Vénen dies, ho dic jo, el Senyor, que pactaré una aliança nova amb el casal d'Israel i amb el casal de Judà... Posaré la meva llei en el seu interior, l'escriuré en el seu cor. Llavors jo seré el seu Déu i ells seran el meu poble... Des del més petit fins al més gran, tots em coneixeran. Ho dic jo, el Senyor» (Jr 31,31-34). Crist va instituir aquest nou pacte, és a dir, la nova aliança segellada amb la seva sang (cf. 1Co 11,25), cridant una multitud d'entre els jueus i els pagans a formar una unitat, no pas segons la carn sinó en l'Esperit, i a ser el nou poble de Déu. Perquè els qui creuen en Crist, renascuts no pas d'un germen corruptible, sinó incorruptible, per la paraula del Déu viu (cf. 1Pe 1,23), no pas de la carn sinó de l'aigua i de l'Esperit Sant (cf. Jn 3,5-6) ∇

constituuntur tandem „genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis ... qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei" (1 Pt 2, 9-10).

Populus ille messianicus habet pro capite Christum, „qui traditus est propter delicta nostra et resurrexit propter iustificationem nostram" (Rm 4, 25), et nunc nomen quod est super omne nomen adeptus, gloriose regnat in coelis. Habet pro conditione dignitatem libertatemque filiorum Dei, in quorum cordibus Spiritus sanctus sicut in templo inhabitat. Habet pro lege mandatum novum diligendi sicut ipse Christus dilexit nos (cf. Io 13, 34). Habet tandem pro fine regnum Dei, ab ipso Deo in terris inchoatum, ulterius dilatandum, donec in fine saeculorum ab ipso etiam consummetur, cum Christus apparuerit, vita nostra (cf. Col 3, 4), et „ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriae filiorum Dei" (Rm 8, 21). Itaque populus ille messianicus, quamvis universos homines actu non comprehendat, et non semel ut pusillus grex appareat, pro toto tamen genere humano firmissimum est germen unitatis, spei et salutis. A Christo in communionem vitae, caritatis et veritatis constitutus. ab eo etiam ut instrumentum redemptionis omnium adsumitur, et tamquam lux mundi et sal terrae (cf. Mt 5, 13-16), ad universum mundum emittitur.

Sicut vero Israel secundum carnem, qui in deserto peregrinabatur, Dei ecclesia iam appellatur (cf. 2 Es 13, 1; Nm 20, 4; Dt 23, 1 ss.), ita novus Israel qui in praesenti saeculo incedens, futuram eamque manentem civitatem inquirit (cf. Heb 13, 14), etiam ecclesia Christi nuncupatur (cf. Mt 16, 18), quippe quam ipse sanguine suo acquisivit (cf. Ac 20, 28), suo Spiritu replevit, aptisque mediis unionis visibilis et socialis instruxit. Deus congregationem eorum qui in Iesum, salutis auctorem et unitatis pacisque principium, credentes aspiciunt, convocavit et constituit ecclesiam, ut sit universis et singulis sacramentum visibile huius salutiferae unitatis.[1] Ad universas regiones extendenda, in historiam hominum intrat, dum tamen simul tempora et fines populorum transcendit. Per tentationes vero et tribulationes procedens ecclesia virtute gratiae Dei sibi a Domino promissae confortatur, ut in infirmitate carnis a perfecta fidelitate non deficiat, sed Domini sui digna sponsa remaneat, et sub actione Spiritus sancti, seipsam renovare non desinat, donec per crucem perveniat ad lucem, quae nescit occasum.

10. Christus Dominus, Pontifex ex hominibus assumptus (cf. Heb 5, 1-5) novum populum „fecit ... regnum, et sacerdotes Deo et Patri suo" (Ap 1, 6; cf. 5, 9-10). Baptizati enim, per regenerationem et Spiritus sancti unctionem consecrantur in domum spiritualem et sacerdotium sanctum, ut per omnia opera hominis christiani spirituales offerant hostias, et virtutes annuntient eius qui de tenebris eos vocavit in admirabile lumen suum (cf. 1 Pt 2, 4-10). Ideo universi discipuli Christi, in oratione perseverantes et collaudantes Deum (cf. Ac 2, 42-47), seipsos hostiam

---

[1] Cf. Cyprianus, *Epist.* 69, 6: PL 3, 1142 B; Hartel 3 B, p. 754: „inseparabile unitatis sacramentum".

esdevenen finalment «llinatge escollit, casa reial, comunitat sacerdotal, nació santa, poble que Déu s'ha reservat... que en altre temps no era cap poble, i ara és el poble de Déu» (1Pe 2,9-10).

Aquest poble messiànic té per cap el Crist, «entregat a la mort per perdonar-nos els pecats i ressuscitat per fer-nos justos» (Rm 4,25) i que ara, després que s'ha guanyat un nom que està per damunt de tot altre nom, regna gloriosament al cel. Aquest poble té per distintiu la dignitat i la llibertat dels fills de Déu, al cor dels quals fa estada com en un temple l'Esperit Sant. Té per llei el nou manament d'estimar tal com el mateix Crist ens va estimar (cf. Jn 13,34). En fi, té per objectiu el Regne de Déu, començat per Déu mateix aquí a la terra, però que s'ha d'estendre més i més, fins que sigui dut a terme també per ell a la fi dels temps, quan Crist, que és la nostra vida, es manifestarà (cf. Col 3,4) i «l'univers creat serà alliberat de l'esclavatge de la corrupció i obtindrà la llibertat i la glòria dels fills de Déu» (Rm 8,21). Per això, aquest poble messiànic, malgrat que de moment no enclogui tots els homes i que moltes vegades aparegui com un petit ramat, és tanmateix el germen més fort d'unitat, d'esperança i de salvació per a tot el gènere humà. Constituït per Crist amb vista a una comunió de vida, d'amor i de veritat, és també assumit per ell com un instrument de redempció universal i enviat a tot el món talment la llum del món i la sal de la terra (cf. Mt 5,13,16).

Així com l'Israel segons la carn, pelegrí pel desert, ja és anomenat Església de Déu (cf. 2Esd 13,1; Nm 20,6; Dt 23,1 ss.), així el nou Israel que tot fent camí aquí baix a la terra avança vers la ciutat futura i permanent (cf. He 13,14) s'anomena també Església de Crist (cf. Mt 16,18), ja que ell la va adquirir amb la seva sang (cf. Ac 20,28), la va omplir del seu Esperit i la va proveir de mitjans adients per a la unió visible i social. Déu ha convocat l'assemblea dels qui per la fe miren cap a Jesús, autor de la salvació i principi d'unitat i de pau, i n'ha constituït Església, a fi que sigui per a tots i cadascú un sagrament visible d'aquesta unitat salvadora.[1] Cridada a estendre's arreu, entra a formar part de la història humana, mentre, però, alhora transcendeix temps i fronteres dels pobles. Caminant a través de perills i tribulacions, l'Església se sent confortada pel poder de la gràcia de Déu que el Senyor li va prometre, a fi que en la feblesa humana no decaigui de la fidelitat perfecta, sinó que continuï essent l'esposa digna del seu Senyor i no deixi de renovellar-se a si mateixa sota l'impuls de l'Esperit Sant, fins que per la creu arribi a la llum que no coneix la posta.

10. (*El sacerdoci comú*). Crist el Senyor, gran sacerdot pres d'entre els homes (cf. He 5,1-5), ha fet del nou poble «un reialme i un sacerdoci per a Déu, el seu Pare» (Ap 1,6; cf. 5,9-10). Efectivament, per la nova naixença i la unció de l'Esperit Sant els batejats són consagrats fins al punt d'esdevenir una casa espiritual i un sacerdoci sant, per tal que, en totes les obres del cristià, ofereixin sacrificis espirituals i proclamin les meravelles d'aquell qui els ha cridats de les tenebres a la seva llum admirable (cf. 1Pe 2,4-10). Que tots els deixebles de Crist, doncs, perseverant en l'oració i lloant Déu (cf. Ac 2,42-47), s'ofereixin ells mateixos com a víctima ∇

viventem, sanctam, Deo placentem exhibeant (cf. Rm 12, 1), ubique terrarum de Christo testimonium perhibeant, atque poscentibus rationem reddant de ea, quae in eis est, spe vitae aeternae (cf. 1 Pt 3, 15).

Sacerdotium autem commune fidelium et sacerdotium ministeriale seu hierarchicum, licet essentia et non gradu tantum differant, ad invicem tamen ordinantur; unum enim et alterum suo peculiari modo de uno Christi sacerdotio participant.[2] Sacerdos quidem ministerialis, potestate sacra qua gaudet, populum sacerdotalem efformat ac regit, sacrificium eucharisticum in persona Christi conficit illudque nomine totius populi Deo offert; fideles vero, vi regalis sui sacerdotii, in oblationem eucharistiae concurrunt,[3] illudque in sacramentis suscipiendis, in oratione et gratiarum actione, testimonio vitae sanctae, abnegatione et actuosa caritate exercent.

11. Indoles sacra et organice exstructa communitatis sacerdotalis et per sacramenta et per virtutes ad actum deducitur. Fideles per baptismum in ecclesia incorporati, ad cultum religionis christianae charactere deputantur et, in filios Dei regenerati, fidem quam a Deo per ecclesiam acceperunt coram hominibus profiteri tenentur.[4] Sacramento confirmationis perfectius ecclesiae vinculantur, speciali Spiritus sancti robore ditantur, sicque ad fidem tamquam veri testes Christi verbo et opere simul diffundendam et defendendam arctius obligantur.[5] Sacrificium eucharisticum, totius vitae christianae fontem et culmen, participantes, divinam victimam Deo offerunt atque seipsos cum ea;[6] ita tum oblatione tum sacra communione, non promiscue sed alii aliter, omnes in liturgica actione partem propriam agunt. Porro corpore Christi in sacra synaxi refecti, unitatem populi Dei, quae hoc augustissimo sacramento apte significatur et mirabiliter efficitur, modo concreto exhibent.

Qui vero ad sacramentum poenitentiae accedunt, veniam offensionis Deo illatae ab eius misericordia obtinent et simul reconciliantur cum ecclesia, quam peccando vulneraverunt, et quae eorum conversioni caritate, exemplo, precibus adlaborat. Sacra infirmorum unctione atque oratione presbyterorum ecclesia tota aegrotantes Domino patienti et glorificato commendat, ut eos alleviet et salvet (cf. Ic 5, 14-16), immo eos hortatur ut sese Christi passioni et morti libere sociantes (cf. Rm 8, 17; Col 1, 24; 2 Tm 2, 11-12; 1 Pt 4, 13), ad bonum populi Dei conferant. Iterum, qui inter fideles sacro ordine insigniuntur, ad ecclesiam verbo et gratia Dei pascendam, Christi nomine instituuntur. Tandem coniuges christiani, virtute matrimonii sacramenti, quo mysterium unitatis et

---

[2] Cf. Pius XII, Alloc. *Magnificate Dominum*, 2 nov. 1954: AAS 46 (1954), p. 669. Litt. encycl. *Mediator Dei*, 20 nov. 1947: AAS 39 (1947), p. 555.

[3] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Miserentissimus Redemptor*, 8 maii 1928: AAS 20 (1928), p. 171 s. Pius XII, Alloc. *Vous nous avez*, 22 sept. 1956: AAS 48 (1956), p. 714.

[4] Cf. Thomas, *Summa Theol.* III, q. 63, a. 2.

[5] Cf. Cyrillus Hier., *Catech.* 17, de Spiritu sancto, II, 35-37: PG 33, 1009-1012. Nic. Cabasilas, *De vita in Christo*, lib. III, de utilitate chrismatis: PG 150, 569-580. Thomas, *Summa Theol.* III, q. 65, a. 3 et q. 72, a. 1 et 5.

[6] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Mediator Dei*, 20 nov. 1947: AAS 39 (1947), praesertim p. 552 s.

viva, santa, agradable a Déu (cf. Rm 12,1), testimoniïn arreu del món el Crist i també donin raó, a qui la demani, de la esperança que tenen en la vida eterna (cf. 1Pe 3,15).

Aquest sacerdoci comú dels fidels i el sacerdoci ministerial o jeràrquic, per bé que es diferenciïn essencialment i no sols en grau, s'ordenen tanmateix l'un a l'altre, ja que tots dos participen, cadascun a la seva manera, de l'únic sacerdoci de Crist.[2] Així, el sacerdot ministerial, en virtut del poder sagrat que té, forma i dirigeix el poble sacerdotal, porta a terme el sacrifici eucarístic en la persona de Crist i l'ofereix a Déu en nom de tot el poble; els fidels, en canvi, concorren en l'oferiment de l'eucaristia[3] en virtut de llur sacerdoci reial, que exerceixen en la recepció dels sagraments, en la pregària i l'acció de gràcies, amb el testimoniatge de la vida, amb l'abnegació i amb una caritat activa.

11. (*L'exercici del sacerdoci comú en els sagraments*). La condició sagrada i orgànicament constituïda de la comunitat sacerdotal és aplicada a través dels sagraments i les virtuts. Incorporats a l'Església pel baptisme, els fidels són destinats pel caràcter al culte de la religió cristiana, i, regenerats per a ser fills de Déu, tenen el deure de professar davant els homes la fe que van rebre de Déu per mitjà de l'Església.[4] Pel sagrament de la confirmació queden vinculats més perfectament a l'Església, són enriquits amb una fortalesa especial de l'Esperit Sant, i així queden obligats amb un compromís més gran a difondre i a defensar la fe amb la paraula i les obres com a veritables testimonis de Crist.[5] Participant en el sacrifici eucarístic, font i cimal de tota la vida cristiana, ofereixen a Déu la Víctima divina i ells mateixos amb ella;[6] i així, tant per l'oblació com per la sagrada comunió, tots compleixen la pròpia funció en l'acció litúrgica, no confusament, sinó cadascú segons el propi rang. I un cop nodrits amb el cos de Crist en la santa assemblea, demostren d'una manera palpable la unitat del poble de Déu, unitat adequadament significada i meravellosament produïda per aquest sagrament augustíssim.

Els qui s'acosten al sagrament de la penitència obtenen de la misericòrdia de Déu el perdó de l'ofensa que li han fet i al mateix temps es reconcilien amb l'Església, ferida pel seu pecat, la qual ajuda a convertir-los amb la seva caritat, l'exemple i les pregàries. Amb la sagrada unció dels malalts i l'oració dels preveres tota l'Església encomana al Senyor sofrent i glorificat aquells que la malaltia ha prostrat, perquè els alleugi i els salvi (cf. Jm 5,14-16); més encara, els exhorta a associar-se lliurement a la passió i mort de Crist (cf. Rm 8,17; Col 1,24; 2Tm 2,11-12; 1Pe 4,13) perquè així contribueixen al bé del poble de Déu. Pel que fa a aquells que entre els fidels es distingeixen per l'orde sagrat, són instituïts en nom de Crist per pasturar l'Església amb la paraula i amb la gràcia de Déu. Finalment, els esposos cristians, en virtut del sagrament del matrimoni, pel qual són signe i participació del misteri d'unitat i ∇

fecundi amoris inter Christum et ecclesiam significant atque participant (cf. Eph 5, 32), se invicem in vita coniugali necnon prolis susceptione et educatione ad sanctitatem adiuvant, adeoque in suo vitae statu et ordine proprium suum in populo Dei donum habent.[7] Ex hoc enim connubio procedit familia, in qua nascuntur novi societatis humanae cives, qui per Spiritus sancti gratiam, ad populum Dei saeculorum decursu perpetuandum, baptismo in filios Dei constituuntur. In hac velut ecclesia domestica parentes verbo et exemplo sint pro filiis suis primi fidei praecones, et vocationem unicuique propriam, sacram vero peculiari cura, foveant oportet.

Tot ac tantis salutaribus mediis muniti, christifideles omnes, cuiusvis conditionis ac status, ad perfectionem sanctitatis qua Pater ipse perfectus est, sua quisque via, a Domino vocantur.

12. Populus Dei sanctus de munere quoque prophetico Christi participat, vivum eius testimonium maxime per vitam fidei ac caritatis diffundendo, et Deo hostiam laudis offerendo, fructum labiorum confitentium nomini eius (cf. Heb 13, 15). Universitas fidelium, qui unctionem habent a sancto (cf. 1 Io 2, 20 et 27), in credendo falli nequit, atque hanc suam peculiarem proprietatem mediante supernaturali sensu fidei totius populi manifestat, cum „ab episcopis usque ad extremos laicos fideles"[8] universalem suum consensum de rebus fidei et morum exhibet. Illo enim sensu fidei, qui a Spiritu veritatis excitatur et sustentatur, populus Dei sub ductu sacri magisterii, cui fideliter obsequens, iam non verbum hominum, sed vere accipit verbum Dei (cf. 1 Th 2, 13), „semel traditae sanctis fidei" (Iu 3), indefectibiliter adhaeret, recto iudicio in eam profundius penetrat eamque in vita plenius applicat.

Idem praeterea Spiritus sanctus non tantum per sacramenta et ministeria populum Dei sanctificat et ducit eumque virtutibus ornat, sed dona sua „dividens singulis prout vult" (1 Cor 12, 11), inter omnis ordinis fideles distribuit gratias quoque speciales, quibus illos aptos et promptos reddit ad suscipienda varia opera vel officia, pro renovatione et ampliore aedificatione ecclesiae proficua, secundum illud: „Unicuique ... datur manifestatio Spiritus ad utilitatem" (1 Cor 12, 7). Quae charismata, sive clarissima, sive etiam simpliciora et latius diffusa, cum sint necessitatibus ecclesiae apprime accommodata et utilia, cum gratiarum actione ac consolatione accipienda sunt. Dona autem extraordinaria non sunt temere expetenda, neque praesumptuose ab eis sperandi sunt fructus operarum apostolicarum; sed iudicium de eorum genuinitate et ordinato exercitio ad eos pertinet, qui in ecclesia praesunt, et quibus speciatim competit, non Spiritum exstinguere, sed omnia probare et quod bonum est tenere (cf. 1 Th 5, 12 et 19-21).

---

[7] 1 Cor 7, 7: „Unusquisque proprium donum (idion charisma) habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic". Cf. Augustinus, *De Dono Persev.* 14, 37: PL 45, 1015 s.: „Non tantum continentia Dei donum est, sed coniugatorum etiam castitas".

[8] Augustinus, *De Praed. Sanct.* 14, 27: PL 44, 980.

d'amor fecund entre Crist i l'Església (cf. Ef 5,32), s'ajuden l'un a l'altre, a santificar-se en la vida conjugal i en l'accceptació i l'educació dels fills, i, per tant, tenen en llur rang i estat de vida la pròpia gràcia enmig del poble de Déu (cf. 1Co 7,7).[7] Perquè aquesta unió dóna origen a la família, en la qual neixen els nous ciutadans de la societat humana, els quals per la gràcia de l'Esperit Sant són constituïts, amb el baptisme, fills de Déu, a fi de perpetuar el poble de Déu a través dels segles. En aquesta mena d'Església domèstica cal que els pares siguin per als fills els primers anunciadors de la fe, amb l'exemple i la paraula, i fomentin la vocació pròpia de cada un, i la sagrada d'una manera especial.

Emparats amb tants i tan grans mitjans de salvació, tots els fidels, de qualsevol estat i condició, són cridats pel Senyor, cadascun en el propi camí, a aquella perfecció de santedat amb què el mateix Pare és perfecte.

12. (*El sentit de la fe i els carismes en el poble de Déu*). El poble sant de Déu participa també en la funció profètica de Crist, quan difon un viu testimoniatge sobretot per mitjà d'una vida de fe i de caritat i oferint a Déu un sacrifici de lloança, fruit d'uns llavis que lloen el seu nom (cf. He 13,15). La totalitat dels fidels, que han rebut la unció del Sant (cf. 1Jn 2,20 i 27), no es pot equivocar en la seva creença, i manifesta aquesta seva propietat peculiar mitjançant el sentit sobrenatural de la fe en tot el poble, quan «des dels bisbes fins als últims fidels laics»[8] demostra el seu universal consens en les coses de la fe i dels costums. Perquè amb aquest sentit de la fe que l'Esperit de la veritat suscita i manté, el poble de Déu, sota el guiatge del sagrat magisteri, al qual fidelment s'ajusta, acull no ja una paraula humana, sinó, com ho és en realitat, la paraula de Déu (cf. 1Te 2,13), s'adhereix indefectiblement «a la fe que ha estat donat als sants una vegada per sempre» (Jud 3), hi penetra més profundament amb rectitud de judici i l'aplica més plenament a la vida.

A part d'això, el mateix Esperit Sant no solament es val dels sagraments i dels ministeris per santificar el poble de Déu, guiar-lo i ornar-lo de virtuts, sinó que, «distribuint els seus dons a cascú, tal com ell vol» (1Co 12,11), reparteix entre els fidels de tot rang gràcies fins i tot especials, amb les quals els fa aptes i promptes per a emprendre una varietat d'obres i de comeses profitoses per a la renovació de l'Església i al desenvolupament de la seva edificació, segons allò: «Les manifestacions de l'Esperit que rep cadascú són en bé de tots» (1Co 12,11). Aquests carismes, tant els més singulars com també els més senzills i més corrents, pel fet de ser molt útils i conformes a les necessitats de l'Església, s'han d'acollir amb agraïment i consol. Els dons extraordinaris, però, no s'han de demanar temeràriament, com tampoc no s'han d'esperar presumptuosament els fruits dels treballs apostòlics; sinó que el judici sobre llur autenticitat i sobre llur recta aplicació pertany a aquells que presideixen en l'Església, als quals pertoca d'una manera particular no extingir l'Esperit, sinó d'examinar-ho tot, i retenir el que és bo (cf. 1Te 5,12 i 19-21).

13. Ad novum populum Dei cuncti vocantur homines. Quapropter hic populus, unus et unicus manens, ad universum mundum et per omnia saecula est dilatandus, ut propositum adimpleatur voluntatis Dei, qui naturam humanam in initio condidit unam, filiosque suos, qui erant dispersi, in unum tandem congregare statuit (cf. Io 11, 52). Ad hoc enim misit Deus Filium suum, quem constituit heredem universorum (cf. Heb 1, 2), ut sit magister, rex et sacerdos omnium, caput novi et universalis populi filiorum Dei. Ad hoc tandem misit Deus Spiritum Filii sui, dominum et vivificantem, qui pro tota ecclesia et singulis universisque credentibus principium est congregationis et unitatis in doctrina apostolorum et communione, fractione panis et orationibus (cf. Ac 2, 42, gr.).

Omnibus itaque gentibus terrae inest unus populus Dei, cum èx omnibus gentibus mutuetur suos cives, regni quidem indolis non terrestris, sed coelestis. Cuncti enim per orbem sparsi fideles cum ceteris in Spiritu sancto communicant, et sic „qui Romae sedet, Indos scit membrum suum esse".[9] Cum autem regnum Christi de hoc mundo non sit (cf. Io 18, 36), ideo ecclesia seu populus Dei, hoc regnum inducens, nihil bono temporali cuiusvis populi subtrahit, sed e contra facultates et copias moresque populorum, quantum bona sunt, fovet et assumit, assumendo vero purificat, roborat et elevat. Memor est enim se cum illo rege colligere debere, cui gentes in hereditatem datae sunt (cf. Ps 2, 8), et in cuius civitatem dona et munera adducunt (cf. Ps 71 [72], 10; Is 60, 4-7; Ap 21, 24). Hic universalitatis character, qui populum Dei condecorat, ipsius Domini donum est, quo catholica ecclesia efficaciter et perpetuo tendit ad recapitulandam totam humanitatem cum omnibus bonis eius, sub capite Christo, in unitate Spiritus eius.[10] Vi huius catholicitatis, singulae partes propria dona ceteris partibus et toti ecclesiae afferunt, ita ut totum et singulae partes augeantur ex omnibus invicem communicantibus et ad plenitudinem in unitate conspirantibus. Inde fit ut populus Dei non tantum ex diversis populis congregetur, sed etiam in seipso ex variis ordinibus conflетur. Adest enim inter membra eius diversitas, sive secundum officia, dum aliqui sacro ministerio in bonum fratrum suorum funguntur, sive secundum condicionem et vitae ordinationem, dum plures in statu religioso, arctiore via ad sanctitatem tendentes, fratres exemplo suo stimulant. Inde etiam in ecclesiastica communione legitime adsunt ecclesiae particulares, propriis traditionibus fruentes, integro manente primatu Petri cathedrae, quae universo caritatis coetui praesidet,[11] legitimas varietates tuetur et simul invigilat ut particularia, nedum unitati noceant, ei potius inserviant. Inde denique inter diversas Ecclesiae partes vincula intimae communionis quoad divitias spirituales, operarios apostolicos et temporalia subsidia. Ad communicandum enim

---

[9] Io. Chrysostomus, *In Io.*, Hom. 65, 1: PG 59, 361.

[10] Cf. Irenaeus, *Adv. Haer.* III, 16, 6; III, 22, 1-3: PG 7, 925 C-926 A et 955C-958A, Harvey 2, 87 s. et 120-123; Sagnard, ed. *SC*, pp. 290-292 et 372 ss.

[11] Cf. Ignatius M., *Ad Rom.*, praef.: ed Funk, I, 252.

13. (*Universalitat de l'únic poble de Déu*). Tothom és cridat al poble de Déu. Per això, aquest poble, mantenint-se un i únic, està destinat a escampar-se per tot el món i a tots els segles, per tal que es compleixi el pla de Déu, que va crear al començament la naturalesa humana en la unitat i decidí d'aplegar, finalment, els seus fills dispersos (cf. Jn 11,52). Amb aquesta finalitat Déu va enviar el seu Fill que va constituir hereu de totes les coses (cf. He 1,2), per tal que sigui el Mestre, el Rei i el Sacerdot de l'univers, el Cap del nou i universal poble dels fills de Déu. Amb aquesta finalitat, encara, Déu va enviar l'Esperit del seu Fill, que és Senyor i infon la vida, el qual, per a tota l'Església i per a tots i cada un dels creients, és principi d'agrupament i d'unitat en la doctrina dels Apòstols i en la comunió, en la fracció del pa i en les pregàries (cf. Ac 2,42).

Així, doncs, l'únic poble de Déu és present a totes les nacions de la terra, ja que de totes les nacions pren els ciutadans, que formen un Regne que pel seu caràcter no és de la terra, sinó del cel. Efectivament, cada un dels creients escampats pel món està en comunió amb els altres en l'Esperit Sant, i així «el qui resideix a Roma sap que els indis són membres seus».[9] Però, com que el Regne de Crist no és d'aquest món (cf. Jn 18,36), l'Església o poble de Déu, en preparar aquest Regne, no sostreu res al bé temporal de cada poble, ben al contrari, fomenta i assumeix en tant que són bons, els valors, les riqueses i els costums dels pobles, i, assumint-los, els purifica, els reforça i els eleva, ja que recorda prou bé que ha de treballar amb aquell Rei al qual han estat donades per herència les nacions (cf. Sl 2,8) i a la ciutat del qual presenten dons i ofrenes (cf. Sl 71,10; Is 60,4-7; Ap 21,24). Aquest caràcter d'universalitat que brilla sobre el poble de Déu és un do del mateix Senyor, gràcies al qual l'Església catòlica, per sempre i amb eficàcia, tendeix a unificar tota la humanitat amb tots els seus valors sota el Crist com a Cap, en la unitat del seu Esperit.[10]

En virtut d'aquesta catolicitat, cada una de les parts aporta els propis béns a les altres parts i a tota l'Església, de tal manera que tant el tot com cada una de les parts es beneficien d'aquesta aportació de tots i d'aquest esforç comú a la plenitud dins la unitat. En resulta que el poble de Déu no sols es forma de diversos pobles, sinó que, un cop aplegat, també s'integra de diferents elements. En efecte, entre els seus membres hi ha una diversitat, ja sigui segons els oficis, perquè alguns exerceixen el sagrat ministeri en bé dels germans, ja sigui segons les condicions i l'enfocament de la vida, perquè molts d'altres dins l'estat religiós, tendint a la santedat per un camí més estret, estimulen amb l'exemple els germans. A part d'això, en la comunió eclesial existeixen legítimament les Esglésies particulars que frueixen de tradicions pròpies bo i deixant intacta la primacia de la Càtedra de Pere, la qual presideix tota l'assemblea de la caritat,[11] tutela les legítimes varietats i al mateix temps vetlla perquè aquestes particularitats, ben lluny de perjudicar la unitat, més aviat l'afavoreixin. Finalment, encara, entre les diverses parts de l'Església hi ha els vincles d'íntima comunió quant a béns espirituals, treballadors apostòlics i ajudes materials, ∇

bona vocantur membra populi Dei, et de singulis etiam ecclesiis valent verba Apostoli: „Unusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiae Dei" (1 Pt 4, 10).

Ad hanc igitur catholicam populi Dei unitatem, quae pacem universalem praesignat et promovet, omnes vocantur homines, ad eamque variis modis pertinent vel ordinantur sive fideles catholici, sive alii credentes in Christo, sive denique omnes universaliter homines, gratia Dei ad salutem vocati.

14. Ad fideles ergo catholicos imprimis sancta synodus animum vertit. Docet autem, sacra scriptura et traditione innixa, Ecclesiam hanc peregrinantem necessariam esse ad salutem. Unus enim Christus est mediator ac via salutis, qui in corpore suo, quod est ecclesia, praesens nobis fit; ipse autem necessitatem fidei et baptismi expressis verbis inculcando (cf. Mr 16, 16; Io 3, 5), necessitatem ecclesiae, in quam homines per baptismum tamquam per ianuam intrant, simul confirmavit. Quare illi homines salvari non possent, qui ecclesiam catholicam a Deo per Iesum Christum ut necessariam esse conditam non ignorantes, tamen vel in eam intrare, vel in eadem perseverare noluerint.

Illi plene ecclesiae societati incorporantur, qui Spiritum Christi habentes, integram eius ordinationem omniaque media salutis in ea instituta accipiunt, et in eiusdem compage visibili cum Christo, eam per summum pontificem atque episcopos regente, iunguntur, vinculis nempe professionis fidei, sacramentorum et ecclesiastici regiminis ac communionis. Non salvatur tamen, licet ecclesiae incorporetur, qui in caritate non perseverans, in ecclesiae sinu „corpore" quidem, sed non „corde" remanet.[12] Memores autem sint omnes ecclesiae filii condicionem suam eximiam non propriis meritis, sed peculiari gratiae Christi esse adscribendam; cui si cogitatione, verbo et opere non respondent, nedum salventur, severius iudicabuntur.[13]

Catechumeni qui, Spiritu sancto movente, explicita voluntate ut ecclesiae incorporentur expetunt, hoc ipso voto cum ea coniunguntur; quos iam ut suos dilectione curaque complectitur mater ecclesia.

15. Cum illis qui, baptizati, christiano nomine decorantur, integram autem fidem non profitentur vel unitatem communionis sub successore Petri non servant, ecclesia semetipsam novit plures ob rationes coniunctam.[14] Sunt enim multi, qui sacram scripturam ut normam credendi et vivendi in honore habent sincerumque zelum religiosum ostendunt, amanter credunt in Deum Patrem omnipotentem et in Christum, Filium

---

[12] Cf. Augustinus, *Bapt. c. Donat.* V, 28, 39: PL 43, 197: „Certe manifestum est, id quod dicitur, in ecclesia intus et foris, in corde, non in corpore cogitandum". Cf. *ib.*, III, 19, 26: col. 152; V, 18, 24: col. 189; *In Io.*, Tr. 61, 2: PL 35, 1800, et alibi saepe.

[13] Lc 12, 48: „Omni autem, cui multum datum est, multum quaeretur ab eo". Cf. Mt 5, 19-20, 7, 21-22; 25, 41-46; Ic 2, 14.

[14] Cf. Leo XIII, Epist. apost. *Praeclara gratulationis*, 20 iun. 1894: ASS 26 (1893-94), p. 707.

ja que els membres del poble de Déu són cridats a la comunicació de béns, i a cada una de les Esglésies són aplicables també les paraules de l'Apòstol: «Poseu-vos al servei els uns dels altres, cadascú segons els dons que ha rebut, com a bons administradors de la múltiple i variada gràcia de Déu» (1Pe 4,10).

Tots els homes, doncs, són cridats a formar part d'aquesta unitat catòlica del poble de Déu, que presagia i promou la pau universal, i hi pertanyen sota diverses formes o hi són destinats, tant els fidels catòlics com els altres que creuen en Crist, i, en definitiva, tots els homes sense excepció, cridats com són per la gràcia de Déu a la salvació.

14. (*Els fidels catòlics*). El sagrat Concili s'adreça, doncs, abans de tot als fidels catòlics. I ensenya, recolzant-se en la Sagrada Escriptura i en la Tradició, que aquesta Església pelegrina és necessària per a la salvació, atès que solament Crist és el Mitjancer i el camí de salvament, aquest Crist que se'ns fa present en el seu cos que és l'Església. Ell, doncs, en inculcar amb paraules ben clares la necessitat de la fe i del baptisme (cf. Mc 16,16; Jn 3,5), va confirmar al mateix temps la necessitat de l'Església, en la qual entren els homes pel baptisme com per la porta. Per aquesta raó no es podrien salvar aquells homes que, sabent que l'Església catòlica va ser fundada per Déu per mitjà de Jesucrist com a necessària, amb tot o no volguessin entrar-hi o no volguessin restar-hi.

S'incorporen completament a la societat que és l'Església aquells qui, havent rebut l'Esperit de Crist, n'accepten íntegrament l'organització i tots els mitjans de salvació de què és dipositària; aquells qui, formant part del seu organisme visible, pels vincles establerts per la professió de la fe, els sagraments i pel règim i comunió eclesials, estan adherits a Crist, que la regeix per mitjà del Summe Pontífex i dels bisbes. Tanmateix, no se salva, tot i estar incorporat a l'Església, el qui, no perserverant en la caritat, resta amb el «cos» en el si de l'Església, però no pas amb el «cor».[12] Que es recordin, doncs, tots els fills de l'Església que llur excelsa condició han d'atribuir-la no pas als propis mereixements, sinó a una gràcia especial de Crist, i que, si no hi corresponen de pensament, paraula i obra, no sols no se salvaran sinó que seran jutjats amb més severitat.[13]

Els catecúmens que, moguts per l'Esperit Sant, manifesten amb voluntat explícita de ser incorporats a l'Església, per aquest mateix desig ja li estan units; i la mare Església els abraça ja com a seus amb afecte i sol·licitud.

15. (*L'Església i els cristians no catòlics*). L'Església se sent unida per moltes raons[14] amb aquells qui, pel fet de ser batejats, s'honoren amb el nom de cristians, però no professen íntegrament la fe o no conserven la unitat de comunió sota el successor de Pere. Són, en efecte, nombrosos els qui tenen en honor la Sagrada Escriptura per norma de fe i de vida i manifesten un sincer zel religiós, creuen amorosament en Déu Pare totpoderós i en Crist,

Fill ▽

Dei salvatorem,[15] baptismo signantur, quo Christo coniunguntur, imo et alia sacramenta in propriis ecclesiis vel communitatibus ecclesiasticis agnoscunt et recipiunt. Plures inter illos et episcopatu gaudent, sacram eucharistiam celebrant necnon pietatem erga Deiparam Virginem fovent.[16] Accedit orationum aliorumque beneficiorum spiritualium communio; imo vera quaedam in Spiritu sancto coniunctio, quippe qui donis et gratiis etiam in illis sua virtute sanctificante operatur, et quosdam illorum usque ad sanguinis effusionem roboravit. Ita Spiritus in cunctis Christi discipulis desiderium actionemque suscitat, ut omnes, modo a Christo statuto, in uno grege sub uno Pastore pacifice uniantur.[17] Quod ut obtineat, ecclesia mater precari, sperare et agere non desinit, filiosque ad purificationem et renovationem exhortatur, ut signum Christi super faciem ecclesiae clarius effulgeat.

16. Ii tandem qui evangelium nondum acceperunt, ad populum Dei diversis rationibus ordinantur.[18] In primis quidem populus ille cui data fuerunt testamenta et promissa et ex quo Christus ortus est secundum carnem (cf. Rm 9, 4-5), populus secundum electionem carissimus propter patres: sine poenitentia enim sunt dona et vocatio Dei (cf. Rm 11, 28-29). Sed propositum salutis et eos amplectitur, qui creatorem agnoscunt, inter quos imprimis Musulmanos, qui fidem Abrahae se tenere profitentes, nobiscum Deum adorant unicum, misericordem, homines die novissimo iudicaturum. Neque ab aliis, qui in umbris et imaginibus Deum ignotum quaerunt, ab huiusmodi Deus ipse longe est, cum det omnibus vitam et inspirationem et omnia (cf. Ac 17, 25-28), et Salvator velit omnes homines salvos fieri (cf. 1 Tm 2, 4). Qui enim evangelium Christi eiusque ecclesiam sine culpa ignorantes, Deum tamen sincero corde quaerunt, eiusque voluntatem per conscientiae dictamen agnitam, operibus adimplere, sub gratiae influxu, conantur, aeternam salutem consequi possunt.[19] Nec divina Providentia auxilia ad salutem necessaria denegat his qui sine culpa ad expressam agnitionem Dei nondum pervenerunt et rectam vitam non sine divina gratia assequi nituntur. Quidquid enim boni et veri apud illos invenitur, ab ecclesia tamquam praeparatio evangelica aestimatur[20] et ab illo datum qui illuminat omnem hominem, ut tandem vitam habeat. At saepius homines, a maligno decepti, evanuerunt in cogitationibus suis, et commutaverunt veritatem Dei in mendacium, servientes creaturae magis quam creatori (cf. Rm 1, 21 et 25) vel sine Deo viventes ac morientes in hoc mundo, extremae desperationi exponuntur. Quapropter ad

---

[15] Cf. Leo XIII, Epist. Encycl. *Satis cognitum*, 29 iun. 1896: ASS 28 (1895-96), p. 738. Epist. encycl. *Caritatis studium*, 25 iul. 1898: ASS 31 (1898-99), p. 11. Pius XII, Nuntius radioph. *Nell'alba*, 24 dec. 1941: AAS 34 (1942), p. 21.

[16] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Rerum Orientalium*, 8 sept. 1928: AAS 20 (1928), p. 287. Pius XII, Litt. encycl. *Orientalis Ecclesiae*, 9 apr. 1944: AAS 36 (1944), p. 137.

[17] Cf. instr. S. S. C. S. Officii, 20 dec. 1949: AAS 42 (1950), p. 142.

[18] Cf. Thomas, *Summa Theol.* III, q. 8, a. 3, ad 1.

[19] Cf. *Epist.* S. S. C. S. Officii ad archiep. Boston.: D 3869-72.

[20] Cf. Eusebius Caes., *Praeparatio Evangelica*, 1, 1: PG 21, 28AB.

de Déu salvador,[15] tenen el caràcter baptismal que els lliga a Crist, i fins i tot reconeixen i reben en les pròpies Esglésies o comunitats eclesials altres sagraments. Molts d'ells tenen també episcopat, celebren la sagrada eucaristia i fomenten la devoció envers la Verge Mare de Déu.[16] Cal afegir la comunió de pregàries i d'altres béns espirituals; més encara, una veritable unió en l'Esperit Sant, vist que amb la seva força santificadora obra també en ells per mitjà de dons i de gràcies i n'ha omplert alguns de la fortalesa del martiri. D'aquesta manera l'Esperit promou en tots els deixebles de Crist el desig i l'acció perquè tots s'uneixin en pau en un sol ramat sota un sol pastor, tal com Crist va establir.[17] Per aconseguir-ho, la mare Església no deixa de pregar, d'esperar i de treballar, i exhorta els seus fills a la purificació i a la renovació perquè el senyal de Crist resplendeixi amb més claredat sobre la faç de l'Església.

16. (*L'Església i els no cristians*). Finalment, els qui encara no han rebut l'Evangeli guarden relació amb el poble de Déu per diferents motius.[18] En primer lloc, certament, aquell poble a qui foren donats els pactes i les promeses, i del qual va néixer el Crist segons la carn (cf. Rm 9,4-5): poble estimadíssim per mor dels pares conformement a l'elecció, ja que els dons i la crida de Déu són irrevocables (cf. Rm 11,28-29). Però el designi salvador abasta també aquells que reconeixen el Creador, entre els quals hi ha en primer lloc els musulmans; honorant-se de tenir la fe d'Abraham, adoren juntament amb nosaltres un sol Déu, únic, misericordiós i jutge dels homes a la fi del món. I Déu tampoc no és lluny d'altres que enmig d'ombres i imatges cerquen el Déu desconegut, perquè a tots dóna vida, alè i tota cosa (cf. Ac 17,25-28) i com a salvador vol que tots els homes se salvin (cf. 1Tm 2,4). Perquè els qui desconeixen sense culpa l'Evangeli de Crist i la seva Església, però busquen Déu amb sinceritat de cor i s'esforcen sota l'influx de la gràcia a complir amb obres la seva voluntat, coneguda pel dictamen de la consciència, poden aconseguir la salvació eterna.[19] La Providència no nega els auxilis necessaris per a la salvació als qui sense culpa pròpia no han arribat encara a un clar coneixement de Déu i tanmateix s'esforcen, amb la divina gràcia, per viure rectament. I tot allò que es troba en ells de bo i de veritable, l'Església ho considera com una preparació a l'Evangeli[20] i com un do d'aquell que il·lumina tot home perquè arribi a tenir la vida. Però més sovint els homes, enganyats pel Maligne, s'han esvanit en llurs raonaments i han bescanviat la veritat de Déu per la mentida servint la criatura més que no pas el Creador (cf. Rm 1,21 i 25), o bé, vivint i morint sense Déu en aquest món, s'exposen a la més gran desesperació. Per això ∇

gloriam Dei et salutem istorum omnium promovendam, ecclesia, memor mandati Domini dicentis: „Praedicate evangelium omni creaturae" (Mr 16, 15), missiones fovere sedulo curat.

17. Sicut enim Filius missus est a Patre, et ipse apostolos misit (cf. Io 20, 21), dicens: „Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi" (Mt 28, 19-20). Quod solemne Christi mandatum annuntiandi veritatem salutarem ecclesia ab apostolis recepit adimplendum usque ad ultimum terrae (cf. Ac 1, 8). Unde sua facit verba Apostoli: „Vae ... mihi est si non evangelizavero!" (1 Cor 9, 16), ideoque in mittendis praeconibus indesinenter pergit, usquedum novellae ecclesiae plene constituantur atque opus evangelizandi et ipsae continuent. A Spiritu sancto enim ad cooperandum compellitur, ut propositum Dei, qui Christum principium salutis pro universo mundo constituit, effectu compleatur. Praedicando evangelium, ecclesia audientes ad fidem confessionemque fidei allicit, ad baptismum disponit, a servitute erroris eripit, eosque Christo incorporat, ut per caritatem in illum usque ad plenitudinem crescant. Opera autem sua efficit ut quidquid boni in corde menteque hominum vel in propriis ritibus et culturis populorum seminatum invenitur, non tantum non pereat, sed sanetur, elevetur et consummetur ad gloriam Dei, confusionem daemonis et beatitudinem hominis. Cuilibet discipulo Christi onus fidei disseminandae pro parte sua incumbit.[21] Sed si quilibet credentes baptizare potest, sacerdotis tamen est aedificationem corporis sacrificio eucharistico perficere, adimplendo verba Dei per prophetam: „Ab ortu ... solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda" (Ml 1, 11).[22] Ita autem simul orat et laborat ecclesia, ut in populum Dei, corpus domini et templum Spiritus sancti, totius mundi transeat plenitudo, et in Christo, omnium capite, reddatur universorum creatori ac Patri omnis honor et gloria.

Cap. III. De constitutione hierarchica ecclesiae et in specie de episcopatu

18. Christus dominus, ad populum Dei pascendum semperque augendum, in ecclesia sua varia ministeria instituit, quae ad bonum totius corporis tendunt. Ministri enim, qui sacra potestate pollent, fratribus suis inserviunt, ut omnes qui de populo Dei sunt, ideoque vera dignitate christiana gaudent, ad eumdem finem libere et ordinatim conspirantes, ad salutem perveniant.

---

[21] Cf. Benedictus XV, Epist. apost. *Maximum illud:* AAS 11 (1919), p. 440, praesertim p. 451 ss. Pius XI, Litt. encycl. *Rerum Ecclesiae:* AAS 18 (1926), pp. 68-69. Pius XII, Litt. encycl. *Fidei Donum*, 21 apr. 1957: AAS 49 (1957), pp. 236-237.

[22] Cf. *Didaché*, 14: ed. Funk, I, p. 32. Iustinus, *Dial.* 41: PG 6, 564. Irenaeus, *Adv. Haer.* IV, 17, 5: PG 7, 1023; Harvey, 2, p. 199 s. Conc. Trid., sess. 22, cap. 1: D 939 (1742).

l'Església, recordant-se del manament del Senyor que va dir: «Anuncieu l'Evangeli a tota la humanitat» (Mc 16,15), té interès a fomentar les missions per tal de promoure la glòria de Déu i la salvació de tots aquests.

17. (*Caràcter missioner de l'Església*). Com el Pare havia enviat el Fill, així el Fill va enviar els Apòstols (cf. Jn 20,21), tot dient-los: «Aneu, doncs, a tots els pobles i feu-los deixebles meus, batejant-los en el nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant i ensenyant-los a guardar tot allò que us he manat. Jo sóc amb vosaltres dia rere dia fins a la fi del món» (Mt 28,18-20). Aquest manament solemne de Crist d'anunciar la veritat salvadora, l'Església l'ha rebut dels Apòstols perquè el dugui a terme fins als extrems de la terra (cf. Ac 1,8). D'aquí que es fa seus aquells mots de l'Apòstol: «Ai de mi si no anunciés l'Evangeli!» (1Co 9,16), i, en conseqüència, no para mai d'enviar predicadors fins que les noves Esglésies quedin plenament constituïdes i continuïn, elles també, l'obra evangelitzadora. És que l'Esperit Sant l'empeny a cooperar perquè sigui dut a terme el pla de Déu, que ha constituït el Crist com a principi de salvació per a tot el món. Predicant l'Evangeli, l'Església atreu els oients a la fe i a la confessió de la fe, els disposa per al baptisme, els arrenca a la servitud de l'error, i els incorpora a Crist a fi que per l'amor creixin en Ell fins a la maduresa. Gràcies al seu esforç, aconsegueix que tot allò de bo que es troba en el cor i en la ment dels homes o bé en els propis ritus i en les cultures dels pobles no solament no desaparegui, sinó que es millori, s'elevi i es perfeccioni per a glòria de Déu, confusió del dimoni i felicitat de l'home. És a cada deixeble de Crist que correspon el deure de propagar la fe segons les seves possibilitats.[21] Però, si bé qualsevol pot batejar els qui creuen, és tanmateix propi del sacerdot completar l'edificació del cos per mitjà del sacrifici eucarístic, tot realitzant les paraules de Déu dites pel profeta: «De llevant fins a ponent tots els pobles reconeixeran que el meu nom és gran, i pertot arreu m'oferiran un sacrifici i una oblació pures» (Ml 1, 11).[22] D'aquesta manera, doncs, l'Església prega i treballa alhora perquè el món, tot sencer, passi a ser poble de Déu, cos del Senyor i temple de l'Esperit Sant, i en Crist, com a Cap de l'univers, sigui donat tot honor i tota glòria al Pare i Creador universal.

Cap. III. La constitució jeràrquica de l'Església i en particular de l'episcopat

18. (*Proemi*). Crist, el Senyor, per alimentar i incrementar contínuament el poble de Déu, va instituir en la seva Església diferents ministeris encaminats al bé de tot el cos. Perquè els ministres, que posseeixen la potestat sagrada, estan al servei dels germans, a fi que tots els qui pertanyen al poble de Déu i frueixen, per tant, de l'autèntica dignitat cristiana tendeixin lliurement i ordenadament a un mateix fi i així arribin a la salvació.

Haec sacrosancta synodus, concilii Vaticani primi vestigia premens, cum eo docet et declarat Iesum Christum pastorem aeternum sanctam aedificasse ecclesiam, missis apostolis sicut ipse missus erat a Patre (cf. Io 20, 21); quorum successores, videlicet episcopos, in ecclesia sua — usque ad consummationem saeculi pastores esse voluit. Ut vero episcopatus ipse unus et indivisus esset, beatum Petrum ceteris apostolis praeposuit in ipsoque instituit perpetuum ac visibile unitatis fidei et communionis principium et fundamentum.[1] Quam doctrinam de institutione, perpetuitate, vi ac ratione sacri primatus Romani pontificis deque eius infallibili magisterio, sacra synodus cunctis fidelibus firmiter credendam rursus proponit, et in eodem incepto pergens, doctrinam de episcopis, successoribus apostolorum, qui cum successore Petri, Christi vicario[2] ac totius ecclesiae visibili capite, domum Dei viventis regunt, coram omnibus profiteri et declarare constituit.

19. Dominus Iesus, precibus ad Patrem fusis, vocans ad se quos voluit ipse, duodecim constituit ut essent cum illo et ut mitteret eos praedicare regnum Dei (cf. Mr 3, 13-19; Mt 10, 1-42); quos apostolos (cf. Lc 6, 13) ad modum collegii seu coetus stabilis instituit, cui ex iisdem electum Petrum praefecit (cf. Io 21, 15-17). Eos ad filios Israel primum et ad omnes gentes misit (cf. Rm 1, 16), ut suae participes potestatis, omnes populos discipulos ipsius facerent, eosque sanctificarent et gubernarent (cf. Mt 28, 16-20; Mr 16, 15; Lc 24, 45-48; Io 20, 21-23), sicque ecclesiam propagarent, eamque sub ductu Domini ministrando pascerent, omnibus diebus usque ad consummationem saeculi (cf. Mt 28, 20). In qua missione die pentecostes plene confirmati sunt (cf. Ac 2, 1-36) secundum promissum Domini: „Accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos, et eritis mihi testes in Hierusalem et in omni Iudaea et Samaria, et usque ad ultimum terrae" (Ac 1, 8). Apostoli autem praedicando ubique evangelium (cf. Mr 16, 20), ab audientibus Spiritu sancto operante acceptum, ecclesiam congregant universalem, quam Dominus in apostolis condidit et supra beatum Petrum, eorum principem, aedificavit, ipso summo angulari lapide Christo Iesu (cf. Ap 21, 14; Mt 16, 18; Eph 2, 20).[3]

20. Missio illa divina, a Christo apostolis concredita, ad finem saeculi erit duratura (cf. Mt 28, 20), cum evangelium, ab eis tradendum, sit in omne tempus pro ecclesia totius vitae principium. Quapropter apostoli, in hac societate hierarchice ordinata, de instituendis successoribus curam

---

[1] Cf. conc. Vat. I, Const. dogm. De ecclesia Christi, *Pastor aeternus*: D 1821 (3050 s.).

[2] Cf. conc. Flor., *Decretum* pro Graecis: D 694 (1307) et conc. Vat. I, *ib.*: D 1826 (3059).

[3] Cf. *Liber sacramentorum* Gregorii, Praef. in natali Matthiae et Thomae: PL 78, 51 et 152; cf. cod. Vat. lat. 3548, f. 18. Hilarius, *In Ps.* 67, 10: PL 9, 450; CSEL 22, p. 286. Hieronymus, *Adv. Iovin.* 1, 26: PL 23, 247A. Augustinus, *In Ps.* 86, 4: PL 37, 1103. Gregorius M., *Mor. in Iob*, XXVIII, V: PL 76, 455-456. Primasius, *Comm. in Apoc.* V: PL 68, 924 BC. Paschasius Radb., *In Mt.*, L. VIII, cap. 16: PL 120, 561 C. Cf. Leo XIII, Epist. *Et sane*, 17 dec. 1888: ASS 21 (1888), p. 321.

Aquest sagrat Sínode, seguint les petjades del Concili Vaticà I, ensenya i declara juntament amb ell que Jesucrist, Pastor etern, va edificar la santa Església i va enviar els Apòstols tal com ell mateix havia estat enviat pel Pare (cf. Jn 20, 21); volgué, encara, que llurs successors, els bisbes, fossin fins a la fi del món els pastors dins l'Església. Ara bé, perquè l'episcopat mateix fos un i indivís, va posar sant Pere al davant dels altres apòstols i va establir en ell el principi i el fonament perpetu i visible de la unitat de fe i de comunió.[1] Aquesta doctrina de la institució, de la perpetuïtat, de la força i de la raó de ser del sagrat primat del Romà Pontífex i del seu magisteri infal·lible, el sagrat Sínode la proposa de nou com a objecte ferm de fe a tots els fidels, i, continuant en la mateixa línia, decideix professar i declarar davant de tothom la doctrina sobre els bisbes, successors dels Apòstols, que junt amb el successor de Pere, vicari de Crist[2] i cap visible de tota l'Església, regeixen la casa del Déu viu.

19. (*La institució dels dotze apòstols*). Jesús, el Senyor, després d'haver pregat al Pare, va cridar els qui va voler i anaren cap a ell; en va designar dotze perquè estiguessin amb ell i per enviar-los a predicar el Regne de Déu (cf. Mc 3,13-19 i Mt 10,1-42), i els va constituir apòstols (cf. Lc 6,13) a manera de col·legi o grup estable, al davant del qual va posar Pere, triat d'entre ells mateixos (cf. Jn 21,15-17). Els va enviar als fills d'Israel primer, i després a totes les nacions (cf. Rm 1,16), perquè amb la potestat que els donava fessin deixebles seus tots els pobles, els santifiquessin i els governessin (cf. Mt 28,16-20; Mc 16,15; Lc 24,45-48; Jn 20,21-23), i d'aquesta manera propaguessin l'Església i la pasturessin servint-la sota la direcció del Senyor dia rere dia fins a la fi del món (cf. Mt 28,20). Van ser confirmats plenament en aquesta missió el dia de la Pentecosta (cf. Ac 2,1-36) tal com el Senyor els havia promès: «Quan l'Esperit Sant vindrà damunt vostre, rebreu una força que us farà testimonis meus a Jerusalem, a tot Judea, a Samaria i fins a l'extrem de la terra» (Ac 1,8). Els apòstols, doncs, predicant arreu l'Evangeli (cf. Mc 16,20), acollit pels oients sota l'acció de l'Esperit Sant, apleguen l'Església universal que el Senyor va fundar sobre els Apòstols i va edificar sobre sant Pere que n'era el cap, amb el mateix Crist Jesús per pedra angular (cf. Ap 21,14; Mt 16,18; Ef 2,20).[3]

20. (*Els bisbes, successors dels Apòstols*). Aquesta missió divina confiada per Crist als Apòstols ha de durar fins a la fi dels segles (cf. Mt 28,20), ja que l'Evangeli que ells han de transmetre és per a l'Església el seu principi vital al llarg dels temps. Per això els Apòstols, en aquesta societat jeràrquicament organitzada, van tenir cura d'establir-se successors.

egerunt. Non solum enim varios adiutores in ministerio habuerunt,[4] sed ut missio ipsis concredita post eorum mortem continuaretur, cooperatoribus suis immediatis, quasi per modum testamenti, demandaverunt munus perficiendi et confirmandi opus ab ipsis inceptum,[5] commendantes illis ut attenderent universo gregi, in quo Spiritus sanctus eos posuit pascere ecclesiam Dei (cf. Act 20, 28). Constituerunt itaque huius modi viros ac deinceps ordinationem dederunt, ut cum decessissent, ministerium eorum alii viri probati exciperent.[6] Inter varia illa ministeria quae inde a primis temporibus in ecclesia exercentur, teste traditione, praecipuum locum tenet munus illorum qui, in episcopatum constituti, per successionem ab initio decurrentem,[7] apostolici seminis traduces habent.[8] Ita, ut testatur S. Irenaeus, per eos qui ab apostolis instituti sunt episcopi et successores eorum usque ad nos, traditio apostolica in toto mundo manifestatur[9] et custoditur.[10]

Episcopi igitur communitatis ministerium cum adiutoribus presbyteris et diaconis susceperunt,[11] loco Dei praesidentes gregi,[12] cuius sunt pastores, ut doctrinae magistri, sacri cultus sacerdotes, gubernationis ministri.[13] Sicut autem permanet munus a domino singulariter Petro, primo apostolorum, concessum et successoribus eius transmittendum, ita permanet munus apostolorum pascendi ecclesiam, ab ordine sacrato episcoporum iugiter exercendum.[14] Proinde docet sacra synodus episcopos ex divina institutione in locum apostolorum successisse,[15] tamquam ecclesiae pastores, quos qui audit, Christum audit, qui vero spernit, Christum spernit et eum qui Christum misit (cf. Lc 10, 16).[16]

21. In episcopis igitur, quibus presbyteri assistunt, adest in medio credentium dominus Iesus Christus, pontifex summus. Sedens enim ad

---

[4] Cf. Ac 6, 2-6; 11, 30; 13, 1; 14, 23; 20, 17; 1 Th 5, 12-13; Ph 1, 1; Col 4, 11 et passim.

[5] Cf. Ac 20, 25-27; 2 Tm 4, 6 s. coll. 1 Tm 5, 22; 2 Tm 2, 2; Tt 1, 5; Clemens Rom., *Ad Cor.* 44, 3: ed Funk, I, p. 156.

[6] Cf. Clemens Rom., *Ad Cor.* 44, 2: ed. Funk, I, p. 154 s.

[7] Cf. Tertullianus, *Praescr. Haer.* 32: PL 2, 52 s. Ignatius M., passim.

[8] Cf. Tertullianus, *Praescr. Haer.* 32: PL 2, 53.

[9] Cf. Irenaeus, *Adv. Haer.* III, 3, 1: PG 7, 848A; Harvey 2, 8; Sagnard, p. 100 s.: „manifestatam".

[10] Cf. Irenaeus, *Adv. Haer.* III, 2, 2: PG 7, 847; Harvey 2, 7; Sagnard, p. 100: „custoditur", cf. *ib.* IV, 26, 2: col. 1053; Harvey 2, 236, necnon IV, 33, 8: col. 1077; Harvey 2, 262.

[11] Cf. Ignatius M., *Philad.*, Praef.: ed. Funk, I, p. 264.

[12] Cf. Ignatius M., *Philad.*, 1, 1; *Magn.* 6, 1: ed. Funk, I, 264 et 234.

[13] Clemens Rom., *l. c.*, 42, 3-4; 44, 3-4; 57, 1-2; ed. Funk, I, 152, 156, 171 s. Ignatius M., *Philad.* 2; *Smyrn.* 8; *Magn.* 3; *Trall.* 7: ed. Funk, I, p. 265 s.; 282; 232; 246 s. etc.; Iustinus, *Apol.*, 1, 65; PG 6, 428; Cyprianus, *Epist.*, passim.

[14] Cf. Leo XIII, Epist. encycl. *Satis cognitum*, 29 iun. 1896: ASS 28 (1895-96), p. 732.

[15] Cf. conc. Trid., Decr. *De sacr. Ordinis*, cap. 4: D 960 (1768) (v. supra p. 743); conc. Vat. I, Const. dogm. 1 De ecclesia Christi, *Pastor aeternus*, cap. 3: D 1828 (3061).
Pius XII, Litt. encycl. *Mystici Corporis*, 29 iun. 1943: AAS 35 (1943), pp. 209 et 212. *CIC*, can. 329 § 1.

[16] Cf. Leo XIII, Epist. *Et sane*, 17 dec. 1888: ASS 21 (1888), p. 321 s.

En efecte, no solament tingueren diferents col·laboradors,[4] sinó que, perquè la missió a ells encomanada es pogués continuar després de la mort, van donar com a testament als seus cooperadors immediats l'encàrrec d'acabar i de consolidar l'obra per ells començada,[5] encomanant-los d'atendre tot el ramat en el qual l'Esperit Sant els havia posats per tal de pasturar l'Església de Déu (cf. Ac 20,28). Establiren, doncs, aquests homes i els van donar l'ordre que en l'esdevenidor, quan es morissin, d'altres homes de fiar s'encarreguessin del ministeri.[6] Entre els diferents ministeris que des dels primers temps s'exerceixen a l'Església, segons el testimoni de la tradició, ocupa el primer lloc l'ofici d'aquells qui, constituïts en l'episcopat per una successió que remunta al començament,[7] són transmissors de la llavor dels Apòstols.[8] Així, segons testifica sant Ireneu, per mitjà d'aquells qui foren instituïts pels Apòstols bisbes i dels successors seus fins a nosaltres, es manifesta[9] i es conserva[10] en tot el món la tradició apostòlica.

Així, doncs, els bisbes han rebut el servei de la comunitat, junt amb els preveres i els diaques com a ajudants,[11] i presideixen en lloc de Déu el ramat[12] del qual són els pastors com a mestres de doctrina, sacerdots del culte sagrat i servidors en el govern.[13] I de la mateixa manera que perdura l'ofici que el Senyor va donar individualment a Pere, el primer dels Apòstols, i que s'ha de transmetre als seus successors, perdura també l'ofici dels Apòstols de regir l'Església, ofici que d'una manera ininterrompuda ha de ser exercit per l'orde sagrat dels bisbes.[14] Ensenya, en conseqüència, aquest sagrat Sínode que per institució divina els bisbes han succeït en el lloc dels Apòstols,[15] com a pastors de l'Església: qui els escolta, escolta el Crist, i qui els menysprea, menysprea el Crist i Aquell qui el va enviar (cf. Lc 10,16).[16]

21. (*La sacramentalitat de l'episcopat*). En els bisbes, doncs, assistits dels preveres, es fa present enmig dels creients el Senyor Jesucrist, Gran Sacerdot. Perquè, assegut ∇

dexteram Dei Patris, non deest a suorum congregatione pontificum,[17] sed imprimis per eorum eximium servitium verbum Dei omnibus gentibus praedicat et credentibus sacramenta fidei continuo administrat, eorum paterno munere (cf. 1 Cor 4, 15) nova membra corpori suo regeneratione superna incorporat, eorum denique sapientia et prudentia populum novi testamenti in sua ad aeternam beatitudinem peregrinatione dirigit et ordinat. Hi pastores ad pascendum dominicum gregem electi, ministri Christi sunt et dispensatores mysteriorum Dei (cf. 1 Cor 4, 1), quibus concredita est testificatio evangelii gratiae Dei (cf. Rm 15, 16; Ac 20, 24), atque ministratio Spiritus et iustitiae in gloria (cf. 2 Cor 3, 8-9).

Ad tanta munera explenda, apostoli speciali effusione supervenientis Spiritus sancti a Christo ditati sunt (cf. Ac 1, 8; 2, 4; Io 20, 22-23), et ipsi adiutoribus suis per impositionem manuum donum spirituale tradiderunt (cf. 1 Tm 4, 14; 2 Tm 1, 6-7), quod usque ad nos in episcopali consecratione transmissum est.[18] Docet autem sancta synodus episcopali consecratione plenitudinem conferri sacramenti ordinis, quae nimirum et liturgica ecclesiae consuetudine et voce sanctorum patrum summum sacerdotium, sacri ministerii summa nuncupatur.[19] Episcopalis autem consecratio, cum munere sanctificandi, munera quoque confert docenti et regendi, quae tamen natura sua nonnisi in hierarchica communione cum collegii capite et membris exerceri possunt. Ex traditione enim, quae praesertim liturgicis ritibus et ecclesiae tum orientis tum occidentis usu declaratur, perspicuum est manuum impositione et verbis consecrationis gratiam Spiritus sancti ita conferri[20] et sacrum characterem ita imprimi,[21] ut episcopi, eminenti ac adspectabili modo, ipsius Christi magistri, pastoris et pontificis partes sustineant et in eius persona agant.[22] Episcoporum est per sacramentum ordinis novos electos in corpus episcopale assumere.

22. Sicut, statuente domino, sanctus Petrus et ceteri apostoli unum collegium apostolicum constituunt, pari ratione Romanus pontifex,

---

17 Cf. Leo M., *Serm.* 5, 3: PL 54, 154.

18 Conc. Trid., sess. 23, cap. 3, citat verba 2 Tm 1, 6-7, ut demonstret Ordinem esse verum sacramentum: D 959 (1766).

19 In *Trad. Apost.* 3: ed. Botte, *SC*, pp. 27-30, episcopo tribuitur „primatus sacerdotii". Cf. *Sacramentarium Leonianum*, ed. C. Mohlberg, *Sacramentarium Veronense*, Romae, 1955, p. 119: „ad summi sacerdotii ministerium . . . Comple in sacerdotibus tuis mysterii tui summam" . . . Idem, *Liber Sacramentorum Romanae ecclesiae*, Romae, 1960, pp. 121-122: „Tribuas eis, domine, cathedram episcopalem ad regendam ecclesiam tuam et plebem universam". Cf. PL 78, 224.

20 Cf. *Trad. Apost.* 2: ed. Botte, p. 27.

21 Cf. conc. Trid., sess. 23, cap. 4, docet ordinis sacramentum imprimere characterem indelebilem: D 960 (1767). Cf. Ioannes XXIII, Alloc. *Iubilate Deo*, 8 maii 1960: AAS 52 (1960), p. 466. Paulus VI, Homilia in bas. Vaticana, 20 oct. 1963: AAS 55 (1963), p. 1014.

22 Cyprianus, *Epist.* 63, 14: PL 4, 386; Hartel, III B, p. 713: „Sacerdos vice Christi vere fungitur". Io. Chrysostomus, *In 2 Tm*, hom. 2, 4: PG 62, 612: Sacerdos est „symbolon" Christi. Ambrosius, *In Ps.* 38, 25-26: PL 14, 1051-52; CSEL 64, 203-204. Ambrosiaster, *In 1 Tm* 5, 19: PL 17, 479 C et *In Eph* 4, 11-12: col. 387 C. Theodorus Mops., *Hom. Catech.* XV, 21 et 24: ed. Tonneau, pp. 497 et 503. Hesychius Hier., *In Lev.*, L. 2, 9, 23: PG 93, 894B.

a la dreta de Déu Pare, no deixar d'estar present a la comunitat dels seus pontífexs,[17] sinó que, en primer lloc, valent-se de llur ministeri eximi predica la paraula de Déu a tots els pobles i administra incessantment als creients els sagraments de la fe; per llur sol·licitud paterna (cf. 1Co 4,15) incorpora nous membres, renascuts de dalt, al seu cos; i finalment, mitjançant llur saviesa i prudència dirigeix i encamina el poble del Nou Testament en el seu pelegrinatge cap a la felicitat eterna. Aquests pastors, elegits per a pasturar el ramat del Senyor, són els servents de Crist i els administradors dels misteris de Déu (cf. 1Co 4,1); a ells ha estat encomanat el testimoniatge de l'Evangeli de la gràcia de Déu (cf. Rm 15,16; Ac 20,24) i el servei de l'Esperit i de la justícia, cosa gloriosa (cf. 2Co 3,8-9).

Perquè poguessin complir aquests ministeris tan importants, els Apòstols van ser enriquits pel Crist amb una especial efusió de l'Esperit Sant que va baixar damunt d'ells (cf. Ac 1,8; 2,4; Jn 20,22,23), i ells, per la imposició de les mans, van traspassar als seus col·laboradors aquest do de l'Esperit (cf. 1Tm 4,14; 2Tm 1,6-7), do que ha arribat fins a nosaltres en la consagració episcopal.[18] Ensenya, per tant, el sant Concili que amb la consagració episcopal és conferida la plenitud del sagrament de l'orde, una plenitud que tant la tradició litúrgica de l'Església com la veu dels sants pares anomenen clarament sacerdoci suprem, cimal del ministeri sagrat.[19] Ara bé, la consagració episcopal, junt amb l'ofici de santificar, confereix també els oficis d'ensenyar i de governar, els quals, però, per llur naturalesa, no es poden exercir si no és en comunió jeràrquica amb el cap i els membres del col·legi. Efectivament, segons la tradició que apareix sobretot en els ritus litúrgics i la pràctica de l'Església, tant de l'Orient com de l'Occident, és ben clar que amb la imposició de mans i amb les paraules de la consagració és conferida de tal manera la gràcia de l'Esperit Sant[20] i de tal manera s'imprimeix el caràcter sagrat,[21] que els bisbes, d'una manera eminent i visible, ocupen el lloc del mateix Crist, Mestre, Pastor i Pontífex, i obren en nom d'ell.[22] És cosa pròpia dels bisbes d'admetre, per mitjà del sagrament de l'orde, nous elegits en el cos episcopal.

22. (*El col·legi dels bisbes i el seu cap*). Així com, per disposició del Senyor, sant Pere i els altres apòstols formen un sol col·legi apostòlic, semblantment el Romà Pontífex, ∇

successor Petri, et episcopi, successores apostolorum, inter se coniunguntur. Iam perantiqua disciplina, qua episcopi in universo orbe constituti ad invicem et cum Romano episcopo communicabant in vinculo unitatis, caritatis et pacis,[23] itemque concilia coadunata,[24] per quae et altiora quaeque in commune statuerentur,[25] sententia multorum consilio ponderata,[26] ordinis episcopalis indolem et rationem collegialem significant; quam manifeste comprobant concilia oecumenica decursu saeculorum celebrata. Eandem vero iam innuit ipse usus, antiquitus inductus, plures advocandi episcopos qui in novo electo ad summi sacerdotii ministerium elevando partem haberent. Membrum corporis episcopalis aliquis constituitur vi sacramentalis consecrationis et hierarchica communione cum collegii capite atque membris.

Collegium autem seu corpus episcoporum auctoritatem non habet, nisi simul cum pontifice Romano, successore Petri, ut capite eius intellegatur, huiusque integre manente potestate primatus in omnes sive pastores sive fideles. Romanus enim pontifex habet in ecclesiam, vi muneris sui, vicarii scilicet Christi et totius ecclesiae pastoris, plenam, supremam et universalem potestatem, quam semper libere exercere valet. Ordo autem episcoporum, qui collegio apostolorum in magisterio et regimine pastorali succedit, immo in quo corpus apostolicum continuo perseverat, una cum capite suo Romano pontifice, et numquam sine hoc capite, subiectum quoque supremae ac plenae potestatis in universam ecclesiam exsistit,[27] quae quidem potestas nonnisi consentiente Romano pontifice exerceri potest. Dominus unum Simonem ut petram et clavigerum ecclesiae posuit (cf. Mt 16, 18-19), eumque pastorem totius sui gregis constituit (cf. Io 21, 15 ss.); illud autem ligandi ac solvendi munus, quod Petro datum est (cf. Mt 16, 19), collegio quoque apostolorum, suo capiti coniuncto, tributum esse constat (Cf. Mt 18, 18; 28, 16-20).[28] Collegium hoc quatenus ex multis compositum, varietatem et universalitatem populi Dei, quatenus vero sub uno capite collectum unitatem gregis Christi exprimit. In ipso, episcopi, primatum et principatum capitis sui fideliter servantes, propria potestate in bonum fidelium suorum, immo totius ecclesiae funguntur, Spiritu sancto organicam structuram eiusque concordiam continenter roborante. Suprema in universam ecclesiam potestas, qua istud collegium pollet, sollemni modo in concilio oecumenico exercetur. Concilium oecumenicum numquam datur, quod a successore Petri non sit ut tale confirmatum vel saltem receptum; et Romani pontificis praerogativa est

---

[23] Cf. Eusebius, *Hist. Eccl.*, V, 24, 10: GCS II, 1, p. 495; ed. Bardy *SC.* II, p. 69. Dionysius, apud Eusebium, *ib.* VII, 5, 2: GCS II, 2, p. 638 s.; Bardy, II, p. 168 s.

[24] Cf. de antiquis conciliis, Eusebius, *Hist. Eccl.* V, 23-24: GCS II, 1, p. 488 ss.; Bardy, II, p. 66 ss. et passim. Conc. Nicaenum, can. 5: *Conc. Oec. Decr.* p. 8.

[25] Cf. Tertullianus, *De Ieiunio*, 13: PL 2, 972B; CSEL 20, p. 292, lin. 13-16.

[26] Cf. Cyprianus, *Epist.* 56, 3: Hartel, III B, p. 650; Bayard, p. 154.

[27] Cf. Relatio officialis Zinelli, in conc. Vat. I: Msi 52, 1109C.

[28] Cf. conc. Vat. I, Schema const. dogm. II, *De Ecclesia Christi*, c. 4: Msi 53, 310. Cf. relatio Kleutgen de Schemate reformato: Msi 53, 321 B - 322 B et declaratio Zinelli: Msi 52, 1110A. Vide etiam S. Leonem M., *Serm.* 4, 3: PL 54, 151A.

successor de Pere, i els bisbes, successors dels Apòstols, es troben units ells amb ells. Ja una molt antiga disciplina, conforme a la qual els bisbes d'arreu del món comunicaven entre ells i amb el bisbe de Roma en el vincle de la unitat, de la caritat i de la pau,[23] com també els concilis reunits[24] per resoldre en comú totes les coses de més envergadura,[25] després d'haver ponderat i examinat el parer de molts,[26] són un indici del caràcter i de la natura col·legial de l'orde episcopal. Els concilis ecumènics celebrats al llarg dels segles posen prou de manifest aquesta natura, ja suggerida, d'altra banda, pel costum antic de cridar diferents bisbes a prendre part en el ritu d'elevar un nou electe al ministeri del summe sacerdoci. Un és constituït membre del cos episcopal en virtut de la consagració episcopal i per la comunió jeràrquica amb el cap i els membres del col·legi.

El col·legi o cos episcopal, però, només té autoritat en tant que hom el considera unit, en qualitat de cap, al Romà Pontífex, successor de Pere, quedant així intacte el poder primacial d'aquest sobre tots els altres, tant pastors com fidels. Perquè el Romà Pontífex, en virtut del seu càrrec de vicari de Crist i de pastor de tota l'Església, té sobre aquesta la plena, suprema i universal potestat, que pot exercir sempre lliurement. Quant a l'orde dels bisbes, que succeeix el col·legi dels Apòstols en el magisteri i el govern pastoral i en el qual perdura sense interrupció el cos apostòlic, juntament amb el seu cap el Romà Pontífex, i mai sense ell, és subjecte també de la potestat suprema i plena sobre l'Església universal,[27] potestat que no es pot exercir sense el consentiment del Romà Pontífex. El Senyor va posar només Simó com a roca i guardador de les claus de l'Església (cf. Mt 16,18-19), i el va constituir pastor de tot el seu ramat (cf. Jn 21,15 ss.); però el ministeri que va donar a Pere de lligar i deslligar (Mt 16,19), consta que el va donar també al col·legi dels Apòstols unit amb el seu cap (Mt 18,18; 28,16-20).[28] Aquest col·legi, en tant que està compost de molts, expressa la varietat i la universalitat del poble de Déu; en tant, però, que està agrupat sota un sol cap, representa la unitat del ramat de Crist. En aquest col·legi, els bisbes, tot servant fidelment la primacia i la presidència del seu cap, frueixen d'un poder que els propi en bé dels fidels, més encara, de tota l'Església, de la qual l'Esperit Sant enforteix contínuament l'estructura orgànica i la concòrdia. La potestat suprema que aquest col·legi posseeix sobre l'Església universal és exercida d'una manera solemne en el concili ecumènic. No es pot donar mai un concili ecumènic que no sigui confirmat o almenys acceptat com a tal pel Successor de Pere; i és prerrogativa del Romà Pontífex ∇

haec concilia convocare, iisdem praesidere et eadem confirmare.[29] Eadem potestas collegialis una cum papa exerceri potest ab episcopis in orbe terrarum degentibus, dummodo caput collegii eos ad actionem collegialem vocet, vel saltem episcoporum dispersorum unitam actionem approbet vel libere recipiat, ita ut verus actus collegialis efficiatur.

23. Collegialis unio etiam in mutuis relationibus singulorum episcoporum cum particularibus ecclesiis ecclesiaque universali apparet. Romanus pontifex, ut successor Petri, est unitatis, tum episcoporum tum fidelium multitudinis, perpetuum ac visibile principium et fundamentum.[30] Episcopi autem singuli visibile principium et fundamentum sunt unitatis in suis ecclesiis particularibus,[31] ad imaginem ecclesiae universalis formatis in quibus et ex quibus una et unica ecclesia catholica exsistit.[32] Qua de causa singuli episcopi suam ecclesiam, omnes autem simul cum papa totam ecclesiam repraesentant in vinculo pacis, amoris et unitatis. Singuli episcopi, qui particularibus ecclesiis praeficiuntur, regimen suum pastorale super portionem populi Dei sibi commissam, non super alias ecclesias neque super ecclesiam universalem exercent. Sed qua membra collegii episcopalis et legitimi apostolorum successores singuli ea sollicitudine pro universa ecclesia ex Christi institutione et praecepto tenentur,[33] quae, etiamsi per actum iurisdictionis non exerceatur, summopere tamen confert ad ecclesiae universalis emolumentum. Debent enim omnes episcopi promovere et tueri unitatem fidei et disciplinam cunctae ecclesiae communem, fideles edocere ad amorem totius corporis mystici Christi, praesertim membrorum pauperum, dolentium et eorum qui persecutionem patiuntur propter iustitiam (cf. Mt 5, 10), tandem promovere omnem actuositatem quae toti ecclesiae communis est, praesertim ut fides incrementum capiat et lux plenae veritatis omnibus hominibus oriatur. Ceterum hoc sanctum est quod, bene regendo propriam ecclesiam ut portionem ecclesiae universalis, ipsi efficaciter conferunt ad bonum totius mystici corporis, quod est etiam corpus ecclesiarum.[34]

Cura evangelium ubique terrarum annuntiandi ad corpus pastorum pertinet, quibus omnibus in commune Christus mandatum dedit imponendo commune officium, ut iam papa Coelestinus patribus Ephesini concilii commendavit.[35] Unde singuli episcopi, quantum propria eorum

---

[29] Cf. *CIC*, cann. 222 et 227.

[30] Cf. conc. Vat. I, Const. dogm. *Pastor aeternus:* D 1821 (3050 s.).

[31] Cf. Cyprianus, *Epist.* 66, 8: Hartel, III, 2, p. 733: „Episcopus in ecclesia et ecclesia in episcopo".

[32] Cf. Cyprianus, *Epist.* 55, 24: Hartel, p. 624, lin. 13: „Una ecclesia per totum mundum in multa membra divisa". *Epist.* 36, 4: Hartel, p. 575, lin. 20-21.

[33] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Fidei Donum*, 21 apr. 1957: AAS 49 (1957), p. 237.

[34] Cf. Hilarius Pict., *In Ps.* 14, 3: PL 9, 206; CSEL 22, p. 86. Gregorius M., *Moral.* IV, 7, 12: PL 75, 643C. Ps.-Basilius, *In Is.* 15, 296: PG 30, 637C.

[35] Cf. Coelestinus, *Epist.* 18, 1-2, ad conc. Eph.: PL 50, 505AB; Schwartz, *Acta Conc. Oec.* I, 1, 1, p. 22. Cf. Benedictus XV, Epist. Apost. *Maximum illud.* AAS 11 (1919), p. 440. Pius XI, Litt. encycl. *Rerum Ecclesiae*, 28 febr. 1926: AAS 18 (1926), p. 69. Pius XII, Litt. encycl. *Fidei Donum*, *l. c.*

de convocar aquests concilis, de presidir-los i d'aprovar-los.[29] Aquesta mateixa potestat col·legial la poden exercir junt amb el Papa els bisbes escampats arreu del món, sempre que el cap del col·legi els cridi a una acció col·legial, o almenys aprovi o accepti lliurement llur acció unida, talment que esdevingui un veritable acte col·legial.

23. (*Relacions dels bisbes al si del col·legi*). La unió col·legial es manifesta també en les mútues relacions de cada un dels bisbes amb les Esglésies particulars i amb l'Església universal. El Romà Pontífex és, com a successor de Pere, el perpetu i visible principi i fonament de la unitat, tant dels bisbes com de la multitud dels fidels.[30] Així mateix, els bisbes, presos individualment, són el principi visible i el fonament de la unitat en llurs Esglésies particulars,[31] formades a imatge de l'Església universal: en elles i a partir d'elles existeix l'Església catòlica una i única.[32] Aquesta és la causa per la qual cada bisbe representa la seva pròpia Església i tots plegats amb el Papa tota l'Església en el vincle de la pau, de l'amor i de la unitat.

Cada un dels bisbes que presideixen les Esglésies particulars exerceix la seva acció pastoral sobre la porció del poble de Déu que li ha estat encomanada, no sobre les altres Esglésies ni sobre l'Església universal. Això no obstant, en tant que membres del col·legi episcopal i legítims successors dels Apòstols, cal que, per institució i preceptes de Crist tinguin per tota l'Església,[33] una sol·licitud que, encara que no s'exerceixi per un acte de jurisdicció, contribueix en gran manera al desenvolupament de l'Església universal. Tots els bisbes, en efecte, han de promoure i de salvaguardar la unitat de la fe i la disciplina comuna de tota l'Església, instruir els fidels en l'amor de tot el cos místic de Crist, principalment dels membres pobres, sofrents o perseguits per causa de la justícia (cf. Mt 5,10); en fi, promoure totes les activitats que són comunes a tota l'Església, amb vista principalment a l'increment de la fe i a la plena irradiació de la llum de la veritat a tots els homes. A part d'això, una cosa és clara: que regint bé la pròpia Església com a porció de l'Església universal, els bisbes contribueixen eficaçment al bé de tot el cos místic, que és també el cos de les Esglésies.[34]

La cura d'anunciar l'Evangeli arreu del món recau sobre el cos dels pastors; a tots ells en pes els va donar Crist el manament, imposant-los un ofici comú, com ja el papa Celestí ho recomanava als pares del Concili d'Efes.[35] En conseqüència, tots els bisbes, individualment, fins allà on els ho permet l'exercici del propi ofici, ∇

perfunctio muneris sinit, in laborum societatem venire tenentur inter se et cum successore Petri, cui grande munus christiani nominis propagandi singulari modo demandatum est.[36] Quare missionibus tum messis operarios, tum etiam auxilia spiritualia et materialia, tam per se directe, quam suscitando fidelium ardentem cooperationem, suppeditare omnibus viribus debent. Episcopi denique, in universali caritatis societate, fraternum adiutorium aliis ecclesiis, praesertim finitimis et egentioribus, secundum venerandum antiquitatis exemplum, libenter praebeant. Divina autem providentia factum est ut variae variis in locis ab apostolis eorumque successoribus institutae ecclesiae decursu temporum in plures coaluerint coetus, organice coniunctos, qui, salva fidei unitate et unica divina constitutione universalis ecclesiae, gaudent propria disciplina, propria liturgico usu, theologico spiritualique patrimonio. Inter quas aliquae, notatim antiquae patriarchales ecclesiae, veluti matrices fidei, alias pepererunt quasi filias, quibuscum arctiore vinculo caritatis in vita sacramentali atque in mutua iurium et officiorum reverentia ad nostra usque tempora connectuntur.[37] Quae ecclesiarum localium in unum conspirans varietas indivisae ecclesiae catholicitatem luculentius demonstrat. Simili ratione coetus episcopales hodie multiplicem atque fecundam opem conferre possunt, ut collegialis affectus ad concretam applicationem perducatur.

24. Episcopi, utpote apostolorum successores, a domino, cui omnis potestas in coelo et in terra data est, missionem accipiunt docendi omnes gentes et praedicandi evangelium omni creaturae, ut homines universi, per fidem, baptismum et adimpletionem mandatorum salutem consequantur (cf. Mt 28, 18-20; Mr 16, 15-16; Ac 26, 17 s.). Ad hanc missionem implendam, Christus dominus Spiritum sanctum promisit apostolis et die pentecostes e coelo misit, cuius virtute testes eidem essent usque ad ultimum terrae, coram gentibus et populis et regibus (cf. Ac 1, 8; 2, 1 ss.; 9, 15). Munus autem illud quod dominus pastoribus populi sui commisit, verum est servitium quod in sacris litteris „diaconia" seu ministerium significanter nuncupatur (cf. Ac 1, 17 et 25; 21, 19; Rm 11, 13; 1 Tm 1, 12).

Episcoporum autem missio canonica fieri potest per legitimas consuetudines, a suprema et universali potestate ecclesiae non revocatas, vel per leges ab eadem auctoritate latas aut agnitas, vel directe per ipsum successorem Petri; quo renuente seu communionem apostolicam denegante, episcopi in officium assumi nequeunt.[38]

---

[36] Cf. Leo XIII, litt. encycl. *Grande munus*, 30 sept. 1880; ASS 13 (1880), p. 145. Cf. *CIC*, can. 1327; can. 1350 § 2.

[37] De iuribus sedium patriarchalium, cf. conc. Nicaenum, can. 6 de Alexandria et Antiochia, et can. 7 de Hierosolymis: *Conc. Oec. Decr.*, p. 8. Conc. Later. IV, anno 1215, Constit. V: *De dignitate patriarcharum : ibid.* p. 212. Conc. Ferr.-Flor.: *ibid.* p. 504.

[38] Cf. *Cod. Iuris Can., pro Eccl. Orient.*, cann. 216-314: de patriarchis; cc. 324-339: de archiepiscopis maioribus; cc. 326-391: de aliis dignitariis; in specie, c. 238 § 3; 216; 240; 251; 255: de episcopis a patriarcha nominandis.

tenen l'obligació de col·laborar entre ells i amb el successor de Pere, al qual ha estat encomanat molt particularment la gran tasca de difondre el nom cristià.[36] I així cal que amb totes les forces proveeixin les missions no sols de treballadors per a la sega sinó encara d'ajuts espirituals i materials, ja sigui directament per si mateixos, ja sigui estimulant la cooperació fervorosa dels fidels. Que els bisbes, en fi, en la universal comunió de la caritat i seguint el venerable exemple de l'antiguitat, prestin de bon grat una ajuda fraternal a les altres Esglésies, sobretot a les més veïnes i a les més pobres.

La divina Providència ha fet que algunes Esglésies fundades pels Apòstols i llurs successors en diverses regions s'apleguessin, en el transcurs del temps, en grups orgànicament units que, salvada la unitat de la fe i l'única constitució divina de l'Església universal, frueixen d'una disciplina pròpia, d'una litúrgia pròpia i d'un patrimoni teològic i espiritual propi. Algunes d'elles, assenyaladament les antigues Esglésies Patriarcals, talment mares en la fe, en van engendrar d'altres com a filles, i han quedat unides fins als nostres dies amb els més estrets lligams de caritat en la vida sacramental i en el mutu respecte dels drets i dels deures.[37] Aquesta varietat d'Esglésies locals convergint en la unitat demostra de la manera més palesa la catolicitat de l'Església indivisa. Per una raó semblant, les Conferències episcopals poden avui fer una feina múltiple i fecunda, per tal que l'afecte col·legial es traueixi en aplicacions concretes.

24. (*El ministeri dels bisbes*). Els bisbes, com a successors dels Apòstols, reben del Senyor, a qui ha estat donat tot poder al cel i a la terra, la missió d'ensenyar tots els pobles i de predicar l'Evangeli a tota criatura, a fi que tots els homes assoleixin la salvació per mitjà de la fe, del baptisme i del compliment dels preceptes (cf. Mt 28,18-20; Mc 16,15-16; Ac 26,17 ss.). Per complir aquesta missió Crist el Senyor prometé l'Esperit Sant als Apòstols i els l'envià del cel el dia de la Pentecosta, per tal que amb la força de l'Esperit li fossin testimonis d'un cap a l'altre de la terra davant els pagans, els pobles i els reis (cf. Ac 1,8; 2,1 ss.; 9,15). Aquest encàrrec que el Senyor va fer als pastors del seu poble és un veritable servei que la Sagrada Escriptura anomena ben significativament «diaconia», ministeri (cf. Ac 1,7 i 25; 21,19; Rm 11,13; 1Tm 1,12).

La missió canònica dels bisbes pot fer-se de conformitat amb els legítims costums que no hagin estat revocats per la potestat suprema i universal de l'Església, o bé ajustant-se a les lleis promulgades o reconegudes per la mateixa autoritat, o bé, encara, directament pel mateix successor de Pere; si ell refusa o nega la comunió apostòlica, cap bisbe no pot ser elevat a aquest ofici.[38]

25. Inter praecipua episcoporum munera eminet praedicatio evangelii.[39] Episcopi enim sunt fidei praecones, qui novos discipulos ad Christum adducunt, et doctores authentici seu auctoritate Christi praediti, qui populo sibi commisso fidem credendam et moribus applicandam praedicant, et sub lumine sancti Spiritus illustrant, ex thesauro revelationis nova et vetera proferentes (cf. Mt 13, 52), eam fructificare faciunt erroresque gregi suo impendentes vigilanter arcent (cf. 2 Tm 4, 1-4). Episcopi in communione cum Romano pontifice docentes ab omnibus tamquam divinae et catholicae veritatis testes venerandi sunt; fideles autem in sui episcopi sententiam de fide et moribus nomine Christi prolatam concurrere, eique religioso animi obsequio adhaerere debent. Hoc vero religiosum voluntatis et intellectus obsequium singulari ratione praestandum est Romani pontificis authentico magisterio etiam cum non ex cathedra loquitur; ita nempe ut magisterium eius supremum reverenter agnoscatur, et sententiis ab eo prolatis sincere adhaereatur, iuxta mentem et voluntatem manifestatam ipsius, quae se prodit praecipue sive indole documentorum, sive ex frequenti propositione eiusdem doctrinae, sive ex dicendi ratione.

Licet singuli praesules infallibilitatis praerogativa non polleant, quando tamen, etiam per orbem dispersi, sed communionis nexum inter se et cum successore Petri servantes, authentice res fidei et morum docentes in unam sententiam tamquam definitive tenendam conveniunt, doctrinam Christi infallibiliter enuntiant.[40] Quod adhuc manifestius habetur quando, in concilio oecumenico coadunati, pro universa Ecclesia fidei et morum doctores et iudices sunt, quorum definitionibus fidei obsequio est adhaerendum.[41]

Haec autem infallibilitas, qua divinus redemptor ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit, tantum patet quantum divinae revelationis patet depositum, sancte custodiendum et fideliter exponendum. Qua quidem infallibilitate Romanus pontifex, collegii episcoporum caput, vi muneris sui gaudet, quando, ut supremus omnium christifidelium pastor et doctor, qui fratres suos in fide confirmat (cf. Lc 22, 32), doctrinam de fide vel moribus definitivo actu proclamat.[42] Quare definitiones eius ex sese, et non ex consensu ecclesiae, irreformabiles merito dicuntur, quippe quae sub assistentia Spiritus sancti, ipsi in beato Petro promissa, prolatae sint, ideoque nulla indigeant aliorum approbatione, nec ullam ad aliud iudicium appellationem patiantur. Tunc enim Romanus pontifex non ut persona privata sententiam profert, sed ut universalis ecclesiae magister supremus, in quo charisma

---

[39] Cf. conc. Trid., Decr. *De reform.*, sess. V, c. 2, n. 9, et sess. XXIV, can. 4: *Conc. Oec. Decr.*, pp. 645 et 739 (669 et 763).

[40] Cf. conc. Vat. I, Const. dogm. *Dei Filius*, 3: D 1792 (3011). Cf. nota adiecta ad schema I *De Eccl.* (desumpta ex S. Rob. Bellarmino): Msi 51, 579C; necnon schema reformatum const. II *De Ecclesia Christi*, cum commentario Kleutgen: Msi 53, 313 AB. Pius IX, Epist. *Tuas libenter:* D 1683 (2879).

[41] Cf. *CIC*, cann. 1322-1323.

[42] Cf. conc. Vat. I, Const. dogm. *Pastor Aeternus:* D 1839 (3074).

25. (*El ministeri d'ensenyar*). Entre les principals funcions dels bisbes excel·leix la de predicar l'Evangeli.[39] Els bisbes, efectivament, són els proclamadors de la fe, que porten nous deixebles a Crist, i els mestres autèntics, o sigui investits de l'autoritat de Crist, que prediquen al poble que els ha estat encomanat la fe que han de creure i d'aplicar a la vida, la il·lustren amb la llum de l'Esperit Sant, extraient del tresor de la Revelació coses noves i coses velles (cf. Mt 13,52), la fan fructificar i bandegen sol·lícitament els errors que amenacen el ramat (cf. 2Tm 4,14). Els bisbes, quan ensenyen en comunió amb el Romà Pontífex, han de ser venerats per tothom com a testimonis de la veritat divina i catòlica; i els fidels cal que acullin el parer del bisbe en coses de fe i de costums quan ha estat manifestat en nom de Crist, i que se li adhereixin amb religiosa submissió d'esperit. Aquesta religiosa submissió de la voluntat i de l'enteniment cal prestar-la d'una manera especial a l'autèntic magisteri del Romà Pontífex fins quan no parla «ex cathedra», de tal manera que hom reconegui amb reverència el seu magisteri suprem i s'adhereixi sincerament al parer expressat per ell, segons que fa conèixer la seva intenció i la seva voluntat, i que es poden veure principalment, ja sigui pel caràcter dels documents, ja sigui per la freqüència amb què proposa una doctrina, ja sigui encara per les fórmules emprades.

Encara que cada un dels prelats no gaudeixi de la prerrogativa de la infal·libilitat, amb tot, quan tots ells, ni que estiguin dispersos pel món, mantenint però el vincle de comunió entre ells i amb el successor de Pere, convenen en una mateixa opinió com a mestres autèntics que formulen com a definitiu un ensenyament en les coses de fe i de costums, aleshores enuncien infal·liblement la doctrina de Crist.[40] Això encara es veu més clarament quan, reunits en concili ecumènic, són per a tota l'Església mestres i jutges en la fe i en la moral; cal adherir-se amb submissió de fe a llurs definicions.[41]

Aquesta infal·libilitat de què el diví Redemptor ha volgut que fos revestida la seva Església en definir doctrines de fe o de moral s'estén, ni més ni menys, fins allà on arriba el dipòsit de la Revelació divina, que ha de ser guardat santament i exposat amb fidelitat. D'aquesta infal·libilitat, en gaudeix, el Romà Pontífex, cap del col·legi episcopal, sempre que proclama com a definitiva una doctrina de fe o de moral,[42] en qualitat de pastor i mestre suprem de tots els cristians, els seus germans, els quals ha de confirmar en la fe (cf. Lc 22,32). Això fa que es pugui dir amb tota raó que les seves definicions són irreformables de per si mateixes i no pas a causa del consentiment de l'Església, ja que han estat pronunciades sota l'assistència de l'Esperit Sant promesa a ell en la persona de sant Pere, i per tant no necessiten de cap aprovació d'altri ni admeten cap apel·lació a un altre judici. En aquest cas, el Romà Pontífex no formula una sentència com a persona privada, sinó que, en qualitat de mestre suprem de l'Església universal ∇

infallibilitatis ipsius ecclesiae singulariter inest, doctrinam fidei catholicae exponit vel tuetur.[43] Infallibilitas ecclesiae promissa in corpore episcoporum quoque inest, quando supremum magisterium cum Petri successore exercet. Istis autem definitionibus assensus ecclesiae numquam deesse potest propter actionem eiusdem Spiritus sancti, qua universus Christi grex in unitate fidei servatur et proficit.[44]

Cum autem sive Romanus pontifex sive corpus episcoporum cum eo sententiam definiunt, eam proferunt secundum ipsam revelationem, cui omnes stare et conformari tenentur et quae scripta vel tradita per legitimam episcoporum successionem et imprimis ipsius Romani pontificis cura integre transmittitur, atque praelucente Spiritu veritatis in ecclesia sancte servatur et fideliter exponitur.[45] Ad quam rite indagandam et apte enuntiandam, Romanus pontifex et episcopi, pro officio suo et rei gravitate, per media apta, sedulo operam navant;[46] novam vero revelationem publicam tamquam ad divinum fidei depositum pertinentem non accipiunt.[47]

26. Episcopus, plenitudine sacramenti ordinis insignitus, est „oeconomus gratiae supremi sacerdotii",[48] praesertim in eucharistia, quam ipse offert vel offerri curat,[49] et qua continuo vivit et crescit ecclesia. Haec Christi ecclesia vere adest in omnibus, legitimis fidelium congregationibus localibus, quae, pastoribus suis adhaerentes, et ipsae in novo testamento ecclesiae vocantur.[50] Hae sunt enim loco suo populus novus a Deo vocatus, in Spiritu sancto et in plenitudine multa (cf. 1 Th 1, 5). In eis praedicatione evangelii Christi congregantur fideles et celebratur mysterium coenae domini, „ut per escam et sanguinem domini corporis fraternitas cuncta copuletur".[51] In quavis altaris communitate, sub episcopi sacro ministerio,[52] exhibetur symbolum illius caritatis et „unitatis corporis mystici, sine qua non potest esse salus".[53] In his communitatibus, licet saepe exiguis et pauperibus, vel in dispersione degentibus, praesens est Christus, cuius virtute consociatur una, sancta, catholica et apostolica ecclesia.[54] Etenim „non aliud agit participatio corporis et sanguinis Christi, quam ut in id quod sumimus transeamus".[55]

Omnis autem legitima eucharistiae celebratio dirigitur ab episcopo, cui officium commissum est cultum christianae religionis divinae maiestati

---

43 Cf. explicatio Gasser in conc. Vat. I: Msi 52, 1213 AC.
44 Cf. Gasser, *ib.*: Msi 1214A.
45 Cf. Gasser, *ib.*: Msi 1215CD, 1216-1217A.
46 Cf. Gasser, *ib.*: Msi 1213.
47 Cf. conc. Vat. I, Const. dogm. *Pastor Aeternus*, 4: D 1836 (3070).
48 Oratio consecrationis episcopalis in ritu byzantino: *Euchologion to mega*, Romae, 1873, p. 139.
49 Cf. Ignatius M., *Smyrn.* 8, 1: Funk, I, p. 282.
50 Cf. Ac 8, 1; 14, 22-23; 20, 17, et passim.
51 Oratio mozarabica: PL 96, 759B.
52 Cf. Ignatius M., *Smyrn.* 8, 1: ed. Funk, I, p. 282.
53 Thomas, *Summa Theol.* III, q. 73, a. 3.
54 Cf. Augustinus, *C. Faustum*, 12, 20: PL 42, 265; *Serm.* 57, 7: PL 38, 389, etc.
55 Leo M., *Serm.* 63, 7: PL 54, 357C.

sobre el qual reposa d'una manera singular el carisma de la infal·libilitat de la mateixa Església, exposa o defensa la doctrina de la fe catòlica.[43] La infal·libilitat promesa a l'Església resideix també en el cos episcopal quan exerceix el suprem magisteri juntament amb el successor de Pere. I no pot faltar mai, a aquestes definicions, l'assentiment de l'Església, per l'acció del mateix Esperit Sant que conserva i fa progressar en la unitat de la fe tot el ramat de Crist.[44]

Quan el Romà Pontífex o el cos episcopal amb ell defineixen una doctrina, ho fan d'acord amb la mateixa Revelació que ha de modelar la vida de tots i a la qual tots s'han de conformar, i que, pel camí de l'Escriptura o de la tradició, és íntegrament transmesa per la legítima successió dels bisbes i especialment per la cura del mateix Pontífex Romà, i és gelosament conservada i fidelment exposada en l'Església a la llum de l'Esperit de veritat.[45] El Romà Pontífex i els bisbes, d'acord amb el propi deure i la importància del tema, presten tot l'interès i usen els mitjans convenients per tal d'estudiar-la degudament i anunciar-la fidelment;[46] però no accepten cap nova revelació pública com pertanyent al diví dipòsit de la fe.[47]

26. (*El ministeri de santificar*). El bisbe, investit com està de la plenitud del sagrament de l'orde, és «l'administrador de la gràcia del suprem sacerdoci»,[48] sobretot en l'Eucaristia, que ofereix ell mateix o que procura que sigui oferta[49] i per la qual l'Església viu i creix contínuament. Aquesta Església de Crist es troba veritablement present en totes les legítimes assemblees locals de fidels, les quals, unides a llurs pastors, són també anomenades Esglésies en el Nou Testament.[50] En el seu propi lloc, aquestes Esglésies són efectivament el nou poble cridat per Déu, en l'Esperit Sant i amb tota la plenitud (cf. 1Te 1,5). Per la predicació de l'Evangeli de Crist els fidels s'hi reuneixen i s'hi celebra el misteri de la cena del Senyor, «a fi que tota la fraternitat del cos s'uneixi estretament per mitjà de la carn i de la sang del Senyor».[51] A l'altar de qualsevol comunitat, sota el ministeri sagrat del bisbe,[52] és ofert el símbol d'aquella caritat i «d'aquella unitat del cos místic sense la qual no hi pot haver-hi salvació».[53] En aquestes comunitats, encara que siguin petites i pobres o bé visquin en la dispersió, Crist hi és present, pel poder del qual s'aplega l'Església, una, santa, catòlica i apostòlica.[54] «La participació del cos i de la sang de Crist, en efecte, no fa sinó transformar-nos en allò que rebem».[55]

Tota legítima celebració de l'Eucaristia és dirigida pel bisbe, a qui ha estat confiat la funció de presentar a la divina majestat el culte de la religió cristiana ∇

deferendi atque administrandi secundum praecepta domini et ecclesiae leges, eius particulari iudicio ulterius pro dioecesi determinatas.

Ita episcopi, orando pro populo et laborando, de plenitudine sanctitatis Christi multiformiter et abundanter effundunt. Per ministerium verbi virtutem Dei credentibus in salutem communicant (cf. Rm 1, 16), et per sacramenta, quorum regularem et fructuosam distributionem auctoritate sua ordinant,[56] fideles sanctificant. Ipsi regunt collationem baptismi, quo regalis sacerdotii Christi participatio conceditur. Ipsi sunt ministri originarii confirmationis, dispensatores sacrorum ordinum et moderatores disciplinae poenitentialis, atque populos suos, ut in liturgia et praesertim in sacro missae sacrificio partes suas fide et reverentia impleant, sollicite exhortantur et instruunt. Eis denique quibus praesunt exemplo conversationis suae proficere debent, mores suos ab omni malo temperantes et quantum poterint, Domino adiuvante, ad bonum commutando, ut ad vitam, una cum grege sibi credito, perveniant sempiternam.[57]

27. Episcopi ecclesias particulares sibi commissas ut vicarii et legati Christi regunt,[58] consiliis, suasionibus, exemplis, verum etiam auctoritate et sacra potestate, qua quidem nonnisi ad gregem suum in veritate et sanctitate aedificandum utuntur, memores quod qui maior est fiat sicut minor et qui praecessor est sicut ministrator (cf. Lc 22, 26-27). Haec potestas qua, nomine Christi personaliter funguntur, est propria, ordinaria et immediata, licet a suprema ecclesiae auctoritate exercitium eiusdem ultimatim regatur et certis limitibus, intuitu utilitatis ecclesiae vel fidelium, circumscribi possit. Vi huius potestatis episcopi sacrum ius et coram domino officium habent in suos subditos leges ferendi, iudicium faciendi, atque omnia, quae ad cultus apostolatusque ordinem pertinent, moderandi. Ipsis munus pastorale seu habitualis et cotidiana cura ovium suarum plene committitur, neque vicarii Romanorum pontificum putandi sunt, quia potestatem gerunt sibi propriam verissimeque populorum quos regunt, antistites dicuntur.[59] Eorum itaque potestas a suprema et universali potestate non eliditur, sed e contra asseritur, roboratur et vindicatur,[60] Spiritu sancto constitutam a Christo domino in sua ecclesia regiminis formam indefectibiliter servante.

---

[56] Cf. *Traditio Apostolica* Hippolyti, 2-3: ed. Botte, pp. 26-30.

[57] Cf. textus *examinis* in initio consecrationis episcopalis, et *Oratio* in fine missae eiusdem consecrationis, post *Te Deum*.

[58] Benedictus XIV, br. *Romana Ecclesia*, 5 oct. 1752, § 1: *Bullarium Benedicti XIV*, t. IV, Romae, 1758, 21: „Episcopus Christi typum gerit, eiusque munere fungitur". Pius XII, Litt. encycl. *Mystici Corporis*, l. c., p. 211: „Assignatos sibi greges singuli singulos Christi nomine pascunt et regunt".

[59] Cf. Leo XIII, Epist. encycl. *Satis cognitum*, 29 iun. 1896: ASS 28 (1895-96), p. 732. Idem, Epist. *Officio sanctissimo*, 22 dec. 1887: ASS 20 (1887), p. 264. Pius IX, Litt. apost. ad episcopos Germaniae, 12 mart. 1875, et alloc. consist., 15 mart. 1875: D 3112-3117, in nova ed. tantum.

[60] Cf. conc. Vat. I, const. dogm. *Pastor aeternus*, 3: D 1828 (3061). Cf. Relatio Zinelli: Msi 52, 1114D.

i de regular-lo conforme als preceptes del Senyor i les lleis de l'Església, l'aplicació de les quals a la seva diòcesi ell mateix fixarà segons el seu propi criteri.

Així, els bisbes, pregant pel poble i treballant, escampen de moltes maneres i abundantment la infinita santedat de Crist. Amb el ministeri de la paraula comuniquen el poder de Déu per a salvar els qui creuen (cf. Rm 1,16), i amb els sagraments, dels quals amb llur autoritat ordenen la regular i fructuosa distribució,[56] santifiquen els fidels. Ells dirigeixen l'administració del baptisme, per mitjà del qual és concedit de participar del sacerdoci reial de Crist. Ells són els ministres originaris de la confirmació, els conferidors dels ordes sagrats i els moderadors de la disciplina penitencial; també exhorten i instrueixen sol·lícitament el poble perquè amb fe i devoció prengui la part que li toca en la litúrgia i principalment en el sant sacrifici de la missa. Ells, finalment, han d'edificar amb l'exemple de la vida aquells als quals dirigeixen, guardant de tot mal la seva conducta i transformant-la en bé fins allà on puguin amb l'ajut de Déu, perquè arribin a la vida eterna juntament amb el ramat que els ha estat confiat.[57]

27. (*El ministeri de governar*). Els bisbes regeixen com a vicaris i delegats de Crist les Esglésies particulars que els han estat encomanades,[58] amb consells, exhortacions i exemples, però també amb l'autoritat i potestat sagrada que fan servir només per a fer créixer el ramat en la veritat i en la santedat, recordant que el més gran cal que es faci com el més jove, i el qui mana, com el qui serveix (cf. Lc 22,26-27). Aquesta potestat que personalment exerceixen en nom de Crist és pròpia, ordinària i immediata, malgrat que el seu exercici sigui regulat en darrer terme per l'autoritat suprema de l'Església i pugui restar circumscrit dintre certs límits amb vista a la utilitat de l'Església o dels fidels. En virtut d'aquesta potestat, els bisbes tenen el dret sagrat, i el deure davant el Senyor, de donar lleis als seus súbdits, de jutjar-los i de regular tot allò que pertany al culte i a l'apostolat.

A ells se'ls confia plenament la funció pastoral, és a dir, la cura habitual i quotidiana de les ovelles, i no han de ser tinguts com a vicaris del Romà Pontífex, perquè exerceixen una potestat que els és pròpia i són considerats amb tota veritat els caps dels pobles que regeixen.[59] Així, doncs, llur potestat no és esborrada per la potestat suprema i universal, sinó que, al contrari, en queda afirmada, enfortida i salvaguarda,[60] per tal com l'Esperit Sant manté indefectiblement la forma de govern que Crist el Senyor va instituir en la seva Església.

Episcopus, missus a patrefamilias ad gubernandam familiam suam, ante oculos teneat exemplum boni pastoris, qui venit non ministrari sed ministrare (cf. Mt 20, 28; Mr 10, 45) et animam suam pro ovibus ponere (cf. Io 10, 11). Assumptus ex hominibus et circumdatus infirmitate, condolere potest iis qui ignorant et errant (cf. Heb 5, 1-2). Subditos, quos ut veros filios suos fovet et ad alacriter secum cooperandum exhortatur, audire ne renuat. Pro animabus eorum rationem redditurus Deo (cf. Heb 13, 17) oratione, praedicatione omnibusque operibus caritatis curam habeat tum eorumdem, tum etiam illorum qui de uno grege nondum sunt, quos in domino commendatos sibi habeat. Ipse, cum sicut Paulus apostolus cunctis debitor sit, promptus sit omnibus evangelizare (cf. Rm 1, 14-15), fidelesque suos ad operositatem apostolicam et missionalem exhortari. Fideles autem episcopo adhaerere debent sicut ecclesia Iesu Christo, et sicut Iesus Christus Patri, ut omnia per unitatem consentiant,[61] et abundent in gloriam Dei (cf. 2 Cor 4, 15).

28. Christus, quem Pater sanctificavit et misit in mundum (cf. Io 10, 36), consecrationis missionisque suae per apostolos suos, eorum successores, videlicet episcopos participes effecit,[62] qui munus ministerii sui, vario gradu, variis subiectis in ecclesia legitime tradiderunt. Sic ministerium ecclesiasticum divinitus institutum diversis ordinibus exercetur ab illis qui iam ab antiquo episcopi, presbyteri, diaconi vocantur.[63] Presbyteri, quamvis pontificatus apicem non habeant et in exercenda sua potestate ab episcopis pendeant, cum eis tamen sacerdotali honore coniuncti sunt[64] et vi sacramenti ordinis,[65] ad imaginem Christi, summi atque aeterni sacerdotis (cf. Heb 5, 1-10; 7, 24; 9, 11-28), ad evangelium praedicandum fidelesque pascendos et ad divinum cultum celebrandum consecrantur, ut veri sacerdotes novi testamenti.[66] Muneris unici mediatoris Christi (cf. 1 Tm 2, 5) participes in suo gradu ministerii, omnibus verbum divinum annuntiant. Suum vero munus sacrum maxime exercent in eucharistico cultu vel synaxi, qua in persona Christi agentes[67] eiusque mysterium proclamantes, vota fidelium sacrificio capitis ipsorum coniungunt, et unicum sacrificium novi testamenti, Christi scilicet sese Patri immaculatam hostiam semel offerentis (cf. Heb 9, 11-28), in sacri-

---

[61] Cf. Ignatius M., *Ad Ephes.* 5, 1: ed. Funk, I, p. 216.

[62] Cf. Ignatius M., *Ad Ephes.* 6, 1: ed. Funk, I, p. 218.

[63] Cf. conc. Trid., *De sacr. Ordinis*, cap. 2: D 958 (1765) (v. supra p. 742), et can. 6: D 966 (1776).

[64] Cf. Innocentius I, *Epist. ad Decentium :* PL 20, 554 A; Msi 3, 1029; D 98 (215): „Presbyteri, licet secundi sint *sacerdotes*, pontificatus tamen *apicem* non habent". Cyprianus, *Epist.* 61, 3: ed. Hartel, p. 696.

[65] Cf. conc. Trid., *l. c.* D 956a-968 (1763-1778), et in specie can. 7: D 967 (1777). Pius XII, Const. apost. *Sacramentum Ordinis :* D 2301 (3857-61).

[66] Cf. Innocentius I, *l. c.* Gregorius Naz., *Apol.* II, 2: PG 35, 432 B. Ps.-Dionysius, *Eccl. Hier.*, 1, 2: PG 3, 372 D.

[67] Cf. conc. Trid., sess. 22: D 940 (1743). Pius XII, Litt. encycl. *Mediator Dei*, 20 nov. 1947: AAS 39 (1947), p. 553: D 2300 (3850).

Que el bisbe, enviat pel Pare de família per a governar la seva famíia, tingui davant els ulls l'exemple del Bon Pastor que va venir no pas a ser servit sinó a servir (cf. Mt 20,28; Mc 10,45) i a donar la seva vida per les ovelles (cf. Jn 10,11). Pres d'entre els homes i envoltat de feblesa, és capaç de ser indulgent amb els qui pequen per ignorància i els que s'esgarrien (cf. He 5,1-2). Que no es negui a escoltar els súbdits, que ell protegeix com a veritables fills i que estimula a col·laborar animosament amb ell. Havent de donar compte a Déu de llurs ànimes (cf. He 13,17), que amb l'oració, la predicació i totes les obres de caritat demostri que té cura no solament d'ells sinó també dels qui no pertanyen encara a l'únic ramat i que ha de considerar que els té encomanats en el Senyor. I, ja que és deutor de tots, com l'Apòstol Pau, que estigui disposat a evangelitzar tothom (cf. Rm 1,14-15) i animi els fidels al treball apostòlic i missioner. Els fidels, per la seva banda, han d'estar units al bisbe com l'Església ho està a Jesucrist i com Jesucrist ho està al Pare, a fi que totes les coses s'harmonitzin mitjançant la unitat[61] i siguin fecundes a glòria de Déu (cf. 2Co 4,15).

28. (*Els preveres*). Crist, que el Pare va consagrar i va enviar al món (Jn 10,36), ha fet participants de la seva consagració i de la seva missió els bisbes per mitjà dels Apòstols als quals succeeixen.[62] Els bisbes han transmès legítimament l'ofici de llur ministeri segons diversos graus a diferents individus dins l'Església. Així, el ministeri eclesiàstic establert per Déu és exercit en diversos ordes per aquells que ja d'antic són anomenats bisbes, preveres i diaques.[63] Els preveres, encara que no tinguin la plenitud del pontificat i depenguin dels bisbes en l'exercici de llur potestat, amb tot comparteixen amb ells l'honor sacerdotal[64] i, en virtut del sagrament de l'orde,[65] són consagrats a imatge de Crist, summe i etern Sacerdot (cf. He 5,1-10; 7,24; 9,11-28), per a predicar l'Evangeli i pasturar els fidels i per a celebrar el culte diví, com a veritables sacerdots del Nou Testament.[66] Participant, segons el grau propi de llur ministeri, de la funció de Crist, únic Mitjancer (cf. 1Tm 2,5), anuncien la paraula divina a tothom. Llur ministeri sagrat l'exerceixen, però, per damunt de tot en el culte o assemblea eucarística, on, actuant en la persona de Crist[67] i proclamant el seu misteri, ajunten els precs dels fidels al sacrifici del seu Cap i representen∇

ficio missae usque ad adventum Domini (cf. 1 Cor 11, 26) repraesentant et applicant.[68] Pro fidelibus autem poenitentibus vel aegrotantibus ministerio reconciliationis et alleviationis summe funguntur, et necessitates ac preces fidelium ad Deum Patrem afferunt (cf. Heb 5, 1-3). Munus Christi pastoris et capitis pro sua parte auctoritatis exercentes,[69] familiam Dei, ut fraternitatem in unum animatam,[70] colligunt et per Christum in Spiritu ad Deum Patrem adducunt. In medio gregis eum in spiritu et veritate adorant (cf. Io 4, 24). In verbo demum et doctrina laborant (cf. 1 Tm 5, 17), credentes quod in lege domini meditantes legerint, docentes quod crediderint, imitantes quod docuerint.[71]

Presbyteri, ordinis episcopalis providi cooperatores[72] eiusque adiutorium et organum, ad populo Dei inserviendum vocati, unum presbyterium[73] cum suo Episcopo constituunt, diversis quidem officiis mancipatum. In singulis localibus fidelium congregationibus episcopum, quocum fidenti et magno animo consociantur, quodammodo praesentem reddunt eiusque munera et sollicitudinem pro parte suscipiunt et cura cotidiana exercent. Qui sub auctoritate episcopi portionem gregis dominici sibi addictam sanctificant et regunt, ecclesiam universalem in suo loco visibilem faciunt et in aedificando toto corpore Christi (cf. Eph 4, 12) validam opem afferunt. Ad bonum autem filiorum Dei semper intenti operam suam ad opus pastorale totius dioeceseos, immo totius ecclesiae conferre studeant. Propter hanc in sacerdotio et missione participationem presbyteri episcopum vere ut patrem suum agnoscant eique reverenter oboediant. Episcopus vero sacerdotes cooperatores suos ut filios et amicos consideret, sicut Christus discipulos suos iam non servos, sed amicos vocat (cf. Io 15, 15). Corpori igitur episcoporum, ratione ordinis et ministerii, omnes sacerdotes, tum dioecesani tum religiosi coaptantur et bono totius ecclesiae pro sua vocatione et gratia inserviunt.

Vi communis sacrae ordinationis et missionis presbyteri omnes inter se intima fraternitate nectuntur, quae sponte ac libenter sese manifestet in mutuo auxilio, tam spirituali quam materiali, tam pastorali quam personali, in conventibus et communione vitae, laboris et caritatis.

Fidelium vero, quos spiritualiter baptismate et doctrina genuerunt (cf. 1 Cor 4, 15; 1 Pt 1, 23), curam tamquam patres in Christo agant. Forma facti gregis ex animo (cf. 1 Pt 5, 3) suae communitati locali ita praesint et inserviant, ut ista digne vocari possit illo nomine, quo unus et totus populus Dei insignitur, ecclesiae scilicet Dei (cf. 1 Cor 1, 2; 2 Cor 1, 1; et

---

[68] Cf. conc. Trid., sess. 22: D 938 (1739-40). Conc. Vat. II, Const. De sacra liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, n. 7 et n. 47, AAS 56 (1964), pp. 100-113 (v. supra pp. 232-233 et 248-249).

[69] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Mediator Dei*, l. c., sub. n. 67.

[70] Cf. Cyprianus, *Epist.* 11, 3: PL 4, 242B; Hartel, II, 2, p. 497.

[71] Cf. *Pontificale romanum*, De ordinatione presbyterorum, in impositione vestimentorum.

[72] Cf. *Pontificale romanum*, De ordinatione presbyterorum, in praefatione.

[73] Cf. Ignatius M., *Philad.* 4: ed. Funk, I, p. 266. Cornelius I, apud Cyprianum, *Epist.* 48, 2: Hartel, III, 2, p. 610.

i apliquen[68] en el sacrifici de la missa, fins que torni el Senyor (cf. 1Co 11,26), l'únic sacrifici del Nou Testament, és a dir, el de Crist oferint-se a si mateix al Pare una vegada per totes com a víctima immaculada (cf. He 9,11-28).

Envers els fidels penitents o malalts, el gran ministeri dels preveres és el de la reconciliació i de l'alleujament. Presenten, a més, a Déu Pare les necessitats i les pregàries dels fidels (cf. He 5,1-4). Exercint en la mesura de llur autoritat la funció de Crist, Pastor i Cap,[69] apleguen la família de Déu com una fraternitat animada per l'esperit d'unitat,[70] i la condueixen a Déu Pare per mitjà de Crist en l'Esperit Sant. Enmig del ramat l'adoren en esperit i en veritat (cf. Jn 4,24). Treballen, en fi, amb la paraula i l'ensenyament (cf. 1Tm 5,17), creient en allò que han meditat i llegit en la llei del Senyor, ensenyant allò que han cregut, practicant allò que ensenyen.[71]

Els preveres, cridats a servir el poble de Déu com a col·laboradors providents del cos episcopal[72] i ajuts i òrgans seus, formen amb el propi bisbe un sol presbiteri,[73] dedicat a tasques diverses. En cada un dels agrupaments locals de fidels fan present el bisbe, amb qui estan confiadament i generosament units, i comparteixen els seus neguits pastorals en el treball de cada dia. Ells, sota l'autoritat del bisbe, santifiquen i regeixen la porció del ramat del Senyor que els ha estat confiada, fan visible en cada lloc l'Església universal i aporten un ajut poderós en l'edificació de tot el cos de Crist (cf. Ef 4,12). Que, sempre atents al bé dels fills de Déu, procurin, doncs, de cooperar en el treball pastoral de tota la diòcesi i àdhuc de tota l'Església. Per raó d'aquesta participació en el sacerdoci i en la missió, que els preveres reconeguin el bisbe com llur veritable pare i l'obeeixin amb reverència. El bisbe, per la seva banda, que consideri els sacerdots, cooperadors seus, com a fills i amics, tal com Crist anomena els seus deixebles, no ja servents, sinó amics (cf. Jn 15,15). Així, doncs, per raó de l'orde i del ministeri, tots els sacerdots, tant els diocesans com els religiosos, estan units al cos episcopal i serveixen el bé de tota l'Església segons la vocació i la gràcia de cada un.

En virtut de la comuna ordenació sagrada i de la missió, tots els preveres es troben lligats entre ells per una íntima fraternitat, la qual és de desitjar que es manifesti amb una lliure i espontània ajuda mútua, tant espiritual com material, tant pastoral com personal, en les reunions i en la comunió de vida, de treball i d'amor.

Envers els fidels que pel baptisme i la doctrina han engendrat espiritualment (cf. 1Co 4,15; 1Pe 1,23), que tinguin la sol·licitud que els escau com a pares en Crist. Fent-se models del ramat (cf. 1Pe 5,3), que talment presideixin i serveixin la comunitat local, que aquesta mereixi de ser anomenada amb aquell nom que honora tot l'únic poble de Déu, el d'Església de Déu (cf. 1Co 1,2; 2Co 1,1; i altres llocs). ∇

passim). Memores sint se sua cotidiana conversatione et sollicitudine fidelibus et infidelibus, catholicis et non catholicis, faciem ministerii vere sacerdotalis et pastoralis exhibere, omnibusque testimonium veritatis et vitae reddere debere, et ut boni pastores illos quoque quaerere (cf. Lc 15 4-7), qui baptizati quidem in ecclesia catholica a praxi sacramentorum, vel imo a fide defecerunt.

Quia genus humanum hodie magis magisque in unitatem civilem, oeconomicam et socialem coalescit, eo magis oportet ut sacerdotes, coniuncta cura et ope sub ductu episcoporum et summi pontificis, omnem rationem dispersionis elidant, ut in unitatem familiae Dei totum genus humanum adducatur.

29. In gradu inferiori hierarchiae sistunt diaconi, quibus „non ad sacerdotium, sed ad ministerium" manus imponuntur.[74] Gratia etenim sacramentali roborati, in diaconia liturgiae, verbi et caritatis populo Dei, in communione cum episcopo eiusque presbyterio, inserviunt. Diaconi est, prout ei a competenti auctoritate assignatum fuerit, solemniter baptismum administrare, eucharistiam servare et distribuere, matrimonio ecclesiae nomine adsistere et benedicere, viaticum moribundis deferre, fidelibus sacram legere scripturam, populum instruere et exhortari, fidelium cultui et orationi praesidere, sacramentalia ministrare, ritui funeris ac sepulturae praeesse. Caritatis et administrationis officiis dediti, meminerint diaconi moniti beati Polycarpi: „Misericordes, seduli, incedentes iuxta veritatem domini, qui omnium minister factus est".[75]

Cum vero haec munera, ad vitam ecclesiae summopere necessaria, in disciplina ecclesiae latinae hodie vigenti in pluribus regionibus adimpleri difficulter possint, diaconatus in futurum tamquam proprius ac permanens gradus hierarchiae restitui poterit. Ad competentes autem varii generis territoriales episcoporum coetus, approbante ipso summo pontifice, spectat decernere, utrum et ubinam pro cura animarum huiusmodi diaconos institui opportunum sit. De consensu Romani pontificis hic diaconatus viris maturioris aetatis etiam in matrimonio viventibus conferri poterit, necnon iuvenibus idoneis, pro quibus tamen lex coelibatus firma remanere debet.

Cap. IV. De laicis

30. Sancta synodus, muneribus hierarchiae declaratis, libenter animum advertit statui illorum christifidelium qui laici nuncupantur. Quodsi omnia quae de populo Dei dicta sunt, ad laicos, religiosos et clericos aequaliter diriguntur, laicis tamen, viris et mulieribus, ratione condicionis et missionis, quaedam particulariter pertinent, quorum fundamenta ob

---

[74] *Constitutiones Ecclesiae Aegyptiacae*, III, 2: ed. Funk, *Didascalia*, II, p. 103. *Statuta Eccl. Ant.* 37-41: Msi 3, 954.

[75] Polycarpus, *Ad Phil.* 5, 2: ed. Funk, I, p. 300: Christus dicitur „omnium diaconus factus". Cf. *Didachè*, 15, 1: *ib.*, p. 32. Ignatius M., *Trall.* 2, 3: *ib.*, p. 242. *Constitutiones Apostolorum*, 8, 28, 4: ed. Funk, *Didascalia*, I, p. 530.

Que es recordin que amb llur conducta de cada dia i amb la sol·licitud han de mostrar a fidels i a infidels, a catòlics i a no catòlics, el veritable rostre del ministeri sacerdotal i pastoral, i que han de donar davant de tothom el testimoniatge de la veritat i de la vida i buscar, com a bons pastors (cf. Lc 15,4-7), també aquells qui, batejats a l'Església catòlica, han deixat tanmateix la pràctica dels sagraments o fins i tot la fe.

Com que avui la humanitat tendeix cap cop més a la unitat civil, econòmica i social, cal també més que els sacerdots, unint esforços i neguits sota el guiatge del bisbe i del Summe Pontífex, bandegin tota mena de dispersió per tal que tota la humanitat arribi a la unitat de la família de Déu.

29. (*Els diaques*). En el grau inferior de la jerarquia hi ha els diaques, que reben la imposició de mans «no pas amb vista al sacerdoci sinó amb vista al ministeri».[74] En efecte, enfortits per la gràcia sacramental i en comunió amb el bisbe i el seu presbiteri, serveixen el poble de Déu en la diaconia de la litúrgia, de la paraula i de la caritat. Pertoca al diaca, segons que l'autoritat competent li ho hagi assignat, administrar solemnement el baptisme, conservar i distribuir l'eucaristia, assistir i beneir el matrimoni en nom de l'Església, portar el Viàtic als moribunds, llegir la Sagrada Escriptura als fidels, instruir i exhortar el poble, presidir el culte i la pregària dels fidels, administrar els sagramentals, presidir el ritu dels funerals i de la sepultura. Dedicats a les tasques de caritat i d'administració, que es recordin els diaques de la recomanació de sant Policarp: «Que siguin misericordiosos, diligents i caminin en la veritat del Senyor, que es va fer servidor de tots».[75]

I com que segons la disciplina avui vigent a l'Església llatina, en moltes regions no hi ha qui fàcilment exerceixi aquestes funcions tan necessàries per a la vida de l'Església, es podrà restaurar en l'esdevenidor el diaconat com a grau propi i permanent de la jerarquia. Pertoca, però, a les diverses competents assemblees episcopals territorials, decidir amb l'aprovació del Summe Pontífex si i on serà oportú per a la cura d'ànimes d'instituir aquests diaques. Amb el consentiment del Romà Pontífex aquest diaconat es podrà conferir a homes d'edat ja madura, encara que estiguin casats, com també a joves idonis; per a aquests, però, cal mantenir ferma la llei del celibat.

Cap. IV. Els laics

30. (*Els laics en l'Església*). Un cop declarades les funcions de la jerarquia, el sant Sínode adreça de grat el pensament vers l'estat d'aquells fidels que hom anomena laics. Tot el que ha estat dit del poble de Déu va adreçat als laics igual que als religiosos i als clergues. Això no obstant, als laics, homes i dones, per raó de llur condició i llur missió, es refereixen en particular alguns punts; ∇

specialia rerum adiuncta nostri temporis magis expendenda sunt. Pastores enim sacri probe norunt quantum laici ad bonum totius ecclesiae conferant. Sciunt enim pastores se a Christo non esse institutos, ut totam missionem salvificam ecclesiae versus mundum in se solos suscipiant, sed praeclarum munus suum esse ita pascere fideles eorumque ministrationes et charismata ita recognoscere, ut cuncti suo modo ad commune opus unanimiter cooperentur. Oportet enim, ut omnes „veritatem ... facientes in caritate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in aedificationem sui in caritate" (Eph 4, 15-16).

31. Nomine laicorum hic intelleguntur omnes christifideles praeter membra ordinis sacri et status religiosi in ecclesia sanciti, christifideles scilicet qui, utpote baptismate Christo concorporati, in populum Dei constituti, et de munere Christi sacerdotali, prophetico et regali suo modo participes facti, pro parte sua missionem totius populi christiani in ecclesia et in mundo exercent.

Laicis indoles saecularis propria et peculiaris est. Membra enim ordinis sacri, quamquam aliquando in saecularibus versari possunt, etiam saecularem professionem exercendo, ratione suae particularis vocationis praecipue et ex professo ad sacrum ministerium ordinantur, dum religiosi suo statu praeclarum et eximium testimonium reddunt, mundum transfigurari Deoque offeri non posse sine spiritu beatitudinum. Laicorum est, ex vocatione propria, res temporales gerendo et secundum Deum ordinando, regnum Dei quaerere. In saeculo vivunt, scilicet in omnibus et singulis mundi officiis et operibus et in ordinariis vitae familiaris et socialis condicionibus, quibus eorum existentia quasi contexitur. Ibi a Deo vocantur, ut suum proprium munus exercendo, spiritu evangelico ducti, fermenti instar ad mundi sanctificationem velut ab intra conferant, sicque praeprimis testimonio vitae suae, fide, spe et caritate fulgentes, Christum aliis manifestent. Ad illos ergo peculiari modo spectat res temporales omnes, quibus arcte coniunguntur, ita illuminare et ordinare, ut secundum Christum iugiter fiant et crescant et sint in laudem creatoris et redemptoris.

32. Ecclesia sancta, ex divina institutione, mira varietate ordinatur et regitur. „Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra" (Rm 12, 4-5).

Unus est ergo populus Dei electus: „unus Dominus, una fides, unum baptisma" (Eph 4, 5); communis dignitas membrorum ex eorum in Christo regeneratione, communis filiorum gratia, communis ad perfectionem vocatio, una salus, una spes indivisaque caritas. Nulla igitur in Christo et in ecclesia inaequalitas, spectata stirpe vel natione, condicione sociali vel sexu, quia „non est Iudaeus neque Graecus, non est servus neque liber, non est masculus neque femina. Omnes enim vos *unus* estis in Christo Iesu" (Gal 3, 28 gr.; cf. Col 3, 11).

Si igitur in ecclesia non omnes eadem via incedunt, omnes tamen ad sanctitatem vocantur et coaequalem sortiti sunt fidem in iustitia Dei

les especials circumstàncies del nostre temps demanen que en siguin analitzats més acuradament els fonaments. En efecte, els pastors sagrats coneixen prou bé la importància de la contribució dels laics al bé de tota l'Església. Saben que no han estat instituïts per Crist perquè assumeixin ells sols tota la missió salvífica de l'Església envers el món, sinó que llur elevada funció és de pasturar de tal manera els fidels i de reconèixer-ne talment els serveis i els carismes, que tots a la seva manera col·laborin a l'obra comuna. Cal, efectivament, que tots, «mantenint-nos en la veritat i en l'amor, creixem en tot fins que arribem a Crist, que és el cap. Per ell, tot el cos es manté unit harmoniosament gràcies a tota mena de juntures que el sostenen; així, d'acord amb l'energia distribuïda segons la mesura de cada membre, tot el cos va creixent i edificant-se en l'amor» (Ef 4,15-16).

31. (*Natura i missió dels laics*). Amb el nom de laics s'entenen aquí tots els fidels, llevat dels membres de l'orde sagrat o de l'estat religiós reconegut per l'Església, és a dir, els fidels que pel fet de ser incorporats a Crist pel baptisme i constituïts en poble de Déu i fets participants a la seva manera de la funció sacerdotal, profètica i reial de Crist, exerceixen, en la mesura que els pertoca, la missió de tot el poble cristià en l'Església i en el món.

El caràcter secular és propi i peculiar dels laics. En efecte, els membres de l'orde sagrat, tot i poder tractar algunes vegades assumptes seculars, àdhuc exercint una professió secular, estan ordenats principalment i expressament al sagrat ministeri per raó de la seva vocació peculiar; mentre els religiosos per llur estat afirmen i proclamen ben clarament que el món no pot ser transfigurat i ofert a Déu sense l'esperit de les benaurances. Pertoca als laics, per pròpia vocació, buscar el Regne de Déu tractant les coses temporals i ordenant-les cap a Déu. Viuen al segle, és a dir, implicats en totes i cada una de les professions i afers del món i en les condicions ordinàries de la vida familiar i social, de les quals llur existència està com entreteixida. Allí Déu els crida a complir la pròpia comesa, a fi que, guiats per l'esperit de l'Evangeli, ajudin com un llevat de dins estant a la santificació del món, i d'aquesta manera, principalment pel testimoniatge de vida i per la resplendor de la fe, de l'esperança i de l'amor, revelin Crist als altres. Pertoca, doncs, a ells molt especialment d'il·luminar i organitzar de tal manera totes les realitats temporals en què es troben implicats, que siguin fetes sempre segons l'esperit de Crist i creixin i siguin lloança del Creador i del Redemptor.

32. (*Dignitat*). La santa Església, per institució divina, està ordenada i governada amb una varietat meravellosa. «En un cos hi ha molts membres, i no tots tenen la mateixa funció; també nosaltres, que som molts, units a Crist formem un sol cos i som membres els uns dels altres» (Rm 12,4-5).

Un de sol és, doncs, el poble de Déu elegit: «un sol Senyor, una sola fe, un sol baptisme» (Ef 4,5). La dignitat dels membres per la seva regeneració en Crist és comuna, ho és la gràcia de fills, ho és la vocació a la perfecció; una sola salvació, una sola esperança, una mateixa indivisible caritat. No es dóna cap desigualtat en Crist o en l'Església, ni per raó de raça o de nacionalitat, ni per raó de condició social o de sexe, ja que «no hi ha jueu ni grec, esclau ni lliure, home ni dona: tots sou un de sol en Jesucrist» (Ga 3,28 gr.; cf. Col 3,11).

En conseqüència, encara que no tothom dins l'Església vagi per un mateix camí, tothom, però, és cridat a la santedat i ha rebut la mateixa fe per la justícia de Déu ∇

(cf. 2 Pt 1, 1). Etsi quidam ex voluntate Christi ut doctores, mysteriorum dispensatores et pastores pro aliis constituuntur, vera tamen inter omnes viget aequalitas quoad dignitatem et actionem cunctis fidelibus communem circa aedificationem corporis Christi. Distinctio enim quam Dominus posuit inter sacros ministros et reliquum populum Dei, secumfert coniunctionem, cum pastores et alii fideles inter se communi necessitudine devinciantur; ecclesiae pastores, exemplum Domini secuti, sibi invicem aliisque fidelibus ministrent, hi autem alacriter pastoribus et doctoribus sociam operam praestent. Sic in varietate omnes testimonium perhibent de mirabili unitate in corpore Christi: ipsa enim diversitas gratiarum, ministrationum et operationum filios Dei in unum colligit, quia „haec ... omnia operatur unus atque idem Spiritus" (1 Cor 12, 11).

Laici igitur sicut ex divina dignatione fratrem habent Christum, qui cum sit dominus omnium, venit tamen non ministrari sed ministrare (cf. Mt 20, 28), ita etiam fratres habent eos, qui in sacro ministerio positi, auctoritate Christi docendo et sanctificando et regendo familiam Dei ita pascunt, ut mandatum novum caritatis ab omnibus impleatur. Quocirca pulcherrime dicit s. Augustinus: „Ubi me terret quod vobis sum, ibi me consolatur quod vobiscum sum. Vobis enim sum episcopus, vobiscum sum christianus. Illud est nomen officii, hoc gratiae; illud periculi est, hoc salutis".[1]

33. Laici in populo Dei congregati et in uno corpore Christi sub uno capite constituti, quicumque sunt, vocantur, ut tamquam viva membra ad ecclesiae incrementum eiusque iugem sanctificationem vires suas omnes, beneficio creatoris et gratia redemptoris acceptas, conferant.

Apostolatus autem laicorum est participatio ipsius salvificae missionis ecclesiae, ad quem apostolatum omnes ab ipso Domino per baptismum et confirmationem deputantur. Sacramentis autem, praesertim sacra eucharistia, communicatur et alitur illa caritas erga Deum et homines, quae anima est totius apostolatus. Laici autem speciatim ad hoc vocantur, ut praesentem et actuosam reddant Ecclesiam in eis locis et rerum adiunctis, ubi ipsa nonnisi per eos sal terrae evadere potest.[2] Sic omnis laicus, ex ipsis donis sibi collatis, testis simul et vivum instrumentum missionis ipsius ecclesiae exsistit „secundum mensuram donationis Christi" (Eph 4, 7).

Praeter hunc apostolatum, qui ad omnes omnino christifideles spectat, laici insuper diversis modis ad cooperationem magis immediatam cum apostolatu hierarchiae vocari possunt,[3] ad modum illorum virorum ac mulierum, qui Paulum apostolum in evangelio adiuvabant, multum in Domino laborantes (cf. Ph 4, 3; Rm 16, 3 ss.). Praeterea aptitudine gaudent, ut ad quaedam munera ecclesiastica, ad finem spiritualem exercenda, ab hierarchia adsumantur.

---

[1] Augustinus, *Serm.* 340, I: PL 38, 1483.

[2] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Quadragesimo anno*, 15 maii 1931: AAS 23 (1931), p. 221 s. Pius XII, alloc. *De quelle consolation*, 14 oct. 1951: AAS 43 (1951), p. 790 s.

[3] Cf. Pius XII, alloc. *Six ans se sont écoulés*, 5 oct. 1957: AAS 49 (1957), p. 927.

(cf. 2Pe 1,1). I si bé alguns per voluntat de Crist són constituïts de cara als altres doctors, dispensadors dels misteris i pastors, malgrat això es dóna una veritable igualtat entre tots pel que fa a la dignitat i a l'acció comunes a tots els fidels per a l'edificació del cos de Crist. Perquè la distinció que el Senyor ha posat entre els ministres sagrats i la resta del poble de Déu enclou la unió, ja que els pastors i els altres fidels estan lligats entre ells per vincles comuns: els pastors de l'Església, seguint l'exemple del Senyor, han d'estar al servei els uns dels altres i al dels restants fidels, i aquests, al seu torn, han d'aportar la col·laboració coratjosa de la seva ajuda als pastors i als doctors. D'aquesta manera, en la varietat tots donaran testimoniatge de la unitat admirable en el cos de Crist, perquè la mateixa diversitat de gràcies, de serveis i de funcions aplega en la unitat els fills de Déu, ja que «tot això és obra de l'únic i mateix Esperit» (1Co 12,11).

Així, doncs, els laics, de la mateixa manera que per condescendència divina tenen per germà el Crist, el qual malgrat ser el Senyor de tots vingué no pas a ser servit, sinó a servir (cf. Mt 20,28), així també tenen per germans aquells qui, constituïts en el sagrat ministeri i ensenyant, santificant i governant amb l'autoritat de Crist, de tal manera regeixen la família de Déu, que resti acomplert per tothom el nou manament de l'amor. Sobre això diu molt bellament sant Agustí: «Si m'espanta allò que sóc per a vosaltres, em consola allò que sóc junt amb vosaltres. Perquè per a vosaltres sóc bisbe, amb vosaltres sóc cristià. Aquell és el nom del càrrec, aquest el de la gràcia; aquell el del perill, aquest el de la salvació».[1]

33. (*L'apostolat*). Els laics, congregats en el poble de Déu i constituïts en un sol cos de Crist sota un sol cap, són cridats, siguin quins siguin, en qualitat de membres vius, a contribuir a la creixença de l'Església i a la seva contínua santificació amb tota l'energia que han rebut de la bondat del Creador i de la gràcia del Redemptor.

L'apostolat dels laics és participació de la mateixa missió salvífica de l'Església, i a aquest apostolat tothom hi és cridat pel mateix Senyor en virtut del baptisme i de la confirmació. Amb els sagraments, i amb la sagrada eucaristia principalment, es comunica i es nodreix aquella caritat envers Déu i els homes que és l'ànima de tot apostolat. Però els laics són cridats d'una manera especial a fer present i activa l'Església en aquells llocs i circumstàncies on ella no pot esdevenir la sal de la terra si no és a través d'ells.[2] Així doncs, cada laic, per raó dels mateixos dons que li han estat conferits, és un testimoni i alhora un instrument viu de la missió de la mateixa Església «segons la mesura del do de Crist» (Ef 4,7).

Ultra aquest apostolat que afecta tots els fidels absolutament, els laics, a més, poden ser cridats de distintes maneres a una col·laboració més directa amb l'apostolat de la jerarquia,[3] per l'estil d'aquells homes i dones que ajudaven l'apòstol Pau en l'Evangeli, treballant molt en el Senyor (cf. Fl 4,3; Rm 16,3 ss.). A més, són aptes perquè la jerarquia els confiï l'exercici de certs càrrecs eclesiàstics ordenats a un bé espiritual.

Omnibus igitur laicis onus praeclarum incumbit adlaborandi, ut divinum salutis propositum ad universos homines omnium temporum et ubique terrarum magis magisque pertingat. Via proinde eisdem undequaque pateat, ut pro suis viribus temporumque necessitatibus opus salutare ecclesiae naviter et ipsi participent.

34. Supremus et aeternus sacerdos Christus Iesus, cum etiam per laicos suum testimonium suumque servitium continuare velit, eos suo Spiritu vivificat indesinenterque impellit ad omne opus bonum et perfectum. Illis enim, quos vitae et missioni suae intime coniungit, etiam sui muneris sacerdotalis partem tribuit ad cultum spiritualem exercendum, ut glorificetur Deus et salventur homines. Qua de causa laici, utpote Christo dicati et Spiritu sancto uncti, mirabiliter vocantur et instruuntur, ut uberiores semper fructus Spiritus in ipsis producantur. Omnia enim eorum opera, preces et incepta apostolica, conversatio coniugalis et familiaris, labor quotidianus, animi corporisque relaxatio, si in Spiritu peragantur, imo molestiae vitae si patienter sustineantur, fiunt spirituales hostiae, acceptabiles Deo per Iesum Christum (cf. 1 Pt 2, 5), quae in eucharistiae celebratione, cum dominici corporis oblatione, Patri piissime offeruntur. Sic et laici, qua adoratores ubique sancte agentes, ipsum mundum Deo consecrant.

35. Christus, propheta magnus, qui et testimonio vitae et verbi virtute regnum proclamavit Patris, usque ad plenam manifestationem gloriae suum munus propheticum adimplet, non solum per hierarchiam, quae nomine et potestate eius docet, sed etiam per laicos, quos ideo et testes constituit et sensu fidei et gratia verbi instruit (cf. Ac 2, 17-18; Ap 19, 10), ut virtus evangelii in vita quotidiana, familiari et sociali eluceat. Ipsi se praebent ut filios repromissionis, si fortes in fide et spe praesens momentum redimunt (cf. Eph 5, 16; Col 4, 5) et futuram gloriam per patientiam exspectant (cf. Rm 8, 25). Hanc autem spem non in animi interioritate abscondant, sed conversione continua et colluctatione „adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae" (Eph 6, 12) etiam per vitae saecularis structuras exprimant.

Sicut sacramenta novae legis, quibus vita et apostolatus fidelium alitur, coelum novum et terram novam (cf. Ap 21, 1) praefigurant, ita laici evadunt validi praecones fidei sperandarum rerum (cf. Heb 11, 1), si cum vita ex fide professionem fidei inhaesitanter coniungunt. Haec evangelizatio, nuntium Christi scilicet et testimonio vitae et verbo prolatum, notam quamdam specificam et peculiarem efficacitatem acquirit ex hoc, quod in communibus condicionibus saeculi completur.

Quo in munere magni pretii apparet ille status vitae, qui speciali sacramento sanctificatur, scilicet vita matrimonialis et familiaris. Ibi exercitium et schola praeclara apostolatus laicorum habetur, ubi religio christiana totam vitae institutionem pervadit et in dies magis transformat. Ibi coniuges propriam habent vocationem, ut sibi invicem et filiis sint testes fidei et amoris Christi. Familia christiana tum praesentes virtutes regni Dei tum spem vitae beatae alta voce proclamat. Ita exemplo et

Així, doncs, pertoca a tots els laics de col·laborar en el gloriós pes que el pla diví de salvació es reveli més i més a tots els homes de tots els temps i de tota la terra. Que tinguin, doncs, el camí obert pertot arreu, perquè segons llurs forces i les necessitats dels temps, participin també ells, activament, en l'obra salvadora de l'Església.

34. (*Funció sacerdotal*). Jesucrist, summe i etern Sacerdot, com que vol continuar el seu testimoniatge i el seu servei també per mitjà dels laics, els vivifica amb el seu Esperit i els empeny sense parar vers tota obra bona i perfecta.

Perquè a ells, que associa íntimament a la seva vida i a la seva missió, els fa participants fins i tot de la seva funció sacerdotal amb vista a exercir un culte espiritual, perquè Déu sigui glorificat i els homes se salvin. Per això, els laics, com escau a consagrats a Crist i ungits per l'Esperit Sant, són cridats i instruïts d'una manera admirable perquè es produeixin sempre en ells els més abundants fruits de l'Esperit. Efectivament, totes les seves obres, les pregàries i les iniciatives apostòliques, la vida conjugal i de família, el treball quotidià, el repòs de l'esperit i del cos, si es realitza en l'Esperit, àdhuc les molèsties de la vida si se suporten amb paciència, esdevenen sacrificis espirituals agradables a Déu per Jesucrist (cf. 1Pe 2,5), que ells piadosament ofereixen al Pare en la celebració de l'eucaristia juntament amb l'ofrena del cos del Senyor. Així, en tant que adoradors que obren arreu d'una manera santa, també els laics consagren a Déu el món mateix.

35. (*Funció profètica*). Crist, el gran Profeta que amb el testimoniatge de la seva vida i amb el poder de la paraula va proclamar el Regne del Pare, exerceix la seva missió profètica fins a la plena manifestació de la glòria, no solament per mitjà de la jerarquia que ensenya en nom seu i amb la seva potestat, sinó també per mitjà dels laics que per això els constitueix testimonis, bo i donant-los el sentit de la fe i la gràcia de la paraula (cf. Ac 2,17-18; Ap 19,10), per tal que el poder de l'Evangeli resplendeixi en la vida quotidiana, familiar i social. Ells mateixos es mostren com a fills de la promesa, quan, forts en la fe i l'esperança, miren de treure partit del moment present (cf. Ef 5,16; Col 4,5) i esperen amb paciència la glòria futura (cf. Rm 8,25). Que no amaguin, però, aquesta esperança al fons de l'ànima, sinó que, amb una conversió contínua i en una lluita «contra els qui dominen aquest món de tenebres, contra els esperits malignes» (Ef 6,12), l'expressin àdhuc a través de les estructures de la vida secular.

Així com els sagraments de la Nova Llei, aliment de la vida i de l'apostolat dels fidels, prefiguren un cel nou i una terra nova (cf. Ap 21,1), així els laics esdevenen autèntics anunciadors de la fe en les coses que esperem (cf. He 11,1), si a la professió de fe uneixen amb valentia una vida inspirada per la fe. Aquesta evangelització o anunci de Crist fet amb el testimoniatge de la vida i amb la paraula alhora, pren un caràcter específic i una particular eficàcia perquè es realitza dintre les condicions ordinàries del nostre món.

En aquesta missió és d'una gran estima aquell estat de vida que és santificat per un sagrament especial, és a dir, la vida matrimonial i familiar. Aquí, en aquesta excel·lent escola, es fa l'aprenentatge de l'apostolat dels laics; a través d'ella la religió cristiana penetra tota la conducta de la vida i la transforma cada dia més. Aquí els esposos tenen la vocació pròpia: ser, l'un per l'altre i envers els fills, testimonis de la fe i de l'amor de Crist. La família cristiana proclama ben alt tant les presents virtuts del Regne de Déu com l'esperança de la vida benaurada. I així, amb el seu exemple i ▽

testimonio suo arguit mundum de peccato et eos qui veritatem quaerunt illuminat.

Proinde laici, etiam quando curis temporalibus occupantur, pretiosam actionem ad evangelizandum mundum exercere possunt et debent. Quodsi quidam eorum, deficientibus sacris ministris, vel iisdem in regimine persecutionis impeditis, quaedam officia sacra pro facultate supplent; et si plures quidem ex eis totas vires suas in opere apostolico impendunt: universos tamen oportet ad dilatationem et incrementum regni Christi in mundo cooperari. Quapropter laici solerter in profundiorem cognitionem veritatis revelatae incumbant, et instanter a Deo sapientiae donum impetrent.

36. Christus, factus oboediens usque ad mortem et propter hoc a Patre exaltatus (cf. Ph 2, 8-9), in gloriam regni sui intravit. Cui omnia subiiciuntur, donec ipse se cunctaque creata Patri subiiciat, ut sit Deus omnia in omnibus (cf. 1 Cor 15, 27-28). Quam potestatem discipulis communicavit, ut et illi in regali libertate constituantur et sui abnegatione vitaque sancta regnum peccati in seipsis devincant (cf. Rm 6, 12), immo ut Christo etiam in aliis servientes, fratres suos ad regem, cui servire regnare est, humilitate et patientia perducant. Dominus enim regnum suum etiam per laicos fideles dilatare cupit, regnum scilicet „veritatis et vitae, regnum sanctitatis et gratiae, regnum iustitiae, amoris et pacis";[4] in quo regno ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriae filiorum Dei (cf. Rm 8, 21). Magna sane promissio, magnumque mandatum discipulis datur: „Omnia enim vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei" (1 Cor 3, 23).

Fideles igitur totius creaturae intimam naturam, valorem et ordinationem in laudem Dei agnoscere, et per opera etiam saecularia se invicem ad sanctiorem vitam adiuvare debent, ita ut mundus spiritu Christi imbuatur atque in iustitia, caritate et pace finem suum efficacius attingat. In quo officio universaliter adimplendo laici praecipuum locum obtinent. Sua igitur in profanis disciplinis competentia suaque activitate, gratia Christi intrinsecus elevata, valide conferant operam, ut bona creata secundum creatoris ordinationem eiusque verbi illuminationem humano labore, arte technica, civilique cultura ad utilitatem omnium prorsus hominum excolantur, aptiusque inter illos distribuantur, et suo modo ad universalem progressum in humana et christiana libertate conducant. Ita Christus per ecclesiae membra totam societatem humanam suo salutari lumine magis magisque illuminabit.

Laici praeterea, collatis quoque viribus, instituta et condiciones mundi, si qua mores ad peccatum incitant, ita sanent, ut haec omnia ad iustitiae normas conformentur et virtutum exercitio potius faveant quam obsint. Ita agendo culturam operaque humana valore morali imbuent. Hoc modo simul ager mundi melius pro semine verbi divini paratur, et ecclesiae latius patent portae, quibus praeconium pacis in mundum introeat.

---

[4] *Missale romanum*, e praefatione festi Christi regis.

amb el seu testimoniatge, acusa el món de pecat i il·lumina aquells qui cerquen la veritat.

Els laics, per tant, fins quan s'ocupen de coses temporals, poden i han d'exercir una preciosa acció de cara a l'evangelització del món. Perquè, si bé alguns d'ells, per manca de ministres sagrats o perquè aquests es troben impedits sota un règim de persecució, els supleixen en alguns oficis sagrats en la mesura de les seves facultats, o encara que molts d'altres esmercin totes les energies en el treball apostòlic, cal, això no obstant, que tots cooperin a l'expansió i a l'increment del Regne de Crist en el món. Per això convé que els laics s'apliquin amb diligència per conèixer més profundament la veritat revelada i implorin amb insistència el do de la saviesa.

36. (*Funció reial*). Crist, fet obedient fins a la mort i per això exaltat pel Pare (cf. Fl 2,8-9), va entrar a la glòria del seu regne. A ell totes les coses són sotmeses fins que ell se sotmeti a si mateix amb tota la creació al Pare, per tal que Déu sigui tot en tots (cf. 1Co 15,27-28). Aquest poder l'ha comunicat als deixebles, perquè també ells siguin afermats en la llibertat reial i amb l'abnegació de si mateixos i la vida santa vencin en ells mateixos el regne del pecat (cf. Rm 6,12), i fins i tot perquè, servint el Crist també en els altres, condueixin amb humilitat i paciència els germans a aquell Rei, servir el qual és regnar. El Senyor, en efecte, vol dilatar també valent-se dels laics el seu regne, un regne «de veritat i de vida, regne de santedat i de gràcia, regne de justícia, d'amor i de pau»,[4] on la mateixa creació serà alliberada de l'esclavitud de la corrupció per participar en la llibertat gloriosa dels fills de Déu (cf. Rm 8,21). És realment gran la promesa que es fa als deixebles, és gran la comesa que se'ls dóna: «Tot és vostre, però vosaltres sou de Crist, i Crist és de Déu» (1Co 3,23).

Així, doncs, els fidels han de conèixer la natura íntima de totes les criatures, el seu valor i la seva ordenació a lloança de Déu, i s'han d'ajudar els uns als altres, àdhuc per mitjà de les activitats seculars, a portar una vida més santa, de tal manera que el món s'amari de l'esperit de Crist i atenyi més eficaçment el seu fi en la justícia, la caritat i la pau. En la realització d'aquesta tasca en l'àmbit universal, els laics ocupen el lloc més important. Que amb la competència en els afers profans i amb l'activitat que la gràcia de Crist interiorment eleva, maldin, doncs, seriosament perquè els béns creats siguin objecte de rendiment en profit de tots els homes absolutament i siguin més ben distribuïts, segons el pla del Creador i la llum del seu Verb, mitjançant el treball humà, la tècnica, la cultura; i que a la seva manera, ells, els laics, contribueixin al progrés universal en la llibertat humana i cristiana. D'aquesta manera, per mitjà dels membres de l'Església, Crist il·luminarà cada vegada més amb la seva llum salvadora tota la societat humana.

Els laics, ultra això, s'han d'unir entre ells per sanejar de tal manera les institucions i les condicions de vida del món, si n'hi ha que inciten a costums pecaminosos, de tal manera que totes s'ajustin a les normes de justícia i afavoreixin, més que no pas impedeixin, l'exercici de les virtuts. Obrant així, impregnaran de valor moral la cultura i la civilització. D'aquesta manera, el camp del món estarà més ben preparat per a la sembra de la paraula de Déu i alhora seran obertes de bat a bat les portes de l'Església per les quals l'anunci de la pau entrarà al món.

Propter ipsam oeconomiam salutis, fideles discant sedulo distinguere inter iura et officia quae eis incumbunt, quatenus ecclesiae aggregantur, et ea quae eis competunt, ut sunt humanae societatis membra. Utraque inter se harmonice consociare satagent, memores se, in quavis re temporali, christiana conscientia duci debere, cum nulla humana activitas, ne in rebus temporalibus quidem, Dei imperio subtrahi possit. Nostro autem tempore maxime oportet ut distinctio haec simul et harmonia quam clarissime in modo agendi fidelium elucescant, ut missio ecclesiae particularibus mundi hodierni condicionibus plenius respondere valeat. Sicut enim agnoscendum est terrenam civitatem, saecularibus curis iure addictam propriis regi principiis, ita infausta doctrina, quae societatem, nulla habita religionis ratione, exstruere contendit et libertatem religiosam civium impugnat et eruit, merito reiicitur.[5]

37. Laici, sicut omnes christifideles, ius habent ex spiritualibus ecclesiae bonis, verbi Dei praesertim et sacramentorum adiumenta a sacris Pastoribus abundanter accipiendi,[6] hisque necessitates et optata sua ea libertate et fiducia, quae filios Dei et fratres in Christo decet, patefaciant. Pro scientia, competentia et praestantia quibus pollent, facultatem, immo aliquando et officium habent suam sententiam de iis quae bonum ecclesiae respiciunt declarandi.[7] Hoc fiat, si casus ferat, per instituta ad hoc ab ecclesia stabilita, et semper in veracitate, fortitudine et prudentia, cum reverentia et caritate erga illos, qui ratione sacri sui muneris personam Christi gerunt. Laici, sicut omnes christifideles, illa quae sacri Pastores, utpote Christum repraesentantes, tamquam magistri et rectores in ecclesia statuunt, christiana oboedientia prompte amplectantur, Christi exemplum secuti, qui, sua oboedientia usque ad mortem, beatam libertatis filiorum Dei viam omnibus hominibus aperuit. Neque omittant precibus suis praepositos suos Deo commendare, quippe qui pervigilant quasi rationem pro animabus nostris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant et non gementes (cf. Heb 13, 17).

Sacri vero pastores laicorum dignitatem et responsabilitatem in ecclesia agnoscant et promoveant; libenter eorum prudenti consilio utantur, cum confidentia eis in servitium ecclesiae officia committant et eis agendi libertatem et spatium relinquant, immo animum eis addant, ut etiam sua sponte opera aggrediantur. Paterno cum amore coepta, vota et desideria a laicis proposita attente in Christo considerent.[8] Iustam autem libertatem, quae omnibus in civitate terrestri competit, pastores observanter agnoscent.

---

[5] Cf. Leo XIII, Epist. encycl. *Immortale Dei*, 1 nov. 1885: ASS 18 (1885), p. 166 ss. Idem, Litt. encycl. *Sapientiae christianae*, 10 ian. 1890: ASS 22 (1889-90), p. 397 ss. Pius XII, alloc. *Alla vostra filiale*, 23 mart. 1958: AAS 50 (1958), p. 220: „la legittima sana laicità dello stato".

[6] Cf. *CIC*, can. 682.

[7] Cf. Pius XII, Alloc. *De quelle consolation*, l. c., p. 789: „Dans les batailles décisives, c'est parfois du front que partent les plus heureuses initiatives...". Idem, alloc. *L'importance de la presse catholique*, 17 febr. 1950: AAS 42 (1950), p. 256.

[8] Cf. 1 Th 5, 19 et 1 Io 4, 1.

Que els fidels, basant-se en l'economia mateixa de la salvació, aprenguin a distingir ben bé entre els drets i els deures que els corresponen en tant que formen part de l'Església i aquells altres que tenen com a membres de la societat humana. Que procurin harmonitzar-los, recordant-se que, en qualsevol afer temporal, s'han de guiar per la consciència cristiana, ja que cap activitat humana, ni tan sols en el pla temporal, no pot sostreure's al domini de Déu. Convé molt, al nostre temps, que aquesta distinció i aquesta harmonia resplendeixin al més clarament possible en la conducta dels creients, per tal que la missió de l'Església pugui respondre plenament a les circumstàncies particulars del món d'avui. Perquè, així com cal reconèixer que la ciutat terrenal, sotmesa amb tota raó als neguits temporals, es regeix per principis propis, és just també que es rebutgi aquella funesta doctrina que vol construir la societat prescindint en absolut de la religió i que ataca i destrueix la llibertat religiosa dels ciutadans.[5]

37. (*Relacions amb la jerarquia*). Com tots els fidels, els laics tenen dret a rebre abundantment dels sagrats pastors, els béns espirituals de l'Església, principalment els auxilis de la paraula de Déu i dels sagraments,[6] i han d'exposar-los les necesssitats i els desigs, amb aquella llibertat i confiança que escau a fills de Déu i a germans en Crist. D'acord amb els coneixements, la competència i el prestigi de què frueixen, tenen el dret, i fins i tot a vegades el deure, de manifestar el parer sobre aquelles coses que afecten el bé de l'Església.[7] Això, que es faci, si es presenta el cas, a través de les institucions establertes per l'Església expressament per a aquesta finalitat, i sempre amb veracitat, fortalesa i prudència, amb reverència i caritat envers aquells qui, per raó de l'ofici sagrat, ocupen el lloc de Crist.

Que els laics, com tots els fidels, bo i seguint l'exemple de Crist que amb la seva obediència fins a la mort va obrir a tots els homes el feliç camí de la llibertat dels fills de Déu, acceptin promptament amb obediència cristiana aquelles coses que els pastors, com a representants de Crist, disposen com a mestres i governants a l'Església. I no deixin d'encomanar a Déu en les oracions llurs superiors, ja que vetllen per les nostres ànimes com havent-ne de donar compte: que ho puguin fer amb goig i no pas lamentant-se (cf. He 13,17).

Que els sagrats pastors, recíprocament, reconeguin i promoguin la dignitat i la responsabilitat dels laics dins l'Església; que es valguin de bon grat de llur prudent consell; que els encomanin confiadament tasques al servei de l'Església i que els deixin llibertat d'acció i de moviments; més encara, que els encoratgin perquè emprenguin d'altres tasques per pròpia iniciativa. Que amb amor de pares considerin atentament a la llum de Crist les iniciatives, les peticions i els desigs presentats pels laics.[8] En fi, que els pastors reconeguin i respectin la justa llibertat a què tothom té dret dins la ciutat terrenal.

Ex hoc familiari commercio inter laicos et pastores permulta bona ecclesiae exspectanda sunt: ita enim in laicis roboratur propriae responsabilitatis sensus, fovetur alacritas, et facilius laicorum vires pastorum operi associantur. Hi vero, laicorum experientia adiuti, tam in rebus spiritualibus quam in temporalibus, distinctius et aptius iudicare valent, ita ut tota ecclesia, ab omnibus membris suis roborata, suam pro mundi vita missionem efficacius compleat.

38. Unusquisque laicus debet esse coram saeculo testis resurrectionis et vitae domini Iesu atque signum Dei vivi. Omnes insimul et unusquisque pro sua parte mundum fructibus spiritualibus alere debent (cf. Gal 5, 22), in eumque spiritum diffundere, quo animantur illi pauperes, mites et pacifici, quos Dominus in evangelio beatos proclamavit (cf. Mt 5, 3-9). Uno verbo, „quod anima est in corpore, hoc sint in mundo christiani".[9]

Cap. V. De universali vocatione ad sanctitatem in ecclesia

39. Ecclesia, cuius mysterium a sacra synodo proponitur, indefectibiliter sancta creditur. Christus enim, Dei Filius, qui cum Patre et Spiritu „solus sanctus" celebratur,[1] ecclesiam tamquam sponsam suam dilexit, seipsum tradens pro ea, ut illam sanctificaret (cf. Eph 5, 25-26), eamque sibi ut corpus suum coniunxit atque Spiritus sancti dono cumulavit, ad gloriam Dei. Ideo in ecclesia omnes, sive ad hierarchiam pertinent sive ab ea pascuntur, ad sanctitatem vocantur, iuxta illud Apostoli: „Haec est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra" (1 Th 4, 3; cf. Eph 1, 4). Haec autem ecclesiae sanctitas in gratiae fructibus quos Spiritus in fidelibus producit, incessanter manifestatur et manifestari debet; multiformiter exprimitur apud singulos, qui in suo vitae ordine ad perfectionem caritatis, aedificantes alios, tendunt; proprio quodam modo apparet in praxi consiliorum, quae evangelica appellari consueverunt. Quae consiliorum praxis, Spiritu sancto impellente, a multis christianis assumpta, sive privatim sive in conditione vel statu in ecclesia sancitis, praeclarum in mundo fert, et ferre oportet, eiusdem sanctitatis testimonium et exemplum.

40. Omnis perfectionis divinus magister et exemplar, dominus Iesus, sanctitatem vitae, cuius Ipse et auctor et consummator exstat, omnibus et singulis discipulis suis cuiuscumque conditionis praedicavit: „Estote ergo vos perfecti, sicut et Pater vester coelestis perfectus est" (Mt 5, 48).[2] In omnes enim Spiritum sanctum misit, qui eos intus moveat, ut Deum diligant ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente et ex tota virtute sua (cf. Mr 12, 30), et ut invicem se diligant sicut Christus eos dilexit (cf. Io 13, 34; 15, 12). Christi asseclae a Deo non secundum opera sua, sed

---

[9] *Epist. ad Diognetum*, 6: ed. Funk, I, p. 400. Cf. Io. Chrysostomus, *In Mt.*, Hom. 46 (47), 2: PG 58, 478, de fermento in massa.

[1] *Missale romanum*, Gloria in excelsis. Cf. Lc 1, 35; Mr 1, 24; Lc 4, 34; Io 6, 69 (ho hagios tou Theou); Act 3, 14; 4, 27 et 30; Heb 7, 26; 1 Io 2, 20; Ap 3, 7.

[2] Cf. Origenes, *Comm. Rom.* 7, 7: PG 14, 1122B. Ps.-Macarius, *De Oratione*, 11: PG 34, 861AB. Thomas, *Summa Theol.* II-II, 9, 184, a. 3.

D'aquest tracte familiar entre laics i pastors són d'esperar molts avantatges per a l'Església, ja que així s'enrobusteix en els laics el sentit de la pròpia responsabilitat, s'encomana l'entusiasme, i les energies dels laics s'ajunten més fàcilment a l'obra dels pastors. Aquests, al seu torn, ajudats per l'experiència dels laics, poden jutjar amb més claredat i precisió tant en el camp espiritual com en el temporal, talment que tota l'Església, veient-se enfortida per tots els seus membres, pugui complir amb més eficàcia la seva missió a favor de la vida del món.

38. (*Ànima del món*). Cada laic ha de ser, davant del món, testimoni de la resurrecció i de la vida de nostre Senyor Jesús i signe del Déu viu. Tots plegats, i cadascun per la part que li toca, han d'alimentar el món amb fruits espirituals (cf. Ga 5,22) i difondre-hi aquell esperit de què estan animats aquells pobres, humils i pacificadors que el Senyor en el seu Evangeli va proclamar benaurats (cf. Mt 5,3-9). En una paraula, «allò que és l'ànima en el cos, ho han de ser en el món els cristians».[9]

Cap. V La vocació universal a la santedat en l'Església

39. (*La santedat en l'Església*). L'Església, el misteri de la qual està exposant el sagrat Sínode, als ulls de la fe és indefectiblement santa. Crist, el Fill de Déu que, amb el Pare i l'Esperit Sant és proclamat «l'únic sant»,[1] ha estimat l'Església com la seva Esposa. Es va lliurar per ella a fi de santificar-la (cf. Ef 5,25-26). Se l'ha unida com el seu cos i l'ha omplerta del do de l'Esperit Sant a glòria de Déu. D'on se segueix que dins l'Església tothom, pertanyi o no a la jerarquia, és cridat a la santedat, segons la paraula de l'Apòstol: «Aquesta és la voluntat de Déu: que visqueu santament» (1Te 4,3; Ef 1,4). Aquesta santedat de l'Església contínuament es manifesta i cal que es manifesti en els fruits de gràcia que l'Esperit produeix en els fidels; s'expressa de múltiples maneres en cada un d'aquells qui en la pròpia vida arriben a la perfecció de la caritat edificant els altres; i apareix en una forma característica en la pràctica dels consells que hom acostuma anomenar evangèlics. Aquesta pràctica dels consells, que molts cristians, empesos per l'Esperit Sant han abraçat ja sigui privadament, ja sigui en una condició o estat confirmat per l'Església, dóna en el món, i cal que el doni, un gran testimoniatge i un gran exemple d'aquesta santedat.

40. (*Vocació universal a la santedat*). Mestre i model diví de tota perfecció, Jesús, el Senyor, va predicar la santedat de vida, de la qual ell mateix és la primera font i la darrera meta, a tots i a cadascun dels seus deixebles, de qualsevol condició: «Sigueu perfectes com ho és el vostre Pare celestial» (Mt 5,48).[2] En conseqüència, va enviar a tots l'Esperit Sant, que els mogués de dins estant a estimar Déu amb tot el cor, amb tota l'ànima, amb tot l'esperit, amb tota la força (cf. Mc 12,30), i a estimar-se els uns als altres tal com Crist els va estimar (cf. Jn 13,34; 15,12). Els seguidors de Crist, cridats per Déu no pels propis mèrits sinó

secundum propositum et gratiam eius vocati atque in Iesu domino iustificati, in fidei baptismate vere filii Dei et consortes divinae naturae, ideoque reapse sancti effecti sunt. Eos proinde oportet sanctificationem quam acceperunt, Deo dante, vivendo tenere atque perficere. Ab Apostolo monentur, ut vivant „sicut decet sanctos" (Eph 5, 3), et induant „sicut electi Dei, sancti et dilecti, viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam" (Col 3, 12), fructusque Spiritus habeant in sanctificationem (cf. Gal 5, 22; Rm 6, 22). Cum vero in multis offendimus omnes (cf. Ic 3, 2), misericordiae Dei iugiter egemus atque orare quotidie debemus: „Et dimitte nobis debita nostra" (Mt 6, 12).[3]

Cunctis proinde perspicuum est, omnes christifideles cuiuscumque status vel ordinis ad vitae christianae plenitudinem et caritatis perfectionem vocari,[4] qua sanctitate, in societate quoque terrena, humanior vivendi modus promovetur. Ad quam perfectionem adipiscendam fideles vires secundum mensuram donationis Christi acceptas adhibeant, ut eius vestigia sequentes eiusque imagini conformes effecti, voluntatem Patris in omnibus obsequentes, gloriae Dei et servitio proximi toto animo sese devoveant. Ita sanctitas populi Dei in abundantes fructus excrescet, sicut in ecclesiae historia per tot sanctorum vitam luculenter commonstratur.

41. In variis vitae generibus et officiis una sanctitas excolitur ab omnibus, qui a Spiritu Dei aguntur, atque voci Patris oboedientes Deumque Patrem in spiritu et veritate adorantes, Christum pauperem, humilem, et crucem baiulantem sequuntur, ut gloriae eius mereantur esse consortes. Unusquisque vero secundum propria dona et munera per viam fidei vivae, quae spem excitat et per caritatem operatur, incunctanter incedere debet.

Gregis Christi pastores imprimis oportet, ut ad imaginem summi et aeterni sacerdotis, pastoris et episcopi animarum nostrarum, sancte et alacriter, humiliter et fortiter exsequantur ministerium suum, quod ita adimpletum, etiam pro eis erit praecelsum sanctificationis medium. Ad plenitudinem sacerdotii electi, sacramentali gratia donantur, ut orando, sacrificando et praedicando, per omnem formam episcopalis curae et servitii, perfectum pastoralis caritatis munus exerceant,[5] animam suam pro ovibus ponere ne timeant et forma facti gregis (cf. 1 Pt 5, 3), ecclesiam etiam exemplo suo ad maiorem in dies sanctitatem promoveant.

Presbyteri in similitudinem ordinis episcoporum, quorum spiritualem coronam efformant,[6] de eorum muneris gratia participantes per Christum, aeternum et unicum mediatorem, quotidiano officii sui exercitio in Dei

---

[3] Cf. Augustinus, *Retract.* II, 18: PL 32, 637 s. Pius XII, Litt. encycl. *Mystici Corporis*, 29 iun. 1943: AAS 35 (1943), p. 225.

[4] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Rerum omnium*, 26 ian. 1923: AAS 15 (1923), pp. 50 et 59-60. Litt. encycl. *Casti Connubii*, 31 dec. 1930: AAS 22 (1930), p. 548. Pius XII, const. apost. *Provida Mater*, 2 febr. 1947: AAS 39 (1947), p. 117. Alloc. *Annus sacer*, 8 dec. 1950: AAS 43 (1951), pp. 27-28. Alloc. *Nel darvi*, 1 iul. 1956: AAS 48 (1956), p. 574 s.

[5] Cf. Thomas, *Summa Theol.* II-II, q. 184, a. 5 et 6. *De perf. vitae spir.*, c. 18. Origenes, *In Is.*, hom. 6, 1: PG 13, 239.

[6] Cf. Ignatius M., *Magn.* 13, 1: ed. Funk, I, p. 241.

per designi i gràcia d'ell i justificats en Jesús, el Senyor, han estat fets pel baptisme de la fe veritables fills de Déu i participants de la natura divina i, per tant, realment sants. Cal, doncs, que aquesta santedat que van rebre la vulguin mantenir i perfeccionar després durant la vida amb l'ajut de Déu. L'Apòstol els exhorta a viure «tal com escau a sants» (Ef 5,3) i a revestir-se «dels sentiments que escauen a escollits de Déu, sants i estimats: sentiments de compassió entranyable, de bondat, d'humilitat, de dolcesa, de paciència» (Col 3,12) i donar fruits de l'Esperit per a la santedat (cf. Ga 5,22; Rm 6,22). Com sigui, però, que tots ensopeguem sovint (cf. Jm 3,2), tenim contínuament necessitat de la misericòrdia de Déu i hem de pregar cada dia, dient: «Perdoneu les nostres culpes» (cf. Mt 6,12).[3]

És, doncs, evident que la crida a la plenitud de la vida cristiana i a la perfecció de la caritat s'adreça a tots els fidels, de qualsevol estat o condició,[4] i amb aquesta santedat es promou, àdhuc en la societat temporal, un estil de vida més humà. Per aconseguir aquesta perfecció, els fidels han d'esmerçar les energies que han rebut segons la mesura dels dons de Crist, a fi que, seguint les seves petjades i reflectint la seva imatge, obedients en tot a la voluntat del Pare, es consagrin amb tota l'ànima a la glòria de Déu i al servei del proïsme. D'aquesta manera la santedat del poble de Déu s'expandirà en fruits abundants, com ho demostra ben clar la història de l'Església amb la vida de tants sants.

41. (*Múltiples formes de l'única santedat*). Per diferents que siguin les formes de vida i les obligacions, és una sola la santedat que cultiven tots aquells que són guiats per l'Esperit de Déu i que, obeint la veu del Pare i adorant-lo Déu Pare en esperit i en veritat, segueixen el Crist, pobre, humil i carregat amb la creu, i així poder participar en la seva glòria. Cadascú segons els propis dons i les pròpies funcions ha d'avançar decididament pel camí d'una fe viva, la fe que desvetlla l'esperança i obra inspirada per la caritat.

Cal, en primer lloc, que els pastors del ramat de Crist acompleixin el ministeri santament i amb entusiasme, amb humilitat i coratge, seguint l'exemple del summe i etern sacerdot, pastor i bisbe de les nostres ànimes; complert així, el ministeri serà també per a ells un excel·lent mitjà de santificació. Escollits per a la plenitud del sacerdoci, han rebut el do de la gràcia sacramental, perquè pregant, oferint el sacrifici i predicant, enmig de qualsevol preocupació i servei episcopal, compleixin perfectament el ministeri de la caritat pastoral,[5] no tinguin por de donar la pròpia vida per les ovelles i, fent-se models del ramat (cf. 1Pe 5,3), esperonin l'Església, amb el propi exemple, a una sempre major santedat.

Els preveres, a semblança de l'orde dels bisbes, dels quals formen la corona espiritual,[6] participen de la gràcia del seu ofici a través de Crist, etern i únic Mitjancer. Que amb l'exercici quotidià del seu ofici, creixin, doncs, en l'amor de Déu ∇

proximique amore crescant, communionis sacerdotalis vinculum servent, in omni bono spirituali abundent atque vivum Dei testimonium omnibus praestent,[7] aemuli eorum sacerdotum, qui saeculorum decursu, in humili saepe et abscondito servitio praeclarum sanctitatis specimen reliquerunt. Quorum laus est in ecclesia Dei. Pro plebe sua et toto populo Dei ex officio precantes et sacrificium offerentes, agnoscendo quod agunt et imitando quod tractant,[8] nedum apostolicis curis, periculis et aerumnis impediantur, per ea potius ad altiorem sanctitatem ascendant, ex abundantia contemplationis actionem suam nutriendo et fovendo, in oblectamentum totius ecclesiae Dei. Omnes presbyteri et speciatim illi qui peculiari suae ordinationis titulo sacerdotes dioecesani vocantur, meminerint quantum ad suam sanctificationem conferant cum suo episcopo fidelis coniunctio atque generosa cooperatio. Missionis autem et gratiae supremi sacerdotis peculiari modo participes sunt inferioris quoque ordinis ministri, imprimis diaconi, qui mysteriis Christi et ecclesiae servientes,[9] ab omni vitio puros se custodire atque Deo placere et omne bonum coram hominibus providere debent (cf. 1 Tm 3, 8-10 et 12-13). Clerici, qui a Domino vocati et in partem eius sepositi, sub vigilantia pastorum ad officia ministrorum se praeparant, mentes et corda sua tam praeclarae electioni conformare tenentur, in oratione assidui, amore ferventes, quaecumque sunt vera, iusta et bonae famae cogitantes, omnia in gloriam et honorem Dei perficientes. Quibus accedunt illi a Deo electi laici, qui, ut plene se dedant apostolicis operibus, ab episcopo vocantur et in agro domini cum multo fructu laborant.[10]

Coniuges autem parentesque christiani oportet ut propriam viam sequentes, amore fideli, totius vitae decursu se invicem in gratia sustineant, et prolem amanter a Deo acceptam christianis doctrinis et evangelicis virtutibus imbuant. Ita enim exemplum indefessi et generosi amoris omnibus praebent, fraternitatem caritatis aedificant, et foecunditatis matris ecclesiae testes et cooperatores exsistunt, in signum et participationem illius dilectionis, qua Christus sponsam suam dilexit seque pro ea tradidit.[11] Simile exemplum alio modo praebetur a viduis et innuptis, qui ad sanctitatem et operositatem in ecclesia, et ipsi haud parum conferre possunt. Ii vero, qui laboribus saepe duris incumbunt, oportet ut humanis operibus seipsos perficiant, concives adiuvent, totamque societatem et creationem ad meliorem statum promoveant, verum etiam ut Christum, cuius manus fabrilibus se exercuerunt et qui semper cum Patre ad salutem omnium operatur, in actuosa caritate imitentur, spe gaudentes, alter alterius onera portantes, atque ipso suo quotidiano labore ad altiorem ascendant sanctitatem etiam apostolicam.

---

[7] Cf. Pius X, Exhort. *Haerent animo*, 4 aug. 1908: ASS 41 (1908), p. 560 s. *CIC*, can. 124. Pius XI, Litt. encycl. *Ad catholici sacerdotii*, 20 dec. 1935: AAS 28 (1936), p. 22.

[8] Cf. *Pontificale romanum*, De ordinatione presbyterorum, in exhortatione initiali.

[9] Cf. Ignatius M., *Trall.* 2, 3: ed. Funk, I, p. 244.

[10] Cf. Pius XII, Alloc. *Sous la maternelle protection*, 9 dec. 1957: AAS 50 (1958), p. 36.

[11] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Casti Connubii*, 31 dec. 1930: AAS 22 (1930), p. 548 s. Io. Chrysostomus, *In Ephes.*, hom. 20, 2: PG 62, 136 ss.

i del proïsme, que conservin el vincle de la comunió sacerdotal; que abundin en tota mena de béns espirituals i donin un testimoniatge viu de Déu a tothom,[7] emulant aquells sacerdots que, amb un servei moltes vegades humil i amagat, han deixat al llarg dels segles un esplèndid exemple de santedat: llur lloança perdura a l'Església de Déu. Que preguin i ofereixin el sacrifici per la seva gent i per tot el poble de Déu, com en tenen el deure; que tinguin consciència d'allò que celebren i imitin allò que tracten.[8] Lluny, aleshores, de ser-los un obstacle els neguits, els perills i els treballs apostòlics, que els siguin més aviat un mitjà per a pujar a una més alta santedat, tot alimentant i fonamentant la pròpia activitat amb l'abundància de la contemplació, per tal de donar coratge a tota l'Església de Déu. Tots els preveres, i especialment aquells que pel títol peculiar de l'ordenació són anomenats sacerdots diocesans, que es recordin fins a quin punt no contribuiran a llur santificació la fidel unió i la generosa cooperació amb el bisbe.

També participen d'una manera peculiar de la missió i de la gràcia del suprem Sacerdot els ministres d'un orde inferior, els diaques primerament, els quals, essent servidors dels misteris de Crist i de l'Església,[9] han de guardar-se purs de tot vici, i agradar a Déu i guanyar-se la consideració de tothom (cf. 1Tm 3,8-10 i 12-13). Els clergues que, cridats per Déu i escollits per al seu servei, es preparen per als oficis dels ministres sota la vigilància dels pastors, tenen el deure d'adaptar la ment i el cor a una elecció tan excelsa: assidus en l'oració, fervents en la caritat, amb el pensament posat sempre en coses veritables, rectes i i de bona reputació, fent-ho tot a glòria i honor de Déu. A aquests cal afegir aquells laics, escollits per Déu, que sota la crida del bisbe es lliuren totalment a les tasques apostòliques i treballen en el camp del Senyor amb molt de fruit.[10]

Els esposos i els pares cristians, tot seguint el propi camí, cal que se sostinguin mútuament en la gràcia tot al llarg de la vida, fidels en l'amor, i que instrueixin en la doctrina cristiana i en les virtuts evangèliques els fills que tan amorosament han rebut de Déu. D'aquesta manera donen a tothom un exemple d'amor constant i generós, construeixen una germanor nascuda de la caritat, i esdevenen testimonis i cooperadors de la fecunditat de la mare Església, com un signe i una participació d'aquell amor amb què Crist va estimar la seva Esposa i es va lliurar per ella.[11] Un exemple anàleg donen les persones vídues i les no casades. També elles poden contribuir no pas poc a la santedat i a l'activitat de l'Església. Aquells altres que porten una vida de treball, sovint dur, cal que amb aquest treball humà mirin de perfeccionar-se ells mateixos, d'ajudar els conciutadans, i de fer progressar tota la societat i la creació vers un estat millor, però que, alegres en l'esperança i ajudant-se a portar-se les càrregues els uns als altres, mirin també d'imitar, amb una caritat operant, el Crist, que va treballar amb les seves mans d'artesà i que continua treballant amb el seu Pare per la salvació de tothom, i que amb el mateix treball de cada dia arribin a una més alta santedat, de caràcter apostòlic fins i tot.

Specialiter etiam Christo pro salute mundi patienti se uniri sciant ii, qui paupertate, infirmitate, morbo, variisque aerumnis opprimuntur, vel persecutionem propter iustitiam patiuntur, quos Dominus in evangelio beatos praedicavit et quos „Deus ... omnis gratiae, qui vocavit nos in aeternam suam gloriam in Christo Iesu, modicum passos, ipse perficiet, confirmabit solidabitque" (1 Pt 5, 10).

Omnes igitur christifideles in vitae suae conditionibus, officiis vel circumstantiis, et per illa omnia, in dies magis sanctificabuntur, si cuncta e manu Patris coelestis cum fide suscipiunt et voluntati divinae cooperantur, caritatem qua Deus dilexit mundum in ipso temporali servitio omnibus manifestando.

42. „Deus caritas est, et qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo" (1 Io 4, 16). Deus autem caritatem suam in cordibus nostris diffudit per Spiritum sanctum qui datus est nobis (cf. Rm 5, 5); ideoque donum primum et maxime necessarium est caritas, qua Deum super omnia et proximum propter Illum diligimus. Ut vero caritas tamquam bonum semen in anima increscat et fructificet, unusquisque fidelis debet verbum Dei libenter audire eiusque voluntatem, opitulante eius gratia, opere complere, sacramentis, praesertim eucharistiae, et sacris actionibus frequenter participare, seseque orationi, sui ipsius abnegationi, fraterno actuoso servitio et omnium virtutum exercitationi constanter applicare. Caritas enim, ut vinculum perfectionis et plenitudo legis (cf. Col 3, 14; Rm 13, 10), omnia sanctificationis media regit, informat ad finemque perducit.[12] Unde caritate tum in Deum tum in proximum signatur verus Christi discipulus. Cum Iesus, Dei Filius, caritatem suam manifestaverit, animam suam pro nobis ponendo, nemo maiorem habet dilectionem, quam qui animam suam pro eo et fratribus suis ponit (cf. 1 Io 3, 16; Io 15, 13). Ad hoc ergo maximum amoris testimonium reddendum coram omnibus, praesertim persecutoribus, aliqui christiani iam a primo tempore vocati sunt et semper vocabuntur. Martyrium igitur, quo discipulus magistro pro mundi salute mortem libere accipienti assimilatur, eique in effusione sanguinis conformatur, ab ecclesia eximium donum supremaque probatio caritatis aestimatur. Quod si paucis datur, omnes tamen parati sint oportet, Christum coram hominibus confiteri, eumque inter persecutiones, quae ecclesiae numquam desunt, in via crucis subsequi.

Sanctitas ecclesiae item speciali modo fovetur multiplicibus consiliis, quae Dominus in evangelio discipulis suis observanda proponit.[13] Inter quae eminet pretiosum gratiae divinae donum, quod a Patre quibusdam datur (cf. Mt 19, 11; 1 Cor 7, 7), ut in virginitate vel coelibatu facilius

---

[12] Cf. Augustinus, *Enchir.* 121, 32: PL 40, 288. Thomas, *Summa Theol.* II-II, q. 184, a. 1. Pius XII, Adhort. apost. *Menti nostrae*, 23 sept. 1950: AAS 42 (1950), p. 660.

[13] De consiliis in genere, cf. Origenes, *Comm. Rom.* X, 14: PG 14, 1275B. Augustinus, *De S. Virginitate*, 15, 15: PL 40, 403. Thomas, *Summa Theol.* I-II, q. 100, a. 2 C (in fine); II-II, q. 44, a. 4, ad 3.

Que sàpiguen també que estan units d'una manera especial amb Crist que sofreix per la salvació del món aquells que viuen oprimits per la pobresa, la malaltia, les xacres i molts altres contratemps, o pateixen persecució per la justícia, tots aquells que el Senyor en el seu Evangeli va proclamar feliços. A ells, «el Déu de tota gràcia, que en Jesucrist ens ha cridat a la seva glòria eterna, els refarà les forces, els enfortirà, els refermarà i els donarà un fonament segur» (1Pe 5,10).

Tots els fidels, doncs, en qualsevol condició de vida, professió o circumstància, i precisament per mitjà de tot això, es podran santificar cada dia, si ho reben tot amb fe de la mà del Pare celestial i cooperen a la voluntat divina, manifestant així a tothom en el mateix servei temporal l'amor amb què Déu ha estimat el món.

42. (*Camins de santedat*). «Déu és amor; el qui està en l'amor està en Déu, i Déu està en ell» (1Jn 4,16). Ara bé, Déu ha vessat el seu amor en els nostres cors per l'Esperit Sant que ens fou donat (cf. Rm 5,5); per tant, el do primer i més necessari és la caritat, amb la qual estimem Déu sobre totes les coses i el proïsme per causa d'ell. Per tal, però, que la caritat creixi en l'ànima com una bona llavor i hi fructifiqui, cada fidel ha d'escoltar de bon grat la paraula de Déu i fer amb l'ajuda de la seva gràcia la seva voluntat, participar sovint en els sagraments, principalment en l'eucaristia i en els actes de culte, aplicar-se constantment a l'oració, a la renúncia de si mateix, a un atent servei fraternal i a l'exercici de totes les virtuts. Perquè la caritat, com a vincle de la perfecció que és i síntesi de la llei (cf. Col 3,14; Rm 13,10), regula tots els mitjans de santificació, els dóna forma i els condueix a terme.[12] D'aquí ve que la caritat envers Déu i envers el proïsme és el distintiu del veritable deixeble de Crist.

D'ençà que Jesús, el Fill de Déu, va expressar la seva caritat donant la vida per nosaltres, ningú no té un amor més gran que el qui dóna la vida per ell i pels seus germans (cf. 1Jn 3,16; Jn 15,13). Fou justament a donar aquesta màxima expressió d'amor davant de tothom, sobretot davant els perseguidors, que alguns cristians ja des dels primers temps foren cridats i ho seran sempre. Per tant, el martiri, gràcies al qual el deixeble es fa semblant al mestre que acceptà la mort per la salvació del món, bo i conformant-se a ell en l'efusió de la seva sang, és considerat per l'Església com un do excepcional i la suprema prova de la caritat. I si això es concedeix a pocs, cal que tothom estigui preparat a confessar Crist davant dels homes i a seguir-lo pel camí de la creu enmig de les persecucions que mai no manquen a l'Església.

La santedat de l'Església és afavorida també d'una manera especial amb els múltiples consells que el Senyor en el seu Evangeli va proposar que els seus deixebles observessin.[13] Entre ells destaca el do preciós de la gràcia divina, que el Pare concedeix a alguns (cf. Mt 19,11; 1Co 7,7) de donar-se més fàcilment només a Déu ∇

indiviso corde (cf. 1 Cor 7, 32-34) Deo soli se devoveant.[14] Haec perfecta propter regnum coelorum continentia semper in honore praecipuo ab ecclesia habita est, tamquam signum et stimulus caritatis, ac quidam peculiaris fons spiritualis foecunditatis in mundo. Ecclesia etiam apostoli monitionem recogitat, qui fideles ad caritatem provocans, eos exhortatur, ut hoc in se sentiant quod et in Christo Iesu, qui „semet ipsum exinanivit formam servi accipiens, ... factus oboediens usque ad mortem" (Ph 2, 7-8) et propter nos „egenus factus est, cum esset dives" (2 Cor 8, 9). Huius caritatis et humilitatis Christi imitationem et testimonium cum a discipulis semper praeberi necesse sit, gaudet mater ecclesia plures in sinu suo inveniri viros ac mulieres, qui exinanitionem salvatoris pressius sequuntur et clarius demonstrant, paupertatem in filiorum Dei libertate suscipientes et propriis voluntatibus abrenuntiantes: illi scilicet sese homini propter Deum in re perfectionis ultra mensuram praecepti subiiciunt, ut Christo oboedienti sese plenius conforment.[15]

Omnes igitur christifideles ad sanctitatem et proprii status perfectionem prosequendam invitantur et tenentur. Attendant igitur omnes, ut affectus suos recte dirigant, ne usu rerum mundanarum et adhaesione ad divitias contra spiritum paupertatis evangelicae a caritate perfecta prosequenda impediantur, monente Apostolo: Qui utuntur hoc mundo, in eo ne sistant: praeterit enim figura huius mundi (cf. 1 Cor 7, 31 gr.).[16]

Cap. VI. De religiosis

43. Consilia evangelica castitatis Deo dicatae, paupertatis et oboedientiae, utpote in verbis et exemplis domini fundata et ab apostolis et patribus ecclesiaeque doctoribus et pastoribus commendata, sunt donum divinum, quod ecclesia a Domino suo accepit et gratia eius semper conservat. Ipsa autem auctoritas ecclesiae, duce Spiritu sancto, ea interpretari, eorum praxim moderari et etiam stabiles inde vivendi formas constituere curavit. Quo factum est ut, quasi in arbore ex germine divinitus dato mirabiliter et multipliciter in agro Domini ramificata, variae formae vitae solitariae vel communis, variaeque familiae creverint, quae tum ad profectum sodalium, tum ad bonum totius corporis Christi opes augent.[1] Illae enim familiae sodalibus suis adminicula conferunt

---

[14] De praestantia sacrae virginitatis, cf. Tertullianus, *Exhort. Cast.* 10: PL 2, 925 C. Cyprianus, *Hab. Virg.* 3 et 22: PL 4, 443B et 461A s. Athanasius (?), *De Virg.*: PG 28, 252 ss. Io. Chrysostomus, *De Virg.*: PG 48, 533 ss.

[15] De spirituali paupertate cf. *Mt* 5, 3 et 19, 21; *Mr* 10, 21; *Lc* 18, 22; de oboedientia exemplum Christi affertur *Io* 4, 34 et 6, 38; *Ph* 2, 8-10; *Heb* 10, 5-7. Patres et ordinum fundatores abundant.

[16] De praxi effectiva consiliorum quae non omnibus imponitur, cf. Io Chrysostomus, *In Mt.*, hom. 7, 7: PG 57, 81 s. Ambrosius, *De Viduis*, 4, 23: PL 16, 241 s.

[1] Cf. Rosweydus, *Vitae Patrum*, Antwerpiae, 1628. *Apophtegmata Patrum*: PG 65. Palladius, *Historia Lausiaca*: PG 34, 995 ss.: ed. C. Butler, Cambridge 1898 (1904). Pius XI, Const. apost. *Umbratilem*, 8 iul. 1924: AAS 16 (1924), pp. 386-387. Pius XII, Alloc. *Nous sommes heureux*, 11 apr. 1958: AAS 50 (1958), p. 283.

i amb un cor sense divisions (cf. 1Co 7,32-34) en la virginitat o en el celibat.[14] Aquesta continència perfecta per causa del Regne dels cels sempre ha estat tinguda per l'Església en molta estima, com un signe i un estímul de la caritat i com una font perenne de fecunditat espiritual en el món.

L'Església reflexiona també sobre l'amonestació de l'Apòstol, el qual, incitant els fidels a la caritat, els exhorta a tenir els mateixos sentiments que tingué Jesucrist, el qual «es va fer no res, prengué la condició d'esclau... i es féu obedient fins a la mort» (Fl 2,7-8) i, «tot i ser ric, es féu pobre» (2Co 8,9) per nosaltres. I com que sempre cal que hi hagi deixebles que manifestin la imitació i el testimoniatge d'aquesta caritat i humilitat de Crist, s'alegra la mare Església que al seu si es trobin molts homes i dones que segueixen més de prop i posen més de manifest l'anorreament del Salvador, acollint la pobresa amb aquella llibertat dels fills de Déu i renunciant als propis volers. És ben clar que aquests, pel que fa a la perfecció, se sotmeten a l'home per amor a Déu més enllà d'allò a què els pugui obligar el precepte, per tal d'assemblar-se més a Crist obedient.[15]

Així, doncs, tots els fidels són invitats i obligats a buscar la santedat i la perfecció del propi estat. Que vetllin, doncs, tots per ordenar rectament els sentiments, no fos que l'ús de les coses d'aquest món fet amb amor a les riqueses i no pas amb esperit de pobresa evangèlica, els impedeixi de buscar la caritat perfecta, segons l'advertiment de l'Apòstol: que els qui treuen profit d'aquest món visquin com si no en traguessin gens, perquè aquest món passa (cf. 1Co 7,31 gr.).[16]

Cap. VI. Els religiosos

43. (*Els consells evangèlics*). Els consells evangèlics de la castedat consagrada a Déu, de la pobresa i de l'obediència, fonamentats en les paraules i els exemples del Senyor i recomanats pels Apòstols, pels pares, pels doctors i pels pastors de l'Església, són un do diví que l'Església ha rebut del seu Senyor i que amb la seva gràcia conserva sempre. La mateixa autoritat eclesiàstica, guiada per l'Esperit Sant, ha tingut cura d'interpretar-los, de regular-ne la pràctica i d'establir també unes formes permanents de vida nascudes d'aquesta pràctica. I així han anat creixent, talment un arbre que a partir d'una llavor caiguda del cel ha estès el seu brancatge frondós dins el camp del Senyor, moltes formes de vida solitària o cenobítica en una gran varietat de famílies, les quals es desenrotllen, no sols en bé dels propis membres, sinó també en profit de tot el cos de Crist.[1] I és que aquestes famílies ofereixen als seus membres els ajuts ▽

stabilitatis in modo vivendi firmioris, doctrinae ad perfectionem prosequendam probatae, communionis in militia Christi fraternae, libertatis per oboedientiam roboratae, ita ut suam religiosam professionem secure implere et fideliter custodire valeant, atque in caritatis via spiritu gaudentes progrediantur.[2]

Status huiusmodi, ratione habita divinae et hierarchicae ecclesiae constitutionis, non est intermedius inter clericalem et laicalem conditionem, sed ex utraque parte quidam christifideles a Deo vocantur, ut in vita ecclesiae peculiari dono fruantur et, suo quisque modo, eiusdem missioni salvificae prosint.[3]

44. Per vota aut alia sacra ligamina, votis propria sua ratione assimilata, quibus christifidelis ad tria praedicta consilia evangelica se obligat, Deo summe dilecto totaliter mancipatur, ita ut ipse ad Dei servitium eiusque honorem novo et peculiari titulo referatur. Per baptismum quidem mortuus est peccato, et Deo sacratus; ut autem gratiae baptismalis uberiorem fructum percipere queat, consiliorum evangelicorum professione in ecclesia liberari intendit ab impedimentis, quae ipsum a caritatis fervore et divini cultus perfectione retrahere possent, et divino obsequio intimius consecratur.[4] Tanto autem perfectior erit consecratio, quo per firmiora et stabiliora vincula magis repraesentatur Christus cum sponsa ecclesia indissolubili vinculo coniunctus.

Cum vero evangelica consilia suos asseclas, per caritatem ad quam ducunt,[5] ecclesiae eiusque mysterio speciali modo coniungant, spiritualis horum vita bono quoque totius ecclesiae devoveatur oportet. Inde oritur officium pro viribus et secundum formam propriae vocationis, sive oratione, sive actuosa quoque opera, laborandi ad regnum Christi in animis radicandum et roborandum, illudque ad omnes plagas dilatandum. Unde et ecclesia propriam indolem variorum institutorum religiosorum tuetur et fovet.

Evangelicorum proinde consiliorum professio tamquam signum apparet, quod omnia ecclesiae membra ad officia vocationis christianae impigre adimplenda efficaciter attrahere potest ac debet. Cum enim populus Dei hic manentem civitatem non habeat, sed futuram inquirat, status religiosus, qui suos asseclas a curis terrenis magis liberat, magis etiam tum bona coelestia iam in hoc saeculo praesentia omnibus credentibus manifestat, tum vitam novam et aeternam redemptione Christi acquisitam testificat, tum resurrectionem futuram et gloriam regni coelestis praenuntiat. Formam quoque vitae, quam Filius Dei accepit, mundum ingressus ut faceret voluntatem Patris, quamque discipulis ipsum sequentibus proposuit, idem status pressius imitatur atque in ecclesia

---

[2] Cf. Paulus VI, Alloc. *Magno gaudio*, 23 maii 1964: AAS 56 (1964), p. 566.

[3] Cf. *CIC*, cann. 487 et 488, 4°. Pius XII, Alloc. *Annus sacer*, 8 dec. 1950: AAS 43 (1951), p. 27 s. Pius XII, Const. apost. *Provida Mater*, 2 febr. 1947: AAS 39 (1947), p. 120 ss.

[4] Cf. Paulus VI, *l. c.*, p. 567.

[5] Cf. Thomas, *Summa Theol.* II-II, q. 184, a. 3 et q. 188, a. 2. Bonaventura, opusc. XI, *Apologia Pauperum*, *c.* 3, 3: ed. Opera, Quaracchi, t. 8, 1898, p. 245 a.

d'una major estabilitat en la manera de viure, d'una doctrina aprovada per a arribar a la perfecció, d'una germanor en el servei de Crist, d'una llibertat enfortida per l'obediència, de tal manera que poden realitzar amb seguretat i guardar fidelment la professió religiosa i avançar amb cor alegre pel camí de la caritat.[2]

Un estat així, si es té en compte la constitució divina i jeràrquica de l'Església, no és un entremig entre la condició clerical i la laïcal, sinó que de l'una i de l'altra alguns fidels se senten cridats per Déu a fruir d'aquest do particular en la vida de l'Església i a ajudar, cadascú a la seva manera, la missió salvadora de la mateixa Església.[3]

44. (*Naturalesa i importància*). Pels vots, o per altres vincles sagrats semblants als vots per la seva mateixa naturalesa, amb els quals el fidel s'obliga als tres consells evangèlics esmentats, es dóna totalment a Déu, a qui estima amb extrem, fins al punt de ser amb una nou i especial títol destinat al servei i a l'honor de Déu. Ja pel baptisme és mort al pecat i consagrat a Déu; però, per poder recollir un fruit més abundant de la gràcia baptismal, amb la professió dels consells evangèlics dins l'Església intenta alliberar-se dels obstacles que podrien apartar-lo del fervor de la caritat i de la perfecció del culte diví, i es consagra més íntimament al servei de Déu.[4] Aquesta consagració serà tant més perfecta com més, en uns lligams ferms i estables, representi el Crist unit amb vincle indissoluble a la seva Esposa, l'Església.

Ara bé, com que els consells evangèlics uneixen estretament els qui els practiquen amb l'Església i el seu misteri per mitjà de la caritat a la qual duen,[5] llur vida espiritual cal que estigui consagrada també al bé de tota l'Església. D'aquí deriva el deure de treballar segons les forces i el caràcter de la pròpia vocació, ja sigui amb la pregària, ja sigui també d'una manera ben activa, per implantar o enfortir en les ànimes el Regne de Crist i estendre'l arreu del món. D'aquí també que l'Església empari i fomenti el caràcter propi dels diferents instituts religiosos.

En conseqüència, la professió dels consells evangèlics se'ns presenta com un signe que pot i ha d'atreure eficaçment tots els membres de l'Església a complir amb valentia els deures de la vocació cristiana. Com que el poble de Déu no té aquí baix la seva ciutat permanent, sinó que en cerca una de futura, l'estat religiós, que deixa més lliures de les cures terrenals els seus seguidors, manifesta també millor a tots els creients la presència dels béns celestials ja en aquest món; dóna testimoniatge de la vida nova i eterna adquirida per la redempció de Crist, i anuncia la resurrecció futura i la glòria del Regne celestial. Aquest mateix estat de vida imita més de prop i recorda contínuament dins l'Església aquella forma de vida que el Fill de Déu va escollir en venir al món per fer la voluntat del Pare i que va proposar als deixebles que el seguien. ∇

perpetuo repraesentat. Regni Dei denique super omnia terrestria elevationem eiusque summas necessitudines peculiari modo patefacit; supereminentem quoque magnitudinem virtutis Christi regnantis atque infinitam Spiritus sancti potentiam, in ecclesia mirabiliter operantem, cunctis hominibus demonstrat.

Status ergo, qui professione consiliorum evangelicorum constituitur, licet ad ecclesiae structuram hierarchicam non spectet, ad eius tamen vitam et sanctitatem inconcusse pertinet.

45. Cum ecclesiasticae hierarchiae munus sit populum Dei pascere et ad pascua uberrima ducere (cf. Ez 34, 14), ad ipsam spectat evangelicorum consiliorum praxim, quibus perfectio caritatis erga Deum et proximum singulariter fovetur, legibus suis sapienter moderari.[6] Ipsa etiam, Spiritus sancti impulsus dociliter sequens, regulas a praeclaris viris et mulieribus propositas recipit et ulterius ordinatas authentice adprobat, necnon institutis ad aedificationem corporis Christi passim erectis, ut secundum spiritum fundatorum crescant atque floreant, auctoritate sua invigilante et protegente adest.

Quo autem melius necessitatibus totius dominici gregis provideatur, quodcumque perfectionis institutum ac sodales singuli a summo Pontifice, ratione ipsius in universam ecclesiam primatus, intuitu utilitatis communis, ab ordinariorum loci iurisdictione eximi et ei soli subiici possunt.[7] Similiter possunt propriis auctoritatibus patriarchalibus relinqui aut committi. Ipsi sodales, in officio erga ecclesiam ex peculiari suae vitae forma adimplendo, reverentiam et oboedientiam secundum canonicas leges praestare debent episcopis, ob eorum in ecclesiis particularibus auctoritatem pastoralem et ob necessariam in labore apostolico unitatem et concordiam.[8]

Ecclesia autem professionem religiosam non tantum sua sanctione ad status canonici dignitatem erigit, sed eam ut statum Deo consecratum etiam actione sua liturgica exhibet. Ipsa enim ecclesia, auctoritate sibi a Deo commissa, professionum vota suscipit, prece sua publica eis auxilia et gratiam a Deo impetrat, eos Deo commendat eisque spiritualem benedictionem impertitur, oblationem eorum sacrificio eucharistico adsocians.

46. Sollicite attendant religiosi, ut per ipsos ecclesia revera Christum in dies, sive fidelibus sive infidelibus, melius commonstret, vel in monte contemplantem, vel turbis regnum Dei annuntiantem, vel aegrotos et saucios sanantem ac peccatores ad bonam frugem convertentem, vel pueris benedicentem, et omnibus benefacientem, semper autem voluntati Patris qui eum misit oboedientem.[9]

---

[6] Cf. conc. Vat. I, Schema *De Ecclesia Christi*, cap. XV, et adnot. 48: Msi 51, 549 s. et 619 s. Leo XIII, Epist. *Au milieu des consolations*, 23 dec. 1900: ASS 33 (1900-01), p. 361. Pius XII, Const. apost. *Provida Mater*. l. c., p. 114 s.

[7] Cf. Leo XIII, Const. *Romanos Pontifices*, 8 maii 1881: ASS 13 (1880-81), p. 483. Pius XII, Alloc. *Annus sacer*, 8 dec. 1950: AAS 43 (1951), p. 28 s.

[8] Cf. Pius XII, Alloc. l. c. p. 28. Pius XII, Const. apost. *Sedes Sapientiae*, 31 maii 1956: AAS 48 (1956), p. 355. Paulus VI, Alloc. *Magno gaudio*, 23 maii 1964: AAS 56 (1964), pp. 570-571.

[9] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Mystici Corporis*, 29 iun. 1943: AAS 35 (1943), p. 214 s.

Finalment, posa en un relleu particular l'elevació del Regne de Déu per damunt de totes les coses de la terra i les seves grans exigències; demostra també a tothom la immensa grandesa del Crist gloriós i el poder infinit de l'Esperit Sant que obra meravelles dins l'Església.

Així, doncs, l'estat, l'essència del qual és la professió dels consells evangèlics, encara que no pertanyi a l'estructura jeràrquica de l'Església, afecta, amb tot, indiscutiblement la seva vida i la seva santedat.

45. (*Sota l'autoritat de l'Església*). Essent el deure de la jerarquia eclesiàstica pasturar el poble de Déu i portar-lo als millors pasturatges (cf. Ez 34,14), pertoca a ella de dirigir sàviament amb les seves lleis la pràctica dels consells evangèlics, amb els quals és ajudada d'una manera singular la perfecció de la caritat envers Déu i el proïsme.[6] És també la jerarquia qui, seguint dòcilment els impulsos de l'Esperit Sant, acull les Regles proposades per homes i dones il·lustres, i després d'ordenades les aprova autènticament. Amb la seva alta vigilància i protecció ajuda els instituts que s'erigeixen arreu per a l'edificació del cos de Crist, perquè creixin i floreixin segons l'esperit dels fundadors.

Per tal, però, de respondre millor les necessitats de tot el ramat del Senyor, el Summe Pontífex, per raó del seu primat sobre tota l'Església i amb vista a la utilitat comuna, pot eximir de la jurisdicció dels ordinaris de lloc i sotmetre a la seva sola autoritat qualsevol institut de perfecció i cada un dels seus membres.[7] Així mateix poden ser deixats o confiats a les respectives autoritats patriarcals. Els membres d'aquests Instituts, en el compliment dels propis deures envers l'Església segons la forma peculiar de vida de l'Institut, han de prestar als bisbes la reverència i l'obediència prescrites per les lleis canòniques, per raó de l'autoritat pastoral que tenen sobre les Esglésies particulars i per la necessària unitat i concòrdia en el treball apostòlic.[8]

L'Església no solament eleva amb la seva sanció la professió religiosa a la dignitat d'estat canònic, sinó que també la presenta amb la seva acció litúrgica com un estat consagrat a Déu. En efecte, amb l'autoritat que Déu li ha donat rep els vots dels professos, amb la seva oració pública els obté els auxilis i la gràcia divina, els confia a Déu tot invocant sobre ells les benediccions espirituals, associa la seva oblació al sacrifici eucarístic.

46. (*Grandesa de la consagració religiosa*). Que els religiosos posin tot l'interès a fer que, per mitjà d'ells, l'Església mostri cada vegada més perfectament, a creients i no creients, el Crist, ja sigui contemplant dalt la muntanya, ja sigui anunciant el Regne de Déu a les multituds, o guarint malalts i dèbils i convertint els pecadors a una vida millor, o beneint els infants i fent bé a tothom, i sempre obedient a la voluntat del Pare que el va enviar.[9]

Omnes tandem perspectum habeant, consiliorum evangelicorum professionem, quamvis renuntiationem secumferat bonorum quae indubie magni aestimanda veniunt, tamen personae humanae vero profectui non obstare, sed natura sua ei summopere prodesse. Consilia enim, secundum cuiusquam personalem vocationem voluntarie suscepta, ad cordis purificationem et spiritualem libertatem non parum conferunt, fervorem caritatis iugiter excitant et praesertim ad genus vitae virginalis ac pauperis, quod sibi elegit Christus dominus, quodque mater eius virgo amplexa est, hominem christianum magis conformare valent, ut exemplo tot sanctorum fundatorum comprobatur. Nec quisquam aestimet religiosos consecratione sua aut ab hominibus alienos aut inutiles in civitate terrestri fieri. Nam etsi quandoque coaetaneis suis non directe adsistunt, profundiore tamen modo eos in visceribus Christi praesentes habent atque cum eis spiritualiter cooperantur, ut aedificatio terrenae civitatis semper in Domino fundetur ad ipsumque dirigatur, ne forte in vanum laboraverint qui aedificant eam.[10]

Idcirco denique sacra synodus confirmat et laudat viros ac mulieres, fratres ac sorores, qui in monasteriis, vel in scholis et nosocomiis, vel in missionibus, constanti et humili fidelitate in praedicta consecratione sponsam Christi condecorant, omnibusque hominibus generosa ac diversissima servitia praestant.

47. Unusquisque autem ad professionem consiliorum vocatus sedulo curet, ut in quam vocationem a Deo vocatus est, in ea permaneat atque magis excellat, ad uberiorem ecclesiae sanctitatem, ad maiorem gloriam unius et indivisae Trinitatis, quae in Christo et per Christum est omnis sanctitatis fons et origo.

Cap. VII. De indole eschatologica ecclesiae peregrinantis eiusque unione cum ecclesia coelesti

48. Ecclesia, ad quam in Christo Iesu vocamur omnes et in qua per gratiam Dei sanctitatem acquirimus, nonnisi in gloria coelesti consummabitur, quando adveniet tempus restitutionis omnium (cf. Ac 3, 21) atque cum genere humano universus quoque mundus, qui intime cum homine coniungitur et per eum ad finem suum accedit, perfecte in Christo instaurabitur (cf. Eph 1, 10; Col 1, 20; 2 Pt 3, 10-13).

Christus quidem exaltatus a terra omnes traxit ad seipsum (cf. Io 12, 32 gr.); resurgens ex mortuis (cf. Rm 6, 9) Spiritum suum vivificantem in discipulos immisit et per eum corpus suum quod est ecclesia ut universale salutis sacramentum constituit; sedens ad dexteram Patris continuo operatur in mundo ut homines ad ecclesiam perducat arctiusque per eam sibi coniungat ac proprio corpore et sanguine illos nutriendo gloriosae vitae suae faciat esse participes. Restitutio ergo quam promissam exspectamus, iam incepit in Christo, provehitur in missione Spiritus sancti et per

---

[10] Cf. Pius XII, Alloc. *Annus sacer*, l. c., p. 30. Alloc. *Sous la maternelle protection*, 9 dec. 1957: AAS 50 (1958), p. 39 s.

Que tots, en fi, tinguin ben present que la professió dels consells evangèlics, encara que comporta la renúncia d'uns béns que sens dubte són molt d'estimar, no s'oposa al veritable desenvolupament de la persona humana, sinó que per la seva mateixa naturalesa l'afavoreix en gran manera. Perquè els consells evangèlics, abraçats voluntàriament d'acord amb la vocació personal de cada u, ajuden no pas poc a la purificació del cor i a la llibertat d'esperit, estimulen contínuament el fervor de la caritat i sobretot, com ho demostra l'exemple de tants sants fundadors, tenen la virtut de conformar més el cristià a l'estil de vida virginal i pobra que Crist el Senyor va escollir per a ell mateix i que la seva Mare verge va abraçar. I que no pensi ningú que els religiosos, per llur consagració, es desentenen de la humanitat o es fan inútils a la ciutat terrenal. Perquè, encara que a vegades no es palpi llur presència explícita enmig dels seus coetanis, tanmateix els tenen presents d'una manera més íntima en les entranyes de Crist i cooperen amb ells espiritualment a fi que la construcció de la ciutat terrena es fonamenti sempre en el Senyor i a ell vagi encaminada, no fos que treballin inútilment els constructors.[10]

Per això, finalment, aquest sagrat Sínode confirma i lloa aquells homes i dones, germans i germanes, que als monestirs, a les escoles i als hospitals, o a les missions, honoren l'Esposa de Crist amb la constant i humil fidelitat a l'esmentada consagració, i presten generosament a tothom els serveis més variats.

47. (*Exhortació a la perseverança*). Que cadascun dels cridats a professar els consells tingui un gran delit de perseverar i d'excel·lir en la vocació a què Déu l'ha cridat, a fi que augmenti la santedat de l'Església i sigui donada la més gran glòria a la Trinitat una i indivisa, la qual, en Crist i per Crist, és la font i l'origen de tota santedat.

Cap. VII. Caràcter escatològic de l'Església pelegrina i la seva unió amb l'Església del cel

48. (*Caràcter escatològic de la nostra vocació*). L'Església a la qual tots som cridats en Jesucrist i en la qual, per la gràcia de Déu, arribem a la santedat, tan sols atenyerà la seva plena perfecció a la glòria del cel, quan arribi el temps de la restauració universal (Ac 3,21) i, juntament amb el gènere humà, serà també perfectament renovat en Crist tot l'univers, el qual es troba íntimament unit amb l'home i per ell ateny el seu fi (cf. Ef 1,10; Col 1,20; 2Pe 3,10-13).

Crist, un cop enlairat de terra, atragué tothom cap a ell (cf. Jn 12,32 gr.); ressuscitat d'entre els morts (cf. Rm 6,9), va enviar el seu Esperit vivificador sobre els deixebles i per ell va constituir el seu cos que és l'Església com a sagrament universal de salvació; assegut a la dreta del Pare, actua incessantment en el món a fi de portar els homes a l'Església i per ella unir-los més estretament i, nodrint-los amb el seu propi cos i sang, fer-los participants de la seva vida gloriosa. Així, doncs, la restauració promesa que esperem ja va començar amb Crist, és portada endavant amb la vinguda de l'Esperit Sant ∇

eum pergit in ecclesia in qua per fidem de sensu quoque vitae nostrae temporalis edocemur, dum opus a Patre nobis in mundo commissum cum spe futurorum bonorum ad finem perducimus et salutem nostram operamur (cf. Ph 2, 12).

Iam ergo fines saeculorum ad nos pervenerunt (cf. 1 Cor 10, 11) et renovatio mundi irrevocabiliter est constituta atque in hoc saeculo reali quodam modo anticipatur: etenim ecclesia iam in terris vera sanctitate licet imperfecta insignitur. Donec tamen fuerint novi coeli et nova terra, in quibus iustitia habitat (cf. 2 Pt 3, 13), ecclesia peregrinans, in suis sacramentis et institutionibus, quae ad hoc aevum pertinent, portat figuram huius saeculi quae praeterit et ipsa inter creaturas degit quae ingemiscunt et parturiunt usque adhuc et exspectant revelationem filiorum Dei (cf. Rm 8, 19-22). Coniuncti ergo Christo in ecclesia et signati Spiritu sancto „qui est pignus hereditatis nostrae" (Eph 1, 14), vere filii Dei nominamur et sumus (cf. 1 Io 3, 1), sed nondum apparuimus cum Christo in gloria (cf. Col 3, 4), in qua similes Deo erimus, quoniam videbimus eum sicut est (cf. 1 Io 3, 2). Itaque „dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino" (2 Cor 5, 6) et primitias Spiritus habentes intra nos gemimus (cf. Rm 8, 23) et cupimus esse cum Christo (cf. Ph 1, 23). Eadem autem caritate urgemur ut magis vivamus ei, qui pro nobis mortuus est et resurrexit (cf. 2 Cor 5, 15). Contendimus ergo in omnibus placere Domino (cf. 2 Cor 5, 9) et induimus armaturam Dei, ut possimus stare adversus insidias diaboli et resistere in die malo (cf. Eph 6, 11-13). Cum vero nesciamus diem neque horam, monente Domino, constanter vigilemus oportet ut, expleto unico terrestris nostrae vitae cursu (cf. Heb. 9, 27), cum ipso ad nuptias intrare et cum benedictis connumerari mereamur (cf. Mt 25, 31-46), neque sicut servi mali et pigri (cf. Mt 25, 26) iubeamur discedere in ignem aeternum (cf. Mt 25, 41), in tenebras exteriores ubi „erit fletus et stridor dentium" (Mt 22, 13 et 25, 30). Etenim, antequam cum Christo glorioso regnemus, omnes nos manifestabimur „ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit sive bonum sive malum" (2 Cor 5, 10) et in fine mundi „procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitae, qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii" (Io 5, 29; cf. Mt 25, 46). Existimantes proinde quod „non sunt condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis" (Rm 8, 18; cf. 2 Tm 2, 11-12), fortes in fide exspectamus „beatam spem et adventum gloriae magni Dei et salvatoris nostri Iesu Christi" (Tt 2, 13), „qui reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae" (Ph 3, 21) et qui veniet „glorificari in sanctis suis et admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt" (2 Th 1, 10).

49. Donec ergo Dominus venerit in maiestate sua et omnes angeli cum eo (cf. Mt 25, 31) et, destructa morte, illi subiecta fuerint omnia (cf. 1 Cor 15, 26-27), alii e discipulis eius in terris peregrinantur, alii hac vita functi purificantur, alii vero glorificantur intuentes „clare ipsum Deum trinum et unum, sicuti est";[1] omnes tamen, gradu quidem modoque diverso, in

[1] Conc Flor., *Decretum pro Graecis:* D 693 (1305).

i continua per ell en l'Església, en la qual per la fe som instruïts també sobre el sentit de la nostra vida temporal, mentre amb l'esperança dels béns futurs portem a terme l'obra que el Pare ens ha confiat en el món i realitzem la nostra salvació (cf. Fl 2,12).

En nosaltres, doncs, els segles s'encaminen ja al seu terme (cf. 1Co 10,11), i el renovellament del món està irrevocablement decretat i en realitat comença a realitzar-se d'alguna manera en aquest món, pel fet que l'Església ja en aquesta terra es troba revestida d'una santedat autèntica, bé que imperfecta. Mentre, però, no hi hagi un cel nou i una terra nova on regnarà la justícia (cf. 2Pe 3,13), l'Església pelegrina, en els seus sagraments i les institucions, que pertanyen al temps present, porta la figura d'aquest món que passa i viu enmig de la creació que fins ara gemega i sofreix dolors de part i espera la revelació dels fills de Déu (cf. Rm 8,19-22).

Units, doncs, a Crist en l'Església i segellats amb l'Esperit Sant, «que és la penyora de la nostra heretat» (Ef 1,14), som anomenats fills de Déu, i, de fet, ho som (cf. 1Jn 3,1), però encara no hem estat manifestats amb Crist en plena glòria (cf. Col 3,4), en la qual serem semblants a Déu perquè el veurem tal com és (cf. 1Jn 3,2). Per tant, «mentre vivim com a emigrats en el cos, ens trobem lluny del Senyor» (2Co 5,6), i per bé que tenim les primícies de l'Esperit, gemeguem en nosaltres mateixos (cf. Rm 8,23) i anhelem d'estar amb Crist (cf. Fl 1,23). La mateixa caritat ens esperona a viure més i més per aquell qui morí i ressuscità per nosaltres (cf. 2Co 5,15). Per això ens esforcem per ser-li plaents en tot (cf. 2Co 5,9) i anem revestits de l'armadura de Déu per poder resistir contra les insídies del diable i aguantar ferms al dia dolent (cf. Ef 6,11-13). I com que no sabem el dia ni l'hora, cal que vetllem constantment, conforme a l'advertiment del Senyor, perquè un cop acabada l'única vida terrenal que tenim (cf. He 9,27), meresquem entrar amb ell a les noces i ser comptats entre els elegits (cf. Mt 25,31-46), i no pas, com a servents dolents i peresosos (cf. Mt 25,26), ser llançats al foc etern (cf. Mt 25,41), a fora, a les tenebres, on hi haurà els plors i el cruixit de dents (cf. Mt 22,13 i 25, 30). En efecte, abans de regnar amb el Crist gloriós, «tots nosaltres hem de comparèixer davant el tribunal del Crist, on cadascú ha de rebre el que li correspongui segons el bé o el mal que haurà obrat en aquesta vida» (2Co 5,10); i a la fi del món «sortiran els qui hauran fet el bé, per a ressuscitar a la vida, i els qui hauran obrat el mal, per a ressuscitar condemnats» (Jn 5,29; cf. Mt 25,46). Tenint, doncs, per cert que «els sofriments del món present no són res comparats amb la glòria que s'ha de revelar en nosaltres» (Rm 8,18; cf. 2Tm 2,11-12), plens de fe esperem «que es compleixi la benaurada esperança, que es manifesti la glòria del gran Déu i salvador nostre Jesucrist» (Tt 2,13), «el qual transformarà el nostre pobre cos i el configurarà al seu cos gloriós» (Fl 3,21) i vindrà «per ser glorificat enmig dels seus sants i per ser honorat enmig de tots els qui hauran cregut» (2Te 1,10).

49. (*Comunió de l'Església del cel amb l'Església pelegrina*). Així, doncs, fins que el Senyor vingui amb la seva glòria, acompanyat de tots els àngels (cf. Mt 25,31), i, destruïda la mort, totes les coses li siguin sotmeses (cf. 1Co 15,26-27), alguns d'entre els seus deixebles pelegrinen a la terra, altres, després de morts, són purificats, i uns altres són glorificats: contemplen «clarament el mateix Déu tri i u, tal com és»;[1] tots, però, encara que en graus diversos i formes diferents, ∇

eadem Dei et proximi caritate communicamus et eundem hymnum gloriae Deo nostro canimus. Universi enim qui Christi sunt, Spiritum eius habentes, in unam ecclesiam coalescunt et invicem cohaerent in ipso (cf. Eph 4, 16). Viatorum igitur unio cum fratribus qui in pace Christi dormierunt, minime intermittitur, immo secundum perennem ecclesiae fidem, spiritualium bonorum communicatione roboratur.[2] Ex eo enim quod coelites intimius cum Christo uniuntur, totam ecclesiam in sanctitatem firmius consolidant, cultum, quem ipsa hic in terris Deo exhibet, nobilitant ac multipliciter ad ampliorem eius aedificationem contribuunt (cf. 1 Cor 12, 12-27).[3] Nam in patriam recepti et praesentes ad dominum (cf. 2 Cor 5, 8), per ipsum, cum ipso et in ipso non desinunt apud Patrem pro nobis intercedere,[4] exhibentes merita quae per unum mediatorem Dei et hominum, Christum Iesum (cf. 1 Tm 2, 5) in terris sunt adepti, domino in omnibus servientes et adimplentes ea quae desunt passionum Christi in carne sua pro corpore eius quod est ecclesia (cf. Col 1, 24).[5] Eorum proinde fraterna sollicitudine infirmitas nostra plurimum iuvatur.

50. Hanc communionem totius Iesu Christi mystici corporis apprime agnoscens, ecclesia viatorum inde a primaevis christianae religionis temporibus, defunctorum memoriam magna cum pietate excoluit[6] et, quia „sancta et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur" (2 Mc 12, 46), etiam suffragia pro illis obtulit. Apostolos autem et martyres Christi, qui sui sanguinis effusione supremum fidei et caritatis testimonium dederant, in Christo arctius nobis coniunctos esse ecclesia semper credidit, eos simul cum beata virgine Maria et sanctis angelis peculiari affectu venerata est,[7] eorumque intercessionis auxilium pie imploravit. Quibus mox adnumerati sunt alii quoque qui Christi virginitatem et paupertatem pressius erant imitati[8] et tandem ceteri quos praeclarum virtutum christianarum exercitium[9] ac divina charismata piae fidelium devotioni et imitationi commendabant.[10]

---

[2] Praeter documenta antiquiora contra quamlibet formam evocationis spirituum inde ab Alexandro IV (27 sept. 1258), cf. encycl. S. S. C. S. Officii, *De magnetismi abusu*, 4 aug. 1856: ASS (1865), pp. 177-178, D 1653-1654 (2823-2825); responsionem S. S. C. S. Officii, 24 apr. 1917: AAS 9 (1917), p. 268: D 2182 (3642).

[3] Videatur synthetica expositio huius doctrinae paulinae in: Pius XII, Litt. encycl. *Mystici Corporis:* AAS 35 (1943), p. 200 et passim.

[4] Cf., v. g., Augustinus, *Enarr. in Ps.* 85, 24: PL 37, 1099. Hieronymus, *Liber contra Vigilantium*, 6: PL 23, 344. Thomas, *In 4m Sent.*, d. 45, q. 3, a. 2. Bonaventura, *In 4m Sent.*, d. 45, a. 3, q. 2; etc.

[5] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Mystici Corporis:* AAS 35 (1943), p. 245.

[6] Cf. Plurimae inscriptiones in catacumbis romanis.

[7] Cf. Gelasius I, Decretalis *De libris recipiendis*, 3: PL 59, 160: D 165 (353).

[8] Cf. Methodius, *Symposion*, VII, 3: GCS (Bonwetsch), p. 74.

[9] Cf. Benedictus XV, *Decretum approbationis virtutum in Causa beatificationis et canonizationis Servi Dei Ionnis Nepomuceni Neumann:* AAS 14 (1922), p. 23; plures allocutiones Pii XI de sanctis: *Inviti all'eroismo*, in *Discorsi e Radiomessaggi*, tt. I-II, 1941-1942, passim; Pius XII, *Discorsi e Radiomessaggi*, t. X, 1949, 37-43.

[10] Cf. Pius XII, litt. encycl. *Mediator Dei:* AAS 39 (1947), p. 581.

ens comuniquem en la mateixa caritat envers Déu i envers el proïsme i cantem al nostre Déu un mateix himne de glòria. Perquè tots els qui són de Crist, que tenen el seu Esperit, formen una sola Església i estan els uns als altres estretament units en ell (cf. Ef 4,16). Així, doncs, la unió dels qui encara són en aquest món amb els germans que s'han adormit en la pau de Crist no és de cap manera interrompuda; al contrari, segons la fe constant de l'Església, s'enforteix amb la comunicació dels béns espirituals.[2] Perquè, pel fet que els benaurats estan més íntimament units a Crist, consoliden tota l'Església en la santedat amb més eficàcia, ennobleixen el culte que ella, aquí a la terra, dóna a Déu i contribueixen de moltes maneres a la seva més extensa edificació (cf. 1Co 12,12-27).[3] En efecte, com que han estat rebuts ja a la pàtria i viuen a la presència del Senyor (cf. 2Co 5,8), per ell, amb ell i en ell no paren d'intercedir per nosaltres prop del Pare,[4] tot presentant els mèrits que gràcies a l'únic Mitjancer de Déu i els homes, Jesucrist (cf. 1Tm 2,5), van guanyar aquí a la terra servint en tot el Senyor i completant en la pròpia carn allò que manca als sofriments de Crist pel bé del seu cos que és l'Església (cf. Col 1,24).[5] Llur sol·licitud de germans ajuda molt la nostra feblesa.

50. (*Relacions de l'Església pelegrina amb l'Església del cel*). L'Església dels qui són en camí tingué des dels primers temps del cristianisme un perfecte coneixement d'aquesta comunió de tot el cos místic de Jesucrist, i per això va fomentar amb una gran pietat el record dels difunts[6] i va oferir sufragis per ells, «convençuda que pregar pels difunts perquè els siguin perdonats els pecats és cosa santa i religiosa» (2Ma 12,46). Quant als Apòstols i als màrtirs de Crist que amb l'efusió de la sang havien fet la més gran afirmació de fe i d'amor, l'Església sempre ha cregut que ens estan estretament units en el Crist, els ha venerats amb un afecte especial juntament amb la benaurada Verge Maria i els sants àngels[7] i ha implorat piadosament l'auxili de llur intercessió. A ells aviat es van afegir també aquells altres que havien imitat més perfectament la virginitat i la pobresa de Crist,[8] i finalment la resta dels qui l'exercici heroic de les virtuts cristianes[9] i els carismes divins feien recomanables a la piadosa veneració i a la imitació dels fidels.[10]

Dum enim illorum conspicimus vitam qui Christum fideliter sunt secuti, nova ratione ad futuram civitatem inquirendam (cf. Heb 13, 14 et 11, 10) incitamur simulque tutissimam edocemur viam qua inter mundanas varietates, secundum statum ac condicionem unicuique propriam, ad perfectam cum Christo unionem seu sanctitatem pervenire poterimus.[11] In vita eorum qui, humanitatis nostrae consortes, ad imaginem tamen Christi perfectius transformantur (cf. 2 Cor 3, 18), Deus praesentiam vultumque suum hominibus vivide manifestat. In eis ipse nos alloquitur, signumque nobis praebet regni sui,[12] ad quod tantam habentes impositam nubem testium (cf. Heb 12, 1), talemque contestationem veritatis evangelii, potenter attrahimur. Nec tamen solius exempli titulo coelitum memoriam colimus, sed magis adhuc ut totius ecclesiae unio in Spiritu roboretur per fraternae caritatis exercitium (cf. Eph 4, 1-6). Nam sicut christiana inter viatores communio propinquius nos ad Christum adducit, ita consortium cum sanctis nos Christo coniungit, a quo tamquam a fonte et capite omnis gratia et ipsius populi Dei vita promanat.[13] Summopere ergo decet ut hos Iesu Christi amicos et coheredes, fratres quoque nostros et benefactores eximios diligamus, debitas pro ipsis Deo rependamus gratias,[14] „suppliciter eos invocemus et ob beneficia impetranda a Deo per Filium eius Iesum Christum, dominum nostrum, qui solus noster redemptor et salvator est, ad eorum orationes, opem auxiliumque confugiamus".[15] Omne enim genuinum amoris testimonium coelitibus a nobis exhibitum, suapte natura tendit ac terminatur ad Christum qui est „corona sanctorum omnium"[16] et per ipsum ad Deum qui est mirabilis in sanctis suis et in ipsis magnificatur.[17]

Nobilissima vero ratione unio nostra cum ecclesia coelesti actuatur, cum, praesertim in sacra liturgia, in qua virtus Spiritus sancti per signa sacramentalia super nos agit, divinae maiestatis laudem socia exsultatione concelebramus,[18] et universi, in sanguine Christi ex omni tribu et lingua et populo et natione redempti (cf. Ap 5, 9) atque in unam ecclesiam congregati, uno cantico laudis Deum unum et trinum magnificamus. Eucharisticum ergo sacrificium celebrantes cultui ecclesiae coelestis vel maxime iungimur communicantes et memoriam venerantes in primis gloriosae

---

11 Cf. Heb 13, 7; Ecli capp. 44-50; Heb 11, 3-40. Cf. etiam Pius XII, Litt. encycl. *Mediator Dei:* AAS 39 (1947), pp. 582-583.

12 Cf. conc. Vat. I, Const. dogm. De fide catholica, *Dei Filius*, cap. 3: D 1794 (3013).

13 Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Mystici Corporis:* AAS 35 (1943), p. 216.

14 Quod gratitudinem erga ipsos sanctos, cf. E. Diehl, *Inscriptiones latinae christianae veteres*, I, Berolini, 1925, nn. 2008, 2382 et passim.

15 Conc. Trid., decr. *De invocatione . . . Sanctorum:* D 984 (1821).

16 *Breviarium romanum*, Invitatorium in festo sanctorum omnium.

17 Cf. v. g., 2 Th 1, 10.

18 Conc. Vat. II, Const. De sacra liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, cap. 5, n. 104. AAS 56 (1964), pp. 125-126 (v. supra pp. 264-265).

Efectivament, quan mirem la vida d'aquells qui van seguir fidelment el Crist, uns nous motius ens impulsen a buscar la ciutat futura (cf. He 13,14 i 11,10) i al mateix temps aprenem el camí més segur enmig de les vicissituds d'aquest món per a arribar a la perfecta unió amb Crist, és a dir, la santedat, segons el propi estat i la condició de cada u.[11] En la vida d'aquells qui han participat de la nostra natura humana però s'han transformat amb més perfecció en la imatge de Crist (cf. 2Co 3,18), Déu manifesta d'una manera viva als homes la seva presència i la seva faç. En ells ell mateix ens parla i ens ofereix un senyal d'aquest Regne seu[12] vers el qual som poderosament atrets, envoltats d'un núvol tan gran de testimonis (cf. He 12,1) i d'una tal afirmació de la veritat de l'Evangeli.

Però no és per raó solament de llur exemple que venerem la memòria dels sants del cel, sinó encara més perquè la unió de tota l'Església en l'Esperit es vegi enfortida per l'exercici de l'amor fratern (cf. Ef 4,1-6). Perquè així com la comunió cristiana entre els qui fan camí ens duu més a prop de Crist, així la comunió amb els sants ens uneix amb Crist, del qual brolla, com de la font i del cap, tota la gràcia i la vida del mateix poble de Déu.[13] És, doncs, ben just que estimem aquests amics i cohereus de Jesucrist, germans nostres i benefactors insignes, i que, per ells, donem a Déu totes les gràcies que es mereix;[14] «que els invoquem humilment i acudim a les seves oracions i al seu socors per aconseguir de Déu beneficis per mitjà del seu Fill Jesucrist, nostre Senyor, com a únic Redemptor i Salvador que és de nosaltres».[15] En efecte, tota manifestació genuïna del nostre amor envers els habitants del cel s'adreça, per la seva mateixa natura, i té per terme Crist, que és «corona de tots els sants»,[16] i, per ell, Déu, que és admirable en els seus sants i és glorificat en ells.[17]

Aquesta nostra unió amb l'Església celestial es realitza d'una manera nobilíssima quan, principalment en la sagrada litúrgia, en la qual la virtut de l'Esperit Sant obra damunt nostre per mitjà dels signes sacramentals, celebrem la lloança de la Majestat divina compartint una mateixa joia,[18] i rescatats amb la sang de Crist d'entre tota tribu, llengua, poble i nació (cf. Ap 5,9) i aplegats en una sola Església, glorifiquem amb un mateix cant de lloança el Déu u i tri. Així, en celebrar el sacrifici eucarístic té lloc la nostra més gran unió amb el culte de l'Església celestial, quan, units en una mateixa comunió, venerem la memòria en primer lloc de la gloriosa ∇

semper virginis Mariae, sed et beati Ioseph et beatorum apostolorum et martyrum et omnium sanctorum.[19]

51. Quam venerabilem maiorum nostrorum fidem circa vitale consortium cum fratribus qui in gloria coelesti sunt vel adhuc post mortem purificantur, magna cum pietate haec sacrosancta synodus recipit et decreta sacrorum conciliorum Nicaeni II,[20] Florentini[21] et Tridentini[22] rursus proponit. Simul autem pro pastorali sua sollicitudine omnes ad quos spectat hortatur, ut si qui abusus, excessus vel defectus hic illicve irrepserint, eos arcere aut corrigere satagant ac omnia ad pleniorem Christi et Dei laudem instaurent. Doceant ergo fideles authenticum sanctorum cultum non tam in actuum exteriorum multiplicitate quam potius in intensitate amoris nostri actuosi consistere, quo, ad maius nostrum et ecclesiae bonum, sanctorum quaerimus „et conversatione exemplum et communione consortium, et intercessione subsidium".[23] Ex altera vero parte instruant fideles nostram cum coelitibus conversationem, dummodo haec in pleniore fidei luce concipiatur, nequaquam extenuare latreuticum cultum, Deo Patri per Christum in Spiritu tributum, sed illum e contra impensius ditare.[24]

Nam omnes qui filii Dei sumus et unam familiam in Christo constituimus (cf. Heb 3, 6), dum in mutua caritate et una sanctissimae Trinitatis laude invicem communicamus, intimae ecclesiae vocationi correspondemus et consummatae gloriae liturgiam praegustando participamus.[25] Quando enim Christus apparebit et gloriosa mortuorum resurrectio erit, claritas Dei illuminabit coelestem civitatem et eius lucerna erit agnus (cf. Ap 21, 23). Tunc tota ecclesia sanctorum in summa caritatis beatitudine adorabit Deum et „agnum qui occisus est" (Ap 5, 12), una voce proclamans: „Sedenti in throno et agno: benedictio et honor et gloria, et potestas in saecula saeculorum" (Ap 5, 13).

Cap. VIII. De beata Maria virgine deipara in mysterio Christi et ecclesiae

I. Prooemium

52. Benignissimus et sapientissimus Deus, mundi redemptionem complere volens, „ubi venit plenitudo temporis, misit Filium suum

---

[19] Cf. *Missale romanum*, canon missae.

[20] Cf. conc. Nic. II, act. VII: D 302 (600).

[21] Cf. conc. Flor., *Decretum pro Graecis:* D 693 (1304).

[22] Cf. conc. Trid., Decr. *de invocatione, veneratione et reliquiis Sanctorum et sacris imaginibus*: D 984-988 (1821-1824); Decr. *de Purgatorio*: D 983 (1820); Decr. *de iustificatione*, can. 30: D 840 (1580).

[23] *Missale romanum*, e praefatione de sanctis, dioecesibus Galliae concessa.

[24] Cf. Petrus Canisius, *Catechismus Maior seu Summa Doctrinae christianae*, cap. III (ed. crit. F. Streicher), Pars I, 15-16, n. 44 et pp. 100-101, n. 49.

[25] Cf. conc. Vat. II, Const. De sacra liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, cap. 1, n. 8: AAS 56 (1964), p. 401 (v. supra pp. 234-235).

sempre verge Maria, i també la de sant Josep, el seu espòs, la dels sants apòstols i màrtirs i la de tots els sants.[19]

51. (*Disposicions pastorals*). Aquest sagrat Sínode acull amb gran devoció aquesta fe tan venerable dels nostres avantpassats pel que fa a la unió vital amb els germans que són a la glòria del cel o encara es purifiquen després de la mort, i manté els decrets dels sagrats concilis Nicè II,[20] Florentí[21] i Tridentí.[22] Al mateix temps, portat per la seva sol·licitud pastoral, exhorta tots aquells a qui pertoca que mirin de treure o corregir els abusos, excessos o defectes que aquí o allà s'hagin pogut introduir i ho restableixin tot conforme a la més perfecta lloança de Crist i de Déu. Que ensenyin, doncs, als fidels que el veritable culte dels sants no consisteix tant en la multiplicitat dels actes externs com en la intensitat del nostre amor actiu, amb el qual, per al més gran bé nostre i de l'Església, busquem en els sants «l'exemple de la seva vida, l'escalf de la seva amistat i l'ajuda de la seva intercessió».[23] Per altra part, però, que expliquin als fidels que la nostra intimitat amb els sants del cel, mentre es comprengui a la plena llum de la fe, no afebleix de cap manera el culte d'adoració que donem a Déu Pare per mitjà de Jesucrist en l'Esperit Sant, sinó que encara el fa més ric i més intens.[24]

En efecte, tots els qui som fills de Déu i formem una sola família en Crist (cf. He 3,6), en unir-nos en un mateix amor mutu i en una mateixa lloança a la Santíssima Trinitat, corresponem a la profunda vocació de l'Església i en un tast anticipat participem de la litúrgia de la glòria eterna.[25] Perquè quan Crist apareixerà i tindrà lloc la resurrecció gloriosa dels morts, l'esclat de Déu il·luminarà la ciutat celestial i l'Anyell serà el seu gresol (cf. Ap 21,24). Llavors tota l'Església dels sants, arribats a l'extrem de la felicitat en l'amor, adorarà Déu i «l'Anyell que ha estat degollat» (Ap 5,12), tot clamant a una sola veu: «Al qui seu al tron i a l'Anyell siguin donats la lloança, l'honor, la glòria i el poder pels segles dels segles» (Ap 5,13-14).

Cap. VIII. La benaurada Verge Maria, Mare de Déu, en el misteri de Crist i de l'Església

I. Proemi

52. (*Maria en el misteri de Crist*). Déu infinitament benigne i savi, volent dur a terme la redempció del món, «quan va arribar la plenitud del temps, envià el seu Fill, ∇

factum ex muliere, ... ut adoptionem filiorum reciperemus" (Gal 4, 4-5). „Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de coelis, et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine".[1] Quod salutis divinum mysterium nobis revelatur et continuatur in ecclesia, quam Dominus ut corpus suum constituit, et in qua fideles Christo capiti adhaerentes atque cum omnibus sanctis eius communicantes, memoriam etiam venerentur oportet „in primis gloriosae semper virginis Mariae, genitricis Dei et domini nostri Iesu Christi".[2]

53. Virgo enim Maria, quae angelo nuntiante verbum Dei corde et corpore suscepit et vitam mundo protulit, ut vera mater Dei ac redemptoris agnoscitur et honoratur. Intuitu meritorum Filii sui sublimiore modo redempta eique arcto et indissolubili vinculo unita, hoc summo munere ac dignitate ditatur ut sit genitrix Dei Filii, ideoque praedilecta filia Patris necnon sacrarium Spiritus sancti quo eximiae gratiae dono omnibus aliis creaturis, coelestibus et terrestribus, longe antecellit. Simul autem cum omnibus hominibus salvandis in stirpe Adam invenitur coniuncta, immo „plane mater membrorum (Christi), ... quia cooperata est caritate ut fideles in ecclesia nascerentur, quae illius capitis membra sunt".[3] Quapropter etiam ut supereminens prorsusque singulare membrum ecclesiae necnon eius in fide et caritate typus et exemplar spectatissimum salutatur eamque catholica ecclesia, a Spiritu sancto edocta, filialis pietatis affectu tamquam matrem amantissimam prosequitur.

54. Ideo sacrosancta synodus, doctrinam de ecclesia, in qua divinus redemptor salutem operatur, exponens, illustrare sedulo intendit tum munus beatae Virgines in mysterio incarnati Verbi et corporis mystici, tum hominum redemptorum officia erga Deiparam, matrem Christi et matrem hominum, maxime fidelium, quin tamen in animo habeat completam de Maria proponere doctrinam, atque quaestiones labore theologorum nondum ad plenam lucem perductas dirimere. Servantur itaque in suo iure sententiae, quae in scholis catholicis libere proponuntur de illa, quae in sancta ecclesia locum occupat post Christum altissimum nobisque maxime propinquum.[4]

II. De munere b. Virginis in oeconomia salutis

55. Sacrae litterae veteris novique testamenti et veneranda traditio munus matris salvatoris in salutis oeconomia modo magis magisque dilucido ostendunt et veluti conspiciendum proponunt. Libri quidem veteris testamenti historiam salutis, qua Christi in mundum adventus lento gradu praeparatur, describunt. Quae primaeva documenta, qualiter in

---

[1] Symbolum Constantinopolitanum: Msi 3, 566 Cf. conc. Eph., ib. 4, 1130 (necnon ib. 2, 665 et 4, 1071); conc. Chalc., ib. 7, 111-116; conc. Constantinop. II, ib. 9, 375-396; *Missale romanum*, e credo.

[2] *Missale romanum*, e canone.

[3] Augustinus, *De S. Virginitate*, 6: PL 40, 399.

[4] Cf. Paulus VI, Allocutio in concilio, die 4 dec. 1963: AAS 56 (1964), p. 37.

nascut d'una dona,... perquè rebéssim la condició de fills» (Ga 4,4-5), «el qual per nosaltres, els homes, i per la nostra salvació, davallà del cel i, per obra de l'Esperit Sant, s'encarnà de la Verge Maria».[1] Aquest diví misteri de salvació ens és revelat i va prolongant-se en l'Església, que el Senyor va instituir perquè fos el seu cos, i en la qual els fidels, adherits a Crist com a cap i units en una mateixa comunió amb tots els seus sants, també cal que venerin la memòria «en primer lloc de la gloriosa sempre Verge Maria, Mare de Déu i de nostre Senyor Jesucrist».[2]

53. (*Maria i l'Església*). En efecte, la Verge Maria, que en l'anunciació de l'àngel acollí el Verb de Déu en el cor i en el cos i així féu present la Vida al món, és reconeguda i honorada com la veritable Mare de Déu i del Redemptor. Redimida d'una manera més sublim en previsió dels mèrits del seu Fill i unida a ell amb un lligam estret i indissoluble, és ennoblida amb la màxima prerrogativa i amb la dignitat de Mare del Fill de Déu, i, per tant, de filla predilecta del Pare i de temple de l'Esperit Sant. Aquest do d'una gràcia eminent fa que sobrepugi de molt totes les altres criatures, del cel i de la terra. Però, alhora es troba unida en el llinatge d'Adam a tots els homes necessitats de salvació: més encara, «esdevé realment mare dels membres de (Crist), ... ja que, amb la seva caritat, ha col·laborat al naixement dintre l'Església dels fidels que són membres d'aquest Cap».[3] Per això fins i tot és saludada com un membre supereminent i enterament singular de l'Església, i també com el seu més bell tipus i espill en la fe i en la caritat, i l'Església catòlica, instruïda per l'Esperit Sant, l'honra com a mare amantíssima amb afecte de pietat filial.

54. (*Intenció del Concili*). Per aquesta raó, el sagrat Sínode, en exposar la doctrina sobre l'Església, en la qual el diví Redemptor realitza la salvació, es proposa il·lustrar amb detall tant la funció de la benaurada Verge en el misteri del Verb encarnat i del cos místic, com els deures dels homes redimits envers la Mare de Déu, mare de Crist i mare dels homes, dels fidels especialment. No té, però, la intenció de proposar una doctrina completa sobre Maria ni de dirimir qüestions que la investigació dels teòlegs no ha posat encara a plena llum. Queden, doncs, en peu les opinions que a les escoles catòliques es proposen lliurement d'aquella que a la santa Església ocupa el lloc més elevat després de Crist i el més pròxim a nosaltres.[4]

II. Funció de la benaurada Verge en l'economia de la salvació

55. (*La Mare del Messies a l'Antic Testament*). Les pàgines sagrades de l'Antic i del Nou Testament i la venerable Tradició ensenyen cada cop més clarament i ens proposen a la nostra consideració el paper de la Mare del Salvador en l'economia de la salvació. Així, els llibres de l'Antic Testament descriuen la història de la salvació amb la qual es va preparant a poc a poc la vinguda de Crist al món. Compresos a la llum de la plena revelació ulterior i llegits com ho fa l'Església, aquests documents més remots ∇

ecclesia leguntur et sub luce ulterioris et plenae revelationis intelliguntur, clarius pedetentim in lucem proferunt figuram mulieris, matris redemptoris. Ipsa, sub hac luce, iam prophetice adumbratur in promissione, lapsis in peccatum primis parentibus data, de victoria super serpentem (cf. Gn 3, 15). Similiter haec est virgo quae concipiet et pariet Filium, cuius nomen vocabitur Emmanuel (cf. Is 7, 14; coll. Mi 5, 2-3; Mt 1, 22-23). Ipsa praecellit inter humiles ac pauperes Domini, qui salutem cum fiducia ab eo sperant et accipiunt. Cum ipsa tandem praecelsa filia Sion, post diuturnam exspectationem promissionis, complentur tempora et nova instauratur oeconomia, quando Filius Dei humanam naturam ex ea assumpsit, ut mysteriis carnis suae hominem a peccato liberaret.

56. Voluit autem misericordiarum Pater, ut acceptatio praedestinatae matris incarnationem praecederet, ut sic, quemadmodum femina contulit ad mortem, ita etiam femina conferret ad vitam. Quod praecellentissime valet de matre Iesu, quae ipsam vitam, omnia renovantem, mundo effudit, et a Deo donis tanto munere dignis praedita est. Unde nil mirum apud sanctos patres usum invaluisse quo deiparam appellarunt totam sanctam et ab omni peccati labe immunem, quasi a Spiritu sancto plasmatam novamque creaturam formatam.[5] Singularis prorsus sanctitatis splendoribus a primo instante suae conceptionis ditata, nazarethana virgo ab angelo nuntiante, Dei mandato, ut „gratia plena" salutatur (cf. Lc 1, 28), et coelesti nuntio ipsa respondet: „Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum" (Lc 1, 38). Ita Maria filia Adam, verbo divino consentiens, facta est mater Iesu, ac salvificam voluntatem Dei, pleno corde et nullo retardata peccato, complectens, semetipsam ut domini ancillam personae et operi Filii sui totaliter devovit, sub ipso et cum ipso, omnipotentis Dei gratia, mysterio redemptionis inserviens. Merito igitur Ss. patres Mariam non mere passive a Deo adhibitam, sed libera fide et oboedientia humanae saluti cooperantem censent. Ipsa enim, ut ait S. Irenaeus, „oboediens et sibi et universo generi humano causa facta est salutis".[6] Unde non pauci patres antiqui in praedicatione sua cum eo libenter asserunt: „Hevae inoboedientiae nodum solutionem accepisse per oboedientiam Mariae; quod alligavit virgo Heva per incredulitatem, hoc virginem Mariam solvisse per fidem";[7] et comparatione cum Heva instituta, Mariam „matrem viventium" appellant,[8] saepiusque affirmant: „mors per Hevam, vita per Mariam".[9]

---

[5] Cf. Germanus Const., *Hom. in Annunt. Deiparae:* PG 98, 328A; *In Dorm.* 2: 357. Anastasius Antioch., *Serm.* 2 *de Annunt.*, 2: PG 89, 1377AB; *Serm.* 3, 2: 1388C. Andreas Cret., *Can. in B. V. Nat.*, 4: PG 97, 1321B. *In B. V. Nat.*, 1: 812A. *Hom. in dorm.*, 1: 1068C. Sophronius, *Or. 2* in *Annunt.* 18: PG 87 (3), 3237BD.

[6] Irenaeus, *Adv. Haer.* III, 22, 4: PG 7, 959A; Harvey, 2, 123.

[7] Irenaeus *ibidem;* Harvey, 2, 124.

[8] Epiphanius, *Haer.* 78, 18: PG 42, 728CD-729AB.

[9] Hieronymus, *Epist.* 22, 21: PL 22, 408. Cf. Augustinus, *Serm.* 51, 2, 3: PL 38, 335; *Serm.* 232, 2: 1108. Cyrillus Hieros., *Catech.* 12, 15: PG 33, 741AB. Io. Chrysostomus, *In Ps.* 44, 7: PG 55, 193. Io. Damascenus, *Hom. 2 in dorm. B. M. V.*, 3: PG 96, 728.

donen a conèixer cada vegada amb més claredat la figura de la dona, mare del Redemptor. Sota aquesta llum, ella ja s'esbossa profèticament en la promesa, feta als primers pares caiguts en el pecat, de la victòria sobre la serp (cf. Gn 3,15). Semblantment, és la Verge que concebrà i infantarà un Fill que s'anomenarà Emmanuel (cf. Is 7,14; Mi 5,2-3; Mt 1,22-23). Ella excel·leix entre els petits i els pobres del Senyor, que confiadament n'esperen i en reben la salvació. Amb ella, l'excelsa Filla de Sió, després d'esperar llargament la realització de la promesa s'acompleixen els temps i s'instaura una nova economia, llavors que el Fill de Déu n'assumeix la natura humana a fi d'alliberar l'home del pecat amb els misteris de la seva carn.

56. (*Maria en l'anunciació*). El Pare misericordiós volgué, però, que l'acceptació per part de la mare predestinada precedís l'encarnació, perquè, així com la dona contribuí a la mort, també la dona contribuís a la vida. Això val d'una manera extraordinària de la Mare de Jesús, la qual posà al món la Vida mateixa, que tot ho renova, i fou enriquida per Déu per endavant amb aquells dons que esqueien a una funció tan alta. No és gens estrany, doncs, que entre els sants pares s'hagués estès el costum d'anomenar-la la tota santa i exempta de qualsevol taca de pecat, plasmada per l'Esperit Sant, formada com una nova criatura.[5] Dotada d'una santedat del tot singular des del primer moment de la seva concepció, la Verge de Natzaret per ordre de Déu és saludada per l'àngel de l'anunciació com a «plena de gràcia» (cf. Lc 1,28), i ella respon al missatger celestial: «Sóc l'esclava del Senyor; que es compleixin en mi les teves paraules» (Lc 1,38). Així Maria, filla d'Adam, assentint a la paraula divina esdevingué Mare de Jesús, i abraçant la voluntat salvadora de Déu amb tot el cor i sense ser frenada per cap pecat, s'oferí totalment ella mateixa, com a esclava del Senyor, a la persona i l'obra del seu Fill; és a dir, en dependència d'ell i amb ell, i per la gràcia de Déu omnipotent, es posà al servei del misteri de la redempció. És, doncs, amb raó que els sants pares consideren Maria no com estant al servei de Déu d'una manera merament passiva, sinó contribuint a la salvació de la humanitat amb la seva fe i amb la seva obediència lliures. En efecte, com diu sant Ireneu, «amb la seva obediència va ser, per a ella mateixa i per a tota la humanitat, causa de salvació».[6] També, amb ell, ho afirmen en la predicació molts pares: «El nus format per la desobediència d'Eva va desnuar-se amb l'obediència de Maria; allò que la verge Eva havia nuat amb la seva incredulitat, la Verge Maria ho desnuà amb la seva fe»,[7] i així, comparant-la amb Eva, anomenen Maria «la mare de tots els vivents»[8] i declaren sovint: «Per Eva, la mort; per Maria, la vida».[9]

57. Haec autem matris cum Filio in opere salutari coniunctio a tempore virginalis conceptionis Christi ad eius usque mortem manifestatur; in primis quidem cum Maria, exsurgens cum festinatione ad visitandam Elisabeth, ab ea ob fidem suam in salutem promissam beata salutatur et praecursor in sinu matris exsultavit (cf. Lc 1, 41-45); in nativitate vero, cum Deipara Filium suum primogenitum, qui virginalem eius integritatem non minuit sed sacravit,[10] pastoribus et Magis laetabunda ostendit. Cum autem Eum in templo, dono pauperum oblato, Domino praesentavit, audivit Simeonem simul praenuntiantem Filium futurum contradictionis signum et matris animam gladium pertransiturum, ut revelarentur ex multis cordibus cogitationes (cf. Lc 2, 34-35). Puerum Iesum deperditum ac cum dolore quaesitum, parentes eius in templo invenerunt in his quae Patris eius erant occupatum; verbumque Filii non intellexerunt. Mater vero eius omnia haec in corde suo meditabunda conservabat (cf. Lc 2, 41-51).

58. In vita publica Iesu, mater eius signanter apparet, in initio quidem, cum ad nuptias in Cana Galilaeae, misericordia permota, initium signorum Iesu messiae intercessione sua induxit (cf. Io 2, 1-11). In decursu praedicationis eius suscepit verba, quibus Filius, regnum ultra rationes et vincula carnis et sanguinis extollens, audientes et custodientes verbum Dei, sicut ipsa fideliter faciebat (cf. Lc 2, 19 et 51), beatos proclamavit (cf. Mr 3, 35; Lc 11, 27-28). Ita etiam b. Virgo in peregrinatione fidei processit, suamque unionem cum Filio fideliter sustinuit usque ad crucem, ubi non sine divino consilio stetit (cf. Io 19, 25), vehementer cum unigenito suo condoluit et sacrificio eius se materno animo sociavit, victimae de se genitae immolationi amanter consentiens; ac demum ab eodem Christo Iesu in cruce moriente uti mater discipulo, hisce verbis data est: mulier, ecce filius tuus (cf. Io 19, 26-27).[11]

59. Cum vero Deo placuerit humanae salutis sacramentum non ante solemniter manifestare quam promissum a Christo Spiritum effunderet, apostolos videmus ante diem pentecostes „perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus et Maria matre Iesu et fratibus eius" (Ac 1, 14), Mariam quoque precibus suis implorantem donum Spiritus, qui in annuntiatione ipsam iam obumbraverat. Denique immaculata Virgo, ab omni originalis culpae labe praeservata immunis,[12] expleto terrestris vitae cursu, corpore et anima ad coelestem gloriam assumpta est,[13] ac tamquam

---

[10] Cf. conc. Lat. anni 649, can. 3: Msi 10, 1151. Leo M., *Epist. ad Flav.*: PL 54, 759. Conc. Chalc.: Msi 7, 462. Ambrosius, *De instit. virg.*: PL 16, 320.

[11] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Mystici Corporis*, 29 iun. 1943: AAS 35 (1943), pp. 247-248.

[12] Cf. Pius IX, Bulla *Ineffabilis*, 8 dec. 1854: Acta Pii IX, 1, I, p. 616; D 1641 (2803).

[13] Cf. Pius XII, Const. apost. *Munificentissimus*, 1 nov. 1950: AAS 42 (1950); D 2333 (3903). Cf. Io. Damascenus, *Enc. in dorm. Dei genetricis*, hom. 2 et 3: PG 96, 721-761, speciatim 728 B. Germanus Constantinop., *In S. Dei gen. dorm.*, serm. 1: PG 98 (6), 340-348; serm. 3: 361. Modestus Hier., *In dorm. SS. Deiparae*: PG 86 (2), 3277-3312.

57. (*Maria i la infantesa de Jesús*). Aquesta unió de la Mare amb el Fill en l'obra de la salvació es fa palesa des de la concepció virginal de Crist fins a la seva mort. Primerament quan, anant-se'n de pressa a visitar Elisabet, aquesta la va proclamar feliç per haver cregut en la salvació promesa i el precursor saltà de joia a les entranyes de la seva mare (cf. Lc 1,41-45); o quan en el naixement la Mare de Déu mostra tota contenta als pastors i als mags el seu Fill primogènit, el qual no disminuí la seva integritat virginal, sinó que la consagrà.[10] I quan al temple, tot fent l'ofrena prescrita per als pobres, el presentà al Senyor, va sentir com Simeó alhora profetitzava que el Fill seria una senyera combatuda i que una espasa traspassaria l'ànima de la mare, per tal que així es descobrissin els pensaments de molts cors (cf. Lc 2,34-35). Després de perdre de vista l'infant Jesús i de buscar-lo ansiosament, els seus pares el trobaren al temple ocupat en les coses del seu Pare, i no van comprendre les paraules que els va dir el Fill. Però la seva Mare conservava tot això en el cor, i ho meditava (cf. Lc 2,41-51).

58. (*Maria en la vida pública de Jesús*). Durant la vida pública de Jesús, la seva Mare pren un relleu assenyalat, començant per les noces a Canà de Galilea, on, moguda a compassió, promou amb la seva intervenció l'inici dels signes messiànics de Jesús (cf. Jn 2,1-11). En el transcurs de la seva predicació acollí les paraules amb què el Fill, posant el Regne per damunt de les raons i els lligams de la carn i de la sang, va proclamar feliços els qui escolten i guarden la paraula de Déu (cf. Mc 3,35; Lc 11,27-28), com ella feia fidelment (cf. Lc 2,19 i 51). Així, encara, la benaurada Verge progressà en el camí de la fe i mantingué fidelment la seva unió amb el Fill fins a la creu, on, no sense un designi exprés de Déu, es mantingué dreta (cf. Jn 19,25), compartí l'atroç sofriment amb el seu Unigènit i prengué part amb cor de mare en el seu sacrifici, consentint plena d'amor en la immolació de la víctima que ella havia engendrat; i finalment fou donada pel mateix Jesucrist morent a la creu com a mare al deixeble amb aquestes paraules: Dona, aquí tens el teu fill (cf. Jn 19,26-27).[11]

59. (*Maria després de l'Ascensió*). Com que va plaure a Déu de no manifestar solemnement el sagrament de la salvació humana abans de vessar l'Esperit promès per Crist, veiem els Apòstols abans del dia de la Pentecosta «constants i unànimes en la pregària, juntament amb algunes dones, amb Maria, la mare de Jesús, i amb els germans d'ell» (Ac 1,14); i també Maria implorant amb els seus precs el do de l'Esperit que a l'anunciació ja l'havia coberta amb la seva ombra. Finalment, la Verge Immaculada, que havia estat preservada de qualsevol taca de culpa original,[12] acabat el curs de la vida terrena fou assumpta amb cos i ànima vers la glòria del cel[13] i ∇

universorum regina a Domino exaltata, ut plenius conformaretur Filio suo, domino dominantium (cf. Ap 19, 16) ac peccati mortisque victori.[14]

III. De beata Virgine et ecclesia

60. Unicus est mediator noster secundum verba apostoli: „Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus" (1 Tm 2, 5-6). Mariae autem maternum munus erga homines hanc Christi unicam mediationem nullo modo obscurat nec minuit, sed virtutem eius ostendit. Omnis enim salutaris beatae Virginis influxus in homines non ex aliqua rei necessitate, sed ex beneplacito divino exoritur et ex superabundantia meritorum Christi profluit, eius mediationi innititur, ab illa omnino dependet, ex eademque totam virtutem haurit; unionem autem immediatam credentium cum Christo nullo modo impedit sed fovet.

61. Beata Virgo, ab aeterno una cum divini Verbi incarnatione tamquam mater Dei praedestinata, divinae providentiae consilio, his in terris exstitit alma divini redemptoris mater, singulariter prae aliis generosa socia, et humilis ancilla Domini. Christum concipiens, generans, alens, in templo Patri sistens, Filioque suo in cruce morienti compatiens, operi salvatoris singulari prorsus modo cooperata est, oboedientia, fide, spe et flagrante caritate, ad vitam animarum supernaturalem restaurandam. Quam ob causam mater nobis in ordine gratiae exstitit.

62. Haec autem in gratiae oeconomia maternitas Mariae indesinenter perdurat, inde a consensu quem in annuntiatione fideliter praebuit, quemque sub cruce incunctanter sustinuit, usque ad perpetuam omnium electorum consummationem. In coelis enim assumpta salutiferum hoc munus non deposuit, sed multiplici intercessione sua pergit in aeternae salutis donis nobis conciliandis.[15] Materna sua caritate de fratribus Filii sui adhuc peregrinantibus necnon in periculis et angustiis versantibus curat, donec ad felicem patriam perducantur. Propterea b. Virgo in ecclesia titulis advocatae, auxiliatricis, adiutricis, mediatricis invocatur.[16] Quod tamen ita intelligitur, ut dignitati et efficacitati Christi unius mediatoris nihil deroget, nihil superaddat.[17] Nulla enim creatura cum verbo incarnato ac redemptore connumerari umquam potest; sed sicut sacerdotium Christi

---

[14] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Ad coeli Reginam*, 11 oct. 1954: AAS 46 (1954), pp. 633-636: D 3913 ss. Cf. Andreas Cret., *Hom. 3 in dorm. SS. Deiparae:* PG 97, 1089-1109. Io. Damascenus, *De fide orth.*, IV, 14: PG 94, 1153-1161.

[15] Cf. Kleutgen, textus reformatus *De mysterio Verbi incarnati*, cap. IV: Msi 53, 290. Cf. Andreas Cret., *In nat. Mariae*, sermo 4: PG 97, 865A. Germanus Constantinop., *In annunt. Deiparae:* PG 98, 321BC. *In dorm. Deiparae*, III: 361D. Io. Damascenus, *In dorm. B. V. Mariae*, hom. 1, 8: PG 96, 712BC-713A.

[16] Cf. Leo XIII, Litt. encycl. *Audiutricem populi*, 5 sept. 1895: ASS 15 (1895-96), p. 303. Pius X, Litt. encycl. *Ad diem illum*, 2 febr. 1904: acta I, p. 154; D 1978 a (3370). Pius XI, Litt. encycl. *Miserentissimus*, 8 maii 1928: AAS 20 (1928), p. 178. Pius XII, *Nuntius Radioph.*, 13 maii 1946: AAS 38 (1946), p. 266.

[17] Cf. Ambrosius, *Epist.* 63: PL 16, 1218.

exalçada per Déu en qualitat de Reina de l'univers, perquè tingués una més plena semblança amb el seu Fill, Senyor de senyors (cf. Ap 19,16) i vencedor del pecat i de la mort.[14]

III. La benaurada Verge i l'Església

60. (*Maria i Crist, l'únic mitjancer*). Un de sol és el nostre Mitjancer segons les paraules de l'Apòstol: «Hi ha un sol Déu; hi ha també un sol mitjancer entre Déu i els homes, l'home Jesucrist, que es donà a si mateix com a rescat per tothom» (1 Tm 2,5-6). Ara bé, el paper maternal de Maria envers els homes no enfosqueix ni disminueix en cap sentit aquesta única mitjanceria de Crist, sinó que en demostra l'eficàcia. En efecte, tota la influència salvífica de la benaurada Verge respecte dels homes no deriva de la necessitat de les coses mateixes, sinó del beneplàcit diví; brolla de la sobreabundància dels mèrits de Crist i hi poua tota l'eficàcia; i la unió immediata dels creients amb Crist, no l'obstaculitza per res, sinó que la facilita.

61. (*Cooperació a la redempció*). La benaurada Verge, predestinada des de tota l'eternitat com a Mare de Déu amb vista a l'encarnació del Verb diví, esdevingué en aquest món, per un designi de la divina Providència, la santa mare del diví Redemptor, la seva associada, generosa com ningú, i la humil esclava del Senyor. Concebent Crist, donant-lo a llum, criant-lo, presentant-lo al Pare en el temple, sofrint amb el seu Fill morent a la creu, col·laborà a l'obra del Salvador en un grau totalment singular, per l'obediència, la fe, l'esperança i una caritat ardent, per restaurar la vida sobrenatural de les ànimes. Per això, ens ha estat mare en l'ordre de la gràcia.

62. (*Funció salvífica subordinada*). Aquesta maternitat de Maria en l'economia de la gràcia perdura sempre des del consentiment que a l'hora de l'anunciació donà fidelment i que al peu de la creu mantingué sense cap defallença, fins al coronament definitiu de tots els elegits. Ja que, un cop assumpta al cel, no ha renunciat a aquest missió salvadora, sinó que amb la seva múltiple intercessió continua obtenint-nos els dons de la salvació eterna.[15] Amb el seu amor matern té cura dels germans del seu Fill que encara pelegrinen i que es troben enmig de perills i angoixes, fins que arribin a la pàtria feliç. Per aquest motiu la benaurada Verge és invocada a l'Església amb els títols d'advocada, auxiliadora, ajuda, mitjancera.[16] Això, però, s'entén de tal manera que no treu ni afegeix res a la dignitat i a l'eficàcia de Crist, l'únic Mitjancer.[17]

Cap criatura, en efecte, no pot ser mai equiparada amb el Verb encarnat i Redemptor; però, així com passa amb el sacerdoci de Crist, ▽

variis modis tum a ministris tum a fideli populo participatur, et sicut una bonitas Dei in creaturis modis diversis realiter diffunditur, ita etiam unica mediatio redemptoris non excludit, sed suscitat variam apud creaturas participatam ex unico fonte cooperationem.

Tale autem munus subordinatum Mariae ecclesia profiteri non dubitat, iugiter experitur et fidelium cordi commendat, ut hoc materno fulti praesidio mediatori ac salvatori intimius adhaereant.

63. Beata autem Virgo divinae maternitatis dono et munere, quo cum Filio redemptore unitur, suisque singularibus gratiis et muneribus, etiam cum Ecclesia intime coniungitur: Deipara est ecclesiae typus, ut iam docebat s. Ambrosius, in ordine scilicet fidei, caritatis et perfectae cum Christo unionis.[18] In mysterio enim ecclesiae, quae et ipsa iure mater vocatur et virgo, beata virgo Maria praecessit, eminenter et singulariter tum virginis tum matris exemplar praebens.[19] Credens enim et oboediens, ipsum Filium Patris in terris genuit, et quidem viri nescia, Spiritu sancto obumbrata, tamquam nova Heva, non serpenti antiquo, sed Dei nuntio praestans fidem, nullo dubio adulteratam. Filium autem peperit, quem Deus posuit primogenitum in multis fratribus (cf. Rm 8, 29), fidelibus nempe, ad quos gignendos et educandos materno amore cooperatur.

64. Iamvero ecclesia, eius arcanam sanctitatem contemplans et caritatem imitans, voluntatemque Patris fideliter adimplens, per verbum Dei fideliter susceptum et ipsa fit mater: praedicatione enim ac baptismo filios, de Spiritu sancto conceptos et ex Deo natos, ad vitam novam et immortalem generat. Et ipsa est virgo, quae fidem sponso datam integre et pure custodit, et imitans Domini sui matrem, virtute Spiritus sancti, virginaliter servat integram fidem, solidam spem, sinceram caritatem.[20]

65. Dum autem ecclesia in beatissima Virgine ad perfectionem iam pertingit, qua sine macula et ruga existit (cf. Eph 5, 27), christifideles adhuc nituntur, ut devincentes peccatum in sanctitate crescant; ideoque oculos suos ad Mariam attollunt, quae toti electorum communitati tamquam exemplar virtutum praefulget. Ecclesia de ea pie recogitans eamque in lumine Verbi hominis facti contemplans, in summum incarnationis mysterium venerabunda penitius intrat, sponsoque suo magis magisque conformatur. Maria enim, quae, in historiam salutis intime ingressa, maxima fidei placita in se quodammodo unit et reverberat, dum praedicatur et colitur, ad Filium suum eiusque sacrificium atque ad amorem Patris credentes advocat. Ecclesia vero, gloriam Christi prosequens, praecelso suo typo similior efficitur, continuo progrediens in fide, spe et caritate, ac divinam voluntatem in omnibus quaerens et obsequens.

---

[18] Cf. Ambrosius, *Expos. Lc.* II, 7: PL 15, 1555.

[19] Cf. Ps.-Petrus Dam., *Serm.* 63: PL 144, 861AB. Godefridus a S. Victore, *In nat. B. M.*, Ms. Paris, Mazarine, 1002, fol. 109 r. Gerhohus Reich., *De gloria et honore Filii hominis*, 10: PL 194, 1105AB.

[20] Cf. Ambrosius, *Expos. Lc.* II, 7 et X, 24-25: PL 15, 1555 et 1810. Augustinus, *In Io.*, Tr. 13,12: PL 35, 1499. Cf. *Serm.* 191, 2, 3: PL 38, 1010; etc. Cf. etiam *Ven.* Beda, *In Lc. Expos.* I, cap. 2: PL 92, 330. Isaac de Stella, *Serm.* 51: PL 194, 1863A.

que és participat de diverses maneres ja pels ministres, ja pel poble fidel, o així com l'única bonesa de Déu es difon realment a través de les criatures de moltes maneres, així també l'única mitjanceria del Redemptor no exclou, sinó que suscita en les criatures una variada cooperació participada d'una mateixa font.

Aquesta funció subordinada de Maria, l'Església no dubta a professar-la, l'experimenta contínuament i la recomana al cor dels fidels, perquè, sostinguts per aquest ajut maternal, s'adhereixin més íntimament al Mitjancer i Salvador.

63. (*Maria, verge i mare, model de l'Església*). La benaurada Verge, pel do i l'ofici de la maternitat divina amb què està unida amb el Fill Redemptor i per les seves gràcies i les seves funcions singulars, està tanmateix també íntimament unida amb l'Església: la Mare de Déu, com ensenyava ja sant Ambròs, és realització exemplar de l'Església, en la línia de la fe, de l'amor i de la perfecta unió amb Crist.[18] En efecte, en el misteri de l'Església, la qual també és anomenada amb raó mare i verge, ha anat al davant la benaurada Verge Maria, donant un exemple superior i únic tant de verge com de mare.[19] Creient i obeint, va engendrar ací a la terra el mateix Fill del Pare, sense conèixer home, coberta amb l'ombra de l'Esperit Sant, com una nova Eva, fent cas no de la serp antiga sinó del missatger de Déu, sense dubtar gens. I va infantar el Fill, que Déu ha constituït primogènit entre una multitud de germans (cf. Rm 8,29), els fidels, a l'infantament i a la formació dels quals coopera amb amor de mare.

64. (*L'Església, verge i mare*). Ara bé, l'Església, contemplant l'arcana santedat de Maria, imitant-ne la caritat i complint fidelment la voluntat del Pare, per mitjà de la paraula de Déu acollida amb fidelitat esdevé també ella mare, ja que amb la predicació i el baptisme engendra a una vida nova i immortal els fills concebuts per obra de l'Esperit Sant i nascuts de Déu. Ella és igualment verge que guarda íntegra i pura la fe donada a l'Espòs, i, imitant la mare del Senyor, amb la força de l'Esperit Sant, conserva virginalment una fe íntegra, una esperança sòlida, una caritat sincera.[20]

65. (*Virtuts de Maria que l'Església ha d'imitar*). I mentre l'Església en la persona de la Verge santíssima ja ha arribat a aquella perfecció que la fa sense taca ni arruga (cf. Ef 5,27), els fidels s'esforcen encara per vèncer el pecat i créixer així en la santedat; i per això alcen els ulls cap a Maria, que per a tota la comunitat d'elegits resplendeix com el model de virtuts. L'Església, reflexionant amorosament sobre ella i contemplant-la a la llum del Verb fet home, penetra més a fons amb gran reverència en l'altíssim misteri de l'encarnació i pren una semblança cada cop més destacada amb el seu Espòs. Perquè Maria, que per haver entrat íntimament en la història de la salvació sintetitza i reflecteix en certa manera els més grans ideals de la fe, quan és exalçada i honorada atreu els creients cap al seu Fill, al seu sacrifici i a l'amor del Pare. I així l'Església, buscant la glòria de Crist, esdevé més semblant al seu excels model: progressa sense parar en la fe, l'esperança i la caritat, i cerca i obeeix en tot la divina voluntat. ∇

Unde etiam in opere suo apostolico ecclesia ad eam merito respicit, quae genuit Christum, ideo de Spiritu sancto conceptum et de virgine natum, ut per ecclesiam in cordibus quoque fidelium nascatur et crescat. Quae virgo in sua vita exemplum exstitit materni illius affectus, quo cuncti in missione apostolica ecclesiae cooperantes ad regenerandos homines animentur oportet.

IV. De cultu beatae Virginis in ecclesia

66. Maria, per gratiam Dei post Filium prae omnibus angelis et hominibus exaltata, utpote sanctissima Dei mater, quae mysteriis Christi interfuit, speciali cultu ab ecclesia merito honoratur. Et sane ab antiquissimis temporibus beata virgo sub titulo „deiparae" colitur, sub cuius praesidium fideles in cunctis periculis et necessitatibus suis deprecantes confugiunt.[21] Inde praesertim ab Ephesina synodo cultus populi Dei erga Mariam mirabiliter crevit in veneratione et dilectione, in invocatione et imitatione, secundum ipsius verba prophetica: „Beatam me dicent omnes generationes, quia fecit mihi magna qui potens est" (Lc 1, 48-49). Qui cultus, prout in ecclesia semper exstitit, singularis omnino quamquam est, essentialiter differt a cultu adorationis, qui Verbo incarnato aeque ac Patri et Spiritui sancto exhibetur, eidemque potissimum favet. Variae enim formae pietatis erga Dei genitricem, quas ecclesia intra limites sanae et orthodoxae doctrinae, pro temporum et locorum conditionibus et pro indole ingenioque fidelium approbavit, id efficiunt ut dum mater honoratur, Filius, propter quem omnia (cf. Col 1, 15-16) et in quo aeterno Patri „complacuit omnem plenitudinem inhabitare" (Col 1, 19), rite noscatur, ametur, glorificetur, eiusque mandata serventur.

67. Hanc catholicam doctrinam sacrosancta synodus consulto docet, simulque omnes ecclesiae filios admonet, ut cultum, praesertim liturgicum, erga beatam Virginem generose foveant, praxes autem et exercitia pietatis erga eam saeculorum cursu a magisterio commendata magni faciant et ea quae anteactis temporibus de cultu imaginum Christi, beatae Virginis et sanctorum decreta fuere, religiose servent.[22] Theologos autem verbique divini praecones enixe exhortatur, ut aeque ab omni falsa superlatione, quemadmodum et a nimia mentis angustia, in singulari deiparae dignitate consideranda sedulo abstineant.[23] Studium sacrae scripturae, sanctorum patrum et doctorum ecclesiaeque liturgiarum sub ductu magisterii excolentes, recte illustrent munera et privilegia beatae Virginis, quae semper Christum spectant, totius veritatis, sanctitatis et pietatis originem. Sedulo arceant quaecumque sive in dictis sive in factis fratres seiunctos vel alios quoscumque in errorem circa veram ecclesiae doctrinam inducere

---

[21] Cf. *Breviarium romanum*, ant. „Sub tuum praesidium". ex I vesperis officii parvi beatae Mariae virginis.

[22] Cf. conc. Nic. II, anno 787: Msi 13, 378-379; D 302 (600-601). Conc. Trid., sess. 25: Msi 33, 171-172.

[23] Cf. Pius XII, Nuntius radioph., 24 oct. 1954: AAS 46 (1954), p. 679. Litt. encycl. *Ad caeli Reginam*, 11 oct. 1954: AAS 46 (1954), p. 637.

D'aquí ve que en el seu treball apostòlic l'Església amb tota raó esguarda també cap a aquella que engendrà el Crist, concebut per obra de l'Esperit Sant i nascut de la Verge justament perquè, per mitjà de l'Església, neixi i creixi també en el cor dels fidels. La Verge, en efecte, en vida fou el model d'aquell afecte maternal de què han d'estar animats tots els qui col·laboren en la missió apostòlica de l'Església per a la regeneració dels homes.

IV El culte de l'Església envers la benaurada Verge

66. (*Naturalesa i fonament del culte*). Maria, per gràcia de Déu exalçada després del seu Fill per damunt de tots els àngels i els homes, com escau a la santíssima Mare de Déu, que intervingué en els misteris de Crist, és venerada amb tota raó per l'Església amb un culte especial. I, de fet, des de molt antic la benaurada Verge és honorada amb el títol de «Mare de Déu», sota la protecció de la qual els fidels es refugien suplicants en tots els perills i necessitats.[21] Però sobretot d'ençà del Concili d'Efes el culte del poble de Déu envers Maria va créixer extraordinàriament en veneració i afecte, en invocació i imitació, d'acord amb les seves mateixes paraules profètiques: «Totes les generacions em diran benaurada perquè el Totpoderós obra en mi meravelles» (Lc 1,48-49). Aquest culte, tal com ha existit sempre a l'Església, tot i que presenta un caràcter absolutament únic, difereix essencialment del culte d'adoració que es dóna al Verb encarnat, així com al Pare i a l'Esperit Sant, i el facilita en gran manera. En efecte, les diverses formes de pietat envers la Mare de Déu aprovades per l'Església dins els límits de la sana i ortodoxa doctrina i segons les condicions de temps i de lloc i l'índole i la mentalitat dels fidels, fan que, mentre la Mare és honorada, el Fill, per raó del qual tot fou creat (cf. Col 1,15-16) i en el qual el Pare etern «volgué que residís tota la plenitud» (Col 1,19), sigui degudament conegut, estimat, glorificat, i siguin guardats els seus preceptes.

67. (*Recomanacions sobre la predicació i el culte*). El sagrat Sínode ensenya expressament aquesta doctrina catòlica, i alhora exhorta tots els fills de l'Església a fomentar generosament el culte, sobretot el litúrgic, a la benaurada Verge, a tenir en gran estima les pràctiques i els exercicis de pietat envers ella que en el curs dels segles el magisteri ha recomanat, i a guardar religiosament allò que en temps passats ha estat preceptuat sobre el culte a les imatges de Crist, de la benaurada Verge i dels sants.[22] Als teòlegs i als predicadors de la paraula de Déu recomana instantment que, quan exposin la dignitat singular de la Mare de Déu, s'abstinguin amb tota cura tant de qualsevol falsa exageració com d'una excessiva estretor d'esperit.[23] Que conreant, sota el guiatge del magisteri, l'estudi de la Sagrada Escriptura, dels sants pares i doctors i de les litúrgies de l'Església, il·lustrin com cal la missió i els privilegis de la benaurada Verge, els quals sempre es refereixen a Crist, origen de tota veritat, santedat i pietat. Que bandegin diligentment tot allò que en fets o en paraules pugui portar els germans separats o qualssevol altres a equivocar-se respecte a la veritable doctrina de l'Església. ∇

possent. Meminerint porro fideles veram devotionem neque in sterili et transitorio affectu, neque in vana quadam credulitate consistere, sed a vera fide procedere, qua ad Dei genitricis excellentiam agnoscendam adducimur, et ad filialem erga matrem nostram amorem eiusque virtutum imitationem excitamur.

V. Maria, signum certae spei et solatii peregrinanti populo Dei

68. Interim autem mater Iesu, quemadmodum in coelis corpore et anima iam glorificata, imago et initium est ecclesiae in futuro saeculo consummandae, ita his in terris, quoadusque advenerit dies Domini (cf. 2 Pt 3, 10), tamquam signum certae spei et solatii peregrinanti populo Dei praelucet.

69. Sacrosanctae huic synodo magnum affert gaudium et solatium, etiam inter fratres seiunctos non deesse, qui matri Domini ac salvatoris debitum afferunt honorem, speciatim apud orientales, qui ad cultum Deiparae semper virginis fervido impulsu ac devoto animo concurrunt.[24] Universi christifideles supplicationes instantes ad matrem Dei et matrem hominum effundant, ut ipsa, quae primitiis ecclesiae precibus suis adstitit, nunc quoque in coelo super omnes beatos et angelos exaltata, in omnium sanctorum communione apud Filium suum intercedat, donec cunctae familiae populorum, sive quae christiano nomine decorantur, sive quae salvatorem suum adhuc ignorant, cum pace et concordia in unum populum Dei feliciter congregentur, ad gloriam sanctissimae et individuae Trinitatis.

Ex actis ss. oecumenici concilii Vaticani II

Notificationes

Factae ab exc.mo secretario generali ss. concilii in congregatione generali CXXIII diei XVI nov. MCMLXIV

Quaesitum est quaenam esse debeat *qualificatio theologica* doctrinae, quae in schemate *de Ecclesia* exponitur et suffragationi subicitur.

Commissio doctrinalis quaesito responsionem dedit, in expendendis *Modis* spectantibus ad caput tertium schematis *de Ecclesia*, hisce verbis:

„Ut de se patet, textus concilii semper secundum regulas generales, ab omnibus cognitas, interpretandus est".

Qua occasione commissio doctrinalis remittit ad suam *Declarationem* 6 martii 1964, cuius textum hic transcribimus:

„Ratione habita moris conciliaris ac praesentis concilii finis pastoralis, haec s. synodus ea tantum de rebus fidei vel morum ab ecclesia tenenda definit, quae ut talia aperte ipsa declaraverit.

„Cetera autem, quae s. synodus proponit, utpote supremi ecclesiae magisterii doctrinam, omnes ac singuli christifideles excipere et amplecti debent iuxta ipsius s. synodi mentem, quae sive ex subiecta materia sive ex dicendi ratione innotescit, secundum normas theologicae interpretationis".

---

[24] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Ecclesiam Dei*, 12 nov. 1923: AAS 15 (1923), p. 581. Pius XII, Litt. encycl. *Fulgens corona*, 8 sept. 1953: AAS 45 (1953), pp. 590-591.

Que finalment recordin els fidels que la veritable devoció no consisteix ni en un afecte estèril i transitori ni en una certa vana credulitat, sinó que procedeix d'una fe autèntica, per la qual som portats a reconèixer l'excel·lència de la Mare de Déu i incitats a un amor filial a la nostra Mare i a imitar-ne les virtuts.

V Maria, signe d'esperança ferma i de consol per al poble de Déu en marxa

68. Mentre som aquí baix, la Mare de Jesús, així com glorificada ja en cos i ànima al cel és una imatge i un inici de l'Església que ha d'arribar a la plenitud de la glòria futura, així aquí a la terra, mentre no vingui el dia del Senyor (cf. 2Pe 3,10), resplendeix com un signe d'esperança ferma i de consol per al Poble de Déu en marxa.

69. (*Maria i la unitat dels cristians*). És una gran joia i un gran consol per a aquest sagrat Sínode el fet que tampoc entre els germans separats no falten els qui tributen el degut honor a la Mare del Senyor i Salvador, particularment en els orientals, que concorren amb fervor i devoció en el culte de la sempre Verge Mare de Déu. Que tots els fidels elevin súpliques insistents a la Mare de Déu i Mare dels homes, perquè, ella que va assistir amb la seva pregària l'Església naixent, també ara, que es troba exalçada al cel per damunt de tots els benaurats i els àngels, intercedeixi prop del seu Fill en la comunió de tots els sants, fins que totes les famílies dels pobles, tant les que porten el nom cristià com les que encara desconeixen llur Salvador, s'apleguin feliçment amb pau i concòrdia en l'únic Poble de Déu, a glòria de la Santíssima i indivisible Trinitat.

De les actes del ss. Concili Ecumènic Vaticà II

Notificacions

Fetes per l'Excm Secretari General del SS Concili a la 123ª Congregació general el 16 novembre 1964

Ha estat preguntat quina ha de ser *la qualificació teològica* de la doctrina exposada en l'esquema *sobre l'Església* i sotmesa a la votació

La Comissió doctrinal ha donat aquesta resposta a la pregunta sobre l'avaluació dels *Modi* referents al capítol tercer de l'esquema sobre l'Església

«Com és evident, el text del Concili ha de ser sempre interpretat segons les regles generals, conegudes de tothom»

Al mateix temps la comissió doctrinal remet a la seva *Declaració* del 6 de març de 1964, de la qual transcrivim el text

«En conformitat al costum dels concilis i a la finalitat pastoral del present Concili, aquest sant Sínode defineix que només vincula l'Església allò que, en matèria de fe i de costums, haurà explícitament declarat com a tal

«Les altres coses que el sant Sínode proposa, en tant que doctrina del magisteri suprem de l'Església, tots i cadascun dels fidels han d'acollir-ho i considerar-ho segons la ment del mateix sagrat Sínode, la qual es manifesta ja sigui per la matèria tractada ja sigui pel to de l'expressió verbal, conforme a les normes d'interpretació teològica»

Superiore dein auctoritate communicatur patribus nota explicativa praevia ad modos circa caput tertium schematis *de Ecclesia*, ad cuius notae mentem atque sententiam explicari et intelligi debet doctrina in eodem capite tertio exposita.

Nota explicativa praevia

„Commissio statuit expensioni *Modorum* sequentes observationes generales praemittere.

1° *Collegium* non intelligitur sensu *stricte iuridico*, scilicet de coetu aequalium, qui potestatem suam praesidi suo demandarent, sed de coetu stabili, cuius structura et auctoritas ex revelatione deduci debent. Quapropter in responsione ad modum 12 explicite de duodecim dicitur quod Dominus eos constituit „ad modum collegii seu *coetus stabilis*". Cf. etiam mod. 53, c. — Ob eandem rationem, de collegio episcoporum passim etiam adhibentur vocabula *ordo* vel *corpus*. Parallelismus inter Petrum ceterosque apostolos ex una parte, et summum pontificem et episcopos ex altera parte, non implicat transmissionem potestatis extraordinariae apostolorum ad successores eorum, neque, uti patet, *aequalitatem* inter caput et membra collegii, sed solam *proportionalitatem* inter primam relationem (Petrus - apostoli) et alteram (Papa - episcopi). Unde commissio statuit scribere in n. 22: non *eadem* sed *pari* ratione. Cf. modum 57.

2° Aliquis fit *membrum collegii* vi consecrationis episcopalis et communione hierarchica cum collegii capite atque membris. Cf. n. 22, § 1 in fine. In *consecratione* datur *ontologica* participatio *sacrorum* munerum, ut indubie constat ex traditione, etiam liturgica. Consulto adhibetur vocabulum *munerum*, non vero *potestatum*, quia haec ultima vox de potestate *ad actum expedita* intelligi posset. Ut vero talis expedita potestas habeatur, accedere debet *canonica* seu *iuridica determinatio* per auctoritatem hierarchicam. Quae determinatio potestatis consistere potest in concessione particularis officii vel in assignatione subditorum, et dadur iuxta *normas* a suprema auctoritate adprobatas. Huiusmodi ulterior norma *ex natura rei* requiritur, quia agitur de muneribus quae *a pluribus subiectis*, hierarchice ex voluntate Christi cooperantibus, exerceri debent. Evidens est quod haec „communio" *in vita* ecclesiae secundum adiuncta temporum applicata est, priusquam *in iure* velut codificata fuerit.

Quapropter signanter dicitur, requiri *hierarchicam* communionem cum ecclesiae capite atque membris. *Communio* est notio quae in antiqua ecclesia (sicut etiam hodie praesertim in oriente) in magno honore habetur. Non intelligitur autem de vago quodam *affectu*, sed de *realitate organica*, quae iuridicam formam exigit et simul caritate animatur. Unde commissio, fere unanimi consensu, scribendum esse statuit: „in *hierarchica* communione". Cf. modum 40 et etiam illa quae dicuntur de *missione canonica*, sub n. 24.

Documenta recentiorum summorum pontificum circa iurisdictionem episcoporum interpretanda sunt de hac necessaria determinatione potestatum.

3° Collegium, quod sine capite non datur, dicitur: „*subiectum quoque supremae ac plenae potestatis* in universam ecclesiam existere". Quod necessario admittendum est, ne plenitudo potestatis Romani pontificis in discrimen poneretur. Collegium enim necessario et semper caput suum comitem habet, *quod in collegio integrum servat suum munus vicarii Christi et pastoris Ecclesiae universalis*. Aliis verbis distinctio non est inter Romanum pontificem et episcopos collective sumptos, sed inter Romanum pontificem seorsim et Romanum pontificem simul cum episcopis. Quia vero summus pontifex est *caput* collegii, ipse solus quosdam actus facere potest, qui episcopis nullo modo competunt, v. gr. collegium convocare et dirigere, normas actionis approbare, etc. Cf. modum 81. Ad iudicium summi pontificis, cui cura totius gregis Christi commissa est, spectet, secundum necessitates ecclesiae decursu temporum variantes, determinare modum quo haec cura actuari conveniat, sive modo personali, sive modo collegiali. Romanus pontifex ad collegiale exercitium ordinandum, promovendum, approbandum, intuitu boni ecclesiae, secundum propriam discretionem procedit.

4° Summus pontifex, utpote pastor supremus ecclesiae, suam potestatem omni tempore ad placitum exercere potest, sicut ab ipso suo munere requiritur. Collegium vero, licet semper exsistat, non propterea permanenter actione *stricte* collegiali agit, sicut ex traditione

Per manament de l'autoritat superior és comunicada a continuació als pares una nota explicativa prèvia a les esmenes sobre el capítol tercer de l'esquema sobre l'Església, segons la ment i el parer d'aquesta nota ha de ser explicada i entesa la doctrina exposada en el mateix capítol tercer

Nota explicativa prèvia

«La Comissió ha establert de posar al davant de l'examen de les esmenes les observacions generals següents

1° *Col·legi* no s'entén en sentit *estrictament jurídic*, és a dir, d'una assemblea d'iguals que hauria traspassat el propi poder al president, sinó d'un grup estable, l'estructura i l'autoritat de la qual s'han de deduir de la Revelació Per això, en resposta a l'esmena 12 es diu explícitament dels dotze Apòstols que el Senyor els va constituir «a manera de Col·legi o *grup estable*» Cf també esmena 53, c Per la mateixa raó s'apliquen també aquí i allà al col·legi dels bisbes els termes *orde* i *cos* El paral·lelisme entre Pere i els altres Apòstols d'una banda i el Summe Pontífex i els bisbes de l'altra, no implica la transmissió de la potestat extraordinària dels Apòstols als seus successors, ni, com és natural, la *igualtat* entre el cap i els membres del col·legi, sinó només la *proporcionalitat* entre la primera relació (Pere-Apòstols) i la segona (Papa-bisbes) Per això la Comissió va decidir d'escriure en el n 22, no de la *mateixa* manera, sinó de manera *semblant* Cf esmena 57

2° Hom esdevé *membre del col·legi* per la consagració episcopal i per la comunió jeràrquica amb el cap i els membres del col·legi Cf n 2 § 1 al final En la *consagració* es dóna una participació *ontològica* dels *ministeris* sagrats, com consta sense cap mena de dubte per la tradició, inclosa la litúrgica Amb tota intenció s'empra el mot *ministeris* i no pas *potestats*, perquè aquesta darrera paraula es podria entendre d'una potestat *a punt per a actuar* Perquè es tingui una tal potestat «a punt» cal que hi hagi, a més, la *determinació canònica* o *jurídica* feta per l'autoritat jeràrquica Aquesta determinació de la potestat pot consistir en la concessió d'un ofici particular o en l'assignació de súbdits, i es confereix d'acord amb les normes aprovades per l'autoritat suprema Aquesta norma ulterior és requerida *per la mateixa natura de la cosa*, ja que es tracta de ministeris que han de ser exercits *per molts subjectes*, que cooperen jeràrquicament per voluntat de Crist És evident que aquesta «comunió» en la vida de l'Església fou aplicada, segons les circumstàncies de cada època, abans que fos en certa manera codificada en el dret

Per tot això s'afirma explícitament que cal la comunió *jeràrquica* amb el cap i els membres de l'Església La *comunió* és un concepte que fou tingut en gran honor a l'Església antiga (com també avui sobretot a Orient) No es tracta, però, d'un *afecte* vague, sinó d'una *realitat orgànica* que exigeix una forma jurídica i alhora és animada per la caritat Per això la Comissió, gairebé unànimement, va decidir que calia posar «en comunió *jeràrquica*» Cf esmena 40 i també el que es diu de la missió canònica al n 24

Els documents dels darrers Summes Pontífexs sobre la jurisdicció dels bisbes s'han d'interpretar en el sentit d'aquesta necessària determinació de potestats

3° Del col·legi, que no es dóna sense el seu cap, s'afirma que «*és subjecte també de la potestat suprema i plena* damunt l'Església universal» Això s'ha d'entendre necessàriament per no posar en perill la plenitud de potestat del Pontífex Romà Perquè el mot *col·legi* suposa sempre i d'una manera necessària el seu cap, *el qual conserva íntegrament en el si del col·legi la seva funció de vicari de Crist i pastor de l'Església universal* En altres paraules la distinció no és entre el Romà Pontífex i els bisbes col·lectivament considerats, sinó entre el Romà Pontífex pres separadamunt i el Romà Pontífex junt amb els bisbes Però, com que el Summe Pontífex és *el cap* del col·legi, només ell pot fer certs actes que els bisbes no poden fer de cap manera, per exemple, convocar i dirigir el col·legi, aprovar les normes d'acció, etc Cf esmena 81 Pertoca al judici del Summe Pontífex, el qual té confiada la cura de tot el ramat de Crist, determinar, segons les necessitats de l'Església que varien en al llarg dels temps, la forma que convé que prengui aquesta cura pastoral, ja sigui una forma personal ja sigui una forma col·legial El Romà Pontífex, per tal de regular, promoure, aprovar, l'exercici col·legial, tenint en compte el bé de l'Església, procedeix segons la seva pròpia discreció

4° El Summe Pontífex, com a pastor suprem que és de l'Església, pot exercir lliurement la seva potestat en tot temps, com ∇

ecclesiae constat. Aliis verbis non semper est „in actu pleno", immo nonnisi per intervalla actu stricte collegiali agit et nonnisi *consentiente capite*. Dicitur autem „*consentiente capite*", ne cogitetur de *dependentia* velut ab aliquo *extraneo;* terminus „consentiens" evocat e contra *communionem* inter caput et membra, et implicat necessitatem *actus* qui capiti proprie competit. Res affirmatur explicite in n. 22, § 2 et explicatur ibid., in fine. Formula negativa „*nonnisi*" omnes casus comprehendit: unde evidens est quod *normae* a suprema auctoritate approbatae semper observari debent. Cf. modum 84.

In omnibus autem apparet quod agitur de *coniunctione* episcoporum *cum capite suo*, numquam vero de actione episcoporum *independenter* a papa. In quo casu, deficiente actione capitis, episcopi agere ut collegium nequeunt, sicut ex notione „collegii" patet. Haec hierarchica communio omnium episcoporum cum summo pontifice in traditione certe solemnis est.

N. B. Sine communione hierarchica munus sacramentale-ontologicum, quod distinguendum est ab aspectu canonico-iuridico, exerceri *non potest*. Commissio autem censuit non intrandum esse in quaestiones de *liceitate* et *validitate*, quae relinquuntur disceptationi theologorum, in specie quod attinet ad potestatem quae de facto apud orientales seiunctos exercetur, et de cuius explicatione variae exstant sententiae".

Pericles Felici
Archiepiscopus tit. Samosatensis
Ss. Concilii Secretarius Generalis

Decretum de ecclesiis orientalibus catholicis

Prooemium

1. Orientalium ecclesiarum instituta, ritus liturgicos, traditiones ecclesiasticas atque vitae christianae disciplinam ecclesia catholica magni facit. In eis enim, utpote veneranda antiquitate praeclaris, elucet ea quae ab apostolis per Patres est traditio,[1] quaeque partem constituit divinitus revelati atque indivisi universae ecclesiae patrimonii. Ecclesiarum igitur orientalium, quae huius traditionis testes sunt vivi, sollicitudinem gerens, haec sancta et oecumenica synodus cupiens ut eaedem floreant et novo robore apostolico concreditum sibi munus absolvant, praeter ea quae ad universam spectant ecclesiam, capita quaedam statuere decrevit, ceteris ad providentiam synodorum orientalium nec non sedis apostolicae remissis.

De ecclesiis particularibus seu ritibus

2. Sancta et catholica ecclesia, quae est corpus Christi mysticum, constat ex fidelibus, qui eadem fide, iisdem sacramentis et eodem regimine in Spiritu sancto organice uniuntur, quique in varios coetus hierarchia iunctos coalescentes, particulares ecclesias seu ritus constituunt. Inter eas mirabilis viget communio, ita ut varietas in ecclesia nedum eiusdem noceat unitati, eam potius declaret; ecclesiae enim catholicae hoc propositum est, ut salvae et integrae maneant uniuscuiusque particularis ecclesiae

---

[1] Cf. Leo XIII, Litt. ap. *Orientalium dignitas*, 30 nov. 1894, in Leonis XIII acta, vol. XIV, pp. 201-202.

ho exigeix el seu mateix ministeri El collegi, en canvi, tot i que sempre existeix, no pel aixo actua permanentment amb una acció *estrictament* collegial, com consta per la Tradició de l'Església Així, no sempre es troba «en ple exercici», més encara, només actua a intervals amb una activitat estrictament collegial, i només *amb el consentiment del seu cap* Es diu «*amb el consentiment del seu cap*», perquè no es pensi en una *dependència* com és ara d'algun *estrany*, el mot «consentiment» evoca, en canvi, la *comunió* entre el cap i els membres i implica la necessitat de l'*acte* que competeix pròpiament al cap Això s'afirma explícitament al n 22, § 2, i s'explica allí mateix, al final La fórmula negativa «*només*» comprèn tots els casos, i per això és evident que les *normes* aprovades per l'autoritat suprema s'han d'observar sempre Cf esmena 84

Es veu ben clar amb tot això que es tracta de la *unió* dels bisbes *amb el seu cap*, i mai de l'acció dels bisbes *independentment* del Papa En aquest cas, faltant l'acció del cap, els bisbes no poden actar com a collegi, com ho prova la mateixa noció de «collegi» Aquesta comunió jeràrquica de tots els bisbes amb el Summe Pontífex és sense cap mena de dubte quelcom solemnement reconegut al llarg de la Tradició

N B — Sense la comunió jeràrquica *no pot* ser exercit el ministeri ontologicosacramental, que ha de ser distingit de l'aspecte canonicojurídic La Comissió, amb tot, ha cregut que no havia d'entrar en les questions de *licitud* i de *validesa*, les quals es deixen a la discussió dels teòlegs, especialment pel que es refereix a la potestat que de fet s'exerceix entre els Orientals separats i sobre l'explicació de la qual hi ha diverses opinions

† Pericles Fllici
Arquebisbe tit de Samosata,
Secretari general del Ss Concili

Decret sobre les Esglésies orientals catòliques

Proemi

1. L'Església catòlica té en gran estima les institucions, els ritus litúrgics, les tradicions eclesiàstiques i la disciplina de la vida cristiana de les Esglésies orientals. En aquestes, en efecte, il·lustres com són per venerable antiguitat, resplendeix la tradició que deriva dels Apòstols a través dels Pares[1] i que constitueix part del patrimoni divinament revelat i indivís de l'Església universal. Per això, aquest sant i ecumènic Concili, mostrant-se sol·lícit envers les Esglésies orientals, que d'aquesta tradició són testimonis vius, i desitjant que floreixin i que acompleixin amb nou vigor apostòlic la missió que els ha estat confiada, a més d'allò que afecta tota l'Església, ha decidit d'establir alguns punts, tot deixant els altres a la cura dels Sínodes orientals i de la Seu Apostòlica.

Les Esglésies particulars o ritus

2. (*La varietat no perjudica la unitat*). L'Església santa i catòlica, que és el Cos místic de Crist, es compon de fidels, que estan orgànicament units en l'Esperit Sant per la mateixa fe, pels mateixos sagraments i pel mateix govern i que unint-se en diversos grups, aplegats per la jerarquia, constitueixen les Esglésies particulars o ritus. Hi ha entre elles una admirable comunió, de manera que la varietat en l'Església no sols no en perjudica la unitat, sinó que, al contrari, la manifesta; en efecte, és intenció de l'Església catòlica que es mantinguin vigents i íntegres les tradicions de cada Església particular ∇

seu ritus traditiones, eademque pariter vult suam vitae rationem aptare variis temporum locorumque necessitatibus.[2]

3. Huiusmodi particulares ecclesiae, tum orientis tum occidentis, licet ritibus, ut aiunt, nempe liturgia, ecclesiastica disciplina et patrimonio spirituali partim inter se differant, aequali tamen modo concreduntur pastorali gubernio Romani pontificis, qui beato Petro in primatu super universam ecclesiam divinitus succedit. Eaedem proinde pari pollent dignitate, ita ut nulla earum ceteris praestet ratione ritus, atque iisdem fruuntur iuribus et tenentur obligationibus, etiam quod attinet ad evangelium praedicandum in universum mundum (cf. Mr 16, 15), sub moderamine Romani pontificis.

4. Provideatur igitur ubique terrarum tuitioni atque incremento omnium ecclesiarum particularium ac propterea constituantur paroeciae atque propria hierarchia, ubi id postulat bonum spirituale fidelium. Hierarchae vero variarum ecclesiarum particularium in eodem territorio iurisdictionem obtinentes, curent, collatis consiliis in periodicis conventibus, unitatem actionis fovere, et, viribus unitis, communia adiuvare opera, ad bonum religionis expeditius promovendum et cleri disciplinam efficacius tuendam.[3] Clerici omnes et ascendentes ad ordines sacros bene instruantur de ritibus et praesertim de normis practicis in materiis interritualibus, imo et laici in institutione catechetica de ritibus eorumque normis doceantur. Omnes denique et singuli catholici, necnon baptizati cuiusvis ecclesiae vel communitatis acatholicae ad plenitudinem communionis catholicae convenientes, proprium ubique terrarum retineant ritum eumque colant et pro viribus observent;[4] salvo iure recurrendi ad sedem apostolicam in casibus peculiaribus personarum, communitatum, vel regionum, quae, uti suprema relationum interecclesialium arbitra, providebit necessitatibus in spiritu oecumenico, ipsa vel per alias auctoritates, datis opportunis normis, decretis vel rescriptis.

---

[2] Cf. S. Leo IX, Litt. *In terra pax*, an. 1053: „Ut enim". Innocentius III, Synodus Lateranensis IV, an. 1215, cap. IV: „Licet Graecos" (v. supra p. 235); litt. *Inter quatuor*, 2 aug. 1206: „Postulasti postmodum". Innocentius IV, ep. *Cum de cetero*, 27 aug. 1247; ep. *Sub catholicae*, 6 mart. 1254, prooem. Nicolaus III, instructio *Istud est memoriale*, 9 oct. 1278. Leo X, Litt. ap. *Accepimus nuper*, 18 maii 1521. Paulus III, Litt. ap. *Dudum*, 23 dec. 1534; Pius IV, Const. *Romanus Pontifex*, 16 febr. 1564, § 5. Clemens VIII, Const. *Magnus Dominus*, 23 dec. 1595, § 10. Paulus V, Const. *Solet circumspecta*, 10 dec. 1615, § 3. Benedictus XIV, Ep. enc. *Demandatum*, 24 dec. 1743, § 3; ep. encycl. *Allatae sunt*, 26 iun. 1755, §§ 3, 6-19, 32. Pius VI, Litt. encycl. *Catholicae communionis*, 24 maii 1787. Pius IX, litt. *In suprema*, 6 ian. 1848, § 3; litt. ap. *Ecclesiam Christi*, 26 nov. 1853; const. *Romani Pontificis*, 6 ian. 1862. Leo XIII, Litt. ap. *Praeclara*, 20 iun. 1894, n. 7; litt. ap. *Orientalium dignitas*, 30 nov. 1894, prooem; etc.

[3] Cf. Pius XII, Motu proprio *Cleri sanctitati*, 2 iun. 1957, can. 4.

[4] Pius XII, motu proprio *Cleri sanctitati*, 2 iun. 1957, can. 8: „sine licentia sedis apostolicae", sequendo praxim saeculorum praecedentium; item quoad baptizatos acatholicos in can. 11 habetur: „ritum quem maluerint amplecti possunt"; in textu proposito disponitur modo positivo observantia ritus pro omnibus et ubique terrarum.

o ritu, i igualment vol adaptar el seu estil de vida a les variades necessitats dels temps i dels llocs.[2]

3. (*Igual dignitat per a totes les Esglésies particulars*). Aquestes Esglésies particulars, tant d'Orient com d'Occident, encara que en part siguin diferents entre elles per raó dels anomenats ritus, és a dir, per la litúrgia, per la disciplina eclesiàstica i pel patrimoni espiritual, tanmateix són confiades de la mateixa manera al govern pastoral del Pontífex Romà, el qual per voluntat divina succeeix sant Pere en el primat sobre l'Església universal. Per tant, flueixen d'igual dignitat, de manera que cap d'elles no preval sobre les altres per raó del ritu, i flueixen dels mateixos drets i estan sotmeses a les mateixes obligacions, àdhuc pel que fa a la predicació de l'Evangeli a tot el món (cf. Mc 16,15)', sota la direcció del Pontífex Romà.

4. (*Prescripcions canòniques*). Cal, doncs, que a tot el món es protegeixin i creixin totes les Esglésies particulars i amb aquesta finalitat s'erigeixin parròquies i una jerarquia pròpia, on ho demani el bé espiritual dels fidels. I les jerarquies de les diverses Esglésies particulars, que tenen jurisdicció sobre el mateix territori, procuraran, amb el mutu intercanvi de parers en reunions periòdiques, promoure la unitat d'acció i, unint esforços, ajudar les obres comunes, per fer progressar més fàcilment el bé de la religió i tutelar més eficaçment la disciplina del clergat.[3] Tots els clergues i aquells que accedeixen als ordes sagrats han de ser ben instruïts sobre els ritus i especialment sobre les normes pràctiques en matèries interrituals; més encara, també els laics tenen dret a rebre una formació catequètica sobre els ritus i llurs normes. En fi, tots i cadascun dels catòlics, i també els batejats de qualsevol Església o comunitat no catòlica que arriben a la plenitud de la comunió catòlica, han de conservar el propi ritu en qualsevol lloc, honorar-lo i, segons les possibilitats, observar-lo;[4] sempre, però, es manté el dret de recórrer, en casos particulars de persones, comunitats o regions, a la Seu Apostòlica, la qual, com a àrbitre suprem en les relacions intereclesials, proveirà a les necessitats amb esperit ecumènic, ella mateixa o per mitjà d'altres autoritats, tot donant regles oportunes, decrets o rescriptes.

De spirituali ecclesiarum orientalium patrimonio servando

5. Historia, traditiones et plurima ecclesiastica instituta praeclare testantur quantopere de universa ecclesia orientales ecclesiae meritae sint.[5] Quapropter sancta synodus patrimonium hoc ecclesiasticum et spirituale non solum aestimatione debita et iusta laude prosequitur sed etiam tamquam patrimonium universae Christi ecclesiae firmiter considerat. Quamobrem sollemniter declarat, ecclesias orientis sicut et occidentis iure pollere et officio teneri se secundum proprias disciplinas peculiares regendi, utpote quae veneranda antiquitate commendentur, moribus suorum fidelium magis sint congruae atque ad bonum animarum consulendum aptiores videantur.

6. Sciant ac pro certo habeant omnes Orientales, se suos legitimos ritus liturgicos suamque disciplinam semper servare posse et debere, ac nonnisi ratione proprii et organici progressus mutationes inducendas esse. Haec omnia, igitur, maxima fidelitate ab ipsis Orientalibus observanda sunt; qui quidem harum rerum cognitionem in dies maiorem usumque perfectiorem acquirere debent, et, si ab iis ob temporum vel personarum adiuncta indebite defecerint, ad avitas traditiones redire satagant. Illi vero qui ratione sive muneris, sive apostolici ministerii frequens cum orientalibus ecclesiis aut cum earum fidelibus habeant commercium, in cognitione et cultu rituum, disciplinae, doctrinae, historiae atque indolis Orientalium accurate, pro gravitate officii quod gerunt, instituantur.[6] Religionibus vero et associationibus latini ritus, quae in regionibus orientalibus vel inter fideles orientales operam praestant, enixe commendatur, ut, ad maiorem apostolatus efficaciam, domos aut etiam provincias orientalis ritus, quantum fieri potest, constituant.[7]

De patriarchis orientalibus

7. Ab antiquissimis temporibus in ecclesia viget institutio patriarchalis, iam a primis synodis oecumenicis agnita.[8] Nomine vero patriarchae orientalis venit episcopus, cui competit iurisdictio in omnes episcopos, haud exceptis metropolitis, clerum et populum proprii territorii vel ritus, ad normam iuris et salvo primatu Romani pontificis.[9]

---

[5] Cf. Leo XIII, Litt. ap. *Orientalium dignitas*, 30 nov. 1894; ep. ap. *Praeclara gratulationis*, 20 iun. 1894, et documenta in nota 2 allata.

[6] Cf. Benedictus XV, Motu proprio *Orientis catholici*, 15 oct. 1917; Pius XI, Litt. encycl. *Rerum orientalium*, 8 sept. 1928, etc.

[7] Praxis ecclesiae catholicae temporibus Pii XI, Pii XII, Ioannis XXIII motum hunc abunde demonstrat.

[8] Cf. syn. Nic. I, can. 6; Constantinop. I, can. 2 et 3; Chalced., can. 28; can. 9; Constantinop. IV, can. 17; can. 21; Lateran. IV, can. 5; can. 30; Florent., *Decr. pro Graecis*; etc.

[9] Cf. syn. Nic. I, can. 6; Constantinop. I, can. 3; Constantinop. IV, can. 17; Pius XII, Motu proprio *Cleri sanctitati*, can. 216, § 2, 11.

Patrimoni espiritual de les Esglésies orientals que ha de ser conservat

5. (*El patrimoni oriental, patrimoni de tota l'Església*). La història, les tradicions i nombroses institucions eclesiàstiques demostren clarament els grans mèrits de les Esglésies orientals davant l'Església universal. Per això el sant Concili no en té prou de lloar i apreciar degudament aquest patrimoni eclesiàstic i espiritual, sinó que, a més, el considera fermament patrimoni de tota l'Església del Crist.[5] Per tant, declara solemnement que les Esglésies d'Orient i Occident tenen el dret i el deure de governar-se segons les pròpies disciplines peculiars, ja que es troben recomanades per la venerable antiguitat, són les més adequades als costums dels seus fidels i semblen les més indicades per a assegurar el bé de les ànimes.

6. (*Fidelitat a mantenir el propi patrimoni*). Que sàpiguen tots els orientals i n'estiguin ben certs que ells sempre poden i han de conservar els propis ritus litúrgics legítims i la disciplina, i que no han de ser introduïdes modificacions si no és per raó del propi progrés orgànic. Totes aquestes coses, doncs, els mateixos orientals les han d'observar amb la màxima fidelitat i adquirir-ne un coneixement cada vegada més aprofundit i una pràctica més perfecta. Si se n'haguessin apartat indegudament a causa de les circumstàncies de temps o de persones, que s'esforcin per retornar a les tradicions antigues. Els qui, per raó del càrrec o del ministeri apostòlic, tenen relacions freqüents amb les Esglésies orientals o amb llurs fidels, procuraran, segons la importància del càrrec que ocupen, obtenir acuradament un coneixement i una pràctica dels ritus, de la disciplina, de la doctrina, de la història i del caràcter dels orientals.[6] A les cases religioses o a les associacions de ritu llatí que treballen en països orientals, se'ls recomana especialment que, tant com sigui possible, fundin cases o fins i tot províncies de ritu oriental, per a una major eficàcia de l'apostolat.[7]

Els patriarques orientals

7. (*La institució patriarcal*). La institució patriarcal existeix a l'Església des dels temps més antics i fou reconeguda pels primers Concilis ecumènics.[8]

El nom de patriarca oriental designa el bisbe que té jurisdicció sobre tots els bisbes, sense excloure'n els metropolites, la clerecia i els pobles del propi territori o ritu, d'acord amb el dret i salvat el primat del Romà Pontífex.[9]

Ubicumque hierarcha alicuius ritus extra fines territorii patriarchalis constituitur, manet aggregatus hierarchiae patriarchatus eiusdem ritus ad normam iuris.

8. Patriarchae ecclesiarum orientalium, licet alii aliis tempore posteriores, omnes tamen aequales sunt ratione dignitatis patriarchalis, salva inter eos praecedentia honoris legitime statuta.[10]

9. Secundum antiquissimam ecclesiae traditionem, singulari honore prosequendi sunt ecclesiarum orientalium patriarchae, quippe qui suo quisque patriarchatui tamquam pater et caput praesint. Ideo statuit haec sancta synodus, ut eorum iura atque privilegia instaurentur, iuxta antiquas traditiones uniuscuiusque ecclesiae et synodorum oecumenicarum decreta.[11]

Haec autem iura et privilegia sunt illa, quae tempore unionis orientis et occidentis viguerunt, etsi ad hodiernas conditiones aliquantum aptanda sint. Patriarchae cum suis synodis superiorem constituunt instantiam pro quibusvis negotiis patriarchatus, non secluso iure constituendi novas eparchias atque nominandi episcopos sui ritus intra fines territorii patriarchalis, salvo inalienabili Romani pontificis iure in singulis casibus interveniendi.

10. Quae de patriarchis sunt dicta, valent etiam, ad norman iuris, de archiepiscopis maioribus, qui universae cuidam ecclesiae particulari seu ritui praesunt.[12]

11. Cum institutum patriarchale in ecclesiis orientalibus sit forma regiminis traditionalis, sancta et oecumenica synodus exoptat ut, ubi opus sit, novi erigantur patriarchatus, quorum constitutio synodo oecumenicae vel Romano pontifici reservatur.[13]

De disciplina sacramentorum

12. Veterem disciplinam de sacramentis apud orientales ecclesias vigentem, itemque praxim quae ad eorum celebrationem et ministrationem spectat, sancta oecumenica synodus confirmat et laudat, et, si casus ferat, exoptat ut eadem instauretur.

---

[10] In syn. Oecum.: Nic. I, can. 6; Constantinop. I, can. 3; Constantinop. IV, can. 21; Lateran. IV, can. 5; Florent., *Decr. pro Graecis*, 6 iul. 1439, § 9. Cf. Pius XII, Motu proprio *Cleri sanctitati*, 2 iun. 1957, can. 219, etc.

[11] Cf. supra, nota 8.

[12] Cf. syn. Ephes., can. 8. Clemens VIII, *Decet Romanum Pontificem*, 23 febr. 1596. Pius VII, Litt. ap. *In universalis Ecclesiae*, 22 febr. 1807; Pius XII, Motu proprio *Cleri sanctitati*, 2 iun. 1957, can. 324-339; Syn. Carthagin., an. 419, can. 17.

[13] Cf. syn. Carthagin., an. 419, can. 17 et 57; Chalced., an. 451, can. 12; Innocentius I, Litt. *Et onus et honor*, a. c. 415: „Nam quid sciscitaris"; Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866; „A quo autem"; Innocentius III, litt. *Rex regum*, 25 febr. 1204; Leo XII, Const. ap. *Petrus Apostolorum Princeps*, 15 aug. 1824; Leo XIII, litt. ap. *Christi Domini*, an. 1895; Pius XII, Motu proprio *Cleri sanctitati*, 2 iun. 1957, can. 159.

Si un jerarca d'un ritu determinat s'estableix fora dels límits del territori patriarcal, queda agregat a la jerarquia del patriarcat del mateix ritu, segons la norma del dret.

8. Els patriarques de les Esglésies orientals, si bé en el temps uns són posteriors als altres, són tots iguals en virtut de la dignitat patriarcal, salvada entre ells la precedència honorífica legítimament establerta.[10]

9. (*L'àmbit de la jurisdicció patriarcal*). Segons una antiquíssima tradició de l'Església, és reservat un especial honor als patriarques de les Esglésies orientals, atès que cadascun presideix com a cap i pare el patriarcat. Per això aquest sant Concili estableix que en siguin restaurats els drets i els privilegis, segons les antigues tradicions de cada Església i els decrets dels Concilis ecumènics.[11]

Aquests drets i privilegis són els que vigien al temps de la unió d'Orient i d'Occident, encara que convé adaptar-los una mica a les circumstàncies actuals.

Els patriarques amb els seus sínodes constitueixen la instància superior per a tots els afers del patriarcat, sense excloure el dret de crear noves eparquies i de nomenar bisbes del propi ritu dintre els límits del territori patriarcal, tot respectant el dret inalienable del Romà Pontífex d'intervenir en cada cas.

10. (*Els arquebisbes majors*). Tot el que ha estat dit dels patriarques és vàlid també, d'acord amb el dret, per als arquebisbes majors que presideixen una Església particular o ritu.[12]

11. (*Erecció de nous patriarcats*). Com que la institució patriarcal és la forma tradicional de govern en les Esglésies orientals, el sant Concili ecumènic desitja que, on calgui, s'erigeixin nous patriarcats, la fundació dels quals tanmateix queda reservada al Concili ecumènic o al Romà Pontífex.

Disciplina dels sagraments

12. (*Restablir l'antiga disciplina dels sagraments*). El sant Concili ecumènic confirma i lloa, i, si cal, desitja que sigui restablerta, l'antiga disciplina dels sagraments vigent a les Esglésies orientals, com també la manera com són celebrats i administrats.

13. Disciplina de ministro s. chrismatis inde ab antiquissimis temporibus apud orientales vigens plene instauretur. Idcirco presbyteri hoc sacramentum conferre valent, adhibito chrismate a patriarcha vel episcopo benedicto.[14]

14. Presbyteri omnes orientales hoc sacramentum, sive una cum baptismo sive separatim, valide conferre possunt omnibus fidelibus cuiusvis ritus, latino haud excluso, servatis ad liceitatem praescriptis iuris tum communis tum particularis.[15] Presbyteri quoque latini ritus, secundum facultates quibus gaudent circa ministrationem huius sacramenti, valent illud etiam fidelibus ecclesiarum orientalium ministrare, sine praeiudicio ritui, servatis quoad liceitatem praescriptis iuris sive communis sive particularis.[16]

15. Fideles obligatione tenentur diebus dominicis et festis interesse divinae liturgiae aut, iuxta praescripta vel consuetudinem proprii ritus, celebrationi divinarum laudum.[17] Quo facilius fideles hanc obligationem adimplere valeant, statuitur tempus utile, pro hoc praecepto adimplendo, decurrere inde a vesperis vigiliae usque ad finem diei dominicae vel festi.[18] Enixe commendatur fidelibus, ut his diebus, imo frequentius ac vel etiam quotidie, sacram eucharistiam suscipiant.[19]

16. Ob quotidianam permixtionem fidelium diversarum particularium ecclesiarum in eadem regione vel territorio orientali, facultas presbyterorum cuiuscumque ritus excipiendi confessiones, a propriis hierarchis rite et sine ulla restrictione concessa, ad totum territorium extenditur concedentis necnon ad loca et fideles cuiuscumque ritus in eodem territorio, nisi hierarcha loci, quoad loca sui ritus, expresse renuerit.[20]

---

[14] Cf. Innocentius IV, Ep. *Sub catholicae*, 6 mart. 1254, § 3, n. 4; syn. Lugd. II, an. 1274 (professio fidei Michaelis Palaeologi Gregorio X oblata); Eugenius IV, in syn. Florentina, const. *Exsultate Deo*, 22 nov. 1439, § 11; Clemens VIII, Instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595; Benedictus XIV, Const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § II, n. 1, § III, n. 1, etc.; syn. Laodic., an. 347-381, can. 48; syn. Sisen. Armenorum, an. 1342; syn. Libanen. Maronitarum, an. 1736, p. II, cap. III, n. 2, et aliae synodi particulares.

[15] Cf. S. C. S. Officii, Instr. (ad Ep. Scepusien.), an. 1783; S. C. de Prop. Fide (pro Coptis), 15 mart. 1790, n. XIII; decr. 6 oct. 1863, C, a; S. C. pro Eccl. Orient., 1 maii 1948; S. C. S. Officii, resp. 22 apr. 1896 cum litt. 19 maii 1896.

[16] *CIC*, can. 782, § 4; S. C. pro Eccl. Orient., Decr. *de Sacramento Confirmationis administrando etiam fidelibus orientalibus a presbyteris latini ritus, qui hoc indulto gaudent pro fidelibus sui ritus*, 1 maii 1948.

[17] Cf. syn. Laodicen., an. 347-381, can. 29; Nicephorus CP., cap. 14; syn. Duinen. Armenorum, an. 719, can. 31; Theodorus Studita, sermo 21; Nicolaus I, litt. *Ad consulta vestra*, 13 nov. 866: „In quorum Apostolorum"; „Nosse cupitis"; „Quod interrogatis"; „Praeterea consultis"; „Si die Dominico"; et synodi particulares.

[18] Novum quid, saltem ubi viget obligatio audiendi liturgiam; ceterum cohaeret diei liturgicae apud Orientales.

[19] Cf. canones apostolorum, 8 et 9; syn. Antioch., an. 341, can. 2; Timotheus Alexandrinus, interrogat. 3; Innocentius III, Const. *Quia divinae*, 4 ian. 1215; et plurimae synodi particulares ecclesiarum orientalium recentiores.

[20] Salva territorialitate iurisdictionis, canon providere intendit, in bonum animarum, pluralitati iurisdictionis in eodem territorio.

13. (*La confirmació*). Que sigui plenament restablerta la disciplina sobre el ministre del sant crisma vigent entre els orientals des de molt antic. Per tant, els preveres poden conferir aquest sagrament, usant un crisma beneït pel patriarca o pel bisbe.[14]

14. Tots els preveres orientals poden administrar vàlidament aquest sagrament, juntament amb el baptisme o per separat, a tots els fidels de qualsevol ritu, fins i tot el llatí, observant per a la licitud les prescripcions del dret, tant comú com particular.[15] També els preveres de ritu llatí, en virtut de les facultats que tenen pel que fa a l'administració d'aquest sagrament, poden administrar-lo també a fidels de les Esglésies orientals, de qualsevol ritu que siguin, observant, però, les prescripcions del dret sobre la licitud, tant del comú com del particular.[16]

15. (*El precepte festiu*). Els fidels estan obligats, els diumenges i els dies de festa, a assistir a la divina litúrgia o, segons les prescripcions o costums del propi ritu, a la celebració de les lloances divines.[17] Per tal que els fidels puguin complir aquesta obligació amb més facilitat, el temps apte per a l'acompliment d'aquest precepte va de les vespres del dia precedent fins a la fi del diumenge o de la festa.[18] Es recomana insistentment als fidels de rebre la santa Eucaristia aquests dies, i més sovint encara, o fins i tot cada dia.[19]

16. (*Llicències per a les confessions*). Com que constantment els fidels de diverses Esglésies particulars es troben barrejats en una mateixa regió o territori oriental, la facultat d'oir confessions donada als preveres de qualsevol ritu pels propis jerarques legítimament i sense cap restricció s'estén a tot el territori d'aquell qui l'atorga, i també als llocs i als fidels de qualsevol ritu en el mateix territori, fora del cas que la jerarquia de lloc l'hagi negada expressament pel que fa als llocs del seu ritu.[20]

17. Ut antiqua sacramenti ordinis disciplina in ecclesiis orientalibus iterum vigeat, exoptat haec sancta synodus, ut institutum diaconatus permanentis, ubi in desuetudinem venerit, instauretur.[21] Quoad subdiaconatum vero et ordines inferiores eorumque iura et obligationes, provideat auctoritas legislativa uniuscuiusque ecclesiae particularis.[22]

18. Ad praecavenda matrimonia invalida, quando catholici orientales cum acatholicis orientalibus baptizatis matrimonium ineunt, et ad consulendum nuptiarum firmitati et sanctitati nec non domesticae paci, sancta synodus statuit formam canonicam celebrationis pro his matrimoniis obligare tantum ad liceitatem; ad validitatem sufficere praesentiam ministri sacri, servatis aliis de iure servandis.[23]

De cultu divino

19. Dies festos pro omnibus ecclesiis orientalibus communes in posterum constituere, transferre aut supprimere unius est synodi oecumenicae vel sedis apostolicae. Dies vero festos pro singulis ecclesiis particularibus constituere, transferre aut supprimere, praeter apostolicam sedem, competit synodis patriarchalibus aut archiepiscopalibus, debita tamen ratione habita totius regionis ceterarumque ecclesiarum particularium.[24]

20. Donec perveniatur ad optatam inter omnes christianos conventionem de unico die, quo festivitas paschatis ab omnibus celebretur, interim ad unitatem inter christianos in eadem regione vel natione degentes fovendam, patriarchis vel supremis in loco auctoritatibus ecclesiasticis committitur, ut, unanimi consensu et collatis consiliis cum iis quorum interest, de festo paschatis eadem die dominica celebrando conveniant.[25]

21. Singuli fideles extra regionem vel territorium proprii ritus versantes, quoad legem de temporibus sacris, ad disciplinam in loco ubi

---

[21] Cf. syn. Nic. I, can. 18; syn. Neocaesarien., an. 314-325, can. 12; syn. Sardicen., an. 343, can. 8; Leo M., litt. *Omnium quidem*, 13 ian. 444; syn. Chalced., can. 6; syn. Constantinop. IV, can. 23, 26; etc.

[22] Subdiaconatus consideratur apud ecclesias orientales plures ordo minor, sed motu proprio Pii XII, *Cleri sanctitati*, ei praescribuntur obligationes ordinum maiorum. Canon proponit ut redeatur ad disciplinam antiquam singularum ecclesiarum quoad obligationes subdiaconorum, in derogationem iuris communis „*Cleri sanctitati*".

[23] Cf. Pius XII, Motu proprio *Crebrae allatae*, 22 febr. 1949, can. 32, § 2, n. 5° (facultas patriarcharum dispensandi a forma); Pius XII, Motu proprio *Cleri sanctitati*, 2 iun. 1957, can. 267 (facultas patriarcharum sanandi in radice); S. C. S. Officii et S. C. Pro Eccl. Orient., an. 1957 concedunt facultatem dispensandi a forma et sanandi ob defectum formae (ad quinquennium): „extra patriarchatus, metropolitis, ceterisque ordinariis locorum . . . qui nullum habent Superiorem infra sanctam sedem".

[24] Cf. Leo M., Litt. *Quod saepissime*, 15 apr. 454: „Petitionem autem"; Nicephorus CP., cap. 13; syn. Sergii Patriarchae, 18 sept. 1596, can. 17; Pius VI, Litt. ap. *Assueto paterne*, 8 apr. 1775; etc.

[25] Cf. syn. Vat. II, Const. *De Sacra Liturgia*, 4 dec. 1963 (v. supra p. 274-275).

17. (*El sagrament de l'orde*). Per tal de posar en valor en l'Església oriental l'antiga disciplina del sagrament de l'orde, aquest sant Concili desitja que la institució del diaconat permanent torni a vigir en els llocs on ha caigut en desús.[21] Pel que fa al sotsdiaconat i als ordes inferiors, i a llurs drets i obligacions, l'autoritat legislativa de cada Església particular proveirà.

18. (*El sagrament del matrimoni*). Quan els catòlics orientals contrauen matrimoni amb batejats orientals no catòlics, per evitar matrimonis invàlids i per protegir l'estabilitat i la santedat de les noces i la pau de la família, el sant Concili estableix que la forma canònica de la celebració d'aquests matrimonis es obligatòria només per a la licitud. Per a la validesa basta la presència del ministre sagrat; que s'observin, però, les altres normes del dret.[23]

El culte diví

19. (*Els dies festius*). D'ara endavant pertoca únicament al Concili ecumènic o a la Santa Seu instituir, traslladar o suprimir els dies festius comuns a totes les Esglésies orientals. En canvi, pel que fa a les festes de cada Església particular, a més de la Santa Seu, els sínodes patriarcals o arquebisbals poden instituir-los, traslladar-los o suprimir-los; sempre, però, tenint en compte tota la regió i les altres Esglésies particulars.[24]

20. (*La Pasqua*). Fins que entre tots els cristians no s'arribi al desitjat acord sobre la fixació d'un únic dia per a la comuna celebració de la festa de Pasqua, mentrestant, per tal d'afavorir la unitat dels cristians que viuen en la mateixa regió o nació, és confiat als patriarques o a les supremes autoritats eclesiàstiques locals de posar-se d'acord, amb consentiment unànime i amb intercanvi de parers dels interessats, per celebrar la festa de Pasqua el mateix diumenge.

21. (*La santificació de les festes*). Cada fidel que es troba fora de la regió o territori del propi ritu, pel que fa a la llei sobre els temps sagrats, pot adaptar-se plenament a la disciplina vigent en el lloc on és. ∇

degunt vigentem se plene conformare possunt. In familiis mixti ritus hanc legem servare licet iuxta unum eundemque ritum.[26]

22. Clerici et religiosi orientales celebrent iuxta propriae disciplinae praescripta et traditiones laudes divinas, quae inde ab antiqua aetate magno in honore fuerunt apud omnes ecclesias orientales.[27] Fideles quoque, exempla maiorum secuti, in divinas laudes pro viribus et devote incumbant.

23. Ad patriarcham cum synodo vel ad supremam cuiusque ecclesiae auctoritatem cum consilio hierarcharum, ius pertinet moderandi usum linguarum in sacris actionibus liturgicis nec non, facta relatione ad sedem apostolicam, probandi versiones textuum in linguam vernaculam.[28]

De conversatione cum fratribus ecclesiarum seiunctarum

24. Ad ecclesias orientales, communionem cum sede apostolica romana habentes, peculiare pertinet munus omnium christianorum unitatem, orientalium praesertim, fovendi, iuxta principia decreti huius s. synodi „De oecumenismo", precibus imprimis, vitae exemplis, religiosa erga antiquas traditiones orientales fidelitate, mutua et meliore cognitione, collaboratione ac fraterna rerum animorumque aestimatione.[29]

25. Ab Orientalibus seiunctis, in unitatem catholicam sub influxu gratiae sancti Spiritus convenientibus, ne plus exigatur quam quod simplex fidei catholicae professio exigit. Et cum apud eos sacerdotium validum servatum sit, clericis orientalibus, in unitatem catholicam convenientibus, facultas est proprium ordinem exercendi, iuxta normas a competenti auctoritate statutas.[30]

26. Communicatio in sacris, quae unitatem ecclesiae offendit aut formalem errori adhaesionem vel periculum aberrationis in fide, scandali et indifferentismi includit, lege divina prohibetur.[31] Praxis vero pastoralis demonstrat, ad fratres orientales quod spectat, varia considerari posse et debere singularum personarum adiuncta, in quibus nec unitas ecclesiae laeditur, nec pericula vitanda adsunt, sed necessitas salutis et bonum spirituale animarum urgent. Ideo ecclesia catholica, pro temporum, locorum et personarum adiunctis, mitiorem saepe adhibuit et adhibet

---

[26] Cf. Clemens VIII, Instr. *Sanctissimus*, 31 aug. 1595, § 6: „Si ipsi graeci"; S. C. S. Officii, 7 iun. 1673, ad 1 et 3; 13 mart. 1727, ad 1; S. C. de Prop. Fide, Decr. 18 aug. 1913, art. 33; decret. 14 aug. 1914, art. 27; decr. 27 mart. 1916, art. 14; S. C. pro eccl. Orient., Decr. 1 mart. 1929, art. 36; decr. 4 maii 1930, art. 41.

[27] Cf. syn. Laodicen., 347-381, can. 18; syn. Mar Issaci Chaldaeorum, an. 410, can. 15; Nerses Glaien. Armenorum, an. 1166; Innocentius IV, Ep. *Sub catholicae*, 6 mart. 1254, § 8; Benedictus XIV, Const. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § 7, n. 5; instr. *Eo quamvis tempore*, 4 maii 1745, §§ 42 ss.; et synodi particulares recentiores: Armenorum (1911), Coptorum (1898), Maronitarum (1736), Rumenorum (1872), Ruthenorum (1891), Syrorum (1888).

[28] Ex traditione orientali.

[29] Ex tenore bullarum unionis singularum ecclesiarum orientalium catholicarum.

[30] Obligatio synodalis quoad fratres seiunctos orientales et quoad omnes ordines cuiuscumque gradus tum iuris divini tum ecclesiastici.

[31] Haec doctrina valet etiam in ecclesiis seiunctis.

En les famílies de ritu mixt es pot observar aquesta llei segons un sol i mateix ritu.[26]

22. (*L'Ofici diví*). Els clergues i els religiosos orientals celebraran segons les prescripcions i les tradicions de la pròpia disciplina les lloances divines, que de molt antic han estat en gran honor en totes les Esglésies orientals.[27] Que també els fidels, seguint l'exemple dels avantpassats, es donin a la lloança divina devotament i en la mesura de les possibilitats.

23. (*La llengua litúrgica*). Correspon al patriarca amb el sínode o a la suprema autoritat de cada Església amb el consell dels jerarques reglamentar l'ús de les llengües en les sagrades accions litúrgiques i aprovar les traduccions a la llengua vernacla, després de fer-ne una relació a la Seu Apostòlica.

Relacions amb els germans de les Esglésies separades

24. (*Les Esglésies orientals i l'ecumenisme*). Pertany sobretot a les Esglésies orientals en comunió amb la Seu Apostòlica de Roma l'especial tasca de promoure la unitat de tots els cristians, especialment dels orientals, segons els principis del decret «sobre l'ecumenisme» d'aquest sant Concili, i ho faran abans de tot amb la pregària, amb l'exemple de la vida, amb una fidelitat religiosa envers les antigues tradicions orientals, amb un millor coneixement mutu, amb la col·laboració i l'estima fraternal de les coses i dels esperits.[29]

25. Quant als orientals separats que, sota l'influx de la gràcia de l'Esperit Sant, entren en la unitat catòlica, no se'ls exigirà més del que reclama la simple professió de fe catòlica. I com que entre ells s'ha conservat el sacerdoci vàlid, els clergues orientals que es fan catòlics podran exercir el propi orde d'acord amb les normes establertes per l'autoritat competent.[30]

26. (*Principis de la comunicació en les coses sagrades*). La comunicació en les coses sagrades que atempta contra la unitat de l'Església o comporta una adhesió formal a l'error o el perill d'apartar-se de la fe, l'escàndol o l'indiferentisme, està prohibida per la llei divina.[31] Però, pel que fa als germans orientals, la pràctica pastoral demostra que es poden i s'han de prendre en consideració diverses circumstàncies individuals quan, sense que la unitat de l'Església en pateixi ni hi hagi perills a evitar, la necessitat de la salvació i el bé espiritual de les ànimes les fan urgents. Per això, l'Església catòlica, d'acord amb les circumstàncies dels temps, dels llocs i de les persones, sovint ha adoptat i adopta una manera d'actuar més indulgent, ∇

rationem agendi, salutis media et testimonium caritatis inter christianos omnibus praebens, per participationem in sacramentis aliisque in functionibus et rebus sacris. His attentis, sancta synodus, „ne impedimento propter sententiae severitatem simus iis qui salvantur"[32] et ad magis fovendam unionem cum ecclesiis orientalibus a nobis seiunctis, sequentem agendi rationem statuit.

27. Positis memoratis principiis, Orientalibus, qui bona fide seiuncti inveniuntur ab ecclesia catholica, si sponte petant et rite sint dispositi, sacramenta poenitentiae, eucharistiae et unctionis infirmorum conferri possunt; imo, etiam catholicis eadem sacramenta licet petere ab iis ministris acatholicis, in quorum ecclesia habentur valida sacramenta, quotiescumque id necessitas aut vera spiritualis utilitas suadeat, et accessus ad sacerdotem catholicum physice vel moraliter impossibilis evadat.[33]

28. Item, positis iisdem principiis, communicatio in sacris functionibus, rebus et locis inter catholicos et fratres seiunctos orientales iusta de causa permittitur.[34]

29. Haec mitior communicationis in sacris cum fratribus ecclesiarum orientalium seiunctarum ratio vigilantiae et moderamini hierarcharum locorum committitur, ut, collatis inter se consiliis, et, si casus ferat, auditis etiam hierarchis ecclesiarum seiunctarum, opportunis efficacibusque praeceptis et normis christianorum moderentur conversationem.

Conclusio

30. Magnopere laetatur sancta synodus de fructuosa et actuosa collaboratione orientalium et occidentalium ecclesiarum catholicarum, simulque declarat: hae omnes iuris dispositiones pro praesentibus conditionibus statuuntur, usquedum ecclesia catholica et ecclesiae orientales seiunctae ad plenitudinem communionis convenient.

Interim tamen omnes christiani, orientales nec non occidentales, enixe rogantur, ut ferventes atque assiduas, imo quotidianas preces Deo fundant ut, sanctissima Deipara auxiliante, omnes unum fiant. Orent quoque, ut tot christianis cuiuscumque Ecclesiae, qui, strenue profitentes Christi nomen, patiuntur et angustiantur, Spiritus sancti paracliti adfluat plenitudo confortationis et solatii.

Omnes caritate fraternitatis invicem diligamus, honore invicem praevenientes.[35]

---

[32] Basilius M., *Epistula canonica ad Amphilochium*, PG 32, 669 B.

[33] Fundamentum mitigationis consideratur: 1) validitas sacramentorum; 2) bona fides et dispositio; 3) necessitas salutis aeternae; 4) absentia sacerdotis proprii; 5) exclusio periculorum vitandorum et formalis adhaesionis errori.

[34] Agitur de s. d. „communicatione in sacris extrasacramentali". Concilium est quod mitigationem concedit, servatis servandis.

[35] Cf. Rom. 12, 10.

oferint a tots els cristians els mitjans de la salvació i el testimoniatge de la caritat mitjançant la participació en els sagraments i en les altres funcions o coses sagrades. Davant de tot això, el sant Concili, «per tal de no ser obstacle per excessiva severitat envers els qui són salvats»[32] i a fi de promoure cada vegada més la unió amb les Esglésies orientals separades de nosaltres, ha decidit d'establir la següent disciplina.

27. (*Aplicació pastoral de la comunicació en les coses sagrades*). Sense abrogar els principis esmentats, es pot administrar als orientals que de bona fe estan separats de l'Església catòlica els sagraments de la penitència, l'Eucaristia i la unció dels malalts, si els demanen espontàniament i tenen les degudes disposicions. Més encara, també als catòlics els són permesos demanar aquests sagraments als ministres no catòlics en les Esglésies dels quals els sagraments són vàlids, sempre que la necessitat o una veritable utilitat espiritual ho aconsellin i no sigui possible físicament o moralment d'acudir a un sacerdot catòlic.[33]

28. D'acord amb els mateixos principis, la comunicació en les funcions, les coses i els llocs sagrats entre els catòlics i els germans orientals separats, és igualment permesa per un motiu raonable.

29. Aquesta forma més suau de comunicació en les coses sagrades amb els germans de les Esglésies orientals separades queda confiada a la vigilància i a l'autoritat dels jerarques del lloc, a fi que, després de canviar entre ells impressions i, si cal, després d'haver escoltat el parer dels jerarques de les Esglésies separades, regulin amb prescripcions i normes oportunes i eficaces les relacions entre els cristians.

Conclusió

30. El sant Concili s'alegra molt de la col·laboració fructuosa i activa de les Esglésies catòliques d'Orient i d'Occident, i al mateix temps declara que totes aquestes disposicions jurídiques són establertes per a les condicions actuals, fins que l'Església catòlica i les Esglésies orientals separades arribin a una plenitud de comunió.

Mentrestant, tots els cristians, orientals i occidentals, són ardentment invitats a adreçar a Déu pregàries fervoroses i assídues, o millor, diàries, per tal que, amb l'ajuda de la santíssima Mare de Déu, tots siguin u. Que preguin també perquè a tants cristians de totes les Esglésies que professen coratjosament el nom de Crist, però es troben en la prova i la sofrença, l'Esperit Sant defensor els atorgui la plenitud del seu confort i consol.

Estimem-nos afectuosament com a germans, avancem-nos mútuament a honorar-nos.[35]

Decretum de oecumenismo

Prooemium

1. Unitatis redintegratio inter universos christianos promovenda unum est ex praecipuis sacrae oecumenicae synodi vaticanae secundae propositis. Una enim atque unica a Christo domino condita est ecclesia, plures tamen christianae communiones sese ut Iesu Christi veram haereditatem hominibus proponunt; discipulos quidem Domini omnes se esse profitentur at diversa sentiunt et per diversas ambulant vias, ac si Christus ipse divisus sit.[1] Quae sane divisio et aperte voluntati Christi contradicit et scandalo est mundo atque sanctissimae causae praedicandi evangelium omni creaturae affert detrimentum.

Dominus vero saeculorum, qui propositum gratiae suae erga nos peccatores sapienter et patienter prosequitur, novissime in christianos inter se disiunctos animi compunctionem et desiderium unionis abundantius effundere incepit. Qua gratia permulti ubique homines permoti sunt atque inter fratres quoque nostros seiunctos amplior in dies motus, Spiritus sancti fovente gratia, exortus est ad omnium christianorum unitatem restaurandam. Hunc autem unitatis motum, oecumenicum nuncupatum, participant qui Deum trinum invocant atque Iesum confitentur dominum et salvatorem, nec modo singuli seiunctim, sed etiam in coetibus congregati, in quibus evangelium audierunt quosque singuli ecclesiam dicunt esse suam et Dei. Fere omnes tamen, etsi diverso modo, ad ecclesiam Dei unam et visibilem adspirant, quae sit vere universalis et ad universum mundum missa ut mundus ad evangelium convertatur et sic salvus fiat ad gloriam Dei. Haec igitur sacra synodus ea omnia laeto animo considerans, cum iam doctrinam de ecclesia declaraverit, desiderio unitatis inter omnes Christi discipulos restaurandae permota, catholicis omnibus proponere vult adiumenta, vias ac modos quibus ipsi possint huic divinae vocationi et gratiae respondere.

Cap. I. De catholicis oecumenismi principiis

2. In hoc apparuit caritas Dei in nobis, quod Filius Dei unigenitus a Patre in mundum missus est, ut homo factus totum genus humanum redimendo regeneraret atque in unum congregaret.[2] Qui antequam seipsum in ara crucis hostiam immaculatam offerret, Patrem pro credentibus oravit, dicens: „ut omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint; ut credat mundus quia tu me misisti" (Io 17, 21), et in ecclesia sua eucharistiae mirabile sacramentum instituit, quo unitas ecclesiae et significatur et efficitur. Discipulis suis novum mutui amoris mandatum dedit[3] atque paraclitum Spiritum promisit[4] qui, dominus et vivificans, cum eis maneret in aeternum.

---

[1] Cf. 1 Cor 1, 13.
[2] Cf. 1 Io 4, 9; Col 1, 18-20; Io 11, 52.
[3] Cf. Io 13, 34.
[4] Cf. Io 16, 7.

Decret sobre l'ecumenisme

Proemi

1. Promoure el restabliment de la unitat entre tots els cristians és un dels fins principals que s'ha proposat el sagrat Concili Vaticà II. L'Església fundada per Crist el Senyor és una i única, per bé que són moltes les comunitats cristianes que es presenten als homes com la veritable herència de Jesucrist; totes es confessen deixebles del Senyor, però pensen diversament i segueixen camins diversos, com si Crist mateix fos dividit.[1] Aquesta divisió contradiu obertament la voluntat de Crist i és un escàndol per al món i un obstacle a la santíssima causa de predicar l'Evangeli a tota la humanitat.

Amb tot, el Senyor dels segles, que amb saviesa i paciència continua el designi de la seva gràcia envers nosaltres, els pecadors, aquests darrers temps ha començat a infondre més abundosament en els cristians desunits entre ells la compunció de l'esperit i l'anhel d'unió. Moltíssims homes han estat moguts arreu per aquesta gràcia, i fins i tot entre els nostres germans separats ha sorgit, per la gràcia de l'Esperit Sant, un moviment encaminat a restablir la unitat de tots els cristians. En aquest moviment d'unitat, anomenat ecumènic, participen els qui invoquen el Déu Tri i professen la fe en Jesús com a Senyor i Salvador; i això, ho fan no solament per separat, sinó també reunits en aquells grups en els quals reberen l'Evangeli i que cadascú anomena Església seva i de Déu. Gairebé tots, però, per bé que diversament, sospiren per una Església de Déu única i visible, que sigui veritablement universal i enviada a tot el món, a fi que el món es converteixi a l'Evangeli, i se salvi a glòria de Déu.

Aquest sagrat Concili, doncs, considerant amb goig tots aquests problemes, un cop exposada la doctrina sobre l'Església, impulsat pel desig de restablir la unitat entre tots els deixebles de Crist, vol proposar a tots els catòlics els mitjans, els camins i les formes amb què puguin respondre a aquesta vocació i gràcia divines.

Cap. I. Principis catòlics sobre l'ecumenisme

2. (*Unitat i unicitat de l'Església*). La caritat de Déu envers nosaltres es va manifestar en el fet que el Fill unigènit de Déu fou enviat al món pel Pare a fi que, fet home, regenerés tot el gènere humà amb la redempció i l'aplegués en la unitat.[2] Ell, abans d'oferir-se a si mateix a l'altar de la creu, com a víctima immaculada, va pregar el Pare pels creients dient: «Que tots siguin u, com tu, Pare, estàs en mi i jo en tu. Que també ells siguin u en nosaltres, perquè el món cregui que tu m'has enviat» (Jn 17,21), i va instituir en la seva Església l'admirable sagrament de l'Eucaristia, que significa i realitza la unitat de l'Església. Donà als deixebles el manament nou de l'amor mutu[3] i els va prometre l'Esperit Defensor,[4] que es quedaria amb ells per sempre com a Senyor que infon la vida.

Exaltatus autem in cruce et glorificatus dominus Iesus Spiritum promissum effudit, per quem novi foederis populum, qui est ecclesia, in unitatem fidei, spei et caritatis vocavit et congregavit, sicut docet apostolus: „Unum corpus et unus Spiritus sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae. Unus Dominus, una fides, unum baptisma" (Eph 4, 4-5). Etenim „quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis ... Omnes enim vos unus estis in Christo Iesu" (Gal 3, 27-28 gr.). Spiritus sanctus, qui credentes inhabitat totamque replet atque regit ecclesiam, miram illam communionem fidelium efficit et tam intime omnes in Christo coniungit, ut ecclesiae unitatis sit principium. Ille divisiones gratiarum et ministrationum operatur,[5] variis muneribus ecclesiam Iesu Christi ditans „ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi" (Eph 4, 12).

Ad hanc autem sanctam suam ecclesiam ubique terrarum usque ad consummationem saeculi stabiliendam, Christus munus docendi, regendi et sanctificandi collegio duodecim concredidit.[6] Inter eos Petrum elegit, super quem post fidei confessionem ecclesiam suam aedificare decrevit; cui claves regni caelorum promisit[7] atque, post suae dilectionis professionem, universa oves in fide confirmandas[8] et in perfecta unitate pascendas commisit,[9] ipso Christo Iesu summo angulari lapide[10] et pastore animarum nostrarum[11] in aeternum manente.

Iesus Christus per apostolorum eorumque successorum, nempe episcoporum cum Petri successore capite, fidelem Evangelii praedicationem sacramentorumque administrationem, et per gubernationem in dilectione, Spiritu sancto operante, populum suum crescere vult eiusque communionem perficit in unitate: in confessione unius fidei, in divini cultus communi celebratione, necnon in familiae Dei fraterna concordia. Ita ecclesia, unicus Dei grex, tamquam signum levatum in nationes,[12] evangelium pacis ministrans toti generi humano,[13] peregrinatur in spe ad patriae supernae metam.[14]

Hoc est unitatis ecclesiae sacrum mysterium, in Christo et per Christum, Spiritu sancto munerum varietatem operante. Huius mysterii supremum exemplar et principium est in Trinitate personarum unitas unius Dei Patris et Filii in Spiritu sancto.

3. In hac una et unica Dei ecclesia iam a primordiis scissurae quaedam

---

[5] Cf. 1 Cor 12, 4-11.
[6] Cf. Mt 28, 18-20, coll. Io 20, 21-23.
[7] Cf. Mt 16, 19, coll. Mt 18, 18.
[8] Cf. Lc. 22, 32.
[9] Cf. Io 21, 15-17.
[10] Cf. Eph 2, 20.
[11] Cf. 1 Pt 2, 25; conc. Vat. I, const. *Pastor Aeternus*: coll. lac. 7, 482 a.
[12] Cf. Is 11, 10-12.
[13] Cf. Eph 2, 17-18, coll. Mr 16, 15.
[14] Cf. 1 Pt 1, 3-9.

Exalçat a la creu i glorificat, el Senyor Jesús va vessar l'Esperit que havia promès, pel qual va cridar i congregar en la unitat de la fe, de l'esperança i de la caritat el poble de la nova Aliança, que és l'Església, tal com ensenya l'Apòstol: «Un sol cos i un sol Esperit, com és també una de sola l'esperança que us dóna la vocació que heu rebut. Un sol Senyor, una sola fe, un sol baptisme» (Ef 4,4-5). Ja que «tots els qui heu estat batejats en Crist us heu revestit de Crist..., tots sou un de sol en Jesucrist» (Ga 3,27-28). L'Esperit Sant, que habita en els creients i omple tota l'Església i la governa, realitza aquesta admirable comunió dels fidels i els uneix tots tan íntimament en Crist, que ell mateix és el principi de la unitat en l'Església. Realitza la distribució de les gràcies i dels serveis,[5] i enriqueix l'Església de Jesucrist amb la varietat de dons «preparant els qui formen el poble sant perquè exerceixin el ministeri d'edificar el cos de Crist» (Ef 4,12).

Per a l'establiment d'aquesta seva santa Església a tot arreu i fins a la fi dels temps, Crist va confiar al col·legi dels Dotze la funció d'ensenyar, de regir i de santificar.[6] D'entre ells escollí Pere, sobre el qual, després de la seva confessió de fe, va decidir edificar la seva Església; li va prometre les claus del regne del cel[7] i, després de la professió del seu amor, li confià totes les ovelles perquè les confirmés en la fe[8] i les pasturés en la unitat perfecta,[9] tot quedant per sempre, el mateix Jesucrist, la pedra angular[10] i el pastor de les nostres ànimes.[11]

Jesucrist vol que el seu poble creixi i realitza la seva comunió en la unitat per mitjà de la fidel predicació de l'Evangeli, de l'administració dels sagraments i del govern exercit en l'amor, duts a terme pels Apòstols i els seus successors, és a dir, els bisbes amb el seu cap, el successor de Pere, sota l'acció de l'Esperit Sant: en la professió d'una sola fe, en la celebració comuna del culte diví i en la concòrdia fraterna de la família de Déu.

Així, l'Església, únic ramat de Déu, com un estendard alçat davant de tots els pobles,[12] posant l'Evangeli de la pau al servei de tot el gènere humà,[13] pelegrina plena d'esperança vers la pàtria celestial.[14]

Aquest és el misteri sagrat de la unitat de l'Església en Crist i per mitjà de Crist, mentre l'Esperit Sant comunica la varietat del seus dons. El model suprem i el principi d'aquest misteri és la unitat d'un sol Déu en la Trinitat de les persones: Pare, Fill i Esperit Sant.

3. (*Relacions dels germans separats amb l'Església catòlica*). En aquesta una i única Església de Déu ja des dels primers temps ∇

exortae sunt,[15] quas ut damnandas graviter vituperat apostolus;[16] posterioribus vero saeculis ampliores natae sunt dissensiones, et communitates haud exiguae a plena communione ecclesiae catholicae seiunctae sunt, quandoque non sine hominum utriusque partis culpa. Qui autem nunc in talibus communitatibus nascuntur et fide Christi imbuuntur, de separationis peccato argui nequeunt, eosque fraterna reverentia et dilectione amplectitur ecclesia catholica. Hi enim qui in Christum credunt et baptismum rite receperunt, in quadam cum ecclesia catholica communione, etsi non perfecta, constituuntur. Profecto, ob discrepantias variis modis vigentes inter eos et ecclesiam catholicam tum in re doctrinali et quandoque etiam disciplinari tum circa structuram ecclesiae, plenae ecclesiasticae communioni opponuntur impedimenta non pauca, quandoque graviora, ad quae superanda tendit motus oecumenicus. Nihilominus, iustificati ex fide in baptismate, Christo incorporantur,[17] ideoque christiano nomine iure decorantur et a filiis Ecclesiae catholicae ut fratres in Domino merito agnoscuntur.[18]

Insuper ex elementis seu bonis, quibus simul sumptis ipsa ecclesia aedificatur et vivificatur, quaedam immo plurima et eximia exstare possunt extra visibilia ecclesiae catholicae saepta: verbum Dei scriptum, vita gratiae, fides, spes et caritas, aliaque interiora Spiritus sancti dona ac visibilia elementa: haec omnia, quae a Christo proveniunt et ad ipsum conducunt, ad unicam Christi ecclesiam iure pertinent.

Non paucae etiam christianae religionis actiones sacrae apud frates a nobis seiunctos peraguntur, quae variis modis secundum diversam condicionem uniuscuiusque ecclesiae vel communitatis procul dubio vitam gratiae reapse generare possunt atque aptae dicendae sunt quae ingressum in salutis communionem pandant.

Proinde ipsae ecclesiae[19] et communitates seiunctae, etsi defectus illas pati credimus, nequaquam in mysterio salutis significatione et pondere exutae sunt. Iis enim Spiritus Christi uti non renuit tamquam salutis mediis, quorum virtus derivatur ab ipsa plenitudine gratiae et veritatis quae ecclesiae catholicae concredita est.

Attamen fratres a nobis seiuncti, sive singuli sive communitates et ecclesiae eorum, unitate illa non fruuntur, quam Iesus Christus iis omnibus dilargiri voluit quos in unum corpus et in novitatem vitae regeneravit et convivificavit, quamque sacrae scripturae et veneranda ecclesiae traditio profitentur. Per solam enim catholicam Christi ecclesiam, quae generale auxilium salutis est, omnis salutarium mediorum plenitudo attingi potest. Uni nempe collegio apostolico cui Petrus praeest credimus dominum

---

[15] Cf. 1 Cor 11, 18-19; Gal 1, 6-9; 1 Io 2, 18-19.

[16] Cf. 1 Cor 1, 11 ss.; 11, 22.

[17] Cf. conc. Flor., sess. VIII, decr. *Exultate Deo:* Msi 31, 1055A.

[18] Cf. Augustinus, *In Ps. 32, Enarr. II*, 29: PL 36, 299.

[19] Cf. conc. Lat. IV, Constitutio IV: Msi 22, 990; conc. Lugd. II, Professio fidei Michaelis Palaeologi: Msi 24, 71E; conc. Flor., sess. VI, definitio *Laetentur caeli:* Msi 31, 1026E.

es van produir algunes escissions[15] que l'Apòstol condemna severament;[16] però en segles posteriors van sorgir discrepàncies més considerables, i grans comunitats es van desunir de la plena comunió de l'Església catòlica, a vegades no sense culpa per ambdues parts. Però els qui ara neixen i es nodreixen de la fe de Jesucrist dins d'aquestes comunitats no poden ser acusats del pecat de separació, i l'Església catòlica els abraça amb respecte i amor fraternals. Ja que els qui creuen en Crist i han rebut degudament el baptisme queden constituïts en una certa comunió, bé que imperfecta, amb l'Església catòlica. En efecte, a causa de les diverses discrepàncies existents entre ells i l'Església catòlica, ja sigui en el camp de la doctrina, i també a vegades de la disciplina, ja sigui respecte a l'estructura de l'Església, s'oposen a la plena comunió eclesiàstica no pocs obstacles, a vegades molt greus, que el moviment ecumènic intenta de superar. Amb tot, justificats per la fe en el baptisme, queden incorporats a Crist[17] i, per això, reben el nom de cristians amb tot el dret i els fills de l'Església catòlica els reconeixen amb justícia com a germans en el Senyor.[18]

A més, entre els elements o béns que en conjunt constitueixen i vivifiquen l'Església, alguns, més ben dit, molts i molt importants, poden trobar-se fora dels límits visibles de l'Església catòlica: la paraula de Déu escrita, la vida de la gràcia, la fe, l'esperança i la caritat, i altres dons interiors de l'Esperit Sant i elements visibles; tots aquests béns provenen de Crist i hi condueixen, pertanyen per dret a l'única Església de Crist.

També entre els germans separats tenen lloc molts actes de culte de la religió cristiana, els quals, de diverses maneres, segons la diversa condició de cada Església o comunitat, poden sens dubte produir la vida de la gràcia, i cal dir que són aptes per a obrir l'accés a la comunió de la salvació.

Per tant, encara que creiem que les Esglésies[19] i comunitats separades tenen mancances, no estan privades de sentit i de valor en el misteri de la salvació. Perquè l'Esperit de Crist no refusa de servir-se'n com de mitjans de salvació, el valor dels quals deriva de la mateixa plenitud de la gràcia i de la veritat que ha estat confiada a l'Església catòlica.

Els germans separats, amb tot, ja individualment, ja llurs comunitats i Esglésies, no frueixen d'aquella unitat que Jesucrist volgué donar als qui ha regenerat i vivificat en un cos i en una vida nova, tal com manifesten la Sagrada Escriptura i la Tradició venerable de l'Església. En efecte, solament per mitjà de l'Església catòlica de Crist, que és l'instrument general de la salvació, pot aconseguir-se la plenitud total dels mitjans salvífics. Creiem que el Senyor va confiar tots els béns de la nova Aliança únicament al col·legi apostòlic, presidit per Pere, ∇

commisisse omnia bona foederis novi, ad constituendum unum Christi corpus in terris, cui plene incorporentur oportet omnes, qui ad populum Dei iam aliquo modo pertinent. Qui populus, durante sua terrestri peregrinatione, quamvis in membris suis peccato obnoxius remaneat, in Christo crescit et a Deo, secundum eius arcana consilia, suaviter ducitur, usquedum ad totam aeternae gloriae plenitudinem in caelesti Ierusalem laetus perveniat.

4. Cum hodie in pluribus orbis partibus, afflante Spiritus sancti gratia, oratione, verbo et opere multi conatus fiant accedendi ad illam plenitudinem unitatis, quam Iesus Christus vult, haec sancta synodus cunctos fideles catholicos hortatur ut, signa temporum agnoscentes, operi oecumenico sollerter participent.

Per „motum oecumenicum" intelliguntur activitates et incepta, quae pro variis ecclesiae necessitatibus et opportunitatibus temporum ad christianorum unitatem fovendam suscitantur et ordinantur, ut sunt: primum, omnes conatus ad eliminanda verba, iudicia et opera, quae fratrum seiunctorum condicioni secundum aequitatem et veritatem non respondeant, ideoque mutuas cum ipsis rationes difficiliores reddant; dein, in conventibus christianorum ex diversis ecclesiis vel communitatibus in spiritu religioso ordinatis, „dialogus" inter peritos apte instructos initus, in quo unusquisque suae communionis doctrinam profundius explicat eiusque characteres perspicue praesentat. Per hunc enim dialogum veriorem utriusque communionis doctrinae vitaeque cognitionem et magis aequam aestimationem omnes acquirunt; tum etiam illae communiones eam consequuntur ampliorem collaborationem in quibusvis officiis ad bonum commune ab omni conscientia christiana postulatis, et in oratione unanimi, sicubi licet, conveniunt. Denique omnes suam fidelitatem voluntati Christi circa ecclesiam examinant atque, ut oportet, opus renovationis nec non reformationis strenue aggrediuntur.

Quae omnia, cum a fidelibus ecclesiae catholicae sub pastorum vigilantia prudenter et patienter perficiuntur, ad bonum aequitatis et veritatis, concordiae et collaborationis, fraterni animi et unionis conferunt; ut hac via paulatim, superatis obstaculis perfectam communionem ecclesiasticam impedientibus, omnes Christiani, in una eucharistiae celebratione, in unius unicaeque ecclesiae unitatem congregentur quam Christus ab initio ecclesiae suae largitus est, quamque inamissibilem in ecclesia catholica subsistere credimus et usque ad consummationem saeculi in dies crescere speramus. Patet autem opus praeparationis ac reconciliationis eorum singulorum, qui plenam communionen catholicam desiderant, ab oecumenico incepto natura sua distingui; nulla tamen adest oppositio, cum utrumque ex Dei mirabili dispositione procedat. Fideles catholici in actione oecumenica sine dubio de fratribus seiunctis solliciti sint oportet, pro illis orando, de rebus ecclesiae cum illis communicando, primos gressus ad illos movendo. In primis vero ipsimet sincero attentoque animo ea perpendere debent, quae in ipsa familia catholica renovanda et efficienda sunt, ut eius vita fidelius et clarius testimonium reddat de doctrina institutisque a Christo per apostolos traditis.

per constituir l'únic cos de Crist a la terra, al qual s'han d'incorporar plenament tots els qui ja d'alguna manera pertanyen al poble de Déu. Poble que durant el seu pelegrinatge per la terra, encara que resti subjecte al pecat en els seus membres, creix en Crist, i és conduït suaument per Déu, segons els seus inescrutables designis, fins que arribi joiós a la total plenitud de la glòria eterna, a la Jerusalem celestial.

4. (*L'ecumenisme*). Atès que avui, a molts indrets del món, per inspiració de la gràcia de l'Esperit Sant, es fan molts esforços, amb la pregària, la paraula i l'acció per tal d'arribar en aquella plenitud d'unitat que Jesucrist vol, aquest sagrat Concili exhorta tots els fidels catòlics perquè, reconeixent els signes dels temps, participin amb interès en la tasca ecumènica.

Per «moviment ecumènic» s'entenen les activitats i les iniciatives que, segons les diverses necessitats de l'Església i les circumstàncies dels temps, se susciten i s'ordenen a afavorir la unitat dels cristians, com ara: en primer lloc, tots els esforços per eliminar paraules, judicis i actes que no responguin, segons justícia i veritat, a la condició dels germans separats, i que, per tant, poden fer més difícils les relacions mútues amb ells; en segon lloc, el «diàleg» entaulat entre experts i tècnics en reunions de cristians de les diverses Esglésies o comunitats, i celebrades en esperit religiós, on cada un exposa amb tota profunditat la doctrina de la pròpia comunitat i en presenta clarament les característiques. Mitjançant aquest diàleg tots adquireixen un coneixement més autèntic i una estima més justa de la doctrina i de la vida d'ambdues comunitats; les diverses comunitats aconsegueixen també una més àmplia col·laboració en qualsevol deure exigit per cada consciència cristiana amb vista al bé comú i, en tant que és possible, participen en la pregària unànime. Tots, finalment, examinen llur fidelitat a la voluntat de Crist respecte a l'Església i, com cal, emprenen amb coratge l'obra de renovació i de reforma.

Tot això, realitzat prudentment i amb paciència pels fidels de l'Església catòlica, sota la vigilància dels pastors, contribueix a promoure l'equitat i la veritat, la concòrdia i la col·laboració, l'amor fratern i la unió; a fi que a poc a poc per aquest camí, un cop superats tots els obstacles que impedeixen la perfecta comunió eclesial, tots els cristians s'apleguin en una única celebració de l'Eucaristia, amb vista a la unitat de l'una i única Església, que Crist va donar a la seva Església des del començament, i que creiem que subsisteix indefectible en l'Església catòlica i esperem que creixi dia rere dia fins a la consumació dels segles. És evident, amb tot, que l'obra de preparació i de reconciliació individuals dels qui desitgen la plena comunió catòlica és de naturalesa distinta de la tasca ecumènica; però no hi ha cap oposició, atès que totes dues procedeixen de l'admirable disposició de Déu. Els fidels catòlics, en la tasca ecumènica, han de ser sens dubte sol·lícits dels germans separats, pregant per ells, parlant-los de les coses de l'Església, fent els primers passos cap a ells. Però sobretot han de considerar amb sinceritat i diligència allò que cal renovar i fer en la mateixa família catòlica, per tal que la seva vida doni un testimoniatge més fidel i més clar de la doctrina i de les normes donades per Crist a través dels Apòstols.

Quamvis enim ecclesia catholica omni a Deo revelata veritate et omnibus mediis gratiae ditata sit, tamen membra eius non omni quo par est fervore inde vivunt, ita ut vultus ecclesiae fratribus a nobis seiunctis et universo mundo minus affulgeat atque regni Dei incrementum retardetur. Quapropter catholici omnes ad perfectionem christianam tendere debent[20] atque, pro sua quisque condicione, eniti ut ecclesia, humilitatem et mortificationem Iesu in corpore suo portans,[21] de die in diem mundetur et renovetur, donec Christus eam sibi exhibeat gloriosam, non habentem maculam aut rugam.[22]

In necessariis unitatem custodientes, omnes in ecclesia, secundum munus unicuique datum, cum in variis formis vitae spiritualis et disciplinae, tum in diversitate liturgicorum rituum, immo et in theologica veritatis revelatae elaboratione, debitam libertatem servent; in omnibus vero caritatem colant. Hac enim agendi ratione ipsi veri nominis catholicitatem simul et apostolicitatem ecclesiae in dies plenius manifestabunt.

Ex altera parte necessarium est catholicos cum gaudio agnoscere et aestimare bona vere christiana, a communi patrimonio promanantia, quae apud fratres a nobis seiunctos inveniuntur. Divitias Christi et virtutum opera agnoscere in vita aliorum, qui pro Christo testimonium ferunt, quandoque usque ad sanguinis effusionem, aequum et salutare est: Deus enim semper mirabilis est et mirandus in operibus suis.

Neque est praetereundum, quaecumque Spiritus sancti gratia in fratribus seiunctis efficiuntur, eadem ad nostram quoque aedificationem conferre posse. Quodcumque vere christianum est, numquam germanis fidei bonis adversatur, immo semper efficere potest ut perfectius ipsum mysterium Christi et ecclesiae attingatur.

Attamen divisiones christianorum impedimento ecclesiae sunt, quominus ipsa ad effectum deducat plenitudinem catholicitatis sibi propriam in iis filiis, qui sibi quidem baptismate appositi, sed a sua plena communione seiuncti sunt. Immo et pro ipsa ecclesia difficilius fit plenitudinem catholicitatis sub omni respectu in ipsa vitae realitate exprimere. Haec sacra synodus cum gaudio advertit participationem fidelium catholicorum in actione oecumenica in dies augeri, eamque episcopis ubique terrarum commendat, ut eadem promoveatur sollerter, et prudenter ab ipsis dirigatur.

Cap. II. De oecumenismi exercitio

5. Ad totam Ecclesiam sollicitudo unionis instaurandae spectat, tam ad fideles quam ad pastores, et unumquemque secundum propriam virtutem afficit, sive in vita christiana quotidiana sive in theologicis et historicis investigationibus. Haec cura fraternam coniunctionem inter omnes christianos existentem iam quodammodo manifestat, atque ad plenam perfectamque unitatem secundum Dei benevolentiam conducit.

---

[20] Cf. Ic 1, 4; Rm 12, 1-2.

[21] Cf. 2 Cor 4, 10; Ph 2, 5-8.

[22] Cf. Eph 5, 27.

Perquè, encara que l'Església catòlica hagi estat enriquida amb tota la veritat revelada per Déu i tots els mitjans de la gràcia, tanmateix els seus membres no viuen conseqüentment amb tot el fervor degut, talment que el rostre de l'Església resplendeix menys davant dels germans separats i de tot el món, i es retarda així el creixement del regne de Déu. Per tant, tots els catòlics han de tendir a la perfecció cristiana[20] i esforçar-se, cada un segons la seva condició, perquè l'Església, portant en el seu cos la humilitat i la mort de Jesús,[21] es purifiqui i es renovi cada dia, fins que Crist se la presenti a si mateix gloriosa, sense taca ni arruga.

Guardant la unitat en allò que és necessari, que tots en l'Església, cadascun segons la missió que li ha estat encomanada, observin la deguda llibertat, tant en les diverses formes de vida espiritual i de disciplina com en la diversitat de ritus litúrgics, i fins i tot en l'elaboració teològica de la veritat revelada; però que en tot practiquin la caritat. Amb aquest comportament manifestaran cada dia més plenament l'autèntica catolicitat i alhora l'apostolicitat de l'Església.

D'altra banda, cal que els catòlics, amb goig, reconeguin i valorin els tresors veritablement cristians, procedents del patrimoni comú, que es troben en els nostres germans separats. És just i saludable de reconèixer les riqueses de Crist i les virtuts en la vida d'aquells qui donen testimoniatge de Crist, a vegades fins al vessament de la sang: perquè Déu és sempre admirable i digne d'admiració en les seves obres.

No es pot oblidar tampoc que tot allò que la gràcia de l'Esperit Sant obra en els germans separats pot conduir també a la nostra edificació. Allò que de veritat és cristià no pot oposar-se de cap manera als autèntics béns de la fe; al contrari, sempre poden fer que s'assoleixi més perfectament el mateix misteri de Crist i de l'Església.

Amb tot, les divisions dels cristians impedeixen que l'Església dugui a terme la seva pròpia plenitud de catolicitat en aquells fills que, trobant-se veritablement incorporats a ella pel baptisme, tanmateix estan separats de la seva plena comunió. Més encara, a la mateixa Església li resulta molt difícil d'expressar, sota tots els aspectes, en la mateixa realitat de la vida, la plenitud de la catolicitat.

Aquest sagrat Concili s'adona amb goig que la participació dels fidels catòlics en la tasca ecumènica creix cada dia, i la confia als bisbes de tots el món, per tal que la promoguin amb diligència i la dirigeixin prudentment.

Cap. II. La pràctica de l'ecumenisme

5. (*La unió ha d'interessar tothom*). La sol·licitud per restablir la unió correspon a tota l'Església, tant els fidels com els pastors, cadascun segons la pròpia capacitat, tant en la vida diària cristiana com en les recerques teològiques i històriques. Aquest interès manifesta la unió fraterna ja d'alguna manera existent entre tots els cristians, i condueix a la unitat plena i perfecta, segons la benvolença de Déu.

6. Cum omnis renovatio ecclesiae[1] essentialiter in aucta fidelitate erga vocationem eius consistat, ea procul dubio ratio est cur motus versus unitatem contendat. Ecclesia in via peregrinans vocatur a Christo ad hanc perennem reformationem qua ipsa, qua humanum terrenumque institutum, perpetuo indiget; ita ut si quae, pro rerum temporumque adiunctis, sive in moribus, sive in ecclesiastica disciplina, sive etiam in doctrinae enuntiandae modo — qui ab ipso deposito fidei sedulo distingui debet — minus accurate servata fuerint, opportuno tempore recte debiteque instaurentur.

Haec igitur renovatio insigne obtinet momentum oecumenicum. Varii autem illi modi vitae ecclesiae, per quos haec renovatio iam efficitur — ut sunt motus biblicus et liturgicus, praedicatio verbi Dei atque catechesis, laicorum apostolatus, vitae religiosae novae formae, matrimonii spiritualitas, doctrina et activitas ecclesiae in re sociali — tamquam pignora et auspicia quaedam sunt habenda, quae futuros oecumenismi progressus fauste portendunt.

7. Oecumenismus veri nominis sine interiore conversione non datur. Etenim ex novitate mentis,[2] ex sui ipsius abnegatione atque ex caritatis liberrima effusione proficiscuntur et maturescunt desideria unitatis. Ideo a Spiritu divino imploranda nobis est gratia sincerae abnegationis, humilitatis et mansuetudinis in serviendo, atque fraternae in alios animi liberalitatis. „Obsecro itaque vos", ait Apostolus gentium, „ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate et mansuetudine, cum patientia supportantes invicem in caritate, solliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis" (Eph 4, 1-3). Exhortatio haec illos praesertim spectat, qui ad sacrum ordinem eo consilio evecti sunt, ut continuetur missio Christi, qui inter nos „non venit ministrari, sed ministrare" (Mt 20, 28).

De culpis etiam adversus unitatem valet testimonium s. Ioannis: „Si dixerimus quoniam non peccavimus, mendacem facimus eum, et verbum eius non est in nobis" (1 Io 1, 10). Humili igitur prece veniam petimus a Deo et a fratribus seiunctis, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.

Meminerint omnes christifideles se Christianorum unionem eo melius promovere, immo exercere, quo puriorem secundum evangelium vitam degere studeant. Quo enim arctiore communione cum Patre, Verbo et Spiritu unientur, eo intimius atque facilius mutuam fraternitatem augere valebunt.

8. Haec cordis conversio vitaeque sanctitas, una cum privatis et publicis supplicationibus pro christianorum unitate, tamquam anima totius motus oecumenici existimandae sunt et merito oecumenismus spiritualis nuncupari possunt.

Sollemne enim est catholicis frequenter ad illam orationem convenire pro ecclesiae unitate, quam salvator ipse in pervigilio mortis a Patre flagranter precatus est: „ut omnes unum sint" (Io 17, 21). In quibusdam peculiaribus

---

[1] Cf. conc. Lat. V, sess. XII, const. *Constituti*: Msi 32, 988 B-C.

[2] Cf. Eph 4,23.

6. (*La reforma de l'Església*). Tota la renovació de l'Església[1] consisteix essencialment en l'augment de la fidelitat a la seva vocació; aquesta és, sens dubte, la raó del moviment vers la unitat. L'Església en camí és cridada per Crist vers aquesta perenne reforma, de la qual ella mateixa, en tant que institució humana i terrenal, té sempre necessitat; de manera que si quelcom, per les circumstàncies de les coses o dels temps, ha estat mantingut amb poc encert, ja sigui en els costums o en la disciplina eclesiàstica, o també en formes d'exposar la doctrina —cosa que cal distingir molt bé del mateix dipòsit de la fe—, sigui restablert rectament i adequadament al moment oportú.

Aquesta renovació, doncs, té una extraordinària importància ecumènica. Moltes de les formes de la vida de l'Església, a través de les quals ja es va aconseguint aquesta renovació —com ara el moviment bíblic i el litúrgic, la predicació de la paraula de Déu i la catequesi, l'apostolat dels laics, les noves formes de vida religiosa, l'espiritualitat del matrimoni, la doctrina i l'activitat de l'Església en el camp social—, cal considerar-les com a penyores i auguris que presagien feliçment els futurs progressos de l'ecumenisme.

7. (*La conversió del cor*). El veritable ecumenisme no pot donar-se sense la conversió interior. En efecte, els anhels d'unitat sorgeixen i maduren de la renovació de l'ànima,[2] de l'abnegació de si mateix i de l'efusió generosa de la caritat. Per això hem d'implorar de l'Esperit Sant la gràcia de l'abnegació sincera, de la humilitat i de la mansuetud en el servei i de la fraterna generositat d'esperit envers els altres. «Ara jo, presoner per causa del Senyor —diu l'Apòstol de les nacions—, us demano que visqueu d'una manera digna de la vocació que heu rebut, amb tota humilitat i dolcesa, amb paciència, suportant-vos amb amor els uns als altres, procurant de conservar la unitat de l'Esperit amb el lligam de la pau» (Ef 4,1-13). Aquesta exhortació es refereix, sobretot, als qui han estat elevats a l'orde sagrat per continuar la missió de Crist, que «no vingué a ser servit, sinó a servir» (Mt 20,28) entre nosaltres.

A les faltes contra la unitat poden aplicar-se les paraules de sant Joan: «Si afirmàvem que no hem pecat, el tindríem per mentider, i la seva paraula no estaria en nosaltres» (1Jn 1,10). Humilment, doncs, demanem perdó a Déu i als germans separats, com nosaltres perdonem els nostres deutors.

Que recordin tots els fidels que més promouran i realitzaran la unió dels cristians, com més s'esforcin a dur una vida més pura, segons l'Evangeli. Perquè com més s'uneixin en estreta comunió amb el Pare, el Verb i l'Esperit, tant més íntimament i fàcilment podrà augmentar la mútua fraternitat.

8. (*La unió en la pregària*). Aquesta conversió del cor i aquesta santedat de vida, juntament amb les pregàries privades i públiques per la unitat dels cristians, han de considerar-se com l'ànima de tot el moviment ecumènic i amb raó poden anomenar-se ecumenisme espiritual.

És freqüent entre els catòlics reunir-se sovint per a aquella pregària per la unitat de l'Església, que el mateix Salvador va adreçar ardorosament al Pare la vigília de la seva mort: «Que tots siguin u» (Jn 17,21). En algunes especials ∇

rerum adiunctis, cuiusmodi sunt precationes quae „pro unitate" indicuntur, atque in oecumenicis conventibus licitum est immo et optandum, ut catholici cum fratribus seiunctis in oratione consocientur. Communes eiusmodi preces perefficax sane medium sunt gratiae unitatis impetrandae et genuina significatio vinculorum, quibus catholici cum fratribus seiunctis adhuc coniunguntur: „Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum" (Mt 18, 20).

Attamen communicationem in sacris considerare non licet velut medium indiscretim adhibendum ad christianorum unitatem restaurandam. Quae communicatio a duobus principiis praecipue pendet: ab unitate ecclesiae significanda, et a participatione in mediis gratiae. Significatio unitatis plerumque vetat communicationem. Gratia procuranda quandoque illam commendat. De modo concreto agendi, attentis omnibus circumstantiis temporum, locorum et personarum, prudenter decernat auctoritas episcopalis localis, nisi aliud a conferentia episcopali, ad normam propriorum statutorum, vel a sancta sede statuatur.

9. Fratrum seiunctorum animum cognoscere oportet. Ad hoc necessario requiritur studium, quod secundum veritatem et animo benevolo peragendum est. Catholici debito modo praeparati acquirant necesse est meliorem cognitionem doctrinae et historiae, vitae spiritualis et cultualis, psychologiae religiosae et culturae, quae fratribus propria est.

Ad id assequendum multum iuvant ex utraque parte conventus ad theologicas praesertim quaestiones tractandas, ubi unusquisque par cum pari agat, dummodo qui in illis partem habent sub praesulum vigilantia vere periti sint. Ex tali dialogo etiam clarius innotescet, quae sit revera ecclesiae catholicae condicio. Hac via et seiunctorum fratrum mens melius cognoscetur eisque fides nostra aptius exponetur.

10. Sacrae theologiae institutiones et aliae disciplinae praesertim historicae tradantur oportet etiam sub aspectu oecumenico, ut usque accuratius rerum veritati respondeant.

Multum enim interest futuros pastores et sacerdotes pollere theologia hoc modo adamussim elaborata, non polemice, in iis imprimis, quae fratrum seiunctorum erga ecclesiam catholicam relationes spectant.

A sacerdotum enim formatione necessaria institutio ac formatio spiritualis fidelium et religiosorum quam maxime pendet.

Etiam catholici in missionalia opera in iisdem terris ac alii christiani incumbentes hodie praesertim cognoscant oportet quaestiones et fructus, quae ex oecumenismo in eorum apostolatu oriuntur.

11. Modus ac ratio fidem catholicam exprimendi nullatenus obstaculum fieri debet dialogo cum fratribus. Integra doctrina lucide exponatur omnino oportet. Nil ab oecumenismo tam alienum est quam ille falsus irenismus, quo puritas doctrinae catholicae detrimentum patitur et eius sensus genuinus et certus obscuratur.

Simul fides catholica et profundius et rectius explicanda est, modo et sermone qui etiam a fratribus seiunctis possit vere comprehendi.

Insuper in dialogo oecumenico theologi catholici, doctrinae ecclesiae inhaerentes, una cum fratribus seiunctis investigationem peragentes de

circumstàncies, com passa quan s'estableixen pregàries «per la unitat», i en les reunions ecumèniques, és lícit i àdhuc desitjable que els catòlics s'uneixin en la pregària amb els germans separats. Aquestes pregàries en comú són com un mitjà molt eficaç per a aconseguir la gràcia de la unitat i una expressió genuïna dels vincles amb què encara estan units els catòlics amb els germans separats. «Perquè on n'hi ha dos o tres de reunits en el meu nom, jo sóc allí enmig d'ells» (Mt 18,20).

Amb tot, no és lícit de considerar la comunicació en les coses sagrades com un mitjà que es pugui usar indiscriminadament per a restablir la unitat dels cristians. Aquesta comunicació depèn, sobretot, de dos principis: de la significació de la unitat de l'Església i de la participació en els mitjans de la gràcia. La significació de la unitat prohibeix sovint la comunicació. L'obtenció de la gràcia algunes vegades la recomana. L'autoritat episcopal local ha de determinar prudentment el mode d'obrar en concret, ateses les circumstàncies de temps, de lloc i de persones, llevat que la Conferència episcopal, d'acord amb els propis estatuts, o la Santa Seu proveeixin altrament.

9. (*El coneixement recíproc*). Convé conèixer la disposició d'ànim dels germans separats. Per això cal l'estudi que s'ha de dur a terme segons la veritat i amb ànim ben disposat. Cal que els catòlics, degudament preparats, adquireixin un millor coneixement de la doctrina i de la història, de la vida espiritual i cultual, de la psicologia religiosa i de la cultura pròpies dels germans. Per aconseguir-ho, hi ajuden molt les reunions, amb la participació d'ambdues bandes, destinades a discutir sobretot qüestions teològiques, on cadascú pot tractar els altres d'igual a igual, a condició que els qui hi prenen part, sota la vigilància dels prelats, siguin veritablement experts. D'un diàleg així fins i tot es pot aclarir més quina és la veritable naturalesa de l'Església catòlica. D'aquesta forma es veurà més clarament el pensament dels germans separats, i la nostra fe els serà exposada amb més precisió.

10. (*La formació ecumènica*). Cal que l'ensenyament de la sagrada teologia i de les altres disciplines, sobretot les històriques, sigui fet també sota l'aspecte ecumènic, perquè respongui al màxim a la realitat.

És molt convenient que els futurs pastors i els sacerdots coneguin bé la teologia elaborada d'aquesta forma amb molta cura, i no polèmicament, sobretot pel que fa a les relacions dels germans separats amb l'Església catòlica, ja que de la formació dels sacerdots depèn essencialment la necessària instrucció i la formació espiritual dels fidels i dels religiosos.

És també convenient que els catòlics compromesos en obres missioneres en les mateixes terres on hi ha també altres cristians coneguin, avui sobretot, els problemes i els fruits que en l'apostolat neixen de l'ecumenisme.

11. (*Maneres d'expressar i d'exposar la doctrina de la fe*). El sistema d'exposició de la fe catòlica no ha de ser de cap manera un obstacle per al diàleg amb els germans. Cal absolutament que tota la doctrina sigui exposada amb claredat. Res no hi ha tan estrany a l'ecumenisme com el fals irenisme, amb el qual es desvirtua la puresa de la doctrina catòlica i se n'enfosqueix el genuí i veritable sentit.

Al mateix temps, la fe catòlica ha de ser exposada amb més profunditat i més exactitud, a fi que tant per la forma com pel llenguatge pugui ser ben entesa també pels germans separats.

A més, en el diàleg ecumènic, els teòlegs catòlics, fidels a la doctrina de l'Església, en investigar amb els germans separats ∇

divinis mysteriis, cum veritatis amore, caritate et humilitate progredi debent. In comparandis doctrinis meminerint existere ordinem seu „hierarchiam" veritatum doctrinae catholicae, cum diversus sit earum nexus cum fundamento fidei christianae. Sic via sternetur qua per fraternam hanc aemulationem omnes incitentur ad profundiorem cognitionem et clariorem manifestationem investigabilium divitiarum Christi.[3]

12. Coram omnibus gentibus christiani universi fidem in Deum unum et trinum, in Filium Dei incarnatum, redemptorem et dominum nostrum profiteantur et communi conatu in mutua aestimatione testimonium reddant spei nostrae, quae non confundit. Cum hodiernis temporibus in re sociali cooperatio latissime instauretur, omnes prorsus homines ad communem operam vocantur, potiore vero ratione ii, qui in Deum credunt, maxime autem omnes christiani utpote Christi nomine insigniti. Omnium christianorum cooperatio coniunctionem illam qua iam inter se uniuntur vivo modo exprimit atque Christi servi vultum in pleniorem lucem ponit. Cooperatio haec, in non paucis nationibus iam instaurata, magis magisque perficiatur oportet, in regionibus praesertim, ubi evolutio socialis vel technica peragitur, sive in dignitate personae humanae recte aestimanda, sive in bono pacis promovendo, sive in sociali evangelii applicatione prosequenda, sive in scientiis et artibus spiritu christiano provehendis, sive etiam in cuiusvis generis remediis adhibendis contra nostrae aetatis aerumnas, cuiusmodi sunt fames et calamitates, analphabetismus et inopia, penuria habitationum et non aequa bonorum distributio. Hac cooperatione omnes qui in Christum credunt facile addiscere possunt, quomodo alii alios melius cognoscere et pluris aestimare queant atque ad unitatem christianorum via sternatur.

Cap. III. De ecclesiis et de communitatibus ecclesialibus a sede apostolica Romana seiunctis

13. Ad duas praecipuas scissionum categorias inconsutilem tunicam Christi afficientium oculos convertimus.

Primae earum in oriente evenerunt, sive contestatione dogmaticarum formularum conciliorum Ephesini et Chalcedonensis, sive, posteriore tempore, per solutionem ecclesiasticae communionis inter patriarchatus orientales et sedem Romanam.

Aliae dein, post amplius quattuor saecula, in occidente ortae sunt ex eventibus qui sub nomine reformationis communiter veniunt. Exinde a sede Romana plures communiones sive nationales sive confessionales seiunctae sunt. Inter eas, in quibus traditiones et structurae catholicae ex parte subsistere pergunt, locum specialem tenet communio anglicana.

Hae tamen diversae divisiones inter se valdo differunt non solum ratione originis, loci et temporis, sed praesertim natura et gravitate quaestionum ad fidem et structuram ecclesiasticam pertinentium. Quam ob rem, haec sancta synodus, nec condiciones diversas diversorum coetuum christia-

[3] Cf. Eph 3, 8.

els misteris divins, han de procedir amb amor a la veritat, amb caritat i amb humilitat. En confrontar les doctrines no oblidin que hi ha un ordre o «jerarquia» de les veritats en la doctrina catòlica, per raó de llur diferent nexe amb el fonament de la fe cristiana. Així es prepararà el camí en el qual, per mitjà d'aquesta emulació fraterna, tots seran estimulats vers un coneixement més profund i una exposició més clara de les incalculables riqueses de Crist.[3]

12. (*La col·laboració amb els germans separats*). Tots els cristians han de confessar davant el món sencer la fe en Déu u i tri, en el Fill de Déu encarnat, Redemptor i Senyor nostre, i amb comú esforç en la mútua estima donin testimoniatge de la nostra esperança, que no enganya. Com que en aquests temps s'exigeix una col·laboració amplíssima en el camp social, tots els homes sense exclusió són cridats en aquesta tasca comuna, sobretot els qui creuen en Déu i encara més particularment tots els cristians pel fet de portar el nom de Crist. La cooperació de tots els cristians expressa vivament la unió que ja hi ha entre ells i presenta amb llum més radiant el rostre del Crist Servent. Aquesta cooperació, establerta ja en no poques nacions, s'ha d'anar perfeccionant més i més, sobretot en les regions desenvolupades socialment i tècnicament: en la valoració justa de la dignitat de la persona humana, en la promoció del bé de la pau, en l'aplicació social de l'Evangeli, en el progrés de les ciències i de les arts amb signe cristià, en l'ús de qualsevol gènere de remei contra els infortunis dels nostres temps, com són la fam i les calamitats, l'analfabetisme i la misèria, l'escassetat d'habitatge i la distribució injusta de les riqueses. Col·laborant així, tots els qui creuen en Crist podran aprendre fàcilment la manera de conèixer-se millor els uns als altres i d'estimar-se més i d'aplanar el camí vers la unitat dels cristians.

Cap. III. Esglésies i Comunitats eclesials separades de la Seu Apostòlica de Roma

13. (*Les diverses divisions*). La nostra atenció es fixa en les dues categories principals d'escissions que afecten la túnica inconsútil de Crist.

Les primeres tingueren lloc a Orient, a conseqüència de la impugnació de les fórmules dogmàtiques dels concilis d'Efes i de Calcedònia, o, en temps posteriors, per la ruptura de la comunió eclesiàstica entre els Patriarcats orientals i la Seu Romana.

Les altres sobrevingueren més de quatre segles després a Occident pels esdeveniments designats ordinàriament amb el nom de Reforma. Des d'aleshores moltes Comunions nacionals o confessionals quedaren disgregades de la Seu Romana. Entre les que conserven en part les tradicions i les estructures catòliques ocupa un lloc especial la Comunió anglicana.

Amb tot, aquestes diverses divisions difereixen molt entre elles, no sols per raó de l'origen, del lloc i del temps, sinó especialment per la naturalesa i la gravetat dels problemes referents a la fe i a l'estructura eclesiàstica. Per això aquest sagrat Concili, valorant escrupolosament les diverses condicions de cada un dels grups cristians, ▽

norum parvipendens, neque superstites, non obstante divisione, nexus inter eos praeteriens, ad prudentem actionem oecumenicam exercendam sequentes considerationes proponere decernit.

I. De ecclesiarum orientalium peculiari consideratione

14. Ecclesiae orientis et occidentis per non pauca saecula suam propriam viam, fraterna tamen communione fidei et vitae sacramentalis coniunctae, secutae sunt, sede Romana moderante communi consensu, si dissensiones circa fidem vel disciplinam inter eas orirentur. Sacrosanctae synodo gratum est, inter cetera gravis momenti, omnibus in mentem revocare plures in oriente florere particulares seu locales ecclesias, inter quas primum locum tenent ecclesiae patriarchales, et ex quibus non paucae ab ipsis Apostolis ortum habere gloriantur. Proinde apud orientales praevaluit atque praevalet sollicitudo et cura servandi fraternas illas in fidei caritatisque communione necessitudines, quae inter ecclesias locales, ut inter sorores, vigere debent.

Praetermittendum pariter non est ecclesias orientis ab origine habere thesaurum, ex quo plura in rebus liturgicis, in traditione spirituali et in ordine iuridico ecclesia occidentis deprompsit. Neque illud parvi faciendum est fundamentalia dogmata christianae fidei de Trinitate et de Verbo Dei, ex virgine Maria incarnato, in conciliis oecumenicis in oriente celebratis definita esse. Ad hanc fidem servandam illae ecclesiae multa et passae sunt et patiuntur.

Tradita autem ab Apostolis haereditas diversis formis et modis acceptata est et inde ab ipsis Ecclesiae primordiis hic et illic varie explicata ob diversitatem quoque ingenii et vitae condicionum. Quae omnia, praeter causas externas, propter defectum etiam mutuae comprehensionis et caritatis separationibus ansam praebuerunt.

Quamobrem sacrosancta synodus omnes quidem, sed praesertim eos exhortatur qui in instaurationem plenae communionis optatae inter ecclesias orientales et ecclesiam catholicam incumbere intendunt, ut debitam considerationem habeant de hac peculiari condicione nascentium crescentiumque ecclesiarum orientis et de indole relationum, quae inter eas et sedem Romanam ante separationem vigebant atque rectam de his omnibus existimationem sibi efforment. Haec accurate servata ad dialogum intentum summopere conferent.

15. Omnibus quoque notum est quanto cum amore christiani orientales liturgica sacra peragant, praesertim celebrationem eucharisticam, fontem vitae ecclesiae et pignus futurae gloriae, qua fideles cum episcopo uniti accessum ad Deum Patrem habentes per Filium Verbum incarnatum, passum et glorificatum, in effusione sancti Spiritus, communionem cum sanctissima Trinitate consequuntur, „divinae consortes naturae" (2 Pt 1, 4) effecti. Proinde per celebrationem eucharistiae Domini in his singulis ecclesiis, ecclesia Dei aedificatur et crescit,[1] et per concelebrationem

[1] Cf. Ioannes Chrysostomus, *In Ioannem Homelia XLVI*, PG 59, 260-262.

i tenint en compte els vincles existents entre ells malgrat la divisió, determina de proposar les consideracions següents per dur a terme una prudent acció ecumènica.

I. Especial consideració de les Esglésies orientals

14. (*Caràcter i història pròpia dels orientals*). Les Esglésies d'Orient i d'Occident durant molts segles van seguir el propi camí, unides per la comunió fraterna de la fe i de la vida sacramental, duent la Seu Romana la direcció amb consentiment comú, si sorgia entre elles cap dissentiment referent a la fe i a la disciplina. El sagrat Concili es complau a recordar a tothom, entre altres punts importants, que floreixen a Orient moltes Esglésies particulars o locals, entre les quals tenen el primer lloc les Esglésies patriarcals, de les quals no poques es glorien de ser fundades pels mateixos Apòstols. Per aquest motiu han prevalgut entre els orientals l'esforç i l'interès de conservar aquelles relacions fraternes, en la comunió de la fe i de la caritat, que ha d'haver-hi, com entre germanes, entre les Esglésies locals.

No s'ha d'oblidar tampoc que les Esglésies d'Orient tenen des del principi un tresor, del qual l'Església d'Occident ha pres molts elements en la litúrgia, en la tradició espiritual i en l'ordenament jurídic. I és d'un gran interès el fet que els dogmes fonamentals de la fe cristiana, el de la Trinitat, el del Fill de Déu encarnat de la Verge Maria, quedaren definits en els concilis ecumènics celebrats a Orient. I per conservar aquesta fe aquelles Esglésies han sofert i sofreixen molt.

Però l'herència transmesa pels Apòstols fou rebuda de diverses formes i maneres i, en conseqüència, des dels mateixos orígens de l'Església fou explicada diferentment en una i altra part, també per la diversitat de mentalitat i de les condicions de vida. Tot això, a més de les causes externes, va motivar les separacions, també per la falta de comprensió i de caritat.

Per tant, el sagrat Concili exhorta tothom, però especialment aquells qui volen treballar per restablir la plena i desitjada comunió entre les Esglésies orientals i l'Església catòlica, que tinguin les degudes consideracions a aquesta especial condició de les Esglésies que neixen i es desenrotllen a Orient, i també al caràcter de les relacions que existien entre ells i la Seu Romana abans de la separació, i que es formin una opinió recta de tot plegat. Observar-ho acuradament servirà moltíssim per al diàleg que es busca.

15. (*Tradició litúrgica i espiritual dels orientals*). Tothom sap amb quin amor els cristians orientals celebren el culte litúrgic, sobretot l'Eucaristia, font de la vida de l'Església i penyora de la glòria futura, per la qual els fidels units al bisbe tenen accés davant de Déu Pare pel seu Fill, el Verb encarnat, que patí i fou glorificat, en l'efusió de l'Esperit Sant, i assoleixen la comunió amb la Santíssima Trinitat, fets «participants de la naturalesa divina» (2Pe 1,4). Per tant, per la celebració de l'Eucaristia del Senyor en cada una d'aquestes Esglésies, s'edifica i creix l'Església de Déu,[1] i per la concelebració ▽

communio earum manifestatur. In cultu hoc liturgico Mariam semper virginem, quam oecumenica synodus Ephesina sollemniter deiparam Sanctissimam proclamavit ut vere et proprie Christus Filius Dei et Filius hominis secundum scripturas agnosceretur, orientales pulcherrimis hymnis magnificant et multos quoque sanctos, inter quos patres universalis ecclesiae, collaudant.

Cum autem illae ecclesiae, quamvis seiunctae, vera sacramenta habeant, praecipue vero, vi successionis apostolicae, sacerdotium et eucharistiam, quibus arctissima necessitudine adhuc nobiscum coniunguntur, quaedam communicatio in sacris, datis opportunis circumstantiis et approbante auctoritate ecclesiastica, non solum possibilis est sed etiam suadetur.
In oriente quoque inveniuntur divitiae illarum traditionum spiritualim, quas praesertim monachismus expressit. Ibi enim inde a gloriosis sanctorum patrum temporibus floruit spiritualitas illa monastica, quae dein ad occidentales partes manavit et ex qua religiosum latinorum institutum tamquam e suo fonte originem duxit ac deinceps novum vigorem identidem accepit. Quapropter enixe commendatur ut catholici frequentius accedant ad has spirituales patrum orientalium divitias quae hominem totum ad divina contemplanda evehunt.

Ditissimum orientalium patrimonium liturgicum et spirituale cognoscere, venerari, conservare et fovere omnes sciant maximi esse momenti ad plenitudinem traditionis christianae fideliter custodiendam et ad reconciliationem orientalium et occidentalium christianorum perficiendam.

16. Praeterea a primis iam temporibus ecclesiae orientis disciplinas proprias a sanctis patribus atque synodis, etiam oecumenicis, sancitas sequebantur. Cum autem unitati ecclesiae minime obstet, immo decorem eius augeat et ad missionem eius implendam non parum conferat quaedam morum consuetudinumque diversitas, uti supra memoratur, sacra synodus, ad omne dubium tollendum, declarat ecclesias orientis, memores necessariae unitatis totius ecclesiae, facultatem habere se secundum proprias disciplinas regendi, utpote indoli suorum fidelium magis congruas atque bono animorum consulendo aptiores. Perfecta huius traditionalis principii observantia, non semper quidem servata, ad ea pertinet quae ad unionem restaurandam tamquam praevia condicio omnino requiruntur.

17. Quae supra de legitima diversitate dicta sunt, eadem placet etiam de diversa theologica doctrinarum enuntiatione declarare. Etenim in veritatis revelatae exploratione methodi gressusque diversi ad divina cognoscenda et confitenda in oriente et in occidente adhibiti sunt. Unde mirum non est quosdam aspectus mysterii revelati quandoque magis congrue percipi et in meliorem lucem poni ab uno quam ab altero, ita ut tunc variae illae theologicae formulae non raro potius inter se compleri dicendae sint quam opponi. Ad traditiones theologicas authenticas orientalium quod attinet, agnoscendum est eas eximio quidem modo in sacris scripturis radicatas esse, vita liturgica foveri et exprimi, viva apostolica traditione scriptisque orientalium patrum ac spiritualium auctorum nutriri, ad rectam vitae institutionem, immo ad christianam veritatem plene contemplandam tendere.

es manifesta la comunió entre elles. En aquest culte litúrgic els orientals, amb himnes bellíssims, glorifiquen Maria, sempre Verge, la qual el Concili ecumènic d'Efes va proclamar solemnement Mare de Déu, a fi que Crist fos reconegut, en sentit veritable i propi, com a Fill de Déu i Fill de l'home, segons les Escriptures; i honoren també molts sants, entre ells els pares de l'Església universal.

Atès que aquestes Esglésies, per bé que separades, tenen veritables sagraments i, sobretot, per la successió apostòlica, el sacerdoci i l'Eucaristia, pels quals encara romanen estretament units a nosaltres, no solament és possible, sinó que fins i tot s'aconsella, una certa comunió amb elles en les coses sagrades, en circumstàncies oportunes i amb l'aprovació de l'autoritat eclesiàstica.

També es troben a Orient les riqueses d'aquelles tradicions espirituals que sobretot va expressar el monaquisme. Allí, doncs, des dels temps gloriosos dels sants pares, va florir aquella espiritualitat monàstica que es va estendre després als pobles occidentals i de la qual procedeix, com de la seva font, la institució llatina de la vida religiosa. que fins i tot després prengué nou vigor a Orient. Per això es recomana moltíssim als catòlics que acudeixen amb més freqüència a aquestes riqueses espirituals dels pares d'Orient, que enlairen tot l'home a la contemplació de les coses divines.

Que tothom tingui present que conèixer, venerar, conservar i afavorir el riquíssim patrimoni litúrgic i espiritual dels orientals és d'una gran importància per a conservar fidelment la plenitud de la tradició cristiana i per a aconseguir la reconciliació dels cristians orientals i occidentals.

16. (*Disciplina pròpia dels orientals*). Les Esglésies d'Orient, a més, des dels primers temps, seguien les disciplines pròpies sancionades pels sants pares i pels concilis, fins i tot ecumènics. Atès que no s'oposa a la unitat de l'Església una certa varietat d'usos i de costums, sinó que n'augmenta millor la bellesa i contribueix al compliment més exacte de la seva missió, com abans hem dit, el sagrat Concili, per dissipar tot dubte, declara que les Esglésies orientals, conscients de la necessària unitat de tota l'Església, tenen la facultat de regir-se segons les seves pròpies disciplines, ja que són més acomodades a la idiosincràsia dels fidels i més adequades per a promoure el bé de les ànimes. No sempre, certament, ha estat ben observat aquest principi tradicional, però la seva observança és una condició prèvia absolutament necessària per al restabliment de la unió.

17. (*Caràcter propi dels orientals en l'exposició dels misteris*). El que abans hem dit sobre la legítima diversitat, ens plau de declarar-ho també de la diversa exposició de la doctrina teològica, atès que a Orient i a Occident s'han seguit mètodes i perspectives diversos en la investigació de la veritat revelada i en el coneixement i en l'exposició de les coses divines. No cal estranyar-se, doncs, que alguns aspectes del misteri revelat a vegades els hagin captat millor i els hagin exposat amb més claredat els uns que els altres, talment que es pot dir que les diverses fórmules teològiques, sovint més que no pas oposar-se entre elles, es completen i es perfeccionen les unes a les altres. Pel que fa a les autèntiques tradicions teològiques dels orientals, cal reconèixer que estan excel·lentment arrelades en la Sagrada Escriptura, es fomenten i s'envigoreixen amb la vida litúrgica, es nodreixen de la viva tradició apostòlica i dels ensenyaments dels pares i dels autors espirituals orientals i tendeixen a una recta ordenació de la vida, més encara, tendeixen vers una plena contemplació de la veritat cristiana.

Haec sancta synodus, gratias agens Deo quod multi orientales ecclesiae catholicae filii, qui hoc patrimonium custodiunt et illud purius pleniusque vivere cupiunt, iam cum fratribus traditionem occidentalem colentibus in plena communione vivunt, declarat, totum hoc patrimonium spirituale ac liturgicum, disciplinare ac theologicum in diversis suis traditionibus ad plenam catholicitatem et apostolicitatem ecclesiae pertinere.

18. His omnibus bene perspectis, haec sacrosancta Synodus renovat id quod a sacris praeteritis conciliis nec non a Romanis pontificibus declaratum est, nempe ad communionem et unitatem restaurandam vel servandam opus esse „nihil ultra imponere ... oneris quam ... necessaria" (Ac 15, 28). Vehementer etiam exoptat ut ad eam paulatim consequendam omnes conatus exinde intendant in variis institutis et formis vitae ecclesiae, praesertim oratione et fraterno dialogo circa doctrinam et muneris pastoralis urgentiores aetatis nostrae necessitates. Eodem modo pastoribus et fidelibus ecclesiae catholicae commendat necessitudines cum eis qui non iam in oriente, sed procul a patria vitam degunt, ut fraterna collaboratio cum eis in spiritu caritatis et secluso omni spiritu contentiosae aemulationis crescat. Quod si hoc opus toto animo promoveatur, sacrosancta synodus sperat fore, ut sublato pariete occidentalem orientalemque ecclesiam dividente, unica tandem fiat mansio angulari firmata lapide, Christo Iesu, qui faciet utraque unum.[2]

II. De ecclesiis et communitatibus ecclesialibus in Occidente seiunctis

19. Ecclesiae et communitates ecclesiales, quae vel in gravissimo illo rerum discrimine, quod in occidente iam ab exeunte medio aevo initium sumpsit, vel posterioribus temporibus ab apostolica sede Romana separatae sunt, cum ecclesia catholica peculiari affinitate ac necessitudine iunguntur ob diuturnam populi christiani vitam praeteritis saeculis in ecclesiastica communione peractam.

Cum hae vero ecclesiae et communitates ecclesiales propter diversitatem originis, doctrinae et vitae spiritualis non tantum a nobis, sed etiam inter se non parum differant, eas aeque describere opus perdifficile est, quod hic aggredi non intendimus.

Quamvis motus oecumenicus et desiderium pacis cum ecclesia catholica nondum ubique invaluerint, spes nobis est fore ut in omnibus sensus oecumenicus et mutua aestimatio paulatim crescant. Attamen agnoscendum est inter has ecclesias et communitates atque ecclesiam catholicam magni ponderis discrepantias adesse, non tantum indolis historicae, sociologicae, psychologicae, culturalis, sed imprimis interpretationis revelatae veritatis. Quo autem facilius, non obstantibus illis differentiis, dialogus oecumenicus instaurari possit, in sequentibus quaedam efferre volumus quae fundamentum huius dialogi atque incitamentum esse possunt ac debent.

20. Mens nostra eos imprimis christianos respicit, qui Iesum Christum ut Deum ac dominum et unicum mediatorem inter Deum et homines pa-

---

[2] Cf. conc. Flor., sess. VI, definitio *Laetentur caeli:* Msi 31, 1026 E.

Aquest sagrat Concili declara que tot aquest patrimoni espiritual i litúrgic, disciplinari i teològic, en les seves diverses tradicions, pertany a la plena catolicitat i apostolicitat de l'Església, tot donant gràcies a Déu perquè molts orientals fills de l'Església catòlica, que conserven aquesta herència i anhelen de viure-la en la seva plena puresa i integritat, viuen ja en comunió perfecta amb els germans que practiquen la tradició occidental.

18. (*Conclusió*). Ben considerat tot el que precedeix, aquest sagrat Concili renova solemnement tot el que han declarat els sagrats Concilis anteriors i els Pontífexs Romans, és a dir, que per al restabliment i el manteniment de la comunió i de la unitat cal «no imposar cap més càrrega que la indispensable» (Ac 15,28). Desitja també ardentment que d'ara endavant, en les diverses institucions i formes de vida de l'Església, tots els esforços s'adrecin a aconseguir la comunió i la unitat, especialment amb la pregària i el diàleg fratern sobre la doctrina i les necessitats actuals més urgents del ministeri pastoral. Semblantment recomana als pastors i als fidels de l'Església catòlica el tracte amb aquells qui passen la vida no ja a Orient, sinó lluny de la pàtria, per incrementar la col·laboració fraterna amb ells amb esperit de caritat, bandejant tot ànim de controvèrsia i d'emulació. Si es promou amb tota l'ànima aquesta obra, el sagrat Concili espera que, enderrocat el mur que separa l'Església occidental i l'oriental, es farà una sola mansió, la pedra angular de la qual és Crist Jesús, que farà de les dues una sola cosa.[2]

II. Esglésies i Comunitats eclesials separades a Occident

19. (*Característiques d'aquestes comunitats*). Les Esglésies i les Comunitats eclesials que es van disgregar de la Seu Apostòlica romana en aquella gravíssima pertorbació que va començar a Occident ja a finals de l'Edat Mitjana, o bé en temps successius, estan unides amb l'Església catòlica per una afinitat i una relació particulars pel fet d'haver desenvolupat en els temps passats una vida cristiana multisecular en comunió eclesiàstica.

Però, com que aquestes Esglésies i Comunitats eclesials, per la diversitat de l'origen, de la doctrina i de la vida espiritual, discrepen bastant no solament de nosaltres, sinó també entre elles, és una tasca molt difícil de descriure-les amb justesa, cosa que no pretenem fer aquí.

Per bé que encara no és universal el moviment ecumènic i el desig de pau amb l'Església catòlica, tenim, amb tot, l'esperança que aquest sentiment ecumènic i l'estima mútua aniran creixent a poc a poc en tots.

Cal reconèixer, certament, que entre aquestes Esglésies i Comunitats i l'Església catòlica hi ha importants discrepàncies no sols de caràcter històric, sociològic i psicològic i cultural, sinó sobretot d'interpretació de la veritat revelada. Malgrat aquestes dificultats, per poder entaular més fàcilment el diàleg ecumènic, a continuació intentarem oferir alguns punts que poden i han de ser fonament i estímul per a aquest diàleg.

20. (*La confessió de Crist*). La nostra atenció s'adreça en primer lloc als cristians que reconeixen públicament Jesucrist com a Déu i Senyor i mitjancer únic entre Déu i els homes, ∇

lam confitentur ad unius gloriam Dei, Patris et Filii et Spiritus sancti. Non leves scimus quidem existere discrepantias a doctrina catholicae ecclesiae etiam de Christo Verbo Dei incarnato et de opere redemptionis, proinde de mysterio ministerioque ecclesiae et munere Mariae in opere salutis. Laetamur tamen videntes fratres seiunctos in Christum tamquam fontem et centrum communionis ecclesiasticae intendere. Desiderio tacti unionis cum Christo compelluntur ad unitatem magis magisque quaerendam atque etiam ad testimonium fidei suae ubique apud gentes reddendum.

21. Sacrarum scripturarum amor et veneratio ac prope cultus fratres nostros ad constans et sollers sacrae paginae studium adducunt: evangelium „virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudaeo primum et Graeco" (Rm 1, 16).

Spiritum sanctum invocantes, in ipsis sacris scripturis Deum inquirunt quasi sibi loquentem in Christo, a prophetis praenuntiato, verbo Dei pro nobis incarnato. In iis vitam Christi contemplantur et ea quae divinus magister ad salutem hominum docuit et peregit, mysteria praesertim mortis eius et resurrectionis.

At cum christiani a nobis seiuncti auctoritatem divinam sacrorum librorum affirmant, aliter ac nos — diversi quidem diverse — sentiunt de habitudine scripturas inter et ecclesiam, in qua secundum fidem catholicam magisterium authenticum peculiarem obtinet locum in verbo Dei scripto exponendo et praedicando.

Nihilominus sacra eloquia in ipso dialogo eximia sunt instrumenta in potenti manu Dei ad illam unitatem adipiscendam, quam salvator omnibus hominibus exhibet.

22. Baptismi sacramento, quandocumque iuxta Domini institutionem rite confertur ac debita animi dispositione accipitur, homo vere Christo crucifixo et glorificato incorporatur atque ad vitae divinae consortium regeneratur iuxta illud Apostoli: „consepulti ei in baptismo, in quo et resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum a mortuis" (Col 2, 12).[3]

Baptismus igitur vinculum unitatis sacramentale constituit vigens inter omnes qui per illum regenerati sunt. Attamen baptismus per se dumtaxat initium et exordium est, quippe qui totus in acquirendam tendit plenitudinem vitae in Christo. Itaque baptismus ordinatur ad integram fidei professionem, ad integram incorporationem in salutis institutum, prout ipse Christus illud voluit, ad integram denique in communionem eucharisticam insertionem.

Communitates ecclesiales a nobis seiunctae, quamvis deficiat earum plena nobiscum unitas ex baptismate profluens, et quamvis credamus illas, praesertim propter sacramenti ordinis defectum, genuinam atque integram substantiam mysterii eucharistici non servasse, tamen, dum in sancta coena mortis et resurrectionis Domini memoriam faciunt, vitam in

---

[3] Cf. Rm 6, 4.

a glòria de l'únic Déu, Pare, Fill i Esperit Sant. Sabem que existeixen greus divergències de la doctrina de l'Església catòlica, fins i tot respecte a Crist, Verb de Déu encarnat i a l'obra de la redempció, i en conseqüència, al misteri i al ministeri de l'Església i de la funció de Maria en l'obra de la salvació. Ens alegrem, amb tot, veient que els germans separats tendeixen vers el Crist com a font i centre de la comunió eclesial. Moguts pel desig de la unió amb Crist, es veuen impulsats a buscar més i més la unitat i també a donar arreu testimoniatge de llur fe davant de tot el món.

21. (*Estudi de la sagrada Escriptura*). L'amor i la veneració, i gairebé el culte, a les sagrades Escriptures, porten els nostres germans a l'estudi constant i sol·lícit de la Bíblia, ja que l'Evangeli «és poder de Déu per a salvar tots els qui creuen, primer els jueus, i després els grecs» (Rm 1,16).

Invocant l'Esperit Sant, busquen Déu en les mateixes sagrades Escriptures, el qual, en certa manera, els parla en Crist, preanunciat pels profetes, Verb de Déu encarnat per nosaltres. Hi contemplen la vida de Crist i tot allò que el Mestre diví va ensenyar i va fer per la salvació dels homes, sobretot els misteris de la seva mort i de la seva resurrecció.

Però quan els germans separats afirmen l'autoritat divina dels llibres sagrats, la pensen —cada un a la seva manera— diversament de nosaltres pel que fa a la relació entre les Escriptures i l'Església, en la qual, segons la fe catòlica, el magisteri autèntic té un lloc especial en l'explicació i la predicació de la paraula de Déu escrita.

Amb tot, les sagrades Escriptures són, en el diàleg mateix, instruments preciosos a la mà poderosa de Déu per a aconseguir aquella unitat que el Salvador presenta a tots els homes.

22. (*La vida sacramental*). Pel sagrament del baptisme, degudament administrat segons la institució del Senyor i rebut amb la requerida disposició d'ànima, l'home és incorporat al Crist crucificat i gloriós, i és regenerat per participar de la vida divina, segons les paraules de l'Apòstol: «Pel baptisme heu estat sepultats amb Crist, i amb ell també heu ressuscitat, ja que heu cregut en l'acció poderosa de Déu que el va ressuscitar d'entre els morts» (Col 2,12).[3]

El baptisme, doncs, constitueix el poderós vincle sacramental d'unitat entre tots els qui amb ell han estat regenerats. Amb tot, el baptisme per si mateix és tan sols un principi i un començament, perquè tot ell s'adreça a aconseguir la plenitud de la vida en el Crist. Així, doncs, el baptisme s'ordena a la professió íntegra de la fe, a la plena incorporació als mitjans de salvació, determinats pel Crist i, finalment, a la incorporació íntegra en la comunió eucarística.

Les Comunitats eclesials separades de nosaltres, encara que els falti aquesta unitat plena amb nosaltres que brolla del baptisme, i encara que creguem que, sobretot per la manca del sagrament de l'orde, no han conservat la substància genuïna i íntegra del misteri eucarístic, amb tot, quan commemoren en la Santa Cena la mort i la resurrecció del Senyor, ∇

Christi communione significari profitentur atque gloriosum eius adventum exspectant. Quapropter doctrina circa coenam Domini, cetera sacramenta et cultum ac ecclesiae ministeria obiectum dialogi constituat oportet.

23. Christiana horum fratrum conversatio fide in Christum alitur, baptismatis gratia et verbo Dei audito fovetur. Manifestatur quidem in oratione privata, in meditatione biblica, in familiae christianae vita, in cultu communitatis ad laudem Dei congregatae. Ceteroquin cultus eorum nonnumquam elementa conspicua communis antiquae liturgiae prae se fert. Fides qua Christo creditur fructus edit in laude et gratiarum actione pro beneficiis divinitus acceptis; accedit vivus iustitiae sensus et sincera caritas in proximum. Haec autem operosa fides haud pauca etiam instituta ad miseriam spiritualem et corporalem sublevandam, ad iuventutis educationem excolendam, ad sociales vitae condiciones humaniores reddendas, ad pacem universim constabiliendam protulit. Quod si inter christianos multi non semper eadem ratione atque catholici evangelium in re morali intelligunt neque easdem solutiones difficiliorum hodiernae societatis quaestionum admittunt, nihilominus ut nos volunt verbo Christi ut fonti christianae virtutis haerere et apostolico oboedire praecepto: „Omne, quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini Iesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per ipsum" (Col 3, 17). Hinc dialogus oecumenicus de morali evangelii applicatione initium sumere potest.

24. Sic post breviter expositas condiciones, quibus exerceri contingit actio oecumenica, et principia quibus moderanda est, fidenter oculos ad futura convertimus. Haec sacrosancta synodus hortatur fideles, ut a quavis levitate vel imprudenti zelo se abstineant, quae vero progressui unitatis nocere possint. Eorum enim oecumenica actio non potest esse nisi plene sincereque catholica, fidelis nempe veritati, quam ab apostolis et patribus accepimus, et consentanea fidei, quam ecclesia catholica semper professa est, ac simul in eam plenitudinem tendens, qua Dominus decursu temporum corpus suum vult augeatur.

Haec sacrosancta synodus instanter exoptat ut filiorum ecclesiae catholicae incepta cum inceptis fratrum seiunctorum coniuncta progrediantur, quin Providentiae viis ullum ponatur obstaculum et quin futuris Spiritus sancti impulsionibus praeiudicetur. Insuper se consciam esse declarat hoc sanctum propositum reconciliandi christianos omnes in unitate unius unicaeque ecclesiae Christi humanas vires et dotes excedere. Quapropter spem suam in oratione Christi pro ecclesia, in amore Patris erga nos, in virtute Spiritus sancti penitus ponit. „Spes autem non confundit, quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis" (Rm 5, 5).

professen que en la comunió de Crist se significa la vida, i esperen el seu gloriós advenient. Per tant, la doctrina sobre la Cena del Senyor, sobre els altres sagraments, sobre el culte i els ministeris de l'Església han de ser objecte de diàleg.

23. (*La vida en Crist*). La vida cristiana d'aquests germans es nodreix de la fe en Crist i s'envigoreix amb la gràcia del baptisme i amb l'audició de la paraula de Déu. Es manifesta en l'oració privada, en la meditació bíblica, en la vida de la família cristiana, en el culte de la comunitat reunida per lloar Déu. A més, llur culte moltes vegades presenta elements clars de l'antiga litúrgia comuna.

La fe per la qual hom creu en Crist produeix fruits de lloança i d'acció de gràcies pels beneficis rebuts de Déu; s'hi afegeix també un viu sentiment de justícia i una caritat sincera envers el proïsme. Aquesta fe operant ha produït no poques institucions per a socórrer la misèria espiritual i corporal, per a perfeccionar l'educació de la joventut, per a fer més humanes les condicions socials de la vida, per a establir la pau en el món.

Però, si molts cristians no entenen sempre l'Evangeli en el seu aspecte moral de la mateixa manera que els catòlics, ni admeten les mateixes solucions als problemes més complexos de la societat moderna, amb tot, volen ser fidels, igual com nosaltres, a la paraula de Crist, com a font de virtut cristiana, i obeir el precepte de l'Apòstol: «Tot allò que feu, sigui de paraula, sigui d'obra, feu-ho en nom de Jesús, el Senyor, donant gràcies per mitjà d'ell a Déu Pare» (Col 3,17). A partir d'aquí pot començar el diàleg ecumènic sobre l'aplicació moral de l'Evangeli.

24. (*Conclusió*). Així, després d'exposar breument les condicions en què es desenrotlla l'acció ecumènica, i els principis pels quals s'ha de regir, dirigim confiadament els ulls al futur. Aquest sagrat Concili exhorta els fidels que s'abstinguin de tota lleugeresa o zel imprudent que puguin perjudicar el progrés de la unitat. Llur activitat ecumènica ha de ser plenament i sincerament catòlica, és a dir, fidel a la veritat rebuda dels Apòstols i dels pares, i conforme a la fe que sempre ha professat l'Església catòlica, tendint constantment vers la plenitud amb què el Senyor desitja que es perfeccioni el seu cos en el decurs del temps.

Aquest sagrat Concili desitja ardentment que les iniciatives dels fills de l'Església catòlica avancin en unió amb els projectes dels germans separats sense que es posin obstacles als camins de la Providència i sense prejudicis contra els impulsos que puguin venir de l'Esperit Sant. A més, declara ser conscient que aquest sant propòsit de reconciliar tots els cristians en la unitat de l'Església de Jesucrist, una i única, excedeix les forces i la capacitat humanes. Per això, posa tota la seva esperança en la pregària de Crist per l'Església, en l'amor del Pare envers nosaltres, en la força de l'Esperit Sant: «I l'esperança no enganya, perquè Déu, donant-nos l'Esperit Sant, ha vessat el seu amor en els nostres cors» (Rm 5,5).

SESSIO VII
28. oct. 1965

Decretum de pastorali episcoporum munere in ecclesia

Prooemium

1. Christus dominus, Filius Dei vivi, qui venit ut salvum faceret populum suum a peccatis[1] utque omnes homines sanctificarentur, sicut Ipse missus est a Patre, ita et misit apostolos suos,[2] quos ideo sanctificavit, tradens eis Spiritum sanctum, ut et ipsi glorificarent Patrem super terram et homines salvos facerent, „in aedificationem corporis Christi" (Eph 4, 12) quod est ecclesia.

2. In hac Christi ecclesia, Romanus pontifex, ut successor Petri, cui oves et agnos suos pascendos Christus concredidit, suprema, plena, immediata et universali in curam animarum, ex divina institutione, gaudet potestate. Qui ideo, cum tamquam omnium fidelium pastor ad bonum commune ecclesiae universae et ad bonum singularum ecclesiarum procurandum missus sit, super omnes ecclesias ordinariae potestatis obtinet principatum.

Episcopi autem et ipsi, positi a Spiritu sancto, in apostolorum locum succedunt ut animarum pastores,[3] atque, una cum Summo pontifice et sub eiusdem auctoritate, ad Christi, aeterni pastoris, opus perenne reddendum missi sunt.[4] Christus enim apostolis eorumque successoribus dedit mandatum atque potestatem ut docerent omnes gentes, hominesque sanctificarent in veritate atque pascerent. Episcopi itaque, per Spiritum sanctum qui datus est eis, veri et authentici effecti sunt fidei magistri, pontifices ac pastores.[5]

3. Hoc suum episcopale munus, quod per consecrationem episcopalem susceperunt,[6] episcopi, sollicitudinis omnium ecclesiarum participes, in communione et sub auctoritate Summi pontificis exercent, ad magisterium et regimen pastorale quod attinet, omnes uniti in collegio seu corpore quoad universam Dei ecclesiam.

Illud exercent singuli quoad assignatas sibi dominici gregis partes, unusquisque ecclesiae particularis sibi commissae curam gerens aut quandoque aliqui coniunctim necessitatibus quibusdam diversarum ecclesiarum communibus providentes. Quare sacrosancta synodus, attentis etiam condicionibus hominum consociationis, quae nostra hac

---

[1] Cf. Mt 1, 21.
[2] Cf. Io 20, 21.
[3] Cf. conc. Vat. I, Const. dogm. I, de ecclesia Christi, *Pastor aeternus*, cap. 3, D 1828 (3061).
[4] Cf. conc. Vat. I, Const. dogm. I, de ecclesia Christi, *Prooem.*, D 1821 (3050).
[5] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, cap. III, nn. 21, 24, 25: AAS 57 (1965), p. 24-25, 29-31. (v. supra, p. 316-319, 324-329).
[6] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, cap. III, n. 21: AAS 57 (1965), pp. 24-25 (v. supra p. 316-319).

SESSIÓ VII
28 octubre 1965

Decret sobre la funció pastoral dels bisbes en l'Església

Proemi

1. Crist, el Senyor, el Fill del Déu viu, que vingué per salvar dels pecats el seu poble[1] i per santificar tots els homes, va enviar els seus Apòstols,[2] tal com Ell havia estat enviat pel Pare, i, donant-los l'Esperit Sant, els va santificar perquè també ells glorifiquessin el Pare damunt la terra i salvessin els homes «per anar edificant el Cos de Crist» (Ef 4,12) que és l'Església.

2. En aquesta Església de Crist, el Romà Pontífex, com a successor de Pere, a qui el Crist va confiar les seves ovelles i els seus anyells perquè els pasturés, gaudeix, per institució divina, del poder suprem, ple, immediat i universal per a la cura d'ànimes. Per això, ell, havent estat enviat com a pastor de tots els fidels per procurar el bé comú de l'Església universal i el bé de les Esglésies particulars, té la primacia de la potestat ordinària sobre totes les Esglésies.

Però també els bisbes, posats per l'Esperit Sant, succeeixen els Apòstols com a pastors d'ànimes[3] i, juntament amb el Summe Pontífex i sota la seva autoritat, han estat enviats a perpetuar l'obra de Crist, Pastor etern.[4] Crist va donar als Apòstols i a llurs successors el manament i el poder d'ensenyar tots els pobles, de santificar els homes en la veritat i de pasturar-los. Els bisbes, doncs, per mitjà de l'Esperit Sant que els ha estat donat, han esdevingut veritables i autèntics mestres de la fe, pontífexs i pastors.[5]

3. Aquesta funció pastoral, que han rebut per mitjà de la consagració episcopal,[6] els bisbes, participant en la sol·licitud de totes les Esglésies, l'exerceixen en comunió amb el Summe Pontífex i sota la seva autoritat, pel que fa al magisteri i al govern pastoral, tots units en el col·legi o cos episcopal envers l'Església de Déu en l'univers.

Cadascun d'ells l'exerceix respecte a la porció del ramat del Senyor que li ha estat confiada, tenint cura de l'Església particular assignada, o, a vegades, unint-se alguns d'ells per atendre certes necessitats comunes a diverses Esglésies. Per això el sagrat Concili, considerades també les condicions de la societat humana que, als nostres dies, ∇

aetate, ad novum fertur rerum ordinem,[7] pressius determinare intendens pastorale episcoporum munus, haec quae sequuntur statuit.

Cap. I. De episcopis quoad universam ecclesiam

I. Partes quas habent episcopi quoad universam ecclesiam

4. Episcopi, vi sacramentalis consecrationis et hierarchica communione cum collegii capite atque membris, constituuntur membra corporis episcopalis.[1] „Ordo autem episcoporum, qui collegio apostolorum in magisterio et regimine pastorali succedit, immo in quo corpus apostolicum continuo perseverat, una cum capite suo Romano pontifice, et numquam sine hoc capite, subiectum quoque supremae ac plenae potestatis in universam ecclesiam exsistit, quae quidem potestas nonnisi consentiente Romano pontifice exerceri potest".[2] Haec vero potestas „sollemni modo in concilio oecumenico exercetur":[3] ideo sacrosancta synodus decernit omnibus episcopis, qui sint membra Collegii episcopalis, ius esse ut concilio oecumenico intersint.

„Eadem potestas collegialis una cum papa exerceri potest ab episcopis in orbe terrarum degentibus, dummodo caput collegii eos ad actionem collegialem vocet, vel saltem episcoporum dispersorum unitam actionem approbet vel libere recipiat, ita ut verus actus collegialis efficiatur".[4]

5. Episcopi e diversis orbis regionibus selecti, modis et rationibus a Romano pontifice statutis vel statuendis, supremo ecclesiae pastori validiorem praestant adiutricem operam in consilio, quod proprio nomine *Synodus episcoporum*[5] appellatur, quae quidem, utpote totius catholici episcopatus partes agens, simul significat omnes episcopos in hierarchica communione sollicitudinis universae ecclesiae participes esse.[6]

6. Episcopi, qua legitimi apostolorum successores et collegii episcopalis membra, inter se coniunctos semper se sciant atque omnium ecclesiarum sollicitos sese exhibeant, cum ex Dei institutione et praecepto apostolici muneris unusquisque ecclesiae una cum ceteris episcopis sponsor sit.[7] Praesertim solliciti sint de illis orbis terrarum regionibus in quibus verbum Dei nuntiatum nondum est aut in quibus, praecipue ob parvum sacerdotum

---

[7] Cf. Ioannes XXIII, Const. apost. *Humanae salutis*, 25 dec. 1961: AAS 54 (1962), p. 6.

[1] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, cap. III, n. 22: AAS 57 (1965), pp. 25-27 (v. supra p. 318-323).

[2] Conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, ibid.

[3] Conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, ibid.

[4] Conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, ibid.

[5] Cf. Paulus VI, Motu proprio *Apostolica Sollicitudo*, 15 sept. 1965: AAS 57 (1965), pp. 775-780.

[6] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, cap. III, n. 23: AAS 57 (1965), pp. 27-28 (v. supra p. 322-325).

[7] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Fidei donum*, 21 apr. 1957: AAS 49 (1957), p. 237; cf. etiam: Benedictus XV, Epist. ap. *Maximum illud*, 30 nov. 1919; AAS 11 (1919), p. 440; Pius XI, Litt. encycl. *Rerum Ecclesiae*, 28 febr. 1926: AAS 18 (1926), p. 68 ss.

s'encamina cap a un nou ordre de coses,[7] i volent determinar més particularment la funció pastoral dels bisbes, ha establert el que segueix.

Cap. I. Els bisbes i l'Església universal

I. Funció dels bisbes envers l'Església universal

4. (*Exercici de la potestat col·legial dels bisbes*). Els bisbes, en virtut de la consagració sacramental i en comunió jeràrquica amb el cap i els membres del col·legi, són constituïts membres del cos episcopal.[1] «Quant a l'orde dels bisbes, que succeeix el col·legi dels Apòstols en el magisteri i el govern pastoral i en el qual perdura sense interrupció el cos apostòlic, juntament amb el seu cap el Romà Pontífex, i mai sense ell, és subjecte també de la potestat suprema i plena sobre l'Església universal, potestat que no es pot exercir sense el consentiment del Romà Pontífex».[2] Aquesta potestat «és exercida d'una manera solemne en el concili ecumènic».[3] Per això el sagrat Sínode estableix que tots els bisbes que són membres del col·legi episcopal tenen dret d'assistir al concili ecumènic.

«Aquesta mateixa potestat col·legial la poden exercir junt amb el Papa els bisbes escampats arreu del món, sempre que el cap del col·legi els cridi a una acció col·legial, o almenys aprovi o accepti lliurement llur acció unida, talment que esdevingui un veritable acte col·legial».[4]

5. (*El sínode episcopal*). Bisbes elegits de diverses regions del món, segons la forma i les normes que ha establert o establirà el Romà Pontífex, presten una col·laboració més eficaç al Pastor Suprem de l'Església en un consell anomenat *sínode episcopal*,[5] el qual, representant tot l'episcopat catòlic, demostra, al mateix temps, que tots els bisbes, mitjançant la comunió jeràrquica, participen en la sol·licitud de l'Església universal.[6]

6. (*Els bisbes, participants en la sol·licitud de totes les Esglésies*). Els bisbes, com a legítims successors dels Apòstols i membres del col·legi episcopal, han de saber que sempre estan units entre ells i han de mostrar-se sol·lícits de totes les Esglésies, perquè, per institució de Déu i precepte de la funció apostòlica, cadascun d'ells és responsable de l'Església junt amb els altres bisbes.[7] Cal que, sobretot, es preocupin d'aquelles regions de la terra on encara no ha estat anunciada la paraula de Déu, o, especialment per l'escàs nombre de sacerdots, ∇

numerum, christifideles in periculo versantur a vitae christianae mandatis discedendi, immo et ipsam fidem amittendi.

Quare omnibus viribus satagant ut evangelizationis et apostolatus opera a fidelibus alacriter sustineantur et promoveantur. Insuper curare studeant ut apti praeparentur sacrorum administri necnon auxiliares tum religiosi tum laici pro missionibus atque regionibus cleri penuria laborantibus. Curent etiam ut, quantum possibile sit, aliqui ex suis sacerdotibus praedictas missiones vel dioeceses adeant, ibidem sacrum ministerium in perpetuum aut saltem ad praefinitum tempus peracturi.

Prae oculis habeant praeterea episcopi in usu bonorum ecclesiasticorum rationem quoque esse habendam necessitatum non tantum suae dioecesis sed et aliarum particularium ecclesiarum, quippe quae unius ecclesiae Christi sint partes. Attendant denique ad calamitates pro viribus sublevandas, quibus aliae dioeceses vel regiones laborant.

7. Maxime illos sacrorum antistites, qui propter nomen Christi calumniis et angustiis vexantur, in carceribus detinentur, vel suo ministerio prohibentur, fraterno amplectantur animo eosque germana actuosa cura prosequantur, ut eorum dolores precatione et opera confratrum leniantur et mulceantur.

II. Episcopi et apostolica sedes

8. *a*) Episcopis, ut apostolorum successoribus, in dioecesibus ipsis commissis per se omnis competit potestas ordinaria, propria ac immediata, quae ad exercitium eorum muneris pastoralis requiritur, firma semper in omnibus potestate quam, vi muneris sui, Romanus pontifex habet sibi vel alii auctoritati causas reservandi.

b) Singulis episcopis dioecesanis facultas fit a lege generali ecclesiae in casu particulari dispensandi fideles in quos ad normam iuris exercent auctoritatem, quoties id ad eorum bonum spirituale conferre iudicent, nisi a suprema ecclesiae Auctoritate specialis reservatio facta fuerit.

9. In exercenda suprema, plena et immediata potestate in universam ecclesiam, Romanus pontifex utitur Romanae curiae dicasteriis, quae proinde nomine et auctoritate illius munus suum explent in bonum Ecclesiarum et in servitium sacrorum pastorum.

Exoptant autem sacrosancti concilii patres ut haec dicasteria, quae quidem Romano pontifici atque ecclesiae pastoribus eximium praebuerunt auxilium, novae ordinationi, necessitatibus temporum, regionum ac rituum magis aptatae, subiciantur, praesertim quod spectat eorundem numerum, nomen, competentiam propriamque procedendi rationem atque inter se laborum coordinationem.[8] Exoptant pariter ut, ratione habita muneris pastoralis episcoporum proprii, legatorum Romani pontificis officium pressius determinetur.

10. Praeterea cum eadem dicasteria ad universalis ecclesiae bonum sint constituta, optatur ut eorum membra, officiales et consultores, necnon

---

[8] Cf. Paulus VI, allocutio ad em.mos patres cardinales, exc.mos praesules, rev.mos praelatos ceterosque Romanae curiae officiales, 21 sept. 1963: AAS 55 (1963), p. 793 ss.

els fidels es troben en perill d'abandonar la pràctica de la vida cristiana i, fins i tot, de perdre la fe.

Per això maldaran amb totes les forces perquè els fidels sostinguin i promoguin amb promptitud les obres d'evangelització i d'apostolat. Cal també que es preocupin de preparar bons ministres sagrats i auxiliars, tant religiosos com laics, no sols per a les missions, sinó també per a les regions que tenen penúria de clergat. Que procurin tant com puguin que alguns de llurs sacerdots vagin a les missions i a les diòcesis esmentades i hi exerceixin el sagrat ministeri per tota la vida o, almenys, per un temps definit.

Els bisbes, a més, tindran present que, en l'ús dels béns eclesiàstics, no sols cal tenir en compte les necessitats de la pròpia diòcesi, sinó també les d'altres Esglésies particulars, perquè són parts de l'única Església de Crist. I que, en la mesura de les pròpies forces, s'ocupin de posar remei als mals que afligeixen altres diòcesis o regions.

7. (*Caritat activa envers els bisbes perseguits*). Que envoltin, sobretot, amb afecte fratern i acompanyin amb caritat genuïna i activa aquells bisbes que, pel nom de Crist, són vexats amb calúmnies i maltractaments, es troben detinguts a la presó o es veuen impedits d'exercir el ministeri, per tal que els siguin alleujats i mitigats els dolors per la pregària i les obres dels germans.

II. Els bisbes i la Seu Apostòlica

8. (*Poder de cada bisbe en la diòcesi*). a) Als bisbes, com a successors dels Apòstols, els pertoca per naturalesa, en les diòcesis que els han estat encomanades, tot el poder ordinari, propi i immediat que demana l'exercici de la funció pastoral, salvant, però, sempre i en tot, la potestat que per raó del seu ofici té el Romà Pontífex de reservar algunes causes a la seva autoritat o a una altra.

b) Cada bisbe diocesà té facultat de dispensar de la llei general de l'Església, en un cas particular, els fidels sobre els quals exerceix autoritat segons la norma del dret, sempre que ho cregui convenient a llur bé espiritual, mentre no hi hagi una reserva especial per part de la suprema autoritat de l'Església.

9. (*Els dicasteris de la cúria romana*). Per exercir el poder suprem, ple i immediat sobre tota l'Església, el Romà Pontífex se serveix dels dicasteris de la cúria romana, els quals, exerceixen la pròpia funció en nom d'ell i amb la seva autoritat en bé de les Esglésies i al servei dels pastors sagrats.

Això no obstant, desitgen els pares del sagrat Concili que aquests dicasteris, que han ofert sempre un ajut excel·lent al Romà Pontífex i als pastors de l'Església, se sotmetin a un nou ordenament, més adequat a les necessitats dels temps, de les regions i dels ritus, principalment pel que fa al nombre, el nom, les competències, els procediments i la coordinació de les activitats.[8] Desitgen també que, tenint en compte la funció pastoral pròpia dels bisbes, es determini amb precisió l'ofici dels legats del Romà Pontífex.

10. (*Els membres dels dicasteris*). D'altra banda, havent estat constituïts aquests dicasteris en bé de l'Església universal, és de desitjar igualment que, tant com sigui possible, els membres, els oficials i els consultors, i també ▽

legati Romani pontificis, quantum fieri potest, ex diversis ecclesiae regionibus magis assumantur, ita ut catholicae ecclesiae officia seu organa centralia indolem vere universalem prae se ferant.

In votis quoque est ut inter dicasteriorum membra cooptentur etiam aliqui episcopi praesertim dioecesani, qui mentem, optata ac necessitates omnium ecclesiarum summo pontifici plenius referre valeant.

Denique perutile esse censent concilii patres si eadem dicasteria laicos, virtute, scientia et experientia praestantes, magis audiant, ita ut et ipsi in rebus ecclesiae partes sibi congruentes habeant.

Cap. II. De episcopis quoad ecclesias particulares seu dioeceses

I. Episcopi dioecesani

11. Dioecesis est populi Dei portio, quae episcopo cum cooperatione presbyterii pascenda concreditur, ita ut, pastori suo adhaerens ab eoque per evangelium et eucharistiam in Spiritu sancto congregata, ecclesiam particularem constituat, in qua vere inest et operatur una sancta catholica et apostolica Christi ecclesia.

Singuli episcopi, quibus ecclesiae particularis cura commissa est, sub auctoritate summi pontificis, tamquam proprii, ordinarii et immediati earum pastores, oves suas in nomine Domini pascunt, munus docendi, sanctificandi et regendi in eas exercentes. Ipsi tamen agnoscant iura, quae sive patriarchis sive aliis hierarchicis auctoritatibus legitime competunt.[1]

Ad suum autem apostolicum munus intendant episcopi ut Christi testes coram omnibus hominibus, non solum iis providentes qui iam principem pastorum sequuntur, sed iis quoque toto animo sese devoventes qui a via veritatis quoquo modo deflexerunt aut Christi evangelium et misericordiam salutiferam ignorant, donec „in omni bonitate et iustitia et veritate" (Eph 5, 9) tandem omnes ambulent.

12. In exercendo suo munere docendi, Christi evangelium hominibus annuntient, quod inter praecipua episcoporum munera eminet,[2] eos in Spiritus fortitudine ad fidem vocantes aut in fide viva confirmantes; integrum Christi mysterium ipsis proponant, illas nempe veritates quarum ignorantia, Christi ignorantia est, itemque viam quae divinitus revelata est ad glorificationem Dei atque eo ipso ad beatitudinem aeternam consequendam.[3]

Ostendant insuper res ipsas terrestres et humana instituta secundum Dei creatoris consilium, ad hominum salutem quoque ordinari et ideo ad

---

[1] Cf. conc. Vat. II, Decr. de ecclesiis orientalibus catholicis, *Orientalium Ecclesiarum*, nn. 7-11: AAS 57 (1965), pp. 79-80. (v. supra p. 392-395).

[2] Cf. conc. Trid., sess. V, decr. *de reform.*, c. 2, Msi 33, 30; sess. XXIV, decr. *de reform.*, c. 4, Msi 33, 159; conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, cap. III, n. 25: AAS 57 (1965), p. 29 ss. (v. supra pp. 326-329).

[3] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, cap. III, n. 25: AAS 57 (1965), pp. 29-31 (v. supra p. 326-329).

els legats del Romà Pontífex, siguin escollits més de les diverses regions de l'Església, a fi que els serveis o òrgans centrals de l'Església catòlica tinguin un caràcter veritablement universal.

Cal esperar també que seran nomenats, entre els membres dels dicasteris, alguns bisbes, especialment diocesans, els quals podran presentar més perfectament al Summe Pontífex la mentalitat, les aspiracions i les necessitats de totes les Esglésies.

Finalment, els pares del Concili creuen molt util que aquests dicasteris escoltin més els laics que excel·leixen en virtut, ciència i experiència, a fi que també aquests prenguin la part que els correspon en les coses de l'Església.

Cap. II. Els bisbes i les Esglésies particulars o diòcesis

I. Els bisbes diocesans

11. (*Concepte de diòcesi i funció del bisbe diocesà*). La diòcesi és una porció del poble de Déu, la cura pastoral de la qual és confiada al bisbe amb la cooperació del presbiteri, de tal manera que, unida al seu pastor i aplegada per ell en l'Esperit Sant per mitjà de l'Evangeli i de l'Eucaristia, constitueixi una Església particular, en la qual hi ha de debò i actua l'Església de Crist, una, santa, catòlica i apostòlica.

Cada bisbe, a qui ha estat confiada la cura d'una Església particular, sota l'autoritat del Summe Pontífex, pastura les seves ovelles en nom del Senyor i exerceix envers elles la funció d'ensenyar, de santificar i de governar, com a pastor propi, ordinari i immediat. Però haurà de reconèixer els drets legítims dels patriarques o d'altres autoritats jeràrquiques.[1]

Cal que els bisbes es captinguin en la missió apostòlica com a testimonis de Crist davant de tots els homes, no solament atenent els qui ja segueixen el Cap dels pastors, sinó també dedicant-se amb tota l'ànima al bé d'aquells qui s'han allunyat d'alguna manera del camí de la veritat o ignoren l'Evangeli de Crist i la seva misericòrdia salvadora, fins que tots caminin «en tota mena de bondat, de justícia i de veritat» (Ef 5,9).

12. (*La funció d'ensenyar*). En l'exercici de la funció d'ensenyar, anunciaran als homes l'Evangeli del Crist, que és un dels principals deures dels bisbes,[2] i amb la força de l'Esperit els cridaran a la fe o els confirmaran en la fe viva; els proposaran íntegrament el misteri de Crist, és a dir, aquelles veritats que no es poden ignorar sense ignorar el Crist; i també el camí divinament revelat que porta a donar glòria a Déu i aconseguir, fent això, la felicitat eterna.[3]

Que mostrin, encara, com les mateixes realitats terrenals i les institucions humanes, en el designi de Déu creador, estan ordenades també a la salvació dels homes i, per tant, ∇

aedificationem corporis Christi non parum conferre posse. Edoceant ideo quanti, iuxta doctrinam ecclesiae, aestimanda sit persona humana, cum sua libertate et ipsa corporis vita; familia eiusque unitas et stabilitas, prolisque procreatio et educatio; civile consortium cum suis legibus et professionibus; labor et otia, artes et technica inventa; paupertas et opum affluentia; rationes denique exponant quibus solvendae sunt de bonorum materialium possessione, incremento ac recta distributione, de pace et bello, de fraterna omnium populorum conversatione gravissimae quaestiones.[4]

13. Doctrinam christianam proponant ratione temporum necessitatibus aptata, quae scilicet respondeat difficultatibus et quaestionibus quibus maxime homines premuntur et anguntur; eandem doctrinam quoque tueantur, ipsos fideles docentes illam defendere et propagare. In eadem tradenda, maternam ecclesiae sollicitudinem comprobent erga omnes homines, sive fideles sive non fideles, et peculiari cura prosequantur pauperes et tenuiores, quos evangelizare misit eos Dominus.

Cum ecclesiae sit cum humana societate, in qua vivit, ad colloquium venire,[5] episcoporum imprimis est officium ut homines adeant et colloquia cum eisdem petant ac promoveant. Quae salutis colloquia, ut semper veritas cum caritate, intellegentia cum amore copulentur, perspicuitate sermonis simul ac humilitate et lenitate praestent oportet, itemque debita prudentia iuncta tamen cum fiducia, quippe quae amicitiam cum foveat animos coniungere nata sit.[6]

Varia media ad doctrinam christianam annuntiandam adhibere satagant in hodierno tempore quae praesto sunt, videlicet imprimis praedicationem atque catecheticam institutionem, quae quidem semper principem tenent locum, sed et propositionem doctrinae in scholis, in academiis, conferentiis et coadunationibus omnis generis, necnon eiusdem diffusionem declarationibus publicis occasione quorumdam eventuum factis, prelo variisque instrumentis communicationis socialis, quibus ad Christi evangelium nuntiandum uti omnino oportet.[7]

14. Invigilent ut catechetica institutio, quae eo tendit ut in hominibus fides, per doctrinam illustrata, viva fiat atque explicita et operosa, tum pueris et adolescentibus, tum iuvenibus, tum etiam adultis sedula cura tradatur; ut in eadem tradenda serventur aptus ordo atque methodus conveniens non tantum materiae de qua agitur, sed et indoli, facultatibus et aetati necnon vitae condicionibus auditorum, ut eadem institutio innitatur sacra scriptura, traditione, liturgia, magisterio vitaque ecclesiae.

Curent praeterea ut catechetae ad munus suum rite praeparentur, ita ut ecclesiae doctrinam plane cognoscant, necnon et leges psychologicas et

---

[4] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 apr. 1963, passim: AAS 55 (1963), pp. 257-304.

[5] Cf. Paulus VI, Litt. encycl. *Ecclesiam Suam*, 6 aug. 1964: AAS 56 (1964), p. 639.

[6] Cf. Paulus VI, Litt. encycl. *Ecclesiam Suam*, 6 aug. 1964: AAS 56 (1964), pp. 644-645.

[7] Cf. conc. Vat. II, Decr. de instrumentis communicationis socialis, *Inter mirifica*, AAS 56 (1964), pp. 145-153 (v. supra p. 274-287).

poden contribuir molt a l'edificació del cos de Crist.

Que ensenyin, doncs, segons la doctrina de l'Església, el valor de la persona humana, de la seva llibertat i de la mateixa vida del cos; el valor de la família, de la seva unitat i estabilitat, de la procreació i l'educació dels fills; el valor de la convivència civil, amb les seves lleis i les seves professions; el valor del treball i del descans, de les arts i dels invents de la tècnica; el valor de la pobresa i de l'abundància dels recursos materials. Finalment, que exposin les raons amb què cal donar solució als problemes gravíssims plantejats per la possessió, l'augment i la distribució justa dels béns materials, per la pau i la guerra i per la convivència fraterna de tots els pobles.[4]

13. (*Mètodes per a ensenyar la doctrina cristiana*). La doctrina cristiana l'han de proposar d'una manera adequada a les necessitats dels temps: o sigui, que respongui a les dificultats i als problemes que principalment oprimeixen i afligeixen els homes. Vetllaran també per aquesta doctrina tot ensenyant els mateixos fidels a defensar-la i a propagar-la. Cal que, en transmetre-la, mostrin la sol·licitud maternal de l'Església envers tots els homes, fidels i no fidels, i tinguin un interès particular envers els pobres i els més febles, a l'evangelització dels quals els ha enviat el Senyor.

Ja que escau a l'Església establir diàleg amb la societat humana, enmig de la qual viu,[5] correspon en primer lloc als bisbes apropar-se als homes i entaular i promoure el diàleg amb ells. Però, per tal d'unir sempre la veritat amb la caritat i la intel·ligència amb l'amor, caldrà que es disposin a aquest diàleg de salvació no sols amb claredat en les paraules i, a la vegada, amb humilitat i mansuetud, sinó també amb la deguda prudència unida a la confiança, la qual, ja que fomenta l'amistat, està destinada a unir els esperits.[6]

En la difusió de la doctrina cristiana recorreran als diversos mitjans que avui s'ofereixen; és a dir: primerament, la predicació i la instrucció catequètica, que tenen sempre una importància capital; després, l'ensenyament de la doctrina a les escoles, a les universitats, a les conferències i reunions de tota mena; i, finalment, la difusió per mitjà de declaracions públiques fetes en ocasió de determinats esdeveniments, a través de la premsa i dels diversos mitjans de comunicació social, dels quals convé sens dubte servir-se per tal d'anunciar l'Evangeli de Crist.[7]

14. (*La instrucció catequètica*). Cal que vigilin perquè sigui donada amb tota cura, tant als infants i als adolescents com als joves i als adults, la instrucció catequètica, encaminada a fer viva, conscient i activa en els homes la fe, il·luminada per mitjà de la instrucció. Miraran que, en transmetre-la, se segueixi un ordre apropiat i un mètode adient no sols a la matèria tractada sinó també a la mentalitat, a les capacitats, a l'edat i a les condicions de vida dels oients. I que es basi en la sagrada Escriptura, en la Tradició, en la litúrgia, en el magisteri i en la vida de l'Església.

Han de procurar, a més, que els catequistes es preparin per a fer bé la feina: que coneguin a fons la doctrina de l'Església i aprenguin teòricament i pràcticament les lleis de la psicologia i ∇

disciplinas paedagogicas theoretice et practice addiscant. Satagant etiam ut institutio catechumenorum adultorum restituatur aut melius adaptetur.

15. In exercendo suo munere sanctificandi memores sint episcopi se ex hominibus assumptos esse et pro hominibus constitui, in iis quae sunt ad Deum, ut offerant dona et sacrificia pro peccatis. Episcopi enim plenitudine sacramenti ordinis gaudent et ab ipsis in exercenda sua potestate pendent tum presbyteri, qui quidem, ut ordinis episcopalis providi sint cooperatores, et ipsi consecrati sunt veri novi testamenti sacerdotes, tum diaconi, qui ad ministerium ordinati populo Dei in communione cum episcopo eiusque presbyterio inserviunt; ipsi itaque episcopi praecipui sunt dispensatores mysteriorum Dei, sicut et totius vitae liturgicae in ecclesia sibi commissa moderatores, promotores atque custodes.[8]

Iugiter itaque adnitantur ut christifideles paschale mysterium penitius cognoscant et vivant, per eucharistiam, ita ut unum arctissimum efficiant corpus in unitate caritatis Christi;[9] „orationi et ministerio verbi instantes" (Ac 6, 4), laborem impendant ut omnes quorum cura sibi est commissa unanimi sint in oratione[10] utque sacramentorum receptione in gratia crescant ac fideles Domino sint testes.

Qua perfectores, episcopi clericorum suorum, religiosorum et laicorum sanctitatem, secundum suam cuiusque peculiarem vocationem, promovere studeant,[11] memores quidem se teneri ad exemplum sanctitatis praebendum, in caritate, humilitate et vitae simplicitate. Ita ecclesias sibi concreditas sanctificent ut in eisdem universae Christi ecclesiae sensus plene effulgeat. Idcirco vocationes sacerdotales ac religiosas quam maxime foveant, speciali cura vocationum missionalium adhibita.

16. In exercendo suo munere patris ac pastoris, sint episcopi in medio suorum sicut qui ministrant,[12] boni pastores qui cognoscunt suas oves quosque et ipsae cognoscunt, veri patres qui spiritu dilectionis et sollicitudinis erga omnes praestant, quorumque auctoritati divinitus quidem collatae omnes grato animo sese subiciunt. Integram sui gregis familiam ita congregent atque efforment ut omnes, officiorum suorum conscii, in communione caritatis vivant et operentur.

Quae ut efficaciter facere valeant, episcopi, „ad omne opus bonum parati" (2 Tm 2, 21) et „omnia sustinentes propter electos" (2 Tm 2, 10) vitam suam ita ordinent oportet, ut necessitatibus temporum accommodata sit.

---

[8] Cf. conc. Vat. II, Const. de sacra liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, AAS 56 (1964), p. 97 ss. (v. supra p. 246 ss.); Paulus VI, Motu proprio *Sacram Liturgiam*, 25 ian. 1964: AAS 56 (1964), p. 139 ss.

[9] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Mediator Dei*, 20 nov. 1947: AAS 39 (1947), p. 521 ss.; Paulus VI, Litt. encycl. *Mysterium Fidei*, 3 sep. 1965: AAS 57 (1965), pp. 753-774.

[10] Cf. Ac 1, 14 et 2, 46.

[11] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, cap. VI, n. 44-45: AAS 57 (1965), pp. 50-52 (v. supra p. 358-361).

[12] Cf. Lc 22, 26-27.

les matèries pedagògiques.

S'esforçaran també per restablir la institució dels catecúmens adults o per adaptar-la convenientment.

15. (*La funció de santificar*). Que recordin els bisbes que, en exercir la funció de santificar, han estat presos d'entre els homes i han estat constituïts a favor dels homes en les coses que es refereixen a Déu, per oferir dons i sacrificis pels pecats. Els bisbes tenen la plenitud del sagrament de l'orde, i d'ells depenen, en exercir llur poder, tant els preveres —els quals també han estat consagrats veritables sacerdots del Nou Testament per tal que siguin col·laboradors providents de l'orde episcopal—, com els diaques, que, ordenats per al ministeri, serveixen el poble de Déu en comunió amb el bisbe i el seu presbiteri. Els bisbes, doncs, són els principals dispensadors dels misteris de Déu i alhora també guies, promotors i guardians de tota la vida litúrgica en l'Església que els és encomanada.[8]

Per això han de treballar constantment perquè els fidels, per l'Eucaristia, coneguin i visquin més profundament el misteri pasqual, de tal manera que formin un sol cos ben compacte en la unitat de la caritat de Crist.[9] «Dedicats a pregar i a servir la paraula» (Ac 6,4), s'han d'esforçar perquè tots aquells la cura dels quals els ha estat confiada s'apliquin unànimement a la pregària[10] i perquè, rebent els sagraments, creixin en la gràcia i siguin testimonis fidels del Senyor.

Com a encarregats de portar a la perfecció, els bisbes procuraran promoure la santedat dels clergues, dels religiosos i dels laics, segons la vocació peculiar de cadascú,[11] bo i recordant que ells mateixos estan obligats a donar exemple de santedat, en la caritat, la humilitat i la senzillesa de vida. Així santificaran les Esglésies que els són encomanades, perquè hi brilli plenament el sentit de l'Església universal de Crist. Per això, hi fomentaran tant com puguin les vocacions sacerdotals i religioses i, d'una manera especial, les vocacions missioneres.

16. (*La funció de governar i de pasturar*). En l'exercici de la funció de pares i de pastors, els bisbes es comportaran enmig dels seus com els qui serveixen;[12] bons pastors que coneixen les ovelles i són coneguts per elles; veritables pares que excel·leixen per l'esperit d'amor i de sol·licitud envers tothom, i a l'autoritat dels quals, donada per Déu, tothom se sotmet de grat. Aplegaran i formaran l'entera família del seu ramat de tal manera que tots, conscients de les pròpies obligacions, visquin i actuïn en comunió de caritat.

Per tal de poder-ho realitzar amb eficàcia, els bisbes, «a punt per a tota obra bona» (2Tm 2,21) i «suportant-ho tot pel bé dels elegits» (2Tm 2,10), han d'orientar la vida d'acord amb les exigències dels temps.

Sacerdotes, quippe qui munera et sollicitudinem ipsorum pro parte suscipiant et cura cotidiana tam studiose exerceant, peculiari semper caritate amplectantur, eosdem ut filios et amicos habentes[13] ideoque ad eos audiendos parati atque confidenti cum eisdem consuetudine, integrum opus pastorale totius dioecesis promovere studeant.

Solliciti sint eorum condicionum spiritualium, intellectualium et materialium ut hi sancte pieque vivere atque ministerium suum fideliter ac fructuose adimplere valeant. Quare institutiones foveant et peculiares conventus instaurent, in quibus sacerdotes aliquoties congregentur tum ad longiora peragenda exercitia spiritualia in vitae suae renovationem tum ad altiorem acquirendam cognitionem ecclesiasticarum disciplinarum, praesertim sacrae scripturae et theologiae, socialium maioris momenti quastionum, necnon novarum actionis pastoralis rationum. Operosa misericordia prosequantur sacerdotes qui in periculo quoquo modo aut versantur in quibusdam defecerunt.

Fidelium bono ut pro sua cuiusque condicione aptius consulere queant, eorumdem necessitates, in socialibus in quibus vivunt adiunctis, rite cognoscere satagant, aptis ideo adhibitis instrumentis, praesertim investigationis socialis. Erga omnes sollicitos se praebeant cuiuscumque sunt aetatis, condicionis vel nationis, tum incolas, tum advenas et peregrinos. In hac pastorali sollicitudine exercenda fidelibus suis in rebus ecclesiae partes ipsis congruentes servent, eorumdem officium et ius quoque agnoscentes active adlaborandi ad aedificationem mystici corporis Christi.

Fratres seiunctos amore prosequantur, fidelibus etiam commendantes ut erga eos magna cum humanitate et caritate se gerant, oecumenismum quoque, ut ab ecclesia intelligitur, foventes.[14] Etiam non baptizatos cordi habeant, ut et ipsis caritas eluceat Christi Iesu, cuius coram omnibus testes sunt episcopi.

17. Variae foveantur apostolatus rationes atque in universa dioecesi, vel in eiusdem peculiaribus regionibus, omnium operum apostolatus, sub moderamine episcopi, coordinatio atque intima coniunctio, qua quidem omnia incepta atque instituta, catechetica, missionalia, caritativa, socialia, familiaria, scholastica atque quaelibet alia finem pastoralem persequentia, ad concordem redigantur actionem, qua simul clarius dioecesis unitas eluceat.

Sedulo urgeatur officium quo tenentur fideles ad apostolatum pro sua quisque condicione et aptitudine exercendum, atque ipsis commendetur ut varia opera laicorum apostolatus, et praesertim actionem catholicam, participent aut iuvent. Associationes quoque promoveantur vel foveantur quae finem supernaturalem directe aut indirecte prosequuntur, ad perfectiorem scilicet vitam assequendam, aut ad Christi evangelium omnibus annuntiandum, aut ad doctrinam christianam vel incrementum

---

[13] Cf. Io 15, 15.

[14] Cf. conc. Vat. II, Decr. de oecumenismo, *Unitatis redintegratio*, AAS 57 (1965), pp. 90-107 (v. supra p. 404-429).

Tractaran sempre els sacerdots amb una caritat especial, ja que participen en el treball i en la sol·licitud episcopals i s'hi dediquen cada dia amb tant de zel. Els consideraran fills i amics,[13] i per això estaran disposats a escoltar-los i a tractar-los amb confiança; i així es promourà tota l'activitat pastoral del conjunt de la diòcesi.

Es mostraran sol·lícits de llurs situacions espirituals, intellectuals i materials, per tal que, amb una vida santa i piadosa, puguin exercir fidelment i amb fruit el ministeri. Per això, afavoriran iniciatives i reunions sacerdotals apropiades i periòdiques encaminades tant a la renovació de la vida, en tandes d'exercicis espirituals prolongades, com a l'aprofundiment de les ciències eclesiàstiques, principalment la Sagrada Escriptura i la teologia, els problemes socials de més importància i els nous mètodes de pastoral. Seguiran amb atenta misericòrdia aquells sacerdots que per algun motiu es troben en perill o que en alguna cosa han defallit.

Per tal d'estar més preparats per aconseguir, segons la condició de cadascun, el bé dels fidels, s'esforçaran a conèixer-ne les necessitats dintre les situacions socials en què viuen, tot recorrent amb aquesta finalitat a mitjans adequats, principalment d'investigació social. Es mostraran sol·lícits amb tots, de qualsevol edat, condició o nacionalitat que siguin, tant si són els del país, com si són forasters o transeünts. En l'exercici d'aquesta sol·licitud pastoral, que respectin les tasques corresponents als mateixos fidels en les coses de l'Església, bo i reconeixent-los també el deure i el dret de col·laborar activament a l'edificació del Cos místic de Crist.

Que estimin els germans separats i recomanin als fidels de tractar-los amb gran humanitat i caritat tot afavorint l'ecumenisme tal com l'entén l'Església.[14] Que també tinguin al cor els no batejats, per tal que brilli igualment per a ells la caritat de Jesucrist, del qual els bisbes són testimonis davant tothom.

17. (*Formes particulars d'apostolat*). Cal fomentar les diverses formes d'apostolat; i a tota la diòcesi, o a cadascuna de les seves zones, totes aquestes obres d'apostolat han de ser coordinades i íntimament unides entre elles sota la direcció del bisbe. D'aquesta manera, totes les iniciatives i les activitats catequètiques, missioneres, caritatives, socials, familiars, escolars i qualssevol altres que es proposin un fi pastoral obtindran una acció concorde, amb la qual al mateix temps brillarà més clarament la unitat de la diòcesi.

Cal inculcar insistentment l'obligació que tenen els fidels d'exercir l'apostolat, segons la condició i l'aptitud de cadascú. Se'ls recomanarà que participin i donin suport a les diverses obres de l'apostolat dels laics i principalment a l'Acció catòlica. Cal promoure també i fomentar les associacions que directament o indirectament tendeixen a fins sobrenaturals: és a dir, que treballen per aconseguir una vida més perfecta, o per anunciar a tothom l'Evangeli del Crist, o per fomentar la doctrina cristiana o l'increment ∇

cultus publici promovendum, aut ad fines sociales persequendos aut ad pietatis vel caritatis opera exercenda.

Apostolatus formae rite accommodentur necessitatibus hodiernis, attentis hominum condicionibus, non solum spiritualibus et moralibus, sed etiam socialibus, demographicis et oeconomicis. Ad quod efficaciter et fructuose assequendum, magnopere conferunt investigationes sociales et religiosae, per officia sociologiae pastoralis, quae enixe commendantur.

18. Peculiaris sollicitudo habeatur fidelium, qui ob vitae condicionem communi ordinaria parochorum cura pastorali non satis frui valent aut eadem penitus carent, uti sunt quamplurimi migrantes, exsules et profugi, maritimi sicut et aëronavigantes, nomades aliique id genus. Aptae methodi pastorales promoveantur ad vitam spiritualem fovendam eorum qui relaxationis causa ad tempus alias regiones petunt.

Episcoporum conferentiae, praesertim nationales, urgentioribus quaestionibus ad praedictos spectantibus sedulo studeant, et aptis instrumentis ac institutionibus spirituali eorum curae, concordi voluntate viribusque unitis consulant atque faveant, attentis in primis normis ab apostolica sede statutis[15] vel statuendis, temporum, locorum et personarum condicionibus apte accommodatis.

19. In suo apostolico munere obeundo, quod animarum salutem intendit, episcopi per se plena ac perfecta gaudent libertate atque independentia a quacumque civili potestate. Quare non licet eorum muneris ecclesiastici exercitium directe vel indirecte impedire neve eos prohibere quominus cum apostolica sede aliisque auctoritatibus ecclesiasticis et cum suis subditis libere communicent.

Profecto sacri pastores, dum in spiritualem sui gregis curam incumbunt, reapse sociali quoque et civili profectui ac prosperitati consulunt, actuosam in hunc finem cum publicis auctoritatibus, pro sui officii ratione et sicut episcopos decet, operam consociantes atque iustis legibus oboedientiam et legitime constitutis potestatibus reverentiam suadentes.

20. Cum apostolicum episcoporum munus sit a Christo Domino institutum atque spiritualem et supernaturalem finem prosequatur, sacrosancta oecumenica synodus declarat ius nominandi et instituendi episcopos esse competenti auctoritati ecclesiasticae proprium, peculiare et per se exclusivum.

Quapropter ad ecclesiae libertatem rite tuendam et ad christifidelium bonum aptius et expeditius promovendum in votis est sacrosancti concilii ut in posterum nulla amplius civilibus auctoritatibus concedantur iura aut privilegia electionis, nominationis, praesentationis vel designationis ad episcopatus officium; civiles vero auctoritates, quarum obsequentem erga ecclesiam voluntatem sacrosancta synodus grato animo agnoscit plurimique facit, humanissime rogantur ut praedictis iuribus vel privilegiis,

---

[15] Cf. S. Pius X, Motu proprio *Iampridem*, 19 mart. 1914: AAS 6 (1914), p. 173 ss.; Pius XII, Const. ap. *Exsul Familia*, 1 aug. 1952: AAS 44 (1952), p. 649 ss.; *Leges Operis Apostolatus Maris*, auctoritate Pii XII conditae, 21 nov. 1957: AAS 50 (1958), pp. 375-383.

del culte públic, o per assolir objectius socials, o per exercir obres de pietat o de caritat.

Aquestes formes d'apostolat han de ser convenientment adaptades a les necessitats actuals, tenint en compte les exigències modernes, no sols espirituals i morals, sinó també socials, demogràfiques i econòmiques. Per aconseguir-ho amb eficàcia i fruit, són de molta utilitat i vivament recomanades les recerques socioreligioses fetes per organismes de sociologia pastoral.

18. (*Sol·licitud especial envers alguns grups de fidels*). Cal tenir una atenció especial als fidels que, per les peculiars condicions de vida, no poden aprofitar-se prou de la cura pastoral, comuna i ordinària, dels rectors de parròquia, o se'n veuen totalment privats, com són moltíssims emigrants, exiliats i pròfugs, gent del mar i del sector aeri, els nòmades i altres semblants categories de persones. Es promouran mètodes pastorals adequats per sostenir la vida espiritual dels turistes.

Les Conferències episcopals, sobretot les nacionals, estudiaran amb atenció els problemes més urgents que es refereixen a les categories esmentades, i amb mitjans i institucions aptes miraran d'atendre'n i de fomentar-ne l'assistència espiritual, amb concòrdia de voluntats i unió de forces, tenint presents en primer lloc les normes que la Seu Apostòlica ha establert[15] o establirà, acomodades degudament a les condicions de temps, de llocs i de persones.

19. (*Llibertat dels bisbes i relacions amb les autoritats públiques*). En l'exercici del ministeri apostòlic, que mira per la salvació de les ànimes, els bisbes tenen, d'ells mateixos, plena i perfecta llibertat i independència enfront de qualsevol poder civil. Per això, no és lícit d'impedir directament o indirectament l'exercici de llur ministeri eclesiàstic, ni tampoc de prohibir-los que es comuniquin lliurement amb la Seu Apostòlica, amb altres autoritats eclesiàstiques o amb els respectius súbdits.

D'altra banda, els sagrats pastors, quan s'ocupen del bé espiritual del ramat, de fet afavoreixen també el progrés i la prosperitat civil i social, unint amb aquest fi llur activitat, en l'esfera dels deures dels bisbes i tal com els escau, a l'acció de les autoritats públiques, i inculcant l'obediència a les lleis justes i el respecte als poders legítimament constituïts.

20. (*Llibertat en el nomenament dels bisbes*). Ja que la funció apostòlica dels bisbes ha estat instituïda per Crist, el Senyor, i té un fi espiritual i sobrenatural, el sagrat Concili ecumènic declara que el dret de nomenar i d'instituir bisbes és propi, peculiar i per ell mateix exclusiu de l'autoritat eclesiàstica competent.

Per aquest motiu, a fi de protegir degudament la llibertat de l'Església i de procurar el bé dels fidels d'una manera més adequada i expedita, és desig del sagrat Concili que d'ara endavant no tornin a ser concedits a les autoritats civils drets o privilegis d'elecció, de nomenament, de presentació o de designació per al càrrec episcopal. A aquelles autoritats civils que ara, en virtut d'un conveni o d'una consuetud, frueixen dels drets o dels privilegis esmentats, aquest sagrat Concili, mentre reconeix amb agraïment i aprecia sincerament la deferència mostrada envers l'Església, ▽

quibus in praesens pacto aut consuetudine fruantur, consiliis cum apostolica sede initis, sua sponte renuntiare velint.

21. Cum igitur pastorale episcoporum munus tanti sit momenti tantaeque gravitatis, episcopi dioecesani aliique in iure ipsis aequiparati, si, ob ingravescentem aetatem aliamve gravem causam, implendo suo officio minus apti evaserint, enixe rogantur ut, vel sua ipsi sponte vel a competenti auctoritate invitati, renuntiationem ab officio exhibeant. Competens autem auctoritas, si illam acceptaverit, et de congruenti renuntiantium sustentatione et de peculiaribus iuribus iisdem recognoscendis providebit.

II. Dioecesium circumscriptio

22. Ad proprium dioecesis finem consequendum, oportet ut ecclesiae natura in populo Dei ad ipsam dioecesim pertinente perspicue manifestetur; ut episcopi munera sua pastoralia in iisdem efficaciter explere valeant; ut denique populi Dei saluti quam perfectissime fieri potest ministretur. Id autem postulat sive congruentem finium territorialium dioecesium circumscriptionem, sive clericorum opumque distributionem rationi consentaneam atque apostolatus exigentiis accommodatam. Quae omnia non solum clericorum et christifidelium, quorum directe interest, verum etiam et totius catholicae ecclesiae in bonum cedunt.

Itaque, ad dioecesium circumscriptiones quod attinet, decernit sacrosancta synodus ut, quatenus animarum bonum id exigat, quamprimum ad congruam recognitionem prudenter deveniatur, eas dividendo vel dismembrando vel uniendo, aut ipsarum fines mutando vel episcopalium sedium aptiorem locum determinando, aut denique, praesertim si de dioecesibus agatur quae ex maioribus urbibus constant, eas nova interna ordinatione disponendo.

23. In dioecesium circumscriptionibus recognoscendis in tuto ponatur praeprimis uniuscuiusque dioecesis unitas organica, quoad personas, officia, instituta, ad instar corporis apte viventis. Singulis vero in casibus, omnibus adiunctis accurate perpensis, prae oculis habeantur criteria generaliora quae sequuntur.

1) In circumscriptione dioecesana definienda ratio, quantum fieri poterit, habeatur varietatis compositionis populi Dei, quae multum conferre potest ad pastoralem curam aptius exercendam; simulque curetur ut huius populi conglobationes demographicae, cum civilibus officiis institutisque socialibus quae structuram ipsius organicam efficiunt, in unum, quantum fieri poterit, serventur. Qua de causa uniuscuiusque dioecesis territorium nonnisi continuum pateat.

Attendatur etiam, si casus ferat, ad fines circumscriptionum civilium, atque ad peculiaria personarum locorumve adiuncta, v. g. psychologica, oeconomica, geographica, historica.

2) Amplitudo territorii dioecesani eiusve incolarum numerus talis sit generatim ut, ex una parte, ipse episcopus, licet ab aliis adiutus, pontificalia exercere visitationesque pastorales congrue peragere valeat, omnia apostolatus opera in dioecesi rite moderari atque coordinare, sacerdotes

els prega de tot cor que vulguin renunciar-hi espontàniament, després de tractar-ho amb la Seu Apostòlica.

21. (*Renúncia dels bisbes al càrrec*). Atès que la funció pastoral dels bisbes té tanta importància i comporta greus responsabilitats, són pregats amb insistència, els bisbes diocesans i tots aquells que en dret els són equiparats, que presentin la renúncia al càrrec, ja espontàniament, ja per invitació de l'autoritat competent, sempre que, per l'edat avançada o per una altra causa greu, resultin poc aptes per a les funcions de llur ofici. L'autoritat competent, si accepta la renúncia, proveirà tant al sosteniment congru dels renunciants com al reconeixement dels drets especials que els pertoquin.

II. Els límits de les diòcesis

22. (*Revisió dels límits de les diòcesis*). Per tal d'aconseguir el fi específic de la diòcesi, convé que la natura de l'Església es manifesti clarament en el poble de Déu que en forma part, els bisbes hi puguin acomplir eficaçment les tasques pastorals i administrada al més perfectament possible amb vista a la salut del poble de Déu.

Però això comporta tant una determinació convenient dels límits territorials de les diòcesis com una raonable distribució de clerecia i dels béns i adequada a les exigències de l'apostolat. Aquestes mesures no sols són beneficioses per als clergues i els fidels directament interessats, sinó també per a tota l'Església catòlica.

Així, doncs, en matèria de circumscripcions diocesanes, el sagrat Concili disposa que, quan ho reclami el bé de les ànimes, com més aviat millor se'n faci amb prudència l'oportuna revisió, dividint les diòcesis, desmembrant-les o unint-les, canviant-ne els límits o transferint a llocs més convenients les seus episcopals, o bé, finalment, sobretot si es tracta de diòcesis que tenen ciutats molt grans, donant-los una nova disposició interna.

23. (*Regles a observar*). En la revisió de circumscripcions de les diòcesis, caldrà assegurar, primerament, la unitat orgànica de cada diòcesi, quant a les persones, als organismes i a les institucions, a la manera d'un cos que viu normalment. En cada cas, però, sospesant bé totes les circumstàncies, es tindran presents els criteris generals que segueixen:

1) En establir la circumscripció diocesana, cal tenir en compte, tant com sigui possible, la varietat de composició característica del poble de Déu, cosa que pot facilitar l'exercici de l'activitat pastoral. Es procurarà, a la vegada, conservar unides, si és possible, les aglomeracions demogràfiques d'aquest poble, junt amb els serveis civils i les institucions socials que en formen l'estructura orgànica. Per això, el territori de cada diòcesi caldrà que sigui continu.

Es tindran també en compte, si el cas ho demana, les circumscripcions civils i les circumstàncies especials de persones i de llocs, com és ara les condicions psicològiques, econòmiques, geogràfiques i històriques.

2) En general, l'extensió del territori diocesà i el nombre dels seus habitants han de permetre, per una part, que els bisbes, ni que sigui amb l'ajuda d'altri, pugui celebrar les funcions pontificals i fer degudament les visites pastorals, dirigir com cal i coordinar totes les obres d'apostolat en la diòcesi i ∇

suos praesertim cognoscere, necnon et religiosos et laicos rationem aliquam in dioecesanis inceptis habentes; ex altera vero parte, sufficiens ac idoneus praebeatur campus in quo sive episcopus sive clerici, omnes suas vires in ministerium, prae oculis habitis universalis ecclesiae necessitatibus, utiliter impendere possint.

3) Quo denique aptius salutis ministerium in dioecesi exerceri possit, pro regula habeatur ut unicuique dioecesi clerici, numero et idoneitate saltem sufficientes, praesto sint pro rite pascendo populo Dei; officia, instituta et opera ne desint quae ecclesiae particularis propria sunt, quaeque pro eius apto regimine et apostolatu necessaria usu comprobantur; opes denique ad personas et instituta sustentanda aut iam adsint aut saltem prudenter praevideantur aliunde non defuturae.

Hunc quoque in finem, ubi sint fideles diversi ritus, eorum spiritualibus necessitatibus episcopus dioecesanus provideat sive per sacerdotes aut paroecias eiusdem ritus, sive per vicarium episcopalem aptis facultatibus instructum et, si casus ferat, etiam charactere episcopali ornatum, sive per seipsum diversorum rituum ordinarii munere fungentem. Quod si haec omnia, ob rationes peculiares, iudicio apostolicae sedis, fieri non possint, hierarchia propria pro diversitate rituum constituatur.[16]

Item, in similibus circumstantiis, diversi sermonis fidelibus provideatur sive per sacerdotes aut paroecias eiusdem sermonis, sive per vicarium episcopalem sermonem bene callentem et etiam, si casus ferat, charactere episcopali ornatum, sive denique alia opportuniore ratione.

24. Ad dioecesium immutationes aut innovationes ad normam nn. 22-23 inducendas quod attinet, salva disciplina ecclesiarum orientalium, expedit ut competentes conferentiae episcopales haec negotia pro suo quaeque territorio examini subiciant — ope etiam adhibita peculiaris commissionis episcopalis, si id opportunum videatur, at semper auditis praesertim episcopis provinciarum vel regionum quarum interest — et deinde sua consilia et vota apostolicae sedi proponant.

III. Episcopi dioecesani in munere pastorali cooperatores

1) *Episcopi coadiutores et auxiliares*

25. In regendis dioecesibus, pastorali episcoporum muneri ita provideatur, ut bonum dominici gregis semper sit suprema ratio. Quod bonum ut debite procuretur, haud raro episcopi auxiliares constituendi sunt, eo quod episcopus dioecesanus, vel ob nimiam dioecesis amplitudinem aut nimium incolarum numerum, vel ob peculiaria apostolatus adiuncta aut alias diversae naturae causas, nequit per semetipsum omnia episcopalia munia, sicut animarum exigit bonum, adimplere. Imo et aliquando peculiaris necessitas postulat ut in ipsius episcopi dioecesani adiutorium constituatur episcopus coadiutor. Qui episcopi coadiutores et auxiliares ita congruentibus facultatibus instruendi sunt, ut, salva semper unitate

---

[16] Cf. conc. Vat. II, Decr. de ecclesiis orientalibus catholicis, *Orientalium Ecclesiarum*, n. 4: AAS 57 (1965), p. 77 (v. supra p. 390-391).

principalment conèixer els propis sacerdots, i també els religiosos i els laics que treballen d'alguna manera en les activitats diocesanes; per altra part, cal proporcionar un camp suficient i idoni, en el qual tant el bisbe com els clergues puguin dedicar útilment totes les seves forces al ministeri, tenint presents les necessitats de l'Església universal.

3) Finalment, per tal d'exercir de la manera més apta el ministeri de la salvació dintre la diòcesi, se seguirà la regla que, almenys, hi hagi a cada diòcesi clergues suficients pel nombre i la idoneïtat, promptes per a pasturar com cal el poble de Déu; que no manquin organismes, institucions i obres propis de tota Església particular, que l'experiència mostri per al seu bon govern i per a l'apostolat; que hi hagi, en fi, mitjans per a mantenir les persones i les institucions o que, almenys, es prevegi prudentment que per alguna banda no en mancaran.

Amb aquesta mateixa finalitat, on hi hagi fidels de ritus diferents, el bisbe diocesà proveirà a llurs necessitats espirituals, ja sigui mitjançant sacerdots o parròquies d'aquells mateixos ritus, ja sigui a través d'un vicari episcopal amb facultats adequades —àdhuc posseint, si cal, caràcter episcopal—, ja sigui per mitjà d'ell mateix, fent els oficis d'ordinari de diversos ritus. Si, per motius especials, no es pot fer res d'això, a judici de la Seu Apostòlica, caldrà aleshores instituir jerarquia pròpia per a cada ritu.[16]

Igualment, en circumstàncies semblants, caldrà atendre els fidels de diverses llengües amb sacerdots o parròquies de la mateixa llengua, o amb un vicari episcopal que sàpiga bé aquella llengua —i amb caràcter episcopal, si cal—, o, en fi, amb altres recursos més oportuns.

24. (*Consulta a les Conferències episcopals*). Abans d'adoptar les innovacions i els canvis en les diòcesis, d'acord amb els nn. 22-23, deixant salvaguardada la disciplina de les Esglésies Orientals, convé que les Conferències episcopals competents examinin aquests afers, cadascuna en el seu propi territori, tot servint-se també, si sembla oportú, d'una especial comissió episcopal, però escoltant sempre principalment el parer dels bisbes de les províncies o regions interessades; després proposaran els parers i els desigs a la Seu Apostòlica.

III. Els cooperadors del bisbe diocesà en la funció pastoral

1. *Els bisbes coadjutors i els auxiliars*

25. (*Normes sobre els coadjutors i els auxiliars*). En el govern de les diòcesis, s'ha de proveir de tal manera a la funció pastoral dels bisbes que el bé del ramat del Senyor sigui sempre la raó suprema. Per aconseguir-ho millor, moltes vegades caldrà constituir bisbes auxiliars, perquè el bisbe diocesà, ja sigui per la considerable extensió de la diòcesi o pel nombre excessiu d'habitants, ja sigui per circumstàncies particulars de l'apostolat o altres causes diverses, no pot complir personalment tots els deures de la funció episcopal tal com exigeix el bé de les ànimes. Fins i tot, a vegades una necessitat especial demana que sigui donat al bisbe diocesà un bisbe coadjutor. A aquests bisbes coadjutors i auxiliars, els seran concedides les facultats adients que els permetin d'obrar amb eficàcia i els resti assegurada la dignitat pròpia dels bisbes, salvant sempre, tanmateix, la unitat ∇

dioecesani regiminis necnon episcopi dioecesani auctoritate, eorum actio efficacior reddatur et dignitas, episcoporum propria, magis in tuto ponatur.

Iamvero episcopi coadiutores et auxiliares, eo quod in partem sollicitudinis episcopi dioecesani vocati sunt, ita munus suum exerceant, ut in omnibus negotiis unanima consensione cum ipso procedant. Praeterea obsequium et reverentiam semper exhibeant episcopo dioecesano, qui et ipse episcopos coadiutores vel auxiliares fraterne diligat atque existimatione prosequatur.

26. Bono animarum id exigente, ne renuat episcopus dioecesanus a competenti auctoritate unum pluresve auxiliares expostulare, qui nempe sine iure successionis pro dioecesi constituuntur.

Quodsi in litteris nominationis provisum non fuerit, episcopus dioecesanus auxiliarem vel auxiliares suos constituat vicarios generales vel saltem vicarios episcopales, a sua auctoritate dumtaxat dependentes quos ipse, in perpendendis causis maioris momenti praesertim indolis pastoralis, consulere velit.

Nisi aliud a competenti auctoritate statutum fuerit, cum episcopi dioecesani munere non exspirant potestates et facultates quibus episcopi auxiliares a iure instructi sunt. Optandum quoque est ut, sede vacante, munus dioecesim regendi, nisi aliud graves rationes suadeant, committatur episcopo auxiliari vel, ubi plures sunt, uni ex auxiliaribus. Episcopus coadiutor, qui nempe cum iure successionis nominatur, ab episcopo dioecesano vicarius generalis semper constituatur. Eidem autem pleniores facultates in casibus particularibus a competenti auctoritate concedi poterunt.

Ut quam maxime praesenti ac futuro dioecesis bono faveatur, episcopus coadiutus et coadiutor in rebus maioris momenti mutuo se consulere ne omittant.

2) *Curia atque consilia dioecesana*

27. Eminens in curia dioecesana est officium vicarii generalis. Quoties autem rectum dioecesis regimen id requirat, constitui possunt ab episcopo unus aut plures vicarii episcopales, qui nempe ipso iure, in determinata dioecesis parte aut in certo negotiorum genere aut quoad fideles determinati ritus, ea gaudent potestate, quam ius commune vicario generali tribuit.

Inter episcopi cooperatores in regimine dioecesis, illi presbyteri quoque enumerantur qui eius senatum consiliumve constituunt, ut sunt capitulum cathedrale, consultorum coetus vel alia consilia, secundum diversorum locorum circumstantias vel indolem. Haec instituta, praesertim capitula cathedralia, novae ordinationi, quatenus opus sit, necessitatibus hodiernis aptatae, subiciantur.

Sacerdotes et laici, qui ad curiam dioecesanam pertinent, sciant se pastorali episcopi ministerio adiutricem operam praestare.

Curia dioecesana ita ordinetur ut aptum instrumentum episcopo fiat, non tantum ad dioecesim administrandam, sed etiam ad opera apostolatus exercenda.

del govern de la diocesi i l'autoritat del bisbe diocesà.

Ara bé, els bisbes coadjutors i els auxiliars, pel fet que han estat cridats a participar de la sol·licitud del bisbe diocesà, exerciran el ministeri de tal manera que, en tots els afers, procedeixin en perfecta harmonia amb ell. A més, sempre mostraran deferència i reverència envers el bisbe diocesà, el qual, recíprocament, tractarà els bisbes coadjutors o auxiliars amb caritat fraternal i els sostindrà amb estimació.

26. (*Facultats dels bisbes auxiliars i dels coadjutors*). Quan ho demani el bé de les ànimes, el bisbe diocesà no tindrà dificultat de demanar a l'autoritat competent un o més auxiliars, els quals seran assignats a aquella diòcesi sense dret de successió.

Si les lletres de nomenament no ho haguessin establert, el bisbe diocesà constituirà l'auxiliar o els auxiliars, vicaris generals o, almenys, vicaris episcopals, els quals dependran únicament de la seva autoritat. Els consultarà sobre la solució dels afers de més importància, sobretot els de caràcter pastoral. Si no ho ha determinat d'altra manera l'autoritat competent, els poders i les facultats que el dret dóna als bisbes auxiliars no cessen amb el càrrec del bisbe diocesà. Més encara: és desitjable que, durant la seu vacant, el bisbe auxiliar, o, si són molts, un dels auxiliars, sigui encarregat de governar la diòcesi, mentre raons greus no aconsellin altrament. El bisbe coadjutor, és a dir, el qui és nomenat amb dret de successió, ha de ser sempre constituït vicari general pel bisbe diocesà. En casos particulars, l'autoritat competent podrà concedir-li unes facultats més extenses.

Per tal d'afavorir al màxim el bé present i futur de la diòcesi, el bisbe diocesà i el coadjutor no deixaran de consultar-se mútuament en les coses de més importància.

2. *La cúria i els consells diocesans*

27. (*L'ordenament de la cúria diocesana i la institució del consell pastoral*). L'ofici principal, a la cúria diocesana, és el de vicari general. Però sempre que ho demani el bon govern de la diòcesi, el bisbe podrà constituir un o més vicaris episcopals, els quals, per dret, en una part determinada de la diòcesi o en un determinat sector d'afers o respecte a un grup de fidels d'un ritu determinat, tindran la mateixa potestat que el dret comú dóna al vicari general.

Entre els principals col·laboradors del bisbe en el govern de la diòcesi, cal també comptar aquells preveres que formen el seu senat o consell, com són el capítol catedral, el col·legi dels consultors o altres consells, segons les circumstàncies i la manera de ser dels diversos llocs. Hom donarà, si cal, un nou ordenament, adequat a les exigències del nostre temps, a aquestes institucions, principalment als capítols catedrals.

Que els sacerdots i els laics que pertanyen a la cúria diocesana siguin ben conscients que col·laboren al ministeri pastoral del bisbe.

Cal ordenar de tal manera la cúria diocesana que sigui un instrument apte en mans del bisbe, no sols per a administrar la diòcesi, sinó també per a realitzar les obres d'apostolat.

Valde optandum est ut in unaquaque dioecesi peculiare instituatur consilium pastorale, cui episcopus dioecesanus ipse praesit et in quo clerici, religiosi et laici, specialiter delecti, partes habeant. Huius consilii erit, ea quae ad pastoralia opera spectant investigare, perpendere atque de eis practicas expromere conclusiones.

3) *Clerus dioecesanus*

28. Omnes quidem presbyteri sive dioecesani sive religiosi, unum sacerdotium Christi cum episcopo participant et exercent, ideoque ordinis episcopalis providi cooperatores constituuntur. In animarum autem cura procuranda primas partes habent sacerdotes dioecesani, quippe qui, ecclesiae particulari incardinati vel addicti, eiusdem servitio plene sese devoveant ad unam dominici gregis portionem pascendam; quare unum constituunt presbyterium atque unam familiam, cuius pater est episcopus. Qui, ut ministeria sacra inter sacerdotes suos aptius et aequius disponere valeat, necessaria libertate gaudere debet in officiis vel beneficiis conferendis, suppressis proinde iuribus seu privilegiis, quae eamdem libertatem quoquo modo coarctent.

Necessitudines episcopum inter et sacerdotes dioecesanos vinculis potissimum supernaturalis caritatis inniti debent, ita quidem ut sacerdotum voluntatis consociatio cum episcopi voluntate pastoralem eorumdem actionem reddat uberiorem. Quare, ut animarum servitium magis magisque promoveatur, episcopus sacerdotes ad colloquium, commune quoque, de re praesertim pastorali, vocare velit, non tantum data occasione, sed etiam, quantum fieri possit, statis temporibus.

Praeterea, omnes sacerdotes dioecesani uniti inter se sint ideoque boni spiritualis universae dioecesis sollicitudine urgeantur; insuper, memores bona, quae occasione officii ecclesiastici sibi comparant, cum munere sacro cohaerere, necessitatibus materialibus quoque dioecesis, iuxta episcopi ordinationem, pro viribus liberaliter subveniant.

29. Proximiores episcopi cooperatores sunt illi etiam sacerdotes, quibus munus pastorale aut apostolatus opera indolis supraparoecialis ab ipso committuntur, sive quoad determinatum dioecesis territorium, sive quoad speciales fidelium coetus, sive quoad peculiare actionis genus.

Eximiam quoque adiutricem operam praestant sacerdotes, quibus ab episcopo diversa munera apostolatus, sive in scholis sive in aliis institutis aut associationibus, concreduntur. Etiam illi sacerdotes, qui operibus supradioecesanis sunt addicti, cum praeclara apostolatus opera exerceant peculiari sollicitudini commendantur praesertim episcopi in cuius dioecesi commorantur.

30. Praecipua autem ratione episcopi cooperatores sunt parochi, quibus, tamquam pastoribus propriis, animarum cura committitur in determinata dioecesis parte sub illius auctoritate.

1) In hac autem cura gerenda parochi, cum suis adiutoribus ita munus docendi, sanctificandi et regendi adimpleant, ut fideles atque communitates paroeciales, tum dioecesis tum totius ecclesiae universalis membra

És molt desitjable que s'institueixi a cada diòcesi un consell pastoral presidit pel bisbe diocesà mateix, en el qual prenguin part clergues, religiosos i laics especialment escollits. Serà propi d'aquest consell estudiar i examinar tot el que es refereix al treball pastoral, per tal de formular-ne conclusions pràctiques.

3. *La clerecia diocesana*

28. (*Els sacerdots diocesans*). Tots els preveres, tant els diocesans com els religiosos, junt amb el bisbe, participen de l'únic sacerdoci de Crist i l'exerceixen, i per això són constituïts col·laboradors providents de l'orde episcopal. En l'exercici de la cura de les ànimes la principal responsabilitat correspon als sacerdots diocesans, ja que, incardinats o adscrits a una Església particular, es dediquen plenament al seu servei, a fi de pasturar una sola porció del ramat del Senyor. Per això, constitueixen un únic presbiteri i una sola família, el pare de la qual és el bisbe. Aquest, per poder ordenar millor i amb més equitat els ministeris sagrats entre els seus sacerdots, ha de fruir de la llibertat necessària en la distribució d'oficis i beneficis. Caldrà, doncs, abolir els drets o privilegis que limiten d'alguna manera aquesta llibertat.

Les relacions entre el bisbe i els sacerdots diocesans han de basar-se principalment en els vincles de la caritat sobrenatural, de tal manera que la unitat d'intencions entre els sacerdots i el bisbe faci més fructuosa l'acció pastoral de tots plegats. A fi, doncs, d'afavorir més i més el servei de les ànimes, el bisbe convocarà els sacerdots a un diàleg, fins i tot comú, principalment sobre qüestions pastorals, no sols ocasionalment, sinó també periòdicament, si és possible.

A més, cal que tots els sacerdots diocesans es mantinguin units entre ells i, per tant, se sentin empesos per la sol·licitud pel bé espiritual de tota la diòcesi; i, recordant que els béns que han adquirit en ocasió del càrrec eclesiàstic es relacionen amb el ministeri sagrat, ajudaran generosament, fins i tot les necessitats materials de la diòcesi, segons les possibilitats i d'acord amb les disposicions del bisbe.

29. (*Els sacerdots dedicats a obres supraparroquials*). Són col·laboradors molt propers al bisbe també aquells sacerdots als quals encarrega una tasca pastoral o obres d'apostolat de caràcter supraparroquial, ja sigui per a un determinat territori de la diòcesi, ja sigui per a un grup especial de fidels, ja per a una certa classe d'activitats.

També presten una valuosa col·laboració aquells sacerdots als quals el bisbe ha confiat diversos ministeris d'apostolat, tant en les escoles, com en altres institucions o associacions. Igualment, hom recomana a una sol·licitud particular, principalment del bisbe en la diòcesi del qual habiten, aquells sacerdots que han estat assignats a obres supradiocesanes, ja que exerceixen importants activitats d'apostolat.

30. (*Els rectors*). Però els principals col·laboradors del bisbe són els rectors de parròquia. Com a pastors propis, els és encomanada la cura d'ànimes en una determinada part de la diòcesi sota l'autoritat del bisbe.

1) En l'exercici d'aquesta cura, els rectors, amb els ajudants, acompliran la funció d'ensenyar, de santificar i de governar, de tal manera que els fidels i les comunitats parroquials se sentin de debò membres de la diòcesi i de tota l'Església universal. ∇

revera se sentiant. Quapropter cum aliis parochis collaborent necnon cum sacerdotibus, qui munus pastorale in territorio exercent (uti sunt e. g. vicarii foranei, decani), vel operibus indolis supraparoecialis sunt addicti, ut cura pastoralis in dioecesi unitate non careat atque efficacior reddatur.

Praeterea cura animarum spiritu missionali semper informetur, ita ut ad omnes in paroecia degentes, debito modo, se extendat. Quodsi parochi quosdam personarum coetus attingere nequeant, alios, etiam laicos, in proprium adiutorium vocent, qui sibi auxilium praestent in iis quae ad apostolatum spectant.

Ad eamdem vero animarum curam efficiorem reddendam, vita communis sacerdotum, praesertim eidem paroeciae addictorum, enixe commendatur, quae, dum actionem apostolicam fovet, caritatis et unitatis exemplum fidelibus praebet.

2) In exsequendo munere magisterii, parochorum est: verbum Dei praedicare omnibus christifidelibus, ut hi in fide, spe et caritate radicati, in Christo crescant et communitas christiana illud testimonium caritatis reddat, quod Dominus commendavit;[17] itemque catechetica instructione fideles ad plenam mysterii salutis cognitionem ducere, unicuique aetati accommodatam. Ad hanc autem instructionem tradendam non solum religiosorum auxilium quaerant, sed etiam laicorum cooperationem, erecta quoque confraternitate doctrinae christianae.

In perficiendo opere sanctificationis, curent parochi ut celebratio eucharistici sacrificii centrum sit et culmen totius vitae communitatis christianae; itemque adlaborent ut fideles spirituali pabulo pascantur per devotam et frequentem sacramentorum receptionem atque per consciam et actuosam in liturgia participationem. Meminerint etiam parochi quam maxime sacramentum poenitentiae ad vitam christianam fovendam conferre; quare faciles se praebeant ad fidelium confessiones audiendas, advocatis ad hoc, si opus fuerit, aliis etiam sacerdotibus, qui varias linguas calleant.

In officio pastoris adimplendo, imprimis curent parochi proprium gregem cognoscere. Cum autem omnium ovium sint ministri, vitae christianae incrementum foveant tum in singulis fidelibus, tum in familiis, tum in associationibus praesertim apostolatui addictis, tum in universa communitate paroeciali. Domos igitur et scholas visitent, prout pastorale munus id exigat; adulescentibus et iuvenibus studiose prospiciant; pauperes et infirmos paterna caritate prosequantur; peculiarem denique curam de opificibus habeant atque adlaborent ut fideles operibus apostolatus auxilium praestent.

3) Vicarii paroeciales tamquam parochi cooperatores, praestantem et actuosam operam quotidie impendunt in ministerio pastorali sub parochi auctoritate exercendo. Quare inter parochum eiusque vicarios fraterna habeatur conversatio, mutua caritas et reverentia semper vigeat iidemque consiliis, auxilio et exemplo sese invicem adiuvent, paroeciali curae concordi voluntate communique studio providentes.

---

[17] Cf. Io 13, 35.

Per això col·laboraran amb els altres rectors i amb els sacerdots que exerceixen ministeri pastoral dintre el territori (com ara els arxiprestes i els degans) o que es dediquen a obres de caràcter supraparroquial, per tal que la cura pastoral, dintre la diòcesi, no manqui d'unitat i sigui més eficaç.

A més, cal que la cura d'ànimes vagi plena d'esperit missioner, de tal manera que s'estengui degudament a tots els habitants de la parròquia. I si els rectors no poden arribar a certs grups de persones, recorreran a l'ajut d'altres, fins i tot laics, perquè els sostinguin en tot allò que es refereix a l'apostolat.

Per tal de fer més eficaç aquesta cura d'ànimes, hom recomana amb insistència la vida en comú dels sacerdots, sobretot dels adscrits a la mateixa parròquia, perquè aquesta vida, en afavorir l'activitat apostòlica, dóna als fidels un exemple de caritat i d'unitat.

2) Pel que fa a la funció d'ensenyar, els rectors han de predicar la paraula de Déu a tots els fidels, a fi que, arrelats en la fe, l'esperança i la caritat, creixin en Crist i la comunitat cristiana doni aquell testimoniatge de caritat que el Senyor va recomanar;[17] i també, mitjançant la instrucció catequètica, apropiada a l'edat de cadascú, han de portar els fidels al ple coneixement del misteri de salvació. Per donar aquesta instrucció, no solś cercaran l'ajut dels religiosos, sinó també la col·laboració dels laics, fins i tot erigint la confraria de la Doctrina Cristiana.

En el ministeri de la santificació, els rectors procuraran que la celebració del sacrifici eucarístic sigui el centre i el cimal de tota la vida de la comunitat cristiana. Que treballin també perquè els fidels s'alimentin espiritualment amb la recepció devota i freqüent dels sagraments i amb la participació conscient i activa en la litúrgia. Que tinguin, a més, ben present els rectors que el sagrament de la penitència contribueix màximament a fomentar la vida cristiana. Per això, es mostraran disposats a escoltar les confessions dels fidels, tot cridant amb aquest fi, si calgués, altres sacerdots coneixedors de diverses llengües.

En complir el deure de pastors, els rectors tindran cura, en primer lloc, de conèixer el propi ramat. I, ja que són servidors de totes les ovelles, miraran d'augmentar la vida cristiana tant en cada fidel com en les famílies, en les associacions, principalment les que es dediquen a l'apostolat, i en tota la comunitat parroquial. Visitaran, doncs, les cases i les escoles, segons que ho demani la funció pastoral; tindran una cura especial dels adolescents i dels joves; envoltaran amb una caritat paternal els pobres i els malalts; dedicaran una atenció particular als obrers i estimularan els fidels a afavorir les obres de l'apostolat.

3) Els vicaris parroquials, col·laboradors com són dels rectors, donen diàriament un ajut important i actiu en el ministeri pastoral, sota l'autoritat del rector. Per tant, entre rector i vicaris hi haurà un tracte fraternal, hi regnarà sempre la caritat i el respecte, i s'ajudaran mútuament amb consells i amb el suport i l'exemple, tot afrontant el treball parroquial amb unitat d'intencions i amb concòrdia d'esforços.

31. In iudicio efformando de sacerdotis idoneitate ad aliquam paroeciam regendam, episcopus rationem habeat, non solum de illius doctrina, sed etiam de pietate, zelo apostolico, ceterisque dotibus ac qualitatibus, quae ad curam animarum rite exercendam requiruntur.

Praeterea cum muneris paroecialis tota ratio sit bonum animarum, quo facilius et aptius episcopus ad provisionem paroeciarum procedere valeat, supprimantur, salvo iure religiosorum, quaelibet iura praesentationis, nominationis vel reservationis, necnon, ubi exsistat, lex concursus, sive generalis sive particularis. Parochi vero in sua quisque paroecia ea gaudeant stabilitate in officio, quam animarum bonum requirat. Quare, abrogata distinctione inter parochos amovibiles et inamovibiles, recognoscatur et simplicior reddatur modus procedendi in translatione et amotione parochorum, quo episcopus, servata quidem naturali et canonica aequitate, aptius necessitatibus boni animarum providere possit.

Parochi autem, qui ob ingravescentem aetatem aliamve gravem causam, ab officio rite et fructuose adimplendo impediuntur, enixe rogantur ut sua ipsi sponte, aut ab episcopo invitati, officii renuntiationem faciant. Episcopus renuntiantibus congruam sustentationem provideat.

32. Eadem denique salus animarum causa sit, qua determinentur aut recognoscantur paroeciarum erectiones aut suppressiones, aliaeve huiusmodi innovationes, quas quidem episcopus propria auctoritate peragere poterit.

4) *Religiosi*

33. Omnibus religiosis, quibus in iis quae sequuntur sodales accensentur ceterorum institutorum consilia evangelica profitentes, iuxta propriam cuiusque vocationem, officium incumbit impense diligenterque adlaborandi ad aedificationem et incrementum totius mystici corporis Christi et in bonum ecclesiarum particularium.

Hos vero fines promovere tenentur imprimis oratione, poenitentiae operibus et propria vitae exemplo, in quorum aestimatione et studio ut iugiter crescant, sacrosancta haec synodus eos magnopere hortatur. At, ratione habita indolis uniuscuiusque religionis propriae, ad externa quoque apostolatus opera impensius accedant.

34. Religiosi sacerdotes, qui in presbyteratus officium consecrantur ut sint et ipsi providi cooperatores ordinis episcopalis, hodie adhuc maiori auxilio episcopis esse valent, pro ingravescente animarum necessitate. Ideo vera quadam ratione ad clerum dioecesis pertinere dicendi sunt, quatenus in cura animarum atque apostolatus operibus exercendis partem habent sub sacrorum praesulum auctoritate. Etiam alii sodales, sive viri sint sive mulieres, qui et ipsi peculiari ratione ad familiam dioecesanam pertinent, magnum auxilium sacrae hierarchiae afferunt, atque in dies, auctis apostolatus necessitatibus, magis magisque afferre possunt ac debent.

35. Ad hoc autem ut apostolatus opera in singulis dioecesibus concorditer semper exerceantur atque unitas dioecesanae disciplinae sarta tecta servetur, haec principia fundamentalia statuuntur:

31. (*Nomenament, trasllat, remoció i renúncia dels rectors*). Quan el bisbe ha de jutjar sobre la idoneïtat d'un sacerdot per a regir alguna parròquia, ha de tenir present no sols la seva doctrina, sinó també la pietat, el zel apostòlic i tots els altres dots i qualitats que són necessaris per a exercir degudament la cura d'ànimes.

D'altra banda, atès que tota la raó de ser del ministeri parroquial és el bé de les ànimes, a fi que el bisbe pugui procedir amb més facilitat i encert a la provisió de les parròquies, seran suprimits, salvat el dret dels religiosos, tots els drets de presentació, de nomenament o de reserva, i on existeixi, la llei del concurs, general o particular. Amb tot, els rectors, cadascun en la seva parròquia, hauran de tenir aquella estabilitat en el càrrec que el bé de les ànimes exigeix. Per això, abrogada la distinció entre rectors amovibles i inamovibles, ha de ser revisat i simplificat el sistema de procedir al trasllat i a la remoció de rectors, per tal que el bisbe, salvada l'equitat natural i canònica, pugui atendre més adequadament les necessitats del bé de les ànimes.

I els rectors que, per l'edat avançada o per una altra causa greu, ja no poden exercir com cal i amb fruit el càrrec són pregats amb insistència de renunciar-hi espontàniament o bé invitats pel bisbe. Aquest assegurarà la digna sustentació dels renunciants.

32. (*Erecció i supressió de parròquies*). En fi, que sigui també la salvació de les ànimes el motiu pel qual es determinin i s'ajustin les ereccions i les supressions de parròquies o altres canvis semblants que el bisbe podrà realitzar en virtut de la seva pròpia autoritat.

4. *Els religiosos*

33. (*Els religiosos i les obres d'apostolat*). Tots els religiosos, als quals en les màteries següents són equiparats els membres dels altres instituts que professen els consells evangèlics, segons la vocació pròpia de cadascú, són obligats a treballar amb tota cura i diligència per l'edificació i l'augment de tot el Cos místic de Crist i pel bé de les Esglésies particulars.

Han de procurar aquests fins principalment amb la pregària, amb obres de penitència i amb l'exemple de la pròpia vida. El sagrat Concili els exhorta vivament a acréixer en ells mateixos l'estima i el desig d'aquests elements. Però, salvaguardant el caràcter especial de cada institut, cal també que es dediquin amb més intensitat a les obres de l'apostolat exterior.

34. (*Els religiosos, col·laboradors del bisbe en l'apostolat*). Els religiosos sacerdots, que han estat consagrats al servei presbiteral per tal de ser també ells providents col·laboradors de l'orde episcopal, avui poden oferir encara un auxili més útil que mai als bisbes a causa de l'augment de les necessitats de les ànimes. Per això, pel fet que participen en la cura d'ànimes i en les obres d'apostolat sota l'autoritat dels sagrats pastors, han de ser considerats amb fonament com a pertanyents a la clerecia de la diòcesi. També els altres religiosos, homes o dones, que igualment per raons especials pertanyen a la família diocesana, són de gran ajuda a la sagrada jerarquia, i cada dia poden ser-ho i han de ser-ho més, havent augmentat les necessitats de l'apostolat.

35. (*Principis sobre l'apostolat dels religiosos en la diòcesi*). A fi que les obres d'apostolat es facin sempre de comú acord a cada diòcesi i resti assegurada la unitat de la disciplina diocesana, s'estableixen aquests principis fonamentals:

1) Episcopos, utpote apostolorum successores, religiosi omnes devoto semper obsequio ac reverantia prosequantur. Praeterea quoties ad apostolatus opera legitime vocantur ita munia sua exercere tenentur ut episcopis auxiliatores adsint et subsint.[18] Quin immo religiosi episcoporum postulationibus votisque prompte ac fideliter obsecundent ut ampliores partes in salutis humanae ministerium suscipiant, salva instituti indole et secundum constitutiones, quae, si necesse sit, ad hunc finem accommodentur, inspectis huius decreti concilii principiis. Praesertim, attentis urgentibus animarum necessitatibus atque cleri dioecesani penuria, instituta religiosa, quae vitae mere contemplativae non addicuntur, ab episcopis advocari possunt ut in variis ministeriis pastoralibus operam adiutricem impendant, inspecta tamen propria cuiusque instituti indole; quam operam ut praestent, in paroeciis quoque suscipiendis etiam ad tempus, superiores pro viribus faveant.

2) Religiosi autem, in externum apostolatum immissi, spiritu religionis propriae imbuti sint, atque fideles permaneant regulari observantiae et subiectioni erga proprios superiores; quam obligationem ipsi episcopi urgere ne omittant.

3) Exemptio, qua religiosi ad summum pontificem vel ad aliam ecclesiasticam auctoritatem advocantur et ab episcoporum iurisdictione subducuntur, ordinem institutorum internum potissimum respicit, quo melius in iisdem omnia sint inter se apta et connexa atque incremento et perfectioni religiosae conversationis consulatur;[19] necnon ut de illis disponere possit summus pontifex in bonum ecclesiae universae,[20] alia vero competens auctoritas in bonum ecclesiarum propriae iurisdictionis. Haec autem exemptio non impedit quominus religiosi in singulis dioecesibus episcoporum iurisdictioni subsint ad normam iuris, prout horum pastorale munus perfungendum et animarum rite ordinanda curatio requirunt.[21]

4) Omnes religiosi, exempti et non exempti, ordinariorum locorum potestati subsunt in iis quae ad publicum exercitium cultus divini, salva quidem rituum diversitate, ad curam animarum, ad sacram praedicationem populo tradendam, ad christifidelium, praesertim puerorum, religiosam et moralem educationem, catecheticam institutionem et liturgicam efformationem atque ad status clericalis decorem spectant necnon ad varia opera in iis quae sacri apostolatus exercitium respiciunt. Religiosorum quoque scholae catholicae ordinariis locorum subsunt ad earum generalem ordinationem et vigilantiam quod attinet, firmo tamen iure religiosorum quoad earumdem moderamen. Pariter religiosi tenentur servare ea omnia quae episcoporum concilia aut conferentiae ab omnibus servanda legitime edixerint.

---

[18] Cf. Pius XII, Allocutio, 8 dec. 1950: AAS 43 (1951), p. 28; Paulus VI, Allocutio, 23 maii 1964: AAS 56 (1964), p. 571.

[19] Cf. Leo XIII, Const. ap. *Romanos Pontifices*, 8 maii 1881: acta Leonis XIII, vol. II (1882), p. 234 ss.

[20] Cf. Paulus VI, Allocutio, 23 maii 1964: AAS 56 (1964), pp. 570-571.

[21] Cf. Pius XII, Allocutio, 8 dec. 1950: l. c.

1) Tots els religiosos tractaran sempre amb deferència i respecte els bisbes, com a successors que són dels Apòstols. A més, sempre que siguin cridats legítimament a activitats apostòliques, hauran de complir llur obligació ajudant els bisbes i estant-los subjectes.[18] Més encara: els religiosos secundaran amb promptitud i fidelitat les peticions i els desigs dels bisbes, per assumir responsabilitats cada vegada més grans en el ministeri de la salvació humana, amb respecte al caràcter i a les constitucions de cada institut, les quals, si és necessari, caldrà acomodar degudament a aquest fi, tenint en compte els principis d'aquest Decret del Concili. Atenent principalment les necessitats urgents de les ànimes i la manca de clergues diocesans, els instituts religiosos que no es dediquen exclusivament a la vida contemplativa poden ser cridats pels bisbes perquè prestin ajuda als diversos ministeris pastorals, d'acord, tanmateix, amb les característiques de cada institut. Els superiors, segons les possibilitats, afavoriran aquesta col·laboració, fins i tot acceptant parròquies, encara que només sigui temporalment.

2) Que els religiosos dedicats a l'apostolat extern conservin l'esperit del propi institut i romanguin fidels a l'observança regular i a l'obediència envers els propis superiors; obligació en la qual els bisbes mateixos no han de deixar d'insistir.

3) L'exempció, en virtut de la qual els religiosos depenen del Summe Pontífex o d'una altra autoritat eclesiàstica i són sostrets a la jurisdicció dels bisbes, es refereix especialment a l'ordre intern dels instituts, per tal que totes les coses hi estiguin més ordenades i unides i concorrin a l'increment i a la perfecció de la vida religiosa[19] i també perquè pugui disposar d'ells el Summe Pontífex en bé de tota l'Església,[20] i l'altra autoritat competent en bé de les Esglésies sotmeses a la pròpia jurisdicció. Però aquesta exempció no impedeix que els religiosos, a cada diòcesi, estiguin subjectes a la jurisdicció dels bisbes, segons les normes del dret, en tant que ho demanen el compliment de la funció pastoral que aquests han d'exercir i la bona organització de la cura d'ànimes.[21]

4) Tots els religiosos, tant els exempts com els no exempts, estan subjectes a la potestat dels ordinaris del lloc en allò que es refereix a l'exercici públic del culte diví —salvada la diversitat de ritus—, a la cura d'ànimes, a la sagrada predicació al poble, a l'educació religiosa i moral, a la instrucció catequètica i a la formació litúrgica dels fidels, especialment dels infants, i a la dignitat de l'estat clerical, així com a les diverses obres relatives a l'exercici del sagrat apostolat. També les escoles catòliques dels religiosos estan sotmeses als ordinaris del lloc, quant a l'ordenament general i a la vigilància, restant, però, en ferm el dret dels religiosos quant a llur direcció. Igualment, els religiosos han d'observar tot allò que els concilis o les Conferències episcopals hagin establert legítimament per a tothom.

5) Inter varia instituta religiosa atque inter eadem et clerum dioecesanum, ordinata foveatur cooperatio. Arcta insuper habeatur omnium operum et actionum apostolicarum coordinatio, quae maxime pendet a supernaturali animorum et mentium habitu, in caritate radicato et fundato. Hanc autem coordinationem curare apostolicae sedi competit pro universa ecclesia; sacris vero pastoribus in sua cuiusque dioecesi; patriarchalibus demum synodis et episcoporum conferentiis in proprio territorio.

Episcopi vel episcoporum conferentiae et superiores religiosi vel conferentiae superiorum maiorum, pro operibus apostolatus quae a religiosis exercentur, praeviis consiliis mutuo inter se collatis procedere velint.

6) Ad fovendas concorditer et fructuose mutuas relationes inter episcopos et religiosos, statis temporibus et quoties id opportunum videbitur, episcopi et superiores religiosi convenire velint ad negotia tractanda, quae universim ad apostolatum in territorio pertinent.

Cap. III. De episcopis in commune plurium ecclesiarum bonum cooperantibus

I. Synodi, concilia et praesertim episcoporum conferentiae

36. Inde a prioribus ecclesiae saeculis episcopi, peculiaribus quidem ecclesiis praepositi, communione fraternae caritatis atque studio permoti universalis missionis apostolis traditae, vires ac voluntates suas consociaverunt ad bonum tum commune tum singularum ecclesiarum provehendum. Hac ratione sive synodi, sive concilia provincialia, sive demum concilia plenaria constituta fuerunt in quibus episcopi aequalem pro variis ecclesiis statuerunt rationem servandam tum in fidei veritatibus docendis tum in disciplina ecclesiastica ordinanda.

Exoptat haec sancta oecumenica synodus ut veneranda synodorum et conciliorum instituta novo vigeant robore, quo aptius et efficacius fidei incremento disciplinaeque conservationi in variis ecclesiis, pro temporum adiunctis, provideatur.

37. Hodiernis potissimum temporibus episcopi haud raro munus suum apte ac fructuose adimplere non valent nisi cum aliis episcopis arctiorem in dies suam concordem atque coniunctiorem operam efficiant. Cum autem episcoporum conferentiae — pluribus in nationibus iam constitutae — praeclara ediderint uberioris apostolatus argumenta, sacrosancta haec synodus summopere expedire censet, ut ubique terrarum eiusdem nationis seu regionis episcopi in unum coetum confluant, statis temporibus simul convenientes, ut communicatis prudentiae et experientiae luminibus, collatisque consiliis sancta fiat ad commune ecclesiarum bonum virium conspiratio. Propterea de episcoporum conferentiis haec quae sequuntur statuit.

38. 1) Est episcoporum conferentia veluti coetus in quo sacrorum antistites cuiusdam nationis vel territorii munus suum pastorale coniunctim exercent ad maius bonum, quod hominibus praebet ecclesia, provehen-

5) Cal que es fomenti entre els diversos instituts religiosos i entre aquests i la clerecia diocesana una col·laboració ordenada. Cal que hi hagi, encara, una estreta coordinació de totes les obres i les activitats apostòliques; coordinació que depèn, sobretot, d'una actitud sobrenatural dels esperits i les intel·ligències arrelada i fonamentada en la caritat. Promoure aquesta coordinació per a tota l'Església pertoca a la Seu Apostòlica, i als sagrats pastors a cada diòcesi, i, en el territori corresponent, als Sínodes patriarcals i a les Conferències dels bisbes.

Els bisbes o les Conferències episcopals, els superiors religiosos o les Conferències dels superiors majors procediran a l'ordenament de les obres de l'apostolat que han de realitzar els religiosos, després d'haver-s'ho consultat recíprocament.

6) Per tal de fomentar amb concòrdia i fruit les relacions mútues entre els bisbes i els religiosos, periòdicament i sempre que sembli oportú, es reuniran els bisbes i els superiors religiosos, per tractar els afers que, d'una manera general, afecten l'apostolat del territori.

Cap. III. Els bisbes que col·laboren al bé comú de diverses diòcesis

I. Els sínodes, els concilis i, principalment, les Conferències episcopals

36. (*Els sínodes i els concilis particulars*). Des dels primers segles de l'Església, els bisbes, tot i presidir Esglésies particulars, en comunió de fraterna caritat i moguts per l'interès envers la missió universal confiada als Apòstols, aplegaren les voluntats i les forces per procurar el bé comú i el de cada Església. Per aquest motiu foren instituïts sínodes, concilis provincials i fins concilis plenaris, en els quals els bisbes decidiren per a les diverses Esglésies sistemes comuns a observar en l'ensenyament de les veritats de la fe i en l'ordenament de la disciplina eclesiàstica.

Aquest sant Concili ecumènic desitja que les venerables institucions dels sínodes i dels concilis frueixin de nou vigor, per tal de proveir d'una manera més convenient i amb més eficàcia l'augment de la fe i la conservació de la disciplina en les diverses Esglésies, segons les circumstàncies dels temps.

37. (*Les Conferències episcopals*). Avui sobretot, els bisbes es troben que sovint no poden complir degudament i amb fruit les pròpies obligacions sense una col·laboració cada dia més estreta amb els altres bisbes. I com que les Conferències episcopals —establertes ja en moltes nacions— han donat proves magnífiques de fecunditat apostòlica, aquest sagrat Concili creu que és molt convenient que arreu del món els bisbes d'una mateixa nació o regió es constitueixin en un organisme i es reuneixin periòdicament, a fi que, comunicant-se mútuament la llum de la prudència i de l'experiència i confrontant parers, assoleixin una santa unió de forces per al bé comú de les Esglésies. Per això, a propòsit de les Conferències episcopals, estableix les normes següents.

38. (*Definició, estructura, competència i col·laboració de les Conferències episcopals*). 1) La Conferència episcopal és un tipus d'assemblea, en la qual els bisbes d'alguna nació o territori determinat exerceixen junts algunes tasques pastorals, a fi de proveir al major bé que l'Església proporciona als homes, ∇

dum, praesertim per apostolatus formas et rationes occurrentibus aetatis adiunctis apte compositas.

2) Omnes ordinarii locorum cuiuscumque ritus, vicariis generalibus exceptis, coadiutores, auxiliares aliique episcopi titulares peculiari munere vel ab apostolica sede vel ab episcoporum conferentiis demandato fungentes ad episcoporum conferentiam pertinent. Ceteri episcopi titulares necnon, ob singulare quod obeunt in territorio officium, legati Romani pontificis non sunt de iure membra conferentiae.

Ordinariis locorum necnon coadiutoribus competit suffragium deliberativum. Auxiliaribus aliisque episcopis, quibus ius est conferentiae interesse, suffragium deliberativum aut consultivum decernent statuta conferentiae.

3) Quaelibet conferentia episcoporum sua conficiat statuta, ab apostolica sede recognoscenda, in quibus — praeter alia media — officia provideantur quae fini consequendo efficacius consulant, e. g. consilium permanens episcoporum, commissiones episcopales, secretariatus generalis.

4) Decisiones conferentiae episcoporum, dummodo legitime et per duas saltem ex tribus partibus suffragiorum praesulum, qui voto deliberativo fruentes ad conferentiam pertinent, prolatae fuerint et ab apostolica sede recognitae, vim habeant iuridice obligandi in casibus dumtaxat in quibus aut ius commune id praescripserit aut peculiare apostolicae sedis mandatum, motu proprio aut ad petitionem ipsius conferentiae datum, id statuerit.

5) Ubi peculiaria adiuncta id postulent, episcopi plurium nationum, apostolica sede approbante, unam poterunt conferentiam constituere.

Foveantur insuper relationes inter conferentias episcopales diversarum nationum ad maius bonum promovendum ac tuendum.

6) Enixe commendatur ut praesules orientalium ecclesiarum, in disciplina propriae ecclesiae in synodis promovenda et ad opera in bonum religionis efficacius fovenda, rationem etiam habeant boni communis totius territorii, ubi plures ecclesiae diversorum rituum exstant, consiliis in conventibus interritualibus collatis, iuxta normas a competenti auctoritate statuendas.

II. Provinciarum ecclesiasticarum circumscriptio et regionum ecclesiasticarum erectio

39. Animarum bonum non dioecesium tantum sed provinciarum quoque ecclesiasticarum aptam expostulat circumscriptionem, immo et regionum ecclesiasticarum suadet erectionem, ita ut apostolatus necessitatibus iuxta socialia et localia adiuncta melius provideatur, atque faciliores fructuosioresque reddantur episcoporum relationes sive inter se sive cum metropolitis et cum ceteris eiusdem nationis episcopis, necnon et episcoporum cum civilibus auctoritatibus.

40. Itaque, ad memoratos fines consequendos, sacrosancta synodus haec statuenda decernit:

1) Provinciarum ecclesiasticarum circumscriptiones opportune recognoscantur et iura ac privilegia metropolitarum novis aptisque normis definiantur.

sobretot a través de les formes i dels modes d'apostolat apropiats a les circumstàncies dels temps.

2) Pertanyen a la Conferència episcopal tots els ordinaris del lloc, exceptuant els vicaris generals, de cada ritu, els bisbes coadjutors, els auxiliars i els altres bisbes titulars que exerceixen un càrrec especial designats per la Seu Apostòlica o per la Conferència episcopal. Els altres bisbes titulars i els legats del Pontífex Romà, per consideració a l'ofici especial que tenen en el territori, no són membres de dret de la Conferència.

Tenen vot deliberatiu els ordinaris del lloc i els coadjutors. Els estatuts de la Conferència decidiran si ha de ser deliberatiu o consultiu el vot dels auxiliars i dels altres bisbes que tenen dret a intervenir a la Conferència.

3) Cada Conferència episcopal ha d'elaborar els seus estatuts, que la Seu Apostòlica ha de revisar. Aquests estatuts —a més d'altres coses— determinaran els organismes que responen millor al fi desitjat, com és ara el consell permanent dels bisbes, les comissions episcopals i el secretariat general.

4) Les decisions de les Conferències episcopals, mentre hagin estat acordades legítimament i almenys per dues terceres parts dels sufragis dels prelats que pertanyen a la Conferència amb vot deliberatiu i hagin estat revisades per la Seu Apostòlica, tenen força d'obligar jurídicament només en els casos en què el dret comú ho preceptui o així ho estableixi un manament especial de la Seu Apostòlica, donat motu proprio o a petició de la mateixa Conferència.

5) Quan ho demanin circumstàncies particulars, els bisbes de diverses nacions, amb l'aprovació de la Seu Apostòlica, podran constituir una sola Conferència.

Caldrà, a més, fomentar les relacions entre les Conferències episcopals de diverses nacions per promoure i conservar un bé major.

6) Es recomana amb insistència que els prelats de les Esglésies orientals, en promoure la disciplina de la pròpia Església en els sínodes i per afavorir amb més eficàcia les obres que es fan pel bé de la religió, tinguin també en compte el bé comú de tot el territori on hi ha Esglésies de diversos ritus, confrontant opinions en les assemblees interrituals, segons les normes que l'autoritat competent establirà.

II Les circumscripcions de les províncies eclesiàstiques i l'erecció de regions

39. (*Principis per a la revisió de circumscripcions*). El bé de les ànimes exigeix una circumscripció apropiada no sols de les diòcesis sinó també de les províncies eclesiàstiques, i aconsella, encara, d'erigir regions eclesiàstiques, per tal d'atendre millor les necessitats de l'apostolat segons les circumstàncies socials i locals i per fer més fàcils i fructífers els contactes dels bisbes entre ells, amb els metropolitans, amb els altres bisbes de la mateixa nació, i també les dels bisbes amb les autoritats civils.

40. (*Normes a seguir*). Per tant, a fi d'assolir els fins esmentats, el sagrat Concili determina el que segueix:

1) Que siguin oportunament revisades les circumscripcions de les Províncies eclesiàstiques i es precisin amb normes noves adequades els drets i els privilegis dels metropolitans.

2) Pro regula habeatur ut omnes dioeceses aliaeque territoriales circumscriptiones quae iure dioecesibus aequiparantur alicui provinciae ecclesiasticae adscribantur. Proinde dioeceses quae nunc apostolicae sedi immediate sint subiectae quaeque nulli alii uniantur, aut in novam provinciam ecclesiasticam, si id fieri possit, sunt simul componendae aut illi provinciae aggregandae, quae vicinior seu opportunior sit, et iuri metropolitico archiepiscopi sunt subiciendae ad normam iuris communis.

3) Ubi utilitas id suadet, provinciae ecclesiasticae in regiones ecclesiasticas componantur, quarum ordinatio iure est statuenda.

41. Expedit ut competentes episcoporum conferentiae quaestionem de huiusmodi provinciarum circumscriptione aut regionum erectione examini subiciant, iuxta normas iam de dioecesium circumscriptione in nn. 23 et 24 statutas, et consilia ac vota sua apostolicae sedi proponant.

III. Episcopi munere interdioecesano fungentes

42. Cum necessitates pastorales magis magisque requirant ut quaedam pastoralia munia concorditer regantur et promoveantur, expedit ut in servitium omnium vel plurium dioecesium alicuius determinatae regionis aut nationis nonnulla constituantur officia, quae etiam episcopis committi possunt.

Commendat autem sancta synodus ut inter praelatos seu episcopos, his muneribus perfungentes, et episcopos dioecesanos atque conferentias episcopales fraterna semper vigeat communio et animorum in sollicitudinu pastorali conspiratio, cuius rationes etiam iure communi definianter oportet.

43. Cum spirituali militum curae, ob peculiares eorumdem vitae condiciones, eximia debeatur sollicitudo, in unaquaque natione erigatur, pro viribus, vicariatus castrensis. Tum vicarius tum cappellani in concordi cum episcopis dioecesanis cooperatione huic difficili operi impense se devoveant.[1]

Quare episcopi dioecesani vicario castrensi concedant numero sufficienti sacerdotes huic gravi muneri aptos simulque faveant inceptis ad bonum spirituale militum provehendum.[2]

Mandatum generale

44. Decernit sacrosancta synodus, ut in recognoscendo codice iuris canonici aptae definiantur leges, ad normam principiorum quae in hoc

---

[1] Cf. S. C. Consistorialis: *Instructio de Vicariis Castrensibus*, 23 apr. 1951: AAS 43 (1951), pp. 562-565; *Formula servanda in relatione de statu Vicariatus Castrensis conficienda*, 20 oct. 1956: AAS 49 (1957), pp. 150-163; decr. *De Sacrorum Liminum Visitatione a Vicariis Castrensibus peragenda*, 28 febr. 1959: AAS 51 (1959), pp. 272-74; decr. *Facultas audiendi confessiones militum Cappellanis extenditur*, 27 nov. 1960: AAS 53 (1961), pp. 49-50. Cf. etiam S. C. de Religiosis: *Instructio de Cappellanis militum religiosis*, 2 febr. 1955: AAS 47 (1955), pp. 93-97.

[2] Cf. S. C. Consistorialis: epistula ad em.mos pp. dd. cardinales atque exc.mos pp. dd. archiepiscopos, episcopos ceterosque ordinarios hispanicae ditionis, 21 iun. 1951: AAS 43 (1951), p. 566.

2) Es tindrà com a regla que totes les diòcesis i les altres circumscripcions territorials que en dret els són equiparades formin part d'alguna província eclesiàstica. Així, les diòcesis que actualment depenen immediatament de la Seu Apostòlica i no estan unides a cap altra diòcesi, hauran de formar totes juntes una província eclesiàstica nova, si és possible, o hauran d'agregar-se a la província més veïna o més convenient, i caldrà subjectar-les al dret metropolità de l'arquebisbe, segons les normes del dret comú.

3) Quan la utilitat ho aconselli, les províncies eclesiàstiques s'uniran en regions eclesiàstiques, a les quals serà donat un ordenament jurídic.

41. (*El parer de les Conferències episcopals*). Convé que les competents Conferències episcopals estudiïn les qüestions relatives a les circumscripcions de les províncies o a l'erecció de les regions, segons les normes ja establertes en els nn. 23 i 24 sobre les circumscripcions de la diòcesis, i proposin llurs parers i propostes a la Seu Apostòlica.

III. Els bisbes que tenen un càrrec interdiocesà

42. (*Organismes interdiocesans i col·laboració entre els bisbes*). Ja que les necessitats pastorals demanen cada vegada més que certes tasques pastorals siguin dirigides i realitzades de comú acord, és convenient que siguin constituïts alguns organismes al servei de totes o de diverses diòcesis d'una regió determinada o d'una nació, els quals podran encomanar-se també a bisbes.

Però el sant Concili recomana que entre els prelats o els bisbes posats al davant d'aquests organismes i entre els bisbes diocesans i les Conferències episcopals hi hagi sempre una comunió fraterna i una sincera col·laboració en la sol·licitud pastoral, les formes de les quals cal que siguin determinades pel dret comú.

43. (*Els vicariats castrenses*). Atès que l'assistència espiritual dels militars requereix unes atencions molt delicades per les particulars condicions d'aquesta mena de vida, cal erigir, tant com es pugui, a cada nació, un vicariat castrense. Tant el vicari com els capellans es dedicaran abnegadament a aquesta obra difícil, en cordial entesa amb els bisbes diocesans.[1]

Per això, els bisbes diocesans cediran al vicari castrense un nombre suficient de sacerdots, aptes per a una tasca tan important, i al mateix temps afavoriran les iniciatives encaminades al bé espiritual dels militars.[2]

Disposició general

44. El sagrat Concili mana que, en la revisió del Codi de dret canònic, s'estableixin lleis apropiades, segons les normes contingudes en els principis d'aquest Decret ∇

decreto statuuntur, perpensis etiam animadversionibus quae vel a commissionibus vel a patribus conciliaribus prolatae sunt.

Decernit insuper sancta synodus ut directoria generalia de cura animarum conficiantur in usum tum episcoporum tum parochorum, ut certae ipsis praebeantur rationes ad proprium munus pastorale facilius aptiusque obeundum.

Conficiantur etiam tum speciale directorium de cura pastorali peculiarium fidelium coetuum pro diversis singularum nationum vel regionum adiuntis, tum directorium de catechetica populi christiani institutione, in quo agatur de fundamentalibus eiusdem institutionis principiis et ordinatione deque elaboratione librorum ad rem pertinentium. In iis vero directoriis conficiendis ratio item habeatur animadversionum quae sive a commissionibus sive a patribus conciliaribus exhibitae sunt.

Decretum de accommodata renovatione vitae religiosae

1. Perfectae caritatis per consilia evangelica prosecutionem sacrosancta synodus praevie ostendit, in constitutione cui initium est „Lumen gentium", a divini magistri doctrina et exemplis originem ducere et tamquam praeclarum signum regni caelestis apparere. Nunc vero, de vita ac disciplina institutorum, quorum sodales castitatem, paupertatem et oboedientiam profitentur, intendit agere eorumque necessitatibus, prout tempora nostra suadent, providere.

Inde ab exordiis quidem ecclesiae fuerunt viri ac mulieres, qui per praxim consiliorum evangelicorum Christum maiore cum libertate sequi pressiusque imitari intenderunt et suo quisque modo vitam Deo dicatam duxerunt, e quibus multi, Spiritu sancto afflante, vel vitam solitariam degerunt vel familias religiosas suscitaverunt, quas ecclesia sua auctoritate libenter suscepit et adprobavit. Unde e consilio divino mirabilis varietas coetuum religiosorum succrevit, quae valde contulit, ut ecclesia, non solum ad omne opus bonum instructa (cf. 2 Tm 3, 17) et ad opus ministerii in aedificationem corporis Christi (cf. Eph 4, 12) parata sit, sed etiam variis donis filiorum suorum decorata appareat sicut sponsa ornata viro suo (cf. Ap 21, 2) et per eam innotescat multiformis sapientia Dei (cf. Eph 3, 10).

In tanta autem donorum varietate omnes, qui ad praxim consiliorum evangelicorum a Deo vocantur eademque fideliter profitentur, Domino se peculiariter devovent, Christum sequentes, qui virgo et pauper (cf. Mt 8, 20; Lc 9, 58) per oboedientiam usque ad mortem Crucis (cf. Ph 2, 8) homines redemit et sanctificavit. Ita caritate impulsi, quam Spiritus sanctus in cordibus eorum diffundit (cf. Rm 5, 5), magis magisque vivunt Christo et corpori eius quod est ecclesia (cf. Col 1, 24). Quo ferventius ergo tali sui donatione quae totam vitam complectitur, Christo coniunguntur, eo uberior fit vita ecclesiae et apostolatus eius vegetius fecundatur.

Ut autem praestans valor vitae per consiliorum professionem consecratae eiusque necessarium munus in praesentis temporis adiunctis ad maius ecclesiae bonum cedat, haec sacra synodus sequentia statuit, quae

i tenint també en compte les observacions avançades per les comissions i els pares conciliars.

Mana, encara, el sagrat Concili que es redactin directoris generals sobre la cura d'ànimes, a ús tant dels bisbes com dels rectors de parròquia, amb la finalitat d'oferir-los indicacions per a exercir amb tota facilitat i encert la funció pastoral.

Caldrà, a més, redactar tant un directori especial per a la cura pastoral de particulars grups de fidels, segons les diverses situacions de cada nació o regió, com també un altre directori sobre la instrucció catequètica del poble cristià, on es tracti dels principis fonamentals d'aquesta formació, del seu ordenament i de l'elaboració de llibres relatius a aquesta matèria. En la redacció d'aquests directoris es tindran igualment en compte les observacions formulades per les comissions i pels pares conciliars.

Decret sobre l'actualització de la vida religiosa

1. (*Introducció*). En la Constitució dogmàtica «Lumen Gentium» el sagrat Concili ja mostrà que l'assoliment de la caritat perfecta per mitjà dels consells evangèlics té origen en la doctrina i en els exemples del Diví Mestre i apareix com un signe preclar del Regne del cel. Ara, però, vol tractar de la vida i de la disciplina dels instituts, els membres dels quals professen castedat, pobresa i obediència, i proveir a llurs necessitats d'acord amb els nostres temps.

Ja des del començament de l'Església hi va haver homes i dones que per mitjà de la pràctica dels consells evangèlics es proposaren de seguir Crist amb més llibertat i d'imitar-lo més de prop, i portaren, cadascun a la seva manera, una vida consagrada a Déu. Molts d'aquests, impulsats per l'Esperit Sant, menaren vida solitària o bé suscitaren famílies religioses que l'Església, amb la seva autoritat, va acollir i aprovar de grat. Així, per designi de Déu, es desenvolupà una admirable varietat de comunitats religioses, que contribuí molt a fer que l'Església no sols estigués a punt per a tota obra bona (cf. 2Tm 3,17) i preparada per a l'obra del ministeri per a l'edificació del cos de Crist (cf. Ef 4,12), sinó també que es presentés abillada amb diversitat de dons dels seus fills com una núvia engalanada per al seu espòs (cf. Ap 21,2), i fos coneguda per mitjà d'ella la multiforme saviesa de Déu (cf. Ef 3,10).

En una tan gran varietat de dons, tots els qui són cridats per Déu a la pràctica dels consells evangèlics i els professen fidelment, es consagren al Senyor d'una manera particular i segueixen Crist, el qual, essent verge i pobre (cf. Mt 8,10; Lc 9,58), va redimir i santificar els homes amb la seva obediència fins a una mort de creu (cf. Fl 2,8). Impulsats així per l'amor que l'Esperit Sant vessa en els seus cors (cf. Rm 5,5), viuen més i més per a Crist i per al seu Cos que és l'Església (cf. Col 1,24). I com més fervorosament s'uneixen a Crist amb aquesta donació de si mateixos que abraça tota la vida, més rica esdevé la vida de l'Església i més vigorosament fecund el seu apostolat.

Però per tal que l'excel.lent valor de la vida consagrada per la professió dels consells i la seva necessària missió en les circumstàncies actuals contribueixin al més gran bé de l'Església, aquest sagrat Concili estableix els següents punts, ▽

nonnisi principia generalia respiciunt accommodatae renovationis vitae ac disciplinae religionum atque, propria indole servata, societatum vitae communis sine votis et institutorum saecularium. Normae vero particulares pro eorumdem congrua expositione et applicatione post concilium a competenti auctoritate statuendae sunt.

2. Accommodata renovatio vitae religiosae simul complectitur et continuum reditum ad omnis vitae christianae fontes primigeniamque institutorum inspirationem et aptationem ipsorum ad mutatas temporum condiciones. Quae renovatio, sub impulsu Spiritus sancti et ecclesia duce, promovenda est secundum principia quae sequuntur:

a) Cum vitae religiosae ultima norma sit Christi sequela in evangelio proposita, haec ab omnibus institutis tamquam suprema regula habeatur.

b) In ipsum ecclesiae bonum cedit ut instituta peculiarem suam indolem ac munus habeant. Ideo fideliter agnoscantur et serventur fundatorum spiritus propriaque proposita, necnon sanae traditiones, quae omnia cuiusque instituti patrimonium constituunt.

c) Omnia instituta vitam ecclesiae participent, eiusque incoepta et proposita ut in re biblica, liturgica, dogmatica, pastorali, oecumenica, missionali et sociali, iuxta propriam suam indolem, sua faciant et pro viribus foveant.

d) Instituta, de hominum temporumque condicionibus deque ecclesiae necessitatibus, congruam cognitionem apud sodales suos promoveant; ita ut mundi huius aetatis adiuncta in lumine fidei sapienter diiudicantes, atque zelo apostolico exardescentes, efficacius hominibus subvenire valeant.

e) Cum vita religiosa ante omnia ad hoc ordinetur ut sodales Christum sequantur et Deo uniantur per professionem consiliorum evangelicorum, serio perpendendum est optimas accommodationes ad necessitates temporis nostri peractas effectum non sortiri, nisi animentur renovatione spirituali, cui semper etiam in operibus externis promovendis primae partes tribuendae sunt.

3. Ratio vivendi, orandi et operandi hodiernis sodalium condicionibus physicis et psychicis, necnon, prout ab indole cuiusque instituti requiritur, apostolatus necessitatibus, culturae exigentiis, circumstantiis socialibus et oeconomicis, ubique, praesertim in missionum locis, apte conveniat. Secundum eadem criteria examini quoque subiiciatur regiminis ratio institutorum.

Quapropter constitutiones, „directoria", libri usuum, precum et caeremoniarum aliique id genus codices, congruenter recognoscantur atque, iis praescriptis suppressis quae obsoleta sint, documentis huius sacrae synodi aptentur.

4. Efficax renovatio et recta accommodatio obtineri nequeunt nisi cooperantibus omnibus instituti sodalibus.

Normas autem accommodatae renovationis statuere et leges ferre, necnon sufficienti prudentique experientiae locum dare, competentium tantum auctoritatum est, praesertim capitulorum generalium, salva, quatenus necessaria sit, approbatione sanctae sedis aut ordinariorum

que afecten només els principis generals de l'actualització de la vida i de la disciplina religioses com també, conservant cadascun el propi caràcter, les societats de vida comuna sense vots i els instituts seculars. Les normes particulars per a la seva recta exposició i aplicació, les haurà de determinar l'autoritat competent després del Concili.

2. (*Principis generals per a una actualització).* L'actualització de la vida religiosa comporta el retorn continu a les fonts de tota vida cristiana i a la primera inspiració dels instituts i al mateix temps l'adaptació d'aquests a les noves condicions dels temps. Aquesta renovació, sota l'impuls de l'Esperit Sant i el guiatge de l'Església, cal que sigui promoguda d'acord amb els principis que segueixen:

a) Com que la norma fonamental de la vida religiosa és el seguiment de Crist proposat en l'Evangeli, tots els instituts han de tenir aquesta norma com a regla suprema.

b) Contribueix al bé mateix de l'Església que els instituts tinguin llur personalitat i llur missió particulars. Per tant, que siguin fidelment reconeguts i guardats l'esperit i les finalitats dels Fundadors, i també les sanes tradicions: tot això constitueix el patrimoni de cada institut.

c) Que tots els instituts prenguin part en la vida de l'Església i que, conforme a la pròpia índole, es facin seus i en fomentin tant com puguin les iniciatives i els objectius, com ara els treballs bíblics, litúrgics, dogmàtics, pastorals, ecumènics, missioners i socials.

d) Que els instituts promoguin en els seus membres un coneixement adequat de les condicions dels homes i dels temps i de les necessitats de l'Església; talment que, podent discernir assenyadament a la llum de la fe les circumstàncies del món actual, i abrandats de zel apostòlic, siguin capaços de prestar un ajut més eficaç als homes.

e) Atès que la vida religiosa s'ordena abans de tot a fer que els seus membres segueixin Crist i s'uneixin a Déu mitjançant la professió dels consells evangèlics, cal tenir ben present que les millors adaptacions fetes a les necessitats dels nostres temps no reeixiran, si no van animades d'una renovació espiritual, a la qual sempre caldrà donar la primacia, àdhuc si es tracta d'empreses externes.

3. (*Criteris pràctics per la renovació*). Que la manera de viure, de pregar i de treballar s'adapti convenientment a les actuals condicions físiques i psíquiques dels religiosos, com també, d'acord amb l'índole de cada institut, a les necessitats de l'apostolat, a les exigències culturals, a les circumstàncies socials i econòmiques, a tot arreu, principalment en llocs de missions.

També el mode de governar dels instituts ha de ser sotmès a examen segons els mateixos criteris.

Per tant, que hom revisi convenientment les constitucions, els «directoris», els costumaris, els llibres de pregàries i de cerimònies i altres reculls per l'estil, i, suprimides aquelles prescripcions ja envellides, que siguin adaptades d'acord als documents d'aquest sagrat Concili.

4. (*Qui ha de fer la renovació*). Un eficaç renovació i una recta acomodació no es poden aconseguir si no és amb la col.laboració de tots els membres de l'institut.

Determinar, però, les normes d'una actualització i establir lleis, com també donar lloc a un període de prova suficient i prudent, pertoca tan sols a les autoritats competents, sobretot als capítols generals, salvada, si cal, l'aprovació de la Santa Seu o dels Ordinaris ∇

locorum, ad normam iuris. Superiores vero, in his quae ad totius instituti sortes spectant, sodales suos apto modo consulant et audiant. Pro accommodata renovatione monasteriorum monialium, vota et consulta etiam a consessibus foederationum aut ab aliis conventibus legitime convocatis obtineri poterunt.

Meminerint tamen omnes spem renovationis ponendam esse magis in diligentiore regulae et constitutionum observantia quam in multiplicandis legibus.

5. Cuiusvis instituti sodales mente recolant imprimis se professione consiliorum evangelicorum vocationi divinae responsum dedisse, ita ut, non solum peccato mortui (cf. Rm 6, 11) sed etiam mundo renuntiantes, soli Deo vivant. Totam enim vitam suam eius famulatui mancipaverunt, quod quidem constituit peculiarem quamdam consecrationem, quae in baptismatis consecratione intime radicatur eamque plenius exprimit.

Cum autem haec suiipsius donatio ab ecclesia suscepta sit, eius etiam servitio sese sciant addictos. Qui Dei famulatus exercitium virtutum in eis urgere ac fovere debet, praesertim humilitatis et oboedientiae, fortitudinis et castitatis, quibus Christi exinanitio (cf. Ph 2, 7-8) simulque eius vita in spiritu (cf. Rm 8, 1-13) participantur.

Religiosi ergo, suae professioni fideles, omnia propter Christum dimittentes (cf. Mr 10, 28), ipsum tamquam unum necessarium (cf. Lc 10, 42) sequantur (cf. Mt 19, 21), eius verba audientes (cf. Lc 10, 39), de iis quae eius sunt solliciti (cf. 1 Cor 7, 32).

Quapropter cuiuslibet instituti sodales, Deum prae omnibus et unice quaerentes, contemplationem, qua ei mente et corde adhaereant, cum amore apostolico, quo operi redemptionis adsociari regnumque Dei dilatare nitantur, coniungant oportet.

6. Qui evangelica consilia profitentur Deum qui nos prior dilexit (cf. 1 Io 4, 10) ante omnia quaerant ac diligant et in omnibus rerum adiunctis fovere studeant vitam absconditam cum Christo in Deo (cf. Col 3, 3), unde profluit et urgetur proximi dilectio in salutem mundi ecclesiaeque aedificationem. Hac caritate etiam ipsa praxis consiliorum evangelicorum animatur et regitur.

Quapropter institutorum sodales spiritum orationis et orationem ipsam, haurientes e germanis spiritualitatis christianae fontibus assiduo studio colant. Imprimis vero sacram scripturam quotidie prae manibus habeant, ut divinarum scripturarum lectione et meditatione „eminentem scientiam Iesu Christi" (Ph 3, 8) ediscant. Sacram liturgiam praesertim sacrosanctum eucharistiae mysterium, ad mentem ecclesiae corde et ore peragant atque ex hoc ditissimo fonte vitam spiritualem alant.

Ita in mensa divinae legis et sacri altaris refecti Christi membra fraterne ament, pastores spiritu filiali revereantur atque diligant; magis magisque vivant et sentiant cum ecclesia eiusque missioni totaliter se devoveant.

7. Instituta quae integre ad contemplationem ordinantur, ita ut eorum sodales in solitudine ac silentio, in assidua prece et alacri poenitentia soli Deo vacent, in corpore Christi mystico, in quo „omnia ... membra non eumdem actum habent" (Rm 12, 4), quantumvis actuosi apostolatus

de lloc, segons la norma del dret. Els superiors, amb tot, que consultin i escoltin els seus com convé en aquelles coses que afecten tot l'institut.

Pel que fa a l'actualització dels monestirs de monges, hom podrà també obtenir els parers i les consultes de les assemblees de federacions o d'altres reunions legítimament convocades.

Tothom, però, haurà de tenir present que l'anhelada renovació s'ha de posar més en l'observança molt diligent de la regla i de les constitucions que no pas en la multiplicació de les lleis.

5. (*Elements comuns a totes les formes de vida religiosa*). Que tinguin present per damunt de tot els membres de cada institut que amb la professió dels consells evangèlics han donat resposta a la crida divina, talment que no sols morts al pecat (cf. Rm 6,11), sinó també renunciant al món, visquin tan sols per a Déu. Tota llur vida, en efecte, l'han dedicada al seu servei, la qual cosa constitueix certament una consagració del tot especial, que enfonsa les arrels en la consagració del baptisme i l'expressa més plenament.

Com sigui, però, que l'Església ha acceptat aquesta donació de si mateix, s'han de saber també lligats al servei de l'Església.

Aquest servei de Déu cal que estimuli i afavoreixi en ells l'exercici de les virtuts, principalment de la humilitat i de l'obediència, de la fortalesa i la castedat, per mitjà de les quals tenen part en l'anorreament de Crist (cf. Fl 2,7-8) i alhora en la seva vida en esperit (cf. Rm 8,1-13).

Que els religiosos, doncs, fidels a la professió i deixant-ho tot per causa de Crist (cf. Mc 10,28), el segueixin (cf. Mt 19,21) com l'única cosa necessària (cf. Lc 10,42), bo i escoltant les seves paraules (cf. Lc 10,39), preocupats per les coses del Senyor (cf. 1Co 7,32).

Per aquesta raó cal que els membres de cada institut, cercant per damunt de tot i únicament Déu uneixin la contemplació —per la qual se li adhereixen amb la ment i el cor— i aquell amor apostòlic amb què s'esforcen per associar-se a l'obra de la Redempció i dilatar el Regne de Déu.

6. (*Cal abans de tot cultivar la vida espiritual*). Els qui professen els consells evangèlics han de buscar i estimar abans de tot Déu, que ha estat el primer d'estimar-nos (cf. 1Jn 4,10), i en totes les circumstàncies han de procurar fomentar la vida amagada amb Crist en Déu (cf. Col 3,3). D'aquesta vida brolla i rep impuls l'amor del proïsme per a la salvació del món i l'edificació de l'Església. Aquesta caritat anima i regeix també la mateixa pràctica dels consells evangèlics.

Així, doncs, que els membres dels instituts cultivin amb un esforç constant l'esperit de pregària i la pregària mateixa, anant a pouar-los a les fonts genuïnes de l'espiritualitat cristiana. I primer de tot, que tinguin cada dia a les mans la Sagrada Escriptura, per tal que amb la lectura i la meditació de les escriptures divines aprenguin «el coneixement suprem de Jesucrist» (cf. Fl 3,8). Que amb el cor i els llavis i segons la ment de l'Església celebrin la sagrada litúrgia, principalment el misteri sacrosant de l'Eucaristia, i alimentin així la pròpia vida espiritual en aquesta font inestroncable.

Nodrits d'aquesta manera a la taula de la Llei divina i de l'altar sant, que estimin fraternalment els membres de Crist, envoltin de reverència i d'afecte amb cor filial els pastors, visquin i sentin més i més amb l'Església i es consagrin totalment a la seva missió.

7. (*Els instituts totalment contemplatius*). Els instituts que estan totalment dedicats a la contemplació, de tal manera que llurs membres s'ocupen només de Déu en la solitud i el silenci, en la pregària assídua i en la penitència coratjosa, per molt urgent que sigui la necessitat d'un apostolat actiu, conserven sempre un lloc eminent en el Cos místic de Crist, en el qual «no tots els membres tenen la mateixa funció» (Rm 12,4). ∇

urgeat necessitas, praeclaram partem semper retinent. Deo enim eximium laudis sacrificium offerunt, populum Dei sanctitatis uberrimis fructibus collustrant atque exemplo movent necnon arcana fecundidate apostolica dilatant. Ita ecclesiae decus exstant et caelestium scatebra gratiarum. At eorum ratio vivendi secundum praedicta principia et criteria accommodatae renovationis recognoscatur, sanctissime tamen servatis eorum a mundo secessu atque vitae contemplativae exercitiis propriis.

8. Permulta sunt in ecclesia instituta, vel clericalia vel laicalia, variis apostolatus operibus dedita, quae donationes habent secundum gratiam quae data est eis, differentes: sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui miseretur in hilaritate (cf. Rm 12, 5-8). „Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus" (1 Cor 12, 4). In istis institutis, ad ipsam naturam vitae religiosae pertinet actio apostolica et benefica utpote sanctum ministerium et opus caritatis proprium ab ecclesia ipsis commissum eiusque nomine exercendum. Proinde tota vita religiosa sodalium spiritu apostolico imbuatur, tota vero actio apostolica religioso spiritu informetur. Ut igitur sodales vocationi suae ad Christum sequendum imprimis respondeant, ac ipsi Christo in eius membris deserviant actio eorum apostolica ex intima cum ipso unione procedat oportet. Inde fit ut caritas ipsa erga Deum et proximum foveatur.

Quapropter instituta illa observantias suas atque usus cum requisitis apostolatus, cui dedicantur, apte componant. Cum autem vita religiosa apostolicis operibus dedita formas multiplices induat, necesse est ut accommodata eius renovatio huiusmodi diversitatis rationem habeat, atque ut apud varia instituta sodalium vita in servitium Christi propriis eorum congruisque mediis sustentetur.

9. Fideliter servetur atque magis in dies elucescat in suo germano spiritu tum in oriente tum in occidente venerabile vitae monasticae institutum, quod praeclara merita longo saeculorum cursu in ecclesia et in humana consortione sibi acquisivit. Monachorum praecipuum officium est divinae maiestati humile simul ac nobile servitium praestare intra septa monasterii, sive in umbratili vita integre se divino cultui dedicent sive aliqua apostolatus vel christianae caritatis opera legitime assumpserint. Servata igitur indole propriae institutionis, antiquas beneficas traditiones renovent easque hodiernis animarum necessitatibus ita accommodent ut monasteria veluti seminaria sint aedificationis populi christiani.

Item religiones quae ex regula vel instituto vitam apostolicam intime consociant officio chorali observantiisque monasticis, ita rationem vivendi cum apostolatus sibi convenientis exigentiis componant ut suam formam vitae fideliter servent utpote quae eximio ecclesiae bono cedat.

10. Vita religiosa laicalis, tam pro viris quam pro mulieribus, statum in se completum professionis consiliorum evangelicorum constituit. Quapropter illam, muneri pastorali ecclesiae in erudienda iuventute, in aegrotis curandis aliisque ministeriis explendis tam utilem, sacra synodus magni faciens, sodales in sua vocatione confirmat eosque ut hodiernis exigentiis vitam suam accommodent hortatur.

Perquè ofereixen a Déu un eximi sacrifici de lloança, enriqueixen el poble de Déu amb fruits esplèndids de santedat, l'esperonen amb l'exemple, i el fan créixer amb una misteriosa fecunditat apostòlica. Per això són honor de l'Església i una deu de gràcies celestials. Llur estil de vida, amb tot, que es revisi d'acord amb els principis i els criteris d'actualització esmentats abans, mantenint però amb tota santedat la separació del món i els exercicis propis de la vida contemplativa.

8. (*Els instituts dedicats a la vida apostòlica*). Són molts dins l'Església els instituts, clericals o laïcals, lliurats a diferents obres d'apostolat, que tenen dons diferents segons la gràcia que els ha estat donada: si és el de servei, servint; si és el d'ensenyar, ensenyant; si és el d'exhortar, exhortant. El qui dóna, que ho faci amb senzillesa; el qui fa obres de misericòrdia, que les faci amb alegria (cf. Rm 12,5-8). «Els dons són diversos, però l'Esperit és un de sol» (1Co 12,4).

En aquests instituts, l'acció apostòlica i benèfica pertany a la mateixa natura de la vida religiosa, en tant que el ministeri sagrat i les obres pròpies de caritat, els han estat confiats per l'Església i els han d'exercir en nom seu. Per això tota la vida religiosa dels membres ha d'estar impregnada d'esperit apostòlic, i tota l'acció apostòlica ha d'estar informada d'esperit religiós. Per tal, doncs, que els religiosos corresponguin abans de tot a la vocació de seguir Crist i serveixin Crist mateix en els seus membres, cal que l'acció apostòlica brolli de l'íntima relació amb ell. Això farà que la mateixa caritat envers Déu i el proïsme en sigui estimulada.

Que aquests instituts, doncs, harmonitzin convenientment les observances i els usos amb les exigències de l'apostolat al qual es dediquen. Com sigui, però, que la vida religiosa donada a les obres apostòliques revesteix múltiples formes, cal que l'actualització tingui en compte aquesta diversitat i que en els diferents instituts la vida religiosa se sustenti amb mitjans propis i adients.

9. (*La vida monàstica i conventual*). Que es conservi fidelment i resplendeixi cada dia més en el seu autèntic esperit tant a l'Orient com a l'Occident la venerable institució de la vida monàstica, que s'ha guanyat insignes mèrits al llarg de la història, en l'Església i en la societat humana. El primer deure dels monjos és el servei humil i alhora noble a la divina Majestat dins el recinte del monestir, tant si es dediquen totalment al culte diví en una vida retirada, com si han assumit legítimament algunes obres d'apostolat o de caritat cristiana. Mantenint, doncs, el caràcter de la pròpia institució, que renovin les antigues benèfiques tradicions i les adaptin de tal manera a les necessitats actuals de les ànimes que els monestirs siguin com vivers d'edificació del poble cristià.

Semblantment, els instituts religiosos que, per regla o ordenament, associen íntimament la vida apostòlica a l'ofici coral i a les observances monàstiques, que harmonitzin de tal manera l'estil de vida amb les exigències de l'apostolat que els escau, que guardin fidelment la pròpia forma de vida, ja que és un gran bé per a l'Església.

10. (*La vida religiosa laïcal*). La vida religiosa laïcal, tant per als homes com per a les dones, constitueix per ella mateixa un estat complet de professió dels consells evangèlics. Per això el sagrat Concili, que la té en gran estima pel fet de ser tan útil a l'activitat pastoral de l'Església en l'educació de la joventut, en la cura dels malalts i en la prestació d'altres serveis, confirma els membres en llur vocació i els exhorta a acomodar la vida a les exigències d'avui.

Sacra synodus declarat nihil obstare quominus in religionibus fratrum, firma manente earum indole laicali, ex dispositione capituli generalis, ad subveniendum necessitatibus ministerii sacerdotalis in suis domibus, aliqui sodales sacris ordinibus initientur.

11. Instituta saecularia, quamvis non sint instituta religiosa, veram tamen et completam consiliorum evangelicorum professionem in saeculo ab ecclesia recognitam secumferunt. Quae professio viris ac mulieribus, laicis et clericis in saeculo degentibus, consecrationem confert. Proinde iidem totalem suipsius Deo dedicationem in caritate perfecta praecipue intendant et ipsa instituta propriam ac peculiarem indolem, saecularem scilicet, servent ut apostolatum in saeculo ac veluti ex saeculo, ad quem exercendum orta sunt, efficaciter et ubique adimplere valeant.

Probe tamen sciant se tantum munus obire non posse, nisi sodales accurate in rebus divinis et humanis ita instituantur, ut revera fermentum sint in mundo ad robur et incrementum corporis Christi. Moderatores ergo serio curent de institutione praesertim spirituali sodalibus impertienda necnon de ulteriore formatione promovenda.

12. Castitas „propter regnum caelorum" (Mt 19, 12), quam religiosi profitentur, tamquam eximium gratiae donum aestimanda est. Cor enim hominis singulari modo liberat (cf. 1 Cor 7, 32-35), ut magis accendatur caritate erga Deum et homines universos, ideoque est peculiare signum bonorum caelestium necnon medium aptissimum quo religiosi alacriter servitio divino operibusque apostolatus sese dedicent. Sic ipsi coram omnibus christifidelibus mirabile illud evocant connubium a Deo conditum et in futuro saeculo plene manifestandum quo ecclesia unicum sponsum Christum habet.

Oportet ergo ut religiosi, professionem suam fideliter servare studentes, verbis Domini credant et, Dei auxilio confisi, de propriis viribus ne praesumant, mortificationem sensuumque custodiam adhibeant. Media quoque naturalia ne omittant, quae mentis et corporis sanitati favent. Ita fit ut falsis doctrinis, quae continentiam perfectam tamquam impossibilem vel humano profectui nocivam ostentant, non moveantur, et omnia quae castitatem in periculum adducunt, instinctu quodam spirituali, respuant. Meminerint insuper omnes, praesertim superiores, castitatem securius servari cum inter sodales vera dilectio fraterna in vita communi viget. Cum observantia continentiae perfectae profundiores naturae humanae inclinationes intime attingat, candidati ad professionem castitatis ne accedant neve admittantur, nisi post probationem vere sufficientem et cum debita maturitate psychologica et affectiva. Ipsi non solum de periculis castitati occurrentibus moneantur, sed ita instruantur ut coelibatum Deo dicatum etiam in bonum integrae personae assumant.

13. Paupertas voluntaria propter Christi sequelam cuius est signum praesertim hodie multum aestimatum, a religiosis diligenter excolatur atque, si opus sit, novis etiam formis exprimatur. Per eam participatur paupertas Christi, qui propter nos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia nos divites essemus (cf. 2 Cor 8, 9; Mt 8, 20).

El sagrat Concili declara que res no impedeix que en les comunitats religioses de germans, tot i restant ferm llur caràcter laïcal, alguns dels seus membres, per disposició del Capítol general, rebin els ordes sagrats per tal d'atendre les necessitats del ministeri sacerdotal a les pròpies cases.

11. (*Els instituts seculars*). Els instituts seculars, encara que no siguin instituts religiosos, compten tanmateix la veritable i completa professió dels consells evangèlics en el món, reconeguda per l'Església. Aquesta professió confereix una consagració als homes i a les dones, als laics i als clergues, que viuen en el món. Així doncs, aquests han de tendir per damunt de tot a dedicar-se totalment a Déu en la caritat perfecta, i que els instituts mateixos conservin el caràcter que els és propi i peculiar, o sigui, el secular, per tal que puguin realitzar eficaçment i arreu l'apostolat en el món i com del món estant, nascuts com són per exercir aquest apostolat.

Han de saber bé, però, que no poden dur a terme una missió tan gran, si no eduquen acuradament els seus membres en les disciplines divines i humanes, talment que esdevinguin un ferment en el món amb vista a envigorir i a fer créixer el Cos de Crist. Que els responsables, doncs, es preocupin seriosament de la iniciació, sobretot espiritual, dels seus, com també de la formació ulterior.

12. (*La castedat*). La castedat «per causa del Regne del cel» (Mt 19,12), que els religiosos professen, ha de ser apreciada com un insigne do de la gràcia. En efecte, allibera d'una manera especial el cor de l'home (cf. 1Co 7,32-35) per inflamar-lo en un amor més fort envers Déu i tots els homes, i per tant és un senyal particular dels béns celestials i un mitjà molt adequat pel qual els religiosos poden dedicar-se coratjosament al servei diví i a les obres d'apostolat. D'aquesta manera evoquen davant de tots els cristians aquell admirable connubi establert per Déu i que s'ha de manifestar plenament en l'altra vida, en el qual l'Església té com a únic espòs el Crist.

Cal, doncs, que els religiosos, esforçant-se per mantenir-se fidelment a la seva professió, tinguin fe en les paraules del Senyor i, confiant en l'ajut de Déu, no es refiïn massa de les pròpies forces, sinó que practiquin la mortificació i la guarda dels sentits. Que no deixin de banda tampoc els mitjans naturals, que afavoreixen la salut mental i corporal. Això farà que no es deixin impressionar per les falses doctrines que sostenen que la continència perfecta és impossible o perjudicial al desplegament humà, i que rebutgin per una mena d'instint espiritual tot allò que posa en perill la castedat. Que es recordin també tots, especialment els superiors, que la castedat es guarda més bé si entre els religiosos i en la vida de comunitat regna un veritable amor fratern.

Com que l'observança de la continència perfecta toca íntimament les més profundes inclinacions de la natura humana, els aspirants no s'atansin ni siguin admesos a la professió de la castedat, sinó després d'una prova realment suficient i amb la deguda maduresa psicològica i afectiva. Que no solament siguin advertits dels perills que es presenten a la castedat, sinó que siguin formats de tal manera que assumeixin el celibat consagrat a Déu també com un bé per al desenvolupament integral de la pròpia persona.

13. (*La pobresa*). La pobresa voluntària per causa del seguiment de Crist, del qual és, sobretot avui, un senyal molt estimat, que sigui diligentment cultivada pels religiosos i, si cal, fins i tot expressada amb noves formes. Per ella hom participa de la pobresa de Crist, el qual, tot i ser ric, es féu pobre per nosaltres, per tal que ens enriquíssim amb la seva pobresa (cf. 2Co 8,9; Mt 8,20).

Ad paupertatem autem religiosam quod attinet, haud sufficit in usu bonorum superioribus subiici, sed oportet ut sodales re et spiritu sint pauperes, thesauros in caelo habentes (cf. Mt 6, 20).

In suo quisque officio communi legi laboris se sentiant obnoxios, atque, dum ita res victui operibusque eorum necessariae comparantur, omnem indebitam sollicitudinem proiiciant et Patris caelestis providentiae sese committant (cf. Mt 6, 25).

Congregationes religiosae suis constitutionibus permittere possunt ut sodales bonis patrimonialibus acquisitis vel acquirendis renuntient.

Instituta ipsa, ratione habita singulorum locorum, testimonium paupertatis quasi collectivum reddere satagant et libenter ex propriis bonis aliquid conferant ad alias ecclesiae necessitates et egenorum sustentationem, quos religiosi omnes in visceribus Christi diligant (cf. Mt 19, 21; 25, 34-46; Ic 2, 15-16; 1 Io 3, 17). Institutorum provinciae ac domus aliae cum aliis in bonis temporalibus communicent, ita ut illae quae plus habent alias adiuvent quae egestatem patiuntur.

Quamvis instituta, salvis regulis et constitutionibus, ius habeant possidendi omnia necessaria ad vitam temporalem et opera, omnem tamen speciem luxus, immoderati lucri ac bonorum cumulationis vitent.

14. Religiosi per professionem oboedientiae plenam propriae voluntatis dedicationem veluti sacrificium sui Deo offerunt, et per illud constantius et securius divinae voluntati salvificae uniuntur. Inde ad exemplum Iesu Christi, qui venit ut faceret voluntatem Patris (cf. Io 4, 34; 5, 30; Heb 10, 7; Ps 39, 9), et „formam servi accipiens" (Ph 2, 7) ex iis, quae passus est, didicit oboedientiam (cf. Heb 5, 8), religiosi, Spiritu sancto movente, superioribus, vices Dei gerentibus, in fide sese subiiciunt et per eos ad omnium in Christo fratrum ministerium ducuntur, sicut ipse Christus ob suam erga Patrem submissionem fratribus ministravit et animam suam posuit redemptionem pro multis (cf. Mt 20, 28; Io 10, 14-18). Ita, ecclesiae servitio arctius devinciuntur et in mensuram aetatis plenitudinis Christi (cf. Eph 4, 13) pervenire contendunt.

Sodales ergo in spiritu fidei et amoris erga Dei voluntatem superioribus suis ad normam regulae et constitutionum humile praestent obsequium, vires intelligentiae et voluntatis necnon naturae et gratiae dona in praeceptorum exsecutione et in expletione munerum sibi commissorum conferendo, scientes se ad aedificationem corporis Christi secundum Dei propositum operam praestare. Sic oboedientia religiosa, nedum dignitatem personae humanae minuit, illam, ampliata libertate filiorum Dei, ad maturitatem adducit.

Superiores vero, rationem pro animabus sibi commissis reddituri (cf. Heb 13, 17), voluntati Dei in munere explendo dociles, in spiritu servitii pro fratribus auctoritatem exerceant, ita ut caritatem qua Deus illos diligit exprimant. Subditos regant qua filios Dei et cum respectu personae humanae, illorum voluntariam subiectionem promoventes. Ideoque speciatim debitam eis libertatem relinquant quoad poenitentiae sacramentum et conscientiae moderamen. Sodales eo perducant ut in muneribus obeundis et in inceptis suscipiendis activa atque responsabili

Pel que fa, però, a la pobresa religiosa no basta sotmetre's als superiors en l'ús dels béns, sinó que cal que els religiosos siguin pobres de fet i en esperit i guardant tresors al cel (cf. Mt 6,20).

Que cada religiós se senti en el propi ofici compromès a la llei comuna del treball, i, mentre així es procuren els mitjans necessaris per a la sustentació i per a les activitats, que allunyin tota indeguda preocupació i s'abandonin a la Providència del Pare celestial (cf. Mt 6,25).

Les congregacions religioses poden permetre en llurs constitucions que hom renunciï als béns patrimonials adquirits o que poden adquirir.

Que els instituts mateixos, ateses les circumstàncies de cada lloc, s'esforcin a donar un testimoniatge de pobresa en certa manera col·lectiu i donin de bon grat alguna part dels propis béns per a les altres necessitats de l'Església i el sosteniment dels pobres, els quals tots els religiosos han d'estimar en les entranyes del Crist (cf. Mt 19,21; 25,34-46; Jm 2,15-16; 1Jn 3,17). Que les províncies i les cases dels instituts comparteixin les unes amb les altres els béns temporals, de manera que les que posseeixen més ajudin les altres que passen necessitat.

Per bé que els instituts, salvant les regles i les constitucions, tinguin dret de posseir totes les coses necessàries per a la vida corporal i les obres, que evitin tanmateix tota aparença de luxe, de guany immoderat i d'acumulació de béns.

14. (*L'obediència*). Els religiosos, mitjançant la professió d'obediència, ofereixen a Déu, com un sacrifici de si mateixos, la total dedicació de la pròpia voluntat, i per mitjà d'aquest sacrifici s'uneixen d'una manera més constant i més segura a la voluntat salvadora de Déu. Per això, seguint l'exemple de Jesucrist, que va venir a fer la voluntat del Pare (cf. Jn 4,34; 5,30; He 10,7; Sl 39,9) i, «prenent la condició d'esclau» (Fl 2,7), va aprendre pels seus propis sofriments l'obediència (cf. He 5,8), els religiosos, moguts per l'Esperit Sant, se sotmeten amb fe als superiors, representants de Déu, i per mitjà d'ells són portats a servir tots els germans en Crist, talment com el mateix Crist per la seva submissió envers al Pare va servir els germans i va donar la vida en rescat per una multitud (cf. Mt 20,28; Jn 10,14-18). D'aquesta manera, estan més estretament vinculats al servei de l'Església i es proposen d'arribar al complet desenrotllament del Crist (cf. Ef 4,13).

Que els religiosos, doncs, prestin, en esperit de fe i d'amor envers la voluntat de Déu, una humil obediència als superiors de conformitat amb la regla i les constitucions. Que posin les energies de la ment i i de la voluntat com també els dons de gràcia i de natura en l'execució dels manaments i en el compliment dels encàrrecs que els hagin estat confiats, sabent que col·laboren en l'edificació del Cos de Crist segons el pla de Déu. Així, l'obediència religiosa, lluny de disminuir la dignitat de la persona humana, la fa arribar a la maduresa, perquè li augmenta la llibertat dels fills de Déu.

Quant els superiors, que han de donar compte de les ànimes a ells encomanades (cf. He 13,17), dòcils a la voluntat de Déu en el compliment del deure, que exerceixin l'autoritat amb esperit de servei envers els germans, talment que expressin l'amor amb què Déu els estima. Que governin els súbdits com a fills de Déu i amb respecte a la persona humana, tot fent que llur submissió sigui voluntària. Per tant, que els deixin especialment la deguda llibertat pel que fa al sagrament de la penitència i a la direcció de consciència. Que procurin que els religiosos, en les tasques que exerceixen i en les iniciatives que emprenen, cooperin amb una obediència activa i responsable. ∇

oboedientia cooperentur. Itaque superiores libenter sodales audiant necnon eorum conspirationem ad bonum instituti et ecclesiae promoveant, firma tamen sua auctoritate decernendi et praecipiendi quae agenda sunt.

Capitula et consilia fideliter munus sibi commissum in regimine expleant atque suo quaeque modo sodalium omnium pro bono totius communitatis participationem et curam exprimant.

15. Vita in communi agenda, ad exemplum primaevae ecclesiae in qua multitudo credentium erat cor unum et anima una (cf. Ac 4, 32), evangelica doctrina, sacra liturgia et praesertim eucharistia refecta, in oratione et communione eiusdem spiritus perseveret (cf. Ac 2, 42). Religiosi, ut membra Christi, in fraterna conversatione honore se invicem praeveniant (cf. Rm 12, 10), alter alterius onera portantes (cf. Gal 6, 2). Caritate enim Dei in cordibus per Spiritum sanctum diffusa (cf. Rm 5, 5), communitas ut vera familia, in nomine Domini congregata, eius praesentia gaudet (cf. Mt 18, 20). Caritas autem plenitudo legis est (cf. Rm 13, 10) ac vinculum perfectionis (cf. Col 3, 14), eaque scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam (cf. 1 Io 3, 14). Immo fratrum unitas Christi adventum manifestat (cf. Io 13, 35; 17, 21) magnaque virtus apostolica ex ea manat. Ut autem inter sodales intimius sit vinculum fraternitatis, illi qui conversi, cooperatores vel alio nomine vocantur, vitae et communitatis operibus arcte coniungantur. Nisi rerum adiuncta aliud vere suadeant, curandum est ut in institutis mulierum ad unum genus sororum perveniatur. Tunc illa personarum tantum retineatur diversitas, quam diversorum operum distinctio exigat ad quae sorores vel speciali Dei vocatione vel speciali aptidudine destinentur.

Virorum autem monasteria et instituta non mere laicalia pro indole sua clericos et laicos, ad normam constitutionum, admittere possunt, pari ratione paribusque iuribus et obligationibus, salvis iis quae ex ordine sacro proveniunt.

16. Clausura papalis pro monialibus vitae unice contemplativae firma maneat sed iuxta temporum locorumque condiciones, iisque usibus sublatis qui obsoleti sint, accommodetur, auditis ipsorum monasteriorum votis.

Aliae vero moniales operibus externis apostolatus ex instituto deditae a clausura papali eximantur, ut concredita sibi munera apostolatus melius adimplere valeant, servata tamen clausura ad normam constitutionum.

17. Habitus religiosus, utpote signum consecrationis, sit simplex ac modestus, pauper simul et decens, insuper valetudinis requisitis consentaneus et temporum locorumque adiunctis necnon ministerii necessitatibus accommodatus. Habitus autem tam virorum quam mulierum, qui iis normis non congruit, immutandus est.

18. Institutorum accommodata renovatio a sodalium institutione maxime pendet. Ideo et ipsi sodales non clerici ac religiosae apostolatus operibus immediate post noviciatum ne destinentur, sed eorum institutio religiosa et apostolica, doctrinalis et technica, titulis etiam congruentibus obtentis, in aptis domibus convenienter protrahatur.

Ne vero vitae religiosae ad nostri temporis exigentias adaptatio sit mere

Que els escoltin, doncs, amablement i estimulin l'esforç comú per al bé de l'institut i de l'Església, tot restant ferma, però, llur autoritat de decidir i de manar allò que s'hagi de fer.

Que els capítols i els consells compleixin fidelment la missió que els ha estat confiada en el govern i, cadascun a la seva manera, expressin la participació i l'interès de tots els religiosos pel bé de tota la comunitat.

15. (*La vida en comú*). Seguint l'exemple de la primitiva Església en la qual la multitud dels creients no tenia sinó un sol cos i una sola ànima (cf. Ac 4,32), que la vida en comunitat es nodreixi de la doctrina evangèlica, de la sagrada litúrgia i sobretot de l'Eucaristia, i perseveri així en l'oració i en la comunió d'un mateix esperit (cf. Ac 2,42). Que els religiosos, com a membres de Crist, s'avancin a honorar-se mútuament en la convivència fraterna (cf. Rm 12,10) i es portin les càrregues els uns als altres (cf. Ga 6,2). En efecte, amb l'amor de Déu que ha estat vessat als cors per l'Esperit Sant (cf. Rm 5,5) la comunitat, com una veritable família unida en nom del Senyor, frueix de la seva presència (cf. Mt 18,20). I la caritat és la plenitud de la llei (cf. Rm 13,10) i vincle de perfecció (cf. Col 3,14), i a través d'ella sabem que hem passat de la mort a la vida (cf. 1Jn 3,14). Encara més: la unitat dels germans manifesta la vinguda de Crist (cf. Jn 13,35; 17,21), i és d'ella que prové una gran eficàcia apostòlica.

Per tal que entre els religiosos sigui més fort el vincle de fraternitat, que siguin estretament integrats amb la vida i les activitats de la comunitat els anomenats conversos, cooperadors o amb altres denominacions. Fora del cas que les circumstàncies aconsellin realment una altra cosa, s'ha de mirar que en els instituts femenins s'arribi a una sola categoria de germanes. En aquest cas, que es conservi només aquella diversitat de persones que exigeix la distinció de les diverses activitats a què les germanes són destinades o per una especial vocació de Déu o per una especial aptitud.

Els monestirs i els instituts masculins no merament laïcals poden admetre, segons el seu caràcter i d'acord amb les constitucions, clergues i laics, amb el mateix estil de vida i amb els mateixos drets i obligacions, llevat d'aquelles coses que dimanen de l'orde sagrat.

16. (*La clausura de les monges*). La clausura papal ha de vigir per a les monges de vida exclusivament contemplativa, però que se'n suprimeixin aquells costums ja antiquats i s'adapti segons les circumstàncies de temps i de lloc i tenint en compte els desigs dels mateixos monestirs.

Quant a les altres monges pertanyents a un institut que es dedica a les obres externes d'apostolat, han de ser eximides de la clausura papal, a fi que puguin complir millor la missió apostòlica que hom els ha confiat, tot guardant tanmateix la clausura d'acord amb les constitucions.

17. (*L'hàbit religiós*). L'habit religiós, ja que és un signe de consagració, que sigui senzill i modest, pobre i alhora escaient, i, a més, apropiat a les exigències de la salut i adaptat a les circumstàncies de temps i de lloc i a les necessitats del servei. L'hàbit, tant d'homes com de dones, que no s'ajusta a aquestes normes, s'ha de modificar.

18. (*La formació dels membres*). L'actualització dels instituts depèn principalment de la formació dels membres. Per tant, ni els religiosos no clergues ni les religioses no han de ser destinats a les obres d'apostolat immediatament després del noviciat, sinó que la formació religiosa i apostòlica, doctrinal i tècnica, cal prolongar-la convenientment en cases apropiades, amb l'assoliment fins i tot de títols específics.

I per tal que l'adaptació de la vida religiosa a les exigències del nostre temps no sigui merament ∇

externa, neve illi qui externo apostolatui ex instituto vacant muneri suo implendo impares inveniantur, iuxta cuiusque intellectualem dotem et personalem indolem, de vigentibus hodiernae vitae socialis moribus rationibusque sentiendi et cogitandi, congruenter instruantur. Institutio per harmonicam elementorum suorum fusionem, ita peragatur ut ad unitatem vitae sodalium conferat.

Per totam autem vitam sodales intendant hanc culturam spiritualem, doctrinalem et technicam sedulo perficere, et superiores, pro viribus, opportunitatem, adiumenta et tempus ad hoc eis procurent.

Officium quoque est superiorum curare ut moderatores, magistri spiritus et professores optime seligantur et sedulo praeparentur.

19. In novis institutis condendis, necessitas vel saltem magna utilitas necnon incrementi possibilitas serio ponderandae sunt, ne incaute oriantur instituta inutilia aut sufficienti vigore non praedita. Peculiari ratione in novellis ecclesiis formae vitae religiosae promoveantur et excolantur quae indolis morumque incolarum necnon loci consuetudinum et condicionum rationem habeant.

20. Instituta, opera propria fideliter retineant et adimpleant atque, attenta utilitate universae ecclesiae et dioecesium, temporum locorum necessitatibus ea accommodent, opportunis ac etiam novis mediis adhibitis, illis autem relictis operibus, quae instituti spiritui et germanae indoli hodie minus sint consentanea.

Spiritus missionalis in institutis religiosis omnino servetur et pro cuiusque eorum indole aptetur condicionibus hodiernis, ita ut praedicatio evangelii apud omnes gentes efficacior fiat.

21. Instituta vero et monasteria quae, auditis ordinariis locorum quorum intersit, iudicio sanctae sedis non praebeant fundatam spem ut ulterius floreant, prohibeantur ne in posterum novicios recipiant et, si fieri possit, alii instituto vel monasterio vegetiori, quod fine et spiritu haud multum differat, uniantur.

22. Instituta et monasteria sui iuris, pro rei opportunitate et approbante sancta sede, inter se promoveant foederationes, si quodammodo ad eamdem familiam religiosam pertinent, aut uniones, si fere pares habent constitutiones et usus eodemque animantur spiritu, praesertim cum nimis sunt exigua, aut associationes, si iisdem vel similibus operibus externis incumbunt.

23. Favendum est conferentiis seu consiliis superiorum maiorum a sancta sede erectis, quae valde conferre possunt ad finem singulorum institutorum plenius assequendum, ad efficaciorem conspirationem in bonum ecclesiae fovendam, ad evangelii operarios in determinato territorio aequiore modo distribuendos, necnon ad communia religiosorum negotia pertractanda, congrua instaurata coordinatione et cooperatione cum conferentiis episcopalibus quoad exercitium apostolatus.

Huiusmodi autem conferentiae etiam pro institutis saecularibus institui possunt.

24. Sacerdotes educatoresque christiani seria conamina adhibeant ut vocationibus religiosis, congruenter et accurate selectis, novum detur

externa, i que els destinats pel mateix caràcter de l'institut a l'apostolat exterior no es vegin incapacitats, que siguin instruïts convenientment sobre els costums de la vida social d'avui dia i les maneres de pensar i de sentir, d'acord amb les capacitats intel·lectuals i l'índole personal de cadascú. La formació a través de la fusió harmònica dels seus elements s'ha de portar a terme de tal manera que contribueixi a la unitat de vida dels membres.

Que ells procurin perfeccionar diligentment aquesta cultura espiritual, doctrinal i tècnica durant tota la vida, i que els superiors els proporcionin per això l'oportunitat, el temps i l'ajuda tant com puguin.

És també un deure dels superiors procurar que els directors, els mestres d'esperit i els professors siguin escollits entre els millors i rebin una preparació acurada.

19. (*Fundació de nous instituts*). En la fundació de nous instituts se n'ha de sospesar seriosament la necessitat o almenys la gran utilitat i també la possibilitat de creixença, per tal que no sorgeixin imprudentment instituts inútils o mancats de prou vigor. D'una manera particular en les Esglésies de nova fundació cal promoure i cultivar les formes de vida religiosa que tenen en consideració el tarannà i el comportament de la gent del país com també els costums i les condicions locals.

20. (*Conservar, adaptar i abandonar obres pròpies de l'institut*).Que els instituts conservin i realitzin fidelment les obres pròpies, i, tenint en compte la utilitat de l'Església universal i de les diòcesis, les adaptin a les necessitats dels temps i dels llocs, emprant mitjans oportuns ni que siguin nous i deixant les activitats que avui ja no corresponen a l'esperit i al caràcter genuí de l'institut.

Cal que l'esperit missioner sigui mantingut plenament en els instituts religiosos i s'adapti a les condicions d'avui segons l'índole de cada un d'ells, de manera que la predicació de l'Evangeli esdevingui més eficaç a tots els pobles.

21. (*Instituts i monestirs decadents*). En canvi, els instituts i monestirs que, atès el parer dels Ordinaris de lloc interessats, no ofereixen, a judici de la Santa Seu, una esperança fundada de tornar a florir, que no se'ls permeti de rebre novicis en endavant, i, si és possible, que s'uneixin a un altre institut o monestir més florent que no difereixi molt en els objectius i en l'esperit.

22. (*Unió entre els instituts*). Que els instituts i els monestirs independents, segons l'oportunitat i amb l'aprovació de la Santa Seu, promoguin entre ells federacions, si és que pertanyen d'alguna manera a la mateixa família religiosa; o bé unions, si tenen gairebé iguals les constitucions i els usos i estan animats pel mateix esperit, sobretot si són massa petits; o encara, associacions, si es lliuren a les mateixes o semblants activitats exteriors.

23. (*Conferències de superiors majors*). Cal afavorir les conferències o els consells dels superiors majors erigits per la Santa Seu, els quals poden contribuir molt a atènyer més plenament al fi de cada un dels instituts, a fomentar una més eficaç col·laboració per al bé de l'Església, a distribuir d'una forma més equitativa els obrers de l'Evangeli en un territori determinat, i encara a tractar els afers comuns dels religiosos, sense que hi manqui, però la deguda coordinació i cooperació amb les Conferències episcopals pel que fa a l'exercici de l'apostolat.

Aquestes conferències poden també crear-se per als instituts seculars.

24. (*Les vocacions religioses*). Que els sacerdots i els educadors cristians facin seriosos esforços perquè mitjançant les vocacions religioses, degudament i acuradament seleccionades, es doni un nou ∇

incrementum ecclesiae necessitatibus plane respondens. Etiam in praedicatione ordinaria saepius agatur de consiliis evangelicis et de statu religioso amplectendo. Parentes filios suos christianis moribus educando, vocationem religiosam in eorum cordibus excolant ac tueantur. Institutis autem fas est sui notitiam, ad vocationes fovendas, divulgare atque candidatos quaerere, dummodo hoc fiat cum debita prudentia et servatis normis a sancta sede et ordinario loci traditis.

Meminerint vero sodales exemplum propriae vitae optimam commendationem esse sui instituti et invitationem ad vitam religiosam capessendam.

25. Instituta pro quibus hae accommodatae renovationis normae statuuntur, prompto animo suae divinae vocationi et muneri suo in ecclesia hisce temporibus respondeant. Magni enim facit sacra synodus genus eorum vitae, virginalis, pauperis et oboedientis, cuius Ipse Christus dominus est exemplar firmamque spem in opera eorum abscondita et aperta tam fecunda collocat. Religiosi ergo omnes fidei integritate, caritate erga Deum et proximum, amore crucis necnon spe futurae gloriae, Christi bonum nuntium in toto mundo diffundant, ut testimonium eorum ab omnibus conspiciatur et Pater noster, qui in caelis est, glorificetur (cf. Mt 5, 16). Ita deprecante suavissima deipara virgine Maria, „cuius vita omnium est disciplina",[1] ampliora quotidie incrementa capient ac uberiores salutares afferent fructus.

Decretum de institutione sacerdotali

Prooemium

Optatam totius ecclesiae renovationem probe noscens sancta synodus a sacerdotum ministerio, Christi spiritu animato, magna ex parte pendere,[1] gravissimum institutionis sacerdotalis momentum proclamat, eiusque primaria quaedam principia declarat, quibus confirmentur leges iam saeculorum usu probatae in easque nova inducantur, quae huius sancti concilii constitutionibus et decretis necnon mutatis temporum rationibus respondeant. Quae sacerdotalis conformatio ob ipsam catholici sacerdotii

---

[1] Ambrosius, De virginitate, l. II, c. II, n. 15.

[1] Universi populi dei progressum ex ipsius Christi voluntate a sacerdotum ministerio quam maxime pendere, ex verbis patet quibus dominus apostolos eorumque successores et cooperatores constituit evangelii praecones, novi populi electi duces et mysteriorum dei dispensatores; idem confirmatur ex patrum ac sanctorum effatis atque ex iteratis summorum pontificum documentis.

Cf. in primis:

S. Pius X, Exhort. ad clerum *Haerent animo*, 4 aug. 1908: S. Pii X Acta IV, pp. 237-264.

Pius XI, Litt. encycl. *Ad catholici Sacerdotii*, 20 dec. 1935: AAS 28 (1936), imprimis pp. 37-52.

Pius XII, Adhort. apost. *Menti Nostrae*, 23 sept. 1950: AAS 42 (1950), pp. 657-702.

Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Sacerdotii Nostri primordia*, 1 aug. 1959: AAS 51 (1959), pp. 545-579.

Paulus VI, Ep. apost. *Summi Dei Verbum*, 4 nov. 1963: AAS 55 (1963), pp. 979-995.

increment que respongui plenament a les necessitats de l'Església. Que també en la predicació ordinària es tracti sovint dels consells evangèlics i de l'opció per l'estat religiós. Que els pares, en educar els fills en els costums cristians, cultivin i protegeixin la vocació religiosa en llurs cors.

És lícit als instituts de fer-se conèixer a la gent per tal de fomentar les vocacions, i de buscar candidats, sempre que això es faci amb la deguda prudència i complint les normes donades per la Santa Seu i per l'Ordinari del lloc.

Amb tot, han de recordar els religiosos que l'exemple de la pròpia vida és la millor recomanació del seu institut i una invitació a abraçar la vida religiosa.

25. (*Conclusió*). Que els instituts per als quals decretem aquestes normes d'actualització responguin promptament a la vocació divina i a la missió que avui tenen dins l'Església. El sagrat Concili, en efecte, té en gran estima llur gènere de vida, virginal, pobre i obedient, del qual el mateix Crist Senyor és el model, i posa la ferma esperança en llur obra amagada i manifesta tan fecunda. Que tots els religiosos, doncs, escampin per tot el món la bona nova de Crist, i això animats amb una fe íntegra, amb caritat envers Déu i el proïsme, amb amor a la creu i amb l'esperança de la glòria futura, per tal que llur testimoniatge sigui manifest a tothom i el nostre Pare del cel sigui glorificat (cf. Mt 5,16). D'aquesta manera, per la intercessió de la dolcíssima Verge Maria Mare de Déu «la vida de la qual és un ensenyament per a tothom»,[1] progressaran cada dia més i aportaran fruits de salvació més abundants.

Decret sobre la formació sacerdotal

Proemi

El sant Concili, ben conscient que la desitjada renovació de tota l'Església depèn en gran part del ministeri dels sacerdots, animat per l'Esperit de Crist,[1] proclama la gran importància de la formació sacerdotal i en declara alguns principis fonamentals per tal de confirmar les lleis ja experimentades a través dels segles i introduir-hi les innovacions que estiguin d'acord amb les Constitucions i els Decrets d'aquest sant Concili i amb les noves circumstàncies del temps. Aquesta formació sacerdotal, per raó de la unitat del sacerdoci catòlic, ∇

unitatem, omnibus sacerdotibus utriusque cleri et cuiusvis ritus necessaria est; ideoque haec praescripta, quae clerum dioecesanum directe respiciunt, congrua congruis referendo, omnibus accommodanda sunt.

I. De sacerdotalis institutionis ratione in singulis nationibus ineunda

1. Cum in tanta gentium regionumque diversitate nonnisi generales leges ferri possint, in singulis nationibus vel ritibus peculiaris „Sacerdotalis Institutionis Ratio" ineatur, ab episcoporum conferentiis statuenda,[2] certis temporibus recognoscenda atque ab apostolica sede approbanda, qua leges universales ad peculiaria locorum temporumque adiuncta accommodentur, ut sacerdotalis institutio semper congruat pastoralibus necessitatibus illarum regionum in quibus ministerium exercendum sit.

II. De vocationibus sacerdotalibus instantius fovendis

2. Fovendarum vocationum officium[3] ad totam christianam communitatem pertinet, quae imprimis vita plene christiana id provehere debet; maxime in id conferunt tum familiae, quae, spiritu fidei, caritatis et pietatis animatae, veluti primum seminarium fiunt, tum paroeciae quarum uberem vitam ipsi adolescentes participant. Magistri atque omnes qui puerorum iuvenumque institutionem quovis modo curant, praecipue consociationes catholicae, adolescentes sibi concreditos ita excolere studeant ut vocationem divinam percipere et libenter sequi valeant. Omnes sacerdotes zelum apostolicum in fovendis vocationibus quam maxime ostendant et propria ipsorum vita humili, operosa, laeto animo peracta, necnon mutua sacerdotali caritate et fraterna operae consortione, adolescentium animos ad sacerdotium trahant.

Episcoporum autem est in vocationibus provehendis gregem suum excitare arctamque omnium virium laborumque curare coniunctionem; eos vero quos ipsi ad sortem Domini vocatos iudicaverint, ut patres, nullis parcentes sacrificiis adiuvare.

---

[2] Universa institutio sacerdotalis, id est seminarii ordinatio, institutio spiritualis, ratio studiorum, alumnorum vita communis et disciplina, exercitia pastoralia variis locorum adiunctis accommodanda sunt. Quae accommodatio, ad praecipua principia quod spectat, secundum normas communes facienda est, pro clero saeculari ab episcoporum conferentiis, et congrua ratione a superioribus competentibus pro clero regulari (cf. s. Congr. de religiosis, Const. apost. *Sedes Sapientiae* eique adnexa *Statuta Generalia*, art. 19, ed. altera, Romae 1957, pp. 38 s.).

[3] Inter praecipuas aerumnas quibus ecclesia hodie affligitur, fere ubique eminet vocationum exigua copia.

Cf. Pius XII, Adhort. apost. *Menti Nostrae:* „... sacerdotum numerus cum in catholicorum regionibus, tum in missionalibus terris, impar plerumque increscentibus necessitatibus est": AAS 42 (1950), p. 682.

Ioannes XXIII: „Il problema delle vocazioni ecclesiastiche e religiose è quotidiana sollecitudine del papa ..., è sospiro della sua preghiera, aspirazione ardente della sua anima". (Ex allocutione ad I congressum internationalem de vocationibus ad status perfectionis, 16 dec. 1961: AAS 54 (1962), p. 33.

és necessària a tots els sacerdots diocesans i regulars i de tots els ritus. Per això, aquestes prescripcions, adreçades directament als sacerdots diocesans, han de ser adaptades a tots els candidats, amb les modificacions que calgui.

I. Pla de formació sacerdotal a cada nació

1. Com que amb tanta diversitat de pobles i de regions només es poden donar lleis generals, a cada nació o ritu s'establirà un particular «Pla de formació sacerdotal», que serà elaborat per les Conferències episcopals,[2] revisat periòdicament i aprovat per la Seu Apostòlica. Amb aquest reglament les lleis universals s'adaptaran a les particulars circumstàncies de temps i de lloc, de manera que la formació sacerdotal respongui sempre a les necessitats pastorals d'aquelles regions en què ha d'exercir-se el ministeri.

II. Necessitat d'afavorir les vocacions sacerdotals

2. Tota la comunitat cristiana té el deure de fomentar les vocacions,[3] sobretot mitjançant una vida plenament cristiana. Hi contribueixen en primer lloc les famílies que, animades per un esperit de fe, de caritat i de pietat són com el primer seminari, i també les parròquies de la vida fecunda de les quals participen els adolescents. Els mestres i tots aquells que d'alguna manera tenen cura de la formació dels infants i dels joves, sobretot les associacions catòliques, han de procurar formar els adolescents que tenen encomanats de manera que siguin capaços de percebre la vocació divina i de seguir-la gustosament. Tots els sacerdots han de mostrar zel apostòlic sobretot en el foment de les vocacions i han d'atreure els joves cap al sacerdoci amb la pròpia vida humil, treballadora, viscuda amb joia interior, i també amb la mútua caritat sacerdotal i la col·laboració fraterna.

Els bisbes han d'estimular el propi ramat a fomentar les vocacions i procurar amb aquesta finalitat l'estreta unió de forces i d'iniciatives; han d'ajudar, com a pares, sense escatimar sacrificis, aquells que hauran judicat que han estat cridats a l'heretat del Senyor.

Haec actuosa ad vocationes fovendas universi populi Dei conspiratio divinae providentiae actioni respondet, quae hominibus ad Christi sacerdotium hierarchicum participandum divinitus electis congruas dotes tribuit eosque sua gratia adiuvat, dum legitimis ecclesiae ministris committit ut idoneitate agnita, candidatos qui tantum munus recta intentione et plena libertate petierint, comprobatos vocent et sancti Spiritus sigillo Dei cultui et ecclesiae servitio consecrent.[4]

Sancta synodus tradita quidem communis cooperationis subsidia imprimis commendat uti sunt instans oratio, christiana paenitentia necnon in dies altior christifidelium institutio, sive praedicatione et catechesi sive etiam variis communicationis socialis instrumentis impertienda, qua quidem necessitas, natura et praestantia vocationis sacerdotalis declarentur. Insuper mandat ut opera vocationum, secundum pontificia ad rem documenta, in singularum dioecesium, regionum vel nationum ambitu iam constituta vel ineunda, universam fovendarum vocationum pastoralem actionem, nullis opportunis auxiliis posthabitis quae hodiernae doctrinae psychologicae et sociologicae utiliter protulerint, methodice et cohaerenter disponant atque pari discretione ac zelo promoveant.[5]

Opus vero fovendarum vocationum fines singularum dioecesium, nationum, familiarum religiosarum atque rituum dilatato corde transcendat oportet atque ad universalis ecclesiae necessitates respiciens illis praecipue regionibus auxilium afferat, in quibus ad Domini vineam instantius operarii advocantur.

3. In seminariis minoribus ad germina vocationis excolenda erectis alumni peculiari religiosa conformatione, imprimis apta moderatione spirituali, ad Christum redemptorem generoso animo et puro corde sequendum componantur. Sub paterno superiorum moderamine, parentibus opportune cooperantibus, vitam ducant quae adolescentium aetati, spiritui et evolutioni conveniat et sanae psychologiae normis plene aptetur, congrua rerum humanarum experientia et consuetudine cum propria familia non praetermissis.[6] Ea praeterea quae in sequentibus de seminariis maioribus statuuntur, quatenus fini et rationi seminarii minoris conveniunt, ipsi quoque accommodentur. Studia ab alumnis peragenda sic ordinentur oportet ut ipsi ea sine incommodo alibi prosequi possint, si alium vitae statum amplectantur.

---

[4] Pius XII, Const. apost. *Sedes Sapientiae*, 31 maii 1956: AAS 48 (1956), p. 357.
Paulus VI, Ep. apost. *Summi Dei Verbum*, 4 nov. 1963: AAS 55 (1963), pp. 984 ss.

[5] Cf. imprimis: Pius XII, Motu proprio *Cum nobis* „de pontificio opere vocationum sacerdotalium apud s. Congregationem seminariis et studiorum universitatibus praepositam constituendo", 4 nov. 1941: AAS 33 (1941), p. 479; cum adnexis statutis et normis ab eadem s. Congregatione promulgatis die 8 sept. 1943. Motu proprio *Cum supremae* „de pontificio opere primario religiosarum vocationum", 11 febr. 1955: AAS 47 (1955), p. 266; cum adnexis statutis et normis a s. Congr. de religiosis promulgatis (ibid., pp. 298-301); conc. Vat. II, Decr. de accommodata renovatione vitae religiosae, *Perfectae Caritatis*, n. 24 (v. supra p. 500-503); decr. de pastorali episcoporum munere in ecclesia, *Christus Dominus*, n. 15 (v. supra p. 460-461).

[6] Cf. Pius XII, Adhort. apost. *Menti Nostrae*, 23 sept. 1950: AAS 42 (1950), p. 685.

Aquest anhel viu de tot el poble de Déu per afavorir les vocacions respon a l'acció de la Providència de Déu, que dóna les qualitats necessàries als escollits per Ell a participar del sacerdoci jeràrquic de Crist i els ajuda amb la seva gràcia; al mateix temps confia als ministres legítims de l'Església la tasca de cridar els candidats que aspiren a una missió tan important amb recta intenció i plena llibertat, després d'haver-ne reconegut i provat la capacitat, i de consagrar-los amb el segell de l'Esperit Sant al culte de Déu i al servei de l'Església.[4]

El sant Concili recomana, en primer lloc, els mitjans tradicionals d'aquesta cooperació comuna, com ara l'oració fervent, la penitència cristiana i una més profunda formació dels fidels que cal impartir amb la predicació i la catequesi o també amb els diversos mitjans de comunicació social, de manera que quedi palesa la necessitat, la naturalesa i l'excel·lència de la vocació sacerdotal. Disposa, a més, que les Obres de les vocacions, ja establertes o a establir a cada diòcesi, regió o nació d'acord amb els documents pontificis, organitzin i promoguin, amb zel i discreció, tota l'acció pastoral per al foment de les vocacions, sense oblidar cap dels recursos útils que donen les ciències modernes psicològiques i sociològiques.[5]

Cal que l'Obra de les vocacions transcendeixi amb amplitud de mires les fronteres de les diòcesis, nacions, famílies religioses i ritus, i, tenint en compte les necessitats de l'Església universal, ofereixi el seu ajut precisament a aquelles regions on els treballadors són cridats amb més urgència a la vinya del Senyor.

3. (*Els seminaris menors*). En els seminaris menors, erigits per cultivar els gèrmens de la vocació, els alumnes s'han de preparar, per mitjà d'una formació religiosa peculiar i sobretot d'una direcció espiritual convenient, per seguir Crist Redemptor amb esperit generós i cor pur. Sota la direcció paternal dels superiors, amb la col·laboració oportuna dels pares, portaran una vida adequada a l'edat, a l'esperit i a l'evolució dels adolescents i conforme en tot a les normes de la sana psicologia, sense passar per alt una adequada experiència de les coses humanes i la relació amb la pròpia família.[6] Cal adaptar també al seminari menor, mentre ho permetin la seva finalitat i la seva natura, tot allò que a continuació es dirà sobre els seminaris majors. Convé organitzar els estudis de manera que els alumnes puguin continuar-los sense perjudici en un altre lloc si volen abraçar un altre gènere de vida.

Pari cura foveantur etiam germina vocationis adolescentium et iuvenum in peculiaribus institutis quae pro locorum adiunctis seminariorum minorum quoque fini inserviunt, necnon eorum qui sive in aliis scholis sive ceteris educationis mediis instituuntur; ac sedulo promoveantur instituta aliaque incoepta pro iis qui maiore aetate divinam sequuntur vocationem.

III. De seminariorum maiorum ordinatione

4. Seminaria maiora ad sacerdotalem conformationem necessaria sunt. In eis integra alumnorum institutio eo tendere debet ut ad exemplar domini nostri Iesu Christi, magistri, sacerdotis et pastoris, veri animarum pastores ipsi formentur;[7] praeparentur ergo ad ministerium verbi: ut verbum Dei revelatum semper melius intelligant, meditantes possideant, lingua et moribus exprimant; ad ministerium cultus et sanctificationis: ut orantes et sacras liturgicas celebrationes peragentes opus salutis per sacrificium eucharisticum et sacramenta exerceant; ad ministerium pastoris: ut sciant repraesentare hominibus Christum, qui „non venit, ut ministraretur ei, sed ut ministraret et daret animam suam redemptionem pro multis" (Mr 10, 45; cf. Io 13, 12-17) et ut, omnium facti servi, plures lucrifaciant (cf. 1 Cor 9, 19).

Quare omnes institutionis rationes, spiritualis, intellectualis, disciplinaris, consociata actione ad hunc finem pastoralem ordinentur, eique assequendo sedulam concordemque operam navent omnes moderatores et magistri, episcopi auctoritati fideliter obsequentes.

5. Cum alumnorum institutio et a sapientibus legibus et maxime quidem ab idoneis educatoribus pendeat, seminariorum moderatores et magistri ex optimis viris seligantur[8] atque solida doctrina, congrua experientia pastorali et peculiari institutione spirituali et paedagogica diligenter praeparentur. Instituta igitur ad hunc finem assequendum vel saltem cursus apta ratione disponendi necnon moderatorum seminariorum conventus statutis temporibus celebrandi promoveantur oportet.

Moderatores vero et magistri persentiant quantopere a suipsorum cogitandi agendique ratione pendeat alumnorum formationis exitus; sub rectoris ductu arctissimam spiritus et actionis consortionem ineant atque inter semetipsos et cum alumnis eam familiam constituant quae Domini orationi „Ut sint unum" (Io 17, 11) respondeat et in alumnis propriae

---

[7] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 28: AAS 57 (1965), p. 34 (v. supra p. 332-337).

[8] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Ad Catholici Sacerdotii*, 20 dec. 1935: AAS 28 (1936), p. 37: „Diligens imprimis esto moderatorum magistrorumque delectus ... Sacris eiusmodi conlegiis sacerdotes tribuite maxima virtute ornatos; neque gravemini eos e muneribus abstrahere, specie quidem maioris ponderis, quae tamen cum hac capitali re, cuius partes nulla alia susceperit, comparari nequeunt". Quod seligendi optimos principium iterum inculcatur a Pio XII in litteris apostolicis ad ordinarios Brasiliae directis die 23 aprilis 1947, *Discorsi e Radiomessaggi* IX, pp. 579-580.

Semblantment convé fomentar les llavors de la vocació dels adolescents i dels joves en aquells instituts peculiars que, segons les condicions del lloc, serveixen també per a les finalitats dels seminaris menors, i també les dels qui són formats en altres escoles o amb altres mètodes d'educació; i es promouran amb tot l'interès instituts i altres iniciatives per a aquells que segueixen la vocació divina en una edat més avançada.

III. Organització dels seminaris majors

4. (*Formació de caràcter pastoral*). Els seminaris majors són necessaris per a la formació sacerdotal. Tota l'educació dels alumnes hi ha de tendir a l'objectiu de formar veritables pastors d'ànimes a exemple de nostre Senyor Jesucrist, Mestre, Sacerdot i Pastor.[7] Que siguin doncs, preparats: per al ministeri de la paraula, de manera que entenguin cada vegada més la paraula de Déu revelada, la facin pròpia per la meditació i l'expressin pel seu llenguatge i la vida; per al ministeri del culte i de la santificació, és a dir, que tot pregant i celebrant les funcions litúrgiques, han d'exercir l'obra de la salvació per mitjà del sacrifici eucarístic i dels sagraments; per al ministeri pastoral: que els homes vegin en ells el Crist, que «no ha vingut a ser servit, sinó a servir i a donar la seva vida com a rescat per tothom» (Mc 10,45; cf. Jn 13,12-17) i, fets esclaus de tothom, en guanyin tants com puguin (cf. 1Co 9,19).

Per tant, tots els aspectes de la formació, l'espiritual, l'intel·lectual i el disciplinari, han d'adreçar-se conjuntament vers aquest fi pastoral, i, per assolir-lo, tots els superiors i els professors han de dirigir els esforços amb diligència i de comú acord, obeint fidelment l'autoritat del bisbe.

5. (*L'elecció dels superiors i del professorat*). Ja que la formació dels alumnes depèn d'una normativa assenyada i sobretot d'uns bons educadors, els superiors i els professors dels seminaris han de ser escollits d'entre els millors[8] i degudament preparats per una sòlida doctrina, una convenient experiència pastoral i una formació espiritual i pedagògica especial. Cal, doncs, estimular instituts destinats a aquest fi, o almenys preparar cursos ben planificats i fins i tot reunions periòdiques de superiors de seminaris.

Els superiors i els professors han de tenir present que l'èxit de la formació dels alumnes depèn en gran manera de llur manera de pensar i d'obrar. Sota el guiatge del rector han de procurar aconseguir una unitat d'esperit i d'acció, tot mirant de formar entre ells mateixos i amb els alumnes una família que respongui a la pregària del Senyor: «Que siguin u» (Jn 17,11) i alimentin en els alumnes la joia de la pròpia ∇

vocationis gaudium nutriat. Episcopus autem assidua praedilectionis cura animet eos qui in seminario laborant ac ipsis alumnis se demonstret verum in Christo Patrem. Omnes denique sacerdotes cor dioecesis seminarium considerent eique propriam adiutricem operam libenter praestent.[9]

6. Vigilanti cura, pro singulorum aetate eorumque progressu, inquiratur de candidatorum recta intentione ac libera voluntate, de idoneitate spirituali, morali et intellectuali, de congrua physica et psychica valetudine, consideratis quoque dispositionibus a familia forsan transmissis. Expendatur quoque candidatorum capacitas sacerdotalia onera ferendi et officia pastoralia exercendi.[10] In universa autem alumnorum selectione et probatione debita semper adhibeatur animi firmitas etiamsi lugenda sit sacerdotum penuria,[11] cum Deus ecclesiam suam ministris carere non sinat, si digni promoveantur, non idonei tempestive ad alia munera obeunda paterne dirigantur atque iuventur ut vocationis suae christianae conscii, alacriter apostolatum laicalem ineant.

7. Ubi singulae dioeceses proprio seminario rite instruendo impares sint, erigantur ac foveantur seminaria pluribus dioecesibus vel universae regioni vel nationi communia, ut solidae alumnorum institutioni, quae in hac re suprema lex est habenda, efficaciore ratione consulatur. Haec vero seminaria, si regionalia sint vel nationalia, regantur iuxta statuta ab episcopis quorum interest[12] condita et ab apostolica sede probata.

In seminariis autem ubi multi sunt alumni, retenta regiminis et scientificae institutionis unitate, alumni apta ratione distribuantur in coetus minores ut singulorum conformationi personali melius provideatur.

IV. De institutione spirituali impensius excolenda

8. Institutio spiritualis cum doctrinali et pastorali arcte connectatur et, directore spiritus praecipue adiuvante,[13] ita impertiatur, ut alumni cum Patre per Filium eius Iesum Christum in Spiritu sancto familiari et assidua societate vivere discant. Per sacram ordinationem Christo sacerdoti configurandi, etiam intima totius vitae consortione, ut amici, ei

---

[9] De communi officio seminariis auxiliatricem operam navandi cf. Paulus VI, Ep. apost. *Summi Dei Verbum*, 4 nov. 1963: AAS 55 (1963), p. 984.

[10] Cf. Pius XII, Adhort. apost. *Menti Nostrae*, 23 sept. 1950: AAS 42 (1950), p. 684; s. Congr. de sacramentis, litt. circulares *Magna equidem* ad locorum ordinarios, 27 dec. 1935, n. 10. Pro religiosis cf. *Statuta Generalia* adnexa constitutioni apostolicae *Sedes Sapientiae*, 31 maii 1956, art. 33.

Paulus VI, Ep. apost. *Summi Dei Verbum*, 4 nov. 1963: AAS 55 (1963), p. 987 s.

[11] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Ad Catholici Sacerdotii*, 20 dec. 1935: AAS 28 (1936), p. 41.

[12] Statuitur, ut in determinandis seminariorum regionalium vel nationalium statutis omnes episcopi quorum interest partem habeant, derogando praescripto canonis 1357, par. 4 CIC.

[13] Cf. Pius XII, Adhort. apost. *Menti Nostrae*, 23 sept. 1950: AAS 42 (1950), p. 674; s. Congr. de sem. et stud. Univ., *La Formazione spirituale del candidato al sacerdozio*, Città del Vaticano 1965.

vocació. I el bisbe, amb predilecció contínua i amorosa, que estimuli aquells que treballen en el seminari i es portin envers els alumnes com un veritable pare en Crist. En fi, que tots els sacerdots considerin el seminari el cor de la diòcesi i li prestin de grat el propi ajut.[9]

6. (*Qualitats dels candidats*). Cal examinar escrupolosament, segons l'edat i el progrés de cadascú, la recta intenció i la lliure voluntat, la idoneïtat espiritual, moral i intel·lectual, la convenient salut física i psíquica, considerades també les eventuals disposicions hereditàries. S'examinarà, a més, la capacitat dels candidats per a portar les càrregues sacerdotals i exercir els deures pastorals.[10] En tota la selecció dels alumnes i en la prova necessària, convé mostrar sempre fermesa d'esperit, fins i tot en el cas de penúria de sacerdots,[11] perquè Déu no permeti que la seva Església es vegi mancada de ministres si s'elegeixen els dignes, i els no aptes són orientats oportunament i paternalment vers altres ocupacions i ajudats perquè, conscients de la seva vocació cristiana, es dediquin amb generositat a l'apostolat laïcal.

7. (*Seminaris interdiocesans*). Si hi ha diòcesis que no poden tenir degudament un seminari propi, que s'exigeixin i es fomentin seminaris interdiocesans o regionals o nacionals, a fi de procurar més eficaçment una formació sòlida als alumnes, la qual en aquest camp cal considerar com a llei suprema. Aquests seminaris, si són regionals o nacionals, s'han de regir segons les normes establertes pels bisbes interessats[12] i aprovades per la Seu Apostòlica.

En els seminaris on hi ha molts alumnes, conservant sempre la unitat de la direcció i de la formació científica, els alumnes seran distribuïts convenientment en petits grups, a fi d'assegurar millor la formació personal de cadascú.

IV. Necessitat d'intensificar la formació espiritual

8. (*Vida espiritual*). La formació espiritual ha d'anar estretament unida amb la formació doctrinal i pastoral i, especialment amb l'ajut del director espiritual,[13] ha de ser impartida de tal manera que els alumnes aprenguin a viure en contínua comunió i familiaritat amb el Pare pel seu Fill Jesucrist en l'Esperit Sant. Destinats, per l'ordenació sagrada, a ser configurats a Crist Sacerdot, que s'acostumin a unir-se-li, com a amics, ∇

adhaerere assuescant.[14] Eius mysterium paschale ita vivant ut in illud initiare sciant plebem sibi committendam. Christum quaerere edoceantur in verbi Dei fideli mediatione, in actuosa cum sacrosanctis ecclesiae mysteriis communicatione, imprimis in eucharistia et in officio divino;[15] in episcopo, qui eos mittit et in hominibus ad quos mittuntur praesertim pauperibus, parvulis, infirmis, peccatoribus et incredulis. Beatissimam virginem Mariam, quae a Christo Iesu in cruce moriente discipulo data est uti mater, filiali fiducia diligant et colant.

Enixe foveantur pietatis exercitia venerando ecclesiae usu commendata; curandum vero est ne formatio spiritualis in iis solis consistat nec solum affectum religiosum excolat. Discant potius alumni secundum formam evangelii vivere, in fide, spe et caritate firmari, ut in earum exercitio spiritum orationis sibi acquirant,[16] vocationis suae robur et munimen consequantur, ceterarum virtutum vigorem obtineant et zelo omnes homines Christo lucrifaciendi crescant.

9. Mysterio ecclesiae ab hac sancta synodo praecipue illustrato alumni ita imbuantur ut Christi vicario humili et filiali caritate devincti atque, sacerdotio aucti, proprio episcopo tamquam fidi cooperatores adhaerentes et sociam cum fratribus operam praestantes, testimonium exhibeant illius unitatis qua homines ad Christum attrahuntur.[17] Dilatato corde participare discant in totius ecclesiae vita secundum illud s. Augustini: „Quantum quisque amat ecclesiam Christi, tantum habet spiritum sanctum".[18] Clarissime intelligant alumni, se non dominatui nec honoribus destinari, sed totos servitio Dei et pastorali ministerio mancipari. Peculiari sollicitudine in sacerdotali oboedientia, in pauperis vitae ratione et in sui abnegandi spiritu ita excolantur,[19] ut etiam ea quae licita sunt, sed non expediunt, prompte abdicare et Christo crucifixo se conformare assuescant.

De oneribus ab ipsis suscipiendis alumni reddantur certiores, nulla vitae sacerdotalis difficultate reticita; ne tamen in futura operositate periculi rationem fere unice conspiciant, sed potius ad vitam spiritualem ex ipsa eorum pastorali actione quam maxime roborandam conformentur.

---

[14] Cf. S. Pius X, Exhort. ad clerum, *Haerent animo*, 4 aug. 1908: S. Pii X Acta, IV, pp. 242-244; Pius XII, Adhort. apost. *Menti Nostrae*, 23 sept. 1950: AAS 42 (1950), pp. 659-661; Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Sacerdotii Nostri Primordia*, 1 aug. 1959: AAS 51 (1959), p. 550 s.

[15] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Mediator Dei*, 20 nov. 1947: AAS 39 (1947), pp. 547 ss. et 572 s.; Ioannes XXIII, Adhort. apost. *Sacrae Laudis*, 6 ian. 1962: AAS 54 (1962), p. 69; conc. Vat. II, Const. de sacra liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, art. 16 et 17: AAS 56 (1964), p. 104 s, (v. supra p. 236-239); s. Congr. rituum, *Instructio ad exsecutionem Constitutionis de Sacra Liturgia recte ordinandam*, 26 sept. 1964, nn. 14-17: AAS 56 (1964), p. 880 s.

[16] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Sacerdotii Nostri Primordia*: AAS 51 (1959), p. 559 s.

[17] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 28: AAS 57 (1965), p. 35 s. (v. supra p. 332-337).

[18] Augustinus, *In Ioannem tract.* 32, 8: PL 35, 1646.

[19] Cf. Pius XII, Adhort. apost. *Menti Nostrae*: AAS 42 (1950), pp. 662 s., 685, 690; Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Sacerdotii Nostri Primordia*: AAS 51 (1959), pp. 551-553; 556 s.; Paulus VI, Litt. encycl. *Ecclesiam suam*, 6 aug. 1964: AAS 56 (1964), p. 634 s.; conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, imprimis n. 8: AAS 57 (1965), p. 12 (v. supra p. 296-299).

en íntima unió de vida.[14] Que visquin el misteri pasqual de manera que sàpiguen fer-lo viure al poble que els serà confiat. Que se'ls ensenyi a cercar Crist en la fidel meditació de la paraula de Déu; en l'activa participació en els sagrats misteris de l'Església, sobretot en l'Eucaristia i en l'ofici diví;[15] a cercar-lo en el bisbe que els envia i en els homes als quals són enviats, especialment en els pobres, en els petits, en els malalts, en els pecadors i en els incrèduls. Que estimin i venerin amb confiança filial la benaurada Verge Maria, que fou donada al deixeble com a mare per Jesucrist en morir a la creu.

S'han de fomentar vivament els exercicis de pietat recomanats per la venerable tradició de l'Església; però convé procurar que la formació espiritual no consisteixi únicament en aquests exercicis, ni es fomenti sols el sentiment religiós. Els alumnes aprendran més aviat a viure segons l'ideal de l'Evangeli, a arrelar-se en la fe, l'esperança i la caritat, per tal que, a través de l'exercici d'aquestes virtuts adquireixin l'esperit de pregària,[16] enforteixin i protegeixin la vocació, obtinguin la solidesa de les altres virtuts i creixin en el zel de guanyar els homes per a Crist.

9. (*Educació al sentit d'Església*). Que els alumnes s'impregnin del misteri de l'Església, explicat per aquest sant Concili, de manera que, units amb caritat humil i filial al vicari de Crist, un cop sacerdots estiguin adherits com a fidels cooperadors al propi bisbe i col·laborin amb els germans; així donen testimoniatge d'aquella unitat que atreu els homes a Crist.[17] Amb cor ben ample han d'aprendre a participar de la vida de tota l'Església, segons allò de sant Agustí: «Cadascú posseeix l'Esperit Sant en la mesura que estima l'Església de Crist».[18] Els alumnes han de comprendre bé que no estan destinats a dominar o a ser honorats, sinó que s'han de posat totalment al servei de Déu, i al ministeri pastoral. Amb particular sol·licitud han de ser educats en l'obediència sacerdotal, en un estil de vida pobra, en l'esperit d'abnegació de si mateixos,[19] de manera que s'acostumin a renunciar amb promptitud a allò que, tot i ser lícit, no és convenient, i també a configurar-se amb Crist crucificat.

Els alumnes han de prendre consciència de les càrregues que han d'acceptar, i que no se'ls amagui cap de les dificultats que comporta la vida sacerdotal; però que no es fixin únicament en l'aspecte perillós del seu futur apostolat, sinó que més aviat siguin formats per a una vida espiritual que sàpiga treure la seva força principal de l'acció pastoral.

10. Alumni qui secundum proprii ritus sanctas firmasque leges venerandam coelibatus sacerdotalis traditionem sequuntur, diligenti cura educentur ad hunc statum, in quo societate coniugali propter regnum coelorum renuntiantes (cf. Mt 19, 12), Domino adhaerent amore indiviso[20] novo foederi intime congruente, futuri saeculi resurrectionis testimonium exhibent (cf. Lc 20, 36)[21] et aptissimum consequuntur auxilium ad eam perfectam caritatem continuo exercendam, qua in ministerio sacerdotali omnia omnibus fieri valeant.[22] Alte persentiant quam grato animo ille status suscipi debeat non quidem solum ut lege ecclesiastica praeceptus, sed ut pretiosum donum Dei humiliter impetrandum, cui gratia Spiritus sancti excitante et adiuvante, libere et generose respondere properent. Officia et dignitatem christiani matrimonii, quod amorem inter Christum et ecclesiam repraesentat (cf. Eph 5, 22-33), alumni debite cognoscant; perspiciant autem virginitatis Christo consecratae praecellentiam,[23] ita ut optione mature deliberata ac magnanimi, integra corporis et animi deditione Domino se devoveant.

De periculis quae eorum castitati maxime in praesentis temporis societate occurrunt, moneantur;[24] aptis praesidiis divinis humanisque adiuti, matrimonii renuntiationem ita integrare addiscant ut ipsorum vita et operositas ex coelibatu non modo ullum patiatur detrimentum, sed potius ipsi altius animi corporisque dominium pleniorisque maturitatis profectum acquirant atque evangelii beatitudinem perfectius percipiant.

11. Christianae educationis normae sancte serventur, et recentioribus sanae psychologiae et paedagogiae inventis rite compleantur. Institutione igitur sapienter ordinata in alumnis excolenda est etiam debita maturitas humana, praecipue comprobata in quadam animi stabilitate, in facultate ferendi ponderatas decisiones atque in recta de eventibus et hominibus iudicandi ratione. Alumni propriam indolem recte componere assuescant; ad animi fortitudinem formentur et in universum illas virtutes aestimare discant quae inter homines pluris fiunt et Christi ministrum commendant,[25] cuiusmodi sunt animi sinceritas, assidua iustitiae cura, promissis servata fides, in agendo urbanitas, in colloquendo modestia cum caritate coniuncta.

Vitae seminarii disciplina aestimanda est non solum validum vitae communis caritatisque praesidium, sed totius institutionis necessaria pars ad sui dominium acquirendum, ad solidam personae maturitatem promovendam ceterasque animi dispostitiones efformandas quae ordinatam et fructuosam ecclesiae operositatem maxime iuvant. Ita tamen exerceatur ut fiat alumnorum interna aptitudo qua auctoritas superiorum ex intima persuasione seu propter conscientiam (cf. Rm 13, 5) et propter supernaturales rationes suscipiatur. Disciplinae vero normae iuxta alumnorum

---

[20] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Sacra Virginitas*, 25 mart. 1954: AAS 46 (1954), pp. 165 ss.

[21] Cf. Cyprianus, *De habitu virginum*, 22: PL 4, 475; Ambrosius, *De virginibus* I, 8, 52: PL 16, 202 s.

[22] Cf. Pius XII, Adhort. apost. *Menti Nostrae:* AAS 42 (1950), p. 663.

[23] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Sacra Virginitas*, l. c., pp. 170-174.

[24] Cf. Pius XII, Adhort. apost. *Menti Nostrae*, l. c., pp. 664 et 690 s.

[25] Cf. Paulus VI, Ep. apost. *Summi Dei Verbum*, 4 nov. 1963: AAS 55 (1963), p. 991.

10. (*Educació a la castedat*). Els alumnes que, d'acord amb les lleis santes i fermes del propi ritu, segueixen la venerable tradició del celibat sacerdotal, han de ser diligentment educats amb vista a aquest estat, en el qual, renunciant a la vida conjugal pel regne del cel (cf. Mt 19,12), s'uneixen al Senyor amb un amor indivís[20] i, d'acord íntimament amb el Nou Testament, donen testimoniatge de la resurrecció en el món futur (cf. Lc 20,36)[21] i aconsegueixen una ajuda molt eficaç per a exercir contínuament aquella caritat perfecta que els permetrà de fer-se tot per a tots en el ministeri sacerdotal.[22] Que sentin profundament amb quina gratitud han d'acceptar aquest estat no tan sols en tant que precepte de la llei eclesiàstica, sinó en tant que do preuat de Déu que cal demanar amb tota humilitat i al qual, estimulats i ajudats per la gràcia de l'Esperit Sant, han de correspondre lliurement i generosament.

Els alumnes han de conèixer degudament els deures i la dignitat del matrimoni cristià, que representa l'amor de Crist i de l'Església (cf. Ef 5,32 s.); però també han de comprendre l'excel·lència de la virginitat consagrada a Crist,[23] de manera que es lliurin generosament al Senyor, després d'una opció seriosament pensada i amb donació total de cor i ànima.

Han de ser advertits dels perills que surten al pas de la seva castedat, sobretot en la societat d'avui;[24] ajudats amb auxilis divins i humans oportunament, que aprenguin a integrar la renúncia al matrimoni de tal manera que la vida i l'activitat no solament no resultin perjudicials a causa del celibat, sinó que aconseguixin un domini més perfecte de l'ànima i del cos i una maduresa més completa i percebin millor la felicitat de l'Evangeli.

11. (*Objectius pedagògics*). Les normes d'educació cristiana han de ser observades escrupolosament, i convenientment completades amb les darreres adquisicions de la sana psicologia i de la pedagogia. Per tant, per mitjà d'una formació assenyadament organitzada, que es cultivi en els alumnes també la maduresa humana, particularment comprovada en una certa estabilitat d'esperit, en la facultat de prendre resolucions ponderades i en un recte judici sobre els esdeveniments i els homes. Que els alumnes s'acostumin a perfeccionar com cal el propi caràcter, siguin formats en una fortalesa d'esperit i aprenguin a apreciar en general les virtuts més valorades entre els homes i que recomanen per elles mateixes el ministre de Crist,[25] com ara la sinceritat, el respecte constant de la justícia, la fidelitat a la paraula donada, la gentilesa en l'actuació i la discreció i la caritat en el parlar.

Convé valorar la disciplina del seminari no tan sols com un suport eficaç de la vida comuna i de la caritat, sinó com un element necessari de tota la formació per a adquirir el domini de si mateix, per a procurar una maduresa sòlida de la personalitat i per a formar aquelles disposicions de l'ànim que ajuden molt a una activitat fructuosa i ordenada de l'Església. Amb tot, aquesta disciplina ha de servir per formar en els alumnes una actitud interna que els farà acceptar l'autoritat dels superiors per una convicció íntima o per deure de consciència (cf. Rm 13,5) i per motius sobrenaturals. Les normes de disciplina han d'aplicar-se ∇

aetatem ita applicentur ut ipsi, dum gradatim sibimetipsis moderari addiscant, libertate sapienter uti, sponte naviterque agere[26] et cum confratribus et laicis sociam praestare operam assuescant.

Tota seminarii ratio, pietatis et silentii studio atque mutui adiutorii sollicitudine perfusa, ita ordinetur oportet ut iam quaedam initiatio sit futurae vitae a sacerdote ducendae.

12. Ut spiritualis institutio solidiore ratione innitatur et alumni vocationem optione mature deliberata amplectantur, episcoporum erit congruum instaurare temporis intervallum pro impensiore tirocinio spirituali. Eorundem quoque erit opportunitatem perpendere quandam studiorum interruptionem statuendi vel aptum tirocinium pastorale disponendi ut sacerdotii candidatorum probationi satius consulatur. Pro singularum regionum condicionibus episcoporum pariter erit decernere de protrahenda aetate a iure communi in praesenti pro sacris ordinibus expostulata necnon deliberare de opportunitate statuendi ut alumni, expleto cursu theologico, per congruum tempus diaconalem exerceant ordinem, antequam ad sacerdotium promoveantur.

V. De studiis ecclesiasticis recognoscendis

13. Antequam sacrorum alumni studia proprie ecclesiâstica aggrediantur, ea humanistica et scientifica institutione ornentur, qua iuvenes in sua cuiusque natione superiora studia inire valeant; ac praeterea eam linguae latinae cognitionem acquirant, qua tot scientiarum fontes et ecclesiae documenta intelligere atque adhibere possint.[27] Studium linguae liturgicae unicuique ritui propriae necessarium habeatur, cognitio vero congrua linguarum sacrae scripturae et traditionis valde foveatur.

14. In ecclesiasticis studiis recognoscendis eo imprimis spectandum est ut disciplinae philosophicae et theologicae aptius componantur et concordi ratione conspirent ad alumnorum mentibus magis magisque aperiendum mysterium Christi quod totam generis humani historiam afficit, in ecclesiam iugiter influit et ministerio sacerdotali praecipue operatur.[28]

Ut haec visio ab institutionis limine cum alumnis communicetur, studia ecclesiastica inchoentur cursu introductorio per congruum tempus protrahendo. In hac studiorum initiatione mysterium salutis ita proponatur ut alumni studiorum ecclesiasticorum sensum, ordinem eorumque finem pastoralem conspiciant simulque ad propriam vitam universam fide fundandam et penetrandam iuventur atque in vocatione deditione personali et laeto animo amplectenda firmentur.

15. Philosophicae disciplinae ita tradantur ut alumni imprimis ad solidam et cohaerentem hominis, mundi et Dei cognitionem acquirendam

---

[26] Cf. Pius XII, Adhort. apost. *Menti Nostrae*, l. c., p. 686.

[27] Cf. Paulus VI, Ep. apost. *Summi Dei Verbum*, l. c., p. 993.

[28] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium* nn. 7 et 28: AAS 57 (1965), pp. 9-11; 33 (v. supra p. 293-296; 332-337).

segons l'edat dels alumnes, de manera que, mentre s'habituen gradualment al domini de si mateixos, s'acostumin alhora a usar assenyadament la llibertat, a obrar amb iniciativa i constància[26] i a col·laborar amb els germans i amb els laics.

Tot el funcionament del seminari, impregnat d'amor a la pietat i al silenci i d'interès a ajudar-se els uns als altres, ha d'ordenar-se de tal manera que sigui una iniciació a la vida que després haurà de portar el sacerdot.

12. (*Aprenentatge pastoral*). Per tal que la formació espiritual es fonamenti en raons ben sòlides i els alumnes abracin la vocació després d'haver-s'hi pensat i d'haver-ho madurat, els bisbes poden establir un termini convenient per a una formació espiritual més intensa. Igualment els pertoca veure l'oportunitat de determinar una interrupció dels estudis o d'instituir un cert aprenentatge pastoral per provar millor els candidats al sacerdoci. També són els bisbes els qui, d'acord amb les condicions de cada regió, han de decidir si cal retardar l'edat exigida actualment pel dret comú per als ordes sagrats i han de resoldre també l'oportunitat d'establir que els alumnes, un cop acabat l'estudi de la teologia, exerceixin durant un cert temps el diaconat abans de ser promoguts al sacerdoci.

V. Revisió dels estudis eclesiàstics

13. (*Els estudis humanístics*). Abans que els alumnes comencin els estudis eclesiàstics pròpiament dits rebran una formació humanística i científica semblant a la que tenen els joves de cada país per poder començar els estudis superiors; a més, han d'adquirir el coneixement de la llengua llatina necessari per a comprendre les fonts de tantes ciències i els documents de l'Església i per a poder-se'n servir.[27] Cal considerar obligatori en cada ritu l'estudi de la llengua litúrgica pròpia, i convé fomentar molt el coneixement de les llengües de la Sagrada Escriptura i de la Tradició.

14. (*Objectius dels estudis*). En la revisió dels estudis eclesiàstics cal mirar abans que tot de coordinar millor els estudis de filosofia i de teologia, i de fer-los convergir concordement a la progressiva intel·ligència dels alumnes vers el misteri de Crist, que abasta tota la història del gènere humà, influeix contínuament en l'Església i actua principalment mitjançant el misteri sacerdotal.[28]

Aquesta visió ha de ser comunicada als alumnes des de l'inici de la formació. Per això els estudis eclesiàstics han de començar amb un curs d'introducció que podrà ser convenientment allargat. Que en aquesta iniciació als estudis el misteri de la salvació sigui proposat de tal manera que els alumnes en vegin el sentit, l'estructura i el fi pastoral, se sentin alhora ajudats a fonamentar i aprofundir amb la fe tota la pròpia vida i quedin convençuts d'abraçar la vocació amb donació pastoral i amb esperit alegre.

15. (*Els estudis filosòfics*). Cal ensenyar la filosofia de manera que els alumnes se sentin portats abans que tot a un coneixement sòlid i coherent de l'home, del món i de Déu, ∇

manuducantur, innixi patrimonio philosophico perenniter valido,[29] ratione quoque habita philosophicarum investigationum progredientis aetatis, praesertim earum quae in propria natione maiorem influxum exercent, necnon recentioris scientiarum progressus, ita ut alumni hodiernae aetatis indole recte percepta ad colloquium cum hominibus sui temporis opportune praeparentur.[30] Historia philosophiae ita tradatur ut alumni, dum variorum systematum principia ultima attingunt, ea quae ibi vera probantur teneant, errorum radices detegere eosque refellere valeant.

In ipsa docendi ratione excitetur in alumnis amor veritatis rigorose quaerendae, observandae, demonstrandae simul cum honesta agnitione limitum cognitionis humanae. Sedulo attendatur ad necessitudinem inter philosophiam et vera problemata vitae necnon quaestiones quae alumnorum mentes movent; ipsi quoque adiuventur ad perspiciendos nexus qui intercedunt inter argumenta philosophica et mysteria salutis quae in theologia superiore lumine fidei considerantur.

16. Disciplinae theologicae, in lumine fidei, sub ecclesiae magisterii ductu[31] ita tradantur ut alumni doctrinam catholicam ex divina revelatione accurate hauriant, profunde penetrent, propriae vitae spiritualis reddant alimentum[32] eamque in ministerio sacerdotali annuntiare, exponere atque tueri valeant.

Sacrae scripturae studio, quae universae theologiae veluti anima esse debet,[33] peculiari diligentia alumni instituantur; congrua introductione praemissa, in exegeseos methodum accurate initientur, maxima divinae revelationis themata perspiciant et in sacris libris quotidie legendis et meditandis incitamentum et nutrimentum recipiant.[34]

Theologia dogmatica ita disponatur ut ipsa themata biblica primum proponantur; quid patres ecclesiae orientis et occidentis ad singulas revelationis veritates fideliter transmittendas et enucleandas contulerint necnon ulterior dogmatis historia — considerata quoque ipsius relatione ad generalem ecclesiae historiam — alumnis aperiatur;[35] deinde ad mysteria

---

[29] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Humani Generis*, 12 aug. 1950: AAS 42 (1950), pp. 571-575.

[30] Cf. Paulus VI, Litt. encycl. *Ecclesiam suam*, 6 aug. 1964: AAS 56 (1964), pp. 637 ss.

[31] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Humani Generis*, 12 aug. 1950: AAS 42 (1950), pp. 567-569; allocutio *Si diligis*, 31 maii 1954: AAS 46 (1954), p. 314 s.; Paulus VI, Allocutio in Gregoriana pontificia studiorum universitate habita, 12 mart. 1964: AAS 56 (1964), p. 364 s.; conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium* n. 25: AAS 57 (1965), pp. 29-31 (v. supra p. 326-329).

[32] Cf. Bonaventura, *Itinerarium mentis in Deum*, prol., n. 4: „(Nemo) credat quod sibi sufficiat lectio sine unctione, speculatio sine devotione, investigatio sine admiratione, circumspectio sine exsultatione, industria sine pietate, scientia sine charitate, intelligentia sine humilitate, studium absque divina gratia, speculum absque sapientia divinitus inspirata" (Bonaventura, *Opera Omnia*, V, Quaracchi 1891, p. 296).

[33] Cf. Leo XIII, Litt. encycl. *Providentissimus Deus*, 18 nov. 1893: ASS 26 (1893-94), p. 283.

[34] Cf. pontificia commissio de re biblica, *Instructio de Sacra Scriptura recte docenda*, 13 maii 1950: AAS 42 (1950), p. 502.

[35] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Humani Generis*, 12 aug. 1950: AAS 42 (1950), p. 568 s.: „... sacrorum fontium studio sacrae disciplinae semper iuvenescunt; dum contra speculatio quae ulteriorem sacri depositi inquisitionem neglegit, ut experiundo novimus, sterilis evadit".

fonamentats en el patrimoni filosòfic sempre vàlid,[29] tenint en compte igualment els corrents filosòfics moderns, especialment els que influeixen més en el propi país, i també els progressos més recents de les ciències, i així els alumnes, si coneixen bé la mentalitat moderna, es podran preparar millor per al diàleg amb els homes del propi temps.[30]

Cal ensenyar la història de la filosofia de manera que els alumnes, mentre aprenen els principis fonamentals dels diversos sistemes, retinguin allò que hi ha de veritable i puguin descobrir les arrels dels errors i refutar-los.

En la manera d'ensenyar, cal desvetllar en els alumnes l'amor de cercar la veritat amb tot rigor, d'observar-la i de demostrar-la, tot acceptant honradament els límits del coneixement humà. Convé tenir en compte les relacions entre la filosofia i els veritables problemes de la vida i les inquietuds que preocupen als alumnes; se'ls ajudarà també a descobrir els lligams que hi ha entre els temes filosòfics i els misteris de la salvació que en teologia s'estudien sota la llum superior de la fe.

16. (*Els estudis teològics*). Que la teologia sigui ensenyada, a la llum de la fe i sota el guiatge del Magisteri de l'Església,[31] de tal manera que els alumnes pouin acuradament de la Revelació divina la doctrina catòlica, la penetrin amb profunditat, en facin aliment de la pròpia vida espiritual[32] i estiguin preparats per a anunciar-la, exposar-la i defensar-la en el ministeri sacerdotal.

Els alumnes han de ser formats diligentment en l'estudi de la Sagrada Escriptura, que ha de ser com l'ànima de tota la teologia;[33] després d'una introducció convenient, que siguin iniciats acuradament als mètodes de l'exegesi, estudiïn els temes més importants de la Revelació divina i trobin estímul i aliment en la lectura diària i la meditació de la Sagrada Escriptura.[34]

En la sistematització de la teologia dogmàtica s'han d'exposar en primer lloc els temes bíblics; després, la contribució que els pares de l'Església d'orient i d'occident han aportat a la fidel transmissió i explicació de cada veritat revelada, i també la ulterior història del dogma —considerada fins i tot en relació amb la història general de l'Església—.[35] A més, ∇

salutis integre quantum fieri potest illustranda, ea ope speculationis, s. Thoma magistro, intimius penetrare eorumque nexum perspicere alumni addiscant,[36] eademque semper in actionibus liturgicis[37] et universa ecclesiae vita praesentia et operantia agnoscere doceantur; atque humanorum problematum solutiones sub revelationis luce quaerere, eius aeternas veritates mutabili rerum humanarum condicioni applicare easque modo coaevis hominibus accommodato communicare discant.[38]

Item ceterae theologicae disciplinae ex vividiore cum mysterio Christi et historia salutis contactu instaurentur. Specialis cura impendatur theologiae morali perficiendae, cuius scientifica expositio, doctrina s. scripturae magis nutrita, celsitudinem vocationis fidelium in Christo illustret eorumque obligationem in caritate pro mundi vita fructum ferendi. Similiter in iure canonico exponendo et in historia ecclesiastica tradenda respiciatur ad mysterium ecclesiae, secundum Constitutionem dogmaticam „De ecclesia" ab hac s. synodo promulgatam. Sacra liturgia quae primus, iusque necessarius fons spiritus vere christiani habenda est, doceatur ad mentem articulorum 15 et 16 constitutionis de sacra liturgia.[39]

Variarum regionum condicionibus opportune consideratis, manuducantur alumni ad plenius cognoscendas ecclesias et communitates ecclesiales a sede apostolica Romana seiunctas, ut unitatis redintegrationi inter universos christianos secundum huius s. synodi praescripta promovendae conferre valeant.[40]

Introducantur etiam ad alias religiones cognoscendas in singulis regionibus magis vulgatas, quo melius id quod boni et veri, Deo disponente, habent, agnoscant, errores refellere discant et plenum veritatis lumen non habentibus communicare valeant.

17. Cum vero doctrinalis institutio non ad meram notionum communicationem, sed ad veram intimamque alumnorum formationem tendere debeat, methodi didacticae recognoscantur tum ad praelectiones, colloquia

---

[36] Cf. Pius XII, Sermo ad alumnos seminariorum, 24 iunii 1939: AAS 31 (1939), p. 247: „Aemulatio ... in veritate quaerenda et propaganda per commendationem doctrinae S. Thomae non supprimitur, sed excitatur potius ac tuto dirigitur". Paulus VI, Allocutio in Gregoriana pont. studiorum univ. habita, 12 mart. 1964: AAS 56 (1964), p. 365: „(Magistri) ... vocem ecclesiae doctorum reverenter auscultent, inter quos divus Aquinas praecipuum obtinet locum; angelici enim doctoris tanta est ingenii vis, tam sincerus veritatis amor, ac tanta sapientia in altissimis veritatibus pervestigandis, illustrandis aptissimoque unitatis nexu colligendis, ut ipsius doctrina efficacissimum sit instrumentum non solum ad fidei fundamenta in tuto collocanda, sed etiam ad sanae progressionis fructus utiliter et secure percipiendos". Cf. etiam allocutio coram VI congressu internationali thomistico, 10 sept. 1965: AAS 57 (1965), pp. 788-792.

[37] Cf. conc. Vat. II, Const. de sacra liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, nn. 7 et 16: AAS 56 (1964), pp. 100 s. et 104 s. (v. supra p. 232-233; 236-239).

[38] Cf. Paulus VI, Litt. encycl. *Ecclesiam Suam*, 6 aug. 1964: AAS 56 (1964), p. 640 s.

[39] Cf. conc. Vat. II, Const. de sacra liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, nn. 10, 14, 15, 16 (v. supra p. 234-235; 236-239); s. Congr. Rituum, *Instructio ad exsecutionem Constitutionis de Sacra Liturgia recte ordinandam*, 26 sept. 1964, nn. 11 et 12: AAS 56 (1964), p. 879 s.

[40] Cf. conc. Vat. II, Decr. de oecumenismo, *Unitatis Redintegratio* nn. 1, 9, 10: AAS 57 (1965), pp. 90 et 98 s. (v. supra p. 404-405; 416-417).

per il·lustrar íntegrament i al màxim els misteris de la salvació, que els alumnes aprenguin a aprofundir-los i a veure'n el lligam recíproc per mitjà de l'especulació, seguint el mestratge de sant Tomàs.[36] Que se'ls ensenyi a veure'ls sempre presents i operants en les accions litúrgiques[37] i en tota la vida de l'Església, a buscar les solucions dels problemes humans a la llum de la Revelació, a aplicar les veritats eternes a la condició variable de les coses humanes i a comunicar-les d'una manera adequada als contemporanis.[38]

Totes les altres disciplines teològiques també seran renovades a base d'un contacte més viu amb el misteri de Crist i amb la història de la salvació. Sobretot cal perfeccionar la teologia moral, l'exposició científica de la qual, més fonamentada en la Sagrada Escriptura, ha d'explicar la grandesa de la vocació dels fidels en Crist i l'obligació que tenen de produir fruit en la caritat per a la vida del món. Semblantment, en l'exposició del dret canònic i en l'ensenyament de la història eclesiàstica cal tenir present el misteri de l'Església, tal com ha estat explicat en la Constitució dogmàtica «De Ecclesia», promulgada per aquest sant Concili. La sagrada litúrgia, que ha de ser considerada com la font primera i necessària de l'esperit veritablement cristià, s'ensenyarà segons l'esperit dels articles 15 i 16 de la Constitució sobre la sagrada litúrgia.[39]

Tenint oportunament en compte les condicions de les diverses regions, els alumnes han de ser conduïts a conèixer bé les Esglésies i les comunitats eclesials separades de la Seu Apostòlica de Roma, per tal que puguin contribuir al restabliment de la unitat entre tots els cristians, seguint les prescripcions d'aquest sant Concili.[40]

Els alumnes seran, a més, introduïts al coneixement de les altres religions més difoses a cada regió, perquè coneguin millor allò que, per disposició de Déu, tenen de bo i de veritable i aprenguin a rebutjar els errors i estiguin preparats per a comunicar la plena llum de la veritat als qui no la tenen.

17. (*Revisió dels mètodes i necessitat de síntesi*). Ja que l'ensenyament doctrinal no ha de tendir solament a una simple comunicació de nocions sinó a una veritable formació interna dels alumnes, s'han de revisar els mètodes didàctics, tant pel que fa a lliçons, col·loquis ∇

et exercitationes quod attinet, tum quoad alumnorum studium sive privatum sive in parvis coetibus excitandum. Totius institutionis unitas ac soliditas sedulo curetur, vitata nimia disciplinarum et lectionum multiplicatione atque iis quaestionibus omissis, quae vix ullum momentum retinent vel quae ad altiora academica studia remittenda sunt.

18. Episcoporum erit curare ut iuvenes indole, virtute et ingenio apti ad peculiaria instituta, facultates vel universitates mittantur ut in scientiis sacris necnon in aliis quae opportunae videantur, sacerdotes praeparentur altiore ratione scientifica instructi, qui variis apostolatus necessitatibus satisfacere valeant; eorum vero institutio spiritualis et pastoralis, maxime si sacerdotio nondum sint aucti, nullo modo negligatur.

VI. De institutione stricte pastorali promovenda

19. Pastoralis illa sollicitudo quae integram prorsus alumnorum institutionem informare debet,[41] postulat etiam ut ipsi diligenter instruantur in iis quae peculiari ratione ad sacrum ministerium spectant, praesertim in catechesi et praedicatione, in cultu liturgico et sacramentorum administratione, in operibus caritatis, in officio occurrendi errantibus et incredulis, et in ceteris pastoralibus muneribus. Accurate instituantur in animarum moderandarum arte, qua universos ecclesiae filios imprimis ad vitam christianam plene consciam et apostolicam atque ad sui status officia implenda conformare valeant; pari sollicitudine adiuvare discant religiosos et religiosas ut in propriae vocationis gratia perseverent et secundum variorum institutorum spiritum proficiant.[42]

In universum in alumnis congruae aptitudines excolantur, quae maxime ad dialogum cum hominibus conferunt, uti sunt capacitas alios audiendi et ad varia necessitudinis humanae adiuncta animum aperiendi in spiritu caritatis.[43]

---

[41] Perfecta pastoris forma potest deduci ex recentiorum pontificum documentis quae de vita, de dotibus et de institutione Sacerdotum distincte agunt, imprimis:

S. Pius X, Exhort. ad clerum *Haerent animo*, S. Pii X Acta, IV, pp. 237 ss.;
Pius XI, Litt. encycl. *Ad Catholici Sacerdotii :* AAS 28 (1936), pp. 5 ss.;
Pius XII, Adhort. apost. *Menti Nostrae :* AAS 42 (1950), pp. 657 ss.;
Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Sacerdotii Nostri primordia :* AAS 51 (1959), pp. 545 ss.;
Paulus VI, Ep. apost. *Summi Dei Verbum :* AAS 55 (1963), pp. 979 ss.

Non pauca de formatione pastorali inveniuntur etiam in litt. encycl. *Mystici Corporis* (1943), *Mediator Dei* (1947), *Evangelii Praecones* (1951), *Sacra Virginitas* (1954), *Musicae Sacrae Disciplina* (1955), *Princeps Pastorum* (1959), necnon in const. apost. *Sedes Sapientiae* (1956) pro Religiosis.

Pius XII, Ioannes XXIII et Paulus VI etiam in suis allocutionibus ad seminaristas et sacerdotes forman boni pastoris compluries illustrarunt.

[42] De momento status qui professione consiliorum evangelicorum constituitur cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, cap. VI: AAS 57 (1965), pp. 49-53; decr. de accommodata renovatione vitae religiosae, *Perfectae Caritatis*. (v. supra p. 356-362; 466-483).

[43] Cf. Paulus VI, Litt. encycl. *Ecclesiam Suam*, 6 aug. 1964: AAS 56 (1964), passim, imprimis pp. 635 s. et 640 ss.

i exercicis com pel que toca la promoció de l'estudi dels alumnes, en privat o en petits grups. S'ha de procurar especialment la unitat i la solidesa de tota la formació, evitant l'excés d'assignatures i de classes i deixant de banda les qüestions que no tenen importància o que cal reservar per als estudis acadèmics superiors.

18. (*Els estudis superiors*). Els bisbes s'han de preocupar que els joves capacitats per caràcter, virtut i talent siguin enviats a Instituts especialitzats, a Facultats o a Universitats, a fi que en les ciències sagrades o en les que semblin convenients es preparin sacerdots proveïts d'una formació científica més profunda, capaços de satisfer les diverses necessitats de l'apostolat; sense, però, negligir-ne de cap manera la formació espiritual i pastoral, sobretot si encara no són sacerdots.

VI Foment de la formació estrictament pastoral

19. (*Dimensió pastoral*). La sol·licitud pastoral que ha d'informar totalment la formació dels alumnes,[41] exigeix també que siguin diligentment instruïts en aquelles coses que es refereixen d'una manera especial al ministeri sagrat, especialment en la catequesi i en la predicació, en el culte litúrgic i en l'administració dels sagraments, en les obres de caritat, en el deure d'ajudar els qui van errats o no tenen fe i en els altres ministeris pastorals. Sobretot que siguin formats en l'art de dirigir ànimes, a fi que puguin educar tots els fills de l'Església, sobretot per a una vida cristiana plenament conscient i apostòlica i per al compliment dels deures del propi estat; amb una semblant sol·licitud han d'aprendre a ajudar els religiosos i les religioses a perseverar en la pràctica de la pròpia vocació i a progressar segons l'esperit dels diversos instituts.[42]

En general s'han de cultivar en els alumnes les aptituds que contribueixen moltíssim al diàleg amb els homes, com ara la capacitat d'escoltar els altres i d'obrir-se amb esperit de caritat a les diverses circumstàncies de la convivència humana.[43]

20. Subsidiis quoque uti edoceantur quae disciplinae sive paedagogicae sive psychologicae, sive sociologicae[44] afferre valent, iuxta rectas methodos et auctoritatis ecclesiasticae normas. Item ad apostolicam laicorum actionem excitandam ac fovendam accurate instruantur,[45] necnon ad varias efficacioresque apostolatus formas promovendas; atque eo spiritu vere catholico imbuantur, quo propriae dioecesis, nationis vel ritus fines transcendere et totius ecclesiae necessitates iuvare assuescant, animo parati ad evangelium ubique praedicandum.[46]

21. Cum vero opus sit ut alumni apostolatus exercendi artem non tantum theoretice, sed etiam practice addiscant atque propria responsabilitate et consociata opera agere valeant, iidem iam per studiorum curriculum, feriarum quoque tempore, praxi pastorali initientur per opportunas exercitationes; quae vero pro alumnorum aetate ac locorum condicione, prudenti episcoporum iudicio, methodice et sub virorum in re pastorali peritorum ductu fieri debent, praepollente supernaturalium auxiliorum vi semper memorata.[47]

VII. De institutione post studiorum curriculum perficienda

22. Cum sacerdotalis institutio, ob recentioris potissimum societatis rerum adiuncta, etiam studiorum in seminariis curriculo absoluto prosequenda atque perficienda sit,[48] conferentiarum episcoporum erit in singulis nationibus aptiora media adhibere, cuiusmodi sunt pastoralia instituta cum paroeciis opportune selectis cooperantia, conventus statis temporibus cogendi et accommodatae exercitationes quarum ope iunior clerus sub aspectu spirituali, intellectuali et pastorali in sacerdotalem vitam atque apostolicam operositatem gradatim introducatur easque in dies magis renovare ac fovere valeat.

Conclusio

Huius sanctae synodi patres, opus a concilio Tridentino inchoatum prosequentes, dum Seminariorum moderatoribus et magistris fidenter con-

---

[44] Cf. imprimis Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra*, 15 maii 1961: AAS 53 (1961), pp. 401 ss.

[45] Cf. praecipue conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium* n. 33: AAS 57 (1965), p. 39 (v. supra p. 340-343).

[46] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 17: AAS 57 (1965), p. 20 s. (v. supra p. 312-313).

[47] Plurima documenta pontificia praemonent contra periculum in actione pastorali neglegendi finem supernaturalem et parvipendendi saltem practice subsidia supernaturalia; cf. imprimis documenta in nota 41 laudata.

[48] Recentiora s. sedis documenta particularem de neosacerdotibus curam habendam urgent; commemoranda sunt imprimis:

Pius XII, Motu proprio *Quandoquidem*, 2 aprilis 1949: AAS 41 (1949), pp. 165-167; adhort. apost. *Menti Nostrae*, 23 septembris 1950: AAS 42 (1950); const. apost. (pro Religiosis) *Sedes Sapientiae*, 31 maii 1956 et statuta generalia adnexa; allocutio ad sacerdotes „Convictus Barcinonensis", 14 iunii 1957: *Discorsi e Radiomessaggi*, XIX, pp. 271-273.

Paulus VI, Allocutio coram sacerdotibus instituti „Gian Matteo Giberti" dioecesis Veronensis, 11 martii 1964: *L'Osservatore Romano*, 13 marzo 1964.

20. (*Coneixement de les formes d'apostolat*). Que se'ls ensenyi també a usar dels mitjans que poden oferir les disciplines pedagògiques, psicològiques o sociològiques,[44] seguint els bons mètodes i les normes de l'autoritat eclesiàstica. Semblantment han de ser instruïts sobre la manera de suscitar i d'afavorir l'acció apostòlica dels laics,[45] i de promoure les diverses i més eficaces formes d'apostolat; i que posseeixin aquell esperit veritablement catòlic que els acostumarà a anar més enllà dels límits de la pròpia diòcesi, nació o ritu i a ajudar les necessitats de tota l'Església, sempre preparats per a predicar arreu l'Evangeli.[46]

21. (*Exercicis de pràctica pastoral*). Com que és necessari que els alumnes aprenguin a exercir l'art de l'apostolat no solament en la teoria, sinó també en la pràctica, i es facin aptes per a treballar amb responsabilitat pròpia i en col·laboració amb els altres, han d'iniciar-se a la pràctica pastoral durant l'època dels estudis i també durant les vacances a base d'exercicis oportuns. Aquests, però, proporcionalment a l'edat dels alumnes i a les condicions locals, s'han de realitzar metòdicament i sota la direcció d'homes experimentats en la pastoral comptant amb el judici prudent del bisbe; sempre tenint present la superior eficàcia dels mitjans sobrenaturals.[47]

VII. Perfeccionament de la formació després dels estudis

22. És un fet que cal continuar i completar la formació sacerdotal després d'haver acabat el cicle dels estudis en els seminaris,[48] a causa sobretot de les circumstàncies de la societat moderna. Per tant, les Conferències episcopals se serviran en cada nació dels mitjans més adequats, com són els instituts pastorals en col·laboració amb parròquies oportunament escollides, les reunions periòdiques, els exercicis apropiats, gràcies als quals els joves clergues siguin introduïts gradualment en la vida sacerdotal i en l'activitat apostòlica sota els aspectes espiritual, intel·lectual i pastoral, i es capacitin cada vegada més per a renovar i perfeccionar la vida i l'activitat esmentades.

Conclusió

Els pares d'aquest sant Concili, continuant l'obra començada pel Concili de Trento, mentre confien als superiors i als professors dels seminaris ∇

credunt munus futuros Christi sacerdotes efformandi in spiritu renovationis ab hac sacrosancta synodo promotae, eos qui ad sacerdotale ministerium se praeparent, vehementer hortantur ut ipsi spem ecclesiae animarumque salutem sibi committi persentiant atque huius decreti normas libenti animo suscipientes, fructus qui semper maneant, uberrimos afferant.

Declaratio de educatione christiana

Gravissimum educationis momentum in vita hominis eiusque influxum semper maiorem in socialem huius aetatis progressum sancta oecumenica synodus attente perpendit.[1] Re quidem vera iuvenum educatio, immo adultorum quoque continua quaedam institutio, cum facilior tum urgentior redditur temporis nostri adiunctis. Homines enim propriae dignitatis et officii plenius conscii, vitam socialem ac praesertim oeconomicam et politicam actuosius in dies participare praeoptant;[2] mirabiles artis technicae et inquisitionis scientificae progressus, nova communicationis socialis subsidia opportunitatem praebent hominibus, maiore interdum temporis spatio ab occupationibus liberi fruentibus, facilius ad patrimonium mentis animique culturae accedendi atque arctiore tum coetuum tum ipsorum populorum necessitudine mutuo se complendi. Proinde ubique conatus fiunt ad opus educationis magis magisque promovendum; hominum, et peculiariter puerorum atque parentum, iura primaria educationem respicientia declarantur et publicis documentis consignantur;[3] alumnorum numero celeriter crescente, late multiplicantur et perficiuntur scholae atque alia educationis instituta conduntur; novis experimentis

---

[1] Inter plurima documenta momentum educationis illustrantia cf. imprimis:
Benedictus XV, Ep. apost. *Communes Litteras*, 10 apr. 1919: AAS 11 (1919), p. 172.
Pius XI, Litt. encycl. *Divini Illius Magistri*, 31 dec. 1929: AAS 22 (1930), pp. 49-86.
Pius XII, Allocutio ad iuvenes A. C. I., 20 apr. 1946: *Discorsi e Radiomessaggi* VIII, pp. 53-57.
— Allocutio ad patres familias Galliae, 18 sept. 1951: *Discorsi e Radiomessaggi* XIII, pp. 241-245.
Ioannes XXIII, Nuntius tricesimo exacto anno ex quo litt. encycl. *Divini Illius Magistri* editae sunt, 30 dec. 1959: AAS 52 (1960), pp. 57-59.
Paulus VI, Allocutio ad sodales F. I. D. A. E. (Federazione istituti dipendenti dall'autorità ecclesiastica), 30 dec. 1963: *Encicliche e Discorsi di S. S. Paolo VI*, I, Roma 1964, pp. 601-603.
Insuper conferantur *Acta et Documenta Concilio Oecumeniso Vaticano II apparando*, series I Antepraeparatoria, vol III, pp. 363-364, 370-371, 373-374.

[2] Cfr. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra*, 15 maii 1961: AAS 53 (1961) pp. 413, 415-417, 424.
— Litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 apr. 1963: AAS 55 (1963), p. 278 s.

[3] Cf. professio universalis iurium humanorum (Déclaration des droits de l'homme) die 10 dec. 1948 a Foederatarum nationum coetu generali rata habita; et cf. déclaration des droits de l'enfant, 20 nov. 1959; protocole additionnel à la convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales, Parisiis, 20 mart. 1952; circa illam professionem universalem iurium humanorum cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 apr. 1963: AAS 55 (1963), p. 295 s.

la missió de formar els futurs sacerdots de Crist segons l'esperit de renovació que ha estimulat aquest sant Concili, exhorten vivament els qui es preparen per al ministeri sacerdotal a adonar-se que els és confiada l'esperança de l'Església i la salvació de les ànimes. Que acceptin, doncs, de bon grat les normes d'aquest Decret i arribin a produir fruits fecunds que restin per sempre.

Declaració sobre l'educació cristiana

(*Introducció*). El sant Concili ecumènic considera atentament l'extrema importància de l'educació en la vida de l'home i a la seva influència cada cop més gran en el progrés social del nostre temps.[1] En efecte, en les circumstàncies dels nostres temps esdevé no sols més fàcil sinó més urgent l'educació dels joves, i també una certa formació contínua dels adults. Perquè els homes, més plenament conscients de la pròpia dignitat i de la pròpia obligació volen participar cada dia més activament en la vida social, i sobretot en l'econòmica i la política;[2] els progressos meravellosos de la tècnica i de la recerca científica, els nous mitjans de comunicació social els donen la possibilitat, perquè disposen de més lleure, de tenir un accés més fàcil al patrimoni intel·lectual i cultural i d'enriquir-se mútuament amb relacions més estretes a nivell associatiu i internacional.

Per això s'esforcen a tot arreu per promoure més i més l'activitat educativa; es declaren i es consignen en documents públics els drets fonamentals dels homes, i particularment dels infants i dels pares, referents a l'educació;[3] amb el creixement ràpid del nombre d'alumnes, es multipliquen i es perfeccionen arreu les escoles i es funden altres institucions d'educació; a través de noves experiències, ∇

excoluntur educationis et instructionis methodi; magni quidem ponderis peraguntur nisus ad eas omnibus hominibus procurandas, licet permulti pueri et iuvenes institutione etiam fundamentali adhuc priventur et tot alii apta educatione, in qua simul veritas et caritas excoluntur, careant. Cum vero sancta mater ecclesia ad mandatum implendum a divino suo conditore acceptum, mysterium nempe salutis omnibus hominibus nuntiandi et omnia instaurandi in Christo, integram hominis vitam etiam terrenam quatenus cum vocatione coelesti connexam curare debeat,[4] in educationis progressu atque amplificatione partes suas habet. Proinde s. synodus de educatione christiana praesertim in scholis fundamentalia quaedam principia declarat, qua a speciali post concilium commissione fusius evolvenda erunt atque ab episcoporum conferentiis ad diversas regionum condiciones applicanda.

1. Omnibus hominibus cuiusvis stirpis, condicionis et aetatis utpote dignitate personae pollentibus, ius est inalienabile ad educationem,[5] proprio fini respondentem,[6] propriae indoli, sexus differentiae, culturae patriisque traditionibus accommodatam et simul fraternae cum aliis populis consortioni apertam ad veram unitatem et pacem in terris fovendam. Vera autem educatio prosequitur formationem personae humanae in ordine ad finem eius ultimum et simul ad bonum societatum, quarum homo membrum exstat et in quarum officiis, adultus effectus, partem habebit.

Pueri igitur et adolescentes, ratione habita progressus scientiae psychologicae, paedagogicae et didacticae adiuventur oportet ad dotes physicas, morales et intellectuales harmonice evolvendas, ad gradatim acquirendum perfectiorem sensum responsabilitatis in propria vita continuo nisu recte excolenda et in vera libertate prosequenda, obstaculis magno et constanti animo superatis. Positiva et prudenti educatione sexuali progrediente aetate instituantur. Praeterea ad vitam socialem participandam ita conformentur ut, instrumentis necessariis et opportunis rite instructi, in varios humanae communitatis coetus actuose sese inserere valeant, colloquio cum aliis aperiantur communique bono provehendo operam libenter navent.

Similiter sancta synodus declarat pueris ac adolescentibus ius esse ut in valoribus moralibus recta conscientia aestimandis et adhaesione personali amplectendis necnon in Deo perfectius cognoscendo et diligendo instimulentur. Ideoque enixe rogat omnes qui vel populorum regimen tenent vel educationi praesunt, ut curent ne umquam iuventus hoc sacro iure privetur. Filios autem ecclesiae exhortatur ut generoso animo operam

---

[4] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra*, 15 maii 1961: AAS 53 (1961), p. 402. Conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 17: AAS 57 (1965), p. 21 (v. supra p. 312-313).

[5] Pius XII, Nuntius radiophonicus datus 24 dec. 1942: AAS 35 (1943), pp. 12, 19. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 apr. 1963: AAS 55 (1963), p. 259 s. Et cf. declarationes iurium hominis laudatas in nota 3.

[6] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Divini Illius Magistri*, 31 dec. 1929: AAS 22 (1930), p. 50 s.

es perfeccionen els mètodes educatius i didàctics; es fan esforços molt notables per a posar-les a l'abast de tothom, per bé que encara siguin innombrables els infants i els joves que es veuen privats de la instrucció fonamental i tants altres els qui no tenen una educació adient, en la qual es cultivin alhora la veritat i la caritat.

Però com que la santa Mare Església, per complir el manament rebut del seu diví Fundador d'anunciar el misteri de la salvació a tots els homes i d'instaurar-ho tot en Crist, ha de preocupar-se de la vida integral de l'home, incloent-hi la terrenal, en tant que lligada a la celestial,[4] té el seu paper específic en el progrés i en l'extensió de l'educació. Per això el sant Concili declara alguns principis fonamentals sobre l'educació cristiana principalment a les escoles, principis que una especial Comissió postconciliar haurà de desenvolupar amb més amplitud i que les Conferències episcopals hauran d'aplicar a les diverses situacions locals.

1. (*Dret universal a l'educació*). Tots els homes de qualsevol raça, condició i edat, pel fet de la dignitat de persones, tenen el dret inalienable a una educació[5] que respongui al propi fi,[6] adequada a la pròpia manera de ser, a la diferència de sexe, a la cultura i a les tradicions pàtries i al mateix temps oberta a un intercanvi fraternal amb els altres pobles a fi de garantir la veritable unitat i l'autèntica pau a la terra. Una educació com cal, però, apunta a la formació de la persona humana amb vista al seu fi últim i, alhora, al bé de les societats, de les quals l'home és membre i en les responsabilitats de les quals, un cop adult, tindrà part.

Així, doncs, tenint en compte el progrés de la psicologia, de la pedagogia i de la didàctica, els infants i els adolescents han de ser ajudats a desenrotllar harmoniosament les capacitats físiques, morals i intel·lectuals, a adquirir gradualment un sentit de responsabilitat més madur en el perfeccionament recte i contínuament esforçat de la pròpia vida i en la recerca de la veritable llibertat, tot superant els obstacles amb coratge i constància. Que, a mesura que es fan grans, siguin instruïts en una positiva i prudent educació sexual. A més, han de ser formats de tal manera per participar en la vida social, que, proveïts degudament dels recursos oportuns i necessaris, es puguin inserir activament en els diversos grups de la comunitat humana, s'obrin al diàleg amb els altres i contribueixin de bon grat a promoure el bé comú.

Semblantment, el sant Concili declara que els infants i els adolescents tenen dret a ser estimulats a formar-se una recta consciència dels valors morals i a acceptar-los amb una adhesió personal, i també a conèixer i a estimar Déu més perfectament. Per això, prega insistentment a tots els qui governen els pobles o bé dirigeixen l'educació que tinguin cura que la joventut no es vegi mai privada d'aquest dret sagrat. I exhorta els fills de l'Església a treballar generosament ▽

praestent in universo educationis campo, praesertim hunc in finem ut congrua educationis et instructionis beneficia ad omnes ubique terrarum citius extendi possint.[7]

2. Omnibus christianis, quippe qui, per regenerationem ex aqua et Spiritu sancto nova creatura effecti,[8] filii Dei nominentur et sint, ius est ad educationem christianam. Quae quidem non solum maturitatem humanae personae modo descriptam prosequitur, sed eo principaliter spectat ut baptizati dum in cognitionem mysterii salutis gradatim introducuntur, accepti fidei doni in dies magis conscii fiant; Deum Patrem in spiritu et veritate adorare (cf. Io 4, 23) praeprimis in actione liturgica addiscant, ad propriam vitam secundum novum hominem in iustitia et sanctitate veritatis (Eph 4, 22-24) gerendam conformentur; ita quidem occurrant in virum perfectum, in aetatem plenitudinis Christi (cf. Eph 4, 13) et augmento corporis mystici operam praestent. Iidem insuper suae vocationis conscii tum spei quae in eis est (cf. 1 Pt 3, 15), testimonium exhibere tum christianam mundi conformationem adiuvare consuescant, qua naturales valores in completa hominis a Christo redempti consideratione assumpti, ad totius societatis bonum conferant.[9] Quare haec s. synodus animarum pastoribus gravissimum recolit officium omnia disponendi ut hac educatione christiana omnes fideles fruantur, praeprimis iuvenes qui spes sunt ecclesiae.[10]

3. Parentes, cum vitam filiis contulerint, prolem educandi gravissima obligatione tenentur et ideo primi et praecipui eorum educatores agnoscendi sunt.[11] Quod munus educationis tanti ponderis est ut, ubi desit, aegre suppleri possit. Parentum enim est talem familiae ambitum amore, pietate erga Deum et homines animatum creare qui integrae filiorum educationi personali et sociali faveat. Familia proinde est prima schola virtutum socialium quibus indigent omnes societates. Maxime vero in christiana familia, matrimonii sacramenti gratia et officio ditata, filii iam a prima aetate secundum fidem in baptismo receptam Deum percipere et colere atque proximum diligere doceantur oportet; ibidem primam inveniunt experientiam et sanae societatis humanae et ecclesiae; per familiam denique in civilem hominum consortionem et in populum Dei sensim introducuntur. Persentiant igitur parentes quanti momenti sit familia vere christiana pro vita et progressu ipsius populi Dei.[12]

---

[7] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra*, 15 maii 1961: AAS 53 (1961), p. 441 s.

[8] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Divini Illius Magistri*, l. c., p. 83.

[9] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 36: AAS 57 (1965), p. 41 s. (v. supra p. 344-347).

[10] Cf. conc. Vat. II, Decr. de pastorali episcoporum munere in ecclesia, *Christus Dominus*, nn. 12-14 (v. supra p. 436-441).

[11] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Divini Illius Magistri*, l. c., p. 59 s.; litt. encycl. *Mit brennender Sorge*, 14 martii 1937: AAS 29 (1937), p. 164 s.

Pius XII, Allocutio ad primum congressum nationalem consociationis italicae magistrorum catholicorum (A. I. M. C.), 8 sept. 1946: *Discorsi e Radiomessaggi* VIII, p. 218.

[12] Cf. conc. Vat. II, Constitutio dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, nn. 11 et 35: AAS 57 (1965), pp. 16 et 40 s. (v. supra p. 302-305; 342-345).

en el camp de l'educació, amb el fi, sobretot, que els grans beneficis de l'educació i de la instrucció puguin estendre's més ràpidament a tothom arreu de la terra.[7]

2. (*L'educació cristiana*). Tots els cristians tenen dret a una educació cristiana, com a regenerats de l'aigua i de l'Esperit Sant, que han esdevingut una nova criatura[8] i són de nom i de fets fills de Déu. Aquesta educació no sols busca la maduresa de la persona humana tal com l'hem descrita, sinó que vol aconseguir sobretot que els batejats, iniciats gradualment en el coneixement del misteri de la salvació, prenguin cada cop més consciència del do de la fe que han rebut; que aprenguin a adorar Déu Pare en esperit i en veritat (cf. Jn 4,23) especialment en l'acció litúrgica, i que es formin de cara a portar una vida conforme a l'home nou en la justícia i la santedat de la veritat (cf. Ef 4,22-24); que arribin, d'aquesta manera, a formar l'home perfecte, a la talla pròpia de la plenitud del Crist (cf. Ef 4,13), i contribueixin a augmentar el Cos místic. A més, conscients de llur vocació, que s'habituïn no sols a donar testimoniatge de l'esperança que hi ha en ells (cf. 1Pe 3,15), sinó també a ajudar a la configuració cristiana del món, per la qual els valors naturals, assumits en la consideració completa de l'home redimit pel Crist, concorrin al bé de tota la societat.[9] Per això, aquest sant Concili recorda als pastors d'ànimes el deure gravíssim de disposar cada cosa de manera que tots els fidels puguin fruir d'aquesta educació cristiana, en primer lloc els joves que són l'esperança de l'Església.[10]

3. (*Els responsables de l'educació*). Els pares, ja que han donat la vida als fills, tenen la gravíssima obligació d'educar-los, i, per tant, han de ser-ne reconeguts com els primers i principals educadors.[11] Aquesta funció d'educar és de tan important que, si manca, difícilment pot ser suplerta. Pertoca als pares, en efecte, crear un clima familiar, animat per l'amor i per la pietat envers Déu i els homes, que afavoreixi l'íntegra educació personal i social dels fills. La família, doncs, és la primera escola de les virtuts socials de què tenen necessitat totes les societats. Però, principalment en la família cristiana, enriquida amb la gràcia i els deures del sagrament del matrimoni, cal que els fidels siguin ensenyats ja des de la més tendra edat a descobrir i a adorar Déu i a estimar el proïsme d'acord amb la fe rebuda en el baptisme; en la família fan la primera experiència tant d'una sana societat humana com de l'Església; per la família, en fi, són introduïts de mica en mica en la convivència civil i en el poble de Déu. Que els pares, doncs, es facin ben bé càrrec de la gran importància que la família autènticament cristiana té per a la vida i el progrés del mateix poble de Déu.[12]

Educationis impertiendae munus primario familiae competens totius societatis auxiliis indiget. Praeter igitur iura parentum ceterorumque quibus ipsi partem in munere educationis concredunt, certa quidem officia et iura competunt societati civili, quatenus eius est ea ordinare quae ad bonum commune temporale requiruntur. Ad eius munera pertinet educationem iuventutis pluribus modis provehere: parentum scilicet aliorumque qui in educatione partes habent officia et iura tueri eisque adiumenta praebere; iuxta subsidiarii officii principium, deficientibus parentum aliarumque societatum incoeptis, educationis opus, attentis quidem parentum votis, perficere; insuper, quatenus bonum commune postulat, scholas et instituta propria condere.[13]

Singulari demum ratione officium educandi ad ecclesiam spectat, non solum quia humana quoque societas educationis tradendae capax agnoscenda est, sed maxime quia munus habet viam salutis omnibus hominibus annuntiandi, credentibus vitam Christi communicandi eosque continua sollicitudine adiuvandi ut ad huius vitae plenitudinem pervenire valeant.[14] His igitur filiis suis tanquam mater eam praestare ecclesia tenetur educationem, qua tota eorum vita spiritu Christi imbuatur, simul autem omnibus populis suam operam praebet ad promovendam integram personae humanae perfectionem, ad bonum quoque societatis terrestris atque ad aedificationem mundi humanius configurandi.[15]

4. In munere suo educationis explendo ecclesia de omnibus aptis subsidiis sollicita, praecipue de eis curat quae ipsi sunt propria, quorum primum est institutio catechetica[16] quae fidem illuminat et roborat, vitam secundum spiritum Christi nutrit, ad mysterii liturgici consciam et actuosam participationem conducit[17] atque ad actionem apostolicam excitat. Ecclesia magni facit et suo spiritu penetrare et elevare quaerit cetera quoque auxilia, quae ad commune hominum patrimonium pertinent quaeque ad animos excolendos hominesque formandos magnopere

---

[13] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Divini Illius Magistri*, l. c., p. 63 s.
Pius XII, Nuntius radiophonicus datus 1 iunii 1941: AAS 33 (1941) p. 200; allocutio ad primum catholicorum, 8 sept. 1946: *Discorsi e Radiomessaggi* VIII, p. 218.
Circa principium subsidiaritatis cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 apr. 1963: AAS 55 (1963), p. 294.

[14] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Divini Illius Magistri*, l. c., pp. 53 s., 56 s.
— Litt. encycl. *Non abbiamo bisogno*, 29 iunii 1931: AAS 23 (1931), p. 311 s.
Pius XII, Litt. secretariae status ad XXVIII hebdomadam soc. ital. 20 sept. 1955: *L'Osservatore Romano*, 29 sept. 1955.

[15] Ecclesia laudat illas auctoritates civiles, locales, nationales et internationales quae, urgentiorum huius aetatis necessitatum consciae, omnes vires impendunt, ut omnes populi plenioris educationis et cultus humani participes fieri valeant. Cf. Paulus VI, Allocutio in consilio nationum unitarum, 4 oct. 1965: AAS 57 (1965), pp. 877-885.

[16] Cf. Pius XI, Motu proprio *Orbem catholicum*, 29 iunii 1923: AAS 15 (1923), pp. 327-329. Decr. *Provido sane*, 12 ian. 1935: AAS 27 (1935), pp. 145-152. Conc. Vat. II, Decr. de pastorali episcoporum munere in ecclesia, *Christus Dominus*, nn. 13 et 14 (v. supra pp. 438-441).

[17] Cf. conc. Vat. II, Constit. de sacra liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, n. 14: AAS 56 (1964), p. 104 (v. supra p. 236-237).

La missió d'educar, que pertoca en primer lloc a la família, necessita de l'ajuda de tota la societat. Així, doncs, ultra els drets dels pares i d'aquells a qui han confiat una part d'aquesta responsabilitat educativa, alguns deures i drets pertoquen a la societat civil, perquè ha de disposar tot allò necessari per al bé comú temporal. És de la seva competència afavorir l'educació del jovent de moltes maneres: defensant els drets i els deures dels pares i dels altres que tenen part en l'educació i donant-los suport; d'acord amb el principi de subsidiarietat, i a falta d'iniciatives dels pares i d'altres societats, completant l'obra educativa, amb consideració, però, als desigs dels pares; establint, a més, escoles i instituts propis, sempre que ho demani el bé comú.[13]

Finalment, el deure d'educar pertoca a l'Església d'una manera ben particular, no sols perquè ha de ser també reconeguda com una societat humana capaç d'impartir l'educació, sinó sobretot perquè té la missió d'anunciar a tots els homes el camí de la salvació, de comunicar els creients la vida de Crist i d'ajudar-los amb una constant sol·licitud a assolir la plenitud d'aquesta mateixa vida.[14] Així, doncs, l'Església està obligada com a mare a donar a aquests fills seus aquella educació mitjançant la qual tota la vida quedi impregnada de l'esperit de Crist, al mateix temps que presta el seu ajut a tots els pobles amb vista a promoure la perfecció integral de la persona humana, per al bé de la societat terrestre i per a la construcció d'un món més humà.[15]

4. (*Mitjans al servei de l'educació cristiana*). En l'exercici de la seva missió educadora, l'Església s'interessa per tots els mitjans adients i es preocupa sobretot dels que li són propis. El primer d'aquests és la instrucció catequètica,[16] que il·lumina i enforteix la fe, nodreix la vida segons l'esperit del Crist, porta a una participació conscient i activa en el misteri litúrgic[17] i estimula l'acció apostòlica. L'Església valora també, i per això vol elevar-los i penetrar-los del seu esperit, els altres mitjans que pertanyen al patrimoni comú de la humanitat i que contribueixen en gran manera a l'afinament de l'esperit i a la formació humana, ∇

conferunt, uti sunt communicationis socialis instrumenta,[18] multiplices animi corporisque exercitationum coetus, iuvenum consociationes atque praesertim scholae.

5. Inter omnia educationis instrumenta peculiare momentum habet schola,[19] quae vi suae missionis dum facultates intellectuales assidua cura excolit, recte iudicandi capacitatem evolvit, in patrimonium culturae a generationibus praeteritis acquisitum introducit, sensum valorum promovet, vitam professionalem praeparat, inter alumnos diversae indolis et condicionis amicalem consortionem pariens mutuam se comprehendendi dispositionem fovet; insuper velut quoddam centrum constituit cuius operositatem et profectum una participare debent familiae, magistri, varii generis consociationes vitam culturalem, civicam, religiosam promoventes, societas civilis, et tota communitas humana.

Pulchra igitur et gravis quidem ponderis est vocatio illorum omnium qui parentes in eorundem officio implendo iuvantes et communitatis humanae vices gerentes, munus educandi in scholis suscipiunt; quae vocatio peculiares mentis et cordis dotes, diligentissimam praeparationem, continuam renovationis et adaptationis promptitudinem expostulat.

6. Parentes quibus primum et inalienabile officium et ius est filios educandi, in scholis eligendis vera libertate gaudeant oportet. Potestas publica igitur cuius est civium libertates tueri et defendere, iustitiae distributivae consulens curare debet, ut subsidia publica ita erogentur ut parentes pro filiis suis scholas, secundum conscientiam suam, vere libere selegere valeant.[20]

Ceterum rei publicae est providere ut omnes cives ad congruam culturae participationem accedere valeant atque ad officia et iura civilia exercenda debite praeparentur. Ipsa igitur res rublica ius puerorum ad adaequatam educationem scholarem tutari, magistrorum capacitati studiorumque praestantiae vigilare, alumnorum sanitati consulere atque in genere integrum scholarum opus promovere debet, principio subsidiarii officii prae oculis habito et ideo quovis excluso scholarum monopolio, quod nativis humanae personae iuribus, ipsius quoque culturae profectui et divulgationi, pacificae civium consortioni necnon pluralismo in permultis societatibus hodie vigenti adversatur.[21]

---

[18] Cf. conc. Vat. II, Decr. de instrumentis communicationis socialis, *Inter mirifica*, nn. 13 et 14: AAS 56 (1964), p. 149 s. (v. supra p. 280-283).

[19] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Divini Illius Magistri*, l. c., p. 76; Pius XII, Allocutio ad associationem magistrorum catholicorum Bavariae, 31 dec. 1956: *Discorsi e Radiomessaggi* XVIII, p. 746.

[20] Cf. conc. prov. Cincinnatense III, a. 1861: Collectio Lacensis, III, col. 1240, c/d; Pius XI, Litt. encycl. *Divini Illius Magistri*, l. c., pp. 60, 63 s.

[21] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Divini Illius Magistri*, l. c., p. 63; litt. encycl. *Non abbiamo bisogno*, 29 iunii 1931: AAS 23 (1931), p. 305.

Pius XII, Litt. secretariae status ad XXVIII hebdomadam soc. Ital., 20 sept. 1955: *L'Osservatore Romano*, 29 sept. 1955.

Paulus VI, Allocutio ad associationem christianam operariorum Italiae (A. C. L. I.), 6 oct. 1963: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI*, I, Roma 1964, p. 230.

com ara els mitjans de comunicació social,[18] les múltiples associacions de caràcter cultural i esportiu, les associacions de joventut i sobretot les escoles.

5. (*Importància de l'escola*). Entre tots els mitjans d'educació té una particular importància l'escola,[19] que, en virtut de la seva missió, mentre cultiva amb assídua cura les facultats intel·lectuals, desenrotlla la capacitat de jutjar amb rectitud, posa en contacte amb el patrimoni cultural adquirit per les generacions passades, promou el sentit dels valors, prepara per a la vida professional, i creant entre els alumnes de diversa índole i condició una amigable companyonia, afavoreix la disposició recíproca per a la comprensió. A més, constitueix com un centre a l'activitat i al progrés del qual han de participar conjuntament les famílies, els mestres, les associacions de tota mena promotores de la vida cultural, cívica, religiosa, la societat civil i tota la comunitat humana.

És, doncs, bella i realment important la vocació de tots els qui, col·laborant amb els pares en l'acompliment de llur ofici i representant la comunitat humana, assumeixen a les escoles la tasca d'educar: vocació que requereix unes particulars qualitats intel·lectuals i afectives, una preparació molt diligent i una promptitud contínua de renovació i d'adaptació.

6. (*Deures i drets dels pares*). Els pares, com que tenen el deure i el dret primaris i irrenunciables d'educar els fills, han de fruir d'una veritable llibertat en l'elecció d'escola. Així, doncs, els poders públics, als quals pertoca protegir i defensar les llibertats dels ciutadans, han de procurar, respectant la justícia distributiva, que les subvencions públiques siguin repartides de tal manera que els pares puguin escollir, amb tota llibertat i en consciència, l'escola per als propis fills.[20]

A part d'això, toca a l'Estat procurar que tots els ciutadans puguin tenir un digne accés a la vida cultural i es preparin com cal per a l'exercici dels deures i dels drets civils. El mateix Estat, doncs, ha de tutelar el dret dels infants a una convenient educació escolar, vetllar per la capacitat dels mestres i la serietat dels estudis, mirar per la salut dels alumnes, i en general promoure tot l'ordenament escolar, tenint present el principi de subsidiarietat i, per tant, excloent qualsevol monopoli escolar contrari als drets naturals de la persona humana, al desenvolupament i la divulgació de la cultura, a la concòrdia entre els ciutadans i també al pluralisme avui vigent en moltes societats.[21]

Christifideles vero s. synodus hortatur ut sive ad aptas educationis methodos studiorumque rationem inveniendas, sive ad magistros efformandos qui iuvenes recte educare valeant, auxiliatricem operam ultro praestent atque, parentum praesertim consociationibus, universum scholae munus et praecipue educationem moralem in ea tradendam suis adiumentis prosequantur.[22]

7. Gravissimum praeterea officium persentiens moralem et religiosam educationem omnium suorum filiorum sedulo curandi, ecclesia peculiari suo affectu et adiutorio praesens sit oportet iis plurimis qui in scholis non catholicis instituuntur; tum per testimonium vitae eorum qui eos docent et moderantur, tum per condiscipulorum apostolicam actionem,[23] tum maxime per ministerium sacerdotum et laicorum qui eis doctrinam salutis tradunt, ratione aetati et adiunctis accommodata et spirituale auxilium praebent opportunis incoeptis pro rerum temporumque condicione.

Parentibus autem grave recolit officium quod eis competit omnia disponendi vel etiam exigendi ut filii sui illis auxiliis frui possint et formatione christiana harmonico gressu cum profana progrediantur. Propterea ecclesia illas auctoritates et societates civiles dilaudat, quae pluralismi hodiernae societatis ratione habita et debitae libertati religiosae consulentes, familias adiuvant ut educatio filiorum in omnibus scholis secundum propria familiarum principia moralia et religiosa impertiri possit.[24]

8. Ecclesiae praesentia in scholarum campo ostenditur peculiari ratione per scholam catholicam. Ea quidem non minus quam aliae scholae fines culturales et humanam iuvenum formationem prosequitur. Proprium autem illius est communitatis scholaris ambitum, spiritu evangelico libertatis et caritatis animatum creare, adolescentes adiuvare ut in propria persona evolvenda una simul crescant secundum novam creaturam quae per baptismum effecti sunt, atque universam culturam humanam ad nuntium salutis postremo ordinare ita ut cognito quam alumni de mundo, vita et homine gradatim acquirunt, fide illuminetur.[25] Ita quidem schola catholica, dum progredientis aetatis condicionibus sicut oportet se aperit, suos alumnos ad civitatis terrestris bonum efficaciter provehendum educat et ad servitium pro regno Dei dilatando praeparat, ut exemplaris et apostolicae vitae exercitio salutare veluti fermentum humanae communitatis efficiantur.

---

[22] Cf. Ioannes XXIII, Nuntius tricesimo exacto anno ex quo litt. encycl. *Divini Illius Magistri* editae sunt, 30 dec. 1959: AAS 52 (1960), p. 57.

[23] Ecclesia magni facit actionem apostolicam, quam etiam in illis scholis magistri et condiscipuli catholici exercere valent.

[24] Cf. Pius XII, Allocutio ad Associationem Magistrorum Catholicorum Bavariae, 31 dec. 1956: *Discorsi e Radiomessaggi* XVIII, p. 745 s.

[25] Cf. conc. prov. Westmonasteriense I, a. 1852: Collectio Lacensis III, col. 1334, a/b.; Pius XI, Litt. encycl. *Divini Illius Magistri*, l. c., p. 77 s.; Pius XII, Allocutio ad associationem magistrorum catholicorum Bavariae, 31 dec. 1956: *Discorsi e Radiomessaggi* XVIII, p. 746; Paulus VI, Allocutio ad sodales F. I. D. A. E. (Federazione istituti dipendenti dall'autorità ecclesiastica), 30 dec. 1963: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI*, I, Roma 1964, p. 602 s.

El sant Concili exhorta els fidels a col·laborar generosament tant a trobar mètodes educatius idonis i plans d'estudis, com a formar mestres que puguin educar bé els joves i, per mitjà sobretot de les associacions de pares, a ajudar positivament i constantment totes les activitats de l'escola i sobretot l'educació moral que cal donar-hi.[22]

7. (*Educació moral i religiosa a totes les escoles*). A més, l'Església, conscient del deure gravíssim de procurar amb diligència l'educació moral i religiosa de tots els seus fills, ha de fer-se present amb un afecte particular i amb el seu ajut en la multitud d'aquells que són instruïts en escoles no catòliques; tant mitjançant el testimoniatge de la vida dels mestres i superiors, com a través de l'acció apostòlica dels condeixebles,[23] com, sobretot, per mitjà del ministeri dels sacerdots i dels laics que els transmeten la doctrina de la salvació, en la forma adaptada a l'edat i a les circumstàncies, i els ajuden espiritualment amb les iniciatives oportunes, segons les situacions i les èpoques.

L'Església recorda als pares la greu obligació que els incumbeix de disposar-ho tot, o àdhuc d'exigir-ho, perquè llurs fills puguin fruir d'aquests ajuts i en harmonia amb la formació profana progressin en la formació cristiana. Per això lloa aquelles autoritats i societats civils que, tenint en compte el pluralisme de la societat d'avui i vetllant perquè hi hagi la deguda llibertat religiosa, ajuden les famílies per tal que l'educació de llurs fills pugui tenir lloc a totes les escoles segons els principis morals i religiosos propis de les mateixes famílies.[24]

8. (*Les escoles catòliques*). La presència de l'Església al camp escolar es fa palesa d'una manera especial a través de l'escola catòlica. Aquesta, efectivament, no pas menys que les altres escoles, persegueix els fins culturals i la formació humana dels joves. Però el seu element característic és crear un clima comunitari escolar animat de l'esperit evangèlic de llibertat i de caritat, ajudar els adolescents perquè en el desplegament de la pròpia personalitat creixin al mateix temps segons la nova criatura que han esdevingut pel baptisme, i coordinar finalment tota la cultura humana amb l'anunci de salvació, talment que la coneixença que els alumnes van adquirint del món, de la vida i de l'home sigui il·luminada per la fe.[25] D'aquesta manera, sens dubte, l'escola catòlica, mentre s'obre com cal a les condicions del progrés actual, educa els seus alumnes amb vista a promoure eficaçment el bé de la ciutat terrenal i els prepara amb vista a l'extensió del Regne de Déu, a fi que amb la pràctica d'una vida exemplar i apostòlica esdevinguin com un llevat de salvació per a la comunitat humana.

Schola catholica igitur cum ad populi Dei missionem explendam tantopere conferre et dialogo inter ecclesiam et hominum communitatem, in ipsorum mutuum beneficium, inservire valeat, nostris quoque rerum adiunctis suum gravissimum retinet momentum. Quare haec s. synodus ius ecclesiae scholas cuiusvis ordinis et gradus libere condendi atque regendi, in plurimis magisterii documentis iam declaratum,[26] denuo proclamat, in memoriam revocans huiusmodi iuris exercitium libertati quoque conscientiae et parentum iuribus tuendis necnon ipsius culturae profectui summopere conferre.

Meminerint autem magistri se quam maxime esse auctores ut schola catholica sua proposita et incoepta ad rem deducere valeat.[27] Peculiari ergo iidem praeparentur sollicitudine ut scientia tum profana tum religiosa idoneis titulis comprobata sint praediti et arte educandi progredientis aetatis inventis congruente ditati. Caritate sibi vicissim et discipulis devincti atque spiritu apostolico imbuti, tam vita quam doctrina testimonium exhibeant unico magistro Christo. Sociam, imprimis cum parentibus praestent operam; una cum ipsis debitam in universa educatione habeant rationem discriminis sexus et finis proprii utrique sexui in familia et in societate a divina providentia praestituti; personalem ipsorum alumnorum actionem excitare satagant eosque, absoluto curriculo scholari, consilio, amicitia, peculiaribus quoque conditis associationibus vero spiritu ecclesiali ditatis prosequi pergant. Horum magistrorum ministerium veri nominis apostolatum, nostris quoque temporibus maxime congruentem et necessarium s. synodus declarat, simulque verum servitium societati praestitum. Parentibus vero catholicis officium memorat liberos suos concredendi, quando et ubi possunt, scholis catholicis, eas pro viribus sustinendi et cum eis in bonum filiorum suorum collaborandi.[28]

9. Huic scholae catholicae imagini omnes scholae ab ecclesia quavis ratione dependentes pro viribus conformentur oportet, licet schola catholica pro locorum adiunctis varias formas induere possit.[29] Carissimas sane sibi habet ecclesia etiam scholas catholicas quae in novarum ecclesiarum praesertim territoriis ab alumnis quoque non catholicis frequentantur.

Ceterum in scholis catholicis constituendis et ordinandis progredientis aetatis necessitatibus consulendum est. Propterea, dum fovendae manent

---

[26] Cf. imprimis documenta in nota 1 laudata; insuper hoc ecclesiae ius proclamatur a multis conciliis provincialibus nec non in recentissimis declarationibus plurium conferentiarum episcoporum.

[27] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Divini Illius Magistri*, l. c., p. 80 s.; Pius XII, Allocutio ad consociationem catholicam italicam magistrorum scholarum secundariarum (U. C. I. I. M.), 5 ian. 1954: *Discorsi e Radiomessaggi*, XV, pp. 551-556; Ioannes XXIII, Allocutio ad VI congressum associationis italicae magistrorum catholicorum (A. I. M. C.), 5 sept. 1959: *Discorsi, Messaggi, Colloqui*, I, Roma 1960, pp. 427-431.

[28] Cf. Pius XII, Allocutio ad consociationem catholicam italicam magistrorum scholarum secundariarum (U. C. I. I. M.), 5 ian. 1954, l. c., p. 555.

[29] Cf. Paulus VI, Allocutio ad officium internationale educationis catholicae (O. I. E. C.), 25 febr. 1964: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI*, II, Roma 1964, p. 232.

Pel fet, doncs, que l'escola catòlica pot contribuir tant al desplegament de la missió del poble de Déu i servir el diàleg entre l'Església i la comunitat dels homes en benefici d'ambdues, conserva tota la seva incalculable importància també en les actuals circumstàncies. Per això aquest sant Concili proclama de nou el dret de l'Església, ja declarat en molts documents del Magisteri,[26] de fundar i de dirigir lliurement escoles de qualsevol ordre i grau, i recorda que l'exercici d'aquest dret afavoreix moltíssim la tutela de la llibertat de consciència i dels drets dels pares i el progrés de la mateixa cultura.

Que es recordin, però, els mestres, que depèn principalment d'ells que l'escola catòlica pugui convertir en realitat els seus plans i les seves iniciatives.[27] Que es preparin, doncs, amb tota sol·licitud per a procurar-se una ciència, profana i religiosa, certificada amb títols apropiats i per a posseir l'art d'educar d'acord amb els avenços moderns. Units els uns als altres i amb els deixebles pel vincle de la caritat i plens d'esperit apostòlic, han de donar testimoniatge, amb la vida i amb la doctrina, a favor de l'únic mestre, el Crist. Que col·laborin sobretot amb els pares, i amb ells tinguin ben en compte, en tot el procés educatiu, la diferència de sexes i el fi particular que la divina providència ha establert a cada un d'ells en la família i en la societat; que s'esmercin a estimular l'acció personal dels mateixos alumnes i que, un cop acabat el cicle d'estudis, continuïn fent-los costat amb els consells, l'amistat, i també amb associacions específiques que tinguin un esperit veritablement eclesial. El sant Concili declara que la missió d'aquests mestres és un autèntic apostolat, molt convenient i necessari també als nostres temps i alhora un veritable servei prestat a la societat. I recorda als pares catòlics el deure de confiar els fills, quan i on puguin, a escoles catòliques, de sostenir-les segons els recursos i de col·laborar-hi en bé dels fills.[28]

9. (*Diferents tipus d'escoles catòliques*). Cal que totes les escoles que d'alguna manera depenen de l'Església es conformin tant com puguin a aquest ideal de l'escola catòlica, tot i que aquesta, segons les circumstàncies locals, pugui assumir distintes formes.[29] L'Església sent realment una gran estimació també per les escoles catòliques que, especialment en els territoris d'Esglésies joves, acullen igualment els alumnes no catòlics.

D'altra banda, a l'hora de crear i d'organitzar les escoles catòliques s'han de tenir presents les necessitats dels temps moderns. Per això, al costat de l'ajut que cal continuar donant ∇

scholae quae inferioris et medii ordinis sunt atque educationis fundamentum constituunt, magni quoque faciendae sunt illae quae ab hodiernis condicionibus peculiari ratione requiruntur, ut sunt scholae quae professionales[30] et technicae nuncupantur, instituta erudiendis adultis, socialibus auxiliis provehendis necnon iis, qui ob naturae defectum peculiari cura indigent, destinata atque scholae in quibus magistri tum pro institutione religiosa tum pro aliis educationis formis praeparantur.

Sancta synodus ecclesiae pastores necnon omnes christifideles vehementer hortatur ut, nullis praetermissis sacrificiis, scholas catholicas adiuvent in earundem munere in dies perfectius explendo et praeprimis in curandis necessitatibus eorum qui bonis temporalibus sunt pauperes vel familiae adiutorio et affectu privantur vel a dono fidei sunt alieni.

10. Altioris ordinis pariter scholas, praesertim universitates et facultates ecclesia sedula prosequitur cura. Quin etiam in iis quae ab ipsa dependent, organica ratione intendit ut singulae disciplinae propriis principiis, propria methodo atque propria inquisitionis scientificae libertate ita excolantur, ut profundior in dies earum intelligentia obtineatur et, novis progredientis aetatis quaestionibus ac investigationibus accuratissime consideratis, altius perspiciatur quomodo fides et ratio in unum verum conspirent, ecclesiae doctorum, praesertim s. Thomae Aquinatis vestigia premendo.[31] Ita quidem veluti publica, stabilis atque universalis praesentia efficiatur mentis christianae in toto culturae altioris promovendae studio atque horum institutorum alumni formentur homines doctrina vere praestantes, gravioribus officiis in societate obeundis parati atque fidei in mundo testes.[32]

In universitatibus catholicis in quibus nulla facultas s. theologiae exstet, institutum habeatur vel cathedra s. theologiae, in qua lectiones laicis quoque alumnis accommodatae tradantur. Cum scientiae per investigationes peculiares altioris scientifici momenti praecipue proficiant, in universitatibus et facultatibus catholicis instituta maxime foveantur, quae primario investigationi scientificae promovendae inserviant.

Sancta synodus valde commendat ut universitates et facultates catholicae in diversis terrae partibus convenienter distributae, promoveantur, ita tamen ut non numero, sed doctrinae studio eniteant; eorumque aditus facile pateat alumnis maioris spei, etsi tenuioris fortunae, iis praesertim qui e novis adveniant nationibus.

---

[30] Cf. Paulus VI, Allocutio ad associationem christianam operariorum Italiae (A. C. L. I.), 6 oct. 1963: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI*, I, Roma 1964, p. 229.

[31] Cf. Paulus VI, Allocutio coram VI congressu thomistico internationali, 10 sept. 1965: AAS 57 (1965), pp. 788-792.

[32] Cf. Pius XII, Allocutio ad magistros et alumnos institutorum superiorum catholicorum galliae, 21 sept. 1950: *Discorsi e Radiomessaggi*, XII, pp. 219-221; ep. ad XXII congressum «Pax Romana», 12 aug. 1952: *Discorsi e Radiomessaggi*, XIV, pp. 567-569; Ioannes XXIII, Allocutio ad foederationem universitatum catholicarum, 1 apr. 1959: *Discorsi, Messaggi, Colloqui*, I, Roma 1960, pp. 226-229; Paulus VI, Allocutio ad senatum academicum universitatis catholicae mediolanensis, 5 apr. 1964: *Encicliche e Discorsi di Paolo VI*, II, Roma 1964, pp. 438-443.

a les escoles de grau elemental i mitjà que constitueixen la base de l'educació, cal també tenir en gran estima aquelles altres que les circumstàncies d'avui dia demanen per motius especials. Aquestes són, per exemple, les escoles professionals[30] i tècniques, els instituts destinats a la instrucció dels adults, al desenvolupament dels serveis socials i a aquells que per deficiències naturals necessiten una sol·licitud especial, i també les escoles de formació de mestres, ja sigui per a l'ensenyament religiós, ja sigui per a altres formes d'educació.

El sant Concili exhorta insistentment els pastors de l'Església i tots els fidels perquè, sense estalviar cap sacrifici ajudin les escoles catòliques a complir cada dia més perfectament la seva missió, i sobretot a preocupar-se de les necessitats d'aquells qui són pobres en béns temporals o es veuen privats de l'ajut i de l'escalf de la família o són aliens al do de la fe.

10. (*Les universitats i les facultats catòliques*). L'Església s'interessa també vivament per les escoles superiors, sobretot les universitats i les facultats. Més i tot: en les que depenen d'ella vol que cada disciplina sigui cultivada amb els seus propis principis, amb el seu propi mètode i amb la llibertat pròpia de la investigació científica de tal manera que se n'obtingui un coneixement cada vegada més profund i, considerant acuradament les noves qüestions i recerques d'aquests darrers temps, hom veurà més clarament com la fe i la raó caminen vers una única veritat, bo i seguint les petjades dels doctors de l'Església, especialment de sant Tomàs d'Aquino.[31] Que d'aquesta manera es realitzi com una presència pública, constant i universal del pensament cristià en tot l'esforç per a promoure la cultura superior, i que els estudiants d'aquests instituts es formin de tal manera que esdevinguin homes eminents per la doctrina, preparats per a assumir les tasques més compromeses en la societat, i testimoniar la fe en el món.[32]

Que a les universitats catòliques mancades d'una facultat de sagrada teologia hi hagi un institut o càtedra de teologia on es doni un ensenyament adaptat també per als estudiants laics. Com que les ciències progressen sobretot a causa de les recerques especialitzades de gran abast científic, cal fomentar al màxim en les universitats i en les facultats catòliques instituts encaminats principalment a promoure la recerca científica.

El sant Concili recomana instantment de promoure universitats i facultats catòliques convenientment repartides en les diferents parts del món talment, però, que resplendeixin menys pel nombre que per la qualitat de l'ensenyament; i que, hi tinguin més fàcil accés els estudiants que donen una més gran esperança, encara que tinguin pocs recursos, sobretot aquells que arriben de nacions novelles.

Quandoquidem sors societatis et ipsius ecclesiae cum iuvenum altiora studia excolentium profectu intime connectitur,[33] ecclesiae pastores non tantum impensam habeant curam de vita spirituali alumnorum qui universitates catholicas frequentant; sed de formatione spirituali omnium filiorum suorum solliciti, inter episcopos consiliis opportune collatis, provideant ut etiam apud universitates non catholicas convictus et centra universitaria catholica habeantur, in quibus sacerdotes, religiosi et laici, accurate selecti et praeparati, iuventuti universitariae spirituale et intellectuale adiutorium praebeant permanens. Iuvenes autem melioris ingenii sive catholicarum sive aliarum universitatum, qui ad docendum et investigandum apti videantur, peculiari cura excolantur et ad magisteria suscipienda promoveantur.

11. A scientiarum sacrarum facultatum operositate plurimum exspectat ecclesia.[34] Ipsis enim concredit gravissimum officium proprios alumnos praeparandi non solum ad ministerium sacerdotale sed maxime sive ad docendum in superiorum studiorum ecclesiasticorum sedibus sive ad disciplinas propria ope promovendas sive ad magis ardua apostolatus intellectualis munera suscipienda. Ipsarum facultatum item est varias sacrarum disciplinarum regiones altius pervestigare ita ut profundior in dies sacrae revelationis intellectus obtineatur, patrimonium sapientiae christianae a maioribus traditum plenius aperiatur, dialogus cum fratribus seiunctis et cum non christianis promoveatur atque quaestionibus a doctrinarum progressu exortis respondeatur.[35]

Quare ecclesiasticae falcultates, propriis ipsarum legibus opportune recognitis, scientias sacras et cum sacris connexas impense promoveant et recentioribus quoque methodis et auxiliis adhibitis, ad altiores investigationes auditores instituant.

12. Cum cooperatio, quae in ordine dioecesano, nationali et internationali altius in dies urgetur et invalescit, etiam in re scholastica maxime sit necessaria, omni ope curandum est ut inter scholas catholicas apta foveatur coordinatio, atque inter easdem ceterasque scholas provehatur collaboratio, quam universae hominum communitatis bonum requirit.[36] Ex maiore coordinatione sociaque opera praecipue in institutorum academicorum ambitu uberiores fructus percipientur. In omni igitur universitate variae facultates mutuam sibi, prout obiectum siverit, praestent operam. Ipsae quoque universitates mutua inter sese operae

---

[33] Cf. Pius XII, Allocutio ad senatum academicum et alumnos universitatis romanae, 15 iunii 1952: *Discorsi e Radiomessaggi*, XIV, p. 208: „La direzione della società di domani è principalmente riposta nella mente e nel cuore degli universitari di oggi".

[34] Cf. Pius XI, Const. apost. *Deus Scientiarum Dominus*, 24 maii 1931: AAS 23 (1931), pp. 245-247.

[35] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Humani Generis*, 12 aug. 1950: AAS 42 (1950), pp. 568 s. 578; Paulus VI, Litt. encycl. *Ecclesiam Suam*, Pars III, 6 aug. 1964: AAS 56 (1964), pp. 637-659; conc. Vat. II, Decr. de oecumenismo, *Unitatis Redintegratio*, AAS 57 (1965), pp. 90-107 (v. supra p. 405-429).

[36] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 apr. 1963: AAS 55 (1963), p. 284 et passim.

Ja que el futur de la societat i de la mateixa Església va estretament lligat amb els progressos dels joves que es lliuren a estudis superiors,[33] els pastors de l'Església no solament s'han de preocupar per la vida espiritual dels estudiants que freqüenten les universitats catòliques, sinó que, sol·lícits de la formació espiritual de tots llurs fills, han de procurar, a través d'oportunes consultes entre bisbes, fundar, en les mateixes universitats no catòliques, residències i centres universitaris catòlics, on sacerdots, religiosos i laics, acuradament escollits i preparats, puguin oferir a la joventut universitària una assistència espiritual i intel·lectual permanent. Quant als joves més dotats, siguin d'universitats catòliques o no, si mostren aptituds per a l'ensenyament o la investigació, que hom tingui per ells un interès especial i siguin encoratjats a esdevenir professors.

11. (*Les facultats de ciències sagrades*). L'Església espera moltíssim de l'activitat de les facultats de ciències sagrades.[34] En efecte, els ha confiat la tasca important de preparar els propis alumnes no solament per al ministeri sacerdotal, sinó sobretot per a l'ensenyament en els establiments d'estudis eclesiàstics superiors, o per al treball científic personal o, en fi, per assumir les tasques més àrdues de l'apostolat intel·lectual. Pertoca igualment a aquestes facultats aprofundir els diversos camps de les ciències sagrades, amb vista a arribar a un coneixement cada cop més ple de la Revelació sagrada, a tenir un més gran accés al patrimoni de la saviesa cristiana tansmès pels avantpassats, a afavorir el diàleg amb els germans separats i amb els no cristians, a donar, en fi, una justa resposta a les qüestions plantejades pel progrés de la ciència.[35]

Que les facultats eclesiàstiques, doncs, un cop revisades sempre que calgui les pròpies lleis, s'esmercin a fer avançar les ciències sagrades i aquelles que els són connexes, i, valent-se també dels mètodes i dels recursos moderns, formin els alumnes de cara a emprendre recerques més profundes.

12. (*La coordinació escolar*). La cooperació, cada dia més necessària i més efectiva en el pla diocesà, nacional o internacional, s'imposa igualment en el camp escolar. Per tant, cal posar tot l'esforç perquè s'estableixi entre les escoles catòliques una coordinació adient i perquè entre aquestes i les altres escoles es creï la col·laboració que el bé comú de tota la humanitat demana.[36]

D'aquesta major coordinació i aquests esforços compartits, principalment en l'àmbit dels instituts acadèmics, s'obtindran fruits més abundants. Que a totes les universitats, doncs, les diverses facultats s'ajudin mútuament, segons que ho comporti llur matèria. Igualment, les mateixes universitats han d'actuar amb plena entesa ∇

coniunctione conspirent, conventus internationales una simul promovendo, scientificas pervestigationes inter sese distribuendo, inventa vicissim communicando ac magistros ad tempus permutando inter se ceteraque quae ad maiorem adiutricem operam conferunt provehendo.

Conclusio

S. synodus ipsos iuvenes enixe hortatur ut praestantiae muneris educandi conscii, ad illud suscipiendum generoso animo sint parati, in illis praesertim regionibus in quibus ob magistrorum inopiam iuventutis educatio in discrimine est.

Eadem s. synodus, dum gratissimam se profitetur erga sacerdotes, religiosos, religiosas et laicos, qui evangelica sui deditione in praecellens educationis et scholarum cuiusvis generis et gradus opus incumbunt, eos hortatur ut in suscepto munere generose perseverent atque in alumnis spiritu Christi imbuendis, in paedagogica arte et in scientiarum studio ita excellere nitantur ut non solum internam ecclesiae renovationem promoveant, sed eius beneficam praesentiam in mundo hodierno praesertim intellectuali servent et augeant.

Declaratio de ecclesiae habitudine ad religiones non-christianas

1. Nostra aetate, in qua genus humanum in dies arctius unitur et necessitudines inter varios populos augentur, ecclesia attentius considerat quae sit sua habitudo ad religiones non-christianas. In suo munere unitatem et caritatem inter homines, immo et inter gentes, fovendi ea imprimis hic considerat quae hominibus sunt communia et ad mutuum consortium ducunt.

Una enim communitas sunt omnes gentes, unam habent originem, cum Deus omne genus hominum inhabitare fecerit super universam faciem terrae,[1] unum etiam habent finem ultimum, Deum, cuius providentia ac bonitatis testimonium et consilia salutis ad omnes se extendunt,[2] donec uniantur electi in civitate sancta, quam claritas Dei illuminabit, ubi gentes ambulabunt in lumine eius.[3] Homines a variis religionibus responsum exspectant de reconditis condicionis humanae aenigmatibus, quae sicut olim et hodie corda hominum intime commovent: quid sit homo, quis sensus et finis vitae nostrae, quid bonum et quid peccatum, quem ortum habeant dolores et quem finem, quae sit via ad veram felicitatem obtinendam, quid mors, iudicium et retributio post mortem, quid demum illud ultimum et ineffabile mysterium quod nostram existentiam amplectitur, ex quo ortum sumimus et quo tendimus.

---

[1] Cf. Act 17, 26.
[2] Cf. Sap 8, 1; Ac 14, 17; Rm 2, 6-7; 1 Tm 2, 4.
[3] Cf. Ap 21, 23-24.

i en estreta unió, organitzant conjuntament congressos internacionals, repartint-se entre elles la recerca científica, comunicant-se les descobertes, fent intercanvis de professors per a períodes determinats i promovent tot allò que pot afavorir una més gran col·laboració.

Conclusió

El sant Concili exhorta vivament els joves a ser conscients de l'excel·lència de la funció educativa i a estar disposats a assumir-la amb generositat i coratge, especialment en aquelles regions en les quals l'escassetat de mestres posa en perill l'educació del jovent.

Així mateix, el sant Concili, en expressar el seu profund agraïment als sacerdots, als religiosos, a les religioses i als laics que, bo i donant-se ells mateixos amb esperit evangèlic, es consagren a la noble obra educativa a les escoles de qualsevol tipus i grau, els exhorta a perseverar generosament en la tasca empresa i a esforçar-se per excel·lir a impregnar els alumnes de l'esperit de Crist, tant en l'art de la pedagogia i el pla científic, de manera que no sols promoguin una renovació interna de l'Església, sinó que en mantinguin i n'estenguin la presència benefactora en el món d'avui i particularment en el món intel·lectual.

Declaració sobre les relacions de l'Església amb les religions no cristianes

1. (*Introducció*). En el nostre temps que la humanitat s'unifica cada cop més estretament i creix la interdependència entre els diferents pobles, l'Església considera amb més atenció quina és la seva actitud envers les religions no cristianes. Portada per la seva missió de treballar per la unitat i la caritat entre els homes i fins i tot entre els pobles, té en compte abans de tot aquí les realitats que són comunes a tots els homes i els faciliten la mútua convivència.

Perquè tots els pobles formen una sola comunitat; tots tenen un mateix origen, com sigui que Déu ha fet que la superfície de la terra fos habitada de cap a cap per tot el llinatge humà.[1] Tots tenen també un mateix fi últim, Déu, del qual s'estén a tothom la providència, les mostres de la seva bondat i els seus plans de salvació,[2] fins que els elegits s'apleguin a la Ciutat Santa, que la resplendor de Déu il·luminarà i on els pobles caminaran a la seva llum.[3]

Els homes esperen de les diverses religions una resposta als difícils enigmes de la condició humana, enigmes que, com en el altres temps, també avui inquieten profundament el cor humà: la natura de l'home, el sentit i el fi de la nostra vida, el bé i el pecat, l'origen i el fi del dolor, el camí per a arribar a la veritable felicitat, la mort, el judici i la retribució després de la mort, finalment el darrer i inefable misteri que abraça la nostra existència: d'on venim i on anem.

2. Iam ab antiquo usque ad tempus hodiernum apud diversas gentes invenitur quaedam perceptio illius arcanae virtutis, quae cursui rerum et eventibus vitae humanae praesens est, immo aliquando agnitio summi numinis vel etiam Patris. Quae perceptio atque agnitio vitam earum intimo sensu religioso penetrant. Religiones vero cum progressu culturae connexae subtilioribus notionibus et lingua magis exculta ad easdem quaestiones respondere satagunt. Ita in hinduismo homines mysterium divinum scrutantur et exprimunt inexhausta fecunditate mythorum et acutis conatibus philosophiae, atque liberationem quaerunt ab angustiis nostrae condicionis vel per formas vitae asceticae vel per profundam meditationem vel per refugium ad Deum cum amore et confidentia. In buddhismo secundum varias eius formas radicalis insufficientia mundi huius mutabilis agnoscitur et via docetur qua homines, animo devoto et confidente, sive statum perfectae liberationis acquirere, sive, vel propriis conatibus vel superiore auxilio innixi, ad summam illuminationem pertingere valeant. Sic ceterae quoque religiones, quae per totum mundum inveniuntur, inquietudini cordis hominum variis modis occurrere nituntur proponendo vias, doctrinas scilicet ac praecepta vitae, necnon ritus sacros.

Ecclesia catholica nihil eorum, quae in his religionibus vera et sancta sunt, reicit. Sincera cum observantia considerat illos modos agendi et vivendi, illa praecepta et doctrinas, quae, quamvis ab iis quae ipsa tenet et proponit in multis discrepent, haud raro referunt tamen radium illius veritatis, quae illuminat omnes homines. Annuntiat vero et annuntiare tenetur indesinenter Christum, qui est „via et veritas et vita" (Io 14, 6), in quo homines plenitudinem vitae religiosae inveniunt, in quo Deus omnia sibi reconciliavit.[4]

Filios suos igitur hortatur, ut cum prudentia et caritate per colloquia et collaborationem cum asseclis aliarum religionum, fidem et vitam christianam testantes, illa bona spiritualia et moralia necnon illos valores socio-culturales, quae apud eos inveniuntur, agnoscant, servent et promoveant.

3. Ecclesia cum aestimatione quoque muslimos respicit qui unicum Deum adorant, viventem et subsistentem, misericordem et omnipotentem, creatorem caeli et terrae,[5] homines allocutum, cuius occultis etiam decretis toto animo se submittere student, sicut Deo se submisit Abraham ad quem fides islamica libenter sese refert. Iesum, quem quidem ut Deum non agnoscunt, ut prophetam tamen venerantur, matremque eius virginalem honorant Mariam et aliquando eam devote etiam invocant. Diem insuper iudicii expectant cum Deus omnes homines resuscitatos remunerabit. Exinde vitam moralem aestimant et Deum maxime in oratione, eleemosynis et ieiunio colunt.

Quodsi in decursu saeculorum inter christianos et muslimos non paucae dissensiones et inimicitiae exortae sint, sacrosancta synodus omnes

---

[4] Cf. 2 Cor 5, 18-19.

[5] Cf. Gregorius VII, *Epist. III, 21 ad Anazir (Al-Nāṣir) regem Mauritaniae*, ed. E. Caspar in MGH, *Ep. sel. II*, 1920, I, p. 288, 11-15; PL 148, 451 A.

2. (*Les diverses religions no cristianes*). Ja d'antic i fins als nostres dies hom troba en els diversos pobles una certa percepció d'aquella força misteriosa que és present al curs de les coses i als esdeveniments de la vida humana, fins i tot a vegades el reconeixement de l'Ésser Suprem o àdhuc del Pare. Percepció i reconeixement que impregnen llur vida d'un íntim sentit religiós. Les religions lligades al progrés de la cultura s'esforcen per respondre a les mateixes qüestions per mitjà de conceptes més subtils i d'un llenguatge més elaborat. Així en l'hinduisme els homes escruten i expressen el misteri diví valent-se de la inesgotable fecunditat dels mites i dels penetrants esforços de la filosofia, i busquen l'alliberament de les angoixes de la nostra condició o bé mitjançant formes de vida ascètica, o bé per una profunda meditació o bé encara refugiant-se en Déu amb amor i confiança. En el budisme, en les seves distintes formes, és reconeguda la radical insuficiència d'aquest món mudable i s'ensenya un camí per on els homes, amb cor devot i confiat, puguin adquirir l'estat de perfecte alliberament, o arribar a la suprema il·luminació, amb les pròpies forces o impulsats per l'ajut de dalt. De la mateixa manera, també les altres religions que trobem arreu del món intenten, de diferents maneres, superar la inquietud del cor humà, proposant uns camins, és a dir, doctrines, normes de vida i ritus sagrats.

L'Església catòlica no rebutja res d'allò que és veritable i sant en aquestes religions. Es mira amb sincer interès aquells capteniments i estils de vida, aquelles normes i doctrines que, tot i discrepar ben sovint dels que ella sosté i proposa, no rarament porten tanmateix un raig d'aquella Veritat que il·lumina tots els homes. Això no obstant, l'Església anuncia i té el deure d'anunciar incessantment el Crist, que és «el camí, la veritat i la vida» (Jn 14,6). En ell els homes troben la plenitud de la vida religiosa; en ell Déu s'ha reconciliat totes les coses.[4]

L'Església, doncs, exhorta els seus fills perquè amb prudència i caritat, conversant i col·laborant amb els seguidors de les altres religions, i donant testimoniatge de la fe i de la vida cristiana, reconeguin, conservin i promoguin aquells béns espirituals i morals, com també els valors socioculturals que es troben en ells.

3. (*La religió islàmica*). L'Església es mira també amb estima els musulmans, que adoren l'únic Déu, vivent i subsistent, misericordiós i omnipotent, Creador del cel i de la terra,[5] que ha parlat als homes, i als ocults designis del qual s'esforcen també a sotmetre's amb tot el cor, tal com es va sotmetre a Déu Abraham, al qual la fe islàmica té el goig de sentir-se lligada. Si bé no reconeixen Jesús com a Déu, el veneren, però, com a profeta; honoren Maria, la seva mare virginal, i àdhuc de vegades la invoquen devotament. Ultra això, esperen el dia del judici en què Déu recompensarà tots els homes ressuscitats. En conseqüència, tenen en estima la vida moral i donen culte a Déu principalment amb la pregària, les almoines i el dejuni.

I si en el transcurs dels segles han sorgit no poques dissensions i enemistats entre cristians i musulmans, aquest sagrat Concili exhorta tothom ∇

exhortatur, ut, praeterita obliviscentes, se ad comprehensionem mutuam sincere exerceant et pro omnibus hominibus iustitiam socialem, bona moralia necnon pacem et libertatem communiter tueantur et promoveant.

4. Mysterium ecclesiae perscrutans, sacra haec synodus meminit vinculi, quo populus novi testamenti cum stirpe Abrahae spiritualiter coniunctus est.

Ecclesia enim Christi agnoscit fidei et electionis suae initia iam apud patriarchas, Moysen et prophetas, iuxta salutare Dei mysterium, inveniri. Confitetur omnes christifideles, Abrahae filios secundum fidem,[6] in eiusdem patriarchae vocatione includi et salutem ecclesiae in populi electi exitu de terra servitutis mystice praesignari. Quare nequit ecclesia oblivisci se per populum illum, quocum Deus ex ineffabili misericordia sua antiquum foedus inire dignatus est, revelationem veteris testamenti accepisse et nutriri radice bonae olivae, in quam inserti sunt rami oleastri gentium.[7] Credit enim ecclesia Christum, pacem nostram, per crucem Iudaeos et gentes reconciliasse et utraque in semetipso fecisse unum.[8]

Semper quoque prae oculis habet ecclesia verba apostoli Pauli de cognatis eius, „quorum adoptio est filiorum et gloria et testamentum et legislatio et obsequium et promissa, quorum patres et ex quibus est Christus secundum carnem" (Rm 9, 4-5), filius Mariae virginis. Recordatur etiam ex populo iudaico natos esse apostolos, ecclesiae fundamenta et columnas, atque plurimos illos primos discipulos, qui evangelium Christi mundo annuntiaverunt.

Teste sacra scriptura, Ierusalem tempus visitationis suae non cognovit,[9] atque Iudaei magna parte evangelium non acceperunt, immo non pauci diffusioni eius se opposuerunt.[10] Nihilominus, secundum apostolum, Iudaei Deo, cuius dona et vocati sine paenitentia sunt, adhuc carissimi manent propter patres.[11] Una cum prophetis eodemque Apostolo ecclesia diem Deo soli notum expectat, quo populi omnes una voce Dominum invocabunt et „servient ei umero uno" (Sph 3, 9).[12]

Cum igitur adeo magnum sit patrimonium spirituale christianis et Iudaeis commune, sacra haec synodus mutuam utriusque cognitionem et aestimationem, quae praesertim studiis biblicis et theologicis atque fraternis colloquiis obtinetur, fovere vult et commendare.

Etsi auctoritates Iudaeorum cum suis asseclis mortem Christi urserunt,[13] tamen ea quae in passione eius perpetrata sunt nec omnibus indistincte Iudaeis tunc viventibus, nec Iudaeis hodiernis imputari possunt. Licet autem ecclesia sit novus populus Dei, Iudaei tamen neque ut a Deo

---

[6] Cf. Gal 3, 7.
[7] Cf. Rm 11, 17-24.
[8] Cf. Eph 2, 14-16.
[9] Cf. Lc 19, 44.
[10] Cf. Rm 11, 28.
[11] Cf. Rm 11, 28-29; conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, AAS 57 (1965), p. 20 (v. supra p. 308-311).
[12] Cf. Is 66, 23; Ps 65, 4; Rm 11, 11-32.
[13] Cf. Io 19, 6.

a oblidar el passat i a practicar una sincera i mútua comprensió, i també a defensar i a promoure tots plegats, a favor de tots els homes, la justícia social, els valors morals, la pau i la llibertat.

4. (*La religió jueva*). En aprofundir el misteri de l'Església, aquest sagrat Concili es recorda del lligam amb què el poble del Nou Testament està espiritualment unit amb el llinatge d'Abraham.

L'Església de Crist, en efecte, reconeix que els inicis de la seva fe i de la seva elecció es troben ja en els patriarques, en Moisès i en els profetes, conforme al misteri salvador de Déu. L'Església de Crist professa que tots els cristians, fills d'Abraham segons la fe,[6] són inclosos en la vocació d'aquest patriarca i que la salvació de l'Església és místicament prefigurada per la sortida del poble escollit d'una terra d'esclavitud. Per això l'Església no pot oblidar que ha rebut la revelació de l'Antic Testament a través d'aquell poble amb el qual Déu, per una inefable misericòrdia seva, es va dignar a concloure l'antiga Aliança; no pot oblidar que es nodreix de la rel de la bona olivera, en la qual han estat empeltades les branques de l'olivera borda dels pagans.[7] Efectivament, l'Església creu que Crist, la nostra pau, ha reconciliat per mitjà de la creu els jueus i els pobles pagans, i que dels dos n'ha fet un de sol en ell mateix.[8]

L'Església té també sempre presents les paraules de l'Apòstol Pau referents als del seu llinatge, «als quals pertanyen la gràcia de ser fills, la glòria de Déu, les aliances, la Llei, el culte i les promeses; també són d'ells els patriarques, i, com a home, ha sortit d'ells el Crist» (Rm 9,4-5), fill de Maria verge. Es recorda, semblantment, que són jueus els Apòstols, fonaments i columnes de l'Església, i molts d'aquells primers deixebles que van anunciar l'Evangeli de Crist al món.

Com testifica la Sagrada Escriptura, Jerusalem no va reconèixer el temps en què fou visitada;[9] una gran part de jueus no van acceptar l'Evangeli, fins i tot molts es van oposar a la seva difusió.[10] Això no obstant, com diu l'Apòstol, els jueus continuen a causa dels patriarques essent molt estimats de Déu, el qual no es penedeix pas de les gràcies i de la vocació donada.[11] Juntament amb els profetes i el mateix Apòstol l'Església espera aquell dia, conegut només de Déu, en què tots els pobles invocaran el Senyor a una sola veu i «i tots plegats se li sotmetran» (So 3,9).[12]

Així doncs, com sigui que el patrimoni espiritual comú a cristians i jueus és tan gran, aquest sagrat Concili vol estimular i recomanar la mútua coneixença i estimació entre uns i altres, que s'aconsegueixen principalment per mitjà d'estudis bíblics i teològics i de col·loquis fraternals.

Per bé que les autoritats jueves juntament amb aquells qui els feien costat van exigir la mort de Crist,[13] amb tot, el que van fer en la passió de Jesús no pot ser imputat ni indiscriminadament a tots els jueus que llavors vivien, ni als jueus d'avui. I encara que l'Església sigui el nou poble de Déu, no per això els jueus han de ser presentats ni com a rebutjats de Déu ∇

reprobati neque ut maledicti exhibeantur, quasi hoc ex sacris litteris sequatur. Ideo curent omnes ne in catechesi et in verbi Dei praedicatione habenda quidquam doceant, quod cum veritate evangelica et spiritu Christi non congruat.

Praeterea, ecclesia, quae omnes persecutiones in quosvis homines reprobat, memor communis cum Iudaeis patrimonii, nec rationibus politicis sed religiosa caritate evangelica impulsa, odia, persecutiones, antisemitismi manifestationes, quovis tempore et a quibusvis in Iudaeos habita, deplorat.

Ceterum Christus, uti semper tenuit et tenet ecclesia, propter peccata omnium hominum voluntarie passionem suam et mortem immensa caritate obiit, ut omnes salutem consequantur. Ecclesiae praedicantis ergo est annuntiare crucem Christi tamquam signum universalis Dei amoris et fontem omnis gratiae.

5. Nequimus vero Deum omnium Patrem invocare, si erga quosdam homines, ad imaginem Dei creatos, fraterne nos gerere renuimus. Habitudo hominis ad Deum Patrem et habitudo hominis ad homines fratres adeo connectuntur, ut scriptura dicat: „qui non diligit, non novit Deum" (1 Io 4, 8).

Fundamentum ergo tollitur omni theoriae vel praxi quae inter hominem et hominem, inter gentem et gentem, discrimen quoad humanam dignitatem et iura exinde dimanantia inducit.

Ecclesia igitur quamvis hominum discriminationem aut vexationem stirpis vel coloris, condicionis vel religionis causa factam tamquam a Christi mente alienam, reprobat. Proinde, christifideles sacra synodus, vestigia sanctorum apostolorum Petri et Pauli premens, ardenter obsecrat ut „conversationem ... inter gentes habentes bonam" (1 Pt 2, 12), si fieri potest, quod in eis est cum omnibus hominibus pacem habeant,[14] ita ut vere sint filii Patris qui in caelis est.[15]

SESSIO VIII
18. nov. 1965

Constitutio dogmatica de divina revelatione

Prooemium

1. Dei verbum religiose audiens et fidenter proclamans, sacrosancta synodus verbis s. Ioannis obsequitur dicentis: „Adnuntiamus vobis vitam aeternam, quae erat apud Patrem et apparuit nobis: quod vidimus et audivimus adnuntiamus vobis, ut et vos societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre et cum Filio eius Iesu Christo" (1 Io 1, 2-3).

---

[14] Cf. Rm 12, 18.
[15] Cf. Mt 5, 45.

ni com a maleïts com si això es deduís de les Sagrades Escriptures. Cal, doncs, posar sempre esment, tant en la catequesi com en la predicació de la paraula de Déu, a no ensenyar res que no estigui d'acord amb la veritat evangèlica i amb l'esperit de Crist.

A més, l'Església, que reprova totes les persecucions contra qui sigui, recordant-se del patrimoni comú amb els jueus, i impulsada no pas per raons polítiques sinó per una religiosa caritat evangèlica, deplora els odis, les persecucions, les manifestacions d'antisemitisme que, en qualsevol temps i per qualssevol persones s'han dirigit contra els jueus.

A part d'això, Crist, tal com l'Església sempre ha sostingut i sosté, voluntàriament i amb un amor infinit es va sotmetre a passió i mort pels pecats de tots els homes, a fi que tots aconsegueixin la salvació. És, doncs, un deure de l'Església en la seva predicació anunciar la creu de Crist com un senyal de l'amor universal de Déu i com la font de tota gràcia.

5. (*La fraternitat universal*). No podem invocar Déu, Pare de tots, si refusem de captenir-nos fraternalment amb alguns homes, creats a imatge de Déu. L'actitud de l'home envers Déu Pare i l'actitud de l'home envers els homes germans estan tan estretament relacionades que l'Escriptura pot dir: «El qui no estima no coneix Déu» (1Jn 4,8).

Cau, doncs, per la base tota teoria o praxi que introdueix alguna discriminació entre home i home, entre poble i poble, pel que fa a la dignitat humana i als drets que en deriven.

I així l'Església reprova com a contrària a la ment de Crist qualsevol discriminació o vexació dels homes que es faci per motius de raça o de color, de condició social o de religió. En conseqüència, el Concili, seguint les petjades dels sants apòstols Pere i Pau, demana ardentment als cristians que «la vostra manera de viure enmig dels pagans sigui del tot correcta» (1Pe 2,21),i que, si és possible, en tant que depengui d'ells, visquin en pau amb tots els homes,[14] talment que siguin de debò fills del Pare celestial.[15]

SESSIÓ VIII
18 novembre 1965

Constitució dogmàtica sobre la revelació divina

Proemi

1. Escoltant religiosament la paraula de Déu i proclamant-la amb fermesa, el sagrat Concili es fa seves les paraules de sant Joan: «Us anunciem la vida eterna, que estava amb el Pare i se'ns ha manifestat. A vosaltres, doncs, us anunciem allò que hem vist i sentit, perquè també vosaltres tingueu comunió amb nosaltres, que estem en comunió amb el Pare i amb el seu Fill Jesucrist» (1Jn 1,2-3). ∇

Propterea, conciliorum Tridentini et Vaticani I inhaerens vestigiis, genuinam de divina revelatione ac de eius transmissione doctrinam proponere intendit, ut salutis praeconio mundus universus audiendo credat, credendo speret, sperando amet.[1]

Cap. I. De ipsa revelatione

2. Placuit Deo in sua bonitate et sapientia seipsum revelare et notum facere sacramentum voluntatis suae (cf. Eph 1, 9), quo homines per Christum, Verbum carnem factum, in Spiritu sancto accessum habent ad Patrem et divinae naturae consortes efficiuntur (cf. Eph 2, 18; 2 Pt 1, 4). Hac itaque revelatione Deus invisibilis (cf. Col 1, 15; 1 Tm 1, 17) ex abundantia caritatis suae homines tamquam amicos alloquitur (cf. Ex 33, 11; Io 15, 14-15) et cum eis conversatur (cf. Bar 3, 38), ut eos ad societatem Secum invitet in eamque suscipiat. Haec revelationis oeconomia fit gestis verbisque intrinsece inter se connexis, ita ut opera, in historia salutis a Deo patrata, doctrinam et res verbis significatas manifestent ac corroborent, verba autem opera proclament et mysterium in eis contentum elucident. Intima autem per hanc revelationem tam de Deo quam de hominis salute veritas nobis in Christo illucescit, qui mediator simul et plenitudo totius revelationis exsistit.[2]

3. Deus, per Verbum omnia creans (cf. Io 1, 3) et conservans, in rebus creatis perenne sui testimonium hominibus praebet (cf. Rm 1, 19-20) et, viam salutis supernae aperire intendens, insuper protoparentibus inde ab initio semetipsum manifestavit. Post eorum autem lapsum eos, redemptione promissa, in spem salutis erexit (cf. Gn 3, 15) et sine intermissione generis humani curam egit, ut omnibus qui secundum patientiam boni operis salutem quaerunt, vitam aeternam daret (cf. Rm 2, 6-7). Suo autem tempore Abraham vocavit, ut faceret eum in gentem magnam (cf. Gn 12, 2-3), quam post patriarchas per Moysen et prophetas erudivit ad se solum Deum vivum et verum, providum Patrem et iudicem iustum agnoscendum, et ad promissum salvatorem expectandum, atque ita per saecula viam evangelio praeparavit.

4. Postquam vero multifariam multisque modis Deus locutus est in prophetis, „novissime diebus istis locutus est nobis in Filio" (Heb 1, 1-2). Misit enim Filium suum, aeternum scilicet Verbum, qui omnes homines illuminat, ut inter homines habitaret iisque intima Dei enarraret (cf. Io 1, 1-18). Iesus Christus ergo, Verbum caro factum, „homo ad homines" missus,[3] „verba Dei loquitur" (Io 3, 34), et opus salutare consummat quod dedit ei Pater faciendum (cf. Io 5, 36; 17, 4). Quapropter ipse, quem qui videt, videt et Patrem (cf. Io 14, 9), tota suiipsius praesentia ac manifestatione, verbis et operibus, signis et miraculis, praesertim autem morte sua et gloriosa ex mortuis resurrectione, misso tandem Spiritu veritatis,

---

[1] Cf. Augustinus, *De catechizandis rudibus*, 4, 8: PL 40, 316.

[2] Cf. Mt 11, 27; Io 1, 14 et 17; 14, 6; 17, 1-3; 2 Cor 3, 16 et 4, 6; Eph 1, 3-14.

[3] *Epist. ad Diognetum*, 7, 4: Funk, *Patres Apostolici*, I, p. 403.

Per tant, seguint les petjades dels concilis Tridentí i Vaticà I, aquest Concili vol proposar la genuïna doctrina sobre la revelació divina i la seva transmissió, a fi que tot el món, per l'anunci de la salvació, escoltant cregui, creient esperi, i esperant estimi.[1]

Cap. I. La revelació

2. (*Naturalesa i objecte de la revelació*). Va plaure a Déu, en la seva bondat i saviesa, revelar-se ell mateix i fer conèixer el misteri de la seva voluntat (cf. Ef 1,9), per mitjà del qual els homes tenen accés al Pare pel Crist, Verb encarnat, en l'Esperit Sant i participen de la naturalesa divina (cf. Ef 2,18; 2Pe 1,4). Per això, mitjançant aquesta revelació, Déu invisible (cf. Col 1,15; 1Tm 1,17), mogut pel seu gran amor, parla als homes com a amics (cf. Ex 33,11; Jn 15,14-15) i conviu amb ells (cf. Ba 3,38), per tal d'invitar-los i acollir-los a la seva companyia. Aquesta economia de la revelació es realitza amb fets i amb paraules íntimament connexos entre ells, de manera que les obres acomplertes per Déu en la història de la salvació manifesten i confirmen la doctrina i les realitats significades per les paraules, i les paraules proclamen les obres i il·luminen el designi diví que contenen. I, per mitjà d'aquesta revelació, l'íntima veritat sobre Déu i sobre la salvació humana, resplendeix en nosaltres gràcies a Crist, el qual és alhora mitjancer i plenitud de tota la revelació.[2]

3. (*Preparació de la revelació evangèlica*). Déu, que crea i conserva totes les coses per mitjà del seu Verb (cf. Jn 1,3), dóna a la humanitat, a través de les coses creades, un testimoni constant d'ell mateix (cf. Rm 1,19-20). I, volent obrir el camí de la salvació celestial, des del començament es manifestà ell mateix particularment als primers pares. Després de la caiguda, amb la promesa de la redempció, els aixecà a l'esperança de la salvació (cf. Gn 3,15), i sempre prengué cura del llinatge humà. Volia donar la vida eterna a tots els qui cerquen la salvació practicant amb constància les bones obres (cf. Rm 2,6-7). Al seu temps, cridà Abraham per convertir-lo en un gran poble (cf. Gn 12,2), el qual, després dels patriarques, fou instruït per Moisès i pels profetes, a fi que el reconegués com a únic Déu viu i veritable, Pare providents i jutge just, i esperés el Salvador promès. Així, a través dels segles, preparà el camí de l'Evangeli.

4. (*Crist porta la revelació a la plenitud*). Després que Déu havia parlat en moltes ocasions i de moltes maneres per boca dels profetes, «en aquests dies, que són els definitius, ens ha parlat a nosaltres en la persona del Fill» (He 1,1-2). En efecte, Déu ha enviat el seu Fill, el Verb etern, que il·lumina tots els homes, a viure entre ells i revelar-los els secrets de Déu (cf. Jn 1,1-18). Jesucrist, doncs, Verb encarnat, enviat com a «home als homes»,[3] «comunica les paraules de Déu» (Jn 3,34) i duu a terme l'obra de salvació confiada pel Pare (cf. Jn 5,36; 17,4). Per això, Jesucrist —qui el veu a ell veu també el Pare (cf. Jn 14,9)—, amb tota la seva presència i manifestació de si mateix, amb paraules i amb obres, amb senyals i amb miracles, sobretot amb la seva mort i amb la gloriosa resurrecció d'entre els morts, i finalment enviant-nos l'Esperit de la veritat, ▽

revelationem complendo perficit ac testimonio divino confirmat, Deum nempe nobiscum esse ad nos ex peccati mortisque tenebris liberandos et in aeternam vitam resuscitandos.

Oeconomia ergo christiana, utpote foedus novum et definitivum, numquam praeteribit, et nulla iam nova revelatio publica expectanda est ante gloriosam manifestationem domini nostri Iesu Christi (cf. 1 Tm 6, 14 et Tt 2, 13).

5. Deo revelanti praestanda est *oboeditio fidei* (cf. Rm 16, 26; coll. Rm 1, 5; 2 Cor 10, 5-6), qua homo se totum libere Deo committit „plenum revelanti Deo intellectus et voluntatis obsequium" praestando[4] et voluntarie revelationi ab eo datae assentiendo. Quae fides ut praebeatur, opus est praeveniente et adiuvante gratia Dei et internis Spiritus sancti auxiliis, qui cor moveat et in Deum convertat, mentis oculos aperiat, et det „omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati".[5] Quo vero profundior usque evadat revelationis intelligentia, idem Spiritus sanctus fidem iugiter per dona sua perficit.

6. Divina revelatione Deus seipsum atque aeterna voluntatis suae decreta circa hominum salutem manifestare ac communicare voluit, „ad participanda scilicet bona divina, quae humanae mentis intelligentiam omnino superant".[6]

Confitetur sacra synodus, „Deum, rerum omnium principium et finem, naturali humanae rationis lumine e rebus creatis certo cognosci posse" (cf. Rm 1, 20); eius vero revelationi tribuendum esse docet, „ut ea, quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque generis humani conditione ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint".[7]

Cap. II. De divinae revelationis transmissione

7. Quae Deus ad salutem cunctarum gentium revelaverat, eadem benignissime disposuit ut in aevum integra permanerent omnibusque generationibus transmitterentur. Ideo Christus dominus, in quo summi Dei tota revelatio consummatur (cf. 2 Cor 1, 20 et 3, 16 - 4, 6), mandatum dedit apostolis ut evangelium, quod promissum ante per prophetas ipse adimplevit et proprio ore promulgavit, tamquam fontem omnis et salutaris veritatis et morum disciplinae omnibus praedicarent,[1] eis dona divina communicantes. Quod quidem fideliter factum est, tum ab apostolis, qui in praedicatione orali, exemplis et institutionibus ea tradiderunt quae sive ex ore, conversatione et operibus Christi acceperant, sive a Spiritu

---

[4] Conc. Vat. I, Const. dogm. de fide catholica, *Dei Filius*, cap. 3: D 1789 (3008).
[5] Conc. Araus. II, can. 7: D 180 (377); Conc. Vat. I, *l. c.*: D 1791 (3010).
[6] Conc. Vat. I, Const. dogm. de fide catholica, *Dei Filius*, cap. 2: D 1786 (3005).
[7] Ibid.: D 1785 et 1786 (3004 et 3005).
[1] Cf. Mt 28, 19-20 et Mr 16, 15. Conc. Trid., Decr. *De canonicis Scripturis*: D 783 (1501).

duu a terme i a la perfecció la revelació i la confirma amb el testimoniatge diví. Ell ens revela que Déu és amb nosaltres per alliberar-nos de les tenebres del pecat i de la mort i ressuscitar-nos per a la vida eterna.

L'economia cristiana, doncs, en tant que aliança nova i definitiva, no passarà mai i no hem d'esperar ja cap nova revelació pública abans de la gloriosa manifestació de nostre Senyor Jesucrist (cf. 1Tm 6,14; Tt 2,13).

5. (*L'acolliment de la revelació*). Al Déu que es revela cal retre-li *l'obediència de la fe* (Rm 16,26; cf. Rm 1,5; 2Co 10,5-6), mitjançant la qual l'home es confia tot sencer i lliurement a Déu, oferint «l'homenatge de l'enteniment i de la voluntat al Déu que es revela»,[4] i acceptant voluntàriament la revelació que d'ell hem rebut. Per poder confessar aquesta fe, cal la gràcia de Déu, que arriba la primera i ens ajuda, i cal l'auxili interior de l'Esperit Sant, que mou el cor i el converteix a Déu, que obre els ulls de la intel·ligència i dóna «a tothom la suavitat per a acceptar i creure la veritat».[5] I per tal que la comprensió de la revelació sigui cada vegada més profunda, el mateix Esperit Sant perfecciona constantment la fe per mitjà dels seus dons.

6. (*Les veritats revelades*). Amb la revelació divina, Déu volgué manifestar-se ell mateix i comunica els decrets eterns de la seva voluntat de salvar els homes, «per fer-los partícips dels béns divins, que superen totalment la comprensió de la intel·ligència humana».[6]

El sagrat Concili confessa «que Déu, principi i fi de totes les coses, pot ser conegut amb certesa amb la llum natural de la raó humana, a partir de les coses creades» (cf. Rm 1,20); però ensenya que cal atribuir a la seva revelació «el fet que tot allò que en l'ordre diví no és per la seva naturalesa inaccessible a la raó humana pugui ser fàcilment conegut de tothom, amb ferma certesa i sense cap error, fins i tot en la condició actual del llinatge humà».[7]

Cap. II. La transmissió de la revelació divina

7. (*Els apòstols i els seus successors, anunciadors de l'evangeli*). Déu disposà benignament que tot el que havia revelat per a la salvació dels homes es conservés sempre íntegre i fos transmès a totes les generacions futures. Per això, Crist, el Senyor, en qui s'acompleix tota la revelació del Déu suprem (cf. 2Co 1,20; 3,16-4,6), manà als apòstols que prediquessin l'evangeli a tothom,[1] com la font de tota veritat salvadora i de tota norma de conducta, bo i comunicant-los així els dons divins. Aquest evangeli, promès en altres temps pels Profetes, ell mateix el dugué a la plenitud i el promulgà amb la pròpia boca. Això fou fidelment dut a terme, d'una banda, pels apòstols, els quals, per la predicació oral, transmeteren amb exemples de vida i institucions el que havien rebut per la paraula, la convivència i les obres de Crist, o que ∇

sancto suggerente didicerant, tum ab illis apostolis virisque apostolicis, qui, sub inspiratione eiusdem Spiritus sancti, nuntium salutis scriptis mandaverunt.[2]

Ut autem evangelium integrum et vivum iugiter in ecclesia servaretur, apostoli successores reliquerunt episcopos, ipsis „suum ipsorum locum magisterii tradentes".[3] Haec igitur sacra traditio et sacra utriusque testamenti scriptura veluti speculum sunt in quo ecclesia in terris peregrinans contemplatur Deum, a quo omnia accipit, usquedum ad eum videndum facie ad faciem sicuti est perducatur (cf. 1 Io 3, 2).

8. Itaque praedicatio apostolica, quae in inspiratis libris speciali modo exprimitur, continua successione usque ad consummationem temporum conservari debebat. Unde apostoli, tradentes quod et ipsi acceperunt, fideles monent ut teneant traditiones quas sive per sermonem sive per epistulam didicerint (cf. 2 Th 2, 15), utque pro semel sibi tradita fide decertent (cf. Iu 3).[4] Quod vero ab apostolis traditum est, ea omnia complectitur quae ad populi Dei vitam sancte ducendam fidemque augendam conferunt, sicque ecclesia, in sua doctrina, vita et cultu, perpetuat cunctisque generationibus transmittit omne quod ipsa est, omne quod credit.

Haec quae est ab apostolis traditio sub assistentia Spiritus sancti in ecclesia proficit:[5] crescit enim tam rerum quam verborum traditorum perceptio, tum ex contemplatione et studio credentium, qui ea conferunt in corde suo (cf. Lc 2, 19 et 51), tum ex intima spiritualium rerum quam experiuntur intelligentia, tum ex praeconio eorum qui cum episcopatus successione charisma veritatis certum acceperunt. Ecclesia scilicet, volventibus saeculis, ad plenitudinem divinae veritatis iugiter tendit, donec in ipsa consummentur verba Dei.

Sanctorum patrum dicta huius traditionis vivificam testificantur praesentiam, cuius divitiae in praxim vitamque credentis et orantis ecclesiae transfunduntur. Per eandem traditionem integer sacrorum librorum canon ecclesiae innotescit, ipsaeque sacrae litterae in ea penitius intelliguntur et indesinenter actuosae redduntur; sicque Deus, qui olim locutus est, sine intermissione cum dilecti Filii sui sponsa colloquitur, et Spiritus sanctus, per quem viva vox evangelii in ecclesia, et per ipsam in mundo resonat, credentes in omnem veritatem inducit, verbumque Christi in eis abundanter inhabitare facit (cf. Col 3, 16).

9. Sacra traditio ergo et sacra scriptura arcte inter se connectuntur atque communicant. Nam ambae, ex eadem divina scaturigine promanantes, in unum quodammodo coalescunt et in eundem finem tendunt.

---

[2] Cf. conc. Trid., *l. c.*; conc. Vat. I, Const. dogm. de fide catholica, *Dei Filius*, cap. 2: D 1787 (3006).

[3] Irenaeus, *Adv. Haer.*, III, 3, 1: PG 7, 848; Harvey, 2, p. 9.

[4] Cf. conc. Nic. II: D 303 (602). Conc. Constant. IV, sess. X, can. 1: D 336 (650-652).

[5] Cf. conc. Vat. I, Const. dogm. de fide cathòlica, *Dei Filius*, cap. 4: D 1800 (3020).

havien après per inspiració de l'Esperit Sant. D'altra banda, ho dugueren a terme aquells apòstols i els deixebles dels apòstols que, inspirats pel mateix Esperit Sant, posaren per escrit el missatge de la salvació.[2]

Però, per tal que l'Evangeli es conservés sempre íntegre i viu en l'Església, els apòstols deixaren com a successors els bisbes, tot «transmetent-los la funció magisterial que ells tenien».[3] Així, doncs, aquesta sagrada Tradició i la sagrada Escriptura de l'un i l'altre testaments són com el mirall on l'Església que pelegrina a la terra contempla Déu, del qual tot ho rep, fins que arribi a veure'l cara a cara tal com és (cf. 1Jn 3,2).

8. (*La sagrada Tradició*). Així, doncs, la predicació apostòlica, expressada de manera especial en els llibres inspirats, havia de ser conservada fins a la fi del temps per una successió ininterrompuda. Per això, els apòstols, transmetent el que ells mateixos havien rebut, insten els fidels a conservar les tradicions que han après de paraula o per escrit (cf. 2Te 2,15), i a combatre per la fe que els ha estat transmesa una vegada per totes (cf. Jud 3).[4] El que fou transmès pels apòstols conté tot el que cal perquè el poble de Déu porti una vida santa i augmenti la seva fe. Així, l'Església, amb la seva doctrina, amb la seva vida i el seu culte, perpetua i transmet a cada generació tot allò que és i tot allò que creu.

Aquesta Tradició, que arrenca dels apòstols, progressa en l'Església amb l'assistència de l'Esperit Sant;[5] en efecte, la comprensió dels fets i de les paraules transmeses creix, d'una banda, per la contemplació i l'estudi dels creients que les conserven en el cor (cf. Lc 2,19 i 51); també per la percepció profunda de les coses espirituals que experimenten; i encara per l'anunci d'aquells qui amb la successió episcopal han rebut el carisma segur de la veritat. És a dir, l'Església, al llarg dels segles, tendeix constantment a la plenitud de la veritat divina fins que es compleixin en ella les paraules de Déu.

Els ensenyaments dels sants pares testimonien la presència viva d'aquesta Tradició, les riqueses de la qual són infoses a l'actuació i a la vida de l'Església que creu i que prega. Mitjançant aquesta Tradició, l'Església arriba a conèixer el cànon dels llibres sagrats, i gràcies a ella es va comprenent més profundament la sagrada Escriptura, la qual, de manera constant, va exercint la seva acció. Així, Déu, que parlà en altre temps, parla contínuament amb l'Esposa del seu Fill estimat; i l'Esperit Sant, que fa ressonar la veu viva de l'evangeli en l'Església i per ella en el món, introdueix els fidels a la veritat sencera i fa que la paraula de Crist habiti abundosament en ells (cf. Col 3,16).

9. (*Relació mútua entre Tradició i Escriptura*). La sagrada Tradició i la sagrada Escriptura, com es dedueix del que hem dit, estan estretament unides i compenetrades. Perquè, totes dues brollant de la mateixa font divina, en certa manera s'uneixen com una sola cosa i corren cap al mateix fi. ∇

Etenim sacra scriptura est locutio Dei quatenus divino afflante Spiritu scripto consignatur; sacra autem traditio verbum Dei, a Christo domino et a Spiritu sancto apostolis concreditum, successoribus eorum integre transmittit, ut illud, praelucente Spiritu veritatis, praeconio suo fideliter servent, exponant atque diffundant; quo fit ut ecclesia certitudinem suam de omnibus revelatis non per solam sacram scripturam hauriat. Quapropter utraque pari pietatis affectu ac reverentia suscipienda et veneranda est.[6]

10. Sacra traditio et sacra scriptura unum verbi Dei sacrum depositum constituunt ecclesiae commissum, cui inhaerens tota plebs sancta pastoribus suis adunata in doctrina apostolorum et communione, fractione panis et orationibus iugiter perseverat (cf. Ac 2, 42 gr.), ita ut in tradita fide tenenda, exercenda profitendaque singularis fiat antistitum et fidelium conspiratio[7].

Munus autem authentice interpretandi verbum Dei scriptum vel traditum[8] soli vivo ecclesiae magisterio concreditum est,[9] cuius auctoritas in nomine Iesu Christi exercetur. Quod quidem magisterium non supra verbum Dei est, sed eidem ministrat, docens nonnisi quod traditum est, quatenus illud, ex divino mandato et Spiritu sancto assistente, pie audit, sancte custodit et fideliter exponit, ac ea omnia ex hoc uno fidei deposito haurit quae tamquam divinitus revelata credenda proponit.

Patet igitur sacram traditionem, sacram scripturam et ecclesiae magisterium, iuxta sapientissimum Dei consilium, ita inter se connecti et consociari, ut unum sine aliis non consistat, omniaque simul, singula suo modo sub actione unius Spiritus sancti, ad animarum salutem efficaciter conferant.

Cap. III. De sacrae scripturae divina inspiratione et de eius interpretatione

11. Divinitus revelata, quae in sacra scriptura litteris continentur et prostant, Spiritu sancto afflante consignata sunt. Libros enim integros tam veteris quam novi testamenti, cum omnibus eorum partibus, sancta mater ecclesia ex apostolica fide pro sacris et canonicis habet, propterea quod, Spiritu sancto inspirante conscripti (cf. Io 20, 31; 2 Tm 3, 16; 2 Pt 1, 19-21; 3, 15-16), Deum habent auctorem, atque ut tales ipsi ecclesiae traditi sunt.[1] In sacris vero libris conficiendis Deus homines elegit, quos

---

[6] Cf. conc. Trid., Decr. *De canonicis Scripturis:* D 783 (1501).

[7] Cf. Pius XII, Const. apost. *Munificentissimus Deus*, 1 nov. 1950: AAS 42 (1950), p. 756, collatis verbis Cypriani, *Epist.* 66, 8: CSEL 3, 2, 733: „Ecclesia plebs sacerdoti adunata et pastori suo grex adhaerens".

[8] Cf. conc. Vat. I, Const. dogm. de fide catholica, *Dei Filius*, cap. 3: D 1792 (3011).

[9] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Humani Generis*, 12 aug. 1950: AAS 42 (1950), pp 568-569: D 2314 (3886).

[1] Cf. conc. Vat. I, Const. dogm. de fide catholica, *Dei Filius*, cap. 2: D 1787 (3006). Pont. comm. biblica, *Decr.* 18 iunii 1915: D 2180 (3629); EB 420. S. s. c. s. officii, *Epist.* 22 dec. 1923: EB 499.

En efecte, la sagrada Escriptura és paraula de Déu en tant que és posada per escrit sota la inspiració de l'Esperit diví, i la sagrada Tradició transmet íntegrament als successors dels apòstols la paraula de Déu que fou confiada als apòstols per Crist, el Senyor, i l'Esperit Sant. Així aquests successors, il·luminats per l'Esperit de la veritat, serveixen la paraula amb la predicació, l'expliquen i la difonen. Se segueix d'això que l'Església no obté la seva certesa sobre totes les veritats revelades tan sols de la sagrada Escriptura. Per això, cal acollir i venerar l'una i l'altra, l'Escriptura i la Tradició, amb idèntica adhesió i reverència.

10. (*Relació de l'una i l'altra amb tota l'Església i amb el magisteri*). La sagrada Tradició i la sagrada Escriptura formen un únic dipòsit sagrat de la paraula de Déu, confiat a l'Església; adherint-s'hi, tot el poble sant, unit als seus pastors en l'ensenyament dels apòstols i en la comunió fraterna, persevera constant en la fracció del pa i en les pregàries (cf. Ac 2, 42). Així, conservant, practicant i professant la fe transmesa, es crea una singular unitat d'esperit entre bisbes i fidels.[7]

Però la funció d'interpretar autènticament la paraula de Déu, escrita o transmesa,[8] ha estat confiada únicament al magisteri viu de l'Església,[9] l'autoritat del qual s'exerceix en nom de Jesucrist. De fet, aquest magisteri no està per damunt de la paraula de Déu, sinó que la serveix, tot ensenyant només allò que ha estat transmès. D'acord amb el manament diví i amb l'assistència de l'Esperit Sant, ho escolta amb amor, ho guarda santament i ho explica amb fidelitat, i d'aquest únic dipòsit de la fe treu aquella veritat revelada que proposa per a ser creguda.

És clar, doncs, que la sagrada Tradició, la sagrada Escriptura i el magisteri de l'Església, per disposició sapientíssima de Déu, estan tan units i conjuntats entre ells que no poden subsistir independentment. Tots plegats, cadascun a la seva manera i sota l'acció d'un mateix Esperit Sant, contribueixen eficaçment a la salvació de les ànimes.

Cap. III. La inspiració divina de la sagrada Escriptura i la seva interpretació

11. (*Inspiració i veritat de la sagrada Escriptura*). Tot allò que Déu ha revelat, contingut i presentat en la sagrada Escriptura, ens ha arribat per inspiració de l'Esperit Sant. La santa mare Església, d'acord amb la fe apostòlica, té per sagrats i canònics tots els llibres sencers i en totes les seves parts, tant de l'Antic com del Nou Testament. Aquests llibres, escrits sota la inspiració de l'Esperit Sant (cf. Jn 20,31; 2Tm 3,16; 2Pe 1,19-21; 3,15-16), tenen Déu per autor i com a tals han estat confiats a la mateixa Església.[1] Però, per a elaborar els llibres sagrats, Déu escollí uns homes dels quals es valgué ∇

facultatibus ac viribus suis utentes adhibuit,[2] ut ipso in illis et per illos agente,[3] ea omnia eaque sola, quae ipse vellet, ut veri auctores scripto traderent.[4] Cum ergo omne id, quod auctores inspirati seu hagiographi asserunt, retineri debeat assertum a Spiritu sancto, inde scripturae libri veritatem, quam Deus nostrae salutis causa litteris sacris consignari voluit, firmiter, fideliter et sine errore docere profitendi sunt.[5] Itaque „omnis scriptura divinitus inspirata et utilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia: ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus" (2 Tm 3, 16-17, gr.).

12. Cum autem Deus in sacra scriptura per homines more hominum locutus sit,[6] interpres sacrae scripturae, ut perspiciat, quid ipse nobiscum communicare voluerit, attente investigare debet, quid hagiographi reapse significare intenderint et eorum verbis manifestare Deo placuerit.

Ad hagiographorum intentionem eruendam inter alia etiam *genera litteraria* respicienda sunt.

Aliter enim atque aliter veritas in textibus vario modo historicis, vel propheticis, vel poeticis, vel in aliis dicendi generibus proponitur et exprimitur. Oportet porro ut interpres sensum inquirat, quem in determinatis adiunctis hagiographus, pro sui temporis et suae culturae condicione, ope generum litterariorum illo tempore adhibitorum exprimere intenderit et expresserit.[7] Ad recte enim intelligendum id quod sacer auctor scripto asserere voluerit, rite attendendum est tum ad suetos illos nativos sentiendi, dicendi, narrandive modos, qui temporibus hagiographi vigebant, tum ad illos qui illo aevo in mutuo hominum commercio passim adhiberi solebant.[8]

Sed, cum sacra scriptura eodem Spiritu quo scripta est etiam legenda et interpretanda sit,[9] ad recte sacrorum textuum sensum eruendum, non minus diligenter respiciendum est ad contentum et unitatem totius scripturae, ratione habita vivae totius ecclesiae traditionis et analogiae fidei. Exegetarum autem est secundum has regulas adlaborare ad sacrae scripturae sensum penitius intelligendum et exponendum, ut quasi praeparato studio, iudicium ecclesiae maturetur. Cuncta enim haec, de ratione interpretandi scripturam, ecclesiae iudicio ultime subsunt, quae

---

[2] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Divino afflante*, 30 sept. 1943: AAS 35 (1943), p. 314; EB 556.

[3] *In* et *per* hominem: cf. Heb 1, 1 et 4, 7 *(in)*: 2 Rg 23, 2; Mt 1, 22 et passim *(per)*; conc. Vat. I: *Schema de doctr. cath.*, nota 9: Coll. Lac. VII, 522.

[4] Leo XIII, Litt. encycl. *Providentissimus Deus*, 18 nov. 1893: D 1952 (3293); EB 125.

[5] Cf. Augustinus, *De Gen. ad litt.*, 2, 9, 20: PL 34, 270-271; CSEL 28, 1, 46-47 et *Epist.* 82, 3: PL 33, 277; CSEL 34, 2, 354. — Thomas, *De Ver.*, q. 12, a. 2, C. — Conc. Trid., Decr. *De canonicis Scripturis*: D 783 (1501) (v. supra p. 663) — Leo XIII, Litt. encycl. *Providentissimus Deus*: EB 121, 124, 126-127. — Pius XII, Litt. encycl. *Divino afflante*: EB 539.

[6] Cf. Augustinus, *De Civ. Dei*, XVII, 6, 2: PL 41, 537; CSEL 40, 2, 228.

[7] Cf. Augustinus, *De Doctr. Christ.*, III, 18, 26: PL 34, 75-76; CSEL 80, 95.

[8] Cf. Pius XII, *l. c.*: D 2294 (3829-3830); EB 557-562.

[9] Cf. Benedictus XV, Litt. encycl. *Spiritus Paraclitus*, 15 sept. 1920: EB 469. — Hieronymus, *In Gal.* 5, 19-21: PL 26, 417 A.

servint-se de les seves facultats i capacitats.[2] D'aquesta manera, actuant ell en ells i per mitjà d'ells,[3] escriviren com a veritables autors tot i només allò que ell volia.[4] Així, doncs, com que tot el que els autors inspirats o hagiògrafs afirmen amb fermesa ha de ser tingut com afirmat per l'Esperit Sant, cal professar, en conseqüència, que els llibres de l'Escriptura ensenyen amb fermesa, amb fidelitat i sense error la veritat que Déu volgué consignar-hi amb vista a la nostra salvació.[5] Per tant, «tota l'Escriptura és inspirada per Déu i útil per a ensenyar, refutar, corregir i educar en el bé, perquè el qui és home de Déu arribi a la maduresa i estigui sempre a punt per a tota obra bona» (2Tm 3,16-17).

12. (*Com cal interpretar la sagrada Escriptura*). Ja que Déu ha parlat en la sagrada Escriptura per mitjà d'homes i a la manera humana,[6] l'intèrpret de la sagrada Escriptura, per entendre el que ell ha volgut comunicar-nos, ha d'esbrinar atentament què pretengueren expressar els hagiògrafs i què volia Déu manifestar mitjançant les paraules d'ells.

Si es vol descobrir la intenció dels autors sagrats, cal tenir en compte, entre altres coses, *els gèneres literaris*.

En efecte, la veritat és diversament proposada i expressada en els textos, segons siguin històrics, profètics, o poètics, o bé amb altres gèneres literaris. Convé, doncs, que l'intèrpret es pregunti pel sentit que l'hagiògraf intentà d'expressar i expressà de fet en cada circumstància concreta del seu temps i de la seva cultura, d'acord amb els gèneres literaris emprats en la seva època.[7] Per tal de comprendre exactament el que l'autor sagrat volgué afirmar en escriure, cal prestar molta atenció tant als modes habituals i originaris de sentir, de dir i de narrar propis de l'època de l'hagiògraf, com a les formes més corrents habituals de relacions humanes entre la gent d'aquell temps.[8]

La sagrada Escriptura ha de ser llegida i interpretada amb el mateix Esperit amb què fou escrita[9] per tal de descobrir així el sentit exacte dels textos sagrats. Per tant, cal fixar-se, amb una igual diligència, a escatir el contingut i la unitat de tota la sagrada Escriptura, tenint en compte la Tradició viva de tota l'Església i l'analogia de la fe. Pertoca als exegetes d'investigar, segons aquestes regles, a fi d'entendre i exposar més profundament el sentit de la sagrada Escriptura. Així, amb estudis previs, anirà madurant el judici de l'Església. Perquè tot el que fa referència a la interpretació de l'Escriptura està sotmès en última instància al judici de l'Església, la qual ∇

verbi Dei servandi et interpretandi divino fungitur mandato et ministerio.[10]

13. In sacra scriptura ergo manifestatur, salva semper Dei veritate et sanctitate, aeternae sapientiae admirabilis *condescensio*, „ut discamus ineffabilem Dei benignitatem, et quanta sermonis attemperatione usus sit, nostrae naturae providentiam et curam habens".[11] Dei enim verba, humanis linguis expressa, humano sermoni assimilia facta sunt, sicut olim aeterni Patris Verbum, humanae infirmitatis assumpta carne, hominibus simile factum est.

Cap. IV. De vetere testamento

14. Amantissimus Deus totius humani generis salutem sollicite intendens et praeparans, singulari dispensatione populum sibi elegit, cui promissiones concrederet. Foedere enim cum Abraham (cf. Gn 15, 18) et cum plebe Israel per Moysen (cf. Ex 24, 8) inito, populo sibi acquisito ita se tamquam unicum Deum verum et vivum verbis ac gestis revelavit, ut Israel, quae divinae essent cum hominibus viae experiretur, easque, ipso Deo per os prophetarum loquente, penitius et clarius in dies intelligeret atque latius in gentes exhiberet (cf. Ps 21, 28-29; 95, 1-3; Is 2, 1-4; Ir 3, 17). Oeconomia autem salutis ab auctoribus sacris praenuntiata, enarrata atque explicata, ut verum Dei verbum in libris veteris testamenti exstat; quapropter hi libri divinitus inspirati perennem valorem servant: „Quaecumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem scripturarum spem habeamus" (Rm 15, 4).

15. Veteris testamenti oeconomia ad hoc potissimum disposita erat, ut Christi universorum redemptoris regnique messianici adventum praepararet, prophetice nuntiaret (cf. Lc 24, 44; Io 5, 39; 1 Pt 1, 10) et variis typis significaret (cf. 1 Cor 10, 11). Veteris autem testamenti libri, pro condicione humani generis ante tempora instauratae a Christo salutis, Dei et hominis cognitionem ac modos quibus Deus iustus et misericors cum hominibus agit, omnibus manifestant. Qui libri, quamvis etiam imperfecta et temporaria contineant, veram tamen paedagogiam divinam demonstrant.[1] Unde iidem libri, qui vivum sensum Dei exprimunt, in quibus sublimes de Deo doctrinae ac salutaris de vita hominis sapientia mirabilesque precum thesauri reconduntur, in quibus tandem latet mysterium salutis nostrae, a christifidelibus devote accipiendi sunt.

16. Deus igitur librorum utriusque testamenti inspirator et auctor, ita sapienter disposuit, ut novum in vetere lateret et in novo vetus pateret.[2] Nam, etsi Christus in sanguine suo novum foedus condidit (cf. Lc 22, 20; 1 Cor 11, 25), libri tamen veteris testamenti integri in praeconio evangelico

---

[10] Cf. conc. Vat. I, Const. dogm. de fide catholica, *Dei Filius*, cap. 2: D 1788 (3007).

[11] Ioannes Chrysostomus, *In Gen.* 3, 8 (hom. 17, 1): PG 53, 134. „Attemperatio" graece *synkatäbasis*.

[1] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Mit brennender Sorge*, 14 martii 1937: AAS 29 (1937), p. 151.

[2] Cf. Augustinus, *Quaest. in Hept.* 2, 73: PL 34, 623.

ha rebut el diví manament i el ministeri de conservar i d'interpretar la paraula de Déu.[10]

13. (*Condescendència de Déu*). En la sagrada Escriptura, doncs, tot i restar sempre intacta la veritat i la santedat de Déu, es manifesta l'admirable *condescendència* de la Saviesa eterna, «per tal que coneguem la inefable benignitat de Déu i fins a quin punt ha adaptat el seu llenguatge mostrant-se provident i sol·lícit de la nostra naturalesa».[11] Perquè les paraules de Déu expressades en llengües humanes s'han fet semblants al llenguatge humà, tal com en altre temps el Verb de l'etern Pare, encarnant-se en la feblesa de la condició humana, es féu semblant als homes.

Cap. IV. L'Antic Testament

14. (*La història de la salvació en els llibres de l'Antic Testament*). Déu, en el seu gran amor, projectant i preparant sol·lícitament la salvació de tot el llinatge humà, amb un singular designi s'escollí un poble al qual confià les promeses. Fent, doncs, aliança amb Abraham (cf. Gn 15,18) i amb el poble d'Israel per mitjà de Moisès (cf. Ex 24,8), es revelà amb paraules i fets al poble que s'havia escollit, com l'únic Déu veritable i viu. Així Israel experimentà quins eren els camins que Déu feia amb els homes quan parlava per boca dels profetes, els entengué cada vegada amb més profunditat i claredat i els féu conèixer amplament entre els pobles (cf. Sl 21,28-29; 95,1-3; Is 2,1-4; Jr 3,17). L'economia, doncs, de la salvació fou preanunciada, narrada i explicada pels autors sagrats i es troba com a autèntica paraula de Déu en els llibres de l'Antic Testament; per la qual cosa aquests llibres, inspirats per Déu, conserven un valor perenne: «En efecte, tot el que fou escrit en altre temps, va ser escrit per a instruir-nos; així, gràcies a la constància i al consol que ens donen les Escriptures, mantenim l'esperança» (Rm 15,4).

15. (*Importància de l'Antic Testament per als cristians*). L'economia de l'Antic Testament era ordenada sobretot a preparar, a anunciar profèticament (cf. Lc 24,44; Jn 5,39; 1Pe 1,10) i a significar amb diverses figures (cf. 1Co 10,11) la vinguda de Crist, redemptor universal, i del regne messiànic. Els llibres de l'Antic Testament, tenint en compte la condició del llinatge humà en els temps que precediren la salvació instaurada per Crist, manifesten a tothom el coneixement de Déu i de l'home, i també de quina manera Déu just i misericordiós es comporta amb els homes. Aquests llibres, tot i contenir també coses imperfectes i pròpies d'aquell temps, mostren, tanmateix, una autèntica pedagogia divina.[1] Per tant, els fidels han d'acollir devotament aquests llibres, que expressen un viu sentit de Déu i en els quals es troben ensenyaments sublims sobre Déu i una saviesa salvadora sobre la vida de l'home, a més d'admirables tresors de pregàries. En aquests llibres hi ha latent, en darrer terme, el misteri de la nostra salvació.

16. (*Unitat d'ambdós Testaments*). Déu, doncs, inspirador i autor dels llibres de tots dos Testaments, disposà amb tanta saviesa que el Nou Testament restés latent en l'Antic i l'Antic quedés palès en el Nou.[2] Perquè, si bé Crist instituí la nova aliança en la seva sang (cf. Lc 22,20; 1 Co 11,25), amb tot, els llibres de l'Antic Testament, íntegrament assumits en l'anunci ∇

assumpti,[3] in novo testamento significationem suam completam acquirunt et ostendunt (cf. Mt 5, 17; Lc 24, 27; Rm 16, 25-26; 2 Cor 3, 14-16), illudque vicissim illuminant et explicant.

Cap. V. De novo testamento

17. Verbum Dei, quod virtus Dei est in salutem omni credenti (cf. Rm 1, 16), in scriptis novi testamenti praecellenti modo praesentatur et vim suam exhibet. Ubi enim venit plenitudo temporis (cf. Gal 4, 4), Verbum caro factum est et habitavit in nobis plenum gratiae et veritatis (cf. Io 1, 14). Christus regnum Dei in terris instauravit, factis et verbis Patrem suum ac seipsum manifestavit, atque morte, resurrectione et gloriosa ascensione missioneque Spiritus sancti opus suum complevit. Exaltatus a terra omnes ad seipsum trahit (cf. Io 12, 32, gr.), Ipse qui solus verba vitae aeternae habet (cf. Io 6, 68). Hoc autem mysterium aliis generationibus non est patefactum, sicut nunc revelatum est sanctis apostolis eius et prophetis in Spiritu sancto (cf. Eph 3, 4-6, gr.), ut evangelium praedicarent, fidem in Iesum Christum ac dominum excitarent et ecclesiam congregarent. Quarum rerum scripta novi testamenti exstant testimonium perenne atque divinum.

18. Neminem fugit inter omnes, etiam novi testamenti scripturas, evangelia merito excellere, quippe quae praecipuum testimonium sint de Verbi incarnati, salvatoris nostri, vita atque doctrina.

Quattuor evangelia originem apostolicam habere ecclesia semper et ubique tenuit ac tenet. Quae enim apostoli ex mandato Christi praedicaverunt, postea divino afflante Spiritu, in scriptis, ipsi et apostolici viri nobis tradiderunt, fidei fundamentum, quadriforme nempe evangelium, secundum Matthaeum, Marcum, Lucam et Ioannem.[1]

19. Sancta mater ecclesia firmiter et constantissime tenuit ac tenet quattuor recensita evangelia, quorum historicitatem incunctanter affirmat, fideliter tradere quae Iesus Dei Filius, vitam inter homines degens, ad aeternam eorum salutem reapse fecit et docuit, usque in diem qua assumptus est (cf. Ac 1, 1-2). Apostoli quidem post ascensionem Domini, illa quae ipse dixerat et fecerat, auditoribus ea pleniore intelligentia tradiderunt, qua ipsi, eventibus gloriosis Christi instructi et lumine Spiritus veritatis[2] edocti, fruebantur.[3] Auctores autem sacri quattuor evangelia conscripserunt, quaedam e multis aut ore aut iam scripto traditis seligentes, quaedam in synthesim redigentes, vel statui ecclesiarum attendendo explanantes, formam denique praeconii retinentes, ita semper ut vera et sincera de Iesu nobiscum communicarent.[4] Illa enim intentione scripserunt,

---

[3] Cf. Irenaeus, *Adv. Haer.*, III, 21, 3: PG 7, 950; (= 25,1: Harvey, 2, p. 115). Cyrillus Hieros., *Catech.*, 4, 35: PG 33, 497. Theodorus Mops., *In Soph.*, 1, 4-6: PG 66, 452D-453A.

[1] Cf. Irenaeus, *Adv. Haer.*, III, 11, 8: PG 7, 885; ed. Sagnard, p. 194.

[2] Cf. Io 14, 26; 16, 13.

[3] Cf. Io 2, 22; 12, 16; coll. 14, 26; 16, 12-13; 7, 39.

[4] Cf. instructio *Sancta Mater Ecclesia* a pontificio consilio studiis bibliorum provehendis edita: AAS 56 (1964), p. 715.

evangèlic,[3] adquireixen i manifesten la seva plena significació en el Nou Testament (cf. Mt 5,17; Lc 24,27; Rm 16,25-26; 2Co 3,14-16), i recíprocament l'il·luminen i l'expliquen.

Cap. V. El Nou Testament

17. (*Excel·lència del Nou Testament*). La paraula de Déu, que és poder de Déu per salvar tots els qui creuen (cf. Rm 1,16), es presenta i manifesta el seu vigor molt especialment en els escrits del Nou Testament. Perquè en arribar la plenitud del temps (cf. Ga 4,4), el qui és la Paraula s'ha fet home i ha habitat entre nosaltres, ple de gràcia i de veritat (cf. Jn 1,14). Crist establí el Regne de Déu a la terra, revelà el seu Pare i es revelà ell mateix amb fets i paraules, i dugué a terme la seva obra amb la mort, la resurrecció, la gloriosa ascensió i la missió de l'Esperit Sant. Enlairat damunt la terra atrau tothom cap a ell (cf. Jn 12,32, gr.), ell, l'únic que té paraules de vida eterna (cf. Jn 6,68). Però aquest misteri no fou manifestat a les altres generacions, com ho és ara als seus sants apòstols i als profetes gràcies a l'Esperit Sant (cf. Ef 3,4-6, gr.), per tal que prediquin l'evangeli, suscitin la fe en Jesús, Crist i Senyor, i apleguin l'Església. De tot això, els escrits del Nou Testament en són un testimoni perenne i diví.

18. (*Origen apostòlic dels evangelis*). Ningú no ignora que, d'entre totes les Escriptures, incloent-hi el Nou Testament, els Evangelis són, amb raó, les més importants, ja que són el testimoni principal relatiu a la vida i a la doctrina del Verb encarnat, el nostre Salvador.

L'Església ha defensat i defensa sempre i arreu que els quatre evangelis són d'origen apostòlic. En efecte, que els apòstols predicaren seguint el manament de Crist, després, per inspiració de l'Esperit Sant, ells mateixos i els deixebles dels apòstols ens ho transmeteren per escrit com a fonament de la fe, és a dir, l'evangeli quadriforme: segons Mateu, Marc, Lluc i Joan.[1]

19. (*Caràcter històric dels evangelis*). La santa mare Església ha cregut i creu fermament i constantment que els quatre esmentats evangelis, la historicitat dels quals afirma sense cap mena de dubte, transmeten fidelment allò que Jesús, Fill de Déu, féu i ensenyà realment mentre vivia entre els homes, per a llur salvació eterna, fins al dia que fou endut al cel (cf. Ac 1,1-2). Els apòstols, després de l'ascensió del Senyor, transmeteren als qui els escoltaven allò que el Senyor havia dit i fet, amb aquella més completa comprensió que en posseïen, instruïts pels esdeveniments gloriosos de Crist[2] i per la llum de l'Esperit de la veritat.[3] Els autors sagrats van escriure els quatre evangelis escollint algunes coses entre les moltes transmeses de paraula o ja per escrit, sintetitzant-ne d'altres, o explicant-les tenint present la situació de les Esglésies, conservant finalment la forma de la proclamació, de manera que ens comunicaren sincerament la veritat sobre Jesús.[3] Tant si ho treien dels seus propis records i memòria ∇

sive ex sua propria memoria et recordatione, sive ex testimonio illorum „qui ab initio ipsi viderunt et ministri fuerunt sermonis", ut cognoscamus eorum verborum de quibus eruditi sumus, „veritatem" (cf. Lc 1, 2-4).

20. Novi testamenti canon praeter quattuor evangelia etiam epistulas sancti Pauli aliaque scripta apostolica Spiritu sancto inspirante exarata continet, quibus, ex sapienti Dei consilio, ea quae sunt de Christo domino confirmantur, genuina eius doctrina magis magisque declaratur, salutifera virtus divini operis Christi praedicatur, ecclesiae initia ac admirabilis diffusio narrantur eiusque consummatio gloriosa praenuntiatur.

Apostolis enim suis dominus Iesus sicut promiserat affuit (cf. Mt 28, 20) et iis paraclitum Spiritum misit, qui eos in plenitudinem veritatis induceret (cf. Io 16, 13).

Cap. VI. De sacra scriptura in vita ecclesiae

21. Divinas scripturas sicut et ipsum corpus dominicum semper venerata est ecclesia, cum, maxime in sacra liturgia, non desinat ex mensa tam verbi Dei quam corporis Christi panem vitae sumere atque fidelibus porrigere. Eas una cum sacra traditione semper ut supremam fidei suae regulam habuit et habet, cum a Deo inspiratae et semel pro semper litteris consignatae, verbum ipsius Dei immutabiliter impertiant, atque in verbis prophetarum apostolorumque vocem Spiritus sancti personare faciant. Omnis ergo praedicatio ecclesiastica sicut ipsa religio christiana sacra scriptura nutriatur et regatur oportet. In sacris enim libris Pater qui in caelis est filiis suis peramanter occurrit et cum eis sermonem confert; tanta autem verbo Dei vis ac virtus inest, ut ecclesiae sustentaculum ac vigor, et ecclesiae filiis fidei robur, animae cibus, vitae spiritualis fons purus et perennis exstet. Unde de sacra scriptura excellenter valent dicta: „Vivus est enim sermo Dei et efficax" (Heb 4, 12), „qui potens est aedificare et dare hereditatem in sanctificatis omnibus" (Ac 20, 32; cf. 1 Th 2, 13).

22. Christifidelibus aditus ad sacram scripturam late pateat oportet. Qua de causa ecclesia inde ab initiis graecam illam antiquissimam veteris testamenti versionem a LXX viris nuncupatam ut suam suscepit; alias vero versiones orientales et versiones latinas, praecipue illam quam vulgatam vocant, semper in honore habet. Cum autem verbum Dei omnibus temporibus praesto esse debeat, ecclesia materna sollicitudine curat, ut aptae ac rectae exarentur in varias linguas versiones, praesertim ex primigenis sacrorum librorum textibus. Quae si, data opportunitate et annuente ecclesiae auctoritate, conficiantur communi etiam cum fratribus seiunctis nisu, ab omnibus christianis adhiberi poterunt.

23. Verbi incarnati sponsa, ecclesia nempe, a sancto Spiritu edocta, ad profundiorem in dies scripturarum sacrarum intelligentiam assequendam accedere satagit, ut filios suos divinis eloquiis indesinenter pascat; quapropter etiam studium sanctorum patrum tum orientis tum occidentis et sacrarum liturgiarum rite fovet. Exegetae autem catholici, aliique sacrae theologiae cultores, collatis sedulo viribus, operam dent oportet, ut sub vigilantia sacri magisterii, aptis subsidiis divinas litteras ita investigent

com si ho prenien del testimoni d'aquells «qui des del principi en foren testimonis oculars i després esdevingueren ministres de la paraula», ho van escriure amb la intenció de fer-nos conèixer la «veritat» de l'ensenyament que hem rebut (cf. Lc 1,2-4).

20. (*Els altres escrits del Nou Testament*). El cànon del Nou Testament, a més dels quatre evangelis, conté també les cartes de sant Pau i altres escrits apostòlics compostos per inspiració de l'Esperit Sant. Segons el savi designi de Déu, hi és confirmat tot el que fa referència a Crist, el Senyor, i hi ha explicada una vegada i una altra la seva autèntica doctrina, s'hi anuncia la força salvadora de l'obra divina de Crist, hi ha narrats els començaments de l'Església i la seva admirable difusió, i s'hi anuncia per endavant la seva fi gloriosa.

Jesús, el Senyor, doncs, estigué amb els apòstols tal com havia promès (cf. Mt 28,20) i els envià l'Esperit Defensor, perquè els conduís cap a la veritat sencera (cf. Jn 16,13).

Cap. VI. La sagrada Escriptura en la vida de l'Església

21. (*L'Església venera les sagrades Escriptures*). L'Església ha venerat sempre les divines Escriptures com també ha venerat el cos mateix del Senyor. Per això, especialment en la sagrada litúrgia, no deixa mai de prendre el pa de vida de la taula, de nodrir-se'n i de distribuir-lo als fidels, tant el pa de la paraula de Déu com el cos de Crist. Sempre ha considerat i considera les sagrades Escriptures, juntament amb la sagrada Tradició, com la regla suprema de la fe: inspirades per Déu i escrites una vegada per sempre, comuniquen sense canviar-ne res la paraula de Déu mateix, i fan ressonar la veu de l'Esperit Sant en les paraules dels profetes i dels apòstols. Cal, doncs, que tota la predicació de l'Església, com la mateixa religió cristiana, es nodreixi i es deixi guiar per la sagrada Escriptura. Perquè en els llibres sagrats el Pare del cel va a trobar amb amor els seus fills i conversa amb ells; i són tan grans la força i el poder de la paraula de Déu, que és sosteniment i coratge per a l'Església, fortalesa de la fe per als seus fills, aliment de l'ànima, font pura i perenne de la vida espiritual. Escauen bé a les sagrades Escriptures aquestes afirmacions: «La paraula de Déu és viva i eficaç» (He 4,12), «és prou poderosa per a edificar i donar l'heretat a tots els qui ha santificat» (Ac 20,32; cf. 1Te 2,13).

22. (*Es recomanen traduccions acurades*). Cal que els fidels tinguin un ample accés a la sagrada Escriptura. Per això l'Església, des dels inicis, féu seva l'antiquíssima versió grega de l'Antic Testament, anomenada dels Setanta, i conserva sempre amb honor altres traduccions orientals i les traduccions llatines, sobretot l'anomenada Vulgata. Però, com que la paraula de Déu ha d'estar sempre a l'abast, l'Església procura, amb maternal sol·licitud, que es facin traduccions a diverses llengües, apropiades i acurades, preferiblement dels textos originals dels llibres sagrats. I si aquestes traduccions, oportunament i amb el consentiment de l'autoritat de l'Església, són fetes fins i tot en col·laboració amb els germans separats, podran ser utilitzades per tots els cristians.

23. (*Tasca apostòlica dels teòlegs catòlics*). L'Esposa del Verb encarnat, és a dir, l'Església, instruïda per l'Esperit Sant, s'esforça per assolir una comprensió cada vegada més profunda de les sagrades Escriptures, per tal de nodrir sense defallença els seus fills amb les divines paraules; per això, fomenta també oportunament l'estudi dels sants pares, tant de l'Orient com de l'Occident, i de les sagrades litúrgies. A més, cal que els exegetes catòlics i tots els altres estudiosos de la sagrada teologia, col·laborant zelosament, treballin, sota la vigilància del magisteri sagrat, per investigar i explicar amb mitjans adequats la sagrada Escriptura. ∇

et proponant, ut quam plurimi divini verbi administri possint plebi Dei scripturarum pabulum fructuose suppeditare, quod mentem illuminet, firmet voluntates, hominum corda ad Dei amorem accendat.[1] Sacra synodus ecclesiae filiis, biblicarum rerum cultoribus, animum addit, ut opus feliciter susceptum, renovatis in dies viribus, omni studio secundum sensum ecclesiae exsequi pergant.[2]

24. Sacra theologia in verbo Dei scripto, una cum sacra traditione, tamquam in perenni fundamento innititur, in eoque ipsa firmissime roboratur semperque iuvenescit, omnem veritatem in mysterio Christi conditam sub lumine fidei perscrutando. Sacrae autem scripturae verbum Dei continent et, quia inspiratae, vere verbum Dei sunt; ideoque sacrae paginae studium sit veluti anima sacrae theologiae.[3] Eodem autem scripturae verbo etiam ministerium verbi, pastoralis nempe praedicatio, catechesis omnisque instructio christiana, in qua homilia liturgica eximium locum habeat oportet, salubriter nutritur sancteque virescit.

25. Quapropter clericos omnes, imprimis Christi sacerdotes ceterosque qui ut diaconi vel catechistae ministerio verbi legitime instant, assidua lectione sacra atque exquisito studio in scripturis haerere necesse est, ne quis eorum fiat „verbi Dei inanis forinsecus praedicator, qui non est intus auditor",[4] dum verbi divini amplissimas divitias, speciatim in sacra liturgia, cum fidelibus sibi commissis communicare debet. Pariter sancta synodus christifideles omnes, praesertim sodales religiosos, vehementer peculiariterque exhortatur, ut frequenti divinarum scripturarum lectione „eminentem scientiam Iesu Christi" (Ph 3, 8) ediscant. „Ignoratio enim scripturarum ignoratio Christi est".[5] Libenter igitur ad sacrum textum ipsum accedant, sive per sacram liturgiam divinis eloquiis confertam, sive per piam lectionem, sive per institutiones ad id aptas aliaque subsidia, quae approbantibus et curantibus pastoribus ecclesiae ubique nostro tempore laudabiliter diffunduntur. Meminerint autem orationem concomitari debere sacrae scripturae lectionem, ut fiat colloquium inter Deum et hominem; nam „illum alloquimur, cum oramus; illum audimus, cum divina legimus oracula".[6]

Sacris autem antistitibus, „apud quos est apostolica doctrina",[7] fideles sibi commissos ad rectum divinorum librorum usum, praesertim novi testamenti et imprimis evangeliorum, opportune instituere competit per sacrorum textuum versiones, quae necessariis et vere sufficientibus

---

[1] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Divino afflante*, 30 sept. 1943: EB 551, 553, 567. Pont. comm. biblica, *Instructio de S. Scriptura in Clericorum Seminariis et Religiosorum Collegiis recte docenda*, 13 maii 1950: AAS 42 (1950), pp. 495-505.

[2] Cf. Pius XII, *ibidem :* EB 569.

[3] Cf. Leo XIII, Litt. encycl. *Providentissimus Deus :* EB 114; Benedictus XV, Litt. encycl. *Spiritus Paraclitus*, 15 sept. 1920: EB 483.

[4] Augustinus, *Serm.* 179, 1: PL 38, 966.

[5] Hieronymus, *Comm. in Is.*, Prol.: PL 24, 17. — Cf. Benedictus XV, Litt. encycl. *Spiritus Paraclitus :* EB 475-480. Pius XII, Litt. enc. *Divino afflante :* EB 544.

[6] Ambrosius, *De officiis ministrorum*, I, 20, 88: PL 16, 50.

[7] Irenaeus, *Adv. Haer.*, IV, 32, 1: PG 7, 1071; (= 49,2) Harvey, 2, p. 255.

Així el major nombre de ministres de la paraula divina podran oferir amb fruit al poble de Déu l'aliment de les Escriptures, que il·lumina la intel·ligència, enforteix les voluntats i abranda els cors dels homes en l'amor de Déu.[1] El sagrat Concili encoratja els fills de l'Església dedicats als estudis bíblics, perquè amb energies sempre renovades, continuïn duent a terme amb tot l'esforç la tasca feliçment començada, d'acord amb el sentir de l'Església.[2]

24. (*Importància de la sagrada Escriptura per a la teologia*). La sagrada teologia es basa, com en fonament perenne, sobre la paraula escrita de Déu junt amb la sagrada Tradició, i amb aquesta paraula es consolida vigorosament i es rejoveneix sempre, escrutant a la llum de la fe tota la veritat reclosa en el misteri de Crist. Les sagrades Escriptures contenen la paraula de Déu i, perquè són inspirades, són realment paraula de Déu; cal, doncs, que l'estudi de la sagrada Escriptura sigui com l'ànima de la sagrada teologia.[3] Semblantment, el ministeri de la paraula, és a dir, la predicació pastoral, la catequesi i tota la instrucció cristiana, en la qual l'homilia litúrgica ha de tenir un lloc privilegiat, es nodreix amb profit i s'envigoreix santament amb aquesta paraula de l'Escriptura.

25. (*Es recomana la lectura de la sagrada Escriptura*). Cal, doncs, que tots els clergues, sobretot els sacerdots de Crist i tots els qui, com els diaques o els catequistes, es dediquen legítimament al ministeri de la paraula, es llancin a conèixer les Escriptures, mitjançant una lectura espiritual assídua i un estudi diligent, per tal que cap d'ells no esdevingui «predicador buit i superficial de la paraula de Déu, com qui no l'escolta pas en el seu interior».[4] A ells pertoca de comunicar als fidels que els han estat confiats, les immenses riqueses de la paraula divina, sobretot en la sagrada litúrgia. El sant Concili exhorta també molt insistentment tots els fidels, especialment els religiosos, que aprenguin «el bé suprem que és conèixer Jesucrist» (Fl 3,8) mitjançant la freqüent lectura de les divines Escriptures. «Perquè la ignorància de les Escriptures és ignorància de Crist».[5] Que s'acostin, doncs, de bon grat, al mateix text sagrat, ja sigui per mitjà de la sagrada litúrgia, amarada del llenguatge de Déu, ja sigui per la lectura espiritual, ja sigui a través d'institucions adaptades a aquesta finalitat, ja sigui per altres mitjans que, amb l'aprovació i la cura dels pastors de l'Església, avui es difonen arreu de manera molt lloable. Però que recordin que la lectura de la sagrada Escriptura ha d'anar acompanyada de la pregària a fi que hi hagi diàleg entre Déu i l'home; perquè «parlem amb ell quan preguem, i l'escoltem quan llegim les paraulesa divines».[6]

Pertoca als bisbes, «dipositaris de la doctrina apostòlica»,[7] d'instruir oportunament els fidels que tenen confiats sobre l'ús recte dels llibres divins, sobretot del Nou Testament, i en primer lloc dels evangelis, procurant-los traduccions dels textos sagrats acompanyades d'explicacions necessàries i suficients. ∇

explicationibus instructae sint, ut tuto ac utiliter ecclesiae filii cum scripturis sacris conversentur earumque spiritu imbuantur.

Insuper editiones sacrae scripturae, aptis instructae adnotationibus, ad usum etiam non-christianorum eorundemque conditionibus accommodatae, conficiantur, quas quoquomodo sive animarum pastores sive Christiani cuiuscumque status spargere sapienter curent.

26. Ita ergo lectione et studio sacrorum librorum „sermo Dei currat et clarificetur" (2 Th 3, 1), thesaurusque revelationis, ecclesiae concreditus, magis magisque corda hominum impleat. Sicut ex assidua frequentatione mysterii eucharistici ecclesiae vita incrementum suscipit, ita novum spiritualis vitae impulsum sperare licet ex adaucta veneratione verbi Dei, quod „manet in aeternum" (Is 40, 8; 1 Pt 1, 23-25).

Decretum de apostolatu laicorum

Prooemium

1. Apostolicam actuositatem populi Dei impensiorem reddere volens,[1] sacrosancta synodus sollicite se vertit ad christifideles laicos, quorum partes in missione ecclesiae proprias et omnino necessarias iam aliis in locis commemoravit.[2] Apostolatus enim laicorum, ex ipsa eorum christiana vocatione promanans, numquam potest in ecclesia deficere. Quam spontanea fuerit huiusmodi actuositas in primordiis ecclesiae, quamque frugifera, ipsae sacrae litterae luculenter demonstrant (cf. Ac 11, 19-21; 18, 26; Rm 16, 1-16; Ph 4, 3).

Nostra autem tempora non minorem exigunt zelum laicorum, immo condiciones hodiernae omnino impensiorem et latiorem poscunt apostolatum eorum. Augescens enim in dies numerus hominum, scientiarum atque technicarum artium progressus, arctiores inter homines necessitudines non solum in immensum dilatarunt apostolatus laicorum spatia, magna ex parte ipsis tantum aperta, verum etiam nova suscitarunt problemata quae eorum sollertem curam studiumque expostulant. Eo urgentior huiusmodi apostolatus redditur quatenus autonomia multarum provinciarum vitae humanae plurimum, uti par est, succrevit, aliquando cum quadam abscessione ab ordine ethico ac religioso et gravi discrimine vitae christianae. Insuper multis in regionibus in quibus sacerdotes admodum pauci sunt vel, ut quandoque accidit, debita ministerii libertate privantur, sine laicorum opera ecclesia vix posset praesens et actuosa esse. Huius multiplicis urgentisque necessitatis signum est evidens operatio

---

[1] Cf. Ioannes XXIII, Const. apost. *Humanae Salutis*, 25 dec. 1961: AAS 54 (1962), pp. 7-10.

[2] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, nn. 33 ss.: AAS 57 (1965), pp. 39 s. (v. supra p. 340 ss.); cf. etiam const. de sacra liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, nn. 26-40 AAS 56 (1964), pp. 107-111 (v. supra p. 240-247); cf. decr. de instrumentis communicationis socialis, *Inter mirifica*: AAS 56 (1964), pp. 145-153 (v. supra p. 274-287); cf. decr. de oecumenismo, *Unitatis redintegratio*: AAS 57 (1965), pp. 90-107 (v. supra p. 404-429); cf. decr. de pastorali episcoporum munere in ecclesia, *Christus Dominus*, nn. 16, 17, 18 (v. supra p. 440-445); cf. declaratio de educatione christiana, *Gravissimum educationis*, nn. 3, 5, 7 (v. supra p. 510-527).

Així els fills de l'Església es familiaritzaran amb les sagrades Escriptures d'una manera segura i profitosa, i se n'amararan de l'esperit.

Cal que es facin també edicions de la sagrada Escriptura anotades convenientment, per a ús dels no cristians, adaptades a la seva situació. Els pastors d'ànimes i els cristians de qualsevol estat de vida procuraran difondre-les amb tacte i prudència

26. (*Epíleg*). Que d'aquesta manera, amb la lectura i l'estudi dels llibres sagrats «la paraula de Déu es difongui i sigui glorificada» (2Te 3,1) i que el tresor de la revelació, confiat a l'Església, ompli cada vegada més els cors dels homes. I així com la vida de l'Església rep nou vigor de la constant participació del misteri eucarístic, així mateix cal esperar un nou impuls per a la vida espiritual de la creixent veneració de la paraula de Déu, que «dura per sempre» (Is 40,8; 1Pe 1,23-25).

Decret sobre l'apostolat dels laics

Proemi

1. El sagrat Concili, volent intensificar l'activitat apostòlica del poble de Déu,[1] es gira solʻlícit envers els fidels cristians laics, el paper específic i absolutament necessari dels quals ja ha recordat en altres llocs.[2] Efectivament, perquè deriva de llur mateixa vocació cristiana, mai no es podrà prescindir a l'Església de l'apostolat dels laics. La mateixa sagrada Escriptura mostra abundantment (cf. Ac 11,19-21; 18,26; Rm 16,1-16; Fl 4,3) com fou d'espontània i fructífera aquesta activitat als inicis de l'Església.

Els nostres temps no exigeixen pas menys zel per part dels laics; al contrari, les circumstàncies actuals els demanen un apostolat encara més intens i més extens. En efecte, l'augment constant de la població, el progrés científic i tècnic, les relacions cada vegada més estretes entre els homes no sols han eixamplat infinitament els camps de l'apostolat dels laics, en gran part només accessibles a ells, sinó que també han suscitat nous problemes, que els demanen un compromís i un zel diligents. Aquest apostolat esdevé més urgent, pel fet que ha crescut tant, com és natural, l'autonomia de nombrosos sectors de la vida humana, a vegades, però, amb un cert afebliment de l'ordre ètic i religiós i amb gran perill per a la vida cristiana. A més, en moltes regions els sacerdots són bastant pocs o, com passa a vegades, es veuen mancats de la indispensable llibertat per a exercir el ministeri, fins al punt que, sense la tasca dels laics, l'Església amb prou feines podria romandre present i activa. D'aquesta necessitat urgent i múltiple és signe l'acció evident ∇

Spiritus sancti laicos hodie magis magisque propriae responsabilitatis conscios reddentis eosque ad servitium Christi et ecclesiae ubique incitantis.[3]

Hoc in decreto concilium apostolatus laicorum naturam, indolem et varietatem illustrare intendit, necnon principia fundamentalia enuntiare instructionesque pastorales tradere ad eiusdem efficacius exercitium; quae omnia tamquam normae habeantur in recognoscendo iure canonico quod ad laicorum apostolatum attinet.

Cap. I. De vocatione laicorum ad apostolatum

2. Ad hoc nata est ecclesia ut regnum Christi ubique terrarum dilatando ad gloriam Dei Patris, omnes homines salutaris redemptionis particípes efficiat,[1] et per eos mundus universus re vera ad Christum ordinetur. Omnis navitas corporis mystici hunc in finem directa apostolatus dicitur quem ecclesia per omnia sua membra, variis quidem modis, exercet; vocatio enim christiana, natura sua, vocatio quoque est ad apostolatum. Sicut in viventis corporis compage, nullum membrum mere passive sese gerit, sed simul cum vita corporis eiusdem operositatem quoque participat, sic in corpore Christi, quod est ecclesia, totum corpus „secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri, augmentum corporis facit" (Eph 4, 16). Quinimmo tanta est in hoc corpore connexio et membrorum compactio (cf. Eph 4, 16), ut membrum quod ad augmentum corporis secundum suam mensuram non operatur, nec ecclesiae nec sibi prodesse dicendum sit. Est in ecclesia diversitas ministerii, sed unitas missionis. Apostolis eorumque successoribus a Christo collatum est munus in ipsius nomine et potestate docendi, sanctificandi et regendi. At laici, muneris sacerdotalis, prophetici et regalis Christi participes effecti, suas partes in missione totius populi Dei explent in ecclesia et in mundo.[2] Apostolatum reapse exercent sua operositate ad evangelizationem ac sanctificationem hominum et ad rerum temporalium ordinem spiritu evangelico perfundendum ac perficiendum, ita ut eorum operositas in hoc ordine testimonium Christi manifeste perhibeat et ad salutem hominum inserviat. Cum vero laicorum statui hoc sit proprium ut in medio mundi negotiorumque saecularium vitam agant, ipsi a Deo vocantur ut, spiritu christiano ferventes, fermenti instar in mundo apostolatum suum exerceant.

3. Laici officium et ius ad apostolatum obtinent ex ipsa sua cum Christo capite unione. Per baptismum enim corpori Christi mystico inserti, per confirmationem virtute Spiritus sancti roborati, ad apostolatum ab ipso Domino deputantur. In regale sacerdotium et gentem sanctam (cf. 1 Pt 2, 4-10) consecrantur, ut per omnia opera spirituales offerant hostias et

[3] Cf. Pius XII, Alloc. *ad Cardinales*, 18 febr. 1946: AAS 38 (1946), pp. 101-102; Idem, Sermo *ad Iuvenes Operarios Catholicos*, 25 aug. 1957: AAS 49 (1957), p. 843.

[1] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Rerum Ecclesiae*: AAS 18 (1926), p. 65.

[2] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 31: AAS 57 (1965), p. 37 (v. supra p. 338-339).

de l'Esperit Sant, que avui fa cada vegada més conscients els laics de la pròpia responsabilitat i arreu els empeny a servir el Crist i l'Església.[3]

En aquest decret el Concili es proposa il·luminar la naturalesa, les característiques i la varietat de l'apostolat dels laics i també enunciar els principis fonamentals i donar suggeriments pastorals per a un exercici eficaç més gran; tot això podrà servir de norma per a la revisió del dret canònic, en tot el que afecta l'apostolat dels laics.

Cap. I. La vocació dels laics a l'apostolat

2. (*Participació dels laics en la missió de l'Església*). L'Església ha nascut per fer participants,[1] gràcies a la difusió del regne de Crist per tota la terra a glòria de Déu Pare, tots els homes en la redempció salvífica i per ordenar a través d'ells efectivament cap al Crist tot el món. Tota l'activitat del cos místic ordenada vers aquest fi rep el nom d'apostolat, i l'Església el realitza de diverses maneres a través de tots els seus membres; en efecte, la vocació cristiana és per naturalesa vocació a l'apostolat. Així com en el conjunt d'un cos viu, cap membre no té una funció purament passiva, sinó que tots participen alhora de la vida i de l'activitat de tot el cos, semblantment en el cos de Crist que és l'Església, tot el cos «d'acord amb l'energia distribuïda segons la mesura de cada membre, va creixent» (Ef 4,16). Més encara: fins a tal punt arriba la interdependència i la unió en aquest cos (Ef 4,16), que un membre que no contribueix al creixement del cos segons les seves possibilitats ha de ser considerat inútil tant a tota l'Església com a si mateix. Hi ha en l'Església diversitat de ministeri, però unitat de missió. Els Apòstols i llurs successors han rebut de Crist la funció d'ensenyar, de santificar i de governar en nom seu i amb la seva autoritat. Però els laics, fets participants de la funció sacerdotal, profètica i reial de Crist, compleixen tant en l'Església com en el món la part que els correspon en la missió de tot el poble de Déu.[2] Exerceixen concretament l'apostolat lliurant-se a l'evangelització i a la santificació dels homes, i amarant i perfeccionant amb l'esperit evangèlic l'ordre de les realitats temporals, fins al punt que llur activitat en aquest camp sigui un clar testimoniatge de Crist i serveixi per a la salvació del homes. Com que és propi de la condició dels laics viure enmig del món i de les tasques temporals, són cridats per Déu a acomplir, plens d'esperit cristià, l'apostolat en el món, a manera de llevat.

3. (*Fonaments de l'apostolat dels laics*). Els laics tenen el dret i el deure de fer apostolat, a causa de la mateixa unió amb Crist, el cap. Efectivament, inserits en el cos místic de Crist per mitjà del baptisme, enfortits pel vigor de l'Esperit Sant a través de la confirmació, són qualificats per a l'apostolat pel Senyor mateix. Han estat consagrats per formar un sacerdoci reial i una nació santa (cf. 1Pe 2,4-10), per oferir sacrificis espirituals a través de totes les activitats i ∇

ubique terrarum Christo testimonium perhibeant. Sacramentis autem, praesertim ss. eucharistia, communicatur et alitur illa caritas quae veluti anima est totius apostolatus.[3]

Apostolatus in fide, spe et caritate exercetur quas Spiritus sanctus in cordibus omnium ecclesiae membrorum diffundit. Immo praecepto caritatis, quod est maximum mandatum Domini, omnes christifideles urgentur ad procurandam gloriam Dei per adventum regni eius, et vitam aeternam omnibus hominibus ut cognoscant solum Deum verum et quem misit Iesum Christum (cf. Io 17, 3).

Omnibus igitur christifidelibus onus praeclarum imponitur adlaborandi ut divinum salutis nuntium ab universis hominibus ubique terrarum cognoscatur et accipiatur.

Ad hunc apostolatum exercendum Spiritus sanctus, qui populi Dei sanctificationem per ministerium et sacramenta operatur, fidelibus peculiaria quoque tribuit dona (cf. 1 Cor 12, 7), ea „dividens singulis prout vult" (1 Cor 12, 11), ut „unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes" sint et ipsi „sicut boni dispensatores multiformis gratiae Dei" (1 Pt 4, 10), in aedificationem totius corporis in caritate (cf. Eph 4, 16). Ex horum charismatum, etiam simpliciorum, acceptione, pro unoquoque credentium ius et officium oritur eadem in bonum hominum et aedificationem ecclesiae exercendi in ecclesia et in mundo, in libertate Spiritus sancti, qui „ubi vult spirat" (Io 3, 8), et simul in communione cum fratribus in Christo, maxime cum pastoribus suis, quorum est de eorum germana natura et ordinato exercitio iudicium ferre, non quidem ut Spiritum extinguant sed ut omnia probent et quod bonum est teneant (cf. 1 Th. 5, 12. 19. 21).[4]

4. Cum Christus missus a Patre totius apostolatus ecclesiae fons et origo sit, patet fecunditatem apostolatus laicorum pendere ex ipsorum cum Christo vitali unione, dicente Domino: „Qui manet in me et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere" (Io 15, 5). Haec vita intimae unionis cum Christo in ecclesia alitur subsidiis spiritualibus, quae omnibus fidelibus sunt communia, praesertim actuosa participatione sacrae liturgiae,[5] ita a laicis adhibenda ut hi, dum ipsa mundi officia in ordinariis vitae condicionibus recte adimplent, unionem cum Christo a vita sua non separent, sed suum opus iuxta voluntatem Dei exercentes in ipsa percrescant. Hac via laici alacri et laeto animo in sanctitate progrediantur oportet, difficultates in prudentia et patientia superare satagentes.[6] Neque curae familiares neque alia negotia saecularia extranea debent esse a spirituali vitae ratione, iuxta illud Apostoli: „Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini Iesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per ipsum" (Col 3, 17).

---

[3] Cf. *Ibid.*, n. 33, p. 39; cf. etiam n. 10, p. 14 (v. supra p. 340-343; 300-303).

[4] Cf. *Ibid.*, n. 12, p. 16 (v. supra p. 304-305).

[5] Cf. conc. Vat. II, Const. de sacra liturgia, *Sacrosanctum Concilium*: cap. I, n. 11: AAS 56 (1964), pp. 102-103 (v. supra p. 234-235).

[6] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 32: AAS 57 (1965), p. 38; cf. etiam n. 40-41, pp. 45-47 (v. supra p. 338-341; 348-355).

donar arreu testimoniatge de Crist. A més, amb els sagraments, sobretot amb la sagrada eucaristia, és comunicada i alimentada aquella caritat que és com l'ànima de tot apostolat.[3]

L'apostolat s'exerceix en la fe, l'esperança i la caritat que l'Esperit Sant vessa en els cors de tots els membres de l'Església. Encara més, el precepte de la caritat que és el més gran manament del Senyor, empeny tots els fidels a procurar la glòria de Déu per la vinguda del seu regne i la vida eterna a tothom, perquè reconegui l'únic Déu veritable i el seu enviat, Jesucrist» (cf. Jn 17,3).

A tots els fidels, doncs, és encomanada la noble obligació de treballar per tal que el missatge diví de la salvació sigui conegut i acceptat per tots els homes arreu de la terra.

Per exercir aquest apostolat, l'Esperit Sant, que santifica el poble de Déu mitjançant el ministeri i els sagraments, dóna als fidels també dons particulars (cf. 1Co 12,7) «distribuint-los a cadascú, tal com ell vol» (1Co 12,11) per tal que «tots, segons la gràcia rebuda, distribuint-la els uns als altres» contribueixin també aquests «com a bons administradors d'una múltiple gràcia de Déu» (1Pe 4,10), per construir en la caritat tot el cos (cf. Ef 4,16). Pel fet d'haver rebut aquests carismes, ni que siguin els més simples, neix per a cada creient el dret i el deure d'exercir-los, al si de l'Església i del món, pel bé dels homes i per a l'edificació de l'Església, en la llibertat de l'Esperit Sant «que bufa allà on vol» (Jn 3,8), i alhora en la comunió amb els germans en Crist, particularment amb els propis pastors, que tenen la missió de jutjar-ne l'autenticitat i l'ús ordenat, no certament per extingir l'Esperit sinó per examinar-ho tot i retenir el que és bo (cf. 1Te 5,12,19,21).[4]

4. (*Espiritualitat dels laics amb vista a l'apostolat*). Com que la font i l'origen de tot apostolat de l'Església és Crist, enviat pel Pare, és evident que la fecunditat de l'apostolat dels laics depèn de llur unió vital amb Crist, perquè el Senyor diu: «Aquell qui està en mi i jo en ell, dóna molt de fruit, perquè sense mi no podeu fer res» (Jn 15,5). Aquesta vida d'íntima unió amb el Crist s'alimenta en l'Església amb els ajuts espirituals comuns a tots els fidels, sobretot amb la participació activa a la sagrada litúrgia.[5] Els laics han d'usar-los de tal manera que, mentre acompleixen com cal les tasques del món enmig de les condicions ordinàries de la vida, no separin de la pròpia vida la unió amb Crist; ben al contrari, hi creixin molt, tot acomplint aquestes activitats segons la voluntat de Déu. Convé que per aquest camí els laics avancin en santedat amb cor amatent i joiós, mirant de superar les dificultats inevitables amb prudència i paciència.[6] Ni les preocupacions familiars ni les altres tasques seculars no han de romandre estranyes a l'enfocament espiritual de la vida, tal com diu l'Apòstol: «Tot allò que feu, sigui de paraula, sigui d'obra, feu-ho en nom de Jesús, el Senyor, donant gràcies per mitjà d'ell a Déu Pare» (Col 3,17).

Talis vita continuum exercitium fidei, spei et caritatis exposcit.

Lumine fidei et meditatione verbi Dei solum potest aliquis semper et ubique dignoscere Deum in quo „vivimus et movemur et sumus" (Ac 17, 28), in omni eventu quaerere eius voluntatem, Christum intueri in omnibus hominibus, sive propinqui sint sive extranei, de vera significatione et pretio rerum temporalium in seipsis et in ordine ad finem hominis recta iudicia ferre.

Qui hanc habent fidem, in spe revelationis filiorum Dei vivunt memores crucis et resurrectionis Domini.

In peregrinatione huius vitae, cum Christo in Deo absconditi et a servitute divitiarum liberi, dum ad illa bona quae in aeternum manent intendunt, generoso animo totos se dedicant ad regnum Dei dilatandum et ad ordinem rerum temporalium spiritu christiano informandum et perficiendum. Inter adversa huius vitae in spe fortitudinem inveniunt existimantes quod „non sunt condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis" (Rm 8, 18).

Caritate quae ex Deo est impulsi, ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei, bonum operantur (cf. Gal 6, 10), deponentes „omnem malitiam et omnem dolum et simulationes et invidias et omnes detractiones" (1 Pt 2, 1) et sic ad Christum homines trahentes. Caritas autem Dei quae „diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis" (Rm 5, 5), reddit laicos capaces spiritum beatitudinum reapse exprimendi in vita sua. Iesum pauperem secuti, bonorum temporalium nec inopia deiciuntur nec copia inflantur; Christum humilem imitati, non efficiuntur inanis gloriae cupidi (cf. Gal 5, 26), sed placere Deo magis quam hominibus student, semper parati propter Christum omnia relinquere (cf. Lc 14, 26) et persecutionem pati propter iustitiam (cf. Mt 5, 10), memores verbi Domini: „Si quis vult post me venire, abneget semetipsum et tollat crucem suam et sequatur me" (Mt 16, 24). Christianam amicitiam inter se colentes, adiutorium in quacumque necessitate sibi invicem praebent.

Haec laicorum spiritualis vitae ratio notam peculiarem assumere debet ex statu matrimonii et familiae, coelibatus vel viduitatis, ex condicione infirmitatis, ex activitate professionali et sociali. Ne desinant ergo qualitates et dotes his condicionibus congruentes sibi collatas assidue excolere, propriisque uti donis a Spiritu sancto acceptis.

Praeterea laici, qui suam vocationem secuti, nomen dederunt alicui ex associationibus vel institutis quae ab ecclesia approbata sunt, pariter peculiarem notam vitae spiritualis ipsis propriam fideliter induere conantur.

Magni quoque faciant professionalem peritiam, sensum familiarem et civicum atque illas virtutes quae ad sociales consuetudines pertinent, scilicet probitatem, spiritum iustitiae, sinceritatem, humanitatem, animi fortitudinem, sine quibus nec vera vita christiana consistere potest.

Huiusmodi vitae spiritualis et apostolicae perfectum exemplar est beatissima virgo Maria, regina apostolorum, quae, dum in terris vitam ageret omnibus communem, familiari cura et laboribus plenam, intime semper cum Filio suo coniungebatur et operi salvatoris singulari prorsus

Una vida d'aquesta mena exigeix un continu exercici de la fe, de l'esperança i de la caritat.

Només a la llum de la fe i per la meditació de la paraula de Déu, és possible sempre i arreu reconèixer Déu en el qual «vivim, ens movem i som» (Ac 17,28), cercar la seva voluntat en qualsevol esdeveniment, veure el Crist en tothom, pròxim o estrany, i jutjar rectament sobre l'autèntic sentit i el valor de les realitats temporals, en elles mateixes i en ordre al fi de l'home.

Els qui tenen una fe com aquesta, viuen en l'esperança de la revelació dels fills de Déu, tot recordant-se sempre de la creu i de la resurrecció del Senyor.

Durant el pelegrinatge d'aquesta vida, amagats amb Crist en Déu i lliures de l'esclavitud de les riqueses, en la recerca dels béns que duren sempre, es lliuren del tot i generosament a estendre el regne de Déu i a impregnar i a perfeccionar amb esperit cristià tot l'ordre temporal. En les dificultats d'aquesta vida troben la fortalesa en l'esperança, recordant que «els sofriments del món present no són res comparats amb la glòria que s'ha de revelar en nosaltres» (Rm 8,18).

Empesos per la caritat que ve de Déu, obren el bé envers tothom, sobretot envers els germans en la fe (cf. Ga 6,10), eliminant «tota maldat i tot engany, i tota mena d'hipocresies, enveges i murmuracions» (1Pe 2,1) atraient així els homes a Crist. I l'amor de Déu, que «ha estat vessat en els nostres cors per l'Esperit Sant que ens ha estat donat» (Rm 5,5), fa capaços els laics d'expressar concretament en la vida l'esperit de les benaurances. Seguint Jesús pobre, no els aclapara la manca de béns temporals ni l'abundància els omple d'orgull; imitant Crist humil, no ambicionen una glòria efímera (cf. Ga 5,26), sinó que malden per plaure a Déu més que als homes, sempre disposats a deixar-ho tot per Crist (cf. Lc 14,26) i a sofrir persecució a causa de la justícia (cf. Mt 5,10), tot recordant-se de la paraula del Senyor: «Si algú vol venir amb mi, que es negui a ell mateix, que prengui la seva creu i que em segueixi» (Mt 16,24). Cultivant entre ells l'amistat cristiana, són amatents a ajudar-se en totes les necessitats.

Aquest estil de vida espiritual dels laics ha d'assumir uns trets especials segons l'estat de matrimoni i de família, de celibat o de viudetat, la situació de malaltia, l'activitat professional i social. Que no deixin, doncs, de cultivar assíduament les qualitats i els dons rebuts en correspondència a aquestes condicions de vida, i d'emprar els propis dons rebuts de l'Esperit Sant.

A més, els laics que, seguint la pròpia vocació, s'han inscrit en alguna associació o institut aprovat per l'Església, han d'esforçar-se igualment a deixar-se amarar de la peculiar característica d'espiritualitat pròpia d'aquests.

Que també tinguin cura de la competència professional, del sentit de família i del sentit cívic i de les virtuts pròpies de les relacions socials: la lleialtat, l'esperit de justícia, la sinceritat, la humanitat, la fermesa de caràcter, sense les quals no és possible la vida cristiana.

D'aquesta vida espiritual i apòstòlica, n'és model perfecte la benaurada Verge Maria, reina dels Apòstols. Mentre vivia a la terra va menar una vida molt semblant a la nostra, plena de la sol·licitud familiar i dels treballs ordinaris, però estava sempre íntimament unida al seu Fill i col·laborà d'una manera excepcional en l'obra ∇

modo cooperata est; nunc autem in caelum assumpta „materna sua caritate de fratribus Filii sui adhuc peregrinantibus necnon in periculis et angustiis versantibus curat, donec ad felicem patriam perducantur".[7] Hanc devotissime colant omnes suamque vitam atque apostolatum eius maternae curae commendent.

Cap. II. De finibus assequendis

5. Opus redemptionis Christi, dum homines salvandos de se spectat, totius quoque ordinis temporalis instaurationem complectitur. Unde ecclesiae missio non solum est nuntium Christi et gratiam eius hominibus afferendi, sed et spiritu evangelico rerum temporalium ordinem perfundendi et perficiendi. Laici ergo, hanc ecclesiae missionem exsequentes, apostolatum suum exercent tam in ecclesia quam in mundo, tam in ordine spirituali quam in ordine temporali: qui ordines, etsi distinguuntur, in unico consilio Dei ita sunt connexi ut ipse Deus intendat, in Christo, totum mundum reassumere in novam creaturam, inchoative his in terris, plene in ultimo die. In utroque ordine laicus, qui est simul fidelis et civis, una conscientia christiana continenter duci debet.

6. Missio ecclesiae salutem hominum spectat, fide in Christum et gratia eius consequendam. Apostolatus ergo ecclesiae, omniumque membrorum eius, imprimis dirigitur ad nuntium Christi verbis et factis mundo patefaciendum gratiamque eius communicandam. Hoc principaliter fit per ministerium verbi et sacramentorum, speciali modo clero commissum, in quo et laici habent suas magni momenti partes adimplendas, ut sint „cooperatores ... veritatis" (3 Io 8). Hoc potissimum in ordine apostolatus laicorum et ministerium pastorale mutuo se complent.

Innumerae patent laicis occasiones ad apostolatum evangelizationis et sanctificationis exercendum. Ipsum testimonium vitae christianae et opera bona spiritu supernaturali exercita, vim habent attrahendi homines ad fidem et ad Deum; dicit enim Dominus: „Sic luceat lux vestra coram hominibus ut videant opera vestra bona et glorificent Patrem vestrum qui in caelis est" (Mt 5, 16).

Apostolatus tamen huiusmodi non in solo vitae testimonio consistit; verus apostolus quaerit occasiones Christum verbis annuntiandi sive non credentibus ad eos adducendos ad fidem, sive fidelibus ad eos instruendos, confirmandos et ad fervidiorem vitam excitandos; „caritas enim Christi urget nos" (2 Cor 5, 14), et in corde omnium debent resonare illa verba Apostoli: „Vae enim mihi est, si non evangelizavero" (1 Cor 9, 16).[1]

Cum autem hac nostra aetate novae quaestiones oriantur, et gravissimi grassentur errores qui religionem, ordinem moralem et ipsam societatem humanam funditus evertere nituntur, haec sancta synodus ex corde hortatur laicos, iuxta cuiusque ingenii dotes et doctrinam, ut secundum

---

[7] *Ibid.*, n. 62, p. 63; cf. etiam n. 65, pp. 64-65 (v. supra p. 378-379; 380-381).

[1] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Ubi arcano*, 23 dec. 1922: AAS 14 (1922), p. 659; Pius XII, Litt. encycl. *Summi Pontificatus*, 20 oct. 1939: AAS 31 (1939), pp. 442-443.

del Salvador. Assumpta al cel, «amb el seu amor matern té cura dels germans del seu Fill que encara pelegrinen i que es troben enmig de perills i angoixes, fins que arribin a la pàtria feliç».[7] Tots, doncs, han de venerar-la amb gran devoció i confiar a la seva cura maternal la pròpia vida i el propi apostolat.

Cap. II. Els fins a atènyer

5. (*Introducció*). L'obra de la redempció de Crist, que comporta essencialment la salvació dels homes, abraça també la renovació de tot l'ordre temporal. Per això, la missió de l'Església no consisteix sols a portar als homes el missatge de Crist i la seva gràcia, sinó també a amarar i a perfeccionar amb l'esperit evangelic l'ordre de les realitats temporals. Els laics, doncs, acomplint aquesta missió de l'Església, exerceixen l'apostolat en l'Església i en el món tant en l'ordre espiritual com en l'ordre temporal. Aquestes dues dimensions, tot i que són distintes, estan, però, tan lligades en l'únic designi de Déu que Déu mateix es proposa recapitular, en Crist, el món sencer per formar una nova criatura, d'una manera incipient aquí a la terra i plenament el darrer dia. El laic, que és alhora fidel i ciutadà, ha de ferse guiar en aquests dos ordres per l'única consciència cristiana.

6. (*L'apostolat d'evangelització i de santificació*). La missió de l'Església és la salvació del homes, que s'obté per la fe en Crist i per la seva gràcia. Per això, l'apostolat de l'Església i de tots els seus membres, cerca sobretot de fer conèixer al món el missatge de Crist amb paraules i fets, i comunicar-li la seva gràcia. Això s'acompleix principalment mitjançant el ministeri de la paraula i dels sagraments, confiat d'una manera especial a la clerecia, en el qual els laics, però, hi tenen una part molt important a fer, per tal de ser «col·laboradors de la veritat» (Jn 3,8). Sobretot en aquest ordre, l'apostolat dels laics i el ministeri pastoral es complementen mútuament.

Són innombrables les ocasions ofertes als laics d'exercir l'apostolat de l'evangelització i de la santificació. El testimoniatge mateix de la vida cristiana i les bones obres acomplertes amb esperit sobrenatural tenen la força d'atreure els homes a la fe i a Déu; diu, en efecte, el Senyor: «Que brilli igualment la vostra llum davant la gent; així veuran les vostres bones obres i glorificaran el vostre Pare del cel» (Mt 5,16).

Aquest apostolat, però, no consisteix solament en el testimoniatge de la vida; el veritable apòstol cerca les ocasions d'anunciar Crist amb la seva paraula tant als no creients per conduir-los a la fe, com als fidels per instruir-los, afermar-los i animar-los a una vida més ardent: «Perquè la caritat de Crist ens empeny» (2Co 5,14); i al cor de tothom han de ressonar aquelles paraules de l'Apòstol: «Ai de mi, si no predico l'Evangeli» (1Co 9,16).[1]

Com que en el nostre temps es plantegen nous problemes i es propaguen errors molt greus, que a fi de comptes pretenen el capgirament dels fonaments de la religió, de l'ordre moral i fins i tot de la societat humana, el sant Concili encoratja vivament els laics a col·laborar activament, cadascun segons les qualitats i els coneixements, ∇

mentem ecclesiae, suas diligentius expleant partes in principiis christianis enucleandis, defendendis et rite applicandis ad problemata huius aetatis.

7. Circa mundum vero consilium Dei est, ut homines concordi animo ordinem rerum temporalium instaurent iugiterque perficiant.

Omnia quae efficiunt ordinem temporalem, videlicet bona vitae et familiae, cultura, res oeconomicae, artes et professiones, communitatis politicae instituta, relationes internationales et alia huiusmodi eorumque evolutio et progressus, non solum subsidia sunt ad finem ultimum hominis, sed et proprium habent valorem, a Deo eis insitum, sive in seipsis considerata, sive uti partes universi ordinis temporalis: „viditque Deus cuncta quae fecerat, et erant valde bona" (Gn 1, 31). Haec eorum naturalis bonitas specialem quandam dignitatem accipit ex eorum relatione cum persona humana in cuius servitium sunt creata. Tandem placuit Deo omnia, tam naturalia quam supernaturalia, in Christo Iesu in unum colligere „ut sit in omnibus ipse primatum tenens" (Col 1, 18). Haec tamen destinatio non modo non privat ordinem temporalem sua autonomia, suis propriis finibus, legibus, subsidiis, momento pro hominum bono, sed potius perficit in sua vi et praestantia propria simulque adaequat integrae vocationi hominis super terram.

Decursu historiae, rerum temporalium usus gravibus foedatus est vitiis, quia homines, originali labe affecti, in perplures saepe lapsi sunt errores circa verum Deum, naturam hominis et principia legis moralis: unde mores et institutiones humanae corruptae, et ipsa persona humana non raro conculcata. Nostris quoque diebus, non pauci, disciplinarum naturalium et technicarum artium progressibus plus aequo fidentes, in rerum temporalium veluti idololatriam declinant, potius earum servi effecti quam domini.

Totius ecclesiae est ad hoc operam navare, ut homines capaces reddantur universum ordinem rerum temporalium recte instituendi et ad Deum per Christum ordinandi. Ad pastores spectat principia circa finem creationis et usum mundi clare enuntiare, auxilia moralia et spiritualia praestare, ut ordo rerum temporalium in Christo instauretur.

Laicos autem oportet ordinis temporalis instaurationem tamquam proprium munus assumere et in eo, lumine evangelii ac mente ecclesiae ductos et caritate christiana actos, directo et modo definito agere; qua cives cum civibus, specifica peritia et propria responsabilitate cooperari; ubique et in omnibus iustitiam regni Dei quaerere. Ita instaurandus est ordo temporalis ut, propriis eiusdem legibus integre servatis, ulterioribus vitae christianae principiis conformis reddatur, variisque locorum, temporum et populorum, condicionibus aptatus. Inter opera huiusmodi apostolatus eminet actio socialis christianorum, quam hodie ad totam provinciam temporalem, etiam ad culturam, sese extendere cupit sancta synodus.[2]

---

[2] Cf. Leo XIII, Litt. encycl. *Rerum Novarum:* ASS 23 (1890-91), p. 647; Pius XI, Litt. encycl. *Quadragesimo Anno:* AAS 23 (1931), p. 190; Pius XII, Nuntius radiophonicus, 1 iunii 1941: AAS 33 (1941), p. 207.

en l'aprofundiment, la defensa i la recta aplicació dels principis cristians segons el pensament de l'Església als problemes del nostre temps.

7. (*L'animació cristiana de l'ordre temporal*). I pel que fa al món, el designi de Déu és que els homes, amb un mateix impuls fraternal, restaurin i perfeccionin cada vegada més l'ordre de les realitats temporals.

Tot el que constitueix l'ordre temporal: els béns de la vida i de la família, la cultura, l'economia, les arts i les professions, les institucions de la comunitat política, les relacions internacionals i altres coses semblants, i també llur desenvolupament i progrés, no són solament mitjans en relació amb el fi últim de l'home, sinó que tenen un valor propi que els ve de Déu; i això, tant si aquestes realitats les considerem en si mateixes com si formant part de l'ordre temporal. «Déu veié que tot el que havia fet era molt bo» (Gn 1,31). Aquesta bondat natural que tenen rep una dignitat especial pel fet de la relació amb la persona humana al servei de la qual foren creades. Finalment, ha plagut a Déu d'unificar en Jesucrist totes les coses, les naturals i les sobrenaturals, «perquè ell ha de ser en tot el primer» (Col 1,18). Aquesta destinació, tanmateix, no priva l'ordre temporal de la seva autonomia, dels seus propis fins, lleis, mitjans, de la seva importància pel bé del homes, sinó que més aviat el perfecciona en la seva consistència i la seva dignitat, i al mateix temps l'adequa a la vocació integral de l'home damunt la terra.

Al llarg de la història, l'ús de les coses temporals ha estat profanat amb greus abusos, perquè els homes, afectats pel pecat original, sovint han caigut en moltíssims errors referents al Déu veritable, a la natura de l'home i als principis de la llei moral; d'aquí prové la corrupció dels costums i de les institucions humanes i no rarament el menyspreu de la persona humana. Fins i tot als nostres dies, no pocs, posant una excessiva confiança en els progressos de les ciències naturals i de les tècniques, cauen en una mena d'idolatria de les coses temporals, de manera que n'esdevenen més aviat esclaus que no pas senyors.

Pertoca a tota l'Església procurar que els homes esdevinguin capaços d'organitzar sanament tot l'ordre temporal i d'orientar-lo a Déu pel Crist. Correspon als pastors la tasca d'enunciar clarament els principis sobre el fi de la creació i l'ús del món, i fornir els ajuts morals i espirituals per tal de renovar en el Crist l'ordre les realitats temporals.

Però aquesta renovació de l'ordre temporal l'han d'assumir els laics com a funció pròpia i complir-la d'una manera directa i concreta, guiats per la llum de l'Evangeli i pel pensament de l'Església i moguts per la caritat cristiana; convé que com a ciutadans treballin amb els conciutadans segons l'específica competència i amb la pròpia responsabilitat, i que cerquin, per tot i en tot, el Regne de Déu i la seva justícia. Cal aconseguir aquesta renovació de l'ordre temporal de manera que, en el respecte integral de les seves lleis pròpies, esdevingui conforme als principis més elevats de la vida cristiana i adaptat a les diverses condicions de lloc, de temps i de pobles. Entre les activitats més destacades d'un apostolat així, hi té el primer lloc l'acció social dels cristians, i el sant Concili desitja que s'estengui a tot l'àmbit temporal, inclosa la cultura.[2]

8. Dum omne exercitium apostolatus a caritate originem et vim ducere debet, aliqua opera natura sua apta sunt ut convertantur in ipsius caritatis vividam expressionem; quae Christus dominus suae messianicae missionis signa esse voluit (cf. Mt 11, 4-5).

Maximum mandatum in lege est diligere Deum ex toto corde et proximum suum sicut seipsum (cf. Mt 22, 37-40). Hoc vero mandatum caritatis erga proximum Christus proprium fecit novaque significatione ditavit, dum seipsum idem ac fratres tamquam obiectum caritatis esse voluit, dicens: „quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis" (Mt 25, 40). Ipse enim, assumendo naturam humanam, totum genus humanum supernaturali quadam solidarietate in familiam sibi colligavit, et ut signum suorum discipulorum constituit caritatem his verbis: „In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis si dilectionem habueritis ad invicem" (Io 13, 35).

At sancta ecclesia, sicut in suis primordiis cenae eucharisticae iungens „agapen" se totam caritatis vinculo circa Christum unitam manifestabat, sic omni tempore hoc dilectionis signo dignoscitur, et, dum gaudet de aliorum inceptis, caritatis opera ut suum officium et ius, quod abalienari nequit, vindicat. Quapropter misericordia erga egenos et infirmos atque sic dicta opera caritativa et mutui auxilii ad sublevandas omnimodas necessitates humanas, praecipuo in honore habentur ab ecclesia.[3]

Quae actiones et opera praesenti tempore, communicationis instrumentis expeditioribus factis, distantia inter homines quodammodo evicta et mundi universi incolis quasi unius familiae membris redditis, multo urgentiora et universaliora facta sunt. Actio caritativa hodie omnes omnino homines et universas necessitates complecti potest et debet. Ubicumque versantur qui cibo potuque, vestitu, domo, medicinis, opere, instructione, facultatibus ad vitam vere humanam ducendam necessariis carent, aerumnis vel infirma valetudine cruciantur, exilium vel carcerem patiuntur, ibi eos christiana caritas debet quaerere et invenire, impensa cura solari et praestitis auxiliis sublevare. Quae obligatio praeprimis imponitur singulis hominibus et populis in rebus prosperis constitutis.[4]

Quo huiusmodi caritatis exercitium omni exceptione maius sit et tale appareat: in proximo consideretur imago Dei ad quam creatus est, et Christus dominus cui re vera offertur quidquid indigenti donatur; libertas et dignitas personae auxilium accipientis maxima humanitate respiciatur; puritas intentionis non maculetur ullo propriae utilitatis quaestu vel dominandi studio;[5] exigentiis iustitiae praeprimis satisfiat, ne tamquam caritatis dona offerantur quae iustitiae titulo iam debentur; causae malorum, non solum effectus, tollantur; ita ordinetur auxilium ut accipientes paulatim a dependentia externa liberentur sibique sufficientes evadant.

Laici ergo magni faciant et pro viribus adiuvent opera caritatis et incepta assistentiae socialis sive privata sive publica, etiam internationalia,

---

[3] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra:* AAS 53 (1961), p. 402.

[4] Cf. *Ibid.*, pp. 440-441.

[5] Cf. *Ibid.*, pp. 442-443.

8. (*L'acció caritativa*). Tot el treball de l'apostolat ha de trobar la font i la força en la caritat; però, certes activitats, les que Crist Senyor volgué que fossin signes de la seva missió messiànica (cf. Mt 11,4-5), per naturalesa són més escaients per a esdevenir una expressió més colpidora de la caritat.

El manament més gran de la llei és estimar Déu amb tot el cor, i el proïsme com un mateix (cf. Mt 22,37-40). D'aquest manament de la caritat envers al proïsme, Crist n'ha fet el seu propi manament, i l'ha enriquit amb un nou significat en voler identificar-se amb els germans com a objecte de la caritat, dient: «Tot allò que fèieu a un d'aquests germans meus més petits, a mi m'ho fèieu» (Mt 25,40). Perquè, efectivament, assumint la nostra naturalesa humana, amb una solidaritat sobrenatural, ha unit a si mateix tot el gènere humà com una família, i ha fet de la caritat el distintiu dels seus deixebles amb aquestes paraules: «Tothom coneixerà que sou deixebles meus per l'amor que us tindreu entre vosaltres» (Jn 13,35).

La santa Església, així com des dels inicis, unint l'àgape a la cena eucarística, es manifestava tota ella congregada en el vincle de la caritat entorn de Crist, així també sempre s'ha donat a conèixer pel signe de l'amor, i mentre s'alegra de les iniciatives dels altres, reivindica les obres de caritat com una deure propi i un dret inalienable. Per tant, cal tenir en gran honor dins l'Església la misericòrdia envers els indigents i els malalts, i també les anomenades obres caritatives o d'ajuda mútua, destinades a alleujar les diverses sofrences humanes.[3]

Avui dia, essent els mitjans de comunicació més ràpids, eliminades en certa manera les distàncies entre els homes i essent els habitants del món com membres d'una única família, aquestes activitats i aquestes obres han esdevingut més urgents i més universals. Avui, l'acció caritativa pot i ha d'abraçar tots els homes i totes les necessitats. Arreu on hi hagi gent mancada d'aliment i de beguda, de vestit, de casa, de medicaments, de treball, d'instrucció, de mitjans necessaris per a portar una vida veritablement humana, persones afligides per la dissort o la malaltia, o que pateixin exili o presó, la caritat cristiana els ha de cercar i trobar-los, confortar-los amb atenta sol·licitud i portar-los els ajuts necessaris. Aquest deure afecta en primer lloc tots els qui, individus o pobles, frueixen de prosperitat.[4]

Per tal que aquest exercici de la caritat es mantingui per damunt de qualsevol sospita i sigui vist com a tal, cal considerar en el proïsme la imatge de Déu, segons la qual ha estat creat, i Crist, el Senyor, a qui en realitat és ofert tot el que és donat a l'indigent; que es respecti amb una gran delicadesa la llibertat i la dignitat de la persona que rep ajuda; mai no ha d'embrutar-se la puresa d'intenció per cap mena de recerca del propi profit ni per cap desig de domini;[5] que es comenci primer de tot per satisfer les exigències de justícia no fos cas que, amb l'excusa de la caritat, es donés el que simplement és un deure de justícia; que s'eliminin les causes dels mals, no sols els efectes; que es distribueixi l'ajut de manera que els qui se'n beneficien puguin de mica en mica alliberar-se d'aquesta dependència d'altri i esdevinguin autosuficients.

Els laics, doncs, han d'estimar profundament i de sostenir, segons les pròpies possibilitats, les obres de caritat i les iniciatives d'assistència social, privades o públiques, incloses les internacionals ∇

quibus efficax auxilium singulis hominibus et populis in necessitate versantibus fertur, cooperantes in hoc cum omnibus bonae voluntatis hominibus.[6]

Cap. III. De variis apostolatus campis

9. Laici suum exercent multiplicem apostolatum tam in ecclesia quam in mundo. In utroque hoc ordine varii patent campi apostolicae actuositatis, quorum principaliores hic commemorare volumus; hi sunt: communitates ecclesiae, familia, iuvenes, ambitus socialis, ordines nationalis et internationalis. Cum autem nostris diebus mulieres magis magisque partes activas habeant in tota societatis vita, magni momenti est amplior earum participatio etiam in variis campis apostolatus ecclesiae.

10. Utpote participes muneris Christi sacerdotis, prophetae et regis, laici suas partes activas habent in ecclesiae vita et actione. Intra communitates ecclesiae eorum actio tam necessaria est ut sine ea ipse pastorum apostolatus plenum suum effectum assequi plerumque nequeat. Verae enim apostolicae mentis laici, ad modum illorum virorum et mulierum qui Paulum in evangelio adiuvabant (cf. Ac 18, 18. 26; Rm 16, 3), supplent quod suis fratribus deest, et reficiunt spiritum tam pastorum quam reliqui populi fidelis (cf. 1 Cor 16, 17-18). Ipsi enim, actuosa participatione vitae liturgicae suae communitatis nutriti, sollicite partes agunt in eiusdem operibus apostolicis; homines longe fortasse versantes, ad ecclesiam adducunt; in verbo Dei tradendo, praesertim catechetica institutione, impense cooperantur; oblata sua peritia curam animarum et etiam administrationem bonorum ecclesiae efficaciorem reddunt.

Paroecia exemplum perspicuum apostolatus communitarii praebet, omnes quotquot ibi invenit diversitates humanas in unum congregans et ecclesiae universalitati inserens.[1] Assuescant laici intime cum sacerdotibus suis uniti in paroecia operari;[2] problemata propria ac mundi et quaestiones ad salutem hominum spectantes, collatis consiliis examinanda et solvenda, ad communitatem ecclesiae afferre; omnique incepto apostolico et missionali suae familiae ecclesiasticae adiutricem operam pro viribus navare.

Colant iugiter sensum dioecesis, cuius paroecia velut cellula est, prompti semper, ad invitationem pastoris sui, suas quoque vires inceptis dioecesanis adicere. Immo, ut respondeant necessitatibus urbium et regionum

---

[6] Cf. Pius XII, Alloc. *ad „Pax Romana M. I. I. C."*, 25 apr. 1957: AAS 49 (1957) pp. 298-299; et praesertim Ioannes XXIII, *Ad Conventum Consilii „Food and Agriculture Organisation" (F. A. O.)*, 10 nov. 1959: AAS 51 (1959), pp. 856, 866.

[1] Cf. Pius X, Litt. apost. *Creationis duarum novarum paroeciarum*, 1 iunii 1905: ASS 38 (1905) pp. 65-67; Pius XII, Alloc. *ad fideles Paroeciae S. Saba*, 11 ian. 1953: *Discorsi e Radiomessaggi di S. S. Pio XII*, 14 (1952-1953), pp. 449-454; Ioannes XXIII, Alloc. *Clero et christifidelibus e dioecesi suburbicaria Albanensi, ad Arcem Gandulfi habita*, 26 aug. 1962: AAS 54 (1962), pp. 656-660.

[2] Cf. Leo XIII, Alloc., 28 ian. 1894: *Acta*, 14 (1894), pp. 424-25.

amb les quals es dóna una ajuda eficaç als individus i als pobles més dissortats, bo i col·laborant en això amb tots els homes de bona voluntat.[6]

Cap. III. Els diversos camps d'apostolat

9. (*Introducció*). Els laics exerceixen llur múltiple apostolat tant en l'Església com en el món. En aquests dos fronts, són diversos els camps que s'obren a l'activitat apostòlica; ens proposem recordar aquí els més importants. Són: les comunitats eclesials, la família, els joves, l'ambient social, l'ordre nacional i l'internacional. I com que als nostres dies les dones prenen una part cada vegada més activa en la vida social, és molt important també que tinguin una més gran participació en els diversos camps de l'apostolat de l'Església.

10. (*Les comunitats eclesials*). En tant que participants de la funció de Crist sacerdot, profeta i rei, els laics tenen una part activa en la vida i en l'acció de l'Església. Al si de les comunitats eclesials, llur acció és talment indispensable que sense ella l'apostolat dels pastors no pot gairebé mai atènyer tot el seu efecte. De fet, els laics que tenen veritable esperit apostòlic, com aquells homes i aquelles dones que ajudaven Pau en l'Evangeli (cf. Ac 18,18.26; Rm 16,3), completen el que manca als germans i reconforten el cor dels pastors i de la resta del poble fidel (cf. 1Co 16,17-18). Nodrits per la participació activa en la vida litúrgica de la pròpia comunitat, col·laboren amb generositat en els seus treballs apostòlics; fan entrar en contacte amb l'Església gent que potser en viu allunyada; col·laboren amb dedicació en la transmissió de la paraula de Déu, sobretot a través de la catequesi; posant a disposició la pròpia competència, fan més eficaç la cura d'ànimes i també l'administració dels béns de l'Església.

La parròquia ofereix un lluminós exemple d'apostolat comunitari pel fet que aplega en la unitat totes les diversitats humanes que hi troba i les insereix en la universalitat de l'Església.[1] Que els laics s'habituïn a treballar a la parròquia íntimament units als sacerdots;[2] a exposar a la comunitat eclesial els propis problemes i els del món i les qüestions que afecten la salvació dels homes, per tal que siguin examinats i resolts amb l'aportació de tothom; a donar, segons les possibilitats, la pròpia contribució a tota iniciativa apostòlica i missionera de la família parroquial.

Que cultivin constantment el sentit de la diòcesi, de la qual la parròquia és com una cèl·lula, sempre disposats, a invitació del pastor, a servir les iniciatives diocesanes. A més, per atendre les necessitats de les ciutats ∇

ruralium,[3] suam cooperationem non intra fines paroeciae vel dioecesis circumscriptam retineant, sed ad campos interparoecialem, interdioecesanum, nationalem vel internationalem extendere satagant, eo vel magis quia crebrescens in dies migratio populorum, mutuae necessitudinis augmentatio et communicationum facilitas, iam non sinunt ullam partem societatis in se clausam manere. Ita de necessitatibus populi Dei in toto orbe terrarum dispersi sollicit sint. Imprimis sua reddant opera missionalia, auxilia materialia vel etiam personalia praestando. Officium et honor enim est christianorum Deo restituere partem bonorum quae ab eo accipiunt.

11. Cum conditor omnium constituerit coniugale consortium exordium et fundamentum societatis humanae, idque gratia sua reddiderit sacramentum magnum in Christo et in ecclesia (cf. Eph 5, 32), apostolatus coniugum et familiarum singulare habet momentum tam pro ecclesia quam pro societate civili.

Coniuges christiani sibi invicem, filiis suis ceterisque familiaribus, gratiae cooperatores sunt et fidei testes. Filiis suis ipsi sunt primi fidei praecones et educatores; verbo et exemplo eos ad vitam christianam et apostolicam formant, in eorum vocatione seligenda prudenter eos adiuvant et vocationem sacram, in eis forte detectam, omni cura fovent.

Coniugum semper officium fuit, hodie vero maxima apostolatus eorum pars est: indissolubilitatem et sanctitatem vinculi matrimonialis vita sua manifestare et probare; ius et officium prolem christiane educandi, genitoribus et tutoribus inditum, strenue affirmare; dignitatem et legitimam autonomiam familiae defendere. Cooperentur igitur ipsi ceterique christifideles, cum hominibus bonae voluntatis, ut in civili legislatione haec iura sarta serventur; in moderanda societate ratio habeatur necessitatum familiarum quod ad habitationem, educationem puerorum, condicionem laboris, securitatem socialem et tributa pertinet; in migrationibus ordinandis convictus domesticus omnino in tuto ponatur.[4]

Hanc familia ipsa missionem divinitus accepit ut sit prima et vitalis cellula societatis. Quam missionem adimplebit, si per mutuam membrorum pietatem et orationem in communi Deo factam, tamquam domesticum sanctuarium ecclesiae se exhibeat; si tota familia in cultum liturgicum ecclesiae se inserat; si denique, familia actuosam hospitalitatem praestet, iustitiam aliaque bona opera in servitium omnium fratrum necessitate laborantium promoveat. Inter varia opera apostolatus familiaris sequentia enumerare licet: infantes derelictos in filios adoptare, advenas benigne

---

[3] Cf. Pius XII, Alloc. *ad Parochos, etc.*, 6 febr. 1951: *Discorsi e Radiomessaggi di S. S. Pio XII*, 12 (1950-1951), pp. 437-443; 8 martii 1952: *ibid.*, 14 (1952-1953), pp. 5-10; 27 martii 1953: *ibid.*, 15 (1953-1954), pp. 27-35; 28 febr. 1954: *ibid.*, pp. 585-590.

[4] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Casti Connubii:* AAS 22 (1930), p. 554; Pius XII, Nuntius radiophonicus, 1 iunii 1941: AAS 33 (1941), p. 203; Idem, *Delegatis ad Conventum Unionis Internationalis sodalitatum ad iura familiae tuenda*, 20 sept. 1949: AAS 41 (1949), p. 552; Idem, *Ad patresfamilias e Gallia Romam peregrinantes*, 18 sept. 1951: AAS 43 (1951), p. 731; Idem, Nuntius radiophonicus in natali Domini 1952: AAS 45 (1953) p. 41; Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra*, 15 maii 1961: AAS 53 (1961), pp. 429, 439.

i del camp,[3] que no limitin la col·laboració als límits de la parròquia o de la diòcesi, sinó que procurin eixamplar-la a l'àmbit interparroquial, nacional i internacional, sobretot perquè els creixents moviments de població, la interdependència més i més estreta i la facilitat de les comunicacions no permeten a cap sector de la societat de continuar tancat en ell mateix. Que siguin, doncs, sol·lícits de les necessitats del poble de Déu escampat arreu de la terra. Primer de tot, que es facin seves les obres missioneres prestant ajuts materials o també personals. Perquè és un deure i un honor per als cristians de tornar a Déu una part dels béns rebuts d'ell.

11. (*La família*). El Creador de totes les coses ha constituït la comunitat conjugal principi i fonament de tota la societat humana, i per la seva gràcia n'ha fet un misteri, gran en Crist i en l'Església (cf. Ef 5,32). D'aleshores ençà, l'apostolat conjugal i familiar té una importància particular, tant per a l'Església com per a la societat civil.

Els esposos cristians són col·laboradors de la gràcia i testimonis de la fe mútuament i també envers als fills i els altres familiars. Són els primers missatgers i educadors de la fe dels fills; els formen a la vida cristiana i apostòlica amb la paraula i l'exemple, amb seny els ajuden en l'elecció d'una vocació i afavoreixen amb tota diligència la crida sagrada, eventualment detectada.

Sempre ha estat deure dels esposos, però avui constitueix la part principal de llur apostolat: manifestar i demostrar, amb l'exemple de la pròpia vida, la indissolubilitat i la santedat del vincle matrimonial; afirmar rotundament el dret i el deure, dels pares i dels tutors, a educar cristianament els fills; defensar la dignitat i la legítima autonomia de la família. Els pares, doncs, com els altres fidels, han de col·laborar amb tots els homes de bona voluntat perquè siguin respectats aquests drets en la legislació civil; en l'organització de la societat cal tenir en compte les necessitats de les famílies pel que fa a l'habitatge, a l'educació dels infants, a les condicions de treball, a la seguretat social i als impostos, i que, en les migracions humanes, la convivència domèstica sigui sempre preservada.[4]

La família mateixa ha rebut de Déu aquesta missió de ser la primera cèl·lula vital de la societat. Durà a terme aquesta missió, si, mitjançant el mutu afecte dels membres i la pregària feta a Déu en comú, es presenta com un santuari domèstic de l'Església; si tota la família s'insereix en el culte litúrgic de l'Església; si, finalment, la família ofereix una hospitalitat sol·lícita i promou la justícia i altres bones obres en servei de tots els germans que es troben en necessitat. Entre les activitats característiques de l'apostolat familiar es poden comptar aquestes: adoptar infants abandonats, acollir afectuosament els forasters, ∇

excipere, scholis moderandis adiutricem operam navare, adolescentibus consilio et opibus adesse, sponsos ut melius sese ad matrimonium praeparent adiuvare, ad catechesim operam praestare, coniuges et familias in discrimine materiali vel morali versantes sustentare, senibus non solum necessaria providere, sed etiam progressus oeconomici aequos fructus procurare.

Semper et ubique, sed peculiari modo in regionibus in quibus prima evangelii sparguntur semina, vel ecclesia in suis primordiis exsistit, vel in aliquo gravi discrimine versatur, familiae christianae, tota vita sua evangelio cohaerentes ac matrimonii christiani exemplum praebentes, pretiosissimum Christi testimonium mundo perhibent.[5]

Ut fines sui apostolatus facilius attingere valeant, opportunum esse potest ut familiae in aliquos coetus congregentur.[6]

12. Iuvenes maximi momenti vim exercent in hodierna societate.[7] Eorum vitae adiuncta, habitus mentis necnon ipsae necessitudines cum propria familia sunt admodum mutata. Saepe ad novam condicionem socialem et oeconomicam nimis celeriter transeunt. Dum autem in dies momentum eorum sociale et etiam politicum crescit, quasi impares videntur oneribus novis apte suscipiendis.

Hoc eorum adauctum in societate pondus consimilem ab eis exigit actuositatem apostolicam, sed et ipsa eorum naturalis indoles ad eandem eos disponit. Maturescente conscientia propriae personalitatis, ardore vitae atque profluente navitate impulsi, propriam responsabilitatem assumunt, in vita sociali et culturali suas partes agere cupiunt: qui zelus si spiritu Christi imbuitur ac obedientia et amore erga ecclesiae pastores animatur, uberrimos exinde fructus sperari licet. Ipsi debent fieri primi et immediati apostoli iuvenum, apostolatum inter seipsos per seipsos exercentes, ratione habita ambitus socialis ubi vivunt.[8]

Curent adulti cum iuvenibus amicale colloquium instituere quod permittat utrique parti, aetatis distantia superata, mutuo sese cognoscere atque divitias cuique proprias invicem communicare. Exemplo primum et, data occasione, prudenti consilio validoque auxilio adulti iuventutem ad apostolatum stimulent. Iuvenes vero erga adultos reverentiam ac fiduciam nutriant; et, licet naturaliter sint ad novitates inclinati, laudabiles tamen traditiones debite aestiment.

Pueri quoque propriam habent apostolicam actuositatem. Secundum vires suas veri sunt testes viventes Christi inter socios.

13. Apostolatus in ambitu sociali, scilicet studium spiritu christiano informandi mentem et mores, leges et structuras communitatis in qua

---

[5] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Evangelii Praecones*, 2 iunii 1951: AAS 43 (1951), p. 514.

[6] Cf. Pius XII, *Delegatis ad Conventum Unionis Internationalis sodalitatum ad iura familiae tuenda*, 20 sept. 1949: AAS 41 (1949), p. 552.

[7] Cf. Pius X, Alloc. *ad catholicam Associationem Iuventutis Gallicae de pietate, scientia et actione* 25 sept. 1904: ASS 37 (1904-1905), pp. 296-300.

[8] Cf. Pius XII, Epist. *Dans quelques semaines*, ad archiepiscopum Marianopolitanum: *de conventibus a iuvenibus operariis christianis canadiensibus indictis*, 24 mai 1947: AAS 39 (1947), p. 257; nuntius radiophonicus *ad J. O. C. Bruxelles*, 3 sept. 1950: AAS 42 (1950), pp. 640-641.

participar en la gestió de les escoles, assistir els adolescents amb el consell i amb mitjans econòmics, ajudar els promesos en la preparació del matrimoni, col·laborar a la catequesi, sostenir els esposos i les famílies en dificultats materials o morals, proveir als vells no sols del que és necessari sinó també fer-los participar equitativament dels fruits del progrés econòmic.

Les famílies cristianes que tota la vida es mostren coherents amb l'Evangeli i donen l'exemple d'una llar cristiana fan present al món un valuosíssim testimoniatge de Crist, sempre i arreu, però d'una manera especial als països on tot just es comença a plantar la llavor de l'Evangeli, o l'Església es troba encara als seus inicis o es veu greument amenaçada.[5]

Per poder assolir més fàcilment aquest programa d'apostolat, pot ser oportú que les famílies s'apleguin en associacions.[6]

12. (*Els joves*). Els joves representen una força extraordinàriament important en la societat d'avui.[7] Han canviat molt les circumstàncies de la vida, la mentalitat i fins les relacions amb els pares. Sovint passen amb massa rapidesa a noves situacions socials i econòmiques. Però, en la mesura en què creix llur importància social i fins i tot política, es troben poc preparats per a afrontar adequadament les noves tasques.

Aquest pes creixent que tenen en la societat els demana una corresponent activitat apostòlica, a la qual, d'altra banda, el mateix temperament els predisposa. Quan madura la consciència de la pròpia personalitat, desbordant vitalitat i dinamisme, assumeixen la pròpia responsabilitat i desitgen prendre el lloc que els correspon en la vida social i cultural; aquesta aspiració, si és impregnada de l'esperit de Crist i animada per l'obediència i l'amor als pastors de l'Església, permet esperar fruits abundosos. Ells han d'esdevenir els primers i immediats apòstols dels joves, tot practicant aquest apostolat entre ells i per ells mateixos, tenint en compte el medi social en què viuen.[8]

Els adults miraran d'establir un diàleg amical amb els joves, que permeti, superant la distància de l'edat, de conèixer-se mútuament i de comunicar-se recíprocament les pròpies riqueses interiors. Que els adults estimulin els joves a l'apostolat sobretot amb l'exemple i, quan es doni el cas, amb consell prudent i amb ajut vàlid. I els joves han de tenir consideració i confiança envers els adults; i, encara que naturalment estiguin inclinats a les novetats, que apreciïn tanmateix les bones tradicions.

També els infants tenen una activitat apostòlica pròpia. Segons les possibilitats, són testimonis vius de Crist enmig dels companys.

13. (*L'ambient social*). L'apostolat en l'ambient social, és a dir, el compromís d'informar d'esperit cristià la mentalitat i els costums, les lleis i les estructures de la comunitat en què ∇

aliquis vivit, adeo laicorum munus onusque est ut ab aliis numquam debite expleri valeat. Hoc in campo laici possunt apostolatum similis erga similem exercere. Ibi vitae testimonium per verbi testimonium complent.[9] Ibi in campo vel laboris, vel professionis, vel studii, vel incolatus, vel otii, vel consortionis, fratribus adiuvandis aptiores exsistunt.

Hanc ecclesiae missionem in mundo laici adimplent ante omnia illa cohaerentia vitae cum fide qua lux mundi efficiuntur; probitate sua in quovis negotio, qua omnes ad amorem veri et boni, et tandem ad Christum et ecclesiam alliciunt; caritate fraterna qua participes facti condicionum vitae, laborum, dolorum et aspirationum fratrum, omnium corda sensim sine sensu ad gratiae salutaris operationem disponunt; plena illa conscientia suarum partium in aedificanda societate, qua navitatem suam domesticam, socialem, professionalem, christiana magnanimitate adimplere satagunt. Ita ipsorum modus agendi paulatim penetrat ambitum vitae et laboris. Apostolatus hic omnes amplecti debet quotquot ibi inveniuntur, neque ullum excludere bonum spirituale vel temporale quod eis faciendi copia est. Sed veri apostoli, hac actione sola non contenti, animos intendunt ad Christum etiam verbis proximo annuntiandum. Multi enim homines nonnisi per vicinos laicos possunt evangelium audire et Christum agnoscere.

14. Immensus patet apostolatus campus in ordine nationali et internationali, ubi laici potissimum sunt sapientiae christianae administri. In pietate erga nationem et in fideli impletione officiorum civilium catholici obligatos se sentiant ad verum bonum commune promovendum, et sic pondus suae opinionis valere faciant ut potestas civilis iuste exerceatur ac leges praeceptis moralibus bonoque communi respondeant. Catholici rerum publicarum periti et, uti par est, in fide et doctrina christiana firmati, ne recusent negotia publica gerere, cum per ea digne gesta bono communi consulere et simul evangelio viam sternere possint.

Studeant catholici cooperari cum omnibus bonae voluntatis hominibus ad promovenda quaecumque sunt vera, quaecumque iusta, quaecumque sancta, quaecumque amabilia (cf. Ph 4, 8). Colloquium habeant cum eis, prudentia et humanitate eos praevenientes, investigationemque instituant circa instituta socialia et publica secundum evangelii spiritum perficienda.

Inter signa nostri temporis speciali notatu dignus est crebrescens ille et ineluctabilis sensus solidarietatis omnium populorum, quem sollicite promovere et in sincerum et verum fraternitatis affectum convertere apostolatus laicorum munus est. Insuper laici conscii esse debent campi internationalis et quaestionum ac solutionum sive doctrinalium sive practicarum quae in illo oriuntur, praesertim quoad gentes ad progressum nitentes.[10]

Meminerint omnes qui in alienis nationibus laborant vel eis auxilium praestant, relationes inter populos verum commercium fraternum esse debere, in quo utraque pars dat simul et accipit. Qui vero operum inter-

---

[9] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Quadragesimo Anno*, 15 maii 1931: AAS 23 (1931), pp. 225-226.

[10] Cf. Ioannes XXIII, Litt.encycl. *Mater et Magistra*, 15 maii 1961: AAS 53 (1961), pp.448-450.

un viu, és fins a tal punt una tasca i una responsabilitat dels laics, que ningú com ells no pot acomplir com cal. En aquest camp els laics poden desenvolupar l'apostolat de contacte personal, que completa el testimoniatge de la vida amb el de la paraula.[9] En tots aquests camps: treball, professió, estudis, barri, esbargiments, associacions, ells són els més qualificats per a poder ajudar els germans.

Aquesta missió de l'Església en el món, els laics l'acompleixen primer de tot amb aquella coherència de la vida amb la fe, que els fa ser llum del món; amb l'honestedat en qualsevol activitat capaç d'arrossegar tothom a l'amor de la veritat i del bé, i en definitiva a Crist i a l'Església; amb la caritat fraterna que els fa participar de les condicions de vida, dels treballs, de les sofrences i de les aspiracions dels germans; disposen de mica en mica els cors entorn de tots a l'acció de la gràcia que salva; amb plena consciència de la pròpia responsabilitat en l'edificació de la societat per la qual s'esforcen per desplegar l'activitat domèstica, social, professional, amb cristiana magnanimitat. Així aquesta manera de fer penetra de mica en mica tot l'ambient de vida i de treball. Aquest apostolat ha d'abraçar tots els qui s'hi troben i no ha d'excloure cap bé, espiritual o temporal, que puguin aportar. Però els autèntics apòstols, no contents amb aquesta sola activitat, cerquen d'anunciar el Crist al proïsme fins i tot amb paraules. En efecte, molts homes només poden escoltar l'Evangeli i conèixer Crist pels laics que tenen al costat.

14. (*L'ordre nacional i internacional*). Un camp immens d'apostolat s'obre en l'ordre nacional i internacional, on especialment els laics són els propagadors de la saviesa cristiana. En l'amor envers la nació i en el fidel compliment dels deures civils, els catòlics han de sentir-se obligats a promoure el bé comú i han de fer valer el pes de la pròpia opinió per tal que el poder civil sigui exercit amb justícia i les lleis corresponguin als preceptes morals i al bé comú. Els catòlics experts en qüestions públiques i, com cal, sòlidament ancorats en la fe i en la doctrina cristiana, no han de rebutjar càrrecs públics, perquè, dignament exercits, els seran una ocasió de contribuir a la recerca del bé comú i al mateix temps d'obrir el camí a l'Evangeli.

Els catòlics han d'esforçar-se a col·laborar amb tots els homes de bona voluntat per promoure tot el que hi ha de veritable, de just, de sant i d'amable (cf. Fl 4,8). Que dialoguin amb ells, anant-los a trobar amb tota prudència i delicadesa, i estudiïn com les estructures socials i públiques poden millorar segons l'esperit de l'Evangeli.

Entre els signes del nostre temps, un dels més notables actualment és la consciència creixent i inaturable de solidaritat de tots els pobles, que pertoca a l'apostolat dels laics promoure i transformar en sincer i autèntic afecte fratern. Els laics, a més, han de prendre consciència de l'ordre internacional i de les qüestions i solucions, teòriques o pràctiques, que s'hi plantegen, especialment en tot allò que afecta els pobles en via de desenvolupament.[10]

Tots els qui treballen en altres nacions o hi presten ajut sempre han de recordar que les relacions entre els pobles han de ser un intercanvi fratern, en què tots dos hi reben tant com donen. I els qui viatgen ∇

nationalium causa vel negotii vel otii, iter faciunt, recordentur se esse ubique etiam praecones itinerantes Christi, et ut tales in veritate sese gerant.

Cap. IV. De variis apostolatus modis

15. Laici suam actionem apostolicam exercere possunt vel ut singuli vel in variis communitatibus aut associationibus coadunati.

16. Apostolatus a singulis peragendus, ex fonte vitae vere christianae abundanter profluens (cf. Io 4, 14), primordium est et condicio omnis apostolatus laicorum, etiam consociati, nec quidquam pro eo substitui potest.

Ad huiusmodi apostolatum, semper et ubique proficuum, sed in quibusdam adiunctis unice aptum et possibilem, omnes laici, cuiusvis condicionis, vocantur eoque obligantur, etsi deest eis occasio vel possibilitas in associationibus cooperandi.

Multae sunt apostolatus formae quibus laici ecclesiam aedificant atque mundum sanctificant et in Christo animant.

Peculiaris forma apostolatus singulorum et signum nostris quoque temporibus accommodatissimum, Christum in fidelibus suis viventem manifestans, est testimonium totius vitae laicalis e fide, spe et caritate emanantis. Apostolatu verbi autem, in quibusdam adiunctis omnino necessario, laici Christum annuntiant, eiusdem doctrinam enucleant, diffundunt secundum suam cuiusque condicionem ac peritiam, et eam fideliter profitentur.

Cooperantes insuper, utpote cives huius mundi in his quae ad ordinem temporalem aedificandum et gerendum pertinent, oportet ut laici in vita familiari, professionali, culturali et sociali rationes agendi altiores in lumine fidei quaerant aliisque, occasione data, patefaciant, conscii se sic Dei creatoris, redemptoris et sanctificatoris cooperatores fieri, laudemque Ei praestare.

Denique laici suam vitam caritate vivificent et, pro facultate, operibus exprimant.

Meminerint omnes, cultu publico et oratione, paenitentia et laborum aerumnarumque vitae libera acceptatione, qua Christo patienti conformes efficiuntur (cf. 2 Cor 4, 10; Col 1, 24), se omnes homines attingere et ad totius mundi salutem conferre posse.

17. Magna necessitate hic apostolatus singulorum urget in illis regionibus in quibus graviter impeditur libertas ecclesiae. In his difficillimis adiunctis laici vicem, pro facultate, sacerdotum supplentes, ipsam suam libertatem et aliquando vitam in discrimen ponentes, eos qui circa ipsos sunt christianam docent doctrinam, ad vitam religiosam ac mentem catholicam instituunt, ad sacramenta frequenter suscipienda pietatemque praesertim eucharisticam colendam inducunt.[1] Sacrosancta synodus, dum

---

[1] Cf. Pius XII, Alloc. *ad I Conventum ex Omnibus Gentibus Laicorum Apostolatui provehendo*, 14 oct. 1951: AAS 43 (1951), p. 788.

per activitats internacionals o per negoci o esbarjo, han de recordar que arreu són també heralds itinerants de Crist i han de comportar-se realment com a tals.

Cap. IV. Les diverses formes d'apostolat

15. (*Introducció*). Els laics poden exercir l'activitat apostòlica individualment o units en diverses comunitats o associacions.

16. (*Importància i multiplicitat de l'apostolat individual*). L'apostolat que cadascú ha de fer personalment brolla abundosament de la font d'una vida veritablement cristiana (cf. Jn 4,14); és la primera forma i la condició que qualsevol apostolat dels laics, incloent-hi l'associat, i és insubstituïble.

A un apostolat d'aquesta mena, sempre i arreu profitós, però en determinades situacions, l'únic apte o possible, tots els laics de qualsevol condició hi són cridats i obligats, encara que els manqui l'ocasió i la possibilitat de col·laborar en les associacions.

Són nombroses les formes d'apostolat amb les quals els laics edifiquen l'Església, santifiquen el món i l'animen en Crist.

Una forma particular d'apostolat individual i signe molt adaptat a la nostra època, ja que manifesta Crist viu en els seus fidels és el testimoniatge de tota la vida laïcal inspirada per la fe, l'esperança i la caritat. I amb l'apostolat de la paraula, en alguns casos absolutament necessari, els laics anuncien Crist, expliquen la seva doctrina, la difonen segons la pròpia condició i capacitat i fidelment la professen.

A més, com a ciutadans d'aquest món, col·laborant en tot el que es refereix a la construcció i a la gestió de l'ordre temporal, els laics han de procurar en la vida familiar, professional, cultural i social cercar a la llum de la fe motius d'obrar encara més alts, i fer-los conèixer oportunament als altres, concients que són cooperadors de Déu creador, redemptor i santificador, i glorificar-lo.

Finalment, la caritat ha de vivificar la vida dels laics, i, segons les possibilitats, l'ha d'expressar amb les obres.

Tots tindran present que el culte públic i la pregària, la penitència i l'acceptació voluntària dels treballs i les sofrences de la vida, amb què esdevenen conformes a Crist sofrent (cf. 2Co 4,10; Col 1,24) poden arribar a tothom i contribuir a la salvació de tot el món.

17. (*L'apostolat individual en algunes situacions*). Aquest apostolat individual té una urgència particular en els països on la llibertat de l'Església es troba greument obstaculitzada. En aquestes difícils circumstàncies, suplint els laics com poden els sacerdots, arriscant la pròpia llibertat i a vegades la vida, ensenyen la doctrina cristiana als qui tenen al voltant, els instrueixen en la vida religiosa i l'esperit catòlic i els encoratgen a rebre sovint els sagraments i a cultivar la pietat, sobretot l'eucarística.[1] El sagrat Concili, mentre ▽

ex imo corde gratias agit Deo, qui, nostris etiam temporibus, heroicae fortitudinis laicos in medio persecutionum suscitare non desinit, eos paterno affectu ac grato animo complectitur.

Apostolatus singulorum specialem habet campum in regionibus ubi catholici sunt pauci et dispersi. Ibi laici, qui solummodo ut singuli apostolatum exercent, sive ob causas supra dictas, sive ob rationes speciales etiam ex propria navitate professionali exortas, opportune tamen ad colloquium conveniunt in minoribus coetibus sine ulla strictiore institutionis vel organizationis forma, ita ut semper appareat signum communitatis ecclesiae coram aliis, tamquam verum amoris testimonium. Hoc modo, per amicitiam et communicationem experientiae, sese mutuo spiritualiter adiuvantes confirmantur ad incommoda vitae et actionis nimis segregatae superanda atque ad fructus uberiores apostolatus ferendos.

18. Christifideles ut singuli ad apostolatum exercendum in variis suae vitae condicionibus vocati sunt; meminerint tamen hominem natura sua socialem esse et Deo placuisse credentes in Christum in populum Dei (cf. 1 Pt 2, 5-10) et in unum corpus coadunare (cf. 1 Cor 12, 12). Apostolatus consociatus ergo exigentiae christifidelium tam humanae quam christianae feliciter respondet simulque signum prae se fert communionis et unitatis ecclesiae in Christo qui dixit: „Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum" (Mt 18, 20). Quapropter christifideles apostolatum suum exerceant, in unum conspirantes.[2] Sint apostoli tam in suis communitatibus familiaribus, quam in paroeciis et dioecesibus, quae ipsae exprimunt indolem communitariam apostolatus, atque in liberis coetibus in quos se congregare statuerint.

Apostolatus consociatus magni momenti est etiam eo quod, sive in communitatibus ecclesiae sive in variis ambitibus, apostolatus saepe postulat ut actione communi impleatur. Consociationes enim pro actionibus apostolatus communibus erectae sua membra fulciunt et ad apostolatum formant, eorumque operam apostolicam recte disponunt et moderantur, ut multo uberiores exinde sperari liceat fructus quam si singuli seiunctim agant.

In praesentibus vero adiunctis, pernecesse est ut in ambitu navitatis laicorum consociata et organizata forma apostolatus roboretur; etenim arcta virium coniunctio sola valet et ad omnes apostolatus hodierni fines plene assequendos et eius bona valide defendenda.[3] Qua in re peculiari modo interest ut apostolatus etiam mentes communes et sociales condiciones eorum, ad quos convertitur, attingat; secus pressioni sive opinionis publicae sive institutionum saepe impares erunt.

19. Magna invenitur varietas in apostolatus consociationibus;[4] aliae finem generalem apostolicum ecclesiae sibi proponunt; aliae modo

---

[2] Cf. Pius XII, Alloc. *ad I Conventum ex Omnibus Gentibus Laicorum Apostolatui provehendo*, 14 oct. 1951: AAS 43 (1951), pp. 787-788.

[3] Cf. Pius XII, Litt. encycl. *Le pélerinage de Lourdes*, 2 iulii 1957: AAS 49 (1957), p. 615.

[4] Cf. Pius XII, Alloc. *ad Consilium Foederationis internationalis virorum catholicorum*, 8 dec. 1956: AAS 49 (1957), pp. 26-27.

de tot cor dóna gràcies a Déu perquè, també en els nostres temps, no deixa de suscitar laics d'heroica fortalesa enmig de les persecucions, els abraça amb afecte paternal i amb agraïment.

Aquest apostolat individual troba un camp d'acció molt escaient en el països on els catòlics són pocs i dispersos. Els laics que hi compleixen, doncs, l'apostolat únicament individual, pels motius esmentats o per especials raons derivades també de l'activitat professional, oportunament tanmateix s'apleguen en petits grups, sense cap forma estrictament institucionalitzada ni organitzada, de manera que aparegui sempre als de fora que són un signe de la comunitat eclesial i un autèntic testimoni d'amor. D'aquesta manera, per l'amistat i l'intercanvi d'experiències, ajudant-se els uns als altres espiritualment, s'enforteixen per superar els inconvenients d'una vida i d'una activitat massa isolades i per produir fruits d'apostolat cada vegada més abundants.

18. (*Importància de l'apostolat organitzat*). Els fidels són cridats personalment a fer apostolat en les pròpies condicions de vida; que recordin, però, que l'home és naturalment sociable i que ha plagut a Déu de reunir els qui creuen en Crist en el poble de Déu (cf. 1Pe 2,5-10) i en un sol cos (cf. 1Co 12,12). L'apostolat associat s'avé, doncs, de bon grat a les exigències humanes i cristianes dels fidels i alhora es manifesta com un signe de la comunió i de la unitat l'Església en Crist, que digué: «On n'hi ha dos o tres de reunits en el meu nom, jo sóc allí enmig d'ells» (Mt 18,20). Per això, els fidels han d'exercir l'apostolat amb esperit d'unitat.[2] Que siguin apòstols al bell mig de la comunitat familiar, de la parròquia, de la diòcesi, que justament manifesten aquest caràcter comunitari de l'apostolat, com també en les lliures institucions en què es voldran reunir.

L'apostolat associat és de gran importància també perquè a les comunitats eclesials o en els diversos ambients, sovint l'apostolat demana ser exercit amb una acció comuna. En efecte, les associacions organitzades per a un objectiu apostòlic comú són un ajut per als propis membres, i els formen a l'apostolat, en coordinen i dirigeixen l'acció apostòlica, per tal que puguin esperar-se fruits molt més abundants que si els individus treballaven separadament.

I en les circumstàncies actuals és molt necessari que en l'ambient de treball dels laics es consolidi la forma d'apostolat associada i organitzada; efectivament, sols l'estreta unió de les forces pot atènyer del tot els objectius que s'ofereixen avui a l'apostolat i defensar-ne vàlidament els valors.[3] En aquest camp, convé d'una manera particular que l'apostolat influeixi també les mentalitats col·lectives i les condicions socials d'aquells a qui s'adreça; altrament sovint restarien en inferioritat enfront de la pressió de l'opinió pública i de les institucions.

19. (*Les diverses formes d'apostolat organitzat*). Hi ha molta varietat en les associacions d'apostolat;[4] algunes es proposen el fi apostòlic general de l'Església; altres ∇

particulari fines evangelizationis et sanctificationis; aliae fines animationis christianae ordinis temporalis persequuntur; aliae speciali modo per opera misericordiae et caritatis testimonium Christi praebent.

Inter has consociationes illae imprimis considerandae sunt quae intimiorem unitatem inter vitam practicam membrorum et eorum fidem fovent atque extollunt. Consociationes non sunt sibi ipsis finis, sed missioni ecclesiae circa mundum adimplendae inservire debent; earum vis apostolica e conformitate cum finibus ecclesiae pendet atque e singulorum membrorum totiusque associationis testimonio christiano et spiritu evangelico.

Universale autem munus missionis ecclesiae, spectato simul progressu institutorum et impellente cursu societatis hodiernae, requirit ut incepta apostolica catholicorum magis magisque perficiant formas consociatas in campo internationali. Organizationes internationales catholicae finem suum melius consequentur, si coetus qui in illis coadunantur eorumque membra intimius eisdem uniuntur.

Debita cum auctoritate ecclesiastica relatione servata,[5] ius est laicis consociationes condere[6] et moderari conditisque nomen dare. Vitanda tamen est virium dispersio quae tunc contingit, si promoventur sine sufficienti ratione novae associationes et opera, vel si retinentur ultra vitam utilem associationes sive methodi obsoletae; nec semper opportunum erit formas quae in alia natione instituuntur, ad alias sine discrimine transferre.[7]

20. Abhinc non pauca decennia, pluribus in nationibus, laici, magis in dies apostolatui sese devoventes, in varias formas actionum et consociationum sese congregarunt quae, arctiorem cum hierarchia servantes coniunctionem, fines proprie apostolicos persecutate sunt et persequuntur. Inter has vel etiam similes antiquiores institutiones eae praesertim commemorandae sunt quae, etsi diversas rationes operandi sequebantur, uberrimos tamen fructus regno Christi attulerunt, quaeque a summis pontificibus et a multis episcopis merito commendatae atque promotae, ab eis nomen actionis catholicae acceperunt, et saepissime ut cooperatio laicorum in apostolatu hierarchico describebantur.[8]

Hae apostolatus formae sive nomen actionis catholicae habeant sive aliud, quae nostris temporibus pretiosum apostolatum exercent, sequentium notarum concursu et cumulata acceptione constituuntur:

a) finis immediatus huiusmodi organizationum finis apostolicus ecclesiae est, scilicet in ordine ad homines evangelizandos et sanctificandos eorumque conscientiam christiane efformandam ita ut varias communitates variosque ambitus spiritu evangelii imbuere valeant;

---

[5] Cf. infra cap. V, n. 24.

[6] Cf. S. C. Concilii, Resolutio *Corrienten.*, 13 nov. 1920: AAS 13 (1921), p. 139.

[7] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Princeps Pastorum*, 10 dec. 1959: AAS 51 (1959), p. 856.

[8] Cf. Pius XI, Epist. *Quae nobis*, ad card. Bertram, 13 nov. 1928: AAS 20 (1928), p. 385. Cf. etiam Pius XII, Alloc. *ad. A. C. Italicae*, 4 sept. 1940: AAS 32 (1940), p. 362.

més particularment els fins de l'evangelització i de la santificació; altres treballen en l'animació cristiana de l'ordre temporal; altres finalment donen testimoniatge de Crist lliurant-se d'una manera especial a les obres de misericòrdia i de caritat.

D'entre totes aquestes associacions cal considerar primerament les que afavoreixen i promouen l'íntima unitat entre la vida pràctica dels membres i la fe. Aquestes associacions no són pas un fi en elles mateixes, més aviat han de posar-se al servei de l'acompliment de la missió de l'Església en el món; llur incidència apostòlica depèn de la conformitat amb els fins de l'Església i del testimoniatge cristià i de l'esperit evangèlic de cada membre i de tota l'associació.

El compliment universal de la missió de l'Església, si ens fixem alhora en el desenvolupament de les institucions i en la ràpida evolució de la societat actual, demana que les iniciatives apostòliques dels catòlics perfeccionin cada vegada més les formes associades a nivell internacional. Les organitzacions catòliques internacionals podran atènyer més fàcilment els objectius, si hi ha una unió més íntima entre les associacions que en formen part i els membres d'aquests grups.

Mentre es respecti degudament la relació amb l'autoritat eclesiàstica,[5] els laics tenen el dret de crear i de dirigir associacions[6] i d'inscriure's a les fundades. Amb tot, cal evitar la dispersió de les forces, que hi ha quan es promouen noves associacions o obres sense motiu suficient, o si es conserven més del que cal associacions o mètodes superats; ni sempre serà recomanable que formes instituïdes en una nació siguin transferides indiscriminadament en altres.[7]

20. (*L'Acció catòlica*). D'uns decennis ençà, a moltes nacions, els laics, lliurant-se cada vegada més a l'apostolat, s'han aplegat en diverses formes d'activitats i d'associacions, que, mantenint un lligam més estret amb la jerarquia s'han proposat i es proposen objectius pròpiament apostòlics. Entre aquestes institucions o altres de semblants més antigues cal recordar les que, tot i seguir mètodes d'acció diferents, han produït abundantíssims fruits per al regne de Crist, i recomanades i afavorides de bon grat pels summes Pontífexs i molts bisbes, n'han rebut el nom d'Acció catòlica i molt sovint han estat configurades com una col·laboració dels laics a l'apostolat de la jerarquia.[8]

Aquestes formes d'apostolat, amb el nom d'Acció catòlica o qualsevol altre, que avui realitzen un apostolat preciós, són constituïdes pels trets que conjuntament les defineixen:

a) El fi immediat d'aquestes organitzacions és el fi apostòlic de l'Església, és a dir, evangelitzar i santificar els homes i formar cristianament la consciència, de manera que arribin a impregnar d'esperit evangèlic les diverses comunitats i els diversos ambients.

b) laici, cooperantes iuxta modum proprium cum hierarchia, suam experientiam afferunt et responsabilitatem assumunt in iis organizationibus moderandis, in condicionibus perpendendis in quibus actio pastoralis ecclesiae exercenda sit, atque in elaboranda et exsequenda ratione rerum agendarum;

c) laici agunt uniti ad instar organici corporis, ita ut aptius ecclesiae communitas significetur et efficacior evadat apostolatus;

d) laici, sive sponte sese offerentes, sive invitati ad actionem et directam cooperationem cum apostolatu hierarchico, agunt sub superiore moderamine ipsius hierarchiae, quae potest hanc cooperationem etiam per explicitum mandatum sancire.

Organizationes in quibus hae notae simul sumptae iudicio hierarchiae reperiuntur, actio catholica censendae sunt, etsi ob locorum ac populorum exigentias, varias formas et nomina assumunt.

Sacrosanctum concilium has institutiones, quae necessitatibus apostolatus ecclesiae, apud multas gentes, certe respondent, enixe commendat: sacerdotes et laicos qui in ipsis adlaborant invitat, ut notas supra commemoratas magis magisque ad effectum adducant et cum omnibus aliis apostolatus formis semper fraterne in ecclesia cooperentur.

21. Omnes consociationes apostolatus recte aestimandae sunt; eae vero quas hierarchia secundum temporum necnon locorum necessitates laudaverit vel commendaverit vel ut urgentiores instituendas decreverit, a sacerdotibus, religiosis et a laicis plurimi faciendae atque secundum modum uniuscuiusque promovendae sunt. Inter illas vero hodie praesertim recensendae sunt consociationes vel coetus internationales catholicorum.

22. Speciali honore et commendatione in ecclesia digni sunt laici, sive caelibes sive matrimonio iuncti, qui perpetuo aut ad tempus servitio institutionum earumque operum seipsos, sua peritia professionali, devovent. Eidem magno gaudio est quod in dies numerus laicorum augetur, qui proprium ministerium praebent associationibus et operibus apostolatus, sive intra fines suae nationis sive in campo internationali sive praesertim in catholicis communitatibus missionum et ecclesiarum novellarum.

Pastores ecclesiae hos laicos libenter et grato animo recipiant, curent ut eorum condicio exigentiis iustitiae, aequitatis et caritatis quam maxime satisfaciat, praesertim quoad honestam eorum familiarumque sustentationem, ipsique necessaria institutione, spirituali solamine et incitamento gaudeant.

Cap. V. De ordine servando

23. Laicorum apostolatus, sive a singulis sive a consociatis christifidelibus exerceatur, recto ordine insertus esse debet in apostolatum totius ecclesiae; immo coniunctio cum eis, quos Spiritus sanctus posuit regere ecclesiam Dei (cf. Ac 20, 28), elementum essentiale apostolatus christiani est. Non minus necessaria est cooperatio inter varia apostolatus incepta, congrue ab hierarchia ordinanda.

b) Els laics, col·laborant amb la jerarquia segons l'estil que els és propi, aporten l'experiència i prenen les responsabilitats en la direcció d'aquestes organitzacions, en la ponderació de les condicions en les quals cal desenvolupar l'acció pastoral de l'Església, i en l'elaboració i l'execució del programa d'acció.

c) Els laics actuen units com un cos orgànic de tal manera que sigui expressada d'una forma més apta la comunitat de l'Església i l'apostolat resulti més eficaç.

d) Els laics, tant si s'ofereixen espontàniament com si han estat invitats a l'acció o a la col·laboració directa amb l'apostolat jeràrquic, actuen sota la direcció de la jerarquia mateixa, que fins i tot pot avalar aquesta col·laboració amb un mandat explícit.

Les organitzacions en què, segons judici de la jerarquia, poden donar-se simultàniament aquestes notes, han de ser considerades Acció catòlica, encara que, per exigències de llocs o de pobles, prenguin noms i formes diferents.

El sagrat Concili recomana vivament aquestes institucions que a molts països responen certament a les necessitats de l'apostolat de l'Església: invita els sacerdots i els laics que hi treballen a fer cada vegada més efectius els trets recordats abans i a cooperar sempre fraternalment en l'Església en totes les altres formes d'apostolat.

21. (*Valoració de les organitzacions*). Totes les associacions d'apostolat han de ser justament estimades; i aquelles que la jerarquia, tenint en compte les necessitats dels temps i dels llocs, ha lloat o recomanat, o ha decidit d'instituir com a més urgents, els sacerdots, els religiosos i els laics les han de tenir en la màxima consideració i de desenvolupar, cadascuna d'elles en la seva línia pròpia. Entre aquestes avui cal esmentar molt especialment les associacions o grups internacionals dels catòlics.

22. (*Els laics dedicats d'una manera especial al servei de l'Església*). Són especialment dignes d'estimació i d'encoratjament en l'Església aquells laics, cèlibes o casats, que perpètuament o durant un cert temps es posen al servei de les institucions o de les obres amb la pròpia competència professional. És per a ella una gran joia veure créixer el nombre dels laics que ofereixen el propi servei a les associacions i a les obres d'apostolat, tant a l'interior de la pròpia nació com en el pla internacional, o fins i tot més especialment en les comunitats catòliques de les missions o de les Esglésies noves.

Els pastors de l'Església acolliran amb joia i gratitud aquests laics. Procuraran que llurs condicions de vida s'adaptin a les exigències de la justícia, de l'equitat i de la caritat, sobretot pel que fa a l'honest sosteniment i al de la família, i que frueixin de la formació indispensable, de l'ajut espiritual i de l'encoratjament.

Cap. V. L'ordre a observar

23. (*Introducció*). L'apostolat dels laics, acomplert individualment o per grups de fidels associats, cal que sigui harmoniosament inserit en el conjunt de l'apostolat de l'Església; i fins la unió amb aquells que l'Esperit Sant ha posat per regir l'Església de Déu (cf. Ac 20,28) és un element essencial de l'apostolat cristià. No és menys necessària la col·laboració de les diverses iniciatives d'apostolat, que ha de ser convenientment ordenat per la jerarquia.

Etenim ad promovendum spiritum unitatis, ut in toto apostolatu ecclesiae splendeat caritas fraternitatis, fines communes obtineantur ac perniciosae aemulationes vitentur, exigitur omnium formarum apostolatus in ecclesia mutua aestimatio et — servata uniuscuiusque propria indole — apta coordinatio.[1] Quod maxime convenit, cum peculiaris actio in ecclesia requirit harmoniam et cooperationem apostolicam utriusque cleri, religiosorum et laicorum.

24. Hierarchiae est laicorum apostolatum fovere, principia et subsidia spiritualia praebere, eiusdem apostolatus exercitium ad bonum commune ecclesiae ordinare atque, ut doctrina et ordo serventur, invigilare.

Varios quidem modos relationum ad hierarchiam apostolatus laicorum admittit secundum varias eiusdem apostolatus formas et obiecta.

Plurima enim inveniuntur in ecclesia incepta apostolica quae laicorum libera electione constituuntur et eorum prudenti iudicio reguntur. Huiusmodi inceptis in quibusdam adiunctis missio ecclesiae melius impleri potest, et proinde ipsa non raro ab hierarchia laudantur vel commendantur.[2] Nullum autem inceptum nomen catholicum sibi vindicet, nisi consensus accesserit legitimae auctoritatis ecclesiasticae.

Quaedam laicorum apostolatus formae, variis quidem modis, ab hierarchia explicite agnoscuntur.

Potest insuper ecclesiastica auctoritas, propter exigentias boni communis ecclesiae, ex consociationibus et inceptis apostolicis immediate finem spiritualem intentibus, aliqua eligere et particulari modo promovere in quibus specialem assumit responsabilitatem. Ita hierarchia, apostolatum iuxta adiuncta diversimode ordinans, aliquam eius formam cum suo proprio munere apostolico arctius coniungit, servata tamen utriusque propria natura et distinctione, nec proinde laicorum ablata necessaria facultate sua sponte agendi. Qui actus hierarchiae in variis documentis ecclesiasticis mandatum appellatur. Denique hierarchia laicis munia quaedam committit, quae propius cum officiis pastorum coniuncta sunt, ut in propositione doctrinae christianae, in quibusdam actibus liturgicis, in cura animarum. Vi huius missionis laici quoad muneris exercitium plene subduntur superiori ecclesiasticae moderationi. Quod attinet ad opera et institutiones ordinis temporalis, munus ecclesiasticae hierarchiae est docere et authentice interpretari principia moralia in rebus temporalibus sequenda; ipsi etiam fas est iudicare, omnibus rite perpensis et auxilio adhibito peritorum, de conformitate talium operum et institutionum cum principiis moralibus et decernere de eis quae ad ordinis supernaturalis bona custodienda et promovenda requiruntur.

25. Prae oculis habeant episcopi, parochi, ceterique sacerdotes utriusque cleri, ius et officium exercendi apostolatum esse commune omnibus fidelibus sive clericis sive laicis, et in aedificatione ecclesiae etiam laicos

---

[1] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Quamvis Nostra*, 30 apr. 1936: AAS 28 (1936), pp. 160-161.

[2] Cf. S. C. Concilii, Resolutio *Corrienten.*, 13 nov. 1920: AAS 13 (1921), pp. 137-140.

En efecte, per promoure l'esperit d'unitat, a fi que la caritat fraterna resplendeixi en qualsevol apostolat de l'Església, es puguin atènyer els fins comuns i siguin allunyades les gelosies pernicioses, s'exigeix una estima mútua entre totes les menes d'apostolat en l'Església i una convenient coordinació, tot respectant la manera pròpia de cadascuna.[1] Això és summament convenient, quan una activitat peculiar en l'Església demana l'harmonia i la col·laboració apostòlica d'ambdós clergats, dels religiosos i dels laics.

24. (*Relacions amb la jerarquia*). Pertoca a la jerarquia promoure l'apostolat dels laics, posar-hi els principis i els ajuts espirituals, orientar l'exercici d'aquest apostolat cap al bé comú de l'Església i vetllar pel respecte de la doctrina i de l'ordre.

L'apostolat dels laics admet diverses modalitats en les relacions amb la jerarquia, segons les diferents formes adoptades i els diversos objectius d'aquest apostolat.

En efecte, són moltes en l'Església les iniciatives apostòliques constituïdes per lliure iniciativa dels laics i dirigides segons llur prudent criteri. En certes circumstàncies, mitjançant aquestes iniciatives la missió de l'Església pot ser més ben acomplerta, i per això no és rar que la jerarquia les lloï i les recomani.[2] Però cap iniciativa no pot reivindicar per a ella la denominació de catòlica sense el consentiment de la legítima autoritat eclesiàstica.

La jerarquia reconeix explícitament, de diverses maneres, algunes formes d'apostolat dels laics.

A més, l'autoritat eclesiàstica, per exigències del bé comú de l'Església, entre les associacions i les iniciatives apostòliques pot escollir-ne d'una manera particular i promoure'n algunes per a les quals assumeix una responsabilitat especial. Així la jerarquia, ordenant de diverses maneres l'apostolat, segons les circumstàncies, uneix més estretament algunes seves formes a la pròpia missió apostòlica, però respectant-ne la naturalesa pròpia, i per tant, la distinció de l'una i de l'altra, sense treure per això als laics la necessària llibertat d'acció. Aquest acte de la jerarquia en diversos documents eclesials és anomenat mandat. En fi, la jerarquia confia als laics certs càrrecs que encara estan més íntimament lligats amb els deures dels pastors: l'exposició de la doctrina cristiana, en alguns actes litúrgics, en la cura d'ànimes. Per a l'exercici d'aquestes funcions i en virtut d'aquesta missió, els laics estan plenament subjectes a la direcció superior eclesiàstica. Pel que fa a obres i a institucions d'ordre temporal, la funció de la jerarquia de l'Església consisteix a ensenyar i a interpretar autènticament els principis morals que han de regir les coses temporals; té també el dret de jutjar, ben sospesades les coses i amb l'ajut d'experts, la conformitat de determinades obres i institucions amb els principis morals i establir el que és necessari per a conservar i promoure els béns d'ordre sobrenatural.

25. (*L'ajuda que ha d'aportar la clerecia a l'apostolat dels laics*). Els bisbes, els rectors i els altres sacerdots, d'ambdós clergats, han de recordar que el dret i el deure de fer apostolat és patrimoni comú de tots els fidels, clergues i laics, i que també els laics tenen tasques pròpies ∇

proprias partes habere.[3] Quapropter fraterne cum laicis operentur in ecclesia et pro ecclesia, specialemque curam habeant laicorum in eorum operibus apostolicis.[4]

Diligenter seligantur sacerdotes apostolatus laicorum specialibus formis iuvandis idonei et apte formati.[5] Qui vero hic ministerio vacant, missione accepta ab hierarchia, hanc repraesentant in sua actione pastorali; congruas laicorum relationes cum ipsa foveant, semper spiritui et doctrinae ecclesiae fideliter inhaerentes; seipsos in alenda vita spirituali et sensu apostolico consociationum catholicarum sibi commissarum impendant; earum apostolicae operositati sapienti suo consilio adsint atque incepta foveant. Continuo cum laicis instituto colloquio, attente inquirant quae sint formae ad magis frugiferam reddendam apostolicam actionem; spiritum unitatis intra ipsam consociationem et eam inter et ceteras promoveant.

Religiosi demum, sive fratres sive sorores, opera apostolica laicorum aestiment; secundum spiritum et normas suorum institutorum, operibus laicorum promovendis libenter se devoveant;[6] munera sacerdotalia sustinere, adiuvare, complere studeant.

26. In dioecesibus, in quantum fieri potest, habeantur consilia quae operam apostolicam ecclesiae, sive in campo evangelizationis et sanctificationis sive in campo caritativo, sociali et aliis, adiuvent, cooperantibus convenienter clericis et religiosis cum laicis. Haec consilia poterunt variarum laicorum consociationum et inceptorum mutuae coordinationi inservire, salva uniuscuiusque indole propria et autonomia.[7]

Huiusmodi consilia habeantur, si fieri potest, etiam in ambitu paroeciali vel interparoeciali, interdioecesano, necnon in ordine nationali vel internationali.[8]

Constituatur insuper apud sanctam sedem peculiaris aliquis secretariatus in servitium et impulsum apostolatus laicorum, tamquam centrum, quod aptis instrumentis nuntia de variis inceptis apostolicis laicorum suppeditet, investigationibus de hodiernis quaestionibus in hoc campo orientibus studeat et suis consiliis hierarchiae et laicis in operibus apostolicis adsistat. In hoc secretariatu varii motus et incepta apostolatus laicorum in universo mundo exsistentia suas partes habeant, cooperantibus cum laicis etiam clericis et religiosis.

27. Commune veluti patrimonium evangelicum communeque inde consequens christiani testimonii officium commendant et saepe exigunt cooperationem catholicorum cum aliis christianis, a singulis et a commu-

---

[3] Cf. Pius XII, Alloc. *ad II Conventum ex Omnibus Gentibus Laicorum Apostolatui provehendo*, 5 oct. 1957: AAS 49 (1957), p. 927.

[4] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 37: AAS 57 (1965), pp. 42-43 (v. supra p. 346-349).

[5] Cf. Pius XII, Adhort. apost. *Menti Nostrae*, 23 sept. 1950: AAS 42 (1950), p. 660.

[6] Cf. conc. Vat. II, Decr. *De accommodata renovatione vitae religiosae*, n. 8 (v. supra p. 472-473).

[7] Cf. Benedictus XIV, *De Synodo Dioecesana*, l. III, c. IX, n. VII-VIII: *Opera omnia in tomos XVII distributa*, tom. XI (Prati, 1844), pp. 76-77.

[8] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Quamvis Nostra*, 30 apr. 1936: AAS 28 (1936), pp. 160-161.

en l'edificació de l'Església.[3] Han de treballar, doncs, fraternalment amb els laics en l'Església i per l'Església, i tenir una cura especial d'ells en les obres apostòliques.[4]

Cal escollir amb diligència els sacerdots idonis i ben formats per ajudar les diverses formes d'apostolat dels laics.[5] Els qui es lliuren a aquest ministeri, un cop rebuda la missió de la jerarquia, la representen en l'acció pastoral; han d'afavorir les degudes relacions entre els laics i la jerarquia, sempre adherint-se fidelment a l'esperit i a l'ensenyament de l'Església; han de dedicar-se ells mateixos a alimentar la vida espiritual i el sentit apostòlic de les associacions catòliques que tenen encomanades; han d'assistir-les, com a bons consellers, en l'activitat apostòlica i a afavorir-ne les iniciatives. Establint un constant diàleg amb els laics, que cerquin atentament les formes més aptes per a l'eficàcia de l'acció apostòlica; que promoguin l'esperit d'unitat a l'interior de l'associació mateixa, com també igualment entre aquesta i les altres.

En fi, que els religiosos i les religioses valorin les obres apostòliques dels laics; segons l'esperit i les normes de llurs instituts, que es lliurin de grat a promoure les obres dels laics;[6] que procurin sostenir, ajudar i completar les tasques dels sacerdots.

26. (*Mitjans útils per a la mútua cooperació*). En tant que sigui possible, hi ha d'haver a les diòcesis consells que ajudin el treball apostòlic de l'Església, ja sigui en el camp de l'evangelització i de la santificació, ja sigui en el pla caritatiu, social, etc., en els quals col·laborin convenientment clergues i religiosos amb laics. Aquests consells podran ser útils per a la mútua coordinació de les diverses associacions i iniciatives dels laics, respectant sempre el caràcter específic i l'autonomia de cadascuna.[7]

Si pot ser, aquests consells s'han d'organitzar també a nivell parroquial o interparroquial, interdiocesà, i també a escala nacional i internacional.[8]

Semblantment, s'instituirà a la Santa Seu un secretariat especial per servir i impulsar l'apostolat dels laics, com un centre que informarà amb els mitjans apropiats sobre les diverses iniciatives apostòliques dels laics, instituirà recerques entorn als problemes plantejats avui en aquest camp, i ajudarà amb els seus consells la jerarquia i els laics en les obres apostòliques. Formaran part d'aquest secretariat els moviments i les iniciatives de l'apostolat dels laics existents a tot el món i hi col·laborin amb els laics també clergues i religiosos.

27. (*Cooperació amb els altres cristians i amb els no cristians*). El patrimoni evangèlic comú i, per tant, el consegüent deure comú del testimoniatge cristià recomanen i sovint exigeixen la col·laboració dels catòlics amb els altres cristians, que ha de venir dels individus i de les comunitats ∇

nitatibus ecclesiae exercendam, sive in actionibus sive in consociationibus, in campo nationali vel internationali.[9]

Communes valores humani similem quoque cooperationem christianorum, apostolicos fines prosequentium, cum eis haud raro postulant, qui nomen christianum non profitentur, sed hos valores agnoscunt.

Hac cooperatione dynamica et prudenti,[10] quae magni momenti in activitatibus temporalibus est, laici testimonium praebent Christo, salvatori mundi, et unitati familiae humanae.

Cap. VI. De formatione ad apostolatum

28. Apostolatus plenam efficiam attingere potest solummodo multiformi et integra formatione; quam exigunt non solum continuus spiritualis et doctrinalis profectus ipsius laici, sed et varia adiuncta rerum, personarum et officiorum ad quae navitas eius accommodanda est. Haec formatio ad apostolatum iis fundamentis inniti debet quae ab hoc sacrosancto concilio in aliis locis asserta et declarata sunt.[1] Praeter formationem omnibus christianis communem, ob varietatem personarum et adiunctorum, non paucae apostolatus formae specificam quoque et peculiarem formationem requirunt.

29. Cum laici suo modo missionem ecclesiae participent, formatio eorum apostolica ab ipsa indole saeculari et propria laicatus, eiusque spiritualis vitae ratione notam specialem accipit.

Formatio ad apostolatum formationem integram quandam humanam uniuscuiusque ingenio condicionibusque accommodatam supponit. Laicus enim, mundum huius temporis bene cognoscens, membrum propriae societatis eiusque culturae aptatum esse debet.

Imprimis autem laicus discat implere Christi et ecclesiae missionem, ex fide in divino mysterio creationis et redemptionis vivens, motus Spiritu sancto populum Dei vivificante, qui omnes homines impellit ad Deum Patrem diligendum atque mundum et homines in ipso. Quae formatio ut fundamentum et condicio cuiusvis apostolatus fructuosi considerari debet.

Praeter formationem spiritualem, requiritur solida institutio doctrinalis, et quidem theologica, ethica, philosophica, secundum diversitatem aetatis, condicionis et ingenii. Momentum etiam culturae generalis una cum formatione practica et technica minime negligatur.

---

[9] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra*, 15 maii 1961: AAS 53 (1961), pp. 456-457. Cf. conc. Vat. II, Decr. de oecumenismo, *Unitatis redintegratio*, n. 12: AAS 57 (1965), pp. 99-100 (v. supra p. 418-419).

[10] Cf. conc. Vat. II, Decr. de oecumenismo, *Unitatis redintegratio*, n. 12: AAS 57 (1965), p. 100 (v. supra p. 418-419). Cf. etiam const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 15: AAS 57 (1965), pp. 19-20 (v. supra p. 308-311).

[1] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, cap. II, IV, V: AAS 57 (1965), pp. 12-21; 37-49 (v. supra p. 299-313; 336-357); cf. etiam decr. de oecumenismo, *Unitatis redintegratio*, nn. 4, 6, 7, 12: AAS 57 (1965), pp. 94, 96, 97, 99, 100 (v. supra p. 410-413; 414-415; 418-419); cf. etiam supra, n. 4.

eclesials, tant en activitats com en associacions, a nivell nacional i internacional.[9]

Els valors humans comuns reclamen també no rarament una semblant cooperació dels cristians que es lliuren a tasques apostòliques amb aquells que no profesen el cristianisme però que reconeixen aquests valors

Amb aquesta cooperació dinàmica i prudent[10] que és tan important en les activitats temporals, els laics donen testimoniatge de Crist, salvador del món, i de la unitat de la família humana.

Cap. VI. La formació a l'apostolat

28. (*Necessitat de la formació a l'apostolat*). L'apostolat només pot atènyer plena eficàcia si es fonamenta en una formació multiforme i integral; la qual és exigida no solament pel continu progrés espiritual i doctrinal del laic, sinó també per les diverses circumstàncies de situacions, persones i obligacions a les quals la seva activitat s'ha d'adaptar. Aquesta formació a l'apostolat ha de fonamentar-se en les bases que aquest sagrat Concili ha confirmat i declarat en altres moments.[1] Ultra la formació comuna a tots els cristians, a causa de la varietat de les persones i de les circumstàncies, no poques formes d'apostolat exigeixen una formació específica i particular.

29. (*Principis de la formació apostòlica dels laics*). Ja que els laics participen d'una manera pròpia en la missió de l'Església, llur formació apostòlica ha d'adquirir una característica especial pel mateix caràcter secular i propi del laïcat i per la seva particular espiritualitat.

La formació a l'apostolat suposa una formació humana integral adaptada al caràcter i a les condicions de cadascú. Efectivament, el laic, amb una visió exacta del món actual, ha de ser membre de la pròpia societat i al nivell de la cultura d'aquesta.

El laic, primer de tot, haurà de complir la missió de Crist i de l'Església, vivint de la fe en el misteri diví de la creació i de la redempció, mogut per l'Esperit Sant que infon vida al poble de Déu i impulsa tots els homes a estimar Déu Pare, i el món i els homes en ell. Aquesta formació ha de ser considerada el fonament i la condició de qualsevol apostolat fecund.

A més de la formació espiritual, cal una sòlida preparació doctrinal: teològica, ètica, filosòfica, segons les edats, les condicions de vida i la intel·ligència. No s'ha de negligir de cap manera la importància de la cultura general i de la formació pràctica i tècnica.

Ad bonas relationes humanas colendas oportet ut valores vere humani foveantur, imprimis ars fraterne convivendi atque cooperandi, necnon colloquium instituendi.

Quoniam vero formatio ad apostolatum non potest in sola instructione theoretica consistere, gradatim quidem et prudenter, laicus inde ab inito formationis suae discat omnia sub lumine fidei aspicere, iudicare et agere, per actionem seipsum cum aliis efformare ac perficere, et sic in operosum servitium ecclesiae ingredi.[2] Quae formatio, semper perficienda propter personae humanae crescentem maturitatem et propter evolutionem problematum, altiorem in dies cognitionem et aptatam actionem postulat. In omnibus formationis exigentiis explendis semper unitas et integritas personae humanae prae oculis habenda est, ita ut eius harmonia et aequilibrium salvetur et augeatur.

Hoc modo laicus penitus et naviter sese inserit in ipsam realitatem ordinis temporalis suamque partem in eius gerendis rebus efficaciter suscipit, simulque tamquam vivum membrum et testis ecclesiae eandem in sinu rerum temporalium praesentem et actuosam reddit.[3]

30. Formatio ad apostolatum a prima puerorum institutione incipere debet. Peculiari autem modo initientur apostolatu adulescentes et iuvenes atque hoc spiritu imbuantur. Per totam vitam haec formatio perficienda est prout nova suscepta munera requirunt. Patet igitur eos ad quos spectat educatio christiana, officio quoque formationis ad apostolatum devinciri.

Parentum est in familia filios suos ab ipsa pueritia disponere ad agnoscendum amorem Dei erga universos homines, illosque gradatim, praesertim exemplo, docere sollicitudinem de proximi necessitatibus tam materialibus quam spiritualibus. Tota ergo familia eiusque communis vita quasi tirocinium apostolatus evadat.

Pueri insuper educandi sunt ut, fines familiae transcendentes, communitatibus tam ecclesiasticis quam temporalibus animum pandant. In locali communitate paroeciae ita assumantur, ut in ea conscientiam acquirant se viva et activa membra esse populi Dei. Sacerdotes autem in catechesi et ministerio verbi, in moderatione animarum, necnon in aliis ministeriis pastoralibus formationem ad apostolatum prae oculis habeant.

Scholarum quoque, collegiorum aliarumque institutionum catholicarum formationi inservientium est in iuvenibus sensum catholicum et actionem apostolicam fovere. Quae formatio si deficit, vel quia illas scholas iuvenes non frequentant, vel alia de causa, eo magis de ea curent parentes et animarum pastores et consociationes apostolicae. Magistri vero et educatores qui vocatione sua et officio formam egregiam apostolatus laicorum exercent, doctrina necessaria et arte paedagogica imbuti sint, quibus hanc institutionem efficaciter tradere valeant.

---

[2] Cf. Pius XII, Alloc. *Ad VI Conferentiam internationalem „boyscouts"*, 6 iunii 1952: AAS 44 (1952), pp. 579-580; Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra*, 15 maii 1961: AAS 53 (1961), p. 456.

[3] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 33: AAS 57 (1965), p. 39 (v. supra p. 340-341).

Per cultivar bones relacions humanes convé afavorir els autèntics valors humans, sobretot l'art de conviure fraternalment i de col·laborar i d'establir diàleg.

Ja que la formació a l'apostolat no pot limitar-se a un pur ensenyament teòric, que els laics, progressivament i amb prudència, des de bon principi, aprenguin a veure, a jutjar i a actuar en tot a la llum de la fe; a formar-se i a perfecionar-se amb els altres per mitjà de l'acció, i a entrar així en el servei eficaç de l'Església.[2] Aquesta formació, que ha de ser sempre perfeccionada per la creixent maduració de la persona humana i per l'evolució de la problemàtica, exigeix un coneixement cada cop més aprofundit i una acció sempre més adequada. Tot cercant de respondre a les múltiples exigències de la formació, s'ha de tenir sempre present la unitat i la integritat de la persona humana, per tal que la seva harmonia i el seu equilibri quedin preservats i creixin.

D'aquesta manera, el laic s'insereix a fons i activament en la mateixa realitat de l'ordre temporal i participa eficaçment en les activitats com a membre viu i testimoni de l'Església, la fa present i operant al cor mateix de les realitats temporals.[3]

30. (*Qui ha de formar a l'apostolat*). La formació a l'apostolat ha de començar des de la primera educació dels infants. Però els adolescents i els joves, caldrà iniciar-los d'una manera especial en l'apostolat i omplir-los del seu esperit. Aquesta formació ha de ser perfeccionada al llarg de tota la vida, segons les exigències de les tasques noves assumides. És clar, doncs, que aquells a qui pertoca l'educació cristiana estan obligats a lliurar-se a la formació a l'apostolat.

En la família, pertoca als pares de preparar els fills des de petits per descobrir l'amor de Déu envers tots els homes i a ensenyar-los de mica en mica, sobretot amb l'exemple, l'atenció a les necessitats materials i espirituals del proïsme. Tota la família, doncs, i la seva vida en comú ha d'esdevenir com un aprenentatge de l'apostolat.

Cal també ensenyar els infants a superar els límits de la família i a obrir-se a les comunitats eclesials i temporals. Que siguin acollits en la comunitat parroquial local de manera que esdevinguin conscients que són membres vius i actius del poble de Déu. Els sacerdots, en la catequesi i en el ministeri de la paraula, en la direcció espiritual i en els altres ministeris pastorals, tindran sempre cura de la formació a l'apostolat.

A les escoles, als col·legis i a les altres institucions catòliques educatives, els pertoca també de promoure en els joves el sentit catòlic i l'acció apostòlica. Si mancava aquesta formació, o perquè els joves no freqüenten aquestes escoles o per qualsevol altra raó, els pares, els pastors espirituals i els moviments apostòlics se n'hauran de preocupar més. Pel que fa als mestres i els educadors, que per vocació i professió exerceixen una forma eminent d'apostolat dels laics, els caldrà amarar-se de la doctrina i de la pedagogia necessàries per tal de poder impartir eficaçment aquesta formació.

Coetus et consociationes item laicorum, sive apostolatum sive alios fines supernaturales intendant, pro fine et modulo suo formationem ad apostolatum sedulo et assidue fovere debent.[4] Ipsae sunt saepe via ordinaria congruentis formationis ad apostolatum. In ipsis enim habetur formatio doctrinalis, spiritualis et practica. Sodales earum cum sociis vel amicis in parvis coetibus methodos et fructus suae navitatis apostolicae perpendunt et rationem vitae suae cotidianae cum evangelio comparant.

Huiusmodi formatio ita ordinanda est ut ratio habeatur totius apostolatus laicorum, qui non tantum inter coetus ipsos consociationum, sed in omnibus etiam adiunctis per totam vitam est exercendus, praesertim professionalem et socialem. Immo unusquisque ad apostolatum seipsum naviter praeparare debet, quod magis urget in adulta aetate. Progrediente enim aetate melius animus panditur atque ita unusquisque diligentius detegere potest talenta quibus Deus animam suam ditavit illaque charismata efficacius exercere quae ei a Spiritu sancto in bonum fratrum suorum collata sunt.

31. Variae formae apostolatus peculiariter congruentem formationem quoque expostulant.

a) Quoad apostolatum ad homines evangelizandos et sanctificandos, laici specialiter formandi sunt ad colloquium instaurandum cum aliis, credentibus vel non credentibus, ad nuntium Christi omnibus manifestandum.[5]

Cum autem nostris temporibus diversi generis materialismus late ubique, etiam inter catholicos, diffundatur, laici non tantum diligentius doctrinam catholicam ediscant, ea peculiariter capita quae in controversiam vocantur, sed etiam contra quamlibet formam materialismi exhibeant testimonium vitae evangelicae.

b) Quoad instaurationem christianam ordinis rerum temporalium, laici edoceantur de vera significatione et valore bonorum temporalium, tum in se ipsis, tum ad omnes fines personae humanae quod attinet; exerceantur in recto usu rerum et organizatione institutionum, semper attendentes ad bonum commune iuxta principia doctrinae moralis et socialis ecclesiae. Socialis doctrinae imprimis principia eiusque conclusiones ita laici addiscant, ut capaces reddantur, tum ad operam pro parte sua praestandam doctrinae progressui, tum ad eadem singulis casibus rite applicanda.[6]

c) Cum caritatis et misericordiae opera praeclarissimum testimonium christianae vitae efferant, formatio apostolica ad haec quoque exercenda adducere debet, ut discant christifideles ab ipsa pueritia fratribus compati eiusque indigentibus generoso animo subvenire.[7]

---

[4] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra*, 15 maii 1961: AAS 53 (1961), p. 455.

[5] Cf. Pius XII, Epist. encycl. *Sertum laetitiae*, 1 nov. 1939: AAS 31 (1939), pp. 635-644; cf. Idem, *Ad „laureati" Act. Cath. It.* 24 maii 1953.

[6] Cf. Pius XII, Alloc. *ad Congressum Universalem Foederationis Mundialis Iuventutis Femineae Catholicae*, 18 apr. 1952: AAS 44 (1952), pp. 414-419. Cf. Idem, Alloc. *ad Associationem Christianam Operariorum Italiae (A. C. L. I.)*, 1 maii 1955: AAS 47 (1955), pp. 403-404.

[7] Cf. Pius XII, *Ad Delegatos Conventus Sodalitatum Caritatis*, 27 apr. 1952: AAS 44 (1952), pp. 470-471.

Semblament, els grups i les associacions de laics que tenen per objectiu l'apostolat o altres finalitats sobrenaturals, segons els propis fins i les possibiliitats, han d'afavorir diligentment i assíduament la formació a l'apostolat.[4] Ells són sovint el camí ordinari de la conveniente formació apostòlica. Donen, de fet, una formació doctrinal, espiritual i pràctica. Llurs membres, amb companys i amics, en petits grups, reflexionen sobre els mètodes i els fruits de l'activitat apostòlica i examinen a la llum de l'evangeli l'estil de vida quotidià.

Cal organitzar aquesta formació de manera que es tingui en compte tot l'apostolat dels laics, que no ha de limitar-se als contactes entre els diversos grups de les associacions, sinó que ha de practicar-se en totes les circumstàncies de la vida, sobretot professional i social. Més encara, cadascú s'ha de responsabilitzar de preparar-se activament per a l'apostolat, cosa particularment urgent en l'edat adulta. En efecte, amb el pas dels anys l'esperit s'eixampla més i així cadascú pot adonar-se més acuradament dels talents amb què Déu ha enriquit la seva ànima, i esmerçar millor els carismes que l'Esperit Sant li ha concedit pel bé dels seus germans.

31. (*Adaptació de la formació als diversos tipus d'apostolat*). Les diverses formes d'apostolat demanen igualment una formació més particularment adequada.

a) Pel que fa l'apostolat per a l'evangelització i la santificació dels homes, cal formar particularment els laics perquè sàpiguen dialogar amb els altres, creients o no creients, a fi de manifestar a tothom el missatge de Crist.[5]

Però com que en el nostre temps s'escampen arreu diverses menes de materialisme, fins i tot entre els catòlics, cal que els laics, no sols s'apliquin diligentment a la doctrina catòlica, sobretot en els punts controvertits, sinó que, contra qualsevol forma de materialisme, ofereixin també un testimoniatge de vida evangèlica.

b) Pel que fa a la instauració cristiana de l'ordre de les realitats temporals, els laics han de ser instruïts sobre el veritable sentit i el valor dels béns temporals, considerats tant en ells mateixos com respecte a totes les finalitats de la persona humana; han d'acostumar-se a usar rectament de les coses i a prendre part en l'organització de les institucions, atents sempre al bé comú segons els principis de la doctrina moral i social de l'Església. Els laics han d'aprendre sobretot els principis de la doctrina social i les seves conclusions; talment que esdevinguin capaços tant de col·laborar per part d'ells en el seu desenvolupament com d'aplicar-la degudament en els casos particulars.[6]

c) Ja que les obres de caritat i de misericòrdia ofereixen un magnífic testimoniatge de vida cristiana, la formació apostòlica ha de conduir igualment a practicar-les per tal que els fidels aprenguin des de petits a compartir les sofrences dels germans i a socórre'ls generosament quan ho necessiten.[7]

32. Laicis apostolatui deditis iam exstant multa subsidia, scilicet sessiones, congressus, recollectiones, exercitia spiritualia, frequentes conventus, conferentiae, libri, commentaria, ad altiorem cognitionem sacrae scripturae et doctrinae catholicae consequendam, ad vitam spiritualem alendam necnon ad mundi condiciones dignoscendas et aptas methodos inveniendas et excolendas.[8]

Quae formationis subsidia rationem habent variarum formarum apostolatus in ambitibus ubi exercetur.

Hunc in finem etiam erecta sunt centra vel instituta superiora quae optimos fructus iam dederunt.

Sacrosanctum concilium laetatur de huius generis inceptis iam in quibusdam partibus florentibus et exoptat ut aliis etiam in locis, ubi necessaria fuerint, promoveantur.

Centra insuper documentationis et studiorum non solum in re theologica, sed etiam in materia anthropologica, psychologica, sociologica, methodologica, quo melius foveantur laicorum ingenii facultates, virorum mulierumque, iuvenum et adultorum, pro omnibus apostolatus campis erigantur.

Adhortatio

33. Sacrosanctum igitur concilium omnes laicos enixe in Domino obtestatur ut voci Christi, hac hora se instantius invitanti, et impulsui Spiritus sancti libenter, generoso animo, prompto corde respondeant. Speciali modo hanc appellationem ad se directam esse sentiant iuniores, eamque accipiant cum alacritate et magnanimitate. Ipse enim Dominus omnes laicos per hanc sanctam synodum iterato invitat ut intimius in dies sibi iungantur et quae ipsius sunt, tamquam propria sentientes (cf. Ph 2, 5), in eiusdem salvifica missione consocientur; eosque denuo mittit in omnem civitatem et locum quo ipse venturus est (cf. Lc 10, 1); ut variis formis et modis unius apostolatus Ecclesiae, novis necessitatibus temporum continenter aptandi, cooperatores ei se exhibeant, abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor eorum non est inanis in Domino (cf. 1 Cor 15, 58).

SESSIO IX
7. dec. 1965

Declaratio de libertate religiosa

De iure personae et communitatum ad libertatem socialem et civilem in re religiosa

1. Dignitatis humanae personae homines hac nostra aetate magis in dies conscii fiunt,[1] atque numerus eorum crescit qui exigunt, ut in agendo

[8] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra*, 15 maii 1961: AAS 53 (1961), p. 454.
[1] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 aprilis 1963: AAS 55 (1963), p. 279; *ibid.*, p. 265; Pius XII, *Nuntius radiophonicus*, 24 dec. 1944: AAS 37 (1945), p. 14.

32. (*Els mitjans*). Els laics lliurats a l'apostolat tenen ja a disposició molts mitjans: sessions, congressos, recessos, exercicis espirituals, encontres freqüents, conferències, llibres i comentaris, per tal d'aprofundir en el coneixement de la sagrada Escriptura i de la doctrina catòlica, per alimentar la vida espiritual, per conèixer la situació del món i per descobrir i emprar els mètodes més adients.

Aquests mitjans de formació han de tenir en compte les diverses formes d'apostolat en els ambients on s'exerceix.

Amb aquesta finalitat s'han creat igualment centres o instituts superiors que ja han donat fruits molt excel·lents.

El sagrat Concili s'alegra d'aquestes iniciatives, que prosperen en alguns llocs i desitja que es promoguin també arreu on calgui.

S'han de crear, a més, centres de documentació i d'estudi no solament de teologia sinó també d'antropologia, de psicologia, de sociologia, de metodologia, per afavorir millor les aptituds dels laics, homes i dones, joves i adults, en tots els camps de l'apostolat.

Exhortació

33. El sagrat Concili, per tant, demana ardentment en el Senyor a tots els laics, que responguin de bon grat, amb un esperit generós i un cor ben disposat a la veu de Crist, que en aquesta hora els invita amb major insistència, i a l'impuls de l'Esperit Sant. Que prenguin consciència els joves que aquesta crida els és adreçada de manera molt especial, i que l'acullin amb entusiasme i ben de cor. Perquè és el Senyor mateix qui, a través d'aquest sant Sínode, invita novament tots els laics perquè s'uneixin més íntimament a ell i, sentint com a pròpies les seves coses (cf. Fl 2,5), s'associïn a la seva missió de salvació; una vegada més, els envia a cada ciutat i a cada lloc on ell mateix ha d'anar (cf. Lc 10,1); per tal que s'ofereixin com a col·laboradors en l'únic apostolat de l'Església, en les diverses formes i mitjans, en constant adaptació a les noves necessitats dels temps, treballant sempre generosament en l'obra del Senyor, sabent que llurs esforços no són inútils en el Senyor (cf. 1Co 15,58).

SESSIÓ IX
7 desembre 1965

Declaració sobre la llibertat religiosa

El dret de la persona i de les comunitats
a la llibertat social i civil en matèria religiosa

1. (*Introducció*). A la nostra època els homes són cada vegada més conscients de la dignitat de la persona humana;[1] creix el nombre dels qui exigeixen poder actuar ∇

homines proprio suo consilio et libertate responsabili fruantur et utantur, non coercitione commoti, sed officii conscientia ducti. Itemque postulant iuridicam delimitationem potestatis publicae, ne fines honestae libertatis et personae et associationum nimis circumscribantur. Quae libertatis exigentia in societate humana ea maxime respicit quae sunt animi humani bona, imprimis quidem ea quae liberum in societate religionis exercitium spectant. Ad has animorum appetitiones diligenter attendens, sibique proponens declarare quantum sint veritati et iustitiae conformes, haec Vaticana synodus sacram ecclesiae traditionem doctrinamque scrutatur, ex quibus nova semper cum veteribus congruentia profert.

Primum itaque profitetur sacra synodus Deum ipsum viam generi humano notam fecisse per quam, ipsi inserviendo, homines in Christo salvi et beati fieri possint. Hanc unicam veram religionem subsistere credimus in catholica et apostolica ecclesia, cui dominus Iesus munus concredidit eam ad universos homines diffundendi, dicens apostolis: „Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis" (Mt 28, 19-20). Homines vero cuncti tenentur veritatem praesertim in iis quae Deum eiusque ecclesiam respiciunt, quaerere eamque cognitam amplecti ac servare.

Pariter vero profitetur sacra synodus officia haec hominum conscientiam tangere ac vincire, nec aliter veritatem sese imponere nisi vi ipsius veritatis, quae suaviter simul ac fortiter mentibus illabitur. Porro, quum libertas religiosa, quam homines in exsequendo officio Deum colendi exigunt, immunitatem a coërcitione in societate civili respiciat, integram relinquit traditionalem doctrinam catholicam de morali hominum ac societatum officio erga veram religionem et unicam Christi ecclesiam. Insuper, de hac libertate religiosa agens, sacra synodus recentiorum summorum pontificum doctrinam de inviolabilibus humanae personae iuribus necnon de iuridica ordinatione societatis evolvere intendit.

I. Libertatis religiosae ratio generalis

2. Haec Vaticana synodus declarat personam humanam ius habere ad libertatem religiosam. Huiusmodi libertas in eo consistit, quod omnes homines debent immunes esse a coërcitione ex parte sive singulorum sive coetuum socialium et cuiusvis potestatis humanae, et ita quidem ut in re religiosa neque aliquis cogatur ad agendum contra suam conscientiam neque impediatur, quominus iuxta suam conscientiam agat privatim et publice, vel solus vel aliis consociatus, intra debitos limites. Insuper declarat ius ad libertatem religiosam esse revera fundatum in ipsa dignitate personae humanae, qualis et verbo Dei revelato et ipsa ratione cognoscitur.[2] Hoc ius personae humanae ad libertatem religiosam in iuridica societatis ordinatione ita est agnoscendum, ut ius civile evadat.

---

[2] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 aprilis 1963: AAS 55 (1963), pp. 260-261; Pius XII, *Nuntius radiophonicus*, 24 dec. 1942: AAS 35 (1943), p. 19; Pius XI, Litt. encycl. *Mit brennender Sorge*, 14 martii 1937: AAS 29 (1937), p. 160; Leo XIII, Litt. encycl. *Libertas praestantissimum*, 20 iunii 1888: Acta Leonis XIII, 8 (1888), pp. 237-238.

segons les pròpies iniciatives i fruir d'una llibertat responsable, sense coaccions i guiats per la consciència del deure. Per això, demanen una delimitació jurídica del poder públic, a fi que no siguin massa circumscrits els límits de la justa llibertat tant de la persona com de les associacions. Aquesta exigència de llibertat en la societat humana afecta sobretot els béns de l'esperit humà, i en primer lloc els que es refereixen al lliure exercici de la religió en la societat. Considerant diligentment aquestes aspiracions i proposant-se declarar com són conformes a la veritat i a la justícia, aquest Concili Vaticà examina la sagrada tradició i la doctrina de l'Església, de les quals treu nous elements sempre en continuïtat amb els antics.

En primer lloc, el sagrat Concili declara que Déu mateix ha fet conèixer al gènere humà el camí que permet que els homes aconsegueixin la salvació i la felicitat en Crist, tot servint-lo. Aquesta única veritable religió, creiem que es troba en l'Església catòlica i apostòlica, a la qual el Senyor va confiar la missió de fer-la arribar a tots els homes, quan va dir als Apòstols: «Aneu, doncs, a tots els pobles i feu-los deixebles meus, batejant-los en el nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant i ensenyant-los a guardar tot allò que us he manat» (Mt 28,19-20). D'altra banda, sobretot en allò que fa referència a Déu i a la seva Església, tots els homes tenen el deure de cercar la veritat i, un cop coneguda, d'acceptar-la i de guardar-la.

Semblantment, el sagrat Concili declara que aquests deures atenyen i obliguen la consciència dels homes, i que la veritat s'ha d'imposar només per la força de la mateixa veritat, la qual va penetrant en els esperits suaument i alhora amb vigor. I ja que la llibertat religiosa, que els homes exigeixen en el compliment del deure de donar culte a Déu, vol dir quedar lliure de tota mena de coacció en la societat civil, manté intacta la doctrina tradicional catòlica sobre el deure moral dels individus i de la societat envers la veritable religió i l'única Església de Crist. Finalment, quan el sagrat Concili tracta de la llibertat religiosa, es proposa desenvolupar la doctrina dels darrers Summes Pontífexs sobre els drets inviolables de la persona humana i l'ordenació jurídica de la societat.

I. Aspectes generals de la llibertat religiosa

2. (*Objecte i fonament de la llibertat religiosa*). Aquest Concili Vaticà declara que la persona humana té dret a la llibertat religiosa. Aquesta llibertat consisteix en això: tothom ha de quedar lliure de qualsevol coacció, tant de part d'individus com de part de grups socials o del poder humà que sigui. I això de tal manera que en matèria religiosa ningú no sigui forçat a anar contra la seva consciència, ni sigui tampoc impedit de seguir la seva consciència, en privat i en públic, sol o associat a d'altres, dintre els límits deguts. Declara també que el dret a la llibertat religiosa està realment fonamentat en la dignitat de la persona humana, tal com és conegut tant per mitjà de la paraula de Déu revelada com per la raó.[2] Cal reconèixer aquest dret de la persona humana a la llibertat religiosa en l'ordenament jurídic de la societat, de tal manera que esdevingui un dret civil.

Secundum dignitatem suam homines cuncti, quia personae sunt, ratione scilicet et libera voluntate praediti ideoque personali responsabilitate aucti, sua ipsorum natura impelluntur necnon morali tenentur obligatione ad veritatem quaerendam, illam imprimis quae religionem spectat. Tenentur quoque veritati cognitae adhaerere atque totam vitam suam iuxta exigentias veritatis ordinare. Huic autem obligationi satisfacere homines, modo suae propriae naturae consentaneo, non possunt nisi libertate psychologica simul atque immunitate a coërcitione externa fruantur. Non ergo in subiectiva personae dispositione, sed in ipsa eius natura ius ad libertatem religiosam fundatur. Quamobrem ius ad hanc immunitatem perseverat etiam in iis qui obligationi quaerendi veritatem eique adhaerendi non satisfaciunt; eiusque exercitium impediri nequit dummodo iustus ordo publicus servetur.

3. Quae clarius adhuc patent consideranti supremam humanae vitae normam esse ipsam legem divinam, aeternam, obiectivam atque universalem, qua Deus consilio sapientiae et dilectionis suae mundum universum viasque communitatis humanae ordinat, dirigit, gubernat. Huius suae legis Deus hominem participem reddit, ita ut homo, providentia divina suaviter disponente, veritatem incommutabilem magis magisque agnoscere possit.[3] Quapropter unusquisque officium ideoque et ius habet veritatem in re religiosa quaerendi ut sibi, mediis adhibitis idoneis, recta et vera conscientiae iudicia prudenter efformet.

Veritas autem inquirenda est modo dignitati humanae personae eiusque naturae sociali proprio, libera scilicet inquisitione, ope magisterii seu institutionis, communicationis atque dialogi, quibus alii aliis exponunt veritatem quam invenerunt vel invenisse putant, ut sese invicem in veritate inquirenda adiuvent; veritati autem cognitae firmiter adhaerendum est assensu personali.

Dictamina vero legis divinae homo percipit et agnoscit mediante conscientia sua; quam tenetur fideliter sequi in universa sua activitate, ut ad Deum, finem suum, perveniat. Non est ergo cogendus, ut contra suam conscientiam agat. Sed neque impediendus est, quominus iuxta suam conscientiam operetur, praesertim in re religiosa. Exercitium namque religionis, ex ipsa eius indole, consistit imprimis in actibus internis voluntariis et liberis, quibus homo sese ad Deum directe ordinat: huiusmodi actus a potestate mere humana nec imperari nec prohiberi possunt.[4] Ipsa autem socialis hominis natura exigit, ut homo internos religionis actus externe exprimat, cum aliis in re religiosa communicet, suam religionem modo communitario profiteatur.

Iniuria ergo humanae personae et ipsi ordini hominibus a Deo statuto fit, si homini denegetur liberum in societate religionis exercitium, iusto ordine publico servato.

---

[3] Cf. Thomas, *Summa theologica*, I-II, q. 91, a. 1; q. 93, a. 1-2.

[4] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 aprilis 1963: AAS 55 (1963), p. 270; Paulus VI, *Nuntius radiophonicus*, 22 dec. 1964: AAS 57 (1965), pp. 181-182; Thomas, *Summa theologica*, I-II, q. 91, a. 4 c.

Segons la pròpia dignitat, tots els homes, ja que són persones, és a dir, dotats de raó i de lliure voluntat i, per tant, posseeixen una responsabilitat personal, són impulsats per la mateixa natura i obligats moralment a cercar la veritat, en primer lloc la referent a la religió. Tenen també el deure d'adherir-se a la veritat coneguda i a ordenar tota la vida segons les exigències de la veritat. Per tal, doncs, que els homes puguin satisfer aquesta obligació d'una manera digna de llur naturalesa, han de fruir de llibertat psicològica i al mateix temps també de tota manca de coacció externa. El dret a la llibertat religiosa no es fonamenta, doncs, en una disposició subjectiva de la persona, sinó en la seva mateixa naturalesa. D'aquí que el dret a aquesta immunitat persisteix fins en aquells que no satisfan l'obligació de cercar la veritat i d'adherir-s'hi; el seu exercici no pot ser impedit, mentre sigui respectat el just ordre públic.

3. (*La llibertat religiosa i la relació de l'home amb Déu*). Això encara queda més clar a qui tingui en compte que la norma suprema de la vida humana és la llei divina, eterna, objectiva i universal, per la qual Déu, segons un designi de saviesa i d'amor, ordena, dirigeix i governa el món sencer i els camins de la comunitat humana. Déu fa participar l'home de la seva llei, de manera que aquest, per una disposició suau de la providència divina, pugui conèixer més i més la veritat immutable.[3] Per això, cadascú té el deure, i per tant el dret, de cercar la veritat en matèria religiosa a fi de formar-se prudentment judicis de consciència rectes i veritables tot emprant els mitjans apropiats.

Cal cercar la veritat d'una manera corresponent a la dignitat de la persona humana i a la seva naturalesa social, és a dir, amb una recerca lliure, amb l'ajut del magisteri o ensenyament, de la comunicació i del diàleg amb el qual, per tal d'ajudar-se recíprocament en la recerca de la veritat, els uns exposen als altres la veritat que han descobert o que consideren haver descobert; però cal adherir-se fermament a la veritat coneguda amb assentiment personal.

L'home percep i coneix els dictats de la llei divina per mitjà de la seva consciència; per això, l'ha de seguir fidelment en tota la seva activitat a fi d'arribar al seu fi, que és Déu. Per tant, no se'l pot obligar a actuar contra la seva pròpia consciència. Però ni tan sols se l'ha d'impedir que actuï segons la seva consciència, sobretot en matèria religiosa. En efecte, l'exercici de la religió, per la seva mateixa naturalesa, consisteix abans de tot en actes interiors voluntaris i lliures pels quals l'home s'ordena directament a Déu; no hi ha cap poder purament humà que pugui imposar o prohibir aquesta mena d'actes. El mateix caràcter social de l'home exigeix que expressi exteriorment els actes interns de la religió, que tingui intercanvi amb els altres en matèria religiosa i professi la seva religió comunitàriament.

Es comet, doncs, una injustícia contra la persona humana i contra el mateix ordre que Déu ha establert per als homes, si és negat a l'home el lliure exercici de la religió en la societat, sempre que es respecti el just ordre públic. ∇

Praeterea actus religiosi, quibus homines privatim et publice sese ad Deum ex animi sententia ordinant, natura sua terrestrem et temporalem rerum ordinem transcendunt. Potestas igitur civilis, cuius finis proprius est bonum commune temporale curare, religiosam quidem civium vitam agnoscere eique favere debet, sed limites suos excedere dicenda est, si actus religiosos dirigere vel impedire praesumat.

4. Libertas seu immunitas a coërcitione in re religiosa, quae singulis personis competit, etiam ipsis in communi agentibus agnoscenda est. Communitates enim religiosae a sociali natura tum hominis tum ipsius religionis requiruntur.

His igitur communitatibus, dummodo iustae exigentiae ordinis publici non violentur, iure debetur immunitas, ut secundum proprias normas sese regant, Numen supremum cultu publico honorent, membra sua in vita religiosa exercenda adiuvent et doctrina sustentent atque eas institutiones promoveant, in quibus membra cooperentur ad vitam propriam secundum sua principia religiosa ordinandam.

Communitatibus religiosis pariter competit ius, ne mediis legalibus vel actione administrativa potestatis civilis impediantur in suis propriis ministris seligendis, educandis, nominandis atque transferendis, in communicando cum auctoritatibus et communitatibus religiosis, quae in aliis orbis terrarum partibus degunt, in aedificiis religiosis erigendis, necnon in bonis congruis acquirendis et fruendis.

Communitates religiosae ius etiam habent, ne impediantur in sua fide ore et scripto publice docenda atque testanda. In fide autem religiosa disseminanda et in usibus inducendis abstinendum semper est ab omni actionis genere, quod coërcitionem vel suasionem inhonestam aut minus rectam sapere videatur, praesertim quando de rudioribus vel de egenis agitur. Talis modus agendi ut abusus iuris proprii et laesio iuris aliorum considerari debet.

Praeterea ad libertatem religiosam spectat, quod communitates religiosae non prohibeantur libere ostendere singularem suae doctrinae virtutem in ordinanda societate ac tota vivificanda activitate humana. Tandem in sociali hominis natura atque in ipsa indole religionis fundatur ius quo homines, suo ipsorum sensu religioso moti, libere possunt conventus habere vel associationes educativas, culturales, caritativas, sociales constituere.

5. Cuique familiae, utpote quae est societas proprio ac primordiali iure gaudens, competit ius ad libere ordinandam religiosam vitam suam domesticam sub moderatione parentum. His autem competit ius ad determinandam rationem institutionis religiosae suis liberis tradendae, iuxta suam propriam religiosam persuasionem. Itaque a civili potestate agnoscendum est ius parentum deligendi, vera cum libertate, scholas vel alia educationis media, neque ob hanc electionis libertatem sunt eis iniusta onera sive directe sive indirecte imponenda. Praeterea iura parentum violantur, si liberi ad frequentandas lectiones scholares cogantur quae parentum persuasioni religiosae non correspondeant, vel si unica imponatur educationis ratio, ex qua formatio religiosa omnino excludatur.

A més, els actes religiosos pels quals els homes, per íntima convicció, s'adrecen a Déu, en privat o en públic, transcendeixen per naturalesa l'ordre terrenal i temporal de les coses. Per tant, el poder civil, que té per fi propi procurar el bé comú temporal, ha de reconèixer i afavorir la vida religiosa dels ciutadans; però convé afirmar que ultrapassa els seus límits, si intenta dirigir o impedir els actes religiosos.

4. (*Llibertat de les comunitats religioses*). La llibertat o la immunitat de coacció en matèria religiosa que escau als individus els han de ser reconegudes també quan actuen comunitàriament. En efecte, les comunitats religioses vénen exigides pel caràcter social, tant de l'home com de la religió mateixa.

Pel que fa a aquestes comunitats, mentre no es violin les justes exigències de l'ordre públic, els és deguda, segons el dret, la immunitat per a poder regir-se segons les normes pròpies, donar culte públic a la divinitat suprema, ajudar els propis membres a exercir la pràctica religiosa i a sostenir-los doctrinalment, i promoure en fi aquelles institucions en les quals els membres col·laboren per ordenar la pròpia vida segons els principis religiosos.

Les comunitats religioses tenen igualment el dret de no ser impedides, per mitjans legals o per actes administratius del poder civil, d'escollir els propis ministres, formar-los, nomenar-los i traslladar-los, de tenir comunicació amb les autoritats i les comunitats religioses que viuen en altres indrets del món, de construir edificis religiosos i d'adquirir els béns que necessiten i usar-los.

Les comunitats religioses tenen també el dret de no ser impedides d'ensenyar i de testimoniar públicament la pròpia fe, de paraula o per escrit. Però quan es tracta de difondre la fe religiosa o d'introduir pràctiques, sempre cal abstenir-se de qualsevol classe d'acció que sembli coaccionar els altres, de persuadir-los poc honradament o incorrectament, especialment si es tracta de gent sense cultura o mancada de béns. Aquesta manera d'actuar s'ha de considerar com un abús del dret propi i una ofensa al dret dels altres.

La llibertat religiosa demana també que les comunitats religioses puguin manifestar lliurement l'eficàcia especial de la pròpia doctrina per organitzar la societat i vivificar tota l'activitat humana. En fi, en la naturalesa social de l'home i en el caràcter mateix de la religió es fonamenta el dret que tenen els homes, moguts per la pròpia convicció religiosa, de reunir-se lliurement o de constituir associacions educatives, culturals, caritatives i socials.

5. (*Llibertat religiosa de la família*). Cada família, en tant que societat que frueix d'un dret propi i primordial, té el dret d'ordenar lliurement la vida religiosa de la llar sota la direcció dels pares. A aquests els correspon igualment la forma d'educació religiosa a impartir als fills, d'acord amb les pròpies conviccions religioses. Per tant, el poder civil ha de reconèixer als pares el dret d'escollir, amb autèntica llibertat, les escoles i els altres mitjans d'educació, i aquesta llibertat d'elecció no ha de servir de pretext per a imposar-los, directament o indirectament, càrregues injustes. A més, els drets dels pares es troben violats sempre que els fills són obligats a freqüentar cursos escolars que no responen a les conviccions religioses dels pares, o sempre que s'imposa una sola forma d'educació de la qual s'exclou totalment la formació religiosa.

6. Cum societatis commune bonum, quod est summa earum vitae socialis condicionum, quibus homines suam ipsorum perfectionem possunt plenius atque expeditius consequi, maxime in humanae personae servatis iuribus et officiis consistat,[5] cura iuris ad libertatem religiosam tum ad cives tum ad coetus sociales tum ad potestates civiles tum ad ecclesiam aliasque communitates religiosas spectat, modo unicuique proprio, pro eorum erga bonum commune officio.

Inviolabilia hominis iura tueri ac promovere ad cuiusvis potestatis civilis officium essentialiter pertinet.[6] Debet igitur potestas civilis per iustas leges et per alia media apta efficaciter suscipere tutelam libertatis religiosae omnium civium, ac propitias suppeditare condiciones ad vitam religiosam fovendam, ut cives revera religionis iura exercere eiusdemque officia adimplere valeant et ipsa societas fruatur bonis iustitiae et pacis, quae proveniunt ex fidelitate hominum erga Deum eiusque sanctam voluntatem.[7]

Si attentis populorum circumstantiis peculiaribus uni communitati religiosae specialis civilis agnitio in iuridica civitatis ordinatione tribuitur, necesse est ut simul omnibus civibus et communitatibus religiosis ius ad libertatem in re religiosa agnoscatur et observetur.

Denique a potestate civili providendum est, ne civium aequalitas iuridica, quae ipsa ad commune societatis bonum pertinet, unquam sive aperte sive occulte laedatur propter rationes religiosas, neve inter eos discriminatio fiat.

Hinc sequitur nefas esse potestati publicae, per vim vel metum aut alia media civibus imponere professionem aut reiectionem cuiusvis religionis, vel impedire quominus quisquam communitatem religiosam aut ingrediatur aut relinquat. Eo magis contra voluntatem Dei et contra sacra personae et familiae gentium iura agitur, quando vis quocumque modo adhibeatur ad religionem delendam vel cohibendam sive in toto genere humano sive in aliqua regione sive in determinato coetu.

7. Ius ad libertatem in re religiosa exercetur in societate humana, ideoque eius usus quibusdam normis moderantibus obnoxius est.

In usu omnium libertatum observandum est principium morale responsabilitatis personalis et socialis: in iuribus suis exercendis singuli homines coetusque sociales lege morali obligantur rationem habere et iurium aliorum et suorum erga alios officiorum et boni omnium communis. Cum omnibus secundum iustitiam et humanitatem agendum est.

Praeterea cum societas civilis ius habet sese protegendi contra abusus qui haberi possint sub praetextu libertatis religiosae, praecipue ad potestatem civilem pertinet huiusmodi protectionem praestare; quod tamen fieri debet non modo arbitrario aut uni parti inique favendo, sed secundum

---

[5] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra*, 15 maii 1961: AAS 53 (1961), p. 417; Idem, Litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 aprilis 1963: AAS 55 (1963), p. 273.

[6] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 aprilis 1963: AAS 55 (1963), pp. 273-274; Pius XII, *Nuntius radiophonicus*, 1 iunii 1942: AAS 33 (1941), p. 200.

[7] Cf. Leo XIII, Litt. encycl. *Immortale Dei*, 1 nov. 1885: ASS 18 (1885), p. 161.

6. (*Responsabilitat i llibertat religiosa*). El bé comú de la societat —conjunt de condicions de vida social que permeten a l'home d'aconseguir la seva perfecció més plenament i lliurement— consisteix en primer lloc a respectar els drets i els deures de la persona humana.[5] Per tant, l'interès pel dret a la llibertat religiosa l'han de tenir tant els ciutadans com els grups socials, els poders civils, l'Església i les altres comunitats religioses, de la manera pròpia a cadascú, en funció dels seus deures per respecte al bé comú.

Protegir i promoure els drets inviolables de l'home és un deure essencial del poder civil.[6] Per tant, aquest, servint-se d'unes lleis justes i d'altres mitjans apropiats, ha de protegir eficaçment la llibertat religiosa de tots els ciutadans i crear les condicions propícies per a afavorir la vida religiosa, de manera que els ciutadans puguin exercir efectivament els drets de la religió i complir-ne les obligacions, i la societat frueixi dels béns de la justícia i de la pau que provenen de la fidelitat dels homes envers Déu i la seva santa voluntat.[7]

Si, considerades les circumstàncies particulars dels pobles, en l'ordenament jurídic d'una nació es dóna a una comunitat religiosa un especial reconeixement civil, és necessari que al mateix temps a tots els ciutadans i a les comunitats religioses els sigui reconegut i respectat el dret a la llibertat en matèria religiosa.

Finalment, el poder civil procurarà que la igualtat jurídica dels ciutadans, necessària per al bé comú de la societat, no quedi mai perjudicada obertament o d'amagat per motius religiosos i que entre ells no es faci cap discriminació.

Se'n segueix que el poder públic cometrà una injustícia, si amb la força, la intimidació o altres mitjans, imposa als ciutadans la professió o el refús d'una religió, o si impedeix a un individu d'entrar o d'abandonar una comunitat religiosa. Molt més encara es va contra la voluntat de Déu i els drets sagrats de la persona i de la humanitat, si s'usa de la violència per fer desaparèixer o per impedir la religió, o en tota la humanitat, o en algun país o en un grup determinat.

7. (*Límits de la llibertat religiosa*). El dret a la llibertat religiosa s'exerceix en la societat humana; per això, el seu exercici està subjecte a certes normes que la regulen.

En l'exercici de totes les llibertats cal observar el principi moral de la responsabilitat personal i social: la llei moral obliga els homes i els grups socials a tenir en compte, en l'exercici dels propis drets, els drets dels altres, les seves obligacions envers els altres i també el bé comú de tots. Amb tothom cal actuar segons justícia i humanitat.

A més, ja que la societat civil té el dret de protegir-se contra els abusos que podrien introduir-se sota pretext de llibertat religiosa, pertoca sobretot al poder civil mirar de protegir aquest dret. De tota manera, no ho farà d'una manera arbitrària o afavorint injustament una part, sinó seguint ∇

normas iuridicas, ordini morali obiectivo conformes, quae postulantur ab efficaci iurium tutela pro omnibus civibus eorumque pacifica compositione, et a sufficienti cura istius honestae pacis publicae quae est ordinata conviventia in vera iustitia, et a debita custodia publicae moralitatis. Haec omnia partem boni communis fundamentalem constituunt et sub ratione ordinis publici veniunt. Ceterum servanda est integrae libertatis consuetudo in societate, secundum quam libertas debet quam maxime homini agnosci, nec restringenda est nisi quando et prout est necessarium.

8. Nostrae aetatis homines varia ratione premuntur et in periculum veniunt ne proprio libero consilio destituantur. Ex altera autem parte non pauci ita propensi videntur, ut specie libertatis omnem subiectionem reiciant ac debitam oboedientiam parvi faciant.

Quapropter haec Vaticana synodus omnes hortatur, praesertim vero eos qui curam habent alios educandi, ut homines formare satagant, qui ordini morali obsequentes legitimae auctoritati oboediant et genuinae libertatis amatores sint; homines nempe, qui proprio consilio res in luce veritatis diiudicent, activitates suas cum sensu responsabilitatis disponant, et quaecumque sunt vera atque iusta prosequi nitantur, operam suam libenter cum ceteris consociando. Religiosa igitur libertas etiam ad hoc inservire et ordinari debet, ut homines in suis ipsorum officiis adimplendis in vita sociali maiore cum responsabilitate agant.

II. Libertas religiosa sub luce revelationis

9. Quae de iure hominis ad libertatem religiosam declarat haec Vaticana synodus, fundamentum habent in dignitate personae, cuius exigentiae rationi humanae plenius innotuerunt per saeculorum experientiam. Immo haec doctrina de libertate radices habet in divina revelatione, quapropter eo magis a Christianis sancte servanda est. Quamvis enim revelatio non expresse affirmet ius ad immunitatem ab externa coercitione in re religiosa, tamen humanae personae dignitatem in tota eius amplitudine patefacit, observantiam Christi erga hominis libertatem in exsequendo officio credendi verbo Dei demonstrat, atque de spiritu nos edocet, quem discipuli talis magistri debent in omnibus agnoscere et sequi. Quibus omnibus principia generalia illustrantur super quae fundatur doctrina huius declarationis de libertate religiosa. Praesertim libertas religiosa in societate plene est cum libertate actus fidei christianae congrua.

10. Caput est ex praecipuis doctrinae catholicae, in verbo Dei contentum et a patribus constanter praedicatum,[8] hominem debere Deo volun-

---

[8] Cf. Lactantius, *Divinarum Institutionum*, Lib. V, 19: CSEL 19, pp. 463-464, 465; PL 6, 614 et 616 (cap. 20); Ambrosius, *Epistola ad Valentinianum Imp.*, Ep. 21: PL 16, 1005; Augustinus, *Contra litteras Petiliani*, Lib. II, cap. 83: CSEL 52, p. 112; PL 43, 315; cf. C. 23, q. 5, c. 33 (ed. Friedberg, col. 939); Idem, Ep. 23: PL 33, 98; Idem, Ep. 34: PL 33, 132; Idem, Ep. 35: PL 33, 135; Gregorius Magnus, *Epistola ad Virgilium et Theodorum Episcopos Massiliae Galliarum*, Registrum epistolarum, I, 45: MGH Ep. 1, p. 72; PL 77, 510-511 (lib. I, ep. 47); Idem, *Epistola ad Iohannem Episcopum Constantinopolitanum*, Registrum epistolarum,

les normes del dret, conformes a l'ordre moral objectiu, postulades per la defensa eficaç dels drets de tots els ciutadans i per a llur harmonització pacífica, per una suficient tutela de l'honesta pau pública que consisteix en una convivència ordenada sobre la base d'una veritable justícia, i també per la protecció deguda a la moralitat pública. Tot això constitueix la part fonamental del bé comú i entra en la noció d'ordre públic. D'altra banda, en la societat cal respectar sempre la regla general de la plena llibertat, segons la qual s'ha de reconèixer a l'home el màxim de llibertat i només li ha de ser limitada quan i segons que sigui necessari.

8. (*Formació de l'ús de la llibertat*). Als nostres temps l'home està exposat a tota mena de pressions i corre el perill de quedar privat de la llibertat del propi criteri. Però, per altra banda, són nombrosos els qui, amb el pretext de la llibertat, semblen propensos a rebutjar tota dependència i a no fer cas de l'obediència deguda.

Per això, aquest Concili Vaticà exhorta tothom, i especialment els qui tenen la missió d'educar els altres, a comprometre's a formar homes que, respectant l'ordre moral, sàpiguen obeir l'autoritat legítima i estimin la llibertat autèntica; homes que judiquin les coses amb criteri personal a la llum de la veritat, que despleguin les pròpies activitats amb sentit de responsabilitat, i que es comprometin a cercar tot el que és veritable i just, disposats a col·laborar generosament amb els altres. Així doncs, la llibertat religiosa ha de contribuir igualment a fer que els homes en l'acompliment de llurs deures enmig de la vida social actuïn amb una més gran responsabilitat.

II La llibertat religiosa a la llum de la revelació

9. (*La doctrina de la llibertat religiosa té les arrels en la revelació*). Tot el que aquest Concili Vaticà declara sobre el dret de l'home a la llibertat religiosa té el fonament en la dignitat de la persona humana, les exigències de la qual la raó humana ha conegut cada vegada més per l'experiència dels segles. Més encara, aquesta doctrina sobre la llibertat enfonsa les arrels en la revelació divina, per la qual cosa ha de ser respectada santament pels cristians. Encara que, en efecte, la revelació no afirmi expressament el dret a la immunitat de coacció externa en matèria religiosa, descobreix tanmateix en tota la seva amplitud la dignitat de la persona humana, demostra el respecte de Crist a la llibertat de l'home en l'acompliment del deure de creure a la paraula de Déu i ens ensenya l'esperit que els deixebles d'un tal Mestre han de reconèixer i seguir en tota cosa. Tot això posa en relleu els principis generals que fonamenten la doctrina d'aquesta Declaració sobre la llibertat religiosa. Sobretot, que la llibertat religiosa en la societat està en plena correspondència amb la llibertat de l'acte de fe cristiana.

10. (*La llibertat de l'acte de fe*). Un capítol fonamental de la doctrina catòlica, contingut en la paraula de Déu i predicat constantment pels pares,[8] és que l'home ha de respondre a Déu ▽

tarie respondere credendo; invitum proinde neminem esse cogendum ad amplectendam fidem.[9] Etenim actus fidei ipsa sua natura voluntarius est, cum homo, a Christo salvatore redemptus et in adoptionem filiorum per Iesum Christum vocatus,[10] Deo sese revelanti adhaerere non possit, nisi Patre eum trahente[11] rationabile liberumque Deo praestiterit fidei obsequium. Indoli ergo fidei plene consonum est ut, in re religiosa, quodvis genus coercitionis ex parte hominum excludatur. Ac proinde ratio libertatis religiosae haud parum confert ad illum rerum statum fovendum, in quo homines expedite possint invitari ad fidem christianam, illam sponte amplecti atque eam in tota vitae ratione actuose confiteri.

11. Deus quidem homines ad inserviendum sibi in spiritu et veritate vocat, unde ipsi in conscientia vinciuntur, non vero coercentur. Rationem enim habet dignitatis personae humanae ab ipso conditae, quae proprio consilio duci et libertate frui debet. Hoc autem summe apparuit in Christo Iesu, in quo Deus seipsum ac vias suas perfecte manifestavit. Etenim Christus, qui magister et dominus est noster,[12] idemque mitis et humilis corde,[13] discipulos patienter allexit et invitavit.[14] Miraculis utique praedicationem suam suffulsit et confirmavit, ut fidem auditorum excitaret atque comprobaret, non ut in eos coercitionem exerceret.[15] Incredulitatem audientium certe exprobravit, sed vindictam Deo in diem iudicii relinquendo.[16] Mittens apostolos in mundum dixit eis: „Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit; qui vero non crediderit condemnabitur" (Mr 16, 16). Ipse vero, agnoscens zizaniam cum tritico seminatam, iussit sinere utraque crescere usque ad messem quae fiet in consummatione saeculi.[17] Nolens esse messias politicus et vi dominans,[18] maluit se dicere Filium hominis qui venit „ut ministraret et daret animam suam redemptionem pro multis" (Mr 10, 45). Sese praebuit ut perfectum servum Dei,[19] qui „harundinem quassatam non confringet et linum fumigans non extinguet" (Mt 12, 20). Potestatem civilem eiusque iura agnovit, iubens

---

III, 52: MGH Ep. I, p. 210; PL 77, 649 (lib. III, ep. 53); cf. D. 45, c. 1 (ed. Friedberg, col. 160); conc. Tolet. IV, c. 57: Msi 10, 633; cf. D. 45, c. 5 (ed Friedberg, col. 161-162); Clemens III: X., V, 6, 9: ed. Friedberg, col 774; Innocentius III, *Epistola ad Arelatensem Archiepiscopum*, X., III, 42, 3: ed. Friedberg, col. 646.

[9] Cf. CIC, can. 1351; Pius XII, *Allocutio* ad praelatos auditores caeterosque officiales et administros tribunalis s. Romanae rotae, 6 oct. 1946: AAS 38 (1946), p. 394; Idem, Litt. encycl. *Mystici Corporis*, 29 iunii 1943: AAS (1943), p. 243.

[10] Cf. Eph 1, 5.

[11] Cf. Io 6, 44.

[12] Cf. Io 13, 13.

[13] Cf. Mt 11, 29.

[14] Cf. Mt 11, 28-30; Io 6, 67-68.

[15] Cf. Mt 9, 28-29; Mr 9, 23-24; 6, 5-6; Paulus VI, Litt. encycl. *Ecclesiam suam*, 6 aug. 1964: AAS 56 (1964), pp. 642-643.

[16] Cf. Mt 11, 20-24; Rm 12, 19-20; 2 Th 1, 8.

[17] Cf. Mt 13, 30. 40-42.

[18] Cf. Mt 4, 8-10; Io 6, 15.

[19] Cf. Is 42, 1-4.

creient voluntàriament; per tant, ningú no pot ser obligat a contracor a acceptar la fe.[9] En efecte, l'acte de fe, per la seva mateixa naturalesa, és voluntari, ja que l'home, redimit per Crist salvador i cridat[10] en Jesucrist a la filiació adoptiva, no pot adherir-se a Déu que es revela, si, atret pel Pare,[11] no dóna a Déu una submissió de fe racional i lliure. És, doncs, plenament conforme al caràcter propi de la fe que en matèria religiosa s'exclogui tota mena de coacció de part dels homes. D'aquí que la llibertat religiosa ajuda molt a fomentar aquell estat de coses en el qual els homes poden ser invitats lliurement a acceptar la fe cristiana, a abraçar-la espontàniament i a professar-la activament en totes les manifestacions de la vida.

11. (*Manera d'actuar de Crist i dels Apòstols*). Déu crida els homes a servir-lo en esperit i en veritat; per això, hi estan obligats en consciència, però mai forçats. La raó es troba en la dignitat de la persona humana creada per Déu mateix, la qual ha de ser guiada per una decisió personal i ha de fruir de llibertat. Això encara queda molt més clar en Jesucrist, en el qual Déu manifesta i fa conèixer els seus camins d'una manera perfecta. Crist, efectivament, el nostre Mestre i Senyor,[12] benigne i humil de cor,[13] va atreure i va invitar els deixebles amb paciència.[14] Cert, va confirmar la seva predicació amb miracles, per suscitar i enfortir la fe dels oients, i no pas per exercir sobre ells una coerció.[15] Si, per una banda, va reprotxar la incredulitat dels oients, per l'altra, va deixar el càstig a Déu per al dia del judici.[16] Quan va enviar els Apòstols al món, els va dir: «Els qui creuran i seran batejats se salvaran, però els qui no creuran es condemnaran» (Mc 16,16). Tot i reconèixer la presència del jull enmig del blat, va manar de deixar-lo créixer fins a la sega que tindrà lloc a la fi del món.[17] No volent ser un messies polític ni dominador per la força,[18] preferí anomenar-se Fill de l'home que va venir «a servir i a donar la vida com a rescat per tothom» (Mc 10,45). Es presentà com el perfecte servent de Déu,[19] que «no trenca la canya esquerdada ni apaga el ble que vacil·la» (Mt 12,20). Reconegué el poder civil i els seus drets en dir que calia ∇

censum dari Caesari, clare autem monuit servanda esse iura superiora Dei: „Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari, et quae sunt Dei Deo" (Mt 22, 21). Tandem in opere redemptionis in cruce complendo, quo salutem et veram libertatem hominibus acquireret, revelationem suam perfecit. Testimonium enim perhibuit veritati,[20] eam tamen contradicentibus vi imponere noluit. Regnum enim eius non percutiendo vindicatur,[21] sed stabilitur testificando et audiendo veritatem, crescit autem amore, quo Christus exaltatus in cruce homines ad seipsum trahit.[22]

Apostoli, Christi verbo et exemplo edocti, eamdem viam secuti sunt. Ab ipsis ecclesiae exordiis discipuli Christi adlaborarunt, ut homines ad Christum Dominum confitendum converterent, non actione coercitiva neque artificiis Evangelio indignis, sed imprimis virtute verbi Dei.[23] Fortiter omnibus nuntiabant propositum salvatoris Dei, „qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire" (1 Tm 2, 4); simul autem verebantur debiles etiamsi in errore versabantur, sic ostendentes quomodo „unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo" (Rm 14, 12)[24] et in tantum teneatur conscientiae suae oboedire. Sicuti Christus, Apostoli intenti semper fuerunt ad testimonium reddendum veritati Dei, abundantius audentes coram populo et principibus loqui „verbum Dei cum fiducia" (Ac 4, 31).[25] Firma enim fide tenebant ipsum evangelium revera esse virtutem Dei in salutem omni credenti.[26] Omnibus ergo spretis „armis carnalibus",[27] exemplum mansuetudinis et modestiae Christi sequentes, verbum Dei praedicaverunt plene confisi divina huius verbi virtute ad potestates Deo adversas destruendas[28] atque homines ad fidem et obsequium Christi reducendos.[29] Sicut magister ita et apostoli auctoritatem legitimam civilem agnoverunt: „Non est enim potestas nisi a Deo" docet apostolus, qui exinde iubet: „Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; ... qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit" (Rm 13, 1-2).[30] Simul autem non timuerunt contradicere potestati publicae se sanctae Dei voluntati opponenti: „Oboedire oportet Deo magis quam hominibus" (Ac 5, 29).[31] Hanc viam secuti sunt innumeri martyres et fideles per saecula et per orbem.

12. Ecclesia igitur, evangelicae veritati fidelis, viam Christi et apostolorum sequitur quando rationem libertatis religiosae tamquam dignitati hominis et Dei revelationi consonam agnoscit eamque fovet. Doctrinam

---

[20] Cf. Io 18, 37.
[21] Cf. Mt 26, 51-53; Io 18, 36.
[22] Cf. Io 12, 32.
[23] Cf. 1 Cor 2, 3-5; 1 Th 2, 3-5.
[24] Cf. Rm 14, 1-23; 1 Cor 8, 9-13; 10, 23-33.
[25] Cf. Eph 6, 19-20.
[26] Cf. Rm 1, 16.
[27] Cf. 2 Cor 10, 4; 1 Th 5, 8-9.
[28] Cf. Eph 6, 11-17.
[29] Cf. 2 Cor 10, 3-5.
[30] Cf. 1 Pt 2, 13-17.
[31] Cf. Act 4, 19-20.

pagar el tribut al Cèsar, però féu veure prou clarament que calia respectar els drets superiors de Déu: «Doneu al Cèsar el que és del Cèsar i a Déu el que és de Déu» (Mt 22,21). En fi, completà la seva revelació quan dugué a terme la redempció en la creu per adquirir per als homes la salvació i l'autèntica llibertat. Donà testimoniatge de la veritat,[20] però no volgué imposar-la per la força als qui s'hi oposaven. El seu Regne no es defensa amb l'espasa,[21] sinó que s'estableix testimoniant i escoltant la veritat, i creix per l'amor amb què Crist enlairat en la creu atrau tothom cap a ell.[22]

Els Apòstols, instruïts per la paraula i l'exemple de Crist, van seguir el mateix camí. Des dels orígens de l'Església els deixebles de Crist es van esforçar per convertir els homes a confessar Crist com a Senyor, però no ho feren amb una acció coercitiva ni servint-se d'habilitats indignes de l'Evangeli, sinó per damunt de tot amb la força de la paraula de Déu.[23] Amb vigor anunciaven a tothom el pla de Déu salvador, «que vol que tots els homes se salvin i arribin al coneixement de la veritat» (1Tm 2,4); però al mateix temps respectaven els febles encara que es trobessin en l'error, tot manifestant així que «cadascun de nosaltres haurà de donar compte a Déu de si mateix» (Rm 14,12)[24] i per això ha d'obeir solament la seva pròpia consciència. A exemple de Crist, els Apòstols van procurar sempre donar testimoniatge de la veritat de Déu, plens de valentia «per proclamar la paraula de Déu» (Ac 4,31) davant del poble i dels governants.[25] Amb fe ferma, en efecte, asseguraven que l'Evangeli és realment poder de Déu per a salvar tots els qui creuen.[26] Menyspreant, doncs, «les armes de la carn»,[27] i seguint l'exemple d'humilitat i de modèstia de Crist, van predicar la paraula de Déu amb la confiança que es tractava d'una força divina capaç de destruir les potències enemigues de Déu[28] i de fer que els homes retessin a Crist l'homenatge de la fe i de l'obediència.[29] Com el mestre, els Apòstols van reconèixer la legítima autoritat civil: «Tota autoritat ve de Déu», ensenya l'Apòstol, el qual en treu la conseqüència: «Que tothom se sotmeti a les autoritats que tenen el poder;... el qui s'enfronta a l'autoritat es rebel·la contra l'ordre volgut per Déu» (Rm 13,1-2).[30] Però, al mateix temps, no van tenir por de contradir el poder públic quan s'oposava a la voluntat santa de Déu: «Cal obeir Déu abans que els homes» (Ac 5,29).[31] Aquest camí és el que van seguir innombrables màrtirs i fidels en tot temps i pertot arreu.

12. (*L'Església segueix l'exemple de Crist i dels Apòstols*). L'Església, doncs, fidel a la veritat de l'evangeli, segueix el camí de Crist i dels Apòstols quan reconeix el principi de la llibertat religiosa conforme a la dignitat de l'home i a la revelació de Déu, i l'afavoreix. ∇

a magistro et ab apostolis acceptam, decursu temporum, custodivit et tradidit. Etsi in vita populi Dei, per vicissitudines historiae humanae peregrinantis, interdum exstitit modus agendi spiritui evangelico minus conformis, immo contrarius, semper tamen mansit ecclesiae doctrina neminem esse ad fidem cogendum.

Evangelicum fermentum in mentibus hominum sic diu est operatum atque multum contulit, ut homines temporum decursu latius agnoscerent dignitatem personae suae et maturesceret persuasio in re religiosa ipsam immunem servandam esse in civitate a quacumque humana coercitione.

13. Inter ea quae ad bonum ecclesiae, immo ad bonum ipsius terrenae civitatis spectant et ubique semperque servanda sunt atque ab omni iniuria defendenda, illud certe praestantissimum est, ut ecclesia tanta perfruatur agendi libertate, quantam salus hominum curanda requirat.[32] Haec enim libertas sacra est, qua unigenitus Dei Filius ditavit ecclesiam acquisitam sanguine suo. Ecclesiae sane adeo propria est, ut qui eam impugnant, iidem contra Dei voluntatem agant. Libertas ecclesiae est principium fundamentale in relationibus inter ecclesiam et potestates publicas totumque ordinem civilem.

In societate humana et coram quavis potestate publica ecclesia sibi vindicat libertatem, utpote auctoritas spiritualis, a Christo domino constituta, cui ex divino mandato incumbit officium eundi in mundum universum et evangelium praedicandi omni creaturae.[33] Libertatem pariter sibi vindicat ecclesia prout est etiam societas hominum qui iure gaudent vivendi in societate civili secundum fidei christianae praescripta.[34]

Iamvero si viget ratio libertatis religiosae non solum verbis proclamata neque solum legibus sancita, sed etiam cum sinceritate in praxim deducta, tunc demum ecclesia stabilem obtinet et iuris et facti condicionem ad necessariam in missione divina exsequenda independentiam, quam auctoritates ecclesiasticae in societate presse pressiusque vindicarunt.[35] Simulque christifideles, sicut et ceteri homines, iure civili gaudent ne impediantur in vita sua iuxta conscientiam agenda. Concordia igitur viget inter libertatem ecclesiae et libertatem illam religiosam, quae omnibus hominibus et communitatibus est tanquam ius agnoscenda et in ordinatione iuridica sancienda.

14. Ecclesia catholica, ut divino obtemperet mandato: „docete omnes gentes" (Mt 28, 19), impensa cura adlaborare debet „ut sermo Dei currat et clarificetur" (2 Th 3, 1).

Enixe igitur rogat ecclesia, ut a filiis suis primum omnium fiant „obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus ... Hoc enim bonum est et acceptum coram salvatore nostro

---

[32] Cf. Leo XIII, Litterae *Officio sanctissimo*, 22 dec. 1887: ASS 20 (1887), p. 269; Idem, Litterae *Ex litteris*, 7 aprilis 1887: ASS 19 (1886), p. 465.

[33] Cf. Mr 16, 15; Mt 28, 18-20: Pius XII, Litt. encycl. *Summi Pontificatus*, 20 oct. 1939: AAS 31 (1939), pp. 445-446.

[34] Cf. Pius XI, Litterae *Firmissimam constantiam*, 28 martii 1937: AAS 29 (1937), p. 196.

[35] Cf. Pius XII, Allocutio *Ci riesce*, 6 dec. 1953: AAS 45 (1953), p. 802.

Aquesta doctrina que ha rebut del Mestre i dels Apòstols, l'ha guardada i l'ha transmesa al llarg de tots els temps. I encara que en la vida del poble de Déu, que peregrina a través de les vicissituds de la història humana, de vegades ha tingut un comportament poc conforme a l'esperit evangèlic, o fins hi tot contrari, sempre tanmateix ha perdurat la doctrina de l'Església que no es pot obligar ningú a acceptar la fe.

Així el ferment evangèlic ha treballat durant molt temps l'esperit humà i ha contribuït molt a fer reconèixer més i més la dignitat de la persona humana al llarg dels segles, i a fer madurar la convicció que aquesta en la societat ha de quedar lliure de tota mena de coacció humana en matèria religiosa.

13. (*Llibertat de l'Església*). Hi ha coses que atenyen el bé de l'Església i el de la mateixa ciutat terrenal i que, sempre i per tot arreu, han de ser salvaguardades i protegides contra tota violació. Entre aquestes coses la més important és que l'Església frueixi de tanta llibertat d'acció com ho exigeix procurar la salvació dels homes.[32] Aquesta és la llibertat sagrada, amb la qual l'unigènit Fill de Déu enriquí l'Església adquirida amb la seva sang. És tan pròpia de l'Església, que tots aquells qui la impugnen van contra la voluntat de Déu. La llibertat de l'Església és un principi fonamental en les relacions entre l'Església i els poders públics i tot l'ordenament civil.

En la societat humana i davant de tot poder públic, l'Església reivindica per a si mateixa la llibertat, a títol d'autoritat espiritual, instituïda per Crist, el Senyor, i encarregada per manament diví d'anar per tot el món i predicar l'Evangeli a tothom.[33] Semblantment, l'Església demana la llibertat en tant que societat humana que té el dret de viure en la societat civil segons imperatius de la fe cristiana.[34]

Ara bé, si roman en vigor el principi de la llibertat religiosa, no sols proclamada de paraula o solament sancionada per lleis, sinó portada a la pràctica amb sinceritat, aleshores l'Església aconsegueix una estabilitat de dret i de fet que li assegura la independència necessària per a complir la divina missió, independència que en la societat les autoritats eclesiàstiques han reivindicat amb tota la fermesa.[35] Al mateix temps els fidels, com els altres homes, tenen el dret civil de no ser impedits de viure d'acord amb la pròpia consciència. Per tant, hi ha un acord perfecte entre la llibertat de l'Església i la llibertat religiosa que cal reconèixer com un dret a tots els homes i a totes les comunitats i que cal sancionar en l'ordenament jurídic.

14. (*Funció de l'Església*). Per obeir el manament diví: «Convertiu tots els pobles» (Mt 28,19), l'Església catòlica ha de treballar sense estalviar-se cap esforç perquè «la paraula de Déu es difongui i sigui glorificada» (2Te 3,1).

L'Església, doncs, demana insistentment als seus fills que primer de tot «facin pregàries, oracions, súpliques i accions de gràcies per tots els homes... Això és bo i agradable a Déu, salvador nostre, ∇

Deo, qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire" (1 Tm 2, 1-4).

Christifideles autem in sua efformanda conscientia diligenter attendere debent ad sacram certamque ecclesiae doctrinam.[36] Christi enim voluntate ecclesia catholica magistra est veritatis, eiusque munus est, ut veritatem quae Christus est enuntiet atque authentice doceat, simulque principia ordinis moralis, ex ipsa natura humana profluentia, auctoritate sua declaret atque confirmet. Insuper christiani, in sapientia ambulantes ad eos qui foris sunt, „in Spiritu sancto, in caritate non ficta, in verbo veritatis" (2 Cor 6, 6-7), lumen vitae cum omni fiducia[37] et fortitudine apostolica, ad sanguinis usque effusionem, diffundere satagant.

Etenim discipulus erga Christum magistrum gravi adstringitur officio, veritatem ab eo receptam plenius in dies cognoscendi, annuntiandi fideliter, strenueque defendendi, exclusis mediis spiritui evangelico contrariis. Simul tamen caritas Christi urget eum, ut amanter prudenter patienter agat cum hominibus, qui in errore vel ignorantia circa fidem versantur.[38] Respiciendum igitur est tum ad officia erga Christum Verbum vivificans quod praedicandum est, tum ad humanae personae iura, tum ad mensuram gratiae a Deo per Christum tributam homini, qui ad fidem sponte accipiendam et profitendam invitatur.

15. Constat igitur praesentis aetatis homines optare ut libere possint religionem privatim publiceque profiteri, immo libertatem religiosam in plerisque constitutionibus iam ut ius civile declarari et documentis internationalibus sollemniter agnosci.[39]

At non desunt regimina in quibus, etsi in eorum Constitutione libertas cultus religiosi agnoscitur, tamen ipsae publicae potestates conantur cives a religione profitenda removere et communitatibus religiosis vitam perdifficilem ac periclitantem reddere.

Illa fausta huius temporis signa laeto animo salutans, haec vero deploranda facta cum maerore denuntians, sacra synodus catholicos hortatur, exorat autem homines universos, ut perattente considerent quantopere libertas religiosa necessaria sit in praesenti potissimum familiae humanae condicione.

Manifestum est enim cunctas gentes magis in dies unum fieri, homines diversae culturae et religionis arctioribus inter se devinciri rationibus, augeri denique conscientiam propriae cuiusque responsabilitatis. Proinde ut pacificae relationes et concordia in genere humano instaurentur et firmentur, requiritur ut ubique terrarum libertas religiosa efficaci tutela iuridica muniatur atque observentur suprema hominum officia et iura ad vitam religiosam libere in societate ducendam.

Faxit Deus et Pater omnium ut familia humana, diligenter servata libertatis religiosae ratione in societate, per gratiam Christi et virtutem

---

[36] Cf. Pius XII, *Nuntius radiophonicus*, 23 martii 1952: AAS 44 (1952), pp. 270-278.

[37] Cf. Ac 4, 29.

[38] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 aprilis 1963: AAS 55 (1963), pp. 299-300.

[39] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 aprilis 1963: AAS 55 (1963), pp. 295-296.

que vol que tots els homes se salvin i arribin al coneixement de la veritat» (1Tm 2,1-4).

Els fidels, per formar-se la consciència, han d'escoltar amb tota atenció la doctrina sagrada i certa de l'Església.[36] En efecte, per voluntat de Crist, l'Església catòlica és mestra de la veritat, i té la missió de proclamar i d'ensenyar autènticament la veritat que és Crist, i al mateix temps de declarar i de confirmar amb la seva autoritat els principis d'ordre moral que deriven de la mateixa naturalesa humana. A més, que els cristians es comportin amb saviesa envers aquells qui són fora, i que «per l'Esperit Sant, per l'amor no fingit, per la paraula de veritat» (2Co 6,6-7), s'esforcin a propagar la llum de la vida amb tota la confiança[37] i amb fortalesa apostòlica, fins a vessar la sang.

En efecte, el deixeble, envers el Crist mestre, està obligat pel greu deure de conèixer sempre més plenament la veritat que n'ha rebut, d'anunciar-la fidelment i de defensar-la amb intrepidesa, tot abstenint-se de mitjans contraris a l'esperit evangèlic. Igualment, la caritat de Crist l'empeny a tractar amb amor, prudència i paciència els qui es troben en l'error o en la ignorància de la fe.[38] Cal doncs, tenir en compte els deures envers Crist, Verb de vida que ha de ser anunciat, envers els drets de la persona humana i envers la mesura de gràcia que Déu, a través de Crist, ha donat a l'home convidat a acollir i a professar la fe amb espontaneïtat.

15. (*Conclusió*). És ben cert que l'home d'avui desitja poder professar lliurement la religió, tant en privat com en públic; més encara: la llibertat religiosa ja és avui declarada en la majoria de constitucions com un dret civil i solemnement reconeguda pels documents internacionals.[39]

Però no manquen règims en els quals, per bé que la llibertat de culte religiós sigui reconeguda en la constitució, els poders públics s'esforcen tanmateix per apartar els ciutadans de professar la religió i per fer molt difícil i precària la vida de les comunitats religioses.

Saludant amb gran joia els signes favorables del nostre temps i denunciant amb tristesa aquests fets deplorables, el sagrat Concili exhorta els catòlics i invita tots els homes a considerar amb tota l'atenció fins a quin punt és necessària la llibertat religiosa sobretot en la condició actual de la família humana.

És prou evident que avui els pobles se senten inclinats a unir-se més i més, que s'estableixen relacions més estretes entre pobles de cultura i de religió diferents i que creix en cadascú la consciència de la pròpia responsabilitat. Per això, per tal que s'instaurin relacions pacífiques i concòrdia entre els homes, s'imposa el fet que pertot arreu la llibertat religiosa sigui sancionada per una tutela jurídica eficaç i que siguin respectats els deures i els drets de professar lliurement en la societat la vida religiosa.

Que Déu, Pare de tots els homes, faci que la família humana, respectant diligentment l'exercici de la llibertat religiosa en la societat, per la gràcia del Crist i el poder ∇

Spiritus sancti adducatur ad sublimem illam ac perennem „libertatem gloriae filiorum Dei" (Rm 8, 21).

Decretum de activitate missionali ecclesiae

1. Ad gentes divinitus missa ut sit „universale salutis sacramentum"[1] ecclesia ex intimis propriae catholicitatis exigentiis, mandato sui fundatoris oboediens,[2] evangelium omnibus hominibus nuntiare contendit. Ipsi enim apostoli, in quibus ecclesia est condita, vestigia Christi sequentes, „praedicaverunt verbum veritatis et genuerunt ecclesias".[3] Eorum successorum officium est hoc opus perenne reddere, ut „sermo Dei currat et clarificetur"(2 Th 3, 1) et regnum Dei ubique terrarum annuntietur et instauretur.

In praesenti autem rerum ordine, ex quo nova exsurgit humanitatis condicio, ecclesia, sal terrae et lux mundi,[4] urgentius vocatur ad omnem creaturam salvandam et renovandam, ut omnia in Christo instaurentur, et in ipso homines unam familiam unumque populum Dei constituant.

Quare haec sancta synodus, dum ob praeclara opera per generosam totius ecclesiae industriam peracta Deo gratias agit, missionalis activitatis principia delineare, et vires omnium fidelium colligere cupit, ut populus Dei, per angustam viam crucis procedens, regnum Christi, domini et conspectoris saeculorum,[5] ubique diffundat eique advenienti vias paret.

Cap. I. De principiis doctrinalibus

2. Ecclesia peregrinans natura sua missionaria est, cum ipsa ex missione Filii missioneque Spiritus sancti originem ducat secundum propositum Dei Patris.[6]

Hoc autem propositum ex „fontali amore" seu caritate Dei Patris profluit, qui, cum sit principium sine principio, ex quo Filius gignitur et Spiritus sanctus per Filium procedit, ex nimia et misericordi benignitate sua libere creans et insuper gratiose vocans nos ad secum communicandum in vita et gloria, bonitatem divinam liberaliter diffudit ac diffundere non desinit, ita ut qui conditor est omnium, tandem fiat „omnia in omnibus" (1 Cor 15, 28), gloriam suam simul et beatitudinem nostram procurando. Placuit autem Deo homines non tantum singulatim, quavis mutua connexione seclusa, ad vitae suae participationem vocare, sed eos in populum constituere, in quo filii sui, qui erant dispersi, in unum congregarentur.[7]

---

[1] Conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 48: AAS 57 (1965), p. 53 (v. supra p. 362-365).

[2] Cf. Mr 16, 15.

[3] Augustinus, *Enar. in Ps.* 44, 23: PL 36, 508; CChr 38, 150.

[4] Cf. Mt 5, 13-14.

[5] Cf. Ecli 36, 19.

[6] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 2: AAS 57 (1965), pp. 5-6 (v. supra p. 288-289).

[7] Cf. Io 11, 52.

de l'Esperit Sant, arribi a aquella sublim i eterna «llibertat de la glòria dels fills de Déu» (Rm 8,21).

Decret sobre l'activitat missionera de l'Església

1. (*Introducció*). Enviada per Déu a les nacions perquè sigui «el sagrament universal de salvació»,[1] l'Església, per les exigències més íntimes de la seva catolicitat i obeint les ordres del seu Fundador,[2] s'esforça per anunciar l'Evangeli a tots els homes. Els mateixos Apòstols, damunt els quals l'Església fou fundada, tot seguint l'exemple de Crist, «van predicar la paraula de la veritat i engendraren les Esglésies».[3] És deure, doncs, de llurs successors continuar aquesta obra a fi que «la paraula de Déu es difongui i sigui glorificada» (2Te 3,1), i el Regne de Déu sigui anunciat i establert per tota la terra.

Però davant la situació actual, de la qual neix una nova condició de la humanitat, l'Església, sal de la terra i llum del món,[4] és cridada amb més urgència a renovar i a salvar tota creatura, a fi que tot sigui instaurat en Crist i els homes formin en ell una sola família i un sol poble de Déu.

Per això, aquest sant Sínode, mentre dóna gràcies a Déu per les obres realitzades per l'esforç generós de tota l'Església, desitja esbossar els principis de l'activitat missionera i unir les forces de tots els fidels per tal que el poble de Déu, que va avançant pel camí estret de la creu, difongui arreu el Regne de Crist, Senyor i escrutador dels segles,[5] i prepari els camins per a la seva vinguda.

Cap. I. Principis doctrinals

2. (*Designi del Pare*). L'Església pelegrina és missionera per naturalesa, ja que té l'origen en la missió del Fill i en la de l'Esperit Sant segons el designi de Déu Pare.[6]

Aquest designi prové de «l'amor fontal» o sigui de la caritat de Déu Pare, el qual, essent principi sense principi, del qual és engendrat el Fill i procedeix l'Esperit Sant pel Fill, per la seva immensa i misericordiosa benignitat ens va crear lliurement i encara ens va cridar gratuïtament a participar en la vida i en la glòria amb ell. Va vessar generosament la divina bonesa i no deixa de vessar-la, de manera que el Creador de totes les coses a la fi ho serà «tot en tots» (1Co 15,28), procurant alhora la seva glòria i la nostra felicitat. Però Déu no volgué cridar els homes un per un a participar de la seva vida, excloent tota mena de connexió mútua, sinó que els constituí en un poble per aplegar-hi els seus fills dispersos.[7]

3. Hoc universale Dei propositum pro salute generis humani perficitur non solum modo quasi secreto in mente hominum vel per incepta, etiam religiosa, quibus ipsi multipliciter Deum quaerunt, „si forte attrectent eum aut inveniant quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum" (Ac 17, 27): haec enim incepta indigent illuminari et sanari, etsi, ex benigno consilio providentis Dei, aliquando pro paedagogia ad Deum verum vel praeparatione evangelica possint haberi.[8] Deus autem ad pacem seu communionem secum stabiliendam fraternamque societatem inter homines, eosque peccatores, componendam, in historiam hominum novo et definitivo modo intrare decrevit mittendo Filium suum in carne nostra, ut homines per illum eriperet de potestate tenebrarum ac satanae[9] et in eo mundum sibi reconciliaret.[10] Illum ergo, per quem fecit et saecula,[11] constituit haeredem universorum, ut in illo omnia instauraret.[12]

Christus enim Iesus missus est in mundum verus mediator Dei et hominum. Cum Deus sit, „in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter" (Col 2, 9); secundum humanam autem naturam, novus Adam, renovatae humanitatis caput constituitur, „plenus gratiae et veritatis" (Io 1, 14). Itaque per vias verae Incarnationis processit Filius Dei ut homines divinae naturae participes faceret, propter nos egenus factus cum esset dives, ut illius inopia nos divites essemus.[13] Filius hominis non venit ut sibi ministraretur, sed ut ipse ministraret et daret animam suam redemptionem pro multis, id est pro omnibus.[14] Sancti patres constanter proclamant non esse sanatum quod assumptum a Christo non fuerit.[15] Assumpsit vero integram humanam naturam qualis apud nos miseros et pauperes invenitur, absque tamen peccato.[16] De seipso enim

---

[8] Cf. Irenaeus, *Adv. Haer.* III, 18, 1: „Verbum existens apud Deum, per quem omnia facta sunt, et qui semper aderat generi humano ...": PG 7, 932; id. IV, 6, 7: „Ab initio enim assistens Filius suo plasmati, revelat omnibus Patrem, quibus vult, et quando vult et quemadmodum vult Pater": ib. 990; cf. IV, 20, 6 et 7: ib. 1037; demonstratio n. 34: *Patr. Or.*, XII, 773; *SC* 62, Paris 1958, p. 87; Clemens Alex., *Protrept.*, 112, 1: GCS Clemens 1 79; *Strom.* VI, 6, 44, 1: GCS Clemens II 453; 13, 106, 3 et 4: ibid. 485. Pro doctrina ipsa cf. Pius XII, *Nuntium radiophon.* 31 dec. 1952; conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 16: AAS 57 (1965), p. 20 (v. supra p. 310-313).

[9] Cf. Col 1, 13; Ac 10, 38.

[10] Cf. 2 Cor 5, 19.

[11] Cf. Heb 1, 2; Io 1, 3 et 10; 1 Cor 8, 6; Col 1, 16.

[12] Cf. Eph 1, 10.

[13] Cf. 2 Cor 8, 9.

[14] Cf. Mr 10, 45.

[15] Cf. Athanasius, *Ep. ad. Epictetum*, 7: PG 26, 1060; Cyrillus Hieros., *Catech.* 4, 9: PG 33, 465; Marius Victorinus, *Adv. Arium*, 3, 3: PL 8, 1101; Basilius, *Epist. 261*, 2: PG 32, 969; Gregorius Naz., *Epist. 101*: PG 37, 181; Greg. Nyss. *Antirrheticus*, *Adv. Apollin.*, 17: PG 45, 1156; Ambrosius, *Epist. 48*, 5: PL 16, 1153; Augustinus, *In Ioan. Ev.* tr. XXIII, 6: PL 35, 1585; CChr 36, 236; insuper hoc modo manifestat Spiritum sanctum nos non redemisse, eo quod incarnatus non est: *De Agone Christ.*, 22, 24: PL 40, 302; Cyrillus Alex., *Adv. Nestor. I*, 1: PG 76, 20; Fulgentius, *Epist. 17*, 3, 5: PL 65, 454; *Ad Trasimundum, III*, 21: PL 65, 284: de tristitia et timore.

[16] Cf. Heb 4, 15; 9, 28.

3. (*Missió del Fill*). Aquest designi universal de Déu de salvar tot el gènere humà arriba al seu terme no tan sols secretament en l'esperit dels homes o mitjançant iniciatives, fins i tot religioses, que els fan cercar Déu de moltes maneres «per si arriben a atènyer-lo o trobar-lo, perquè ell no és lluny de ningú de nosaltres» (Ac 17,27): aquestes iniciatives, en efecte, necessiten ser il·luminades i guarides, encara que, segons la benigna disposició de Déu provident, a vegades poden ser considerades una pedagogia vers el Déu veritable o una preparació per a l'Evangeli.[8] Déu, per establir la pau o la comunió amb ell i crear una unió fraterna entre els homes, que són pecadors, va determinar entrar d'una manera nova i definitiva en la història dels homes enviant el seu Fill en la nostra carn, per sostreure els homes, per mitjà d'ell, del poder de les tenebres i de Satanàs[9] i reconciliar en ell tot el món amb si mateix.[10] A ell, doncs, pel qual va fer també el món, el constituí hereu de totes les coses, a fi de reunir totes les coses en ell.[12]

En efecte, Jesucrist fou enviat al món com a mitjancer veritable entre Déu i els homes. Déu com és, «en ell resideix corporalment tota la plenitud de la divinitat» (Col 2,9); i segons la naturalesa humana, nou Adam, és cap de la humanitat renovada, «ple de gràcia i de veritat» (Jn 14,14). Per tant, el Fill de Déu va seguir els camins d'una veritable encarnació per tal de fer els homes participants de la naturalesa divina, i tot i ésser ric, es féu pobre per nosaltres per tal d'enriquir-nos amb la seva pobresa.[13] El Fill de l'home no vingué a ser servit, sinó a servir i a donar la seva vida com a rescat per a una multitud, és a dir, per a tothom.[14] Els sants pares afirmen constantment que no fou guarit allò que Crist no assumí.[15] Però assumí la naturalesa humana íntegra, tal com es troba en nosaltres, miserables i pobres, encara que sense pecar.[16] De si mateix, en efecte, ▽

dixit Christus, „quem Pater sanctificavit et misit in mundum" (Io 10, 36): „Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, praedicare captivis remissionem et caecis visum" (Lc 4, 18), et rursus: „Venit Filius hominis quaerere et salvum facere quod perierat" (Lc 19, 10).

Quod autem semel a Domino praedicatum est vel in ipso pro salute generis humani actum, usque ad ultimum terrae[17] proclamandum et disseminandum est, incipiendo ab Hierosolyma,[18] ita ut quod semel pro omnibus patratum fuit ad salutem, in universis decursu temporum effectum suum consequatur.

4. Ad hoc autem perficiendum misit Christus Spiritum sanctum a Patre, qui salutiferum opus suum intus operaretur ecclesiamque ad propriam dilatationem moveret. Procul dubio Spiritus sanctus iam in mundo operabatur antequam Christus glorificaretur.[19] Die tamen pentecostes in discipulos supervenit, ut cum eis maneret in aeternum,[20] ecclesia coram multitudine publice manifestata est, diffusio evangelii inter gentes per praedicationem exordium sumpsit, et tandem praesignata est unio populorum in fidei catholicitate, per novi foederis ecclesiam, quae omnibus linguis loquitur, in caritate omnes linguas intelligit et amplectitur, et sic dispersionem Babelicam superat.[21] A pentecoste enim inceperunt „actus apostolorum", sicut superveniente Spiritu sancto in virginem Mariam conceptus fuerat Christus et eodem Spiritu sancto in ipsum orantem descendente Christus actus fuerat ad opus ministerii sui.[22] Ipse autem dominus Iesus, priusquam vitam suam libere pro mundo poneret,

---

[17] Cf. Ac 1, 8.

[18] Cf. Lc 24, 47.

[19] Spiritus est qui locutus est per prophetas: *Symb. Constantinopol.:* D 150 (86); Leo Magnus, *Sermo 76:* PL 54, 405-406: „Cum in die Pentecostes discipulos Domini Spiritus Sanctus implevit, non fuit inchoatio muneris, sed adiectio largitatis: quoniam et patriarchae, et prophetae, et sacerdotes, omnesque sancti qui prioribus fuere temporibus, eiusdem sunt Spiritus sanctificatione vegetati ... quamvis non eadem fuerit mensura donorum". Etiam *Sermo 77*, 1: PL 54, 412; Leo XIII, Enc. *Divinum illud.* 9 maii 1897: ASS 29 (1897), pp. 650-651. Etiam Ioannes Chrysostomus, quamvis insistat in novitate missionis Spiritus sancti in die pentecostes: *In Eph.* c. 4, hom. 10, 1: PG 62, 75.

[20] Cf. Io 14, 16.

[21] De Babel et pentecoste saepe loquuntur ss. patres: Origenes, *in Genesim*, c. 1: PG 12, 112; Gregorius Naz., *Oratio 41*, 16: PG 36, 449; Ioannes Chrysost., *Hom. 2 in Pentec.*, 2: PG 50, 467; *In Act. Apost.:* PG 60, 44; Augustinus, *Enn. in Ps. 54*, 11: PL 36, 636; CChr 39, 664 s; *Sermo 271:* PL 38, 1245; Cyrillus Alex., *Glaphyra in Genesim II:* PG 69, 79; Gregorius Magn., *Hom. in Evang.*, Lib. II, hom. 30, 4: PL 76, 1222; Beda, *In Hexaem.*, lib. III: PL 91, 125. Vide insuper imaginem in atrio basilicae s. Marci Venetiis.

Ecclesia omnes linguas loquitur, et sic omnes colligit in fidei catholicitate: Augustinus, *Sermones 266, 267, 268, 269:* PL 38, 1225-1237; *Sermo 175*, 3: PL 38, 946; Ioannes Chrysost., *In Ep. I ad Cor.*, hom. 35: PG 61, 296; Cyrillus Alex., *Fragm. in Act.:* PG 74, 758; Fulgentius, *Sermo 8*, 2-3: PL 65, 743-744.

De pentecoste ut consecratione apostolorum ad missionem, cf. J. A. Cramer, *Catena in Acta SS. Apostolorum*, Oxford, 1838, p. 24 s.

[22] Cf. Lc 3, 22; 4, 1; Ac 10, 38.

Crist, «que el Pare santificà i envià al món» (Jn 10,36), digué: «L'Esperit del Senyor reposa sobre meu, perquè ell m'ha ungit. M'ha enviat a portar la bona nova als pobres, a proclamar als captius la llibertat i als cecs el retorn de la llum» (Lc 4,18). I també: «El Fill de l'home ha vingut a buscar i salvar allò que s'havia perdut» (Lc 19,10).

El que el Senyor va predicar una vegada o que fou acomplert en ell per a la salvació del gènere humà ha de ser proclamat i propagat fins a l'extrem de la terra,[17] començant per Jerusalem,[18] de manera que allò realitzat una vegada per a tothom amb vista a la salvació, en tothom obtingui el seu resultat, a través dels temps.

4. (*Missió de l'Esperit Sant*). I, per realitzar-ho del tot, Crist envià des del Pare l'Esperit Sant, perquè acomplís la seva obra salvadora des de dins i impulsés l'Església a expandir-se. Sens dubte, l'Esperit Sant actuava ja en el món abans que Crist fos glorificat.[19] Però la diada de la Pentecosta davallà sobre els deixebles per quedar-se amb ells per sempre;[20] l'Església es manifestà públicament davant la multitud, començà la difusió de l'Evangeli per la predicació, i finalment fou prefigurada la unió dels pobles en la catolicitat de la fe, per l'Església de la Nova Aliança, que parla totes les llengües i les comprèn i les abraça totes en la caritat, i així supera la dispersió de Babel.[21] Des de la Pentecosta començaren «els fets dels Apòstols», de la mateixa manera que quan l'Esperit Sant vingué sobre la Verge Maria Crist va ser concebut, i quan el mateix Esperit Sant va baixar sobre ell mentre pregava Crist fou impulsat a començar el seu ministeri.[22] I el mateix Senyor Jesús, abans de donar lliurement la vida pel món, ∇

ita apostolicum ministerium disposuit et Spiritum sanctum mittendum promisit, ut ambo consociarentur in opere salutis ubique et semper ad effectum adducendo.[23] Spiritus sanctus ecclesiam totam per omnia tempora „in communione et ministratione unificat, diversis donis hierarchicis et charismaticis instruit",[24] ecclesiastica instituta quasi anima eorum vivificando[25] et eundem missionis animum, quo ipse Christus actus fuerat, in cordibus fidelium instillando. Aliquando etiam actionem apostolicam visibiliter praevenit,[26] sicut eam variis modis indesinenter comitatur et dirigit.[27]

5. Dominus Iesus, inde ab initio „vocavit ad se quos voluit ipse ... et fecit ut essent duodecim cum Illo et ut mitteret eos praedicare" (Mr 3, 13).[28] Sic apostoli fuerunt novi Israel germina simulque sacrae hierarchiae origo. Deinde, cum semel, morte et resurrectione sua, complevisset in seipso mysteria salutis nostrae et renovationis universorum, Dominus omnem potestatem adeptus in caelo et in terra,[29] priusquam assumeretur in caelum,[30] ecclesiam suam ut sacramentum salutis fundavit, apostolosque in universum mundum misit sicut et ipse missus fuerat a Patre,[31] mandans eis: „Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis" (Mt 28, 19-20). „Euntes in mundum universum praedicate evangelium omni creaturae. Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur" (Mr 16, 15). Inde ecclesiae officium incumbit propagandi fidem salutemque Christi, tum virtute expressi mandati, quod ab apostolis haereditavit ordo episcoporum cui assistunt presbyteri, una cum successore Petri ecclesiaeque summo pastore, tum virtute vitae quam membris suis influit Christus, „ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in aedificationem sui in caritate" (Eph 4, 16). Missio ergo ecclesiae adimpletur operatione qua, mandato Christi oboediens et Spiritus sancti gratia caritateque mota, omnibus hominibus vel gentibus pleno actu praesens fit, ut eos, exemplo vitae et praedicatione, sacramentis ceterisque gratiae mediis ad fidem, libertatem et pacem Christi adducat, ita ut eis via libera ac firma patefiat ad plene participandum mysterium Christi.

---

[23] Cf. Io 14-17; Paulus VI, Alloc. in concilio habita die 14 sept. 1964: AAS 56 (1964), p. 807.

[24] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 4: AAS 57 (1965), p. 7 (v. supra p. 288-291).

[25] Augustinus, *Sermo 267*, 4: PL 38, 1231: „Hoc agit Spiritus sanctus in tota ecclesia quod agit anima in omnibus membris unius corporis". Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 7 (cum nota 8): AAS 57 (1965), p. 11 (v. supra p. 292-297).

[26] Cf. Act 10, 44-47; 11, 15; 15, 8.

[27] Cf. Act 4, 8; 5, 32; 8, 26.29.39; 9, 31; 10; 11, 24-28; 13, 2.4.9; 16, 6-7; 20, 22-23; 21, 11 etc.

[28] Cf. etiam Mt 10, 1-42.

[29] Cf. Mt 28, 18.

[30] Cf. Ac 1, 4-8.

[31] Cf. Io 20, 21.

disposà el ministeri apostòlic i prometé d'enviar l'Esperit Sant, de manera que tots dos estiguessin associats per portar a terme l'obra de salvació sempre i arreu.[23] A través de tots els temps l'Esperit Sant «unifica en la comunió i en el servei, i proveeix de diversos dons jeràrquics i carismàtics» tota l'Església,[24] vivificant, com una ànima, les institucions eclesiàstiques[25] i instil·lant en els cors dels fidels aquell esperit missioner que impulsà el mateix Crist. A vegades fins i tot prevé visiblement l'acció apostòlica[26] i mai no deixa d'acompanyar-la i de dirigir-la de diverses maneres.[27]

5. (*L'Església, enviada per Crist*). Des del començament del seu ministeri el Senyor Jesús «va cridar els qui va voler..., i en designà dotze perquè estiguessin amb ell, i per enviar-los a predicar» (Mc 3,13).[28] Així els Apòstols foren alhora la llavor del nou Israel i l'origen de la jerarquia sagrada. Després, un cop completats en si mateix, per la mort i la resurrecció, els misteris de la nostra salvació i de la restauració del món, el Senyor, que havia rebut tot poder al cel i a la terra,[29] abans de pujar cap al cel va fundar la seva Església com a sagrament de salvació,[30] va enviar els seus Apòstols per tot el món tal com ell havia estat enviat pel Pare,[31] tot manant-los: «Aneu, doncs, a tots els pobles, i feu-los deixebles meus, batejant-los en el nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant i ensenyant-los a guardar tot el que us he manat» (Mt 28,19-20). «Aneu per tot el món, i anuncieu la bona nova de l'evangeli a tota la humanitat. Els qui creuran i seran batejats se salvaran, però els qui no creuran es condemnaran» (Mc 16,15). D'aquí deriva per a l'Església el deure de propagar la fe i la salvació de Crist, tant en virtut del manament exprés que l'orde episcopal, assistit pels preveres i unit amb el successor de Pere i pastor suprem de tota l'Església, ha heretat dels Apòstols, com en virtut de la vida que Crist comunica als seus membres: «Per ell tot el cos es manté unit harmoniosament gràcies a tota mena de juntures que el sostenen; així, d'acord amb l'energia distribuïda segons la mesura de cada membre, tot el cos va creixent i edificant-se en l'amor» (Ef 4,16). La missió de l'Església es realitza, doncs, mitjançant l'activitat per la qual, tot obeint el mandat de Crist i moguda per la gràcia i la caritat de l'Esperit Sant, es fa present i actua plenament en tots els homes o pobles, per portar-los, amb l'exemple de la vida i la predicació, amb els sagraments i els altres mitjans de gràcia, a la fe, a la llibertat i a la pau de Crist, de manera que els sigui obert un camí lliure i segur per a participar plenament del misteri de Crist.

Cum haec missio continuet et per decursum historiae explicet missionem ipsius Christi, qui evangelizare pauperibus missus est, eadem via, instigante Spiritu Christi, ecclesia procedere debet ac ipse Christus processit, via nempe paupertatis, oboedientiae, servitii et sui ipsius immolationis usque ad mortem, ex qua per resurrectionem suam victor processit. Nam sic in spe ambulaverunt omnes apostoli, qui tribulationibus multis et passionibus adimpleverunt ea quae desunt passionum Christi pro corpore eius quod est ecclesia.[32] Saepe etiam semen fuit sanguis christianorum.[33]

6. Hoc munus, ab ordine episcoporum, cui praeest successor Petri, orante et cooperante tota ecclesia, adimplendum, unum idemque exsistit, ubique et in omni condicione, licet non eodem pro rerum condicione modo exerceatur. Differentiae proinde, quae in hac ecclesiae activitate agnoscendae sunt, non sumuntur ex intima natura ipsius missionis, sed ex condicionibus in quibus missio haec exercetur.

Dependent vero hae condiciones sive ab ecclesia, sive etiam a populis, a coetibus vel ab hominibus ad quos missio dirigitur. Ecclesia enim, quamvis de se totalitatem seu plenitudinem mediorum salutis comprehendat, nec semper nec statim secundum omnia agit nec agere potest, sed initia et gradus in actione sua experitur, qua propositum Dei ad effectum adducere conatur; imo quandoque, post feliciter inchoatam progressionem, regressum iterum deplorare cogitur, vel saltem in quodam semiplenitudinis et insufficientiae statu moratur. Quod autem ad homines, coetus et populos attinet, eos gradatim tantum tangit ac penetrat, et sic eos in catholicam plenitudinem assumit. Cum qualibet autem condicione vel statu actus proprii seu apta instrumenta congruere debent.

Incepta peculiaria quibus evangelii praecones ab ecclesia missi, euntes in mundum universum, munus evangelium praedicandi et ecclesiam ipsam implantandi inter populos vel coetus nondum in Christum credentes exsequuntur, communiter „missiones" nuncupantur, quae per activitatem missionalem perficiuntur, et plerumque exercentur in certis territoriis a sancta sede agnitis. Finis proprius activitatis huius missionalis est evangelizatio et plantatio ecclesiae in populis vel coetibus in quibus nondum radicata est.[34] Ita ex semine verbi Dei, ecclesiae autochtonae particulares ubique in mundo sufficienter conditae crescant, viribus quidem propriis ac maturitate praeditae, quae hierarchia propria cum populo fideli unita et mediis quasi affinibus christianae vitae plene ducendae sufficienter instructae, suam partem in utilitatem totius ecclesiae

---

[32] Cf. Col 1, 24.

[33] Tertullianus, *Apologeticum*, 50, 13: PL 1, 534; CChr I, 171.

[34] Iam Thomas Aq. loquitur de munere apostolico plantandi ecclesiam: cf. *Sent.* Lib. I, dist. 16, q. 1, a. 2 ad 2 et ad 4; a. 3 sol.; *Summa Theol.*, I^{6}, q. 43, a. 7 ad 6; I^{a} II^{ae}, q. 106, a. 4 ad 4. Cf. Benedictus XV, *Maximum illud*, 30 nov. 1919: AAS 11 (1919), pp. 445 et 453; Pius XI, *Rerum Ecclesiae*, 28 febr. 1926: AAS 18 (1926), p. 74; Pius XII, 30 apr. 1939 ad directores OO. PP. MM.; Id., 24 iun. 1944, ad directores OO. PP. MM.: AAS 36 (1944) p. 210; rursus in AAS 42 (1950), p. 727, et 43 (1951), p. 508; Id., 29 iun. 1948 ad clerum indigenum: AAS 40 (1948), p. 374; Id., *Evangelii Praecones*, 2 iun. 1951: AAS 43 (1951), p. 507; Id. *Fidei Donum*, 15 ian. 1957 AAS 49 (1957), p. 236; Ioannes XXIII, *Princeps*

Ja que aquesta missió continua i desenrotlla en el curs de la història la missió de Crist mateix, que fou enviat per anunciar als pobres la bona nova, l'Església, sota l'impuls de l'Esperit de Crist, ha d'avançar pel mateix camí seguit per Crist, és a dir, pel camí de la pobresa, de l'obediència, del servei i de la immolació de si mateix fins a la mort, de la qual va sortir victoriós per la resurrecció. En efecte, tots els Apòstols caminaren en l'esperança, ells que amb moltes tribulacions i patiments van completar el que manca al sofriments del Crist en bé del seu cos, que és l'Església.[32] Sovint també la sang dels cristians fou llavor.[33]

6. (*L'activitat missionera*). Aquesta tasca, que ha de ser acomplerta per l'orde dels bisbes presidit pel successor de Pere, amb la pregària i la col·laboració de tota l'Església, és una de sola i idèntica arreu i en tota situació, encara que no sigui exercida de la mateixa manera per raó de les circumstàncies. Les diferències, doncs, que cal reconèixer en aquesta activitat de l'Església no provenen de la naturalesa íntima de la missió, sinó de les condicions en les quals aquesta és exercida.

Aquestes condicions depenen tant de l'Església com fins i tot dels pobles, grups o persones als quals s'adreça la missió. De fet, l'Església, encara que contingui la totalitat o la plenitud dels mitjans de salvació, ni sempre ni immediatament actua o pot actuar segons tots els mitjans; en l'acció per la qual s'esforça a portar a terme el pla de Déu experimenta començaments i graus; més encara, a vegades es veu obligada, després d'un inici feliç, a deplorar novament una regressió, o si més no a romandre en un estat de semiplenitud o d'insuficiència. Pel que fa als homes, als grups i als pobles, només progressivament els ateny i els penetra, i els assumeix així en la plenitud catòlica. A qualsevol situació o estat, han de correspondre-hi activitats apropiades i instruments adequats.

Les iniciatives peculiars amb què els predicadors de l'Evangeli enviats per l'Església, en anar per tot el món, compleixen la tasca de predicar l'Evangeli i d'implantar l'Església enmig dels pobles o grups que encara no creuen en Crist, són normalment anomenades «missions»; es realitzen per l'activitat missionera i generalment són dutes a terme en determinats territoris reconeguts per la Santa Seu. La finalitat pròpia d'aquesta activitat missionera és l'evangelització i la implantació de l'Església en els pobles o grups en els quals encara no ha arrelat.[34] Així, de la llavor de la paraula de Déu, les Esglésies particulars autòctones han de créixer prou establertes arreu del món, dotades de recursos i maduresa propis, per tal que, proveïdes de jerarquia pròpia unida al poble fidel i de mitjans apropiats per a portar una vida plenament cristiana, contribueixin al bé de tota l'Església. ∇

afferant. Medium principale huius implantationis est praedicatio evangelii Iesu Christi, ad quod annuntiandum Dominus discipulos suos misit in mundum universum, ut homines per verbum Dei renati[35] ecclesiae per baptismum aggregentur, quae ut Verbi incarnati corpus ex verbo Dei et pane eucharistico nutritur et vivit.[36]

In hac missionali activitate ecclesiae, diversae condiciones aliquando permixtae occurrunt: inceptionis primum seu plantationis, deinde novitatis seu iuventutis. Quibus tamen expletis, actio missionalis ecclesiae non desinit, sed ecclesiis particularibus iam constitutis officium incumbit eam continuandi, et praedicandi evangelium singulis, qui adhuc foris sunt. Coetus insuper, inter quos ecclesia versatur, ob varias causas non raro funditus mutantur, ita ut condiciones omnino novae oriri possint. Ecclesia tunc debet perpendere, num hae condiciones activitatem eius missionalem denuo requirant.

Insuper, rerum adiuncta aliquando talia sunt ut possibilitas pro tempore desit praeconium evangelicum directe ac statim proponendi: tunc quidem missionarii possunt ac debent patienter, prudenter ac simul magna cum fiducia, saltem caritatis et beneficentiae testimonium Christi praebere et sic vias Domino praeparare et ipsum aliquo modo praesentem reddere.

Sic patet activitatem missionalem intime ex ipsa natura ecclesiae profluere, cuius fidem salvificam propagat, cuius catholicam unitatem dilatando perficit, cuius apostolicitate sustentatur, cuius collegialem hierarchiae affectum exercet, cuius sanctitatem testificatur, diffundit ac promovet. Ita differt activitas missionalis inter gentes tam ab activitate pastorali erga fideles exercenda, quam ab inceptis suscipiendis ad unitatem christianorum redintegrandam. Attamen duo haec cum missionali navitate ecclesiae arctissime coniunguntur:[37] nam divisio christianorum sanctissimae causae praedicandi evangelium omni creaturae detrimentum affert[38] et aditum ad fidem multis praecludit. Sic ex necessitate missionis omnes baptizati ad hoc vocantur, ut in uno grege coadunentur et ita coram gentibus de Christo, domino suo, unanimiter testimonium reddere possint.

Pastorum, 28 nov. 1959: AAS 51 (1959), p. 835; Paulus VI, Hom., 18 oct. 1964: AAS 55 (1964), p. 911.

Tam summi pontifices quam patres et scholastici saepe loquuntur de *dilatatione* ecclesiae: Thomas Aq., *Comm. in Matt.*, 16, 28; Leo XIII, Enc. *Sancta Dei Civitas*, 3 dec. 1880: AAS 13 (1880), p. 241; Benedictus XV, Enc. *Maximum illud*, 30 nov. 1919: AAS 11 (1919), p. 442; Pius XI, Enc. *Rerum Ecclesiae*, 28 febr. 1926: AAS 18 (1926), p. 65.

[35] Cf. 1 Pt 1, 23.

[36] Cf. Ac 2, 42.

[37] In hac notione activitatis missionalis, sicuti patet, secundum rem etiam illae partes Americae latinae includuntur, in quibus nec hierarchia propria nec maturitas christianae vitae nec praedicatio evangelii sufficiens adsunt. Utrum autem territoria haec a sancta sede de facto ut missionaria agnoscantur, a concilio non pendet. Quapropter quoad connexionem inter notionem activitatis missionalis et territoria certa consulto dicitur hanc activitatem „plerumque" exerceri in certis territoriis a s. sede agnitis.

[38] Conc. Vat. II, Decr. de oecumenismo, *Unitatis Redintegratio*, n. 1: AAS 57 (1965), p. 90 (v. supra p. 404-405).

El mitjà principal per a aquesta implantació és la predicació de l'Evangeli de Jesucrist; per anunciar-lo, el Senyor envià els deixebles al món sencer, a fi que els homes, renascuts mitjançant la paraula de Déu,[35] siguin agregats pel baptisme a l'Església, la qual, en tant que cos del Verb encarnat, s'alimenta i viu de la paraula de Déu i del pa eucarístic.[36]

En aquesta activitat missionera de l'Església, es presenten diverses situacions a vegades barrejades: primer, de començament o d'implantació; després, de novetat o de joventut. Però, acabades aquestes fases, l'acció missionera de l'Església no cessa: pertoca més aviat a les Esglésies particulars ja constituïdes continuar-la i predicar l'Evangeli als qui encara són fora. A més, els grups entre els quals viu l'Església sovint canvien completament per raons diverses, de manera que poden produir-se situacions noves. L'Església ha d'examinar aleshores si aquestes situacions exigeixen altre cop la seva activitat missionera.

I encara, a vegades les circumstàncies es presenten de tal manera que, per un temps, fan impossible proposar directament i immediatament el missatge evangèlic; llavors els missioners poden i han de donar amb paciència i prudència, i també amb gran confiança, almenys el testimoniatge de la caritat benefactora de Crist i preparar així els camins del Senyor i ferlo en certa manera present.

És clar que l'activitat missionera prové directament de la naturalesa mateixa de l'Església; en propaga la fe que salva, en perfecciona la unitat catòlica tot dilatant-la, és sostinguda per la seva apostolicitat, exerceix l'afecte col·legial de la jerarquia, en testimonia, en propaga i en procura la santedat. Així, l'activitat missionera enmig dels gentils difereix tant de l'acció pastoral envers els fidels com de les iniciatives a emprendre per restablir la unitat dels cristians. De tota manera, totes dues van estretament lligades amb l'activitat missionera de l'Església:[37] en efecte, la divisió dels cristians perjudica la santíssima causa de predicar l'Evangeli a tothom[38] i tanca a molts l'accés a la fe. Per això, la necessitat de la missió crida tots els batejats a aplegar-se en un sol ramat, a fi de poder donar unànimement testimoniatge de Crist, el Senyor, davant les nacions. ∇

Quod si unam fidem nondum plene testificari queant, mutua saltem aestimatione ac dilectione animentur oportet.

7. Ratio huius missionalis activitatis ex voluntate Dei sumitur, qui „omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire. Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus" (1 Tm 2, 4-6), „et non est in alio aliquo salus" (Ac 4, 12). Oportet igitur ut ad eum, per praedicationem ecclesiae agnitum, omnes convertantur, et ipsi et ecclesiae, quae corpus eius est, per baptismum incorporentur. Christus enim ipse „necessitatem fidei et baptismi expressis verbis inculcando,[39] necessitatem ecclesiae, in quam homines per baptismum tamquam per ianuam intrant, simul confirmavit. Quare illi homines salvari non possent, qui ecclesiam catholicam a Deo per Iesum Christum ut necessariam esse conditam non ignorantes, tamen vel in eam intrare, vel in eadem perseverare noluerint".[40] Etsi ergo Deus viis sibi notis homines evangelium sine eorum culpa ignorantes ad fidem adducere possit, sine qua impossibile est Ipsi placere,[41] ecclesiae tamen necessitas incumbit,[42] simulque ius sacrum, evangelizandi, ac proinde missionalis activitas vim suam et necessitatem hodie sicut et semper integram servat.

Per eam corpus Christi mysticum ad suum proprium incrementum vires indesinenter colligit et ordinat.[43] Ad eam persequendam impelluntur membra ecclesiae caritate, qua Deum diligunt et qua cum omnibus hominibus cupiunt communicare in spiritualibus bonis tam praesentis quam futurae vitae. Per hanc activitatem missionalem denique Deus plene glorificatur, dum homines salutare eius opus, quod in Christo perfecit, conscie et plene accipiunt. Sic per eam completur Dei propositum, cui Christus oboedienter et amanter inservit ad gloriam Patris qui misit eum,[44] ut universum genus humanum unum Populum efformet Dei, in unum corpus coalescat Christi, in unum coadificetur templum Spiritus sancti: quod sane, cum fraternam concordiam refert, intimo universorum hominum voto respondet. Sic tandem consilium creatoris, hominem ad imaginem et similitudinem suam condentis, revera adimpletur, cum omnes qui humanam participant naturam, in Christo per Spiritum sanctum regenerati, unanimiter gloriam Dei speculantes, dicere poterunt: „Pater noster".[45]

---

[39] Cf. Mr 16, 16; Io 3, 5.

[40] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 14: AAS 57 (1965), p. 18 (v. supra p. 308-309).

[41] Cf. Heb 11, 6.

[42] Cf. 1 Cor 9, 16.

[43] Cf. Eph 4, 11-16.

[44] Cf. Io 7, 18; 8, 30 et 44; 8, 50; 17, 1.

[45] De hac synthetica idea vide doctrinam s. Irenaei de recapitulatione. Cf. etiam Hippolytus, *De Antichristo*, 3: „Omnes volens omnesque salvare desiderans, omnes Dei filios praestare volens sanctosque omnes in unum hominem perfectum vocans ...": PG 10, 732; GCS Hippolyt I 2 p. 6; *Benedictiones Iacob*, 7: T. U., 38-1 p. 18, lin. 4 ss.; Origenes, *In Ioann.* tom. I,

Si encara no poden testimoniar plenament una sola fe, cal que almenys estiguin mútuament animats per una mateixa estimació i caritat.

7. (*Causes i necessitat de l'activitat missionera*). La raó d'aquesta activitat missionera prové la voluntat de Déu, que «vol que tots els homes se salvin i arribin al coneixement de la veritat. Hi ha un sol Déu; hi ha també un sol mitjancer entre Déu i els homes, l'home Jesucrist, que es donà a si mateix com rescat per a tothom» (1Tm 2,4-6); «i en ningú més no hi ha salvació» (Ac 4,12). Cal, doncs, que tothom es converteixi a ell, conegut per la predicació de l'Església, i que sigui incorporat pel baptisme a ell i a l'Església, que és el seu Cos. Perquè Crist mateix, «en inculcar amb paraules ben clares la necessitat de la fe i del baptisme,[39] va confirmar al mateix temps la necessitat de l'Església, en la qual entren els homes pel baptisme com per una porta. Per aquesta raó, no es podrien salvar aquells homes que, sabent que l'Església catòlica va ser fundada per Déu per mitjà de Jesucrist com a necessària, amb tot o no volguessin entrar-hi o no volguessin restar-hi».[40] Encara que Déu pot, pels camins que ell sap, portar a la fe sense la qual és impossible d'agradar a Déu,[41] persones que ignoren l'Evangeli sense culpa pròpia, tanmateix correspon a l'Església la necessitat,[42] i alhora el dret sagrat, d'evangelitzar; d'aquí que l'activitat missionera conserva íntegra, avui com sempre, la seva validesa i la seva necessitat.

A través d'ella, el cos místic de Crist reuneix i coordina incessantment les forces amb vista al seu propi creixement.[43] Per portar a bon terme aquesta activitat, els membres de l'Església senten l'impuls de la caritat, que els fa estimar Déu i els fa desitjar de compartir amb tothom els béns espirituals de la vida present i de la futura. En fi, per aquesta activitat missionera, Déu és plenament glorificat, pel fet que els homes acullen conscientment i plenament la seva obra de salvació que ha acomplert en Crist. Així per ella es realitza el pla de Déu, que Crist servís amb obediència i amor a glòria del Pare que l'envià,[44] per tal que tot el gènere humà formi un sol poble de Déu, s'aplegui en únic cos de Crist i s'edifiqui en l'únic temple de l'Esperit Sant; això, pel fet que reflecteix la concòrdia fraterna, respon al desig íntim de tots els homes. Finalment, així es realitzarà de debò el designi del Creador, que formà l'home a la seva imatge i semblança, quan tots els qui participen de la naturalesa humana, regenerats en Crist per l'Esperit Sant, podran dir, contemplant unànimement la glòria de Déu: «Pare nostre».[45]

8. Etiam cum ipsa natura humana eiusque adspirationibus activitas missionalis intimam habet connexionem. Christum enim manifestando, eo ipso ecclesia hominibus genuinam eorum condicionis atque integrae vocationis veritatem revelat, cum Christus principium sit et exemplar huius humanitatis renovatae, fraterno amore, sinceritate et pacifico spiritu imbutae, ad quam omnes adspirant. Christus, et ecclesia quae de ipso per evangelicam praedicationem dat testimonium, omnem peculiaritatem stirpis vel nationis transcendunt, ideoque nemini et nullibi ut extranei reputari possunt.[46] Ipse Christus est veritas atque via, quas evangelica praedicatio omnibus patefacit, dum ad aures omnium eiusdem Christi verba perfert: „Paenitemini et credite evangelio" (Mr 1, 15). Cum autem, qui non credit, iam iudicatus sit,[47] verba Christi verba sunt simul iudicii et gratiae, mortis et vitae. Etenim solum vetustati mortem inferendo ad novitatem vitae accedere possumus: quod primo de personis valet, sed etiam de diversis bonis mundi huius, quae simul hominis peccato et Dei benedictione signantur: „Omnes enim peccaverunt et egent gloria Dei" (Rm 3, 23). Nemo per seipsum et suis viribus a peccato liberatur et supra seipsum elevatur, nemo penitus a sua infirmitate vel solitudine vel servitute solvitur.[48] omnes vero indigent Christo exemplari, magistro, liberatore, salvatore, vivificatore. Revera evangelium in historia hominum, etiam temporali, fermentum libertatis ac progressus fuit seseque iugiter praebet fermentum fraternitatis, unitatis et pacis. Non ergo sine causa Christus a fidelibus celebratur ut „exspectatio gentium et salvator earum".[49]

9. Itaque tempus activitatis missionalis est inter priorem adventum Domini et alterum, in quo ecclesia a quatuor ventis sicut messis colligetur

---

n. 16: „Tum enim cognoscendi Deum una erit actio eorum qui ad Deum pervenerint, duce eo Verbo quod est apud Deum; ut sic sint in cognitione Patris formati omnes accurate filii, ut nunc solus Filius novit Patrem": PG 14, 49; GCS Orig. IV 20; Augustinus, *De sermone Domini in monte*, I, 41: „Diligamus quod nobiscum potest ad illa regna perduci, ubi nemo dicit: Pater meus, sed omnes uni Deo: Pater noster":PL 34, 1250; Cyrillus Alex., *In Ioann.* I: „Summus enim omnes in Christo et communis humanitatis persona in ipsum reviviscit. Nam et novissimus Adam idcirco nuncupatus est ... Habitavit enim in nobis, qui per naturam Filius est ac Deus; ideoque in eius Spiritu clamamus: Abba Pater! Habitat autem Verbum in omnibus in uno templo, scilicet quod propter nos et ex nobis assumpsit, ut omnes in seipso habens, omnes in uno corpore, sicuti Paulus ait, reconciliaret Patri": PG 73, 161-164.

[46] Benedictus XV, *Maximum illud*, 30 nov. 1919: AAS 11 (1919), p. 445: „Nam ut ecclesia Dei catholica est nullamque apud gentem vel nationem extranea ...". Cf. Ioannes XXIII, Enc. *Mater et Magistra*: „a iure divino ad universas pertinet gentes ... ecclesia, cum in populi alicuius quasi venas vim suam inseruerit, idcirco neque est neque se existimat institutum quoddam, eidem populo extrinsecus impositum ... Atque ideo quidquid bonum honestumque sibi esse videatur, idem confirmant atque perficiunt" (sc. hi qui in Christo renati sunt), 25 maii 1961: AAS (1961), p. 444.

[47] Cf. Io 3, 18.

[48] Cf. Irenaeus, *Adv. Haer.*, III, 15, n. 3: PG 7, 919: „Veritatis fuerunt praedicatores et apostoli libertatis".

[49] *Breviarium romanum*, ant. O ad vesperas diei 23 decembris.

8. (*L'activitat missionera en la vida de la humanitat*). L'activitat missionera té una íntima connexió amb la naturalesa humana i les seves aspiracions. En efecte, pel fet de manifestar Crist, l'Església revela als homes la genuïna veritat de llur condició i de llur vocació integral, perquè Crist és el principi i el model d'aquesta humanitat renovada, amarada d'amor fratern, de sinceritat, d'esperit pacífic, a la qual tohom aspira. Crist i l'Església, que en dóna testimoniatge per la predicació evangèlica, transcendeixen tot particularisme de raça o de nació, de manera que mai no poden ser considerats estranys ni a ningú ni enlloc.[46] Crist mateix és la veritat i el camí que la predicació de l'Evangeli descobreix a tothom quan els fa arribar a les orelles les paraules de Crist: «Convertiu-vos i creieu en la bona nova» (Mc 1,15). I com que el qui no creu ja ha estat jutjat,[47] les paraules de Crist són a la vegada paraules de judici i de gràcia, de mort i de vida. Perquè només fent morir allò que és vell podem arribar a la vida nova; això val sobretot per a les persones, però també per als diversos béns d'aquest món, marcats alhora pel pecat de l'home i per la benedicció de Déu: «Tots, en efecte, van pecar i es troben privats de la glòria de Déu» (Rm 3,23). Ningú no és alliberat del pecat per si mateix o pels seus propis esforços, ningú no queda totalment lliure de la seva feblesa ni de la seva solitud ni del seu esclavatge,[48] sinó que tots tenen necessitat de Crist, model, mestre, alliberador, vivificador. Certament, en la història humana, fins i tot en la temporal, l'Evangeli ha estat un ferment de llibertat i de progrés i es presenta sempre com un ferment de fraternitat, d'unitat i de pau. Amb raó, doncs, Crist és honorat pels fidels com a «esperança i salvador de les nacions».[49]

9. (*Caràcter escatològic de l'activitat missionera*). Per tant, el temps de l'activitat missionera se situa entre la primera vinguda del Senyor i la segona, en la qual, talment com la sega, l'Església serà aplegada dels quatre vents ∇

in regnum Dei.[50] Antequam enim Dominus veniet, in omnes gentes oportet praedicari evangelium.[51]

Activitas missionalis nihil aliud est et nihil minus quam propositi Dei manifestatio seu epiphania et adimplementum in mundo et in eius historia, in qua Deus, per missionem, historiam salutis manifeste perficit. Per verbum praedicationis et per celebrationem sacramentorum, quorum centrum et culmen est sanctissima eucharistia, Christum salutis auctorem praesentem reddit. Quidquid autem veritatis et gratiae iam apud gentes quasi secreta Dei praesentia inveniebatur, a contagiis malignis liberat et auctori suo Christo restituit, qui imperium diaboli evertit et multimodam scelerum malitiam arcet. Itaque quidquid boni in corde menteque hominum vel in propriis ritibus et culturis populorum seminatum invenitur, non tantum non perit, sed sanatur, elevatur et consummatur ad gloriam Dei, confusionem daemonis et beatitudinem hominis.[52] Sic activitas missionalis ad plenitudinem eschatologicam tendit[53]: per eam enim, usque ad mensuram et tempus quae Pater posuit in sua potestate,[54] dilatatur populus Dei, cui prophetice dictum est: „Dilata locum tentorii tui, et pelles tabernaculorum tuorum extende! Ne parcas!" (Is 54, 2),[55] augetur Corpus mysticum usque ad mensuram aetatis plenitudinis Christi,[56] templumque spirituale, ubi Deus adoratur in spiritu et veritate,[57] crescit et superaedificatur „super fundamentum apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu" (Eph 2, 20).

Cap. II. De ipso opere missionali

10. Ecclesìa, a Christo missa ad caritatem Dei omnibus hominibus et gentibus manifestandam et communicandam, opus missionale adhuc ingens sibi faciendum intelligit. Vicies enim milies centena milia hominum, quorum numerus in dies augetur, qui stabilibus vitae culturalis nexibus, antiquis religionis traditionibus, firmis socialium necessitudinum vinculis in magnos et determinatos coetus coalescunt, nuntium evangelicum nondum aut vix audierunt; quorum alii unam ex magnis religionibus sequuntur, alii vero notitiae ipsius Dei extranei manent, alii eius existentiam expresse negant, imo quandoque oppugnant. Ecclesia, ut omnibus

---

[50] Cf. Mt 24, 31; Didachè 10, 5: Funk I, p. 32.

[51] Cf. Mr 13, 10.

[52] Conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 17: AAS 57 (1965), pp. 20-21 (v. supra p. 312-313); Augustinus, *De Civitate Dei*, 19, 17: PL 41, 646; Instr. S. C. P. F.: *Collectanea* I, n. 135 p. 42.

[53] Secundum Origenem, evangelium praedicari debet ante consummationem mundi huius: *Hom. in Luc.*, XXI: GCS, Orig. IX 136, 21 sq.; *In Matth. comm. ser.*, 39: XI 75, 25 sq.; 76, 4 sq.; *Hom. in Ierem.* III, 2: VIII 308, 29 s.; Thomas, *Summ. Theol.*, Ia IIae, q. 106, a. 4, ad 4.

[54] Cf. Ac 1, 7.

[55] Hilarius Pict., *In Ps.* 14: PL 9, 301; Eusebius Caesariensis, *In Isaiam* 54, 2-3: PG 24, 462-463; Cyrillus Alex., *In Isaiam* V, cap. 54, 1-3: PG 70, 1193.

[56] Cf. Eph 4, 13.

[57] Cf. Io 4, 23.

per al Regne de Déu.[50] Perquè abans que el Senyor vingui, cal que la bona nova sigui proclamada a totes les nacions.[51]

L'activitat missionera és ben bé la manifestació del designi de Déu, la seva epifania i el seu acompliment en el món i en la història, en la qual Déu duu obertament a terme, per mitjà de la missió, la història de la salvació. Per la paraula de la predicació i per la celebració dels sagraments, dels quals la santíssima Eucaristia és el centre i el cimal, fa present el Crist, autor de la salvació. Tot el que hi havia de veritat i de gràcia entre les nacions com per una presència secreta de Déu, l'Església ho allibera dels contagis malignes i ho restitueix a Crist, que n'és l'autor, el qual derroca l'imperi del diable i allunya la multiforme malícia dels pecats. Per tant, tot el que es descobreix de bo sembrat en el cor i en la ment dels homes o en els ritus particulars i en les cultures dels pobles, no solament no desapareix, sinó que és purificat, elevat i perfeccionat per a glòria de Déu, confusió del dimoni i felicitat de l'home.[52] Així l'activitat missionera tendeix a la plenitud escatològica:[53] gràcies a ella, segons els temps i els moments que el Pare ha fixat amb la seva autoritat,[54] es dilata el poble de Déu, del qual s'ha dit profèticament: «Eixampla la teva tenda, que estenguin els teus envelats! No ho impedeixis!» (Is 54,2);[55] per ella augmenta el cos místic fins a trobar-se en el complet desenrotllament del Crist[56] i el temple espiritual, on Déu és adorat en esperit i en veritat,[57] creix i és construït «sobre el fonament dels apòstols i els profetes, i té el mateix Jesucrist per pedra angular» (Ef 2,20).

Cap. II. L'obra missionera en ella mateixa

10. (*Introducció*). L'Església que Crist ha enviat a manifestar i a comunicar la caritat de Déu a tots els homes i a totes les nacions, comprèn que li queda a fer una obra missionera enorme. En efecte, dos mil milions d'homes, el nombre dels quals augmenta cada dia més, units en agrupaments grans i determinats per vincles estables de la vida cultural, per antigues tradicions religioses i per lligams sòlids de les relacions socials, encara no han sentit el missatge evangèlic o a penes l'han sentit; uns segueixen alguna de les grans religions, d'altres es mantenen estranys al coneixement de Déu mateix i d'altres en neguen expressament l'existència i a vegades l'ataquen. L'Església, per poder presentar a tots ∇

mysterium salutis vitamque a Deo allatam offerre possit, sese omnibus his coetibus inserere debet eodem motu, quo ipse Christus incarnatione sua se obstrinxit certis socialibus et culturalibus conditionibus hominum cum quibus conversatus est.

Art. 1

De testimonio christiano

11. Ecclesia his coetibus humanis praesens sit oportet per suos filios, qui inter eos conversantur vel ad eos mittuntur. Omnes enim christifideles, ubicumque vivunt, exemplo vitae et testimonio verbi novum hominem, quem per baptismum induerunt, et virtutem Spiritus sancti, a quo per confirmationem roborati sunt, ita manifestare tenentur, ut ceteri bona eorum opera considerantes glorificent Patrem[1] et genuinum vitae humanae sensum et communionis hominum universale vinculum plenius percipiant.

Ut ipsi hoc testimonium Christi fructuose dare possint, cum illis hominibus aestimatione et caritate iungantur, se ut membra coetus hominum inter quos vivunt agnoscant, et in vita culturali et sociali partem habeant per varia humanae vitae commercia et negotia; familiares sint cum eorum traditionibus nationalibus et religiosis; laete et reverenter detegant semina Verbi in eis latentia; simul vero ad transformationem profundam attendant, quae inter gentes fit, et adlaborent ne homines nostrae aetatis scientiae et technologiae mundi moderni nimis intenti a rebus divinis alienentur, quinimmo ut ad impensius desiderium veritatis et caritatis divinitus revelatae expergefiant. Sicut ipse Christus cor hominum scrutatus est eosque colloquio vere humano ad lucem divinam perduxit, ita eius discipuli, Spiritu Christi profunde perfusi, cognoscant homines inter quos vivunt, et cum eis conversentur, ut ipsi dialogo sincero et patienti discant, quas divitias Deus munificus gentibus dispensaverit; simul vero istas divitias luce evangelica collustrare, liberare, et in Dei salvatoris dominium reducere conentur.

12. Praesentia christifidelium in coetibus humanis illa caritate animetur, qua nos dilexit Deus, qui vult ut et nos nos invicem eadem caritate diligamus.[2]

Caritas christiana revera ad omnes extenditur sine discrimine stirpis, condicionis socialis seu religionis; nullum exspectat lucrum seu gratitudinem. Sicut enim Deus dilexit nos amore gratuito, ita et fideles caritate sua ipsi homini solliciti sint diligendo eum eodem motu quo Deus hominem quaesivit. Sicut ergo Christus circuibat omnes civitates et castella curans omnem languorem et infirmitatem in signum adventus regni Dei,[3] ita et ecclesia per filios suos iungitur cum hominibus cuius-

---

[1] Cf. Mt 5, 16.

[2] Cf. 1 Io 4, 11.

[3] Cf. Mt 9, 35 ss.; Ac 10, 38.

el misteri de la salvació i la vida portada per Déu, s'ha d'inserir en tots aquests grups d'acord amb el mateix moviment pel qual Crist, per la encarnació, es lligà a determinades condicions socials i culturals dels homes amb els quals visqué.

Art. 1

El testimoniatge cristià

11. (*Testimoniatge de vida i diàleg*). L'Església ha de fer-se present en aquests grups humans a través dels seus fills que viuen entre ells o hi són enviats. Tots els fidels, arreu on viuen, per l'exemple de la vida i el testimoniatge de la paraula, han de manifestar l'home nou, que han revestit pel baptisme, i la força de l'Esperit Sant, que els ha enfortit per mitjà de la confirmació, de tal manera que els altres, tot veient llurs bones obres, glorifiquin el Pare[1] i percebin amb més plenitud el sentit autèntic de la vida humana i el lligam universal de comunió dels homes.

Perquè puguin donar amb fruit aquest testimoniatge de Crist, han d'unir-se amb aquests homes per l'estimació i la caritat, s'han de reconèixer membres del grup humà en el qual viuen, han de participar en la vida cultural i social a través dels diversos intercanvis i afers de la vida humana; s'han de familiaritzar amb les tradicions nacionals i religioses; han de descobrir amb joia i respecte les llavors del Verb que hi ha amagades; al mateix temps, han de seguir atentament la transformació profunda que es produeix entre les nacions i procurar que els homes del nostre temps, massa sensibles a la ciència i a la tecnologia del món modern, no s'allunyin de les coses de Déu; ben al contrari, que s'obrin a un desig més ardent de la veritat i de la caritat revelades per Déu. Així com Crist mateix escrutà el cor dels homes i els portà a la llum divina a través d'un diàleg veritablement humà, així els seus deixebles, profundament amarats de l'Esperit de Crist, han de conèixer els homes enmig dels quals viuen i establir-hi contactes, a fi que coneguin en un diàleg sincer i pacient les riqueses que Déu, en la seva generositat, ha dispensat als pobles; però alhora s'han d'esforçar per il·luminar aquestes riqueses amb la llum de l'Evangeli, alliberar-les i portar-les al domini de Déu Salvador.

12. (*Presència de la caritat*). La presència dels fidels en els grups humans ha d'estar animada per la caritat amb què ens ha estimat Déu, que vol que també nosaltres ens estimem els uns als altres amb la mateixa caritat.[2]

La caritat cristiana s'estén realment a tothom, sense distinció de raça, de condició social o de religió; no n'espera cap profit ni agraïment. Així com Déu ens ha estimat amb un amor gratuït, així també els fidels han de preocupar-se per l'home, tot estimant-lo amb el mateix sentiment amb què Déu l'ha cercat. Tal com Crist recorria totes les viles i tots els pobles guarint malalties i xacres de tota mena com a signe de la vinguda del Regne de Déu,[3] semblantment l'Església a través dels seus fills entra en contacte amb els homes ∇

cumque condicionis, maxime vero cum pauperibus et afflictis, atque libenter pro eis impenditur.[4] Participat enim eorum gaudia et dolores, novit vitae adspirationes et aenigmata, eis in anxietatibus mortis compatitur. Pacem quaerentibus respondere cupit fraterno dialogo, afferens eis pacem et lucem ex evangelio.

Laborent christifideles et cum ceteris omnibus collaborent in rebus oeconomicis et socialibus recte ordinandis. Speciali cura sese devoveant educationi puerorum et adolescentium per scholas diversi generis, quae considerandae sunt non tantum tamquam medium eximium ad formandam et provehendam iuventutem christianam, sed simul ut servitium summi valoris hominibus, maxime vero nationibus progredientibus, ad elevandam dignitatem humanam et ad conditiones humaniores praeparandas. Insuper partem assumant in conatibus eorum populorum qui, famem, ignorantiam et morbos debellando, meliores vitae condiciones condere et pacem in mundo firmare satagunt. In hac activitate fideles sociam operam suam prudenter praestare exoptent inceptis quae ab institutis privatis et publicis, a guberniis, ab organis internationalibus, a diversis communitatibus christianis necnon a religionibus non-christianis promoventur.

Ecclesia vero nullo modo vult se in moderamen terrenae civitatis ingerere. Nullam aliam auctoritatem sibi vindicat nisi ut, Deo adiuvante, caritate et fideli servitio hominibus ministret.[5]

In sua vita et operatione intime cum hominibus coniuncti, Christi discipuli eis verum testimonium Christi se oblaturos, et in eorum salutem se operaturos sperant, etiam ubi Christum plene annuntiare nequeunt. Non enim quaerunt progressum et prosperitatem mere materialem hominum, sed eorum dignitatem et fraternam unionem promovent, docentes veritates religiosas et morales, quas Christus luce sua illustravit, sicque gradatim aditum pleniorem ad Deum aperiunt. Ita homines iuvantur in assequenda salute per caritatem erga Deum et proximum, et elucere incipit mysterium Christi, in quo novus homo apparuit, qui secundum Deum creatus est,[6] et in quo caritas Dei revelatur.

Art. 2

De praedicatione evangelii et de congregando populo Dei

13. Ubicumque Deus aperit ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi,[7] omnibus hominibus[8] fiducialiter et constanter[9] annuntietur[10]

---

[4] Cf. 2 Cor 12, 15.

[5] Cf. Mt 20, 26; 23, 11; alloc. Pauli VI die 21 nov. 1964 in concilio habita: AAS 56 (1964), p. 1013.

[6] Cf. Eph 4, 24.

[7] Cf. Col 4, 3.

[8] Cf. Mr 16, 15.

[9] Cf. Ac 4, 13, 29, 31; 9, 27-28; 13, 46; 14, 3; 19, 8; 26, 26; 28, 31; 1 Th 2, 2; 2 Cor 3, 12; 7, 4; Ph 1, 20; Eph 3, 12; 6, 19-20.

[10] Cf. 1 Cor 9, 15; Rm 10, 14.

de qualsevol condició, però sobretot amb els pobres i els afligits, i es prodiga per ells de tot cor.[4] En comparteix, en efecte, les joies i les penes, en coneix les aspiracions i els enigmes de la vida, sofreix amb ells en les angoixes de la mort. Als qui busquen la pau desitja respondre amb un diàleg fraternal, tot aportant-los la pau i la llum de l'Evangeli.

Els fidels, doncs, han de treballar i col·laborar amb tots els altres a organitzar rectament els afers econòmics i socials. S'han de lliurar amb una cura especial a l'educació dels infants i dels adolescents per mitjà de les escoles de diferents tipus, que cal considerar no solament un mitjà privilegiat per a formar i educar una joventut cristiana, sinó també un servei de gran valor per als homes, sobretot per a les nacions en via de desenvolupament, amb vista a elevar la dignitat humana i a preparar unes condicions més humanes. Més encara: han de participar dels esforços dels pobles que, lluitant contra la fam, la ignorància i les malalties, pretenen crear millors condicions de vida i establir la pau en el món. En aquesta activitat, els fidels han de col·laborar prudentment en les iniciatives promogudes per les institucions privades o públiques, pels governs, pels organismes internacionals, per les diverses comunitats cristianes i per les religions no cristianes.

L'Església, però, no vol de cap manera ingerir-se en el govern de la ciutat terrenal. No reivindica per a si mateixa altra autoritat sinó la de servir amb l'ajut de Déu els homes amb amor i fidelitat.[5]

Els deixebles de Crist, íntimament units als homes en la vida i en l'activitat, esperen presentar-los un veritable testimoniatge de Crist i treballar per llur salvació, fins i tot allí on no poden anunciar plenament el Crist. Perquè no cerquen pas el progrés i la prosperitat merament material dels homes, sinó que en promouen la dignitat i la unió fraternal, tot ensenyant les veritats religioses i morals que Crist ha esclarit amb la seva llum, i així obren de mica en mica un accés més ple cap a Déu. D'aquesta manera els homes són ajudats a obtenir la salvació mitjançant la caritat envers Déu i el proïsme i comença a resplendir el misteri de Crist, en el qual ha aparegut l'home nou, creat segons Déu,[6] i en el qual es revela la caritat de Déu.

Art. 2

La predicació de l'Evangeli i l'aplegament del poble de Déu

13. (*Evangelització i conversió*). Allí on Déu obre una porta a la predicació per proclamar el misteri del Crist[7] a tots els homes[8] amb franquesa i constància,[9] ha de ser anunciat[10] ∇

Deus vivus et, quem ad omnium salutem misit, Iesus Christus,[11] ut non-christiani, Spiritu sancto cor ipsorum aperiente,[12] credentes ad Dominum libere convertantur, eique sincere adhaereant qui, cum sit „via, veritas et vita" (Io 14, 6), omnes eorum exspectationes spirituales explet, imo infinite superat.

Quae conversio sane initialis intelligenda est, sufficiens tamen ut homo percipiat se, avulsum a peccato, introduci in mysterium amoris Dei, qui eum vocat ad personale commercium cum seipso in Christo ineundum. Etenim, gratia Dei operante, neo-conversus spirituale iter aggreditur quo, fide iam communicans mysterio mortis et resurrectionis, transit a vetere homine ad novum hominem in Christo perfectum.[13] Hic transitus, secum trahens progressivam sensus et morum immutationem, cum suis socialibus consectariis manifestus fieri et tempore catechumenatus paulatim evolvi debet. Cum Dominus cui creditur, signum sit contradictionis,[14] homo conversus rupturas et separationes non raro experitur, sed etiam gaudia quae non ad mensuram dat Deus.[15]

Ecclesia severe prohibet ne quis ad fidem amplectendam cogatur vel artibus importunis inducatur aut alliciatur, sicut et fortiter vindicat ius ne ullus iniquis vexationibus a fide deterreatur.[16]

Iuxta perantiquam ecclesiae consuetudinem, motiva conversionis investigentur et, si necesse est, purificentur.

14. Qui fidem in Christum a Deo per ecclesiam acceperunt,[17] liturgicis caeremoniis admittantur ad catechumenatum; qui non est mera dogmatum praeceptorumque expositio, sed totius vitae christianae institutio et tirocinium debite protractum, quibus discipuli cum Christo suo magistro coniunguntur. Catechumeni ergo apte initientur mysterio salutis et exercitio morum evangelicorum sacrisque ritibus, successivis temporibus celebrandis,[18] introducantur in vitam fidei, liturgiae et caritatis populi Dei.

Deinde per initiationis christianae sacramenta liberati a potestate tenebrarum,[19] Christo commortui, consepulti et conresuscitati,[20] Spiritum accipiunt[21] adoptionis filiorum, et memoriale mortis et resurrectionis Domini cum cuncto populo Dei celebrant.

---

[11] Cf. 1 Th 1, 9-10; 1 Cor 1, 18-21; Gal 1, 31; Ac 14, 15-17; 17, 22-31.

[12] Cf. Ac 16, 14.

[13] Cf. Col 3, 5-10; Eph 4, 20-24.

[14] Cf. Lc 2, 34; Mt 10, 34-39.

[15] Cf. 1 Th 1, 6.

[16] Cf. conc. Vat. II, decr. de libertate religiosa, *Dignitatis Humanae*, nn. 2, 4, 10 (v. supra p. 592-595; 596-597; 600-603); const. past. de ecclesia in mundo huius temporis, *Gaudium et Spes*, n. 21 (v. infra p. 312-313).

[17] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 17: AAS 57 (1965), pp. 20-21 (v. supra p. 748-751).

[18] Cf. conc. Vat. II, Const. de sacra liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, nn. 64-65: AAS 56 (1964), p. 117 (v. supra p. 254-255).

[19] Cf. Col 1, 13. De qua liberatione a servitute daemonis et tenebrarum in evangelio, cf. Mt 12, 28; Io 8, 44; 12, 31 (cf. 1 Io 3, 8; Eph 2, 1-2). In liturgia baptismi cf. rit. Rom.

[20] Cf. Rm 6, 4-11; Col 2, 12-13; 1 Pt 3, 21-22; Mr 16, 16.

[21] Cf. 1 Th 3, 5-7; Ac 8, 14-17.

el Déu viu, i aquell que ha enviat per a la salvació de tots, Jesucrist,[11] a fi que els no cristians, tot obrint-los el cor de l'Esperit Sant,[12] creguin i es converteixin lliurement al Senyor i s'uneixin sincerament a ell que, essent «el camí, la veritat i la vida» (Jn 14,6), els omple tots els anhels espirituals i els supera infinitament.

Certament, aquesta conversió s'ha d'entendre com una conversió inicial, però suficient perquè l'home s'adoni que, un cop apartat del pecat, és introduït en el misteri de l'amor de Déu, que el crida a establir una relació personal amb ell en Crist. De fet, sota l'acció de la gràcia de Déu, el nou convertit emprèn un itinerari espiritual pel qual, estant ja en comunió amb el misteri de la mort i de la resurrecció per la fe, passa de l'home vell a l'home nou que té la perfecció en Crist.[13] Aquest pas, que comporta un canvi progressiu de la mentalitat i dels costums, ha de manifestar-se amb les seves conseqüències socials i desenvoluparse progressivament durant el catecumenat. I com que el Senyor en el qual creu és signe de contradicció,[14] no rarament el convertit experimenta ruptures i separacions, però també el goig que Déu dóna sense mesura.[15]

L'Església prohibeix severament de forçar ningú a abraçar la fe o d'induir-l'hi o d'atreure-l'hi amb pràctiques importunes, tal com també reclama amb energia el dret que ningú sigui apartat de la fe per vexacions iniqües.[16]

Segons un costum antiquíssim de l'Església, cal examinar els motius de la conversió i, si convé, purificar-los.

14. (*Catecumenat i iniciació cristiana*). Els qui han rebut de Déu, per mediació de l'Església, la fe en Crist[17] han de ser admesos amb unes cerimònies litúrgiques al catecumenat. Aquest no és una simple exposició de dogmes i de preceptes, sinó una formació de tota la vida cristiana i un aprenentatge degudament prolongat, pels quals els deixebles s'uneixen a Crist, el Mestre. Els catecúmens, doncs, han de ser convenientment iniciats al misteri de la salvació i a la pràctica dels costums evangèlics i han de ser introduïts, mitjançant els ritus sagrats a celebrar en temps successius,[18] a la vida de la fe, de la litúrgia i de la caritat del poble de Déu.

A més, alliberats, gràcies als sagraments de la iniciació cristiana, del poder de les tenebres,[19] morts, sepultats i ressuscitats amb Crist,[20] reben l'Esperit[21] de fills adoptius i celebren amb tot el poble de Déu el memorial de la mort i de la resurrecció del Senyor.

Desiderandum est ut liturgia temporis quadragesimalis et paschalis ita restauretur ut animos catechumenorum componat ad celebrationem paschalis mysterii in cuius sollemnibus peragendis per baptismum Christo regenerantur.

Initiatio autem illa christiana in catechumenatu non a solis catechistis vel sacerdotibus, sed a tota communitate fidelium, speciali autem modo a patrinis, est procuranda, ita ut catechumeni inde ab initio sentiant se pertinere ad populum Dei. Cumque vita ecclesiae sit apostolica, catechumeni item discant testimonio vitae et fidei professione ad evangelizationem et ecclesiae aedificationem actuose cooperari.

Status tandem iuridicus catechumenorum in novo codice clare ponatur. Iam enim cum ecclesia coniuncti sunt,[22] iam de domo sunt Christi[23] et non raro iam vitam agunt fidei, spei et caritatis.

Art. 3

De communitate christiana efformanda

15. Spiritus sanctus, qui omnes homines per semina verbi praedicationemque evangelii ad Christum vocat et in cordibus obsequium fidei suscitat, cum credentes in Christum in baptismalis fontis sinu ad novam vitam generat, eos congregat in unum populum Dei qui est „genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis" (1 Pt 2, 9).[24]

Missionarii ergo, cooperatores Dei,[25] tales suscitent fidelium congregationes quae, digne ambulantes vocatione qua vocatae sunt[26] munera a Deo sibi concredita exerceant sacerdotale, propheticum et regale. Hoc modo communitas christiana signum fit praesentiae Dei in mundo: ipsa enim sacrificio eucharistico incessanter cum Christo ad Patrem transit,[27] verbo Dei sedulo enutrita[28] testimonium Christi praebet,[29] in caritate denique ambulat spirituque apostolico fervet.[30] Communitas christiana inde ab initio ita efformari debet ut suis necessitatibus, quantum fieri potest, ipsa providere queat.

---

[22] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 14: AAS 57 (1965), p. 19 (v. supra p. 308-309).

[23] Cf. Augustinus, *Tract. in Ioann.* 11, 4: PL 35, 1476.

[24] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 9: AAS 57 (1965), p. 13 (v. supra p. 298-301).

[25] Cf. 1 Cor 3, 9.

[26] Cf. Eph 4, 1.

[27] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, nn. 10, 11, 34: AAS 57 (1965), pp. 10-17, 39-40 (v. supra p. 299-305; 342-343).

[28] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de divina revelatione, *Dei Verbum*, n. 21: AAS 57 (1965), p. 24 (v. supra p. 546-547).

[29] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, nn. 12, 35: AAS 57 (1965), pp. 16, 40-41 (v. supra p. 304-305; 342-345).

[30] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, nn. 23, 36: AAS 57 (1965), pp. 28, 41-42 (v. supra p. 322-325; 344-347).

És de desitjar una restauració de la litúrgia del temps quaresmal i pasqual que prepari els cors dels catecúmens a la celebració del misteri pasqual, durant les solemnitats del qual són regenerats pel baptisme en Crist.

Aquesta iniciació cristiana durant el catecumenat ha de ser obra no sols dels catequistes o dels sacerdots, sinó de tota la comunitat de fidels, i sobretot dels padrins, de manera que des del començament els catecúmens sentin que pertanyen al poble de Déu. I com que la vida de l'Església és apostòlica, els catecúmens han d'aprendre també a cooperar activament, pel testimoniatge de vida i la professió de fe, a l'evangelització i a l'edificació de l'Església.

En fi, l'estatut jurídic dels catecúmens ha de ser fixat clarament en el nou Codi. En efecte, ja són units a l'Església,[22] ja pertanyen a la casa del Crist[23] i sovint ja porten una vida de fe, d'esperança i de caritat.

Art. 3

La formació de la comunitat cristiana

15. (*La comunitat cristiana*). L'Esperit Sant, que, per mitjà de les llavors del Verb i la predicació de l'Evangeli, crida tothom cap a Crist i suscita en els cors l'adhesió de la fe, quan engendra a nova vida en el si de la font baptismal els qui creuen en Crist, els aplega en un sol poble de Déu, que és «llinatge escollit, sacerdoci reial, nació santa, poble que Déu s'ha reservat» (1Pe 2,9).[24]

Els missioners, doncs, col·laboradors de Déu,[25] han de fer sorgir assemblees de fidels que, tot portant una vida digna de la vocació a la qual han estat cridats,[26] exerceixin les funcions sacerdotal, profètica i reial que Déu els ha confiat. Així la comunitat cristiana esdevé signe de la presència de Déu en el món: pel sacrifici eucarístic, en efecte, passa constantment al Pare amb Crist;[27] alimentada diligentment per la paraula de Déu,[28] dóna testimoniatge de Crist;[29] camina en la caritat i s'inflama d'esperit apostòlic.[30] Per això, una comunitat cristiana des del començament ha de ser constituïda de tal manera que pugui, en tant que sigui possible, atendre ella mateixa les pròpies necessitats.

Haec fidelium congregatio, divitiis culturae propriae gentis praedita, in populo profunde radicetur: efflorescant familiae spiritu evangelico imbutae[31] atque scholis idoneis iuventur; associationes et coetus erigantur per quos laicorum apostolatus totam societatem spiritu evangelico permeare valeat. Splendescat denique caritas inter catholicos diversi ritus.[32] Spiritus etiam oecumenicus nutriatur inter neophytos, qui probe aestiment fratres in Christum credentes esse Christi discipulos, baptismate regeneratos, perplurium bonorum populi Dei consortes. Quantum sinunt condiciones religiosae, actio oecumenica ita promoveatur ut, seclusa omni tam indifferentismi et confusionismi quam insanae aemulationis specie, communi, pro quanto datur, professione fidei in Deum et in Iesum Christum coram gentibus, atque cooperatione in re tam sociali et technica quam culturali et religiosa, catholici fraterne collaborent cum fratribus a se seiunctis ad normas decreti de oecumenismo. Collaborent praesertim propter Christum, suum dominum communem: eius nomen eos colligat! Haec collaboratio instituatur non solum inter privatas personas, sed etiam, de iudicio ordinarii loci, inter ecclesias vel communitates ecclesiales earumque opera.

Christifideles ex gentibus cunctis in ecclesia congregati, „neque regimine, neque sermone, neque politicis vitae institutis a ceteris hominibus sunt distincti",[33] ideoque in honesta consuetudine vitae gentis suae Deo et Christo vivant; ut boni cives amorem patriae vere et efficaciter colant, alienae tamen stirpis contemptum et nationalismum exacerbatum vitent omnino, amorem hominum universalem promoveant.

Ad omnia haec obtinenda maximum momentum habent et speciali cura digni sunt laici, christifideles nempe qui, Christo per baptismum incorporati, in saeculo vivunt. Ipsorum enim proprium est, ut Spiritu Christi imbuti, fermenti instar, res temporales ab intra animent et ordinent, ut secundum Christum iugiter fiant.[34]

Attamen non sufficit ut populus christianus praesens sit et constitutus in aliqua gente, nec sufficit ut apostolatum exempli exerceat; ad hoc constituitur, ad hoc praesens est, ut concivibus non-christianis Christum verbo et opere annuntiet eosque iuvet ad plenam Christi receptionem.

Iamvero, ad ecclesiae plantationem et ad incrementum communitatis christianae necessaria sunt varia ministeria, quae vocatione divina ex ipsa fidelium congregatione suscitata, ab omnibus diligenti cura sunt fovenda atque colenda; inter quae habentur munera sacerdotum, diaconorum et catechistarum, atque actio catholica. Item religiosi et religiosae ad Regnum

---

[31] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, nn. 11, 35, 41: AAS 57 (1965), pp. 15-16, 40-41, 47 (v. supra p. 302-305; 342-345; 350-355).

[32] Cf. conc. Vat. II, Decr. de ecclesiis orientalibus catholicis, *Orientalium Ecclesiarum*, n. 4: AAS 57 (1965), pp. 77-78 (v. supra p. 390-391).

[33] *Epist. ad Diognetum*, 5: PG 2, 1173; cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 38: AAS 57 (1965), p. 43 (v. supra p. 348-349).

[34] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 32: AAS 57 (1965), p. 38 (v. supra p. 338-341); decr. de apostolatu laicorum, *Apostolicam Actuositatem*, nn. 5-7 (v. supra p. 578-581).

Aquesta congregació de fidels, dotada de les riqueses de la cultura de la pròpia nació, ha d'estar profundament arrelada en el poble: hi han de florir famílies penetrades de l'esperit evangèlic[31] i han de ser ajudades per escoles apropiades; s'hi han d'organitzar associacions i agrupacions per mitjà dels quals l'apostolat dels laics pugui amarar d'esperit evangèlic tota la societat. En fi, la caritat entre catòlics de ritu diferent hi ha de resplendir.[32]

També cal afavorir l'esperit ecumènic entre els neòfits, els quals han de considerar de debò que els germans que creuen en Crist són deixebles de Crist, regenerats en el baptisme i participants de nombrosos béns del poble de Déu. En tant que ho permetin les condicions religioses, cal promoure una acció ecumènica de tal manera que, exclosa tota espècie d'indiferentisme, de confusionisme i de proselitisme desconsiderat, els catòlics col·laborin fraternament amb els germans separats, segons les disposicions del Decret sobre l'ecumenisme, a través de la professió comuna de fe en Déu i en Jesucrist davant de les nacions, en tant que sigui possible, i per la cooperació tant en el camp social i tècnic, com en el cultural i religiós. Que col·laborin sobretot per la causa de Crist, Senyor de tots: que el seu nom els uneixi! Convé establir aquesta col·laboració no tan sols entre les persones privades, sinó també, a parer de l'ordinari del lloc, entre les Esglésies o comunitats eclesials i llurs obres.

Els fidels, aplegats de tots els pobles en l'Església, «no es distingeixen dels altres homes ni pel país, ni per la llengua, ni per les institucions polítiques de la vida»;[33] per això han de viure per a Déu i per a Crist segons la manera honesta de ser del propi poble; que cultivin com a bons ciutadans un sincer i efectiu amor a la pàtria, i que evitin tota forma de racisme i de nacionalisme exacerbat i promoguin l'amor universal dels homes.

Per assolir aquests resultats, tenen una gran importància i són dignes d'especial atenció els laics, és a dir, els fidels que, incorporats a Crist pel baptisme, viuen en el món. Els pertoca, penetrats per l'Esperit de Crist, animar des de dins les realitats temporals i ordenar-les de tal manera que sempre siguin segons Crist.[34]

Amb tot, no n'hi ha prou que el poble cristià es trobi present i establert en un país; tampoc no basta que exerceixi l'apostolat de l'exemple. Es constitueix, és present per tal d'anunciar el Crist amb la paraula i l'acció als conciutadans no cristians i per ajudar-los a rebre plenament el Crist.

A més, per a la implantació de l'Església i el creixement de la comunitat cristiana, calen diversos ministeris, els quals, suscitats per la vocació divina en el si mateix de l'assemblea dels fidels, han de ser fomentats i cultivats per tothom sol·lícitament; entre ells hi ha les funcions dels sacerdots, dels diaques i dels catequistes, i l'Acció catòlica. Semblantment, els religiosos i les religioses acompleixen, tant per la pregària com per l'activitat, una tasca indispensable per a arrelar i consolidar el regne ∇

Christi in animis radicandum et corroborandum illudque ulterius dilatandum sive oratione, sive actuosa opera indispensabile praestant officium.

16. Gaudio magno ecclesia gratias agit pro inaestimabili vocationis sacerdotalis dono, quod inter gentes ad Christum recenter conversas tot iuvenibus Deus elargitus est. Firmiores enim radices ecclesia in unoquoque coetu humano figit, cum variae communitates fidelium ex suis membris proprios habent salutis ministros in ordine episcoporum, presbyterorum ac diaconorum, fratribus suis inservientes, ita ut novellae ecclesiae structuram dioecesanam cum proprio clero paulatim acquirant.

Quae de sacerdotali vocatione et formatione ab hoc concilio statuta sunt, sancte serventur ubi ecclesia primo plantatur, et apud novellas ecclesias. Maximi facienda sunt quae dicuntur de institutione spirituali cum doctrinali et pastorali arcte connectenda, de vita secundum formam evangelii gerenda sine consideratione commodi proprii vel familialis, de intimo sensu mysterii ecclesiae excolendo. Inde mirabiliter discent totos se ipsos in servitium corporis Christi et ad opus evangelii dedicare, proprio episcopo tanquam fidi cooperatores adherere et sociam confratribus operam praestare.[35]

Ad quem generalem finem assequendum, tota alumnorum formatio ordinetur sub luce mysterii salutis uti in scripturis exhibetur. Hoc mysterium Christi et salutis humanae in liturgia praesens inveniant et vivant.[36]

Quae exigentiae communes sacerdotalis institutionis, etiam pastoralis et practicae, ad normam concilii,[37] componantur cum studio obviam eundi peculiari cogitandi agendique modo propriae gentis. Alumnorum mentes ergo aperiantur et exacuantur ut bene cognoscant et iudicare valeant suae gentis culturam; in disciplinis philosophicis et theologicis perspiciant rationes quae traditiones ac religionem patrias inter et religionem christianam intercedunt.[38] Item institutio sacerdotalis necessitates pastorales regionis respiciat: alumni discant historiam, finem et methodum actionis missionalis ecclesiae, et speciales condiciones sociales, oeconomicas, culturales proprii populi. In spiritu oecumenismi educentur, et ad dialogum fraternum cum non-christianis rite praeparentur.[39] Haec omnia postulant, ut studia ad sacerdotium peragantur, quantum fieri potest, in consuetudine et convictu cum sua cuiusque gente.[40] Cura tandem habeatur de formatione in administratione ordinata ecclesiastica, imo etiam oeconomica.

---

[35] Cf. conc. Vat. II, Decr. de institutione sacerdotali, *Optatam totius*, nn. 4, 8, 9 (v. supra p. 488-489; 490-493).

[36] Cf. conc. Vat. II, Const. de sacra liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, n. 17: AAS 56 (1964), p. 105 (v. supra p. 238-239).

[37] Cf. conc. Vat. II, Decr. de institutione sacerdotali, *Optatam totius*, n. 1 (v. supra p. 484-485).

[38] Cf. Ioannes XXIII, *Princeps Pastorum*, 28 nov. 1959: AAS 51 (1959), pp. 843-844.

[39] Cf. conc. Vat. II, Decr. de oecumenismo, *Unitatis Redintegratio*, n. 4: AAS 57 (1965), pp. 94-96 (v. supra p. 410-413).

[40] Cf. Ioannes XXIII, *Princeps Pastorum*, 28 nov. 1959: AAS 51 (1959), p. 842.

de Crist en els cors, i estendre'l més i més.

16. (*La clerecia local*). Amb immensa joia l'Església dóna gràcies pel do inepreciable de la vocació sacerdotal que Déu ha concedit a tants joves entre els pobles recentment convertits a Crist. L'Església, en efecte, arrela més profundament en cada grup humà quan les diverses comunitats de fidels tenen d'entre els propis membres els ministres de la salvació en l'orde dels bisbes, dels preveres i dels diaques, al servei dels germans, de manera que les joves Esglésies adquireixen de mica en mica l'estructura de diòcesi amb clerecia pròpia.

Tot allò que aquest Concili ha decidit sobre la vocació i la formació sacerdotal ha de ser observat religiosament allí on l'Església comença a implantar-se, i en les Esglésies noves. Convé tenir en compte molt especialment allò dit sobre l'íntima connexió de la formació espiritual amb la doctrinal i la pastoral, sobre la vida que s'ha de portar segons l'Evangeli sense consideració de les conveniències personals o familiars i sobre l'aprofundiment del sentit íntim del misteri de l'Església. Aprendran així d'una manera meravellosa a consagrar-se sense reserves al servei del Cos de Crist i a l'obra de l'Evangeli, a unir-se amb el propi bisbe com a fidels col·laboradors i a cooperar amb els germans.[35]

Per aconseguir aquest fi general, tota la formació dels alumnes ha de ser organitzada a la llum del misteri de la salvació tal com és presentat en les Escriptures. Que descobreixin i visquin aquest misteri de Crist i de la salvació humana present en la litúrgia.[36]

Aquestes exigències comunes de la formació sacerdotal, i fins i tot pastoral i pràctica, s'han de combinar, segons les disposicions del Concili,[37] amb l'interès d'adaptar-se a la manera particular de pensar i d'actuar de la pròpia nació. La ment dels alumnes ha de ser oberta i capaç de conèixer bé i de valorar la cultura del país; en els estudis filosòfics i teològics han de saber veure les relacions que hi ha entre les tradicions i la religió pàtries i la religió cristiana.[38] Semblantment, la formació sacerdotal ha de tenir presents les necessitats pastorals de la regió; els alumnes han d'aprendre la història, les finalitats i el mètode de l'acció missionera de l'Església, com també les particulars condicions socials, econòmiques i culturals del propi poble. Han de ser educats en l'esperit ecumènic i preparats com cal per al diàleg fratern amb els no cristians.[39] Tot això demana que els estudis per al sacerdoci siguin fets, tant com es pugui, amb comunicació i convivència amb la gent del propi país.[40] Que es procuri finalment una formació per a l'administració eclesiàstica ordenada, i fins i tot per a l'econòmica.

Insuper idonei sacerdotes seligantur qui, post praxim aliquam pastoralem, in studiorum universitatibus etiam exteris, maxime in Urbe, aliisque institutis scientificis studia superiora perficiant, ita ut ecclesiis novellis ex clero locali praesto sint ad magis ardua munera ecclesiastica implenda, congrua scientia et peritia praediti.

Ubi conferentiis episcoporum opportunum apparuerit, ordo diaconatus ut status vitae permanens restauretur ad normam constitutionis de ecclesia.[41] Iuvat enim viros, qui ministerio vere diaconali fungantur, vel verbum divinum tanquam catechistae praedicantes, vel nomine parochi et episcopi dissitas communitates christianas moderantes, vel caritatem exercentes in operibus socialibus seu caritativis, per impositionem manuum inde ab apostolis traditam corroborari et altari arctius coniungi, ut ministerium suum per gratiam sacramentalem diaconatus efficacius expleant.

17. Item laude dignum est agmen illud, de opere missionum ad gentes tam optime meritum, catechistarum scilicet, tam virorum quam mulierum, qui spiritu apostolico imbuti, magnis laboribus singulare et omnino necessarium adiumentum conferunt ad dilatationem fidei et ecclesiae.

Nostris diebus, cum ad tot multitudines evangelizandas et ad ministerium pastorale exercendum pauci sint clerici, catechistarum officium maximum momentum habet. Eorum ergo institutio ita perfici debet et culturali progressui accommodari, ut tanquam validi cooperatores ordinis sacerdotalis quam optime exsequi possint munus suum novis et ampliori bus oneribus ingravescens.

Multiplicentur ergo scholae dioecesanae et regionales in quibus futuri catechistae cum doctrinam catholicam, praesertim in re biblica et liturgica, tum etiam methodum catecheticam praximque pastoralem excolant, seque ad mores hominum christianorum[42] forment, pietatem sanctitatemque vitae colere indesinenter satagentes. Insuper conventus vel cursus habeantur quibus catechistae in disciplinis et artibus suo ministerio utilibus certis temporibus renoventur et eorum vita spiritualis nutriatur et roboretur. Praeterea, iis qui totos huic operi se devovent, status vitae decens et securitas socialis procuretur per iustam remunerationem.[43] In voto est ut formationi et sustentationi catechistarum modo congruo provideatur subsidiis s. dicasterii de propaganda fide specialibus. Si necessarium et aptum apparebit, opus pro catechistis fundetur. Insuper ecclesiae grato animo agnoscent generosam operam catechistarum auxiliarium, quorum adiutorio indigebunt. Ipsi in suis communitatibus precibus praesunt et doctrinam tradunt. De eorum formatione doctrinali et spirituali rite curandum est. Praeterea optandum est ut, ubi opportunum videbitur, catechistis debite formatis missio canonica in actione liturgica publice celebranda conferatur, ut apud populum maiore auctoritate fidei deserviant.

---

[41] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 29: AAS 57 (1965), p. 36 (v. supra p. 336-337).

[42] Cf. Ioannes XXIII, *Princeps Pastorum*, 28 nov. 1959: AAS 51 (1959), p. 855.

[43] Agitur de sic dictis „catéchistes à plein temps", „fulltime catechists".

Convindrà també escollir sacerdots capacitats que, després d'una certa pràctica pastoral, perfeccionin els estudis superiors en universitats àdhuc estrangeres, sobretot a Roma, i en altres instituts científics, de manera que les joves Esglésies tinguin a disposició un clergat local i dotat de ciència i d'experiència convenients per a complir les funcions eclesiàstiques més àrdues.

Allí on les Conferències episcopals ho creguin oportú, serà establert l'orde del diaconat com a estat permanent de vida, segons les disposicions de la Constitució sobre l'Església.[41] És convenient, en efecte, que els homes que exerceixen un ministeri realment diaconal, ja sigui predicant la paraula de Déu com a catequistes, ja sigui governant en nom del rector i del bisbe comunitats cristianes allunyades o bé practicant la caritat a través d'obres socials i caritatives, siguin enfortits amb la imposició de mans transmesa des dels Apòstols, i siguin units més estretament a l'altar, perquè puguin acomplir més eficaçment el ministeri per mitjà de la gràcia sacramental del diaconat.

17. (*Formació dels catequistes*). També és digne d'elogi aquell estol, tan meritíssim en l'obra de missions entre els gentils, compost d'homes i dones catequistes, els quals, animats d'esperit apostòlic, amb gran esforç donen un ajut singular i absolutament necessari per a l'expansió de la fe i de l'Església.

En el nostre temps, davant el nombre insuficient de clergues per a evangelitzar tantes multituds i acomplir el ministeri pastoral, la tasca dels catequistes té la màxima importància. Llur formació, doncs, ha de ser tan ben portada i acomodada al progrés cultural que puguin exercir, com més perfectament millor, com a col·laboradors eficaços de l'orde sacerdotal, la tasca cada vegada més agreujada amb noves i majors obligacions.

Cal, doncs, multiplicar les escoles diocesanes i regionals en les quals els futurs catequistes aprendran tant la doctrina catòlica, sobretot en matèria bíblica i litúrgica, com també el mètode catequètic i la praxi pastoral i es formaran en la moral cristiana,[42] en un esforç constant per cultivar la pietat i la santedat de vida. Igualment hi haurà sessions o cursets per actualitzar-se periòdicament els catequistes en les matèries i els instruments útils al ministeri i per nodrir i envigorir la vida espiritual. A més, per als qui es dediquen totalment a aquesta tasca, convindrà garantir amb una justa remuneració unes decoroses condicions de vida i la seguretat social.[43]

És desitjable proveir convenientment a la formació i al manteniment dels catequistes gràcies al subsidis especials de la S. Congregació de Propaganda fide. Si sembla necessari i oportú, es fundarà una obra per als catequistes.

Que les Esglésies reconeguin amb gratitud el treball generós dels catequistes auxiliars, l'ajuda dels quals necessitaran. Ells presideixen les pregàries i transmeten la doctrina en les comunitats. Cal preocupar-se, doncs, degudament per llur formació doctrinal i espiritual. També és de desitjar que, allà on sembli oportú, la missió canònica sigui confiada públicament durant una acció litúrgica els catequistes que hagin rebut una formació suficient, a fi que estiguin al servei de la fe entre el poble amb una autoritat més gran.

Curent conferentiae episcopales ut statis temporibus cursus renovationis biblicae, theologicae, spiritualis et pastoralis instituantur eo consilio, ut inter rerum varietates et mutationes clerus pleniorem cognitionem scientiae theologicae et methodorum pastoralium acquirat.

De caetero, sancte serventur ea quae ab hoc concilio, praesertim in decreto de presbyterorum ministerio et vita sancita sunt.

Ut hoc opus missionale ecclesiae particularis perfici possit, requiruntur ministri idonei, tempestive parandi modo condicionibus uniuscuiusque ecclesiae congruenti. Cum autem homines magis magisque in coetus coalescant, maxime convenit conferentias episcopales communia consilia inire de dialogo cum his coetibus instituendo. Si autem in quibusdam regionibus coetus hominum inveniuntur, qui a fide catholica amplectenda eo arceantur, quod formae peculiari quam ecclesia ibi induerit, sese accommodare nequeant, in voto est ut tali condicioni speciali modo[4] provideatur, donec omnes christiani in unam communitatem congregari possint. Missionarios vero, si quos apostolica sedes ad hunc finem praesto habuerit, singuli episcopi in suas dioeceses vocent vel libenter recipiant eorumque incepta efficaciter promoveant.

Ut hic zelus missionarius apud domesticos patriae florescat, valde convenit ut ecclesiae novellae quam primum missioni universali ecclesiae opere participent, mittendo et ipsae missionarios qui evangelium ubique terrarum annuntient, etsi penuria cleri laborent. Communio enim cum ecclesia universali quodammodo consummabitur cum et ipsae navitatem missionalem ad alias gentes actuose participabunt.

21. Ecclesia non vere fundata est, non plene vivit, nec perfectum Christi signum est inter homines, nisi, cum hierarchia, laicatus veri nominis exstet et laboret. Evangelium enim non potest profunde infigi in ingeniis, vita et labore alicuius populi sine actuosa praesentia laicorum. Ideo iam in fundatione ecclesiae ad laicatum maturum christianum constituendum maxime attendendum est.

Laici enim fideles plene pertinent simul ad populum Dei et ad societatem civilem: ad gentem suam pertinent in qua nati sunt, in cuius thesauris culturalibus per educationem participare coeperunt, cuius vitae per multiformia vincula socialia iunguntur, in cuius progressu proprio nisu in suis professionibus cooperantur, cuius problemata ipsi tamquam propria sentiunt et solvere conantur; pertinent etiam ad Christum, quia regenerati sunt in ecclesia per fidem et baptismum ut, novitate vitae et operis, Christi sint,[5] ut in Christo omnia Deo subiciantur, et tandem sit Deus omnia in omnibus.[6]

Praecipuum officium eorum, virorum et mulierum, est testimonium Christi, quod vita et verbo in familia, in suo coetu sociali, et in ambitu

---

[4] Cf. conc. Vat. II, Decr. de presbyterorum ministerio et Vita, *Presbyterorum Ordinis*, n. 10 (v. infra p. 698-701), ubi ad peculiaria opera pastoralia pro diversis coetibus socialibus faciliora reddenda, praevidetur constitutio praelaturarum personalium, in quantum ratio apostolatus recte exercendi id postulaverit.

[5] Cf. 1 Cor 15, 23.

[6] Cf. 1 Cor 15, 28.

Les Conferències episcopals han de procurar que periòdicament siguin organitzats cursets d'actualització bíblica, teològica, espiritual i pastoral, per tal que la clerecia, enmig dels variats canvis de les situacions, adquireixi un coneixement més ple de la ciència teològica i dels mètodes pastorals.

D'altra banda, que sigui observat religiosament tot el que aquest Concili ha decidit, especialment en el Decret sobre el ministeri i la vida dels preveres.

Per tal que aquesta obra missionera d'una Església particular pugui ser portada a bon terme, calen ministres idonis, que seran preparats amb temps de la forma adequada a la situació de cada Església. Davant el fet que els homes es reuneixen cada vegada més en associacions, és del tot convenient que les Conferències episcopals estableixin criteris comuns sobre el diàleg a entaular amb aquests grups. Però si en certes regions hi ha grups de persones que es resisteixen a acceptar la fe catòlica, pel fet que no es poden adaptar a la forma particular que l'Església ha adoptat allí, és de desitjar que sigui atesa d'una manera especial aquesta situació,[4] fins que tots els cristians puguin ser aplegats en una sola comunitat. Si la Seu Apostòlica disposa de missioners preparats per a aquesta finalitat, cada bisbe els cridarà a la seva diòcesi o els rebrà de bon grat, tot mirant d'afavorir-ne eficaçment les iniciatives.

A fi que aquest zel missioner floreixi entre els nadius, és molt convenient que com més aviat millor les noves Esglésies participin efectivament en la missió universal de l'Església tot enviant elles mateixes missioners a anunciar l'Evangeli per tota la terra, encara que sofreixin escassetat de clergat. La comunió amb l'Església universal serà en certa manera consumada quan també elles participaran activament a l'acció missionera envers altres nacions.

21. (*L'apostolat dels laics*). L'Església no queda realment fundada, no viu plenament i no és signe perfecte de Crist entre els homes si no hi ha un laïcat autèntic que treballi amb la jerarquia. Perquè l'Evangeli no pot arrelar profundament en la mentalitat, en la vida, en el treball d'un poble sense presència activa dels laics. Per tant, des de la fundació d'una Església, cal procurar sobretot constituir un laïcat cristià madur.

En efecte, els fidels laics pertanyen a la vegada al poble de Déu i a la societat civil; pertanyen a la nació en què han nascut; per mitjà de l'educació han començat a participar dels seus tresors culturals; estan lligats a la seva vida per multiformes vincles socials; en senten com a seus els problemes i s'esforcen a resoldre'ls; pertanyen també a Crist, perquè han estat regenerats en l'Església per la fe i el baptisme a fi de ser de Crist,[5] renovats en la vida i en l'acció, per tal que en Crist tot sigui sotmès a Déu i Déu ho sigui tot en tots.[6]

El principal deure d'ells, homes i dones, és el testimoniatge de Crist, que han de donar amb la vida i la paraula en la família, en el grup social i en l'àmbit ∇

suae professionis reddere tenentur. Appareat enim in eis oportet novus homo qui secundum Deum creatus est in iustitia et sanctitate veritatis.[7] Debent vero hanc novitatem vitae exprimere in ambitus societatis et culturae patriae, secundum traditiones suae nationis. Ipsi cognoscere hanc culturam, eam sanare et servare, secundum condiciones recentes evolvere, et tandem in Christo perficere debent, ut fides Christi et vita ecclesiae societati, in qua vivunt, iam non sit extranea, sed eam permeare et transformare incipiat. Iungantur concivibus suis sincera caritate, ut in eorum conversatione appareat novum vinculum unitatis et solidarietatis universalis, quae ex mysterio Christi hauritur. Disseminent etiam fidem Christi inter eos, quibus vitae et professionis vinculis nectuntur; quae obligatio eo magis urget, quod plurimi homines nonnisi per vicinos laicos Evangelium audire et Christum agnoscere possunt. Immo, ubi fieri potest, laici parati sint, in magis immediata cooperatione cum hierarchia, specialem missionem implere ad evangelium annuntiandum et doctrinam christianam communicandam, ut nascenti ecclesiae vigorem adiciant.

Ministri vero ecclesiae operosum apostolatum laicorum magni habeant. Laicos forment ut tamquam membra Christi responsabilitatis suae pro omnibus hominibus conscii fiant; eos in mysterio Christi profunde instruant, in practicas methodos introducant ac eis in difficultatibus adsint, ad mentem constitutionis de ecclesia et decreti de apostolatu laicorum.

Servatis ergo pastorum et laicorum muneribus et responsabilitatibus propriis, tota ecclesia novella unum testimonium Christi vivum et firmum reddat, ut lucidum signum fiat salutis, quae in Christo nobis advenit.

22. Semen quod est verbum Dei, germinans ex terra bona, rore divino irrigata, succum trahit, illum transformat sibique assimilat ut denique fructum multum afferat. Equidem ad instar oeconomiae incarnationis, ecclesiae novellae in Christo radicatae apostolorumque fundamento superaedificatae, in admirabile commercium assumunt omnes divitias nationum quae Christo datae sunt in haereditatem.[8] Ipsae e suorum populorum consuetudinibus et traditionibus, sapientia et doctrina, artibus et disciplinis, ea omnia mutuantur quae ad gloriam creatoris confitendam, ad gratiam salvatoris illustrandam et ad vitam christianam rite ordinandam conferre possunt.[9]

Ad hoc propositum assequendum necesse est, ut in unoquoque magno territorio socio-culturali, uti aiunt, ea consideratio theologica stimuletur qua, praelucente traditione universalis ecclesiae, facta et verba a Deo revelata, in sacris litteris consignata et ab ecclesiae patribus et magisterio explicata, novae investigationi subiiciantur. Sic clarius percipietur quibus viis fides, ratione habita philosophiae vel sapientiae populorum, quaerere possit intellectum, et quibus modis consuetudines, vitae sensus

---

[7] Cf. Eph 4, 24.

[8] Cf. Ps 2, 8.

[9] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 13: AAS 57 (1965), pp. 17-18 (v. supra p. 306-309).

professional. En ells, doncs, ha d'aparèixer l'home nou creat segons Déu en la justícia i santedat de la veritat.[7] Han d'expressar aquesta novetat de vida en l'ambient social i cultural de la pròpia pàtria, segons les tradicions nacionals. Han de conèixer aquesta cultura, purificar-la, conservar-la, desenrotllar-la segons les noves condicions, i, en fi, perfeccionar-la en Crist, per tal que la fe de Crist i la vida de l'Església ja no siguin estranyes a la societat en què viuen, sinó que comencin a penetrar-la i a transformar-la. Han d'estar al costat de llurs conciutadans amb una caritat sincera, a fi que en el tracte amb ells aparegui un nou lligam d'unitat i de solidaritat universal que brolla del misteri de Crist. Han d'escampar també la fe de Crist entre aquells amb els quals estan lligats per la vida i la professió; aquesta obligació es fa més urgent pel fet que molts homes no poden conèixer l'Evangeli i el Crist si no és a través dels laics que els són veïns. Més encara: allà on sigui possible, els laics han d'estar disposats, per una col·laboració més immediata amb la jerarquia, a complir una missió especial per anunciar l'Evangeli i comunicar la doctrina cristiana, per donar més vigor a l'Església naixent.

Els ministres de l'Església han d'apreciar l'apostolat actiu dels laics. Han de formar els laics perquè, com a membres de Crist, prenguin consciència de llur responsabilitat en relació a tots els homes. Han d'instruir-los profundament en el misteri de Crist, introduir-los en els mètodes pràctics, ajudar-los en les dificultats, segons les normes de la Constitució sobre l'Església i el Decret sobre l'apostolat dels laics.

En el ple respecte de les funcions i de les responsabilitats específiques dels pastors i dels laics, tota l'Església jove dóna un sol testimoniatge viu i ferm de Crist, a fi d'esdevenir un signe lluminós de la salvació que ens ve en Crist.

22. (*Diversitat en la unitat*). La llavor que és la paraula de Déu, quan germina en una bona terra i és regada per la rosada divina, absorbeix la saba, la transforma i l'assimila per produir finalment un fruit abundant. Certament, d'una manera semblant a l'economia de l'encarnació, les noves Esglésies arrelades en Crist i edificades sobre el fonament dels Apòstols absorbeixen per un meravellós intercanvi totes les riqueses de les nacions que han estat donades a Crist en heretatge.[8] Dels costums i de les tradicions, de la saviesa i de la doctrina, de les arts i de les disciplines dels pobles, en reben tot el que pot contribuir a confessar la glòria del Creador, a fer aparèixer la gràcia del Salvador i a ordenar com cal la vida cristiana.[9]

Per obtenir aquest propòsit, cal que en cada àrea sociocultural s'encoratgi una reflexió teològica de manera que, a la llum de la Tradició de l'Església universal, els fets i els mots revelats per Déu, consignats en la sagrada Escriptura, explicats pels Pares de l'Església i pel Magisteri, siguin sotmesos a una nova investigació. Així es veurà més clarament per quins camins la fe, tot tenint en compte la filosofia i la saviesa dels pobles, pot buscar la intel·ligència, i com els costums, el sentit de la vida ∇

et socialis ordo, cum moribus revelatione divina significatis componi queant. Inde patebunt viae ad profundiorem aptationem in toto ambitu vitae christianae. Hoc agendi modo omnis syncretismi et falsi particularismi species secludetur, vita christiana ingenio indolique cuiusque culturae accommodabitur,[10] traditiones particulares cum propriis cuiusque familiae gentium dotibus luce evangelii illustratis, in unitatem catholicam assumentur. Novae denique ecclesiae particulares, suis traditionibus exornatae, locum suum habebunt in ecclesiastica communione, integro manente primatu Petri cathedrae, quae universo caritatis coetui praesidet.[11]

Optandum est ergo, imo omnino convenit, ut conferentiae episcopales intra limites uniuscuiusque magni territorii socio-culturalis inter se ita coadunentur ut concordi animo communibusque consiliis hoc aptationis propositum prosequi valeant.

Cap. IV. De missionariis

23. Quamvis cuilibet discipulo Christi onus fidei disseminandae pro parte sua incumbat,[1] Christus dominus semper e numero discipulorum vocat quos vult ipse, ut sint cum illo et ut mittat eos gentibus praedicare.[2] Quare per Spiritum sanctum, qui charismata prout vult ad utilitatem dividit,[3] vocationem missionariam in cordibus singulorum inspirat simulque in ecclesia suscitat instituta,[4] quae munus evangelizationis ad totam ecclesiam pertinens tamquam proprium officium suscipiant.

Speciali enim vocatione signatur, qui congrua naturali indole praediti, dotibus et ingenio idonei, parati sunt ad opus missionale suscipiendum,[5] sive autochtoni sive exteri: sacerdotes, religiosi, laici. A legitima auctoritate missi, fide et oboedientia ad eos, qui longe sunt a Christo, exeunt, segregati in opus ad quod assumpti sunt[6] tamquam ministri evangelii, „ut fiat oblatio gentium accepta et sanctificata in Spiritu sancto" (Rm 15, 16).

24. At vero Deo vocanti homo respondere debet tali modo, ut carni et sanguini non acquiescens[7] totum sese devinciat operi evangelii. Hoc autem responsum dari nequit nisi Spiritu sancto incitante et roborante.

---

[10] Cf. alloc. Pauli VI in canon. ss. mart. Ugandens., 18 oct. 1964: AAS 56 (1964), p. 908.

[11] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 13: AAS 57 (1965), p. 18 (v. supra p. 306-309).

[1] Conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 17: AAS 57 (1965), p. 21 (v. supra p. 312-313).

[2] Cf. Mr 3, 13 s.

[3] Cf. 1 Cor 12, 11.

[4] „Institutorum" nomine veniunt ordines, congregationes, instituta et associationes quae in missionibus laborant.

[5] Cf. Pius XI, *Rerum Ecclesiae*, 28 febr. 1926: AAS 18 (1926), p. 69-71; Pius XII, *Saeculo exeunte*, 13 iun. 1940: AAS 32 (1940), p. 256; *Evangelii Praecones*, 2 iun. 1951: AAS 43 (1951), p. 506.

[6] Cf. Ac 13, 2.

[7] Cf. Gal 1, 16.

i l'ordre social poden compaginar-se amb la moral que la revelació divina manifesta. Així s'obriran els camins que porten a una més profunda adaptació en tot l'àmbit de la vida cristiana. D'aquesta manera quedarà exclosa tota aparença de sincretisme i de fals particularisme, i la vida cristiana s'adaptarà al geni i al caràcter de cada cultura,[10] i les tradicions particulars amb les activitats pròpies de cada família de pobles, il·luminades per la llum de l'Evangeli, seran assumides en la unitat catòlica. En fi, les noves Esglésies particulars, enriquides per llurs tradicions, ocuparan el propi lloc en la comunió eclesiàstica, bo i quedant intacte el primat de la càtedra de Pere que presideix tota l'assemblea de la caritat.[11]

És, doncs, desitjable, o millor, molt convenient, que les Conferències episcopals, dintre els límits de cada àrea sociocultural, s'uneixin de tal manera que puguin continuar aquest objectiu de l'adaptació de comú acord i en una comunitat de parers.

Cap. IV. Els missioners

23. (*La vocació missionera*). Encara que a qualsevol deixeble de Crist li pertoca difondre la fe d'acord amb les seves possibilitats,[1] Crist el Senyor crida sempre entre la multitud dels seus deixebles els qui vol perquè estiguin amb ell i per enviar-los a predicar als pagans.[2] Per això, per mitjà de l'Esperit Sant, que distribueix a cadascú, tal com ell vol, els carismes per a la utilitat,[3] inspira la vocació missionera en el cor dels individus i suscita al mateix temps en l'Església instituts[4] que assumeixen com a pròpia la tasca d'evangelització que pertany a tota l'Església.

En efecte, estan marcats per una vocació especial aquells qui, proveïts d'un adequat taranná natural i dotats de qualitats i d'intel·ligència, estan preparats per a assumir la tasca missionera,[5] tant si són autòctons com si són estrangers: sacerdots, religiosos, laics. Enviats per l'autoritat legítima, amb fe i obediència se'n van cap als qui estan lluny de Crist, separats per a l'obra a què han estat cridats[6] com a ministres de l'Evangeli, «perquè l'ofrena que són els pagans esdevingui agradable, santificada per l'Esperit Sant» (Rm 15,16).

24. (*L'espiritualitat missionera*). Ara bé, al Déu que el crida, l'home li ha de respondre de tal manera que, sense fer cas ni de la carn ni de la sang,[7] es lliuri tot ell a l'obra de l'Evangeli. I aquesta resposta no es pot donar sense la invitació i la força de l'Esperit Sant.

Missus enim intrat in vitam et missionem eius, qui „semet ipsum exinanivit formam servi accipiens" (Ph 2, 7). Ideo paratus esse debet ad vitam stare vocationi suae, renuntiare sibi et omnibus quae hucusque sua habuit, et omnibus omnia sese facere.[8]

Annuntians evangelium in gentibus, cum fiducia notum faciat mysterium Christi, pro quo legatione fungitur, ita ut in ipso audeat, prout oportet, loqui,[9] scandalum crucis non erubescens. Vestigia premens magistri sui, mitis et humilis corde, manifestet iugem eius suave esse et onus leve.[10] Vita revera evangelica,[11] in multa patientia, in longanimitate, in suavitate, in caritate non ficta[12] testimonium reddat Domino suo, si necesse est, usque ad sanguinis effusionem. Virtutem et fortitudinem a Deo impetrabit, ut cognoscat in multo experimento tribulationis et altissimae paupertatis abundantiam esse gaudii.[13] Persuasum habeat oboedientiam esse virtutem peculiarem ministri Christi, qui oboedientia sua redemit genus humanum.

Evangelii praecones, ne gratiam quae in eis est, neglegant, renoventur spiritu mentis de die in diem.[14] Ordinarii vero et superiores statutis temporibus missionarios coadunent, ut spe vocationis roborentur et in ministerio apostolico innoventur, etiam institutis ad hoc aptis domibus.

25. Ad tam praeclarum opus, futurus missionarius speciali formatione spirituali et morali praeparandus est.[15] Debet enim esse promptus ad initia capienda, constans ad opera perficienda, perseverans in difficultatibus, patienti et forti animo ferens solitudinem, defatigationem, infructuosum laborem. Mente aperta et corde dilatato hominibus occurret; officia sibi commissa libenter suscipiet; alienis etiam populorum moribus et variantibus condicionibus generose se aptabit; concordi animo et mutua caritate sociam operam dabit fratribus et omnibus qui eidem operi sese dedicant, ita ut simul cum fidelibus, communitatem apostolicam imitantes, cor unum sint et anima una.[16] Hae animi habitudines iam tempore formationis sedulo exerceantur, excolantur et vita spirituali eleventur et nutriantur. Fide viva et spe indeficienti imbutus, missionarius sit vir orationis; ardeat spiritu virtutis et dilectionis et sobrietatis;[17] discat in quibus sit sufficiens esse;[18] spiritu sacrificii mortem Iesu in seipso circumferat, ut vita Iesu operetur in eis ad quos mittitur;[19] zelo animarum libenter omnia

---

[8] Cf. 1 Cor 9, 22.

[9] Cf. Eph 6, 19 s.; Ac 4, 31.

[10] Cf. Mt 11, 29 s.

[11] Cf. Benedictus XV, *Maximum illud*, 30 nov. 1919: AAS 11 (1919), pp. 449-450.

[12] Cf. 2 Cor 6, 4 s.

[13] Cf. 2 Cor 8, 2.

[14] Cf. 1 Tm 4, 14; Eph 4, 23; 2 Cor 4, 16.

[15] Cf. Benedictus XV, *Maximum illud*, 30 nov. 1919: AAS 11 (1919), pp. 448-449; Pius XII, *Evangelii Praecones*, 2 iun. 1951: AAS 43 (1951), p. 507.

In formatione missionariorum sacerdotum etiam ratio habenda est eorum quae statuuntur in conc. Vat. II, decr. de institutione sacerdotali, *Optatam totius*.

[16] Cf. Ac 2, 42; 4, 32.

[17] Cf. 2 Tm 1, 7.

[18] Cf. Ph 4, 11.

[19] Cf. 2 Cor 4, 10 ss.

L'enviat, en efecte, entra en la vida i la missió d'Aquell qui «es va va fer no res, prenent la forma d'esclau» (Fl 2,7). Ha d'estar, doncs, disposat a mantenir-se tota la vida en la seva vocació, a renunciar a si mateix i a tot el que ha posseït fins llavors i a fer-se tot per a tots.[8]

Anunciant l'Evangeli entre els pobles, ha de fer conèixer amb confiança el misteri de Crist, del qual és ambaixador, de manera que en ell hi hagi el coratge de parlar quan calgui[9] sense avergonyir-se de l'escàndol de la creu. Seguint les petjades del seu mestre, bo i humil de cor, ha de mostrar que el seu jou és suau, i la seva càrrega, lleugera.[10] Per una vida veritablement evangèlica,[11] per una gran constància, per la magnanimitat, per la dolcesa i per una caritat no fingida,[12] ha de donar testimoniatge del seu Senyor, si cal, fins a vessar la sang. Obtindrà de Déu coratge i força per a conèixer l'abundància de joia que hi ha en la múltiple experiència de la tribulació i en la profunda pobresa que experimenta.[13] Ha d'estar convençut que l'obediència és la virtut distintiva del ministre de Crist, que amb la seva obediència rescatà tot el gènere humà.

Els predicadors de l'Evangeli, per tal de no negligir la gràcia que hi ha en ells, s'han de renovar dia a dia espiritualment.[14] Els ordinaris i els superiors reuniran periòdicament els missioners per tal que siguin enfortits en l'esperança de la vocació i renovellats en el ministeri apostòlic, fins i tot establint cases apropiades per a això.

25. (*Formació espiritual i moral*). El futur missioner ha d'estar preparat per a aquesta tasca tan noble amb una especial formació espiritual i moral.[15] Ha d'estar disposat a prendre iniciatives, ser constant a portar a feliç terme les obres i perseverant en les dificultats, pacient i fort a suportar solitud, cansament i treball infructuós. Es presentarà als homes amb esperit obert i amb cor ben ample; acollirà de grat les tasques encomanades; s'adaptarà generosament també als costums estrangers dels pobles i a les situacions canviants; amb plena harmonia i amb caritat recíproca aportarà la seva col·laboració als germans i a tots els qui es consagren al mateix treball, de manera que, juntament amb els fidels, a exemple de la comunitat apostòlica, siguin un sol cor i una sola ànima.[16]

Ja durant el temps de formació convindrà exercir diligentment aquestes disposicions d'ànim, cultivar-les, educar-les i alimentar-les mitjançant la vida espiritual. Penetrat d'una fe viva i d'una esperança indefectible, el missioner ha de ser home de pregària; ha d'estar inflamat d'un esperit de fortalesa, d'amor i de domini de si mateix;[17] ha d'aprendre a considerar suficient el que té;[18] amb esperit de sacrifici ha de portar sempre en el cos la mort de Jesús, a fi que la vida de Jesús es manifesti a aquells als quals és enviat;[19] pel zel de les ànimes de bon grat ho ha de donar tot, ∇

impendat et superimpendatur ipse pro animabus,[20] adeo ut „quotidiano officii sui exercitio in Dei proximique amore crescat".[21] Ita voluntati Patris oboediens cum Christo, missionem eius sub auctoritate hierarchica ecclesiae continuabit, et mysterio salutis cooperabitur.

26. Qui vero ad varias gentes mittentur, ut boni ministri Christi, enutriti sint „verbis fidei et bonae doctrinae" (1 Tm 4, 6), quae praeprimis ex sacris scripturis haurient, perscrutantes mysterium Christi, cuius praecones et testes erunt.

Quare omnes missionarii — sacerdotes, fratres, sorores, laici — pro sua quisque condicione praeparandi et efformandi sunt, ne exigentiis futuri operis impares inveniantur.[22] Ab ipsis iam initiis, formatio doctrinalis eorum ita instituatur, ut et universalitatem ecclesiae et diversitatem gentium comprehendat. Quod de omnibus disciplinis valet, per quas ad ministerium obeundum parantur, necnon de aliis scientiis, quibus utiliter edocentur, ut communem habeant populorum, culturarum, religionum cognitionem, non tantum ad praeteritum, sed et ad praesens tempus spectantem. Quicumque nempe alium populum aditurus est, magni aestimet eius patrimonium et linguas et mores. Futuro missionario apprime necessarium est studiis missiologicis incumbere, id est cognoscere doctrinam et normas ecclesiae circa activitatem missionalem, scire quas vias nuntii evangelii decursu saeculorum percurrerint, necnon praesentem missionum condicionem simul ac methodos, quae nunc temporis efficaciores censentur.[23]

Etsi vero haec integra institutio pastorali sollicitudine imbuenda sit, peculiaris tamen et ordinata formatio apostolica praebeatur, tam doctrina quam practicis exercitationibus.[24]

Fratres et sorores quamplurimi artem catecheticam bene edoceantur et praeparentur, ut magis adhuc in apostolatu collaborare possint.

Etiam qui ad tempus in activitate missionali partes assumunt, formationem conditioni suae adaequatam acquirant necesse est.

Haec vero formationis genera in terris ad quas mittentur ita compleantur, ut missionarii fusius cognoscant historiam, structuras sociales et consuetudines populorum, perspiciant ordinem moralem et praecepta religiosa necnon ideas intimas, quas ii secundum sacras sibi traditiones

---

[20] Cf. 2 Cor 12, 15 s.

[21] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 41: AAS 57 (1965), p. 46 (v. supra p. 350-353).

[22] Cf. Benedictus XV, *Maximum illud*, 30 nov. 1919: AAS 11 (1919), p. 440; Pius XII, *Evangelii Praecones*, 2 iun. 1951: AAS 43 (1951), p. 507.

[23] Benedictus XV, *Maximum illud*, 30 nov. 1919: AAS 11 (1919), p. 448; decr. S. C. P. F., 20 maii 1923: AAS 15 (1923), pp. 369-370; Pius XII, *Saeculo exeunte*, 2 iun. 1940: AAS 32 (1940), p. 256; *Evangelii Praecones*, 2 iun. 1951: AAS 43 (1951), p. 507; Ioannes XXIII, *Princeps Pastorum*, 28 nov. 1959: AAS 51 (1959), pp. 843-844.

[24] Conc. Vat. II, Decr. de institutione sacerdotali, *Optatam totius*, nn. 19-21 (v. supra p. 502-505). Cf. etiam const. apost. *Sedes Sapientiae* cum statutis generalibus, 31 maii 1956: AAS 48 (1956), pp. 354-365.

i àdhuc ell mateix pel bé d'elles,[20] fins al punt que «amb l'exercici quotidià del seu ofici, creixi en l'amor de Déu i del proïsme».[21] Així, tot obeint la voluntat del Pare amb Crist, continuarà la missió d'aquest sota l'autoritat jeràrquica de l'Església i col·laborarà al misteri de la salvació.

26. (*Formació doctrinal i apostòlica*). Els qui seran enviats als diversos pobles, com a bons ministres de Crist, s'han de nodrir «amb les paraules de la fe i de la bona doctrina» (1Tm 4,6), que aniran a cercar primer de tot en la sagrada Escriptura, tot aprofundint el misteri de Crist del qual són predicadors i testimonis.

Per això, tots els missioners —sacerdots, germans, germanes, laics— han de ser preparats i formats segons la pròpia condició, a fi d'estar a l'alçada de les exigències del treball futur.[22] Des del començament, llur formació doctrinal ha de ser organitzada de tal manera que tingui present la universalitat de l'Església i la diversitat de les nacions. Això val per a totes les disciplines que els preparen per a exercir el ministeri, com també per a les altres ciències amb les quals estaran útilment instruïts per a un coneixement general dels pobles, de les cultures, de les religions, orientat no sols vers el passat, sinó també vers el present. En efecte, el qui ha d'entrar en contacte amb un altre poble ha d'apreciar-ne molt el patrimoni, les llengües i els costums. És, doncs, absolutament necessari al futur missioner donar-se als estudis missionològics, és a dir, conèixer la doctrina i les normes de l'Església relatives a l'activitat missionera, saber quins camins han recorregut els missatgers de l'Evangeli a través dels segles, i també la situació actual de les missions i els mètodes considerats avui més eficaços.[23]

Si bé aquesta formació integral ha d'estar plena de zel pastoral, cal també donar una especial i ordenada formació apostòlica, tant doctrinal com pràctica.[24]

Convé que el major nombre de germans i de germanes siguin ben instruïts i preparats en l'art de la catequesi, a fi que puguin col·laborar encara més a l'apostolat.

Fins i tot aquells qui només temporalment prenen part en l'activitat missionera han d'adquirir una formació adequada a llur situació.

Totes aquestes formes de preparació han de ser completades en els països als quals són enviats, de manera que els missioners coneguin a fons la història, les estructures socials, els costums dels pobles, aprofundeixin l'ordre moral, els preceptes religiosos i també les idees profundes que han adquirit segons llurs tradicions sagrades ∇

de Deo, de mundo et de homine efformaverint.[25] Linguas vero ediscant tali gradu, ut illis expedite et polite uti queant, et ita faciliorem ad hominum mentes et corda aditum inveniant.[26] Praeterea in peculiares necessitates pastorales rite introducantur.

Aliqui vero profundiore ratione praeparentur apud instituta missiologica vel alias facultates aut universitates, ut efficacius specialibus muneribus fungi[27] et ceteris missionariis eruditione sua adiutorio esse possint in exercendo opere missionario quod nostris praesertim temporibus tot difficultates et opportunitates praebet. Valde insuper optandum, ut conferentiae regionales episcoporum talium peritorum copiam praesto habeant, eorumque scientia et experientia fructuose utantur in sui muneris necessitatibus. Nec desint qui perfecte sciant uti instrumentis technicis et communicationis socialis, quorum momentum omnes magni faciant.

27. Quae omnia, quamvis unicuique ad gentes misso omnino necessaria sint, ab individuis vix reapse attingi possunt. Cum etiam ipsum opus missionale, experientia teste, a singulis impleri nequeat, communis vocatio singulos ad instituta congregavit, in quibus, collatis viribus, apte formarentur et illud opus nomine ecclesiae et ad nutum hierarchicae auctoritatis exsequerentur. Quae instituta multis abhinc saeculis pondus diei et aestus portaverunt, sive integre labori missionali sese devoverunt sive ex parte. Saepe vasta territoria illis evangelizanda a sancta sede commissa sunt, in quibus Deo novum populum coadunaverunt, ecclesiam localem propriis pastoribus adhaerentem. Ecclesiis suo sudore, imo et sanguine suo fundatis, zelo atque experientia in servitium erunt fraterna cooperatione vel curam animarum gerendo vel munera specialia ad bonum commune persolvendo.

Aliquando pro toto alicuius regionis ambitu urgentiores quosdam labores in se sument, ex. gr. evangelizationem coetuum vel populorum qui forsan nuntium evangelicum ob peculiares rationes nondum acceperunt vel ei hucusque restiterunt.[28]

Si opus est, illos qui activitati missionali ad tempus se devovent, experientia sua efformare et adiuvare praesto sint.

His de causis, et cum multae adhuc exstent gentes ad Christum adducendae, instituta apprime necessaria manent.

Cap. V. De ordinatione activitatis missionalis

28. Christifideles, cum donationes habeant differentes,[1] pro sua quisque opportunitate, facultate, charismate ac ministerio,[2] in evangelio colla-

---

[25] Pius XII, *Evangelii Praecones*, 2 iun. 1951: AAS 43 (1951), pp. 523-524.

[26] Benedictus XV, *Maximum illud*, 30 nov. 1919: AAS 11 (1919), p. 448; Pius XII, *Evangelii Praecones*, 2 iun. 1951: AAS 43 (1951), p. 507.

[27] Cf. Pius XII, *Fidei donum*, 15 iun. 1957: AAS 49 (1957), p. 234.

[28] Cf. conc. Vat. II, Decr. de presbyterorum ministerio et vita, *Presbyterorum Ordinis*, n. 10 (v. infra p. 698-701), ubi de dioecesibus et praelaturis personalibus et aliis huiusmodi sermo fit.

[1] Cf. Rm 12, 6. [2] Cf. 1 Cor 3, 10.

sobre Déu, el món i l'home.[25] Han d'aprendre les llengües de manera que les puguin utilitzar amb facilitat i correcció, i així arribaran més fàcilment a l'esperit i al cor de la gent.[26] A més, convé que siguin iniciats a les necessitats pastorals particulars.

Que alguns siguin preparats d'una manera més profunda en instituts de missionologia o en altres facultats i universitats, a fi que puguin complir més eficaçment les tasques especials[27] i prestar servei, amb llur ciència, als altres missioners en l'exercici del treball missional que, sobretot avui dia, presenta tantes dificultats i oportunitats. A més, és del tot desitjable que les Conferències episcopals regionals tinguin a disposició un bon nombre d'aquests experts i que usin amb fruit llur ciència i experiència en les necessitats del propi càrrec. Tampoc no poden faltar experts en l'ús dels mitjans tècnics i de la comunicació social, la importància dels quals tothom ha d'apreciar molt.

27. (*Instituts que treballen a les missions*). Tot això, absolutament necessari a tots els missioners, pot ser a penes realitzat pels individus. L'obra missionera, tal com ensenya l'experiència, no pot ser realitzada tampoc per particulars; per això una vocació comuna els ha reunit en instituts en els quals, tot posant els esforços en comú, podran rebre una formació adaptada i complir aquesta obra en nom de l'Església i segons la voluntat de l'autoritat jeràrquica. De fa molts segles aquests instituts han portat el pes del dia i de la calor, perquè es dediquen totalment o parcialment al treball missioner. Sovint la Santa Seu els ha confiat immensos territoris a evangelitzar; hi han aplegat per a Déu un nou poble, una Església local unida als seus propis pastors. Les Esglésies que han estat fundades per llurs suors, i encara més per llur sang, en rebran ajuda gràcies al zel i a l'experiència en una col·laboració fraternal, o bé perquè ells prendran cura de les ànimes o bé perquè compliran funcions especials amb vista al bé comú.

De vegades, convindrà que assumeixin, per a tota una regió, certes tasques més urgents, com ara l'evangelització de grups o de pobles que per diverses raons encara no han rebut el missatge evangèlic o que fins ara hi han fet resistència.[28]

Si cal, han d'estar disposats a formar i a ajudar amb l'experiència els qui es consagren a l'activitat missionera només per un temps.

Per aquestes raons i perquè encara hi ha molts pobles que cal portar a Crist, els instituts continuen essent absolutament necessaris.

Cap. V. L'organització de l'activitat missionera

28. (*Introducció*). Els fidels, pel fet que tenen dons diferents,[1] han de col·laborar a l'Evangeli cadascú segons les seves possibilitats, els seus mitjans, el seu carisma i el seu ministeri.[2] ∇

borare debent; omnes proinde, qui seminant et qui metunt,[3] qui plantant et qui rigant, unum sint oportet,[4] ut „ad eundem finem libere et ordinatim conspirantes",[5] unanimiter ad aedificationem ecclesiae vires impendant.

Quamobrem evangelii praeconum labores et auxilia ceterorum christifidelium ita dirigenda et colliganda sunt, ut „omnia secundum ordinem fiant" (1 Cor 14, 40) in cunctis activitatis et cooperationis missionalis campis.

29. Cum enim cura evangelium ubique terrarum annuntiandi imprimis ad corpus episcoporum pertineat,[6] synodus episcoporum seu „stabile episcoporum consilium pro ecclesia universa",[7] inter generalis momenti negotia,[8] activitatis missionalis, maximi sanctissimique ecclesiae muneris,[9] specialem habeat rationem.

Pro omnibus missionibus et pro tota activitate missionali unum tantum sit oportet dicasterium competens, nempe „De propaganda fide", a quo dirigantur necnon coordinentur ubique terrarum et ipsum opus missionale et cooperatio missionaria, salvo tamen iure ecclesiarum orientalium.[10]

Licet multiplici modo Spiritus sanctus suscitet spiritum missionalem in ecclesia Dei, et non raro actionem eorum quorum est moderari vitam ecclesiae praeveniat, tamen pro sua parte etiam hoc dicasterium promoveat vocationem et spiritualitatem missionariam, zelum et orationem pro missionibus, necnon de istis nuntia genuina et adaequata producat. Ab eo suscitentur et secundum urgentiores necessitates regionum distribuantur missionarii. Ab eo disponatur ordinata operandi ratio, profluant normae directivae et principia pro evangelizatione adaptata, dentur impulsus. Ab eo incitetur et coordinetur efficax collectio subsidiorum, quae distribuantur secundum rationes necessitatis vel utilitatis necnon extensionis dicionis, numeri fidelium et infidelium, operum et institutorum, ministrorum et missionariorum.

Una cum secretariatu ad unitatem christianorum fovendam quaerat vias et media ad procurandam et ordinandam fraternam collaborationem necnon conviventiam cum incoeptis missionalibus aliarum communitatum christianarum, ut scandalum divisionis pro posse tollatur.

Itaque necesse est ut hoc dicasterium sit tam instrumentum administrationis quam organum directionis dynamicae, quod utatur methodis

---

[3] Cf. Io 4, 37.

[4] Cf. 1 Cor 3, 8.

[5] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 18: AAS 57 (1965), p. 22 (v. supra p. 312-315).

[6] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 23: AAS 57 (1965), p. 28 (v. supra p. 322-325).

[7] Cf. motu proprio *Apostolica Sollicitudo*, 15 sept. 1965: AAS 57 (1965), p. 776.

[8] Cf. Paulus VI, Alloc. die 21 nov. 1964 in concilio habita: AAS 56 (1964), p. 1011.

[9] Cf. Benedictus XV, *Maximum illud*, 30 nov. 1919: AAS 11 (1919), pp. 39-40.

[10] Si quae missiones propter peculiares rationes aliis dicasteriis pro tempore adhuc subsunt, expedit ut illa dicasteria relationem habeant cum sacra congregatione de propaganda fide, ut in omnibus missionibus ordinandis ac dirigendis ratio et norma omnino constans atque uniformis haberi possit.

Per tant, tots els qui sembren i els qui seguen,[3] els qui planten i els qui reguen, han de formar una sola cosa,[4] de manera que, «tendint lliurement i ordenadament a un mateix fi»,[5] dediquin unànimement les forces a la construcció de l'Església.

Per això, el treball dels predicadors de l'Evangeli i l'ajut dels altres fidels han de ser dirigits i lligats els uns amb els altres de tal manera que «tot es faci amb ordre» (1Co 14,40) en tots els camps de l'activitat i de la cooperació missionera.

29. (*Organització general*). El deure d'anunciar l'Evangeli per tota la terra pertany en primer lloc al cos episcopal;[6] per això, el Sínode dels bisbes o «Consell estable de bisbes per a l'Església universal»[7] entre els afers d'importància general[8] ha de tenir una cura especial de l'activitat missionera, que és el deure suprem i santíssim de l'Església.[9]

Per a totes les missions i per a tota l'activitat missionera cal que no hi hagi més que un dicasteri competent, el «De Propaganda fide», el qual ha de dirigir i coordinar en tot el món tant l'obra missional com la cooperació missionera, salvat tanmateix el dret de les Esglésies orientals.[10]

Per bé que l'Esperit Sant suscita de diverses maneres l'esperit missioner en l'Església de Déu i moltes vegades l'acció de l'Esperit s'anticipa a la dels qui governen la vida de l'Església, amb tot, també aquest dicasteri, per la seva banda, ha de promoure la vocació i l'espiritualitat missionera, el zel i la pregària per les missions i proporcionar sobre la matèria informacions autèntiques i convenients. Ha de suscitar i repartir, segons les necessitats més urgents de les regions, els missioners. Ha d'elaborar un pla orgànic d'acció, dictar normes directrius i principis adequats amb vista a l'evangelització, donar impulsos. És tasca seva llançar i coordinar el recull eficaç de recursos que seran distribuïts segons la necessitat o la utilitat i també l'extensió del territori, el nombre de fidels i d'infidels, les obres i els instituts, els auxiliars i els missioners.

En unió amb el Secretariat per a la unitat dels cristians, ha de cercar els camins i els mitjans per a procurar i organitzar la col·laboració fraternal i la convivència amb les iniciatives missioneres d'altres comunitats cristianes, a fi que l'escàndol de la divisió sigui suprimit tant com es pugui.

Cal que aquest dicasteri sigui un instrument d'administració i un òrgan de direcció dinàmica, que usi els mètodes ▽

scientificis et instrumentis huius temporis condicionibus adaptatis, ratione nempe habita hodiernae investigationis theologicae, methodologicae et pastoralis missionariae. In directione huius dicasterii partem actuosam cum voto deliberativo habeant repraesentantes selecti omnium illorum qui in opere missionali collaborant: episcopi ex toto orbe, auditis conferentiis episcopalibus, necnon moderatores institutorum et operum pontificalium, modis et rationibus a Romano pontifice statuendis. Hi omnes, statutis temporibus convocandi, sub auctoritate summi pontificis supremam ordinationem totius operis missionalis exerceant. Huic dicasterio praesto sit permanens coetus consultorum peritorum, scientiae aut experientiae probatae, quorum inter alia erit cum de condicione variarum regionum locali et de modo cogitandi diversorum coetuum hominum, tum de methodis evangelizationis adhibendis opportunas notitias colligere et conclusiones scientifice fundatas pro opere et cooperatione missionali proponere.

Instituta religiosarum, opera regionalia pro missionibus necnon organizationes laicorum, praesertim internationales, modo congruo repraesententur.

30. Ut in ipso opere missionali exercendo fines et effectus attingantur, omnibus operariis missionalibus sit „cor unum et anima una" (Ac 4, 32).

Episcopi est, uti rectoris et centri unitatis in apostolatu dioecesano, activitatem missionalem promovere, moderari et coordinare, ita tamen ut spontanea navitas eorum qui in opere partem habent, servetur et foveatur. Omnes missionarii, etiam religiosi exempti, eiusdem potestati subsunt in variis operibus, quae sacri apostolatus exercitium respiciunt.[11] Ad meliorem coordinationem, episcopus constituat in quantum fieri potest consilium pastorale, in quo clerici, religiosi et laici per delegatos selectos partem habeant. Curet insuper ne activitas apostolica ad solos iam conversos limitetur, sed aequa pars et operariorum et subsidiorum evangelizationi non-christianorum destinetur.

31. Conferentiae episcopales communi consilio graviores quaestiones et problemata urgentia tractent, quin tamen differentias locales negligant.[12] Ne insufficiens personarum et subsidiorum copia dissipetur, neve incepta sine necessitate multiplicentur, commendatur ut opera bono omnium inservientia collatis viribus condant, uti e. g. seminaria, scholas superiores et technicas, centra pastoralia, catechetica, liturgica necnon instrumentorum communicationis socialis.

Eiusmodi cooperatio pro opportunitate etiam inter diversas conferentias episcopales instituatur.

32. Expedit quoque coordinare activitates quae ab institutis vel associationibus ecclesiasticis exercentur. Quae omnia, cuiusvis sint generis, in universis quae ipsam activitatem missionalem spectant, obsecundent

---

[11] Cf. conc. Vat. II, Decr. de pastorali episcoporum munere in ecclesia, *Christus Dominus*, n. 35, 4 (v. supra p. 458-459).

[12] Cf. conc. Vat. II, Decr. de pastorali episcoporum munere in ecclesia, *Christus Dominus*, nn. 36-38 (v. supra p. 460-463).

científics i els mitjans adaptats a les condicions del nostre temps, és a dir, que tingui en compte les actuals recerques teològiques, metodològiques i de pastoral missionera.

En la direcció d'aquest dicasteri han de tenir part activa, amb vot deliberatiu, representants escollits d'entre tots els qui col·laboren en l'obra de les missions: bisbes de tot el món, escoltades les Conferències episcopals, directors d'Instituts i d'Obres pontifícies, segons les modalitats i els mètodes que seran establerts pel Romà Pontífex. Tots aquests, convocats periòdicament, portaran, sota l'autoritat del Summe Pontífex, l'organització suprema de tota l'obra missionera.

Aquest dicasteri tindrà a disposició una comissió permanent d'experts consultors, de ciència o d'experiència reconegudes, que entre altres funcions tindran la de recollir les notícies oportunes tant sobre la situació local de les diverses regions i la mentalitat dels diversos grups humans com sobre els mètodes d'evangelització a emprar, i de proposar conclusions científicament fundades per a l'obra i la cooperació missionera.

Els instituts de religioses, les obres regionals per a les missions, les organitzacions de laics, sobretot les internacionals, han de ser representats de manera convenient.

30. (*Organització local a les missions*). A fi que en l'exercici de l'obra missionera es puguin obtenir els fins i assolir els resultats, tot els qui treballen per a les missions han de tenir «un sol cor i una sola ànima» (Ac 4,32).

És cosa del bisbe, com a cap i centre de la unitat en l'apostolat diocesà, promoure l'activitat missionera, dirigir-la i coordinar-la, però de manera que quedi salvaguardada i encoratjada l'espontaneïtat dels qui participen en aquesta obra. Tots els missioners, incloent-hi els religiosos exempts, depenen d'ell en les diverses obres que fan referència a l'apostolat sagrat.[11] Amb vista a una millor coordinació, el bisbe ha de constituir, mentre sigui possible, un consell pastoral, del qual formaran part clergues, religiosos i laics per mitjà de delegats escollits. Ha de procurar, a més, que l'activitat apostòlica no quedi limitada només als convertits, sinó també que una part convenient d'operaris i de recursos sigui destinada a l'evangelització dels no cristians.

31. (*Coordinació regional*). Les Conferències episcopals han de tractar de comú acord les qüestions més greus i els problemes més urgents, sense negligir les diferències locals.[12] Per no malgastar els escassos recursos de persones i de mitjans i no multiplicar sense necessitat les iniciatives, es recomana fundar conjuntament obres que serviran per al bé de tots, com són els seminaris, les escoles superiors i tècniques, els centres pastorals, catequètics i litúrgics, i els de mitjans de comunicació social.

Una cooperació semblant ha de ser establerta, segons l'oportunitat, també entre les diverses Conferències episcopals.

32. (*Organització de les activitats dels instituts*). És útil també coordinar les activitats realitzades pels instituts o per les associacions eclesiàstiques. Tots aquests, siguin del gènere que siguin, han de dependre de l'ordinari del lloc, pel que fa a l'activitat missionera en ella mateixa. ∇

ordinario loci. Quare multum proderit particulares inire conventiones, quibus relationes inter ordinarium loci et moderatorem instituti regantur.

Quando instituto cuidam commissum fuit territorium, superiori ecclesiastico et instituto cordi erit omnia ad hunc finem dirigere ut nova communitas christiana in ecclesiam localem crescat, quae opportuno tempore a proprio pastore cum suo clero regatur.

Cessante territorii commissione nova oritur condicio. Tunc conferentiae episcoporum et instituta, communi consilio statuant normas, quae relationes inter ordinarios locorum et instituta moderentur.[13] Sanctae sedis autem erit principia generalia delineare iuxta quae conventiones regionales vel etiam particulares ineantur.

Quamquam instituta parata erunt continuare opus inceptum collaborando in ministerio ordinario curae animarum, tamen crescente clero locali, providendum erit ut instituta quantum eorum fini congruit, ipsi dioecesi fidelia maneant, opera specialia vel aliquam regionem in ea generose assumendo.

33. Instituta vero, quae in eodem territorio activitati missionali incumbunt, vias et modos inveniant oportet, quibus opera coordinentur. Quare summae utilitatis sunt conferentiae religiosorum et uniones religiosarum, in quibus omnia eiusdem nationis vel regionis instituta partes habeant. Hae conferentiae inquirant, quaenam communi conatu peragi possint, et arcta relatione cum conferentiis episcopalibus connectantur.

Quae omnia pari ratione ad collaborationem institutorum missionalium in terris patriis extendere convenit, ita ut quaestiones et incepta communia facilius et minoribus cum expensis solvi queant, ut puta formatio doctrinalis futurorum missionariorum, necnon cursus pro missionariis, relationes ad publicas auctoritates vel ad organa internationalia et supranationalia.

34. Cum rectum et ordinatum exercitium actuositatis missionariae requirat ut operarii evangelici ad munera sua, praesertim ad dialogum cum religionibus et culturis non-christianis, scientifice praeparentur, et in ipsa exsecutione efficaciter adiuventur, desideratur ut in favorem missionum inter se fraterne et generose collaborent quaelibet instituta scientifica quae colunt missiologiam aliasque disciplinas vel artes missionibus utiles, uti ethnologiam et linguisticam, historiam et scientiam religionum, sociologiam, artes pastorales et similia.

Cap. VI. De cooperatione

35. Cum tota ecclesia missionaria sit, et opus evangelizationis officium populi Dei fundamentale, sacra synodus omnes ad profundam renovationem interiorem invitat, ut vivam conscientiam propriae responsabilitatis in evangelii diffusione habentes, partes suas assumant in opere missionali apud gentes.

---

[13] Cf. conc. Vat. II, Decr. de pastorali episcoporum munere in ecclesia, *Christus Dominus*, n. 35, 5-6 (v. supra p. 460-461).

Per tant, serà molt útil d'establir convencions particulars que regulin les relacions entre l'ordinari del lloc i el superior de l'institut.

Quan un territori ha estat confiat a un institut, el superior eclesiàstic i l'institut tindran ben present d'encaminar-ho tot a fer que la nova comunitat cristiana creixi fins a esdevenir Església local, que, al seu temps, serà dirigida pel propi pastor amb la seva clerecia.

Quan cessa el mandat sobre un territori, neix aleshores una nova situació. Llavors les Conferències episcopals i els instituts han d'establir de comú acord les normes que han de regular les relacions entre els ordinaris del lloc i els instituts.[13] Pertoca a la Santa Seu d'esbossar els principis generals segons els quals les convencions regionals o fins i tot particulars han de ser establertes.

Per bé que els instituts estiguin disposats a continuar l'obra començada, tot col·laborant al ministeri ordinari de la cura d'ànimes, no obstant això, a mesura que creixi la clerecia local, caldrà prendre les mesures convenients per tal que els instituts, d'acord amb el propi fi, es mantinguin fidels a la diòcesi, tot assumint-hi generosament obres especials o alguna regió.

33. (*Coordinació entre els instituts*). Convé que els instituts que en un mateix territori s'apliquen a l'activitat missionera trobin els camins i les maneres per coordinar les obres. Per això són de gran utilitat les Conferències de religiosos i les Unions de religioses, en les quals participen tots els instituts d'una mateixa nació o regió. Aquestes Conferències han de buscar el que es pot fer amb un esforç comú. Han de mantenir, a més, estretes relacions amb les Conferències episcopals.

Semblantment, convé estendre tot això a la col·laboració entre instituts missioners en els països d'origen, de manera que les qüestions i les iniciatives comunes puguin ser fàcilment resoltes i amb menys despeses, com ara la formació doctrinal dels futurs missioners, els cursets per a missioners, les relacions amb les autoritats públiques o amb els organismes internacionals i supranacionals.

34. (*Coordinació entre els instituts científics*). L'exercici regular i ordenat de l'activitat missionera demana que els operaris evangèlics estiguin preparats científicament per a llurs tasques, particularment per al diàleg amb les religions i les cultures no cristianes, i que en l'execució siguin eficaçment ajudats; es desitja, doncs, que a favor de les missions col·laborin fraternalment i generosament entre ells tots els instituts científics que cultiven la missionologia i altres disciplines o arts útils per a les missions, com són l'etnologia, la lingüística, la història i la ciència de les religions, la sociologia, la pastoral i altres per l'estil.

Cap. VI. La cooperació

35. (*Introducció*). Com que tota l'Església és missionera i l'obra de l'evangelització és deure fonamental del poble de Déu, el sagrat Sínode invita tothom a una profunda renovació interior, a fi que, tenint una viva consciència de la pròpia responsabilitat en la difusió de l'Evangeli, prenguin part en l'obra missionera entre els gentils. ∇

36. Ut membra viventes Christi, ipsi per baptismum necnon per confirmationem et eucharistiam incorporati et configurati, omnes fideles officio tenentur ad eius corporis expansionem et dilatationem cooperandi, ut quamprimum illud ad plenitudinem adducant.[1]

Quare omnes ecclesiae filii vivam suae erga mundum responsabilitatis conscientiam habeant, spiritum vere catholicum in seipsis foveant, suasque vires in opus evangelizationis impendant. Attamen, sciant omnes, primum ac potissimum suum debitum pro fidei diffusione esse, vitam christianam profunde vivere. Eorum enim fervor in Dei servitio et erga alios caritas novum spiritualem afflatum toti ecclesiae afferent, quae apparebit ut signum levatum in nationes,[2] „lux mundi" (Mt 5, 14) et „sal terrae" (Mt 5, 13). Hoc testimonium vitae facilius effectum suum obtinebit si una cum aliis coetibus christianis praestabitur, iuxta normas decreti de oecumenismo.[3]

Ex hoc renovato spiritu preces et paenitentiae opera Deo sponte offerentur ut opus missionariorum sua foecundet gratia, vocationes missionariae ortum habebunt, opes quibus missiones indigent promanabunt. Ut autem omnes et singuli christifideles praesentem ecclesiae in mundo condicionem plane noverint, et vocem audiant multitudinum clamantium: „Adiuva nos",[4] notitiae missionales, modernis etiam instrumentis communicationis socialis adhibitis, tales praebeantur, ut activitatem missionalem suam sentientes, ad tam immensas et profundas hominum necessitates cor aperiant eisque subvenire valeant.

Necessaria quoque est coordinatio notitiarum et cooperatio cum organis nationalibus et internationalibus.

37. Cum autem populus Dei in communitatibus, praesertim dioecesanis et paroecialibus vivat, et in ipsis quodammodo visibilis appareat, ad istas etiam pertinet Christum coram gentibus testificari.

Gratia renovationis in communitatibus crescere nequit nisi unaquaeque spatia caritatis ad terminos terrae dilatet, similemque curam habeat de iis qui longe ac de illis qui propria membra sunt.

Sic tota communitas precatur, cooperatur et activitatem inter gentes exercet per filios suos quos Deus ad hoc praestantissimum munus eligit.

Perutile erit, dummodo ne negligatur opus missionale universale, coniunctionem servare cum missionariis ex ipsa communitate ortis, vel cum paroecia aut dioecesi aliqua missionum, ut communio inter communitates visibilis fiat, et in mutuam cedat aedificationem.

38. Episcopi omnes, ut membra corporis episcoporum collegio apostolorum succedentis, non solum pro aliqua dioecesi, sed pro totius mundi salute consecrati sunt. Mandatum Christi evangelium praedicandi

---

[1] Cf. Eph , 13.

[2] Cf. Is 11, 12.

[3] Cf. conc. Vat. II, Decr. de oecumenismo, *Unitatis Redintegratio*, n. 12: AAS 57 (1965), p. 99 (v. supra p. 418-419).

[4] Cf. Ac 16, 9.

36. (*Deure missioner de tot el poble de Déu*). Com a membres de Crist viu, incorporats i configurats amb ell pel baptisme, la confirmació i l'Eucaristia, tots els fidels tenen obligació de cooperar a l'expansió i al desenvolupament del seu cos per portar-lo com més aviat millor a la seva plenitud.[1]

Per això, tots els fills de l'Església han de tenir una consciència viva de llur responsabilitat envers el món, han de fomentar en ells un esperit veritablement catòlic i esmerçar les forces en l'obra de l'evangelització. Que sàpiguen tots, però, que el deure primer i més important pel que fa a la difusió de la fe és el de viure profundament una vida cristiana. Perquè el fervor que mostrin en el servei de Déu i la caritat envers els altres portaran un nou alè espiritual a tota l'Església, la qual apareixerà com «l'estendard alçat sobre les nacions»,[2] «la llum del món» (Mt 5,14) i «la sal de la terra» (Mt 5,13). Aquest testimoniatge de vida aconseguirà més fàcilment el seu efecte si és donat conjuntament amb els altres grups cristians, segons les normes del Decret sobre l'ecumenisme.[3]

Aquest esperit renovat portarà a oferir espontàniament a Déu pregàries i obres de penitència perquè ell fecundi amb la seva gràcia l'obra dels missioners, sorgiran vocacions missioneres i en derivaran els recursos que les missions necessiten.

A fi que tots els fidels i cadascun d'ells coneguin exactament la situació actual de l'Església en el món i sentin la veu de les multituds que criden: «Ajuda'ns»,[4] cal facilitar-los notícies missioneres, usant fins i tot els mitjans moderns de comunicació social, de tal manera que sentin com a pròpia l'activitat missionera, obrin el cor davant les immenses i profundes necessitats dels homes i els puguin ajudar.

També és necessària la coordinació d'aquestes notícies i la cooperació amb els organismes nacionals i internacionals.

37. (*Deure missioner de les comunitats cristianes*). Però com que el poble de Déu viu en comunitats, sobretot diocesanes i parroquials, i en certa manera s'hi fa visible, els correspon també donar testimoniatge de Crist davant les nacions.

La gràcia de la renovació no pot créixer en les comunitats si cadascuna d'elles no dilata els espais de la caritat fins als extrems de la terra i no té envers els qui són lluny una sol·licitud semblant a la que mostra als seus propis membres.

Així tota la comunitat prega, coopera, exerceix una activitat entre els pagans per mitjà dels seus fills que Déu ha escollit per a una missió tan excel·lent.

Sense deixar de banda l'obra missionera universal, serà molt útil mantenir contacte amb els missioners sortits de la mateixa comunitat, o amb una parròquia o una diòcesi de missions, a fi que sigui visible la comunió entre les comunitats i serveixi per a l'edificació mútua.

38. (*Deure missioner dels bisbes*). Tots els bisbes, en tant que membres del Cos episcopal que succeeix el col·legi dels Apòstols, han estat consagrats no solament per a una diòcesi, sinó per a la salvació de tot el món. El manament de Crist de predicar l'Evangeli ∇

omni creaturae[5] eos, cum Petro et sub Petro, primo immediate afficit. Inde oritur illa communio et cooperatio ecclesiarum quae hodie tam necessaria est ad opus evangelizationis prosequendum. Vi istius communionis singulae ecclesiae sollicitudinem omnium aliarum ferunt, proprias necessitates sibi invicem aperiunt, res suas mutuo communicant, cum dilatatio corporis Christi munus totius collegii episcoporum sit.[6]

In sua dioecesi, cum qua unum constituit, episcopus opus missionale suscitans, promovens, dirigens, spiritum et ardorem missionalem populi Dei praesentem et quasi visibilem reddit, ita ut tota dioecesis missionaria evadat.

Episcopi erit in suo populo, praesertim inter infirmos et aerumnis oppressos, animas suscitare quae orationes et paenitentiae opera Deo corde aperto pro mundi evangelizatione offerant; vocationes iuvenum et clericorum ad instituta missionalia libenter fovere, gratoque animo ferre, si Deus quosdam eligat qui actuositati ecclesiae missionali inserantur; congregationes dioecesanas hortari et adiuvare ut propriam partem in missionibus assumant; opera institutorum missionalium apud suos fideles promovere, sed praesertim opera pontificalia missionalia. Istis enim operibus iure primus locus tribui debet quippe quae media sunt tum ad catholicos inde ab infantia sensu vere universali et missionario imbuendos, tum ad excitandam efficacem collectionem subsidiorum in bonum omnium missionum pro cuiuscumque necessitate.[7] Cum vero in dies crescat necessitas operariorum in vinea Domini, et sacerdotes dioecesani desiderent et ipsi partes semper maiores in mundi evangelizatione habere, sancta synodus exoptat ut episcopi, gravissimam considerantes penuriam sacerdotum qua evangelizatio multarum regionum impeditur, aliquos e melioribus suis sacerdotibus, qui se ad opus missionale offerant, debita praeparatione peracta, ad dioeceses clero carentes mittant, ubi saltem ad tempus ministerium missionale in spiritu servitii exerceant.[8]

Ut autem episcoporum activitas missionalis in bonum totius ecclesiae efficacius exerceri possit, expedit ut conferentiae episcopales negotia moderentur quae ad ordinatam cooperationem propriae regionis spectant.

In suis conferentiis agant episcopi de sacerdotibus cleri dioecesani gentium evangelizationi devovendis; de certa stipe quam unaquaeque dioecesis propriis redditibus proportionatam quotannis pro opere missionum dare tenetur;[9] de modis et mediis quibus missiones directe sub-

---

[5] Cf. Mr 16, 15.

[6] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, nn. 23-24: AAS 57 (1965), pp. 27-29 (v. supra p. 322-325).

[7] Cf. Benedictus XV, *Maximum illud*, 30 nov. 1919: AAS 11 (1919), pp. 453-454; Pius XI, *Rerum Ecclesiae*, 28 febr. 1926: AAS 18 (1926), pp. 71-73; Pius XII, *Evangelii Praecones*, 2 iun. 1951: AAS 43 (1951), pp. 525-526; Id., *Fidei Donum*, 15 ian. 1957: AAS 49 (1957), p. 241.

[8] Cf. Pius XII, *Fidei Donum*, 15 ian. 1957: AAS 49 (1957), pp. 245-246.

[9] Conc. Vat. II, Decr. de pastorali episcoporum munere in ecclesia, *Christus Dominus*, n. 6 (v. supra p. 432-435).

a tota criatura[5] els afecta primàriament i immediatament, amb Pere i sota Pere. D'aquí neix aquella comunió i cooperació entre les Esglésies, avui dia tan necessària per a continuar l'obra de l'evangelització. En virtut d'aquesta comunió, cadascuna de les Esglésies porta la sol·licitud de totes les altres, s'informen recíprocament sobre les pròpies necessitats, es comuniquen mútuament els béns, ja que l'extensió del Cos de Crist és deure de tot el col·legi episcopal.[6]

Animant, promovent i dirigint l'obra missionera en la seva diòcesi, amb la qual forma una sola cosa, el bisbe fa presents i gairebé visibles l'esperit i l'ardor missioners del poble de Déu, de manera que tota la diòcesi esdevé missionera.

És funció del bisbe suscitar en el seu poble, sobretot entre els malalts i els afligits, ànimes que ofereixin a Déu amb cor generós pregàries i obres de penitència per a l'evangelització del món; encoratjar de bon grat les vocacions de joves i de clergues per als instituts missioners, i acceptar amb agraïment que Déu n'elegeixi alguns perquè s'incorporin a l'activitat missionera de l'Església; exhortar les congregacions diocesanes i ajudar-les a prendre la pròpia part en les missions; promoure entre els seus fidels les obres dels instituts missioners, i particularment les Obres missioneres pontifícies. En efecte, a aquestes obres cal donar amb raó el primer lloc, perquè són mitjans per a infondre en els catòlics, ja des de la infantesa, un esperit veritablement universal i missioner i per a afavorir una recollida eficaç de mitjans econòmics en profit de totes les missions segons les necessitats de cadascuna.[7]

I com que cada dia augmenta més la necessitat d'operaris en la vinya del Senyor, i també els sacerdots diocesans desitgen tenir un paper cada cop més gran en l'evangelització del món, el sant Sínode anhela que els bisbes, considerant la gravíssima manca de sacerdots que impedeix l'evangelització de moltes regions, enviïn, degudament preparats, alguns dels millors sacerdots que s'ofereixin per a l'obra missionera, a les diòcesis mancades de clerecia, per exercir-hi, almenys temporalment, amb esperit de servei, el ministeri missioner.[8]

Per tal que l'activitat missionera dels bisbes pugui ser exercida més eficaçment en profit de tota l'Església, convé que les Conferències episcopals regulin els afers relatius a l'organitzada cooperació de la pròpia regió.

En les Conferències dels bisbes han de tractar: de quins sacerdots diocesans cal dedicar a l'evangelització de les nacions; de la contribució fixa, proporcionada als propis ingressos, que cada diòcesi ha de donar cada any a l'obra de les missions;[9] de la direcció i de l'organització de les formes i mitjans ∇

veniuntur dirigendis et ordinandis; de institutis missionalibus et seminariis cleri dioecesani pro missionibus adiuvandis et, si opus est, fundandis; de arctioribus nexibus inter huiusmodi instituta et dioeceses fovendis.

Ad conferentias episcopales pariter pertinet opera instituere et promovere quibus illi qui laboris et studii causa ex terris missionum immigrant fraterne excipiantur et congruenti pastorali cura adiuventur. Per eos enim populi longinqui vicini quodammodo fiunt et communitatibus antiquitus christianis optima occasio offertur cum nationibus quae evangelium nondum audierunt colloquendi et eis in proprio officio amoris et adiumenti genuinum Christi vultum ostendendi.[10]

39. Presbyteri personam Christi gerunt et cooperatores sunt ordinis episcopalis, in triplici sacro munere quod natura sua ad missionem ecclesiae spectat.[11] Penitus ergo intelligant suam vitam etiam in servitium missionum consecratam esse. Cum autem per proprium suum ministerium — quod praecipue in eucharistia, quae ecclesiam perficit, consistit — cum Christo capite communicent et alios ad hanc communionem adducant, non possunt non sentire quantum adhuc ad plenitudinem corporis desit, et quantum proinde praestandum sit ut in dies crescat. Curam ergo pastoralem ita ordinabunt, ut dilatationi evangelii apud non-christianos prosit. Presbyteri in cura pastorali zelum pro mundi evangelizatione inter fideles excitabunt et conservabunt, per catechesim et praedicationem eos instruendo de munere ecclesiae Christum gentibus annuntiandi; familias christianas edocendo de necessitate et honore vocationes missionales inter proprios filios et filias colendi; in iuvenibus scholarum et catholicarum associationum fervorem missionalem fovendo ita ut ex illis futuri evangelii praecones oriantur. Fideles doceant pro missionibus orare et ab eisdem eleemosynas quaerere ne erubescant, quasi mendici pro Christo animarumque salute facti.[12]

Professores seminariorum et universitatum iuvenes veram condicionem mundi et ecclesiae docebunt, ut necessitas impensioris evangelizationis non-christianorum eis appareat et eorum zelum nutriat. In tradendis vero disciplinis dogmaticis, biblicis, moralibus et historicis rationes missionales in illis contentas in lucem ponant, ut hoc modo conscientia missionaria in futuris sacerdotibus formetur.

40. Instituta religiosa, vitae contemplativae et activae, maximam hucusque partem in mundi evangelizatione habuerunt et habent. Eorum merita sacrosancta synodus libenter agnoscit et Deo gratias agit pro tot impensis in Dei gloriam et in servitium animarum praestitis, eademque hortatur ut indefesse in opere incepto prosequantur, cum sciant virtutem caritatis, quam ex vocatione perfectius colere tenentur, ad spiritum et laborem vere catholicum se impellere et obligare.[13]

---

[10] Pius XII, *Fidei Donum*, 15 ian. 1957: AAS 49 (1957), p. 245.

[11] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 28: AAS 57 (1965), p. 34 (v. supra p. 332-337).

[12] Cf. Pius XI, *Rerum Ecclesiae*, 28 febr. 1926: AAS 28 (1926), p. 72.

[13] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 44: AAS 57 (1965), p. 50 (v. supra p. 358-361).

de socórrer directament les missions; de l'ajut a oferir als instituts missioners i als seminaris del clergat diocesà per a les missions i, si cal, llur fundació; de la manera de fomentar lligams més estrets amb aquests instituts i les diòcesis.

També és cosa de les Conferències episcopals establir i promoure les obres que permeten acollir fraternalment i assistir pastoralment els qui, per raons de treball i d'estudi, emigren de les terres de missió. Gràcies a ells, els pobles allunyats es fan en certa manera propers, i les comunitats cristianes antigues tenen l'ocasió de dialogar amb les nacions que encara no han sentit l'Evangeli i de mostrar-los, en el servei d'amor i d'ajut, l'autèntic rostre de Crist.[10]

39. (*Deure missioner dels preveres*). Els preveres representen el Crist i són col·laboradors de l'orde episcopal en la triple funció sagrada que, per la seva natura, es refereix a la missió de l'Església.[11] Han d'estar, doncs, profundament convençuts que llur vida també ha estat consagrada al servei de les missions. I ja que pel ministeri propi —que consisteix principalment en l'Eucaristia que dóna a l'Església la seva perfecció— estan en comunió amb Crist el Cap i porten els altres a aquesta comunió, no poden deixar de sentir el molt que manca a la plenitud del cos, i per tant el molt que caldria fer perquè vagi creixent de dia en dia. Organitzaran, doncs, la cura pastoral de manera que serveixi per a l'expansió de l'Evangeli entre els no cristians.

En la cura pastoral, els preveres estimularan i mantindran entre els fidels el zel per l'evangelització del món, tot instruint-los per la catequesi i la predicació sobre la missió que té l'Església d'anunciar Crist als pagans; ensenyant a les famílies cristianes la necessitat i l'honor de cultivar vocacions missioneres entre llurs fills i filles; fomentant entre els joves de les escoles i associacions catòliques el fervor missioner, de manera que sorgeixin d'entre ells els futurs predicadors de l'Evangeli. Han d'ensenyar els fidels a pregar per les missions, i no s'han d'avergonyir de demanar-los almoines, fets mendicants per Crist i la salvació de les ànimes.[12]

Els professors dels seminaris i de les universitats ensenyaran als joves la veritable situació del món i de l'Església, a fi que la necessitat d'una evangelització més intensa dels no cristians aparegui davant d'ells i alimenti llur zel. En l'ensenyament de les disciplines dogmàtiques, bíbliques, morals i històriques posaran a llum els aspectes missioners que hi ha continguts, a fi de formar una consciència missionera en els futurs sacerdots.

40. (*Deure missioner dels instituts de perfecció*). Els instituts religiosos de vida contemplativa i activa han tingut fins ara i encara tenen una part molt important en l'evangelització del món. El sagrat Concili els reconeix els mèrits de tot cor i dóna gràcies a Déu per tants sacrificis acceptats per a la glòria de Déu i el servei de les ànimes. Els exhorta a perseverar sense defallir en l'obra començada, ja que saben que la virtut de la caritat, que han de practicar d'una manera més perfecta a causa de la vocació, els empeny i els obliga a un esperit i un treball veritablement catòlics.[13]

Instituta vitae contemplativae per suas orationes, paenitentiae opera et tribulationes, maximum momentum habent in conversione animarum, cum Deus sit qui rogatus mittit operarios in messem suam,[14] animos non-christianorum ad audiendum evangelium aperit,[15] et verbum salutis in eorum cordibus foecundat.[16] Imo rogantur haec instituta ut domos in locis missionum condant, sicut non pauca iam fecerunt, ut ibi, modo tradionibus genuine religiosis populorum accommodato, vitam degentes, praeclarum testimonium maiestatis et caritatis Dei, necnon et unionis in Christo, inter non-christianos reddant.

Instituta vero vitae activae, sive finem stricte missionalem prosequantur sive non, sincere coram Deo sese interrogent utrum actuositatem suam in expansionem regni Dei inter gentes extendere valeant; utrum quaedam ministeria aliis relinquere possint, ita ut suas vires pro missionibus impendant; utrum activitatem in missionibus incipere possint, aptando, si necesse fuerit, suas constitutiones, ad mentem tamen fundatoris; utrum sodales sui pro viribus in activitate missionali participent; utrum eorum consuetudo vitae sit testimonium evangelii indoli et condicioni populi accommodatum.

Cum autem Spiritu sancto inspirante, in dies crescant in ecclesia instituta saecularia, eorum opera, sub auctoritate episcopi, multiplici ratione in missionibus fructuosa esse potest, ut signum plenae deditionis ad evangelizationem mundi.

41. Laici ad opus evangelizationis ecclesiae cooperantur et tamquam testes simul et viva instrumenta missionem eius salvificam participant,[17] praesertim si a Deo vocati ab episcopis ad hoc opus assumuntur.

In terris iam christianis laici ad evangelizationis opus cooperantur, cognitionem et amorem erga missiones in seipsis et in aliis fovendo, vocationes in propria familia, in associationibus catholicis et in scholis excitando, subsidia cuiusque generis offerendo, ut donum fidei, quod gratis receperunt, aliis donari possit.

In terris autem missionum, laici, sive advenae sive autochtoni, in scholis doceant, res temporales gerant, in activitate paroeciali et dioecesana collaborent, varias formas apostolatus laicorum instituant atque promoveant, ut fideles novellarum ecclesiarum quamprimum propriam partem in vita ecclesiae assumere possint.[18]

Laici tandem cooperationem oeconomico-socialem populis in via evolutionis libenter praebeant; quae cooperatio eo magis laudanda est, quo magis ad ea instituta fundanda spectat, quae structuras fundamentales vitae socialis attingunt, vel ad formationem eorum ordinantur, qui responsabilitatem publicae rei habent.

---

[14] Cf. Mt 9, 38.

[15] Cf. Ac 16, 14.

[16] Cf. 1 Cor 3, 7.

[17] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, nn. 33, 35: AAS 57 (1965), pp. 39, 40-41 (v. supra p. 340-345).

[18] Cf. Pius XII, *Evangelii Praecones*, 2 iun. 1951: AAS 43 (1951), pp. 510-514; Ioannes XXIII, *Princeps Pastorum*, 28 nov. 1959: AAS 51 (1959), pp. 851-852.

Els instituts de vida contemplativa, per les pregàries, les obres de penitència, les tribulacions, tenen una gran importància en la conversió de les ànimes, ja que Déu, quan li és demanat, envia obrers a la sega,[14] obre els cors dels no cristians perquè escoltin l'Evangeli[15] i fecunda en llurs cors la paraula de salvació.[16] Més encara, aquests instituts són convidats a fundar cases en els territoris de missions, com ja ho han fet molts, per tal que, vivint-hi d'una manera adaptada a les tradicions autènticament religioses dels pobles, donin entre els no cristians un magnífic testimoniatge de la majestat i de la caritat de Déu i de la unió en Crist.

Els instituts de vida activa, tant si tenen un fi estrictament missioner com si no, s'han de plantejar sincerament davant Déu la qüestió de saber si poden estendre l'activitat amb vista a l'expansió del regne de Déu entre els pagans; si poden deixar a d'altres certs ministeris per dedicar energies a les missions; si poden emprendre una activitat en les missions tot adaptant, si cal, les Constitucions, sempre, però, segons l'esperit del fundador; si llurs membres prenen part segons les pròpies forces en l'activitat missionera; si llur manera habitual de viure és un testimoniatge de l'Evangeli, adaptat al caràcter i a la condició del poble.

Com que, sota la inspiració de l'Esperit Sant, augmenten cada dia més en l'Església els instituts seculars, llur ajut, sota l'autoritat del bisbe, pot ser fructuós en les missions de moltes maneres com un signe de donació total a l'evangelització del món.

41. (*Deure missioner dels laics*). Els laics cooperen a l'obra d'evangelització de l'Església i participen com a testimonis i alhora instruments vius en la seva missió salvífica,[17] sobretot si, cridats per Déu, són assumits pels bisbes per a aquesta obra.

En les terres ja cristianes els laics cooperen a l'obra d'evangelització tot desenvolupant en ells mateixos i en els altres el coneixement i l'amor per les missions, fent néixer vocacions en la pròpia família, en les associacions catòliques i en les escoles, oferint mitjans de tota mena a fi que el do de la fe, que han rebut gratuïtament, pugui ser concedit a d'altres.

En els territoris de missions els laics, estrangers o nadius, han d'ensenyar en les escoles, portar la gestió dels afers temporals, col·laborar a l'activitat parroquial i diocesana, establir i promoure les diverses formes d'apostolat dels laics, a fi que els fidels de les joves Esglésies puguin assumir com més aviat millor la pròpia part en la vida de l'Església.[18]

En fi, els laics han d'aportar de bon grat llur cooperació economicosocial als pobles en vies de desenvolupament. Aquesta cooperació és sobretot més digna de lloança precisament com més s'orienta a fundar instituts que afecten les estructures fonamentals de la vida social o són destinats a la formació dels qui tenen la responsabilitat dels afers públics.

Peculiari laude digni sunt illi laici qui, in universitatibus vel institutis scientificis, suis investigationibus historicis vel scientifico-religiosis cognitionem populorum et religionum promovent, evangelii praecones adiuvando, et dialogum cum non-christianis praeparando.

Cum aliis christianis, cum non-christianis, speciatim cum membris consociationum internationalium fraterno animo collaborent, semper id prae oculis habentes, ut „aedificatio terrenae civitatis in Domino fundetur ad ipsumque dirigatur".[19]

Ad haec omnia munera obeunda, necessaria indigent laici praeparatione technica et spirituali, quae in institutis ad hoc destinatis dari debet, ut eorum vita testimonium inter non-christianos pro Christo sit, secundum verbum apostoli: „Sine offensione estote Iudaeis et gentibus et ecclesiae Dei; sicut et ego per omnia omnibus placeo, non quaerens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant" (1 Cor 10, 32-33).

Conclusio

42. Patres concilii una cum Romano pontifice, officium regnum Dei ubique diffundendi gravissime sentientes, omnes evangelii praecones peramanter salutant, eos praesertim qui pro Christi nomine persecutionem patiuntur, socii eorum passionum effecti.[20]

Eodem amore quo Christus erga homines flagravit, et ipsi exardescunt. Conscii autem Deum esse qui efficit ut regnum suum in terris adveniat, una cum omnibus christifidelibus preces effundunt, ut per intercessionem virginis Mariae reginae apostolorum, gentes quamprimum ad agnitionem veritatis adducantur[21] et claritas Dei quae in facie Christi Iesu resplendet per Spiritum sanctum omnibus illucescat.[22]

Decretum de presbyterorum ministerio et vita

Prooemium

1. Presbyterorum ordinis in ecclesia excellentiam iam pluries haec sacrosancta synodus in memoriam omnium revocavit.[1] Cum tamen huic ordini in ecclesiae Christi renovatione partes maximi momenti et in dies quidem difficiliores assignentur, perutile visum est fusius et profundius de presbyteris tractare; ea quae hic dicuntur omnibus presbyteris applicantur,

---

[19] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 46: AAS 57 (1965), p. 52 (v. supra p. 360-363).

[20] Cf. Pius XII, *Evangelii Praecones*, 2 iun. 1951: AAS 43 (1951), p. 527; Ioannes XXIII, *Princeps Pastorum*, 28 nov. 1959: AAS 51 (1959), p. 864.

[21] Cf. 1 Tm 2, 4.

[22] Cf. 2 Cor 4, 6.

[1] Conc. Vat. II, Const. de sacra liturgia, *Sacrosanctum Concilium :* AAS 56 (1964), pp. 97 ss. (v. supra p. 228 ss.); const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium :* AAS 57 (1965), pp. 5 ss. (v. supra p. 286 ss.); decr. de pastorali episcoporum munere in ecclesia, *Christus Dominus* (v. supra p. 430 ss.); decr. de institutione sacerdotali, *Optatam totius* (v. supra p. 482 ss.).

Són dignes de lloança especial els laics que, en les universitats i els instituts científics, promouen amb les recerques històriques o cientificoreligioses el coneixement dels pobles i de les religions, i ajuden així els predicadors de l'Evangeli i preparen el diàleg amb els no cristians.

Que col·laborin fraternalment amb els altres cristians, amb els no cristians, sobretot amb els membres de les associacions internacionals, tenint sempre present que «la construcció de la ciutat terrena es fonamenti sempre en el Senyor i a ell vagi encaminada».[19]

Per complir totes aquestes tasques, els laics necessiten una indispensable preparació tècnica i espiritual, que ha de ser donada en instituts especialitzats, a fi que llur vida sigui un testimoniatge de Crist entre els no cristians segons les paraules de l'Apòstol: «No sigueu mai ocasió d'escàndol, ni per als jueus, ni per als grecs, ni per l'Església de Déu. Feu com jo, que procuro de complaure tots en tot, no cercant el meu propi bé, sinó el bé de tots, perquè se salvin» (1Co 10,32-33).

Conclusió

42. Els Pares del Concili, en unió amb el Romà Pontífex, sentint molt profundament el deure d'estendre arreu el regne de Déu, saluden amb el màxim afecte tots els predicadors de l'Evangeli, sobretot aquells que pel nom de Crist sofreixen la persecució, i s'associen a llurs sofriments.[20]

També ells se senten abrandats amb el mateix amor amb què s'abrusava Crist pels homes. I conscients que és Déu qui fa que el seu regne vingui sobre la terra, preguen amb tots els fidels perquè, per la intercessió de la Verge Maria, reina dels Apòstols, els pobles arribin com més aviat millor al coneixement de la veritat[21] i la glòria de Déu que resplendeix en el rostre de Crist comenci a brillar per a tots per l'Esperit Sant.[22]

Decret sobre el ministeri i la vida dels preveres

Proemi

1. Diverses vegades aquest sagrat Sínode ha recordat a tothom l'excel·lència de l'orde dels preveres en l'Església.[1] Però, ja que aquest orde té funcions extremament importants i cada vegada més difícils en la renovació de l'Església de Crist, ha semblat de màxima utilitat un tractament més extens i més aprofundit referent als preveres. El que es diu aquí s'aplica a tots els preveres, ∇

speciatim iis qui curae animarum inserviunt, congrua congruis referendo ad religiosos presbyteros quod attinet. Presbyteri enim, sacra ordinatione atque missione, quam ab episcopis recipiunt, promoventur ad inserviendum Christo magistro, sacerdoti et regi, cuius participant ministerium, quo ecclesia in populum Dei, corpus Christi et templum Spiritus sancti, hic in terris, indesinenter aedificatur. Quapropter, ut in adiunctis pastoralibus et humanis persaepe tam funditus mutatis eorum ministerium efficacius sustineatur atque eorundem vitae melius provideatur, sacrosancta haec synodus quae sequuntur declarat ac decernit.

Cap. I. Presbyteratus in missione ecclesiae

2. Dominus Iesus, „quem Pater sanctificavit et misit in mundum" (Io 10, 36), unctionis Spiritus qua unctus est[2] totum corpus suum mysticum particeps reddit: in eo enim omnes fideles sanctum et regale sacerdotium efficiuntur, spirituales offerunt hostias Deo per Iesum Christum, et virtutes annuntiant eius, qui de tenebris eos vocavit in admirabile lumen suum.[3] Nullum ergo datur membrum quod in missione totius corporis partem non habeat, sed unumquodque sanctificare debet Iesum in corde suo,[4] et spiritu prophetiae testimonium de Iesu reddere.[5]

Idem vero Dominus, inter fideles, ut in unum coalescerent corpus, in quo „omnia membra non eundem actum habent" (Rm 12, 4), quosdam instituit ministros, qui, in societate fidelium, sacra Ordinis potestate pollerent sacrificium offerendi et peccata remittendi,[6] atque sacerdotali officio publice pro hominibus nomine Christi fungerentur. Itaque, missis apostolis sicut ipse missus erat a Patre,[7] Christus, per ipsos apostolos, consecrationis missionisque suae participes effecit eorum successores, episcopos,[8] quorum munus ministerii, subordinato gradu, presbyteris traditum est,[9] ut in ordine presbyteratus constituti, ad rite explendam missionem apostolicam a Christo concreditam, ordinis episcopalis essent cooperatores.[10]

---

[2] Cf. Mt 3, 16; Lc 4, 18; Ac 4, 27; 10, 38.

[3] Cf. 1 Pt 2, 5 et 9.

[4] Cf. 1 Pt 3, 15.

[5] Cf. Ap 19, 10; conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen Gentium*, n. 35: AAS 57 (1965), pp. 40-41 (v. supra pp. 342-345).

[6] Cf. conc. Trid., sess. XXIII, cap. 1 et can. 1: D 957 et 961 (1764 et 1771).

[7] Cf. Io 20, 21; conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, n. 18: AAS 57 (1965), pp. 21-22 (v. supra p. 312-315).

[8] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, n. 28: AAS 57 (1957), pp. 33-36 (v. supra p. 332-333).

[9] Cf. ibid.

[10] Cf. *Pontificale romanum*, de ordinatione presbyterorum, praefatio. Haec verba iam inveniuntur in *Sacramentario veronensi:* ed. L. C. Möhlberg, Romae 1956, p. 122; item in *Missali Francorum:* ed. L. C. Mohlberg, Romae 1957, p. 9; item in *Libro Sacramentorum Romanae Ecclesiae:* ed. L. C. Möhlberg, Romae 1960, p. 25; item in *Pontificali romano-germanico:* ed. Vogel-Elze, Città del Vaticano 1963, vol. I, p. 34.

especialment als que es dediquen a la cura d'ànimes, fetes les degudes adaptacions al cas dels preveres religiosos. Els preveres, en virtut de la sagrada ordenació i de la missió que reben dels bisbes, són promoguts al servei de Crist mestre, sacerdot i rei, participen en el seu ministeri per al qual l'Església aquí a la terra és incessantment edificada com a poble de Déu, cos de Crist i temple de l'Esperit Sant. Per tal que en les actuals circumstàncies pastorals i humanes, tan radicalment canviades, els preveres puguin trobar un suport més vàlid a llur ministeri, i per atendre millor llur vida, aquest sagrat Sínode declara i estableix el que segueix.

Cap. I. El presbiterat en la missió de l'Església

2. (*Natura del presbiterat*). Jesús, el Senyor, «a qui el Pare consagrà i envià al món» (Jn 10,36), fa participar tot el seu cos místic de la unció amb la qual ha estat consagrat.[2] En efecte, en ell tots els fidels esdevenen un sacerdoci sant i reial, ofereixen a Déu víctimes espirituals per mitjà de Jesucrist, i anuncien les grandeses d'aquell que els ha cridat de les tenebres a la seva llum admirable.[3] No hi ha, doncs, cap membre que no tingui part en la missió de tot el cos, sinó que cadascun ha de santificar Jesús en el seu cor,[4] i donar testimoniatge de Jesús amb esperit de profecia.[5]

Però el mateix Senyor, per tal que els fidels formessin un sol cos, en el qual «no tots els membres tenen la mateixa funció» (Rm 12,4), constituí alguns entre ells com a ministres, que en la comunitat dels fidels tinguessin la sagrada potestat de l'orde per oferir el sacrifici i perdonar els pecats,[6] i exercissin públicament per als homes el sacerdoci en nom de Crist. Per tant, després d'haver enviat els Apòstols tal com ell mateix havia estat enviat pel Pare,[7] Crist, per mitjà dels mateixos Apòstols, féu participants de la seva consagració i missió llurs successors, és a dir, els bisbes,[8] la funció dels quals fou transmès en grau subordinat als preveres,[9] a fi que aquests, constituïts en l'orde dels presbiterat, fossin cooperadors de l'orde episcopal[10] per realitzar adequadament la missió apostòlica confiada per Crist.

Officium presbyterorum, utpote ordini episcopali coniunctum, participat auctoritatem qua Christus ipse corpus suum exstruit, sanctificat et regit. Quare sacerdotium presbyterorum initiationis christianae sacramenta quidem supponit, peculiari tamen illo sacramento confertur, quo presbyteri, unctione Spiritus sancti, speciali charactere signantur et sic Christo sacerdoti configurantur, ita ut in persona Christi capitis agere valeant.[11]

Munus apostolorum cum pro sua parte participent, presbyteris gratia datur a Deo ut sint ministri Christi Iesu in gentibus, sacro evangelii munere fungentes, ut fiat oblatio gentium accepta, sanctificata in Spiritu sancto.[12] Per evangelii enim apostolicum nuntium convocatur et congregatur populus Dei, ita ut omnes ad hunc populum pertinentes, sanctificati cum sint Spiritu sancto, seipsos offerant „hostiam viventem, sanctam, Deo placentem" (Rm 12, 1). Per presbyterorum autem ministerium sacrificium spirituale fidelium consummatur in unione cum sacrificio Christi, unici mediatoris, quod per manus eorum, nomine totius ecclesiae, in eucharistia incruente et sacramentaliter offertur, donec ipse Dominus veniat.[13] Ad hoc tendit atque in hoc consummatur presbyterorum ministerium. Eorum enim ministratio, quae ab evangelico nuntio incipit, e sacrificio Christi suam vim et virtutem haurit, atque eo tendit ut „tota ipsa redempta civitas, hoc est congregatio societasque sanctorum, universale sacrificium offeratur Deo per sacerdotem magnum, qui etiam se ipsum obtulit in passione pro nobis, ut tanti capitis corpus essemus".[14] Finis igitur quem ministerio atque vita persequuntur presbyteri est gloria Dei Patris in Christo procuranda. Quae gloria in eo est quod homines opus Dei in Christo perfectum conscie, libere atque grate accipiunt, illudque in tota vita sua manifestant. Presbyteri itaque, sive orationi et adorationi vacent, sive verbum praedicent, sive eucharisticum sacrificium offerant et cetera sacramenta administrent, sive alia pro hominibus exerceant ministeria, conferunt cum ad gloriam Dei augendam tum ad homines in vita divina provehendos. Quae omnia, dum ex paschate Christi manant, in glorioso eiusdem Domini adventu consummabuntur, cum ipse tradiderit regnum Deo et Patri.[15]

3. Presbyteri, ex hominibus assumpti et pro hominibus constituti in iis quae sunt ad Deum ut offerant dona et sacrificia pro peccatis,[16] cum ceteris hominibus tamquam cum fratribus conversantur. Sic et dominus Iesus, Filius Dei, homo ad homines a Patre missus, habitavit in nobis et voluit per omnia fratribus assimilari, absque tamen peccato.[17] Ipsum iam imitati sunt sancti apostoli, et testatur beatus Paulus, doctor gentium,

---

[11] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, n. 10: AAS 57 (1965), pp. 14-15 (v. supra p. 302-303).

[12] Cf. Rm 15, 16 gr.

[13] Cf. 1 Cor 11, 26.

[14] Augustinus, *De civitate Dei*, 10, 6: PL 41, 284.

[15] Cf. 1 Cor 15, 24.

[16] Cf. Heb 5, 1.

[17] Cf. Heb 2, 17; 4, 15.

La funció dels preveres, en tant que estretament unida a l'orde episcopal, participa de l'autoritat amb la qual Crist mateix fa créixer, santifica i governa el seu cos. Per aquest motiu, el sacerdoci dels preveres, tot i pressuposar els sagraments de la iniciació cristiana, és conferit per aquell particular sagrament pel qual els preveres, per la unció de l'Esperit Sant, són marcats amb un especial caràcter que els configura a Crist sacerdot, de manera que puguin actuar en la persona de Crist cap.[11]

Pel fet que els preveres participen en l'ofici dels Apòstols per la part que els correspon, Déu els confereix la gràcia de ser ministres de Jesucrist entre els pobles, mitjançant el sagrat ministeri de l'Evangeli, a fi que l'oblació dels pobles sigui acceptada i santificada en l'Esperit Sant.[12] En efecte, per l'anunci apostòlic de l'Evangeli, el poble de Déu és convocat i aplegat, de manera que tots els qui pertanyen a aquest poble, santificats en l'Esperit Sant, s'ofereixin ells mateixos com «una víctima viva, santa i agradable a Déu» (Rm 12,1). I a través del ministeri dels preveres el sacrifici espiritual dels fidels es realitza perfectament en unió amb el sacrifici de Crist, únic mitjancer, sacrifici que és ofert, per les mans dels preveres i en nom de tota l'Església, en l'Eucaristia d'una manera incruenta i sacramental, fins a la vinguda del Senyor.[13] A això tendeix i en això troba acompliment el ministeri dels preveres. Efectivament, aquest ministeri, que comença amb l'anunci de l'Evangeli, obté la pròpia força i eficàcia pel sacrifici de Crist, i té per finalitat que «tota la ciutat dels redimits, és a dir, la reunió i la comunitat dels sants, s'ofereixi a Déu com un sacrifici universal per mitjà del gran sacerdot, el qual s'ofereix ell mateix per nosaltres en la seva passió, per fernos esdevenir cos d'un cap tan excels».[14]

Per tant, el fi que cerquen els preveres amb el ministeri i la vida és la glòria de Déu Pare en Crist. Aquesta glòria es realitza quan els homes acullen conscientment, lliurement i amb agraïment l'obra de Déu realitzada en Crist i la manifesten en tota llur vida. Per això, els preveres, tant si es dediquen a la pregària i a l'adoració, com si prediquen la Paraula, com si ofereixen el sacrifici eucarístic i administren els altres sagraments, com si exerceixen altres ministeris al servei dels homes, sempre contribueixen a augmentar la glòria de Déu i al mateix temps a fer progressar els homes en la vida divina. Totes aquestes coses, ja que brollen de la Pasqua de Crist, trobaran acompliment en la vinguda gloriosa del mateix Senyor, quan lliurà el Regne a Déu Pare.[15]

3. (*Condició dels preveres en el món*). Els preveres, presos d'entre els homes i constituïts en bé dels homes en allò que es refereix a Déu, per oferir dons i sacrificis pels pecats,[16] viuen enmig dels altres homes com entre germans. Així també Jesús, el Senyor, Fill de Déu, home enviat pel Pare als homes, visqué entre nosaltres i volgué en tot fer-se semblant als germans, encara que sense pecar.[17] Els sants Apòstols ja l'imitaren, i sant Pau, doctor dels pagans, ∇

„segregatus in evangelium Dei" (Rm 1, 1), omnia omnibus se factum esse ut omnes faceret salvos.[18] Presbyteri novi testamenti, vocatione quidem et ordinatione sua, quodam modo in sinu populi Dei segregantur, non tamen ut separentur, sive ab eo, sive a quovis homine, sed ut totaliter consecrentur operi ad quod Dominus eos assumit.[19] Ministri Christi esse non possent nisi alius vitae quam terrenae testes essent et dispensatores, sed neque hominibus inservire valerent si ab eorum vita condicionibusque[20] alieni remanerent. Ipsum eorum ministerium speciali titulo exigit ne huic saeculo sese conforment;[21] simul tamen requirit ut in hoc saeculo inter homines vivant, et sicut boni pastores oves suas cognoscant, easque etiam quae non sunt ex hoc ovili adducere quaerant, ut et ipsae vocem Christi audiant et fiat unum ovile et unus pastor.[22] Quod ut consequi valeant multum conferunt virtutes quae in humano consortio merito aestimantur, ut sunt cordis bonitas, sinceritas, robur animi et constantia, assidua iustitiae cura, urbanitas aliaeque, quas apostolus Paulus commendat, dicens: „Quaecumque sunt vera, quaecumque pudica, quaecumque iusta, quaecumque sancta, quaecumque amabilia, quaecumque bonae famae, si qua virtus, si qua laus disciplinae, haec cogitate" (Ph 4, 8).[23]

---

[18] Cf. 1 Cor 9, 19-23 vg.

[19] Cf. Ac 13,2.

[20] „Huiusmodi vero religiosae ac moralis perfectionis studium magis magisque excitatur externis etiam condicionibus, in quibus ecclesia vitam agit; nequit enim ea immobilis manere atque incuriosa vicissitudinis humanarum rerum, quae circa sunt et multiplicem vim habent ad eius agendi rationem, eique modum et condiciones imponunt. Pro comperto sane est, ecclesiam ab humana consortione non seiungi, sed in ea versari, ideoque ipsius filios ab eadem moveri ac duci, eiusque cultum civilem imbibere, legibus obtemperare, mores induere. Haec vero ecclesiae consuetudo cum humana societate continenter difficiles parit quaestiones, quae nunc potissimum praegraves sunt. (...) Gentium Apostolus ita suae aetatis christianos hortabatur: *Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quae enim participatio iustitiae cum iniquitate? aut quae societas luci ad tenebras? ... aut quae pars fideli cum infideli?* (2 Cor 6, 14-15). Hanc ob causam qui in praesenti educatores praeceptoresque in ecclesia agunt, eos necesse est catholicam iuventutem commonefacere praestantissimae condicionis suae, atque officii, quod inde nascitur, vivendi in hoc mundo, non autem ad huius mundi sensum, convenienter ad hanc precationem, a Christo Iesu pro discipulis suis factam: *Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo : de mundo non sunt, sicut et ego non sum de mundo* (Io 17, 15-16). Quam precationem asciscit sibi ecclesia.

Nihilominus tamen huiuscemodi discrimen non idem significat atque disiunctionem; neque neglegentiam declarat, neque metum, neque contemptionem. Etenim cum ecclesia se ab hominum genere discernit, adeo huic non obsistit, ut potius cum eo coniungatur": Paulus VI, Litt. encycl. *Ecclesiam suam*, 6 aug. 1964: AAS 56 (1964), pp. 627 et 638.

[21] Cf. Rm 12, 2.

[22] Cf. Io 10, 14-16.

[23] Cf. Polycarpus, *Epist. ad Philippenses*, VI, 1: „Et presbyteri sint ad commiserationem proni, misericordes erga cunctos, aberrantia reducentes, visitantes infirmos omnes, non neglegentes viduam aut pupillum aut pauperem; sed solliciti semper de bono coram Deo et hominibus, abstinentes ab omni ira, acceptione personarum, iudicio iniusto, longe recedentes ab omni avaritia, non cito credentes adversus aliquem, non severi nimium in iudicio, scientes, nos omnes debitores esse peccati": ed. F. X. Funk, *Patres Apostolici*, I, p. 273.

«escollit per a anunciar l'Evangeli de Déu» (Rm 1,1), declara haver-se fet tot a tots, per salvar-los tots.[18] Així els preveres del Nou Testament, en virtut de la crida i l'ordenació, són en certa manera posats a part a l'interior del poble de Déu: no pas per romandre separats d'aquest poble, o de qualsevol persona, sinó al contrari per consagrar-se totalment a l'obra per a la qual el Senyor els ha pres.[19] No podrien ser ministres de Crist si no fossin testimonis i dispensadors d'una vida diversa de la terrenal; però tampoc no podrien servir els homes si fossin estranys a la vida i a l'ambient d'aquests.[20] Pel ministeri mateix tenen a títol especial el deure de no conformar-se als criteris del món;[21] però al mateix temps tenen el deure de viure en aquest món entre els homes, a conèixer bé, com a bons pastors, les pròpies ovelles, i a cercar de «reconduir també les que no són d'aquest ramat», a fi que també aquestes escoltin la veu de Crist, i hi hagi un sol ramat i un sol pastor.[22] A obtenir aquest objectiu, hi ajuden molt aquelles virtuts que amb raó són molt apreciades en la societat humana, com ara la bonesa, la sinceritat, la fermesa d'esperit i la constància, l'assídua sol·licitud per la justícia, la cordialitat i les altres qualitats que l'apòstol Pau recomana quan diu: «Interesseu-vos per tot allò que és autèntic, respectable, pur, amable, lloable, tot allò que sigui virtuós i digne d'elogi» (Fl 4,8).

Cap. II. Presbyterorum ministerium

I. Presbyterorum munera

4. Populus Dei primum coadunatur verbo Dei vivi,[1] quod ex ore sacerdotum omnino fas est requirere.[2] Cum enim nemo salvari possit, qui prius non crediderit,[3] presbyteri, utpote episcoporum cooperatores, primum habent officium evangelium Dei omnibus evangelizandi,[4] ut, mandatum exsequentes Domini: „Euntes in mundum universum praedicate evangelium omni creaturae" (Mr 16, 15),[5] populum Dei constituant et augeant. Verbo enim salutari in corde non fidelium suscitatur et in corde fidelium alitur fides, qua congregatio fidelium incipit et crescit, secundum illud apostoli: „Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi" (Rm 10, 17). Omnibus ergo debitores sunt presbyteri, ut cum eis communicent veritatem evangelii[6] qua in Domino gaudent. Sive igitur, conversationem inter gentes habentes bonam, ad Deum glorificandum eas adducunt,[7] sive, aperte praedicantes, mysterium Christi non credentibus annuntiant, sive catechesim christianam tradunt vel ecclesiae doctrinam explanant, sive sui temporis quaestiones sub luce Christi tractare student, eorum semper est non sapientiam suam, sed Dei Verbum docere omnesque ad conversionem et ad sanctitatem instanter invitare.[8] Sacerdotalis vero praedicatio, in hodiernis mundi adiunctis haud raro perdifficilis, ut auditorum mentes aptius moveat, verbum Dei non modo generali

---

[1] Cf. 1 Pt 1, 23; Ac 6, 7; 12, 24. „Praedicaverunt (apostoli) verbum veritatis, et genuerunt ecclesias": Augustinus, *Enarr. in Ps.*, 44, 23: PL 36, 508.

[2] Cf. Ml 2, 7; 1 Tm 4, 11-13; 2 Tm 4, 5; Tt 1, 9.

[3] Cf. Mr 16, 16.

[4] Cf. 2 Cor 11, 7. De presbyteris, utpote qui sint episcoporum cooperatores, valent quoque illa, quae de episcopis dicuntur. Cf. *Statuta Ecclesiae Antiqua*, c. 3 (ed. Ch. Munier, Paris 1960, p. 79); *Decretum Gratiani*, C. 6, D. 88 (ed. Friedberg, I, 307); conc. Trid., sess. V, decr. 2, n. 9 *(Conc. Oec. Decreta*, ed. Herder, Romae 1962, p. 645 [669]); Sess. XXIV, decr. *de reform.*, c. 4 (p. 739 [763]); conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, n. 25: AAS 57 (1965), pp. 29-31 (v. supra p. 869).

[5] Cf. *Constitutiones Apostolorum*, II, 26, 7: „(Presbyteri) sint doctores scientiae divinae, cum et ipse Dominus nos mandaverit dicens: Euntes docete ...": ed. F. X. Funk, *Didascalia et Constitutiones Apostolorum*, I, Paderborn 1905, p. 105. — *Sacramentarium leonianum* et cetera sacramentaria usque ad *Pontificale romanum*, praefatio in ordinatione presbyterorum: „Hac providentia, Domine, apostolis Filii tui doctores fidei comites addidisti, quibus illi orbem totum secundis praedicatoribus (vel: praedicationibus) impleverunt" — *Liber Ordinum Liturgiae Mozarabicae*, praefatio ad ordinandum presbyterum: „Doctor plebium et rector subiectorum, teneat ordinate catholicam fidem, et cunctis annuntiet veram salutem": ed. M. Férotin, *Le Liber Ordinum en usage dans l'Eglise Wisigothique et Mozarabe d'Espagne: Monumenta Ecclesiae Liturgica*, vol. V, Paris 1904, col. 55, lin. 4-6.

[6] Cf. Gal 2, 5.

[7] Cf. 1 Pt 2, 12.

[8] Cf. Ritum ordinationis presbyteri in ecclesia Alexandrina iacobitarum: „... Congrega populum tuum ad verbum doctrinae, quemadmodum nutrix, quae fovet filios suos": H. Denzinger, *Ritus Orientalium*, Tom. II, Wurzburg 1863, p. 14.

Cap. II. El ministeri dels preveres

I. Funcions dels preveres

4. (*Ministres de la paraula de Déu*). El poble de Déu és aplegat sobretot per mitjà de la paraula del Déu viu,[1] la qual certament hi ha dret a esperar dels llavis dels sacerdots.[2] Perquè, ja que ningú no es pot salvar si abans no ha cregut,[3] els preveres com a col·laboradors dels bisbes tenen per deure primer el d'anunciar a tothom l'Evangeli de Déu,[4] de manera que, seguint el manament del Senyor: «Aneu per tot el món i anuncieu la bona nova de l'Evangeli a tota la humanitat» (Mc 16,15),[5] puguin constituir i augmentar el poble de Déu. De fet, en virtut de la paraula salvadora es desvetlla en el cor dels no creients i s'alimenta en el dels creients la fe, amb la qual comença i creix la comunitat dels fidels, segons la paraula de l'apòstol: «La fe ve de sentir la predicació, i la predicació és l'anunci de la paraula de Crist» (Rm 10,17). Els preveres, doncs, són deutors de tothom, en el sentit que a tothom han de comunicar la veritat de l'Evangeli,[6] de la qual es beneficien en el Senyor. Per tant, quan amb el testimoniatge d'una vida exemplar porten la gent a donar glòria a Déu;[7] quan anuncien el misteri de Crist als no creients amb una predicació explícita; quan transmeten la catequesi cristiana o expliquen la doctrina de l'Església; quan s'apliquen a tractar a la llum de Crist els problemes actuals; en cada cas la funció que tenen és d'ensenyar no una saviesa pròpia, sinó la paraula de Déu i d'invitar tothom amb insistència a la conversió i a la santedat.[8] La predicació sacerdotal, però, sovint prou difícil, en les actuals circumstàncies del món, per poder moure millor les ànimes dels oients no pot limitar-se a exposar la paraula de Déu en termes generals ∇

et abstracto tantum exponere debet, sed concretis applicando vitae circumstantiis veritatem evangelii perennem.

Ita ministerium verbi multiformiter exercetur, secundum diversas audientium necessitates et praedicantium charismata. In regionibus vel coetibus non christianis, nuntio evangelico homines ad fidem et sacramenta salutis adducuntur,[9] in ipsa autem communitate christianorum, praesertim pro illis qui parum intellegere vel credere videntur quod frequentant, verbi praedicatio requiritur ad ipsum ministerium sacramentorum, quippe quae sint sacramenta fidei, quae de verbo nascitur et nutritur;[10] quod praecipue valet pro liturgia verbi in missarum celebratione, in qua inseparabiliter uniuntur annuntiatio mortis et resurrectionis Domini, responsum populi audientis et oblatio ipsa qua Christus novum foedus confirmavit in sanguine suo, cui oblationi fideles, et votis et sacramenti perceptione, communicant.[11]

5. Deus, qui solus sanctus et sanctificator est, voluit quasi socios et adiutores sibi assumere homines qui operi sanctificationis humiliter inserviant. Hinc presbyteri a Deo, ministrante episcopo, consecrantur, ut, participes sacerdotii Christi speciali ratione effecti, in sacris celebrandis tamquam ministri agant eius, qui suum sacerdotale munus per Spiritum suum iugiter pro nobis in liturgia exercet.[12] Baptismate quidem homines in populum Dei introducunt; sacramento poenitentiae peccatores cum Deo et ecclesia reconciliant; oleo infirmorum aegrotantes alleviant; celebratione praesertim missae sacrificium Christi sacramentaliter offerunt. In omnibus autem sacramentis conficiendis, ut iam primaevae ecclesiae temporibus testatus est beatus Ignatius martyr,[13] presbyteri diversis rationibus cum episcopo hierarchice colligantur, et sic eum in singulis fidelium congregationibus quodammodo praesentem reddunt.[14] Cetera autem sacramenta, sicut et omnia ecclesiastica ministeria, et opera apostolatus, cum sacra eucharistia cohaerent et ad eam ordinantur.[15] In

---

[9] Cf. Mt 28, 19; Mc 16, 16; Tertullianus, *De baptismo*, 14, 2 (CChr, Series latina, I, p. 289, 11-13); Athanasius, *Adv. Arianos*, 2, 42: PG 26, 237 A-B; Hieronymus, *In Mt.*, 28, 19: PL 26, 226 D: „Primum docent omnes gentes, deinde doctas intingunt aqua. Non enim potest fieri ut corpus baptismi recipiat sacramentum, nisi ante anima fidei susceperit veritatem"; Thomas, *Expositio primae Decretalis*, § 1: „Salvator noster discipulos ad praedicandum mittens, tria eis iniunxit. Primo quidem ut docerent fidem; secundo ut credentes imbuerent sacramentis": ed. Marietti, *Opuscula Theologica*, Taurini-Romae 1954, 1138.

[10] Cf. conc. Vat. II, Const. de sacra liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, n. 35, 2: AAS 56 (1964), p. 109 (v. supra p. 242-243).

[11] Cf. ibid., nn. 33, 35, 48, 52, pp. 108-109, 113, 114 (v. supra p. 827-828; 830; 831).

[12] Cf. ibid., n. 7, pp. 100-101; Pius XII, Litt. encycl. *Mystici Corporis*, 29 iun. 1943: AAS 35 (1943), p. 230.

[13] Ignatius M., *Smyrn.*, 8, 1-2: ed. F. X. Funk, p. 240; *Constitutiones Apostolorum*, VIII, 12, 3: ed. F. X. Funk, p. 496; VIII, 29, 2, ibid. p. 532.

[14] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, n. 28: AAS 57 (1965), pp. 33-36 (v. supra p. 332-337).

[15] „Eucharistia vero est quasi consummatio spiritualis vitae, et omnium sacramentorum finis": Thomas, *Summa Theol.* III, q. 73, a. 3 c; cf. *Summa Theol.* III, q. 65, a. 3.

i abstractes, sinó que ha d'aplicar la perenne vitalitat de l'Evangeli a les circumstàncies concretes de la vida.

El ministeri de la paraula és exercit de maneres variades, en relació amb les diverses necessitats dels oients i els carismes dels predicadors. A les regions i en els ambients no cristians, sobretot per a aquells que semblen no entendre o no creure prou allò que practiquen, necessiten la predicació de la paraula per al ministeri mateix dels sagraments, perquè es tracta de sagraments de la fe, que neix de la paraula i se n'alimenta;[10] i això val sobretot en el cas de la litúrgia de la paraula en la celebració de la missa, en què es realitza una inseparable unitat entre l'anunci de la mort i de la resurrecció del Senyor, la resposta del poble que escolta, i l'ofrena mateixa amb la qual Crist ha confirmat en la seva sang la nova aliança: ofrena a la qual s'uneixen els fidels tant amb el desig com rebent el sagrament.[11]

5. (*Ministres dels sagraments i de l'Eucaristia*). Déu, l'únic sant i santificador, ha volgut escollir homes com a companys i col·laboradors perquè serveixin humilment l'obra de la santificació. Per això, els preveres pel ministeri del bisbe són consagrats per Déu, de manera que, fets participants d'una manera especial del sacerdoci de Crist, en les sagrades celebracions actuen com a ministres d'aquell que en la litúrgia exerceix ininterrompudament el seu ofici sacerdotal a favor nostre per mitjà del seu Esperit.[12] En efecte, amb el baptisme introdueixen els homes en el poble de Déu; amb el sagrament de la penitència reconcilien els pecadors amb Déu i amb l'Església, amb l'oli dels malalts alleugen els pacients; i sobretot amb la celebració de la missa ofereixen sacramentalment el sacrifici de Crist. Com ja al temps de la primitiva Església ho testifica sant Ignasi màrtir,[13] en conferir tots els sagraments els preveres estan vinculats jeràrquicament amb el bisbe de diverses maneres, i així el fan en un cert sentit present en cada comunitat dels fidels.[14] Tots els sagraments, com d'altra banda tots els ministeris eclesiàstics i les obres d'apostolat, estan estretament connexos amb la sagrada Eucaristia i s'hi encaminen.[15] ∇

sanctissima enim eucharistia totum bonum spirituale ecclesiae continetur,[16] ipse scilicet Christus, pascha nostrum panisque vivus per carnem suam Spiritu sancto vivificatam et vivificantem vitam praestans hominibus, qui ita invitantur et adducuntur ad seipsos, suos labores cunctasque res creatas una cum ipso offerendos. Quapropter eucharistia ut fons et culmen totius evangelizationis apparet, dum catechumeni ad participationem eucharistiae paulatim introducuntur, et fideles, iam sacro baptismate et confirmatione signati, plene per receptionem eucharistiae corpori Christi inseruntur.

Est ergo eucharistica synaxis centrum congregationis fidelium cui presbyter praeest. Edocent igitur presbyteri fideles divinam victimam in sacrificio missae Deo Patri offerre atque cum ea oblationem vitae suae facere; in spiritu Christi pastoris instituunt eos peccata sua corde contrito ecclesiae in sacramento poenitentiae submittere, ita ut magis magisque in dies ad Dominum convertantur, memores verborum eius: „Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum caelorum" (Mt 4, 17). Ipsos pariter edocent sacrae liturgiae celebrationes ita participare, ut sinceram orationem in eis quoque attingant; eos ad spiritum orationis semper perfectiorem per totam vitam exercendum, pro uniuscuiusque gratiis et necessitatibus, manuducunt, omnesque ad officia proprii status observanda, et profectiores ad consilia evangelii, modo cuique congruo exercenda, alliciunt. Erudiunt proinde fideles ut possint hymnis et canticis spiritualibus in cordibus suis cantare Domino, gratias agentes semper pro omnibus in nomine domini nostri Iesu Christi, Deo et Patri.[17] Laudes et gratiarum actiones quas adhibent in eucharistiae celebratione ipsi presbyteri ad diversas horas diei dilatant in divino persolvendo officio, quo quidem nomine ecclesiae, pro toto populo sibi commisso, immo pro universo mundo, Deum deprecantur.

Domus orationis in qua sanctissima eucharistia celebratur et servatur, fidelesque congregantur, et in qua praesentia Filii Dei salvatoris nostri in ara sacrificali pro nobis oblati, in auxilium atque solatium fidelium colitur, nitida, orationi et sacris sollemnibus apta esse debet.[18] In ea pastores et fideles invitantur ut grato animo respondeant dono ipsius, qui per humanitatem suam continuo vitam divinam in membra corporis sui infundit.[19] Curent presbyteri scientiam et artem liturgicam recte colere, ut,

---

[16] Cf. Thomas, *Summa Theol.* III, q. 65, a. 3, ad 1; q. 79, a. 1, c, et ad 1.

[17] Cf. Eph 5, 19-20.

[18] Cf. Hieronymus, *Epist.*, 114,2: „... sacrosque calices, et sancta velamina, et caetera, quae ad cultum dominicae pertinent passionis ... ex consortio corporis et sanguinis Domini eadem qua corpus eius et sanguis maiestate veneranda": PL 22, 934. Conc. Vat. II, Const. de sacra liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, nn. 122-127: AAS 56 (1964), pp. 130-132 (v. supra p. 841-842).

[19] „Insuper visitationem sanctissimi sacramenti, in nobilissimo loco et quam honorificentissime in ecclesiis secundum leges liturgicas adservandi, interdiu facere ne omittant, utpote quae erga Christum dominum, in eodem praesentem, sit et grati animi argumentum et amoris pignus et debitae adorationis officium": Paulus VI, Litt. encycl. *Mysterium Fidei*, 3 sept. 1965: AAS 57 (1965), p. 771.

En efecte, en la santíssima Eucaristia hi ha inclòs tot el bé espiritual de l'Església,[16] és a dir, Crist mateix, la nostra Pasqua i pa viu que, mitjançant la seva carn vivificada i vivificant en l'Esperit Sant, dóna vida als homes; i aquests són invitats i conduïts a oferir-se ells mateixos, el propi treball i totes les coses creades junt amb Crist. L'Eucaristia resulta així font i cim de tota l'evangelització, ja que els catecúmens són gradualment introduïts a la participació de l'Eucaristia, i els fidels, ja marcats pel sagrat baptisme i per la confirmació, per mitjà de l'Eucaristia són plenament inserits en el cos de Crist.

La celebració eucarística és, doncs, el centre de la comunitat dels fidels presidida pel prevere. Per tant, els preveres instrueixen els fidels a oferir a Déu Pare la víctima divina en el sacrifici de la missa, i a fer en unió amb aquesta l'ofrena de la pròpia vida; en l'esperit de Crist pastor els disposen a sotmetre amb cor contrit els propis pecats a l'Església en el sagrament de la penitència, per poder-se convertir al Senyor recordant-se de les seves paraules: «Convertiu-vos, que el regne del cel és a prop» (Mt 4,17); instrueixen, a més, els fidels a participar a les celebracions litúrgiques fins a arribar també per mitjà d'aquestes a una autèntica pregària; els condueixen a practicar l'esperit de pregària, cada vegada més perfecte al llarg de tota la vida, segons les gràcies i les necessitats de cadascú; i inviten tothom a complir els deures del propi estat, i els més avançats a practicar els consells evangèlics en la forma apropiada a cadascú. Instrueixen, doncs, els fidels a poder cantar a ple cor al Senyor himnes i càntics espirituals, tot donant contínuament gràcies per tot a Déu Pare en el nom de nostre Senyor Jesucrist.[17] Les lloances i les accions de gràcies que adrecen en la celebració de l'Eucaristia, els preveres les estenen a les diverses hores del dia quan fan l'ofici diví, pel qual, en nom de l'Església, preguen Déu per tot el poble que tenen encomanat i fins i tot pel món sencer.

La casa de pregària —en la qual és celebrada i conservada la santíssima Eucaristia, es reuneixen els fidels, és venerada, per a ajut i consol dels fidels, la presència del Fill de Déu Salvador nostre, ofert per nosaltres a l'altar del sacrifici— ha de ser neta i adaptada a la pregària i a les sagrades celebracions.[18] Els pastors i els fidels hi són invitats a respondre amb agraïment al do d'aquell que contínuament mitjançant la seva humanitat infon la vida divina en els membres del seu cos.[19] Els preveres han de procurar de cultivar adequadament la ciència i l'art litúrgic, a fi que, ∇

suo ministerio liturgico, a christianis communitatibus sibi commissis perfectius in dies laudetur Deus, Pater et Filius et Spiritus sanctus.

6. Munus Christi capitis et pastoris pro sua parte auctoritatis exercentes, presbyteri, nomine episcopi, familiam Dei, ut fraternitatem in unum animatam, colligunt, et per Christum in Spiritu ad Deum Patrem adducunt.[20] Ad hoc autem ministerium exercendum, sicut ad cetera munera presbyteri, confertur potestas spiritualis, quae quidem ad aedificationem datur.[21] In aedificanda autem ecclesia, presbyteri cum omnibus eximia humanitate ad exemplar Domini conversari debent. Neque iuxta placita hominum,[22] sed iuxta exigentias doctrinae et vitae christianae erga eos agere debent, eos docentes et ut filios etiam carissimos monentes,[23] secundum verba Apostoli: „Insta opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina" (2 Tm 4, 2).[24]

Quapropter ad sacerdotes, qua in fide educatores, pertinet curare sive per se sive per alios, ut singuli fideles ad suam propriam vocationem secundum evangelium excolendam, ad sinceram operosamque caritatem, et ad libertatem, qua Christus nos liberavit,[25] in Spiritu sancto adducantur. Parum proderunt caeremoniae, etsi pulchrae, vel consociationes, etsi florentes, si non ordinantur ad educandos homines ad maturitatem christianam consequendam.[26] Quam ut promoveant, eis auxilio erunt presbyteri ut in ipsis eventibus magnis vel parvis, quid res exigant, quae sit Dei voluntas perspicere valeant. Edoceantur etiam christiani ut non sibi solum vivant, sed, secundum exigentias novae legis caritatis, unusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administret[27] et ita omnes officia sua in communitate hominum christiane absolvant.

Quamvis vero omnibus debitores sint, presbyteri tamen peculiari modo commendatos sibi habent pauperes et tenuiores cum quibus Dominus ipse sese sociatum ostendit,[28] et quorum evangelizatio signum messianici operis datur.[29] Peculiari etiam diligentia prosequentur iuniores, et insuper coniuges ac parentes, qui ut in amicales coetus conveniant optandum est, ad sese mutuo adiuvandos ut christiane in vita saepe ardua facilius pleniusque agant. Meminerint presbyteri religiosos omnes viros ac mulieres, quippe qui pars praecellens sint in domo Domini, speciali cura dignos esse ad eorum spiritualem profectum in bonum totius ecclesiae. Maxime

---

[20] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, n. 28: AAS 57 (1965), pp. 33-36 (v. supra p. 332-337).

[21] Cf. 2 Cor 10, 8; 13, 10.

[22] Cf. Gal 1, 10.

[23] Cf. 1 Cor 4, 14.

[24] Cf. *Didascalia*, II, 34, 3; II, 46, 6; II, 47, 1; *Constitutiones Apostolorum*, II, 47, 1: ed. F. X. Funk, *Didascalia et Constitutiones*, I, pp. 116, 142 et 143.

[25] Cf. Gal 4, 3; 5, 1 et 13.

[26] Cf. Hieronymus, *Epist.*, 58, 7: „Quae utilitas est parietes fulgere gemmis, et Christum in paupere fame periclitari?": PL 22, 584.

[27] Cf. 1 Pt 4, 10 ss.

[28] Cf. Mt 25, 34-45.

[29] Cf. Lc 4, 18.

pel ministeri litúrgic, les comunitats cristianes que tenen confiades elevin una lloança cada vegada més perfecta a Déu, Pare, Fill i Esperit Sant.

6. (*Dirigents del poble de Déu*). Exercint la funció de Crist cap i pastor, segons la part d'autoritat que els correspon, els preveres, en nom del bisbe, reuneixen la família de Déu com a fraterninat animada en la unitat, i per mitjà de Crist la condueixen al Pare en l'Esperit Sant.[20] Per a aquest ministeri, com per a les altres tasques, és conferida al prevere una potestat espiritual, concedida justament per a edificar.[21] Però en aquesta edificació de l'Església els preveres han de tractar tothom amb una exquisida humanitat, seguint l'exemple del Senyor. Han de comportar-se amb ells no segons els gustos dels homes,[22] sinó d'acord amb les exigències de l'ensenyament i de la vida cristiana, instruint-los i amonestant-los com a fills molt estimats,[23] segons les paraules de l'Apòstol: «Insisteix quan és oportú i quan no ho és, reprèn, interpel·la, exhorta, com un que té molta paciència i sap ensenyar» (2Tm 4,2).[24]

Per això, pertoca als sacerdots, com a educadors en la fe, procurar, personalment o per mitjà d'altres, que cada fidel sigui portat, en l'Esperit Sant, a desplegar la pròpia vocació específica segons l'Evangeli, a practicar una caritat sincera i operant, a exercir aquella llibertat amb què Crist ens ha alliberat.[25] De bon poca cosa servirien les cerimònies més belles o les associacions més ufanes, si no s'encaminaven a educar els homes a assolir la maduresa cristiana.[26] Per promoure aquesta maduresa, els preveres els ajudaran a saber descobrir en els esdeveniments mateixos, grans o petits, què cal fer, quina és la voluntat de Déu. A més, han d'educar els cristians a no viure només per a si mateixos, sinó segons les exigències de la nova llei de la caritat, la qual demana que cadascú administri a favor del proïsme la mesura de gràcia que ha rebut,[27] i de tal manera tots exerceixen cristianament les pròpies tasques en la comunitat humana.

Encara que els preveres es deuen a tothom, tenen tanmateix encomanats d'una manera especial els pobres i els més febles, envers els quals el Senyor es mostra particularment solidari,[28] i l'evangelització dels quals és indicada com un signe messiànic.[29] També han d'acompanyar amb atenció especial els joves, i igualment els esposos i els pares; és desitjable que aquests es reuneixin en grups d'amistat per poder-se ajudar recíprocament a viure més fàcilment com a cristians en les circumstàncies sovint difícils en què es troben. Els preveres han de recordar, a més, que tots els religiosos, homes i dones, ja que formen un grup d'especial dignitat a la casa del Senyor, mereixen una atenció especial amb vista al progrés espiritual pel bé de tota l'Església. ∇

tandem solliciti sint aegrotantium et morientium, eos visitantes et in Domino confortantes.[30]

Munus vero pastoris non ad fidelium singillatim curam habendam coarctatur, sed etiam ad genuinam communitatem christianam efformandam proprie extenditur. Spiritus autem communitatis debite ut colatur, non tantum ecclesiam localem sed et universam ecclesiam amplecti debet. Communitas autem localis non suorum dumtaxat fidelium curam fovere, sed etiam zelo missionali imbuta viam ad Christum omnibus hominibus parare debet. Specialiter tamen sibi commendatos habet catechumenos et neophytos, qui gradatim ad vitam christianam cognoscendam et ducendam educandi sunt.

Nulla tamen communitas christiana aedificatur nisi radicem cardinemque habeat in sanctissimae eucharistiae celebratione, a qua ergo omnis educatio ad spiritum communitatis incipienda est.[31] Quae celebratio ut sincera et plena sit tam ad varia caritatis opera mutuumque adiutorium quam ad missionalem actionem, necnon ad varias christiani testimonii formas, ducere debet.

Praeterea caritate, oratione, exemplo et poenitentiae operibus, ecclesialis communitas veram erga animas ad Christum adducendas maternitatem exercet. Ipsa enim instrumentum efficax constituit quo nondum credentibus via ad Christum eiusque ecclesiam indicatur vel sternitur, quo etiam fideles excitantur, aluntur et ad pugnam spiritualem roborantur.

In exstruenda vero christianorum communitate, presbyteri numquam alicui ideologiae vel factioni humanae inserviunt, sed, ut evangelii praecones et ecclesiae pastores, ad corporis Christi spirituale incrementum consequendum operam impendunt.

II. Presbyterorum habitudo ad alios

7. Presbyteri omnes, una cum episcopis, unum idemque sacerdotium et ministerium Christi ita participant, ut ipsa unitas consecrationis missionisque requirat hierarchicam eorum communionem cum ordine episcoporum,[32] quam optime aliquando in liturgica concelebratione

---

[30] Aliae categoriae nominari possunt, v. g. migrantes, nomades, etc. De quibus agitur in: conc. Vat. II, Decr. de pastorali episcoporum munere in ecclesia, *Christus Dominus* (v. supra p. 444-448).

[31] Cf. *Didascalia*, II, 59, 1-3: „Docens autem iube et hortare populum in ecclesia frequentare et penitus numquam deesse, sed convenire semper et ecclesiam non angustare, cum se subtrahunt, et minus membrum facere corpus Christi ... Nolite ergo vosmet ipsos, cum sitis membra Christi, spargere ab ecclesia, cum non coadunamini; Christum enim caput habentes secundum promissionem ipsius praesentem et communicantem vobis, nolite ipsi vos neglegere nec alienare salvatorem a membris suis nec scindere nec spargere corpus eius ...": ed. F. X. Funk, I, p. 170; Paulus VI, Allocutio iis qui ex italico clero interfuerunt coetui XIII per hebdomadam habito Urbiveti v. „di aggiornamento pastorale", 6 sept. 1963: AAS 55 (1963), pp. 750 ss.

[32] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, n. 28: AAS 57 (1965), p. 35 (v. supra p. 332-337).

En fi, que tinguin la màxima sol·licitud pels malalts i els moribunds, bo i visitant-los i confortant-los en el Senyor.[30]

La tasca de pastor no es limita, però, a l'atenció de cada fidel; s'estén per ella mateixa a la formació d'una autèntica comunitat cristiana. Per fomentar degudament l'esperit comunitari, aquest ha d'estendre's no sols a l'Església local sinó també a l'Església universal. La comunitat local no ha de preocupar-se només dels propis fidels; animada de zel missioner, ha d'obrir també a tots els homes el camí que porta a Crist. Els correspon un especial deure envers els catecúmens i els neòfits, que són gradualment educats al coneixement i a la pràctica de la vida cristiana.

Una comunitat cristiana no pot formar-se si no té per arrel i eix la celebració de la santíssima Eucaristia, en la qual per això ha d'inspirar-se qualsevol educació a l'esperit comunitari.[31] La celebració eucarística, recíprocament, per tal de ser sincera i plena ha de conduir tant a les diverses obres de caritat i a l'ajut mutu, com a l'acció missionera i a les diverses formes de testimoniatge cristià.

Mitjançant la caritat, la pregària, l'exemple i les obres de penitència, la comunitat eclesial exerceix també una veritable acció materna envers les ànimes per conduir-les a Crist. Aquesta, en efecte, ve a ser, per a qui encara no creu, un instrument eficaç per a indicar o aplanar el camí que porta a Crist i a la seva Església; i per al qui ja creu és estímul, aliment i suport per al combat espiritual.

En l'edificació de la comunitat cristiana, els preveres no s'han de posar mai al servei d'una ideologia o facció humana, sinó que, com a heralds de l'Evangeli i pastors de l'Església, han de dedicar-se a aconseguir el creixement espiritual del cos de Crist.

II. Relacions dels preveres amb els altres

7. (*Relacions entre els bisbes i els preveres*). Tots els preveres, junt amb els bisbes, participen del mateix i únic sacerdoci i ministeri de Crist, de tal manera que la mateixa unitat de consagració i de missió exigeix llur comunió jeràrquica amb l'orde dels bisbes;[32] aquesta comunió l'expressen algunes vegades plenament en la concelebració litúrgica, ∇

manifestant, et cum quibus coniuncti profitentur se eucharisticam synaxim celebrare.[33] Episcopi igitur, propter donum Spiritus sancti quod presbyteris in sacra ordinatione datum est, illos habent ut necessarios adiutores et consiliarios in ministerio et munere docendi, sanctificandi et pascendi plebem Dei.[34] Quod enixe, iam ab antiquis ecclesiae temporibus, liturgica documenta proclamant, dum sollemniter postulant a Deo super presbyterum ordinandum infusionem spiritus „gratiae et consilii, ut adiuvet ac gubernet populum in corde mundo",[35] quemadmodum in eremo Moysis spiritus in mentes septuaginta virorum prudentium propagatus est,[36] „quibus ille adiutoribus usus, in populo innumeras multitudines facile gubernavit".[37] Propter hanc ergo in eodem sacerdotio atque ministerio communionem, episcopi ut fratres et amicos suos habeant presbyteros,[38] eorumque bonum, tam materiale quam praesertim spirituale ipsis pro viribus cordi sit. Potissimum enim in illos sacerdotum suorum sanctitudinis grave recidit onus:[39] maximam ergo curam exerceant in continua

---

[33] Cf. sic dictam *Constitutionem Ecclesiasticam Apostolorum*, XVIII: presbyteri sunt sýmmystai et synepímachoi episcoporum: ed. Th. Schermann, *Die allgemeine Kirchenordnung*, I, Paderborn 1914, p. 26; A. Harnack, *Die Quellen der sog. apostolischen Kirchenordnung*, T. u. U., II, 5, p. 13, n. 18 et 19; Pseudo-Hieronymus, *De Septem Ordinibus Ecclesiae:* „... in benedictione cum episcopis consortes mysteriorum sunt": ed. A. W. Kalff, Würzburg 1937, p. 45; Isidorus Hispalensis, *De Ecclesiasticis Officiis*, II, c. VII: „Praesunt enim ecclesiae Christi, et in confectione divini corporis et sanguinis consortes cum episcopis sunt, similiter et in doctrina populorum, et in officio praedicandi": PL 83, 787.

[34] Cf. *Didascalia*, II, 28, 4: ed. F. X. Funk, p. 108; *Constitutiones Apostolorum*, II, 28, 4; II, 34, 3: ibid., pp. 109 et 117.

[35] *Ibid.*, VIII, 16, 4: ed. F. X. Funk, I, p. 523; cf. *Epitome Const. Apost.*, VI: ibid., II, p. 80, 3-4; *Testamentum Domini:* „... da ei spiritum gratiae, consilii et magnanimitatis, spiritum presbyteratus ... ad coadiuvandum et gubernandum populum tuum in opere, in metu, in corde puro": trad. I. E. Rahmani, Moguntiae 1899, p. 69. Item in *Trad. Apost.:* ed. B. Botte, *La Tradition Apostolique de Saint Hippolyte*, Münster i. W. 1963, p. 20.

[36] Cf. Nm 11, 16-25.

[37] *Pontificale romanum*, De ordinatione presbyterorum, praefatio; quae verba iam habentur in *Sacramentario leoniano*, *Sacramentario gelasiano* et *Sacramentario gregoriano*. Similia inveniuntur in liturgiis orientalibus: cf. *Trad. Apost.:* „... respice super servum tuum istum et impartire spiritum gratiae et consilii praesbyteris ut adiubet et gubernet plebem tuam in corde mundo, sicuti respexisti super populum electionis tuae et praecepisti Moysi ut elegeret praesbyteros quos replesti de spiritu tuo quod tu donasti famulo tuo": ex antiqua versione latina Veronensi, ed B. Botte, *La Tradition Apostolique de S. Hippolyte. Essai de reconstruction*, Munster i. W. 1963, p. 20; *Const. Apost.* VIII, 16, 4: ed. F. X. Funk, I, p. 522, 16-17; *Epit. Const. Apost.* VI: ed. F. X. Funk, II, p. 80, 5-7; *Testamentum Domini:* trad. I. E. Rahmani, Moguntiae 1899, p. 69; *Euchologion Serapionis*, XXVII: ed. F. X. Funk, *Didascalia et Constitutiones*, II, p. 190, lin. 1-7; *Ritus Ordinationis in ritu Maronitarum:* trad. H. Denzinger, *Ritus Orientalium*, II, Wurzburg 1863, p. 161. Inter patres citari possunt: Theodorus Mopsuestenus, in *1 Tim.* 3, 8: ed. Swete, II, pp. 119-121; Theodoretus, *Quaestiones in Numeros*, XVIII: PG 80, 369 C — 372 B.

[38] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, n. 28: AAS 57 (1965), p. 35 (v. supra p. 332-337).

[39] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Sacerdotii Nostri primordia*, 1 aug. 1959: AAS 51 (1959), p. 576; Pius X, Exhortatio ad clerum *Haerent animo*, 4 aug. 1908: Pii X Acta, vol. IV (1908), pp. 237 ss.

i la professen en celebrar en unió amb ells la sinaxi eucarística.[33] Els bisbes, per tant, a causa del do de l'Esperit conferit als preveres en la sagrada ordenació, els tenen com a col·laboradors necessaris i consellers en el ministeri i en la tasca d'instruir, de santificar i de pasturar el poble de Déu.[34] Així ho declaren des de l'antigor de l'Església els documents litúrgics, quan imploren solemnement de Déu sobre el qui ha de ser ordenat prevere la infusió de l'Esperit «de la gràcia i del consell per ajudar i governar el poble amb cor pur»,[35] tal com al desert l'esperit de Moisès fou transmès a setanta homes prudents,[36] «amb l'ajut dels quals pogué governar fàcilment la innombrable multitud del poble».[37] Per a aquesta comunió en el mateix sacerdoci i ministeri els bisbes tenen, doncs, els preveres com a germans i amics,[38] i han de buscar de cor, segons les possibilitats, llur benestar material i especialment l'espiritual. Als bisbes, en efecte, pertoca sobretot la greu responsabilitat de la santedat dels sacerdots;[39] han de posar, doncs, la màxima cura a la formació contínua ∇

formatione presbyterii sui.[40] Eos libenter audiant, immo consulant et cum eis colloquantur de iis quae ad necessitates operis pastoralis et ad bonum dioecesis spectant. Ut vero id ad effectum deducatur, habeatur, modo hodiernis adiunctis ac necessitatibus accommodato,[41] forma ac normis iure determinandis, coetus seu senatus[42] sacerdotum, presbyterium repraesentantium, qui episcopum in regimine dioeceseos suis consiliis efficaciter adiuvare possit.

Presbyteri autem, ante oculos habentes plenitudinem sacramenti ordinis qua episcopi gaudent, in ipsis revereantur auctoritatem Christi supremi Pastoris. Suo igitur episcopo sincera caritate et oboedientia adhaereant.[43] Quae sacerdotalis oboedientia, cooperationis spiritu perfusa, fundatur in ipsa participatione ministerii episcopalis, quae presbyteris per sacramentum ordinis et missionem canonicam confertur.[44]

Unio presbyterorum cum episcopis eo magis nostris diebus requiritur quod aetate hac nostra, diversis ex causis, incepta apostolica non tantum multiplices formas induere, verum etiam limites unius paroeciae vel dioecesis praetergredi necesse est. Nullus ergo presbyter seorsum ac veluti singillatim suam missionem satis adimplere valet, sed tantum viribus unitis cum aliis presbyteris, sub ductu eorum, qui ecclesiae praesunt.

8. Presbyteri, per ordinationem in ordine presbyteratus constituti, omnes inter se intima fraternitate sacramentali nectuntur; specialiter autem in dioecesi cuius servitio sub episcopo proprio addicuntur unum presbyterium efformant. Etsi enim diversis officiis mancipentur, unum tamen

---

[40] Cf. conc. Vat. II, Decr. de pastorali episcoporum munere in ecclesia, *Christus Dominus*, nn. 15 et 16 (v. supra p. 440-443).

[41] In iure condito iam habetur capitulum cathedrale, tamquam episcopi „senatus et consilium" (CIC, c. 391), vel, eo deficiente, coetus consultorum dioecesanorum (cf. CIC, cc. 423-428). In votis tamen est talia instituta ita recognoscere, ut hodiernis adiunctis atque necessitatibus melius provideatur. Uti patet, huiusmodi coetus presbyterorum differt a consilio pastorali de quo in conc. Vat. II, Decr. *Christus Dominus*, de pastorali episcoporum munere in ecclesia, 28 oct. 1965, n. 27, cui pertinent etiam laici, et cuius est tantummodo pervestigare quae ad pastoralia opera spectant. De presbyteris ut consiliariis episcoporum videri possunt *Didascalia*, II, 28, 4: ed. F. X. Funk, I, p. 108; it. *Const. Apost.*, II, 28, 4: ed. F. X. Funk, I, p. 109; Ignatius M., *Magn.*, 6, 1: ed. F. X. Funk, p. 194; *Trall.*, 3, 1: ed. F. X. Funk, p. 204; Origenes, *Contra Celsum*, III, 30: Presbyteri sunt consiliarii seu boúleytai: PG 11, 957 D — 960 A.

[42] Ignatius M., *Magn.*, 6, 1: „Hortor, ut in concordia Dei omnia peragere studeatis, episcopo praesidente loco Dei et presbyteris loco senatus apostolici, et diaconis mihi suavissimis concreditum habentibus ministerium Iesu Christi, qui ante saecula apud Patrem erat et in fine apparuit": ed. F. X. Funk, p. 195; Ignatius M., *Trall.*, 3, 1: „Cuncti similiter revereantur diaconos ut Iesum Christum, sicut et episcopum, qui est typus Patris, presbyteros autem ut senatum Dei et concilium apostolorum. Sine his ecclesia non vocatur": ibid., p. 204; Hieronymus, *In Isaiam*, II, 3: PL 24, 61 D: „Et nos habemus in ecclesia senatum nostrum, coetum presbyterorum".

[43] Cf. Paulus VI, Allocutio ad Urbis curiones et quadragenarii temporis oratores in aede sixtina habita, die 1 martii 1965: AAS 57 (1965), p. 326.

[44] Cf. *Const. Apost.*, VIII, 47, 39: „Presbyteri ... absque sententia episcopi nihil peragant; ipse enim est, cui commissus est populus Domini et a quo de animabus eorum ratio poscetur": ed. F. X. Funk, p. 577.

del propi presbiteri.[40] Que els escoltin de grat, o millor, prenguin ells mateixos la iniciativa de consultar-los i de dialogar amb ells sobre el que pertoca a les necessitats del treball pastoral i al bé de la diòcesi. Perquè això sigui possible a la pràctica, que hi hagi —de la manera més adequada a les actuals circumstàncies i necessitats,[41] en la forma i segons normes jurídiques a establir— un grup o senat[42] de sacerdots, en representació del presbiteri, el qual amb els seus consells pugui ajudar eficaçment el bisbe en el govern de la diòcesi.

I que els preveres, tenint present que els bisbes estan investits de la plenitud del sagrament de l'orde, venerin en ells l'autoritat de Crist, pastor suprem. Que estiguin, doncs, units al propi bisbe amb sincera caritat i obediència.[43] Aquesta obediència sacerdotal, amarada d'esperit de col·laboració, es fonamenta en la participació mateixa al ministeri episcopal, conferida als preveres a través del sagrament de l'orde i la missió canònica.[44]

La unió entre els preveres i els bisbes és particularment requerida als nostres dies perquè avui, per diversos motius, les iniciatives apostòliques no sols han de revestir formes múltiples, sinó també ultrapassar els límits d'una parròquia o d'una diòcesi. Cap prevere, doncs, no es troba en condicions de realitzar plenament la pròpia missió si actua sol o per compte propi, i si no uneix les pròpies forces a les dels altres preveres, sota el guiatge dels qui presideixen l'Església.

8. (*Unió i cooperació fraterna dels preveres entre ells*). Tots els preveres, constituïts en l'orde del presbiterat mitjançant l'ordenació, estan íntimament units entre ells per la fraternitat sacramental; però d'una manera especial aquests formen un únic presbiteri en la diòcesi al servei de la qual estan dedicats sota la direcció del propi bisbe. En efecte, encara que s'ocupin de tasques diferents, exerceixen tanmateix ∇

gerunt sacerdotale pro hominibus ministerium. Ad idem enim opus ut cooperentur mittuntur omnes presbyteri, sive ministerium paroeciale vel supraparoeciale exerceant, sive scientiae investigandae aut tradendae operam conferant, sive etiam manibus laborent, ipsorum operariorum, ubi id probante quidem competenti auctoritate expedire videatur, sortem participantes, sive tandem alia opera apostolica vel ad apostolatum ordinata adimpleant. Ad unum omnes quidem conspirant, ad aedificationem nempe corporis Christi, quae, nostris praesertim temporibus, multiplicia officia necnon novas accommodationes requirit. Quapropter magni momenti est ut omnes presbyteri, sive dioecesani sive religiosi, sese invicem adiuvent, ut semper sint cooperatores veritatis.[45] Cum ceteris ergo membris huius presbyterii, unusquisque specialibus apostolicae caritatis, ministerii et fraternitatis nexibus coniungitur: quod iam ab antiquis temporibus liturgice significatur, cum presbyteri adstantes super novum electum, simul cum episcopo ordinante, manus imponere invitentur, et cum sacram eucharistiam unanimo corde concelebrant. Singuli ergo presbyteri cum confratribus suis uniuntur vinculo caritatis, orationis et omnimodae cooperationis, atque ita manifestatur illa unitas qua Christus voluit suos in unum esse consummatos, ut cognoscat mundus Filium missum esse a Patre.[46]

Quam ob rem, qui sunt provectioris aetatis iuniores vere ut fratres suscipiant eosque in primis inceptis et oneribus ministerii adiuvent, itemque mentem eorum, etsi a propria diversam, intellegere satagant atque incepta eorum cum benevolentia prosequantur. Iuvenes pariter revereantur aetatem atque experientiam seniorum cumque illis de rebus curam animarum spectantibus consilia conferant et libenter collaborent.

Spiritu fraterno ducti, presbyteri hospitalitatem ne obliviscantur,[47] colant beneficentiam et communionem bonorum,[48] praesertim solliciti eorum qui sunt aegroti, afflicti, laboribus nimis onerati, solitarii, e patria exsules, necnon eorum qui persecutionem patiuntur.[49] Etiam ad relaxandum animum libenter et cum gaudio conveniant, memores verborum quibus ipse Dominus apostolos defatigatos invitabat: „Venite seorsum in desertum locum, et requiescite pusillum" (Mc 6, 31). Insuper, ut presbyteri in vita spirituali et intellectuali colenda mutuum iuvamen inveniant, ut aptius in ministerio cooperari valeant utque a periculis solitudinis forte orientibus eripiantur, aliqua vita communis vel aliquod vitae consortium inter eos foveatur, quod tamen plures formas, iuxta diversas necessitates personales vel pastorales, induere potest, nempe cohabitationem, ubi possibilis est, vel communem mensam, vel saltem frequentes ac periodicos conventus. Magni quoque habendae sunt et diligenter promovendae associationes quae, statutis a competenti ecclesia-

---

[45] Cf. 3 Io 8.
[46] Cf. Io 17, 23.
[47] Cf. Heb 13, 1-2.
[48] Cf. Heb 13, 16.
[49] Cf. Mt 5, 10.

un únic ministeri a favor dels homes. Tots els preveres, en efecte, tenen la missió de contribuir a una mateixa obra, tant si exerceixen el ministeri parroquial o supraparroquial, com si es dediquen a la recerca científica o a l'ensenyament, com si exerceixen un ofici manual —compartint les condicions de vida dels obrers, quan això resulti convenient i tingui l'aprovació de l'autoritat competent—, com si, en fi, exerceixen altres obres d'apostolat o encaminades a l'apostolat. Tots treballen per la mateixa causa, és a dir, per l'edificació del cos de Crist, la qual sobretot en aquests nostres temps exigeix tasques múltiples i noves adaptacions. Per això, és molt important que tots els preveres, tant els diocesans com els religiosos, s'ajudin mútuament a ser sempre col·laboradors de la veritat.[45] Cadascun, doncs, està unit als altres membres d'aquest presbiteri per particulars vincles de caritat apostòlica, de ministeri i de fraternitat: això s'expressa litúrgicament des dels temps antics en el ritu en què els preveres presents són invitats a imposar les mans al nou elegit, junt amb el bisbe que l'ordena, i quan concelebren la sagrada Eucaristia units de cor. Cadascun dels preveres, doncs, està unit als seus germans amb el vincle de la caritat, de la pregària i de la incondicionada col·laboració, manifestant així aquella unitat que Crist volgué que es consumís perfectament entre els seus, a fi que el món conegui que el Fill ha estat enviat pel Pare.[46]

Per aquests motius, els més ancians han de tractar veritablement com a germans els més joves, tot ajudant-los en les primeres activitats i responsabilitats del ministeri, esforçant-se també de comprendre'n la mentalitat, encara que sigui diversa de la pròpia, i mirant amb simpatia llurs iniciatives. Que els joves, recíprocament, tinguin respecte per l'edat i l'experiència dels ancians, s'hi aconsellin sobre els problemes referents a la cura d'ànimes, i col·laborin amb ells de grat.

Animats d'esperit fratern, que els preveres no oblidin l'hospitalitat,[47] practiquin la beneficiència i la comunió de béns,[48] especialment sol·lícits dels qui estan malalts, afligits, sobrecarregats de treball, sols, o exiliats, i també dels qui sofreixen persecució.[49] Que es reuneixin de grat també per passar junts amb alegria moments de distensió, recordant les paraules amb què el Senyor mateix invitava els Apòstols fatigats: «Veniu ara vosaltres sols en un lloc despoblat i reposeu una mica» (Mc 6,31). A més, per tal que els preveres trobin ajut recíproc per a fomentar la vida espiritual i intel·lectual, i puguin col·laborar més eficaçment en el ministeri i evitar els perills que poden venir eventualment de la soledat, cal afavorir entre ells algunes modalitats de vida en comú, o una certa compartició de vida; aquesta pot prendre diverses formes segons les diferents exigències personals o pastorals: si és possible, viure junts, menjar junts o trobar-se sovint i periòdicament. Són també tingudes en gran consideració i diligentment promogudes les associacions que, a partir d'estatuts reconeguts ∇

stica auctoritate recognitis, per aptam et convenienter approbatam vitae ordinationem et per iuvamen fraternum, sanctitatem sacerdotum in exercitio ministerii fovent, et sic toti ordini presbyterorum servire intendunt.

Demum, ratione eiusdem communionis in sacerdotio, se sciant presbyteri specialiter obligatos erga eos qui aliquibus difficultatibus laborant; quibus tempestivum praebeant auxilium, etiam si opus sit eos discrete monendo. Illos autem qui in quibusdam defecerunt fraterna caritate atque magno animo semper prosequantur, pro ipsis instantes preces Deo effundant eisque continuo sese praebeant ut revera fratres et amicos.

9. Novi testamenti sacerdotes, licet sacramenti ordinis ratione praestantissimum ac necessarium in populo et pro populo Dei munus patris et magistri exerceant, tamen simul cum omnibus christifidelibus sunt discipuli Domini, Dei vocantis gratia eius regni participes facti.[50] Cum omnibus enim in fonte baptismi regeneratis presbyteri sunt fratres inter fratres,[51] utpote membra unius eiusdemque Christi corporis, cuius aedificatio omnibus demandata est.[52]

Presbyteros igitur sic oportet praeesse, ut non quae sua sunt quaerentes, sed quae Iesu Christi,[53] cum fidelibus laicis operam coniungant et in medio eorum se gerant ad exemplum magistri, qui inter homines „non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam redemptionem pro multis" (Mt 20, 28). Presbyteri sincere laicorum dignitatem atque propriam, quam laici in missione ecclesiae habent partem, agnoscant et promoveant. Iustam etiam libertatem, quae omnibus in civitate terrestri competit, sedulo in honore habeant. Libenter audiant laicos, eorum desideria fraterne considerantes, eorumque experientiam et competentiam in diversis campis humanae actionis agnoscentes, ut simul cum ipsis signa temporum recognoscere queant. Probantes spiritus si ex Deo sint,[54] charismata laicorum multiformia, tam humilia quam altiora, cum sensu fidei detegant, cum gaudio agnoscant, cum diligentia foveant. Inter alia vero dona Dei quae in fidelibus abundanter inveniuntur, peculiari cura digna sunt, quibus non pauci ad altiorem vitam spiritualem attrahuntur. Item cum fiducia laicis in servitium ecclesiae officia committant, eis agendi libertatem et spatium relinquentes, immo eos ut opera etiam sua sponte aggrediantur opportune invitantes.[55]

---

[50] Cf. 1 Th 2, 12; Col 1, 13.

[51] Cf. Mt 23, 8. „Opus est deinde, ut ea re quod hominum pastores, patres et magistri esse cupimus, idciro eorum fratres agamus": Paulus VI, Litt. encycl. *Ecclesiam suam*, 6 aug. 1964: AAS 58 (1964), p. 647.

[52] Cf. Eph 4, 7 et 16; *Const. Apost.*, VIII, 1, 20: „Quin etiam neque episcopus in diaconos vel presbyteros se extollat neque presbyteri in plebem; ex utrisque enim coetus compositio exstat": ed. F. X. Funk, I, p. 467.

[53] Cf. Ph 2, 21.

[54] Cf. 1 Io 4, 1.

[55] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, n. 37: AAS 57 (1965), pp. 42-43 (v. supra p. 346-349).

per l'autoritat eclesiàstica competent, fomenten —gràcies a un estil de vida adequat i convenientment aprovat i a l'ajut fratern— la santedat dels sacerdots en l'exercici del ministeri, i volen d'aquesta manera servir tot l'orde dels preveres.

En fi, a causa de la mateixa comunió en el sacerdoci, els preveres s'han de sentir especialment obligats envers els qui passen alguna dificultat; que procurin ajudar-los a temps, també amb discretes advertències quan calgui. Quant als qui en algun moment han fallat, que els tractin sempre amb caritat fraterna i magnanimitat, preguin per ells assíduament i es comportin amb ells en tota ocasió com a veritables germans i amics.

9. (*Relacions dels preveres amb els laics*). Els sacerdots del Nou Testament, encara que en virtut del sagrament de l'orde exerceixen la funció importantíssima i necessària de pare i de mestre en el poble i per al poble de Déu, són tanmateix, junt amb tots els altres fidels, deixebles del Senyor, fets participants del seu Regne per la crida de Déu.[50] Junt amb tots els qui foren regenerats en l'aigua del baptisme, els preveres són germans entre germans,[51] com a membres del mateix i únic cos de Crist, l'edificació del qual és confiada a tots.[52]

En presidir la comunitat, els preveres, no buscant els propis interessos sinó als de Jesucrist,[53] han d'unir llurs esforços als dels fidels laics, comportant-se enmig d'ells com el Mestre, que entre els homes «no vingué a ser servit, sinó a servir, i a donar la seva vida com a rescat per tothom» (Mt 20,28). Els preveres han de reconèixer i promoure sincerament la dignitat dels laics i llur paper específic en la missió de l'Església. Que tinguin, a més, el màxim respecte per la justa llibertat que pertoca als laics en la ciutat terrestre. Que escoltin de grat el parer dels laics, considerant-ne amb interès fratern les aspiracions i reconeixent-ne l'experiència i la competència en els diversos camps de l'activitat humana, per poder reconèixer junt amb ells els signes dels temps. Provant els esperits per si són de Déu,[54] han de descobrir amb sentit de fe els carismes, tant els humils com els sublims, concedits sota múltiples formes als laics, els han de reconèixer amb joia i fomentar amb diligència; entre els diversos dons de Déu que es troben abundosament entre els fidels, mereixen una especial atenció els que atreuen no pas pocs a una vida espiritual més elevada. Que no dubtin a confiar als laics càrrecs al servei de l'Església, bo i deixant-los llibertat d'acció i marge, i fins i tot convidant-los oportunament a emprendre activitats també per pròpia iniciativa.[55] ∇

Presbyteri demum in medio laicorum positi sunt ut omnes ad caritatis unitatem ducant „caritate fraternitatis invicem diligentes, honore invicem praevenientes" (Rm 12, 10). Eorum igitur est diversas mentes ita componere ut nemo in fidelium communitate extraneum se sentiat. Boni communis, cuius nomine episcopi curam habent, sunt defensores, atque simul veritatis strenui assertores, ne fideles omni vento doctrinae circumferantur.[56] Peculiari sollicitudini eorum committuntur qui a praxi sacramentorum, immo a fide forsan defecerunt, quos quidem ut boni pastores adire non omittent.

Ad praescripta de oecumenismo attendentes,[57] non obliviscentur fratrum qui plena nobiscum ecclesiastica communione non fruuntur.

Commendatos sibi tandem habebunt illos omnes qui Christum salvatorem suum non agnoscunt.

Ipsi vero christifideles conscii sint se obligatos esse presbyteris suis, et ideo filiali amore eosdem, pastores suos et patres, prosequantur; item, eorum sollicitudines participantes, oratione et opere quantum fieri possit auxilio sint suis presbyteris, ut hi aptius difficultates superare et fructuosius officia sua adimplere valeant.[58]

III. Presbyterorum distributio et vocationes sacerdotales

10. Donum spirituale, quod presbyteri in ordinatione acceperunt, illos non ad limitatam quandam et coarctatam missionem praeparat, sed ad amplissimam et universalem missionem salutis „usque ad ultimum terrae" (Ac 1, 8), nam quodlibet sacerdotale ministerium participat ipsam universalem amplitudinem missionis a Christo apostolis concreditae. Christi enim sacerdotium, cuius presbyteri vere participes facti sunt, ad omnes populos et ad omnia tempora necessario dirigitur, neque ullis limitibus sanguinis, nationis vel aetatis coarctatur, ut iam in figura Melchisedech arcano modo praefiguratur.[59] Meminerint igitur presbyteri omnium ecclesiarum sollicitudinem sibi cordi esse debere. Quapropter presbyteri illarum dioecesium, quae maiore vocationum copia ditantur, libenter se paratos praebeant, permittente vel exhortante proprio ordinario, ad suum ministerium in regionibus, missionibus vel operibus cleri penuria laborantibus exercendum.

Normae praeterea de incardinatione et excardinatione ita recognoscantur ut, pervetere hoc instituto firmo manente, ipsum tamen hodiernis pastoralibus necessitatibus melius respondeat. Ubi vero ratio apostolatus postulaverit, faciliora reddantur non solum apta presbyterorum distributio, sed etiam peculiaria opera pastoralia pro diversis coetibus socialibus,

---

[56] Cf. Eph. 4, 14.

[57] Cf. conc. Vat. II, Decr. de oecumenismo, *Unitatis redintegratio :* AAS 57 (1965), pp. 90 ss. (v. supra p. 404 ss.).

[58] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, n. 37: AAS 57 (1965), pp. 42-43 (v. supra p. 346-349).

[59] Cf. Heb 7, 3.

Els preveres, finalment, són posats enmig dels laics per portar-los tots a la unitat de la caritat, «estimant-se afectuosament com a germans, avançant-se a honorar-se els uns als altres» (Rm 12,10). Els correspon, doncs, d'harmonitzar les diverses mentalitats de manera que ningú, en la comunitat dels fidels, se senti estrany. Són defensors del bé comú, que tutelen en nom del bisbe, i al mateix temps esforçats anunciadors de la veritat, per tal que els fidels no siguin emportats per qualsevol vent de doctrina.[56] Han de tenir una especial sol·licitud envers els qui han abandonat la pràctica dels sagraments o potser fins i tot la fe, i com a bons pastors no han de descurar d'anar a trobar-los.

Tenint presents les disposicions sobre l'ecumenisme,[57] que no oblidin els germans que no participen amb nosaltres de la plena comunió eclesiàstica.

Que considerin, a més, confiats a la pròpia cura els qui no reconeixen Crist com a Salvador.

I els fidels han de tenir consciència del deute envers els preveres, i han de tractar-los per això amb amor filial, com a pastors i pares; i, compartint-ne les preocupacions, han d'ajudar tant com puguin els preveres amb la pregària i amb l'acció, de manera que aquests puguin superar més fàcilment les pròpies dificultats, i acomplir els propis deures amb més fruit.[58]

III. Distribució dels preveres i vocacions sacerdotals

10. (*Distribució dels preveres*). El do espiritual que els preveres han rebut en l'ordenació no els prepara a una missió limitada i restringida, sinó al contrari a una vastíssima i universal missió de salvació, «fins als extrems de la terra» (Ac 1,8), atès que qualsevol ministeri sacerdotal participa de la mateixa dimensió universal de la missió confiada per Crist als Apòstols. En efecte, el sacerdoci de Crist, del qual els preveres són fets realment participants, s'adreça necessàriament a tots els pobles i a tots els temps, i no admet cap límit de raça, de nació o d'edat, com ja és prefigurat misteriosament en Melquisedec.[59] Que recordin, doncs, els preveres que han de portar al cor la sol·licitud per totes les Esglésies. Per tant, que els preveres de les diòcesis més riques de vocacions es facin de grat disponibles per a exercir el propi ministeri, amb consentiment o a invitació del propi ordinari, en aquelles regions, missions o obres que sofreixen més escassetat de clergat.

A més, cal revisar les normes d'incardinació i d'excardinació de manera que, quedant en vigor aquesta antiga institució, respongui millor a les actuals necessitats pastorals. On ho demanin motius d'apostolat, es facilitarà no sols una distribució funcional dels preveres, sinó també la realització d'específiques iniciatives pastorals a favor de diversos grups socials, ∇

quae in aliqua regione, vel natione aut in quacumque terrarum orbis parte perficienda sunt. Ad hoc ergo quedam seminaria internationalia, peculiares dioeceses vel praelaturae personales et alia huiusmodi utiliter constitui possunt, quibus, modis pro singulis inceptis statuendis et salvis semper iuribus ordinariorum locorum, presbyteri addici vel incardinari queant in bonum commune totius ecclesiae.

Ad novam tamen regionem, praesertim si illius linguam et mores nondum bene cognoverint, in quantum fieri potest, presbyteri ne mittantur singuli, sed, ad exemplum Christi discipulorum,[60] saltem bini vel terni, ut ita mutuo sibi sint adiutorio. Pariter expedit sollicitam curam adhibere de eorum vita spirituali, necnon de eorum valetudine mentis et corporis; et, quatenus id fieri possit, loca et condiciones laboris pro ipsis praeparentur iuxta uniuscuiusque adiuncta personalia. Magnopere expedit simul ut, qui novam nationem petunt, apte cognoscere curent non solum linguam illius loci, sed etiam peculiarem indolem psychologicam et socialem illius populi cui in humilitate servire volunt quam perfectissime cum eodem communicantes, ita ut exemplum sequantur Pauli apostoli, qui de se ipso dicere potuit: „Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem. Et factus sum Iudaeis tamquam Iudaeus, ut Iudaeos lucrarer ...“ (1 Cor 9, 19-20).

11. Pastor et episcopus animarum nostrarum,[61] ita suam ecclesiam constituit, ut populus quem elegit et acquisivit sanguine suo[62] semper et usque in finem saeculi suos habere deberet sacerdotes, ne umquam christiani essent sicut oves non habentes pastorem.[63] Quam voluntatem Christi agnoscentes, apostoli, suggerente Spiritu sancto, suum esse officium duxerunt ministros eligendi „qui idonei erunt et alios docere“ (2 Tm 2, 2). Quod officium sane pertinet ad ipsam missionem sacerdotalem, qua quidem particeps fit presbyter sollicitudinis totius ecclesiae, ne in populo Dei hic in terris operarii umquam desint. Quoniam tamen „rectori navis et navigio deferendis ... causa communis exsistit“,[64] ideo universus populus christianus edoceatur suum esse officium diversimode cooperandi, per instantem orationem itemque per alia media quae sibi praesto sunt,[65] ut semper ecclesia illos habeat sacerdotes, qui necessarii sint ad missionem suam divinam explendam. Primum igitur presbyteris summopere cordi sit verbi ministerio proprioque testimonio vitae, spiritum servitii et verum gaudium paschale aperte manifestantis, sacerdotii excellentiam et necessitatem fidelibus ante oculos ponere, ac quos, sive iuvenes sive adultiores, prudenter ad tantum ministerium idoneos iudicaverint, nullis parcendo curis neque incommodis adiuvare ut se rite praeparent ac proinde aliquando, plena eorum libertate externa et interna

---

60 Cf. Lc 10, 1.

61 Cf. 1 Pt 2, 25.

62 Cf. Ac 20, 28.

63 Cf. Mt 9, 36.

64 *Pontificale romanum*, De ordinatione presbyterorum.

65 Cf. conc. Vat. II. Decr. de institutione sacerdotali, *Optatam totius*, n. 2 (v. supra p. 484-487).

per donar vida a certes regions o nacions o àdhuc tot el món. Amb aquesta finalitat podrà ser útil crear seminaris internacionals, diòcesis peculiars o prelatures personals, i altres institucions per l'estil, a les quals podran ser adscrits o incardinats preveres per al bé de tota l'Església, segons normes a establir per a cadascuna d'aquestes institucions, i respectant sempre els drets dels ordinaris del lloc.

Tant com sigui possible, els preveres no han de ser enviats sols en una nova regió, sobretot quan no en coneixen encara bé la llengua i els costums, sinó en grups d'almenys dos o tres, com els deixebles de Crist,[60] de manera que s'ajudin mútuament. Semblantment, cal tenir cura de llur vida espiritual i de llur salut física i psíquica; i, si és possible, s'han de triar llocs i condicions de treball que corresponguin millor a les condicions personals de cadascú. Convé igualment que els qui van a una nova nació mirin de conèixer no sols la llengua del lloc sinó també el tarannà psicològic i social d'aquell poble al servei del qual es posen humilment, per entrar amb ell en una plena comunió seguint l'exemple de l'apòstol Pau, que pogué dir d'ell mateix: «Jo, que no era esclau de ningú, m'he fet esclau de tots per guanyar-ne tants com pugui. M'he fet jueu amb els jueus, per guanyar els jueus...» (1Co 9,19-20).

11. (*Interès per les vocacions sacerdotals*). El pastor i guardià de les nostres ànimes[61] constituí la seva Església de manera que el poble escollit per ell i adquirit amb el preu de la seva sang[62] hagués de tenir sempre, fins a la fi del món, els propis sacerdots, a fi que els cristians no fossin mai com ovelles sense pastor.[63] Coneixent aquesta voluntat de Crist, els Apòstols, per suggeriment de l'Esperit Sant, consideraren un deure propi escollir ministres «que fossin idonis per a ensenyar també a d'altres» (2Tm 2,2). Aquest deure forma part de la mateixa missió sacerdotal, per la qual el prevere participa de la sol·licitud per tota l'Església, a fi que en el poble de Déu a la terra no manquin mai operaris. Però així com «hi ha comunitat d'interessos entre el pilot de la nau i els passatgers»,[64] cal ensenyar tot el poble cristià a comprendre que té el deure de col·laborar de diverses maneres, amb pregària insistent i altres mitjans a la seva disposició,[65] a fer que l'Església disposi sempre dels sacerdots que li calen per complir la pròpia missió divina. Abans que res, doncs, els preveres han de portar molt al cor presentar als fidels, amb el ministeri de la paraula i amb el propi testimoniatge d'una vida en què es reflecteixi clarament l'esperit de servei i la veritable joia pasqual, l'excel·lència i la necessitat del sacerdoci; i sense escatimar fatigues i dificultats han d'ajudar els qui, joves o adults, considerin veritablement idonis per a un ministeri tan gran, de manera que es preparin convenientment i puguin un dia ser cridats pels bisbes, sempre en el ple respecte de la llibertat, tant externa com interna. ∇

servata, ab episcopis vocari possint. Ad hunc finem prosequendum, maximae utilitatis est diligens ac prudens directio spiritualis. Parentes et magistri, atque omnes ad quos spectat quocumque modo institutio puerorum ac iuvenum, eos sic erudiant, ut sollicitudinem Domini pro grege suo cognoscentes et necessitates ecclesiae considerantes, parati sint generose Domino vocanti respondere cum propheta: „Ecce ego, mitte me" (Is 6, 8). Haec tamen vox Domini vocantis nequaquam ita exspectanda est, ac si modo quodam extraordinario ad aures futuri presbyteri perveniat. Ipsa enim potius ex signis intellegenda et diiudicanda est, quibus cotidie voluntas Dei prudentibus christianis innotescit; quae signa attente a presbyteris consideranda sunt.[66]

Ipsis ergo valde commendantur opera vocationum, sive dioecesana sive nationalia.[67] In praedicationibus, in catechesi, in scriptis periodicis, diserte declarentur oportet necessitates ecclesiae tam localis quam universalis, sensus et praestantia ministerii sacerdotalis in vivida luce ponantur, quippe in quo cum tantis oneribus tanta gaudia componantur, et in quo praesertim, ut docent patres, potest dari Christo maximum testimonium amoris.[68]

Cap. III. Presbyterorum vita

I. Presbyterorum ad perfectionem vocatio

12. Sacramento ordinis presbyteri Christo sacerdoti configurantur, ut ministri capitis, ad totum eius corpus quod est ecclesia exstruendum et aedificandum, tamquam ordinis episcopalis cooperatores. Iam quidem in baptismi consecratione, sicut omnes christifideles, signum et donum acceperunt tantae vocationis et gratiae ut, vel in infirmitate humana,[1] perfectionem prosequi possint et debeant, iuxta verbum Domini: „Estote ergo vos perfecti sicut et Pater vester coelestis perfectus est" (Mt 5, 48). Ad illam vero perfectionem acquirendam peculiari ratione tenentur sacerdotes, quippe qui, Deo in ordinis receptione novo modo consecrati, Christi aeterni sacerdotis viva instrumenta efficiantur, ut mirabile opus

---

[66] „La voce di Dio che chiama si esprime in due modi diversi, meravigliosi e convergenti: uno interiore, quello della grazia, quello dello Spirito santo, quello ineffabile del fascino interiore che la „voce silenziosa" e potente del Signore esercita nelle insondabili profondità dell'anima umana; e uno esteriore, umano, sensibile, sociale, giuridico, concreto, quello del ministro qualificato della parola di Dio, quello dell'apostolo, quello della gerarchia, strumento indispensabile, istituito e voluto da Cristo, come veicolo incaricato di tradurre in linguaggio sperimentabile il messaggio del Verbo e del precetto divino. Cosi insegna con san Paolo la dottrina cattolica: *Quomodo audient sine praedicante ... Fides ex auditu* (Rm 10, 14 et 17)": Paulus VI, Allocutio habita die 5 maii 1965: *L'Osservatore Romano*, 6 maggio 1965, p. 1.

[67] Cf. conc. Vat. II, Decr. de institutione sacerdotali, *Optatam totius*, n. 2 (v. supra p. 949).

[68] Hoc docent Patres, dum explicant verba Christi Petro: „Amas me? ... Pasce oves meas" (Io 21, 17): sic Ioannes Chrysostomus, *De sacerdotio*, II, 2: PG 48, 633; Gregorius Magnus, *Reg. Past. Liber*, P. I, c. 5: PL 77, 19 A.

[1] Cf. 2 Cor 12, 9.

Per obtenir-ho, és molt útil una diligent i prudent direcció espiritual. I pel que fa als pares i als mestres, i en general a tots els qui pertoca d'una manera o altra l'educació dels infants i dels joves, han d'instruir-los de tal manera que, coneixent la sol·licitud del Senyor envers el seu ramat i tenint presents les necessitats de l'Església, estiguin disposats a respondre, amb el profeta, generosament al Senyor que crida: «Sóc aquí, envieu-me» (Is 6,8). Però aquesta veu del Senyor que crida no ha d'esperar-se com si hagués d'arribar a l'orella del futur prevere d'una manera extraordinària. Més aviat és reconeguda i examinada a través d'aquells signes de què cada dia el Senyor se serveix per notificar la seva voluntat als cristians prudents; i correspon als preveres considerar atentament aquests signes.[66]

A ells, doncs, es recomanen vivament les obres per les vocacions, tant les diocesanes com les nacionals.[67] En les predicacions, en la catequesi, en la premsa han de ser il·lustrades clarament les necessitats de l'Església, local i universal; i hi han de ser posats a llum el significat i la importància del ministeri sacerdotal, en el qual, al costat de deures feixucs, es troben també tantes alegries, i en el qual sobretot, com ensenyen els pares, es pot donar a Crist el testimoniatge més gran d'amor.[68]

Cap. III. La vida dels preveres

I. Vocació dels preveres a la perfecció

12. (*Vocació a la santedat*). Pel sagrament de l'orde els preveres són configurats a Crist sacerdot com a ministres del Cap, amb la finalitat de fer créixer i edificar tot el seu cos que és l'Església, com a cooperadors de l'orde episcopal. Ja des de la consagració del baptisme, com tots els fidels, han rebut el signe i el do d'una vocació i d'una gràcia tan gran que, malgrat la feblesa humana,[1] poden tendir a la perfecció, o millor, han de tendir-hi, segons la paraula del Senyor: «Sigueu, doncs, perfectes, com ho és el vostre Pare celestial» (Mt 5,48). Però els sacerdots tenen el deure d'adquirir aquesta perfecció per un especial motiu: perquè, consagrats a Déu d'una manera nova mitjançant l'ordenació, són constituïts instruments vius de Crist etern sacerdot per poder continuar en el temps l'obra admirable ∇

eius, quod superna efficacitate universum hominum convictum redintegravit, per tempora persequi valeant.[2] Cum ergo omnis sacerdos, suo modo, ipsius Christi personam gerat, particulari quoque gratia ditatur ut, inserviendo plebi commissae et universo populo Dei, eius perfectionem aptius prosequi possit, cuius partes sustinet, utque humanae infirmitati carnis medeatur sanctitas illius, qui nobis factus est pontifex „sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus" (Heb 7, 26).

Christus, quem Pater sanctificavit seu consecravit et misit in mundum,[3] „dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum" (Tt 2, 14), et sic per passionem intravit in gloriam suam;[4] simili modo presbyteri, unctione Spiritus sancti consecrati et a Christo missi, in seipsis opera carnis mortificant et hominum servitio totaliter se devovent, et sic in sanctitate qua in Christo ditati sunt ad perfectum virum[5] progredi valent.

Itaque, ministerium Spiritus et iustitiae[6] exercentes, dummodo sint docibiles Spiritui Christi qui eos vivificat et ducit, in vita spiritus firmantur. Per ipsas enim cotidianas sacras actiones, sicut et per integrum suum ministerium, quod cum episcopo et presbyteris communicantes exercent, ipsi ad vitae perfectionem ordinantur. Ipsa autem sanctitas presbyterorum ad proprium ministerium fructuose complendum plurimum confert: quamvis enim gratia Dei etiam per indignos ministros opus salutis explere possit, tamen per illos ordinaria lege praeoptat Deus sua mirabilia ostendere, qui, dociliores impulsui et ductui Spiritus sancti facti, ob suam intimam cum Christo unionem et vitae sanctimoniam, cum apostolo dicere valeant: „Vivo autem, iam non ego, vivit vero in me Christus" (Gal 2, 20).

Quapropter haec sacrosancta synodus, ad suos fines pastorales renovationis internae ecclesiae, diffusionis evangelii in universo mundo, necnon colloquii cum mundo hodierno attingendos, vehementer hortatur omnes sacerdotes ut, aptis adhibitis mediis ab ecclesia commendatis,[7] ad illam semper maiorem sanctitatem nitantur, qua evadant in dies aptiora instrumenta in servitium totius populi Dei.

13. Sanctitatem propria ratione consequentur presbyteri munera sua sincere et indefesse in Spiritu Christi exercentes.

---

[2] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Ad catholici sacerdotii*, 20 dec. 1935: AAS 28 (1936), p. 10.

[3] Cf. Io 10, 36.

[4] Cf. Lc 24, 26.

[5] Cf. Eph 4, 13.

[6] Cf. 2 Cor 3, 8-9.

[7] Cf. inter alia:

Pius X, Exhortatio ad clerum, *Haerent animo*, 4 aug. 1908: S. Pii X Acta, vol. IV (1908), p. 237 ss.

Pius XI, Litt. encycl. *Ad catholici sacerdotii*, 20 dec. 1935: AAS 28 (1936), p. 5 ss.

Pius XII, Adhort. ap. *Menti Nostrae*, 23 sept. 1950: AAS 42 (1950), p. 657 ss.

Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Sacerdotii Nostri primordia*, 1 aug. 1959: AAS 51 (1959), p. 545 ss.

amb què ell ha reintegrat amb divina eficàcia tota la comunitat humana.[2] Ja que, doncs, cada sacerdot, a la seva manera, actua en persona de Crist mateix, frueix també d'una gràcia especial en virtut de la qual, mentre està al servei de la gent que li és confiada i de tot el poble de Déu, pot apropar-se més eficaçment a la perfecció d'aquell que representa; i la feblesa de la naturalesa humana troba remei en la santedat d'ell, fet per nosaltres gran sacerdot «sant, innocent, incontaminat, separat dels pecadors» (He 7,26).

Crist, que el Pare santificà i consagrà, i envià al món,[3] «s'entregà a si mateix per nosaltres, per rescatar-nos de tota maldat, purificar-nos i fer de nosaltres un poble ben seu, apassionat per fer el bé» (Tt 2,14), i així per la passió entrà a la seva glòria;[4] semblantment els preveres, consagrats amb la unció de l'Esperit Sant i enviats per Crist, fan morir en si mateixos les obres de la carn i es dediquen totalment al servei dels homes: així poden progressar en la santedat de què han estat dotats en Crist, fins a arribar a l'home perfecte.[5]

Per tant, exercint el ministeri de l'Esperit i de la justícia,[6] són consolidats en la vida espiritual, a condició que es deixin guiar per l'Esperit de Crist que els vivifica i els condueix. En efecte, en virtut de les mateixes accions sagrades de cada dia i de tot el ministeri, exercit en estreta unió amb el bisbe i entre ells, els preveres tenen per finalitat la perfecció de la vida. Però la mateixa santedat dels preveres contribueix no poc a fer-ne fructuós el ministeri: tot i essent veritat, en efecte, que la gràcia de Déu pot realitzar l'obra de la salvació també a través de ministres indignes, tanmateix Déu prefereix ordinàriament manifestar les seves meravelles a través d'aquells que, més dòcils als impulsos de l'Esperit Sant i al seu guiatge, gràcies a la pròpia íntima unió amb Crist i santedat de vida poden dir amb l'apòstol: «Ja no sóc jo qui visc; és Crist qui viu en mi» (Ga 2,20).

Per això, aquest sagrat Sínode, per aconseguir les seves finalitats pastorals de renovació interna de l'Església, de difusió de l'Evangeli a tot el món i de diàleg amb el món modern, exhorta vivament tots els sacerdots a tendir, amb els mitjans eficaços recomanats per l'Església,[7] a aquella santedat sempre més gran que els permetrà d'esdevenir instruments cada dia més vàlids al servei de tot el poble de Déu.

13. (*L'exercici de la triple funció sacerdotal exigeix i afavoreix la santedat*). La manera pròpia dels preveres d'obtenir la santedat és exercir en l'Esperit de Crist llurs funcions sincerament i incansablement.

Verbi Dei ministri cum sint, cotidie legunt et audiunt Dei verbum quod alios docere debent; quod si simul in seipsos recipere satagant, perfectiores in dies fient Domini discipuli, iuxta verba Pauli apostoli ad Timotheum: „Haec meditare, in his esto: ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi et doctrinae: insta in illis. Hoc enim faciens et teipsum salvum facies et eos, qui te audiunt" (1 Tm 4, 15-16). Quaerentes enim quomodo aptius contemplata aliis tradere possint,[8] profundius sapient „investigabiles divitias Christi" (Eph 3, 8) et multiformem sapientiam Dei.[9] Prae oculis habentes Dominum esse qui corda aperit[10] et sublimitatem non ex ipsis sed e Dei virtute provenire,[11] in ipso actu verbi tradendi intimius cum Christo magistro coniungentur eiusque Spiritu ducentur. Ita communicantes cum Christo, Dei participant caritatem, cuius mysterium, a saeculis absconditum,[12] in Christo revelatum est.

Ut sacrorum ministri, praesertim in sacrificio missae, presbyteri personam specialiter gerunt Christi, qui seipsum ad sanctificandos homines victimam dedit; ideoque invitantur ut quod tractant imitentur, quatenus mortis dominicae mysterium celebrantes, membra sua a vitiis et concupiscentiis mortificare procurent.[13] In mysterio sacrificii eucharistici, in quo munus suum praecipuum sacerdotes adimplent, opus nostrae redemptionis continuo exercetur,[14] et ideo enixe commendatur eius celebratio cotidiana, quae quidem etiam si praesentia fidelium haberi non possit, actus est Christi et ecclesiae.[15] Ita, dum presbyteri cum actu Christi sacerdotis se coniungunt, cotidie se totos Deo offerunt, et, dum corpore Christi nutriuntur, ex corde participant Eius caritatem qui se in cibum dat fidelibus. Similiter in sacramentis administrandis cum intentione et caritate Christi uniuntur; quod speciali ratione efficiunt, cum sacramenti poenitentiae fungendo muneri omnino semperque paratos se ostendant quotiescumque id a fidelibus rationabiliter petitur. In officio divino recitando, vocem praebent ecclesiae, quae in oratione, nomine totius generis humani, perseverat, una cum Christo, qui est „semper vivens ad interpellandum pro nobis" (Heb 7, 25).

---

[8] Cf. Thomas, *Summa Theol.*, II-II, q. 188, a. 7.

[9] Cf. Eph 3, 9-10.

[10] Cf. Ac 16, 14.

[11] Cf. 2 Cor 4, 7.

[12] Cf. Eph 3, 9.

[13] Cf. *Pontificale romanum*, de ordinatione presbyterorum.

[14] Cf. *Missale romanum*, oratio super oblata dominicae IX post pentecosten.

[15] „Quaelibet enim missa, etsi a sacerdote privatim celebratur, privata tamen non est, sed actus Christi et ecclesiae; quae quidem ecclesia in sacrificio, quod offert, seipsam tamquam universale sacrificium discit offerre et unicam et infinitam redemptricem sacrificii crucis virtutem universo mundo ad salutem applicat. Unaquaeque enim missa quae celebratur, non pro aliquorum tantum sed pro totius etiam mundi salute offertur (...) Paterne igitur et enixe commendamus sacerdotibus, qui potissimum gaudium nostrum et corona nostra sunt in Domino, ut ... quotidie digne et devote missam celebrent": Paulus VI, Litt. encycl. *Mysterium Fidei*, 3 sept. 1965: AAS 57 (1965), pp. 761-762. Cf. conc. Vat. II, Const. de sacra liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, nn. 26 et 27: AAS 56 (1964), p. 107 (v. supra p. 240-241).

Perquè són ministres de la paraula de Déu, llegeixen i escolten cada dia aquesta paraula que han d'ensenyar als altres; i si s'esforcen de realitzar-la en si mateixos, esdevindran deixebles del Senyor cada vegada més perfectes, segons les paraules de l'apòstol Pau a Timoteu: «Posa tot l'interès, no te'n despreocupis; que tothom vegi com progresses. Vetlla sobre tu mateix i sobre allò que ensenyes. Persevera-hi. Fent-ho així, et salvaràs a tu mateix i salvaràs els qui t'escolten» (1Tm 4,15-16). En efecte, cercant com poden transmetre millor als altres allò que han contemplat,[8] assaboriran cada vegada més íntimament «les insondables riqueses de Crist» (Ef 3,8) i la multiforme saviesa de Déu.[9] Recordant que és el Senyor qui obre els cors[10] i que l'eficàcia no prové d'ells sinó de la potència de Déu,[11] en l'acte mateix de predicar la paraula s'han d'unir més íntimament a Crist mestre i deixar-se guiar pel seu Esperit. Units així a Crist, participen de la caritat de Déu, el misteri del qual, amagat en els segles,[12] ha estat revelat en Crist.

Com a ministres de les realitats sagrades, i sobretot del sacrifici de la missa, els preveres actuen d'una manera especial en la persona de Crist, el qual es donà com a víctima per santificar els homes; per això, són invitats a imitar allò que tracten, en el sentit que, celebrant el misteri de la mort del Senyor, mirin de fer morir en llurs membres les passions i els vicis.[13] En el misteri del sacrifici eucarístic, en què els sacerdots exerceixen llur funció principal, és feta present contínuament l'obra de la nostra redempció;[14] per això, se'n recomana vivament la celebració diària, la qual és sempre un acte de Crist i de l'Església, fins i tot quan no és possible la presència dels fidels.[15] Així els preveres, unint-se amb l'acte de Crist sacerdot s'ofereixen cada dia totalment a Déu, i nodrint-se del cos de Crist participen del fons del cor en la caritat d'aquell que es dóna com a aliment als fidels. Semblantment, quan administren els sagraments s'uneixen a la intenció i a la caritat de Crist; ho fan d'una manera especial quan es mostren sempre i totalment disposats a exercir el ministeri del sagrament de la penitència cada vegada que els fidels ho demanen raonablement. En la recitació de l'ofici diví presten la veu a l'Església, que persevera en pregària en nom de tot el gènere humà junt amb Crist, «que sempre viu per intercedir a favor nostre» (He 7,25).

Populum Dei regentes et pascentes, caritate boni pastoris incitantur ut animam suam dent pro ovibus suis,[16] parati quoque ad supremum sacrificium, exemplum sequentes sacerdotum qui etiam hodiernis temporibus vitam suam ponere non renuerunt; educatores in fide cum sint, et ipsi habentes „fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi" (Heb 10, 19) ad Deum accedunt „cum vero corde in plenitudine fidei" (Heb 10, 22); spem erigunt firmam pro fidelibus suis,[17] ut possint consolari eos qui in omni pressura sunt, per exhortationem qua et ipsos Deus exhortatur;[18] communitatis rectores ascesim pastoris animarum propriam colunt, propriis commodis renuntiantes, non quod sibi utile est quaerentes sed quod multis, ut salvi fiant,[19] semper ulterius progredientes ad opus pastorale perfectius complendum et, ubi opus sit, ad novas vias pastorales ingrediendas parati, sub ductu Spiritus amoris, qui ubi vult spirat.[20]

14. Hodierno in mundo, cum tot sint officia quae obire débent homines cumque tanta sit diversitas problematum quibus anguntur, quaeque saepius ipsis celeriter solvenda sunt, in discrimine haud raro versantur qui sese in diversa dispergant. Presbyteri autem, permultis obligationibus sui muneris implicati et distracti, non sine anxietate quaerere possunt quomodo cum exterioris actionis ratione interiorem vitam suam ad unitatem componere valeant. Quam vitae unitatem, nec mere externa operum ministerii ordinatio, nec sola pietatis exercitiorum praxis, quantumvis ad eam fovendam conferat, efficere potest. Eam vero exstruere valent presbyteri exemplum in ministerio adimplendo sequentes Christi domini, cuius cibus erat voluntatem facere illius qui eum misit ut opus suum perficeret.[21]

Re quidem vera Christus, ut eandem voluntatem Patris in mundo per ecclesiam indesinenter faciat, per ministros suos operatur, et ideo semper principium et fons remanet eorum vitae unitatis. Presbyteri ergo suae vitae unitatem consequentur sese Christo coniungentes in agnitione voluntatis patris et in dono sui ipsius pro grege sibi commisso.[22] Sic boni pastoris partes agendo, in ipso caritatis pastoralis exercitio invenient vinculum perfectionis sacerdotalis ad unitatem eorum vitam et actionem redigens. Haec quidem pastoralis caritas[23] maxime profluit a sacrificio eucharistico, quod ideo centrum et radix totius vitae presbyteri exstat, ita ut quod in sacrificali ara agitur, sacerdotalis animus in se referre studeat. Hoc autem obtineri nequit, nisi ipsi sacerdotes in mysterium Christi oratione semper intimius penetrent.

---

[16] Cf. Io 10, 11.
[17] Cf. 2 Cor 1, 7.
[18] Cf. 2 Cor 1, 4.
[19] Cf. 1 Cor 10, 33.
[20] Cf. Io 3, 8.
[21] Cf. Io 4, 34.
[22] Cf. 1 Io 3, 16.
[23] „Sit amoris officium pascere dominicum gregem": Augustinus, *Tract. in Io*, 123, 5: PL 35, 1967.

Regint i pasturant el poble de Déu, els preveres són estimulats per la caritat del bon pastor a donar la vida per les ovelles,[16] disposats també al suprem sacrifici, seguint l'exemple d'aquells sacerdots que també als nostres temps no es negaren a lliurar la vida; i com que són educadors en la fe, tenint també ells «confiança de poder entrar al santuari gràcies a la sang de Crist» (He 10,19), s'adrecen a Déu «amb cor sincer en la plenitud de la fe» (He 10,22); mantenen ferma l'esperança davant els fidels,[17] fins a poder consolar els qui es troben en alguna tribulació amb el mateix consol amb què ells són consolats per Déu;[18] com a dirigents de la comunitat, practiquen l'ascesi pròpia del pastor d'ànimes, tot renunciant a les pròpies comoditats i mirant no pel propi bé sinó pel de tots, per salvar-los;[19] progressant constantment en el compliment d'un treball pastoral cada vegada més perfecte i, quan cal, disposats també a emprendre nous camins pastorals, sota el guiatge de l'Esperit d'amor, que alena on vol.[20]

14. (*Unitat i harmonia de la vida dels preveres*). En el món d'avui, essent tantes les tasques que els homes han d'afrontar i tan gran la complexitat dels problemes que els preocupen, i que sovint han de resoldre amb urgència, no rarament es troben en condicions de perdre's en la dispersió. També els preveres, compromesos i desbordats per les moltíssimes obligacions derivades de llur missió, poden preguntar-se, no sense angoixa, com reeixir a harmonitzar la vida interior amb l'acció externa. Efectivament, per obtenir aquesta unitat de vida, no basten ni l'ordre purament exterior de les activitats pastorals, ni la sola pràctica dels exercicis de pietat, encara que contribueixen molt a fomentar-la. Aquesta unitat, els preveres reïxen a obtenir-la seguint en el ministeri l'exemple de Crist Senyor, l'aliment del qual era el compliment de la voluntat d'aquell que l'havia enviat i realitzar la seva obra.[21]

En realitat, Crist, per continuar fent aquesta voluntat del Pare en el món per mitjà de l'Església, actua a través dels seus ministres, i per tant roman sempre el principi i la font de llur unitat de vida. Els preveres l'obtindran, doncs, unint-se a Crist en el reconeixement de la voluntat del Pare, i en el do de si mateix a favor del ramat que els ha estat confiat.[22] Així, obrant en representació del bon pastor, trobaran en l'exercici mateix de la caritat pastoral el vincle de perfecció sacerdotal que els unificarà la vida i l'acció. La caritat pastoral[23] brolla sobretot del sacrifici eucarístic, que, per això, és el centre i l'arrel de tota la vida del prevere, de manera que l'ànima del sacerdot s'esforça per realitzar en ell allò que s'acompleix en l'altar del sacrifici. Cosa, tanmateix, només possible si els sacerdots penetren cada vegada més a fons en el misteri de Crist amb la pregària. ∇

Ut unitatem vitae suae etiam concrete verificare valeant, omnia incepta sua considerent probantes quae sit voluntas Dei,[24] quae nempe sit inceptorum cum normis evangelicae missionis ecclesiae conformitas. Fidelitas enim erga Christum a fidelitate erga ecclesiam suam seiungi nequit. Pastoralis ergo caritas postulat ut presbyteri, ne in vacuum currant,[25] in vinculo communionis cum episcopis et cum aliis in sacerdotio fratribus semper laborent. Hac ratione agentes, presbyteri propriae vitae unitatem invenient in ipsa missionis ecclesiae unitate, sicque cum Domino suo, et per eum cum Patre, in Spiritu sancto, unientur, ut possint consolatione repleri et superabundare gaudio.[26]

II. Peculiares exigentiae spirituales in vita presbyteri

15. Inter virtutes quae ministerio presbyterorum maxime requiruntur, nominanda est illa dispositio animi qua semper parati sunt non suam voluntatem quaerere, sed voluntatem eius qui misit eos.[27] Divinum enim opus ad quod implendum a Spiritu sancto assumpti sunt,[28] omnes humanas vires humanamque sapientiam transcendit; nam „infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia" (1 Cor 1, 27). Propriae igitur infirmitatis conscius, verus Christi minister in humilitate laborat, probans quid sit beneplacitum Deo,[29] atque, veluti alligatus Spiritu,[30] ab illius voluntate in omnibus ducitur, qui omnes homines vult salvos fieri; quam voluntatem in cotidianis rerum adiunctis detegere et exsequi potest, humiliter inserviendo omnibus qui ei, in munere sibi commisso et in multiplicibus vitae suae eventibus, a Deo concrediti sunt.

Ministerium autem sacerdotale, cum sit ministerium ipsius ecclesiae, nonnisi in communione hierarchica totius corporis adimpleri potest. Caritas ergo pastoralis presbyteros urget ut, in hac communione agentes, voluntatem propriam per oboedientiam servitio Dei ac fratrum dedicent, in spiritu fidei accipientes et exsequentes quae a summo pontifice et a proprio episcopo necnon ab aliis superioribus praecipiuntur vel commendantur; libentissime impedentes et superimpendentes seipsos[31] in quocumque munere etiam humiliori et pauperiori quod ipsis concreditur. Hac qnim ratione necessariam unitatem servant et firmant cum fratribus suis in ministerio, maxime autem cum eis quos Dominus rectores visibiles ecclesiae suae constituit, et ad aedificationem operantur corporis Christi, quod „per omnem iuncturam subministrationis" crescit.[32] Haec oboedientia, quae ad maturiorem libertatem filiorum Dei adducit, natura sua exigit

[24] Cf. Rm 12, 2.
[25] Cf. Gal 2, 2.
[26] Cf. 2 Cor 7, 4.
[27] Cf. Io 4, 34; 5, 30; 6, 38.
[28] Cf. Ac 13, 2.
[29] Cf. Eph 5, 10.
[30] Cf. Ac 20, 22.
[31] Cf. 2 Cor 12, 15.
[32] Cf. Eph 4, 11-16.

Per poder verificar també concretament la unitat de la pròpia vida, han de reflexionar sobre totes les pròpies iniciatives per assegurar-se de la voluntat de Déu,[24] si aquestes són conformes a les normes de la missió evangèlica de l'Església. Per això, la caritat pastoral exigeix que els preveres, si volen no córrer en va,[25] han de treballar sempre en estreta unió amb els bisbes i amb els altres germans en el sacerdoci. Actuant d'aquesta manera, els preveres trobaran la unitat de la pròpia vida en la unitat mateixa de la missió de l'Església; i així s'uniran al Senyor, i per ell al Pare en l'Esperit Sant, per poder ser emplenats de consol i desbordar de joia.[26]

II. Especials exigències espirituals en la vida dels preveres

15. (*Humilitat i obediència*). Entre les virtuts més necessàries en el ministeri dels preveres hi ha aquella disposició d'esperit per la qual sempre estan disposats a cercar no el compliment de la pròpia voluntat, sinó la d'aquell que els ha enviat.[27] En efecte, l'Esperit Sant els ha elegit[28] per realitzar l'obra divina que supera totes les forces i tota saviesa humana; perquè «Déu ha escollit les coses febles del món per confondre les fortes» (1Co 1,27). Conscient, doncs, de la pròpia feblesa, el veritable ministre de Crist treballa amb humilitat, cercant de reconèixer allò que és agradable a Déu[29] i, com lligat per l'Esperit,[30] es deixa endur en tota ocasió per la voluntat d'aquell que vol que tothom se salvi; pot descobrir aquesta voluntat i realitzar-la en les circumstàncies de cada dia, servint humilment tots els qui Déu li ha confiat en el ministeri encomanat i en els múltiples esdeveniments de la seva vida.

Per altra part, el ministeri sacerdotal, com que és ministeri de l'Església mateixa, sols pot ser realitzat en la comunió jeràrquica de tot el cos. La caritat pastoral exigeix, doncs, que els preveres, actuant en aquesta comunió, mitjançant l'obediència dediquin la pròpia voluntat al servei de Déu i dels germans, rebent i posant en pràctica en esperit de fe les prescripcions o recomanacions del Summe Pontífex, del propi bisbe i dels altres superiors; donant-ho tot de bon grat i donant-se també ells mateixos[31] en qualsevol tasca confiada, per humil i pobra que sigui. Amb aquesta actitud, guarden i consoliden la necessària unitat amb els germans en el ministeri, especialment amb aquells que el Senyor ha constituït caps visibles de la seva Església, i treballen per l'edificació del cos de Crist, el qual creix amb «tota mena de juntures que el sostenen».[32] Aquesta obediència, que porta a la llibertat cada vegada més madura dels fills de Déu, exigeix per la seva naturalesa, ∇

ut, dum, in suo munere adimplendo, caritate moti, vias novas ad maius ecclesiae bonum prudenter exquirunt, presbyteri incepta sua fidenter proponant, et necessitudines gregis sibi commissi instanter exponant, parati semper ad illorum se subiiciendos iudicio, qui princeps in ecclesia Dei regenda munus exercent.

Hac humilitate et oboedientia responsabili et voluntaria presbyteri sese Christo conformant, sentientes in se quod et in Christo Iesu, qui „semetipsum exinanivit formam servi accipiens ... factus oboediens usque ad mortem" (Ph 2, 7-8), et hac oboedientia inoboedientiam Adami devicit redemitque, testante Apostolo: „Per inoboedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita et per unius oboeditionem, iusti constituentur multi" (Rm 5, 19).

16. Perfecta et perpetua propter regnum coelorum continentia a Christo domino commendata,[33] per decursum temporum et etiam nostris diebus a non paucis christifidelibus libenter accepta et laudabiliter observata, ab ecclesia speciali modo pro vita sacerdotali semper permagni habita est. Est enim signum simul et stimulus caritatis pastoralis atque peculiaris fons spiritualis foecunditatis in mundo.[34] Non exigitur quidem a sacerdotio suapte natura, uti apparet et praxi ecclesiae primaevae[35] et ex traditione ecclesiarum orientalium, ubi praeter illos qui cum omnibus episcopis ex dono gratiae coelibatum eligunt servandum, sunt etiam optime meriti presbyteri coniugati: dum vero ecclesiasticum coelibatum commendat, sacrosancta haec synodus nullo modo absimilem illam disciplinam immutare intendit, quae in orientalibus ecclesiis legitime viget, omnesque illos peramanter hortatur, qui in matrimonio presbyteratum receperunt, ut, in sancta vocatione perseverantes, plene et generose vitam suam gregi sibi commisso impendere pergant.[36]

Coelibatus vero multimodam convenientiam cum sacerdotio habet. Missio enim sacerdotis integra dedicatur servitio novae humanitatis, quam Christus, victor mortis, per Spiritum suum in mundo suscitat, quaeque originem suam „non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo" (Io 1, 13) habet. Per virginitatem autem vel coelibatum propter regnum coelorum servatum,[37] presbyteri nova et eximia ratione Christo consecrantur, ei facilius indiviso corde adhaerent,[38] liberius in ipso et per ipsum servitio Dei et hominum sese dedicant, eius regno ac operi regenerationis supernae expeditius ministrant, et sic aptiores fiunt qui paternitatem in Christo latius accipiant. Hoc ergo modo, coram hominibus profitentur se velle indivise muneri sibi commisso dedicari, fideles scilicet despondendi uni viro, illosque exhibendi virginem

---

[33] Cf. Mt 19, 12.

[34] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, n. 42: AAS 57 (1965), pp. 47-49 (v. supra p. 354-357).

[35] Cf. 1 Tm 3, 2-5; Tt 1, 6.

[36] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Ad catholici sacerdotii*, 20 dec. 1935: AAS 28 (1936), p. 28

[37] Cf. Mt 19, 12.

[38] Cf. 1 Cor 7, 32-34.

que els preveres, en l'exercici de llur missió, mentre són portats per la caritat a cercar prudentment nous camins per a un major bé de l'Església, proposin confiadament les iniciatives i exposin amb tenaçment les necessitats de la comunitat encomanda, disposats sempre a sotmetre's al judici dels qui exerceixen la tasca principal de regir l'Església de Déu.

Amb aquesta humilitat i obediència responsable i voluntària, els preveres s'identifiquen a Crist, compartint els sentiments de Jesús, el qual «es va fer no res: prengué la condició d'esclau i es féu semblant als homes. Tingut per un home qualsevol, s'abaixà i es féu obedient fins a la mort» (Fl 2,7-8), i amb aquesta obediència vencé i redimí la desobediència d'Adam, com diu l'apòstol: «Així com per la desobediència d'un de sol tots han esdevingut pecadors, també per l'obediència d'un de sol tots seran fets justos» (Rm 5,19).

16. (*Abraçar i considerar el celibat com una gràcia*). La perfecta i perpètua continència pel Regne dels cels, recomanada per Crist, el Senyor,[33] al llarg dels segles i també als nostres dies lliurement abraçada i lloablement observada per no pocs fidels, l'Església sempre l'ha apreciat molt, especialment per a la vida sacerdotal. En efecte, és signe i alhora estímul de la caritat pastoral, i font especial de fecunditat espiritual en el món.[34] Certament no és requerida per la naturalesa mateixa del sacerdoci, com resulta evident de la praxi de l'Església primitiva[35] i de la tradició de les Esglésies orientals, en les quals, a més d'aquells que per do de la gràcia, amb tots els bisbes, elegeixen l'observança del celibat, hi ha també òptims preveres casats: per això, aquest sagrat Sínode, en recomanar el celibat eclesiàstic, no pretén de cap manera canviar aquella disciplina diferent, que és en legítimament en vigor en les Esglésies orientals, i amb tota estimació exhorta tots els casats que han rebut el presbiterat a perseverar en la santa vocació i a continuar a dedicar plenament i amb generositat la pròpia vida pel ramat que els ha estat confiat.[36]

El celibat, tanmateix, té per moltes raons una relació de múltiple conveniència amb el sacerdoci. En efecte, la missió sacerdotal està tota dedicada al servei de la nova humanitat que Crist, vencedor de la mort, suscita en el món amb el seu Esperit, i que té origen «no per descendència de sang, ni d'un desig carnal, ni d'un voler humà, sinó de Déu mateix». Ara, amb la virginitat o amb el celibat guardat pel Regne del cel,[37] els preveres es consagren a Déu d'una manera nova i excel·lent i s'uneixen més fàcilment a ell amb un cor indivís,[38] es dediquen més lliurement en ell i per ell al servei de Déu i dels homes, es posen amb major disponibilitat al servei del seu Regne i es fan més aptes per a rebre una més ampla paternitat en Crist. D'aquesta manera, doncs, proclamen davant els homes voler-se dedicar exclusivament a la missió, que els és confiada, de conduir els fidels a un únic espòs, i de presentar-los a Crist ∇

castam Christo,[39] et sic arcanum illud evocant connubium a Deo conditum et in futuro plene manifestandum quo ecclesia unicum sponsum Christum habet.[40] Signum insuper vivum efficiuntur illius mundi futuri, per fidem et caritatem iam praesentis, in quo filii resurrectionis neque nubent neque ducent uxores.[41]

His rationibus in mysterio Christi eiusque missione fundatis, coelibatus, qui prius sacerdotibus commendabatur, postea in ecclesia latina omnibus ad ordinem sacrum promovendis lege impositus est. Quam legislationem, ad eos qui ad presbyteratum destinantur quod attinet, sacrosancta haec synodus iterum comprobat et confirmat, confidens in Spiritu donum coelibatus, sacerdotio novi testamenti tam congruum, liberaliter a Patre dari, dummodo qui sacerdotium Christi per sacramentum ordinis participant, immo et universa ecclesia, humiliter et enixe illud expetant. Exhortatur etiam haec sacra synodus omnes presbyteros, qui sacrum coelibatum gratia Dei confisi libera voluntate secundum exemplum Christi acceperunt ut, illi magno animo et toto corde inhaerentes, atque in hoc statu fideliter perseverantes, agnoscant praeclarum illud donum, quod a Patre sibi datum est quodque a Domino tam aperte extollitur,[42] necnon prae oculis habeant magna mysteria, quae in eo significantur atque adimplentur. Quo magis autem perfecta continentia in mundo huius temporis a non paucis hominibus impossibilis reputatur, eo humilius et perseverantius presbyteri gratiam fidelitatis, numquam petentibus denegatam, una cum ecclesia expostulabunt, cuncta subsidia supernaturalia et naturalia insimul adhibentes, quae omnibus praesto sunt. Normas praesertim asceticas quae ab experientia ecclesiae probantur et quae in mundo hodierno haud minus necessariae sunt, sequi ne omittant. Rogat itaque haec sacrosancta synodus non solum sacerdotes, sed et omnes fideles, ut eis hoc pretiosum donum coelibatus sacerdotalis cordi sit, petantque omnes a Deo, ut ipse illud donum ecclesiae suae semper abundanter largiatur.

17. Amicabili et fraterna conversatione inter se et cum ceteris hominibus, discere valent presbyteri valores humanos colere et bona creata tamquam Dei dona aestimare. Versantes in mundo sciant tamen semper se secundum verbum Domini magistri nostri non esse de mundo.[43] Utentes ergo mundo tamquam non utentes,[44] pervenient ad illam libertatem, qua liberati ab omni cura inordinata dociles fiunt ad vocem divinam in vita cotidiana audiendam. Ex hac libertate et docilitate excrescit discretio spiritualis qua recta habitudo ad mundum bonaque terrestria

---

[39] Cf. 2 Cor 11, 2.

[40] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, nn. 42 et 44: AAS 57 (1965), pp. 47-49 et 50-51 (v. supra p. 354-357; 358-361); decr. de accommodata renovatione vitae religiosae, *Perfectae caritatis*, n. 12 (v. supra p. 474-475).

[41] Cf. Lc 20, 35-36; Pius XI, Litt. encycl. *Ad catholici sacerdotii*, 20 dec. 1935: AAS 28 (1936), pp. 24-28; Pius XII, Litt. encycl. *Sacra Virginitas*, 25 mart. 1954: AAS 46 (1954), pp. 169-172.

[42] Cf. Mt 19, 11.

[43] Cf. Io 17, 14-16.

[44] Cf. 1 Cor 7, 31.

com una verge pura,[39] tot evocant així aquelles misterioses noces establertes per Déu, i que es manifestaran plenament en el futur, per les quals l'Església té com a únic espòs seu el Crist.[40] A més, esdevenen signes vius d'aquell món futur, ja present ara per la fe i la caritat, en el qual els fills de la resurrecció no prendran marit ni muller.[41]

Per aquests motius, fonamentats en el misteri de Crist o de la seva missió, el celibat, que primer era recomanat als sacerdots, després a l'Església llatina fou imposat per llei a tots els qui accedeixen als ordes sagrats. Aquest sagrat Sínode aprova i confirma de nou aquesta legislació per als candidats al presbiterat, tenint plena confiança en l'Esperit que el do del celibat, tan escaient al sacerdoci de la nova aliança, el Pare el concedeix generosament si els qui participen del sacerdoci de Crist pel sagrament de l'orde, i àdhuc tota l'Església, el demanen amb humil insistència. Aquest sagrat Sínode exhorta, a més, tots els preveres que, confiant en la gràcia de Déu i seguint l'exemple de Crist, lliurement i voluntàriament han abraçat el sagrat celibat: que l'acullin amb magnanimitat i ben de cor, que perserverin fidelment en aquest estat, que reconeguin la grandesa del do que el Pare els ha concedit i que el Senyor enalteix tan obertament,[42] i que tinguin presents els grans misteris que s'hi expressen i s'hi realitzen. Com més en el món d'avui tantes persones consideren impossible la perfecta continència, amb més humilitat i perseverança els preveres han d'implorar junt amb l'Església la gràcia de la fidelitat, mai no negada al qui la demana, tot recorrent al mateix temps als molts ajuts sobrenaturals i naturals a l'abast de tothom. Que especialment no ometin les normes ascètiques garantides per l'experiència de l'Església, i que en les circumstàncies actuals no són menys necessàries. Aquest sagrat Sínode prega, doncs, als sacerdots, però també a tots els fidels, que estimin de cor aquest preciós do del celibat sacerdotal i que supliquin tots a Déu de concedir-los abundosament a la seva Església.

17. (*Pobresa voluntària i actitud envers el món i els béns terrenals*). Per les relacions d'amistat i de fraternitat entre ells i amb els altres homes els preveres estan preparats per cultivar els valors humans i estimar els béns creats com a dons de Déu. Vivint enmig del món, però, han de saber sempre que segons la paraula del Senyor i mestre nostre no són del món.[43] Usant, doncs, del món com si no n'usessin,[44] poden arribar a aquella llibertat que allibera de tota preocupació desordenada i esdevenen dòcils a escoltar la veu divina en la vida de cada dia. D'aquesta llibertat i docilitat neix el discerniment espiritual que permet de reconèixer la justa relació amb el món i amb les realitats terrenes. ∇

invenitur. Quae habitudo ideo pro presbyteris magni est momenti, quia missio ecclesiae in medio mundo adimpletur et quia bona creata profectui personali hominis prorsus sunt necessaria. Grati ergo sint pro omnibus, quae eis Pater coelestis ad vitam recte peragendam largitur. Discernant tamen oportet in lumine fidei omnia, quae eis occurrant, ut ad rectum usum bonorum Dei voluntati respondentem ducantur et quae missioni suae sunt noxia respuant.

Sacerdotes enim, quippe quorum Dominus sit „pars et hereditas" (Nm 18, 20), bonis temporalibus uti debent tantummodo eos in fines, ad quos iuxta Christi domini doctrinam ecclesiaeque ordinationem eadem destinari licet.

Bona ecclesiastica proprie dicta, secundum rei naturam, ad normam legum ecclesiasticarum, sacerdotes, adiuvantibus quatenus fieri possit peritis laicis, moderentur atque eadem destinent semper eos in fines ad quos prosequendos ecclesiae licet bona temporalia possidere, videlicet ad cultum divinum ordinandum, ad honestam cleri sustentationem procurandam, necnon ad opera sacri apostolatus vel caritatis, praesertim erga egenos, exercenda.[45] Bona autem quae occasione exercitii alicuius ecclesiastici officii sibi comparant, salvo iure particulari,[46] presbyteri, non secus ac episcopi, adhibeant imprimis ad suam honestam sustentationem et ad officiorum proprii status adimpletionem; quae vero supersint, in bonum ecclesiae vel in opera caritatis destinare velint. Itaque officium ecclesiasticum ne quaestui habeant neve reditus ab eo provenientes in propriae rei familiaris amplificationem impendant.[47] Quare sacerdotes, nequaquam divitiis cor apponentes,[48] omnem cupiditatem semper vitent et ab omni specie mercaturae sedulo abstineant.

Immo ad paupertatem voluntariam amplexandam invitantur, qua Christo manifestius conformentur, et ad sacrum ministerium promptiores fiant. Christus enim propter nos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia divites essemus.[49] Apostoli autem exemplo suo testificati sunt gratuitum Dei donum gratis dandum esse,[50] scientes et abundare et penuriam pati.[51] Sed et aliqualis rerum communis usus, ad instar bonorum communionis quae in historia primaevae ecclesiae extollitur,[52] caritati pastorali optime viam sternit; et per eam vivendi formam presbyteri laudabiliter ad praxim reducere possunt spiritum paupertatis qui a Christo commendatur.

---

[45] Conc. Antioch., can. 25: Msi 2, 1327-1328; *Decretum Gratiani*, c. 23, C. 12, q. 1 ed. Friedberg, I, pp. 684-685.

[46] Hoc intellegitur praesertim de iuribus et consuetudinibus in ecclesiis orientalibus vigentibus.

[47] Conc. Paris., a. 829, cap. 15: MGH, Legum sectio III, *Concilia*, t. 2, p. 622, conc. Trid., sess. XXV, decr. *de reform.*, cap. 1: *Conc. Oec. Decreta*, ed. Herder, Romae 1962, pp. 760-761 (784-785).

[48] Cf. Ps 62, 11 Vg 61.

[49] Cf. 2 Cor 8, 9.

[50] Cf. Ac 8, 18-25.

[51] Cf. Ph 4, 12.

[52] Cf. Ac 2, 42-47.

Aquesta relació és extremament important per als preveres, perquè la missió de l'Església té lloc enmig del món, i els béns creats són tanmateix necessaris per al desenvolupament personal de l'home. Que siguin, doncs, agraïts per totes les coses que el Pare celestial els concedeix perquè puguin portar una vida ben ordenada. Però és indispensable que sàpiguen examinar atentament a la llum de la fe tot el que els és ofert, de manera que se sentin empesos a usar correctament dels béns en conformitat a la voluntat de Déu i a rebutjar tot el que pugui perjudicar llur missió.

El Senyor és «part i heretat» (Nm 18,20) dels sacerdots. Per això han d'usar dels béns temporals solament per a aquells fins als quals poden ser destinats segons la doctrina de Crist, el Senyor, i les disposicions de l'Església.

Quant als béns eclesiàstics pròpiament dits, els sacerdots han d'administrar-los, tal com ho exigeix la natura de les coses, segons les lleis eclesiàstiques, i si és possible amb l'ajut de laics experts; sempre han de destinar-los a aquelles finalitats per a l'assoliment de les quals és lícit a l'Església posseir béns temporals, o sigui: l'ordenament del culte diví, el sosteniment decorós del clergat, l'exercici d'obres d'apostolat i de caritat, especialment per als pobres.[45] Quant als béns provinents de l'exercici d'algun ofici eclesiàstic, els preveres, com també els bisbes, salvat el dret particular,[46] els han de destinar primordialment per al propi sosteniment decorós i per a la realització dels deures del propi estat; el romanent l'han de destinar al bé de l'Església i a les obres de caritat. Que no considerin, doncs, l'ofici eclesiàstic com una ocasió de negoci ni emprin els ingressos que en provenen per augmentar el patrimoni familiar.[47] Els sacerdots, doncs, no s'han d'afeccionar de cap manera a les riqueses,[48] sinó que han d'evitar sempre qualsevol cobdícia i s'abstinguin atentament de qualsevol tipus de negoci.

Més encara, són invitats a abraçar la pobresa voluntària, amb la qual poden identificar-se a Crist d'una manera més evident i exercir el sagrat ministeri amb més promptitud. Crist, en efecte, de ric que era, es féu pobre per nosaltres, per tal d'enriquir-nos amb la seva pobresa.[49] I els Apòstols van testimoniar amb l'exemple que el do de Déu, que és gratuït, ha de transmetre's gratuïtament,[50] i sapigueren ser capaços tant de viure en l'abundància com en la indigència.[51] Però un cert ús comú de les coses, per l'estil de la comunitat de béns elogiada en la història de l'Església primitiva,[52] aplana òptimament el camí a la caritat pastoral; amb aquest tarannà els preveres poden posar lloablement en pràctica l'esperit de pobresa recomanat per Crist.

Spiritu ergo Domini ducti, qui salvatorem unxit et evangelizare pauperibus misit,[53] presbyteri, necnon et episcopi, omnia illa vitent quae pauperes quolibet modo avertere possent, prae ceteris Christi discipulis omnem speciem vanitatis in suis rebus seponentes. Habitationem suam ita disponant, ut haec nemini impervia appareat et ut nemo umquam, etiam humilior, eam frequentare vereatur.

III. Subsidia pro presbyterorum vita

18. Unionem cum Christo ut in omnibus vitae adiunctis fovere valeant, presbyteri, praeterquam exercitio conscio ministerii sui, gaudent mediis communibus et particularibus, novis et veteribus, quae Spiritus sanctus in populo Dei suscitare numquam destitit et quae ecclesia ad suorum membrorum sanctificationem commendat, immo aliquando et iubet.[54] Prae omnibus spiritualibus subsidiis illi eminent actus, quibus christifideles ex duplici mensa sacrae scripturae et eucharistiae verbo Dei nutriuntur;[55] quanti momenti sit eorum assidua frequentatio pro sanctificatione presbyterorum propria neminem latet.

Christo salvatori et pastori intime uniuntur sacramentalis gratiae ministri per fructuosam sacramentorum receptionem, speciatim in frequenti poenitentiae sacramentali actu, quippe qui, cotidiana conscientiae discussione praeparatus, necessariam cordis conversionem ad Patris misericordiarum amorem tantopere foveat. Sub lumine fidei lectione divina enutritae, possunt Dei voluntatis signa et eius gratiae impulsus in variis vitae eventibus sedulo inquirere, et ita missioni suae in Spiritu sancto assumptae dociliores in dies fieri. Talis docilitatis mirum exemplum in beata Maria virgine semper inveniunt, quae, a Spiritu sancto ducta, seipsam mysterio hominum redemptionis totam devovit;[56] quam summi et aeterni sacerdotis matrem et apostolorum reginam, atque ministerii sui praesidium, presbyteri filiali devotione et cultu venerentur ac diligant.

Ad suum ministerium cum fidelitate adimplendum, colloquium cotidianum cum Christo domino in visitatione et personali cultu sanctissimae eucharistiae sibi cordi sit; recessui spirituali libenter vacent atque directionem spiritualem magni habeant. Multimodis, speciatim per probatam orationem mentalem et varias precum formas, quas libere eligunt, presbyteri quaerunt et a Deo enixe rogant illum verae adorationis spiritum, quo ipsi, simul cum plebe sibi commissa, intime se cum Christo novi testamenti mediatore uniant, et ita tamquam filii adoptionis clamare possint: „Abba, Pater" (Rm 8, 15).

19. Presbyteri ab episcopo in sacro ritu ordinationis admonentur ut sint „maturi in scientia" et sit doctrina eorum „spiritualis medicina

---

[53] Cf. Lc 4, 18.

[54] Cf. CIC, can. 125 ss.

[55] Cf. conc. Vat. II, Decr. de accommodata renovatione vitae religiosae, *Perfectae caritatis*, n. 6 (v. supra p. 470-471); const. dogm. de divina revelatione, *Dei verbum*, n. 21 (v. supra 546-547).

[56] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, n. 65: AAS 57 (1965), pp. 64-65 (v. supra p. 380-383).

Moguts, doncs, per l'Esperit del Senyor, que consagrà el Salvador i l'envià a evangelitzar els pobres,[53] els preveres, com també els bisbes, han d'evitar tot allò que d'alguna manera pugui allunyar els pobres, i més que els altres deixebles del Senyor han d'eliminar en les seves coses qualsevol ombra de vanitat. Que disposin l'habitatge de manera que ningú no el consideri inaccessible i que ningú, fins i tot el més humil, no s'avergonyeixi d'anar-hi.

III. Mitjans per a la vida dels preveres

18. (*Mitjans per a afavorir la vida espiritual*). Per fomentar en totes les situacions de la vida la unió amb Crist, els preveres, a més del responsable exercici del ministeri, disposen de mitjans generals i particulars, nous i antics, que l'Esperit Sant mai no deixa de suscitar en el poble de Déu i que l'Església recomana —i fins i tot a vegades mana[54]— per a la santificació dels seus membres. Entre tots els mitjans espirituals, excel·leixen aquells actes amb què els fidels s'alimenten de la paraula de Déu a la doble taula de la Sagrada Escriptura i de l'eucaristia;[55] a ningú no li passa per alt la importància que té, per a la santificació dels preveres, participar-hi assíduament.

Els ministres de la gràcia sacramental s'uneixen íntimament a Crist salvador i pastor a través de la fructuosa recepció dels sagraments, especialment amb la freqüència del sagrament de la penitència, ja que, preparat cada dia per l'examen de consciència, afavoreix moltíssim la necessària conversió del cor a l'amor del Pare misericordiós. A la llum de la fe, nodrida per la lectura divina, poden cercar diligentment en els diversos esdeveniments de la vida els signes de la voluntat de Déu i els impulsos de la seva gràcia, i fer-se així cada vegada més dòcils a la missió assumida en l'Esperit Sant. Un exemple meravellós d'aquesta docilitat el poden trobar sempre en la benaurada verge Maria, que, guiada per l'Esperit Sant, es consagrà tota ella al misteri de la redempció humana.[56] Els preveres han de venerar i han d'estimar amb devoció i culte filials la mare del summe i etern sacerdot, reina dels apòstols i protectora de llur ministeri.

Per complir amb fidelitat el propi ministeri, han d'estimar de cor el diàleg quotidià amb Crist, el Senyor, en la visita i el culte personal a la santíssima Eucaristia; s'aplicaran de grat al recés espiritual i tindran en gran estima la direcció espiritual. De moltes maneres, especialment a través de la recomanada oració mental i de les variades formes de pregària que elegeixen lliurement, els preveres cerquen i imploren insistentment a Déu aquell esperit de veritable adoració pel qual, junt amb el poble que tenen confiat, s'uneixen íntimament a Crist, mitjancer de la nova aliança i d'aquesta manera com a fills adoptius poden cridar: «Abba, Pare!» (Rm 8,15).

19. (*Estudi i ciència pastoral*). En el sagrat ritu de l'ordenació, el bisbe exhorta els preveres a ser «madurs en la ciència», i que llur doctrina sigui «una medicina espiritual ∇

populo Dei".[57] Scientia autem ministri sacri sacra esse debet, quia e sacro fonte desumpta et ad sacrum finem directa. Praeprimis itaque hauritur ex lectione et meditatione sacrae scripturae,[58] sed et studio sanctorum patrum et doctorum aliorumque traditionis monumentorum fructuose nutritur. Praeterea, ad aptas responsiones reddendas quaestionibus ab hominibus huius aetatis agitatis, presbyteri bene noscant oportet magisterii ac praecipue conciliorum ac Romanorum pontificum documenta, atque consulant optimos et probatos scientiae theologicae scriptores.

Cum vero nostris temporibus cultura humana et etiam scientiae sacrae novo gressu progrediantur, incitantur presbyteri ut scientiam suam de divinis et humanis apte et sine intermissione perficiant, atque ita ad colloquium cum coaetaneis opportunius ineundum se praeparent.

Quo facilius presbyteri in studia incumbant et methodos evangelizationis et apostolatus efficacius addiscant, omni cura ipsis opportuna subsidia comparentur, cuiusmodi sunt institutio, iuxta cuiusque territorii condiciones, cursuum vel congressuum, erectio centrorum pastoralibus studiis destinatorum, constitutio bibliothecarum et apta per personas idoneas studiorum moderatio. Considerent insuper episcopi singuli aut inter se uniti modum opportuniorem efficiendi ut omnes sui presbyteri, statis temporibus, maxime autem paucos post annos ab eorum ordinatione,[59] frequentare possint cursum, quo ipsis praebeatur occasio cum ad pleniorem methodorum pastoralium et scientiae theologicae cognitionem acquirendam, tum ad vitam spiritualem roborandam et ad mutuo experientias apostolicas cum fratribus communicandas.[60] His aliisque aptis subsidiis peculiari cura iuventur etiam neoparochi et illi qui novo pastorali operi addicuntur, vel qui in aliam dioecesim vel nationem mittuntur.

Tandem solliciti erunt episcopi ut aliqui ad profundiorem rerum divinarum scientiam se dedicent, ut numquam desint magistri ad clericos instituendos idonei, ut reliqui sacerdotes et fideles iuventur ad necessariam sibi doctrinam comparandam, utque sanus in sacris disciplinis foveatur progressus, qui ecclesiae prorsus est necessarius.

20. Servitio Dei dediti in implendo officio sibi commisso, digni sunt presbyteri qui aequam recipiant remunerationem, quia „dignus est operarius mercede sua" (Lc 10, 7),[61] atque „Dominus ordinavit iis, qui evangelium annuntiant, de evangelio vivere" (1 Cor 9, 14). Quapropter, quatenus aequae presbyterorum remunerationi non aliunde provisum fuerit, ipsi fideles, quippe in quorum bonum presbyteri operam impendant, vera obligatione tenentur curandi ut eisdem necessaria ad vitam honeste et digne ducendam subsidia procurari valeant. Episcopi autem de hac

---

[57] *Pontificale romanum*, de ordinatione presbyterorum.

[58] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de divina revelatione, *Dei verbum*, n. 25 (v. supra p. 548-551).

[59] Hic cursus idem non est ac cursus ille pastoralis, statim post ordinationem perficiendus, de quo in decreto de institutione sacerdotali, *Optatam totius*, n. 22 (v. supra p. 504-505).

[60] Cf. conc. Vat. II, Decr. de pastorali episcoporum munere in ecclesia, *Christus Dominus*, n. 16 (v. supra p. 440-443).

[61] Cf. Mt 10, 10; 1 Cor 9, 7; 1 Tm 5, 18.

per al poble de Déu».[57] La ciència del ministre sagrat ha de ser sagrada, perquè prové d'una font sagrada i s'encamina a un fi sagrat. Pouada, doncs, primordialment en la lectura i la meditació de la sagrada Escriptura,[58] també es nodreix profitosament de l'estudi dels sants pares i doctors i dels altres monuments de la tradició. A més, per donar resposta adient a les qüestions suscitades pels homes d'avui, convé que els preveres coneguin bé els documents del magisteri, especialment els dels concilis i dels Romans Pontífexs, i que consultin les obres dels millors i més autoritzats escriptors de teologia.

I ja que als nostres temps la cultura humana i també les ciències sagrades progressen sense parar, es recomana als preveres que perfeccionin adequadament i constantment els coneixements religiosos i profans, i així es preparin per entaular més oportunament diàleg amb llurs contemporanis.

Per facilitar als preveres la dedicació als estudis i l'aprenentatge més eficaç dels mètodes d'evangelització i d'apostolat, se'ls ha de proporcionar acuradament els mitjans oportuns, com ara l'organització, d'acord amb les situacions locals, de cursos i de congressos, la fundació de centres destinats a estudis pastorals, la creació de biblioteques i una adequada direcció dels estudis a través de persones idònies. A més, els bisbes, sols o a nivell interdiocesà, han de considerar la manera més oportuna de fer que tots els preveres, en el moment establert, i sobretot pocs anys després de l'ordenació,[59] puguin frequentar un curs de perfeccionament dels mètodes pastorals i de la ciència teològica, tant per enfortir la vida espiritual com per intercanviar amb els germans experiències apostòliques.[60] Amb aquests mitjans i amb altres d'oportuns han de ser ajudats especialment els nous rectors de parròquia i els qui inicien una nova activitat pastoral o que són enviats a una altra diòcesi o nació.

En fi, els bisbes han de procurar que alguns es dediquin a un estudi més aprofundit de la ciència de les coses divines, per tal que mai no manquin mestres idonis per a formar els clergues, i els altres sacerdots i els fidels siguin ajudats a adquirir els coneixements necessaris, i sigui afavorit aquell sa progrés en les disciplines sagrades que és absolutament indispensable a l'Església.

20. (*Justa remuneració*). Dedicats al servei de Déu en el compliment del deure encomanat, els preveres són dignes de rebre una justa remuneració, perquè «el qui treballa, bé es mereix el seu jornal» (Lc 10,7),[61] i «el Senyor ha disposat que els qui anuncien l'Evangeli visquin de l'Evangeli» (1Co 9,14). Per això, si no ha estat prevista d'una altra manera la remuneració justa dels preveres, els mateixos fidels, ja que és pel bé d'ells que els preveres treballen, tenen una veritable obligació de procurar que no els manquin els mitjans necessaris per a una vida honesta i digna. Pertoca als bisbes ∇

eorum obligatione fideles monere tenentur et curare debent, sive singuli pro sua quisque dioecesi, sive aptius plures simul pro communi territorio, ut normae instituantur, quibus debite consulatur honestae sustentationi eorum qui in populi Dei servitium aliquo munere funguntur vel functi sunt. Remuneratio autem ab uniquoque percipienda, ratione quidem habita tum ipsius muneris naturae tum locorum temporumque condicionum, fundamentaliter eadem sit pro omnibus in iisdem adiunctis versantibus, eorum condicioni sit congrua et eis praeterea tribuat facultatem non solum debite providendi remunerationi eorum qui servitio presbyterorum se dedicant, sed etiam indigentibus per se ipsos aliqua ratione subveniendi, quod ministerium erga pauperes, iam a primis suis exordiis, magno semper in honore ecclesia habuit. Haec remuneratio insuper talis sit, quae presbyteris permittat quotannis debitum et sufficiens habere feriarum tempus, quod quidem, ut presbyteri habere valeant, episcopi curare debent.

Officio vero, quod sacri ministri adimplent, praecipuum momentum tribuere oportet. Quare systema sic dictum beneficiale relinquatur aut saltem ita reformetur ut pars beneficialis, seu ius ad reditus ex dote officio adnexos, habeatur tamquam secundaria, et princeps in iure tribuatur locus ipsi officio ecclesiastico, quod quidem deinceps intellegi debet quodlibet munus stabiliter collatum in finem spiritualem exercendum.

21. Prae oculis semper habeatur exemplum credentium in primaeva ecclesia hierosolymitana, in qua „erant illis omnia communia" (Ac 4, 32), „dividebatur autem singulis prout cuique opus erat" (Ac 4, 35). Summopere itaque congruit ut, in regionibus saltem in quibus cleri sustentatio penitus aut magna ex parte a fidelium oblationibus pendet, bona in hunc finem oblata colligat institutio quaedam dioecesana, quam administrat episcopus, adiuvantibus sacerdotibus delegatis et, ubi utilitas id suadeat, etiam laicis in re oeconomica peritis. In votis quoque est ut praeterea, quantum fieri possit, in singulis dioecesibus vel regionibus constituatur massa bonorum communis, qua valeant episcopi aliis obligationibus erga personas ecclesiae deservientes satisfacere variisque dioecesis necessitatibus occurrere, quaque etiam valeant dioeceses divitiores adiuvare pauperiores, ut illarum abundantia harum inopiam suppleat.[62] Quae etiam massa communis imprimis constituatur oportet ex bonis a fidelium oblationibus, sed ex aliis quoque fontibus, iure determinandis, provenientibus.

In nationibus praeterea ubi praevidentia socialis in favorem cleri nondum apte ordinata est, curent conferentiae episcopales ut, attentis semper legibus ecclesiasticis et civilibus, habeantur sive instituta dioecesana, etiam inter se foederata, sive instituta pro variis dioecesibus simul constituta, sive associatio pro toto territorio condita, quibus, sub vigilantia hierarchiae, satis provideatur tum congruenti praecaventiae et adsistentiae sanitariae, quam vocant, tum debitae sustentationi presbyterorum qui infirmitate, invaliditate aut senectute laborant. Sacerdotes vero instituto erecto opem ferant, moti spiritu solidarietatis erga fratres suos, communi-

[62] Cf. 2 Cor 8, 14.

advertir als fidels aquesta obligació i procurar —cadascun per a la pròpia diòcesi, o millor conjuntament per a un territori comú— una normativa que reguli el sosteniment decorós dels qui exerceixen o han exercit alguna funció al servei del poble de Déu. La remuneració a assignar a cadascú, tenint en compte la natura de la funció i les circumstàncies de lloc i de temps, que sigui fonamentalment la mateixa per a tots els qui es troben en les mateixes circumstàncies, adequada a llur situació i els permeti no sols de remunerar degudament els qui es dediquen al servei dels preveres, sinó també de socórrer personalment d'alguna manera els indigents, donat que aquest ministeri envers els pobres sempre ha tingut una gran consideració en l'Església, ja des dels inicis. Que aquesta remuneració, a més, sigui tal que permeti cada any als preveres el degut temps suficient de vacances; els bisbes han de procurar que els preveres en puguin disposar.

Cal concedir la importància més gran a la funció que els ministres sagrats exerceixen. Per això, el sistema anomenat beneficial ha de ser abandonat, o almenys reformat de manera que la part beneficial —o sigui, el dret a les rendes annexes per dot a l'ofici— sigui considerada com secundària, i jurídicament passi a primer pla l'ofici eclesiàstic, considerat en endavant com a tal qualsevol càrrec conferit establement per a un fi espiritual.

21. (*Fons comú i previsió social*). Sempre cal tenir present l'exemple dels creients de la primitiva Església de Jerusalem, en la qual «tot els era comú» (Ac 4,32) i «es distribuïa a cadascú segons el que necessitava» (Ac 4,35). Per això, convé molt que, almenys a les regions en què el sosteniment del clergat depèn totalment o en gran part dels donatius dels fidels, coordini amb aquesta finalitat els béns oferts alguna institució diocesana administrada pel bisbe, amb l'ajut de sacerdots delegats i, on calgui, també de laics experts en economia. És també desitjable que, en la mesura de les possibilitats, a cada diòcesi o regió es constitueixi un fons comú de béns amb el qual els bisbes puguin satisfer les altres obligacions envers les persones que estan al servei de l'Església i afrontar les diverses necessitats de la diòcesi, i les diòcesis més dotades puguin ajudar les més pobres, per tal de suplir-ne la indigència amb la pròpia abundància.[62] Aquest fons comú convé que sigui constituït en primer lloc amb els donatius dels fidels, però també amb béns provinents d'altres fonts que el dret determinarà.

A més, a les nacions en què la previsió social a favor del clergat no és encara prou organitzada, les Conferències episcopals han de procurar que, sempre en el respecte de les lleis eclesiàstiques i civils, hi hagi institucions diocesanes, àdhuc federades entre elles, o institucions constituïdes per diverses diòcesis conjuntament, o bé un organisme únic per a tot el territori. Aquestes institucions han de proveir, sota la vigilància de la jerarquia, tant a la congruent previsió i assistència sanitària, com al degut sosteniment dels preveres malalts, invàlids o ancians. I els sacerdots ajudaran la institució erigida, moguts per aquell esperit de solidaritat envers els germans que els porta ∇

cantes tribulationibus eorum,[63] simul considerantes se ita, sine anxietate de sorte futura, alacriore sensu evangelico paupertatem colere atque animarum saluti penitus se tradere posse. Satagant autem ii, ad quos spectat, ut eadem diversarum nationum instituta inter se colligantur, ut firmius robur consequantur latiusque propagentur.

Conclusio et exhortatio

22. Sacrosancta haec synodus gaudia vitae sacerdotalis prae oculis habens, etiam difficultates non praeterire potest, quas in hodiernae vitae adiunctis patiuntur presbyteri. Scit etiam quantum condiciones oeconomicae et sociales, immo et hominum mores, transformantur, quantumque ordo valorum in aestimatione hominum immutatur; ecclesiae ministri inde, immo et nonnumquam christifideles, in hoc mundo quasi alienos ab ipso se sentiunt, anxie quaerentes quibusnam idoneis mediis et verbis cum eodem communicare valeant. Nova enim quae fidei obstant impedimenta, apparens peracti laboris sterilitas necnon acerba quam experiuntur solitudo, eos in periculum adducere possunt ne animo deprimantur.

Mundum autem, qualis hodie dilectioni et ministerio pastorum ecclesiae concreditur, sic Deus dilexit, ut Filium suum unigenitum pro ipso daret.[64] Revera, mundus hic, multis quidem peccatis detentus sed non parvis etiam facultatibus praeditus, ecclesiae lapides vivos[65] praebet, qui coadificantur in habitaculum Dei in spiritu.[66] Idem Spiritus sanctus, dum ecclesiam impellit ut ad mundum huius temporis adeundum novas vias aperiat, congruas quoque ministerii sacerdotalis accommodationes suggerit ac fovet.

Meminerint presbyteri se in opere exercendo numquam solos esse, sed inniti omnipotenti Dei virtute: atque in Christum credentes, qui eos ad sacerdotium suum participandum vocavit, cum omni fiducia suo ministerio sese devoveant, scientes potentem esse Deum ut augeat in eis caritatem.[67] Meminerint etiam fratres in sacerdotio, immo et fideles totius mundi sibi socios habere. Cooperantur enim omnes presbyteri in exsequendo Dei salutari proposito, mysterio scilicet Christi seu sacramento abscondito a saeculis in Deo,[68] quod nonnisi paulatim ad effectum deducitur, diversis conspirantibus ministeriis in aedificationem corporis Christi, donec eiusdem compleatur aetatis mensura. Quae omnia, cum abscondita sint cum Christo in Deo,[69] fide maxime percipi possunt. Fide enim necesse est ambulare duces populi Dei, exemplum sequentes fidelis Abrahae, qui fide „oboedivit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem: et exiit, nesciens quo iret" (Heb 11, 8). Revera mysteriorum Dei dispensator

[63] Cf. Ph 4, 14.
[64] Cf. Io 3, 16.
[65] Cf. 1 Pt 2, 5.
[66] Cf. Eph 2, 22.
[67] Cf. *Pontificale romanum*, De ordinatione presbyterorum
[68] Cf. Eph 3, 9.
[69] Cf. Col 3, 3,

a compartir-ne les penes;[63] que tinguin també present que, d'aquesta manera, lliures de preocupacions per al futur, podran amb més sentit evangèlic practicar la pobresa i dedicar-se totalment a la salvació de les ànimes. Els responsables han de fer que les institucions de les diverses nacions estiguin coordinades, per tal de poder-se consolidar i estendre més.

Conclusió i exhortació

22. (*Confiança en Déu en el compliment de l'altíssima missió*). Aquest sagrat Sínode té presents els goigs de la vida sacerdotal; però no pot oblidar les dificultats que els preveres han d'afrontar en les circumstàncies de la vida actual. No ignora la profunda transformació de les estructures econòmiques i socials i fins i tot dels costums humans i el canvi de la jerarquia de valors en les apreciacions humanes. Per això, els ministres de l'Església, i a vegades els fidels, se senten com estranys en el món d'avui, i es pregunten amb ansietat quins són els mitjans i les paraules aptes per a comunicar-s'hi. Perquè els nous obstacles a la fe, l'aparent esterilitat del treball acomplert i l'experiència d'un cru isolament poden induir els preveres al perill de deixar-se descoratjar.

Però el món confiat avui a l'amor i al ministeri dels pastors de l'Església, Déu l'ha estimat tant que li ha donat el seu Fill unigènit.[64] En realitat, aquest món, presoner de tants pecats però també dotat de recursos no irrellevants, proporciona a l'Església pedres vives[65] que construeixen el lloc on Déu resideix en l'Esperit.[66] I el mateix Esperit Sant, mentre empeny l'Església a obrir nous camins per a accedir a aquest món d'avui, suggereix i promou les oportunes adaptacions del ministeri sacerdotal.

Els preveres han de recordar que en el treball no estan mai sols, perquè tenen per suport l'omnipotència de Déu; tenen fe en Crist que els cridà a participar del seu sacerdoci, i es dediquen confiadament al ministeri conscients que Déu és poderós per a augmentar en ells la caritat.[67] Que recordin que tenen al costat el propis germans en el sacerdoci, i àdhuc tots els creients del món. En efecte, tots els preveres contribueixen a realitzar el designi diví de salvació que és el misteri o sagrament de Crist, amagat des de sempre en Déu;[68] aquest designi no és mai dut a terme sinó a poc a poc, a través dels ministeris que conflueixen a edificar el cos de Crist, fins que no s'arribi a la plenitud de la seva maduresa. Tot això és amagat amb Crist en Déu[69] i, doncs, és sobretot per la fe que pot ser copsat. I en la fe han de caminar necessàriament els guies del poble de Déu, seguint l'exemple del fidel Abraham, el qual per la fe «va obeir i se n'anà cap al país que havia de rebre en herència; i sortí sense saber on anava» (He 11,8). Realment, el qui administra els misteris de Déu ▽

assimilari valet homini in agro seminanti, de quo Dominus dixit: „Et dormiat, et exsurgat nocte et die, et semen germinet, et increscat dum nescit ille" (Mr 4, 27). Ceterum dominus Iesus, qui dixit: „Confidite, ego vici mundum" (Io 16, 33), his verbis ecclesiae suae non promisit perfectam in hoc saeculo victoriam. Gaudet vero sacrosancta synodus quod terra evangelii semine inseminata nunc multis in locis fructificat sub ductu Spiritus domini, qui replet orbem terrarum, quique in multorum cordibus sacerdotum atque fidelium spiritum vere missionalem excitavit. De quibus omnibus sacrosancta synodus universis orbis presbyteris peramanter grates agit: „Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus aut intelligimus, secundum virtutem, quae operatur in nobis, ipsi gloria in ecclesia, et in Christo Iesu" (Eph 3, 20-21).

Constitutio pastoralis de ecclesia in mundo huius temporis[1]

Prooemium

1. (*De intima coniunctione ecclesiae cum tota familia gentium*) Gaudium et spes, luctus et angor hominum huius temporis, pauperum praesertim et quorumvis afflictorum, gaudium sunt et spes, luctus et angor etiam Christi discipulorum, nihilque vere humanum invenitur, quod in corde eorum non resonet. Ipsorum enim communitas ex hominibus coalescit, qui, in Christo coadunati, a Spiritu sancto diriguntur in sua ad regnum Patris peregrinatione et nuntium salutis omnibus proponendum acceperunt. Quapropter ipsa cum genere humano eiusque historia se revera intime coniunctam experitur.

2. (*Ad quosnam concilium sermonem dirigat*). Ideo concilium Vaticanum secundum, mysterio ecclesiae penitius investigato, iam non ad solos ecclesiae filios omnesque Christi nomen invocantes, sed ad universos homines incunctanter sermonem convertit, omnibus exponere cupiens quomodo ecclesiae praesentiam ac navitatem in mundo hodierno concipiat. Mundum igitur hominum prae oculis habet seu universam familiam humanam cum universitate rerum inter quas vivit; mundum, theatrum

---

[1] *Constitutio pastoralis „De ecclesia in mundo huius temporis" duabus partibus constans, unum quid tamen efficit.*

„Pastoralis" autem dicitur constitutio ex eo quod, principiis doctrinalibus innixa, habitudinem ecclesiae ad mundum et ad homines hodiernos exprimere intendit. Ideo nec in priori parte pastoralis deest intentio, nec vero in secunda intentio doctrinalis.

In parte quidem priori, ecclesia doctrinam suam evolvit de homine, de mundo in quem homo inseritur, et de habitudine sua ad ipsos. In secunda autem diversos aspectus hodiernae vitae et societatis humanae pressius considerat, et quidem speciatim quaestiones et problemata quae nostris temporibus hac in re urgentiora videntur. Unde fit ut, in hac posteriori parte, materia, principiis doctrinalibus subiecta, non tantum elementis permanentibus, sed etiam contingentibus constet.

Interpretanda est igitur constitutio iuxta normas generales theologicae interpretationis, et quidem ratione habita, praesertim in secunda eius parte, adiunctorum mutabilium cum quibus res de quibus agitur natura sua connectuntur.

pot ser comparat a l'home que sembra al camp, del qual diu el Senyor: «Tant si dorm com si està despert, de nit i de dia, la llavor germina i creix, sense que ell sàpiga com» (Mc 4,27). D'altra banda, Jesús, el Senyor, que ha dit: «Tingueu confiança: jo he vençut el món» (Jn 16,33), amb aquestes paraules no prometé a la seva Església una perfecta victòria abans de la f i dels temps. El sagrat Sínode s'alegra tanmateix que la terra sembrada amb la llavor de l'Evangeli dóna fruit a diversos llocs, gràcies a l'acció de l'Esperit del Senyor que omple tota la terra i ha suscitat en el cor de molts sacerdots i fidels un esperit veritablement missioner. Per tot això, el sagrat Sínode dóna gràcies amb gran afecte als preveres de tot el món. «Glòria a Déu, que amb la força que actua en nosaltres pot fer infinitament més de tot el que som capaços de demanar o d'entendre. Glòria a ell en l'Església i en Jesucrist» (Ef 3,20-21).

Constitució pastoral sobre l'Església en el món contemporani[1]

Proemi

1. (*Íntima unió de l'Església amb tota la família humana*). La joia i l'esperança, la tristesa i l'angoixa dels homes contemporanis, sobretot dels pobres i de tots els qui sofreixen, són també la joia i l'esperança, la tristesa i l'angoixa dels deixebles de Crist, i no hi ha res de veritablement humà que no trobi ressò en el cor d'ells. La seva comunitat, en efecte, està composta d'homes que, agermanats en Crist, són conduïts per l'Esperit Sant en el pelegrinatge vers el regne del Pare i han rebut un missatge de salvació per a proposar a tothom. Per això se sent de debò íntimament solidària del gènere humà i de la seva història.

2. (*A qui s'adreça el Concili*). Per tant, després d'haver penetrat més a fons el misteri de l'Església, el Concili Vaticà II no dubta a adreçar-se ara, no solament als fills de l'Església i a tots els qui invoquen el nom de Crist, sinó a tots els homes. A tots vol exposar de quina manera concep la presència i l'acció de l'Església en el món contemporani. Té present, doncs, el món dels homes, és a dir, el conjunt de la família humana amb totes les realitats enmig de les quals viu; el món, teatre ∇

historiae generis humani, eiusque industria, cladibus ac victoriis signatum; mundum, quem christifideles credunt ex amore creatoris conditum et conservatum, sub peccati quidem servitute positum, sed a Christo crucifixo et resurgente, fracta potestate maligni, liberatum, ut secundum propositum Dei transformetur et ad consummationem perveniat.

3. (*De ministerio homini praebendo*). Nostris autem diebus, genus humanum, de propriis inventis propriaque potentia admiratione commotum, saepe tamen anxias agitat quaestiones de hodierna mundi evolutione, de loco et munere hominis in orbe universo, de sui individualis et collectivi conaminis sensu, denique de ultimo rerum hominumque fine. Quapropter concilium, fidem universi populi Dei, a Christo congregati, testificans et exponens, ipsius coniunctionem, observantiam ac dilectionem erga totam hominum familiam, cui inseritur, eloquentius demonstrare non valet quam instituendo cum ea de variis illis problematibus colloquium, lumen afferendo ex evangelio depromptum, atque humano generi salutares vires suppeditando, quas ipsa ecclesia, Spiritu sancto ducente, a fundatore suo accipit. Hominis enim persona salvanda est humanaque societas instauranda. Homo igitur, et quidem unus ac totus, cum corpore et anima, corde et conscientia, mente et voluntate, totius nostrae explanationis cardo erit.

Ideo sacra synodus, altissimam vocationem hominis profitens et divinum quoddam semen in eo insertum asseverans, generi humano sinceram cooperationem ecclesiae offert ad instituendam eam omnium fraternitatem quae huic vocationi respondeat. Nulla ambitione terrestri movetur ecclesia, sed unum tantum intendit: nempe, Spiritus paracliti ductu, opus ipsius continuare Christi, qui in mundum venit ut testimonium perhiberet veritati,[2] ut salvaret, non ut iudicaret, ut ministraret, non ut sibi ministraretur.[3]

Expositio introductiva

De hominis condicione in mundo hodierno

4. (*De spe et angore*). Ad tale munus exsequendum, per omne tempus ecclesiae officium incumbit signa temporum perscrutandi et sub evangelii luce interpretandi; ita ut, modo unicuique generationi accommodato, ad perennes hominum interrogationes de sensu vitae praesentis et futurae deque earum mutua relatione respondere possit. Oportet itaque ut mundus in quo vivimus necnon eius exspectationes, appetitiones et indoles saepe dramatica cognoscantur et intelligantur. Quaedam autem principaliores mundi hodierni notae sequenti modo delineari possunt.

Hodie genus humanum in nova historiae suae aetate versatur in qua profundae et celeres mutationes ad universum orbem gradatim extenduntur. Ab hominis intelligentia et creativa industria excitatae, in ipsum

---

[2] Cf. Io 18, 37.

[3] Cf. Io 3, 17; Mt 20, 28; Mr 10, 45.

de la història del gènere humà, marcat pel seu enginy, per fracassos, per triomfs; el món que els cristians reconeixen creat i conservat per l'amor del Creador, posat certament sota el domini del pecat, però alliberat per Crist crucificat i ressuscitat, que trencà el poder del Maligne, i alliberat i destinat, segons el propòsit diví, a ser transformat i portat al seu acompliment definitiu.

3. (*Al servei de l'home*). Avui dia, el gènere humà, admirat dels propis descobriments i del seu poder, s'interroga, sovint amb angoixa, sobre l'evolució actual del món, sobre el lloc i la missió de l'home en l'univers, sobre el sentit dels seus esforços individuals i col·lectius, i també sobre el destí darrer de les coses i dels homes. Per això el Concili, testimoni i guia de la fe de tot el poble de Déu, aplegat per Crist, no pot donar una prova més gran de solidaritat, de respecte i d'amor a tota la família humana, de la qual forma part, que establint amb ella un diàleg sobre tots aquests problemes, aportant-hi la llum de l'Evangeli i posant a disposició del gènere humà les energies de salvació que l'Església, guiada per l'Esperit Sant, rep del seu Fundador. Perquè es tracta de salvar la persona humana, d'edificar la comunitat humana. L'home, doncs, en la seva unitat i la seva totalitat —cos i ànima, cor i consciència, intel·ligència i voluntat— serà l'eix de tota la nostra exposició.

Per tant, el sagrat Sínode, proclamant la grandesa de la vocació de l'home i afirmant que en ell hi ha un germen diví, ofereix al gènere humà la col·laboració sincera de l'Església a fi de promoure aquella fraternitat universal que correspongui a aquesta vocació. L'Església no és empesa per cap ambició terrenal, sinó que sols desitja una cosa: continuar, sota el guiatge de l'Esperit Paràclit, l'obra mateixa de Crist que vingué al món a donar testimoni de la veritat,[2] a salvar i no a condemnar, a servir i no pas a ser servit.[3]

Exposició introductòria

La situació humana en el món contemporani

4. (*Esperança i angoixa*). Per complir aquesta tasca, l'Església té permanentment el deure d'escrutar els signes dels temps i d'interpretar-los a la llum de l'Evangeli, talment que, d'una manera acomodada a cada generació, pugui respondre als interrogants perennes dels homes sobre el sentit de la vida present i de la futura i sobre la relació de l'una amb l'altra. Cal, doncs, conèixer i comprendre el món en què vivim,.i també les seves esperances, les seves aspiracions i el seu caràcter sovint dramàtic. Hom pot esbossar algunes característiques fonamentals del món actual de la manera següent.

El llinatge humà viu avui un període nou de la seva història, caracteritzat per canvis profunds i ràpids, que s'estenen progressivament a tot l'univers. Provocats per la intel·ligència i l'activitat creativa de l'home, ▽

hominem recidunt, in eius iudicia et desideria individualia et collectiva, in eius modum cogitandi et agendi tum circa res tum circa homines. Ita iam de vera sociali et culturali transformatione loqui possumus, quae etiam in vitam religiosam redundat.

Ut in quavis accretionis crisi contingit, haec transformatio non leves secumfert difficultates. Ita, dum homo potentiam suam tam late extendit, eam tamen non semper ad suum servitium redigere valet. Proprii animi intimiora altius penetrare satagens, saepe de seipso magis incertus apparet. Leges vitae socialis pedetentim clarius detegens, de directione ei imprimenda anceps haeret.

Numquam genus humanum tantis divitiis, facultatibus et potentia oeconomica abundavit, et tamen adhuc ingens pars incolarum orbis fame et egestate torquetur atque innumeri litterarum ignorantia plane laborant. Numquam homines tam acutum ut hodie sensum libertatis habuerunt, dum nova interea genera socialis et psychicae servitutis exsurgunt. Dum mundus suam unitatem necnon singulorum ab invicem dependentiam in necessaria solidarietate tam vivide persentit, viribus tamen inter se pugnantibus gravissime in opposita distrahitur; etenim acres dissensiones politicae, sociales, oeconomicae, *raciales* et ideologicae adhuc perseverant, nec periculum deest belli omnia usque ad ima destructuri. Dum idearum communicatio augetur, verba ipsa quibus magni momenti conceptus exprimuntur sensus sat diversos in distinctis ideologiis induunt. Tandem sedulo perfectior quaeritur temporalis ordinatio, quin spirituale incrementum pariter progrediatur.

Tot implexis condicionibus affecti, plurimi coaevi nostri impediuntur quominus valores perennes vere dignoscant et simul cum noviter inventis rite componant; exinde, inter spem et angorem agitati, de praesenti rerum cursu sese interrogantes, inquietudine premuntur. Qui rerum cursus homines ad respondendum provocat, immo et constringit.

5. (*De profunde mutatis condicionibus*). Hodierna animorum commotio et in vitae condicionibus immutatio cum ampliori rerum transmutatione connectuntur, qua efficitur ut in mentibus efformandis scientiae mathematicae et naturales vel de ipso homine tractantes, in ordine vero agendi technicae artes ex illis scientiis profluentes, crescens pondus acquirant. Haec mens scientifica rationem culturalem modosque cogitandi aliter quam antea fingit. Technicae artes eo progrediuntur ut faciem terrae transforment etiam spatium ultraterrestre subigere conentur.

Super tempora quoque humanus intellectus dominium suum quodammodo dilatat: in praeteritum ope cognitionis historicae, in futurum arte prospectiva et planificatione. Progredientes scientiae biologicae, psychologicae et sociales non solum homini ad meliorem sui cognitionem opem ferunt, sed ipsum etiam adiuvant ut, technicis methodis adhibitis, in vitam societatum directe influxum exerceat. Insimul genus humanum de proprio demographico incremento iam praevidendo et ordinando magis magisque cogitat.

Ipsa historia tam rapido cursu acceleratur ut singuli eam vix prosequi valeant. Consortionis humanae sors una efficitur et non amplius inter

repercuteixen en l'home mateix, en els seus judicis i en els seus desigs individuals i col·lectius, en la seva manera de pensar i d'actuar tant de cara a les coses com de cara als homes. De manera que ja podem parlar d'una veritable transformació social i cultural, que repercuteix també en la vida religiosa.

Com s'esdevé en tota crisi de creixement, aquesta transformació comporta dificultats no pas lleus. Així, mentre el poder de l'home no ha estat mai tan gran com als nostres dies, no aconsegueix pas sempre de posar-lo al seu servei. S'esforça per penetrar en el més íntim del seu esperit, però ben sovint apareix més insegur d'ell mateix. A poc a poc descobreix més clarament les lleis de la vida social, però vacil·la sobre les orientacions que cal imprimir-li.

Mai la humanitat no ha disposat de tantes riqueses, de tantes possibilitats, de tanta potència econòmica; així i tot, una part ingent dels habitants del món passa fam i misèria, i una massa innombrable és totalment analfabeta. Mai com avui els homes no havien tingut un sentit tan agut de la llibertat, i, en canvi, neixen noves formes d'esclavitud social i psíquica. I mentre el món nota tan lúcidament la seva unitat i la dependència recíproca dels uns als altres en una necessària solidaritat, es veu al mateix temps atroçment esquarterat per una oposició de forces antagòniques, ja que persisteixen encara aspres dissensions polítiques, socials, econòmiques, racials i ideològiques, amb el perill que una guerra ho arrasi tot. Mentre augmenta l'intercanvi d'idees, les mateixes paraules que serveixen per a expressar els conceptes més importants tenen significats força diferents en les distintes ideologies. En fi, es busca amb insistència un ordre temporal més perfecte, sense, però, que avanci paral·lelament el progrés espiritual.

Immersos en condicions tan complexes, molts dels nostres contemporanis no poden identificar clarament els valors perennes ni harmonitzar-los com cal amb els que han anat sorgint. Això fa que, turmentats entre l'esperança i el neguit i interrogant-se sobre el curs actual del món, sentin el pes de l'angoixa. Aquesta evolució de les coses desafia els homes a donar una resposta, o millor, els hi obliga.

5. (*Canvis profunds*). La torbació actual dels esperits i la transformació de les condicions de vida estan lligades a una radical modificació, que, en el camp de la formació del pensament, dóna un pes creixent a les ciències matemàtiques i naturals i a les humanes, i, en el camp de l'acció, a la tècnica, nascuda d'aquestes ciències. Aquesta mentalitat científica modela d'una manera diferent la cultura i la manera de pensar. Les tècniques progressen fins a transformar la faç de la terra i intenten conquerir fins i tot l'espai interplanetari.

Àdhuc sobre el temps la intel·ligència humana eixampla d'alguna manera el seu domini: de cara al passat, pel coneixement de la història; de cara al futur, per la prospectiva i la planificació. Els progressos de les ciències biològiques, psicològiques i socials no sols permeten a l'home de conèixer-se millor a si mateix, sinó que l'ajuden a influir directament damunt la vida de les societats a través de mètodes tècnics. Al mateix temps, la humanitat cada vegada es preocupa més de preveure i d'ordenar el propi increment demogràfic.

La mateixa història s'accelera a un ritme tan ràpid que amb prou feines els individus particulars la poden seguir. Esdevé únic el destí de la humanitat, sense diversificar-se més

varias velut historias dispergitur. Ita genus humanum a notione magis statica ordinis rerum ad notionem magis dynamicam atque evolutivam transit, unde quam maxima nascitur problematum nova complexio, quae ad novas analyses et syntheses provocat.

6. (*Mutationes in ordine sociali*). Eo ipso communitates locales traditionales, uti sunt familiae patriarchales, „clans", tribus, pagi, varii coetus et consortionis socialis necessitudines, pleniores in dies immutationes experiuntur.

Typus industrialis societatis paulatim diffunditur, quasdam nationes ad oeconomicam opulentiam adducens, et notiones et condiciones vitae socialis a saeculis constitutas penitus transformans. Similiter vitae urbanae cultus ac studium augentur sive per urbium earumque incolarum augmentum, sive per motum quo vita urbana ad ruricolas dilatatur.

Nova et aptiora communicationis socialis instrumenta ad eventus cognoscendos et ad modos cogitandi et sentiendi quam citissime latissimeque diffundendos conferunt, plures connexas repercussiones excitando.

Nec parvipendendum est quot homines, ex variis causis, ad migrandum inducti, vitae suae rationem immutent.

Sic necessitudines hominis cum similibus suis indesinenter multiplicantur ac simul ipsa *socializatio* novas necessitudines inducit, quin tamen congruentem personae maturationem et relationes vere personales (*personalizationem*) semper promoveat.

Huiusmodi quidem evolutio clarius apparet in nationibus quae commodis progressus oeconomici et technici iam gaudent, sed populos quoque movet adhuc ad progressionem nitentes qui, pro suis regionibus, beneficia industrializationis et urbanizationis obtinere cupiunt. Qui populi, praesertim antiquioribus traditionibus addicti, simul motum experiuntur ad maturius magisque personale libertatis exercitium.

7. (*Mutationes psychologicae, morales et religiosae*). Mutatio mentis et structurarum bona recepta frequenter in controversiam vocat, maxime apud iuvenes qui non semel impatientes, immo angore rebelles fiunt, et conscii de proprio momento in vita sociali, citius in eadem partes habere cupiunt. Exinde non raro parentes et educatores in muneribus suis adimplendis in dies maiores difficultates experiuntur.

Instituta vero, leges atque modi cogitandi et sentiendi a maioribus tradita non semper statui rerum hodierno bene aptari videntur; inde gravis perturbatio in modo et in ipsis agendi normis.

Ipsam denique vitam religiosam novae condiciones afficiunt. Ex una parte acrior diiudicandi facultas eam a magico mundi conceptu et a superstitionibus adhuc vagantibus purificat atque magis personalem et actuosam adhaesionem fidei in dies exigit; quo fit ut non pauci ad vividiorem Dei sensum accedant. Ex altera vero parte crebriores turbae a religione practice discedunt. Secus ac transactis temporibus, Deum religionemve negare, aut ab iisdem abstrahere, non amplius quid insolitum et individuale sunt: hodie enim non raro quasi exigentia progressus scientifici vel cuiusdam novi humanismi exhibentur. Haec omnia in pluribus regionibus non tantum in philosophorum placitis exprimuntur, sed latissime litteras, artes,

en històries separades. El gènere humà passa així d'una concepció més aviat estàtica de la realitat a una concepció més dinàmica i evolutiva, la qual dóna lloc a una problemàtica tota nova que reclama noves anàlisis i noves síntesis.

6. (*Canvis en l'ordre social*). Al mateix temps, es produeixen canvis cada vegada més profunds en les comunitats locals tradicionals —com ara famílies patriarcals, clans, tribus, poblats— en els diferents grups i en les relacions de la convivència social.

S'estén de mica en mica el tipus de societat industrial, que porta algunes nacions a una opulència econòmica i transforma profundament concepcions i condicions mil·lenàries de vida social. Semblantment augmenten el gust i la recerca de la civilització urbana, afavorits per la multiplicació de les ciutats i de llurs habitants i per un moviment d'urbanització que s'estén al camp.

Mitjans nous i més perfeccionats de comunicació social contribueixen a fer conèixer els esdeveniments i a difondre amb la màxima amplitud i rapidesa les idees i els sentiments, tot provocant reaccions en cadena.

I no s'ha de subestimar tampoc que moltíssima gent, empesa a emigrar per raons diverses, canviï el seu estil de vida.

Així, les relacions que uneixen l'home amb els seus semblants es multipliquen sense parar, i aquesta mateixa socialització crea, al seu entorn, nous lligams, sense, però, promoure sempre la corresponent maduresa de la persona ni les relacions veritablement personals (personalització).

Aquesta evolució apareix més clara en les nacions que ja es beneficien dels progressos econòmics i tècnics, però també s'obre pas en els pobles en vies de desenvolupament, que aspiren a obtenir per als propis països els avantatges de la industrialització i de la urbanització. Aquests pobles, sobretot els vinculats a les tradicions més antigues, experimenten al mateix temps l'impuls a un exercici més madur i més personal de la llibertat.

7. (*Canvis psicològics, morals i religiosos*). El canvi de mentalitat i d'estructures sovint posa en qüestió els valors transmesos, sobretot entre els joves, que més d'una vegada es tornen impacients i àdhuc angoixosament rebels, i, conscients de la pròpia importància en la vida social, volen prendre-hi part ben de pressa. Per això no és rar que els pares i els educadors es trobin cada dia amb més dificultats en l'acompliment dels deures.

En canvi, les institucions, les lleis i les maneres de pensar i de sentir transmeses pels avantpassats no sempre semblen ben adaptades a la situació actual; d'aquí la greu pertorbació en el comportament i en les mateixes normes de conducta.

Finalment, les noves situacions influeixen també sobre la vida religiosa. D'una banda, un sentit crític més agut la purifica d'una concepció màgica del món i de supersticions persistents i exigeix una adhesió més i més personal i activa a la fe; i així no són pas pocs els qui s'eleven a un més agut sentit de Déu. D'altra banda, multituds cada cop més nombroses s'allunyen de la religió. A diferència del passat, negar Déu o la religió, o bé prescindirne, ja no són un fet insòlit i individual; avui sovint és presentat com una exigència del progrés científic o d'un nou tipus pràcticament d'humanisme. I a molts països ja no es manifesta sols en el pensament dels filòsofs, sinó que influeix amplament la literatura, les arts, ▽

scientiarum humanarum et historiae interpretationem, ipsasque leges civiles afficiunt ita ut exinde multi perturbentur.

8. (*De inaequilibriis in mundo hodierno*). Tam rapida rerum mutatio inordinate saepe progrediens, immo et ipsa discrepantiarum in mundo vigentium acrior conscientia, contradictiones et inaequilibria gignunt vel augent.

In ipsa persona frequentius oritur inaequilibrium inter modernum intellectum practicum et theoreticam cogitandi rationem, quae summam cognitionum suarum neque sibi subigere neque in syntheses apte ordinare valet. Oritur pariter inaequilibrium inter sollicitudinem efficientiae practicae et exigentias conscientiae moralis, necnon multoties inter condiciones vitae collectivas et requisita cogitationis personalis, immo et contemplationis. Oritur tandem inaequilibrium inter activitatis humanae specializationem et universalem rerum visionem.

In familia autem discrepantiae oriuntur, sive ex prementibus condicionibus demographicis, oeconomicis et socialibus, sive ex difficultatibus inter generationes quae sibi subsequuntur exsurgentibus, sive ex novis necessitudinibus socialibus inter viros ac mulieres.

Magnae oriuntur etiam discrepantiae inter stirpes, immo inter varii generis societatis ordines; inter nationes opulentas et minus valentes egentesque; denique, inter instituta internationalia, ex pacis desiderio populorum exorta, et ambitionem propriae ideologiae disseminandae nec non cupiditates collectivas in nationibus aliisve coetibus exsistentes.

Inde mutuae diffidentiae et inimicitiae, conflictationes et aerumnae, quarum ipse homo simul causa est et victima.

9. (*De appetitionibus universalioribus generis humani*). Interea crescit persuasio genus humanum non tantum imperium suum super res creatas in dies magis roborare posse ac debere; sed insuper eius esse ordinem politicum, socialem et oeconomicum statuere qui in dies melius homini inserviat et singulos ac coetus adiuvet ad dignitatem sibi propriam affirmandam et excolendam.

Hinc plurimi acerrime exigunt illa bona quibus, per iniustitiam vel non aequam distributionem, orbatos se esse vivida conscientia iudicant. Nationes in via progressus sicut illae recenter sui iuris factae, bona civilizationis hodiernae non tantum in campo politico sed etiam oeconomico participare et libere partibus suis in mundo fungi cupiunt, dum tamen in dies augetur earumdem distantia simul ac persaepe dependentia etiam oeconomica ab aliis ditioribus nationibus citius progredientibus. Populi fame pressi populos opulentiores interpellant. Mulieres sibi vindicant, ubi eam nondum sunt consecutae, paritatem de iure et de facto cum viris. Opifices et ruricolae non solum victui necessaria comparare, sed laborando dotes suae personae excolere, immo in ordinanda vita oeconomica, sociali, politica et culturali suas partes agere volunt. Nunc primum in historia humana universi populi iam persuasum sibi habent culturae beneficia reapse ad cunctos extendi posse ac debere.

Sub omnibus autem istis exigentiis latet profundior et universalior appetitio: personae scilicet atque coetus plenam atque liberam vitam,

la interpretació de les ciències humanes i de la història i les mateixes lleis civils, tant, que molts en queden desorientats.

8. (*Desequilibris del món modern*). Uns canvis tan ràpids fets sovint desordenadament, i més encara la mateixa presa de consciència més aguda de les discrepàncies que hi ha al món, generen i augmenten les contradiccions i els desequilibris.

Al nivell de la persona sorgeix un desequilibri força freqüent entre una moderna intel·ligència pràctica i el pensament teòric que no és capaç de dominar la massa dels seus coneixements ni d'ordenar-la en bones síntesis. Sorgeix igualment un desequilibri entre la preocupació de l'eficàcia pràctica i les exigències de la consciència moral, i, molt sovint encara, entre les condicions de la vida col·lectiva i les exigències d'un pensament personal i, encara més, de la contemplació. Un desequilibri, finalment, entre l'especialització de l'activitat humana i la visió global de la realitat.

A l'interior de la família sorgeixen discrepàncies degudes a la pesantor de les condicions demogràfiques, econòmiques i socials, o als conflictes entre una generació i una altra, o bé encara a l'aparició de noves relacions socials entre homes i dones.

I també sorgeixen grans discrepàncies entre les races, i encara més entre les diferents categories socials; entre les nacions opulentes i les menys poderoses i pobres; en fi, entre les institucions internacionals, nascudes de l'aspiració dels pobles a la pau, i l'ambició d'imposar la pròpia ideologia i també els egoismes col·lectius a les nacions o a d'altres organismes.

D'aquí les recíproques malfiances i enemistats, els conflictes i les desgràcies, dels quals l'home mateix és alhora causa i víctima.

9. (*Les aspiracions més universals de la humanitat*). Mentrestant, creix el convenciment que la humanitat no sols pot i ha de reforçar més i més el seu domini damunt les coses creades, sinó que li pertoca també instituir un ordre polític, social i econòmic que serveixi cada dia millor l'home i ajudi els individus i els grups a afirmar i a cultivar la pròpia dignitat.

D'aquí que molts reivindiquin acèrrimament aquells béns dels quals tenen viva consciència de veure's privats per una injustícia o una repartició desigual. Les nacions en via de desenvolupament i les tot just arribades a la independència desitgen participar en els avantatges de la civilització moderna, no sols en el pla polític sinó també en l'econòmic, i representar lliurement el paper que els correspon en el món. En realitat, però, cada dia creix llur distància i alhora i sovint llur dependència, econòmica i tot, respecte a les altres nacions més riques que progressen més de pressa. Els pobles oprimits per la fam interpel·len els pobles més rics. Les dones, allà on encara no l'han obtinguda, reclamen la igualtat de dret i de fet amb els homes. Obrers i agricultors volen no solament guanyar-se la vida, sinó encara desenrotllar la personalitat amb el treball i fins i tot participar en l'organització de la vida econòmica, social, política i cultural. Per primera vegada en la història humana, tots els pobles estan convençuts que els beneficis de la cultura poden i han d'estendre's realment a tothom.

Però sota totes aquestes exigències s'amaga una aspiració més profunda i més universal: les persones i els grups anhelen viure plenament i lliurement ∇

homine dignam, sitiunt, omnia quae hodiernus mundus eis tam abundanter praebere potest proprio servitio subicientes. Nationes praeterea in dies fortius enituntur ut universalem quamdam communitatem assequantur.

Quae cum ita sint, mundus hodiernus simul potentem ac debilem se exhibet, capacem optima vel pessima patrandi, dum ipsi ad libertatem aut servitutem, ad progressum aut regressum, ad fraternitatem aut odium prostat via. Praeterea, homo conscius fit ipsius esse recte dirigere vires, quas ipse suscitavit et quae eum opprimere aut ei servire possunt. Unde seipsum interrogat.

10. (*De profundioribus interrogationibus generis humani*). Revera inaequilibria quibus laborat mundus hodiernus cum inaequilibrio illo fundamentaliori connectuntur, quod in hominis corde radicatur. In ipso enim homine plura elementa sibi invicem oppugnant. Dum enim una ex parte, utpote creatura, multipliciter sese limitatum experitur, ex altera vero in desideriis suis illimitatum et ad superiorem vitam vocatum se sentit. Multis sollicitationibus attractus, iugiter inter eas seligere et quibusdam renuntiare cogitur. Immo, infirmus ac peccator, non raro illud quod non vult facit et illud quod facere vellet non facit.[4] Unde in seipso divisionem patitur, ex qua etiam tot ac tantae discordiae in societate oriuntur. Plurimi sane, quorum vita materialismo practico inficitur, a clara huiusmodi dramatici status perceptione avertuntur, vel autem, miseria oppressi, impediuntur quominus illum considerent. Multi in interpretatione rerum multifarie proposita quietem se invenire existimant.

Quidam vero a solo conatu humano veram plenamque generis humani liberationem exspectant, sibique persuasum habent futurum regnum hominis super terram omnia vota cordis eius expleturum esse. Nec desunt qui, de sensu vitae desperantes, audaciam laudant eorum qui, exsistentiam humanam omnis significationis propriae expertem existimantes, ei totam significationem ex solo proprio ingenio conferre nituntur. Attamen, coram hodierna mundi evolutione, in dies numerosiores fiunt qui quaestiones maxime fundamentales vel ponunt vel nova acuitate persentiunt: quid est homo? Quinam est sensus doloris, mali, mortis, quae, quamquam tantus progressus factus est, subsistere pergunt? Ad quid victoriae illae tanto pretio acquisitae? Quid societati homo afferre, quid ab ea exspectare potest? Quid post vitam hanc terrestrem subsequetur?

Credit autem ecclesia Christum, pro omnibus mortuum et resuscitatum,[5] homini lucem et vires per Spiritum suum praebere ut ille summae suae vocationi respondere possit; nec aliud nomen sub caelo datum esse hominibus, in quo oporteat eos salvos fieri.[6] Similiter credit clavem, centrum et finem totius humanae historiae in Domino ac magistro suo inveniri. Affirmat insuper ecclesia omnibus mutationibus multa subesse quae non mutantur, quaeque fundamentum suum ultimum in Christo

---

[4] Cf. Rm 7, 14 ss.
[5] Cf. 2 Cor 5, 15.
[6] Cf. Ac 4, 12.

d'una manera digna de l'home, que posi al seu servei tot el que el món contemporani els pot oferir tan abundosament. Les nacions, igualment, s'esforcen cada vegada més per assolir una certa comunitat universal.

Així les coses, el món d'avui es presenta al mateix temps poderós i feble, capaç de fer el millor i el pitjor, ja que se li obre el camí de la llibertat o de la servitud, del progrés o de la regressió, de la fraternitat o de l'odi. A més, l'home s'adona que depèn d'ell orientar bé les forces que ell mateix ha posat en moviment i que poden oprimir-lo o ser-li de profit. Per això es fa preguntes.

10. (*Les grans qüestions de la humanitat*), En realitat, els desequilibris de què pateix el món contemporani estan lligats amb aquell desequilibri més fonamental que té l'arrel en el cor de l'home. Efectivament, en el mateix home es troben enfrontats molts elements. Perquè, mentre per una banda, com a criatura, palpa de mil maneres els seus propis límits, per l'altra banda se sent il·limitat en els seus anhels i cridat a una vida superior. Atret per moltes sol·licitacions, sempre es veu obligat a escollir-ne alguna i, per tant, a renunciar a les altres. Encara més, feble i pecador com és, no rarament fa allò que no voldria i deixa de fer allò que voldria.[4] La conseqüència és que sofreix en ell mateix una divisió, de la qual provenen, al seu torn, tantes i tan greus discòrdies en la societat. Cert, molts que viuen infectats per un materialisme pràctic són ben lluny de tenir la clara percepció d'aquest drama, o bé encara, oprimits per la misèria, no tenen manera de reflexionar-hi. Molts d'altres ja es pensen quedar satisfets amb la interpretació pluralista dels fets.

Alguns, encara, esperen l'alliberament veritable i total de la humanitat únicament dels esforços de l'home, i estan persuadits que el futur regne de l'home sobre la terra satisfarà tots els desigs del cor. Ni falten tampoc els qui, desesperant de trobar un sentit a la vida, lloen l'audàcia d'aquells que, considerant l'existència humana buida de tota significació, s'esforcen per donar-li'n una de plena només amb el propi enginy. Malgrat això, davant l'evolució actual del món, cada dia són més nombrosos els qui es plantegen les qüestions més fonamentals o les perceben amb renovada agudesa: Què és l'home? Quin sentit tenen el dolor, el mal, la mort, que continuen subsistint malgrat tants progressos? On treuen cap aquestes victòries obtingudes a un preu tan car? Què pot aportar l'home a la societat i què pot esperar-ne? Què vindrà després d'aquesta vida terrenal?

L'Església creu que Crist, mort i ressuscitat per tothom,[5] dóna a l'home, mitjançant el seu Esperit, llum i força perquè pugui respondre a la seva vocació suprema; i que, sota al cel, no hi ha cap altre nom donat als homes que pugui salvar-los.[6] Creu igualment que la clau, el centre i el fi de tota la història humana es troben en el seu Senyor i Mestre. L'Església afirma també que per sota de tots els canvis hi ha moltes realitats immutables: aquestes tenen el seu últim fonament en Crist, ∇

habent, qui est heri, hodie, ipse et in saecula.[7] Sub lumine ergo Christi, imaginis Dei invisibilis, primogeniti omnis creaturae,[8] concilium, ad mysterium hominis illustrandum atque ad cooperandum in solutionem praecipuarum quaestionum nostri temporis inveniendam, omnes alloqui intendit.

Pars I

De ecclesia et vocatione hominis

11. (*Impulsionibus Spiritus respondendum*). Populus Dei, fide motus, qua credit se a Spiritu domini duci qui replet orbem terrarum, in eventibus, exigentiis atque optatis, quorum una cum ceteris nostrae aetatis hominibus partem habet, quaenam in illis sint vera signa praesentiae vel consilii Dei, discernere satagit. Fides enim omnia novo lumine illustrat et divinum propositum de integra hominis vocatione manifestat, ideoque ad solutiones plene humanas mentem dirigit. Concilium imprimis illos valores, qui hodie maxime aestimantur, sub hoc lumine diiudicare et ad fontem suum divinum referre intendit. Hi enim valores, prout ex hominis ingenio eidem divinitus collato procedunt, valde boni sunt; sed ex corruptione humani cordis a sua debita ordinatione non raro detorquentur, ita ut purificatione indigeant.

Quid ecclesia de homine sentit? Quaenam ad societatem hodiernam aedificandam commendanda videntur? Quaenam est significatio ultima humanae navitatis in universo mundo? Ad has quaestiones responsio exspectatur. Exinde luculentius apparebit populum Dei et genus humanum cui ille inseritur, servitium sibi mutuo praestare, ita ut ecclesiae missio religiosam et ex hoc ipso summe humanam se exhibeat.

Cap. I. De humanae personae dignitate

12. (*De homine ad imaginem Dei*). Secundum credentium et non credentium fere concordem sententiam, omnia quae in terra sunt ad hominem, tamquam ad centrum suum et culmen, ordinanda sunt.

Quid est autem homo? Multas opiniones de seipso protulit et profert, varias et etiam contrarias, quibus saepe vel se tamquam absolutam regulam exaltat vel usque ad desperationem deprimit, exinde anceps et anxius. Quas quidem difficultates ecclesia persentiens, a Deo revelante instructa eisdem responsum afferre potest, quo vera hominis condicio delineetur, explanentur eius infirmitates, simulque eius dignitas et vocatio recte agnosci possint.

Sacrae enim litterae docent hominem „ad imaginem Dei" creatum esse, capacem suum creatorem cognoscendi et amandi, ab eo tamquam

---

[7] Cf. Heb 13, 8.
[8] Cf. Col 1, 15.

que és sempre el mateix: ahir, avui i pels segles.[7] Així a la llum de Crist, imatge del Déu invisible, engendrat abans de tota la creació,[8] el Concili vol adreçar-se a tothom per esclarir el misteri de l'home i col·laborar en la recerca d'una solució als principals problemes del nostre temps.

Part I

L'Església i la vocació de l'home

11. (*Cal respondre als impulsos de l'Esperit*). El poble de Déu, mogut per la fe per la qual creu que és conduït per l'Esperit del Senyor que omple l'univers, procura discernir en els esdeveniments, en les exigències i en les aspiracions en els quals participa junt amb els altres homes del nostre temps, quins són els veritables signes de la presència i del pla de Déu. La fe, en efecte, ho esclareix tot amb una nova llum i manifesta les intencions de Déu sobre la vocació integral de l'home, i per això guia la intel·ligència vers solucions plenament humanes. Sota aquesta llum, el Concili es proposa abans que res expressar un judici sobre aquells valors que avui són màximament apreciats i referir-los a la seva font divina. Aquests valors, efectivament, en tant que procedeixen de l'enginy que Déu ha donat a l'home, són molt bons; però per culpa de la corrupció del cor humà, es desvien sovint de l'ordre degut i, per tant, necessiten ser purificats.

Què en pensa l'Església, de l'home? Què sembla que cal recomanar amb vista a la construcció de la societat actual? Quin és el sentit últim de l'activitat humana en l'univers? Aquestes qüestions esperen una resposta. A través d'ella es veurà més clar que el poble de Déu i la humanitat, de la qual aquest forma part, es presten serveis mutus, i així la missió de l'Església apareixerà religiosa i, per aquest mateix fet, eminentment humana.

Cap. I. La dignitat de la persona humana

12. (*L'home a imatge de Déu*). Creients i no creients estan gairebé d'acord que tot allò que hi ha a la terra s'ha d'ordenar a l'home com el seu centre i a la seva culminació.

Però, què és l'home? Ha manifestat i manifesta moltes opinions sobre si mateix, variades i fins contradictòries; sovint o s'exalta com si fos la regla absoluta, o bé es deprimeix fins a la desesperació; i així acaba en el dubte i l'angoixa. L'Església, plenament conscient d'aquestes dificultats, instruïda per la revelació de Déu, pot donar-hi una resposta que descrigui la veritable condició humana, expliqui les seves febleses i alhora puguin ser rectament reconegudes la seva dignitat i la seva vocació.

La sagrada Escriptura ensenya que l'home fou creat «a imatge de Déu», capaç de conèixer i d'estimar el seu Creador, constituït per ell ▽

dominum super omnes creaturas terrenas constitutum,[1] ut eas regeret, eisque uteretur, glorificans Deum.[2] „Quid est homo quod memor es eius? aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulo minus ab angelis, gloria et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius" (Ps 8, 5-7).

At Deus non creavit hominem solum: nam inde a primordiis „masculum et feminam creavit eos" (Gn 1, 27), quorum consociatio primam formam efficit communionis personarum. Homo etenim ex intima sua natura ens sociale est, atque sine relationibus cum aliis nec vivere nec suas dotes expandere potest.

Deus igitur, sicut iterum in sacra pagina legimus, vidit „cuncta quae fecerat, et erant valde bona" (Gn 1, 31).

13. (*De peccato*). In iustitia a Deo constitutus, homo tamen, suadente maligno, inde ab exordio historiae, libertate sua abusus est, seipsum contra Deum erigens et finem suum extra Deum attingere cupiens. Cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, sed obscuratum est insipiens cor eorum et servierunt creaturae potius quam creatori.[3] Quod revelatione divina nobis innotescit, cum ipsa experientia concordat. Nam homo, cor suum inspiciens, etiam ad malum inclinatum se comperit et in multiplicibus malis demersum, quae a bono suo creatore provenire non possunt. Deum tamquam principium suum saepe agnoscere renuens, etiam debitum ordinem ad finem suum ultimum, simul ac totam suam sive erga seipsum sive erga alios homines et omnes res creatas ordinationem disrupit.

Ideo in seipso divisus est homo. Quapropter tota vita hominum, sive singularis sive collectiva, ut luctationem et quidem dramaticam se exhibet inter bonum et malum, inter lucem et tenebras. Immo incapacem se invenit homo per seipsum mali impugnationes efficaciter debellandi, ita ut unusquisque se quasi catenis vinctum sentiat. At ipse Dominus venit ut hominem liberaret et confortaret, eum interius renovans ac principem huius mundi (cf. Io 12, 31) foras eiiciens qui eum in servitute peccati retinebat.[4] Peccatum autem minuit ipsum hominem, a plenitudine consequenda eum repellens.

In lumine huius revelationis simul sublimis vocatio et profunda miseria, quas homines experiuntur, rationem suam ultimam inveniunt.

14. (*De hominis constitutione*). Corpore et anima unus, homo per ipsam suam corporalem condicionem elementa mundi materialis in se colligit, ita ut, per ipsum, fastigium suum attingant et ad liberam creatoris laudem vocem attollant.[5] Vitam ergo corporalem homini despicere non licet, sed e contra ipse corpus suum, utpote a Deo creatum et ultima die resuscitandum, bonum et honore dignum habere tenetur. Peccato tamen vulneratus

---

[1] Cf. Gn 1, 26; Sap 2, 23.
[2] Cf. Ecli 17, 3-10.
[3] Cf. Rm 1, 21-25.
[4] Cf. Io 8, 34.
[5] Cf. Dn 3, 57-90.

senyor sobre totes les criatures terrenals,[1] per governar-les i servir-se'n, tot glorificant Déu.[2] «Què és l'home, perquè te'n recordis? Què és un mortal, perquè el tinguis present? Gairebé n'has fet un déu, l'has coronat de glòria i dignitat, l'has fet rei de les coses creades, tot ho has posat sota els seus peus» (Sl 8,5-7).

Però Déu no va crear l'home sol, ja que des del començament «creà l'home i la dona» (Gn 1,27), l'associació dels quals va constituir la primera forma de comunió de persones. Perquè l'home, per la seva íntima natura és un ésser social, i sense relacions amb els altres no pot viure ni desplegar les seves qualitats.

Déu, doncs, com llegim també a les pàgines sagrades, veié que «tot el que havia fet era molt bo» (Gn 1,31).

13. (*El pecat*). Però l'home, constituït per Déu en estat de justícia, per persuasió del Maligne, ja des del començament de la història va abusar de la seva llibertat, alçant-se contra Déu i volent atènyer el seu fi fora de Déu. Tot i conèixer Déu, no el va glorificar com a Déu, sinó que el seu cor insensat s'omplí de foscor, i va servir més la criatura que no pas el Creador.[3] El que coneixem per la revelació divina concorda amb la mateixa experiència. Ja que l'home, examinant el seu cor, es descobreix també inclinat al mal i immergit en tantes misèries, que no poden provenir del seu bon Creador. Sovint refusant reconèixer Déu com a principi seu, ha trencat també l'ordre degut en relació al seu fi últim, i alhora tota la seva orientació ja sigui envers ell mateix, ja sigui envers els altres homes i envers totes les coses creades.

D'aquí que l'home estigui dividit en si mateix. Per això tota la vida dels homes, individual i col·lectiva, es presenta com una lluita, certament dramàtica, entre el bé i el mal, entre la llum i les tenebres. Més encara, l'home es troba incapaç de superar eficaçment per si mateix els assalts del mal, talment, que cadascú se sent com encadenat. Però el Senyor mateix va venir per alliberar i enfortir l'home, tot renovant-lo interiorment i traient fora «el príncep d'aquest món» (Jn 12,31), que el retenia en la servitud del pecat.[4] D'altra banda, el pecat és una disminució per a l'home mateix, perquè li impedeix d'aconseguir la plenitud.

A la llum d'aquesta revelació troben la seva última explicació la vocació sublim i la misèria profunda que els homes experimenten.

14. (*Constitució de l'home*). U en cos i ànima, l'home, per la seva mateixa condició corporal, aplega en ell els elements del món material, talment que, per mitjà d'ell, atenyen el seu cim i aixequen la veu per lloar lliurement el Creador.[5] D'aquí que no li és permès a l'home menysprear la vida corporal, sinó que, al contrari, té obligació de considerar bo i digne d'honor el seu cos, ja que ha estat creat per Déu i destinat a ressuscitar el darrer dia. Amb tot, ferit pel pecat, ∇

corporis rebelliones experitur. Ipsa igitur dignitas hominis postulat ut Deum glorificet in corpore suo,[6] neve illud pravis cordis sui inclinationibus inservire sinat.

Homo vero non fallitur, cum se rebus corporalibus superiorem agnoscit, et non tantum ut particulam naturae aut anonymum elementum civitatis humanae seipsum considerat. Interioritate enim sua universitatem rerum excedit: ad hanc profundam interioritatem redit, quando convertitur ad cor, ubi Deus eum exspectat, qui corda scrutatur,[7] et ubi ipse sub oculis Dei de propria sorte decernit. Itaque, animam spiritualem et immortalem in seipso agnoscens, non fallaci figmento illuditur, a physicis tantum et socialibus condicionibus fluente, sed e contra ipsam profundam rei veritatem attingit.

15. (*De dignitate intellectus, de veritate et de sapientia*). Recte iudicat homo, divinae mentis lumen participans, se intellectu suo universitatem rerum superare. Ingenium suum per saecula impigre exercendo ipse in scientiis empiricis, artibus technicis et liberalibus sane profecit. Nostris autem temporibus in mundo materiali praesertim investigando et sibi subiiciendo egregios obtinuit successus. Semper tamen profundiorem veritatem quaesivit et invenit. Intelligentia enim non ad sola phaenomena coarctatur, sed realitatem intelligibilem cum vera certitudine adipisci valet, etiamsi, ex sequela peccati, ex parte obscuratur et debilitatur.

Humanae tandem personae intellectualis natura per sapientiam perficitur et perficienda est, quae mentem hominis ad vera bonaque inquirenda ac diligenda suaviter attrahit, et qua imbutus homo per visibilia ad invisibilia adducitur.

Aetas autem nostra, magis quam saecula anteacta, tali sapientia indiget ut humaniora fiant quaecumque nova ab homine deteguntur. Periclitatur enim sors futura mundi nisi sapientiores suscitentur homines. Insuper notandum est plures nationes, bonis quidem oeconomicis pauperiores, sapientia vero ditiores, ceteris eximium emolumentum praestare posse.

Spiritus sancti dono, homo ad mysterium consilii divini contemplandum et sapiendum fide accedit.[8]

16. (*De dignitate conscientiae moralis*). In imo conscientiae legem homo detegit, quam ipse sibi non dat, sed cui obedire debet, et cuius vox, semper ad bonum amandum et faciendum ac malum vitandum eum advocans, ubi oportet auribus cordis sonat: fac hoc, illud devita. Nam homo legem in corde suo a Deo inscriptam habet, cui parere ipsa dignitas eius est et secundum quam ipse iudicabitur.[9] Conscientia est nucleus secretissimus atque sacrarium hominis, in quo solus est cum Deo, cuius vox resonat in intimo eius.[10] Conscientia modo mirabili illa lex innotescit, quae in Dei et

---

[6] Cf. 1 Cor 6, 13-20.

[7] Cf. 1 Rg 16, 7; Ir 17, 10.

[8] Cf. Ecli 17, 7-8.

[9] Cf. Rm 2, 14-16.

[10] Cf. Pius XII, Nuntius radiophonicus de conscientia christiana in iuvenibus recte efformanda, 23 martii 1952: AAS 44 (1952), p. 271.

experimenta les rebel·lions del cos. La dignitat mateixa de l'home, doncs, reclama que glorifiqui Déu en el seu cos,[6] i que no li permeti servir les inclinacions perverses del cor.

L'home, però, no s'equivoca quan es reconeix superior a les coses corporals i no es considera tan sols una partícula de la natura o un element anònim de la ciutat humana. En efecte, per la seva interioritat, és superior a l'univers: en aquesta profunda interioritat torna, quan es gira vers el seu cor, allí on l'espera Déu, que escruta els cors,[7] allí on, sota la mirada de Déu, decideix el propi destí. Així, doncs, quan reconeix que té una ànima espiritual i immortal, no és víctima d'un miratge fal·laç, provinent només de condicions físiques i socials, sinó que, al contrari, ateny la mateixa veritat profunda de la realitat.

15. (*Dignitat de la intel·ligència, la veritat i la saviesa*). Participant de la llum de la ment divina, l'home té raó de considerar-se superior, per la seva intel·ligència, a l'univers. Amb l'exercici infatigable del seu enginy a través dels segles, ha progressat certament en les ciències empíriques i en les arts tècniques i liberals. I en els nostres temps, investigant sobretot en el món material i sotmetent-se'l, ha obtingut èxits notables. Amb tot, sempre ha buscat i ha trobat una veritat més profunda. Perquè la intel·ligència no queda limitada tan sols pels fenòmens, sinó que és capaç d'abastar la realitat intel·ligible amb veritable certesa, tot i que, a conseqüència del pecat, es troba en part enfosquida i afeblida.

Finalment, la naturalesa intel·lectual de la persona humana es perfecciona i s'ha de perfeccionar, per mitjà de la saviesa, que atreu suaument la ment de l'home a cercar i a estimar allò que és veritable i bo, i, quan l'home n'està amarat, és portat a les coses invisibles a través de les visibles.

La nostra època, més que els segles passats, necessita aquesta saviesa perquè esdevinguin més humans tots els descobriments de l'home. El futur del món perilla, si no se susciten homes més assenyats. Cal fer notar, a més, que moltes nacions, més pobres certament en béns econòmics, però més riques en saviesa, poden prestar a les altres una aportació rellevant.

Gràcies al do de l'Esperit Sant, l'home arriba a contemplar i a gustar per la fe el misteri del designi diví.[8]

16. (*Dignitat de la consciència moral*). En el fons de la consciència l'home descobreix una llei que no es dóna a si mateix, però que ha d'obeir i la veu de la qual, invitant-lo sempre a estimar i a fer el bé i a evitar el mal, quan convé sona a les oïdes del cor: fes això, evita allò. Perquè l'home té una llei escrita per Déu en el seu cor; obeir-la constitueix la seva dignitat i segons aquesta serà judicat.[9] La consciència és el nucli més secret i el sagrari de l'home, on es troba tot sol amb Déu, la veu del qual ressona en la intimitat pròpia.[10] La consciència coneix d'una manera meravellosa aquella llei que s'acompleix en l'amor a Déu ∇

proximi dilectione adimpletur.[11] Fidelitate erga conscientiam christiani cum ceteris hominibus coniunguntur ad veritatem inquirendam et tot problemata moralia, quae tam in vita singulorum quam in sociali consortione exsurgunt, in veritate solvenda. Quo magis ergo conscientia recta praevalet, eo magis personae et coetus a caeco arbitrio recedunt et normis obiectivis moralitatis conformari satagunt. Non raro tamen evenit ex ignorantia invincibili conscientiam errare, quin inde suam dignitatem amittat. Quod autem dici nequit cum homo de vero ac bono inquirendo parum curat, et conscientia ex peccati consuetudine paulatim fere obcaecatur.

17. (*De praestantia libertatis*). At nonnisi libere homo ad bonum se convertere potest, quam libertatem coaevi nostri magni faciunt ardenterque prosequuntur: et recte sane. Saepe tamen eam pravo modo fovent, tamquam licentiam quidquid faciendi dummodo delectet, etiam malum. Vera autem libertas eximium est divinae imaginis in homine signum. Voluit enim Deus hominem relinquere in manu consilii sui,[12] ita ut creatorem suum sponte quaerat et libere ad plenam et beatam perfectionem ei inhaerendo perveniat. Dignitas igitur hominis requirit ut secundum consciam et liberam electionem agat, personaliter scilicet ab intra motus et inductus, et non sub caeco impulsu interno vel sub mera externa coactione. Talem vero dignitatem obtinet homo cum, sese ab omni passionum captivitate liberans, finem suum in boni libera electione persequitur et apta subsidia efficaciter ac sollerti industria sibi procurat. Quam ordinationem ad Deum libertas hominis, a peccato vulnerata, nonnisi gratia Dei adiuvante, plene actuosam efficere potest. Unicuique autem ante tribunal Dei propriae vitae ratio reddenda erit, prout ipse sive bonum sive malum gesserit.[13]

18. (*De mysterio mortis*). Coram morte aenigma condicionis humanae maximum evadit. Non tantum cruciatur homo dolore et corporis dissolutione progrediente, sed etiam, immo magis, perpetuae extinctionis timore. Recte autem instinctu cordis sui iudicat, cum totalem ruinam et definitivum exitum suae personae abhorret et respuit. Semen aeternitatis quod in se gerit, ad solam materiam cum irreductibile sit, contra mortem insurgit. Omnia technicae artis molimina, licet perutilia, anxietatem hominis sedare non valent: prorogata enim biologica longaevitas illi ulterioris vitae desiderio satisfacere nequit, quod cordi eius ineluctabiliter inest.

Dum coram morte omnis imaginatio deficit, ecclesia tamen, revelatione divina edocta, hominem ad beatum finem, ultra terrestris miseriae limites, a Deo creatum esse affirmat. Mors insuper corporalis, a qua homo si non peccasset subtractus fuisset,[14] fides christiana docet fore ut vincatur, cum homo in salutem, culpa sua perditam, ab omnipotente et miserante

---

[11] Cf. Mt 22, 37-40; Gal 5, 14.

[12] Cf. Ecli 15, 14.

[13] Cf. 2 Cor 5, 10.

[14] Cf. Sap 1, 13; 2, 23-24; Rm 5, 21; 6, 23; Ic 1, 15.

i al proïsme.[11] Per la fidelitat a la consciència, els cristians s'uneixen als altres homes per cercar la veritat i per resoldre en la veritat tants problemes morals com sorgeixen tant en la vida individual com en les relacions socials. Com més preval, doncs, la consciència recta, més les persones i els grups s'aparten del cec albir i s'esforcen per conformar-se a les normes objectives de la moralitat. Amb tot, no rarament passa que la consciència s'equivoca per ignorància invencible, sense que per això perdi la seva dignitat. Cosa que no es pot dir quan l'home no es preocupa gaire de cercar la veritat i el bé, i la consciència, pel costum de pecar, quasi es torna cega a poc a poc.

17. (*Grandesa de la llibertat*). Però l'home només lliurement pot convertir-se al bé. Aquesta llibertat, els nostres contemporanis la valoren molt i la desitgen amb entusiasme i amb raó. Sovint, però, la fomenten malament, com una llicència de fer qualsevol cosa, mentre agradi, encara que sigui dolenta. L'autèntica llibertat, en canvi, és el gran signe de la imatge divina en l'home, ja que Déu va voler deixar l'home lliure a les seves decisions,[12] a fi que busqui espontàniament el seu Creador i, adherint-se a ell, arribi lliurement a la perfecció plena i feliç. La dignitat de l'home, doncs, demana que actuï d'acord amb una elecció conscient i lliure, és a dir, mogut i induït per conviccions personals, i no per un impuls intern cec o sota una mera coacció externa. L'home obté aquesta dignitat quan, alliberant-se de tota esclavitud de passions, tendeix al seu fi en la lliure elecció del bé i es procura amb eficàcia i habilitat els mitjans adequats. La llibertat de l'home, ferida pel pecat, pot fer plenament eficaç aquesta ordenació a Déu només amb l'ajut de la gràcia de Déu. Però cadascú haurà de donar compte de la pròpia vida davant el tribunal de Déu, segons que hagi obrat el bé o el mal.[13]

18. (*El misteri de la mort*). Davant la mort, l'enigma de la condició humana arriba al punt més alt. L'home no sols és turmentat pel dolor i per la progressiva destrucció del cos, sinó també, i molt més, pel temor que tot s'acabi per sempre. Però per instint del cor judica rectament, quan detesta i rebutja la total ruïna i la desaparició definitiva de la seva persona. La llavor d'eternitat que porta en ell, irreductible a la sola matèria, es revolta contra la mort. Tots els intents de la tècnica, per molt útils que siguin, no aconseguixen apaivagar l'angoixa de l'home: la prolongació de la longevitat biològica no li pot satisfer aquell desig d'una vida ulterior que es troba inevitablement arrelada en el seu cor.

Mentre tota imaginació fracassa davant la mort, l'Església, en canvi, instruïda per la revelació divina, afirma que l'home ha estat creat per Déu de cara a un final feliç, més enllà dels límits de la misèria terrenal. La fe cristiana, a més, ensenya que la mort corporal, a la qual l'home no estaria subjecte si no hagués pecat,[14] serà vençuda, quan el Salvador omnipotent i misericordiós ∇

salvatore restituetur. Deus enim hominem vocavit et vocat ut ei in perpetua incorruptibilis vitae divinae communione tota sua natura adhaereat. Quam victoriam Christus, hominem a morte per mortem suam liberando, ad vitam resurgens adeptus est.[15] Cuicumque igitur recogitanti homini, fides, cum solidis argumentis oblata, in eius anxietate de sorte futura responsum offert; simulque facultatem praebet cum dilectis fratribus iam morte praereptis in Christo communicandi, spem conferens eos veram vitam apud Deum adeptos esse.

19. (*De formis et radicibus atheismi*). Dignitatis humanae eximia ratio in vocatione hominis ad communionem cum Deo consistit. Ad colloquium cum Deo iam inde ab ortu suo invitatur homo: non enim exsistit, nisi quia, a Deo ex amore creatus, semper ex amore conservatur; nec plene secundum veritatem vivit, nisi amorem illum libere agnoscat et creatori suo se committat. Multi tamen ex coaevis nostris hanc intimam ac vitalem cum Deo coniunctionem nequaquam perspiciunt aut explicite reiiciunt, ita ut atheismus inter gravissimas huius temporis res adnumerandus sit ac diligentiori examini subiiciendus.

Voce atheismi phaenomena inter se valde diversa designantur. Dum enim a quibusdam Deus expresse negatur, alii censent hominem nihil omnino de eo asserere posse; alii vero quaestionem de Deo tali methodo examini subiiciunt, ut illa sensu carere videatur. Multi, scientiarum positivarum limites indebite praetergressi, aut omnia hac sola scientifica ratione explicari contendunt aut e contra nullam omnino veritatem absolutam iam admittunt. Quidam hominem tantopere exaltant, ut fides in Deum quasi enervis fiat, magis proclives, ut videntur, ad affirmationem hominis quam ad Dei negationem. Alii Deum sibi ita effingunt, ut illud figmentum, quod repudiant, nullo modo Deus sit evangelii. Alii quaestiones de Deo ne aggrediuntur quidem, quippe qui inquietudinem religiosam non experiri videantur nec percipiant quare de religione iam sibi curandum sit. Atheismus praeterea non raro oritur sive ex violenta contra malum in mundo protestatione, sive ex nota ipsius absoluti quibusdam humanis bonis indebite adiudicata, ita ut ista iam loco Dei habeantur. Ipsa civilizatio hodierna, non ex se, sed utpote nimis rebus terrestribus intricata accessum ad Deum saepe difficiliorem reddere potest.

Sane qui voluntarie Deum a corde suo arcere et quaestiones religiosas devitare conantur, dictamen conscientiae suae non secuti, culpae expertes non sunt; attamen et ipsi credentes quamdam de hoc responsabilitatem saepe ferunt. Atheismus enim, integre consideratus, non est quid originarium, sed potius ex diversis causis oritur, inter quas adnumeratur etiam reactio critica contra religiones et quidem, in nonnullis regionibus, praesertim contra religionem christianam. Quapropter in hac atheismi genesi partem non parvam habere possunt credentes, quatenus, neglecta fidei educatione, vel fallaci doctrinae expositione, vel etiam vitae suae religiosae, moralis ac socialis defectibus, Dei et religionis genuinum vultum potius velare quam revelare dicendi sint.

---

[15] Cf. 1 Cor 15, 56-57.

restitueixi a l'home la salvació perduda per culpa pròpia. Déu va cridar i crida l'home perquè amb tota la seva naturalesa s'adhereixi a ell en una perpètua comunió de vida divina incorruptible. Aquesta victòria, Crist l'aconseguí alliberant l'home de la mort amb la pròpia mort i ressuscitant a la vida.[15] La fe, doncs, presentada amb arguments sòlids, ofereix a qui vulgui reflexionar la resposta a la seva angoixa sobre la sort futura; i al mateix temps dóna la possibilitat d'una comunió en Crist amb els germans estimats, arrabassats ja per la mort, tot infonent l'esperança que ja han assolit la vida veritable en Déu.

19. (*Formes i arrels de l'ateisme*). La raó més alta de la dignitat humana consisteix en la vocació de l'home a la comunió amb Déu. Des del naixement, l'home és invitat al diàleg amb Déu: no existeix sinó perquè, creat per Déu per amor, és conservat sempre per amor, i no viu plenament segons la veritat si no reconeix lliurement aquest amor i es dóna al seu Creador. Però molts dels nostres contemporanis no perceben de cap manera aquesta unió íntima i vital amb Déu o la refusen explícitament, de tal manera que l'ateisme ha de ser considerat entre les més greus realitats d'aquest temps i ha de ser sotmès a un examen molt atent.

Amb el terme ateisme es designen fenòmens molt diversos entre ells. Mentre uns neguen expressament Déu, d'altres creuen que l'home no pot afirmar absolutament res d'ell; d'altres, encara, sotmeten a examen la qüestió referent a Déu amb un mètode tal que apareix sense sentit. Molts, ultrapassant indegudament els límits de les ciències positives, o pretenen explicar-ho tot només des d'aquest punt de vista científic, o bé, al contrari, ja no admeten cap veritat absoluta. Alguns enalteixen tant l'home, que la fe en Déu resulta quasi afeblida, més inclinats, segons sembla, a afirmar l'home que a negar Déu. N'hi ha que es representen Déu de tal manera que la representació que rebutgen no és de cap manera el Déu de l'Evangeli. D'altres ni tan sols es plantegen qüestions referents a Déu, perquè no semblen sentir cap inquietud religiosa ni entenen per què s'han d'interessar encara per la religió. L'ateisme, a més, sorgeix no rarament, o bé de la protesta violenta contra el mal del món, o bé d'haver atribuït indegudament caràcter absolut a algun valor humà fins a fer-li prendre el lloc de Déu. La mateixa civilització actual, no en si mateixa, sinó pel fet d'estar massa implicada amb els béns terrenals, pot fer sovint més difícil l'accés a Déu.

Sens dubte, no estan lliures de culpa aquells qui, no seguint el dictamen de la consciència, voluntàriament s'esforcen per allunyar Déu del propi cor i evitar les qüestions religioses; però, en aquest camp, els mateixos creients sovint hi tenen part de responsabilitat. Perquè l'ateisme, considerat integralment, no és quelcom d'espontani, sinó que més aviat s'origina de causes diverses, entre les quals es compta també la reacció crítica contra les religions i, en algunes regions, sobretot contra la religió cristiana. Per això, en aquesta gènesi de l'ateisme, els creients hi poden tenir una certa responsabilitat, en tant que, per una negligent educació de la fe, o per una presentació fal·laç de la doctrina, o fins també pels defectes de la pròpia vida religiosa, moral i social, cal dir que més aviat velen que no pas revelen el rostre autèntic de Déu i de la religió. ∇

20. (*De atheismo systematico*). Atheismus modernus formam etiam systematicam saepe praebet, quae, praeter alias causas, optatum autonomiae hominis eo usque perducit ut contra qualemcumque a Deo dependentiam difficultatem suscitet. Qui talem atheismum profitentur, libertatem in eo esse contendunt quod homo sibi sit finis, propriae suae historiae solus artifex et demiurgus: quod componi non posse autumant cum agnitione Domini, omnium rerum auctoris et finis, vel saltem talem affirmationem plane superfluam reddere. Cui doctrinae favere potest sensus potentiae quem hodiernus progressus technicus homini confert.

Inter formas hodierni atheismi illa non praetermittenda est, quae liberationem hominis praesertim ex eius liberatione oeconomica et sociali exspectat. Huic autem liberationi religionem natura sua obstare contendit, quatenus, in futuram fallacemque vitam spem hominis erigens, ipsum a civitatis terrestris aedificatione deterreret. Unde fautores talis doctrinae, ubi ad regimen reipublicae accedunt, religionem vehementer oppugnant, atheismum diffundentes etiam adhibitis, praesertim in iuvenum educatione, illis pressionis mediis, quibus potestas publica pollet.

21. (*De habitudine ecclesiae ad atheismum*). Ecclesia, fideliter tum Deo tum hominibus addicta, desistere non potest quin dolenter perniciosas illas doctrinas actionesque, quae rationi et communi experientiae humanae contradicunt hominemque ab innata eius excellentia deiiciunt, omni firmitate reprobet, sicut antehac reprobavit.[16]

Abditas tamen in atheorum mente negationis Dei causas deprehendere conatur et, de gravitate quaestionum quas atheismus excitat conscia necnon caritate erga omnes homines ducta, eas serio ac profundiori examini subiiciendas esse censet.

Tenet ecclesia agnitionem Dei dignitati hominis nequaquam opponi, cum huiusmodi dignitas in ipso Deo fundetur et perficiatur: homo enim a Deo creante intelligens ac liber in societate constituitur; sed praesertim ad ipsam Dei communionem ut filius vocatur et ad ipsius felicitatem participandam. Docet praeterea per spem eschatologicam momentum munerum terrestrium non minui, sed potius eorum adimpletionem novis motivis fulciri. Deficientibus e contra fundamento divino et spe vitae aeternae, hominis dignitas gravissime laeditur, ut saepe hodie constat, atque vitae et mortis, culpae et doloris aenigmata sine solutione manent, ita ut homines in desperationem non raro deiiciantur.

Omnis homo interea sibi ipsi remanet quaestio insoluta, subobscure percepta. Nemo enim quibusdam momentis, praecipue in maioribus vitae eventibus, praefatam interrogationem omnino effugere valet. Cui quaestioni solus Deus plene et omni certitudine responsum affert, qui ad altiorem cogitationem et humiliorem inquisitionem hominem vocat.

---

[16] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Divini Redemptoris*, 19 martii 1937: AAS 29 (1937), pp. 65-106; Pius XII, Litt. encycl. *Ad Apostolorum Principis*, 29 iunii 1958: AAS 50 (1958), pp. 601-614; Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra*, 15 maii 1961: AAS 53 (1961), pp. 451-453; Paulus VI, Litt. encycl. *Ecclesiam Suam*, 6 augusti 1964: AAS 56 (1964), pp. 651-653.

20. (*L'ateisme sistemàtic*). L'ateisme modern presenta també sovint una forma sistemàtica que, a part d'altres causes, condueix el desig d'autonomia de l'home fins al punt de suscitar dificultats contra qualsevol mena de dependència de Déu. Els qui professen aquest ateisme propugnen que la llibertat consisteix en el fet que l'home sigui fi de si mateix, únic artífex i demiürg de la seva pròpia història, la qual cosa sostenen que no és compatible amb el reconeixement d'un Senyor, autor i fi de totes les coses, o almenys fa totalment supèrflua una semblant afirmació. El sentit de poder que l'actual progrés tècnic confereix a l'home pot afavorir aquesta doctrina.

Entre les formes de l'ateisme actual no es pot passar per alt aquella que espera l'alliberament de l'home, sobretot el seu alliberament econòmic i social. Sosté que la religió, per la seva naturalesa, és obstacle per a aquest alliberament, ja que, elevant l'esperança humana vers una vida futura enganyosa, l'aparta de l'edificació de la ciutat terrenal. D'aquí que els promotors d'una tal doctrina, quan accedeixen al govern de l'estat, combaten violentament la religió tot difonent l'ateisme fins i tot recorrent, especialment en l'educació de la joventut, a aquells mitjans de pressió de què disposa el poder públic.

21. (*Actitud de l'Església envers l'ateisme*). L'Església, fidel a Déu i fidel als homes, no pot deixar de reprovar amb dolor, però amb tota fermesa, com ja ho féu en el passat,[16] aquelles doctrines i accions que són contràries a la raó i a l'experiència humana universal i degraden l'home de la seva grandesa innata.

Amb tot, s'esforça a descobrir en la ment dels ateus les causes de la negació de Déu, i, conscient de la gravetat de les qüestions que l'ateisme suscita i portada per la caritat envers tots els homes, considera que cal sotmetre aquestes qüestions a un examen seriós i més profund.

L'Església sosté que el reconeixement de Déu no s'oposa de cap manera a la dignitat de l'home, ja que aquesta dignitat es fonamenta i es perfecciona en el mateix Déu: l'home és constituït intel·ligent i lliure en la societat per Déu creador; però sobretot és cridat com a fill a la mateixa comunió de Déu i a participar en la seva mateixa felicitat. Ensenya, a més, que, l'esperança escatològica no disminueix la importància de les responsabilitats terrenals, sinó que, més aviat, nous motius en sostenen el compliment. En canvi, quan manquen el fonament diví i l'esperança de la vida eterna, la dignitat de l'home queda greument lesionada, com consta sovint avui, i els enigmes de la vida i de la mort, de la culpa i del dolor resten sense solució, fins al punt que no rarament els homes cauen en la desesperació.

Mentrestant, cada home continua essent per a si mateix un problema sense resoldre, percebut confusament. Ningú no pot defugir del tot l'esmentat interrogant en certs moments, sobretot en els principals esdeveniments de la vida. A aquesta qüestió només Déu dóna una resposta plenament i amb tota certesa, ell que crida l'home a un pensament més profund i a una recerca més humil.

Remedium autem atheismo afferendum, cum a doctrina apte exposita, tum ab integra ecclesiae eiusque membrorum vita exspectandum est. Ecclesiae enim est Deum Patrem eiusque Filium incarnatum praesentem et quasi visibilem reddere, ductu Spiritus sancti sese indesinenter renovando et purificando.[17] Id imprimis obtinetur testimonio fidei vivae et maturae, ad hoc scilicet educatae ut difficultates lucide perspicere valeat easque superare. Huius fidei testimonium praeclarum plurimi martyres reddiderunt et reddunt. Quae fides suam fecunditatem manifestare debet, credentium integram vitam, etiam profanam, penetrando, eosque ad iustitiam et amorem, praesertim erga egentes, movendo. Ad praesentiam Dei manifestandam maxime denique confert caritas fraterna fidelium, qui spiritu unanimes collaborant fidei evangelii,[18] et signum unitatis se exhibent.

Ecclesia vero, etiamsi atheismum omnino reicit, sincere tamen profitetur homines omnes, credentes et non credentes, ad hunc mundum, in quo communiter vivunt, recte aedificandum opem conferre debere: quod certe fieri non potest sine sincero et prudenti colloquio. Conqueritur igitur de discrimine inter credentes et non credentes, quod quidam civitatum rectores, personae humanae iura fundamentalia non agnoscentes, iniuste inducunt. Pro credentibus vero actuosam libertatem expostulat ut in hoc mundo etiam Dei templum exstruere sinantur. Atheos autem humaniter invitat ut evangelium Christi corde aperto considerent.

Apprime etenim novit ecclesia nuntium suum cum secretissimis humani cordis desideriis concordare, cum vocationis humanae dignitatem vindicat, illis qui iam de altiore sua sorte desperant spem restituens. Nuntium eius, nedum hominem minuat, lucem, vitam et libertatem ad eius profectum fundit; atque praeter illud nihil cordi hominis satisfacere valet: „Fecisti nos ad te", Domine, „et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te".[19]

22. (*De Christo novo homine*). Reapse nonnisi in mysterio Verbi incarnati mysterium hominis vere clarescit. Adam enim, primus homo, erat figura futuri,[20] scilicet Christi domini. Christus, novissimus Adam, in ipsa revelatione mysterii Patris eiusque amoris, hominem ipsi homini plene manifestat eique altissimam eius vocationem patefacit. Nil igitur mirum in Eo praedictas veritates suum invenire fontem atque attingere fastigium.

Qui est „imago Dei invisibilis" (Col 1, 15),[21] Ipse est homo perfectus, qui Adae filiis similitudinem divinam, inde a primo peccato deformatam,

---

[17] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, cap. I, n. 8: AAS 57 (1965), p. 12 (v. supra pp. 296-299).

[18] Cf. Ph 1, 27.

[19] Augustinus, *Confess.* I, 1: PL 32, 661.

[20] Cf. Rm 5, 14. Cf. Tertullianus, *De carnis resurr.* 6: „Quodcumque enim limus exprimebatur, Christus cogitabatur homo futurus": PL 2, 802 (848); CSEL, 47, p. 33, l. 12-13.

[21] Cf. 2 Cor 4, 4.

El remei a aplicar a l'ateisme s'ha d'esperar tant de l'exposició adequada de la doctrina de l'Església, com de la vida íntegra d'aquesta i dels seus membres. En efecte, és un deure de l'Església fer presents i quasi visibles Déu Pare i el seu Fill encarnat, tot renovant-se i purificant-se sense parar, guiada per l'Esperit Sant.[17] Això s'obtindrà, en primer lloc, pel testimoniatge d'una fe viva i madura, educada precisament per a poder percebre amb claredat les dificultats i superar-les. Un testimoniatge insigne d'aquesta fe el donen molts màrtirs. Aquesta fe ha de manifestar la seva fecunditat impregnant tota la vida dels creients, fins la profana, i movent-los a la justícia i a l'amor, especialment envers els pobres. En fi, la presència de Déu contribueix moltíssim a manifestar la caritat fraterna dels fidels, els quals, unànimement en l'esperit, col·laboren amb la fe de l'Evangeli[18] i es mostren com a signe d'unitat.

Però l'Església, per bé que refusa absolutament l'ateisme, reconeix sincerament que tots els homes, creients i no creients, han de contribuir en la recta edificació d'aquest món en què viuen en comú; això no es pot fer, certament, sense un diàleg sincer i prudent. Per tant, deplora la discriminació entre creients i no creients que alguns governants, no reconeixent els drets fonamentals de la persona humana, estableixen injustament. I per als creients demana una llibertat efectiva que els permeti d'aixecar en aquest món també el temple de Déu. Pel que fa als ateus, els invita gentilment a considerar l'Evangeli de Crist amb un cor obert.

L'Església sap perfectament que el seu missatge concorda amb desigs més secrets del cor de l'home quan defensa la dignitat de la vocació humana, amb la qual cosa restitueix l'esperança als qui ja desesperen del seu destí més alt. El seu missatge, en lloc d'empetitir l'home, infon llum, vida i llibertat per al seu progrés; i fora d'ell res no pot satisfer el cor de l'home: «Ens heu fet per a vós», Senyor, «i el nostre cor està inquiet fins que reposi en vós».[19]

22. (*Crist, l'home nou*). En realitat, el misteri de l'home només s'aclareix veritablement en el misteri del Verb encarnat. Adam, el primer home, prefigurava el qui havia de venir,[20] és a dir, Crist el Senyor. Crist, el nou Adam, revelant el misteri del Pare i del seu amor, manifesta plenament l'home al mateix home i li descobreix la seva vocació altíssima. Res d'estrany, doncs, que les veritats esmentades trobin en ell la font i hi atenyin la culminació.

Ell és «la imatge del Déu invisible» (Col 1,15),[21] ell és l'home perfecte que ha restituït als fills d'Adam la semblança divina, deformada des del primer pecat. ∇

restituit. Cum in eo natura humana assumpta, non perempta sit,[22] eo ipso etiam in nobis ad sublimem dignitatem evecta est. Ipse enim, Filius Dei, incarnatione sua cum omni homine quodammodo se univit. Humanis manibus opus fecit, humana mente cogitavit, humana voluntate egit,[23] humano corde dilexit. Natus de Maria virgine, vere unus ex nostris factus est, in omnibus nobis similis excepto peccato.[24]

Agnus innocens, sanguine suo libere effuso, vitam nobis meruit, in ipsoque Deus nos sibi inter nos reconciliavit[25] et a servitute diaboli ac peccati eripuit, ita ut unusquisque nostrum cum Apostolo dicere possit: Filius Dei „dilexit me et tradidit semetipsum pro me" (Gal 2, 20). Pro nobis patiendo non solummodo exemplum praebuit ut sequamur vestigia eius,[26] sed et viam instauravit, quam dum sequimur, vita et mors sanctificantur novumque sensum accipiunt.

Christianus autem homo, conformis imagini Filii factus qui est primogenitus in multis fratribus,[27] „primitias Spiritus" (Rm 8, 23) accipit, quibus capax fit legem novam amoris adimplendi.[28] Per hunc Spiritum, qui est „pignus hereditatis" (Eph 1, 14), totus homo interius restauratur, usque ad „redemptionem corporis" (Rm 8, 23): „Si Spiritus eius, qui suscitavit Iesum a mortuis, habitat in vobis: qui suscitavit Iesum Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum eius in vobis" (Rm 8, 11).[29] Christianum certe urgent necessitas et officium contra malum per multas tribulationes certandi necnon mortem patiendi; sed mysterio paschali consociatus, Christi morti configuratus, ad resurrectionem spe roboratus occurret.[30]

Quod non tantum pro christifidelibus valet, sed et pro omnibus hominibus bonae voluntatis in quorum corde gratia invisibili modo operatur.[31] Cum enim pro omnibus mortuus sit Christus[32] cumque vocatio hominis ultima revera una sit, scilicet divina, tenere debemus Spiritum sanctum cunctis possibilitatem offerre ut, modo Deo cognito, huic paschali mysterio consocientur.

---

[22] Cf. conc. Constantinop. II, can. 7: „Neque Deo Verbo in carnis naturam transmutato, neque carne in Verbi naturam transducta": D 219 (428). — Cf. etiam conc. Constantinop. III: „Quemadmodum enim sanctissima atque immaculata animata eius caro deificata non est perempta (θεωθεῖσα οὐκ ἀνῃρέθη), sed in proprio sui statu et ratione permansit": D 291 (556). — Cf. conc. Chalced.: „in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum": D 148 (302).

[23] Cf. conc. Constantinop. III: „ita et humana eius voluntas deificata non est perempta": D 291 (556).

[24] Cf. Heb 4, 15.

[25] Cf. 2 Cor 5, 18-19; Col 1, 20-22.

[26] Cf. 1 Pt 2, 21; Mt 16, 24; Lc 14, 27.

[27] Cf. Rm 8, 29; Col 1, 18.

[28] Cf. Rm 8, 1-11.

[29] Cf. 2 Cor 4, 14.

[30] Cf. Ph 3, 10; Rm 8, 17.

[31] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, cap. II, n. 16: AAS 57 (1965), p. 20 (v. supra p. 310-311).

[32] Cf. Rm 8, 32.

Com que en ell la natura humana ha estat assumida, no pas absorbida,[22] per això mateix ha estat elevada a una dignitat sublim. Per la seva encarnació, el Fill de Déu en certa manera s'ha unit amb cada home. Treballà amb mans humanes, pensà amb intel·ligència humana, obrà amb voluntat humana,[23] estimà amb cor humà. Nascut de Maria Verge, es va fer veritablement un de nosaltres, semblant en tot a nosaltres, encara que sense pecar.

Anyell innocent, amb la seva sang vessada lliurement, ens va merèixer la vida, en ell Déu ens reconcilià amb si mateix i entre nosaltres i ens arrencà de la servitud del diable i del pecat; talment que cadascun de nosaltres pot dir amb l'Apòstol: el Fill de Déu «em va estimar i es va entregar ell mateix per mi» (Ga 2,20). Patint per nosaltres, no sols va donar exemple perquè seguim les seves petjades,[26] sinó que va restaurar també el camí pel qual, si el recorrem, la vida i la mort són santificades i prenen un nou sentit.

El cristià, fet semblant a la imatge del Fill, que és el primogènit entre molts germans,[27] rep les «primícies de l'Esperit» (Rm 8,23), que el capaciten per a complir la nova llei de l'amor.[28] Per aquest Esperit, que és la «penyora de l'heretat» (Ef 1,14), tot l'home és restaurat interiorment, fins a la «redempció del cos» (Rm 8,23): «I, si habita en vosaltres l'Esperit d'aquell qui va ressuscitar Jesús d'entre els morts, també, gràcies al seu Esperit que habita en vosaltres, aquell que va ressuscitar Jesucrist d'entre els morts donarà vida als vostres cossos mortals» (Rm 8,11).[29] Certament assetgen el cristià la necessitat i el deure de lluitar contra el mal a través de moltes tribulacions, i també de sofrir la mort; però, associat al misteri pasqual, configurat a la mort de Crist, anirà a l'encontre de la resurrecció, enfortit per l'esperança.[30]

Això no sols és vàlid per als cristians, sinó també per a tots els homes de bona voluntat, en el cor dels quals la gràcia actua d'una manera invisible.[31] Crist va morir per tots,[32] i la vocació última de l'home és efectivament una de sola, és a dir, divina. Hem de sostenir, doncs, que l'Esperit Sant ofereix a tothom la possibilitat d'associar-se a aquest misteri pasqual de la manera que Déu sap.

Tale et tantum est hominis mysterium, quod per revelationem christianam credentibus illucescit. Per Christum et in Christo, igitur, illuminatur aenigma doloris et mortis, quod extra eius evangelium nos obruit. Christus resurrexit, morte sua mortem destruens, vitamque nobis largitus est[33] ut, filii in Filio, clamemus in Spiritu: Abba, Pater![34]

Cap. II. De hominum communitate

23. (*Quid concilium intendat*). Inter praecipuos mundi hodierni aspectus, mutuarum inter homines necessitudinum multiplicatio adnumeratur, ad quam evolvendam hodierni technici progressus plurimum conferunt. Tamen fraternum hominum colloquium non in istis progressibus, sed profundius in personarum communitate perficitur, quae mutuam reverentiam erga plenam earum dignitatem spiritualem exigit. Ad hanc vero communionem inter personas promovendam, revelatio christiana magnum subsidium affert, simulque ad altiorem vitae socialis legum intelligentiam nos perducit quas creator in natura spirituali ac morali hominis inscripsit.

Quoniam autem recentiora ecclesiae magisterii documenta christianam de societate humana doctrinam fusius exposuerunt,[1] concilium quasdam tantum principaliores veritates in memoriam revocat earumque fundamenta sub luce revelationis exponit. Deinde in quaedam consectaria insistit quae nostris diebus maioris sunt momenti.

24. (*De indole communitaria vocationis humanae in consilio Dei*). Deus, qui paternam curam omnium habet, voluit ut cuncti homines unam efficerent familiam fraternoque animo se invicem tractarent. Omnes enim creati ad imaginem Dei, qui fecit „ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terrae" (Ac 17, 26), ad unum eumdemque finem, id est ad Deum ipsum, vocantur.

Quapropter dilectio Dei et proximi primum et maximum mandatum est. A sacra autem scriptura docemur Dei amorem a proximi amore seiungi non posse: „... si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum ... Plenitudo ergo legis est dilectio" (Rm 13, 9-10; cf. 1 Io 4, 20). Quod vero hominibus magis in dies ab invicem dependentibus atque mundo magis in dies unificato maximi comprobatur esse momenti.

Immo dominus Iesus, quando Patrem orat ut „omnes unum sint ..., sicut et nos unum sumus" (Io 17, 21-22), prospectus praebens humanae rationi impervios, aliquam similitudinem innuit inter unionem personarum divinarum et unionem filiorum Dei in veritate et caritate. Haec similitudo

---

[33] Cf. *Liturgia Paschalis Byzantina.*

[34] Cf. Rm 8, 15; Gal 4, 6; Io 1, 12 et 1 Io 3, 1.

[1] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra*, 15 maii 1961: AAS 53 (1961), pp. 401-464, et litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 aprilis 1963: AAS 55 (1963), pp. 257-304; Paulus VI, Litt. encycl. *Ecclesiam suam*, 6 augusti 1964: AAS 56 (1964), pp. 609-659.

Tal i tan gran és el misteri de l'home, que per als creients és il·luminat per la revelació cristiana. Per Crist i en Crist, doncs, és il·luminat l'enigma del dolor i de la mort, que, fora del seu Evangeli, ens aclapara. Crist va ressuscitar, va destruir la mort i ens va donar la vida a fi que, fills en el Fill, clamem en l'Esperit: Abba, Pare![34]

Cap. II. La comunitat dels homes

23. (*Intenció del Concili*). La multiplicació de les relacions mútues entre els homes constitueix un dels aspectes principals del món d'avui, al desplegament de la qual contribueixen molt els actuals progressos tècnics. Amb tot, el diàleg fratern entre els homes no arriba a la perfecció en aquest progrés, sinó més profundament en la comunitat entre les persones, que exigeix una reverència mútua envers llur plena dignitat espiritual. Per promoure aquesta comunió entre les persones, la revelació cristiana aporta un gran ajut, i alhora ens condueix a una comprensió més profunda de les lleis de la vida social que el Creador va inscriure en la natura espiritual i moral de l'home.

Ja que els documents més recents del Magisteri de l'Església han exposat àmpliament la doctrina cristiana sobre la societat humana,[1] el Concili recorda tan sols algunes de les veritats més importants i n'exposa els fonaments a la llum de la revelació. Després insisteix en algunes conseqüències que són més importants als nostres dies.

24. (*Caràcter comunitari de la vocació humana en el pla de Déu*). Déu, que té una cura paternal de tothom, ha volgut que tots els homes formessin una sola família i es tractessin els uns als altres amb esperit de germans. Creats tots a imatge de Déu, que va fer «d'un de sol tota la raça humana, perquè habités arreu de la terra» (Ac 17,26), són cridats a un i mateix fi, és a dir, a Déu mateix.

Per aquesta raó l'amor de Déu i del proïsme és el primer i el més gran manament. I la Sagrada Escriptura ens ensenya que l'amor de Déu no es pot separar de l'amor al proïsme: «... i qualsevol altre manament, tots es reuneixen en això: Estima els altres com a tu mateix... Estimar és la plenitud de la llei» (Rm 13,9-10; 1Jn 4,20). Això es pot comprovar que és d'una màxima importància per a homes que cada dia depenen més els uns dels altres, i el món es va unificant cada dia més.

Més encara, el Senyor Jesús quan prega el Pare que «tots siguin u..., com nosaltres som u» (Jn 17,21-22), mostrant unes perspectives inaccessibles a la raó humana, suggereix una certa semblança entre la unió de les persones divines i la unió dels fills de Déu en la veritat i la caritat. Aquesta semblança ∇

manifestat hominem, qui in terris sola creatura est quam Deus propter seipsam voluerit, plene seipsum invenire non posse nisi per sincerum sui ipsius donum.[2]

25. (*De interdependentia humanae personae et humanae societatis*). Ex sociali hominis indole apparet humanae personae profectum et ipsius societatis incrementum ab invicem pendere. Etenim principium, subiectum et finis omnium institutorum socialium est et esse debet humana persona, quippe quae, suapte natura, vita sociali omnino indigeat.[3] Cum igitur vita socialis non sit homini quid adventicium, ideo commercio cum aliis, mutuis officiis, colloquio cum fratribus, quoad omnes suas dotes grandescit homo, et suae vocationi respondere potest.

Ex socialibus vinculis, quae homini excolendo necessaria sunt, alia, uti familia et communitas politica, intimae eius naturae immediatius congruunt; alia potius ex eius libera voluntate procedunt. Nostra hac aetate, variis de causis, mutuae necessitudines et interdependentiae in dies multiplicantur; unde diversa oriuntur consociationes et instituta sive publici sive privati iuris. Hoc autem factum, quod socializatio nuncupatur, licet periculis sane non careat, multa tamen secum emolumenta affert ad confirmandas et augendas humanae personae qualitates eiusque iura tuenda.[4]

Sed si personae humanae ad suam vocationem adimplendam, etiam religiosam, ex hac vita sociali multum accipiunt, negari tamen nequit homines ex adiunctis socialibus in quibus vivunt et, inde ab infantia, immerguntur, saepe a bono faciendo averti et ad malum impelli. Certum est perturbationes, tam frequenter in ordine sociali occurrentes, ex ipsa formarum oeconomicarum, politicarum et socialium tensione pro parte provenire. Sed penitius ex hominum superbia et egoismo oriuntur, quae etiam ambitum socialem pervertunt. Ubi autem ordo rerum sequelis peccati afficitur, homo, proclivis ad malum natus, nova deinde ad peccatum incitamenta invenit, quae, sine strenuis gratia adiuvante conatibus, superari nequeunt.

26. (*De bono communi promovendo*). Ex interdependentia in dies strictiore et paulatim ad mundum universum diffusa sequitur bonum commune — seu summam eorum vitae socialis condicionum quae tum coetibus, tum singulis membris permittunt ut propriam perfectionem plenius atque expeditius consequantur — hodie magis magisque universale evadere, et exinde iura officiaque implicare, quae totum humanum genus respiciunt. Quilibet coetus necessitatem et legitimarum appetitionum aliorum coetuum, immo boni communis totius familiae humanae, rationem habere debet.[5]

---

[2] Cf. Lc 17, 33.

[3] Cf. Thomas, *I Ethic.* Lect. 1.

[4] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra:* AAS 53 (1961), p. 418; Pius XI, Litt. encycl. *Quadragesimo anno*, 15 maii 1931: AAS 23 (1931), p. 222 ss.

[5] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra:* AAS 53 (1961), p. 417.

manifesta que l'home, l'única criatura a la terra que Déu ha volgut per ella mateixa, només pot retrobar-se plenament a través de la donació sincera d'ell mateix.[2]

25. (*Interdependència de la persona humana i de la societat humana*). Del caràcter social de l'home apareix que el perfeccionament de la persona humana i l'increment de la mateixa societat són interdependents. El principi, el subjecte i el fi de totes les institucions socials és i ha de ser la persona humana, ja que ella, per la seva mateixa natura, necessita absolutament vida social.[3] Per tant, donat que la vida social no és quelcom extern a l'home, aquest desenrotlla les seves facultats amb el tracte amb els altres, els deures mutus, el diàleg amb els germans, i així pot respondre a la seva vocació.

Dels vincles socials que són necessaris per al perfeccionament de l'home, alguns, com la família i la comunitat política, responen més immediatament a la seva naturalesa íntima; altres procedeixen més aviat de la seva lliure voluntat. A la nostra època, per causes variades, es multipliquen cada dia més les relacions mútues i les interdependències; d'aquí neixen diverses associacions i institucions de dret públic i privat. Aquest fet, anomenat socialització, per bé que no estigui mancat de perills, amb tot, aporta molts avantatges per a confirmar i augmentar les qualitats de la persona humana i protegir els seus drets.[4]

Però, si les persones humanes, per complir la pròpia vocació, fins i tot religiosa, reben molt d'aquesta vida social, tampoc no es pot negar que els homes, per les circumstàncies socials en què viuen i es troben immergits des de la infantesa, sovint es veuen apartats de fer el bé i empesos a obrar el mal. És cert que les pertorbacions que es produeixen tan sovint en l'ordre social provenen en part de la tensió de les estructures econòmiques, polítiques i socials. Però més profundament neixen de la supèrbia i de l'egoisme dels homes, que perverteixen també l'ambient social. I quan l'ordre de les coses és afectat per les conseqüències del pecat, l'home, que neix ja inclinat al mal, troba després nous estímuls per al pecat que no poden ser superats sense esforços intrèpids, ajudats per la gràcia.

26. (*Promoció del bé comú*). De la interdependència cada dia més estreta i a poc a poc estesa a tot el món se segueix que el bé comú —és a dir, el conjunt d'aquelles condicions de la vida social que permeten als grups i als individus d'assolir més plenament i ràpidament la pròpia perfecció— avui esdevé més universal, i per això implica drets i deures que afecten tot el gènere humà. Qualsevol grup ha de tenir en compte les necessitats i les legítimes aspiracions dels altres grups, fins i tot el bé comú de tota la família humana.[5]

Simul vero conscientia crescit eximiae dignitatis quae personae humanae competit, cum ipsa rebus omnibus praestet, et eius iura officiaque universalia sint atque inviolabilia. Oportet ergo ut ea omnia homini pervia reddantur, quibus ad vitam vere humanam gerendam indiget, ut sunt victus, vestitus, habitatio, ius ad statum vitae libere eligendum et ad familiam condendam, ad educationem, ad laborem, ad bonam famam, ad reverentiam, ad congruam informationem, ad agendum iuxta rectam suae conscientiae normam, ad vitae privatae protectionem atque ad iustam libertatem etiam in re religiosa.

Ordo socialis igitur eiusque progressus in bonum personarum indesinenter cedere debent, siquidem rerum ordinatio ordini personarum subiicienda est et non e converso, ipso Domino id innuente cum dixerit sabbatum propter hominem factum esse et non hominem propter sabbatum.[6] Ordo ille in dies evolvendus, in veritate fundandus, in iustitia aedificandus, amore vivificandus est; in libertate autem aequilibrium in dies humanius invenire debet.[7] Ad haec autem implenda mentis renovatio atque amplae societatis immutationes inducendae sunt.

Spiritus Dei, qui mirabili providentia temporum cursum dirigit et faciem terrae renovat, huic evolutioni adest. Evangelicum autem fermentum in corde hominis irrefrenabilem dignitatis exigentiam excitavit atque excitat.

27. (*De reverentia erga personam humanam*). Ad practica urgentioraque consectaria descendens, concilium reverentiam inculcat erga hominem, ita ut singuli proximum, nullo excepto, tamquam *alterum seipsum* considerare debeant, de eius vita et de mediis ad illam digne degendam necessariis rationem imprimis habentes,[8] ne divitem illum imitentur, qui pauperis Lazari nullam curam egit.[9]

Nostris praesertim diebus urget obligatio nosmetipsos cuiuslibet omnino hominis proximos efficiendi et illi occurrenti actuose inserviendi, sive sit senex ab omnibus derelictus, sive alienigena operarius iniuste despectus, sive exsul, sive infans ex illegitima unione natus, immerito patiens propter peccatum a se non commissum, vel esuriens qui conscientiam nostram interpellat Domini vocem revocans: „Quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis" (Mt 25, 40).

Quaecumque insuper ipsi vitae adversantur, ut cuiusvis generis homicidia, genocidia, abortus, euthanasia et ipsum voluntarium suicidium; quaecumque humanae personae integritatem violant, ut mutilationes, tormenta corpori mentive inflicta, conatus ipsos animos coërcendi; quaecumque humanam dignitatem offendunt, ut infrahumanae vivendi condiciones, arbitrariae incarcerationes, deportationes, servitus, prostitutio, mercatus mulierum et iuvenum; condiciones quoque laboris ignominiosae, quibus operarii ut mera quaestus instrumenta, non ut liberae et

---

[6] Cf. Mc 2, 27.

[7] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris:* AAS 55 (1963), p. 266.

[8] Cf. Ic 2, 15-16.

[9] Cf. Lc 16, 19-31.

Al mateix temps creix la consciència de l'eminent dignitat que correspon a la persona humana, superior a totes les coses, els drets i els deures de la qual són universals i inviolables. Cal, doncs, que sigui assequible a l'home tot allò necessari per a dur una vida veritablement humana, com ara l'aliment, el vestit, l'allotjament, el dret a elegir lliurement l'estat de vida i a fundar una família, a l'educació, al treball, a la bona fama, al respecte, a una informació adequada, a actuar segons la recta norma de la seva consciència, a la protecció de la vida privada i a la justa llibertat, també en el camp religiós.

L'ordre social, doncs, i el seu progrés han de subordinar-se incessantment al bé de les persones, ja que l'ordenació de les coses s'ha de sotmetre a l'ordre de les persones, i no al revés, tal com ho suggerí el Senyor quan digué que el dissabte havia estat fet per a l'home, i no l'home per al dissabte.[6] Aquest ordre s'ha de desenrotllar cada dia més, fonamentar en la veritat, edificar en la justícia i vivificar en l'amor; i ha de trobar en la llibertat un equilibri cada vegada més humà.[7] Per obtenir aquest objectiu cal introduir una renovació de la mentalitat i profunds canvis de la societat.

L'Esperit de Déu, que, amb una providència admirable, dirigeix el curs del temps i renova la faç de la terra, és present en aquesta evolució. El llevat de l'Evangeli ha suscitat i suscita encara en el cor de l'home una irrefrenable exigència de dignitat.

27. (*Respecte a la persona humana*). Baixant a conseqüències pràctiques més urgents, el Concili inculca el respecte a l'home, de manera que cadascú consideri el proïsme, sense exceptuar ningú, com *un altre jo*, i tingui en compte sobretot la seva vida i els mitjans necessaris per a viure-la dignament,[8] sense imitar aquell ric que no es va preocupar gens del pobre Llàtzer.[9]

Sobretot als nostres dies és urgent l'obligació que esdevinguem absolutament nosaltres mateixos proïsme de qualsevol home i el servim activament quan ens surt a l'encontre, tant si es tracta d'un ancià abandonat de tothom, com d'un treballador estranger menyspreat injustament, com d'un exiliat, com d'un infant nascut d'una unió il·legítima, víctima injusta d'un pecat no comès per ell, com d'un afamat que interpel·la la nostra consciència recordant-nos la veu del Senyor: «Tot allò que fèieu a un d'aquests germans meus tan petits, a mi m'ho fèieu» (Mt 25,40).

Per tant, tot allò que s'oposa a la vida mateixa, com qualsevol mena d'homicidis, els genocidis, els avortaments, l'eutanàsia o el mateix suïcidi voluntari; tot allò que viola la integritat de la persona humana, com les mutilacions, les tortures corporals o mentals, els intents de coacció espiritual; tot allò que ofèn la dignitat humana, com les condicions infrahumanes de vida, els empresonaments arbitraris, les deportacions, l'esclavitud, la prostitució, el tràfic de blanques i de joves; també les ignominioses condicions de treball, amb les quals els obrers són tractats com a simples instruments de guany, no pas com a persones lliures i ▽

responsabiles personae tractantur: haec omnia et alia huiusmodi probra quidem sunt, ac dum civilizationem humanam inficiunt, magis eos inquinant qui sic se gerunt, quam eos qui iniuriam patiuntur et creatoris honori maxime contradicunt.

28. (*De reverentia et amore erga adversarios*). Ad illos etiam qui in rebus socialibus, politicis vel etiam religiosis aliter ac nos sentiunt aut faciunt, reverentia et caritas extendi debent; quo magis quidem humanitate et caritate modos sentiendi eorum intimius comprehendemus, eo facilius cum ipsis colloquium inire poterimus.

Haec sane caritas et benignitas nequaquam indifferentes erga veritatem et bonum nos reddere debent. Immo caritas ipsa discipulos Christi urget ad veritatem salutarem omnibus hominibus annuntiandam. Sed distinguere oportet inter errorem, semper reiciendum, et errantem, qui dignitatem personae iugiter servat, etiam ubi falsis minusve accuratis notionibus religiosis inquinatur.[10] Deus solus iudex est et scrutator cordium: unde nos vetat de interiore cuiusvis culpa iudicare.[11]

Doctrina Christi ut etiam iniuriis ignoscamus postulat praeceptumque amoris ad inimicos omnes extendit, quod est novae legis mandatum: „Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: et orate pro persequentibus et calumniantibus vos" (Mt 5, 43-44).[12]

29. (*De essentiali inter omnes homines aequalitate et de iustitia sociali*). Cum omnes homines, anima rationali pollentes et ad imaginem Dei creati, eamdem naturam eamdemque originem habeant, cumque, a Christo redempti, eadem vocatione et destinatione divina fruantur, fundamentalis aequalitas inter omnes magis magisque agnoscenda est.

Sane varia capacitate physica viriumque intellectualium et moralium diversitate non omnes homines aequiparantur. Omnis tamen discriminandi modus in iuribus personae fundamentalibus, sive socialis sive culturalis, ob sexum, stirpem, colorem, socialem condicionem, linguam aut religionem, superandus et removendus est, utpote Dei proposito contrarius. Vere enim dolendum est iura illa fundamentalia personae adhuc non ubique sarta tecta servari. Ut si mulieri denegetur facultas libere sponsum eligendi et vitae statum amplectendi, vel ad parem educationem et culturam quae viro agnoscitur accedendi.

Insuper, quamquam inter homines iustae diversitates adsunt, aequalis personarum dignitas postulat ut ad humaniorem et aequam vitae condicionem deveniatur. Etenim nimiae inter membra vel populos unius familiae humanae inaequalitates oeconomicae et sociales scandalum movent, atque iustitiae sociali, aequitati, personae humanae dignitati, necnon paci sociali et internationali adversantur.

---

[10] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris:* AAS 55 (1963), pp. 299-300.

[11] Cf. Lc 6, 37-38; Mt 7, 1-2; Rm 2, 1-11; 14, 10-12.

[12] Cf. Mt 5, 45-47.

responsables: totes aquestes coses i altres de semblants són certament infamants; mentre corrompen la civilització humana, envileixen més els qui així es comporten que no pas els qui sofreixen la injustícia, i són totalment contraris a l'honor del Creador.

28. (*Respecte i amor als adversaris*). El respecte i la caritat també s'han d'estendre a aquells que en les qüestions socials, polítiques i també religioses pensen o actuen diferentment de nosaltres; com més íntimament en comprenguem, amb humanitat i caritat, les maneres de pensar, més fàcilment podrem establir diàleg amb ells.

Certament que aquesta caritat i benignitat no ens han de fer de cap manera indiferents envers la veritat i el bé. Al contrari, la mateixa caritat empeny els deixebles de Crist a anunciar a tots els homes la veritat salvífica. Però cal distingir entre l'error, que sempre s'ha de rebutjar, i el qui va errat, que conserva sempre la dignitat de persona, fins i tot quan està contaminat per nocions religioses falses o menys exactes.[10] Només Déu és jutge i escrutador dels cors; d'aquí que ens prohibeix de judicar sobre la culpabilitat interior de ningú.[11]

La doctrina de Crist ens demana fins i tot que perdonem les injúries,[12] i estén el precepte de l'amor a tots els enemics, que és el manament de la nova llei: «Ja sabeu que es va dir: Estimeu els altres, però no estimis els enemics. Doncs, jo us dic: Estimeu els vostres enemics, feu bé els qui us odien pregueu pels qui us persegueixen» (Mt 5,43-44).

29. (*Igualtat essencial entre tots els homes i justícia social*). Ja que tots els homes, dotats d'ànima racional i creats a imatge de Déu, tenen la mateixa naturalesa i el mateix origen, i, redimits pel Crist, frueixen de la mateixa vocació i de la destinació divina, cal reconèixer cada vegada més la igualtat fonamental entre tots.

Certament no tots els homes es poden equiparar per la variada capacitat física i per la diversitat de forces intel·lectuals i morals. Amb tot, cal superar i eliminar com a contrària als designis de Déu, tota mena de discriminació en els drets fonamentals de la persona, ja sigui social, ja sigui cultural, per raó del sexe, la raça, el color, la condició social, la llengua o la religió. I és molt de doldre que aquests drets fonamentals de la persona no siguin encara i arreu respectats íntegrament. Com, per exemple, quan es nega a la dona la facultat d'elegir marit lliurement o d'abraçar un estat de vida, o bé d'accedir a una educació i a una cultura semblants a les concedides a l'home.

Més encara, per bé que entre els homes hi ha justes diversitats, la igual dignitat de les persones demana que s'arribi a un nivell de vida més humà i equitatiu. Perquè les excessives diferències econòmiques i socials entre membres i entre pobles de la mateixa família humana provoquen escàndol i s'oposen a la justícia social, a l'equitat, a la dignitat de la persona humana i també a la pau social i internacional.

Humanae autem institutiones, sive privatae sive publicae, dignitati ac fini hominis subservire nitantur, simul adversus quamlibet servitutem tum socialem tum politicam strenue decertantes, et iura hominum fundamentalia sub omni regimine politico servantes. Immo, huiusmodi institutiones spiritualibus rebus, omnium altissimis, paulatim congruant oportet, etiamsi interdum sat longo tempore opus sit ut ad optatum finem perveniant.

30. (*Quod ultra individualisticam ethicam progrediendum sit*). Profunda et velox rerum immutatio urgentius postulat ut nemo sit qui, ad rerum cursum non attendens vel inertia torpens, ethicae mere individualisticae indulgeat. Iustitiae ac caritatis officium magis ac magis adimpletur per hoc quod unusquisque, ad bonum commune iuxta proprias capacitates et aliorum necessitates conferens, etiam institutiones sive publicas sive privatas promovet et adiuvat quae hominum vitae condicionibus in melius mutandis inserviunt. Sunt autem qui, largas generosioresque opiniones profitentes, ita tamen semper reapse vivunt ac si nullam societatis necessitatum curam habeant. Immo, plures, in variis regionibus, leges et praescriptiones sociales minimi faciunt. Non pauci, variis fraudibus ac dolis, iusta vectigalia vel alia quae societati debentur effugere non verentur. Alii normas quasdam vitae socialis, e. gr., ad valetudinem tuendam, aut ad vehiculorum ductum moderandum statutas, parvi aestimant, non animadvertentes se tali incuria vitae suae et aliorum periculum inferre.

Sanctum sit omnibus necessitudines sociales inter praecipua hominis hodierni officia recensere easque observare. Quo magis enim mundus unitur, eo apertius hominum munera particulares coetus superant et ad universum mundum paulatim extenduntur. Quod fieri nequit nisi et singuli homines et ipsorum coetus virtutes morales et sociales in seipsis colant et in societate diffundant, ita ut vere novi homines et artifices novae humanitatis exsistant cum necessario auxilio divinae gratiae.

31. (*De responsabilitate et participatione*). Ut singuli homines suum conscientiae officium accuratius impleant tum erga seipsos, tum erga varios coetus quorum membra sunt, diligenter ad ampliorem animi culturam educandi sunt, ingentibus adhibitis subsidiis quae hodie generi humano praesto sunt. Praeprimis educatio iuvenum cuiuslibet socialis originis ita instituenda est, ut viri mulieresque suscitentur qui non tantum exculti ingenii sed et magni animi sint, utpote qui a nostro tempore vehementer postulentur.

Sed ad hunc responsabilitatis sensum homo vix pervenit, nisi vitae condiciones ei permittant ut suae dignitatis conscius fiat, et vocationi suae, seipsum pro Deo et pro aliis impendendo, respondeat. Humana vero libertas saepe debilior fit, ubi homo in extremam incidit egestatem, sicut vilescit, ubi ipse, nimiis vitae facilitatibus indulgens, in aurea veluti solitudine seipsum includit. E contra roboratur, cum homo inevitabiles vitae socialis necessitates accipit, multiformes exigentias humanae coniunctionis assumit atque humanae communitatis servitio se obstringit.

Que les institucions humanes, privades o públiques, s'esforcin per servir la dignitat i el fi de l'home, lluitant alhora intrèpidament contra qualsevol servitud social i política i respectant els drets fonamentals dels homes sota qualsevol règim polític. Encara més, convé que aquestes institucions s'acomodin a poc a poc a les realitats espirituals, les més altes de totes, encara que a vegades calgui un llarg període de temps fins a arribar al fi desitjat.

30. (*Superació de l'ètica individualista*). El canvi profund i ràpid de les realitats demana urgentment que no hi hagi ningú que, desatenent el curs de les coses o indolent per inèrcia, es doni a una ètica merament individualista. El deure de la justícia i de la caritat es compleix cada vegada més quan cadascú, contribuint al bé comú segons les pròpies capacitats i les necessitats dels altres, promou i ajuda també les institucions públiques o privades, que serveixen per millorar les condicions de vida dels homes. N'hi ha que, tot i professar opinions obertes i ben generoses, en realitat sempre viuen com si no es preocupessin gens de les necessitats de la societat. Més encara, en diversos països, molts no fan gaire cas de les lleis i de les preocupacions socials. No pocs, amb diversos fraus i enganys, no s'avergonyeixen d'eludir els impostos justos o altres obligacions socials. D'altres valoren poc certes normes de la vida social, per exemple, les sanitàries o les del codi de la circulació, sense adonar-se que amb una tal incúria posen en perill la pròpia vida i la dels altres.

Que sigui, doncs, inviolable per a tothom considerar i observar les relacions socials entre els deures principals de l'home d'avui. Com més s'unifica el món, més obertament els deures dels homes superen els grups particulars i a poc a poc s'estenen a tot al món. Això no pot realitzar-se si cada individu i cada grup no cultiven en ells mateixos les virtuts morals i socials i no les difonen en la societat, talment que sorgeixin homes veritablement nous i artífexs d'una nova humanitat, amb l'auxili necessari de la gràcia divina.

31. (*Responsabilitat i participació*). A fi que els individus compleixin més acuradament el propi deure de consciència, envers ells mateixos i envers els diversos grups de què són membres, han de ser educats amb diligència per a un més ampli cultiu de l'esperit, emprant els considerables recursos de què disposa avui el gènere humà. En primer lloc cal orientar l'educació de la joventut, sigui quin sigui el seu origen social, de manera que se suscitin homes i dones cultes, magnànims, tal com els anhela fortament el nostre temps.

Però l'home difícilment arriba en aquest sentit de responsabilitat, si les condicions de vida no li permeten prendre consciència de la seva dignitat i de respondre a la seva vocació donant-se a Déu i als altres. La llibertat humana sovint s'afebleix quan l'home cau en extrema indigència, així com s'envileix quan, deixant-se anar a una vida massa fàcil, es tanca en una mena de daurada solitud. En canvi, s'enforteix quan l'home accepta les inevitables obligacions de la vida social, assumeix les múltiples exigències de la convivència humana i es compromet al servei de la comunitat humana.

Ideo omnium exstimulanda est voluntas inceptorum communium suas partes assumendi. Laudanda est autem ratio agendi nationum, in quibus pars quam maxima civium in vera libertate rerum publicarum particeps fit. Ratio tamen habenda est condicionis realis uniuscuiusque gentis et necessarii vigoris publicae auctoritatis. Ut vero omnes cives proni sint ad participandam vitam variorum coetuum, quibus corpus sociale constat, necesse est ut his in coetibus bona inveniant, quae ipsos attrahant eosque ad aliorum servitium disponant. Iure arbitrari possumus futuram humanitatis sortem in illorum manibus reponi, qui posteris generationibus vivendi et sperandi rationes tradere valent.

32. (*Verbum incarnatum et solidarietas humana*). Sicut Deus homines non ad singulatim vivendum, sed ad socialem unionem efformandam creavit, ita ipsi etiam „placuit ... homines non singulatim, quavis mutua connexione seclusa, sanctificare et salvare, sed eos in populum constituere, qui in veritate ipsum agnosceret ipsique sancte serviret".[13] Inde ab initio historiae salutis ipse homines elegit non ut individuos tantum sed ut membra cuiusdam communitatis. Illos enim electos Deus, suum aperiens consilium, vocavit „populum suum" (Ex 3, 7-12), quocum insuper in Sinai foedus pepigit.[14]

Quae indoles communitaria opere Iesu Christi perficitur et consummatur. Ipsum enim Verbum incarnatum humanae consortionis particeps esse voluit. Canae nuptiis interfuit, in domum Zachaei descendit, cum publicanis et peccatoribus manducavit. Patris amorem hominumque eximiam vocationem, communissimas res sociales commemorando et locutiones figurasque vitae plane cotidianae adhibendo, revelavit. Necessitudines humanas, imprimis familiares, ex quibus rationes sociales oriuntur, sanctificavit, legibus suae patriae voluntarie subditus. Vitam opificis sui temporis et regionis propriam ducere voluit.

In sua praedicatione clare mandavit filiis Dei ut tamquam fratres ad invicem se gererent. In sua oratione rogavit ut omnes discipuli sui *unum* essent. Immo ipse usque ad mortem sese pro omnibus obtulit, omnium redemptor. „Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis" (Io 15, 13). Apostolos autem iussit praedicare omnibus gentibus nuntium evangelicum ut genus humanum familia Dei fieret, in qua plenitudo legis esset dilectio.

Primogenitus in multis fratribus, inter omnes qui Eum fide ac caritate recipiunt, post mortem et resurrectionem suam, dono sui Spiritus novam fraternam communionem instituit, in corpore scilicet suo, quod est ecclesia, in quo omnes, inter se invicem membra, secundum dona diversa conces a, mutua sibi praestarent servitia.

Quae solidarietas semper augenda erit, usque ad illam diem qua consummabitur, et qua homines, gratia salvati, tamquam familia a Deo et Christo fratre dilecta, perfectam gloriam Deo praestabunt.

---

[13] Conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, cap. II, n. 9: AAS 57 (1965), pp. 12-13 (v. supra p. 298-301).

[14] Cf. Ex 24, 1-8.

Convé, doncs, estimular la voluntat de tothom a assumir la seva part en les empreses comunes. I és de lloar la forma d'obrar de les nacions on la majoria dels ciutadans, amb veritable llibertat, prenen part en els assumptes públics. Cal, amb tot, tenir en compte la condició real de cada poble i la necessària solidesa de l'autoritat pública. Però, per tal que tots els ciutadans se sentin inclinats a participar en la vida dels diversos grups de què consta el cos social, hi han de trobar uns valors que els atreguin i els disposin al servei dels altres. Amb raó es pot pensar que l'esdevenidor de la humanitat es troba a les mans dels qui són capaços de transmetre, a les generacions futures, raons per a viure i esperar.

32. (*El Verb encarnat i la solidaritat humana*). Així com Déu va crear els homes no perquè visquessin isoladament, sinó perquè formessin una unió social, així també «va voler... santificar i salvar els homes, no individualment, sense cap connexió els uns amb els altres, sinó que els constituí en un poble que el reconegués de veritat i el servís santament».[13] Ja des del començament de la història de la salvació va escollir els homes, no sols com a individus, sinó com a membres d'una determinada comunitat. Aquests elegits, Déu, manifestant el seu designi, els va anomenar «poble seu» (Ex 3,7-12), amb el qual va establir, a més, una aliança al Sinaí.

Aquest caràcter comunitari és perfeccionat i consumat per obra de Jesucrist. El mateix Verb encarnat volgué ser participant de la convivència humana. Va ser present a les noces de Canà, anà a casa de Zaqueu, menjà amb publicans i pecadors. Va revelar l'amor del Pare i l'elevada vocació dels homes usant les realitats socials més corrents i servint-se dels llenguatge i de les imatges de la vida diària. Va santificar les relacions humanes, sobretot les familiars, de les quals neixen les relacions socials, i se sotmeté voluntàriament a les lleis de la seva pàtria. Va menar la vida pròpia d'un treballador del seu temps i de la seva terra.

En la seva predicació manà clarament als fills de Déu que es comportessin entre ells com a germans. En la seva oració va pregar que tots els seus deixebles fossin «u». Més encara, Ell mateix, Redemptor de tots, s'oferí per tots fins a la mort. «Ningú no té un amor més gran que el qui dóna la vida pels seus amics» (Jn 15,13). I manà als seus apòstols que prediquessin a totes les nacions el missatge de l'Evangeli a fi que el gènere humà esdevingués família de Déu, en la qual la plenitud de la llei fos l'amor.

Primogènit entre molts germans, va instituir, després de la seva mort i la seva resurrecció, pel do del seu Esperit, entre tots els qui el reben per la fe i la caritat, una nova comunió fraterna en el seu Cos, que és l'Església, on tots, membres els uns dels altres, segons els diversos dons concedits, es poguessin ajudar mútuament.

Aquesta solidaritat haurà d'augmentar sempre fins aquell dia que serà consumada, quan els homes, salvats per la gràcia, com a família estimada per Déu i per Crist, el germà, donaran a Déu una glòria perfecta.

Cap. III. De humana navitate in universo mundo

33. (*Ponitur problema*). Suo labore atque ingenio homo suam vitam amplius evolvere semper conatus est; hodie autem, praesertim ope scientiae et artis technicae, suum dominium in universam fere naturam dilatavit ac iugiter dilatat, et adiuvantibus imprimis auctis inter nationes multimodi commercii mediis, familia humana paulatim tamquam unam in universo mundo communitatem sese agnoscit atque constituit. Quo fit, ut multa bona, quae olim homo a supernis viribus praesertim exspectabat, hodie iam propria industria sibi procuret.

Coram immenso hoc conamine, quod totum humanum genus iam pervadit, multae exsurgunt inter homines interrogationes. Quinam est illius operositatis sensus et valor? Quomodo omnibus his rebus utendum est? Ad quem finem assequendum nisus sive singulorum sive societatum tendunt? Ecclesia, quae depositum verbi Dei custodit, ex quo principia in ordine religioso et morali hauriuntur, quin semper de singulis quaestionibus responsum in promptu habeat, lumen revelationis cum omnium peritia coniungere cupit, ut iter illuminetur, quod humanitas nuper ingressa est.

34. (*De valore humanae navitatis*). Hoc credentibus ratum est, navitatem humanam individualem et collectivam, seu ingens illud conamen, quo homines decursu saeculorum suae vitae condiciones in melius mutare satagunt, in seipso consideratum, Dei proposito respondere. Homo enim, ad imaginem Dei creatus, mandatum accepit ut, terram cum omnibus quae in ea continentur sibi subiciens, mundum in iustitia et sanctitate regeret[1] utque, Deum omnium creatorem agnoscens, seipsum ac rerum universitatem ad Ipsum referret, ita ut rebus omnibus homini subiectis, admirabile sit nomen Dei in universa terra.[2]

Quod etiam opera penitus quotidiana respicit. Viri namque et mulieres qui, dum vitae sustentationem sibi et familiae comparant, navitates suas ita exercent ut societati opportune ministrent, iure existimare possunt se suo labore opus creatoris evolvere, commodis fratrum suorum consulere, et ad consilium divinum in historia adimplendum personali industria conferre.[3]

Christiani itaque, nedum arbitrentur opera, quae homines suo ingenio et virtute pepererunt, Dei potentiae opponi, creaturamque rationalem quasi aemulam creatoris exsistere, potius persuasum habent humani generis victorias signum esse magnitudinis Dei et fructus ineffabilis ipsius consilii. Quo magis vero hominum potentia crescit, eo latius ipsorum responsabilitas, sive singulorum sive communitatum extenditur. Unde apparet christiano nuntio homines ab exstruendo mundo non averti, nec

---

[1] Cf. Gn 1, 26-27; 9, 2-3; Sap 9, 2-3.

[2] Cf. Ps 8, 7 et 10.

[3] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris:* AAS 55 (1963), p. 297.

Cap. III. L'activitat humana en el món

33. (*Plantejament del problema*). Amb el seu treball i el seu enginy, l'home s'ha esforçat sempre a desenvolupar més i més la seva vida; però avui, sobretot gràcies a la ciència i a la tècnica, ha estès i estén constament el seu domini a gairebé tota la naturalesa; i, amb l'ajut principalment dels múltiples mitjans d'un variat intercanvi entre les nacions, la família humana a poc a poc es reconeix i es construeix com una sola comunitat mundial. Això fa que molts dels béns que en altre temps l'home esperava principalment de les forces superiors, avui ja se'ls procuri amb la seva pròpia habilitat.

Davant d'aquest esforç immens, que ja envaeix tot el gènere humà, sorgeixen entre els homes molts interrogants. Quin és el sentit i el valor d'aquesta activitat? Quin ús cal fer d'aquestes realitats? A quin fi tendeixen els esforços dels individus i de les societats? L'Església, que guarda el dipòsit de la paraula de Déu, de la qual s'extreuen els principis per a l'ordre religiós i moral, per bé que no sempre tingui una resposta a punt a cada una de les qüestions, desitja unir la llum de la revelació a la perícia de tots, a fi d'il·luminar el camí per on acaba d'entrar la humanitat.

34. (*Valor de l'activitat humana*). Una cosa és certa per als creients: l'activitat humana individual i col·lectiva, és a dir, l'ingent esforç amb què els homes, al llarg dels segles, s'afanyen per millorar les pròpies condicions de vida, considerat en si mateix, respon al designi de Déu. L'home, creat a imatge de Déu, va rebre el manament de sotmetre la terra amb tot el que conté i de governar el món en la justícia i la santedat,1 i, reconeixent Déu com a Creador de totes les coses, de referir a Déu a si mateix i tot l'univers, per tal que, després de sotmetre a l'home totes les realitats, el nom de Déu sigui admirable arreu de la terra.[2]

Això val també per a les tasques més de cada dia. Els homes i les dones que, mentre per procurar-se el sosteniment per a ells mateixos i per a la família, exerceixen les pròpies activitats, talment que serveixen amb profit la societat, tenen dret a creure que amb el treball prolonguen l'obra del Creador, són útils als germans i contribueixen amb l'esforç personal a l'acompliment del designi diví en la història.[3]

Els cristians, doncs, en comptes de pensar a contraposar al poder de Déu els productes del talent i de la capacitat de l'home, com si la creatura racional fos rival del Creador, estan més aviat convençuts que les victòries del gènere humà són signe de la grandesa de Déu i fruit del seu inefable designi. Per això, com més creix el poder de l'home, més s'estén la seva responsabilitat, individual o col·lectiva. De manera que el missatge cristià no allunya l'home de la construcció del món, ∇

ad bonum sui similium negligendum impelli, sed potius officio haec operandi arctius obstringi.[4]

35. (*De humana navitate ordinanda*). Humana vero navitas, sicut ex homine procedit, ita ad hominem ordinatur. Homo enim, cum operatur, non tantum res et societatem immutat, sed et seipsum perficit. Multa discit, facultates suas excolit, extra se et supra se procedit. Huiusmodi incrementum, si recte intelligatur, maioris pretii est quam externae quae colligi possunt divitiae. Magis valet homo propter id quod est quam propter id quod habet.[5] Pariter, omnia quae homines, ad maiorem iustitiam, ampliorem fraternitatem, humanioremque ordinationem in socialibus necessitudinibus obtinendam agunt, plus quam progressus technici valent. Hi enim progressus quasi materiam humanae promotioni praebere possunt, illam autem per se solos ad actum nequaquam deducunt.

Unde haec est humanae navitatis norma, quod iuxta consilium et voluntatem divinam cum genuino humani generis bono congruat, et homini individuo vel in societate posito integrae suae vocationis cultum et impletionem permittat.

36. (*De iusta rerum terrenarum autonomia*). Multi tamen coaevi nostri timere videntur, ne ex arctiore humanae navitatis et religionis coniunctione autonomia hominum vel societatum vel scientiarum impediatur. Si per terrenarum rerum autonomiam intelligimus res creatas et ipsas societates propriis legibus valoribusque gaudere, ab homine gradatim dignoscendis, adhibendis et ordinandis, eamdem exigere omnino fas est: quod non solum postulatur ab hominibus nostrae aetatis, sed etiam cum creatoris voluntate congruit. Ex ipsa enim creationis condicione res universae propria firmitate, veritate, bonitate propriisque legibus ac ordine instruuntur, quae homo revereri debet, propriis singularum scientiarum artiumve methodis agnitis. Ideo inquisitio methodica in omnibus disciplinis, si modo vere scientifico et iuxta normas morales procedit, numquam fidei revera adversabitur, quia res profanae et res fidei ab eodem Deo originem ducunt.[6] Immo, qui humili et constanti animo abscondita rerum perscrutari conatur, etsi inscius quasi manu Dei ducitur qui, res omnes sustinens, facit ut sint id quod sunt. Hinc deplorare liceat quosdam animi habitus, qui aliquando inter christianos ipsos, ob non satis perspectam legitimam scientiae autonomiam, non defuerunt et, contentionibus controversiisque exinde suscitatis, plurium animos eo perduxerunt ut fidem et scientiam inter se opponi censerent.[7]

At si verbis *rerum temporalium autonomia* intelligitur res creatas a Deo non pendere, eisque hominem sic uti posse ut easdem ad creatorem non

---

[4] Cf. *Nuntius ad universos homines* a patribus missus ineunte concilio Vaticano II, oct. 1962: AAS 54 (1962), pp. 822-823.

[5] Cf. Paulus VI, Alloc. *ad Corpus diplomaticum*, 7 ian. 1965: AAS 57 (1965), p. 232.

[6] Cf. conc. Vat. I, Const. dogm. de fide cath., *Dei Filius*, cap. II: D 1785-1786 (3004-3005).

[7] Cf. Pio Paschini, *Vita e opere di Galileo Galilei*, 2 vol., Pont. accademia delle scienze, Città del Vatic., 1964.

ni l'impulsa a desinteressar-se del bé dels seus semblants, sinó que, més aviat, el compromet més estrictament al deure de dur a terme aquestes obligacions.[4]

35. (*Valor de l'activitat humana*). L'activitat humana, així com procedeix de l'home, també a l'home és ordenada. L'home, quan actua, no sols transforma les coses i la societat, sinó que es perfecciona ell mateix. Aprèn moltes coses, cultiva les seves facultats, és portat a sortir de si mateix i a superar-se. Un desenrotllament així, si és ben entès, val més que les riqueses exteriors que es poden acumular. L'home val més per allò que és que per allò que té.[5] Semblantment, tot allò que els homes fan per aconseguir una justícia més gran, una fraternitat més ampla, un ordre més humà en les relacions socials, val més que els progressos tècnics. Perquè els progressos poden proporcionar, per dir-ho així, la matèria a la promoció humana, però no poden per ells mateixos convertir-la en una realitat.

Per això la norma de l'activitat humana és aquesta: que segons el designi i la voluntat de Déu correspongui al bé autèntic del gènere humà i permeti a l'home, com a individu o com a membre de la societat, el cultiu i l'acompliment de la seva vocació integral.

36. (*Justa autonomia de les realitats terrenes*). Molts dels nostres contemporanis, però, sembla que temen que aquesta vinculació estreta entre l'activitat humana i la religió sigui un impediment per a l'autonomia dels homes, de la societat i de la ciència. Si per autonomia de les realitats terrenes entenem que les coses creades i les societats mateixes tenen lleis i valors propis, que l'home ha d'anar descobrint, emprant i ordenant gradualment, aquesta exigència d'autonomia és absolutament legítima, i no sols és postulada pels homes del nostre temps, sinó que respon a la voluntat del Creador. Pel mateix fet de la creació, totes les coses estan dotades de la pròpia consistència, veritat, bonesa, lleis pròpies i ordre, que l'home està obligat a respectar, tot reconeixent els mètodes propis de cada ciència o art. Per tant, la recerca metòdica de cada disciplina, si procedeix d'una manera veritablement científica i segons les normes morals, mai no estarà realment en oposició amb la fe, ja que tant les realitats profanes com les de la fe tenen origen en el mateix Déu.[6] Més encara, aquell qui amb humilitat i amb constància s'esforça a penetrar en els secrets de les coses és conduït, fins sense saber-ho, com per la mà de Déu, el qual, sostenint totes les coses, fa que siguin allò que són. Cal deplorar, per això, certs hàbits mentals, que a vegades no han mancat entre els mateixos cristians, de no haver entès prou la legítima autonomia de la ciència, i que, suscitant discussions i controvèrsies, han conduït molts a creure que hi ha una oposició entre fe i ciència.[7]

Però, si amb l'expressió *autonomia de les realitats temporals* entenem que les coses creades no depenen de Déu, i que l'home pot disposar-ne sense referir-les al Creador, ▽

referat, nemo qui Deum agnoscit non sentit quam falsa huiusmodi placita sint. Creatura enim sine creatore evanescit. Ceterum, omnes credentes, cuiuscumque sint religionis, vocem et manifestationem eius in creaturarum loquela semper audierunt. Immo, per oblivionem Dei ipsa creatura obscuratur.

37. (*De humana navitate a peccato corrupta*). Sacra vero scriptura, cui saeculorum consentit experientia, humanam familiam edocet progressum humanum, qui magnum hominis bonum est, magnam tamen tentationem secumferre: ordine enim valorum turbato et malo cum bono permixto, singuli homines ac coetus solummodo quae propria sunt considerant, non vero aliorum. Quo fit ut mundus non iam spatium verae fraternitatis exsistat, dum aucta humanitatis potentia iam ipsum genus humanum destruere minatur.

Universam enim hominum historiam ardua colluctatio contra potestates tenebrarum pervadit, quae inde ab origine mundi incepta, usque ad ultimum diem, dicente Domino,[8] perseverabit. In hanc pugnam insertus, homo ut bono adhaereat iugiter certare debet, nec sine magnis laboribus, Dei gratia adiuvante, in seipso unitatem obtinere valet.

Quapropter ecclesia Christi, creatoris consilio fidens, dum agnoscit progressum humanum verae hominum felicitati inservire posse, non potest tamen quin illud Apostoli resonare faciat: „Nolite conformari huic saeculo" (Rm 12, 2), illi scilicet vanitatis et malitiae spiritui qui humanam navitatem, ad servitium Dei et hominis ordinatam, in instrumentum peccati transmutat.

Si quis ergo quaerit, qua ratione miseria illa superari possit, christiani profitentur, omnes hominis navitates, quae per superbiam et inordinatum sui ipsius amorem cotidie in discrimine versantur, Christi cruce et resurrectione purificandas et ad perfectionem deducendas esse. A Christo enim redemptus et in Spiritu sancto nova creatura effectus, homo ipsas res a Deo creatas amare potest et debet. A Deo enim illas accipit et quasi de manu Dei fluentes respicit et reveretur. Pro illis benefactori gratias agens et in paupertate et libertate spiritus creaturis utens ac fruens, in veram mundi possessionem introducitur, tamquam nihil habens et omnia possidens.[9] „Omnia enim vestra sunt: vos autem Christi, Christus autem Dei" (1 Cor 3, 22-23).

38. (*De humana navitate in paschali mysterio ad perfectionem adducta*). Verbum enim Dei, per quod omnia facta sunt, ipsum caro factum et in hominum terra habitans,[10] perfectus homo in historiam mundi intravit, eam in se assumens et recapitulans.[11] Ipse nobis revelat, „quoniam Deus caritas est" (1 Io 4, 8), simulque nos docet legem fundamentalem perfectionis humanae, ac proinde transformationis mundi, novum dilectionis esse mandatum. Eos igitur, qui divinae credunt caritati, certos facit, viam

---

[8] Cf. Mt 24, 13; 13, 24-30 et 36-43.
[9] Cf. 2 Cor 6, 10.
[10] Cf. Io 1, 3 et 14.
[11] Cf. Eph 1, 10.

ningú que admeti Déu no deixa de veure com són de falses aquestes opinions. La criatura sense el Creador s'esvaeix. D'altra banda, tots els creients, de qualsevol religió, sempre han escoltat la veu i la manifestació de Déu en el llenguatge de les criatures. Més encara, l'oblit de Déu priva de llum la mateixa criatura.

37. (*L'activitat humana viciada pel pecat*). La sagrada Escriptura, amb la qual està d'acord l'experiència dels segles, ensenya a la família humana que el progrés humà, que és un gran bé per a l'home, porta en si mateix una gran temptació: un cop pertorbat l'ordre dels valors i barrejat el mal amb el bé, individus i grups només tenen en compte els propis interessos, no pas els dels altres. Això fa que el món no sigui un espai d'autèntica fraternitat, mentre que, d'altra banda, el poder creixent de la humanitat ja amenaça de destruir el mateix gènere humà.

Una lluita àrdua contra els poders de les tenebres travessa tota la història humana, lluita que, començada des de l'origen del món, perdurarà fins al darrer dia, tal com diu el Senyor.[8] Inserit en aquesta pugna, l'home ha de lluitar sense parar per mantenir-se unit al bé, i només pot obtenir la seva unitat interior al preu de grans fatigues, amb l'ajut de la gràcia de Déu.

Per això l'Església de Crist, confiant en el designi del Creador, mentre reconeix que el progrés humà pot servir per a l'autèntica felicitat dels homes, no pot deixar de fer ressonar aquella dita de l'Apòstol: «No us acomodeu a aquest món» (Rm 12,2), és a dir, a l'esperit de vanitat i de malícia que transforma en instrument de pecat l'activitat humana, ordenada al servei de Déu i de l'home.

Si algú, doncs, es pregunta com pot ser superada aquesta misèria, els cristians confessen que totes les activitats humanes, posades cada dia en perill per la supèrbia i l'amor propi desordenat, han de ser purificades i perfeccionades per la creu i la resurrecció de Crist. Perquè, redimit per Crist i fet una nova criatura per l'Esperit Sant, l'home pot i ha d'estimar les coses creades per Déu. De Déu les rep i com a procedents de la mà de Déu les mira i les respecta. Donant-ne gràcies per elles al Benefactor, usant i fruint de les criatures amb pobresa i llibertat d'esperit, és introduït en la veritable possessió del món, com aquell qui no té res i ho posseeix tot.[9] «Tot és vostre; i vosaltres sou de Crist, i Crist, de Déu» (1Co 3,22-23).

38. (*L'activitat humana perfeccionada en el misteri pasqual*). El Verb de Déu, pel qual tot ha estat creat, que es féu carn i va habitar a la terra dels homes,[10] va entrar com a home perfecte en la història del món, l'assumí i la recapitulà en si mateix.[11] Ell és qui ens revela «que Déu és amor» (1Jn 4,8), i alhora ens ensenya que la llei fonamental de la perfecció humana i, per tant, de la transformació del món, és el manament nou de l'amor. Assegura, doncs, a aquells qui creuen en la caritat divina, que el camí ∇

dilectionis omnibus hominibus aperiri et conamen fraternitatem universalem instaurandi non esse inane. Simul monet, hanc caritatem non in solis magnis rebus sectandam esse, sed et imprimis in ordinariis vitae adiunctis. Pro nobis omnibus peccatoribus mortem sustinens,[12] suo exemplo nos docet crucem etiam baiulandam esse, quam caro et mundus pacem et iustitiam sectantium humeris imponunt. Sua resurrectione dominus constitutus, Christus, cui omnis potestas in caelo et in terra data est,[13] per virtutem Spiritus sui in cordibus hominum iam operatur, non solum venturi saeculi desiderium suscitans, sed eo ipso illa etiam generosa vota animans, purificans et roborans, quibus familia humana suam ipsius vitam humaniorem reddere et totam terram huic fini subiicere satagit. Diversa autem sunt Spiritus dona: dum alios vocat ut caelestis habitationis desiderio manifestum testimonium reddant illudque in humana familia vividum conservent, alios vocat ut terreno hominum servitio se dedicent, hoc suo ministerio materiam regni caelestis parantes. Omnes tamen liberat ut, proprio amore abnegato omnibusque terrenis viribus in vitam humanam assumptis, ad futura se extendant, quando humanitas ipsa fiet oblatio accepta Deo.[14]

Cuius spei arrham et itineris viaticum Dominus suis reliquit in illo sacramento fidei, in quo naturae elementa, ab hominibus exculta, in corpus et sanguinem gloriosum convertuntur, coena communionis fraternae et caelestis convivii praelibatione.

39. (*Terra nova et caelum novum*). Terrae ac humanitatis consummandae tempus ignoramus,[15] nec universi transformandi modum novimus. Transit quidem figura huius mundi per peccatum deformata,[16] sed docemur Deum novam habitationem novamque terram parare in qua iustitia habitat,[17] et cuius beatitudo omnia pacis desideria, quae in cordibus hominum ascendunt, implebit ac superabit.[18] Tunc, morte devicta, filii Dei in Christo resuscitabuntur, et id quod seminatum fuit in infirmitate ac corruptione, incorruptionem induet;[19] et, manente caritate eiusque opere,[20] a servitute vanitatis liberabitur tota creatura illa,[21] quam Deus propter hominem creavit.

Monemur sane nihil prodesse homini, si universum mundum lucretur, seipsum autem perdat.[22] Exspectatio tamen novae terrae extenuare non debet, sed potius excitare, sollicitudinem hanc terram excolendi, ubi corpus illud novae familiae humanae crescit quod aliqualem novi saeculi

---

12 Cf. Io 3, 14-16; Rm 5, 8-10.
13 Cf. Ac 2, 36; Mt 28, 18.
14 Cf. Rm 15, 16.
15 Cf. Ac 1, 7.
16 Cf. 1 Cor 7, 31; Irenaeus, *Adversus haereses*, V, 36, 1: PG 7, 1222.
17 Cf. 2 Cor 5, 2; 2 Pt 3, 13.
18 Cf. 1 Cor 2, 9; Ap 21, 4-5.
19 Cf. 1 Cor 15, 42 et 53.
20 Cf. 1 Cor 13, 8; 3, 14.
21 Cf. Rm 8, 19-21.
22 Cf. Lc 9, 25.

de l'amor és obert a tots els homes i que l'esforç per a restaurar la fraternitat universal no és cap utopia. Adverteix, al mateix temps, que aquest amor no s'ha de buscar només en les coses grans, sinó, i sobretot, en les circumstàncies ordinàries de la vida. Suportant la mort per tots nosaltres, pecadors,[12] ens ensenya amb el seu exemple que també hem de dur la creu que la carn i el món carreguen damunt les espatlles d'aquells qui busquen la pau i la justícia. Constituït Senyor per la seva resurrecció, Crist, al qual ha estat donat tot poder al cel i a la terra,[13] per la força del seu Esperit, obra ja en els cors dels homes, no sols suscitant el desig de la vida futura, sinó animant, purificant i enfortint amb això mateix els generosos propòsits amb què la família humana s'esforça per humanitzar la seva mateixa vida i per sotmetre tota terra a aquest fi. Però els dons de l'Esperit són diversos: mentre en crida uns perquè donin un testimoniatge clar amb el desig de la pàtria celestial i el conservin viu en la família humana, en crida uns altres perquè es dediquin al servei dels homes damunt la terra i preparin així amb aquest ministeri la matèria del regne celestial. A tots, però, els allibera a fi que, sacrificat l'amor propi i assumides totes les forces terrenals en la vida humana, es projectin vers el futur, quan la mateixa humanitat esdevindrà una ofrena acceptable a Déu.[14]

El Senyor ha deixat als seus una penyora d'aquesta esperança i un viàtic per al camí en aquell sagrament de la fe on els elements de la natura, cultivats pels homes, es converteixen en el Cos i la Sang gloriosos, cena de comunió fraterna i pregustació del convit celestial.

39. (*Terra nova i cel nou*). Ignorem el temps de la consumació de la terra i de la humanitat,[15] i no sabem tampoc de quina manera l'univers serà transformat. Certament la figura d'aquest món, deformada pel pecat, passa,[16] però sabem que Déu prepara un nou estatge i una nova terra, on habita la justícia,[17] i que la felicitat omplirà i superarà tots els desigs de pau que pugen en el cor de l'home.[18] Aleshores, un cop vençuda la mort, els fills de Déu ressuscitaran en Crist, i allò que fou sembrat en la feblesa i la corrupció serà revestit d'incorruptibilitat;[19] i, tot restant la caritat i els seus fruits,[20] tota la creació, que Déu va fer a causa de l'home, serà alliberada de l'esclavitud de la vanitat.[21]

Se'ns adverteix que de res no li serveix a l'home de guanyar tot el món, si es perd a si mateix.[22] Amb tot, l'espera de la nova terra no ha d'afeblir, sinó més aviat desvetllar, la sol·licitud de treballar la terra present, on creix el cos de la nova família humana, que ja reïx a manifestar una cert esbós del nou món ∇

adumbrationem iam praebere valet. Ideo, licet progressus terrenus a regni Christi augmento sedulo distinguendus sit, inquantum tamen ad societatem humanam melius ordinandam conferre potest, regni Dei magnopere interest.[23]

Bona enim humanae dignitatis, communionis fraternae et libertatis, hos omnes scilicet bonos naturae ac industriae nostrae fructus, postquam in Spiritu domini et iuxta eius mandatum in terris propagaverimus, postea denuo inveniemus, mundata tamen ab omni sorde, illuminata ac transfigurata, cum Christus Patri reddet regnum aeternum et universale: „regnum veritatis et vitae, regnum sanctitatis et gratiae, regnum iustitiae, amoris et pacis".[24] His in terris regnum iam in mysterio adest; adveniente autem Domino consummabitur.

Cap. IV. De munere ecclesiae in mundo huius temporis

40. (*De ecclesiae et mundi mutua relatione*). Omnia quae a nobis dicta sunt de dignitate personae humanae, de hominum communitate, de profundo sensu navitatis humanae, fundamentum relationis ecclesiam inter et mundum necnon basim eorum mutui dialogi[1] constituunt. Ideo in hoc capite, omnibus praesuppositis ab hoc concilio de mysterio ecclesiae iam edictis, eadem ecclesia nunc consideranda venit prout ipsa, in hoc mundo exsistit et cum eo vivit atque agit.

Procedens ex amore Patris aeterni,[2] in tempore fundata a Christo redemptore, coadunata in Spiritu sancto,[3] ecclesia finem salutarem et eschatologicum habet, qui nonnisi in futuro saeculo plene attingi potest. Ipsa autem iam hic in terris adest, ex hominibus collecta, terrestris nempe civitatis membris quae ad hoc vocantur ut iam in generis humani historia familiam filiorum Dei, usque ad adventum Domini semper augendam, efforment. Unita quidem propter bona caelestia iisque ditata, haec familia a Christo „in hoc mundo ut societas constituta et ordinata",[4] est, atque „aptis mediis unionis visibilis et socialis"[5] instructa. Ita ecclesia, insimul „coetus adspectabilis et communitas spiritualis",[6] una cum tota humanitate incedit eamdemque cum mundo sortem terrenam experitur, ac tamquam fermentum et veluti anima societatis humanae[7] in Christo renovadae et in familiam Dei transformandae exsistit.

Haec quidem terrestris et caelestis civitatis compenetratio nonnisi fide percipi potest, immo mysterium manet historiae humanae, quae usque ad

---

[23] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Quadragesimo anno*: AAS 23 (1931), p. 207.

[24] *Missale romanum*, praefatio festi Christi regis.

[1] Cf. Paulus VI, Litt. encycl. *Ecclesiam suam*, III: AAS 56 (1964), pp. 637-659.

[2] Cf. Tt 3, 4: „φιλανθρωπία".

[3] Cf. Eph 1, 3; 5-6; 13-14; 23.

[4] Conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, cap. I, n. 8: AAS 57 (1965), p. 12 (v. supra p. 296-297).

[5] *Ibid.*, cap. II, n. 9: AAS 57 (1965), p. 14; cf. n. 8: AAS, *l. c.*, p. 11 (v. supra p. 300-301).

[6] *Ibid.*, cap. I, n. 8: AAS 57 (1965), p. 11 (v. supra p. 296-297).

[7] Cf. *ibid.*, cap. IV, n. 38: AAS 57 (1965), p. 43, cum nota 120 (v. supra p. 348-349).

Per això, encara que cal distingir acuradament entre progrés terrenal i creixença del regne de Crist, amb tot, en tant que pot contribuir a ordenar millor la societat humana, interessa moltíssim al regne de Déu.[23]

Els béns de la dignitat humana, de la comunió fraterna i de la llibertat, és a dir, tots aquests béns que són fruit de la natura i del nostre treball, després que, en l'Esperit del Senyor i segons el seu manament, els hàgim propagat a la terra, els tornarem a trobar, però nets de tota taca, il·luminats i transfigurats, quan Crist retornarà al Pare «el regne etern i universal: regne de veritat i de vida, regne de santedat i de gràcia, regne de justícia, d'amor i de pau».[24] El regne ja és present en aquesta terra, en el misteri; però quan el Senyor vindrà, arribarà a la seva perfecció.

Cap. IV. La missió de l'Església en el món contemporani

40. (*Relació mútua entre l'Església i el món*). Tot el que hem dit a propòsit de la dignitat de la persona humana, de la comunitat dels homes, del sentit profund de l'activitat humana, constitueix el fonament de la relació entre l'Església i el món, així com també la base del diàleg mutu.[1] En aquest capítol, per tant, i donant per suposades les declaracions que el Concili ha fet a propòsit del misteri de l'Església, ara convé considerar la mateixa Església en tant que es troba enmig del món i viu i actua junt amb ell.

Nascuda de l'amor del Pare etern,[2] fundada en el temps pel Crist Redemptor, aplegada en l'Esperit Sant,[3] l'Església té una finalitat salvífica i escatològica, una finalitat que no pot ser plenament assolida sinó en l'altre món. Tanmateix, l'Església és ja present aquí a la terra, composta d'homes, és a dir, membres de la ciutat terrena, cridats a formar dins la mateixa història de la humanitat la família dels fills de Déu, que ha de créixer constantment fins a la vinguda del Senyor. Unida amb vista als béns celestials i enriquida d'aquests mateixos béns, aquesta família fou «constituïda i organitzada»[4] pel Crist «com a societat en aquest món», i proveïda «de mitjans adients per a la unió visible i social».[5] Per això l'Església, que és alhora «assemblea visible i comunitat espiritual»,[6] camina junt amb tota la humanitat i comparteix amb el món la mateixa qualitat terrenal: és com el ferment i l'ànima de la societat humana,[7] destinada a ser renovada en Crist i transformada en família de Déu.

Aquesta compenetració de ciutat terrenal i de ciutat celestial no pot ser percebuda sinó per la fe; resta, àdhuc, el misteri de la història humana, enterbolida pel pecat ∇

plenam revelationem claritatis filiorum Dei peccato perturbatur. Ecclesia quidem, proprium suum finem salutarem persequens, non solum vitam divinam cum homine communicat, sed etiam lumen eius repercussum quodammodo super universum mundum fundit, potissimum per hoc quod personae humanae dignitatem sanat et elevat, humanae societatis compaginem firmat, atque cotidianam hominum navitatem profundiori sensu et significatione imbuit. Ita ecclesia per singula sua membra et totam suam communitatem multa se conferre posse credit ad hominum familiam eiusque historiam humaniorem reddendam.

Libenter insuper ecclesia catholica ea magni aestimat quae ad idem munus adimplendum aliae ecclesiae christianae vel communitates ecclesiasticae socia opera contulerunt ac conferunt. Simul sibi firmiter persuasum habet se multum varioque modo a mundo, sive a singulis hominibus sive ab humana societate, eorum dotibus ac navitate, in praeparatione evangelii iuvari posse. Mutui huius commercii atque adiutorii, in illis quae ecclesiae et mundo quodammodo sunt communia, rite promovendi, principia quaedam generalia exponuntur.

41. (*De adiutorio quod ecclesia singulis hominibus praestare satagit*). Homo hodiernus in via est ad personalitatem suam plenius evolvendam iuraque sua in dies magis detegenda et affirmanda. Cum autem ecclesiae concreditum sit manifestare mysterium Dei, qui est ultimus finis hominis, ipsa homini simul aperit sensum propriae eius exsistentiae, intimam scilicet de homine veritatem. Vere novit ecclesia solum Deum, cui ipsa inservit, profundissimis respondere desideriis humani cordis, quod nutrimentis terrestribus numquam plene satiatur. Novit praeterea hominem, incessanter a Spiritu Dei incitatum, numquam circa problema religionis prorsus indifferentem fore, sicut non solum experientia saeculorum anteactorum, sed multiplici etiam testimonio nostrorum temporum comprobatur. Semper enim homo scire desiderabit, saltem confuse, quae sit significatio suae vitae, suae navitatis ac suae mortis. Ipsa praesentia ecclesiae haec problemata in eius mentem revocat. Solus autem Deus, qui hominem ad imaginem suam creavit atque a peccato redemit, his quaestionibus plenissimum responsum praebet, idque per revelationem in Filio suo qui homo factus est. Quicumque Christum sequitur, hominem perfectum, et ipse magis homo fit.

Ex hac fide ecclesia dignitatem naturae humanae omnibus opinionum mutationibus subtrahere potest, quae, exempli gratia, corpus humanum aut nimis deprimunt aut immoderate extollunt. Nulla lege humana personalis dignitas atque libertas hominis tam apte in tuto collocari possunt quam evangelio Christi ecclesiae concredito. Hoc enim evangelium libertatem filiorum Dei annuntiat et proclamat, omnem servitutem ex peccato ultimatim fluentem respuit,[8] dignitatem conscientiae eiusque liberam decisionem sancte veretur, omnia talenta humana in Dei servitium hominumque bonum reduplicare indesinenter monet, omnes denique

---

[8] Cf. Rm 8, 14-17.

fins a la plena manifestació gloriosa dels fills de Déu. Però l'Església, en perseguir el seu propi fi de salvació, no sols comunica la vida divina a l'home, sinó que també escampa la seva llum, amb repercussió, en certa manera, damunt de tot el món, sobretot perquè guareix i eleva la dignitat de la persona humana, consolida la cohesió de la societat humana i impregna d'un sentit i d'un significat més profunds l'activitat quotidiana dels homes. Així l'Església, a través de cadascun dels seus membres i de tota la seva comunitat, creu poder contribuir molt a fer més humana la família dels homes i la seva història.

A més, l'Església catòlica té molt en compte el valor dels treballs que, per realitzar aquesta tasca, han fet i fan conjuntament les altres Esglésies cristianes o comunitats eclesials. Al mateix temps està fermament persuadida que, en la preparació de l'evangeli, pot ser molt ajudada, i de diverses maneres, pel món, ja sigui pels individus, ja sigui per la societat humana, amb llurs qualitats i llur dinamisme. Amb la finalitat de promoure com cal aquest mutu intercanvi i ajut, en les matèries que, en certa manera, són comunes a l'Església i al món, són exposats aquí alguns principis generals.

41. (*Ajut que l'Església procura d'oferir a cada home*). L'home d'avui avança pel camí d'un desenvolupament més ple de la seva personalitat i d'una progressiva descoberta i afirmació dels seus drets. Com sigui, però, que l'Església ha rebut l'encàrrec de manifestar el misteri de Déu, que és el fi darrer de l'home, ella al mateix temps revela a l'home el sentit de la seva pròpia existència, és a saber, la veritat profunda sobre el mateix home. Sap prou bé l'Església que només Déu, el qual ella serveix, dóna resposta als anhels més profunds del cor humà, que mai no sacia plenament amb els aliments terrenals. Sap també que l'home, sol·licitat en tot moment per l'Esperit de Déu, no serà mai del tot indiferent davant el problema de la religió, com ho demostren no sols l'experiència dels segles passats, sinó encara una multiplicitat de testimonis dels nostres temps. L'home voldrà saber sempre, almenys confusament, quin és el significat de la seva vida, del seu treball, de la seva mort. I la mateixa presència de l'Església li recorda aquests problemes. Només Déu, però, que ha creat l'home a imatge seva i l'ha rescatat del pecat, dóna a aquestes qüestions una resposta ben acabada, i això per mitjà de la revelació acomplerta en el seu Fill fet home. Qualsevol qui segueix el Crist, l'home perfecte, esdevé també ell més home.

Partint d'aquesta fe, l'Església pot preservar la dignitat de la natura humana de tot el vaivé d'opinions que, per exemple, o bé rebaixen massa el cos humà, o bé l'exalten massa. No hi ha cap llei humana que pugui emparar tan bé la dignitat i la llibertat personal de l'home com l'Evangeli que Crist ha confiat a l'Església. En efecte, aquest Evangeli anuncia i proclama la llibertat dels fills de Déu, bandeja tota esclavitud derivada en últim terme del pecat,[8] té un respecte sagrat a la dignitat de la consciència i a la seva lliure decisió, encoratja sempre a doblar tots els talents amb vista al servei de Déu i al bé dels homes, recomana, en fi, tothom ∇

omnium commendans caritati.[9] Quod legi fundamentali oeconomiae christianae correspondet. Etsi enim idem Deus sit salvator qui et creator, idem quoque Dominus et historiae humanae et historiae salutis, tamen in hoc ipso ordine divino iusta creaturae autonomia et praesertim hominis nedum auferatur, potius in suam dignitatem restituitur atque in ipsa firmatur.

Ecclesia ergo, vi evangelii sibi concrediti, iura hominum proclamat et hodierni temporis dynamismum, quo haec iura undique promoventur, agnoscit et magni aestimat. Qui motus tamen spiritu evangelii imbuendus et adversus omnem speciem falsae autonomiae tutandus est. Tentationi enim subiicimur, iudicandi nostra iura personalia tunc tantum plene servari, cum ab omni norma legis divinae solvimur. Hac autem via, personae humanae dignitas, nedum salvetur, potius perit.

42. (*De adiutorio quod ecclesia societati humanae afferre satagit*). Unio familiae humanae unitate familiae filiorum Dei in Christo fundata[10] multum roboratur et completur.

Missio quidem propria, quam Christus ecclesiae suae concredidit, non est ordinis politici, oeconomici vel socialis: finis enim quem ei praefixit ordinis religiosi[11] est. At sane ex hac ipsa missione religiosa munus, lux et vires fluunt quae communitati hominum secundum legem divinam constituendae et firmandae inservire possunt. Item, ubi opus fuerit, secundum temporum et locorum circumstantias, et ipsa suscitare potest, immo et debet, opera in servitium omnium, praesertim vero egentium destinata, uti opera misercordiae vel alia huiusmodi.

Ecclesia insuper agnoscit quidquid boni in dynamismo sociali hodierno invenitur: praesertim evolutionem versus unitatem, processum sanae socializationis et consociationis civilis et oeconomicae. Promotio enim unitatis cum intima ecclesiae missione cohaeret, cum ipsa sit „in Christo veluti sacramentum seu signum et instrumentum intimae cum Deo unionis totiusque generis humani unitatis".[12] Ita ipsa mundo ostendit veram unionem socialem externam ex unione mentium et cordium fluere, ex illa scilicet fide et caritate, quibus in Spiritu sancto eius unitas indissolubiliter condita est. Vis enim, quam ecclesia hodiernae hominum societati iniicere valet, in illa fide et caritate, ad effectum vitae adductis, consistit, non autem in dominio aliquo externo mediis mere humanis exercendo.

---

[9] Cf. Mt 22, 39.

[10] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, cap. II, n. 9: AAS 57 (1965), pp. 12-14 (v. supra p. 300-301).

[11] Cf. Pius XII, Allocutio *ad cultores historiae et artis*, 9 martii 1956: AAS 48 (1956), p. 212: „Son divin fondateur, Jésus-Christ, ne lui a donné aucun mandat ni fixé aucune fin d'ordre culturel. Le but que le Christ lui assigne est strictement religieux (...). L'église doit conduire les hommes à Dieu, afin qu'ils se livrent à lui sans réserve (...). L'église ne peut jamais perdre de vue ce but strictement religieux, surnaturel. Le sens de toutes ses activités, jusqu'au dernier canon de son code, ne peut être que d'y concourir directement ou indirectement".

[12] Conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, cap. I, n. 1: AAS 57 (1965), p. 5 (v. supra p. 286-287).

a la caritat de tots.[9] Això correspon a la llei fonamental de l'economia cristiana. Perquè, encara que el Déu Salvador i el Déu Creador siguin sempre el mateix Déu, i el Senyor de la història humana sigui també el mateix que el de la història de la salvació, malgrat tot, en aquest mateix ordre diví, la justa autonomia de la criatura, i especialment de l'home, lluny de ser suprimida, és més aviat restituïda i consolidada en la seva dignitat.

L'Església, doncs, en virtut de l'Evangeli que li ha estat confiat, proclama els drets humans, i reconeix i té en gran estima el dinamisme amb què als nostres dies aquests drets són promoguts arreu. Tot amb tot, aquest moviment cal que sigui impregnat de l'esperit de l'Evangeli i protegit contra tota espècie de falsa autonomia. En efecte, som temptats de pensar que els nostres drets personals només queden salvats del tot quan escapem a tota norma de la Llei divina. Però, per aquest camí, la dignitat de la persona humana, ben lluny de quedar salva, més aviat és destruïda.

42. (*Ajut que l'Església mira de donar a la societat humana*). La unió de la família humana és en gran manera reforçada i completada per la unitat de la família dels fills de Déu fundada sobre el Crist.[10]

Cert, la missió pròpia que el Crist va confiar a la seva Església no és d'ordre polític, econòmic o social; el fi que li va prefixar és, en efecte, religiós.[11] Tot i amb això, d'aquesta mateixa missió religiosa brollen sens dubte de les tasques, de la llum i de les forces que poden contribuir a construir i a consolidar la comunitat dels homes d'acord amb la llei divina. Així mateix, allà on sigui necessari segons les circumstàncies de temps i de lloc, també ella pot, i àdhuc deu, suscitar obres destinades al servei de tothom, especialment, però, dels necessitats, com ara les obres de caritat i altres per l'estil.

L'Església, a més, reconeix tot allò que hi ha de bo en el dinamisme social contemporani, principalment l'evolució vers la unitat, el procés d'una sana socialització i associació civil i econòmica. Promoure la unitat, en efecte, correspon amb la missió específica de l'Església, ja que aquesta és «en Crist com un sagrament, és a dir, signe i instrument de l'íntima unió amb Déu i de la unitat amb tot el gènere humà».[12] Així mostra al món que la veritable unió social externa prové de la unió dels esperits i dels cors, o sigui d'aquella fe i caritat amb les quals la seva unitat fou indissolublement fundada en l'Esperit Sant. Perquè la força que l'Església reïx a injectar en la societat humana dels nostres dies consisteix en aquella fe i aquella caritat efectivament viscudes, i no en l'exercici, amb mitjans purament humans, de cap domini extern.

Cum insuper vi suae missionis et naturae ad nullam alligetur particularem culturae humanae formam aut systema politicum, oeconomicum vel sociale, ecclesia ex hac sua universalitate ligamen arctissimum inter diversas hominum communitates et nationes exsistere potest, dummodo ipsae ei fidant eiusque veram libertatem ad hanc suam missionem adimplendam reapse agnoscant. Qua de causa ecclesia filios suos, sed etiam omnes homines monet, ut in hoc familiali spiritu filiorum Dei, omnes dissensiones inter nationes et stirpes superent et iustis associationibus humanis internam firmitatem praebeant.

Quaecumque igitur vera, bona, iustaque inveniuntur in diversissimis institutionibus, quae genus humanum sibi condidit incessanterque condit, eadem concilium magna cum reverentia considerat. Declarat insuper ecclesiam omnes tales institutiones adiuvare et promovere velle, quatenus hoc ab ea dependet et cum eius missione coniungi potest. Ipsa nihil ardentius desiderat quam ut omnium bono inserviens, se libere sub quovis regimine evolvere possit, quod iura fundamentalia personae ac familiae et boni communis necessitates agnoscat.

43. (*De adiutorio quod ecclesia per christianos navitati humanae conferre satagit*). Concilium christianos, cives utriusque civitatis, adhortatur ut sua terrestria officia fideliter implere studeant, idque spiritu evangelii ducti. A veritate discedunt qui, scientes nos non habere hic manentem civitatem sed futuram inquirere,[13] putent se proinde officia sua terrestria negligere posse, non attendentes se per ipsam fidem ad eadem implenda magis teneri, secundum vocationem qua quisque vocatus est.[14] At non minus errant qui, e contrario, opinentur se ita seipsos negotiis terrestribus immergere posse, quasi ista omnino aliena sint a vita religiosa, quippe quia ipsam in solius cultus actibus et officiis quibusdam moralibus implendis consistere arbitrentur. Discidium illud inter fidem quam profitentur et vitam quotidianam multorum, inter graviores nostri temporis errores recensendum est. Scandalum hoc iam in vetere testamento prophetae vehementer redarguebant[15] et multo magis in novo testamento ipse Iesus Christus gravibus poenis minabatur.[16] Ne igitur perperam inter se opponantur activitates professionales et sociales ex una parte, vita religiosa ex altera. Christianus, officia sua temporalia negligens, officia sua erga proximum, immo et ipsum Deum negligit suamque aeternam salutem in discrimen adducit. Gaudeant potius christiani, exemplum Christi secuti, qui fabrilem artem exercuit, se omnes suas navitates terrestres exercere posse, conatus humanos, domesticos, professionales, scientificos vel technicos in unam synthesim vitalem cum bonis religiosis colligendo, sub quorum altissima ordinatione omnia in Dei gloriam coordinantur.

Laicis proprie, etsi non exclusive, saecularia officia et navitates competunt. Cum igitur, sive singuli sive consociati, ut cives mundi agunt,

[13] Cf. Heb 13, 14.

[14] Cf. 2 Th 3, 6-13; Eph 4, 28.

[15] Cf. Is 58, 1-12.

[16] Cf. Mt 23, 3-33; Mr 7, 10-13.

A més, com que en virtut de la seva missió i de la seva natura no està lligada a cap forma particular de cultura humana o sistema polític, econòmic o social, l'Església a causa d'aquesta seva universalitat pot constituir un lligam estretíssim entre les diverses comunitats i nacions, sempre que li tinguin confiança i reconeguin realment la seva veritable llibertat amb vista a complir la seva missió. Per aquest motiu l'Església invita els seus fills, com també tots els homes, a superar amb aquest esperit de família propi dels fills de Déu tota dissensió entre nacions i races i a donar una solidesa interna a les justes associacions humanes.

El Concili, doncs, es mira amb gran respecte tot allò que hi ha de veritable, de bo, i de just en les institucions, tan variades, que la humanitat s'ha creat i continua creant-se. Declara, a més, que l'Església vol ajudar i promoure totes aquestes institucions en tant que això depèn d'ella i està en harmonia amb la seva missió. L'Església res no desitja amb tant ardor com poder-se desplegar lliurement i en avantatge de tothom sota qualsevol règim que respecti els drets fonamentals de la persona i de la família i reconegui les exigències del bé comú.

43. (*Ajut que l'Església mira de prestar a l'activitat humana per mitjà dels cristians*). El Concili exhorta els cristians, ciutadans que són d'una i altra ciutat, a aplicar-se fidelment a complir els deures terrenals deixant-se guiar per l'esperit de l'Evangeli. Es desvien de la veritat aquells qui, perquè saben que no tenim aquí baix una ciutat permanent sinó que cerquem la futura,[13] pensen que ja poden negligir els deures temporals, sense adonar-se que, segons la vocació que cadascú ha rebut, la mateixa fe els obliga encara més a complir-los.[14] Però no s'equivoquen pas menys aquells qui, al contrari, es creuen poder-se immergir en els afers de la terra talment com si aquests no tinguessin res a veure amb la vida religiosa, la qual consistiria, segons ells, només en els actes de culte i en alguns deures morals. La separació, constatable en molts, entre la fe que professen i la vida quotidiana s'ha de comptar entre els errors més greus del nostre temps. Un escàndol que ja a l'Antic Testament era denunciat amb vehemència pels profetes[15] i que al Nou Testament el mateix Jesucrist amenaçava encara molt més amb penes greus.[16] No s'han, doncs, d'oposar falsament entre elles les activitats professionals i socials d'una banda i la vida religiosa de l'altra. El cristià que descura els seus compromisos temporals negligeix els seus deures envers el proïsme, i fins i tot envers Déu mateix, i posa en perill la seva salvació eterna. Seguint l'exemple del Crist que va exercir un art manual, els cristians s'han d'alegrar més aviat de poder desplegar totes les activitats terrenals, unint en una sola síntesi vital els esforços humans, domèstics, professionals, científics o tècnics junt amb els béns religiosos, sota l'altíssima direcció dels quals tot es coordina a glòria de Déu.

Als laics corresponen pròpiament, bé que no exclusivament, els compromisos i les activitats temporals. Així, doncs, quan obren com a ciutadans del món, individualment o en grups, ▽

non solum leges proprias uniuscuiusque disciplinae servabunt, sed veram peritiam in illis campis sibi comparare studebunt. Libenter cum hominibus eosdem fines prosequentibus cooperabuntur. Agnoscentes exigentias fidei eiusque virtute praediti, incunctanter, ubi oportet, nova incepta excogitent atque ad effectum deducant. Ad ipsorum conscientiam iam apte formatam spectat, ut lex divina in civitatis terrenae vita inscribatur. A sacerdotibus vero laici lucem ac vim spiritualem exspectent. Neque tamen ipsi censeant pastores suos semper adeo peritos esse ut, in omni quaestione exsurgente, etiam gravi, solutionem concretam in promptu habere queant, aut illos ad hoc missos esse: ipsi potius, sapientia christiana illustrati et ad doctrinam magisterii observanter attendentes,[17] partes suas proprias assumant.

Pluries ipsa visio christiana rerum eos ad aliquam determinatam solutionem in quibusdam rerum adiunctis inclinabit. Alii tamen fideles, non minore sinceritate ducti, ut saepius et quidem legitime accidit, aliter de eadem re iudicabunt. Quodsi solutiones hinc inde propositae, etiam praeter partium intentionem, a multis facile connectantur cum nuntio evangelico, meminerint oportet nemini licere in praefatis casibus pro sua sententia auctoritatem ecclesiae sibi exclusive vindicare. Semper autem colloquio sincero se invicem illuminare satagant, mutuam caritatem servantes et boni communis imprimis solliciti.

Laici vero, qui in tota vita ecclesiae actuosas partes gerendas habent, non solum mundum spiritu christiano imbuere tenentur, sed etiam ad hoc vocantur ut in omnibus, in media quidem humana consortione, Christi sint testes.

Episcopi vero, quibus munus moderandi ecclesiam Dei commissum est, cum presbyteris suis nuntium Christi ita praedicent, ut omnes fidelium terrestres activitates evangelii luce perfundantur. Insuper pastores omnes memores sint se sua cotidiana conversatione et sollicitudine[18] mundo faciem ecclesiae exhibere, ex qua homines vim et veritatem nuntii christiani iudicant. Vita et verbo, una cum religiosis atque suis fidelibus, demonstrent ecclesiam sola sua praesentia, cum omnibus quae continet donis, inexhaustum fontem esse illarum virtutum, quibus mundus hodiernus maxime indiget. Studiis assiduis se ita aptos reddant, ut in dialogo cum mundo et hominibus cuiuscumque opinionis instituendo partes suas agere possint. Imprimis vero in corde verba huius concilii habeant: „Quia genus humanum hodie magis magisque in unitatem civilem, oeconomicam et socialem coalescit, eo magis oportet ut sacerdotes, coniuncta cura et ope sub ductu episcoporum et summi pontificis, omnem rationem dispersionis elidant, ut in unitatem familiae Dei totum genus humanum adducatur".[19]

---

[17] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra*, IV: AAS 53 (1961), pp. 456-457 et I: *l. c.*, pp. 407, 410-411.

[18] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, cap. III, n. 28: AAS 57 (1965), pp. 34-35 (v. supra p. 332-337).

[19] *Ibid.*, n. 28: AAS *l. c.*, pp. 35-36 (v. supra p. 336-337).

no solament respectaran les lleis pròpies de cada disciplina, sinó que s'esforçaran per adquirir una veritable competència en aquells camps. Col·laboraran de bon grat amb els altres homes que persegueixen els mateixos objectius. Reconeixent les exigències de la fe i plens de la seva força, que imaginin, sempre que calgui, noves iniciatives i les duguin a terme. A la consciència dels laics, ja convenientment formada, pertoca d'inscriure la llei divina en la vida de la ciutat terrenal. I que dels sacerdots els laics esperin llum i força espiritual. Que no es pensin, però, que els pastors són sempre tan experts que, a cada nou problema que es presenta, àdhuc greu, puguin tenir a punt una solució concreta, o que aquesta sigui llur missió. Són més aviat ells que han de fer-se responsables de la pròpia responsabilitat, a la llum de la saviesa cristiana i amatents a les lliçons del magisteri.[17]

Moltes vegades serà la mateixa visió cristiana de les coses que els orientarà, en certes circumstàncies, a una solució determinada. Amb tot, altres fidels, amb la mateixa sinceritat, podran expressar un judici diferent sobre la mateixa qüestió, com s'esdevé prou sovint i ben legítimament. I si les solucions proposades pels uns o pels altres fàcilment arriben a ser lligades per molts amb el missatge evangèlic àdhuc sense intenció de les parts, cal que es recordin que no és lícit a ningú en aquests casos de reivindicar exclusivament a favor de la pròpia opinió l'autoritat de l'Església. Que hom procuri, en canvi, sempre de fer-se llum els uns als altres amb un diàleg sincer, bo i guardant la caritat mútua i atents sobretot al bé comú.

Els laics que juguen uns papers actius en tota la vida de l'Església no solament tenen el deure d'impregnar el món d'esperit cristià, sinó que són cridats també a ser testimonis de Crist en tota circumstància, al bell mig de la societat humana.

Els bisbes, als quals ha estat encarregat de governar l'Església de Déu, han de predicar juntament amb els preveres el missatge de Crist, de tal manera que la llum de l'Evangeli arribi a penetrar totes les activitats terrenals dels creients. Que es recordin encara tots els pastors que amb el tracte quotidià i la sol·licitud[18] mostren al món la faç de l'Església, a partir de la qual els homes es formen un judici sobre la força i la veritat del missatge cristià. Que amb la vida i la paraula, junt amb els religiosos i als fidels, demostrin que l'Església, amb la seva sola presència i amb tots els dons que conté, és una font inestroncable d'aquelles forces que el món modern necessita tant. Que amb un estudi assidu es facin capaços de tenir el paper que els correspon en el diàleg amb el món i amb els homes de qualsevol opinió. I sobretot que retinguin en el cor les paraules d'aquest Concili: «Com que avui la humanitat tendeix cap cop més a la unitat civil, econòmica i social, cal també més que els sacerdots, unint esforços i neguits sota el guiatge del bisbe i del Summe Pontífex, bandegin tota mena de dispersió per tal que tota la humanitat arribi a la unitat de la família de Déu».[19]

Quamvis ecclesia ex virtute Spiritus sancti fidelis sponsa Domini sui manserit et numquam cessaverit esse signum salutis in mundo, ipsa tamen minime ignorat inter membra sua,[20] sive clericos sive laicos, decurrente multorum saeculorum serie, non defuisse qui Spiritui Dei infideles exstiterint. Etiam hac nostra aetate ecclesiam non fugit, quantum inter se distent nuntius a se prolatus et humana debilitas eorum quibus evangelium concreditur. Quidquid de istis defectibus historia iudicet, eorum conscii esse debemus eosdemque strenue impugnare, ne evangelio diffundendo detrimentum afferant. Pariter novit ecclesia quantopere ipsa, in sua cum mundo relatione excolenda, ex saeculorum experientia iugiter maturescere debeat. A Spiritu sancto ducta, ecclesia mater indesinenter filios suos „ad purificationem et renovationem exhortatur, ut signum Christi super faciem ecclesiae clarius effulgeat".[21]

44. (*De adiutorio quod ecclesia a mundo hodierno accipit*). Sicut autem mundi interest ecclesiam ut socialem realitatem historiae eiusque fermentum agnoscere, ita ipsa ecclesia non ignorat, quantum ex humani generis historia et evolutione acceperit.

Praeteritorum saeculorum experientia, scientiarum profectus, thesauri in variis culturae humanae formis absconditi, quibus ipsius hominis natura plenius manifestatur novaeque viae ad veritatem aperiuntur, ecclesiae quoque prosunt. Ipsa enim, inde ab initio suae historiae, nuntium Christi, ope conceptuum et linguarum diversorum populorum exprimere didicit, eumdemque sapientia insuper philosophorum illustrare conata est: in hunc finem nempe ut evangelium tum omnium captui tum sapientium exigentiis, in quantum par erat, aptaret. Quae quidem verbi revelati accommodata praedicatio lex omnis evangelizationis permanere debet. Ita enim in omni natione facultas nuntium Christi suo modo exprimendi excitatur simulque vivum commercium inter ecclesiam et diversas populorum culturas promovetur.[22] Ad tale commercium augendum ecclesia, imprimis nostris temporibus, in quibus res celerrime mutantur et cogitandi modi valde variantur, peculiariter eorum auxilio indiget qui, viventes in mundo, varias institutiones et disciplinas callent earumque intimam mentem intelligunt, sive de credentibus sive de non credentibus agatur. Totius populi Dei est, praesertim pastorum et theologorum, adiuvante Spiritu sancto, varias loquelas nostri temporis auscultare, discernere et interpretari easque sub lumine verbi divini diiudicare, ut revelata veritas semper penitius percipi, melius intelligi aptiusque proponi possit.

Ecclesia, cum visibilem structuram socialem habeat, signum quidem suae unitatis in Christo, etiam evolutione vitae socialis humanae ditari potest et ditatur, non quasi aliquid in constitutione a Christo sibi data

---

[20] Cf. Ambrosius, *De virginitate*, cap. VIII, n. 48: PL 16, 278.

[21] Conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, cap. II, n. 15: AAS 57 (1965), p. 20 (v. supra p. 310-311).

[22] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, cap. II, n. 13: AAS 57 (1965), p. 17 (v. supra p. 306-309).

Bé que l'Església, per la virtut de l'Esperit Sant, s'ha mantingut sempre esposa fidel del seu Senyor i no ha deixat mai de ser un signe de salvació en el món, sap molt bé, tanmateix, que hi ha hagut al llarg dels segles, entre els seus membres,[20] clergues i laics que foren infidels a l'Esperit de Déu. L'Església tampoc no ignora la distància entre el missatge que ella porta i la feblesa humana d'aquells a qui és confiat l'Evangeli. Sigui quin sigui el judici que la història faci d'aquests defectes, n'hem de ser conscients i els hem de combatre amb energia perquè no perjudiquin la difusió de l'Evangeli. L'Església sap prou, gràcies a l'experiència dels segles, fins a quin punt li cal madurar contínuament en la realització de les seves relacions amb el món. Guiada per l'Esperit Sant, la mare Església sense parar «exhorta els seus fills a la purificació i a la renovació perquè el senyal de Crist resplendeixi amb més claredat sobre la faç de l'Església».[21]

44. (*Ajut que l'Església rep del món contemporani*). Així com és important per al món de reconèixer l'Església com una realitat social de la història i ferment seu, així l'Església no desconeix tampoc tot el que ha rebut de la història i de la seva evolució del gènere humà.

L'experiència dels segles passats, el progrés de les ciències, els tresors amagats en les diverses formes de cultura humana, a través dels quals la naturalesa de l'home mateix es manifesta més plenament i s'obren nous camins a la veritat, tot això beneficia també l'Església. En efecte, ja des del començament de la seva història, va aprendre a expressar el missatge de Crist recorrent als conceptes i a les llengües dels diferents pobles, i es va esforçar, a més, d'aclarir-lo amb la saviesa dels filòsofs: es proposava amb això adaptar, en tant que convenia, l'Evangeli a la capacitat de tothom i a les exigències dels savis. I aquesta predicació adaptada de la paraula revelada ha de continuar essent la llei de tota evangelització. Ja que així desvetlla en cada poble la capacitat d'expressar a la seva manera el missatge del Crist i al mateix temps es promou un intercanvi vital entre l'Església i les distintes cultures dels pobles.[22] Per poder augmentar aquests intercanvis, avui sobretot que els canvis són tan ràpids i tan diverses les maneres de pensar, l'Església té una necessitat particular de l'ajut dels qui, vivint en el món, creients o no creients, coneixen bé les diferents institucions i disciplines i en comprenen la significació íntima. Correspon a tot el poble de Déu, sobretot als pastors i teòlegs, amb l'ajuda de l'Esperit Sant, escoltar atentament, discernir i interpretar els diferents llenguatges del nostre temps, i saber-los judicar a la llum de la paraula de Déu, a fi que la veritat revelada pugui ser percebuda cada vegada més a fons, més ben entesa i més adequadament presentada.

Pel fet de tenir una estructura social visible, senyal justament de la seva unitat en Crist, l'Església pot també enriquir-se, i de fet s'enriqueix, amb l'evolució de la vida social humana, no com si li manqués alguna cosa en la constitució que el Crist li va donar, ▽

deesset, sed ad eamdem profundius cognoscendam, melius exprimendam atque temporibus nostris felicius accommodandam. Ipsa grato animo percipit se, in sua communitate non minus quam in singulis suis filiis, varium adiutorium ab hominibus cuiusvis gradus vel condicionis accipere. Quicumque enim communitatem humanam in ordine familiae, culturae, vitae oeconomicae et socialis, necnon politicae tam nationalis quam internationalis, promovent, secundum consilium Dei communitati quoque ecclesiali, in quantum haec ab externis dependet, adiutorium non parvum afferunt. Immo ecclesia, ex ipsa oppositione eorum qui ei adversantur vel eam persequuntur, se multum profecisse et proficere posse fatetur.[23]

45. (*De Christo, alpha et omega*). Ecclesia, dum ipsa mundum adiuvat et ab eo multa accipit, ad hoc unum tendit ut regnum Dei adveniat et totius humani generis salus instauretur. Omne vero bonum, quod populus Dei in suae peregrinationis terrestris tempore hominum familiae praebere potest, ex hoc profluit quod ecclesia est „universale salutis sacramentum",[24] mysterium amoris Dei erga hominem manifestans simul et operans.

Verbum enim Dei, per quod omnia facta sunt, ipsum caro factum est, ita ut, perfectus homo, omnes salvaret et universa recapitularet. Dominus finis est humanae historiae, punctum in quod historiae et civilizationis desideria vergunt, humani generis centrum, omnium cordium gaudium eorumque appetitionum plenitudo.[25] Ille est quem Pater a mortuis suscitavit, exaltavit et a dextris suis collocavit, eum vivorum atque mortuorum iudicem constituens. In eius Spiritu vivificati et coadunati, versus historiae humanae peregrinamur consummationem, quae cum consilio eius dilectionis plene congruit: „Instaurare omnia in Christo, quae in caelis et quae in terra sunt" (Eph 1, 10).

Dicit ipse Dominus: „Ecce venio cito, et merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua. Ego sum alpha et omega, primus et novissimus, principium et finis" (Ap 22, 12-13).

Pars II

De quibusdam problematibus urgentioribus

46. (*Prooemium*). Concilium, postquam exposuit cuiusnam dignitatis sit persona hominis necnon ad quodnam munus, sive individuale sive sociale, in universo mundo adimplendum sit vocata, sub luce evangelii et

---

[23] Cf. Iustinus, *Dialogus cum Tryphone*, cap. 110: PG 6, 729; ed. Otto, 1897, pp. 391-393: „... sed quanto magis talia nobis infliguntur, tanto plures alii fideles et pii per nomen Iesu fiunt". Cf. Tertullianus, *Apologeticus*, cap. L, 13: PL 1, 534; corpus Christ., ser. lat. I, p. 171: „Etiam plures efficimur, quoties metimus a vobis: semen est sanguis christianorum!". Cf. const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, cap. II, n. 9: AAS 57 (1965), p. 14 (v. supra p. 300-301).

[24] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, cap. VII, n. 48: AAS 57 (1965), p. 53 (v. supra p. 362-363).

[25] Cf. Paulus VI, Allocutio die 3 feb. 1965 habita: *L'Osservatore Romano*, 4 febbraio 1965.

sinó per conèixer més a fons aquesta mateixa constitució, per expressar-la més bé i adaptar-la amb més encert als nostres temps. L'Església percep amb agraïment que, tant en la seva comunitat com en cadascun dels seus fills, rep diversos ajuts de part dels homes de tota classe i condició. Perquè tots els qui promouen la comunitat humana en l'ordre de la família, de la cultura, de la vida econòmica i social, així com de la vida política, nacional o internacional, aporten també un gran ajut, segons el designi de Déu, a la comunitat eclesial, en tant que aquesta depèn de factors externs. Encara més: l'Església confessa que molt profit li ha vingut, i li pot venir, fins i tot de la mateixa oposició dels seus adversaris i perseguidors.[23]

45. (*Crist, alfa i omega*). L'Església, en ajudar el món i rebre'n també molt, pretén un sol fi: que vingui el Regne de Déu i es realitzi la salvació de tota la humanitat. Tot el bé que el poble de Déu, durant el seu pelegrinatge per la terra, pot oferir a la família humana, prové del fet que l'Església és «sagrament universal de la salvació»,[24] que revela i alhora realitza el misteri de l'amor de Déu envers l'home.

Efectivament, el Verb de Déu, pel qual tota cosa fou creada, es féu Ell mateix home, talment que, essent home perfecte, pogués salvar tothom i recapitulés l'univers. El Senyor és el fi de la història humana, el punt on convergeixen les aspiracions de la història i de la civilització, el centre de la humanitat, l'alegria de tots els cors, la satisfacció total de llurs anhels.[25] Ell és el qui el Pare ha ressuscitat d'entre els morts, ha exalçat i col·locat a la seva dreta, tot constituint-lo jutge de vius i de morts. Vivificats i aplegats en el seu Esperit, ens dirigim vers el perfeccionament final de la història humana, que coincideix en absolut amb el pla del seu amor: «Unir en el Crist totes les coses, tant les del cel com les de la terra» (Ef 1,10).

Diu el mateix Senyor: «Vinc de seguida, i m'acompanya la meva recompensa, per pagar a cadascú segons les seves obres. Jo sóc l'Alfa i l'Omega, el primer i el darrer, el principi i el fi» (Ap 22,12-13).

Part II

Alguns problemes més urgents

46. (*Proemi*). Després d'haver exposat quina és la dignitat de la persona humana i la tasca, individual i social, que l'home és cridat a acomplir arreu del món, el Concili, a la llum de l'Evangeli i ∇

humanae experientiae omnium nunc animos ad quasdam urgentiores huius temporis necessitates convertit, quae maxime genus humanum afficiunt.

Inter multa quae hodie sollicitudinem omnium excitant haec praesertim recolere iuvat: matrimonium et familiam, culturam humanam, vitam oeconomicam-socialem ac politicam, coniunctionem familiae populorum et pacem. Circa haec singula clarescant principia et lumina a Christo manantia, quibus christifideles ducantur omnesque homines illuminentur in tot implicatorum problematum solutione quaerenda.

Cap. I. De dignitate matrimonii et familiae fovenda

47. (*De matrimonio et familia in mundo hodierno*). Salus personae et societatis humanae ac christianae arcte cum fausta condicione communitatis coniugalis et familiaris connectitur. Ideo christiani, una cum omnibus qui eandem communitatem magni aestimant, sincere gaudent de variis subsidiis quibus homines, in hac communitate amoris fovenda et in vita colenda, hodie progrediuntur, et coniuges atque parentes in praecellenti suo munere adiuvantur; meliora insuper exinde beneficia exspectant atque promovere student.

Non ubique vero huius institutionis dignitas eadem claritate illucescit, siquidem polygamia, divortii lue, amore sic dicto libero, aliisve deformationibus obscuratur; insuper amor nuptialis saepius egoismo, hedonismo et illicitis usibus contra generationem profanatur. Praeterea hodiernae condiciones oeconomicae, socio-psychologicae et civiles non leves in familiam perturbationes inducunt. In certis denique orbis partibus non absque sollicitudine problemata ex incremento demographico exorta observantur. Quibus omnibus conscientiae anguntur. Verumtamen matrimonialis familiarisque instituti vis et robur ex eo quoque apparent, quod profundae immutationes societatis hodiernae, non obstantibus difficultatibus inde prorumpentibus, saepe saepius veram eiusdem instituti indolem vario modo manifestant.

Quapropter concilium, quaedam doctrinae ecclesiae capita in clariorem lucem ponendo, christianos hominesque universos illuminare et confortare intendit, qui nativam status matrimonialis dignitatem eiusque eximium valorem sacrum tueri et promovere conantur.

48. (*De sanctitate matrimonii et familiae*). Intima communitas vitae et amoris coniugalis, a creatore condita suisque legibus instructa, foedere coniugii seu irrevocabili consensu personali instauratur. Ita actu humano, quo coniuges sese mutuo tradunt atque accipiunt, institutum ordinatione divina firmum oritur, etiam coram societate; hoc vinculum sacrum intuitu boni, tum coniugum et prolis tum societatis, non ex humano arbitrio pendet. Ipse vero Deus est auctor matrimonii, variis bonis ac finibus praediti;[1] quae omnia pro generis humani continuatione, pro singulorum

[1] Cf. Augustinus, *De bono coniugali*, PL 40, 375-376 et 394; Thomas, *Summa Theol.*, Suppl. Quaest. 49, art. 3 ad 1; *Decretum pro Armenis*: D 702 (1327) (v. supra p. 550); Pius XI, Litt. encycl. *Casti Connubii*: AAS 22 (1930), pp. 543-555; D 2227-2238 (3703-3714).

de l'experiència humana, ara vol atreure l'atenció de tothom sobre alguns problemes contemporanis particularment urgents que afecten màximament el gènere humà.

Entre les nombroses qüestions que preocupen avui a tothom, convé recordar especialment les següents: el matrimoni i la família, la cultura humana, la vida economicosocial i política, la solidaritat entre els pobles i la pau. Sobre cada una d'aquestes cal que resplendeixin els principis i la llum que provenen de Crist; així els cristians tindran una guia i tots els homes podran ser il·luminats en la recerca d'una solució a problemes tan nombrosos i complexos.

Cap. I. Fomentar la dignitat del matrimoni i de la família

47. (*El matrimoni i la família en el món d'avui*). El benestar de la persona i de la societat humana i cristiana està estretament lligat amb una feliç situació de la comunitat conjugal i familiar. Per això els cristians, juntament amb tots els qui tenen una alta estima de l'esmentada comunitat, s'alegren sincerament dels diferents mitjans amb què els homes avui progressen en el foment d'aquesta comunitat d'amor i en el respecte a la vida: mitjans que ajuden els esposos i els pares en llur missió preeminent i dels quals esperen encara millors beneficis i per això s'esforcen a promoure'ls.

La dignitat d'aquesta institució, però, no resplendeix amb el mateix esclat arreu, ja que es veu enfosquida per la poligàmia, la plaga del divorci, l'anomenat amor lliure i d'altres deformacions. A més, l'amor nupcial és massa sovint profanat per l'egoisme, l'hedonisme i les pràctiques il·lícites contra la generació. D'altra banda, les actuals condicions econòmiques, sociopsicològiques i civils porten greus trastorns a la família. I finalment, a certes parts del món s'observen, no sense preocupació, els problemes produïts pel creixement demogràfic. Tot això és angoixós per a les consciències. A desgrat de tot, el valor i la solidesa de la institució matrimonial i familiar són posades de manifest pel mateix fet que els canvis profunds de la societat actual, malgrat les dificultats que en deriven, mostren molt sovint de moltes maneres el caràcter genuí d'aquesta institució.

Per això el Concili, exposant amb major claredat alguns punts cabdals de la doctrina de l'Església, es proposa il·luminar i reconfortar els cristians i tots els homes que s'esforcen per salvaguardar i promoure la dignitat natural i l'altíssim valor sagrat de l'estat matrimonial.

48. (*Santedat del matrimoni i de la família*). L'íntima comunitat de vida i d'amor conjugal, fundada pel Creador i estructurada amb lleis pròpies, s'estableix amb l'aliança matrimonial, és a dir, amb l'irrevocable consentiment personal. I així, d'aquest acte humà amb el qual els esposos mútuament es donen i s'accepten, neix, fins davant de la societat, una institució estable per ordenació divina; tant per al bé dels esposos i dels fills com per al de la societat, aquest lligam sagrat ja no depèn més de l'albir humà. Perquè és Déu mateix l'autor del matrimoni, dotat de múltiples béns i fins;[1] tot això és d'una importància màxima per a la continuïtat del llinatge humà, per al progrés ∇

familiae membrorum profectu personali ac sorte aeterna, pro dignitate, stabilitate, pace et prosperitate ipsius familiae totiusque humanae societatis maximi sunt momenti. Indole autem sua naturali, ipsum institutum matrimonii amorque coniugalis ad procreationem et educationem prolis ordinantur iisque veluti suo fastigio coronantur. Vir itaque et mulier, qui foedere coniugali „iam non sunt duo, sed una caro" (Mt 19, 6), intima personarum atque operum coniunctione mutuum sibi adiutorium et servitium praestant, sensumque suae unitatis experiuntur et plenius in dies adipiscuntur. Quae intima unio, utpote mutua duarum personarum donatio, sicut et bonum liberorum, plenam coniugum fidem exigunt atque indissolubilem eorum unitatem urgent.[2]

Christus Dominus huic multiformi dilectioni, e divino caritatis fonte exortae et ad exemplar suae cum ecclesia unionis constitutae, abundanter benedixit. Sicut enim Deus olim foedere dilectionis et fidelitatis populo suo occurrit,[3] ita nunc hominum salvator ecclesiaeque sponsus,[4] per sacramentum matrimonii christifidelibus coniugibus obviam venit. Manet porro cum eis, ut quemadmodum ipse dilexit ecclesiam et semetipsum pro ea tradidit,[5] ita et coniuges, mutua deditione, se invicem perpetua fidelitate diligant. Germanus amor coniugalis in divinum amorem assumitur atque virtute redemptiva Christi et salvifica actione ecclesiae regitur ac ditatur, ut coniuges efficaciter ad Deum ducantur atque in sublimi munere patris et matris adiuventur et confortentur.[6] Quapropter coniuges christiani ad sui status officia et dignitatem peculiari sacramento roborantur et veluti consecrantur;[7] cuius virtute munus suum coniugale et familiare explentes, spiritu Christi imbuti, quo tota eorum vita, fide, spe et caritate pervaditur, magis ac magis ad propriam suam perfectionem mutuamque sanctificationem, ideoque communiter ad Dei glorificationem accedunt.

Unde, ipsis parentibus exemplo et oratione familiari praegredientibus, filii, immo et omnes in familiae convictu degentes, humanitatis, salutis atque sanctitatis viam facilius invenient. Coniuges autem, dignitate ac munere paternitatis et maternitatis ornati, officium educationis praesertim religiosae, quod ad ipsos imprimis spectat, diligenter adimplebunt.

Liberi, ut viva familiae membra, ad sanctificationem parentum suo modo conferunt. Gratae enim mentis affectu, pietate atque fiducia beneficiis parentum respondebunt ipsisque in rebus adversis necnon in senectutis solitudine filiorum more assistent. Viduitas, in continuitate vocationis coniugalis forti animo assumpta, ab omnibus honorabitur.[8]

---

[2] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Casti Connubii:* AAS 22 (1930), pp. 546-547; D 2231 (3706).

[3] Cf. Os 2; Ir 3, 6-13; Ez 16 et 23; Is 54.

[4] Cf. Mt 9, 15; Mr 2, 19-20; Lc 5, 34-35; Io 3, 29; 2 Cor 11, 2; Eph 5, 27; Ap 19, 7-8; 21, 2 et 9.

[5] Cf. Eph 5, 25.

[6] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium:* AAS 57 (1965), pp. 15-16; 40-41; 47 (v. supra p. 348-355; 362-363).

[7] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Casti Connubii:* AAS 22 (1930), p. 583.

[8] Cf. 1 Tm 5, 3.

personal i el destí etern de cadascun dels membres de la família, per a la dignitat, l'estabilitat, la pau i la prosperitat de la mateixa família i de tota la societat humana. Pel seu mateix caràcter natural, la institució mateixa del matrimoni i l'amor conjugal són ordenats a la procreació i a l'educació dels fills i en ells troben la culminació i el coronament. D'aquesta manera, l'home i la dona, que en virtut del pacte conjugal «ja no són dos sinó una sola carn» (Mt 19,6), prestant-se un mutu ajut i servei en l'íntima unió de les persones i de les activitats, experimenten el sentit de la pròpia unitat i l'assoleixen cada cop més plenament. Aquesta unió íntima, com a donació mútua que és de dues persones, i també el bé dels fills, exigeixen la plena fidelitat dels esposos i en fan més necessària la indissoluble unitat.[2]

Crist, el Senyor, ha escampat l'abundor de les seves benediccions damunt d'aquest amor multiforme, nascut de la font de la caritat divina i estructurat sobre el model de la seva unió amb l'Església. Perquè així com en altre temps Déu va anar a l'encontre del seu poble amb una aliança d'amor i de fidelitat,[3] així ara el Salvador dels homes i Espòs de l'Església[4] surt a l'encontre dels esposos cristians a través del sagrament del matrimoni. A més, es queda amb ells, perquè, tal com Ell ha estimat l'Església i s'ha entregat per ella,[5] així també els esposos, puguin estimar-se l'un a l'altre fidelment, per sempre, amb mútua donació. L'autèntic amor conjugal és assumit en l'amor diví i és sostingut i enriquit per la força redemptora de Crist i per l'acció salvífica de l'Església, a fi que els esposos puguin ser conduïts eficaçment a Déu i rebre ajut i confort en la sublim missió de pare i de mare.[6] Per això, els esposos cristians són enfortits i com consagrats[7] per un sagrament especial amb vista als deures i a la dignitat de llur estat. Complint llavors la missió conjugal i familiar amb la força d'aquest sagrament, i plens d'aquell esperit de Crist amb què la fe, l'esperança i la caritat amaren tota llur vida, progressen més i més vers la perfecció personal i la santificació mútua, i per tant, la glorificació de Déu en comú.

Aleshores, precedits pels pares amb l'exemple i amb la pregària en família, els fills, i àdhuc tots els qui conviuen en l'àmbit familiar, trobaran més fàcilment el camí de la humanitat, de la salvació i de la santedat. I els esposos, ornats amb la dignitat i la responsabilitat de la paternitat i de la maternitat, compliran amb diligència el deure de l'educació, sobretot religiosa, que els pertoca primordialment a ells.

Els fills, com a membres vius de la família, contribueixen a la seva manera a la santificació dels pares. Correspondran als pares amb agraïment, amb amor filial i amb confiança als beneficis que n'han rebut, i, com escau als bons fills, els faran costat en les adversitats de la vida i en la solitud de la vellesa. Que la viduïtat, acceptada coratjosament com una continuació de la vocació conjugal, sigui honorada de tothom.[8] ∇

Familia suas divitias spirituales cum aliis quoque familiis generose communicabit. Proinde familia christiana, cum e matrimonio, quod est imago et participatio foederis dilectionis Christi et ecclesiae, exoriatur,[9] vivam salvatoris in mundo praesentiam atque germanam ecclesiae naturam omnibus patefaciet, tum coniugum amore, generosa fecunditate, unitate atque fidelitate, tum amabili omnium membrorum cooperatione.

49. (*De amore coniugali*). Pluries verbo divino sponsi atque coniuges invitantur, ut casto amore sponsalia et indivisa dilectione coniugium nutriant atque foveant.[10] Plures quoque nostrae aetatis homines verum amorem inter maritum et uxorem variis rationibus secundum honestos populorum et temporum mores manifestatum magni faciunt. Ille autem amor, utpote eminenter humanus, cum a persona in personam voluntatis affectu dirigatur, totius personae bonum complectitur ideoque corporis animique expressiones peculiari dignitate ditare easque tamquam elementa ac signa specialia coniugalis amicitiae nobilitare valet. Hunc amorem Dominus, speciali gratiae et caritatis dono, sanare, perficere et elevare dignatus est. Talis amor, humana simul et divina consocians, coniuges ad liberum et mutuum sui ipsius donum, tenero affectu et opere probatum, conducit totamque vitam eorum pervadit;[11] immo ipse generosa sua operositate perficitur et crescit. Longe igitur exsuperat meram eroticam inclinationem, quae, egoistice exculta, citius et misere evanescit.

Haec dilectio proprio matrimonii opere singulariter exprimitur et perficitur. Actus proinde, quibus coniuges intime et caste inter se uniuntur, honesti ac digni sunt et, modo vere humano exerciti, donationem mutuam significant et fovent, qua sese invicem laeto gratoque animo locupletant. Amor ille mutua fide ratus, et potissimum sacramento Christi sancitus, inter prospera et adversa corpore ac mente indissolubiliter fidelis est, et proinde ab omni adulterio et divortio alienus remanet. Aequali etiam dignitate personali cum mulieris tum viri agnoscenda in mutua atque plena dilectione, unitas matrimonii a Domino confirmata luculenter apparet. Ad officia autem huius vocationis christianae constanter exsequenda virtus insignis requiritur: quapropter coniuges, gratia ad vitam sanctam roborati, firmitatem amoris, magnitudinem animi et spiritum sacrificii assidue colent et oratione impetrabunt.

Germanus autem amor coniugalis altius aestimabitur atque sana circa eum opinio publica efformabitur, si coniuges christiani testimonio fidelitatis et harmoniae in eodem amore necnon sollicitudine in filiis educandis, eminent atque in necessaria renovatione culturali, psychologica et sociali in favorem matrimonii et familiae partes suas agunt. Iuvenes de amoris coniugalis dignitate, munere et opere, potissimum in sinu ipsius familiae, apte et tempestive instruendi sunt, ut, castitatis cultu instituti, convenienti aetate ab honestis sponsalibus ad nuptias transire possint.

---

[9] Cf. Eph 5, 32.

[10] Cf. Gn 2, 22-24; Pro 5, 18-20; 31, 10-31; Tb 8, 4-8; Cn 1, 1-3; 2, 16; 4, 16-5, 1; 7, 8-11; 1 Cor 7, 3-6; Eph 5, 25-33.

[11] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Casti Connubii*: AAS 22 (1930), pp. 547-548; D 2232 (3707).

La família posarà generosament en comú amb d'altres famílies les pròpies riqueses espirituals. Per això, ja que neix del matrimoni, imatge i participació de l'aliança d'amor entre Crist i l'Església,[9] la família cristiana farà palesa a tothom la presència viva del Salvador en el món i la natura genuïna de l'Església, tant amb l'amor, la fecunditat generosa, la unitat i la fidelitat dels esposos, com amb la cooperació amatent de tots els seus membres.

49. (*L'amor conjugal*). La paraula de Déu invita repetidament els promesos i els esposos a alimentar i a potenciar el prometatge amb un amor cast i la unió matrimonial amb un afecte indivisible.[10] També molts homes del nostre temps donen un gran valor al veritable amor entre marit i muller, expressat de diverses maneres segons els honestos costums dels pobles i dels temps. Precisament perquè és eminentment humà i va de persona a persona a través de l'afecte de la voluntat, aquest amor abraça el bé de tota la persona, i per això pot conferir una dignitat particular a les expressions corporals i espirituals i ennoblir-les com a elements i signes especials de l'amistat conjugal. El Senyor, per un do particular de gràcia i caritat, s'ha dignat a guarir, perfeccionar i elevar aquest amor. Unint, doncs, valors humans i divins, un tal amor condueix els esposos al do lliure i mutu de si mateixos, demostrat amb sentiments i gestos de tendresa, i n'impregna tota la vida;[11] més encara, es perfecciona i creix amb la generositat del seu mateix exercici. Sobrepassa, doncs, de molt la mera inclinació eròtica que, cultivada d'una manera egoista, no triga gens a desaparèixer miserablement.

Aquest amor s'expressa i es perfecciona principalment amb els gestos propis del matrimoni. Per això, els actes per mitjà dels quals els esposos s'uneixen entre ells íntimament i castament són honestos i dignes i, acomplerts d'una manera veritablement humana, signifiquen i afavoreixen aquella mútua donació amb la qual s'enriqueixen l'un a l'altre amb joia i gratitud. Un amor així, ratificat amb la fidelitat mútua i, sobretot, sancionat per un sagrament de Crist, és indissolublement fidel de cos i d'esperit tant en la prosperitat com en l'adversitat, i, per tant, resta ben lluny de tot adulteri i de tot divorci. La unitat del matrimoni confirmada pel Senyor apareix també ben clarament en la igual dignitat personal tant de la dona com de l'home, que ha de ser reconeguda en l'amor total i mutu. I per complir amb constància els deures d'aquesta vocació cristiana cal una virtut insigne; per això, els esposos, enfortits per la gràcia per poder dur una vida santa, hauran de cultivar assíduament i obtenir en la pregària la solidesa de l'amor, la grandesa d'ànima i l'esperit de sacrifici.

L'autèntic amor conjugal serà tingut en la més gran estima i es formarà entorn d'ell una sana opinió pública, si els esposos cristians es distingeixen pel testimoniatge de la fidelitat i de l'harmonia en aquest mateix amor, i també per la sol·licitud de l'educació dels fills, i si participen en la necessària renovació cultural, psicològica i social a favor del matrimoni i de la família. Els joves han de ser instruïts adequadament i en el temps oportú, especialment al si de la família mateixa, sobre la dignitat de l'amor conjugal i la seva funció i les seves expressions, per tal que, formats en l'estima de la castedat, puguin, a l'edat convenient, arribar a les noces a través d'un honest prometatge.

50. (*De matrimonii fecunditate*). Matrimonium et amor coniugalis indole sua ad prolem procreandam et educandam ordinantur. Filii sane sunt praestantissimum matrimonii donum et ad ipsorum parentum bonum maxime conferunt. Ipse Deus qui dixit: „non est bonum esse hominem solum" (Gn 2, 18) et qui „hominem ab initio masculum et feminam ... fecit" (Mt 19, 4), volens ei participationem specialem quamdam in suiipsius opere creativo communicare, viro et mulieri benedixit dicens: „crescite et multiplicamini" (Gen 1, 28). Unde verus amoris coniugalis cultus totaque vitae familiaris ratio inde oriens, non posthabitis ceteris matrimonii finibus, eo tendunt ut coniuges forti animo dispositi sint ad cooperandum cum amore creatoris atque salvatoris, qui per eos suam familiam in dies dilatat et ditat.

In officio humanam vitam transmittendi atque educandi, quod tamquam propria eorum missio considerandum est, coniuges sciunt se cooperatores esse amoris Dei creatoris eiusque veluti interpretes. Ideo humana et christiana responsabilitate suum munus adimplebunt ac docili erga Deum reverentia, communi consilio atque conatu, rectum iudicium sibi efformabunt, attendentes tum ad suum ipsorum bonum tum ad bonum liberorum, sive iam nati sint sive futuri praevideantur, dignoscentes temporum et status vitae condiciones tum materiales tum spirituales, ac denique rationem servantes boni communitatis familiaris, societatis temporalis ipsiusque ecclesiae. Hoc iudicium ipsi ultimatim coniuges coram Deo ferre debent. In sua vero agendi ratione coniuges christiani conscii sint se non ad arbitrium suum procedere posse, sed semper regi debere conscientia ipsi legi divinae conformanda, dociles erga ecclesiae magisterium, quod illam sub luce evangelii authentice interpretatur. Lex illa divina plenam amoris coniugalis significationem ostendit, illum protegit et ad eiusdem vere humanam perfectionem impellit. Ita coniuges christiani, divinae providentiae confidentes et spiritum sacrificii excolentes,[12] creatorem glorificant atque ad perfectionem in Christo contendunt, cum procreandi munere generosa, humana atque christiana responsabilitate funguntur. Inter coniuges qui tali modo muneri sibi a Deo commisso satisfaciunt, peculiariter memorandi sunt illi qui, prudenti communique consilio, magno animo prolem congruenter educandam etiam numerosiorem suscipiunt.[13]

Matrimonium vero, non est tantum ad procreationem institutum; sed ipsa indoles foederis inter personas indissolubilis atque bonum prolis exigunt, ut mutuus etiam coniugum amor recto ordine exhibeatur, proficiat et maturescat. Ideo etsi proles, saepius tam optata, deficit, matrimonium ut totius vitae consuetudo et communio perseverat, suumque valorem atque indissolubilitatem servat.

51. (*De amore coniugali componendo cum observantia vitae humanae*). Concilium novit coniuges, in vita coniugali harmonice ordinanda, saepe quibusdam hodiernis vitae condicionibus praepediri atque in circum-

[12] Cf. 1 Cor 7, 5.

[13] Cf. Pius XII, Allocutio *Tra le visite*, 20 ian. 1958: AAS 50 (1958), p. 91.

50. (*Fecunditat del matrimoni*). El matrimoni i l'amor conjugal s'ordenen per la seva naturalesa a la procreació i l'educació de la prole. Els fills són sense dubte el do més excel·lent del matrimoni i contribueixen moltíssim al bé dels mateixos pares. El mateix Déu que va dir: «No està bé que l'home estigui sol» (Gn 2,18) i que «des del començament els va fer home i dona» (Mt 19,4), volent-los comunicar una participació especial en la seva obra creadora, va beneir l'home i la dona en dir-los: «Creixeu i multipliqueu-vos» (Gn 1,28). D'aquí ve que, sense posposar els altres fins del matrimoni, el veritable cultiu de l'amor conjugal i tota l'estructura de la vida de família que en deriva tendeixen a fer que els esposos estiguin coratjosament disposats a col·laborar amb l'amor del Creador i Salvador, el qual per mitjà d'ells no para d'augmentar i d'enriquir la seva pròpia família.

En el deure de transmetre la vida humana i d'educar-la, que ha de ser considerat com la missió pròpia, els esposos se saben cooperadors de l'amor creador i com els seus intèrprets. Així, doncs, compliran aquest deure amb responsabilitat humana i cristiana: amb respecte dòcil envers Déu, de comú acord i en un esforç comú, es formaran un judici recte tenint en compte tant el propi bé personal com el dels fills, ja nascuts o que es preveu que han de néixer, valorant les condicions dels temps i de l'estat de la vida, tant en l'aspecte material com en l'espiritual, i, finalment, salvaguardant l'escala de valors del bé de la comunitat familiar, de la societat temporal i de la mateixa Església. En darrera instància, són els mateixos cònjuges els qui han d'emetre aquest judici davant Déu. Però en la manera d'actuar, que els esposos cristians siguin conscients que no poden procedir segons el propi caprici, sinó que sempre s'han de guiar per una consciència que sigui conforme a la mateixa llei divina, amb docilitat al Magisteri de l'Església que la interpreta autènticamnet a la llum de l'Evangeli. Aquesta llei divina mostra el ple significat de l'amor conjugal, el protegeix i l'esperona vers la seva perfecció genuïnament humana. Així, quan, confiant en la providència divina i cultivant l'esperit de sacrifici,[12] els esposos cristians exerceixen la seva funció procreadora amb aquesta responsabilitat generosa, humana i cristiana, glorifiquen el Creador i tendeixen a la perfecció en Crist. Entre els esposos que d'aquesta manera satisfan la missió que Déu els ha confiat cal fer un esment particular d'aquells qui, amb decisió prudent i de comú acord, accepten amb grandesa d'ànima un nombre de fills també més nombrós per educar-los convenientment.[13]

El matrimoni, però, no ha estat instituït tan sols per a la procreació, sinó que el seu mateix caràcter d'aliança indissoluble entre persones i el bé dels fills exigeixen que també el mutu amor dels cònjuges tingui les seves justes manifestacions, es desenrotlli i arribi a la maduresa. Per això, àdhuc si els fills, molt sovint tan desitjats, manquen, el matrimoni perdura com a convivència i comunió de tota la vida i conserva el seu valor i la seva indissolubilitat.

51. (*Acord de l'amor conjugal amb el respecte a la vida humana*). El Concili sap que els esposos, en ordenar harmoniosament la vida conjugal, sovint es veuen obstaculitzats per algunes condicions de vida d'avui i es poden ∇

stantiis versari posse in quibus numerus prolis, saltem ad tempus, augeri nequit, et fidelis amoris cultus atque plena vitae consuetudo non sine difficultate conservantur. Ubi autem intima vita coniugalis abrumpitur, bonum fidei non raro in discrimen vocari et bonum prolis pessumdari possunt: tunc enim educatio liberorum necnon fortis animus ad prolem ulteriorem suscipiendam periclitantur.

Sunt qui his problematibus solutiones inhonestas afferre praesumunt, immo ab occisione non abhorrent; at ecclesia in memoriam revocat veram contradictionem inter divinas leges vitae transmittendae et germani amoris coniugalis fovendi adesse non posse.

Deus enim, dominus vitae, praecellens servandi vitam ministerium hominibus commisit, modo homine digno adimplendum. Vita igitur inde a conceptione, maxima cura tuenda est; abortus necnon infanticidium nefanda sunt crimina. Indoles vero sexualis hominis necnon humana generandi facultas mirabiliter exsuperant ea quae in inferioribus vitae gradibus habentur; proinde ipsi actus vitae coniugali proprii, secundum germanam dignitatem humanam ordinati, magna observantia reverendi sunt. Moralis igitur indoles rationis agendi, ubi de componendo amore coniugali cum responsabili vitae transmissione agitur, non a sola sincera intentione et aestimatione motivorum pendet, sed obiectivis criteriis, ex personae eiusdemque actuum natura desumptis, determinari debet, quae integrum sensum mutuae donationis ac humanae procreationis in contextu veri amoris observant; quod fieri nequit nisi virtus castitatis coniugalis sincero animo colatur. Filiis ecclesiae, his principiis innixis, in procreatione regulanda, vias inire non licet, quae a magisterio, in lege divina explicanda, improbantur.[14]

Omnibus vero compertum sit vitam hominum et munus eam transmittendi non ad hoc saeculum tantum restringi neque eo tantum commensurari et intelligi posse, sed ad aeternam hominum destinationem semper respicere.

52. (*De matrimonii et familiae promotione ab omnibus curanda*). Familia schola quaedam uberioris humanitatis est. Ut autem vitae ac missionis suae plenitudinem attingere valeat, benevola animi communicatio communeque coniugum consilium necnon sedula parentum cooperatio in filiorum educatione requiruntur. Praesentia actuosa patris eorumdem efformationi magnopere prodest, sed et cura domestica matris, qua liberi praesertim iuniores indigent, in tuto ponenda est, quin legitima mulieris

---

[14] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Casti Connubii:* AAS 22 (1930), pp. 559-561; Denz.-Schön. 3716-3718; Pius XII, Allocutio *Conventui Unionis Italicae inter Obstetrices*, 29 oct. 1951: AAS 43 (1951), pp. 835-854; Paulus VI, Allocutio *ad Em.mos Patres Purpuratos*, 23 iunii 1964: AAS 56 (1964), pp. 581-589. Quaedam quaestiones quae aliis ac diligentioribus investigationibus indigent, iussu summi pontificis, commissioni pro studio populationis, familiae et natalitatis traditae sunt, ut postquam illa munus suum expleverit, summus pontifex iudicium ferat. Sic stante doctrina magisterii, s. synodus solutiones concretas immediate proponere non intendit.

trobar en unes circumstàncies en què no es pot augmentar, almenys per un temps, el nombre dels fills, ni es pot conservar sense dificultats la pràctica de l'amor fidel i la plena familiaritat de vida. I quan hi ha un trencament de la intimitat conjugal no és rar que la fidelitat perilli i que el bé dels fills es vegi compromès, ja que aleshores tant l'educació dels fills com el coratge d'acceptar-ne d'altres es troben en una situació difícil.

Hi ha qui gosa donar a aquests problemes solucions inhonestes, àdhuc qui no retrocedeix davant l'assassinat. Però l'Església recorda que no hi pot haver cap contradicció veritable entre les lleis divines de la transmissió de la vida i les referents al fonament de l'autèntic amor conjugal.

En efecte, Déu, Senyor de la vida, ha confiat als homes, l'altíssima missió de perpetuar la vida, missió que ha de ser exercida d'una manera digna de l'home. Així, doncs, la vida, un cop concebuda, ha de ser protegida amb la més gran sol·licitud: l'avortament i l'infanticidi són crims abominables. La natura sexual de l'home i la facultat humana de generar superen meravellosament tot el que s'esdevé en els estadis inferiors de la vida; per això, els mateixos actes propis de la vida conjugal, que corresponen a l'autèntica dignitat de l'home, han de ser envoltats d'un gran respecte. En conseqüència, quan es tracta d'harmonitzar l'amor conjugal amb la transmissió responsable de la vida, la moralitat d'un comportament no depèn solament de la intenció sincera i de la valoració dels motius, sinó que és determinada per criteris objectius, basats en la natura de la persona i dels seus actes, que són destinats a mantenir en un context de veritable amor el significat íntegre de la mútua donació i de la procreació humana; tot això no és possible si no és cultivada de debò la virtut de la castedat conjugal. Fonamentats sobre aquests principis, els fills de l'Església no podran, en regular els naixements, seguir uns camins que el Magisteri desaprova quan explica la llei divina.[14]

I que quedi clar a tothom que la vida de l'home i la tasca de transmetre-la no es limiten només a aquest món, i no es poden mesurar ni entendre únicament per ell, sinó que miren sempre el destí etern dels homes.

52. (*Promoció universal del matrimoni i de la família*). La família és una escola d'humanitat molt rica. Però perquè pugui assolir la plenitud de la seva vida i de la seva missió, són necessàries una benèvola comunicació espiritual entre els esposos, una compartició de criteris i una col·laboració contínua dels pares en l'educació dels fills. La presència activa del pare contribueix moltíssim a llur formació; però també cal protegir el paper sol·lícit de la mare a la llar, que necessiten sobretot els fills més petits, sense que per això se'n ressenti la legítima promoció social de la dona. ∇

promotio socialis posthabeatur. Liberi ita educatione instruantur ut ad aetatem adultam provecti pleno responsabilitatis sensu vocationem etiam sacram sequi ac vitae statum eligere queant, in quo, si nuptiis iungantur, familiam propriam, in condicionibus moralibus, socialibus et oeconomicis eidem propitiis, condere possint. Parentum vel tutorum est se iunioribus, in fundanda familia, prudenti consilio, ab eis libenter audiendo, duces praebere, cavventes tamen ne eos coactione directa vel indirecta ad matrimonium ineundum aut ad electionem compartis adigant.

Ita familia, in qua diversae generationes conveniunt ac sese mutuo adiuvant ad pleniorem sapientiam acquirendam atque iura personarum cum aliis vitae socialis exigentiis componenda, fundamentum societatis constituit. Ideoque omnes qui influxum in communitates et coetus sociales exercent, ad promotionem matrimonii et familiae efficaciter conferre debent. Potestas civilis veram eorumdem indolem agnoscere, protegere et provehere, moralitatem publicam tueri atque prosperitati domesticae favere, ut sacrum suum munus consideret. Ius parentum prolem procreandi et in sinu familiae educandi tutandum est. Provida legislatione variisque inceptis etiam illi protegantur aptoque adiumento subleventur qui bono familiae infeliciter carent.

Christifideles, praesens tempus redimentes[15] atque aeterna a mutabilibus formis discernentes, bona matrimonii et familiae, tum propriae vitae testimonio tum concordi actione cum hominibus bonae volutatis, diligenter promoveant, et sic, interceptis difficultatibus, providebunt familiae necessitatibus et commodis, quae novis temporibus conveniunt. Ad quem finem obtinendum sensus christianus fidelium, recta hominum conscientia moralis necnon sapientia ac peritia eorum qui in sacris disciplinis versati sunt, magno auxilio erunt.

Qui scientiis, praecipue biologicis, medicis, socialibus et psychologicis eruditi sunt, multum bono matrimonii et familiae, pacique conscientiarum inservire possunt, si collatis studiis diversas condiciones honestae ordinationi procreationis humanae faventes, penitius elucidare conentur.

Sacerdotum est, debita de re familiari eruditione accepta, vocationem coniugum diversis mediis pastoralibus, verbi Dei praedicatione, cultu liturgico aliisve adiumentis spiritualibus in vita eorum coniugali et familiari fovere, eosque humaniter et patienter in difficultatibus roborare atque in caritate confortare ut vere radiosae familiae efformentur.

Varia opera, praesertim familiarum consociationes, iuvenes ipsosque coniuges, praecipue nuper iunctos, doctrina et actione confirmare eosque ad vitam familiarem, socialem et apostolicam formare satagent.

Ipsi denique coniuges, ad imaginem Dei vivi facti et in vero ordine personarum constituti, affectu compari, mente consimili et mutua sanctitate adunati sint,[16] ut Christum, vitae principium[17] secuti, in gaudiis

---

[15] Cf. Eph 5, 16; Col 4, 5.

[16] Cf. *Sacramentarium gregorianum :* PL 78, 262.

[17] Cf. Rm 5, 15 et 18; 6, 5-11; Gal 2, 20.

Els fills han de ser instruïts amb una educació tal que, arribats a l'edat adulta, puguin seguir amb ple sentit de responsabilitat la vocació, inclosa la sagrada, i escollir un estat de vida; i, si es casen, que puguin fundar una família pròpia en condicions morals, socials i econòmiques favorables. Pertoca als pares i als tutors guiar els joves en la fundació d'una família, aconsellant-los amb una prudència que es faci escoltar amb gust, i evitant-los cap coacció directa o indirecta a casar-se o a escollir per consort una determinada persona.

Així la família, lloc d'encontre de diferents generacions que s'ajuden mútuament per assolir una saviesa humana més completa i per harmonitzar els drets de les persones amb les altres exigències de la vida social, constitueix el fonament de la societat. Per això, tots els qui tenen un influx sobre la societat en les seves diverses categories haurien de contribuir eficaçment a la promoció del matrimoni i de la família; i l'autoritat civil ha de considerar un deure sagrat seu reconèixer, protegir i fomentar l'autèntica natura del matrimoni i de la família, assegurar la moralitat pública i encoratjar la prosperitat domèstica. En particular haurà de ser defensat el dret dels pares a tenir fills i a educar-los en el si de la família. Que siguin també protegits, i convenientment socorreguts amb una legislació provident unida a d'altres iniciatives, els qui desgraciadament es veuen privats de l'escalf d'una família.

Que els cristians, mirant de treure partit del moment present[15] i distingint allò que és etern i les formes mudables, promoguin diligentment els valors del matrimoni i de la família tant amb el testimoniatge de la pròpia vida com amb una acció concertada amb els homes de bona voluntat. Així, superant les dificultats, proveiran a les necessitats de la família i als avantatges propis dels nous temps. Per a la consecució d'aquest fi seran de gran ajut el sentit cristià dels fidels, la recta consciència moral dels homes, i també la saviesa i la competència de persones versades en les ciències sagrades.

Els científics, particularment els biòlegs, els metges, els sociòlegs i els psicòlegs, poden prestar un gran servei al bé del matrimoni i de la família i a la pau de les consciències, si, col·laborant en els estudis, s'esforcen per a aclarir sempre més a fons les diverses condicions favorables a una honesta regulació de la procreació humana.

Pertoca als sacerdots, un cop adquirida la deguda formació sobre els temes familiars, sostenir la vocació dels esposos en la vida conjugal i familiar amb tots els mitjans pastorals: la predicació de la paraula de Déu, el culte litúrgic i altres ajuts espirituals, i animar-los amb humanitat i paciència en les dificultats i refermar-los en la caritat per tal que formin famílies irradiants de debò.

Quant a les diferents obres, especialment les associacions de famílies, que s'esmercin a sostenir amb l'ensenyament i l'acció els joves i els mateixos esposos, particularment els casats de poc, i a formar-los en la vida familiar, social i apostòlica.

Finalment, que els mateixos esposos, creats a la imatge del Déu viu i constituïts en l'autèntica dignitat de persones, estiguin units per un mateix afecte, per uns mateixos sentiments, per una mateixa mútua santedat,[16] a fi que, seguint el Crist principi de vida,[17] enmig de les alegries ∇

et sacrificiis vocationis suae, per suum fidelem amorem, illius testes fiant mysterii dilectionis, quod Dominus morte et resurrectione sua mundo revelavit.[18]

Cap. II. De culturae progressu rite promovendo

53. (*Introductio*). Ad ipsam personam hominis pertinet ut nonnisi per culturam, hoc est bona naturae valoresque colendo, ad veram plenamque humanitatem accedat. Ubicumque ergo de vita humana agitur, natura et cultura quam intime connectuntur.

Voce *cultura* sensu generali indicantur omnia quibus homo multifarias dotes animi corporisque perpolit atque explicat; ipsum orbem terrarum cognitione et labore in suam potestatem redigere studet; vitam socialem, tam in familia quam in tota consortione civili, progressu morum institutorumque humaniorem reddit; denique magnas experientias spirituales atque appetitiones decursu temporum in operibus suis exprimit, communicat atque conservat, ut ad profectum multorum, quinimmo totius generis humani, inserviant.

Inde sequitur culturam humanam aspectum historicum atque socialem necessario prae se ferre, atque vocem *cultura* saepe sensum sociologicum necnon ethnologicum assumere. Hoc autem sensu de culturarum pluralitate sermo fit. Ex diverso enim modo utendi rebus, laborem praestandi et sese exprimendi, religionem colendi moresque formandi, statuendi leges et iuridica instituta, augendi scientias et artes atque colendi pulchrum, diversae oriuntur communes vivendi condiciones et diversae formae bona vitae componendi. Ita ex traditis institutis efficitur patrimonium cuique humanae communitati proprium. Ita etiam constituitur ambitus definitus et historicus, in quem homo cuiusque gentis vel aetatis inseritur, et ex quo bona ad humanum civilemque cultum promovendum haurit.

Sectio I: *De culturae condicionibus in mundo hodierno*

54. (*De novis vivendi formis*). Condiciones vitae hominis moderni sub respectu sociali et culturali profunde immutatae sunt, ita ut de nova historiae humanae aetate loqui liceat.[1] Exinde ad culturam perficiendam ampliusque spargendam novae patent viae. Quas paraverunt ingens augmentum scientiarum naturalium et humanarum, etiam socialium, incrementum technicarum artium, necnon progressus in excolendis et recte disponendis instrumentis quibus homines inter se communicant. Hinc cultura hodierna particularibus signatur notis: scientiae, quae exactae nuncupantur, iudicium criticum maxime excolunt; recentiora

---

[18] Cf. Eph 5, 25-27.

[1] Cf. *Expositio introductoria* huius constitutionis, nn. 4-10, supra pp. 680-701).

i dels sacrificis de llur vocació, a través de l'amor fidel, esdevinguin testimonis d'aquell misteri d'amor que el Senyor ha revelat al món amb la seva mort i amb la seva resurrecció.[18]

Cap. II. La deguda promoció del progrés cultural

53. (*Introducció*). És propi de la persona humana no poder accedir a un nivell de vida veritablement i plenament humà, si no és a través de la cultura, o sigui cultivant els béns i els valors de la natura. Sempre, doncs, que es tracta de la vida humana, natura i cultura es troben estretament connexes.

Amb el terme genèric *cultura* hom vol indicar tots aquells mitjans amb què l'home afina i desplega els seus múltiples dots espirituals i corporals; procura sotmetre el cosmos mateix amb el coneixement i el treball; fa més humana la vida social, tant en la família com en tota la societat civil, gràcies al progrés dels costums i de les institucions; finalment, amb el pas del temps, expressa, comunica i conserva en les seves obres les grans experiències i aspiracions espirituals, a fi que puguin ser de profit per al progrés de molts, i àdhuc de tot el gènere humà.

En conseqüència, la cultura presenta necessàriament un aspecte històric i social, i la paraula *cultura* pren sovint un significat sociològic i etnològic. En aquest sentit es parla de pluralitat de cultures. Efectivament, de les diverses maneres d'usar les coses, de treballar i d'expressar-se, de practicar la religió i de comportar-se, d'establir lleis i de crear institucions jurídiques, de promoure el progrés de les ciències i de les arts, i de cultivar la bellesa, s'originen també unes condicions diferents de vida comunitària i les maneres diverses d'organitzar els béns de la vida. D'aquesta manera, amb els ensenyaments rebuts per tradició, cada comunitat humana es va creant el seu propi patrimoni. Així, encara, es constitueix un àmbit definit i històric, en el qual s'insereix l'home, de qualsevol poble o època, i del qual extreu els valors que li permeten contribuir al progrés de l'home i de la civilització.

Secció 1: *La situació de la cultura en el món actual*

54. (*Nous estils de vida*). Les condicions de l'home modern, sota l'aspecte social i cultural, han sofert uns canvis profunds, fins al punt que es pot parlar d'una nova època de la història humana.[1] D'aquí s'obren nous camins per a créixer i estendre més la cultura. Camins que han estat preparats pel gran desenvolupament de les ciències naturals i humanes, incloses les socials, pel progrés de les tècniques, pel desenvolupament i per l'organització dels mitjans de comunicació social. Per això la cultura actual presenta unes característiques particulars: les ciències anomenades exactes afinen molt el sentit crític; els estudis més recents ∇

psychologiae studia humanam activitatem profundius explicant; disciplinae historicae valde conferunt ut res sub specie suae mutabilitatis atque evolutionis adspiciantur; vitae consuetudines et mores in dies magis uniformes efficiuntur; industrializatio, urbanizatio aliaeque causae quae vitam communitariam promovent, novas culturae formas creant (mass-culture), ex quibus novi modi sentiendi, agendi otioque utendi nascuntur; aucta simul inter varias gentes societatisque coetus commercia thesauros diversarum culturae formarum omnibus et singulis latius aperiunt, et sic paulatim universalior paratur culturae humanae forma, quae eo magis humani generis unitatem promovet ac exprimit, quo melius diversarum culturarum particularitates observat.

55. (*Homo auctor culturae*). Maior in dies fit numerus virorum ac mulierum cuiusvis coetus vel nationis, qui conscii sunt suae communitatis culturae artifices se esse atque auctores. In universo mundo magis magisque crescit autonomiae simulque responsabilitatis sensus, quod pro spirituali ac morali maturitate generis humani maximi est momenti. Illud clarius apparet, si ante oculos unificationem mundi ponimus atque munus nobis impositum, ut in veritate et iustitia meliorem aedificemus mundum. Tali ergo modo testes sumus novum humanismum nasci, in quo homo imprimis sua responsabilitate erga suos fratres historiamque definitur.

56. (*Difficultates et munera*). Quibus in condicionibus, non est mirandum, hominem, qui responsabilitatem suam sentit pro culturae progressu, altiorem spem nutrire, sed etiam anxio animo adspicere multiplices antinomias exsistentes, quas ipse resolvere debet:

Quid faciendum est, ne frequentiora culturarum commercia, quae inter diversos coetus et nationes ad verum et fructuosum dialogum adducere deberent, vitam communitatum perturbent, neve sapientiam maiorum evertant, neve propriam populorum indolem in discrimem adducant?

Quomodo dynamismo atque expansioni novae culturae est favendum, quin fidelitas viva erga traditionum haereditatem pereat? Quod particulari modo urget ubi cultura, quae ex ingenti scientiarum artiumque technicarum progressu oritur, componenda est cum eo ingenii cultu qui studiis secundum varias traditiones classicis alitur.

Quomodo tam velox atque progrediens disciplinarum particularium dispersio conformari potest cum necessitate formandi earum synthesim, necnon servandi apud homines facultates contemplationis ac admirationis, quae ad sapientiam adducunt?

Quid faciendum est, ut universi homines bonorum culturalium participes fiant in mundo, cum insimul cultus humanus peritiorum semper sublimior atque complexior evadat?

Quomodo denique prout legitima agnoscenda est autonomia, quam cultura sibi vindicat, quin ad humanismum mere terrestrem, immo ipsi religioni adversantem deveniatur?

In medio quidem illarum antinomiarum cultura humana ita hodie evolvatur oportet, ut integram personam humanam aequo ordine excolat atque homines iuvet in muneribus, ad quae adimplenda omnes, praecipue autem christifideles, in una familia humana fraterne uniti, vocantur.

de psicologia expliquen amb major profunditat l'activitat de l'home; les disciplines històriques contribueixen en gran manera a fer veure les coses sota l'aspecte de la mutabilitat i de la evolució; els costums i les maneres de viure s'uniformen cada dia més; la industrialització, la urbanització i altres factors de vida comunitària creen noves formes de cultura (cultura de masses), de les quals neixen noves maneres de sentir i d'obrar i d'omplir l'oci. Al mateix temps, els intercanvis més nombrosos entre els diferents pobles i les classes socials donen a tothom un més fàcil accés als tresors dels diversos tipus de cultura, i així, a poc a poc, pren forma un tipus més universal de cultura humana, el qual, com més respecta les característiques de cadascuna de les cultures, més promou i expressa la unitat del gènere humà.

55. (*L'home creador de cultura*). Cada dia és més elevat el nombre d'homes i de dones de qualsevol grup i nació, conscients de ser artífexs i creadors de la cultura de la pròpia comunitat. Arreu del món creix més i més el sentit de l'autonomia junt amb el de la responsabilitat, la qual cosa té una importància enorme per a la maduresa espiritual i moral de la humanitat. I això encara apareix més clar, si pensem en la unificació del món i en la tasca que pesa damunt nostre de construir un món millor en la veritat i la justícia. D'aquesta manera som testimonis de la naixença d'un nou humanisme, en el qual l'home es defineix abans de tot per la seva responsabilitat envers els seus germans i envers la història.

56. (*Dificultats i tasques*). En aquestes condicions, no és d'estranyar que l'home, conscient de la seva responsabilitat en el progrés de la cultura, concebi una més gran esperança i estigui al mateix temps neguitós davant de tantes antinòmies existents que ell mateix ha de resoldre:

Què cal fer perquè els intercanvis culturals cada cop més freqüents i que haurien de desembocar en un diàleg fructuós i sincer entre els diversos grups i nacions, no trastornin la vida de les comunitats, ni enderroquin la saviesa ancestral, ni posin en perill les característiques diferencials dels pobles?

Com cal afavorir el dinamisme i l'expansió de la nova cultura sense que per això desaparegui la fidelitat viva al patrimoni de les tradicions? Això és d'una particular urgència allà on la cultura nascuda del progrés enorme de les ciències i de la tècnica ha de viure agermanada amb aquella altra classe de cultura que es nodreix d'estudis clàssics, segons les variades tradicions.

Com es pot harmonitzar una tan ràpida i accelerada independització de les disciplines particulars amb la necessitat de fer-ne una síntesi i de mantenir vives entre els homes les facultats de la contemplació i de l'admiració, que condueixen a la saviesa?

Què cal fer perquè tots els homes del món puguin participar dels béns de la cultura precisament quan al mateix temps la cultura dels especialistes esdevé cada cop més profunda i més complexa?

Com s'ha de fer, finalment, per reconèixer la legitimitat de l'autonomia que la cultura reivindica per a ella, sense caure en un humanisme merament terrestre, i àdhuc oposat a la mateixa religió?

A través d'aquestes antinòmies la cultura humana avui s'ha de desplegar de tal manera que enriqueixi harmoniosament tota la persona i ajudi els homes en les tasques que tots, però especialment els cristians, són cridats a dur a terme bo i formant, fraternalment units, una sola família humana.

Sectio 2: *De quibusdam principiis ad culturam rite promovendam*

57. (*Fides et cultura*). Christifideles, ad civitatem caelestem peregrinantes, ea quae sursum sunt quaerere et sapere debent;[2] quo tamen nedum minuatur, potius crescit momentum muneris eorum una cum omnibus hominibus adlaborandi ad aedificationem mundi humanius exstruendi. Et revera fidei christianae mysterium praestantia incitamenta et adiumenta eis praebet ad munus illud impensius adimplendum et praesertim ad plenum huiusmodi operis sensum detegendum, quo cultus humanus in integra hominis vocatione suum eximium obtineat locum.

Cum enim homo opere manuum suarum vel ope technicarum artium terram excolit, ut fructum afferat et dignum universae familiae humanae habitaculum fiat, et cum conscie partes assumit in socialium coetuum vita, ipse exsequitur consilium Dei, initio temporum patefactum, terrae subiiciendae[3] creationisque perficiendae, atque seipsum excolit; insimul magnum Christi mandatum servat, sese in servitium fratrum impendendi.

Insuper homo cum in varias philosophiae, historiae atque scientiae mathematicae et naturalis disciplinas incumbit et artibus versatur, maxime conferre potest, ut familia humana ad sublimiores veri, boni et pulchri rationes atque ad iudicium universi valoris elevetur et sic clarius illuminetur mirabili sapientia, quae ab aeterno cum Deo erat, cuncta cum eo componens, ludens in orbe terrarum, esse cum filiis hominum in deliciis habens.[4]

Eo ipso animus hominis, a rerum servitute magis solutus, expeditius ad ipsum Creatoris cultum et contemplationem evehi potest. Immo impulsu gratiae ad agnoscendum Dei Verbum disponitur, quod, antequam caro fieret ad omnia salvanda et in se recapitulanda, iam in mundo erat, tamquam „lux vera quae illuminat omnem hominem" (Io 1, 9).[5]

Sane hodiernus progressus scientiarum artiumque technicarum, quae vi methodi suae usque ad intimas rerum rationes penetrare nequeunt, cuidam phaenomenismo et agnosticismo favere potest, quando methodus investigandi, qua disciplinae istae utuntur, immerito pro suprema totius veritatis inveniendae regula habetur. Immo periculum adest, ne homo, inventis hodiernis nimis fidens, se sibi sufficere aestimet et altiora amplius iam non quaerat.

Haec tamen infausta non necessario ex hodierna cultura sequuntur, nec nos in tentationem inducere debent, ne eius valores positivos non agnoscamus. Inter quos adnumerantur: scientiarum studium atque exacta fidelitas erga veritatem in inquisitionibus scientificis, necessitas laborandi una cum aliis in coetibus technicis, sensus solidarietatis internationalis, conscientia in dies vividior responsabilitatis peritorum erga homines

---

[2] Cf. Col 3, 1-2.

[3] Cf. Gn 1, 28.

[4] Cf. Pro 8, 30-31.

[5] Cf. Irenaeus, *Adv. Haer.* III, 11, 8: ed. Sagnard, p. 200; cf. *ib.*, 16, 6: pp. 290-292; 21, 10-22: pp. 370-772; 22, 3: p. 378; etc.

Secció 2: *Alguns principis per a la correcta promoció de la cultura*

57. (*La fe i la cultura*). Els cristians, tot fent camí cap a la ciutat del cel, han de cercar i assaborir allò que és de dalt;[2] això no disminueix, sinó que més aviat augmenta, la gravetat de l'obligació de treballar amb tots els homes en la construcció d'un món més humà. I, en veritat, el misteri de la fe cristiana els ofereix excel·lents estímuls i ajuts per a acomplir amb més zel aquesta tasca i sobretot per a descobrir el sentit ple d'aquesta obra, mitjançant la qual la cultura humana adquireix el seu lloc eminent dins la vocació total de l'home.

En efecte, quan l'home cultiva la terra amb les seves mans o amb l'ajut de la tècnica perquè llevi fruit i esdevingui un estatge digne de tota la família humana, i quan participa conscientment en la vida dels grups socials, executa el designi de Déu, revelat al començament de la història, de dominar la terra[3] i de perfeccionar la creació, i es cultiva ell mateix; alhora posa en pràctica el gran manament de Crist de prodigar-se al servei dels germans.

A més, l'home, quan s'aplica a les diferents disciplines de la filosofia, de la història, de les matemàtiques i de les ciències naturals i es dedica a l'art, pot contribuir moltíssim a elevar la família humana a una més alta comprensió de la veritat, de la bellesa i de la bonesa i a un judici de valor universal: d'aquesta manera serà més vivament il·luminada per aquella admirable Saviesa, que des de tota l'eternitat era amb Déu, afaiçonant totes les coses junt amb Ell, recreant-se damunt la superfície de la terra i li era deliciosa la companyia dels homes.[4]

Per aquest mateix fet, l'esperit de l'home, més lliure de la servitud de les coses, es pot enlairar més fàcilment al culte i a la contemplació del mateix Creador. Més encara, sota l'impuls de la gràcia es disposa a reconèixer el Verb de Déu, el qual, abans i tot d'encarnar-se per salvar i reunir totes les coses en Ell mateix, ja era en el món com «la llum veritable que il·lumina tots els homes» (Jo 1,9-10).[5]

Cert, el progrés actual de les ciències i de la tècnica, que en virtut de llur mètode no poden penetrar en les raons més profundes de les coses, pot donar peu a un cert fenomenisme i agnosticisme, sempre que el mètode d'investigació que utilitzen aquestes disciplines és considerat injustament com la regla suprema per a descobrir tota la veritat. Fins i tot hi ha el risc que l'home, confiant massa en els invents actuals, cregui bastar-se a si mateix i deixi de cercar els valors més alts.

Tot amb tot, aquests fets deplorables no brollen necessàriament de la cultura actual, ni ens han de fer caure en la temptació de tancar els ulls als seus valors positius. Entre aquests, cal enumerar l'estudi de les ciències i una fidelitat exacta a la veritat en les recerques científiques, la necessitat de treballar juntament amb altres formant equips tècnics, el sentit de la solidaritat internacional, la consciència cada vegada més viva de la responsabilitat dels experts per ajudar ∇

adiuvandos immo et protegendos, voluntas faustiores reddendi vitae condiciones omnibus, praesertim illis qui vel responsabilitatis privatione vel culturae paupertate laborant. Haec omnia aliquam praeparationem ad nuntium evangelii accipiendum afferre valent, quae informari potest caritate divina ab eo qui venit ut mundum salvaret.

58. (*De multiplici inter bonum nuntium Christi et culturam humanam connexione*). Inter nuntium salutis et culturam humanam multiplices nexus inveniuntur. Nam Deus, populo suo sese revelans usque ad plenam sui manifestationem in Filio incarnato, locutus est secundum culturam diversis aetatibus propriam.

Pariter ecclesia, decursu temporum variis in condicionibus vivens, diversarum culturarum inventa adhibuit, ut nuntium Christi in sua praedicatione ad omnes gentes diffundat et explicet, illud investiget et altius intelligat, in celebratione liturgica atque in vita multiformis communitatis fidelium melius exprimat.

At simul, ad omnes populos cuiusvis aetatis et regionis missa, ecclesia nulli stirpi aut nationi, nulli particulari morum rationi, nulli antiquae aut novae consuetudini exclusive et indissolubiliter nectitur. Propriae traditioni inhaerens et insimul missionis suae universalis conscia, communionem cum diversis culturae formis inire valet, qua tum ipsa ecclesia tum variae culturae ditescunt.

Bonum Christi nuntium hominis lapsi vitam et cultum continenter renovat, et errores ac mala, ex semper minaci peccati seductione manantia, impugnat et removet. Mores populorum indesinenter purificat et elevat. Animi ornamenta dotesque cuiuscumque populi vel aetatis supernis divitiis velut ab intra fecundat, communit, complet atque in Christo restaurat.[6] Sic ecclesia, proprium implendo munus,[7] iam eo ipso ad humanum civilemque cultum impellit atque confert, et actione sua, etiam liturgica, hominem ad interiorem libertatem educat.

59. (*De diversis rationibus in cultus humani formis rite componendis*). Supradictis rationibus, ecclesia in mentem omnium revocat culturam ad integram personae humanae perfectionem, ad bonum communitatis et totius humanae societatis esse referendam. Quare oportet animum ita excolere, ut promoveatur facultas admirandi, intus legendi, contemplandi atque efformandi iudicium personale et excolendi sensum religiosum, moralem ac socialem.

Cultura enim, cum ex hominis indole rationali et sociali immediate fluat, indesinenter indiget iusta libertate ad sese explicandam atque legitima, secundum propria principia, sui iuris agendi facultate. Iure merito ergo postulat reverentiam et quadam gaudet inviolabilitate, servatis utique iuribus personae et communitatis, sive particularis sive universalis, intra fines boni communis.

---

[6] Cf. Eph 1, 10.

[7] Cf. verba Pii XI ad exc. mum d. num Roland-Gosselin: „Il ne faut jamais perdre de vue que l'objectif de l'église est d'évangéliser et non de civiliser. Si elle civilise, c'est par l'évangélisation" (Semaine sociale de Versailles, 1936, pp. 461-462).

i fins i tot protegir els homes, la voluntat d'aixecar el nivell de vida a tothom, especialment aquells que sofreixen privació de responsabilitat o una indigència cultural. Tot això pot comportar en certa manera una preparació per a rebre el missatge de l'Evangeli, preparació que pot ser animada amb l'amor diví per Aquell que va venir a salvar el món.

58. (*Els múltiples lligams entre la bona nova de Crist i la cultura humana*). Són molts els lligams existents entre el missatge de la salvació i la cultura humana. Perquè Déu, en revelar-se al seu poble fins a la plena manifestació de si mateix en el seu Fill encarnat, va parlar segons la cultura pròpia de cada època.

Igualment l'Església, que es troba en condicions diverses en el decurs dels segles, ha utilitzat les troballes de les distintes cultures per tal de difondre i explicar amb la seva predicació a tots els pobles el missatge de Crist, per estudiar-lo i aprofundir-lo, per expressar-lo millor en la celebració litúrgica i en la vida de la multiforme comunitat dels fidels.

Però, al mateix temps, enviada a tots els pobles de qualsevol temps i lloc, l'Església no està lligada exclusivament i indissolublement a cap raça i nació, a cap gènere de vida particular, a cap costum antic o recent. Fidel a la pròpia tradició i conscient a la vegada de la seva missió universal, pot entrar en comunió amb les diverses formes de cultura, comunió que enriqueix tant l'Església mateixa com les distintes cultures.

La bona nova de Crist renova contínuament la vida i la cultura de l'home caigut; combat i elimina els errors i els mals provinents de la seducció, sempre amenaçadora, del pecat. Purifica i eleva constantment els comportaments dels pobles. Amb les riqueses de dalt fecunda, consolida, completa i restaura en Crist, com des de dins, les belleses i les qualitats espirituals de cada poble i de cada època.[6] D'aquesta manera, complint la missió que li és pròpia,[7] l'Església ja estimula per aquest sol fet i recorre a l'ordre humà i civil i, mitjançant la seva acció, fins i tot litúrgica, educa l'home en la llibertat interior.

59. (*Harmonització entre els diferents aspectes de la cultura*). Per les raons que hem dit, l'Església recorda a tothom que la cultura ha d'apuntar a la perfecció integral de la persona humana, al bé de la comunitat i de tota la societat humana. Per això cal cultivar l'esperit de tal manera que s'hi desenvolupin les facultats de l'admiració, de la intuïció, de la contemplació, i de formar-se un judici personal i també de cultivar el sentit religiós, moral i social.

La cultura, en efecte, pel fet que brolla immediatament del caràcter racional i social de l'home, necessita constantment de la justa llibertat per a desplegar-se i de la legítima autonomia per a moure's d'acord amb els seus propis principis. Amb tota raó, doncs, vol ser respectada i frueix d'una certa inviolabilitat, sempre que siguin salvats els drets de la persona i de la comunitat, particular o universal, dintre els límits del bé comú.

Sacra synodus, recolens ea quae concilium Vaticanum primum docuit, declarat „duplicem esse ordinem cognitionis" distinctum, nempe fidei et rationis, nec sane ecclesiam vetare ne „humanarum artium et disciplinarum culturae ... in suo quaeque ambitu propriis utantur principiis et propria methodo"; quare „iustam hanc libertatem agnoscens", cultus humani et praesertim scientiarum legitimam autonomiam affirmat.[8]

Haec omnia postulant quoque ut homo, morali ordine communique utilitate servatis, libere possit verum inquirere et opinionem suam declarare ac vulgare, atque artem qualemcumque colere; ut denique secundum veritatem de publicis eventibus certior fiat.[9]

Ad publicam vero auctoritatem pertinet, non propriam cultus humani formarum indolem determinare, sed condiciones et subsidia ad vitam culturalem inter omnes promovendam fovere, etiam intra minoritates alicuius nationis.[10] Ideo praeprimis instandum est, ne cultura, a proprio fine aversa, potestatibus politicis vel oeconomicis servire cogatur.

Sectio 3: *De quibusdam urgentioribus christianorum muneribus circa culturam*

60. (*Ius ad culturae beneficia omnibus agnoscatur et in rem deducatur*). Cum nunc facultas praebeatur plurimos homines ab ignorantiae miseria liberandi, officium nostrae aetati maxime consentaneum est, praesertim pro christianis, strenue adlaborandi ut, tam in re oeconomica quam in re politica, tam in campo nationali quam internationali, ferantur iudicia fundamentalia, quibus ius omnium ad humanum civilemque cultum, personae dignitati congruum, sine discrimine stirpis, sexus, nationis, religionis aut socialis condicionis, ubique terrarum agnoscatur et ad rem deducatur. Ideo sufficiens bonorum culturalium copia omnibus providenda est, praesertim eorum quae constituunt culturam sic dictam fundamentalem, ne plurimi litterarum ignorantia responsabilisque actuositatis privatione a cooperatione vere humana ad bonum commune impediantur.

Contendendum est itaque ut homines, quorum ingenii vires id ferant, ad altiores studiorum ordines ascendere queant; ita quidem ut iidem, quoad fieri possit, in humana societate ad munera, officia et servitia emergant, tum suo ingenio tum peritiae quam acquisierint consentanea.[11] Sic quilibet homo et coetus sociales cuiuscumque populi ad plenam vitae suae culturalis explicationem, suis dotibus atque traditionibus congruam, pertingere valebunt.

Enixe insuper adlaborandum est ut omnes conscii fiant tum iuris ad culturam, tum officii quo astringuntur sese excolendi aliosque adiuvandi. Condiciones enim vitae et laboris quandoque exstant, quae impediunt

---

[8] Conc. Vat. I, Const. dogm. de fide cath., *Dei Filius*, cap. IV: D 1795, 1799 (3015, 1019). Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Quadragesimo anno*: AAS 23 (1931), p. 190.

[9] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris*: AAS 55 (1963), p. 260.

[10] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris*: AAS 55 (1963), p. 283; Pius XII, Nuntius radiophon., 24 dec. 1941: AAS 34 (1942), pp. 16-17.

[11] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris*: AAS 55 (1963), p. 260.

El sagrat Sínode, tot recordant els ensenyaments del Concili Vaticà I, declara que «hi ha dos ordres distints de coneixement», el de la fe i el de la raó, i que l'Església no prohibeix que «les diferents disciplines i tècniques humanes... se serveixin, cadascuna en el seu àmbit, dels principis i dels mètodes que els són propis». Per això, «reconeixent aquesta justa llibertat», afirma la legítima autonomia de la cultura humana i especialment de les ciències».[8]

Tot això exigeix encara, dins els límits que assenyalin la moralitat i l'interès públic, que l'home pugui cercar lliurement la veritat, manifestar i difondre la seva opinió i cultivar qualsevol activitat, i, finalment, que pugui informar-se de la veritat pel que fa els esdeveniments públics.[9]

No correspon a l'autoritat pública la determinació del caràcter particular de les formes de cultura, sinó assegurar les condicions i els mitjans que poden promoure la vida cultural de tothom, fins i tot entre les minories d'una nació.[10] Cal, doncs, insistir abans de tot que la cultura, apartada del seu propi fi, no es vegi obligada a servir els poders polítics o els econòmics.

Secció 3: *Algunes tasques més urgents dels cristians respecte a la cultura*

60. (*Reconeixement efectiu a tothom del dret als beneficis de la cultura*). Essent possible avui alliberar molta gent de la misèria de la ignorància, és un deure sumament propi de la nostra època, sobretot per als cristians, treballar ardorosament perquè, tant en el camp de l'economia com en el de la política, tant en el pla nacional com en l'internacional, s'estableixin els principis fonamentals per tal que sigui reconegut i portat a la pràctica arreu del món el dret de tothom a la cultura i a la civilització, d'acord amb la dignitat de la persona, sense discriminació de raça, de sexe, de nació, de religió, o de condició social. Per això, cal procurar a tothom un bagatge suficient de béns culturals, sobretot d'aquells que constitueixen l'anomenada cultura bàsica, a fi que molts, per causa de l'analfabetisme i de la privació d'una activitat responsable, no es vegin impedits de la cooperació veritablement humana al bé comú.

Cal, doncs, esmerçar-se perquè els qui en són capaços puguin emprendre estudis superiors, de manera que arribin a ocupar en la societat, si és possible, aquells llocs, càrrecs i serveis compatibles amb la pròpia intel·ligència i amb la competència que hagin adquirit.[11] Així, qualsevol home o grup social de cada poble podran arribar a desplegar plenament la vida cultural, d'acord amb les pròpies qualitats i tradicions.

Cal treballar amb tenacitat, a més, perquè tothom esdevingui conscient no sols del dret a la cultura, sinó també de l'obligació que té de cultivar-se a si mateix i d'ajudar els altres. Perquè a vegades es donen condicions de vida i de treball que impedeixen ▽

contentiones culturales hominum et in ipsis studium culturae destruunt. Res speciali ratione pro ruricolis et opificibus valet, quibus praebeantur oportet tales condiciones operam suam praestandi, quae humanam eorum culturam non praepediant sed promoveant. Mulieres in fere omnibus vitae campis iam adlaborant; convenit autem ut partes suas secundum propriam indolem plene assumere valeant. Omnium erit, ut mulierum propria necessariaque participatio vitae culturalis agnoscatur atque promoveatur.

61. (*De educatione ad hominis integrum cultum*). Maior hodie adest difficultas quam olim varias cognitionis disciplinas et artes in synthesim redigendi. Dum enim crescunt moles et diversitas elementorum, quae culturam constituunt, insimul minuitur facultas pro singulis hominibus eadem percipiendi et organice componendi, ita ut imago *hominis universalis* magis ac magis evanescat. Attamen unicuique homini remanet officium retinendi rationem totius personae humanae, in qua eminent intelligentiae, voluntatis, conscientiae et fraternitatis valores, qui omnes in Deo creatore fundantur et in Christo mirabiliter sanati et elevati sunt.

Quasi mater et nutrix huius educationis est imprimis familia, in qua liberi, amore foti, rectum rerum ordinem facilius condiscunt, dum probatae cultus humani formae quasi naturaliter in progredientis adolescentiae animum transfunduntur.

Pro eadem educatione in societatibus hodiernis exstant opportunitates, praesertim ex aucta librorum diffusione atque novis instrumentis communicationis culturalis et socialis, quae universali culturae favere possunt. Imminuto enim passim laboris spatio in dies augescunt pro pluribus hominibus commoda. Otia ad animum relaxandum et mentis ac corporis sanitatem roborandam rite insumantur, per liberas industrias et studia, versus alias regiones itinera (turismus), quibus ingenium hominis expolitur, sed et homines mutua cognitione locupletantur, per exercitationes quoque et manifestationes sportivas, quae ad animi aequilibrium, etiam in communitate, servandum necnon ad fraternas relationes inter homines omnium condicionum, nationum vel diversae stirpis statuendas, adiumentum praebent. Christifideles ergo cooperentur ut culturae manifestationes actionesque collectivae, quae nostrae aetatis sunt propriae, spiritu humano et christiano imbuantur.

Haec autem omnia commoda educationem hominis ad integrum sui cultum perficere non valent, si insimul profunda interrogatio de sensu culturae et scientiae pro persona humana negligitur.

62. (*De humano civilique cultu cum christiana institutione rite componendo*). Quamvis ecclesia ad culturae progressum multum contulerit, experientia tamen constat compositionem culturae cum christiana institutione ex causis contingentibus non semper sine difficultatibus procedere.

Istae difficultates non necessario vitae fidei damnum afferunt, immo ad accuratiorem et altiorem intelligentiam fidei mentem excitare possunt. Etenim scientiarum, necnon historiae ac philosophiae recentiora studia et inventa novas suscitant quaestiones, quae sequelas pro vita quoque secumferunt et etiam a theologis novas investigationes postulant. Praeterea

l'esforç cultural dels homes i arriben a ofegar en ells l'interès per la cultura. Això val sobretot per als pagesos i els obrers, als quals cal assegurar condicions de treball que no n'impedeixin la vida cultural, sinó que la promoguin. Les dones ja treballen gairebé en tots els sectors de la vida; convé, però, que puguin assumir plenament aquesta seva contribució segons el caràcter que els és propi. Pertoca a tothom fer que la participació peculiar i necessària de les dones en la vida cultural sigui reconeguda i promoguda.

61. (*Educació per a la cultura íntegra de l'home*). Avui és més difícil que en temps passats reduir a síntesi les diverses disciplines del saber i les arts. Perquè, mentre augmenta la quantitat i la diversitat dels elements que constitueixen la cultura, disminueix al mateix temps la capacitat per a cada un dels homes de copsar-los i d'harmonitzar-los orgànicament, de manera que la imatge de *l'home universal* s'esfuma cada vegada més. Així i tot, cada home continua tenint el deure de no perdre de vista la unitat de tota la persona humana en la qual excel·leixen els valors de la intel·ligència, de la voluntat, de la consciència i de la fraternitat, valors que es fonamenten tots en Déu Creador i que han estat meravellosament guarits i elevats en Crist.

La família és, sobretot, com la mare i la nodrissa d'aquesta educació. En ella, els fills rodejats d'amor, hi adquireixen més fàcilment el sentit de l'ordre just de les coses, mentre acreditades formes culturals van penetrant tot naturalment l'ànima al llarg de l'adolescència.

De cara a l'educació, en les societats actuals hi ha oportunitats, derivades especialment de la creixent difusió del llibre i dels nous instruments de comunicació cultural i social, que poden afavorir la cultura universal. La disminució més o menys generalitzada de l'horari laboral fa augmentar cada dia les oportunitats per a molts homes. Que els lleures, doncs, siguin aprofitats correctament per a distendre l'esperit, per enrobustir la salut corporal i psíquica, mitjançant ocupacions i estudis lliurement escollits, viatges a d'altres països (turisme), amb els quals s'afina l'esperit de l'home, alhora que els homes s'enriqueixen els uns als altres amb el coneixement recíproc; mitjançant, encara, exercicis i manifestacions esportives que ajuden a mantenir un equilibri d'esperit, fins i tot col·lectivament, i també a establir relacions fraternes entre els homes de tota condició, nació o raça. Que els cristians, per tant, cooperin a fer que les manifestacions i les activitats culturals col·lectives pròpies de la nostra època estiguin impregnades d'esperit humà i cristià.

Tots aquests avantatges, però, no són capaços d'assegurar l'íntegra formació cultural de l'home, si al mateix temps hom descura de preguntar-se a fons sobre el sentit de la cultura i de la ciència per a la persona humana.

62. (*Harmonització entre la cultura humana i cívica i la formació cristiana*). Per bé que l'Església hagi contribuït molt al progrés de la cultura, tanmateix l'experiència demostra que, per causes contingents, no sempre resulta fàcil harmonitzar la cultura amb la formació cristiana.

Aquestes dificultats no perjudiquen necessàriament la vida de la fe; fins i tot poden estimular l'esperit a una comprensió més acurada i més profunda de la fe. Efectivament, els estudis recents i els nous descobriments de la ciència, de la història o de la filosofia, susciten noves qüestions que comporten conseqüències també per a la vida i que, al seu torn, demanen noves investigacions per part dels teòlegs. A més, ▽

theologi, servatis propriis scientiae theologicae methodis et exigentiis, invitantur ut aptiorem modum doctrinam cum hominibus sui temporis communicandi semper inquirant, quia aliud est ipsum depositum fidei seu veritates, aliud modus secundum quem enuntiantur, eodem tamen sensu eademque sententia.[12] In cura pastorali non tantum principia theologica, sed etiam inventa scientiarum profanarum, imprimis psychologiae et sociologiae, satis agnoscantur et adhibeantur, ita ut etiam fideles ad puriorem et maturiorem fidei vitam ducantur.

Suo quoque modo litterae et artes pro vita ecclesiae magni sunt momenti. Indolem enim propriam hominis, eius problemata eiusque experientiam in conatu ad seipsum mundumque cognoscendum et perficiendum ediscere contendunt; situationem eius in historia et in mundo detegere necnon miserias et gaudia, necessitates et vires hominum illustrare atque sortem hominis meliorem adumbrare satagunt. Ita vitam humanam, multiplicibus formis secundum tempora et regiones expressam, elevare valent.

Exinde adlaborandum est ut artium illarum cultores se ab ecclesia in sua navitate agnitos sentiant et, ordinata libertate fruentes, faciliora commercia cum communitate christiana instituant. Novae quoque formae artis, quae coaevis nostris aptantur iuxta variarum nationum et regionum indolem, ab ecclesia agnoscantur. In sanctuario autem recipiantur, cum, modo dicendi accommodato et liturgiae exigentiis conformi, mentem ad Deum erigunt.[13]

Sic notitia Dei melius manifestatur ac praedicatio evangelica in intellectu hominum magis perspicua fit et eorum condicionibus quasi insita apparet.

Fideles ergo coniunctissime cum aliis suae aetatis hominibus vivant, et perfecte eorum cogitandi atque sentiendi modos, qui per ingenii cultum exprimuntur, percipere studeant. Novarum scientiarum et doctrinarum necnon novissimorum inventorum notitias cum christianis moribus christianaeque doctrinae institutione coniungant, ut religionis cultus animique probitas apud ipsos pari gressu procedant cum scientiarum cognitione et cotidie progredientibus technicorum artibus, et ideo ipsi valeant res omnes integro christiano sensu probare atque interpretari.

Qui theologicis disciplinis in seminariis et studiorum universitatibus incumbunt, cum hominibus qui in aliis scientiis excellunt, collatis viribus atque consiliis, cooperari studeant. Theologica inquisitio insimul profundam veritatis revelatae cognitionem prosequatur et coniunctionem cum proprio tempore ne negligat, ut homines variis disciplinis excultos ad pleniorem fidei scientiam iuvare possit. Haec socia opera plurimum proderit institutioni sacrorum ministrorum qui ecclesiae doctrinam de Deo, de homine et de mundo aptius coaevis nostris explanare poterunt,

---

[12] Cf. Ioannes XXIII, Allocutio habita d. 11 oct. 1962, in initio concilii: AAS 54 (1962), p. 792.

[13] Cf. conc. Vat. II, Const. de sacra liturgia, *Sacrosanctum Concilium*, n. 123: AAS 56 (1964), p. 131 (v. supra p. 270-271); Paulus VI, *Discorso agli artisti romani*, 7 maii 1964: AAS 56 (1964), pp. 439-442.

els teòlegs, salvats els mètodes i les exigències propis de la ciència teològica, són invitats a buscar contínuament una manera més adaptada de presentar la doctrina als contemporanis, perquè una cosa és el dipòsit de la fe, és a dir, les veritats, i una altra cosa la manera d'anunciar-les, conservant el mateix sentit i el mateix significat.[12] Que en la cura d'ànimes es coneguin i s'utilitzin suficientment no solament els principis teològics, sinó també les descobertes de les ciències profanes, principalment de la psicologia i de la sociologia, de tal manera que també els fidels siguin portats a una més pura i més madura vida de fe.

A la seva manera, també la literatura i les arts tenen una gran importància per a la vida de l'Església, ja que pretenen comprendre el caràcter propi de l'home i els seus problemes, i també la seva experiència en l'esforç de conèixer-se i de perfeccionar-se ell mateix i el món; s'esmercen a descobrir la seva situació en la història i en l'univers, a posar en relleu les seves misèries i les seves alegries, les seves necessitats i les seves capacitats, a esbossar un destí millor per a l'home. D'aquesta manera, poden elevar la vida humana, expressada en una multiplicitat de formes, segons els temps i els països.

Per això cal treballar perquè els artistes se sentin compresos per l'Església en llur activitat i, fruint d'una llibertat ordenada, puguin entrar en relacions més fàcils amb la comunitat cristiana. L'Església ha de reconèixer també les noves tendències artístiques apropiades als nostres contemporanis segons el caràcter de les diverses nacions i regions. Que siguin admeses en els edificis del culte quan, amb un llenguatge adequat i conforme a les exigències litúrgiques, enlairen l'esperit a Déu.[13]

Així el coneixement de Déu es manifesta més bé i la predicació de l'Evangeli es fa més transparent a la intel·ligència humana i apareix com inserida a les seves condicions de vida.

Que els fidels, doncs, visquin ben estretament units amb els altres homes contemporanis seus, i que en procurin conèixer a la perfecció les maneres de pensar i de sentir dels quals la cultura és expressió. Que sàpiguen harmonitzar el coneixement que tenen de les noves ciències i doctrines i de les troballes més recents amb la moral cristiana i els ensenyaments de la doctrina cristiana, a fi que la cultura religiosa i l'honestedat avancin al mateix pas que el coneixement de les ciències i amb el continu progrés de la tècnica, de manera que siguin capaços de valorar i d'interpretar totes les coses amb un esperit íntegrament cristià.

Aquells que s'apliquen a les disciplines teològiques als seminaris i a les universitats han de mirar de col·laborar amb els homes versats en les altres ciències, posant en comú les energies i els punts de vista. La recerca teològica, al mateix temps, ha d'aprofundir en el coneixement de la veritat revelada i no ha de desentendre's gens del moment actual, per poder ajudar els homes competents en les diferents disciplines a un coneixement més ple de la fe. Aquesta col·laboració serà profitosa per a la formació dels ministres sagrats, els quals podran exposar als nostres contemporanis la doctrina de l'Església sobre Déu, l'home i el món, d'una manera més adequada, ▽

ita ut verbum illud etiam libentius ab eis suscipiatur.[14] Immo optandum ut plures laici congruam in disciplinis sacris institutionem adipiscantur, nec pauci inter eos haec studia, data opera, colant et altius producant. Ut vero munus suum exercere valeant, agnoscatur fidelibus, sive clericis sive laicis, iusta libertas inquirendi, cogitandi necnon mentem suam in humilitate et fortitudine aperiendi in iis in quibus peritia gaudent.[15]

Cap. III. De vita oeconomica-sociali

63. (*De quibusdam vitae oeconomicae aspectibus*). Etiam in vita oeconomica-sociali personae humanae dignitas eiusque integra vocatio, totiusque societatis bonum, honoranda atque promovenda sunt. Homo enim totius vitae oeconomicae-socialis auctor, centrum et finis est.

Oeconomia hodierna, non secus atque aliae vitae socialis provinciae, crescenti super naturam hominis dominatione notatur, densioribus impensioribusque relationibus atque mutua dependentia, inter cives, coetus et populos, necnon frequentiori politicae potestatis interventione. Insimul progressus in rationibus producendi atque in bonis ac servitiis commutandis, oeconomiam aptum effecerunt instrumentum, quo adauctis familiae humanae necessitatibus melius provideri possit.

Non desunt tamen rationes inquietudinis. Homines non pauci, praesertim in regionibus oeconomice progressis, re oeconomica quasi regi videntur, ita ut fere tota eorum vita personalis ac socialis spiritu quodam oeconomistico imbuatur, tam in nationibus quae oeconomiae collectivisticae favent quam in aliis. Eo temporis momento quo vitae oeconomicae incrementum, dummodo rationabiliter humaniterque dirigatur atque coordinetur, inaequalitates sociales mitigare posset, saepe saepius in earum exasperationem, vel etiam alicubi in regressum condicionis socialis debilium et in despectum pauperum vertitur. Dum rebus omnino necessariis ingens multitudo adhuc caret, aliqui, etiam in regionibus minus progressis, opulenter vivunt vel bona dissipant. Luxus et miseria simul exsistunt. Dum pauci maxima deliberandi potestate fruuntur, multi omni paene possibilitate carent propria initiativa ac responsabilitate agendi, saepe etiam in condicionibus vitae et laboris persona humana indignis versantes.

Similes aequilibrii oeconomici socialisque defectus inter agriculturam, industriam ac servitia, sicut etiam inter diversas regiones unius eiusdemque nationis advertuntur. Inter nationes oeconomice magis progressas aliasque nationes gravior in dies oppositio fit, quae ipsam pacem mundi in discrimen vocare potest.

Has disparitates coaevi nostri conscientia in dies vividiore persentiunt, cum eis persuasissimum sit, ampliores technicas et oeconomicas facultates,

---

[14] Cf. conc. Vat. II, Decr. de institutione sacerdotali, *Optatam totius*(v. supra p. 482 ss.), et Decl. de educatione christiana, *Gravissimum educationis* (v. supra p. 506 ss.).

[15] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, cap. IV, n. 37: AAS 57 (1965), pp. 42-43 (v. supra p. 346-349).

talment que acullin aquella paraula més de grat.[14] Encara més, és de desitjar que molts laics rebin una formació adequada en les ciències sagrades i que molts d'ells cultivin aquests estudis i els aprofundeixin amb mitjans científics adequats. Però, perquè puguin fer bé llur missió, que hom reconegui als fidels, clergues o laics, la justa llibertat de recerca, de pensament i també d'expressió respectuosa i coratjosa en els camps en els quals són competents.[15]

Cap. III. La vida economicosocial

63. (*La vida econòmica i alguns aspectes característics contemporanis*). També en la vida economicosocial s'han de respectar i promoure la dignitat i la integral vocació de la persona humana i el bé de tota la societat. L'home, en efecte, és l'autor, el centre i el fi de tota la vida economicosocial.

L'economia d'avui, com en tot altre sector de la vida social, es distingeix per un domini creixent de l'home sobre la natura, per la multiplicació i per la intensificació de les relacions i de la interdependència entre ciutadans, grups i pobles, com també per una intervenció més freqüent del poder polític. Al mateix temps el progrés realitzat en les tècniques de producció i en els intercanvis de béns i de serveis ha fet de l'economia un instrument apte per a poder servir millor les necessitats creixents de la família humana.

No manquen tanmateix motius d'inquietud. Força gent, sobretot en els països econòmicament avançats, sembla com dominada pels afers econòmics, fins al punt que gairebé tota la vida personal i social és impregnada per una mentalitat economicista que es difon tant en les nacions que afavoreixen l'economia col·lectivista com en les altres. Justament en un temps que l'increment de la vida econòmica, si estigués dirigit i coordinat d'una manera raonable i humana, podria atenuar les desigualtats socials, massa sovint encara les enverina, o també en alguns llocs provoca un retrocés en la condició social dels febles i un menyspreu dels pobres. Mentre una gran multitud encara no té les coses necessàries, alguns, fins i tot en països menys desenvolupats, viuen opulentament o malgasten els béns. El luxe coexisteix amb la misèria. Mentre uns pocs disposen del més gran poder de decisió, molts d'altres es veuen privats de gairebé tota possibilitat d'actuar amb responsabilitat i iniciativa pròpies, i viuen sovint, a més, en condicions d'existència i de treball indignes de la persona humana.

Es noten semblants desequilibris econòmics i socials en l'agricultura, la indústria i els serveis, com també entre diverses regions d'una mateixa nació. Entre les nacions econòmicament més desenvolupades i les altres es crea una oposició cada vegada més greu, que pot posar en perill la pau del món.

Els nostres contemporanis reaccionen amb consciència cada dia més sensible enfront d'aquestes disparitats, ja que estan ben convençuts que les possibilitats tècniques i econòmiques ∇

quibus mundus hodiernus gaudet, hunc infaustum statum rerum corrigere posse atque debere. Inde autem reformationes multae in vita oeconomica-sociali atque mentis et habitudinis conversio ab omnibus requiruntur. Ad hoc ecclesia iustitiae et aequitatis principia, tam pro vita individuali et sociali, quam pro vita internationali, a recta ratione postulata, in decursu saeculorum sub luce evangelii exaravit atque his praesertim ultimis temporibus protulit. Sacrum concilium haec principia secundum adiuncta huius aetatis roborare orientationesque quasdam proferre intendit, exigentias progressionis oeconomicae imprimis respiciens.[1]

Sectio 1: *De progressione oeconomica*

64. (*De progressione oeconomica in hominis servitium*). Hodie, magis quam antea, ut augmento populi consulatur et crescentibus generis humani optatis satisfiat, incrementum productionis bonorum agriculturae et industriae necnon praestationis servitiorum iure intenditur. Ideo favendum est progressui technico, spiritui innovationis, studio inceptuum creandorum atque ampliandorum, methodis productionis aptandis, ac strenuis quorumcumque productionem exercentium conatibus: omnibus nempe elementis quae huic progressioni inserviunt. Huius autem productionis finalitas fundamentalis non est merum productorum incrementum, neque lucrum vel dominatus, sed hominis servitium, hominis quidem integri, attento ordine materialium eius necessitatum atque eius vitae intellectualis, moralis, spiritualis ac religiosae exigentiarum, hominis, dicimus, cuiuscumque, et cuiuscumque hominum coetus, cuiusvis stirpis vel mundi regionis. Itaque navitas oeconomica, secundum methodos et leges proprias, intra fines ordinis moralis[2] exercenda est ita ut Dei de homine consilium adimpleatur.[3]

65. (*De progressione oeconomica sub consilio hominis*). Progressio oeconomica sub hominis consilio manere debet; nec soli arbitrio paucorum hominum aut coetuum nimia potentia oeconomica pollentium, nec solius communitatis politicae, nec quarundam potentiorum nationum remittenda est. Oportet e contra ut, in quocumque gradu, homines quam plurimi atque, ubi de relationibus internationalibus agitur, omnes nationes in ea dirigenda activas partes habeant. Pariter opus est ut opera spontanea singulorum hominum liberorumque coetuum cum auctoritatum publicarum conatibus coordinentur atque apte et cohaerenter componantur.

Incrementum nec soli cursui quasi mechanico activitatis oeconomicae singulorum nec soli potestati auctoritatis publicae relinquendum est.

---

[1] Cf. Pius XII, Nuntius 23 martii 1952: AAS 44 (1952), p. 273; Ioannes XXIII, Allocutio ad A. C. L. I., 1 maii 1959: AAS 51 (1959), p. 358.

[2] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Quadragesimo anno*: AAS 23 (1931), p. 190 ss.; Pius XII, Nuntius, 23 martii 1952: A296-297).952), p. 276 ss.; Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra*: AAS 53 (1961), p. 450; conc. Vat. II, Decretum de instrum. communic. socialis, *Inter mirifica*, cap. I, n. 6: AAS 56 (1964), p. 147 (v. supra p. 278-279).

[3] Cf. Mt 16, 26; Lc 16, 1-31; Col 3, 17.

més àmplies pròpies del món d'avui poden i han de corregir aquest lamentable estat de coses. Per això, però, calen moltes reformes en la vida economicosocial i un canvi de mentalitat i d'actitud per part de tothom. Amb aquesta finalitat, l'Església al llarg dels segles ha elaborat a la llum de l'Evangeli i, sobretot aquests darrers temps, ha presentat els principis de justícia i d'equitat que la recta raó demana, tant per a la vida individual i social com per a la vida internacional. El sagrat Concili vol reafirmar aquests principis segons les circumstàncies actuals i formular algunes orientacions, relatives sobretot a les exigències del progrés econòmic.[1]

Secció 1: *Desenvolupament econòmic*

64. (*El desenvolupament econòmic al servei de l'home*). Avui, més que mai, per fer front a l'augment de la població i per satisfer les aspiracions del gènere humà, hom vol amb tota raó incrementar la producció de l'agricultura i de la indústria i la prestació dels serveis. Per això cal afavorir el progrés tècnic, l'esperit de renovació, la creació o l'ampliació d'empreses, l'adaptació en els mètodes de producció, els esforços sostinguts de tots els productors, és a dir, tot allò que contribueix a aquest desenvolupament. Amb tot, la finalitat fonamental d'aquesta producció no és el simple augment dels béns productius, ni el guany o el domini, sinó el servei de l'home, de tot l'home, tenint en compte les seves necessitats materials i les exigències de la seva vida intel·lectual, moral, espiritual i religiosa, volem dir de cada home i de cada grup humà, sense distinció de raça o regió del món. L'activitat econòmica, doncs, s'ha d'exercir segons els seus propis mètodes i lleis i dintre els límits de l'ordre moral,[2] de manera que es realitzi el pla de Déu sobre de l'home.[3]

65. (*El desenvolupament econòmic sota el control de l'home*). El desenvolupament econòmic ha de restar sota el control de l'home, i no s'ha de deixar al sol albir d'uns quants homes o grups que disposen d'un poder econòmic excessiu, ni de la sola comunitat política, ni d'algunes nacions més poderoses. Al contrari, cal que a tots els nivells com més homes millor i, quan es tracta de les relacions internacionals, totes les nacions participin activament en la seva direcció. Cal igualment que les aportacions espontànies dels individus i de les lliures associacions es coordinin i s'harmonitzin d'una manera coherent i ajustada amb els esforços de les autoritats públiques.

El desenvolupament econòmic no s'ha d'abandonar tampoc ni a les soles mans de l'autoritat pública ni al sol curs, en certa manera mecànic, de la mateixa activitat econòmica. ∇

Quare erroris arguendae sunt, tam doctrinae quae specie falsae libertatis reformationibus necessariis obstant, quam illae quae iura fundamentalia personarum singularum et coetuum organizationi productionis collectivae postponunt.[4]

Meminerint ceterum cives suum esse ius et officium, etiam a potestate civili agnoscendum, ad verum propriae communitatis progressum pro sua possibilitate conferre. Praesertim in regionibus oeconomice minus progressis, ubi omnes opes urgenter adhibendae sunt, bonum commune graviter in discrimen vocant qui opes suas infructuosas retinent vel — salvo iure personali migrationis — communitatem suam subsidiis sive materialibus sive spiritualibus privant quibus illa eget.

66. (*De ingentibus differentiis oeconomicis-socialibus removendis*). Ut exigentiis iustitiae et aequitatis satisfiat, strenue enitendum est ut, servatis iuribus personarum atque propria indole cuiusque populi, ingentes quae nunc sunt et saepe crescunt inaequalitates oeconomicae cum discriminatione individuali et sociali coniunctae, quam citius removeantur. Pariter, in pluribus regionibus, attentis peculiaribus agriculturae difficultatibus sive in gignendis sive in vendendis bonis, adiuvandi sunt ruricolae cum ad productionem augendam et vendendam, tum ad necessarias evolutiones ac innovationes inducendas, tum ad aequum redditum consequendum, ne, ut saepius accidit, in condicione civium inferioris ordinis maneant. Ipsi autem agricolae, praesertim iuvenes, sese sollerter applicent ad suam peritiam professionalem perficiendam, sine qua progressio agriculturae dari nequit.[5]

Iustitia et aequitas item requirunt ut mobilitas, quae in progredientibus rebus oeconomicis necessaria est, ita ordinetur, ne vita hominum singulorum eorumque familiarum incerta et praecaria fiat. Erga opifices vero, qui ex alia natione vel regione oriundi, ad promotionem oeconomicam populi vel provinciae labore suo conferunt, quaevis discriminatio quoad condiciones remunerationis vel laboris sedulo vitanda est. Insuper universi, imprimis publicae potestates, illos non simpliciter veluti mera productionis instrumenta sed ut personas habere debent, eosque adiuvare ut familiam suam apud se arcessere et decentem habitationem sibi providere possint, atque eorum insertioni in vitam socialem populi vel regionis recipientis favere. Attamen, quantum fieri potest, in propriis regionibus fontes laboris creentur.

In rebus oeconomicis hodie mutationi obnoxiis uti in novis societatis industrialis formis in quibus e. g. automatio progreditur, curandum est ut labor sufficiens et unicuique conveniens simul ac possibilitas congruae

---

[4] Cf. Leo XIII, Litt. encycl. *Libertas praestantissimum*, 20 iunii 1888: ASS 20 (1887-88), pp. 597 ss.; Pius XI, Litt. encycl. *Quadragesimo anno*: AAS 23 (1931), p. 191 ss.; Id., *Divini Redemptoris*: AAS 29 (1937), p. 65 ss.; Pius XII, Nuntius natalicius 1941: AAS 34 (1942), p. 10 ss.; Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra*: AAS 53 (1961), pp. 401-464.

[5] Quoad problema agriculturae cf. praesertim Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra*: AAS 53 (1961), p. 341 ss.

Per això s'han de denunciar els errors tant de les doctrines que, en nom d'una falsa llibertat, s'oposen a les reformes necessàries, com de les que posposen els drets fonamentals de les persones concretes i dels grups a l'organització col·lectiva de la producció.[4]

D'altra banda, que recordin els ciutadans que tenen el dret i el deure —que el mateix poder civil ha de reconèixer— de contribuir fins allà on puguin al veritable progrés de la pròpia comunitat. Sobretot als països econòmicament menys avançats, on és urgent que tots els recursos entrin en joc, perjudiquen greument el bé comú els qui retenen improductives les pròpies riqueses o bé —salvant el dret personal d'emigració— priven llur comunitat dels recursos materials o espirituals que necessita.

66. (*Cal eliminar les enormes diferències economicosocials*). Per tal de donar satisfacció a les exigències de la justícia i de l'equitat, s'ha de treballar coratjosament perquè, salvaguardant els drets de les persones i l'índole pròpia de cada poble, se suprimeixin al més ràpidament possible les enormes desigualtats econòmiques existents i que sovint encara creixen, unides a la discriminació individual i social. Així mateix, en moltes regions, tenint presents les particulars dificultats de l'agricultura en la producció o en la venda dels béns, la gent del camp ha de ser ajudada, tant per augmentar la producció i vendre-la, com per introduir les necessàries evolucions i reformes, com per aconseguir una renda equitativa perquè no s'hagin de quedar en una condició de ciutadans de categoria inferior, cosa que passa sovint. Que els mateixos agricultors, però, i sobretot els joves, s'apliquin amb interès a perfeccionar la preparació professional, sense la qual no pot progressar l'agricultura.[5]

La justícia i l'equitat demanen semblantment que la mobilitat, necessària per a una economia de desenvolupament, sigui regulada de tal manera que la vida dels individus i de llurs famílies no esdevingui insegura i precària. I, pel que fa a les condicions de remuneració i de treball, cal evitar acuradament qualsevol discriminació envers els treballadors que provenen d'un altre país o regió i que amb el treball contribueixen a la promoció econòmica d'un poble o zona diferent de l'originària. A més, tothom, començant pels poders públics, els han d'acollir com a persones, i no simplement com a purs instruments de producció, i han d'ajudar-los perquè puguin portar amb ells la família i procurar-se un habitatge decent, i també facilitar-los la integració en la vida social del poble o regió que els acull. Que es creïn, però, fonts de treball en les pròpies regions tant com sigui possible.

En les economies avui en fase de transformació, com passa en les noves formes de societat industrial en les quals, per exemple, avança l'automatització, s'ha de procurar que hi hagi un treball suficient i adaptat a cadascú junt amb la possibilitat ∇

formationis technicae et professionalis praebeatur, et in tuto collocentur victus atque dignitas humana eorum praesertim qui ob morbum vel aetatem gravioribus laborant difficultatibus.

Sectio 2: *De quibusdam principiis totam vitam oeconomicam-socialem regentibus*

67. (*De labore eiusque condicionibus atque de otio*). Labor humanus, qui in bonis gignendis ac commutandis vel in servitiis oeconomicis suppeditandis exercetur, ceteris elementis vitae oeconomicae praestat, quippe quae tantum rationem instrumentorum habeant.

Hic enim labor, sive proprio marte assumatur sive ab alio conducatur, a persona immediate procedit, quae res naturae quasi suo sigillo signat easque suae voluntati submittit. Labore suo, homo ordinarie suam suorumque vitam sustentat, cum fratribus suis coniungitur eisque inservit, germanam caritatem exercere potest atque creationi divinae perficiendae sociam operam praebere. Immo, per laborem Deo oblatum, tenemus hominem ipsi redemptionis operi Iesu Christi consociari, qui praecellentem labori detulit dignitatem, cum in Nazareth propriis manibus operaretur. Exinde oritur pro unoquoque officium fideliter laborandi atque etiam ius ad laborem; societatis vero est, iuxta adiuncta in ea vigentia, pro sua parte cives adiuvare ut sufficientis laboris occasionem invenire possint. Denique ita remunerandus est labor ut homini facultates praebeantur suam suorumque vitam materialem, socialem, culturalem spiritualemque digne excolendi, spectatis uniuscuiusque munere et productivitate necnon officinae condicionibus et bono communi.[6]

Cum navitas oeconomica plerumque consociato hominum labore fiat, iniquum et inhumanum est illam ita componere et ordinare ut quibusvis laborantibus detrimento sit. Saepius autem accidit, etiam nostris diebus, ut opus facientes quodammodo in servitutem proprii operis redigantur. Quod sic dictis legibus oeconomicis nequaquam iustificatur. Universus igitur fructuosi laboris processus necessitatibus personae eiusque vitae vivendi rationibus accommodandus est; imprimis eius vitae domesticae, praesertim quod ad matres familiae spectat, respectu semper habito et sexus et aetatis. Laborantibus praebeatur insuper facultas proprias qualitates personamque suam in ipso laboris exercitio explicandi. Huic exercitio tempus viresque suas debita cum responsabilitate applicantes, tamen ad vitam familiarem, culturalem, socialem et religiosam colendam etiam sufficienti quiete et otio omnes gaudeant. Immo opportunitatem habeant vires ac potentias libere evolvendi, quas fortasse in labore professionali parum excolere valent.

---

[6] Cf. Leo XIII, Litt. encycl. *Rerum Novarum :* ASS 23 (1890-91), pp. 649-662; Pius XI, Litt. encycl. *Quadragesimo anno :* AAS 23 (1931), pp. 200-201; Id., Litt. encycl. *Divini Redemptoris :* AAS 29 (1937), p. 92; Pius XII, Nuntius radiophonicus in pervigilio natalis Domini 1942: AAS 35 (1943), p. 20; Id., Allocutio 13 iunii 1943: AAS 35 (1943), p. 172; Id., Nuntius radiophonicus operariis Hispaniae datus, 11 martii 1951: AAS 43 (1951), p. 215; Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra :* AAS 53 (1961), p. 419.

d'una formació tècnica i professional adequada, i que quedin garantides la vida i la dignitat humana d'aquells qui, sobretot per edat o malaltia, es troben en greus dificultats.

Secció 2: *Alguns principis que regulen tota la vida economicosocial*

67. (*El treball, les condicions de treball i el lleure*). El treball humà, que s'exerceix en la producció i l'intercanvi de béns i en la prestació de serveis econòmics, està per damunt dels altres elements de la vida econòmica, ja que aquests només tenen valor d'instruments.

En efecte, aquest treball, tant si és autònom com si és dependent, procedeix immediatament de la persona, la qual en certa manera marca amb el seu encuny les coses de la natura i les sotmet al seu voler. Amb el treball, l'home ordinàriament sosté la seva vida i la dels seus, s'uneix als seus germans i els serveix, pot practicar una veritable caritat i col·laborar en el perfeccionament de l'obra de la creació divina. Encara més: sabem que, oferint a Déu el treball, l'home s'associa a l'obra redemptora mateixa de Jesucrist, el qual, en treballar amb les pròpies mans a Natzaret, va conferir al treball una dignitat eminent. D'aquí deriven per a cadascú tant el deure de treballar fidelment com el dret al treball; pertany, però, a la societat, d'acord amb les circumstàncies vigents, ajudar per la seva banda els ciutadans perquè puguin trobar l'oportunitat d'una ocupació suficient. El treball, en fi, s'ha de remunerar de tal manera que garanteixi a l'individu i a la seva família una vida digna en el pla material, social, cultural i espiritual, d'acord amb el tipus d'activitat i la productivitat de cadascú, i també la situació de l'empresa i el bé comú.[6]

Ja que l'activitat econòmica és quasi sempre fruit del treball conjunt de molts homes, és injust i inhumà organitzar-la i regular-la en detriment de qualsevol dels treballadors. Però molt sovint s'esdevé, en canvi, fins i tot als nostres dies, que els treballadors resulten en certa manera esclaus de la pròpia activitat, la qual cosa no es justifica pas per les anomenades lleis econòmiques. Així doncs, convé adaptar tot el procés del treball productiu a les necessitats de la persona i als seus interessos vitals, començant per la seva vida domèstica, sobretot en relació a les mares de família, sempre tenint en compte el sexe i l'edat. A més, ha de ser assegurada als treballadors la possibilitat de desplegar, en l'exercici mateix del treball, llurs qualitats i llur personalitat. Tot aplicant a aquest treball temps i energies amb sentit de responsabilitat, que frueixin tanmateix tots ells també del repòs i del lleure suficients per a cultivar la vida familiar, cultural, social i religiosa. I encara, que tinguin oportunitat de dedicar-se lliurement a aquelles capacitats i energies que potser no han pogut cultivar gaire en el treball professional.

68. (*De participatione in inceptis et in universa rei oeconomicae dispositione, et de conflictibus in labore*). In inceptis oeconomicis personae consociantur, homines scilicet liberi et sui iuris, ad imaginem Dei creati. Ideo, attentis muneribus uniuscuiusque, sive proprietariorum, sive conductorum operis, sive dirigentium, sive operariorum, atque salva necessaria directionis operis unitate, promoveatur, modis apte determinandis, omnium actuosa participatio in inceptorum curatione.[7] Cum autem saepius non iam in ipso incepto, sed altius a superioris ordinis institutis de oeconomicis et socialibus condicionibus decernatur, e quibus sors futura laborantium eorumque liberorum pendet, etiam in his statuendis partem habeant, et quidem per seipsos vel per delegatos libere electos.

Inter fundamentalia personae humanae iura adnumerandum est ius pro laborantibus consociationes libere condendi, quae eos vere repraesentare et ad vitam oeconomicam recto ordine disponendam conferre possint, necnon ius earum navitatem sine ultionis periculo libere participandi. Per huiusmodi ordinatam participationem, cum progrediente formatione oeconomica et sociali iunctam, in dies augebitur apud omnes proprii muneris onerisque conscientia, qua ipsi eo adducantur ut, secundum capacitates aptitudinesque sibi proprias, totius operis progressionis oeconomicae et socialis necnon universi boni communis procurandi socios se sentiant.

Cum vero conflictus oeconomici-sociales oriuntur, ut ad pacificam eorum solutionem deveniatur enitendum est. Licet autem semper praeprimis ad sincerum inter partes colloquium sit recurrendum, operistitium tamen, et in hodiernis adiunctis, ad propria iura defendenda et ad iusta laborantium quaesita implenda, adiumentum necessarium, etsi ultimum, manere potest. Quamprimum vero viae ad negotiationem et conciliationis colloquium resumendum quaerantur.

69. (*De bonorum terrestrium ad universos homines destinatione*). Deus terram cum omnibus quae in ea continentur in usum universorum hominum et populorum destinavit, ita ut bona creata aequa ratione ad omnes affluere debeant, iustitia duce, caritate comite.[8] Quaecumque formae proprietatis sint, legitimis institutis populorum accommodatae, secundum diversa atque mutabilia adiuncta, ad hanc bonorum universalem destinationem semper attendendum est. Quapropter homo, illis bonis utens, res exteriores quas legitime possidet non tantum tamquam sibi proprias, sed etiam tamquam communes habere debet, eo sensu ut non sibi tantum sed etiam

---

[7] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra:* AAS 53 (1961), pp. 408, 424, 427; verbum autem „curatione" desumptum est ex textu latino litt. encycl. *Quadragesimo anno:* AAS 23 (1931), p. 199. Sub aspectu evolutionis quaestionis cf. etiam: Pius XII, Allocutio 3 iunii 1950: AAS 42 (1950), pp. 485-488; Paulus VI, Allocutio 8 iunii 1964: AAS 56 (1964), pp. 574-579.

[8] Cf. Pius XII, Epist. encycl. *Sertum laetitiae:* AAS 31 (1939), p. 642; Ioannes XXIII, Allocutio concistorialis: AAS 52 (1960), pp. 5-11; Id., Litt. encycl. *Mater et Magistra:* AAS 53 (1961), p. 411.

68. (*Participació en l'empresa i en la gestió econòmica general, i conflictes laborals*). En les empreses econòmiques s'associen persones, és a dir, homes lliures i autònoms, creats a imatge de Déu. Per tant, tenint en compte les tasques de cadascú —propietaris, empresaris, dirigents, o obrers— i salvada la necessària unitat de la direcció de l'obra, que es promogui, en formes a determinar de la manera adequada, la participació activa de tots en la vida de l'empresa.[7] Però, com que molt sovint les decisions sobre les condicions econòmiques i socials —condicions de les quals depèn el futur dels treballadors i de llurs fills— no es decideixen en la mateixa empresa, sinó més amunt, en instàncies de nivell superior, els treballadors han de participar també en aquestes decisions, directament o per mitjà de delegats lliurement elegits.

Entre els drets fonamentals de la persona humana cal comptar el dret dels treballadors a fundar lliurement associacions que puguin representar-los de debò i contribuir a organitzar rectament la vida econòmica, i també el dret de participar lliurement i sense perill de represàlies en les activitats d'aquestes associacions. Gràcies a aquesta participació organitzada, unida a una creixent formació econòmica i social, creixerà cada vegada més en tots la consciència de la pròpia funció i responsabilitat, que els portarà, segons les capacitats i les aptituds personals de cadascú, a participar en tota l'obra del desenvolupament econòmic i social, com també a la construcció del bé comú universal.

Quan, però, es produeixen conflictes economicosocials, cal esforçar-se per arribar a una solució pacífica. I encara que sempre s'hagi de recórrer abans de tot a un diàleg sincer entre les parts, això no obstant, la vaga, àdhuc en les circumstàncies actuals, pot ser un mitjà necessari, bé que extrem, per a defensar els propis drets i satisfer les justes reivindicacions dels treballadors. Cal, però, cercar com més aviat millor els camins per a les negociacions i per a reprendre el diàleg conciliador.

69. (*Destinació dels béns de la terra a tothom*). Déu ha destinat la terra amb tot el que conté a l'ús de tots els homes i pobles, talment que els béns creats han d'arribar equitativament a tothom sota el guiatge de la justícia acompanyada de la caritat.[8] Per tant, siguin quines siguin les formes de propietat, adaptades a les legítimes institucions dels pobles segons les circumstàncies diverses i canviants, cal tenir en compte sempre aquesta destinació universal dels béns. Per això l'home, en usar-ne, ha de considerar les coses exteriors que legítimament posseeix, no solament com a pròpies d'ell, sinó també com a comunes, en el sentit que puguin aprofitar no tan sols a ell ▽

aliis prodesse queant.[9] Ceterum, ius habendi partem bonorum sibi suisque familiis sufficientem omnibus competit. Ita patres doctoresque ecclesiae senserunt, docentes ad pauperes sublevandos homines obligari, et quidem, non tantum ex superfluis.[10] Qui autem in extrema necessitate degit, ius habet ut ex aliorum divitiis necessaria sibi procuret.[11] Cum tot sint in mundo fame oppressi, sacrum concilium omnes sive singulos sive auctoritates urget ut, illius sententiae patrum memores: Pasce fame morientem, quia si non pavisti occidisti,[12] pro uniuscuiusque facultate, bona sua revera communicent et impendant, praesertim illos, sive singulos sive populos, auxiliis muniendo, quibus ipsi sese adiuvare atque evolvere possint.

In societatibus oeconomice minus progressis non raro destinationi communi bonorum ex parte per consuetudines et traditiones communitati proprias satis fit, quibus unicuique membro bona prorsus necessaria praebentur. Vitandum tamen est ne consuetudines quaedam ut omnino immutabiles habeantur, si novis exigentiis huius temporis non iam respondeant; altera vero parte, ne contra honestas consuetudines imprudenter agatur quae, dummodo hodiernis adiunctis apte accommodentur, perutiles esse non desinunt. Similiter in nationibus oeconomice valde progressis, corpus quoddam socialium institutionum, ad cautionem et securitatem spectantium, communem bonorum destinationem pro sua parte ad actum adducere potest. Ulterius promovenda sunt servitia familiaria et socialia, praesertim quae animi cultui atque educationi consulunt. In his omnibus instituendis, invigilandum tamen est ne cives ad quamdam erga societatem inertiam inducantur neve suscepti officii onus reiiciant et servitium repudient.

---

[9] Cf. Thomas, *Summa Theol.* II-II, q. 32, a. 5 ad 2; *Ibid.* q. 66, a. 2: cf. explicationem in Leo XIII, Litt. encycl. *Rerum Novarum:* ASS 23 (1890-91), p. 651; cf. etiam Pius XII, Allocutio 1 iunii 1941: AAS 33 (1941), p. 199; Id., Nuntius radiophonicus natalicius 1954: AAS 47 (1955), p. 27.

[10] Cf. Basilius, *Hom. in illud Lucae „Destruam horrea mea"*, n. 2: PG 31, 263; Lactantius, *Divinarum Institutionum*, lib. V, de iustitia: PL 6, 565 B; Augustinus, *In Ioann. Ev.* tr. 50, n. 6: PL 35, 1760; Id., *Enarratio in Ps.* CXLVII, 12: PL 37, 1922; Gregorius M., *Homiliae in Ev.*, hom. 20, 12: PL 76, 1165: Id., *Regulae Pastoralis liber*, pars III, c. 21: PL 77, 87; Bonaventura, *In III Sent.* d. 33, dub. 1: ed. Quaracchi III, 728; Id., *In IV Sent.* d. 15, p. II, a. 2, q. 1: *ibid.* IV, 371 b; *Quaest. de superfluo:* ms. *Assisi, Bibl. comun.* 186, ff. 112 a - 113 a; Albertus M., *In III Sent.*, d. 33, a. 3, sol. 1: ed. Borgnet XXVIII, 611; Id., *In IV Sent.* d. 15, a. 16: *ibid.* XXIX, 494-497. Quod autem ad determinationem superflui nostris temporibus: cf. Ioannes XXIII, Nuntius radiotelevisificus 11 sept. 1962: AAS 54 (1962), p. 682: „Dovere di ogni uomo, dovere impellente del cristiano è di considerare il superfluo con la misura delle necessità altrui, e di ben vigilare perchè l'amministrazione e la distribuzione dei beni creati venga posta a vantaggio di tutti".

[11] Valet in illo casu antiquum principium: „in extrema necessitate omnia sunt communia, id est communicanda". Alia ex parte pro ratione, extensione et modo quo applicatur principium in textu proposito, praeter modernos probatos auctores: cf. Thomas, *Summa Theol.* II-II, q. 66, a. 7. Ut patet, pro recta applicatione principii, omnes condiciones moraliter requisitae servandae sunt.

[12] Cf. Gratiani *Decretum*, c. 21, dist. LXXXVI: ed. Friedberg I, 302. Istud dictum invenitur iam in PL 54, 491 A et PL 56, 1132 B. Cf. in *Antonianum* 27 (1952), pp. 349-366.

sinó també als altres.[9] D'altra banda, pertoca a tothom el dret de tenir la part de béns suficient per a ell i la seva família. Així ho van creure els pares i doctors de l'Església, en ensenyar que els homes estaven obligats a socórrer els pobres, i no pas únicament amb els béns superflus.[10] I el qui es troba en extrema necessitat té dret a procurar-se, de les riqueses d'altri, allò que li és necessari.[11] Com que al món hi ha tanta gent oprimida per la fam, el sagrat Concili insta tothom, individus i autoritats, a recordar aquella sentència dels pares: «Dóna de menjar al qui es mor de fam, perquè, si no l'has alimentat, l'has matat»,[12] i, segons les possibilitats, a compartir realment i a esmerçar els béns sobretot prestant socors als individus i pobles per tal que puguin ajudar-se i desenvolupar-se ells mateixos.

En les societats econòmicament menys desenvolupades no rarament la destinació comuna dels béns se satisfà, en part, a través dels costums i tradicions propis de la comunitat, pels quals es dóna a cada membre els béns més necessaris. Això no obstant, s'ha d'evitar que certs costums siguin considerats absolutament intangibles, si no responen ja a les noves exigències de la nostra època; d'altra banda, però, s'ha d'evitar també d'actuar imprudentment contra els costums tradicionals raonables, els quals, mentre s'adaptin bé a les circumstàncies d'avui, continuen essent molt útils. D'una manera semblant, en les nacions econòmicament molt desenvolupades, una xarxa d'institucions socials de previsió i d'assegurances pot en part contribuir a la destinació comuna dels béns. Cal desenvolupar encara més els serveis familiars i socials, principalment els que s'ocupen de l'educació i de la cultura. En organitzar totes aquestes realitats, s'ha de vigilar, però, que els ciutadans no es deixin portar per una mena de passivitat respecte a la societat o que abandonin les obligacions assumides o refusin el servei.

70. (*De bonorum collocationibus et de re nummaria*). Bonorum collocationes, ex sua parte, tendere debent ad occasiones laboris redditusque sufficientes tam populo hodierno quam futuro procurandos. Quicumque de his collocationibus et vitae oeconomicae ordinatione decernunt — sive singuli, sive coetus, sive auctoritates publicae —, hos fines prae oculis habere tenentur, atque gravem suam obligationem agnoscere ex una parte invigilandi, ut necessariis ad vitam decentem requisitis, sive singulorum sive totius communitatis, provideatur, ex altera parte futura praevidendi et iustum aequilibrium constituendi inter necessitates hodiernae consumptionis, sive individualis sive collectivae, et exigentias collocandi bona pro generatione ventura. Semper etiam prae oculis habeantur urgentes nationum vel regionum oeconomice minus progressarum necessitates. In re autem monetaria caveatur ne propriae nationis necnon aliarum nationum bono offendatur. Provideatur insuper ne oeconomice debiles ex valoris pecuniae immutatione iniuste detrimentum patiantur.

71. (*De accessione ad proprietatem et dominium privatum bonorum; et de latifundiis*). Cum proprietas ac aliae in bona exteriora dominii privati formae ad expressionem personae conferant, cum insuper occasionem ei praebeant suum munus in societate et oeconomia exercendi, valde interest ut, sive singolorum sive communitatum, ad quod iam bonorum exteriorum dominium accessio foveatur.

Proprietas privata aut dominium quoddam in bona exteriora spatium plane necessarium ad personalem et familiarem autonomiam unicuique conferunt, et velut libertatis humanae extensio considerari debent. Demum, quia ad munus onusque exercendum stimulos addunt, condicionem quamdam libertatum civilium constituunt.[13]

Formae talis dominii vel proprietatis sunt hodie diversae et in dies adhuc magis diversificantur. Omnes autem, non obstantibus fundis socialibus, iuribus et ministeriis a societate procuratis, causa non parvipendenda securitatis manent. Quod non tantum de proprietatibus materialibus dicendum est, sed etiam de immaterialibus bonis, uti sunt capacitates professionales.

Ius autem privati dominii illi iuri non obstant quod variis formis proprietatum publicarum inest. Translatio quidem bonorum in publicam proprietatem non nisi a competenti auctoritate, iuxta boni communis exigentias et intra eius limites, aequa compensatione oblata, fieri potest. Praeterea, ad publicam auctoritatem pertinet praecavere ne quis privata proprietate contra bonum commune abutatur.[14]

---

[13] Cf. Leo XIII, Litt. encycl. *Rerum Novarum:* ASS 23 (1890-91), pp. 643-646; Pius XI, Litt. encycl. *Quadragesimo anno:* AAS 23 (1931), p. 191; Pius XII, Nuntius radiophonicus 1 iunii 1941: AAS 33 (1941), p. 199; Id., Nuntius radiophonicus in pervigilio natalis Domini 1942: AAS 35 (1943), p. 17; Id., Nuntius radiophonicus 1 sept. 1944: AAS 36 (1944), p. 253; Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra:* AAS 53 (1961), pp. 428-429.

[14] Cf. Pius XI, Litt. encycl. *Quadragesimo anno:* AAS 23 (1931), p. 214; Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra:* AAS 53 (1961), p. 429.

70. (*Inversions i gestió monetària*). Les inversions, per la seva banda, han de contribuir a assegurar a la població d'avui i de demà possibilitats de treball i rendes suficients. Tots els responsables d'aquestes inversions i de l'organització de la vida econòmica —individus, grups o autoritats públiques— han de tenir presents aquests fins i, a més, admetre aquesta altra obligació greu: vetllar, d'una banda, perquè, tant els individus com tota la comunitat estiguin proveïts de les coses necessàries per a una vida digna; preveure, d'altra banda, el futur i assegurar un just equilibri entre les necessitats del consum actual, individual o col·lectiu, i les exigències d'inversions per a la generació vinent. Que es tinguin sempre presents, així mateix, les necessitats urgents de les nacions o regions econòmicament menys desenvolupades. I en la gestió monetària que hom eviti perjudicar el bé de la pròpia nació o de les altres. A més, cal prendre mesures perquè els econòmicament febles no sofreixin cap dany injust a conseqüència dels canvis en el valor de la moneda.

71. (*L'accés a la propietat i al domini privat dels béns. Els latifundis*). Ja que la propietat i les altres formes de domini privat sobre els béns exteriors contribueixen a l'expressió de la persona i, a més, li donen ocasió d'exercir la seva aportació responsable en la societat i en l'economia, convé molt facilitar l'accés de tots, individus i comunitats, a un cert domini sobre els béns externs.

La propietat privada o un cert domini sobre els béns materials asseguren a cadascú un marge enterament necessari d'autonomia personal i familiar, i s'han de considerar com una extensió de la llibertat humana. En fi, com que estimulen més l'exercici dels drets i dels deures, constitueixen una de les condicions de llibertats cíviques.[13]

Les formes d'un tal domini o propietat són avui variades i cada dia es van modificant. Totes, però, malgrat els fons socials, els drets i els serveis procurats per la societat, continuen essent una font gens menyspreable de seguretat. I això s'ha de dir no sols de les propietats dels béns materials, sinó encara dels béns immaterials, com ara les capacitats professionals.

El dret a la propietat privada, però, no suprimeix el dret que posseeixen les diverses formes de propietat pública. El transferiment dels béns privats a la propietat pública només pot ser fet per l'autoritat competent, d'acord amb les exigències i els límits del bé comú i amb una equitativa indemnització. A més, pertoca a l'autoritat pública impedir que hom abusi de la propietat privada en detriment del bé comú.[14]

Ipsa autem proprietas privata et indolem socialem natura sua habet, quae in communis destinationis bonorum lege fundatur.[15] Qua sociali indole neglecta, proprietas multoties occasio cupiditatum et gravium perturbationum fieri accidit, ita ut ad ipsum ius in discrimen vocandum impugnatoribus praetextus detur.

In pluribus regionibus oeconomice minus progressis, magni vel etiam latissimi rustici fundi existunt, mediocriter exculti vel lucri causa sine ulla cultura manentes, dum maior pars populi vel terris caret vel minimis tantum agris gaudet, atque, ex altera parte, incrementum fructificationis agrorum evidenter urgens apparet. Non raro ii qui a dominis ad laborem conducuntur, vel qui partem illorum titulo locationis colunt, nonnisi stipendium vel proventum homine indignum recipiunt, decenti habitatione privantur, necnon a mediatoribus exspoliantur. Omni securitate carentes, sub tali personali famulatu vivunt, ut fere omnis facultas sponte et cum responsabilitate agendi eis tollatur, omnisque promotio in cultu humano et omnis pars in vita sociali et politica illis prohibeantur. Pro variis igitur casibus reformationes necessariae sunt: ut crescant reditus, emendentur condiciones laboris, augeatur securitas in conductione, deturque incitamentum ad sponte operandum; immo ut distribuantur fundi non satis exculti iis qui easdem terras fructuosas reddere valeant. Quo in casu suppeditanda sunt res et media necessaria, praesertim educationis subsidia et iustae ordinationis cooperativae facultates. Quoties autem proprietatis ademptionem bonum commune exegerit, compensatio ex aequitate, omnibus adiunctis perpensis, aestimanda est.

72. (*De navitate oeconomica-sociali et de regno Christi*). Christiani qui activas partes in hodierna progressione oeconomica-sociali agunt et iustitiam caritatemque propugnant, persuasum sibi habeant se multum ad humanitatis prosperitatem et mundi pacem conferre posse. In his activitatibus sive singuli sive consociati exemplo fulgeant. Acquisitis quidem peritia experientiaque omnino necessariis, inter terrestres navitates rectum ordinem servent, in fidelitate erga Christum eiusque evangelium, ita ut integra eorum vita, tam individualis quam socialis, spiritu beatitudinum, notabiliter paupertatis, imbuatur.

Quicumque Christo obediens, primum quaerit regnum Dei, inde validiorem ac puriorem amorem suscipit, ad omnes fratres suos adiuvandos et ad opus iustitiae, inspirante caritate, perficiendum.[16]

Cap. IV. De vita communitatis politicae

73. (*De hodierna vita publica*). Nostris temporibus profundae advertuntur transformationes etiam in compage et institutionibus populorum, quae ipsorum evolutionem culturalem, oeconomicam ac socialem consequun-

---

[15] Cf. Pius XII, Nuntius radiophonicus pent. 1941: AAS 44 (1941), p. 199; Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra*: AAS 53 (1961), p. 430.

[16] Pro recto usu bonorum iuxta doctrinam novi testamenti cf. Lc 3, 11; 10, 30 ss.; 11, 41; 1 Pt 5, 3; Mc 8, 36; 12, 29-31; Ic 5, 1-6; Tm 6, 8; Eph 4, 28; 2 Cor 8, 13 ss.; 1 Io 3, 17-18.

La mateixa propietat privada té per la seva naturalesa també una funció social que es fonamenta en la llei de la destinació comuna dels béns.[15] Si es negligeix aquesta funció social, la propietat pot esdevenir molt sovint ocasió de cobdícies i de greus desordres, fins al punt de donar pretext als opositors a posar en dubte el mateix dret de propietat.

En moltes regions econòmicament menys desenvolupades hi ha grans o fins i tot enormes latifundis, mediocrement cultivats o deixats sense cultivar per motius d'especulació, mentre la major part de la població no té terres o posseeix només camps molt petits i, d'altra banda, l'increment de la producció agrícola presenta un caràcter d'urgència evident. Sovint, els qui són llogats pels amos o bé en conreen alguna parcel·la en qualitat d'arrendataris, no reben sinó una paga o altres formes de remuneració indignes de l'home, no disposen d'habitatge decent i són explotats pels intermediaris. Mancats de tota seguretat, viuen en una tal dependència personal que els treu gairebé tota possibilitat d'actuar amb llibertat i amb responsabilitat i se'ls prohibeix qualsevol promoció cultural i qualsevol participació en la vida social i política. S'imposen, doncs, segons els diferents casos, unes reformes encaminades a augmentar les rendes, millorar les condicions de treball, fer més segura la col·locació, estimular per actuar per iniciativa pròpia, i també repartir terres no prou conreades als capaços de fer-les rendir. En aquest darrer cas, els han de ser proporcionats els mitjans i els instruments necessaris, en particular els mitjans d'educació i les possibilitats per a una justa organització cooperativa. I sempre que el bé comú exigeixi una expropiació, cal avaluar la indemnització amb equitat tenint en compte totes les circumstàncies.

72. (*L'activitat economicosocial i el regne de Crist*). Els cristians que prenen part activa en l'actual desenvolupament economicosocial i propugnen la justícia i la caritat han d'estar convençuts que poden contribuir molt a la prosperitat del gènere humà i a la pau del món. En aquestes activitats han de donar exemple, tant si actuen com a individus com si ho fan associadament. Adquirides la perícia i l'experiència absolutament indispensables, que mantinguin el recte ordre en les activitats temporals en fidelitat a Crist i al seu Evangeli, de manera que tota llur vida, individual i social, estigui impregnada de l'esperit de les benaurances, especialment de l'esperit de pobresa.

Tot aquell qui, obeint el Crist, busca primer el Regne de Déu, obté per això un amor més fort i més pur per ajudar tots els seus germans i per dur a terme l'obra de la justícia sota l'impuls de la caritat.[16]

Cap. IV. La vida de la comunitat política

73. (*La vida pública contemporània*). Als nostres temps es noten transformacions profundes també en l'estructura i les institucions dels pobles, que són conseqüència de la evolució cultural, econòmica i social que han pres; ∇

tur; quae transformationes magnum influxum in communitatis politicae vitam exercent, praesertim quod attinet ad omnium iura et officia in libertatis civilis exercitio ac in bono communi attingendo et ad civium relationes inter se et cum publica auctoritate ordinandas.

Ex vividiore humanae dignitatis conscientia exoritur, in variis mundi regionibus, studium ordinem politicum-iuridicum instaurandi, in quo personae iura in vita publica melius protegantur, ut sunt iura libere sese coadunandi, consociandi, proprias opiniones exprimendi ac religionem privatim publiceque profitendi. Tutamen enim personae iurium condicio necessaria est ut cives, sive singuli sive consociati, in rei publicae vita et moderamine actuose participare possint.

Una cum progressu culturali, oeconomico ac sociali apud plures roboratur desiderium assumendi maiorem partem in communitatis politicae vita ordinanda. In multorum conscientia studium augetur ut iura minorum alicuius nationis partium serventur, earum officiis erga communitatem politicam non neglectis; insuper reverentia in dies increscit erga homines aliam opinionem vel aliam religionem profitentes; simul latior instituitur cooperatio, ut omnes cives, et non tantum quidam privilegiis ornati, iuribus personalibus reapse frui possint.

Reprobantur autem quaecumque formae politicae, in aliquibus regionibus vigentes, quae libertatem civilem vel religiosam praepediunt, victimas cupiditatum et criminum politicorum multiplicant ac exercitium auctoritatis a bono communi ad commodum cuiusdam factionis vel ipsorum moderatorum detorquent.

Ad vitam politicam vere humanam instaurandam nihil melius est quam interiorem iustitiae et benevolentiae ac servitii boni communis sensum fovere atque persuasiones fundamentales circa veram indolem communitatis politicae necnon circa finem, rectum exercitium et limites publicae auctoritatis corroborare.

74. (*De communitatis politicae natura et fine*). Homines, familiae et varii coetus, qui communitatem civilem constituunt, propriae insufficientiae ad vitam plene humanam instituendam conscii sunt et necessitatem amplioris communitatis percipiunt, in qua omnes, ad commune bonum semper melius procurandum, cotidie proprias vires conferant.[1] Quapropter communitatem politicam secundum varias formas constituunt. Communitas ergo politica propter illud commune bonum exsistit, in quo suam plenam iustificationem et sensum obtinet, et ex quo ius suum primigenum et proprium depromit. Bonum vero commune summam complectitur earum vitae socialis condicionum, quibus homines, familiae et consociationes, suam ipsorum perfectionem plenius atque expeditius consequi possint.[2]

Multi autem et diversi sunt homines, qui in communitatem politicam conveniunt et legitime in diversa consilia declinare possunt. Ne igitur, unoquoque in suam sententiam abeunte, communitas politica distrahatur,

---

[1] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra:* AAS 53 (1961), p. 417.

[2] Cf. Id., *ibid.*

aquestes transformacions exerceixen una gran influència en la vida de la comunitat política, sobretot pel que fa als drets i als deures de tothom en l'exercici de la llibertat civil i en la consecució del bé comú, i també pel que es refereix a les relacions dels ciutadans entre ells i amb l'autoritat pública.

D'una consciència més viva de la dignitat humana sorgeix, en diferents regions del món, l'esforç d'instaurar un ordre politicojurídic en el qual siguin més ben tutelats en la vida pública els drets de la persona, com ara els drets de reunir-se lliurement, d'associar-se, d'expressar les pròpies opinions i de professar en privat i en públic la religió. En efecte, la defensa dels drets de la persona és condició necessària perquè els ciutadans, sols o associats, puguin participar activament en la vida i en la direcció de la cosa pública.

Junt amb el progrés cultural, econòmic i social, es fa més fort en molts el desig d'assumir més grans responsabilitats en l'organització de la vida de la comunitat política. Augmenta en la consciència de molts l'anhel de salvaguardar els drets de les minories d'una nació, sense que aquestes oblidin llurs deures envers la comunitat política. Creix, encara, cada vegada més el respecte envers els homes que professen una altra opinió o una altra religió. Al mateix temps, s'instaura una més ampla col·laboració per garantir a tots els ciutadans, i no sols a uns pocs privilegiats, l'efectiva fruïció dels drets personals.

Són reprovades, en canvi, totes les formes polítiques, vigents en algunes regions, que impedeixen la llibertat civil o religiosa, multipliquen les víctimes de les passions i dels crims polítics i desvien l'exercici de l'autoritat, del bé comú a les conveniències d'un grup o dels mateixos governants.

Per instaurar una vida política realment humana, res millor que cultivar el sentit interior de la justícia, de la benvolença i del servei al bé comú i afermar les conviccions fonamentals sobre la veritable natura de la comunitat política, i sobre la finalitat, el recte exercici i els límits de l'autoritat pública.

74. (*Natura i fi de la comunitat política*). Els homes, les famílies i els diversos grups que formen la comunitat civil són conscients de la pròpia insuficiència per a crear vida plenament humana i veuen la necessitat d'una comunitat més àmplia, on tothom posi cada dia el seu esforç per a procurar cada vegada millor el bé comú.[1] Per això constitueixen una comunitat política en les seves diverses formes. La comunitat política existeix precisament en funció d'aquell bé comú, en el qual troba plena justificació i significat, i del qual deriva el seu dret originari i propi. El bé comú, però, comprèn la suma d'aquelles condicions de vida social per mitjà de les quals els homes, les famílies i les associacions poden atènyer més plenament i més fàcilment la pròpia perfecció.[2]

Ara bé, en la comunitat política es reuneixen homes, nombrosos i diferents, que legítimament poden decantar-se a parers diversos. Per tal que la comunitat política no es desfaci en seguir cadascú la pròpia opinió, ∇

auctoritas requiritur, quae omnium civium vires in bonum commune dirigat, non mechanice nec despotice, sed imprimis ut vis moralis, quae libertate et suscepti officii onerisque conscientia nititur.

Patet ergo communitatem politicam et auctoritatem publicam in natura humana fundari ideoque ad ordinem a Deo praefinitum pertinere; etsi regiminis determinatio et moderatorum designatio liberae civium voluntati relinquantur.[3]

Sequitur item auctoritatis politicae exercitium sive in communitate ut tali, sive in institutis rem publicam repraesentantibus, semper intra fines ordinis moralis ad effectum deducendum esse, ad commune bonum — et quidem dynamice conceptum — procurandum, secundum ordinem iuridicum legitime statutum vel statuendum. Tunc cives ad obedientiam praestandam ex conscientia obligantur.[4] Exinde vero patet responsabilitas dignitas et momentum eorum, qui praesunt.

Ubi autem a publica auctoritate, suam competentiam excedente, cives premuntur, ipsi, quae a bono communi obiective postulantur, ne recusent; fas vero sit eis contra abusum huius auctoritatis sua conciviumque suorum iura defendere, illis servatis limitibus, quos lex naturalis et evangelica delineat.

Modi vero concreti, quibus communitas politica propriam compagem et publicae auctoritatis temperationem ordinat, varii esse possunt secundum diversam populorum indolem et historiae progressum; semper autem ad hominem excultum, pacificum et erga omnes beneficum efformandum inservire debent, ad totius familiae humanae emolumentum.

75. (*De omnium in vita publica cooperatione*). Cum humana natura plene congruit ut structurae politicae-iuridicae inveniantur, quae omnibus civibus semper melius ac sine ulla discriminatione possibilitatem effectivam praebeant libere et actuose participandi tum in fundamentis iuridicis communitatis politicae statuendis, tum in rei publicae moderamine et variorum institutorum campis et finibus determinandis, tum in moderatorum electione.[5] Memores ergo omnes cives sint iuris simul et officii suo libero suffragio utendi ad bonum commune promovendum. Ecclesia laude et consideratione dignum opus illorum habet, qui in hominum servitium rei publicae bono se devovent et huius officii onera suscipiunt.

Ut civium cooperatio, cum officii conscientia coniuncta, in cotidiana publicae rei vita effectum suum felicem attingat, requiritur positivus ordo iuris, in quo conveniens divisio munerum et institutorum auctoritatis publicae atque simul efficax tuitio iurium, neminique obnoxia, instaurentur. Omnium personarum, familiarum ac coetuum iura eorumque exercitium

---

[3] Cf. Rm 13, 1-5.

[4] Cf. Rm 13, 5.

[5] Cf. Pius XII, Nuntius radioph., 24 dec. 1942: AAS 35 (1943), pp. 9-24; 24 dec. 1944: AAS 37 (1945), pp. 11-17; Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris:* AAS 55 (1963), pp. 263, 271, 277-278.

cal una autoritat que dirigeixi les energies de tots els ciutadans vers el bé comú, no pas d'una manera mecànica ni despòtica, sinó principalment com una força moral que es basa en la llibertat i en la consciència de la tasca i de les obligacions que ha rebut.

És, doncs, evident que la comunitat política i l'autoritat pública es fonamenten en la natura humana i per això pertanyen a l'ordre preestablert per Déu, encara que la determinació del règim i la designació dels governants siguin deixats a la lliure decisió dels ciutadans.[3]

Se segueix igualment que l'exercici de l'autoritat política, ja sigui per part de la comunitat com a tal, ja sigui per part dels organismes que representen l'Estat, s'ha de portar sempre a efecte dins els límits de l'ordre moral, per procurar el bé comú —i certament concebut dinàmicament— segons un ordre jurídic legítimament establert o que cal establir. Aleshores els ciutadans estan obligats en consciència a obeir.[4] D'aquí es dedueix la responsabilitat, la dignitat i la importància dels governants.

I allí on una autoritat pública, anant més enllà de la seva competència, oprimeix els ciutadans, que aquests no refusin allò que objectivament demana el bé comú. Els és lícit, però, defensar els propis drets i els dels conciutadans contra l'abús d'aquesta autoritat, en el respecte dels límits marcats per la llei natural i evangèlica.

Ara, les modalitats concretes amb les quals una comunitat política organitza la pròpia estructura i l'exercici de l'autoritat pública poden variar segons la diversa manera de ser dels pobles i el progrés de la història; sempre, però, han de servir per formar un home cultivat, pacífic i benèvol amb tothom, per al bé de tota la família humana.

75. (*La cooperació de tothom a la vida pública*). S'adiu del tot amb la natura humana que es trobin estructures politicojurídiques que cada vegada més permetin efectivament a tots els ciutadans sense cap discriminació de participar lliurement i activament, en l'elaboració de les bases jurídiques de la comunitat política, en el govern de l'Estat i en la determinació del camp d'acció i dels límits dels diferents organismes, i en l'elecció dels governants.[5] Que es recordin, doncs, tots els ciutadans del dret, que és alhora deure, d'usar del propi vot lliure per a promoure el bé comú. L'Església creu digna de lloança i de consideració l'acció dels qui es donen al servei dels homes en profit de la cosa pública, i n'accepten tota la responsabilitat.

Per tal que la cooperació dels ciutadans, unida a la consciència del deure, obtingui feliços resultats en la vida quotidiana, cal un ordenament jurídic positiu que organitzi la convenient divisió de les obligacions i dels òrgans de l'autoritat pública, junt amb una protecció eficaç i independent dels drets. Que siguin reconeguts, tutelats i ∇

agnoscantur, serventur et promoveantur,[6] simul cum officiis, quibus cuncti cives obstringuntur. Inter quae officium meminisse oportet rei publicae materialia et personalia servitia praestandi, quae ad bonum commune requiruntur. Caveant moderatores ne coetus familiares, sociales aut culturales, corpora aut instituta intermedia, impediant, neve ea sua legitima et efficaci actione privent, quam potius libenter et ordinatim promovere satagant. Cives vero, sive singuli sive consociati, caveant ne nimiam potestatem publicae auctoritati tribuant, neve nimia commoda et utilitates ab ipsa inopportune postulent, ita ut personarum, familiarum necnon coetuum socialium officii onus imminuant.

Ab implicatioribus nostrae aetatis adiunctis publica auctoritas saepius in res sociales et oeconomicas atque culturales se interponere cogitur ad aptiores inducendas condiciones, quibus cives ac coetus ad integrum humanum bonum libere prosequendum efficacius iuventur. Secundum autem diversas regiones et populorum evolutionem diverso modo intellegi possunt relationes inter socializationem[7] et personae autonomiam ac progressum. Sed ubi exercitium iurium propter bonum commune ad tempus restringitur, libertas, circumstantiis mutatis, quam primum restituatur. At inhumanum est quod auctoritas politica incidat in formas totalitarias vel in formas dictatorias quae iura personae vel socialium coetuum laedant.

Cives pietatem erga patriam magnanimiter et fideliter excolant, sine tamen mentis angustia, ita scilicet ut ad bonum totius familiae humanae, quae variis nexibus inter stirpes, gentes ac nationes coniungitur, semper simul animum intendant.

Christifideles omnes in communitate politica specialem et propriam vocationem sentiant, qua exemplo praefulgere debent quatenus officii conscientia sunt adstricti et communi bono excolendo inserviunt, ita ut factis quoque commonstrent quomodo auctoritas cum libertate, inceptio personalis cum totius corporis socialis coniunctione ac necessitudine, unitas opportuna cum proficua diversitate componantur. Circa rem temporalem ordinandam legitimas, at inter se discrepantes, opiniones agnoscant, civesque, etiam consociatos, qui eas honeste defendunt, revereantur. Partes autem politicae ea promovere debent, quae earum iudicio ad bonum commune requiruntur; numquam vero propriam utilitatem communi bono praeponere licet.

Educatio vero civilis et politica, hodie tum populo tum praesertim iuvenibus maxime necessaria, sedulo curanda est, ut omnes cives in communitatis politicae vita partes suas agere valeant. Qui idonei sunt aut fieri possunt ad artem politicam, difficilem simul et nobilissimam,[8] sese praeparent et eam, proprii commodi et venalis beneficii immemores, exercere satagant. Contra iniuriam et oppressionem, unius hominis vel

[6] Cf. Pius XII, Nuntius radioph., 1 iun. 1941: AAS 33 (1941), p. 200; Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris: l. c.* pp. 273-274.

[7] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Mater et Magistra:* AAS 53 (1961), pp. 415-418.

[8] Cf. Pius XI, Alloc. *Ai dirigenti della Federazione Universitaria Cattolica: Discorsi di Pio XI:* ed. Bertetto, Torino, vol. 1 (1960), p. 743.

promoguts[6] els drets de totes les persones, de les famílies i dels grups i llur exercici, juntament amb els deures que obliguen tots els ciutadans. Entre aquests cal recordar el dret de prestar a la cosa pública els serveis materials i personals que el bé comú requereix. Que es guardin els governants de posar impediments a les agrupacions familiars, socials o culturals, als cossos o institucions intermedis, i que no els privin de l'acció legítima i eficaç, que més aviat han d'afavorir de bon grat i d'una manera ordenada. Que els ciutadans, tant individualment com en grups, es guardin d'atribuir massa poder a l'autoritat pública, ni d'exigir-li inoportunament excessius avantatges i profits, amb el risc de disminuir així la responsabilitat de les persones, de les famílies i dels grups socials.

Al nostre temps la complexitat dels problemes obliga ben sovint l'autoritat pública a intervenir en els afers socials, econòmics i culturals, a fi determinar les condicions més favorables que permetin als ciutadans i als grups a perseguir més eficaçment, amb llibertat, el bé complet de l'home. La relació entre la socialització[7] i l'autonomia i el progrés de la persona pot ser entès d'una manera diferent segons les diverses regions i l'evolució dels pobles. Allà, però, on l'exercici dels drets és restringit per un temps a causa del bé comú, quan les circumstàncies han canviat, cal restablir la llibertat al més aviat possible. És inhumà, en canvi, que l'autoritat política assumeixi formes totalitàries o bé formes dictatorials contràries als drets de la persona o dels grups socials.

Que els ciutadans cultivin magnànimament i amb lleialtat, l'amor a la pàtria, però sense estretor d'esperit, és a dir, de tal manera que al mateix temps prenguin sempre en consideració el bé de tota la família humana, que està unida per diferents lligams entre races, pobles i nacions.

Que tots els cristians siguin conscients de la vocació particular i pròpia en la comunitat política. Han de donar en això un gran exemple, assumint conscientment el sentit de responsabilitat i la dedicació al bé comú; així mostraran amb els fets com l'autoritat és compatible amb la llibertat, la iniciativa personal amb la unió i la solidaritat de tot el cos social, l'adequada unitat amb l'avantatjosa diversitat. Han d'admetre la legítima multiplicitat i diversitat de les opcions temporals i respectar els ciutadans que, també en grup, defensen de manera honesta el propi punt de vista. Els partits han de promoure allò que els sembli que el bé comú demana; mai, però, no és lícit anteposar el propi interès al bé comú.

Convé prestar gran atenció a l'educació civil i política, avui tan necessària per al poble i principalment per als joves, a fi que tots els ciutadans puguin prendre part en la vida de la comunitat política. Els qui són o poden esdevenir idonis per a l'art de la política, difícil i al mateix temps nobilíssim,[8] que s'hi preparin i que s'esforcin d'exercir-la sense buscar ni el propi interès ni avantatges materials. Que actuïn amb enteresa moral i prudència contra la injustícia i l'opressió, contra la dominació arbitrària i la intolerància d'un sol home o ▽

partis politicae arbitrarium dominatum et intolerantiam, integritate morum ac prudentia agant; sinceritate autem et aequitate, immo caritate et fortitudine politica, bono omnium se devoveant.

76. (*Communitas politica et ecclesia*). Magni momenti est, praesertim ubi societas pluralistica viget, ut rectus respectus relationis inter communitatem politicam et ecclesiam habeatur, utque inter ea, quae christifideles, sive singuli sive consociati, suo nomine tamquam cives, christiana conscientia ducti, et ea, quae nomine ecclesiae una cum pastoribus suis agunt, clare distinguatur.

Ecclesia, quae, ratione sui muneris et competentiae, nullo modo cum communitate politica confunditur, neque ad ullum systema politicum alligatur, simul signum est et tutamentum transcendentiae humanae personae.

Communitas politica et ecclesia in proprio campo ab invicem sunt independentes et autonomae. Ambae autem, licet diverso titulo, eorumdem hominum vocationi personali et sociali inserviunt. Quod servitium eo efficacius in omnium bonum exercebunt, quo ambae melius sanam cooperationem inter se colunt, attentis quoque locorum temporumque adiunctis. Homo enim ad solum ordinem temporalem non coarctatur, sed in historia humana vivens aeternam suam vocationem integre servat. Ecclesia vero, in redemptoris amore fundata, ad hoc confert ut intra nationis terminos et inter nationes iustitia et caritas latius vigeant. Evangelicam veritatem praedicando atque omnes navitatis humanae provincias, per suam doctrinam et testimonium a christifidelibus exhibitum, illuminando, etiam politicam civium libertatem et responsabilitatem reveretur atque promovet.

Apostoli ipsorumque successores et horum cooperatores, cum mittantur ut hominibus Christum mundi salvatorem annuntient, in suo apostolatu exercendo Dei potentia innituntur, qui persaepe in testium infirmitate virtutem evangelii manifestat. Quicumque enim Dei verbi ministerio se devovent, utantur oportet viis et subsidiis evangelio propriis, quae in pluribus a terrenae civitatis subsidiis differunt.

Res quidem terrenae et ea, quae in hominum condicione hunc mundum exsuperant, arcte inter se iunguntur, et ipsa ecclesia rebus temporalibus utitur quantum propria eius missio id postulat. Spem vero suam in privilegiis ab auctoritate civili oblatis non reponit; immo quorundam iurium legitime acquisitorum exercitio renuntiabit, ubi constiterit eorum usu sinceritatem sui testimonii vocari in dubium aut novas vitae conditiones aliam exigere ordinationem. Semper autem et ubique ei fas sit cum vera libertate fidem praedicare, socialem suam doctrinam docere, munus suum inter homines expedite exercere necnon iudicium morale ferre, etiam de rebus quae ordinem politicum respiciunt, quando personae iura fundamentalia aut animarum salus id exigant, omnia et sola subsidia adhibendo, quae evangelio et omnium bono secundum temporum et condicionum diversitatem congruant.

Fideliter evangelio adhaerens et suam missionem in mundo exercens, ecclesia, cuius est, quidquid verum, bonum et pulchrum in communitate

partit polític; i, en canvi, que es consagrin al bé de tothom amb sinceritat i equitat, més encara, amb amor i fortalesa política.

76. (*La comunitat política i l'Església*). És d'una gran importància, sobretot on hi ha una societat pluralista, tenir un concepte just de la relació entre la comunitat política i l'Església, i distingir clarament entre allò que els cristians, separadament o en grup, fan pel seu compte com a ciutadans, moguts per la consciència cristiana, i allò que fan en nom de l'Església, en comunió amb els pastors.

L'Església, que per raó de la seva funció i de la seva competència no es confon per res amb la comunitat política ni està lligada a cap sistema polític és alhora signe i salvaguarda de la transcendència de la persona humana.

La comunitat política i l'Església són, cada una en el seu camp, autònomes i independents l'una de l'altra. Totes dues, bé que a títol divers, estan al servei de la vocació personal i social d'uns mateixos homes. Aquest servei l'acompliran més eficaçment en bé de tothom, com més l'una i l'altra cultivin una sana cooperació entre elles, ateses, a més, les circumstàncies de lloc i de temps. Perquè l'home no està limitat a l'horitzó merament temporal, sinó que, vivint en la història humana, conserva íntegra la seva vocació eterna. I l'Església, fonamentada en l'amor del Redemptor, ajuda a fer que la justícia i l'amor estiguin més amplament vigents en les relacions internacionals i al si de cada nació. Predicant la veritat de l'Evangeli i il·luminant tots els sectors de l'activitat humana per mitjà de la seva doctrina i del testimoniatge portat pels cristians, respecta també i promou la llibertat política i la responsabilitat dels ciutadans.

Els Apòstols amb els seus successors i els cooperadors d'aquests, com que són enviats perquè anunciïn als homes el Crist Salvador del món, en l'exercici de l'apostolat es fonamenten en el poder de Déu, el qual tot sovint manifesta la força de l'Evangeli a través de la feblesa dels testimonis. Efectivament, tots els qui es consagren al ministeri de la paraula de Déu cal que emprin els camins i els mitjans propis de l'Evangeli, els quals es diferencien en moltes coses dels mitjans de la ciutat terrenal.

Les coses terrenals i les que en la condició humana superen aquest món es troben estretament unides, i l'Església mateixa se serveix de les coses temporals en tant que la seva missió peculiar ho exigeix. Però no posa la seva esperança en els privilegis que l'autoritat civil li concedeix; més aviat renunciarà a l'exercici de certs drets legítimament adquirits, sempre que consti que el seu ús fa dubtar de la sinceritat del seu testimoniatge o que noves condicions de vida demanen una altra direcció. Que sempre i arreu, però, li sigui permès de predicar la fe amb veritable llibertat, d'ensenyar la seva doctrina sobre la societat, d'exercir sense obstacles entre els homes la seva missió i d'exposar el seu judici moral, fins i tot sobre coses que afecten l'ordre polític, quan ho exigeixin els drets fonamentals de la persona o la salvació de les ànimes, servint-se de tots i únicament d'aquells mitjans que són conformes a l'Evangeli i al bé comú.

Adherint-se fidelment a l'Evangeli i exercint la seva missió en el món, l'Església, a qui toca de promoure ∇

humana invenitur, fovere ac elevare,[9] pacem inter homines ad Dei gloriam roborat.[10]

Cap. V. De pace fovenda et de communitate gentium promovenda

77. (*Introductio*). Hisce nostris annis, quibus aerumnae et angustiae ex grassante vel impendente bello profluentes adhuc gravissimae inter homines perdurant, universa familia humana ad horam summi discriminis in suae maturitatis processu pervenit. In unum paulatim congregata atque ubivis suae unitatis melius iam conscia, opus quod ei incumbit, mundum scilicet pro omnibus hominibus ubique terrarum vere humaniorem aedificandi, peragere nequit nisi cuncti ad veritatem pacis renovato animo convertantur. Hinc fit ut evangelicum nuntium, cum altioribus generis humani studiis atque optatis congruens, nostris temporibus nova claritate elucescat dum pacis artifices beatos proclamat, „quoniam filii Dei vocabuntur" (Mt 5, 9).

Ideo concilium veram et nobilissimam pacis rationem illustrans, belli immanitate damnata, christianos ferventer evocare intendit ut, auxiliante Christo auctore pacis, cum omnibus hominibus ad pacem in iustitia et amore inter eos firmandam et ad instrumenta pacis apparanda cooperentur.

78. (*De natura pacis*). Pax non est mera absentia belli, neque ad solum adversarum virium aequilibrium stabiliendum reducitur neque ex imperioso dominatu oritur, sed recte proprieque dicitur „opus iustitiae" (Is 32, 7). Fructus exsistit ordinis humanae societati a divino suo Fundatore insiti et ab hominibus perfectiorem semper iustitiam sitientibus in actum deducendi. Cum enim generis humani bonum commune primaria quidem sua ratione lege aeterna regatur, sed, quoad id quod concrete exigit, progrediente tempore incessantibus mutationibus subiciatur, numquam pax pro semper acquisita est, sed perpetuo aedificanda. Cum insuper labilis sit humana voluntas necnon peccato sauciata, procuratio pacis constantem uniuscuiusque exposcit passionum dominationem et legitimae auctoritatis invigilantiam.

Hoc tamen non sufficit. Pax haec in terris obtineri non potest nisi bonum personarum in tuto collocetur et homines cum fiducia divitias sui animi atque ingenii inter se sponte communicent. Firma voluntas alios homines et populos eorumque dignitatem reverendi studiosumque fraternitatis exercitium ad pacem construendam omnino necessaria sunt. Ita pax fructus etiam amoris exsistit, qui ultra ea progreditur quae iustitia praestare valet.

Pax autem terrena, quae ex dilectione proximi oritur, figura et effectus est pacis Christi, a Deo Patre promanantis. Ipse enim Filius incarnatus, princeps pacis, per crucem suam omnes homines Deo reconciliavit ac,

---

[9] Cf. conc. Vat. II, Const. dogm. de ecclesia, *Lumen gentium*, n. 13: AAS 57 (1965), p. 17 (v. supra p. 306-307).

[10] Cf. Lc 2, 14.

i d'elevar[9] tot allò que en la comunitat humana hi ha de veritable, de bo i de bell, enrobusteix la pau entre els homes a glòria de Déu.[10]

Cap. V. La promoció de la pau i de la comunitat dels pobles

77. (*Introducció*). Aquests anys que continuen essent encara gravíssimes entre els homes les afliccions i les angoixes provinents de la realitat o de l'amenaça d'una guerra, tota la família humana ha arribat, en el procés de la seva maduresa, a un moment decisiu. Mentre de mica en mica s'unifica i arreu esdevé més conscient de la seva unitat, no podrà tanmateix portar a terme l'obra que l'espera, que és la construcció d'un món que sigui de debò més humà per a tots els homes arreu de la terra, si tots ells no es converteixen coratjosament cap a la veritat de la pau. Això farà que l'anunci de l'Evangeli, d'acord amb les aspiracions i els anhels més profunds del gènere humà, resplendeixi amb una nova llum en aquests nostres temps, alhora que proclama feliços els qui treballen per la pau, «perquè seran anomenats fills de Déu» (Mt 5,9).

El Concili, doncs, tot il·lustrant la veritable i nobilíssima noció de la pau i condemnant la monstruositat de la guerra, vol fer una crida ardent a tots els cristians perquè, amb l'ajut de Crist autor de la pau, col·laborin amb tots els homes per establir entre ells una pau fonamentada en la justícia i en l'amor mutu i per preparar els camins per arribar-hi.

78. (*Natura de la pau*). La pau no és la simple absència de guerra, ni es redueix merament a crear un equilibri de forces oposades, ni és tampoc el resultat d'una despòtica dominació, sinó que és anomenada amb tota propietat «obra de la justícia» (Is 32,7). És el fruit de l'ordre assignat a la societat humana pel seu diví Fundador i que els homes, sempre sedejants d'una justícia més perfecta, han de fer fructificar. En efecte, ja que el bé comú del gènere humà és regulat, en la seva substància, primordialment per la llei eterna, però està sotmès a mutacions contínues al llarg del temps pel que fa a les seves aplicacions concretes, mai la pau no s'ha obtingut un cop per sempre, sinó que s'ha de construir sense parar. A més, com que la voluntat humana és fràgil i ferida pel pecat, la recerca de la pau exigeix a cadascú un domini constant de les passions i una vigilància per part de l'autoritat legítima.

Però això no basta. Aquesta pau no es pot atènyer aquí a la terra, si no és salvaguardat el bé de les persones i si els homes no es comuniquen espontàniament els uns als altres, amb confiança, les riqueses espirituals i intel·lectuals. La ferma voluntat de respectar els altres homes i pobles i llur dignitat, i l'assídua pràctica de la fraternitat són absolutament necessàries per a la construcció de la pau. D'aquesta manera la pau és fruit també de l'amor, que va més enllà del que la justícia pot aportar.

Ara bé, la pau terrenal, que neix de l'amor al proïsme, és figura i efecte de la pau de Crist, que procedeix de Déu Pare. Perquè el mateix Fill encarnat, príncep de la pau, reconcilià per mitjà de la seva creu tots els homes amb Déu i, ∇

restituens omnium unitatem in uno populo et uno corpore, in propria sua carne occidit odium[1] et, resurrectione exaltatus, Spiritum caritatis in corda hominum diffudit.

Quapropter omnes christiani enixe evocantur ut, „veritatem facientes in caritate" (Eph 4, 15), cum hominibus vere pacificis sese uniant ad pacem implorandam et instaurandam.

Eodem spiritu moti, non possumus non laudare eos, qui in iuribus vindicandis actioni violentae renuntiantes, ad media defensionis recurrunt quae ceteroquin etiam debilioribus praesto sunt, dummodo hoc sine laesione iurium et obligationum aliorum vel communitatis fieri possit.

Quatenus homines peccatores sunt, eis imminet periculum belli, et usque ad adventum Christi imminebit; quatenus autem, caritate coniuncti, peccatum superant, superantur et violentiae, donec impleatur verbum: „Conflabunt gladios suos in vomeres et lanceas suas in falces. Non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad praelium" (Is 2, 4).

Sectio 1: *De bello vitando*

79. (*De bellorum immanitate refrenanda*). Quamvis recentia bella nostro mundo gravissima damna tum materialia tum moralia intulerint, adhuc cotidie in aliqua terrarum parte bellum suas vastationes persequitur. Immo, dum arma scientifica cuiuslibet generis in bello adhibentur, saeva eius indoles proeliantes ad barbariem adducere minatur quae illam anteactorum temporum longe superet. Porro condicionis hodiernae complexitas ac relationum inter nationes intricatio permittunt ut novis methodis, iisque insidiosis et subversivis, bella larvata protrahantur. In pluribus adiunctis usus methodorum terrorismi tamquam nova ratio bellandi habetur.

Deiectum istum humanitatis statum prae oculis habens, concilium ante omnia in memoriam revocare intendit permanentem vim iuris naturalis gentium eiusque principiorum universalium. Ipsa generis humani conscientia haec principia firmiter magis magisque proclamat. Actiones ergo quae iisdem deliberate adversantur necnon iussa quibus tales actiones praescribuntur scelesta sunt, nec caeca obedientia illos qui iis parent excusare valet. Inter has actiones illae ante omnia recensendae sunt quibus, ratione quadam et methodo, universa gens, natio aut minoritas ethnica exterminantur: quae tamquam crimina horrenda vehementer condemnandae sunt. Maxime vero probandus est animus illorum qui talia praecipientibus aperte resistere non timescunt.

Exstant de rebus bellicis variae conventiones internationales quibus sat multae nationes subscripserunt, ut minus inhumanae efficiantur actiones militares earumque sequelae: huiusmodi sunt conventiones quae pertinent ad militum vulneratorum aut captivorum sortem, variaeque huius generis stipulationes. Quae pactiones servandae sunt; immo tenentur omnes,

[1] Cf. Eph 2, 16; Col 1, 20-22.

restablint la unitat de tots en un sol poble i en un sol cos, matà en la seva pròpia carn l'odi,[1] i, enaltit per la resurrecció, vessà el seu Esperit d'amor al cor dels homes.

Per això tots els cristians són cridats instantment a «practicar la veritat en la caritat» (Ef 4,15), i a unir-se amb els homes veritablement pacífics per implorar la pau i instaurar-la.

Empesos per aquest mateix esperit, no podem deixar d'elogiar aquells qui, renunciant a la violència de la reivindicació dels seus drets, recorren a mitjans de defensa que, d'altra banda, estan a l'abast dels més febles, mentre això es pugui fer sense lesionar els drets i les obligacions d'altri o de la comunitat.

En tant que els homes són pecadors, els amenaça el perill de guerra, i els amenaçarà fins a la vinguda de Crist; en tant, però, que, units en l'amor, superen el pecat, són superades també les violències, fins que s'acompleixi aquella paraula: «Forjaran relles de les seves espases i falçs de les seves llances. Cap nació no empunyarà l'espasa contra una altra, ni s'entrenaran mai més a fer la guerra» (Is 2,4).

Secció 1: *Necessitat d'evitar la guerra*

79. (*Cal frenar l'atrocitat de les guerres*). Malgrat que les guerres recents hagin causat al nostre món uns perjudicis gravíssims, tant materials com morals, encara en algun lloc de la terra cada dia la guerra fa els seus estralls. Més encara, la crueltat d'una guerra, quan s'usen armes científiques de tota mena, amenaça portar els bel·ligerants a una barbàrie que ultrapassaria de molt la dels temps passats. Després, la complexitat de la situació actual i la complicació de les relacions internacionals fan possible que les guerres sordes es perllonguin amb nous mètodes, i encara insidiosos i subversius. En molts casos el recurs a mètodes terroristes és considerat també una nova forma de fer guerra.

Davant aquest estat de degradació de la humanitat, el Concili vol recordar abans de tot el valor permanent del dret natural de gents i dels seus principis universals. La mateixa consciència del gènere humà proclama amb més i més fermesa aquests principis. Les accions, per tant, que deliberadament s'oposen a aquests principis i també les ordres que prescriuen aquests actes són criminals, i ni una obediència cega no pot excusar aquells qui les acaten. Entre aquests actes cal posar en primer lloc els mètodes sistemàtics d'extermini d'un poble, d'una nació o d'una minoria ètnica, crims horrorosos que cal condemnar enèrgicament; en canvi, s'ha d'aprovar totalment el coratge dels qui no temen resistir obertament els qui els ordenen.

Hi ha, sobre la guerra, algunes convencions internacionals que un gran nombre de nacions ha subscrit perquè les accions militars i llurs conseqüències siguin menys inhumanes: són les convencions que es refereixen a la sort dels soldats ferits o presoners, i diferents estipulacions d'aquesta mena. Aquests pactes s'han de complir; encara més: ∇

praesertim auctoritates publicae et de his rebus periti, quantum possunt conari ut illae perficiantur sicque melius et efficacius ad bellorum immanitatem refrenandam conducant. Insuper aequum videtur ut leges humaniter provideant pro casu illorum qui ex motivo conscientiae arma adhibere recusant, dum tamen aliam formam communitati hominum serviendi acceptant.

Utique bellum non est e rebus humanis eradicatum. Quamdiu autem periculum belli aderit, auctoritasque internationalis competens congruisque viribus munita defuerit, tamdiu, exhaustis quidem omnibus pacificae tractationis subsidiis, ius legitimae defensionis guberniis denegari non poterit. Civitatum rectoribus aliisque qui rei publicae responsabilitatem participant, incumbit igitur officium ut populorum sibi commissorum salutem tueantur, res tam graves graviter gerentes. At aliud est res militares gerere ut populi iuste defendantur, aliud alias nationes subiugare velle. Nec potentia bellica omnem eiusdem militarem vel politicum usum legitimum facit. Nec bello infeliciter iam exorto, eo ipso omnia inter partes adversas licita fiunt.

Qui vero, patriae servitio addicti, in exercitu versantur, et ipsi tamquam securitatis libertatisque populorum ministros sese habeant, et, dum hoc munere recte funguntur, vere ad pacem stabiliendam conferunt.

80. (*De bello totali.*) Horror pravitasque belli scientificorum armorum incremento in immensum augentur. Bellicae enim actiones, his armis adhibitis, ingentes indiscriminatasque inferre possunt destructiones quae proinde limites legitimae defensionis longe excedunt. Immo, si haec media, qualia iam in magnarum nationum armamentariis inveniuntur, penitus adhiberentur, ex eo internecio fere plena et omnino reciproca uniuscuiusque partis a parte adversa haberetur praetermissis multis vastationibus in mundo oboriundis et exitialibus effectibus ex usu huiusmodi armorum consequentibus.

Quae omnia nos cogunt ut de bello examen mente omnino nova instituamus.[2] Sciant huius aetatis homines se de suis bellicis actionibus gravem rationem esse reddituros. Ab eorum enim hodiernis consiliis temporum futurorum decursus multum pendebit.

His attentis, haec sacrosancta synodus, suas faciens condemnationes belli totalis iam a recentibus summis pontificibus enuntiatas,[3] declarat:

Omnis actio bellica quae in urbium integrarum vel amplarum regionum cum earum incolis destructionem indiscriminatim tendit, est crimen contra Deum et ipsum hominem, quod firmiter et incunctanter dammandum est.

Singulare belli hodierni periculum in hoc consistit quod illis qui recentiora arma scientifica possident quasi occasionem praebet talia

---

[2] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris*, 11 aprilis 1963: AAS 55 (1963), p. 291: „Quare aetate hac nostra, quae vi atomica gloriatur, alienum est a ratione, bellum iam aptum esse ad violata iura sarcienda".

[3] Cf. Pius XII, Allocutio 30 sept. 1954: AAS 46 (1954), p. 589; nuntius radiophonicus, 24 dec. 1954: AAS 47 (1955), pp. 15 ss., Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris*: AAS 55 (1963), pp. 286-291; Paulus VI, Allocutio *in Consilio Nationum Unitarum* 4 oct. 1965: AAS 57 (1965), pp. 877-885.

tothom, especialment les autoritats públiques i els experts en la matèria, té el deure d'aplicar-se a millorar-los tant com pugui, perquè així es prestin amb més facilitat i eficàcia a posar un fre a la crueltat de les guerres. Sembla just, a més, que les lleis prevegin humanament el cas dels qui, per un motiu de consciència, refusen l'ús de les armes, mentre, però, acceptin una altra manera de servir la comunitat humana.

Sens dubte, la guerra no està pas bandejada de la humanitat. I mentre hi hagi un perill de guerra i no existeixi una autoritat internacional competent i dotada dels poders necessaris, no es podrà negar tampoc als governs el dret legítim de defensa, un cop esgotats tots els mitjans d'un pacífic arranjament. Els caps d'Estat i els qui comparteixen la responsabilitat dels afers públics tenen, doncs, l'obligació de tutelar la salvació dels pobles que els han estat encomanats, tractant així amb greu sentit de responsabilitat uns problemes tan greus. Però una cosa és servir-se de les armes per defensar justament els pobles, i una altra cosa és voler sotmetre altres nacions. I tampoc la potència bèl·lica no legitima tot ús militar o polític. Com tampoc el fet d'haver esclatat ja dissortadament una guerra no vol dir que tot sigui lícit entre les parts en conflicte.

Aquells tanmateix que, donats al servei de la pàtria, formen part de l'exèrcit, s'han de considerar, ells també, servidors de la seguretat i de la llibertat dels pobles, i, mentre exerceixen honestament l'ofici, contribueixen a l'estabilització de la pau.

80. (*La guerra total*). L'horror i l'atrocitat de la guerra augmenten enormement amb l'increment de les armes científiques, ja que amb l'ús d'aquestes armes les accions bèl·liques poden produir destruccions immenses i indiscriminades, que per això excedeixen de molt els límits d'una legítima defensa. Més i tot: si aquests enginys, tal com ja se'n troben en l'arsenal de les grans potències, fossin emprats sense restricció, es produiria una matança quasi general i totalment recíproca d'ambdós bel·ligerants, sense comptar les múltiples devastacions que en derivarien en la resta del món i els efectes perniciosos que l'ús d'aquestes armes comportaria.

Tot això ens obliga a examinar el problema de la guerra amb una mentalitat completament nova.[2] Que sàpiguen els homes del nostre temps que hauran de donar un compte severíssim de les accions bèl·liques, ja que el curs dels temps futurs dependrà molt de les decisions que prenen avui.

Tenint en compte tot això, fent-se seves les condemnes de la guerra total pronunciades ja pels recents summes Pontífexs,[3] aquest sagrat Sínode declara:

Tota acció bèl·lica que tendeix a destruir indistintament ciutats senceres o grans regions amb llurs habitants és un crim contra Déu i contra l'home mateix, crim que ha de ser condemnat amb fermesa i sense cap vacil·lació.

El perill característic de la guerra moderna consisteix en el fet que dóna en certa manera peu als qui posseeixen les armes científiques més modernes ∇

scelera perpetrandi et, connexione quadam inexorabili, hominum voluntates ad atrocissima consilia impellere potest. Ne vero hoc in futurum unquam eveniat, episcopi totius orbis terrarum in unum congregati, omnes, nationum moderatores praesertim, necnon eos qui rei militari praesunt, obsecrant, ut tantam responsabilitatem coram Deo et coram universa humanitate incessanter perpendant.

81. (*De cursu ad arma apparanda*). Arma quidem scientifica non ad hoc unice accumulantur ut tempore belli adhibeantur. Cum enim firmitas uniuscuiusque partis defensionis a capacitate fulminea adversarium repercutiendi dependere aestimetur, haec armorum accumulatio, quae quotannis ingravescit, inconsueto quidem modo ad deterrendos adversarios forte insurgentes inservit. Quod a multis habetur tamquam omnium mediorum efficacissimum quibus nunc pax quaedam inter nationes in tuto poni possit.

Quidquid sit de illo dissuasionis modo, persuasum habeant homines cursum ad arma apparanda, ad quem sat multae nationes confugiunt, non securam esse viam ad pacem firmiter servandam, neque sic dictum aequilibrium ex illo manans certam ac veram esse pacem. Belli exinde causae quin eliminentur, potius paulatim aggravari minantur. Dum in arma semper nova apparanda perabundantes divitiae erogantur, tot miseriis hodiernis mundi universi remedium sufficiens praeberi non potest. Potius quam dissensiones inter nationes vere ac funditus sanentur, iisdem aliae mundi partes inficiuntur. Novae viae, ex reformato animo initium sumentes, eligendae erunt ut hoc scandalum removeatur et, mundo ab anxietate qua opprimitur liberato, vera pax restitui possit.

Quapropter denuo declarandum est: cursum ad arma apparanda gravissimam plagam humanitatis esse, ac pauperes intolerabiliter laedere. Valde autem timendum est ne, si perduret, aliquando omnes exitiales clades pariat, quarum media iam praeparat.

Calamitatibus commonefacti quas humanum genus possibiles effecit, moram, nobis desuper concessam, qua gaudemus, adhibeamus ut propriae responsabilitatis magis conscii, vias inveniamus quibus controversias nostras modo homine digniore componere possimus. Providentia divina a nobis instanter requirit ut nosmetipsos ab antiqua belli servitute liberemus. Quod si huiusmodi conamen facere renuerimus, quo ducamur in hac via mala quam ingressi sumus, nescimus.

82. (*De bellos omnino interdicendo et actione internationali ad bellum vitandum*). Patet ergo nobis enitendum esse ut viribus omnibus tempora praeparemus quibus, consentientibus nationibus, bellum quodlibet omnino interdici possit. Quod sane requirit ut quaedam publica auctoritas universalis, ab omnibus agnita, instituatur, quae efficaci potestate polleat ut pro omnibus tum securitas, tum iustitiae observantia, tum iurium reverentia in tuto ponantur. Antequam vero haec optanda auctoritas institui possit, opus est ut hodierna suprema gremia internationalia studiis mediorum ad securitatem communem procurandam aptiorum acriter se dedicent. Cum pax e mutua gentium fiducia nasci oporteat potius quam armorum terrore nationibus imponi, omnibus adlaborandum est ut cursus ad arma appa-

a perpetrar aquests crims i, per una mena de connexió inexorable, pot impel·lir les voluntats dels homes a les decisions més atroces. Perquè això no passi mai en el futur, els bisbes reunits de tot el món demanen amb gran insistència a tothom, especialment als governants de les nacions i als caps militars, que no parin mai de sospesar aquesta responsabilitat tan gran davant de Déu i de tota la humanitat.

81. (*La cursa d'armaments*). Les armes científiques, certament, no s'acumulen únicament per poder-les emprar en temps de guerra. En efecte, com que la solidesa de la defensa de cada bel·ligerant s'estima que depèn de la capacitat fulminant de represàlies a l'adversari, aquesta acumulació d'armes, que augmenta any rere any, serveix de manera insòlita per atemorir els possibles adversaris. I això és considerat per molts com el mitjà més eficaç per assegurar una certa pau entre les nacions.

Pensi's el que es vulgui d'aquest mètode de dissuasió, els homes han de convèncer-se que la cursa d'armaments, en la qual un gran nombre de nacions es refugien, no és el camí segur per a conservar sòlidament la pau, ni tampoc l'anomenat equilibri que en deriva és una pau certa i veritable. Per això, no sols no s'eliminen les causes de guerra, sinó que més aviat amenacen d'agreujar-se progressivament. Mentre hom esmerça riqueses immenses en la fabricació d'armes sempre noves, no es pot donar un remei suficient a tantes misèries del món d'avui. En comptes de guarir de debò i radicalment les dissensions entre els pobles, acaben per contagiar també altres parts del món. Caldrà escollir nous camins, partint d'una mentalitat renovada, perquè sigui suprimit aquest escàndol i, alliberat el món de l'angoixa que l'ofega, pugui renéixer la pau veritable.

Per això cal declarar novament que la cursa d'armaments és una plaga gravíssima per a la humanitat i perjudica els pobres d'una manera intolerable. I és molt de témer que, si continua, produirà un dia tota mena de desastres funestos, dels quals ja prepara el camí.

Advertits per les calamitats que el gènere humà ha fet possibles, aprofitem la pausa de què fruïm i que ens ha estat concedida de dalt, per esdevenir més conscients de la pròpia responsabilitat i trobar així els camins amb els quals puguem resoldre d'una manera més digna de l'home les nostres controvèrsies. La Providència divina ens demana amb insistència que ens alliberem nosaltres mateixos de l'antic esclavatge de la guerra. Que, si refusàvem de fer aquest esforç, no sabem on ens duria aquest camí dolent en què ens hem ficat.

82. (*La prohibició absoluta de la guerra i l'acció internacional per evitar-la*). Queda clar, doncs, que hem de posar tot el nostre esforç a preparar el temps en què les nacions s'avinguin a prohibir absolutament tota guerra. Això naturalment demana l'establiment d'una autoritat pública universal, reconeguda per tothom i dotada de poders eficaços per garantir a tothom la seguretat, el manteniment de la justícia i el respecte dels drets. Abans, però, que pugui instituir-se aquesta anhelada autoritat, cal que les actuals supremes instàncies internacionals s'apliquin intensament a la recerca dels mitjans més aptes per a procurar la seguretat general. Com que la pau ha de brollar de la mútua confiança dels pobles, més que no pas ser imposada a les nacions pel terror de les armes, tothom ha de treballar per fer cessar finalment la cursa d'armaments; ∇

randa finem tandem habeat: ut diminutio armorum re incipiat, non unilateraliter quidem sed pari passu ex condicto progrediatur, veris efficacibusque cautionibus munita.[4] Interea non parvipendenda sunt conamina quae iam facta sunt et adhuc fiunt ut periculum belli amoveatur. Potius adiuvanda est bona voluntas permultorum qui, ingentibus suorum supremorum munerum curis onerati, gravissimo autem quo obstringuntur officio moti, bellum quod abhorrent eliminare satagunt, etiamsi a complexitate rerum quales sunt, praescindere non possunt. Deum autem enixe rogare oportet ut illis vim det perseveranter aggrediendi ac fortiter perficiendi hoc summi amoris hominum opus quo pax viriliter aedificatur. Quod hodie certissime ab eis exigit ut mentem et spiritum ultra fines propriae nationis extendant, egoismum nationalem atque ambitionem aliis nationibus dominandi deponant, profundamque reverentiam erga totam humanitatem nutriant, quae iam ad maiorem sui unitatem tam laboriose properat.

Circa pacis et armorum depositionis problemata perscrutationes iam strenue et indesinenter protractae, internationalesque congressus, qui hac de re egerunt, tamquam primi passus ad solvendas tantopere graves quaestiones consideranda sunt atque urgentiori modo ad obtinendos effectus practicos in futurum promovenda. Nihilominus caveant homines ne solummodo conatibus quorumdam se committant, quin de propriis mentibus curent. Nam populorum moderatores, qui boni communis propriae gentis sponsores sunt et simul boni universi orbis promotores, ex multitudinum opinionibus et animi sensibus quam maxime pendent. Nihil eis prodest ut paci aedificandae instent, quamdiu hostilitatis, contemptus et diffidentiae sensus, *racialia* odia necnon obstinatae ideologiae, homines dividunt atque inter se opponunt. Hinc maxima necessitas urget renovatae mentium educationis novaeque in publica opinione inspirationis. Qui operi educationis se devovent, praesertim iuvenum, aut opinionem publicam efformant, tamquam gravissimum officium reputent curam mentes omnium ad novos pacificos sensus instituendi. Nos omnes quidem commutare corda nostra oportet, universum orbem et illa munera prospicientes quae nos, una simul, agere possumus ut genus nostrum ad meliora proficiat.

Nec falsa spes nos decipiat. Nisi enim, dimissis inimicitii et odiis, firma honestaque pacta de pace universali in futuro concludantur, humanitas quae iam in gravi discrimine versatur, quamvis scientia mirabili praedita, forsan funeste ad illam horam adducetur in qua non aliam pacem quam horrendam mortis pacem experiatur. Attamen, dum haec profert, ecclesia Christi, in media anxietate huius temporis constituta, firmissime sperare non cessat. Aetati nostrae iterum iterumque, opportune importune, nuntium apostolicum proponere intendit: „ecce nunc tempus acceptabile" ut mutentur corda, „ecce nunc dies salutis".[5]

---

[4] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Pacem in terris*, ubi de diminutione armorum sermo est: AAS 55 (1963), p. 287.

[5] Cf. 2 Cor 6, 2.

de manera que el desarmament comenci de debò i procedeixi no manera unilateralment sinó a un mateix ritme, de comú acord, assegurat amb garanties reals i eficaces.[4]

Mentrestant, no s'han d'infravalorar els intents que ja s'han fet i que continuen fent-se per allunyar el perill de guerra. Més aviat cal encoratjar la bona voluntat de molts que, afeixugats per les preocupacions incalculables de llurs alts càrrecs, moguts tanmateix per la gravíssima responsabilitat a què estan obligats, treballen per eliminar la guerra que detesten, encara que no puguin prescindir de la complexa realitat de les situacions. Cal demanar ardentment a Déu que els doni l'energia d'emprendre amb perseverança i de dur a terme amb coratge aquesta gran obra d'amor als homes amb la qual hom construeix virilment la pau. Això els exigeix avui certament que estenguin el pensament i el cor més enllà de les fronteres de la pròpia nació, que deposin l'egoisme nacional i l'ambició de supremacia sobre altres nacions i que alimentin un respecte profund a tota la humanitat que tan laboriosament ja s'encamina cap a una més gran unitat.

Les conferències sobre els problemes de la pau i del desarmament, ja portades a terme amb valentia i continuïtat, i els congressos internacionals que s'han ocupat d'aquests temes han de ser considerats com els primers passos per a resoldre uns problemes tan greus i han de ser promoguts en el futur amb més urgència per obtenir-ne resultats concrets. Amb tot, que es guardin els homes de refiar-se només dels esforços d'uns quants, sense preocupar-se dels propis sentiments. Perquè els qui governen els pobles, que són els garants del bé comú de la pròpia nació i alhora els promotors del bé de tot el món, depenen en gran manera de les opinions i dels sentiments de les multituds. No els serveix de res d'escarrassar-se a construir la pau, si mentrestant els sentiments d'hostilitat, de menyspreu i de desconfiança, odis racials i ideologies obstinades divideixen els homes i els oposen entre ells. Per això es fa absolutament necessària i urgent una reeducació dels esperits i una nova orientació de l'opinió pública. Els qui es dediquen a l'activitat educativa, especialment de la joventut, i els qui contribueixen a la formació de l'opinió pública han de considerar un deure gravíssim la preocupació de formar la mentalitat de tothom vers nous sentiments pacífics. Cal que tots canviem els nostres cors, mirant el món sencer i tots aquells deures que junts podem realitzar per tal que la humanitat progressi vers el bé.

I que no ens enganyi una falsa esperança. Perquè, si en el futur, renunciant a odis i a enemistats, no es conclouen uns ferms i honestos pactes de pau universal, la humanitat, que, tot i haver acomplert admirables conquestes en el camp científic, ja es troba en greu perill, potser serà empesa funestament cap a aquella hora fatal en què no experimentarà cap més pau que la pau horrible de la mort. Tot amb tot, en dir això, l'Església de Crist, que es troba enmig de l'angoixa del temps present, no deixa d'esperar amb gran fermesa. Vol presentar al nostre temps un cop i un altre, oportunament i importunament, el missatge de l'Apòstol: «Ara és el temps favorable» per transformar els cors, «ara és el dia de salvació».[5]

Sectio 2: *De communitate internationali aedificanda*

83. (*De causis discordiarum earumque remediis*). Ad pacem aedificandam ante omnia requiritur ut eradicentur causae discordiarum inter homines, quibus bella aluntur, praesertim iniustitiae. Non paucae earum ex nimiis inaequalitatibus oeconomicis proveniunt, necnon ex necessariis remediis retardatis. Aliae vero ex spiritu dominationis et personarum contemptu oriuntur et, si in causas profundiores inquirimus, ex humana invidia, diffidentia, superbia aliisque egoisticis passionibus. Cum tot ordinis defectus homo ferre non possit, ex iis consequitur ut, etiam bello non saeviente, mundus indesinenter contentionibus inter homines et violentiis inficiatur. Cum insuper eadem mala in relationibus inter ipsas nationes inveniantur, necessarium omnino est ut, ad illa vincenda vel praevenienda, et ad effrenatas violentias coercendas, melius et firmius cooperentur et coordinentur institutiones internationales necnon indefesse stimuletur creatio organismorum qui pacem promoveant.

84. (*De communitate gentium et de institutionibus internationalibus*). Ut, crescentibus hoc tempore arctis mutuae necessitudinis nexibus inter omnes cives et omnes populos orbis terrarum, bonum commune universale apte quaeratur et efficacius obtineatur, iam necesse est communitatem gentium sibi constituere ordinem qui cum hodiernis muneribus congruat, praesertim relate ad illas numerosas regiones quae intolerabilem egestatem adhuc patiuntur.

Ad hos fines assequendos, institutiones communitatis internationalis variis hominum necessitatibus pro sua parte providere debent, tam in vitae socialis campis ad quos pertinent victus, sanitas, educatio, labor, quam in nonnullis condicionibus particularibus quae alicubi oriri possunt, ut sunt necessitas generali nationum progredientium incremento fovendi, aerumnis profugorum per universum mundum dispersorum occurrendi, vel etiam migrantes eorumque familias adiuvandi.

Institutiones internationales, universales vel regionales, quae iam exsistunt certe de genere humano bene merentur Eaedem tamquam primi conatus apparent fundamenta internationalia totius communitatis humanae ponendi ut gravissimae nostrorum temporum quaestiones solvantur, et quidem ad progressum ubique terrarum promovendum et ad bella in quacumque forma praecavenda. In omnibus istis campis gaudet ecclesia de spiritu verae fraternitatis inter christianos et non christianos florentis qui enititur ut conamina semper intensiora fiant ad ingentem miseriam sublevandam.

85. (*De cooperatione internationali in campo oeconomico*). Hodierna generis humani coniunctio etiam instaurationem maioris cooperationis internationalis in campo oeconomico expostulat. Etenim, etsi omnes fere populi sui iuris facti sunt, longe tamen abest ut a nimiis inaequalitatibus et ab omni indebitae dependentiae forma iam liberi sint omneque gravium difficultatum internarum periculum effugiant.

Incrementum alicuius nationis ex adiumentis humanis et pecuniariis pendet. Cives uniuscuiusque nationis per educationem et formationem

Secció 2: *La construcció de la comunitat internacional*

83. (*Causes i remeis de les discòrdies*). La construcció de la pau exigeix abans de tot, començant per les injustícies, que s'eliminin entre els homes les causes de discòrdia que alimenten les guerres. No poques d'aquestes discòrdies provenen de les excessives desigualtats econòmiques, o encara del retard amb què arriba el remei necessari. D'altres neixen de l'esperit de dominació i del menyspreu de les persones i, si n'esbrinem les causes més profundes, de l'enveja humana, de la desconfiança, de la supèrbia i de les altres passions egoistes. Com que l'home no pot aguantar tants desgreuges, se'n segueix que, ni que la guerra no esclati, el món s'infesta de contínues baralles i violències entre els homes. A més, com que aquests mateixos mals es troben també en les relacions entre les nacions, és absolutament necessari que, per vèncer-los o prevenir-los i per reprimir les violències desfermades, les institucions internacionals col·laborin i es coordinin més estretament, i que s'estimuli infatigablement la creació d'organismes promotors de la pau.

84. (*La comunitat dels pobles i les institucions internacionals*). Avui dia que augmenten i s'estrenyen els lligams de mútua dependència entre tots els ciutadans i els pobles de la terra, la recerca i l'assoliment més eficaç del bé comú universal demanen que, sense esperar més, la comunitat de les nacions es doni un ordre que respongui a les seves incumbències actuals, sobretot tenint en consideració aquelles nombroses regions que es troben encara en un estat d'intolerable misèria.

Per obtenir aquests fins, les institucions de la comunitat internacional han de proveir, per la part que els toca, a les diferents necessitats dels homes, tant en els camps de la vida social als quals pertanyen l'alimentació, la salut, l'educació, el treball, com en no poques situacions particulars que es poden presentar en algunes bandes, per exemple, la necessitat general d'estimular el progrés de les nacions en vies de desenvolupament, de posar remei a les dissorts dels refugiats escampats per tot el món, o encara d'ajudar els emigrants i llurs famílies.

Les institucions internacionals, universals o regionals, ja existents, han fet certament un bé al gènere humà. Són com els primers esforços per a posar els fonaments internacionals de tota la comunitat humana i resoldre els problemes més greus del nostre temps, amb el fi de promoure el progrés arreu de la terra i evitar la guerra en qualsevol de les seves formes. En tots aquests camps l'Església s'alegra de l'esperit de veritable fraternitat que floreix entre cristians i no cristians i vol que cada dia es facin esforços més intensos per a alleujar l'extremada misèria.

85. (*La cooperació internacional en el pla econòmic*). La solidaritat actual del llinatge humà exigeix també que s'estableixi una més gran cooperació internacional en el pla econòmic. Perquè, encara que gairebé tots els pobles han esdevingut autònoms, amb tot es troben molt lluny de ser lliures d'excessives desigualtats i de tota forma de dependència indeguda, i també de poder escapar a tot perill de greus dificultats internes.

El desenvolupament d'una nació depèn de les seves possibilitats humanes i financeres. Cada nació ha de preparar els seus ciutadans per als diferents càrrecs de la vida econòmica i social per mitjà de l'educació i de la formació ∇

professionalem ad varia munera vitae oeconomicae et socialis obeunda praeparandi sunt. Ad hoc autem requiritur auxilium peritorum alienigenarum qui, dum opem ferunt, non ut dominatores se gerant sed ut adiutores et cooperatores. Auxilium materiale nationibus progredientibus non procurabitur, nisi consuetudines hodierni commercii in mundo profunde mutentur. Alia insuper auxilia a nationibus progressis praestanda sunt sub forma sive donorum sive mutuorum sive pecuniarum collocationum; quae praestentur cum generositate et sine cupiditate ex una parte, accipiantur cum omni honestate ex altera.

Ad verum ordinem oeconomicum universalem instaurandum abolenda sunt nimia lucrorum studia, ambitiones nationales, appetitus dominationis politicae, calculi ordinis militaristici necnon machinationes ad ideologias propagandas et imponendas. Plura oeconomica et socialia systemata proponuntur; optandum est ut in his periti communia fundamenta sani commercii mundialis inveniant; quod facilius continget si singuli propria praeiudicia abnuant et ad dialogum sincere gerendum promptos se praebeant.

86. (*De quibusdam opportunis normis*). Pro hac cooperatione sequentes normae opportunae videntur:

a) Gentes progredientes valde cordi habeant ut tamquam finem progressus expresse et firmiter plenam perfectionem humanam suorum civium appetant. Meminerint ex labore ante omnia et ingenio ipsarum gentium oriri et crescere progressum quippe qui non solis opibus alienis, sed propriis plene explicandis necnon ingenio et traditione propria colendis imprimis inniti debeat. Qua in re illi excellant oportet, qui maiorem influxum in alios exercent.

b) Gentium autem progressarum officium gravissimum est progredientes populos ad supradicta munera implenda adiuvandi. Quapropter mentales et materiales accommodationes, quae ad hanc universalem cooperationem stabiliendam requiruntur, apud seipsas perficiant.

Ita in negotiatione cum debilioribus et pauperioribus nationibus bonum illarum sedulo respiciant; nam hae proventibus quos ex venditione rerum a se productarum accipiunt, ad propriam suam sustentationem indigent.

c) Communitatis vero internationalis est incrementum componere et stimulare, ita tamen ut de opibus ad hoc ordinatis quam efficacissime et plena cum aequitate disponatur. Ad hanc quoque communitatem pertinet, principio subsidiarietatis utique servato, rationes oeconomicas in toto mundo ordinare ut ad normam iustitiae explicentur.

Condantur instituta apta ad promovenda et ordinanda negotia internationalia, praesertim cum nationibus minus progressis et ad compensandos defectus qui ex nimia inaequalitate potentiae inter nationes manant. Huiusmodi ordinatio, cum adiumentis technicis, culturalibus et nummariis coniuncta, nationibus ad progressum intendentibus subsidia necessaria praestare debet ut incrementa oeconomiae suae convenienter consequi valeant.

d) In multis casibus urget necessitas recognoscendi oeconomicas socialesque structuras; sed cavendum est a solutionibus technicis imma-

professional. Per això cal l'ajut d'experts estrangers, els quals, en col·laborar, s'han de comportar no pas com a dominadors sinó com a auxiliars i cooperadors. No es podrà procurar l'ajut material a les nacions en vies de desenvolupament si no es modifiquen profundament els mètodes actuals del comerç mundial. D'altres recursos, encara, els hauran de venir de les nacions pròsperes, en forma de dons, de préstecs o d'inversions; cal fer tot això generosament i sense cupiditat, per una part, i cal rebre-ho amb tota rectitud, per l'altra.

Per establir un autèntic ordre econòmic universal, cal renunciar als beneficis exagerats, a les ambicions nacionals, a l'apetència de dominació política, als càlculs d'estratègia militar, al desig de propagar o d'imposar ideologies. Hom proposa diferents sistemes econòmics i socials, i és de desitjar que els experts hi puguin trobar unes bases comunes per a un sa comerç mundial; això serà més fàcilment, si cadascú, renunciant als propis prejudicis, es mostra disposat a entaular un diàleg sincer.

86. (*Algunes normes oportunes*). De cara a aquesta cooperació semblen oportunes les normes següents:

a) Els pobles en vies de desenvolupament han de tendir sobretot a buscar, expressament i sense equívocs, com a fi de llur evolució, el ple perfeccionament humà dels ciutadans. Que es recordin que aquest progrés neix i creix principalment del treball i de l'enginy dels mateixos pobles, ja que ha de recolzar no sols en els ajuts externs, sinó abans de tot en el ple desplegament dels propis i en el cultiu del propi enginy i de la pròpia tradició. En aquesta matèria, els qui exerceixen una influència més gran sobre els altres han de donar exemple.

b) És un deure gravíssim dels pobles més avançats d'ajudar les nacions en vies de desenvolupament a complir les obligacions esmentades. Per això han de realitzar en ells mateixos les adaptacions mentals i materials que són necessàries per a l'establiment d'aquesta cooperació universal.

Així, en el comerç amb les nacions més febles i menys afortunades, que mirin constantment el bé d'elles, ja que, per al seu sosteniment, necessiten els guanys provinents de la venda dels propis productes.

c) Pertoca a la comunitat internacional coordinar i estimular el desenvolupament, procurant, però, distribuir amb la màxima eficàcia i amb plena equitat els recursos que hi són destinats. Salvant el principi de subsidiarietat, li correspon també regular les relacions econòmiques arreu del món per tal que funcionin segons els imperatius de la justícia.

Que es creïn institucions capaces de promoure i de regular el comerç internacional, sobretot amb les nacions menys desenvolupades, i destinades a compensar els inconvenients que deriven de l'excessiva desigualtat de poder entre les nacions. Aquesta planificació, afegida a ajuts tècnics, culturals i financers, ha de proporcionar a les nacions que s'encaminen vers els progrés els recursos necessaris perquè puguin assolir el degut creixement de llur economia.

d) En molts casos és urgent i necessari revisar les estructures econòmiques i socials; però, cal guardar-se de les solucions tècniques prematures, ∇

ture propositis, imprimis ab illis quae, dum homini commoda materialia praebent, eius spirituali indoli ac profectui adversantur. Nam „non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei" (Mt 4, 4). Quaelibet autem humanae familiae pars in seipsa et in suis melioribus traditionibus aliquam partem thesauri spiritualis a Deo humanitati concrediti secumfert, etsi multi nesciunt ex qua origine procedat.

87. (*De cooperatione internationali quoad incrementum incolarum*). Maxime necessaria evadit cooperatio internationalis relate ad illos populos qui hodie sat frequenter, praeter tot alias difficultates, ea peculiariter premuntur quae ex rapido incremento populationis oritur. Urget necessitas ut per plenam et impensam cooperationem omnium, praesertim ditiorum nationum, exploretur quomodo ea quae ad victum et ad congruam instructionem hominum necessaria sunt, parari et cum tota communitate humana communicari possint. Nonnulli vero populi suae vitae condiciones multo meliores reddere possent si, debita instructione exculti, a methodis antiquis pro bonis agrariis gignendis ad novas artes technicas transirent, eas cum necessaria prudentia suis condicionibus applicantes, ordine sociali meliori insuper instaurato et terrarum possessionis distributione aequius ordinata.

Gubernii quidem sunt iura et officia, problema populationis in sua natione quod attinet, intra propriae competentiae limites; utputa in ordine ad legislationem socialem et ad familias respicientem, ad transitum ruricolarum ad urbes, ad informationes circa statum et necessitates nationis. Cum hodie mentes hominum de hoc problemate tam vehementer agitentur, optandum quoque est ut de his omnibus periti catholici, praesertim in Universitatibus, studia et incepta sollerter prosequantur et latius evolvant.

Cum autem a multis affirmetur incolarum orbis incrementum, vel saltem quarumdam nationum, omnibus mediis et cuiusvis generis interventu auctoritatis publicae funditus omnino minuendum esse, concilium omnes hortatur ut caveant a solutionibus, publice vel privatim promotis et quandoque impositis, quae legi morali contradicunt. Nam iuxta inalienabile hominis ius ad matrimonium et generationem prolis, deliberatio circa numerum prolis gignendae a recto iudicio parentum pendet ac nullo modo auctoritatis publicae iudicio committi potest. Cum autem parentum iudicium conscientiam recte formatam supponat, magni momenti est ut omnibus aditus praebeatur ad colendam rectam et vere humanam responsabilitatem quae legem divinam, attentis adiunctis rerum et temporum, respiciat; hoc vero exigit ut passim condiciones paedagogicae et sociales in melius mutentur et imprimis ut formatio religiosa vel saltem integra moralis institutio praebeatur. De progressibus porro scientificis in explorandis methodis quibus coniuges iuvari possint in ordinando numero prolis, quarum firmitas bene probata est et congruentia cum ordine morali comperta habetur, homines sapienter certiores fiant.

88. (*De munere christianorum in subsidiis praestandis*). Ad ordinem internationalem cum vera observantia legitimarum libertatum et amica fraternitate omnium aedificandum, christiani libenter et toto corde coo-

especialment de les que, mentre ofereixen a l'home avantatges materials, s'oposen al seu caràcter i al seu profit espiritual. Perquè «l'home no viu només de pa; viu de tota paraula que surt de la boca de Déu» (Mt 4,4). Qualsevol parcel·la de la família humana porta en ella mateixa i en les seves millors tradicions alguna part del tresor espiritual que Déu ha confiat a la humanitat, tot i que molts en desconeixen l'origen.

87. (*La cooperació internacional pel que fa a l'augment demogràfic*). La cooperació internacional és sobretot indispensable quan es tracta de pobles que avui, bastant sovint, entre moltes altres dificultats, sofreixen d'una manera especial les que deriven d'un ràpid augment de la població. És urgent i necessari estudiar, amb la plena i intensa cooperació de tots, sobretot de les nacions més riques, la manera de poder recollir i de posar a disposició de tota la comunitat humana els recursos necessaris per a la subsistència i per a l'adequada instrucció de cadascú. Alguns pobles podrien millorar molt el nivell de vida, si, instruïts degudament, passessin dels vells mètodes de producció agrícola a les noves tècniques, aplicant-les amb la prudència que calgui a la situació pròpia, i instaurant a més un ordre social millor i un repartiment més just de la propietat de les terres.

Corresponen al govern drets i deures pel que fa als problemes de la població en llurs nacions i dins els límits de la pròpia competència; com, per exemple, pel que fa a la legislació social i familiar, la migració del camp a la ciutat, la informació sobre la situació i les necessitats de la nació. Com que aquest problema apassiona tant avui els esperits, és de desitjar igualment que experts catòlics, sobretot a les universitats, continuïn sobre totes aquestes matèries els estudis i les iniciatives i els desenrotllin encara més.

Com sigui, però, que molts afirmen que el creixement demogràfic en el món, o almenys en certes nacions, s'ha de frenar d'una manera absoluta per tots els mitjans i amb qualsevol tipus d'intervenció de l'autoritat pública, el Concili exhorta tothom a abstenir-se de solucions contràries a la llei moral, promogudes o a vegades imposades públicament o privadament. Perquè, d'acord amb el dret inalienable de l'home al matrimoni i a la generació de la prole, la determinació sobre el nombre de fills a tenir depèn del recte judici dels pares i no pot de cap manera ser deixat al judici de l'autoritat pública. Però com que el judici dels pares suposa una consciència ben formada, és d'una gran importància donar a tothom la possibilitat de cultivar una responsabilitat recta i autènticament humana que tingui en compte la llei divina, ateses les circumstàncies reals i dels temps. Tot això exigeix arreu una millora de les condicions pedagògiques i socials i sobretot que es faciliti una formació religiosa o, almenys, una sana formació moral. Cal també informar bé la gent sobre els progressos científics en la recerca dels mètodes que poden ajudar els esposos a determinar el nombre de fills, sempre que estigui ben comprovat que aquests mètodes són segurs i reconeguda llur conformitat amb l'ordre moral.

88. (*L'ajuda dels cristians als altres països*). Que els cristians cooperin de grat i de tot cor en la construcció d'un ordre internacional en el respecte autèntic a les legítimes llibertats i amb amical fraternitat amb tothom, ▽

perentur, idque eo magis quod maior pars mundi tanta adhuc egestate laborat ut in pauperibus Christus ipse quasi alta voce caritatem suorum discipulorum evocet. Ne igitur scandalo sit hominibus aliquas nationes, quarum saepius maior numerus civium christiano nomine ornatur, bonorum copia abundare, dum aliae rebus ad vitam necessariis priventur ac fame, morbis omnimodaque miseria cruciantur. Sunt enim spiritus paupertatis et caritatis gloria et testimonium ecclesiae Christi.

Laudandi igitur et adiuvandi sunt illi christiani, iuvenes praesertim, qui sponte seipsos ad aliis hominibus et populis auxilia praestanda offerunt. Immo totius populi Dei est, episcopis verbo et exemplo praeeuntibus, miserias huius temporis pro viribus sublevare, idque, ut antiquus mos ferebat ecclesiae, non ex superfluis tantum, sed etiam ex substantia.

Modus subsidia colligendi et distribuendi, quin sit rigide et uniformiter ordinatus, recto tamen ordine disponatur in dioecesibus, nationibus et in universo mundo, coniuncta, ubicumque opportunum videtur, actione catholicorum cum ceteris fratribus christianis. Spiritus enim caritatis providum ordinatumque actionis socialis et caritativae exercitium nedum prohibeat, potius id imponit. Quare necesse est eos qui se ad nationibus progredientibus inserviendum devovere intendunt, idoneis etiam institutis apte efformari.

89. (*De praesentia efficaci ecclesiae in communitate internationali*). Ecclesia, cum, divina sua missione innixa, omnibus hominibus evangelium praedicat et thesauros gratiae elargitur, ubique terrarum ad pacem firmandam et solidum fundamentum ponendum consortionis fraternae hominum et populorum confert: cognitionem scilicet legis divinae et naturalis. Quapropter ecclesia in ipsa communitate gentium omnino praesens esse debet ad cooperationem inter homines fovendam et excitandam; et quidem tam per suas institutiones publicas quam per plenam ac sinceram collaborationem omnium christianorum, solo desiderio omnibus inserviendi inspiratam.

Quod efficacius attingetur si ipsi fideles, suae responsabilitatis humanae et christianae conscii, iam in proprio ambitu vitae voluntatem prompte cooperandi cum communitate internationali excitare satagunt. Cura peculiaris hac in re iuvenibus formandis impendatur, tam in educatione religiosa quam civili.

90. (*De partibus christianorum in institutionibus internationalibus*). Praecellens quaedam forma navitatis internationalis christianorum absque dubio socia opera est quam, sive singuli sive consociati, in ipsis institutis ad cooperationem inter nationes provehendam conditis vel condendis praestant. Communitati gentium in pace et fraternitate aedificandae insuper multipliciter inservire possunt variae consociationes catholicae internationales, quae roborandae sunt, auctis numero cooperatorum bene formatorum, subsidiis quibus indigent et apta virium coordinatione. Nostris enim temporibus et actionum efficacitas et colloquii necessitas consociata incepta postulant. Tales consociationes insuper haud parum conferunt ad universalem sensum excolendum, catholicis certe congruum,

tant més que la major part del món sofreix encara una necessitat tan gran que sembla que el mateix Crist aixeca la veu en els pobres per provocar la caritat dels seus deixebles. Que no hagi de ser, doncs, un motiu d'escàndol per als homes el fet que algunes nacions, on sovint la majoria dels ciutadans s'anomenen cristians, tinguin una gran abundància de béns, mentre d'altres estan mancades del necessari per a viure i són turmentades per la fam, les malalties i tota mena de misèries. L'esperit de pobresa i d'amor són, en efecte, la glòria i el testimoniatge de l'Església de Crist.

Així, doncs, cal lloar i ajudar aquells cristians, particularment els joves, que espontàniament s'ofereixen a socórrer altres homes i pobles. Més encara, correspon a tot el poble de Déu, començant pels bisbes amb la paraula i l'exemple, alleujar tant com es pugui les misèries actuals, i això, segons l'ús antic de l'Església, no solament amb els béns superflus, sinó també amb els necessaris.

La recollida i la distribució d'aquests recursos, sense que hagin de ser organitzades d'una manera rígida i uniforme, han de fer-se en pla diocesà, nacional i mundial, on sembli oportú, en acció conjunta entre els catòlics i els altres germans cristians. L'esperit d'amor, en efecte, no s'oposa per res a l'exercici organitzat i provident de l'acció social i caritativa; més aviat l'imposa. Per això, els qui es volen consagrar al servei de les nacions en vies de desenvolupament cal que es formin bé en institucions especialitzades.

89. (*Presència eficaç de l'Església en la comunitat internacional*). L'Església, quan en virtut de la seva missió divina predica l'Evangeli a tots els homes i n'escampa els tresors de gràcia, contribueix a afermar la pau arreu de la terra i a posar una base sòlida per a la convivència fraterna d'homes i pobles, és a dir, el coneixement de la llei divina i natural. Per això l'Església ha d'estar absolutament present en la mateixa comunitat dels pobles, per afavorir i estimular la cooperació entre els homes, tant a través de les seves institucions públiques com mitjançant la plena i lleial col·laboració de tots els cristians, inspirada només pel desig de servir tothom.

Per arribar més eficaçment a aquest terme, els fidels, conscients de llur responsabilitat humana i cristiana, han de treballar per desvetllar, començant pel propi ambient de vida, la voluntat de cooperar amb promptitud amb la comunitat internacional. Que es tingui una cura especial a formar els joves en aquest punt, tant en l'educació religiosa com en la civil.

90. (*Participació dels cristians en les institucions internacionals*). Una forma excel·lent de compromís dels cristians en el camp internacional és sens dubte la col·laboració que individualment o associats presten en les institucions que s'han fundat o que s'han de fundar, per fomentar la cooperació entre les nacions. Poden també ajudar de moltes maneres a construir la comunitat dels pobles en la pau i la germanor les diverses associacions catòliques internacionals, les quals cal enfortir augmentant el nombre de cooperadors ben formats, els subsidis que necessiten i la convenient coordinació de forces. Als nostres temps, en efecte, tant l'eficàcia de l'acció com la necessitat de diàleg exigeixen iniciatives associades. A més, aquestes associacions contribueixen no pas poc a desvetllar un sentit d'universalitat, molt convenient sens dubte per als catòlics, ∇

et ad formandam conscientiam vere universalis solidarietatis et responsabilitatis.

Optandum denique est ut catholici, ad munus suum in communitate internationali rite implendum, actuose et positive cooperare studeant sive cum fratribus seiunctis qui una cum eis evangelicam caritatem profitentur, sive cum omnibus hominibus veram pacem sitientibus.

Concilium vero, ratione habita immensitatis aerumnarum quibus maior pars generis humani etiam nunc vexatur, et ad iustitiam simul ac amorem Christi erga pauperes ubique fovendum, valde opportunum aestimat creationem alicuius ecclesiae universalis organismi, cuius sit catholicorum communitatem excitare ut progressus indigentium regionum necnon iustitia socialis inter nationes promoveantur.

Conclusio

91. (*De munere singulorum fidelium et ecclesiarum particularium*). Ea quae ab hac sacra synodo ex thesauris doctrinae ecclesiae proponuntur, omnes homines nostrorum temporum, sive in Deum credant sive eum non explicite agnoscant, adiuvare intendunt ut, suam integram vocationem clarius percipientes, mundum praecellenti dignitati hominis magis conforment, universalem altiusque fundatam fraternitatem appetant atque, sub impulsu amoris, generoso atque consociato conamine, urgentibus nostrae aetatis postulationibus respondeant.

Sane coram immensa diversitate tum rerum status tum culturae humanae formarum in mundo, propositio haec in compluribus suis partibus consulto nonnisi indolem generalem prae se fert: immo, licet doctrinam iam in ecclesia receptam proferat, cum non raro de rebus incessanti evolutioni subiectis agatur, adhuc prosequenda et amplianda erit. Confidimus vero multa quae verbo Dei et spiritu evangelii innixi protulimus, omnibus validum adiutorium conferre posse, praesertim postquam adaptatio ad singulas gentes et mentalitates a christifidelibus sub pastorum moderamine ad actum decucta fuerit.

92. (*De dialogo inter omnes homines*). Ecclesia, vi suae missionis universum orbem nuntio evangelico illuminandi et omnes homines cuiusvis nationis, stirpis vel culturae in unum Spiritum coadunandi, signum evadit illius fraternitatis quae sincerum dialogum permittit atque roborat.

Quod autem requirit ut imprimis in ipsa Ecclesia mutuam aestimationem, reverentiam et concordiam promoveamus, omni legitima diversitate agnita, ad fructuosius semper colloquium inter omnes instituendum qui unum populum Dei constituunt, sive pastores sive ceteri christifideles sint. Fortiora enim sunt ea quibus uniuntur fideles quam ea quibus dividuntur: sit in necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas.[1]

Animus autem noster simul complectitur fratres nondum nobiscum in plena communione viventes eorumque communitates, quibus tamen coniungimur confessione Patris et Filii et Spiritus sancti ac vinculo

[1] Cf. Ioannes XXIII, Litt. encycl. *Ad Petri Cathedram*, 29 iunii 1959: AAS 55 (1959), p. 513.

i a formar una consciència de solidaritat i responsabilitat veritablement universals.

És de desitjar, finalment, que els catòlics, per tal d'acomplir bé llur tasca en la comunitat internacional, vulguin cooperar activament i positivament, tant amb els germans separats que professen junt amb ells la caritat evangèlica com amb tots els homes assedegats de pau autèntica.

El Concili, tenint en compte les desventures immenses que encara afligeixen la major part de la humanitat, i a fi de fomentar arreu la justícia juntament amb l'amor de Crist envers els pobres, creu molt oportuna la creació d'algun organisme de l'Església universal per estimular el conjunt dels catòlics a promoure el progrés de les regions indigents i la justícia social entre les nacions.

Conclusió

91. (*Tasca de cada fidel i de les Esglésies particulars*). Tot el que aquest sagrat Sínode proposa forma part del tresor doctrinal de l'Església i vol ajudar tots els homes del nostre temps, tant si creuen en Déu com si no el reconeixen explícitament, perquè, percebent més clarament llur vocació integral, creïn un món més conforme a la dignitat eminent de l'home, aspirin a una fraternitat universal més profundament fonamentada i, sota l'impuls de l'amor, amb un esforç generós i comú, responguin a les exigències més urgents de la nostra època.

Certament, davant la immensa varietat de situacions i de formes de cultura humana a través del món, aquesta proposta no presenta, en nombrosos punts, sinó un caràcter general. Encara més, tot i que representa una doctrina ja acceptada dins l'Església, com que es tracta, però, ben sovint de realitats sotmeses a una incessant evolució, caldrà encara continuar-la i ampliar-la. Confiem, però, que moltes de les coses que, basant-nos en la paraula de Déu i en l'esperit de l'Evangeli, hem exposat, podran ser d'un gran ajut per a tothom, sobretot després que els fidels, sota el guiatge dels pastors, les hagin adaptades de fet a cada poble i a cada mentalitat.

92. (*El diàleg entre tots els homes*). L'Església, en virtut de la seva missió d'il·luminar tot el món amb l'anunci de l'Evangeli i de reunir en un sol Esperit tots els homes de qualsevol nació, raça o cultura, esdevé un signe d'aquella fraternitat que permet i consolida el diàleg sincer.

Això exigeix que abans que res promoguem, en la mateixa Església, l'estima mútua, el respecte, la concòrdia, i reconeguem tota diversitat legítima, per tal de poder establir un diàleg cada cop més fructuós entre tots els qui formen l'únic poble de Déu, tant els pastors com els altres fidels cristians. Perquè allò que uneix els creients és més fort que allò que els divideix; que hi hagi, doncs, unitat en les coses necessàries, llibertat en les dubtoses i caritat en totes.[1]

El nostre pensament s'adreça a la vegada als germans que no viuen encara en plena comunió amb nosaltres i a llurs comunitats, amb les quals, però, estem units en la confessió del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant i pel vincle ∇

caritatis, memores scilicet christianorum unitatem hodie etiam a multis in Christum non credentibus exspectari et desiderari. Quo magis enim haec unitas, sub potenti virtute Spiritus sancti, in veritate et caritate proficiet, eo magis universo mundo erit praesagium unitatis et pacis. Quare, unitis viribus et in formis huic praeclaro fini hodie efficaciter assequendo magis magisque aptatis, studeamus ut, evangelio in dies melius conformati, fraterne cooperemur ad servitium familiae humanae praestandum quae, in Christo Iesu, in familiam filiorum Dei vocatur.

Animum nostrum proin etiam ad omnes convertimus qui Deum agnoscunt et in traditionibus suis pretiosa elementa religiosa et humana conservant, optantes ut apertum colloquium omnes nos adigat ad impulsiones Spiritus fideliter accipiendas et alacriter implendas.

Desiderium talis colloquii, quod sola caritate erga veritatem ducatur, servata utique congrua prudentia, ex nostra parte neminem excludit, neque illos qui praeclara animi humani bona colunt, eorum vero auctorem nondum agnoscunt, neque illos qui ecclesiae opponuntur eamque variis modis persequuntur. Cum Deus Pater principium omnium exsistat et finis, omnes, ut fratres simus, vocamur. Et ideo, hac eadem humana et divina vocatione vocati, sine violentia, sine dolo ad aedificandum mundum in vera pace cooperari possumus et debemus.

93. (*De mundo aedificando et ad finem perducendo*). Christiani, memores verbi Domini „in hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem" (Io 13, 35), nihil ardentius optare possunt quam ut hominibus mundi huius temporis semper generosius et efficacius inserviant. Itaque, evangelio fideliter adhaerentes eiusque viribus fruentes, cum omnibus qui iustitiam diligunt et colunt coniuncti, ingens opus in his terris adimplendum susceperunt, de quo ei, qui omnes iudicabit ultimo die, rationem reddere debent. Non omnes qui dicunt: „Domine, Domine", intrabunt in regnum caelorum, sed ii qui faciunt voluntatem Patris[2] validamque manum operi apponunt. Vult autem Pater ut in omnibus hominibus Christum fratrem agnoscamus et efficaciter diligamus, tam verbo quam opere, ita testimonium perhibentes veritati, et cum aliis mysterium amoris Patris caelestis communicemus. Hac via in toto orbe terrarum homines ad vivam spem excitabuntur, quae Spiritus sancti donum est, ut tandem aliquando in pace ac beatitudine summa suscipiantur, in patria quae gloria Domini effulget.

„Ei autem qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus aut intelligimus, secundum virtutem quae operatur in nobis, ipsi gloria in ecclesia et in Christo Iesu, in omnes generationes saeculorum. Amen" (Eph 3, 20-21).

---

[2] Cf. Mt 7, 21.

de la caritat, perquè ens recordem que la unitat dels cristians avui és esperada i desitjada àdhuc per molts que no creuen en Crist. En efecte, com més aquesta unitat, sota la força poderosa de l'Esperit Sant, avançarà en la veritat i l'amor, més també esdevindrà per a tot el món un presagi d'unitat i de pau. Unint, doncs, les nostres energies i emprant mitjans avui cada vegada més adequats a l'assoliment eficaç d'aquest altíssim fi, esforcem-nos, amb una conformitat cada dia més gran a l'Evangeli, per col·laborar fraternalment al servei de la família humana, la qual és cridada a esdevenir, en Crist Jesús, la família dels fills de Déu.

Després, dirigim també el nostre pensament a tots els qui creuen en Déu i conserven en les pròpies tradicions preciosos elements religiosos i humans, tot desitjant que un diàleg obert ens porti tots a acollir i dur a terme amb fidelitat i coratge els impulsos de l'Esperit.

El desig d'establir un diàleg que sigui inspirat només per l'amor a la veritat i portat amb la deguda prudència, no exclou ningú per part nostra: ni aquells qui honoren uns alts valors humans sense que en reconeguin encara l'Autor, ni aquells qui s'oposen a l'Església i la persegueixen de diferents maneres. Essent Déu Pare el principi i el fi de totes les coses, tots som cridats a ser germans. I per tant, cridats a aquesta mateixa vocació humana i divina, podem i hem de treballar plegats, sense violències ni engany, per construir el món sobre una pau veritable.

93. (*Un món a construir i a portar fins al seu fi*). Els cristians, tot recordant aquelles paraules del Senyor «tothom coneixerà que sou deixebles meus per l'amor que us tindreu entre vosaltres» (Jn 13,35), no poden desitjar res amb més ardor que servir cada dia més generosament i eficaçment els homes del món contemporani. Per això, fidels a l'Evangeli i plens de la seva força, units a tots aquells qui estimen la justícia i la practiquen, han emprès de dur a terme aquí a la terra una tasca immensa; n'hauran de donar compte a Aquell qui jutjarà tothom el darrer dia. Perquè no tots els qui diuen «Senyor, Senyor» entraran al Regne del cel, sinó aquells qui fan la voluntat del Pare[2] i s'apliquen a obrar coratjosament. El que vol el Pare, doncs, és que reconeguem el Crist, germà nostre, en cada un dels homes, i que els estimem eficaçment, tant de paraula com d'obra, tot donant d'aquesta manera testimoniatge a la veritat, i compartim amb els altres el misteri d'amor del Pare celestial. Així per tota la terra els homes renaixeran a una esperança viva, do de l'Esperit Sant, perquè siguin finalment admesos a la pau i a la felicitat supremes, a la pàtria tota radiant de la glòria del Senyor.

«Glòria a Déu, que amb la força que actua en nosaltres que pot fer infinitament més de tot el que som capaços de demanar o d'entendre. Glòria a ell en l'Església i en Jesucrist, de generació en generació pels segles dels segles. Amén» (Ef 3,20-21).

ÍNDEXS

1. ÍNDEX DE CITACIONS BÍBLIQUES

Antic Testament

Gènesi

1,26-27	GS 34
1,26	GS 12
1,27	GS 12
1,28	GS 50.57
1,31	GS 12; AA 7
2,18	GS 50
2,22-24	GS 49
3,15	LG 55; DV 3
9,2-3	GS 34
12,2-3	DV 3
15,18	DV 14

Èxode

3,7-12	GS 32
24,1-8	GS 32
24,8	DV 14
33,11	DV 2

Nombres

11,16-25	PO 7
18,20	PO 17
20,4	LG 9

Deuteronomi

23,1ss	LG 9

2 Samuel

23,2	DV 11

1 Reis

16,7	GS 14

Isaïes

2,1-4	DV 14
2,4	GS 78
5,1ss	LG 6
6,8	PO 11
7,14	LG 55
11,10-12	UR 2
11,12	SC 2; AG 36
32,7	GS 78
40,8	DV 26
40,11	LG 6
42,1-4	DH 11
54	GS 48
54,2	AG 9
58,1-12	GS 43
60,4-7	LG 13
61,1	SC 5
66,23	NA 4

Jeremies

3,6-13	GS 48
3,17	DV 14
17,10	GS 14
13,31-34	LG 9

Ezequiel

16 i 23	GS 48
34,11ss	LG 6
34,14	LG 45

Osees

2	GS 48

Miquees

5,2-3	LG 55

Sofonies

3,9	NA 4

Malaquies

1,11	LG 17
2,7	PO 4

Salms

2,8	LG 13; AG 22
8,5-7	GS 12
8,7.10	GS 34
21,28-29	DV 14
39,9	PC 14
62(61),11	PO 17
65,4	NA 4
72(71),10	LG 13
95,1-3	DV 14
117,22	LG 6

Proverbis

5,18-20	GS 49
8,30-31	GS 57
31,10-31	GS 49

Càntic dels Càntics

1,1-3	GS 49
2,16	GS 49
4,16-5,1	GS 49
7,8-11	GS 49

Daniel

3,57-90	GS 14

2 Esdres (Nehemies)

13,1	LG 9

Tobit

8,4-8	GS 49

2 Macabeus

12,46	LG 50

Saviesa

1,13	GS 18
2,23-24	GS 18
2,23	GS 12
8,1	NA 1
9,2-3	GS 34

Siràcida

15,14	GS 17
17,3-10	GS 12
17,7-8	GS 15
36,19	AG 1
44,50	LG 50

Baruc

3,38	DV 2

Nou Testament

Mateu

1,21	CD 1
1,22-23	LG 55
1,22	DV 11
3,16	PO 2
4,4	GS 86
4,8-10	DH 11
4,17	LG 5; PO 5
5,3-9	LG 38
5,3	LG 42
5,9	GS 77
5,10	LG 23; AA 4; PO 8
5,13-14	AG 1
5,13-16	LG 9
5,13	AG 36
5,14	AG 36
5,16	PC 25; AA 6; AG 11
5,17	DV 16
5,19-20	LG 14
5,43-44	GS 28
5,45-47	GS 28
5,45	NA 5
5,48	LG 40; PO 12
6,6	SC 12
6,12	LG 40
6,20	PC 13
6,25	PC 13
7,1-2	GS 28
7,21-22	LG 14
7,21	GS 93
8,20	PC 1.13
9,15	GS 48
9,28-29	DH 11
9,35ss	AG 12
9,36	PO 11
9,38	AG 40
10,1-42	LG 19; AG 5
10,10	PO 20
10,34-39	AG 13
11,4-5	AA 8
11,20-24	DH 11
11,27	DV 2
11,28-30	DH 11
11,29	DH 11; AG 24
12,20	DH 11
12,28	LG 5; AG 14
13,24-30	GS 37
13,30	DH 11
13,36-43	GS 37
13,40-42	DH 11
13,52	LG 25
16,18-19	LG 22
16,18	LG 9.19; UR 2
16,19	LG 22
16,24	AA 4; GS 22
16,26	GS 64
18,18	LG 22; UR 2
18,20	SC 7; UR 8; PC 15; AA 18
19,4	GS 50
19,6	GS 48
19,11	LG 42; PO 16
19,12	PC 12; OT 10; PO 16
19,21	LG 42; PC 5.13
20,26	AG 12
20,28	LG 27.32; UR 7; PC 14; PO 9; GS 3
21,33-43	LG 6
21,42	LG 6
22,13	LG 48
22,21	DH 11
22,37-40	AA 8; GS 16
22,39	GS 41
23, 3-23	GS 43
23,8	PO 9
23,11	AG 12
24,13	GS 37
24,31	AG 9
25,26	LG 48
25,30	LG 48
25,31-46	LG 48
25,31	LG 49
25,34-46	PC 13
25,34-35	PO 6
25,40	AA 8; GS 27
25,41-46	LG 14
25,41	LG 48
25,46	LG 48
26,51-53	DH 11
28,16-20	LG 19.22
28,18-20	LG 24; UR 2; DH 13
28,18	LG 8; AG 5; GS 38
28, 19-20	LG 17; DV 7; DH 1
28,19	DH 14; PO 4

28,19 ss AG 5
28,20 SC 9; LG 19.20; DV 20

Marc

1,15 LG 5; AG 8
1,24 LG 39
2,19-20 GS 48
2,27 GS 26
3,13-19 LG 19
3,13 AG 5
3,13s AG 23
3,35 LG 58
4,14 LG 5
4,26-29 LG 5
4,27 PO 22
6,5-6 DH 11
6,31 PO 8
7,10-13 GS 43
8,36 GS 72
9,23-24 DH 11
10,21 LG 42
10,28 PC 5
10,45 LG 5.2; OT 4; DH 11; AG 3; GS 3
12,29-31 GS 72
12,30 LG 40
13,10 AG 9
16,15-16 LG 24
16,15ss AG 5
16,15 SC 6; LG 1.16.19; DV 7; UR 2; PO 4; DH 13; AG 13.38
16,16 LG 14; DH 11; AG 1.7.14; PO 4
16,20 LG 19

Lluc

1,2-4 DV 19
1,28 LG 56
1,35 LG 39
1,38 LG 56
1,41-45 LG 57
1,48-49 LG 66
2,14 GS 76
2,19.51 LG 58; DV 8
2,34-35 LG 57
2,34 AG 13
2,41-51 LG 57
3,11 GS 72
3,22 AG 4
4,1 AG 4
4,18 SC 5; LG 8; AG 3; PO 2.6 17
4,34 LG 39
5,34-35 GS 48
6,13 LG 19
6,37-38 GS 28
9,25 GS 39
9,58 PC 1
10,1 AA 33; PO 10
10,7 PO 20
10,16 LG 20
10,30s GS 72
10,39 PC 5
10,42 PC 5
11,20 LG 5
11.27-28 LG 58
11,41 GS 72
12,32 LG 5
12,48 LG 14
14,26 AA 4
14,27 GS 22
15,4-7 LG 28
16,1-31 GS 64
16,19-31 GS 27
17,33 GS 24
18,22 LG 42
19,10 LG 8; AG 3
19,44 NA 4
20,35-36 PO 16
20,36 OT 10
22,20 DV 16
22,26-27 LG 27; CD 16
22,32 LG 25; UR 2
24,26 PO 12
24,27 DV 16; SC 6
24,44 DV 15
24,45-48 LG 19
24,47 SC 9; AG 3

Joan

1,1-18	DV 4
1,3	DV 3
1,3.10	AG 3
1,3.14	GS 38
1,9	GS 57
1,12	GS 22
1,13	PO 16
1,14	DV 17; AG 3
1,14 y 17	DV 2
2,1-11	LG 58
2,22	DV 19
3,5-6	LG 9
3,5	LG 14; AG 7
3,8	PO 13; AA 3
3,14-16	GS 38
3,16	PO 22
3,17	GS 3
3,18	AG 8
3,29	GS 48
3,34	DV 4
4,14	LG 4; AA 16
4,23	SC 6; GE 2; AG 9
4,24	LG 28
4,34	LG 42; PC 14; PO 14 15
4,37	AG 28
5,29	LG 48
5,30	PO 15; PC 14
5,36	DV 4
5,39	DV 15
6,15	DH 11
6,38	LG 42; PO 15
6,44	DH 10
6,67-68	DH 11
6,68	DV 17
6,69	LG 39
7,18	AG 7
7,38-39	LG 4
7,39	DV 19
8,30.44	AG 7
8,34	GS 13
8,44	AG 14
8,50	AG 7
10,1-10	LG 6
10,11-15	LG 6
10,11	LG 6.27; PO 13
10,14-18	PC 14
10,14-16	PO 3
10,16	SC 2
10,36	LG 28; AG 3; PO 2.12
11,52	SC 2; LG 13; UR 2; AG 2
12,16	DV 19
12,31	AG 14; GS 13
12,32 gr.	LG 3.48; DV 17
12,32	DH 11
13,12-17	OT 4
13,13	DH 11
13,34	LG 9.40; OE 2
13,35	CD 30; PC 15; AA 8; GS 93
14-17	AG 4
14,6	DV 2; NA 2; AG 13
14,9	DV 4
14,16	AG 4
14,26	DV 19
15,1-5	LG 6
15,5	SC 86; AA 4
15,12	LG 40
15,13	LG 42; GS 32
15,14-15	DV 2
15,15	LG 28; CD 16
16,7	UR 2
16,12-13	DV 19
16,13	LG 4; DV 19.20
16,33	PO 22
17,1-3	DV 2
17,1	AG 7
17,3	SC 9; AA 3
17,4	LG 4; DV 4
17,11	OT 5
17,14-16	PO 17
17,15-16	PO 3
17,21-22	GS 24
17,21	UR 2.8; PC 15
17,23	PO 8
18,36	LG 13; DH 11
18,37	DH 11; GS 3
19,6	NA 4
19,25	LG 58
19,26-27	LG 58
19,34	LG 3
20,21-23	LG 19; UR 2
20,21	LG 17.18; CD 1; AG 5; PO 2
20,22-23	LG 21
20,31	DV 11

21,15-17 LG 19; UR 2
21,15ss LG 22
21,17 LG 8; PO 11

Fets dels Apòstols

1,1-2 DV 19
1,4-8 AG 5
1,7 AG 9; GS 39
1,8 LG 17.19.21.24; AG 3; PO 10
1,14 LG 59; CD 15
1,17.25 LG 24
2,1-36 LG 19
2,1ss LG 24
2,4 LG 21
2,17-18 LG 35
2,33 LG 5
2,36 LG 5; GS 38
2,38 SC 9
2,41-47 SC 6
2,42-47 LG 10; PO 17
2,42 gr. LG 13; DV 10
2,42 PC 15; AG 25
2,43 AG 6
2,46 CD 15
2,46-47 LG 10
3,14 LG 39
3,21 LG 48
4,8 AG 4
4,11 LG 6
4,12 AG 7; GS 10
4,13 AG 13
4,19-20 DH 11
4,27 PO 2
4,27.30 LG 39
4,29 AG 13; DH 14
4,31 DH 11; AG 13.24
4,32 PC 15; AG 25.30; PO 21
4,35 PO 21
5,29 DH 11
5,32 AG 4
6,2-6 LG 20
6,4 SC 86; CD 15
6,7 PO 4
8,14-17 AG 14
8,18-25 PO 17
8,26 AG 4
8,29 AG 4
8,39 AG 4
9,15 LG 24
9,27-28 AG 13
9,31 AG 4
10 AG 4
10,35 AG 9
10,38 AG 3,4.12; PO 2
10,44-47 AG 4
11,15 AG 4
11,19-21 AA 1
11,24.28 AG 4
11,30 LG 20
12,24 PO 4
13,1 LG 20
13,2 AG 23; PO 3.15
13,2.4.9 AG 4
13,46 AG 13
14,3 AG 13
14,15-17 AG 13
14,17 NA 1
14,23 LG 20
15,8 AG 4
15,28 UR 18
16,6-7 AG 4
16,9 AG 36
16,14 AG 13.40; PO 13
17,22-31 AG 13
17,25-28 LG 16
17,26 GS 24; NA 1
17,27 AG 3
17,28 AA 4
18,18.26 AA 10
18,26 AA 1
19,8 AG 13
20,17 LG 20
20,22-23 AG 4
20,22 PO 15
20,24 LG 21
20,25-27 LG 20
20,28 LG 9-20; AA 23; PO 11
20,32 DV 21
21,11 AG 4
21,19 LG 24
26,17s LG 24
26,18 SC 6
26,26 AG 13
28,31 AG 13

Romans

1,1	PO 3
1,5	DV 5
1,14-15	LG 27
1,16	LG 19.26; UR 21; DV 17; DH 11
1,19-20	DV 3
1,20	DV 6
1,21-25	GS 13
1,21.25	LG 16
2,1-11	GS 28
2,6-7	DV 3; NA 1
2,14-16	GS 16
3,23	AG 8
4,25	LG 9
5,5	LG 42; UR 24; PC 1.15; AA 4
5,8-10	GS 38
5,14	GS 22
5,15.18	GS 52
5,19	PO 15
5,21	GS 18
6,4-11	AG 14
6,4-5	LG 7
6,4	SC 6; UR 22
6,5-11	GS 52
6,9	LG 48
6,11	PC 5
6,12	LG 36
6,22	LG 40
6,23	GS 18
7,14ss	GS 10
8,1-13	PC 5
8,1-11	GS 22
8,11	GS 22
8,10-11	LG 4
8,14-17	GS 41
8,15-16.26	LG 4
8,15	SC 6; PO 18; GS 22
8,17	LG 7.11; GS 22
8,18	LG 48; AA 4
8,19-22	LG 48
8,19-21	GS 39
8,21	LG 9.36; DH 15
8,23	LG 48; GS 22
8,25	LG 35
8,29	LG 2.63; GS 22
8,32	GS 22
9,4-5	LG 16
10,14-15	SC 9
10,14	AG 13
10,14.17	PO 11
10,17	PO 4
11,11-32	NA 4
11,13-26	LG 6
11,13	LG 24
11,17-24	NA 4
11,28-29	LG 16; NA 4
11,28	NA 4
12, 1-2	UR 4
12,1	LG 10; PO 2
12,2	PO 3.14; GS 37
12,4-5	LG 32
12,4	PC 7; PO 2
12,5-8	PC 8
12,5	LG 7
12,6	AG 28
12,10	OE 30; PC 15; PO 9
12,18	NA 5
12,19-20	DH 11
13,1-5	GS 74
13,1-2	DH 11
13,5	OT 11; GS 74
13, 9-10	GS 24
13,10	LG 42; PC 15
14,1-23	DH 11
14,10-12	GS 28
14,12	DH 11
15,4	SC 33, DV 14
15,16	LG 21; AG 23, GS 38
15,16 gr.	PO 2
16,1-16	AA 1
16,3	AA 10
16,3ss	LG 33
16,25-26	DV 16
16,26	DV 5

1 Corıntis

1,2	LG 28
1,11ss.	UR 3
1,13	UR 1
1,18-21	AG 13
1,27	PO 15

2,3-5 DH 11
2,9 GS 39
3,7 AG 40
3,8 AG 28
3,9 LG 6; AG 15
3,10 AG 28
3,11 LG 6
3,14 GS 39
3,16 LG 4
3,22-23 GS 37
3,23 LG 36
4,1 LG 21
4,14 PO 6
4,15 LG 21.28
5,7 LG 3
6,13-20 GS 14
6,19 LG 4
7,3-6 GS 49
7,5 GS 50
7,7 LG 11.42
7,31 GS 39; PO 17
7,31 gr. LG 42
7,32-35 PC 12
7,32-34 LG 42; PO 16
7,32 PC 5
8,1 IM 5
8,6 AG 3
8,9-13 DH 11
9,7 PO 20
9,14 PO 20
9,16 LG 17; AA 6; AG 7.13
9,19-23 Vg. PO 3
9,19-20 PO 10
9,19 OT 4
9,22 AG 24
10,11 LG 48; DV 15
10,17 LG 3.7
10,23-33 DH 11
10,32-33 AG 41
10,33 PO 13
11,18-19 UR 3
11.22 UR 3
11,25 LG 9; DV 16
11.26 SC 6; LG 8.28; PO 2
12,1-11 LG 7
12,4-11 UR 2
12,4 LG 4; PC 8
12,7 LG 12; AA 3
12,11 LG 12.32; AA 3; AG 23
12,12-27 LG 49
12,12 LG 7; AA 18
12,13 LG 7
12,26 LG 7
12,27 LG 7
13,8 GS 39
14 LG 7
14,40 AG 28
15,23 AG 21
15,24 PO 2
15,26-27 LG 49
15,27-28 LG 36
15,28 AG 2.21
15,42.53 GS 39
15,56-57 GS 18
15,58 AA 33
16,17.18 AA 10

2 Corintis

1,1 LG 28
1,4 PO 13
1,7 PO 13
1,20 DV 7
3,8-9 LG 21; PO 12
3,12 AG 13
3,14-16 DV 16
3,16-4,6 DV 27
3,18 LG 50
4,4 GS 22
4,6 DV 2; AG 42
4,7 PO 13
4,10-11 SC 12
4,10 UR 4; AA 16
4,10ss AG 25
4,14 GS 22
4,15 LG 27
4,16 AG 24
5,2 GS 39
5,6 LG 6.48
5,8 LG 49
5,9 LG 48
5,10 LG 48; GS 17
5,14 AA 6
5,15 LG 48; GS 10
5,17 LG 7

5,18-19 GS 22; NA2
5,19 AG 3
5,21 LG 8
6,1 SC 11
6,2 GS 82
6,4ss. AG 24
6,6-7 DH 14
6,10 GS 37
6,14-15 PO 3
7,4 AG 13; PO 14
8,2 AG 24
8,9 LG 8.42; PC 13; AG 3; PO 17
8,13ss. GS 72
8,14 PO 21
9,15 SC 6
10,3-5 DH 11
10,4 DH 11
10,5-6 DV 5
10,8 PO 6
11,2 GS 48; PO 16
11,7 PO 4
12,9 PO 12
12,15 PO 15; AG 12
12,15ss AG 25
13,10 PO 6

Gàlates

1,6-9 UR 3
1,10 PO 6
1,16 AG 24
1,31 AG 13
2,2 PO 14
2,5 PO 4
2,20 GS 22.52; PO 12
3,7 NA 4
3,27-28 gr. UR 2
3,28 gr LG 32
4,3 PO 6
4,4 DV 17
4,4-5 LG 52
4,6 LG 4; GS 22
4,19 LG 7
4,26 LG 6
5,1.13 PO 6
5,14 GS 16
5,22 LG 4.38.40
5,26 AA 4
6,2 PC 15
6,10 AA 4
6,15 LG 7

Efesis

1,3 GS 40
1,3-14 DV 2
1,4-5 LG 3
1,4 LG 39.48
1,5-6 GS 40
1,5 DH 10
1,9 DV 2
1,10 LG 3.48; AG 3; GS 38.45. 58
1,12 SC 6
1,13-14 GS 40
1,14 LG 48; GS 22
1,18-23 LG 7
1,22-23 LG 7
1,23 GS 40
2,1-2 AG 14
2,6 SC 6; LG 7
2,14-16 NA 4
2,16 GS 78
2,17-18 UR 2
2,18 LG 4; DV 2
2,19-22 LG 6
2,20 LG 19; UR 2; AG 9
2,21-22 SC 2
2,22 PO 22
3,4-6 gr. DV 17
3,8 UR 11; PO 13
3,9-10 PO 13
3,9 PO 13
3,10 PC 1
3,12 AG 13
3,19 LG 6.7
3,20-21 PO 22; GS 93
4,1-6 LG 50
4,1-3 UR 7
4,1 AG 15
4,4-5 UR 2
4,5 LG 32
4,7 LG 33

4,7.16 PO 9
4,11-16 AG 7; PO 15
4,11-16 gr. LG 7
4,11-12 LG 4
4,12 LG 28; UR 2; CD 1; PC 1
4,13 SC 2; PC 14; GE 2; AG 9.36; PO 12
4,14 PO 9
4,15-16 LG 30
4,15 GS 78
4,16 LG 8.49; AA 2.3; AG 5
4,20-24 AG 13
4,22-24 GE 2
4,23 LG 7; UR 7; AG 24
4,24 AG 12.21
4,28 GS 43.72
5,3 LG 40
5,9 CD 11
5,10 PO 15
5,16 LG 35; GS 52
5,19-20 PO 5
5,19 SC 112
5,22-23 OT 10
5,23-24 LG 7
5,24 LG 6
5,25-33 GS 49
5,25 GS 48
5,25-26 LG 6.39
5,25-27 GS 52
5,25-28 LG 7
5,27 LG 65; UR 4; GS 48
5,29 LG 6
5,32 LG 11; AA 11; GS 48
6,11-17 DH 11
6,12 LG 35
6,11-13 LG 48
6,19-20 DH 11
6,19ss AG 24
6,19.20 AG 13

Filipencs

1,1 LG 20
1,20 AG 13
1,23 LG 48
1,27 GS 21
2,5-8 UR 4
2,5 AA 33
2,6-7 LG 8
2,7 AG 24; PC 14
2,7-8 LG 42; PC 5; PO 15
2,8 PC 1
2,8-10 LG 42
2,8-9 LG 36
2,12 LG 48
2,21 PO 9
3,8 DV 25
3,10 GS 22
3,20 SC 8
3,21 LG 7.48
4,3 LG 33; AA 1
4,8 PO 3
4,11 AG 25
4,12 PO 17
4,14 PO 21

Colossencs

1,13 AG 3.14; PO 9
1,15-18 LG 7
1,15 LG 2; DV 2; GS 10.22
1,15-16 LG 66
1,16 AG 3
1,18-20 UR 2
1,18 GS 22; AA 7
1,19 LG 66
1,20-22 GS 22.78
1,20 LG 48
1,24 LG 11.49; PC 1; AA 16; AG 5
2,9 LG 7; AG 3
2,12-13 AG 14
2,12 LG 7; UR 22
2,19 LG 7
3,1-4 LG 6
3,1 SC 6.8
3,1-2 GS 57
3,3 PC 6; PO 22
3,4 SC 8; LG 9.48
3,5-10 AG 13
3,11 LG 32
3,12 LG 40
3,14 LG 42; PC 15
3,16 SC 112; DV 8

3,17	GS 64; AA 4; UR 23
4,3	AG 13
4,5	LG 35; GS 52
4,11	LG 20
1 Tessalonicencs	
1,5	LG 26
1,6	AG 13
1,9-10	AG 13
2,2	AG 13
2,3-5	DH 11
2,12	PO 9
2,13	LG 12; DV 21
3,5-7	AG 14
4,3	LG 39
5,8-9	DH 11
5,12-13	LG 20
5,12	LG 12; AA 3
5,17	SC 12.86
5,19.21	LG 12; AA 3
5,19	LG 37
2 Tessalonicencs	
1,8	DH 11
1,10	LG 48.50
2,15	DV 8
3,1	DV 26; DH 14; AG 1
3,6-13	GS 43
1 Timoteu	
1,12	LG 24
1,17	DV 2
2,1-4	DH 14
2,1-2	SC 53
2,4-6	AG 7
2,4	SC 5; LG 16; AG 42; DH 11; NA 1
2,5-6	LG 60
2,5	SC 5; LG 28.49
3,2-5	PO 16
3,8-10	LG 41
3,12-13	LG 41
3,15	LG 6.8
4,6	AG 26
4,11-13	PO 4
4,14	LG 21; AG 24
4,15-16	PO 13
5,3	GS 48
5,17	LG 28
5,18	PO 20
5,22	LG 20
6,8	GS 72
6,14	DV 4
2 Timoteu	
1,6-7	LG 21
1,7	AG 25
2,2	LG 20; PO 11
2,10	CD 16
2,11-12	LG 11.48
2,11	LG 7; SC 6
2,21	CD 16
3,16-17 gr.	DV 11
3,16	DV 11
3,17	PC 1
4,1-4	LG 25
4,2	PO 6
4,5	PO 4
4,6s	LG 20
Titus	
1,5	LG 20
1,6	PO 16
1,9	PO 4
2,13	LG 48; DV 4
2,14	PO 12
3,4	GS 40
Hebreus	
1,1-2	DV 4
1,1	SC 5; DV 11
1,2	LG 13; AG 3
2,17	LG 8; PO 3
3,6	LG 51

4,7 DV 11
4,12 DV 21
4,15 PO 3; AG 3; GS 22
5,1-3 LG 28
5,1 PO 3
5,1-2 LG 27
5,1-4 LG 28
5,1-5 LG 10
5,1-10 LG 28
5,6 LG 5
5,8 PC 14
7,3 PO 10
7,17-21 LG 5
7,24 LG 28
7,25 PO 13
7,26 LG 8.39; PO 12
8,2 SC 8
9,11-28 LG 28
9,27 LG 48
9,28 AG 3
10,5-7 LG 42
10,7 PC 14
10,19 PO 13
10,22 PO 13
11,1 LG 35
11,3-40 LG 50
11,6 AG 7
11,8 PO 22
11,10 LG 50
12,1 LG 50
13, 1-2 PO 8
13,7 LG 50
13,8 GS 10; IM 24
13,14 SC 2; LG 9.50; GS 43
13,15 LG 12
13,16 PO 8
13,17 LG 27.37; PC 14

Jaume

1,4 UR 4
1,15 GS 18
2,14 LG 14
2,15-16 PC 13; GS 27
3,2 LG 40
5,1-6 GS 72
5,14-16 LG 11

1 Pere

1,3-9 UR 2
1,3 SC 106
1,10 DV 15
1,23-25 DV 26
1,23 LG 9.28; AG 6; PO 4
2,1 AA 4
2,4-10 LG 10; AA 3
2,4-5 SC 14
2,5-10 AA 18
2,5.9 PO 2
2,5 LG 6.34; PO 22
2,7 LG 6
2,9-10 LG 9
2,9 SC 14; AG 15
2,12 PO 4; NA 5
2,13-17 DH 11
2,21 GS 22
2,25 UR 2; PO 11
3,15 LG 10; PO 2; GE 2
3,21-22 AG 14
4,10 LG 13; AA 3
4,10ss PO 6
4,13 LG 11
5,3 LG 28.41; GS 72
5,4 LG 6
5,10 LG 41

2 Pere

1,1 LG 32
1,4 DV 2; UR 15
1,19-21 DV 11
3,10-13 LG 48
3,10 LG 68
3,13 LG 48; GS 39
3,15-16 DV 11

1 Joan

1,2-3 DV 1
1,10 UR 7
2,18-19 UR 3
2,20 LG 39
2,20.27 LG 12

3,1-2	GS 22
3,1	LG 48
3,2	LG 48; DV 7
3,8	AG 14
3,14	PC 15
3,16	LG 42; PO 14
3,17	PC 13
3,17ss	GS 72
4,1	LG 37; PO 9
4,8	NA 5; GS 38
4,9	UR 2
4,10	PC 6
4,11	AG 12
4,16	LG 42
4,20	GS 24
3 Joan	
8	AA 6
Judes	
3	LG 12; DV 8

Apocalipsi	
1,6	LG 10
3,7	LG 39
5,9-10	LG 10
5,9	LG 50
5,12	LG 51
5,13	LG 51
12,17	LG 6
19,7-8	GS 48
19,7	LG 6
19,10	LG 35; PO 2
19,16	LG 59
21,1	LG 35
21,1s	LG 6
21,2	SC 8; PC 1
21,2.9	LG 6; GS 48
21, 3	LG 6
21,4-5	GS 39
21,14	LG 19
21,23s	NA 1
21,23	LG 51
21,24	LG 13
22,12-13	GS 45
22,17	LG 4.6

2. ÍNDEX DE CITACIONS DEL MAGISTERI PONTIFICI I DE LES CONGREGACIONS ROMANES

Alexandre IV: LG 49.

Benet XIV: LG 27; OE 2.13.22; AA 26.
Benet XV: LG 17.23.50; DV 12.24.25; OE 6; CD 6; GE proemi; AG 6.8.24.25.26.29.38.

Celestí I, S.: LG 23.
Climent de Roma, S.: LG 20.
Climent III: DH 10
Climent VII: OE 10.
Climent VIII: OE 2.13.21.
Corneli I, S.: LG 28.

Eugeni IV: OE 13.

Gelasi I: LG 50.
Gregori el Gran, S.: LG 2.19.23.; AG 4; PO 11; DH 10; GS 69.
Gregori VII, S.: NA 3.

Innocenci I: LG 28; OE 11.
Innocenci III: OE 2.11.15; DH 10.
Innocenci IV: OE 2.13.22.

Joan XXIII: LG 21; CD 3.12; PO 7.12; OT proemi.2.8.9.19.20; AA 1.8.10.11.14.19.27.29.30. 32; AG 6.8.16.17.19.26.41.42; GE proemi.1. 3.6.8.10.12; DH 1.2.3.6.14.15; GS 21.23.25. 26.28.34.43.59.60.62.64.65.66.67.68.69.71. 74.75.80.82.92.

Lleó el Gran, S.: LG 21.22.26.57; AG 4; OE 17.19.
Lleó IX: OE 2.
Lleó X: OE 2.
Lleó XII: OE 11.
Lleó XIII: LG 7.8.15.19.20.23.27.36.45.62; DV 11.24; CD 35; OT 16; AA 7.10.; AG 4.6; OE 1.2.5.11; DH 2.6.13; GS 65.67.69.71.

Nicolau I, S.: OE 11.15.
Nicolau III: OE 2.

Pau III: OE 2.
Pau V: OE 2.
Pau VI: LG 21.43.44.54; CD 5.9.13.15.35; OT proemi 2.5.6.9.11.13.15.16.19.22; GE proemi. 3.6.8.9.10.11. 13; PO 3.5.6.7.9.11.13; AG 4.6. 12.22.29; DH 3.11; GS 1.23.35.40.45.51.62. 68.80.
Pius IV: OE 2.
Pius VI: OE 2.19.
Pius VII: OE 10.
Pius IX: LG 25.27.59; OE 2
Pius X, S.: LG 41.62; CD 18, PO 7.12; OT proemi. 8,19; AA 10.12
Pius XI: LG 10.17.23.3.40.41.43.50.62.69; DV 15; GS 21.25.39.48.49.51.58.59.64.65.67.71. 75;CD 6; OT proemi.5.6.19; AA 2.6.7.11.13. 20.23.26; AG 6.23.38.39;PO 12.16; GE proemi.1.2.3.4.5.6.8.11; DH 2.13; OT proemi. 5. 6.19.
Pius XII: LG .8.10.11.15.17.20.23.24.27.28.33. 36.37.40.41.42.43.45.46.49.50.58.59.62.67.69; DV 10.11.12.23.25; CD 6.15.18.35; OE 4.7.8. 10.11.17.18; OT proemi.2.3.5.6.8.9.10.11.15. 16.19.22; AA 1.6.7.8.10.11.12.17.18.19.20.25. 29.31; AG 3.6.23.25.26.38.41.42; PO 5.12.16; GE proemi.1.3.5.6.7.8.10.11; DH 1.2.6.10. 13.14; GS 16.21.42.50.51.59.63.64.65.67.68. 69.71.75.80.

Sagrades Congregacions Romanes:
del Concili: AA 19.24.
Consistorial: CD 43.
pro Ecclesia Orientali: OE 14.18.21.
de Propaganda Fide: OE 14.21; AG 9.26.
de Religiosos: CD 43; OT 1.2.
de Ritus: OT 8.16
de Sagraments: OT 6.
del St. Ofici: LG 15.16.49; DV 11; OE 14.18.21.
de Seminaris: OT 8.16.

3. ÍNDEX D'ALTRES FONTS

Agustí, S.: SC 5.7.47; LG 2.4.7.8.11.12.14.19. 26.32.40.42.49.53.56.64; DV 1.11.12.16.25; UR 3; DH 10; OT 9; AG 1.3.4.7.9.14; PO 2.4.14; GS 21.48.69.
Albert el Gran, S.: GS 69.
Ambròs, S.: LG 21.42.57.62.63.64: DV 25; PC 25; OT 10; AG 3; DH 10; GS 43.
Ambrosiàster: LG 21
Anastasi d'Antioquia: LG 56.
Andreu de Creta, S.: LG 56.59.62.
Atanasi, S.: LG 42; AG 3; PO 4.

Basili el Gran, S.: AG, 3; OE 26; GS 69.
Beda el Venerable, S.: LG 64; AG 4.
Bonaventura, S.: LG 44.49; OT 16; GS 69.
Breviari Romà: SC 47; LG 50.66; AG 8.

Cànons dels Apòstols: OE 15.
Catacumbes (inscripcions): LG 50.
Catena in Acta SS. Apostolorum (J. A. Cramer): AG 4.
Cebrià, S.: SC 26; LG 2.4.9.20.21.22.23.28.42; DV 10; OT 10.
C.I.C: LG 22.23.25.37.43; OE 14; OT 7; DH 10; PO 7.18.
C.I.C.O.: LG 24; OE 13.
Ciril d'Alexandria, S.: SC 48; LG 2; AG 3.4. 7.9.
Ciril de Jerusalem, S.: LG 11.56; DV 16; AG 3.
Climent d'Alexandria: AG 3.
Concilis:
Ecumènics
de Calcedònia (any 451): LG 52.57; OE 7.11. 17; GS 22.
de Constantinoble I (any 381): OE 7.8
de Constantinoble II (any 553): LG 52, GS 22.
de Constantinoble III (any 680-81): GS 22.
de Constantinoble IV (any 869-70): OE 7.8. 17.
d'Efes (any 431): LG 23.52; OE 10.
de Florència (any 1438-45): LG 18.23.49.51; OE 7.8.13; UR 3.18.
del Laterà IV (any 1215):LG 23; OE 2.7.8.; UR 3.
del Laterà V (any 1512): UR 6.
de Lió II (any 1274): OE 13; UR 3.
de Nicea I (any 325): LG 22.23; OE 7.8.17.
de Nicea II (any 787): LG 51.67; DV 8.
de Trento (any 1545-63): SC 6.7.33.55.77; LG 17.20.21.25.28.50.51.67; CD 12; DV 7.9.11; PO 2.4.17.
del Vaticà I (any 1869-1870): LG 8.18.22.23. 25.27.45.50; CD 2; DV 5.6.7.8.10.11.12; UR 2; GS 36.59.

Particulars
Concili d'Antioquia (any 341): OE 15; PO 17.
Concili del Laterà (any 649): LG 57.
Concili d'Orange (any 529): DV 5.
Concili de París (any 829): PO 17.
Concili Provincial de Cincinnati III (any 1861): GE 6
Concili Provincial de Westminster I (any 1852): GE 8.
Concili de Toledo IV (any 633): DH 10.
Sínode dels Armenis (any 1911): OE 22.
Sínode dels Armenis de Dvin (any 719): OE 15.
Sínode dels Armenis de Sisa (any 1342): OE 13.
Sínode dels Caldeus de Mar Isaac (any 410): OE 22.
Sínode de Cartago (any 419): OE 10.11.
Sínode dels Coptes (any 1898): OE 22.
Sínode de Laodicea (anys 347-381): OE 13. 15. 22.

Sínode dels Maronites del Líban (any 1736): OE 13.22
Sínode de Neocesarea (any 314-325): OE 17.
Sínode dels Rumens (any 1872): OE 22.
Sínode dels Rutens (any 1891): OE 22.
Sínode de Sàrdica (any 343): OE 17.
Sínode del Patriarca Sergi (any 1596): OE 19.
Sínode dels Siris (any 1888): OE 22.

Constitució Eclesiàstica dels Apòstols: PO 7.
Constitucions dels Apòstols: LG 29; PO 4.5. 6.7.9.
Constitucions de l'Església Egipcíaca: LG 29.

Decret de Gràcia: PO 4.17; GS 69.
Decret pro Armenis: GS 48.
Didakhè: LG 17.19; AG 9.
Didascalia: LG 29; PO 4.6.7.
Dídim d'Alexandria: LG 7.
Dionís: LG 22.

Epifani, S.: LG 56.
Epístola a Diognet: LG 38; DV 4; AG 15.
Epítom de les Constitucions dels Apòstols: PO 7.
Eucologi de Serapió: PO 7.
Eucologi to mega: LG 26.
Eusebi de Cesarea: LG 16.22; AG 9.

Fulgenci, S.: AG 34.

Gerho de Reichersberg: LG 63.
Germà de Constantinoble, S.: LG 56.59.62.
Guifré de Sant Víctor: LG 63.
Gregori de Nazianz, S.: LG 28; AG 3.4.
Gregori de Nissa, S.: AG 3.

Hesiqui de Jerusalem: LG 21.
Hilari de Poitiers, S.: LG 2.19.23; AG 9.
Hipòlit, S.: LG 26; AG 7.

Ignasi Màrtir, S.: SC 5,41; LG 13.20.26.27.28. 29.41; PO 5.7.
Ireneu, S. LG 4.13.17.20.56; DV 7.16.18.25; AG 3.7.8; GS 39.57.
Isaac de Stella: LG 64.
Isidor de Sevilla: PO 7.

Jeroni, S.: LG 19.49.56; DV 12.25; PO 4.5.6.7.
Joan Crisòstom, S.: LG 7.13.21.38.41.42.56; DV 13; AG 4; PO 11; UR 15.
Joan Damascè, S.: LG 2.4.56.59.62.
Justí, S.: LG 17.20; GS 44.

Lactanci: GS 69; DH 10.
Liber Ordinum Liturgiae Mozarabicae: PO 4.
Liber Sacramentorum Romanae Ecclesiae: LG 6.21: PO 2.
Liber Sacramentorum S. Gregorii: LG 19.
Litúrgia Pasqual Bizantina: GS 22.

Màrius Victorí: AG 3.
Metodi, S.: LG 50.
Missale Francorum: PO 2.
Missale Romanum: SC 5.10.12; LG 36.39.50. 51.52; PO 13; GS 39.
Modest de Jerusalem, S.: LG 59.

Nerses Klajetzi dels Armenis, S.: OE 22.
Nicèfor de Constantinoble, S.; OE 15.19.
Nicolau Cabàsiles: LG 11.

Orígenes: LG 6.40.41.42; AG 4.7.9; PO 7.

Pal·ladi: LG 43.
Pascasi Radbert: LG 19.
Paschini, Pio: GS 36.
Policarp, S.: LG 29; PO 3.
Pontifical Romà: LG 28.41; PO 2.7.11.13.19. 22.
Pontifical Romanogermànic: PO 2.
Pontifícia Comissió Bíblica: DV 11.23; OT 16.
Primasi: LG 19.
Pseudo-Basili: LG 23.
Pseudo-Dionís: LG 28.
Pseudo-Jeroni: PO 7.
Pseudo-Macari: LG 40.
Pseudo-Pere Damià: LG 63.

Ritual Romà: SC 77; AG 14.
Ritus Orientalium: PO 4.7.
Robert Bel·larmí, S.: LG 25.
Rosweyde, H.: LG 43.

Sacramentari Gelasià: PO 7.
Sacramentari Gregorià: LG 6; PO 7; GS 52.
Sacramentari Lleonià: LG 21; PO 4.7.
Sacramentari Veronès (Lleonià): SC 5; LG 21; PO 2.
Símbol Apostòlic: LG 8.
Símbol de Constantinoble: LG 52; AG 3.
Símbol de Nicea-Constantinoble: LG 8.
Sofroni, S.: LG 56.
Statuta Ecclesiae Antiqua: LG 29; PO 4.
Teodoret: PO 7.
Teodor de Mopsuèstia: LG 21; DV 16; PO 7.
Teodor Studita, S.: OE 15.
Tertul·lià: LG 6.20.22.42; AG 5; PO 4; GS 22.44.
Testamentum Domini: PO 7.
Timoteu d'Alexandria, S.: OE 15.
Tomàs d'Aquino, S.: LG 7.11.16.26.40.41.42. 44.49; DV 11; PO 4.5.13; AG 6,9; DH 3; GS 25.48.69.
Tradició Apostòlica: LG 21.26; PO 7.

4. AUTOCITACIONS DEL CONCILI VATICÀ II

(entre parèntesi, l'autocitació)

LG 28 (SC 7.47)
LG 50 (SC 104)
LG 51 (SC 8)

OE 20 (SC apèndix)

CD 2 (LG 21.24.25)
CD 3 (LG 21)
CD 4 (LG 22)
CD 5 (LG 23)
CD 11 (OE 7.11)
CD 12 (LG 25)
CD 13 (IM: AAS 56 [1964] 145-153)
CD 15 (SC: AAS 56 [1964] 97ss; LG 44.45)
CD 16 (UR: AAS 57 [1965] 90-107)
CD 23 (OE 4)

OT 2 (PC 24; CD 15)
OT 4 (LG 28)
OT 8 (SC 16.17)
OT 9 (LG 8.28)
OT 14 (LG 7.28)
OT 16 (SC 7.10.14.15.16; LG 25; UR 1.9.10)
OT 19 (LG cap. VI; PC: AAS 58 [1966] 702-712)
OT 20 (LG 17.23)

GE proemi (LG 17)
GE 2 (LG 36; CD 12-14)
GE 3 (LG 11.35)
GE 4 (SC 14; CD 13.14; IM 13.14)
GE 11 (UR: AAS 57 [1965] 90-107)

NA 4 (LG: AAS 57 [1965] 20)

AA 1 (SC 26-40; LG 33ss; IM; UR; CD 16.17.18; GE 3.5.7)
AA 2 (LG 31)
AA 3 (LG 33.10.12)
AA 4 (SC 11; LG 32.40-41. 62.65)
AA 25 (LG 37; PC 8)
AA 27 (LG 15; UR 12)
AA 28 (LG cap II. IV. V; UR 4.6.7.12)
AA 29 (LG 33)

AG 1 (LG 48)
AG 2 (LG 2)
AG 3 (LG 16)
AG 4 (LG 4.7)
AG 7 (LG 14; UR 1)
AG 9 (LG 17)
AG 13 (DH 2.4.10; GS 21)
AG 14 (SC 64-65; LG 14.17)
AG 15 (LG 9.10.11.12.23.32.34.35.36.38; DV 21: OE 4; AA 5-7)
AG 16 (SC 17; LG 29; OT 1.4.8.9; UR 4)
AG 18 (LG 31.44)
AG 19 (PO 11; OT 2)
AG 20 (LG 25; PO 10)
AG 22 (LG 13)
AG 23 (LG 17)
AG 25 (LG 41; OT 19-21)
AG 27 (PO 10)
AG 28 (LG 18)
AG 29 (LG 23)
AG 30 (CD 35,4)
AG 31 (CD 36-38)
AG 32 (CD 35,5-6)
AG 36 (UR 12)
AG 38 (LG 23.24; CD 6)
AG 39 (LG 28)
AG 40 (LG 44)
AG 41 (LG 33.35.46)

PO 1 (SC; LG; CD; OT)
PO 2 (LG 10.18.28.35)
PO 4 (SC 35,2; LG 25)
PO 5 (SC 122-127; LG 28)
PO 6 (LG 28; CD 18)
PO 7 (LG 28; CD 15.16.27)
PO 9 (LG 37; UR)
PO 11 (OT 2)
PO 13 (SC 26.27)
PO 16 (LG 42.44; PC 12)
PO 18 (LG 65; DV 21; PC 6)
PO 19 (DV 25; CD 16; OT 22)
GS 21 (LG 8.16)
GS 32 (LG 9)
GS 40 (LG 8.9.38)
GS 42 (LG 1.9)
GS 43 (LG 15.28)
GS 44 (LG 9.13)
GS 45 (LG 48)
GS 48 (LG: AAS 57 [1965] 15.16.40.41.47)
GS 62 (SC 123; LG 37; OT; GE)
GS 64 (IM 6)
GS 76 (LG 13)

5. ÍNDEX DE MATÈRIES

Abnegació: manament de Crist LG 5; exercici del sacerdoci comú LG 10; necessària per a la caritat LG 42; font de l'ecumenisme UR 7; l'Església l'ha de predicar amb l'exemple LG 8; de l'amor propi GS 38; preparació per a l'a. en la formació sacerdotal OT 9.

Abraham: vocació DV 3; realitza l'aliança amb Déu DV 14; els cristians, fills d'A. segons la fe NA 4; exemple de fe per als preveres PO 22; els jueus, raça d'A. NA 4; A. en la fe islàmica LG 16; NA 3.

Absolutisme: contrari als drets de la persona GS 74.75.

Acadèmies: d'art sagrat SC 127.

Acció apostòlica: cf. *Apostolat*.

Acció caritativa: naturalesa i importància AA 8; en àmbit diocesà, nacional i mundial GS 88.

Acció catòlica: exercida sota diverses formes en la vida de l'Església AA 20; el moviment de l'A.C.: importància en la vida de l'Església AA 20; notes constitutives AA 20; recomanada als bisbes CD 17; en les missions, AG 15; cf. també *Apostolat, Apostolat dels laics*.

Acció litúrgica: cf. *Litúrgia*.

Acció social: dels laics AA 7.13; importància per a l'ecumenisme UR 6.12.

Acomodació: de l'any litúrgic SC 107; del ministeri sacerdotal sota la inspiració de l'Esperit Sant PO 22; de l'apostolat a les necessitats actuals CD 17; AA 32; cf. també *Adaptació, Assimilació*.

Actes religiosos: transcendeixen l'ordre temporal DH 3.

Activitat humana: problemàtica que planteja GS 33; valor segons el pla de Déu GS 34; destinada a la promoció de l'home GS 35; autònoma, però no independent de Déu GS 36; deformada pel pecat GS 37; ordenada a Déu GS 37; sublimada en Crist GS 38; anticipadora d'un ordre nou GS 39; a. h. i vida cristiana GS 43; ajut que suposa per a l'Església GS 44; cf. també *Home, Treball*.

Activitat missionera: cf. *Missions*.

Actors escènics: normes morals IM 11; formació i ajut IM 15.

Adam: figura de Crist AG 3; GS 22; pecat d'A. LG 2; reparat per Crist PO 15; GS 22; Maria, del llinatge d'A. LG 53.56.

Adaptació: dels privilegis dels patriarques orientals OE 9; catequètica CD 14; AG 19; de la vida cristiana per l'estudi teològic en cada cultura AG 22; GS 44; litúrgica: normes generals SC 37-40; inspirada en l'amor de l'Escriptura SC 24; del ritu del baptisme SC 65.68; de la confirmació SC 71; del matrimoni SC 77; del ritu de les exèquies SC 81; missionera AG 22; missionera en la vida religiosa PC 20; AG 18; missionera de la vida litúrgica SC 38; dels missioners AG 25; del cristianisme a les diverses cultures OE 2; GS 44.58; de la vida religiosa: cf. *Vida religiosa*.

Adolescents: cf. *Joves*.

Adoració: culte a la Sma. Trinitat LG 66; de tota l'Església en la ciutat celestial LG 51; en l'espiritualitat sacerdotal PO 18; ensenyar a viure en esperit d'a. GE 2; dels musulmans a Déu NA 3.

Adulteri: contrari a l'amor conjugal GS 49.

Adults: diàleg amb els joves AA 12; formació per a l'apostolat AA 30; catequesi d'a. CD 14; catecumenat i baptisme SC 64.66.

Advent: en l'any litúrgic SC 35.102.

Adversaris: mereixen amor i respecte GS 28.

Agnosticisme: relació amb l'ateisme GS 19; perill actual GS 57.

Agricultura cooperació al pla de Deu sobre el món GS 57, desequilibri agrícola en la situació social actual GS 63 64, direcció i desenvolupament GS 66, reforma agrària GS 71, cooperació agrícola internacional GS 87

Aliança

Antiga elecció de Deu i pacte amb el seu poble NA 4, GS 32, símbol i preparació de la nova LG 9, DV 14 15, GS 32, símbol de l'Església LG 2

Nova en Jesucrist LG 9, DV 4, fundada en la seva sang DV 16, es renova en l'Eucaristia SC 10

Amistat dels bisbes amb els preveres PO 7, dels preveres entre ells PO 17, formació dels seminaristes per a una vida d'a amb Crist OT 8, entre joves i matrimonis PO 6, dels educadors i els alumnes GE 8, dels alumnes entre ells GE 5, cristiana i ajut mutu en les necessitats AA 4

Amor "fontal", caritat de Deu Pare AG 2, manament suprem de la llei AA 8, a Deu sobre totes les coses LG 42, al proisme, com a si mateix (cf *Proisme*) LG 42, GS 27, el martiri, el seu testimoniatge suprem LG 42, universal de tots els homes AG 15, als adversaris GS 28, a la pàtria obligació i camp d'apostolat dels laics AA 14, artífex de la pau GS 78 82, conjugal naturalesa i fi GS 48 50, imatge de l'amor de Crist i l'Esglesia LG 41, GS 48, elevat i santificat per Crist GS 48 49, mitjà de santedat i d'apostolat LG 41, exaltacio en les diverses cultures GS 49, expressió i exigències GS 49, preparació dels joves per a ell GS 49, s'ha de compaginar amb la transmissió responsable de la vida GS 51, l'amor lliure contrari a la dignitat del matrimoni GS 47, cf tambe *Caritat*

Amor de Crist envers el Pare LG 27, envers els homes LG 42 52 60, a l'Església LG 6 7 41

Amor de Déu Déu és amor LG 42, supera tot coneixement LG 6, crida l'home a la comunicació personal amb Ell en Crist GS 13, en enviar i deixar morir el Fill UR 2, NA 4, raó de la seva revelació DV 2 21, es manifesta i es realitza en l'Església, sagrament de salvació GS 45, a Maria LG 53

Amor de Maria a Deu LG 63, a Crist LG 57 58 61 63 64 a l'Esglesia LG 68 68, als homes LG 53 61

Analfabetisme problema actual GE intr , GS 4, lluita contra l'a UR 12, GS 60

Analogia de la fe regla per a la interpretació de l'Escriptura DV 12

Àngels veneració en l'Església LG 50, apareixeran en la segona vinguda de Crist LG 49, Maria enaltida per damunt dels a LG 69

Anglicans conserven tradicions catòliques UR 13, cf també *Esglésies separades*

Angoixa en l'hinduisme NA 2, la dels homes és la dels deixebles de Crist GS 1, esperança enmig de l'a present GS 82, allò que porta l'home a l'a 12 18

Ànima humana naturalesa i propietats GS 14

Antic Testament importància per als cristians DV 15, veritable paraula de Déu DV 14, inspirat per Déu DV 14 16, començament del pla salvífic de Deu NA 4, DV 3 14, preparador de la vinguda de Crist LG 55, DV 15, unitat amb el Nou DV 16, Maria a l'A T LG 55, rebut en l'Església per mitjà del poble jueu NA 4, versió dels Setanta DV 22, cf també *Història de la salvacio, Sagrada Escriptura*

Antífones per a promoure la participació litúrgica del poble SC 30

Antisemitisme Reprovació NA 4

Antropologia centre d'estudis antropològics per a preparar l'apostolat AA 32

Any litúrgic naturalesa i finalitat SC 102-105, commemoracions SC 103 105, reforma SC 107, preferència del cicle temporal sobre el dels sants SC 108 111, revisió del calendari SC ap

Apostolat concepte AA 2

Fi manifestacio del missatge de Crist, comunicació de la seva gràcia i formacio de la vida cristiana SC 10, AA 6, Crist, font, origen i força AA 4, PO 5, deure de tots els cristians, en diversos graus LG 33, AA 23 25

Mitjans el testimoniatge de vida AG 11, unit a la paraula AG 15, basat en la caritat AA 3, multiplicitat de les obres d'a IM 13, PO 7, adaptació a les condicions actuals CD 17, coordinació jeràrquica LG 33, CD 17, 38, AA 23, AG 30, collaboració apostòlica

d'ambdos clergats i els laics CD 33-35, AA 25 26, formació apostòlica sacerdotal OT 18 21, organitzacions apostòliques laiques CD 17, AA 18 20, Maria, Reina dels apòstols LG 65

Camps en l'ordre economicosocial AG 12, en l'educatiu AG 12, en l'intellectual GE 11, en l'àmbit social AA 13, en els mitjans de comunicació social IM 13 22, en l'ordre nacional i internacional AA 14, dels joves AA 12, litúrgic SC 45, familiar LG 41, OT 2, AA 11, marítim CD 18, cf també *Accio Catolica, Apostolat dels laics*

Apostolat dels laics

Naturalesa necessari per la natura de l'Església, la vocació cristiana i les condicions actuals AA 1, participació de la missio de l'Església LG 33, AA 2, participació del triple ministeri de Crist LG 31, AA 2, AG 15, participacio del sacerdoci de Crist LG 34, a causa de la unió amb Crist, el cap AA 3, vocació a l'a LG 33, AA 2 3, especialment on falten els ministres sagrats LG 33 35, carismes apostòlics distribuits per l'Esperit Sant AA 3, es complementa amb el ministeri dels preveres AA 6, AG 21, espiritualitat apostolica dels laics AA 4 10, estima en l'Església AG 21

Fins en l'ordre espiritual i en el temporal AA 5, salvacio i santificació del mon AA 6, preparació del regne de Crist i de l'evangelització LG 36, illuminació de l'ordre temporal LG 31 34 36, AA 7, AG 21, la caritat AA 8, distincio dels drets i dels deures LG 36, AG 21

Camps en l'Església i en el món AA 9, la vida parroquial, diocesana, interdiocesana AA 10, la família LG 35, AA 11, la joventut AA 12, la societat LG 36, AA 7, AG 21, GS 43, el camp professional LG 36, AG 21, GS 43, l'ordre nacional i internacional AA 14, AG 21, laics consagrats a obres apostòliques AA 22

Formes individual o associat AA 15, individual fonament i naturalesa AA 16, testimoniatge de vida LG 35, en paisos no catòlics o de persecució religiosa LG 35, AA 17, associat necessitat i importància AA 18, diversitat de formes i d'organització AA 19, l'Accio catòlica AA 19, estima de les associacions apostòliques en l'Església AA 21

Coordinació necessitat AA 23, relacions amb la jerarquia LG 33, AA 24, direccio dels pastors AA 3, ajut dels sacerdots i religiosos AA 25, preparació dels sacerdots OT 20, organismes coordinadors AA 26, cooperació amb els altres cristians AA 27, crida especial pels bisbes LG 41

Formacio necessitat AA 28, formació humana doctrinal i espiritual AA 29, formacio de la joventut AA 30, principals formadors AA 30, adaptacio de la formació per als diversos camps d'a AA 31, per a l'us dels mitjans de comunicacio IM 15 16, mitjans de formació i centres d'estudi AA 32, exhortacio conciliar a l'a AA 33, cf també *Accio catòlica, Apostolat*

Apostolicitat cf *Esglesia notes*

Apòstols

Eleccio i missio elegits i preparats per Crist LG 19 21, DH 11, continuadors de la missio de Jesús SC 6, LG 17 18 19 20, CD 1, DV 17, AG 5, PO 2 10, en forma collegial, amb Pere per cap LG 19 22, CD 4, reconeixen la legítima autoritat civil DH 11, respecten la dignitat de la persona humana DH 11, donaren el testimoni de llur sang LG 50, són venerats per l'Església LG 50

Triple ministeri rebut de Crist LG 19, CD 2, ensenyar heralds de l'Evangeli DV 7 19, DH 11, llur ensenyament es troba en els llibres inspirats i en la Tradició DV 8 10 18, transmeten a l'Església el manament de l'evangelització del món LG 17, regir pastors de l'Església LG 8 19, CD 2, funden l'Església LG 6 19 AG 1, origen de la jerarquia AG 5, successió pels bisbes LG 18 20 28, santificar poder de santificar CD 2 15, cf tambe *Collegi apostòlic*

Armes perills de les a modernes GS 80, danys de la cursa d'armaments GS 81, reducció d'armaments GS 82

Arquebisbes majors caps de les Esglésies particulars OE 10

Art importancia cultural i religiosa GS 62, frueix de principis i de mètodes propis GS 36 59, subordinació a l'ordre moral IM 6, glo

dels seus drets civils DH 7, GS 75, amor a la pàtria AG 15, GS 75

Civilització defectes de la c actual GS 27, Jesucrist, centre dels seus desigs GS 45, cf també *Cultura*

Clausura de les monges PC 16

Clergat forma presbiteri amb el bisbe CD 28, cooperació del c diocesà i el regular CD 35, distribució racional en la diòcesi CD 22, escassetat CD 35, AG 17 19, PO 10, sostenimient PO 20-21, importància i formació del c indígena AG 16

Clergues santedat LG 41, lectura i meditació de l'Escriptura DV 25, ajut a l'apostolat dels laics AA 25, distribució racional a les diòcesis CD 22, instrucció en ritus litúrgics OE 4, obligació de l'Ofici diví SC 95, cf també *Formacio sacerdotal, Preveres*

Codi de la circulació subestimació del GS 30

Cogestió fonaments i camps als quals cal estendre la GS 68

Col·laboració del Sínode de bisbes amb el Romà Pontífex CD 5, dels bisbes entre ells LG 22 23, CD 6 37 39 42, del bisbe i els seus auxiliars CD 25-27, dels preveres amb el bisbe LG 41, AG 39, PO 7, dels preveres entre ells LG 28, PO 8 22, dels preveres i els religiosos CD 35, PO 8, de les Conferències episcopals i les Conferències de superiors religiosos CD 35, PC 23, AG 33, dels fidels amb la jerarquia LG 27 30 32 33, AA 20, dels laics en les comunitats eclesials AA 10, en l'apostolat dels laics AA 25 27, de tots els ciutadans en la vida pública GS 75, de l'Església i l'Estat GS 76, litúrgica SC 44 46, missionera AG 15 35 41, intellectual GS 15, teologicocientífica DV 23, AG 34, GS 62, en el camp educatiu GE 8 8 12, en el camp tècnic GS 57, en l'ordre econòmic internacional (cf *Cooperació economica internacional*) GS 85 88, amb vista a la pau GS 82 83, amb els germans separats (cf *Ecumenisme*) OE 2, UR 12, AA 27, AG 15, GS 90, amb els no cristians NA 2,GS 84, amb els ateus GS 21

Col·legi apostòlic institució LG 19, estructura jeràrquica LG 22, nota explic prèv 1 °, presidit per Pere UR 3, AG 38, rep el triple ministeri UR 2, succeit pel Col·legi episcopal LG 20 22, CD 4, AG 38, cf també *Apòstols*

Col·legi episcopal naturalesa LG 22, CD 3 4, sentit terme Col·legi LG nota explic prèv 1 °, successor del Col·legi apostòlic LG 20 22, CD 4, AG 38, unió amb el Romà Pontífex, el seu cap, LG 22, nota explic prèv 3 ° 4 °, CD 3 4, comunió jeràrquica amb els bisbes amb el Col·legi i el seu cap LG 22, nota explic prèv 2 °, relacions dels membres entre ells, LG 23, el Sínode de bisbes CD 5, subjecte de la suprema potestat en l'Església LG 22, nota explic prèv 3 °, exercici d'aquesta potestat i de l'acció col·legial LG 22, nota explic prèv 4 °, exercici de la Col·legialitat en l'activitat missionera AG 38, infal·libilitat LG 25, incorporació al C ep LG 21 22, nota explic prèv 2 °, cf també *Bisbes*

Col·legialitat cf *Col·legi episcopal, Bisbes*

Col·locació cf *Treball*

Comerç internacional fundació d'institucions per a la seva promoció GS 86

Comissions litúrgiques nacional SC 44, diocesana SC 45 126

Comunicació en les coses sagrades normes generals i aplicació a casos concrets OE 26, fonaments de la seva mitigació OE 27, administració i recepció de sagraments en Esglésies separades OE 27, c extrasacramental OE 28, pregària per la unitat de l'Església UR 8, amb les Esglésies orientals separades UR 15, normes per a les Esglésies orientals OE 27 29, direcció de la jerarquia OE 29, UR 8

Comunió dels sants essencial en el cos místic LG 50, c de l'Església celestial amb l'Església pelegrina LG 49

Comunió jeràrquica naturalesa i necessitat LG 21 22 25 nota explic prèv 2 ° 4 ° N B , CD 5, constitueix membre del cos episcopal LG 22 nota explic prèv 2 °

Comunió sacramental participacio perfecta en la missa SC 55, LG 11, amb les dues espècies SC 55, frequent o diaria OE 15, cf també *Eucaristia*

Comunitat cristiana l'Església, comunitat de fe, esperança i caritat LG 8, de vida, caritat i veritat LG 9, formació AG 15, la c c local la seva vida LG 26 28, PO 6, funció dels laics AA 10 18, PO 9

Comunitat humana vocació humana comunitària GS 24, interdependència de persona i so-

cietat GS 25, el bé comú (cf *Bé comú*) GS 26, respecte de la persona 27, respecte i amor dels adversaris GS 28, superació de l'individualisme GS 30, responsabilitat i participació social GS 31, Jesucrist i la solidaritat humana GS 32, c h i cultura GS 53, ajut que rep de l'Església GS 42, ajut que presta a l'Església GS 44, deu res dels laics en tant que membres de la c h LG 36, cf també *Gènere humà*

Comunitat internacional causes i remeis de les discòrdies entre les nacions GS 83, ordenació i institucions per a la pau i el bé universal GS 84, cooperació internacional en el camp eco nòmic GS 85, normes per a la cooperació i el desenvolupament econòmic GS 86, cooperació internacional en el problema demogràfic GS 87, missió dels cristians AA 14, GS 88, presència de l'Església GS 89, participació dels cristians en les institucions internacionals GS 90, edificació sobre la fraternitat i la pau GS 90, cf també *Ordre internacional*

Comunitat política trets en el món contemporani GS 73, naturalesa, fonament i fi GS 25 74, diversitat de formes GS 74, autoritat naturalesa i límits GS 74, ordre jurídic necessitat, extensió GS 75, relacions de l'ordre jurídic i l'ordre moral GS 74, participació dels ciuta dans en la vida pública GS 31 75, actuació dels cristians AA 14, GS 75, educació cívica i política GS 75, relacions amb l'Església DH 13, GS 76, cf també *Estat*

Comunitats religioses fonament DH 4, drets en matèria religiosa DH 4, abusos en l'exercici de la llibertat religiosa DH 4, foment de la lliber tat religiosa DH 6

Concelebració manifesta la unitat d'orde de bisbes i preveres PO 7, i la comunió de les Esglésies UR 15, facultat de concelebrar SC 57, ritu SC 58

Concili de Calcedònia ocasió de la ruptura dels orientals UR 13

Concili d'Efes ocasió de la ruptura dels orientals UR 13, proclamà Maria Mare de Déu LG 66, UR 15, doctrina sobre els bisbes continuada en el Vaticà II LG 23

Concili de Florència doctrina sobre la comunió dels sants continuada en el Vaticà II LG 51

Concili II de Nicea doctrina sobre la comunió dels sants continuada en el Vaticà II LG 51

Concili de Trento doctrina sobre la comunió dels sants i la revelació continuada en el Vati cà II LG 51, DV 1

Concili Vaticà I doctrina sobre l'Església, la revelació i les relacions de fe i raó, continuada en el Vaticà II LG 18, DV 1, GS 59

Concili Vaticà II

Finalitats renovació interna de l'Església SC 1, PO 12, acréixer la vida cristiana SC 1, di fondre l'Evangeli per tot el món PO 12, dialogar amb el món PO 12, GS 2, promoure la restauració de la unitat entre tots els cris tians UR 1, ajudar a resoldre els gravíssims problemes actuals GS 3 10 11 46 63 77 79

Destinataris del seu missatge tota la humanitat LG 1, GS 2 3 91, especialment els fidels SC 1, LG 1 14, GS 2

Desigs i exhortacions s'interessa especialment per la litúrgia SC 1, proposa la doctrina sobre l'Església LG 1, sobre l'episcopat LG 18 20, exhorta a la participació en la missa SC 56, exhorta a l'apostolat dels laics LG 30, AA 33, recomana l'Acció Catòlica AA 20, exhorta a l'ecumenisme UR 4 24, exhorta a la renovació interior en bé de l'obra missio nera AG 35, exhorta a la pau GS 77, mana que es publiqui una instrucció sobre els mit jans de comunicació IM 23, desitja la reorga nització de la cúria romana i la determinació de la funció les legats papals CD 9 10, desit ja que l'autoritat civil renunciï al dret de presentació de bisbes CD 20, decreta la revisió dels límits de les diòcesis CD 22, vol pro moure la unió entre les diverses religions NA 3 4, exhorta a la santedat sacerdotal PO 12, lloa la vida religiosa LG 46, AG 40, recomana les Universitats i Facultats catòliques GE, condemna la guerra total GS 80, adaptació de les seves doctrines GS 91

Concili ecumènic exercici solemne de la potestat del col·legi episcopal LG 22, CD 4, aprovació pel Pontífex Romà LG 22, infal·libilitat LG 25

Concilis plenaris constitució i restauració CD 36

Concilis provincials constitució i restauració CD 36

Conferències episcopals
Naturalesa importància i necessitat CD 37, estructura CD 38, competència CD 38
Funcions organització de l'acció pastoral CD 18, demarcació de límits de les diòcesis CD 24 41, direcció de les questions litúrgiques SC 22 36 39 40 44 54 63 77 79 110 128, establiment de normes per a la formació dels preveres OT 1, sobre la restauració del diaconat LG 29, AG 16, formació del clergat i direcció pastoral a les missions AG 20, previsió social a favor dels preveres AA 21, adaptació de les Esglésies particulars a l'ambient cultural AG 22, coordinació del treball en països de missió AG 29 31, cooperació en l'obra missionera AG 38, establiment de consells d'experts en les missions AG 26, determinació de normes per a la comunicació en les coses sagrades UR 8
Cooperació entre les diverses C e CD 38, en els països de missió AG 22 31, amb els bisbes amb càrrecs interdiocesans CD 42, amb les Conferències de superiors majors CD 35, PC 23, AG 33, C e en les Esglésies orientals de diversos ritus CD 38, C e internacionals CD 38, cf tambe *Bisbes*
Conferències de superiors religiosos naturalesa PC 23, en països de missió AG 33, coordinació apostòlica amb les Conferències episcopals CD 35, PC 23
Confessió cf *Penitencia*
Confiança les paraules i el poder de Crist, base de la c DH 11, PO 22, en la Verge Maria OT 8, dels bisbes en el ministeri pastoral CD 13, dels sacerdots en el ministeri PO 22, dels missioners AG 6, dels cònjuges per a complir la missió procreadora GS 50, mútua, de joves i adults AA 12
Confirmació exercici del sacerdoci comú dels fi dels LG 11, efectes LG 11, AG 36, PO 5, els bisbes, ministres originaris LG 26, revisió del ritu SC 71, disciplina en les Esglésies orientals OE 13 14
Conflictes laborals solució GS 68
Congregació «de propaganda fide» naturalesa, organització i missió AA 17, AG 17 29
Congregacions religioses cf *Instituts religiosos, Vida religiosa*
Congregacions romanes Cf *Dicasteris de la cúria romana*
Cònjuges dignitat i santedat de llur amor, elevat a sagrament GS 48, vocació a la santedat LG 11 41, testimonis de l'amor de Crist LG 35, GS 52, expressió de llurs deures en el ritu matrimonial SC 77 78, cura pastoral pels preveres PO 6, cf també *Família, Matrimoni*
Consagració episcopal naturalesa LG 21, incorpora al Collegi episcopal LG 22 nota explic prèv 2 °, ritu SC 76, cf també *Bisbes*
Consagració del món missió específica dels laics LG 34, cf també *Laics*
Consciència Dignitat i exigències DH 11, GS 16 19, que manifesta la voluntat de Déu LG 16, DH 3, dret inviolable a obrar segons el seu dictamen DH 2, GS 26 41, que ha de reconèixer la llei civil DH 13, ha de dirigir la vida religiosa de l'home LG 36, DH 3, c de la personalitat AA 12, c de la pròpia responsabilitat DH 15, c en l'ús dels mitjans de comunicació social IM 21, AA 20, DH 14, GS 87
Consells diocesans organització i funcions, CD 27, AG 30, per a la coordinació de l'apostolat dels laics AA 26
Consells evangèlics inspirats per Crist LG 42, testimoniatge de caritat i santificadors de l'Església LG 42, manifestadors de la santedat de l'Església LG 39, uneixen d'una manera especial a l'Església LG 44, neixen i es nodreixen de la caritat PC 6, contribueixen a la plenitud humana LG 46, fonament de la vida religiosa LG 43, PC 1, llur professió en la vida religiosa laical PC 10, en els Instituts seculars PC 11, perseverança a guardar los LG 47, exhortació sobre els c e PC 24, PO 16, cf també *Castedat, Obediència, Pobresa*
Constitucions dels religiosos LG 45, revisió PC 3, cf també *Directoris, Vida religiosa*
Contemplació de Deu DV 7, recomanada als preveres PO 13, als religiosos PC 5, actualitat i importància dels ordes contemplatius PC 7 16, AG 18, en els pobles antics i no cristians NA 2, AG 18
Continència perfecta preparacio PC 12, falses teories sobre la c p PC 12, estima en l'Església PO 16, cf també *Castedat, Celibat*
Control de la natalitat cf *Natalitat*

Conversió comunicació amb Déu i canvi de vida AG 13, renovació interior UR 7 llibertat i sinceritat DH 11, AG 13, els preveres, invitats a la c PO 4, penitència i c PO 5 18, litúrgia i c SC 9

Cooperació econòmica internacional necessitat i exigències GS 85, normes concretes GS 86, ajut dels cristians GS 88, cf també *Comunitat internacional, Ordre internacional*

Cos humà dignitat GS 14, redimit per Crist, ha de ressuscitar gloriós LG 48, GS 14 22, des cans corporal GS 61

Cos místic

Naturalesa constitució per Crist LG 7, diversitat de membres LG 7 13, PO 2, Jesucrist, el seu cap LG 7, del qual rep la vida PO 5, unió dels fidels amb Crist LG 7, PO 16, vivificat i unificat per l'Esperit LG 7, AG 4, unió dels membres entre ells LG 7 23, GS 32, unitat LG 32, comunicació LG 49-50, és l'Església SC 7 99, LG 7-8 48 49, AG 7

Funcions incorporació pel baptisme LG 7 21, creixement LG 7, expansió i dilatació AG 7 36 39, activitat de tots els seus membres AA 2, és sacerdotal SC 7, exercici del seu sacerdoci SC 84 99, PO 5, cf també *Església*

Creació es desenvolupa pel treball humà GS 34, es completa i acaba en Crist AA 5, GS 38, de l'home GS 12 13

Creixement demogràfic problema del món actual GS 8, cooperació internacional per a la seva solució GS 87

Creu instrument de reconciliació i símbol de l'amor universal de Déu NA 4, DH 11, GS 78, el sacrifici de la c es renova en la missa SC 7, LG 3, amor a la c de Crist LG 41, PC 25, OT 9, GS 38

Criatures manifesten la bonesa de Déu LG 62, depenen de Déu GS 36, ordenades vers l'home GS 12, gemeguen i esperen la revelació dels fills de Déu LG 48

Crist cf *Jesucrist*

Cristians conformes a la imatge de Crist, primogènit entre molts germans GS 22, participants del sacerdoci de Crist LG 10, cridats a la santedat LG 11 40 42, a donar testimoniatge de la fe DH 14, AG 11, GS 43, a l'apostolat LG 17, AG 23, a collaborar amb l'Evangeli AG 28, deure missioner i manera de realitzar-lo AG 36, amor, lectura i meditació de l'Escriptura AG 15 25, deseiximent del món LG 42, esperit de renovació ecumènica UR 4, obligacions d'ordre temporal GS 37 43, reconstrucció del món GS 57, deure d'estendre la cultura GS 60-62, tasca en el camp econòmic AG 12, GS 72, participació en la vida política GS 75, cooperació a l'ordre internacional GS 88 90, cf també *Fidels, Església*

Cristians no catòlics vincles amb l'Església LG 15, UR 3 22, cf també *Ecumenisme, Germans separats, Esglésies separades*

Crítics obligacions morals IM 11, formació catòlica i tècnica IM 15

Culte c de latria LG 50 51 66, c eucarístic LG 28, PO 18, c a la Verge fonament LG 66, esperit LG 67, c a la Verge entre els orientals LG 69, entre els germans separats LG 15, OE 30, UR 15, c dels sants naturalesa SC 104, LG 50 51, c de les imatges i relíquies SC 111, LG 67, c públic AA 16, DH 4, el seu exercici ha d'estar dirigit pels bisbes LG 20 26 27, els preveres destinats al c , LG 28, OT 4 19, llibertat de c per a les comunitats religioses DH 4, art i culte SC 112, el c diví entre els orientals OE 19 23

Cultura

Naturalesa sentit general i importància GS 53, el seu autor, l'home GS 53 55 57, reveses teix diverses formes GS 53, autonomia legítima GS 59, subordinació a fins superiors GS 59, integració orgànica dels seus elements GS 61, valors i perills GS 57, relacions amb la fe AG 22, GS 57 59 62

Promotors la família GS 61, les escoles i universitats GE 5 8 10, l'autoritat civil IM 12, GE 6, GS 59, els cristians GS 60, 62, els sacerdots i la c PO 19, l'Església GE 8, GS 58 62, l'Església assumeix i eleva qualsevol cultura LG 13 17, AG 9 22, GS 42 44 58, influx en la història de l'Església GS 44, en la comunitat cristiana dels països de missió AG 15, formació del clergat en la c dels pobles que evangelitzen AG 16 26, deure de la seva extensió GS 60, dret de tothom GS 60

Cultura actual característiques GS 4 5 54, antinòmies de la c actual GS 56

Cúria diocesana organització CD 27
Cúria romana cf *Dicasteris de la Cúria romana*

Dejuni sentit i extensió del d pasqual SC 110, d dels musulmans NA 3
Democràcia naturalesa, avantatges i condicions GS 31 75
Demografia problemes demogràfics actuals GS 5 47 64, cooperació internacional demogràfica GS 87
Deportació condemna GS 27
Desarmament camí de pau GS 82
Descans dret al d GS 67, ocupació GS 61
Desenvolupament econòmic al servei de l'home GS 64, control GS 65, eliminació de desigualtats excessives GS 29 66, cf també *Economia, Vida economicosocial*
Desequilibris d actuals GS 8
Déu *naturalesa i atributs* principi i fi de totes les coses DV 6, GS 41 92, u i únic LG 16, DV 3 14, u i tri LG 49, UR 1, Pare, Fill i Esperit Sant LG 4 66, UR 20 OT 8, DH 1, AG 5, PO 5 14, origen de tots els béns LG 16, sant i santificador PO 5, que estima (cf *Amor de Déu*) LG 42, UR 2, DV 2, GS 45
Déu i el món pla sobre el món GS 2, que es desenvolupa en el món present GS 11, creador (cf *Creació*) LG 16, GS 12 19 34 36, providents (cf *Providència*) LG 16 61, DV 3 13, GS 24, transcendent GS 36, condescendent DV 13, fi suprem de l'home NA 1, GS 19 41, voluntat salvífica universal LG 2 16, UR 1, AG 7 9, pla salvador iniciat en l'Antic Testament NA 4, realitzat en Crist SC 5, LG 3, CD 1, DV 17, AG 3, revela l'Església com a únic camí de salvació DH 1, jutge després de la mort DV 3, GS 16 17, culte de latria LG 51
Coneixement recerca per part de l'home AG 3, pot ser conegut per l'enteniment humà DV 6, GS 12, a través de les coses creades DV 3, el seu coneixement natural per la filosofia OT 15, el seu coneixement en les diverses religions no cristianes LG 16, NA 2, es manifesta ell mateix en la revelació DV 2 4-6, el problema de l'ateisme GS 19-21, cf també *Esperit Sant, Jesucrist, Pare etern, Providència, Santíssima Trinitat, Verb de Déu*
Devoció a la Verge naturalesa i fonament LG 66, esperit LG 67, recomanada als sacerdots i als seminaristes PO 18, OT 8, entre els germans separats LG 15, OE 30, UR 15
Diaconat orde del ministeri eclesial SC 86, LG 28, naturalesa i ofici SC 35, LG 29, exercici abans del sacerdoci OT 12, restauració com a grau permanent LG 29, en països de missió AG 16, en les Esglésies orientals OE 17
Diaconia ministeri dels bisbes LG 24
Diàleg de l'home amb Déu SC 33, GS 19, de l'Església catòlica i el món GS 40 92, del Concili i la humanitat GS 3, per mitjà dels preveres PO 13, de l'Església amb els gentils AG 11 12, de l'Església amb el poble jueu NA 4, de l'Església catòlica amb les religions no cristianes NA 2, entre creients i no creients GS 21, en les missions AG 11, exhortació del Concili al d amb tothom GS 92, base per al d GS 40
Dintre de l'Església necessitat GS 92, de bisbes i sacerdots CD 28, del bisbe amb els seus súbdits CD 13, GS 43, dels preveres amb el mon PO 19, en l'apostolat laical AA 31, dels adults amb els joves AA 12, en questions opinables GS 43, entre les diverses cultures GS 56, en la solució de conflictes laborals GS 68, per a la cooperació internacional econòmica GS 85, formació pastoral sacerdotal per al diàleg apostòlic OT 19, preparació científica per al d amb els homes del propi temps OT 15, GE 11, AA 29, AG 41
Ecumènic naturalesa UR 4 11, manera de procedir UR 9 11, punt de partida UR 23, matèria UR 22, importància de l'Escriptura UR 21, estima de les Esglésies orientals separades UR 14, promoció de les Facultats eclesiàstiques GE 11, formació d'experts UR 9, cf també *Ecumenisme*
Diaques naturalesa de llur ministeri LG 29, santedat LG 47, lectura i meditació de l'Escriptura DV 25, ministres de la celebració de la Paraula SC 35, en els països de missió (cf també *Diaconat*) AG 16
Dicasteris de la cúria romana naturalesa i renovació CD 9, composició CD 10, universalitat dels seus membres CD 10, naturalesa, organització i funcions de Propaganda Fide AG 29

Dictadura lesiona els drets de la persona GS 75
Difunts pregàries pels d LG 50
Diòcesi
Composició noció CD 11, extensió CD 23, circumscripció CD 39, adscripció a províncies eclesiàstiques CD 40, revisió de límits CD 22-24, unitat orgànica CD 17 23 35, AA 26, unitat demogràfica CD 23, varietat de ritus CD 23
Membres i organismes els bisbes, caps de la d CD 8, bisbes coadjutors i auxiliars CD 25 26, curia i consells diocesans CD 27, clergat diocesà CD 23 28-32, consells diocesans d'apostolat AA 26, el seminari OT 3-7, comissió litúrgica diocesana SC 45 46, comissió diocesana d'art sagrat SC 46 126, revisió de les normes d'incardinació i d'excardinació PO 10
Vida vida litúrgica diocesana SC 41, deure missioner AG 37, normes per a l'apostolat dels religiosos CD 35, apostolat diocesà dels laics AA 10, fons de béns per al sosteniment dels sacerdots i l'ajut a altres d PO 21, cf també *Esglésies particulars, Bisbes*
Direcció espiritual recomanada als preveres PO 18, en els seminaris majors (cf també *Formació sacerdotal*) OT 8, en els seminaris menors OT 3, en la vida religiosa PC 14 18, en el discerniment de vocacions PO 11, en les universitats catòliques GE 10, confecció de directoris per a la cura d'ànimes CD 44, formació pastoral per a la d e OT 19, cf també *Pastoral*
Directoris revisió dels dels instituts religiosos PC 3, d per a ús de bisbes i rectors CD 44
Discriminació immoral, si lesiona els drets fonamentals de la persona GS 29, individual i social GS 66, social i cultural de la dona GS 29, cultural GS 60, en la remuneració del treball GS 66, política GS 75, per motius religiosos DH 6, racial condemnada NA 5, GS 29
Dispenses poder dels bisbes de dispensar CD 8
Diumenge dia del Senyor, celebració del misteri pasqual i dia de descans SC 102 106, missa dominical SC 42 52 53 56, vespres SC 100, celebracions de la paraula SC 35, cal conservar-lo en la reforma del calendari SC Apèndix, la seva santificació en les Esglésies orientals OE 15
Divisió dels cristians escàndol per al món UR 1, contrària al manament de Crist UR 1, per judica l'Església UR 4, pren diverses formes UR 13 14 19, causes UR 14, cf també *Ecumenisme*
Divorci mal actual GS 47, contra l'essència del matrimoni GS 49
Doctors de l'Església doctrina sobre la riquesa GS 69, ensenyament sobre les relacions entre fe i raó GE 10, recomanen els consells evangèlics LG 43, que siguin estudiats pels preveres LG 67, PO 19
Doctrina moral objecte de la infal·libilitat del papa i del cos dels bisbes LG 25, coneixement per part dels laics AA 31, cf també *Ordre moral, Teologia moral*
Doctrina social es basa en la revelació i en la llei natural GS 23, elaboració per l'Església GS 63, exposada en els documents del magisteri GS 23, dret de l'Església a ensenyar-la GS 76, formació social dels laics IM 15, AA 31
Dolor misteri del d NA 1, GS 10 18 21, il·luminat per Crist GS 22, unió amb Crist en el d LG 41, AA 16
Dona creació com a companya de l'home GS 12, drets de la d GS 29, igualtat de drets amb l'home GS 9 29, en el matrimoni GS 49, participació en la vida cultural GS 60, participació en l'apostolat laical AA 9, treball de la d GS 67
Dons divins Déu no es penedeix dels seus dons LG 16, NA 4, el principal i més necessari, la caritat LG 42, d concedits a l'Església LG 5, PC 1, la virginitat i el celibat LG 42, d concedits als laics LG33, PO 9
Dons de l'Esperit Sant en la Pentecosta LG 59, diversos, que l'E S reparteix com vol LG 7 12, GS 38, jeràrquics i carismàtics LG 4, AG 4, perfeccionen la fe DV 5, el do de saviesa per als laics LG 35, el do de l'esperança GS 93, el do concedit als preveres en l'ordenació PO 7
Dret canònic normes per a la seva revisió CD 44, en matèries referents a l'apostolat dels laics AA, ensenyament durant els estudis eclesiàstics OT 16, estatut jurídic dels catecúmens AG 14
Dret internacional força dels seus principis universals GS 79, autoritat internacional GS

79 82, llei eterna i dret natural de gents GS 79, tractats internacionals GS 79 82, cf tambe *Or dre internacional*

Dret de presentació renuncia CD 20

Drets de la família d de propietat GS 69, a de cidir el nombre de fills GS 50, a l'educacio dels fills GE proemi 3, GS 52, d en materia religiosa DH 5, d a una autonomia legitima AA 11, han de ser reconeguts pels regims po litics GS 42

Drets de la persona naturalesa i fonament GS 26, son universals GS 26, inviolables DH 1 6, GS 26 29, respecte per la societat i els indivi dus GS 26 29, en la societat actual GS 73, de fensa per l'Església DH 6, GS 21 41, els d de la p i el be comu DH, composicio de diversos drets DH 7, enumeracio GS 26 29 73

En particular d a l'educacio GE 1, GS 52, a la cultura GS 9 29 60, a buscar i propagar la veritat GS 59, a la fama GS 26, a elegir estat de vida GS 26 29 52, al matrimoni i a la procreacio GS 26 29 52 87, de propietat GS 69 71, al treball GS 26 67, a l'associacio GS 68 73, a la informacio IM 5, GS 26, a participar en la vida politica GS 75, a emi grar GS 65, a la legitima defensa GS 79, a buscar la veritat en materia religiosa DH 3, a la llibertat religiosa DH 2, GS 26 73, a obrar segons la consciencia DH 2, GS 26, crims contra aquests drets GS 27, cf tambe *Persona humana*

Economia l'home, el seu autor, centre i fi GS 63, caracteritzacio actual GS 63, desequilibris economics GS 8 63, llei fonamental, el servei de l'home GS 64, control del desenvolupa ment economic GS 65, supressio de desigual tats excessives GS 29 66 83, economia i ocu pacio GS 66, economia i migracio GS 66, submissio a la llei del treball i repos GS 67, participacio i organitzacio de l'empresa GS 68, destinacio comuna dels bens GS 69, inver sions normes GS 70, normes de politica eco nomica GS 70, esperit cristia GS 72, coopera cio internacional GS 85 86, ajut economic als mitjans catolics de comunicacio social IM 17, ajut economic de l'Estat a les escoles GE 6

Ecumenisme

Actualitat UR 1, un dels fins principals del Vatica II UR 1, moviment de l'Esperit vers la unitat LG 15

Naturalesa unitat de l'Església, segons el pla de Deu UR 2, escisions dintre de l'Església UR 3, culpabilitat en la separacio UR 3, re lacio dels germans separats amb l'Església LG 15, UR 3, el moviment ecumenic UR 4, el seu esperit UR 24, signe d'unitat i de pau GS 92, tasca de tota l'Església UR 5

Mitjans la renovacio de l'Església UR 6, la re novacio interior UR 7, sentit pastoral ecu menic dels bisbes CD 16, preocupacio ecu menica dels preveres PO 9, pregaries per la unitat de l'Església OE 30, UR 8 18, el co neixement mutu UR 9, reunions conjuntes d'estudi UR 9, la formacio ecumenica UR 10, formacio sacerdotal ecumenica OT 16, AG 16, l'exposicio de la fe UR 11, la coope racio amb els germans separats UR 12, AA 27, AG 12 41, importancia de l'Escriptura UR 21, traduccions bibliques amb els ger mans separats DV 22, en les Esglesies orien tals OE 24 25, en les missions AG 15

Esglesies separades de Roma UR 13 23, Esgle sies orientals UR 13 18, Esglesies occiden tals UR 13 19 23, cf tambe *Germans sepa rats, Esglesies separades*

Educació

Importancia necessitat en les circumstancies actuals GE proemi

Essencia formacio integral de la persona hu mana GE 1, instruments i metodes OT 11, GE 6, dret de l'home a l'educacio GE pro emi 1, GS 26

Aspectes fisica, intellectual i moral GE 1, reli giosa GE 1 7 8, DH 5, cristiana (cf *Educa cio cristiana*) GE 1 2 8, liturgica SC 14 20, formacio apostolica AA 30, amb vista a l'e xercici de la llibertat religiosa DH 8, social OT 11, GE 1 3, politica GS 75 82 89, cultu ral GS 61, sexual GE 1 8, GS 49, formacio sobre l'us dels mitjans de comunicacio so cial IM 16, de la responsabilitat GS 31, en el mon contemporani GS 7, valor formatiu i social AG 12

Dret i deure d'educar dels pares GE 3 6, GS 48, influx i necessitat de l'ajut de la familia

en l'e GE 3, missio dels pares GS 52, lli bertat dels pares per a elegir e religiosa dels fills DH 5, de l'Estat deure i dret subsidia ri GE 3 6, injusticia del monopoli de les es coles GE 6, de l'Esglesia GE proemi 3, dret de l'Esglesia a establir escoles GE 8, noble sa de la vocacio a l'ensenyament GE 5, veri table apostolat i servei social GE 8, cf tam be *Educadors, Escoles*

Educació cristiana essencia desplegament de la fe, de l'esperit liturgic, de la vocacio apostolica GE 2, dret de tot cristia GE 2, mitjans GE 4, necessaria per a tothom GE 7, deure de l'Es glesia GE 3, dret i obligacio dels pares GE 3 7

Educadors noblesa de llur vocacio GE 5, que s'hi donin GE conclusio, dificultats per a llur missio GS 7, que fomentin les vocacions sa cerdotals OT 2, PO 11, i les vocacions religio ses PC 24, que formin per a l'apostolat AA 30, escoles de magisteri GE 9

Egoisme naturalesa, arrel i danys GS 37, enemic de l'amor conjugal GS 47 49

Elecció d'estat dret de la persones GS 26, lli bertat per a l'e d'e GS 52

Emigració cf *Migracio*

Empresa naturalesa GS 68, creacio i ampliacio GS 64, participacio dels treballadors en l'e GS 68, respecte de les condicions humanes dels treballadors GS 67

Enteniment dignitat i valor per a la persona hu mana GS 15, do de Deu GS 21, diferencies in tellectuals en els diversos homes GS 29, desen volupament de les facultats intellectuals GE 5, bens divins que superen l'e huma DV 6

Episcopat naturalesa LG 18 20, CD 2 3, l'e com a sagrament LG 21, plenitud del sacerdoci LG 41, comunio jerarquica LG 21 22 25 nota ex plic prev 2° 4° NB, CD 5, el Collegi episco pal LG 22, CD 3 4, cf tambe *Collegi episcopal, Bisbes*

Error distincio entre l'e i el qui erra GS 28, res pecte envers els qui erren DH 11 14, princi pals errors actuals AA 6 7, GS 43, errors ac tuals sobre el matrimoni GS 47 51

Escàndol els susciten les desigualtats socials i economiques GS 29 88, en la divisio dels cris tians UR 1, en l'activitat missionera AG 29, de la guerra GS 81

Escatologia caracter escatologic de l'Esglesia pelegrina LG 48, GS 40, caracter escatologic de l'activitat missionera AG 9

Esclavitud condemna GS 27, rebutjada per l'E vangeli GS 41, lluita contra l'e social o politi ca GS 29, nova e social i psiquica en el mon contemporani GS 4, els obrers, esclaus de llur propi treball GS 67, e del pecat GS 22 40

Escoles importancia i amplitud de llur camp educatiu GE 5, importancia per a l'educacio cristiana GE 4, finalitat GE 8, ensenyament de la religio CD 13, DH 5, educacio moral i reli giosa GE 7, llibertat per a llur eleccio GE 6, DH 5, ajut economic de l'Estat GE 3 6, colla boracio de famílies, associacions i Estat GE 5, en les missions AG 15 31, cura per part dels rectors CD 30, tipus d'e mes necessaris avui GE 9, elementals GE 9, mitjanes GE 9, supe riors (cf *Universitats*) GE 10 11, professio nals GE 9, tecniques GE 9, AG 31, de musica sagrada SC 115, de magisteri GE 9, per a la formacio de catequistes AG 17, injusticia del monopoli escolar GE 6

Escoles catòliques dret de l'Esglesia a fundar les GE 8, fi, importancia i organitzacio GE 8, AA 30, adaptacio a les circumstancies actuals GE 9, per als mes necessitats GE 9, Facultats i Universitats catoliques GE 10, Facultats de ciencies sagrades GE 11, collaboracio de les e c GE 12, submissio als bisbes CD 35, impor tancia especial en les Esglesies joves de mis sions GE 9, AG 31 41

Escriptors obligacions morals IM 11

Escriptura cf *Sagrada Escriptura*

Església

Naturalesa la comunitat eclesial GS 1, sagra ment de la unio amb Deu i de la unitat del genere huma SC 26, LG 1 9, GS 42, centre de la historia de la salvacio LG 2, sagrament universal de salvacio LG 48, GS 40 45, es prefigura en el poble jueu de l'Antic Testa ment LG 2, NA 4, poble nou de Deu LG 9, congregacio de tots els qui creuen en Jesus Salvador LG 2 9, Cos mistic de Crist (cf *Cos mistic*) LG 7 52, esposa de Crist SC 7 85, LG 4 6 9, DV 23, vivificada per l'Es perit Sant LG 4, AG 4, mare SC 14 85, IM 2, LG 14 15, que concep i alimenta els seus

fills LG 11 64 65, CD 13, societat, visible i espiritual, al mateix temps SC 2, LG 8 9, GS 40, caràcter escatològic LG 9 48, GS 40, l'E en el seu triple estadi pelegrina, purgant i triomfant LG 49, pelegrina, reveladora del misteri de Crist LG 6 8 44 48, GS 45, unió de l'E terrenal amb la celestial LG 50, figures de l'E ramat, camp, vinya, casa de Déu, esposa LG 6

Fundacio i missio fundació per Jesucrist LG 3 5 8 9 18, AG 5, neix del costat de Crist SC 5, enviada per Crist, com a continuadora de la seva obra LG 5, AA 5 10, AG 5, GS 3, per la humilitat, la pobresa, l'obediencia i l'abnegacio LG 8, AG 5, per estendre el Regne de Deu LG 9, naturalesa apostòlica SC 9, LG 17, AA 2, rep el diposit de la fe GS 33, reveladora i manifestadora del Pare i del Fill GS 21, missionera LG 17, AG 1 2 35, salvadora i santificadora SC 10, AA 6, AG 6, GS 40, zel missioner LG 16, sub sisteix en l'E catolica LG 8

Notes de l'E enumeracio LG 8 26

Unitat una i unica LG 8 23, UR 1 2 4, diversitat en la unitat LG 13 32, OE 2, AG 22, sagrament visible d'unitat SC 26, LG 9, GS 42, escissions que perjudiquen la unitat UR 3, pregària per la seva unitat OE 30, UR 8 18, varietat de rius OE 2, dignitat de les Esglesies orientals (cf *Esglesies orientals*) OE 1, esperit de renovacio ecumenica UR 4 6, ajut a les Esglesies particulars AG 19

Santedat la santedat de l'E LG 8 39, santificada i adornada per Crist, el seu espos LG 6, santificada i vivificada per l'Esperit LG 4 7, AG 4, vocacio a la santedat de tots els seus membres LG 39 40, la santedat en els seus diversos estats LG 41, l'estat religiós pertany a la seva santedat LG 44, sentit eclesial de la vida religiosa PC 5, santedat imperfecta, pels defectes dels seus membres LG 48, UR 3 4, s'ha de purificar encara mes LG 8, GS 43, la seva renovació depen del ministeris dels preveres OT proemi, santificadora per la litúrgia i la vida sacramental SC 6 10 59

Catolicitat la catolicitat de l'E LG 8 13, UR 4, AG 1, recapitulacio de tots en Crist LG 13, s'expressa en la collegialitat episcopal LG 22 23, exigeix la predicació universal de l'Evangeli AG 1 8, junt amb la unitat, la llibertat i la caritat UR 4, universalitat LG 13, transcendeix els limits de l'espai i del temps LG 9, transcendeix tot llinatge i nació AG 4 8

Apostolicitat LG 8, els Apòstols, continuadors de la missio de Jesús LG 8, CD 1, DV 17, els bisbes, llurs successors LG 18 20, testimoniatge de l'apostolicitat en l'acció ecumenica UR 4, requereix tot el patrimoni de les diverses tradicions de l'E UR 17

Necessitat i incorporacio a l'E necessitat de l'E LG 14, AG 7, incorporació a l'E LG 11 14, do gratuit de Deu LG 14, la confirmació enrobusteix la unió amb l'E LG 11, la reconciliacio amb l'E per la penitència LG 11

Els membres de l'E membres de l'E LG 14, l'E abraça els catecumens com a fills LG 14, igualtat en la dignitat comuna de tots ells SC 32, LG 32, l'E , societat jeràrquica naturalesa de la jerarquia LG 8 18, el Roma Pontífex successor de Pere (cf *Roma Pontifex*) LG 18, el collegi dels Apòstols i llurs successors, els bisbes (cf *Apostols i Bisbes*) LG 19 27, el Collegi episcopal (cf *Collegi episcopal*) LG 22 27, els preveres (cf *Preveres*) LG 28, els diaques (cf *Diaques*) LG 29, els laics (cf *Laics*) LG 30 38, presència necessària dels laics AG 21, necessitat de l'apostolat dels laics AA 10, coordinació jerarquica de l'apostolat AA 23, PO 15, dialeg dintre l'E GS 92

Vida interna de l'E creixement LG 5, la litur gia, cimal i font de la vida de l'E SC 10, viu de l'Eucaristia i l'Escriptura DV 21 26, AG 6, veneració de l'Escriptura DV 21, interpret autentic de la revelacio DV 10, interpret autentic de l'Escriptura DV 10 12, infallibilitat de l'E LG 25, l'Ofici diví, pregària pública de l'E SC 99, sentit dels carismes LG 12, necessita les arts i les lletres SC 122, GS 62, dret i deure d'educar GE proemi 3, extensiu a qualsevol ordre i grau GE 8, Facultats i Universitats catòliques GE 10, dret a l'us dels mitjans de comunicacio social per a l'apostolat IM 3, lli

bertat fonament i extensió DH 13, continuïtat en la seva doctrina sobre la llibertat religiosa DH 1 12, foment de la llibertat religiosa DH 6, el seu apostolat i la llibertat religiosa DH 14, acomodació a les circumstàncies del temps AG 6, GS 4 44

L'E i Maria veneració filial de l'E envers Maria LG 53, lloc de Maria en l'E LG 53 60 62, Maria, tipus de l'E LG 53 63 68, l'E, Verge i Mare, a imitació de Maria LG 64, Maria, model de virtuts per a l'E LG 65, el culte a Maria LG 66-67, Maria, signe d'esperança per a l'E LG 68, Maria, mitjancera per a la unitat de l'E LG 69

L'E i el món Unió amb tota la humanitat GS 1 2 92, signe elevat entre les nacions UR 2, fonaments de la seva relació amb el món GS 40, viu en el món i amb el mon GS 40, béns que rep del seu contacte amb el món GS 44, la missió religiosa de l'E s'estén fins a l'ordre temporal AA 5, AG 12, GS 42 43, l'E al servei de l'home GS 3, il·lumina els problemes fonamentals humans GS 41, afavoreix els drets de la persona humana GS 41, la llibertat religiosa DH 12, harmonia del seu missatge amb els desigs de l'home GS 21, orienta i encarrila l'activitat humana GS 43, il·lumina i ajuda la societat GS 42, l'E i la família GS 47 52, l'E i la cultura LG 17, GS 53-62, afavoreix i eleva qualsevol cultura LG 13 17, AG 9 22, GS 44 58, l'E i la vida economicosocial GS 63 72, l'E i la comunitat política GS 73 76, independència i autonomia d l'E i la comunitat política GS 76, l'E i la pau UR 2, GS 77 82 89, l'E i l'ordre internacional GS 83 90, l'E i el diàleg amb els homes GS 92, cf també *Cos místic, Poble de Déu, Regne de Déu*

Església catòlica

Naturalesa en ella perdura l'E fundada per Crist LG 8, està formada per fidels amb unitat de fe, de sagraments i de govern OE 2, la religió veritable DH 1, mestra autèntica de la veritat DH 14, necessària per a la salvació LG 14, AG 7, només ella posseeix la plenitud dels mitjans de salvació UR 3, una i única LG 23, UR 4, consta de diverses Esglésies particulars LG 23

Relacions amb els no catolics desitja la plena comunió amb els germans separats LG 15, UR 1, UR 24, els separats de bona fe tenen una certa comunió amb ella LG 15, UR 3 19, desitja el diàleg sincer UR 9 10, relació amb les religions no cristianes LG 16, NA 1, estima de les religions no cristianes NA 2, dialeg i collaboració amb les religions no cristianes NA 2, l'E c i els musulmans NA 3, l'E c i el judaisme NA 4, l'E c i l'ateisme GS 21

Esglésies orientals catòliques

Lloc en l'Església apreci de l'Església OE 1 5, naturalesa i lloc dintre de l'Església universal OE 2 3, relacions entre elles OE 3 8

Conservació les E o , patrimoni de l'Esglesia universal OE 5, manteniment de llur tradició i disciplina pròpia OE 2 5 6, submissio al Roma Pontífex OE 3, establiment i vida interna OE 4

Els patriarcats i la jerarquia naturalesa i jurisdicció dels patriarcats OE 7, igualtat en dignitat OE 8, drets i privilegis OE 9, arquebisbes majors OE 10, nous patriarcats OE 11, Conferències episcopals CD 38, sollicitud pastoral universal de llurs bisbes CD 38

Disciplina sacramental conservació i restauració de llur disciplina sacramental OE 12, ministre i ritu de la confirmació OE 13 14, litúrgia dominical i eucarística OE 15, penitència OE 16, l'orde disciplina pròpia respecte al celibat sacerdotal PO 16, restauració del diaconat permanent OE 17, el matrimoni disciplina dels matrimonis mixtos OE 18

El culte diví dies festius OE 19, celebració del dia de Pasqua OE 20, els temps sagrats OE 21, l'Ofici diví OE 22, les llengues litúrgiques i les traduccions de l'Escriptura OE 23

Tracte amb les Esglésies separades esperit ecumènic envers els orientals separats OE 24, incorporació d'orientals separats a les E o c OE 25, comunicació en les coses sagrades principis generals OE 26, penitència, Eucaristia i unció dels malalts OE 27, funcions, coses i llocs sagrats OE 28, direcció de la jerarquia OE 29, collaboració de les

Esglésies d'Orient i d'Occident per a una plenitud de comunio OE 30

Esglésies particulars

Com a ritus Esglésies o ritus particulars OE 2 16, naturalesa específica OE 2 3, submissió al Romà Pontífex OE 3, idèntica dignitat OE 3, accio comuna OE 4, protecció i increment OE 4, patriarques 7 11, poder dels arquebisbes majors OE 10

Com a diocesi porció de l'Església universal regida per un bisbe LG 23, CD 6 11, han de representar l'Esglesia universal AG 20, han de fomentar l'esperit catòlic i missioner LG 23, AG 20, comunió i cooperació mútua AG 38, ajut de les altres Esglésies LG 23, AG 19, tenen tradicions i festes propies SC 111, LG 13, E p joves cf *Missions les Esglesies particulars*, cf tambe *Diocesi*

Esglésies patriarcals dignitat en la història de l'Esglesia LG 23, UR 14, cf tambe *Patriarcats orientals*

Esglésies separades

Naturalesa principals moviments de separacio de l'Esglesia romana UR 13, vincles amb l'Esglesia romana LG 15, agraiment de l'Esglesia romana a llur collaboracio GS 40

Orientals origen, dignitat i importancia en el cristianisme UR 14, tradició litúrgica i espiritual UR 15, culte a la Verge i als sants LG 69, UR 15, vida sacramental i comunicacio en les coses sagrades UR 15, disciplina pròpia UR 16, formulació teològica propia UR 17, normes pastorals per a la unitat UR 18

Occidentals caràcter UR 19, notes comunes a moltes elles UR 20, fe en Crist UR 20, culte a la Verge LG 69, UR 20, veneració i estudi de la Sagrada Escriptura UR 21, doctrina i vida sacramental UR 22, fonts i manifestacions de llur vida cristiana UR 23, cf també *Ecumenisme, Germans separats*

Espectacles cf *Cinema, Mitjans de comunicacio social, Teatre, Televisió*

Esperança cridats a una sola e UR 2, do de l'Esperit Sant GS 93, l'Eucaristia, penyora d'e GS 38, virtut dels laics LG 35, motivadora de l'activitat temporal LG 48, GS 21 39, exercicis LG 35 41 48, e en la vida eterna GS 18, barrejada amb temors en el món contemporani GS 4

Esperit Sant procedeix del Pare pel Fill AG 2

En la vida de Crist realitza la concepció de Crist LG 52 63, AG 4, resideix en Maria LG 53, ungeix el Crist LG 5, AG 4

En la vida de l'Església enviat pel Pare LG 13, enviat per Crist LG 4 19 24 40 48, UR 2, CD 1, DV 4 17 20, AG 4, inspirador de l'Escriptura DV 11, dels evangelistes DV 19 dels Apòstols DV 7 11, santificador, vivificador i renovador de l'Esglesia LG 4 7 12 13, AA 29 PO 12 principi de la seva unitat LG 13, UR 2, regenerador del poble de Deu en el baptisme AG 7 15, resideix en els membres del poble de Déu LG 4 9 en forteix en la confirmació LG 11, AG 11, efusió en la consagració episcopal LG 21, illumina els bisbes CD 2, AA 23 és conferit als preveres en la sagrada ordenació PO 7 12, distribueix diversos carismes LG 4 12 32, UR 2, AA 2 30, origen i perfeccionador de la fe LG 25, DV 5, AA 3, AG 15, impulsor de l'apostolat dels laics AA 3, inspirador del moviment ecumenic UR 4, de l'esperit missioner de l'Esglesia GS 1 3 10 11 26 93, l'E S i la pau internacional GS 78

Esport valor GE 4, GS 61

Esposos cf *Cònjuges, Matrimoni*

Estat fonament, naturalesa, límits de la seva autoritat GS 74 collaboració dels ciutadans GS 75, deures promoció dels drets dels ciutadans GS 75, protecció de la família GS 52, funció subsidiària en l'educació GE 3 6, ajuda econòmica a les escoles GE 6, supressió del monopoli escolar GE 6, foment de la cultura GS 59, respecte de la llibertat econòmica GS 65, atenció als immigrants GS 66, drets i deures en matèria religiosa DH 6, foment de la llibertat religiosa DH 6, protecció d'abusos contra llibertat religiosa DH 7, confessionalitat DH 6, relacions entre Església i E GS 76, reconeixement de la llibertat de l'Església DH 13, cf també *Autoritat civil, Comunitat política*

Estat religiós naturalesa LG 43, consagració total a Déu LG 44, imitació més perfecta de Crist LG 44 46, consagració al bé de l'Església LG 44, pertany a la vida i a la santedat de l'Església LG 44 47, testimoniatge apostòlic LG

44, manifestació de Crist LG 46, regles LG 45, exempció LG 45, CD 35, reconeixement en la litúrgia SC 80, LG 45, desenvolupament de la persona LG 46, cf també *Instituts religiosos, Vida religiosa*

Estètica Cf *Art*

Estructures humanes el cristià i les e h LG 36, cf també *Comunitat humana*

Estudis bíblics foment dels e b DV 23, ense nyament durant els estudis eclesiàstics OT 16, en les Esglésies separades UR 21

Estudis eclesiàstics formació científica i huma nística prèvia OT 13, coneixement del llatí OT 13, normes per a llur reestructuració OT 14 llur centre, el misteri de Crist (cf *Misteri de Crist*) OT 14, curs introductori sobre el misteri de la salvació (cf *Història de la salva cio*) OT 14, filosofia (cf *Filosofia*) OT 15, dis ciplines teològiques (cf *Teologia*) OT 16, estudis bíblics (cf *Estudis bíblics, Sagrada Escriptura*) OT 16, teologia dogmàtica (cf *Te ologia dogmàtica*) OT 16, història de l'Església (cf *Història de l'Església*) OT 16, teologia mo ral (cf *Teologia moral*) OT 16, dret canònic (cf *Dret canònic*) OT 16, litúrgia (cf *Litúrgia*) SC 16, OT 16, OE 4, teologia de les Esglésies separades (cf *Esglésies separades*) OT 16, co neixement d'altres religions OT 16, estudi de la música sagrada SC 115, estudi de l'art sa grat SC 129, revisió del mètode didàctic OT 17, estudis superiors especialitzats OT 18, ini ciació i formació pastoral OT 21, cf també *Formació sacerdotal*

Estudis superiors especialització sacerdotal OT 18, de sacerdots nadius de països de missió AG 16, en la formació de missioners AG 26

Ètica superació d'una ètica individualista per l'ètica social GS 30

Eucaristia

Naturalesa naturalesa del sacrifici eucarístic SC 6 47, LG 28, exercici continu de l'obra de la nostra redempció SC 2, LG 3, OT 4, PO 13, oblació de Crist i dels fidels LG 11, PO 5, exercici del sacerdoci comú dels fi dels LG 11, l'ofrena dels laics SC 48, LG 11 34, PO 5

Efectes i propietats fa present el Crist AG 9, PO 5, uneix i configura amb el Crist LG 7, AG 36, PO 5, significa i realitza la unitat de l'Església SC 47, LG 3 7 11, UR 2, ha de di rigir la vida de la comunitat cristiana LG 26, DV 21 26, PO 6, centre de la comunitat parroquial CD 30, penyora de la glòria fu tura SC 47, GS 38, centre dels sagraments i de l'evangelització AG 9, PO 5, ànima de tot apostolat AA 3, enfortidora i santifica dora de l'activitat humana GS 38

Celebració el bisbe president de la celebració eucarística LG 26, ministeri principal dels preveres LG 17 28, PO 2 5 13, centre i arrel de la vida del prevere PO 13 14, ministeri dels diaques LG 29, associació de la profes sió religiosa al sacrifici eucarístic LG 45, en les Esglésies orientals separades UR 15, en les Esglésies occidentals separades UR 22, comunicació en les coses sagrades amb orientals separats en llur administració o re cepció OE 27, culte eucarístic LG 28, PO 18, cf també *Comunió sacramental, Missa, Sacrifici de Crist*

Eutanàsia malícia GS 27

Eva pecà amb desobediència i incredulitat LG 56, la mort vingué per E , la vida, per Maria LG 56, Maria, nova E LG 63

Evangeli preparació de la revelació evangèlica DV 3, els quatre evangelis DV 18, inspiració divina DV 18, plenitud de la revelació DV 4, origen apostòlic DV 18, historicitat DV 19, manament de transmetre l'E LG 17 20, AG 6, principi de vida de l'Església LG 20, AG 6, predicació pels bisbes LG 23 24 25, DV 7, pels preveres LG 28, PO 4, pels laics LG 35, AG 21, ajut a la cultura GS 58, ferment de lli bertat i de progrés AG 8, traduccions verna cles DV 25, cf també *Nou Testament, Sagrada Escriptura*

Evangelització deure dels bisbes LG 23 24 25, dels preveres LG 28, PO 4, dels laics LG 35, AG 21, l'adaptació de la paraula revelada, llei de tota e GS 44, e i cultura GS 58, cf també *Apostolat, Missions*

Evolució categoria principal del món contem porani GS 5 10, en l'ordre social GS 6 73, psi cològica, moral i religiosa GS 7, cultural i eco nòmica GS 73

Excardinació revisió de les seves normes PO 10

Exegesi: normes per a la interpretació de l'Escriptura DV 12.23.

Exempció: fonaments i naturalesa LG 45; CD 35; subordinació a l'organització de l'apostolat diocesà CD 35; IM 20; en l'apostolat missioner AG 30.

Exèquies: revisió del ritu SC 81-82.

Exercicis pietosos: recomanació SC 13.105; dels sacerdots PO 14; exercicis espirituals per als laics AA 32.

Exèrcit: instrument de seguretat i de pau GS 79; vicaris castrenses CD 43.

Expropiació: normes GS 71.

Extremunció: Cf. *Unció dels malalts*.

Facultats universitàries: de l'Església GE 10; de ciències sagrades GE 11; formació de seminaristes en les f. u. OT 18.

Fam: en la societat actual GS 4.9.88; remeis per al problema de la f. AG 12; GS 27.69.84; col·laboració de tots els cristians en la lluita contra la f. UR 12.

Família: importància GS 47.

Naturalesa: la societat familiar GS 48; societat natural GS 25; Déu creador i santificador de la f. GS 12.48; enriquida amb el sagrament del matrimoni GE 3; GS 48; posada dintre el poble de Déu LG 11; GE 3; centre de santedat LG 41.

Vida de la família: l'amor conjugal GS 49; la fecunditat matrimonial GS 50-51; la vida interna de la f. GS 52; educació dels fills GE 3; GS 52; educació cristiana GE 7; formació dels fills per a l'apostolat AA 30; importància per a la vocació OT 2; foment de vocacions missioneres AG 39.41; apostolat familiar LG 35; AA 9.11; AG 19; PO 6; famílies nombroses GS 50; associacions familiars AA 11; PO 6; GS 52.

Drets: frueix de drets fonamentals GS 42; dret de la persona a formar una f. GS 26.87; dret de propietat GS 69; dret a decidir el nombre de fills GS 50; dret a educar els fills GS GE proemi.3; GS 52; drets en matèria religiosa DH 5; autonomia legítima AA 11; han de ser reconeguts pels règims polítics GS 42.

La família i la societat: influx en la societat GE 3; AA 11; GS 48; creadora del clima cultural GS 61; la remuneració del treball i el sosteniment de la f. GS 67; promoció pel poder civil GE 7; GS 52; problemes actuals de la f. GS 8.47; cf. també *Cònjuges, Fills, Matrimoni, Pares*.

Fe:

Naturalesa: DV 5.10; resposta al misteri de l'home GS 11; il·luminadora del pla de Déu sobre l'home LG 48; GS 15.18; participació en el poble de Déu de la funció profètica de Crist LG 12.

Objecte: la veritat revelada LG 12; DV 5.10; supera l'enteniment humà DV 6; el dipòsit de la f. DV 10; objecte de la f. i la seva exposició UR 6; GS 62.

Adquisició: conversió a la f. AG 13; PO 4; llibertat de l'acte de f. DH 10.11; AG 13; necessitat de la gràcia per a la f. LG 12; AG 5; DH 14.

Necessitat: de la f. LG 14; AG 7; PO 4.

Fe i vida: obligació de propagar la f. LG 17; AG 36; dret a practicar i a propagar la f. DH 4; els bisbes, proclamadors de la f. LG 23.25; testimoniatge de la f. en la vida dels laics LG 35; AA 4; GS 21.43; f. operant UR 23; defensa de la f. AA 14; confessió de la f. LG 17; UR 2; en la lluita contra l'ateisme GS 21; exposició en el diàleg ecumènic UR 6.11; exposició peculiar en les Esglésies orientals UR 17; exposició en les missions AG 22; l'analogia de la f. i la interpretació de l'Escriptura DV 12; f. i ciència GE 10; GS 36.59; f. i cultura GS 59.62; f. i raó GE 10; GS 59.

Federacions de religiosos: d'Instituts i de monestirs amb l'aprovació de la Santa Seu PC 22.

Fenomenisme: afavorit pel progrés de les ciències i de la tècnica GS 57.

Festes: predicació homilètica SC 52; de l'any litúrgic SC 102; el diumenge SC 106; f. dels sants SC 111; la Pasqua SC 102; apèndix.

Fidelitat: de Déu al seu poble GS 48; l'Església, fidel a Déu DH 12; GS 43; dels religiosos a la professió LG 43.46; dels preveres al celibat PO 16; dels cònjuges GS 48.

Fidels: participació en la litúrgia SC 11.14; participació en la missa SC 48; participació en l'O-

fici diví SC 100; formació per l'any litúrgic SC 105.108; cf. també *Cristians*.

Filiació divina: filiació natural de Jesucrist LG 3.7.15.39.42.52.53; UR 2; CD 1; DV 1; GS 22; predestinació de l'home per a l'adopció per part de Déu LG 3; DH 10; incorporació en un mateix poble LG 32; crida a la unió amb Déu i a la participació de la seva felicitat GS 21; crida a la llibertat LG 36.37.

Fills: la procreació GS 50-51; formació en la família GS 48.61; obligacions envers els pares GS 48; cf. també *Educació, Família, Matrimoni, Natalitat, Pares*.

Fills de Déu: Jesucrist, el Fill de Déu LG 3.7.15.39.42.52.53; UR 2; CD 1; DV 1; GS 22; els homes predestinats a ser f. de D. LG 3; DH 10; dignitat i llibertat LG 9.36.37; cf. també *Filiació divina*.

Fills il·legítims: innocència i obligació d'ajudar-los GS 27.

Filosofia: problemàtica filosòfica OT 15; unió de patrimoni perenne amb investigació actual OT 15; eleva el gènere humà GS 57; usada per l'Església per a estendre el missatge de Crist GS 44; evangelització i f. dels pobles evangelitzats AG 22; coordinació amb la teologia en la formació sacerdotal OT 14; manera i mètode de proposar-la durant els estudis eclesiàstics OT 15; ensenyament de la història de la f. OT 15; expressió del misteri diví en l'hinduisme NA 2; expressió de l'ateisme actual GS 7.

Formació litúrgica: importància i manera de donar-la SC 14.16; f. l. del clergat SC 16-18; del poble SC 19; preparació de professors SC 15.

Formació professional: importància actual GS 66; escoles de f. p. GE 9.

Formació dels religiosos: importància PC 18; extensió PC 18, adaptació PC 18; preparació dels formadors PC 18; cf. també *Vida religiosa*.

Formació sacerdotal: importància OT proemi; vigilància i direcció dels bisbes OT 2.4.5; acomodació a cada nació OT 1.

Foment de les vocacions: naturalesa de la vocació OT 2; obligació i mitjans OT 1; seminaris menors OT 3; Instituts per al foment de vocacions OT 3.

Organització dels seminaris majors: necessitat, organització, formació per al triple ministeri sacerdotal OT 4; elecció, preparació i missió dels educadors SC 15; OT 5; examen i selecció de les vocacions OT 6; seminaris diocesans i interdiocesans OT 7.

Formació espiritual i humana: unió amb Crist i amb Maria OT 8; vida de pietat i virtuts evangèliques OT 8; sentit eclesial OT 9; esperit catòlic OT 20; conscienciació de les càrregues sacerdotals OT 9; formació per al celibat i la castedat sacerdotal OT 10; formació humana del caràcter OT 11; disciplina del seminari OT 11; períodes especials de formació espiritual OT 12; retard de l'edat de l'ordenació OT 12; exercici del diaconat abans del sacerdoci OT 12.

Estudis eclesiàstics: formació prèvia OT 13; estudi del llatí OT 13; estudi de la llengua litúrgica pròpia i de les bíbliques OT 13; curs introductori sobre el misteri de la salvació OT 14; orientada entorn al misteri de Crist OT 14; estudis filosòfics OT 15; estudis teològics OT 16; estudis bíblics OT 16; teologia dogmàtica OT 16; teologia moral OT 16; dret canònic OT 16; història de l'Església OT 16; sagrada litúrgia SC 16-17; OE 4; OT 16; coneixement de les Esglésies separades OT 16; coneixement de les religions no cristianes OT 16; f. en la música sagrada SC 115; en l'art sagrat SC 129; coneixement de la cultura actual GS 62; revisió de mètodes didàctics OT 17; estudis superiors especialitzats OT 18; Facultats de ciències sagrades GE 11.

Formació pastoral: preparació per al ministeri sagrat OT 19; coneixements tècnics, pedagògics, psicològics i sociològics OT 20; formació de consciència missionera AG 39; sentit ecumènic UR; instrucció en apostolat laïcal OT 20; pràctica pastoral OT 21; del clergat local en les missions AG 16; cf. també *Estudis eclesiàstics, Seminaris, Vocació*.

Formes polítiques: possibilitat de diverses f. p. GS 74; injustícies d'algunes f. p. vigents actualment GS 73; reprovació de les totalitàries o dictatorials GS 75; independència de l'Església de qualsevol f. p. GS 76.

Fraternitat: universal de tots els homes GS 3.24.91; fundada en Déu i en Crist AG 8; GS 32.61; la seva recerca GS 35.38.91; amenaces

contra l'autèntica f GS 37, necessària per a la pau GS 78, f eclesial LG 28 32, entre cristians i no cristians GS 84

Generació noblesa de la facultat generativa humana GS 51, practiques il·lícites contra la g GS 47

Gènere humà procedeix d'un de sol GS 24, sentit social i solidaritat de tots els homes LG 28, GS 24 25 43, igualtat essencial de tots els homes NA 5, GS 29, elements de la seva unitat NA 1, aspiracions més profundes GS 9, angoixa i interrogants actuals GS 3 10, destinat a la salvació per Déu DV 14, a ser el poble de Déu i el Cos de Crist AG 7, Crist redemptor i primogènit del g h GS 10 22 45, l'Església catòlica unida a ell GS 1 11, destinatari del missatge conciliar GS 2 91, el Concili al seu servei GS 3, cf tambe *Comunitat humana, Home*

Gèneres literaris cal tenir en compte la interpretacio de l'Escriptura DV 12

Genocidi condemna GS 27 79

Germans separats incorporacio a Crist LG 15, UR 3, posseeixen molts bens del patrimoni de Crist UR 4, relacio amb l'Església LG 15, UR 3, reconciliació pel mutu perdo UR 7, pregaria amb els g s per la unitat de l'Església UR 8, coneixement mutu UR 9, teologia no polemica UR 10, cooperacio amb els g s UR 12, collaboracio en la confeccio i l'us de traduccions bíbliques DV 22, collaboració en l'ordre internacional GS 90 92, en les missions AG 15, siguin estimats pels bisbes LG 27, CD 16, tracte pastoral amb els sacerdots PO 9, incorporacio dels g s a les Esglesies orientals catoliques OE 25, ritu per a la seva recepcio en l'Església SC 69, cf tambe *Ecumenisme, Esglesies separades*

Glòria de Déu naturalesa PO 2, finalitat de l'Església LG 17, AA 2, finalitat de la liturgia SC 10, finalitat dels clergues que es preparen per al ministeri LG 41, de les vocacions religioses LG 47, de l'apostolat AA 3, de tota la vida cristiana LG 40

Governants designació lliure pels ciutadans GS 74, responsabilitat davant la guerra GS 80 82, cf tambe *Autoritat civil, Comunitat politica, Estat, Poder public*

Gràcia Crist, font de tota g LG 50, NA 4, Maria, plena de g LG 56

Mitjans l'Església LG 8, GS 89, la litúrgia SC 10 11, els sagraments SC 59, CD 15

Efectes crea l'home nou AG 13, GS 30, incorpora com a fills dintre del poble de Deu LG 32, perfecciona la llibertat humana GS 17, eleva l'amor huma GS 49

Necessitat necessaria per a la fe DV 5, per a l'obrar moral GS 17, per a vencer l'atraccio del passat GS 25, per a la salvacio AA 6

Diverses gracies g de la justificacio LG 40, g baptismal LG 11, g sacramental del sacerdoci suprem LG 41, g que preve i ajuda DV 5, GS 17 25, g especials o carismes (cf *Carismes*) LG 12, AA 3, AG 4, g propia dels bisbes LG 21 41, dels preveres LG 41, PO 12, la vocacio al sacerdoci PO 9, el celibat LG 42, OT 10, la virginitat LG 42, dels diaques LG 29, AG 16, els consells evangelics LG 43, PC 12, la vida religiosa LG 44, g dels fidels laics LG 35 36, dels conjuges LG 41, GS 49, g de la conversio naturale sa i efectes AG 13, la vocacio a l'Església LG 14, en els no creients LG 16, AG 9, GS 22, entre els germans separats UR 3 4, dons de la g LG 42

Guerra perill en el mon contemporani GS 4 79, perills i danys que comporta GS 79, immoralitat de la g GS 79, legitimitat de la g defensiva GS 79, immoralitat de la g total GS 80, de l'us d'armes modernes GS 80, atenuacio pels tractats GS 79, la cursa d'armaments, perill contra la pau GS 81, Deu vol que s'eviti GS 81, l'accio internacional per a evitar la g GS 82, causes economiques i passionals GS 79 83

Hàbit religiós la seva adaptacio PC 17

Habitatge dret a l'h GS 26, cooperacio per a superar l'escassetat actual UR 12

Hagiògraf autors inspirats DV 11, interpretacio DV 12, ens han transmes dades autentiques sobre Jesus DV 19

Hedonisme profana sovint l'amor conjugal GS 47

Himnes revisio dels h del Breviari SC 93, penetrats de l'esperit bíblic SC 24

Hinduisme expressio del misteri diví i superacio de les miseries terrenes NA 2

Historia de la filosofia manera d'ensenyar la durant els estudis eclesiastics OT 15

Historia de la humanitat Deu, Senyor de la historia GS 41, Crist, el seu fi OT 14, tacada pel pecat GS 37 40, caracters de l'epoca actual GS 4 5 9 15 54, problematica nova GS 62, progressos de la humanitat GS 15, el misteri de la historia humana GS 40, la concepcio atea de la historia GS 20, interpretacions contraries a la religio GS 7, l'Església solidaria amb la historia humana GS 1, l'estudi de la historia GS 5 57

Historia de l'Església l'Església, fet historic GS 44, pero alhora transcendeix la historia LG 9, l'Església primitiva DV 19, DH 11, PO 16 21, adaptacio de l'Església a les diverses cultures GS 58, dissensions amb els musulmans NA 3, historia de les Esglesies orientals catoliques OE 5 9, UR 14, escissions al si de l'Església UR 3, separacio de les Esglesies orientals UR 13, separacio de les Esglesies occidentals UR 13 19, ensenyament durant els estudis eclesiastics OT 16

Història de la salvacio preanunciada i explicada en l'Antic Testament DV 3 14, consumada en Crist Redemptor DV 17, centre de la formacio teologica i liturgica SC 16, OT 16, cf tambe *Misteri de la salvacio, Poble de Deu*

Home

Essencia creat a imatge de Deu NA 5, AG 4, GS 12 17 29 34, h i dona GS 12, bonesa natural GS 12, constitucio interna GS 14, senyor i centre de la creacio GS 12 14 34, esser social AA 18, dh 3 4, GS 12 25, la unio de les divines persones i la dels homes GS 24, l'h i la societat GS 25, cultiu de les virtuts socials GS 30, igualtat essencial de tots els h NA 5, GS 29, fraternitat universal GS 3 24 91

Qualitats importancia i funcionament de la seva intelligencia GS 15, dignitat i exigencies de la seva consciencia GS 16, la llibertat i el seu us GS 17, responsabilitat en l'obrar DH 1, qualitats de l'accio moral GS 17, immortal GS 14 18, la mort i el seu misteri GS 18, dotat de natura sexual i de la facultat de generar GS 51, que ha de desenvolupar en la familia GS 47 52

Dignitat i perfeccionament dignitat i vocacio DH 1 2, GS 12, consciencia actual de la seva dignitat DH 1, GS 26 73, fundada en la seva naturalesa espiritual GS 23, identica en l'h i en la dona GS 29 40, coneixement per la filosofia OT 15, perfeccionament en la donacio als altres GS 24, en errar, conserva la dignitat de persona GS 28, promocio pel treball GS 35, la dignitat personal, fonament de l'ordre economic GS 63, desenvolupament cultural integral GS 61, transcendencia de l'ordre moral IM 6, ofenses a la seva dignitat humana GS 27

L'h i Deu Deu, creador i fi de l'h GS 24, Deu, creador de l'h per amor GS 12 19 24, Deu, fonament i perfeccio de la seva dignitat GS 21, recerca de Deu AG 3, inquietud religiosa GS 41, problemes que espera resoldre en la religio NA 1, el misteri de l'h per a si mateix NA 1, GS 12, conveniencia de la revelacio DV 6, la negacio de Deu per l'ateisme GS 19 20

Elevacio sobrenatural pecat original i les seves consequencies GS 13, elevacio i redempcio LG 2, crida a la comunicacio amb Deu GS 19, crida a la unio amb Crist GS 22, Jesucrist, l'h nou GS 22, Jesucrist, h perfecte LG 8, AG 3, PO 3, GS 22 41, Jesus, principi i ideal de l'h restaurat AG 8, necessitat de Jesucrist AG 8, tots els h cridats a la unitat del poble de Deu LG 13, AG 2, unio de tots els h en Crist per l'Església LG 1, obligacio envers l'Església de Crist DH 1, la plenitud humana i els consells evangelics LG 46, la santificacio de les estructures humanes LG 36

L h actual problematica de l'h d'avui GS 4 8, aspiracions en el mon contemporani AG 11, GS 9, estima de la llibertat DH 15 GS 17, situacio social i cultural GS 54 55, misteri i contradiccio interior GS 10, illuminat per la fe i objecte d'estudi del Concili GS 3 11 41

Drets i deures de l h naturalesa i fonament GS 26, enumeracio GS 26 29 73 respecte per la societat i els individus GS 26 29 73,

respecte per la societat i els individus GS 26 29, bé comú de la societat DH 6, en la societat actual GS 73, defensa per part de l'Església DH 6, GS 21 41, dret a la cultura GS 60, l'h i la cultura GS 53, autor responsable de la cultura GS 55, realització i elevació pel treball i la cultura GS 57, llibertat cultural GS 59, centre de la vida econòmica GS 63, dret al treball GS 67, dret d'associació laboral GS 68, dret de propietat GS 69, de participar en la vida política GS 75, al matrimoni i la procreació GS 26 29 87, objectes de la seva llibertat social DH 1, dret de l'h a l'educació GE proemi 1, a la informació IM 5, GS 26, obligació i dret a cercar la veritat, sobretot en matèria religiosa DH 1 3, dret a la llibertat religiosa DH 2, crims contra els drets de l'h GS 27, deures de cercar i abraçar la veritat DH 1 2 3, GS 16, de collaborar al bé comú GS 65, de treballar GS 67, de desenvolupar la seva cultura GS 60, de votar amb llibertat GS 75, de respectar els drets drets dels altres DH 7, cf també *Activitat humana, Comunitat humana, Drets de la persona, Gènere humà, Persona humana*

Homicidi malícia GS 27

Homilia importància i inspiració escripturística DV 24, part de la litúrgia de la missa SC 52, en la missa de casament SC 78, cf també *Predicació*

Hores canòniques correspondència amb les hores naturals SC 88, reforma de cadascuna SC 89, distribució dels salms SC 91, ordenament de les lectures SC 92, revisió dels himnes SC 93, temps per a resar les SC 94, recitació en privat SC 95, celebració solemne els diumenges i festes SC 100, cf també *Ofici diví*

Humanisme h actual GS 55, influx en la cultura GS 7, h oposat a la religió GS 56

Humanitat cf *Comunitat humana, Gènere huma, Home*

Humilitat h de Crist LG 8 41, DH 11, virtut essencial de l'Església LG 5 8, h dels bisbes LG 41, CD 13 15, del prevere PO 15, dels religiosos LG 46, PC 5 9 14, dels fidels LG 36, necessària per a l'ecumenisme UR 7 11

Ideologia conflictes ideològics actuals GS 4, afany d'imposar la pròpia i GS 8, l'obstinació ideològica, perill per a la pau GS 82, per a l'establiment d'un recte ordre econòmic universal GS 85, independència dels preveres de qualsevol i PO 6

Idolatria de les coses temporals AA 7

Imatges disposicions eclesiàstiques sobre les i LG 67, veneració de les i dels sants SC 111, normes litúrgiques per a llur exposició SC 125 126 128

Imitació de Crist de Crist obrer LG 41, GS 67, caritatiu i humil LG 42 46, crucificat OT 9, necessitat en la vida cristiana LG 40 41, en la vida sacerdotal PO 14 15 16, en els seminaristes OT 4, en la vida religiosa LG 42, PC 2 8 25

Immortalitat de l'home GS 14 18

Impostos pagament d'i justos GS 30

Incardinació revisió de les seves normes PO 10

Independència de l'Església respecte al poder civil DH 13, CD 19, GS 76, dels pobles GS 9 85

Indiferentisme forma d'ateisme GS 19, i moral, incompatible amb la caritat GS 41, l'han de conèixer els bisbes en les missions AG 20, cal evitar-lo en l'acció ecumènica AG 15

Individualisme oposat a la vocació comunitària de l'home GS 32, superació de l'ètica individualista GS 30, la temptació de l'i, conseqüència del progrés GS 37

Indústria desequilibri actual entre agricultura, i i serveis GS 63, augment de la producció GS 64, repercussions socials GS 6, creadora de noves formes de cultura GS 54, societat industrial GS 66

Infal·libilitat naturalesa LG 25, i del poble de Déu LG 12, i de l'Església LG 25, i del Romà Pontífex LG 18 25, i del Concili ecumènic LG 25, i dels bisbes LG 25

Infanticidi condemna GS 51

Infants dret a l'educacio GE proemi 6, educació en la família AA 30, activitat apostòlica AA 12, preparació per a l'apostolat futur AA 30, cura pastoral per part dels bisbes CD 35, foment de vocacions PO 11, cf també *Educació, Escoles, Fills*

Infern foc etern LG 48

Infidels relació amb l'Església LG 16, proximitat de Déu LG 16, salvació LG 16, GS 22
Informació utilitat i necessitat IM 5, qualitats IM 5, dret a la i IM 5, GS 26, 59, deures dels destinataris de la i IM 9 10, deures dels agents de la i IM 11, deures de l'autoritat civil IM 12, GS 87, cf també *Mitjans de comunicació social*
Injustícia en l'ordre econòmic GS 9, perill contra la pau GS 83
Insígnies pontificals ús d'i p SC 130
Inspiració de l'Esperit Sant als Apòstols i als homes del cercle apostolic DV 7, Deu inspirador de l'Escriptura DV 16 21 24, naturalesa DV 11, llibres inspirats DV 8-9 11 12
Institucions internacionals per a la pau organització i col·laboració dels cristians GS 90
Instituts científics missioners col·laboració AG 34
Instituts missioners naturalesa AG 23, treball AG 27, organització de llurs activitats AG 32
Instituts de música sagrada importància per a la litúrgia SC 115
Instituts pastorals per a la formació sacerdotal OT 22, per a l'apostolat laical AA 32
Instituts religiosos
Naturalesa i règim naturalesa i lloc en la vida de l'Església PC 1, fundació de nous I r LG 45, PC 19, AG 18, conservar, adaptar i abandonar llurs obres PC 20, AG 40, esperit missioner PC 20, organització de llur activitat a les missions AG 32, erecció de cases de ritu oriental OE 6, pràctica de la pobresa PC 13, fusió de diversos I r PC 21, normes per als Instituts i monestirs decadents PC 21, federacions, unions i associacions d'I i monestirs r PC 22, establiment de conferències de Superiors majors PC 23, coordinació de les conferències de Superiors majors amb les Conferències episcopals PC 23, coordinació de llur treball a les missions AG 33, foment de vocacions PC 24
Instituts contemplatius lloc actual en l'Església PC 7, renovació PC 7, importància i col·laboració en el treball missioner AG 18 40, conservació i adaptació de la clausura papal en els Instituts femenins PC 16
Instituts actius varietat apostòlica PC 8, acció apostòlica fundada en Crist PC 8, acomodació i renovació PC 8, col·laboració apostòlica amb altres I r i amb el clergat diocesà CD 35, cooperació missionera AG 40, I missioners AG 23 27
Instituts de vida monastica actualitat i adaptació PC 9
Instituts laicals naturalesa i renovació LG 46, PC 10, poden tenir preveres PC 10, cf també *Estat religiós, Vida religiosa*
Instituts seculars naturalesa PC 11, formació espiritual de llurs membres PC 11, conferències de Superiors majors PC 23, cooperació missionera AG 40
Instruments musicals normes litúrgiques SC 120
Interdependència característica del món actual GS 4, de persona i societat GS 25
Intolerància política condemna NA 5, GS 75, religiosa condemna DH 6 15
Inversions normes i interessos que cal cultivar GS 70, desenvolupament econòmic i i GS 65
Irenisme danys del fals i contra el moviment ecumènic UR 11
Islamisme caràcters i relació amb el cristianisme LG 16, NA 3
Israel figura de l'Església LG 2, poble de Déu LG 9, cf també *Poble jueu*

Jerarquia constitució jeràrquica de l'Església, naturalesa de la j LG 8 18, ofici pasturar el poble de Déu LG 30 45, ensenya en nom de Crist LG 35, diversos graus de ministres LG 18 28, el Romà Pontífex, successor de Pere (cf *Romà Pontífex*) LG 18, el col·legi dels Apostols i llurs successors, els bisbes (cf *Apostols* i *Bisbes*) 19-27, el col·legi episcopal (cf *Col·legi episcopal*) LG 22-27, els preveres (cf *Preveres*) LG 28, el sacerdoci jeràrquic LG 10, OT 2, els diaques (cf *Diaques*) LG 29, jerarquia local en països de missió AG 6 16, jerarquia pròpia segons els diversos ritus CD 23, comunió jeràrquica (cf *Comunió jeràrquica*) LG 22 nota explic prèv 2 ° 4 °, CD 5, col·laboració del laicat AA 20 21, AG 21, relacions amb l'apostolat laical AA 24
Jesucrist
Missió i obra de Crist Déu LG 52, AG 3, Fill

de Déu LG 3 7 15 39 42 52 53, UR 2, CD 1, DV 1, GS 22, Verb de Déu LG 8 9, UR 14, DV 2, DH 14, GS 38 57, enviat del Pare SC 5 6, LG 3 8 13 17 18, UR 2, CD 1, DV 4, AG 3 5, PO 12, unit al Pare LG 27, plenitud de la revelació LG 5, DV 2 4 7 17, preanunciat en l'Antic Testament DV 14-15, testificat en el Nou DV 17, especialment en els Evangelis DV 19, encarnat LG 52 55 65, UR 14, AG 3 4 GS 22, nascut de la Verge Maria LG 65, GS 22, home perfecte, sense pecat LG 8, AG 3, PO 3, GS 22 41, sant, ungit i consagrat per l'Esperit Sant LG 8 28, AG 3, humil i pobre LG 8 41 42, GS 22, anuncia el Regne de Déu LG 5 14 46, estima els homes LG 42 52 60, respecta en la seva predicació la dignitat de la persona humana DH 9 11, en la societat del seu temps GS 32, institueix l'Eucaristia SC 47, dóna el manament de l'amor AA 8, Redemptor LG 3 7, NA 4, DV 4, AG 3, per la pobresa i la persecució LG 8 42, obedient fins a la mort LG 36 37 42, PC 14, AG 5, PO 15, cooperació de Maria a la seva obra redemptora LG 56, valor reconciliador de la seva creu NA 4, ressuscitat, vencedor de la mort SC 6, LG 5 7 9 48, DV 4 17, AG 5, GS 18 22 38 45 78, promet l'Esperit Sant LG 19 24, puja al cel SC 102, DV 17 19, envia l'Esperit Sant LG 4 19 24 39 48, UR 2, CD 1, DV 4 17 19, AG 4, es manifestarà gloriós al final dels temps LG 9 48

Jesucrist i l'Església comença el Regne de Deu LG 3, institueix i envia el col·legi apostòlic SC 6, LG 17 18 19, CD 1, AG 5, constitueix Pere com a cap LG 8 18 19 22, funda l'Església LG 3 5 8 9 18, AG 5, que regeix a través del Romà Pontífex i dels bisbes, successors dels Apòstols LG 14, unitat de missió entre Crist i la seva Església LG 5 17, AG 5, PO 14, Espòs de l'Església LG 6 7 39 41, estima l'Esglesia LG 6 7 39 41, Sant i santificador de l'Església LG 39, model de la pobresa i de la humilitat de l'Església LG 8, operant en l'Església LG 48, model de tots els preveres PO 13-15, creixement del Cos de Crist pel ministeri sacerdotal PO 22, inspirador dels consells evangèlics LG 42, inspirador i centre de la vida religiosa PC 1 5, arrel de la pobresa religiosa PC 13, exemple de l'obediència religiosa PC 14, present en la litúrgia SC 7 102, coneixement per l'Escriptura DV 25, animador i ideal de l'espiritualitat missionera AG 24, fonament de l'apostolat AA 3 4, participació dels fidels en el seu sacerdoci SC 14, LG 10-11 31 34, AA 2 3, AG 15, PO 2, i en el seu caràcter profètic LG 12 35, centre de la nostra vida trinitària GS 22, present en les comunitats cristianes LG 26, confessió per les Esglésies occidentals separades UR 20

Jesucrist i el món centre de tota la creació LG 2, AA 7, home nou GS 22, centre de la humanitat SC 83, GS 10 45, alfa i omega LG 45, plenitud de l'ideal humà AG 8 13 38, principi i model de la humanitat restaurada AG 1 8, llum dels pobles LG 1, salvador del món AA 27, GS 76, perfeccionador de la solidaritat humana GS 32, Crist obrer model de tots els treballadors LG 41, la seva obra i el seu missatge han de ser propagats fins a l'extrem de la terra AG 3

Títols de Jesucrist alfa i omega GS 45, autor de la pau GS 77, cap de l'Església LG 13 30, esperança i salvador dels pobles AG 8, cap del Cos místic LG 7, cap del nou poble de Déu LG 9 13, germà nostre GS 32, Fill de Déu LG 3 7 15 39 42 52 53, UR 2, CD 1, DV 1, GS 22, Fill de l'home LG 5, DH 11, imatge de Déu invisible LG 2, mestre LG 40, GE 8, DH 11, AG 8, PO 13, únic mitjancer LG 8 14 60 62, DV 2, AG 3, de la mitjanceria del qual participa Maria LG 62, Messies DH 11, model AG 8, nou Adam GS 22, pastor LG 6 18, PO 13, pastor i bisbe de les nostres ànimes LG 41, PO 11, pedra angular LG 6, primogènit de tota la creació i entre molts germans LG 2, GS 22 32, príncep de la pau GS 78, profeta LG 12 35, rei LG 5 36, GS 39, rei i centre de la creació LG 2 36, AG 3, sacerdot SC 83, LG 5 10 2141, PO 2 10 12, salvador SC 5, LG 15, CD 1, DV 17, AG 3, sant, mestre i model de santedat LG 8 39 40, cep veritable LG 6, cf tambe *Cos místic, Misteri de Crist, Verb de Déu*

Josep, Sant veneració en l'Església LG 50

Joves situació actual AA 12, GS 7, formació en la família GS 48, educació de la responsabilitat GS 31, formació cultural GS 61, formació apostòlica AA 28 31, educació cívica i política GS 75, importància en la vida social AA 12, preparació per al matrimoni GS 49, activitat apostòlica AA 12 33, moderació i disciplina en l'ús dels mitjans de comunicació social IM 10, necessitat de premsa i espectacles apropiats IM 11 12, especial cura pastoral CD 30, PO 6 conflictes de generacions GS 8, diàleg amb els adults AA 12, col·laboració amb els educadors GE conclusió, ajut als pobles subdesenvolupats GS 88, cf també *Educació*

Judaisme cf *Poble jueu*

Judici el j despres de la mort LG 48, GS 16 17, el j universal LG 48, GS 45 93, problema de totes les religions NA 1

Justícia j original del primer home GS 13, amor i recerca de la j OT 11, PO 3, GS 39 93, els qui la practiquen són agradables a Déu LG 9, unió de j i caritat AA 8, GS 30 72 90, persecució per la j LG 23 41, GS 38, el regne de Crist, regne de j LG 36, GS 39, j distributiva GE 6, igualtat essencial dels homes i j social GS 29, causa de la pau GS 78, promoció de la j social internacional NA 3, GS 90, exigències de la j superació de l'individualisme i contribució al bé comú GS 30, supressió de les grans desigualtats econòmiques GS 66, seguretat de l'individu i de la família, especialment dels immigrants GS 66, destí universal dels béns de la terra GS 69

Justificació efecte de la resurrecció de Crist LG 9, baptismal UR 3

Laics

Naturalesa i missió missió i actualitat en l'Església LG 30, noció LG 31, AA 2, AG 15, llur presència, necessària en l'Església AG 21, vocació en el món LG 21, GS 43, instauració de l'ordre temporal en Crist LG 31, AA 7 29, AG 15, funció social i apostolat en els països de missió AG 15 21 41, vocació a la santedat LG 32 39 40, santedat específica LG 41, Crist, model de la seva santedat LG 40, espiritualitat laical unió amb Crist AA 4, devoció a la Verge AA 4, vocació apostòlica específica, participació de la missió salvífica de l'Església LG 33, AA 2 3, participants del sacerdoci de Crist l'obligació de llur vida LG 34, la consagració del món LG 34, suplència dels ministres sagrats en circumstàncies especials LG 35, administradors de sagramentals SC 79, participants del caràcter profètic de Crist testimonis de Crist LG 35, testimonis de la seva vida i de la seva paraula LG 35, GS 43, unió de llur vida cristiana i de llur vida temporal GS 43, apostolat familiar LG 35, participants de la reialesa de Crist extensió del seu regne LG 36, santificació de les coses i de les estructures humanes LG 36, AA 2, AG 21, GS 43, integració de la cultura i de la tècnica en llur vida religiosa GS 62, responsabilitat personal humana i responsabilitat com a membre de l'Església LG 36, GS 43 76, llibertat personal d'opinió GS 43, ànima del món LG 38, funció en l'ús dels mitjans de comunicació social IM 3 13, formació per a l'apostolat dels mitjans de comunicació social IM 15, estudis de ciències sagrades GS 62, cooperació missionera AG 41

Relacions amb la jerarquia col·laboració en el govern de l'Església LG 37, col·laboració apostòlica immediata amb la jerarquia LG 33, participació en els Dicasteris romans CD 10, dret a fundar i a dirigir associacions apostòliques AA 19 26, atenció per part dels bisbes CD 16, col·laboració en el govern de la diòcesi CD 27, AA 26, atenció per part dels rectors CD 30, col·laboració apostòlica amb els rectors CD 30, AA 10, relacions amb els preveres PO 9, cf també *Apostolat dels laics*

Latifundis el problema dels l i llur reforma GS 71

Laudes importància en l'Ofici diví SC 89, en les Esglésies orientals OE 22

Legats pontificis cal determinar ne millor la missió CD 9, elegits de diverses nacions CD 10, per dret no són membres de la Conferència episcopal CD 38

Liberalisme falsedat del l econòmic GS 65

Limitació de la natalitat Cf *Natalitat*
Literatura influida per la problemàtica actual GS 7, importància cultural i religiosa GS 62, formació de crítics literaris IM 15
Litúrgia
Naturalesa realitza l'obra salvífica de Crist, continuada per l'Església SC 5 6, AG 16, acció sagrada per excel·lència SC 7, exercici del sacerdoci de Crist SC 7, PO 5, Crist pre sent en l'acció litúrgica SC 7, unió de la l terrenal i la l celestial SC 8, LG 50 51, acció pública de l'Església SC 27, LG 26, cimal de la vida eclesial SC 9-10, lloc de la l en la vida de l'Església valor santificador i apostòlic SC 2, PC 6, OT 16, disposicions personals i participació activa SC 11 28, LG 11, la l i els altres exercicis de pietat SC 12-13
Formació litúrgica normes generals SC 14, necessitat de la formació litúrgica del clergat SC 14, formació de professors SC 15, formació litúrgica del clergat SC 16-18, OT 13 16 19, l'han de cultivar els preveres PO 5, dels fidels SC 19, la l com a mitjà d'edu cació GE 2 4, ús dels mitjans de comunica ció social SC 20
Foment de la vida i de l'acció pastoral litúrgica vida litúrgica diocesana SC 41, CD 15, vida litúrgica parroquial SC 42, CD 30, preferència de la celebració litúrgica comunitària a la privada SC 27, signe de la providència divina SC 43, comissió litúrgica territorial SC 44, comissió litúrgica diocesana SC 45, comissions de música i d'art sagrats SC 46
Reforma raons per a la seva renovació SC 1, aplicació als diversos ritus SC 3, adaptació a les diverses cultures GS 58, en les Esglésies orientals LG 21, OE 3 15, GE 15, esperit de la seva reforma SC 21, normes generals au toritat competent SC 22, prudència SC 23, importància de l'Escriptura SC 24 25, DV 21 24-25, revisió de llibres litúrgics SC 25 31 38 39, caràcter jeràrquic i comunitari de la l primacia de les celebracions comu nitàries SC 27 113, participació litúrgica SC 11 28, LG 11, funcions dels ministres inferiors SC 29, participació dels fidels SC 30, no acceptació de persones SC 32, caràcter didactic i pastoral valor didàctic SC 33, revi sió de ritus SC 34, unió dels ritus litúrgics i la paraula de Déu SC 35, celebracions de la paraula de Déu SC 35, llengua litúrgica ús del llatí i de la vernacla SC 36, traduccions litúrgiques SC 36, normes per a l'adaptació fonament SC 37, adaptació de llibres, ritus i rubriques SC 38, autoritat competent SC 39, casos especials SC 40, normes concretes reforma del ritu de l'Eucaristia SC 49-58, de la llengua litúrgica SC 63, del ritu del baptisme SC 64 70, de la confirmació SC 71, de la penitència SC 72, de la unció dels malalts SC 73-75, de l'orde SC 76, del ma trimoni SC 77 78, dels sagramentals SC 79, de la professió religiosa SC 80, de les exè quies SC 81-82, de l'Ofici diví SC 87 93, de l'any litúrgic SC 107-111, l i art modern GS 62, cf també *Any litúrgic, llengua litúrgica, Reforma litúrgica, Ritus, Sagramentals, Sagraments*
Llei
Civil condició en el moment actual del món GS 7, ha de ser obeida CD 19, ha de correspondre a la moral i al bé comú AA 14, ha de tutelar la llibertat religiosa DH 6 13 15, els drets de la família AA 11, GS 52, ha de protegir els qui no tenen família GS 52, ha d'establir la previsió social a favor del clergat PO 21
Divina norma suprema de la vida humana DH 3, de l'observança de la qual depèn la dignitat humana GS 16 41, norma per a constituir la societat GS 42, base de la convivència entre els homes GS 89, la llei eter na, reguladora del bé comú GS 78, implan tació pels laics en les estructures temporals GS 43, s'ha de respectar en el control de la natalitat GS 50 51, prohibeix la comunica ció en les coses sagrades en determinades circumstàncies OE 26, respecte de les lleis morals en l'ús dels mitjans de comunicació social IM, la interpreta autènticament el magisteri de l'Església GS 50
Eclesiàstica per a la missió canonica dels bisbes LG 24, poder dels bisbes per a dispen sar la CD 8, ha de regular el culte LG 26, ll e i exercicis de pietat SC 13, ha de moderar la pràctica dels consells evangèlics LG 45,

ha de proveir als preveres malalts, invàlids o ancians PO 21, ll e i pràctica del celibat OT 10, PO 16, regula l'administració de béns eclesiàstics PO 17, la seva implantació, senyal de la maduració de les Esglésies joves AG 19

Natural inscrita al cor de l'home, per la qual serà jutjat GS 16, es manifesta per la consciència DH 3, GS 16, ha de regular la defensa dels drets contra l'abús de l'autoritat GS 74, fonament de la pau universal GS 89, la declara i la confirma l'Església catòlica DH 14

Llengua litúrgica ús del llatí i de la vernacla autoritat competent SC 36, llengua litúrgica en la missa SC 54, llengua litúrgica en els sagraments i els sagramentals SC 63, llengua litúrgica de l'ordenació SC 76, en el matrimoni SC 78, llengua litúrgica de l'Ofici diví SC 101, en les Esglésies orientals OE 23, el seu estudi durant la formació sacerdotal OT 13

Llengua llatina llengua litúrgica SC 36 54, coneixement per a la formació sacerdotal OT 13

Llengües l'Església parla i abraça totes les ll AG 4, normes per a la traducció de l'Escriptura a les diverses ll DV 22, ministeri presbiteral a l'estranger i a missions AG 26 PO 10, confessors en diverses ll CD 30, coneixement de diverses ll durant la formació presbiteral OT 13

Llibertat

Naturalesa aspiració de la societat actual DH 1 15, GS 6 9, propietat essencial de l'home GS 13 14 17, naturalesa i dignitat GS 17, ll veritable i falsa DH 8, dret a la ll i les seves limitacions DH 7, PO 9, GS 26 65, relació amb l'obediència DH 8, GS 43, educació de la ll GE 1, DH 8, PO 6, GS 31, en la formació sacerdotal OT 11

Exercici en l'elecció d'escoles GE 6, per elegir estat de vida GS 26 52, en l'elecció de cònjuge GS 29, cultural GE 10, GS 62, econòmica GS 65, ll d'associacions obres GS 68, ll humana i dret de propietat GS 71, ll política GS 73-74, d'associació GS 73, de reunió GS 73, d'opinió GS 59 62 73, de vot GS 75, ll de premsa IM 12, de l'Església en la comunitat política GS 76, de la conversió religiosa DH 10, AG 13, de la fe DH 9-10, de l'Església en la predicació DH 13, GS 42 76, de l'Església en la collació dels beneficis eclesiàstics CD 28, ll d'opinió en l'Església GS 43, dels bisbes CD 19, dels preveres PO 15 17, dels religiosos per a la direcció espiritual PC 14, desig d'absoluta ll , base de l'ateisme sistemàtic GS 20, l'Evangeli, garantia de ll GS 41

Llibertat religiosa

A la llum de la raó actualitat del tema DH 1 15, GS 73, subjecte, objecte i fonament DH 2, personal dret inviolable de la persona GS 26 73, ha d'esdevenir un dret civil LG 36, DH 2 15, la ll r de l'home i la seva vinculació amb Déu DH 3, de les comunitats religioses DH 4, de la família GE 7, DH 5, foment DH 6, límits DH 7, educació per al seu exercici DH 8

La ll r a la llum de la revelació fonamentada en la revelació DH 9, concorda amb la doctrina teològica sobre la fe DH 10 14, amb la conducta de Crist i dels Apòstols DH 11, la doctrina de l'Església fidel a la de Crist DH 12, ll r i llibertat de l'Església DH 13, obligació apostòlica de l'Església i dels fidels DH 14

Llibres litúrgics normes per a llur revisió SC 21 31, consulta a experts i als bisbes SC 25, adaptació a les missions SC 38, autoritat competent SC 39, casos concrets SC 58 66 80

Luterans cf *Esglésies occidentals separades*

Maduresa humana fi de l'educació GE 2, naturalesa i manifestacions OT 11, en la pràctica del celibat sacerdotal OT 10

Magisteri eclesiàstic custodi i intèrpret infallible de la revelació LG 25, UR 21, DV 10 12, de la llei divina GS 50 51, subjecte el Romà Pontífex LG 18 25, el Concili i l'episcopat unit al Romà Pontífex LG 25, l'han de reconèixer els preveres PO 19, guia dels estudis teologics OT 16, AG 22, vigilància sobre l'exegesi de l'Escriptura DV 23, reverència que li és deguda LG 25, GS 43 50, cf també *Infallibilitat*

Mal la inclinació al m i la presència del m , efecte del pecat GS 13, la presencia del m , origen

de l'ateisme GS 19; el cristià i la lluita contra el m. moral en els mitjans de comunicació IM 7.

Maligne: Crist, vencedor del M. SC 6; AG 3.9; GS 13; Maria, vencedora amb Crist LG 55; temptador de l'home en el paradís GS 13; lluita contra el príncep de les tenebres LG 35; GS 37.

Malalts: cura especial CD 30; PC 10; PO 6; unió amb Crist LG 41; unció sacramental LG 11; pregària missionera AG 38; reclamen la caritat dels cristians AA 8.

Maria:

Pla de Déu sobre Maria: lloc en l'economia de la salvació LG 52; excel·lència singularíssima LG 53; prefigurada en l'Antic Testament LG 55; redimida d'una manera més sublim LG 53; immaculada LG 56.59; plena de gràcia LG 56; elegida per a Mare de Déu LG 53.56.61.66; verge LG 46.57; NA 3.

Maria en la vida de Jesús: cooperació a la Redempció LG 55.56.58.61; dóna consentiment a l'Encarnació del Verb LG 56; visita Elisabet i santifica el Baptista LG 57; en el naixement de Jesús LG 57; en la infantesa de Jesús LG 57; en la vida pública de Jesús LG 58; en la passió de Jesús LG 58; en la vida gloriosa de Jesús LG 59; assumpta, exalçada com a Reina de l'univers LG 59.

Maria i l'Església: el seu influx neix dels mèrits de Crist LG 60; maternitat espiritual LG 61; mitjancera LG 62; tipus de l'Església LG 53.63-64; membre singular de l'Església, venerada com a Mare LG 53; signe d'esperança per a l'Església LG 68; intercessora als inicis de l'Església LG 69; model de virtuts i imatge per a l'Església SC 103; LG 65; culte en l'Església LG 50.53; naturalesa del seu culte LG 66; esperit del culte marià LG 67; commemoració en l'any litúrgic SC 103; Maria i el prevere OT 8; PO 18; M. i els religiosos PC 25; model d'apostolat laïcal AA 4; M. i les Esglésies cristianes separades UR 20; el seu culte en les Esglésies orientals separades LG 15; UR 15; intercessora per a la unitat LG 69; OE 30; venerada pels musulmans NA 3.

Virtuts: fe LG 56.57.58.61.63; esperança LG 61; caritat LG 53.61.62.63.64; generositat LG 58.61; humilitat LG 56.61; misericòrdia LG 58; obediència LG 56.61.63; pobresa LG 46; puresa LG 56.59; santedat LG 61; OE 30; virginitat LG 57.63; NA 3.

Títols de Maria: auxiliadora, advocada LG 62; esclava del Senyor LG 56.61; filla predilecta del Pare LG 53; plena de gràcia LG 56; mare de Déu SC 103; LG 52.53.54.57.63.66.67.69; OE 30; UR 15; PC 25; mare de l'etern Sacerdot PO 18; mare dels homes LG 54.69; mare de Jesús LG 6.59.68; mare nostra LG 61.67; mare del Salvador LG 55; mare virginal NA 3; mitjancera LG 62; membre supereminent de l'Església LG 53; nova Eva LG 63; reina dels Apòstols PO 18; sagrari de l'Esperit Sant LG 53; santíssima LG 66; OE 30; sempre verge LG 50.69; UR 15; signe d'esperança LG 68; tipus de l'Església LG 53.63.65; verge benaurada LG 54.60.61.63.67; OT 8; verge immaculada LG 59; cf. també *Amor de Maria, Maternitat de Maria.*

Mariologia: la doctrina del Concili i la recerca mariològica LG 54.

Martiri: prova summa de caritat LG 42; de fe LG 50; GS 21; donació suprema pastoral PO 13; la difusió de la fe fins al m. DH 14; AG 24; culte als màrtirs SC 104; LG 50; testimoniatge contra l'ateisme GS 21; l'oposició a l'autoritat civil fins al m. per la fe DH 11; entre els germans separats UR 4.

Materialisme: extensió en el món contemporani GS 10; lluita contra el m. AA 31.

Maternitat de Maria:

Divina: Maria, predestinada a mare de Déu LG 53.56.61.66; realització en el temps LG 53.61; virginal LG 57.63.

Dels homes: fonament LG 61.62.63; exercici LG 63; invocació de Maria com a mare LG 54.61.67.69; venerada com a mare per l'Església LG 53.

Matines: caràcter i reforma SC 89; cf. també *Ofici diví.*

Matrimoni:

Naturalesa: institució GS 48; naturalesa i propietats GS 48; indissolubilitat GS 48.50; fins GS 48.50; amor conjugal GS 49; fecunditat: responsabilitat humana i cristiana GS 50.51.87; problema de la natalitat GS 51.87; origen i fonament de la societat hu-

mana AA 11; inferior a la virginitat OT 10; dret de la persona al m. GS 26.29.52.87; preparació GS 49.52.87; incompetència de l'Estat per a jutjar sobre el nombre de fills GS 87; transcendència i perills en el món actual GS 47; progrés i tutela del m. GE 6; GS 52.

El m. sacramental: sagrament que participa de l'amor fecund de Crist i l'Església LG 11; GE 3; AA 11; GS 48; exercici del sacerdoci comú LG 34; força santificadora LG 41; GS 48; camp d'apostolat AA 11; revisió del ritu SC 77-78; assistència i benedicció pels diaques LG 29; formació sacerdotal sobre la dignitat del m. OT; cf. també *Cònjuges, Família, Natalitat, Pares, Vida conjugal.*

Matrimonis mixtos: obligació de la forma canònica en les Esglésies orientals OE.

Medicina: ajut per a resoldre els problemes matrimonials GS 52.

Meditació: en la formació sacerdotal OT 4.8; en l'espiritualitat laïcal AA 4; en les Esglésies separades UR 23; entre els no cristians NA 2; cf. també *Pregària.*

Messies: Crist, Messies DH 11.

Mestres catòlics: importància, formació, tasca GE 8.12; AA 30; formen per a l'apostolat AA 30; foment de vocacions OT 2; PO 11; cf. també *Educació, Educadors, Escoles.*

Metropolitans: relació dels bisbes amb els m. CD 39; revisió de llurs drets i privilegis sobre les províncies eclesiàstiques CD 40.

Migració: problema actual GS 6; dret de l'home a la m. GS 66; ajut de la societat GS 66; respecte i amor fratern dels immigrants GS 27.66; drets i deures dels governs GS 87; cura pastoral CD 18; m. i apostolat laïcal AA 10; causa d'indiferentisme AG 20.

Militars: instruments de la seguretat i de la llibertat dels pobles GS 79; cura pastoral CD 43.

Ministeri eclesiàstic: institució i naturalesa LG 18.28; exercici per part dels bisbes LG 18.20.24; participació per part dels preveres i diaques LG 20.

Ministres sagrats: Crist instituí alguns ministres PO 2; fi i diversitat LG 18.31; santedat LG 41; m. dels sagraments LG 26.29; OE 13.27; suplència pels laics en circumstàncies especials LG 35; recepció de sagraments de m. no catòlics OE 27; cf. també *Clergat, Jerarquia.*

Minories: drets i deures GS 73; deures de l'autoritat envers elles GS 59; injustícia de llur extermini GS 79.

Miracles: valor apologètic DV 4; DH 11.

Missa: institució SC 47; sacrifici de Crist SC 49; LG 28; PO 5; únic sacrifici del Nou Testament LG 28; participació dels fidels SC 48; naturalesa pública i social SC 27; reforma: caràcter pastoral SC 49; revisió de l'ordinari SC 50; major riquesa bíblica SC 51; homilia SC 52; «la pregària comuna» o «dels fidels» SC 53; llatí i llengua vernacla SC 54; comunió dels fidels: participació perfecta SC 55; unitat de la litúrgia de la paraula i de l'eucarística SC 56; m. dominical i vida parroquial SC 42; m. de la professió religiosa SC 80; m. en la celebració del casament SC 78; m. en la sepultura dels infants SC 82; celebració diària pels preveres PO 13; m. i santedat sacerdotal PO 13; concelebració SC 57.58; cf. també *Eucaristia, Sacrifici de Crist.*

Missal: revisió SC 50.51.58.

Missioners: vocació AG 23; enviats de l'Església LG 17; espiritualitat AG 24; formació espiritual i moral AG 25; virtuts naturals i sobrenaturals AG 25; formació apostòlica general i adaptada a llur missió AG 26; PO 10; formació doctrinal AG 26; formació en ecumenisme UR 10; especialització AG 26; constitució de la comunitat cristiana AG 15; col·laboració amb els preveres indígenes AG 20; Instituts missioners AG 27; adaptació de la vida religiosa PC 3.19; m. laics AA 22; obediència pastoral als bisbes AG 30; foment de vocacions missioneres per part dels bisbes CD 15; AG 38; cf. també *Missions.*

Missions:

Principis teològics: designi de Déu sobre tot el món AG 2; missió del Fill al món LG 3.17.18.28.46; DV 4; PO 2; AG 2.37.24.25; missió de l'Esperit Sant LG 4.13.19.24.40.48; UR 2; CD 1; DV 4.17.20; AG 4; missió dels Apòstols SC 6; LG 17.18.19.20; CD 1; AG 5; PO 2.10; missió de l'Església SC 6; LG 5; AA 5.10; AG 5; GS 1.2.5; zel missioner de l'Església LG 16.

Activitat missionera naturalesa i fi AG 6, diverses etapes AG 6, preparació evangèlica LG 16, influx de les circumstàncies AG 6, relació amb l'ecumenisme AG 6, causes de l'activitat missionera AG 7, connexió amb les aspiracions de l'home AG 8, caràcter escatològic de l'activitat missionera AG 9, elevació de les cultures evangelitzades AG 9

Obra missionera camp ingent de treball AG 10, apostolat de testimoniatge AG 11, diàleg apostòlic AG 11, caritat universal de l'Església AG 12, presència de l'Església en les estructures economicosocials AG 12, sentit espiritual de l'obra de l'Església i dels cristians AG 12, evangelització del misteri de la salvació AG 13, edicions de l'Escriptura per als no cristians DV 25, llibertat i sinceritat de les conversions AG 13, sentit i formació del catecumenat SC 64, AG 14, regeneració baptismal en la litúrgia de Pasqua AG 14, adaptació de la litúrgia SC 65 68

Esglésies particulars naixement LG 17, AG 6 32, formació, creixement i maduresa AG 19, unió de les Esglésies particulars amb l'Església universal AG 19 20, ajut a les Esglésies particulars AG 19, treball de les Conferències episcopals AG 20, treball pastoral dels bisbes en les Esglésies particulars AG 20, treball dels preveres nadius AG 20, activitat missionera de les Esglésies particulars AG 20, apostolat dels laics AA 22, AG 21 41, adaptació i assimilació de les Esglésies particulars a les cultures en què viuen AG 22, adaptació litúrgica dels ritus SC 38 39 40 65, adaptació de la música sagrada SC 119, adaptació de la vida religiosa en les Esglésies noves PC 3 19, AG 18

Formació de la comunitat cristiana formació i organització de la comunitat cristiana AG 15, funció social i apostolat dels laics AG 15, vida i apostolat dels cristians AG 15, importància de les famílies cristianes AA 11, collaboració amb els germans separats AG 15, esperit ecumènic entre els neòfits AG 15, escoles catòliques en països de missió GE 9, constitució del clergat local AG 16 20, restauració del diaconat com a estat permanent AG 16, importància i formació dels catequistes AG 17, promoció i adaptació de la vida religiosa AG 18, establiment d'instituts religiosos contemplatius AG 18

Ordenació del treball missioner necessitat de l'ordenació del treball missioner AG 28, ordenació general de l'activitat missionera AG 29, direcció general del Sínode dels bisbes AG 29, naturalesa, organització i funció de Propaganda Fide AG 29, ordenació local dirigida pel bisbe AG 30, coordinació regional del treball per les Conferències episcopals AG 31, establiment de cases i de centres comuns AG 31, ordenació de l'activitat dels Instituts religiosos AG 32, coordinació dels diversos Instituts missioners AG 33, collaboració dels Instituts científics AG 34

Cooperació missionera renovació interior per a participar en l'obra missionera AG 35, deure missioner de tots els cristians LG 17, AG 36, informació, ús dels mitjans de comunicació social AG 36, deure missioner de les comunitats cristianes AG 37, PO 6, zel missioner dels bisbes LG 23, CD 6, AG 38, funcions de les Conferències episcopals AG 38, deure missioner dels preveres AG 39, foment de vocacions missioneres pels preveres AG 39, deure missioner dels Instituts religiosos PC 20, AG 40, cooperació dels Instituts seculars AG 40, cooperació missionera dels laics AA 10, AG 41

Missioners (cf *Missioners*) AG 23-27

Missionologia estudi en la formació dels missioners AG 26, collaboració dels Instituts de m AG 34

Misteri de Crist afecta tota la història de la humanitat OT 14, contingut en la revelació DV 24, viscut per la litúrgia SC 2 47, AG 16, clau del ministeri pastoral PO 14, presentació en la predicació AG 13 26, centre de la formació sacerdotal OT 14, centre de la formació teològica i litúrgica SC 16, en la formació doctrinal dels missioners AG 26

Misteri pasqual m de la passió, mort i glorificació de Crist SC 5 61, centre de la litúrgia SC 6, perpetuat en la missa SC 47, predicat en les festes dels sants SC 104, relació amb els sagraments i els sagramentals SC 61, perfeccionador de l'activitat humana GS 38, tots els ho-

mes cridats a associar-s'hi GS 22, preparació quaresmal SC 109

Misteri de la salvació centre del curs introductori als estudis eclesiàstics OT 14 15 16, de la formació sacerdotal a missions AG 16

Mitjans de comunicació social

Naturalesa i importància naturalesa IM 1, importància IM 2, GE 4, GS 61, progrés en la societat actual GS 6, relació amb l'ordre moral IM 2, dret de l'Església al seu ús IM 3 13, missió dels laics IM 3

Normes morals normes generals IM 4, la informació dret a ella i les seves qualitats IM 5, GS 26 59, formació de recta consciència sobre la informació IM 5, sobre les relacions d'art i moral IM 6, sobre la presència del mal moral IM 7, formació de l'opinió pública IM 8, deures dels qui reben la informació formació de criteri IM 9, cooperació econòmica amb les empreses comercials IM 9, moderació i disciplina en el seu ús IM 10, deures dels joves IM 10, deures de tots els qui els produeixen o difonen IM 11, cura especial en matèries religioses IM 11, deures de l'autoritat civil IM 11, justa llibertat de premsa IM 12

Els m de c s i l'apostolat ús en les variades formes d'apostolat IM 13, apostolat dels laics IM 13, foment i difusió de premsa catòlica IM 14, foment de la moralitat de l'art escènic IM 14, foment d'un cinema moral IM 14, foment d'emissions radiofòniques i televisives honestes IM 14, formació per al seu ús IM 15, AG 26, formació en les escoles, seminaris, associacions i catequesis IM 16, importància per a l'educació cristiana GE 4, ajut econòmic als mitjans catòlics IM 17, dia anual d'ajut a l'Església en el seu ús apostòlic IM 18, secretariat pontifici per a ells IM 19, obligacions pastorals dels bisbes IM 20, CD 13, constitució d'oficines nacionals IM 21, eficàcia i abast IM 22, ús en les cerimònies litúrgiques SC 20, ús en les missions AG 19 26, informació sobre les missions AG 36, cooperació nacional i internacional IM 22, preparació d'una instrucció pastoral pel Secretariat pontifici IM 23, cf també *Cinema, Premsa, Ràdio, Televisió*

Moisès per mitjà seu Déu educà Israel DV 3, l'aliança amb M DV 14, l'esperit de M i la infusió de l'esperit sacerdotal en els preveres PO 7

Món descripció GS 2, pla de Déu sobre el m NA 1, AA 7, GS 34 37, creació per Déu LG 2, fet per a l'home GS 12, que el transcendeix GS 14 15 26, i l'ha de perfeccionar GS 62 91, deformat pel pecat GS 39, Crist, centre del món LG 2 3 36, GS 10 45, santificació pels laics LG 31, AA 16, la santificació de les estructures profanes pels laics LG 36, coneixement per la filosofia OT 15, pregària de l'Església pel món SC 53, el m nou al final dels temps GS 39

Món actual interrogants del m a GS 3

Característiques del m a dinamisme constant i les seves conseqüències GS 4, evolució i domini de la tècnica i la ciència GS 5, canvis socials GS 6, consciència de la dignitat de la persona DH 1, canvis ideològics, morals i religiosos GS 7, desequilibris personals, familiars i socials GS 8, aspiracions a un ordre superior GS 9, desequilibri interior de l'home GS 10, joventut actual AA 12, GS 7, necessitat de la saviesa que el dugui a la veritat i al bé GS 15, ateisme del m a GS 19-20, augment de relacions GS 23

Problemes humans més urgents del m a enumeració GS 46, el matrimoni i la família situació actual GS 47, protecció (cf *Família, Matrimoni*) GS 48 52, la cultura situació en el m a GS 53 56, protecció i desenvolupament (cf *Cultura*) GS 56-62, la vida economicosocial situació actual GS 63, desenvolupament i direcció (cf *Economia, Propietat, Treball*) GS 64-72, la vida política situació actual GS 73, direcció i protecció (cf *Comunitat política*) GS 74-76, la pau i les relacions internacionals situació actual GS 77 78, cultiu de la pau i de la comunitat internacional (cf *Ordre internacional, Pau*) GS 79-90

L'Església i el m a relació mútua de l'Església i el món GS 40, ajut que l'Església ofereix a l'home GS 41, a la societat GS 42, a l'activitat humana GS 43, ajut que l'Església rep del món GS 44, Crist, alfa i omega GS 45, el pre-

vere i el m a i l'apostolat laical (cf *Apostolat laical, Laics*) AA 1

Monaquisme actualitat i renovació PC 9, riquesa de l'espiritualitat monàstica a Orient UR 15, particularitats litúrgiques SC 95 101, unió d'Instituts i monestirs PC 21-22, cf també *Instituts religiosos, Vida religiosa*

Monestirs normes per als m decadents PC 21, federacions i unions de m PC 22

Moneda normes de política monetària GS 70

Monges cf *Instituts religiosos, Vida religiosa*

Monopoli injustícia del m escolar GE 6

Moral cf *Doctrina moral, Ordre moral, Teologia moral*

Moribunds unió a la mort de Crist LG 11, cura pastoral dels preveres PO 6

Mortificació necessària en la vida espiritual SC 12, en la vida sacerdotal per lliurar-se a Crist i a les ànimes PO 12 13, en la vida religiosa PC 12

Moviment ecumènic cf *Ecumenisme*

Mort el misteri de la m NA 1, GS 18, il·luminat per Crist GS 22, Crist, vencedor de la m LG 59, GS 18, la nostra m i Crist LG 7 48, DV 4, GS 18, caràcter pasqual de la m cristiana i la seva expressió en els ritus litúrgics SC 81 82

Mort de Crist per tots els homes LG 5 42, GS 10, en expiació del pecat LG 8 9, GS 38, manifestació de suprema obediència LG 36 37, revelació d'un misteri d'amor GS 52, Crist, vencedor de la mort en morir LG 59, GS 18, Maria, associada a la m de C LG 58, no es pot imputar a tot el poble jueu NA 4, anunciada per l'Església LG 8, representada en el baptisme LG 7, la missa, celebració del misteri de la m de C PO 13

Música sagrada caràcter litúrgic SC 112, augmenta la dignitat dels Oficis litúrgics SC 113, cultiu del seu tresor tradicional SC 114, formació musical SC 115, cant gregorià i polifonia SC 116, llibres de cant SC 117, participació dels fidels SC 118, adaptació missionera SC 119, instruments SC 120, compositors SC 121, autoritat competent per a la seva adaptació i reforma SC 39, comissió diocesana de m s SC 46, cf també *Cant sagrat*

Musulmans relació amb l'Església LG 16, NA 3

Mutilació malícia GS 27

Nacionalisme obstacle a la pau GS 82, a l'ordre econòmic universal GS 85, ha de ser superat el n exacerbat AG 15

Nacions comunitat de n ordenament i institucions GS 84, cf *Comunitat internacional, Ordre internacional*

Nacions subdesenvolupades cf *Països subdesenvolupats*

Natalitat problema de la n i normes per a la seva solució GS 51 87, comissió per a l'estudi de la població, família i natalitat GS 51 nota 14, condemna del control estatal GS 87, instrucció moral i científica dels cònjuges GS 87

Naturalesa submissió al domini de l'home GS 63 67, relació amb la cultura GS 53

Necessitats actuals necessitat extrema dret del qui la pateix GS 69, grans n a GS 88

Nens cf *Infants*

Neòfits objecte de peculiar cura pastoral PO 6, formació en esperit ecumènic AG 15

Notes de l'Església cf *Església notes*

Nou Testament el N T en la sang de Crist LG 9, unitat amb l'Antic DV 16, testimoniatge de l'obra salvífica de Crist DV 17, plenitud de la revelació DV 17, cànon i contingut dels llibres que el formen DV 20, ús pels cristians DV 25, cf també *Evangelis, Sagrada Escriptura*

Nuncis no són membres de la Conferència episcopal CD 38, cf també *Legats pontificis*

Obediència o de Jesús LG 37 42 46, PC 14, AG 5 7 24, PO 15, o de Maria LG 56 61 63, o de l'Església AG 5, doctrina dels Apòstols LG 43, DH 11, o del sacerdot AG 24, PO 7 15, en la formació sacerdotal OT 11, consell evangèlic LG 42, naturalesa de l'o en la vida religiosa PC 5 14, l'o religiosa duu a la maduresa personal LG 43 46, PC 14, participació dels capítols religiosos en el govern PC 14, Crist model de l'o religiosa PC 14, als bisbes LG 37, a l'autoritat civil GS 74 75, a l'autoritat legítima DH 8, cultiu de l'o en l'educació de la llibertat DH 8, ha de ser responsable PC 14, PO 15, l'o avui GE, DH 8

Objectors de consciència provisió legislativa sobre ells GS 79

Obra de les vocacions importància i organització OT 2, PO 11

Obres assistencials importància i organització AA 8

Obres missioneres pontifícies importància AG 38, relació amb Propaganda Fide AG 29

Obrers finalitat de llur activitat segons el pla de Déu GS 57, aspiracions en el món d'avui GS 9, condemna del tractament injust GS 27 63, respecte fratern GS 27, promoció cultural GS 60, formació cultural i assegurances GS 66, escoles professionals GE 9, dret al treball i a la justa remuneració GS 67, condicions de treball, descans GS 67, participació en l'empresa i en la direcció del treball GS 68, dret d'associació GS 68, perfecció a exemple de Crist obrer LG 41, especial cura pastoral CD 30, sacerdots obrers PO 8, cf també *Treballadors, Treball*

Odi l'o i la guerra GS 82

Ofici diví pregària de l'Església amb Crist sacerdot SC 83-85 90, PO 5 13, pregària pública de l'Església SC 90 98, ordenada a santificar el dia i la nit SC 84 88, font de pietat SC 90 94, valor pastoral SC 86, acomodació SC 87, normes per a la seva revisió curs de les hores SC 88-89, distribució dels salms SC 91, revisió de les lectures SC 92, revisió dels himnes SC 93, temps per resar les hores SC 94, obligació SC 95 96, commutació i dispensa SC 97, recitació en els Instituts de perfecció SC 98, recitació comunitària i cant SC 99, recomanat als fidels SC 84 100, llengua SC 101, recitació en les Esglésies orientals OE 22

Oficis eclesiàstics llibertat per a conferir-los CD 28

Opinió dret de la persona a expressar la pròpia opinió GS 59 62 73

Opinió pública importància IM 8, formació IM 8, GS 59, la premsa catòlica i l'o p IM 14, influx per a la pau GS 82, camp necessari de l'apostolat laical AA 18

Orde sacramental naturalesa LG 11, PO 2, configura amb Crist sacerdot LG 28, PO 2 12, dóna potestat d'oferir el sacrifici i de perdonar els pecats PO 2, destina a pasturar l'Església en el nom de Crist LG 11, confereix caràcter PO 2, unitat del sagrament PO 7, plenitud en l'episcopat LG 21 22 26, CD 15, PO 7, revisió del ritu SC 76, el bisbe, el seu ministre LG 26, comunió sota les dues espècies SC 55, edat necessària per a rebre'l OT 12, en les Esglésies orientals OE 17, cf també *Episcopat, Presbiterat, Sacerdoci*

Ordenació sacerdotal constitueix en l'orde del presbiterat PO 8, promou al servei de Crist sacerdot OT, PO 1 12, segrega del poble de Déu per consagrar-se a la missió sacerdotal PO 3, consagra i obliga a la santedat PO 12, revisió del ritu SC 76

Ordes menors disciplina en les Esglésies orientals OE 17

Ordes religiosos cf *Instituts religiosos, Vida religiosa*

Ordinari jutge en la revisió de benedicciones reservades i administració de sagramentals pels laics SC 79, pot concedir la llengua vernacla per a resar l'Ofici diví SC 101, ha de promoure i tenir cura de l'art sagrat SC 124 126, ha de reunir els missioners periòdicament AG 24

Ordinari del lloc facultats incardinació i excardinació de sacerdots PO 10, renovació de la vida religiosa PC 4, cura de les vocacions PC 24, vigilància de les escoles catòliques CD 35, direcció de l'apostolat dels religiosos en les missions AG 32, direcció de la collaboració amb els no catòlics a les missions AG 15, judicis sobre l'adaptació del ritu del baptisme SC 68, exempció dels religiosos de la seva jurisdicció LG 45

Ordre internacional

Principis generals problemes actuals internacionals GS 8, igualtat essencial de tots els homes NA 5, GS 29, fraternitat universal de tots els homes GS 3 24 91, diàleg entre tots els homes GS 92, intercanvi creixent entre les diverses nacions GS 54

La pau la pau internacional GS 78-82, la guerra entre nacions GS 80-81, llei eterna i dret natural de gents GS 78 79, tractats internacionals GS 79 82, autoritat internacional GS 79 82

Edificació de la comunitat internacional causes i remeis de les discòrdies GS 83, ordenació i institucions per a la pau i el bé universal GS 84, cooperació econòmica GS 85, normes per a la cooperació i el desenvolupament econòmic GS 86, cooperació demogràfica GS 87

L'Església i l'o i l'Església en la comunitat in ternacional GS 89, camp de l'apostolat laical AA 14, GS 88, institucions internacionals GS 90* participacio del cristià en les institu cions internacionals GS 90, cf també *Comu nitat internacional, Dret internacional*

Ordre jurídic institució i naturalesa GS 73 74, capítols fonamentals GS 75, reconeixement dels drets de la persona GS 73 65, reconeixe ment de la llibertat religiosa DH 2 6, reconei xement especial d'una religió DH 6, reconei xement de la llibertat de l'Església DH 13

Ordre moral o objectiu, inscrit a l'interior de l'home GS 16, fundat en la naturalesa humana DH 14, racional i transcendent IM 6, porta l'home a la perfecció i a la benaurança IM 6, primacia absoluta sobre els altres ordres hu mans IM 6, ha de controlar el desenvolupa ment econòmic GS 64, ha de controlar l'exer cici de la llibertat religiosa DH 7, ha de ser declarat i confirmat autoritativament per l'Es glésia DH 14

Ordre públic condició de la llibertat religiosa DH 2 3 7

Ordre social l'home, el seu centre GS 25 26, participació en la vida social GS 31, el bé comu (cf *Bé comú*) DH 6, GS 26 30, cons trucció GS 26, necessitat de reforma GS 63, millora de condicions actuals GS 87, objectius de justícia social GS 29 66, santificació AA 13, GS 42 43, cf també *Societat, Vida economico social*

Ordre temporal composició i naturalesa AA 7, promoció humana LG 36, GS 4 57, autono mia pròpia AA 7, cristianització pels laics LG 31 34 36, AA 7 31

Orgue instrument musical tradicional en l'Es-glésia llatina SC 120

Orientals cf *Esglésies orientals*

Ornaments sagrats normes liturgiques SC 124 126 128

Paciència dels deixebles de Crist LG 36, dels preveres en el tracte pastoral GS 52, dels mis sioners AG 6, en l'apostolat IM 4, DH 14, en l'exercici de l'ecumenisme UR 7

Padrins obligacions respecte als fillols SC 67, AG 14

Països subdesenvolupats diferències amb els països rics GS 8 63, evolució i aspiracions ac tuals GS 6 9, desigualtats econòmiques inter nes GS 63, dret a un desenvolupament com plet GS 69, ajut econòmic per altres països GS 69 70, esperit i maneres d'ajudar GS 85-86, cooperació econòmica internacional GS 85, cooperació economicosocial dels laics AG 41, cf també *Desenvolupament econòmic, Econo-mia, Vida economicosocial*

Papa cf *Romà Pontifex*

Paraula de Déu continguda en la tradició i en l'Escriptura DV 10 24, força i aliment de l'Es glésia DV 21, els preveres, ministres de la p de Deu i santificació dels preveres PO 13, predicació per part dels laics (cf també *Revelació, Sagrada Escriptura, Tradició*) AA 10

Pare etern principi del Fill i de l'Esperit Sant AG 2, creador de l'home LG 2, eleva i restau ra l'home LG 2, designi sobre el món AG 2, pla sobre l'Església LG 2, envia el Fill al món SC 5 6, LG 3 8 13 17 18, UR 2, CD 1, DV 4, AG 3 5, PO 12, Crist i el Pare LG 27 46, envia l'Esperit Sant LG 13, l'Esperit Sant, camí vers el P LG 4, Maria, filla predilecta del P LG 53

Pares santedat específica LG 41, deures envers els fills GS 48, deures dels fills envers ells GS 48, funció en l'educació dels fills GS 52, deu re i dret d'educar GE proemi 36, llibertat en l'elecció d'escoles GE 6, dret a elegir l'educa-ció religiosa dels fills DH 5, educació catòlica dels fills LG 11 41, GE 8, foment de voca-cions dels fills LG 11, PC 24, OT 3, instrucció dels fills per al matrimoni GS 49, funció en l'e-lecció d'estat dels fills GS 52, vigilància sobre les diversions dels fills IM 10, cura pastoral pels sacerdots PO 6, que apareguin més llurs obligacions en el ritu del baptisme SC 67, as sociacions de pares de família GE 6, GS 52

Pares de l'Església testimonis de la tradicio DV 8, ajut per al coneixement de l'Escriptura DV 23, doctrina sobre la redempció AG 3, sobre la unió dels justos en l'Església al final dels temps LG 2, sobre l'Esglesia considerada com a temple LG 6, sobre el Cos místic LG 7, so bre el sagrament de l'orde i el seu ritu LG 21, sobre els consells evangèlics LG 43, mariolò gica LG 56 67, UR 15, sobre la llibertat de

l'acte de fe DH 10, sobre el sacerdoci PO 11, sobre les riqueses GS 69, estudi durant la formació sacerdotal OT 16, llur coneixement, recomanat al preveres PO 19, norma per la revisió dels ritus litúrgics SC 50, revisió de les lectures del Breviari preses dels P SC 92, importància dels P orientals UR 15-17

Parròquia naturalesa CD 30, sentit diocesà i eclesial CD 30, vida comuna dels seus sacerdots CD 30, erecció i supressió CD 32, confiada a religiosos CD 35, camp de l'apostolat lai cal AA 30, consell parroquial d'apostolat AA 26, foment de vocacions OT 2, deure missioner AG 37, vida litúrgica parroquial SC 42, collaboració interparroquial CD 30, OT 22, PO 7, obres supraparroquials CD 29 30

Participació econòmica dels obrers en l'empresa GS 68

Participació litúrgica exigida per la naturalesa de la litúrgia SC 14, com a acció comunitària SC 26 29, uneix vitalment amb Crist AA 4, normes SC 21 30-31, p l dels fidels en la missa SC 10 48, PO 5, del sacrifici de Crist LG 26, en el cant sagrat SC 114, foment pels pastors d'ànimes SC 11 19, PO 5

Participació en la vida pública cal fomentar-la GS 31, desig de la societat actual GS 73, dret de la persona humana GS 75

Partits polítics licitud, subordinació al bé comú GS 75, abusos de l'autoritat a favor d'alguns p p GS 73

Pasqua el misteri de la P SC 6, LG 3, Crist, la nostra P PO 5, la missa i el misteri pasqual SC 47, la litúrgia i el misteri pasqual SC 61 81 107, AG 14, el diumenge, celebració del misteri pasqual SC 106, associació al misteri pasqual GS 22, el misteri pasqual, perfeccionador de l'activitat humana GS 38, el misteri pasqual en la vida dels seminaristes OT 8, el ministeri sacerdotal i el misteri pasqual PO 2, el sentit pasqual de la mort cristiana SC 81, celebració en les Esglésies orientals OE 20, data SC apèndix

Pastoral finalitats p del Concili Vaticà II PO 12, naturalesa p de la constitució sobre l'Església en el món contemporani GS 1 nota 1, ministeri p dels bisbes CD 16-18, consell diocesà de p CD 27, ministeri p dels rectors de parròquia CD 30, ministeri p dels preveres PO 9 13 15, vivificat per l'Ofici diví SC 86, formació p dels preveres PO 19, durant els estudis sacerdotals OT 19 21, p litúrgica SC 14 33 36 43-46, llengua en què cal predicar CD 23, p de les conversions AG 13, d'universitaris GE 10, p de les vocacions OT 2-3, ús de les ciències profanes en el tracte p GS 62, Instituts de p OT 22, confecció de directoris generals i especialitzats CD 44

Pàtria Jesús se sotmeté a les lleis de la seva p GS 32, amor a la pròpia p AA 14, AG 15, GS 75, exercici de les armes al servei de la p GS 79

Patriarcats orientals noció de patriarca LG 23, OE 7, potestat dels patriarques OE 7 9, igualtat entre els diversos patriarques OE 8, dignitat, drets i privilegis OE 9, erecció de nous patriarcats OE 11, relació dels patriarques amb els bisbes en el govern de les diòcesis CD 11, competència en normes litúrgiques OE 20 23, ruptura amb la Seu Romana UR 13, cf també *Esglésies particulars*

Pau, sant autor inspirat DV 20, doctrina sobre el sacerdoci PO 3 10 13, sobre els jueus NA 4

Pau importància i necessitat GS 77, naturalesa DH 7, GS 78, fonaments DH 6, GS 78, mitjans per a la p GS 82, institucions per a promoure la UR 23, l'autoritat pública universal GS 79 82, organismes internacionals que la defensen GS 83, el diàleg entre els homes GS 92, vida religiosa i pau DH 6, els cristians i la p GS 72 90, l'Església i la p GS 82 89, Jesucrist, príncep de la p LG 9 36, AG 5, GS 78, realització en la unitat del poble de Déu LG 13, mitjançant la intercessió de Maria LG 69, collaboració de tots els cristians per a la p UR 12, causes de lluites i violències GS 83, les propagandes ideològiques i la p GS 8, els desequilibris economicosocials i la p GS 63, els armaments i la p GS 81, cf també *Comunitat internacional, Guerra*

Pecadors tots som p LG 40, AG 7, l'home pecador fa allò que no vol GS 10, els p incorporats a l'Església LG 8 14, Déu concedeix la seva gràcia als p UR 1, Crist morí pels p GS 38, l'Església prega i reconcilia els p SC 109, LG 11, PO 5

Pecat problema de totes les religions NA 1, el p

ofèn Déu i l'Església LG 11; p. original LG 2; GS 13; les seves conseqüències IM 7; AA 7; PO 15; GS 13.14.15; deformador de l'equilibri i de l'activitat humana GS 10.14.37.39.78; arrel última del perill de guerra GS 78; Déu, redemptor del p. GS 41; Crist, vencedor del p. LG 59; GS 22; ens allibera del p. NA 4; DV 4; AG 8; Maria, preservada de p. LG 56.59; mort al p. en el baptisme LG 44; la bona nova de Crist el combat GS 58; al·licients per al p. en la realitat social actual GS 25; purificació pels laics LG 36; catequesi quaresmal sobre el p. SC 109.

Pedagogia: ús en l'educació de la joventut GE 1; coneixement pels educadors cristians GE conclusió; AA 30; coneixement durant els estudis eclesiàstics OT 20; ús en la formació sacerdotal OT 11; coneixement per part dels superiors i professors dels seminaris OT 5; formació pedagògica dels catequistes CD 14.

Penitència:

Virtut: necessària en la vida de l'Església LG 8; en la formació sacerdotal OT 2; en la vida religiosa PC 7; eficàcia en l'apostolat laïcal AA 16; en el treball missioner AG 38; p. quaresmal SC 109-110; predicació per l'Església SC 9.

El sagrament de la penitència: exercici i efectes del sacerdoci comú dels fidels LG 11; reconcilia amb Déu PO 5; amb l'Església LG 11; PO 5; ministeri dels preveres LG 28; PO 5.13; ministre en les Esglésies orientals OE 16; els bisbes, moderadors de la disciplina penitencial LG 26; es recomana la seva freqüència als sacerdots PO 18; llibertat dels religiosos per a la seva pràctica PC 14; revisió del ritu SC 72.109; administració en la parròquia CD 30; comunicació en les coses sagrades amb orientals en la seva administració o recepció OE 27.

Pentecosta: vinguda de l'Esperit Sant LG 24.59; primera manifestació pública de l'Església SC 6; AG 4; confirmació de la missió dels Apòstols LG 19.24.

Pere, sant: cap dels Apòstols i fonament d'unitat LG 18.20; forma un col·legi amb els altres Apòstols LG 22.nota explic. prèv. 1.°; cap del col·legi apostòlic LG 19.20; UR 3; AG 38; té el primat OE 3.7; cap de l'Església universal LG 8.22; UR 2; assistència infal·lible de l'Esperit Sant LG 25; succeït pel Romà Pontífex LG 18.22.23.24.25; AG 5.6.

Perfecció: la p. humana, fi últim de la societat DH 6; la p. humana i el bé comú DH 6; GS 26.74; la p. de l'activitat humana en el misteri pasqual GS 38; crida universal a la p. pel baptisme LG 32.40; PO 12; Crist, mestre i model de p. LG 40; la caritat, vincle de la p. LG 42; pels consells evangèlics LG 42.46; vocació dels preveres a la p. PO 12-14; cf. també *Santedat*.

Periodistes: obligacions morals IM 11; formació per al recte ús dels mitjans de comunicació social IM 15; cf. també *Mitjans de comunicació social, Premsa*.

Persecució religiosa: reprovació NA 5; DH 6; contrària al dret de la persona a la llibertat religiosa DH; persecució de l'Església LG 8.42; GS 44.92; l'apostolat laïcal durant la p. r. AA 17; caritat i ajut als bisbes perseguits CD 7; els missioners perseguits AG 42.

Persona humana: dignitat de la p. h., especialment reconeguda i valorada en el món actual DH 1.9-10.12; GS 26.27; es coneix per la raó i la revelació DH 2.9; igual en l'home i en la dona GS 49; principi, subjecte i fi de la societat GS 25.26.63; fi i centre de la cultura GS 56.59; respecte de la dignitat personal GS 23.27.73; respecte de Crist i dels Apòstols DH 11; defensada per l'Església NA 5; GS 40; l'acció de la p. h. GS 17; drets fonamentals i inviolables DH 6.14; GS 26.29.73; enrobustits per l'Església DH 1; GS 41; els seus drets i el bé comú DH 6; respecte dels seus drets en la societat GS 42.73; frueix de llibertat CD 12; AA 8; DH 1; objectes de la seva llibertat social DH 1; dret a la llibertat religiosa DH 1.23; relació amb la cultura GS 53.60; formació integral de la p. h. GS 56.59.61; educació cristiana i formació de la persona GE 2; enriquiment per la pràctica dels consells evangèlics LG 46; PC 14; igualtat de persones en la litúrgia SC 32; perills per al seu desenvolupament en la societat actual GS 6; pecats contra la p. h. GS 27; discriminació en els seus drets universals GS 29; el caràcter personal de l'home i

la seva vida conjugal GS 51; cf. també *Drets de la persona, Home.*

Personalitat: p. de l'home modern GS 41; consciència de p. en els joves AA 12.

Pietat: obres de p. CD 17; PO 14; exercicis de p. SC 17; OT 5; Crist, font de p. LG 67; p. en els candidats al sacerdoci OT 11; la litúrgia, font de p. SC 10.12.29.50.122.

Pluralisme: el p. en l'Església LG 13; en la comunitat política GS 74.75; el p. en l'educació GE 6-7.

Poble de Déu:

Naturalesa: aliança antiga amb el poble d'Israel LG 9; el poble nou per l'aliança en Crist LG 9; qualitats del nou p. de D. LG 9; u i únic LG 13.32; germen d'unitat i salvació per a tot el gènere humà LG 9; universalitat LG 13; AG 2.7; GS 32; es reuneix per la paraula de Déu PO 4; per l'activitat missionera LG 17; AG 9.35; és l'Església de Crist LG 9; el Cos místic de Crist LG 17; vivificat per l'Esperit Sant AG 29; PO 2; GS 11; Maria, signe d'esperança per al p. que pelegrina LG 68.

Funcions: funció sacerdotal, profètica i reial LG 10.31; AG 15; sacerdoci comú dels seus membres LG 10; sacrifici del p. de D. PO 2; caràcter sagrat i jeràrquic LG 11.40; participació per la fe i caritat de l'ofici profètic de Crist LG 12.

Membres: consta de laics, religiosos i clergues LG 30.32; els bisbes pasturen el p. de D. LG 21.41; AG 19; el col·legi episcopal expressa la seva universalitat LG 22; els preveres, posats a part a l'interior del p. de D. PO 3; servidors del p. de D. LG 28; PO 4.5.12; pares i mestres PO 9.19; rectors i pastors PO 13.22; els diaques LG 29; els laics LG 30-38; la família, font del p. de D. LG 11; GE 3; vincle amb els no cristians LG 16; cf. també *Església.*

Poble jueu: poble estimadíssim de Déu LG 16; antic poble de Déu NA 4; antiga aliança amb Déu LG 9; NA 4; en ell neix i instaura Crist el seu regne NA 4; patrimoni comú amb l'Església LG 16; NA 4; no se li pot imputar a tot el P. j. la mort de Crist NA 4; estimat actualment per Déu, malgrat la seva infidelitat NA 4; el seu retorn futur a Déu NA 4; reprovació de la seva persecució NA 4; cf. també *Israel.*

Pobres: Crist, enviat a evangelitzar els p. LG 8; AG 5; unió amb Crist LG 38.41; PO 6; unió de l'Església als p. LG 8; AG 12; GS 1.42; reclamen l'ajut dels cristians AA 8; respecte i amor fratern GS 27; cura pastoral dels bisbes CD 12.13; dels preveres CD 30; PO 6.17.20; amor i ajut dels religiosos DV 13; presència en la societat actual GS 63.66.88; dret als béns i a l'ajut material GS 69; sol·licitud del Concili respecte als p. GS 90.

Pobresa: p. de Crist LG 8.41.42.46; PC 13; p. de l'Església, a imitació de Crist AG 5; p. dels preveres PO 17; en la formació sacerdotal OT 9; consell evangèlic, testimoniatge d'amor a Crist LG 42.43; en la vida religiosa PC 13; esperit de p. en el món contemporani GS 72.88; lluita contra la pobresa UR 12; GS 88.

Poder públic: limitacions DH 1; objecte DH 3; foment dels drets de la persona DH 6; cura d'immigrants GS 66; cf. també *Autoritat civil.*

Poligàmia: contra la dignitat del matrimoni GS 47.

Política: caracterització actual GS 4.73; naturalesa i fi de la comunitat p. GS 74; participació en la vida p. GS 31.75; condicions per a la instauració d'una vida p. veritablement humana GS 73; actualització dels cristians AA 14; GS 75; l'Església i la vida p. GS 42.76; educació p. GS 75; respecte als adversaris polítics GS 28; cf. també *Comunitat política, Ordre internacional.*

Potestat episcopal: col·lació LG nota explic. prèv. 2.°

Predicació: manament de Crist DV 18; AG 1; p. dels Apòstols DV 7.8.18.19; DH 11; ofici principal dels bisbes LG 25; CD 13; AG 29; dels preveres PO 4.13; centrada en l'Escriptura SC 35; DV 21.24; ha d'aplicar la paraula de Déu a les circumstàncies actuals PO 4; GS 44; esperit de la p. mariana LG 67; p. missionera AG 6.7.8.9.15.29; normes litúrgiques SC 35; homilia en la missa SC 52; llengua de la p. CD 23; formació per a la p. OT 19; cf. també *Homilia.*

Pregària: exercici del sacerdoci comú LG 10; necessària per a la caritat LG 42; diària, per demanar perdó per les nostres culpes LG 40;

esperit de p PC 6, OT 8, l'Ofici diví, pregària oficial de l'Església SC 83-85 96, PO 5 13, dels bisbes LG 26, dels preveres SC 86, PO 2 8 14 18, dels religiosos LG 44, PC 6 7 15, AG 40, dels fidels a la missa SC 53 54, sota la direcció dels diaques LG 29, personal extralt túrgica SC 12 13, UR 23, en la família AA 11, per l'esposa SC 78, font d'apostolat laical AA 16, missionera AG 38 40, per les vocacions PO 11, alimentada en l'Escriptura DV 25, per la unitat de l'Església OE 30, UR 4 8 18

Premsa importància i influx en el món actual IM 1, justa llibertat de p i la seva tutela per l'Estat IM 12, foment i difusió de la premsa catòlica IM 14, ajut econòmic a la premsa catòlica IM 17, cf també *Mitjans de comunicació social*

Presbiterat naturalesa, col·lació, efectes, finalitat LG 28, PO 1 2, unió al sacerdoci de Crist LG 28, PO 2 5 7 10 12, unió a l'orde episcopal LG 28, PO 2, unió al sacerdoci comú dels fidels LG 10, perpetuitat del p PO 11, cf també *Sacerdoci*

Presbiteri naturalesa LG 28, CD 28, PO 7, cooperació amb el bisbe en el govern de la diòcesi CD 11, unió amb el bisbe en la litúrgia SC 41, en les missions AG 20

Preveres

Vocació i missió segons el pla de Déu consagrats a Déu pel sagrament de l'orde LG 28, PO 1 2, cooperadors dels bisbes en la missió apostòlica LG 28, AG 39, PO 2, participants del sacerdoci de Crist per la unció sacerdotal LG 11 21 28, PO 2 5 7 10 12, ministres de Crist en les nacions PO 2 5, condició i activitat en el món PO 3

El triple ministeri participants del ministeri de Crist, mestre, sacerdot i rei PO 1, el ministeri de la paraula necessitat, adaptació, formes diverses LG 28, PO 4 13, el ministeri santificador ministres de Crist sacerdot en l'administració dels sagraments PO 5 13, ministres del sacrifici de Crist i dels fidels LG 28, PO 2, el sacrifici de la missa i l'Eucaristia LG 28, PO 5 13, han de cultivar la litúrgia PO 5, representants del bisbe en les funcions litúrgiques SC 33, PO 5, el ministeri pastoral poder i ofici de regir l'Església LG 28, PO 6 13, direcció personal dels fi dels PO 6 9, ànimes dignes de llur cura especial PO 6, missió purament espiritual PO 6, en les missions AG 16 20

Relacions dels preveres relacions amb els bisbes LG 28, CD 28, PO 7, cura per part dels bisbes CD 16, PO 7, clergat diocesà CD 28, convivències de pregària i d'estudi CD 16, ajut al bisbe en el govern el senat de preveres LG 28, CD 27, PO 7, relació dels preveres entre ells el presbiteri LG 28, CD 28, PO 7, col·laboració apostòlica dels p PO 8, unio fraterna LG 28, CD 28, PO 8, convenièncta de vida comuna CD 30, PO 8, diverses funcions sacerdotals PO 8, col·laboració del clergat secular i el regular PO 8, relació amb els fidels, amor paternal LG 28, col·laboració dels laics en llur ministeri PO 9, deure i zel missioner AG 39, que fomentin el sentit ecumènic PO 9, foment de vocacions PC 24, OT 2, PO 11

Funció apostòlica unió amb els laics LG 32, han d'il·luminar els laics GS 32, directors d'apostolat laical GS 43, cura pastoral de la família GS 52, formació d'especialistes per a l'apostolat dels mitjans de comunicació social IM 15, foment de vocacions PC 24, OT 2, vocacions missioneres AG 38, constitució i formació de sacerdots nadius en passos de missió AG 16, influx de llur renovació en el moviment ecumènic UR 7, aprovació de l'Ordinari per al ministeri de preveres obrers PO 8

Vocació a la santedat vocació especial a la santedat per llur consagració sacerdotal a Déu LG 41, PO 12, santedat sacerdotal i fruit apostòlic LG 41, PO 12, la triple funció sacerdotal, font de santedat per als p PO 13, santedat sacerdotal i ministeri de la paraula PO 13, que procurin oferir el sacrifici eucarístic diàriament PO 13, ministeri sagrat i santedat sacerdotal PO 13, missió pastoral i santificació sacerdotal PO 13, unitat de vida interior i exterior PO 14, l'exemple de Crist, integrador de tota la vida sacerdotal PO 14

Virtuts sacerdotals humilitat i obediència PO 15, apostolat jeràrquic PO 15, celibat PO

16, necessitat de virtuts humanes PO 3, actitud davant els valors i béns humans PO 17, pobresa evangèlica PO 17, ús dels béns de l'Església PO 17, unió de ciència teològica i vida interior OT 16

Ajuts per a la llur vida mitjans per a la vida espiritual PO 18, Ofici diví SC 83-101, instrucció litúrgica i bíblica SC 90, lectura i meditació de l'Escriptura DV 25, devoció a Maria PO 18, ciència sagrada i profana PO 19, formació pastoral, especialment dels neopreveres PO 19, remuneració PO 20, revisió del concepte de benefici PO 20, fons diocesà de béns per a llur sosteniment PO 21, previsió social PO 21, fe i esperança en el treball davant el món d'avui PO 22

Distribució dels preveres missió universal AG 39, PO 10, en els països de missió AG 20, normes per a llur distribució geogràfica PO 10, revisió de les normes d'incardinació i d'excardinació PO 10, mobilitat per a exercir el ministeri PO 10, preocupació i cura de les vocacions PO 11, cf també *Clergat, Formació sacerdotal, Religiosos*

Primat naturalesa del p del Romà Pontífex LG 18, relacions amb el col·legi episcopal LG nota explic prèv 3 °, CD 2, potestat LG 22, CD 2, exercici de la seva potestat LG nota explic prèv 3 ° i 4 °, sobre totes les Esglésies particulars OE 3, AG 22, fonament de l'exempció dels religiosos LG 45

Principi de subsidiarietat aplicació en l'estructuració jurídicopolítica GS 86, en l'educació GE 3 6, en els mitjans de comunicació social IM 12

Procreació fi del matrimoni GS 48 50, dificultats temporals que pot trobar GS 51 s'ha de regir per criteris objectius, presos de la naturalesa de la persona GS 51, depèn del judici responsable dels pares GS 50 87, no de l'autoritat pública GS 87

Producció en el desenvolupament econòmic actual GS 64, ha de respectar els drets fonamentals de la persona GS 65 67

Profetes parlen en nom de Déu DV 3 4, Crist, profeta LG 12 35, p de l'Antic Testament NA 4, DV 3 4 7, p del Nou Testament DV 17

Progrés desenvolupament de l'obra del Creador GS 34 37, fruit de l'enginy i del treball humà GS 33, finalitat desenvolupament integral de l'home GS 35 64 73, dificultats que pot plantejar GS 37 57 63, el progrés tècnic, perill d'ateisme GS 20, l'Evangeli, ferment de p temporal AG 8, l'Església i el p GS 21, foment i santificació pels laics LG 36, AG 12, GS 62, desequilibri entre el p material i l'espiritual GS 4, p espiritual GS 4, p tècnic GE proemi, GS 5 33 56 57, p humà GS 37, p terrenal GS 39, p cultural GS 56 73, p científic GS 56 57, p econòmic (cf *Desenvolupament econòmic*) GS 64 72, p agrícola GS 66, p educatiu GE proemi

Proïsme amor i respecte al p LG 42, GS 27, l'amor al p , compliment de la llei natural GS 16, amor al p com a si mateix GS 27, amor al p com a Crist ens estimà LG 9, AG 12, amor al p , arrel de la pau GS 78, amor al p i obligacions temporals del cristià GS 30 43, el seu amor ha de ser inculcat pels pares GE 3, pels preveres PO 6, qui no estima el p no coneix Déu NA 5, cf també *Amor, Caritat*

Promesos castedat en llur amor GS 49

Propietat legitimitat i naturalesa GS 69, fonamentada en la naturalesa humana GS 71, destinació universal dels béns GS 69, p privada formes diverses GS 69 71, caràcter social de la p privada GS 71, accés de tothom a la p GS 69 71, expropiació i les seves condicions GS 71, latifundis GS 71, p pública GS 69 71

Proselitisme religiós abusos en el seu exercici DH 4

Prostitució condemna GS 27

Protestants cf *Esglésies occidentals separades*

Providència de Déu sobre el món NA 1, DV 3, DH 3, GS 24 26, ajuda l'home a penetrar en la veritat DH 3, no nega auxilis necessaris als qui sense culpa no coneixen Déu LG 16, dirigeix el moviment ecumènic UR, ha d'ajudar en la procreació dels fills GS 50, sobre Maria LG 61, sobre les Esglésies apostòliques LG 23, sobre les vocacions sacerdotals OT 2

Províncies eclesiàstiques circumscripció CD 39, revisió de límits CD 40, integració en regions eclesiàstiques CD 40, competència de les Conferències episcopals sobre llur circumscripció CD 41

Prudència ajuda a conèixer la voluntat de Déu PO 11, virtut dels bisbes CD 13, dels preveres PO 11, dels laics LG 37, AA 4, en tractar els qui viuen l'error o en la ignorància DH 14

Psicologia ajuts que ofereix avui a la humanitat GE 1, GS 5 54, canvis psicològics actuals GS 7, s'ha d'usar en el tracte pastoral GS 62, en la formació sacerdotal OT 3 11 20, en el foment de vocacions OT 2, en la formació de catequistes CD 14, en la formació per a l'apostolat laical AA 32, en l'educació de la joventut GE 1, ha d'ajudar a resoldre el problema de la natalitat GS 52

Purgatori purificació després de la mort LG 49, pregàries i sufragis pels qui hi són LG 50, comunió dels sants LG 51

Quaresma caràcter baptismal i penitencial SC 109 110

Races: discrepàncies racials actuals GS 4 8, l'odi racial, perill per a la pau GS 82, condemna de la discriminació racial NA 5, GS 29, superació amb l'esperit de fills de Déu GS 42, la família humana, unió de totes les r GS 75 respecte a les diverses r en les missions AG 15

Ràdio importància en el món actual 1, deures dels qui hi intervenen IM 11, creació d'emissores catòliques IM 14, foment d'emissions morals i religioses IM 14, formació catòlica dels qui hi col·laboren IM 15, ajut econòmic a la r catòlica IM 17, transmissions de funcions sagrades SC 20, IM 11, cf també *Mitjans de comunicació social*

Raó capaç de conèixer Déu DV 6, harmonia de fe i raó GE 10, GS 59

Recapitulació de tota la humanitat en Crist LG 13

Recerca autonomia de la r GE 10, GS 36 59, dret de l'home a la r GS 59, necessària per a l'avenç i la formulació teològica GS 62

Rectors de parròquia naturalesa de llur ministeri CD 30, deure de santificar CD 30, deure d'ensenyar CD 30, deures pastorals CD 30, cures pastorals especials CD 30, vicaris parroquials CD 30, nomenament CD 31, estabilitat CD 31, renúncia CD 31, qualitats CD 31, directoris de pastoral CD 44, foment de la litúrgia SC 42, ajut dels bisbes als nous r de p PO 19

Redempció promesa al pecat original LG 2, DV 3, preparada en l'Antic Testament SC 5, realitzada per Crist SC 5, LG 3 8, NA 4, DV 4, AG 3, GS 22 32, es renova en la missa SC 2, LG 3, PO 13, cooperació de Maria LG 56 57 60 61, comprèn també la restauració de l'ordre temporal AA 5, cf també *Jesucrist, Sacrifici de Crist*

Reforma litúrgica cf *Litúrgia*

Reforma social cf *Ordre social, Vida economicosocial*

Refugiats preocupació especial pels p CD 18, les institucions internacionals han de socórrer els r GS 84

Regions eclesiàstiques erecció CD 39, organització CD 40, competència de les Conferències episcopals sobre llur circumscripció CD 41

Regles regles dels religiosos (cf també *Constitucions, Vida religiosa*) LG 45

Regne de Crist notes constitutives LG 36, GS 39, no és d'aquest món LG 13, regne messiànic DV 15, és l'Església LG 3, difusió LG 13 35 44, AG 1, serà lliurat per Crist al Pare PO 2, GS 39, cf també *Església, Jesucrist*

Regne de Déu promès en l'Antic Testament LG 5, instaurat per Crist LG 5 35 46, DV 17, és el poble de Déu LG 13, dilatació LG 9, AG 1, proclamació per les famílies cristianes LG 35, l'estat religiós, testimoniatge i mitjà de dilatació del r de D LG 44 46, PC 5, figures del r de D LG 6, presència actual i consumació futura LG 9, GS 39, ha de ser buscat sobre totes les coses GS 72, relació amb el progrés terrenal GS 39, els mitjans de comunicació social i el r de D IM 2, cf també *Església, Poble de Déu*

Regulació de la natalitat cf *Natalitat*

Religió no s'imposa a la consciència de l'home DH 1, GS 41, problema que l'home espera resoldre-hi NA 1, vida religiosa i ordre temporal DH 3, GS 43, obligació de cercar la veritable r DH 1, la catòlica, única veritable DH 1, exercici de la r DH 3, influx de la situació actual del món GS 7, no s'oposa al progrés social i econòmic GS 20, ni a l'autonomia de l'ordre temporal GS 36, lluita de l'ateisme contra la r GS 19-20

Religions no cristianes extensió i importància AG 10, contenen part de la veritat NA 2, AG 9, apropament a la divinitat NA 2, relació amb l'Església NA 1, estima de l'Església NA 2, hinduisme NA 2, budisme NA 2, islamisme (cf *Islamisme*) NA 3, judaisme (cf també *Israel, Poble jueu*) NA 4, coneixement durant la formació sacerdotal OT 16, pels missioners AG 16 26

Religiosos cf *Estat religiós, Vida religiosa*

Remuneració justa GS 67, r injusta en l'agricultura GS 71

Renovació l'Esperit Sant, renovador de l'Església LG 7, GS 21, r de la Cúria romana CD 9 10, r de l'Església i ministeri dels preveres OT proemi, PO 12, r de l'ordre temporal pels laics AA 7, r interior dels fidels i cooperació missionera AG 35-36, r de les comunitats eclesials i cooperació misionera AG 37, r de l'Església i moviment ecumènic UR 4 6 7, r interior dels fidels i moviment ecumènic UR 7

Renovació litúrgica cf *Litúrgia*

Renovació de la vida religiosa cf *Vida religiosa, Renovació*

Responsabilitat qualitat de l'home DH, GS 27, ha de regular l'ús de totes les llibertats DH 7, augmenta en augmentar el poder GS 34, foment i condicions necessàries DH 8, GS 31, educació de la r DH 8, GS 31 90, consciència actual de la r DH 15, GS 55 56, r dels pastors AG 21, dels preveres PO 15, dels religiosos PC 14, dels cònjuges en la procreació GS 50 51, dels laics AA 1, AG 21, GS 43, dels joves AA 12, dels homes en relació a la cultura GS 56, dels treballadors, per la participació organitzada en l'empresa GS 68, estimulació per la propietat privada GS 71, dels governants a favor de la pau GS 79, dels caps militars GS 80, dels laics en llurs formes específiques d'apostolat AA 20, AG 21, dels cristians en la vida internacional GS 89 90, dels fidels en relació a les missions AG 35-36, en les escissions al si de l'Església UR 3, dels jueus en la mort de Jesús NA 4

Resurrecció universal al final del món LG 48, Déu vol alliberar-nos de la mort per la r LG 4, la r en Crist, revestit d'incorruptibilitat GS 39, l'home ha ressuscitat amb la r de Crist AG 13 14, GS 22

Resurrecció de Crist Crist ressuscitat SC 6, LG 5 7 9 48, DV 4 17, AG 5, GS 18 22 38 45 78, culminació de la seva obra salvífica SC 6, LG 9, DV 4 17, AG 5, Crist ressuscitat, vencedor de la mort LG 7, GS 18, l'home, ressuscitat amb Crist AG 13 14, GS 22, ha de purificar la nostra activitat GS 37, commemoració litúrgica SC 47 102 106 110

Revelació

La revelació en si mateixa naturalesa, objecte i economia DV 2, incipient en l'Antic Testament DV 3, plenitud en Crist DV 2 4 7 17, com s'ha de rebre DV 5, objecte DV 6, necessitat DV 6, ensenyaments sobre l'home DH 2, GS 12 18 22 41, ensenyament sobre el pecat GS 13, ajuda a comprendre les lleis de la vida social GS 23, fonamenta la llibertat religiosa DH 9

Transmissió de la revelació transmissió pels Apòstols i llurs successors LG 25, DV 7, la Tradició (cf *Tradició*) DV 8, unió d'Escriptura i Tradició DV 9, relació de Tradició i Escriptura amb l'Església LG 25, DV 10

La Sagrada Escriptura inspiració (cf *Inspiració*) DV 11, llibres canònics DV 11, normes d'interpretació DV 12, manifestació de la condescendència divina DV 13, l'Antic Testament (cf *Antic Testament*) DV 14-16, el Nou Testament (cf *Nou Testament*) DV 17-20, la Sagrada Escriptura en la vida de l'Església (cf *Sagrada Escriptura*) OT 16, DV 21-25, r i virtuts cristianes DV 1, adaptació als pobles i homes evangelitzats AG 22, GS 44, la r i l'ecumenisme UR 19 21, la r i la cultura GS 44 58

Ritual romà revisió i normes SC 63 68 77 79

Ritus litúrgics

Naturalesa diversitat en l'Església SC 3, OE 2, conservació i reforma en la renovació litúrgica SC 3 4, qualitats que han de tenir SC 21 34, presència de la Sagrada Escriptura SC 35, adaptació SC 38, diversitat en una mateixa diòcesi CD 23, els bisbes i la diversitat de r CD 23 27 38, els religiosos i la diversitat de r CD 35, OE 6, coneixement pels sacerdots OT 13, formació sacerdotal que superi els límits del propi ritu OT 20

Reforma necessitat de reforma dels r sacra-

mentals SC 62, reforma del ritu de l'Eucaristia SC 49-58, la concelebració SC 57 58, del ritu del baptisme SC 64-70, de la confirmació SC 71, de la penitència SC 72, de la unció dels malalts SC 73-75, de l'ordre sacerdotal SC 76, del matrimoni SC 77-78, dels sacramentals SC 79, de la professió religiosa SC 80, de les exèquies SC 81-82, enriquiment i solemnitat per la música sagrada SC 112

Ritus orientals importància en la història de l'Església OE 5, conservació OE 6, disciplina sacramental OE 12, confirmació OE 13 14, litúrgia dominical OE 15, penitència OE 16, orde OE 17, matrimoni OE 18, administració i recepció de sagraments de ministres de ritu divers OE 14 16, festes i temps sagrats OE 19-21, llengües litúrgiques OE 23, comunicació en les coses sagrades amb els germans separats OE 26-29

Romà Pontífex vicari de Crist LG 18 22, nota explic prèv 3 °, successor de Pere LG 18 22 23 24 25, AG 5 6, principi d'unitat de l'Església LG 23, cap del col·legi episcopal LG 22 25, nota explic prèv 3 °, primat naturale sa LG 18 22, OE 3, CD 2, AG 22, potestat LG 22, nota explic prèv 3 °, 4 °, CD 2, ajut del Sínode episcopal en el govern CD, poder de reservar-se causes especials CD 8, ajut dels bisbes en el govern CD 9, poder d'exempció de la jurisdicció dels ordinaris de lloc LG 45, magisteri LG 25, infal·libilitat LG 18 25

Sacerdoci comú dels fidels naturalesa del s c dels batejats LG 10, AA 3, PO 2, do del poble de Déu AG 15, participació del sacerdoci real de Crist SC 14, LG 10-11 31 34, AA 2 3, PO 2, relació amb el sacerdoci ministerial LG 10 32, exercici pels sagraments i les virtuts LG 11

Sacerdoci de Crist naturalesa SC 83, LG 5 10 21 41, PO 2 10 12, participat pel sacerdoci dels fidels LG 10 34, AA 2, i pel sacerdoci ministerial LG 10 21 28, PO 5 10, la litúrgia, exercici del s de C SC 7, PO 5

Sacerdoci ministerial naturalesa LG 10 11 28, PO 2-3, participació del sacerdoci de Crist LG 11 21 28, graus LG 21 28, CD 15, plenitud en l'episcopat LG 21 28 41, CD 15, relació amb el sacerdoci comú dels fidels LG 10, exercici del diaconat abans del s OT 12

Sacerdots cf *Preveres*

Sacrifici de Crist ofert en la creu LG 3 28, UR 2, PO 4, i renovat en la missa SC 7, LG 3, PO 5, s de C i sacrifici dels fidels PO 2 5, s de Crist i litúrgia de la paraula PO 4, cf també *Missa, Redempció*

Sagrada Escriptura

En si mateixa conté la revelació i el missatge de salvació DV 7 11, paraula de Déu escrita DV 10, conté la predicació apostòlica DV 8, unió amb la Tradició DV 9 10 21, inspiració i inerrància DV 11, llibres canònics DV 11 20, normes d'interpretació DV 12, manifestació de la condescendència divina DV 13, l'Antic Testament (cf *Antic Testament*) DV 14-15, el Nou Testament (cf *Nou Testament*) DV 17-20, unitat d'ambdós Testaments DV 16

En la vida de l'Església importància en l'Església DV 10 21, renova l'Església DV 26, traduccions DV 22, traduccions en les Esglésies orientals OE 23, exegesi DV 23, centre de la predicació DV 24, fonament i ànima de la teologia DV 24, estudi de les llengües bíbliques durant la formació sacerdotal OT 23 S E i litúrgia SC 24 35, celebracions de la paraula SC 35, major ús en la missa SC 51, major abundància en l'Ofici diví SC 92, text dels cants litúrgics SC 121, lectura DV 22 25, PO 18, traduccions per als no cristians DV 25, instrument valuosíssim per al diàleg ecumènic UR 21, veneració i estudi per les Esglésies occidentals separades UR 21

Sagramentals naturalesa SC 60, poder santificador SC 61, necessitat de reformar-ne els ritus SC 61, autoritat competent per a llur adaptació SC 22 39, ús de la llengua vernacla SC 36 63, ritual romà i rituals particulars GS 63, renovació i augment SC 79, administració pels diaques LG 29, pels laics SC 79

Sagraments

Naturalesa i efectes naturalesa SC 59, acció de l'Esperit Sant LG 12 50, fonts de santificació del poble de Déu PO 5, poder santifica-

dor i relació amb el misteri pasqual SC 61, exercici del sacerdoci comú LG 11, uneixen els membres del Cos místic amb llur Cap LG 7, augmenten la caritat LG 35 42, AA 3, prefiguren el cel nou i la terra nova LG 35, s'ordenen a l'Eucaristia PO 5, s d'iniciació i catecumenat UR 3 15 22, AG 14, l'episcopat com a s LG 21, presència en les Esglésies separades LG 15, UR 15 22

Administració disciplina regulada pels bisbes LG 26, CD 15, el prevere, ministre dels s PO 5 13, necessitat de reformar els ritus SC 62, autoritat per a llur adaptació SC 22 39, reforma dels ritus sacramentals SC 49 58 63-78, ús de la llengua vernacla SC 36 63, ritual romà i rituals particulars SC 63, disciplina dels s en les Esglésies orientals OE 12-18, l'Església, s de Déu SC 26, LG 1 9 48 59, GS 42 45

Sagrari normes litúrgiques per a la seva construcció SC 128

Salari cf *Remuneració*

Salvació voluntat salvífica universal designi de Déu sobre el món LG 2 16, NA 1, AG 3 7, Crist, salvador del gènere humà SC 5, LG 3, CD 1, DV 17, AG 3, obra de l'Esperit Sant LG 4, Maria en l'economia de la s LG 55-59, l'Església comunica als homes la s de Crist LG 8 13 48, necessitat de l'Església per a la s LG 14, AG 7, necessitat de la fe i del baptisme LG 14, PO 4, necessitat de la caritat LG 14, la litúrgia continua l'obra salvífica de Crist SC 6, s dels no cristians LG 16, GS 22, la història de la s consignada en l'Escriptura DV 14 17, la cultura i el missatge de s GS 58, cf també *Història de la salvació, Misteri de la salvació*

Santedat vocació universal a la s LG 11 32 39 40, Jesucrist autor, mestre i model LG 40 41, s de Crist LG 8 28 39 40, PO 12, s de Maria LG 56 59 61 66, la s en els diversos estats de l'Església LG 11 41 42, s dels bisbes LG 26 41, dels preveres LG 41, PO 12-13, dels diaques i ministres inferiors LG 41, OT 8, dels religiosos LG 44 46, PC 5-6, dels laics LG 32 33 41, AA 2 3, dels cònjuges i pares cristians LG 41, GS 48 49, dels vidus o cèlibes LG 41, dels treballadors LG 41, dels qui so freixen pobresa, malaltia, dolor o persecució LG 41, espiritualitat laical LG 33-36, AA 4, mitjans LG 42, sagraments i sagramentals, fonts de santedat SC 61, els consells evangèlics LG 42, caràcter contemporani LG 9, GS 32, cf també *Perfecció*

Santíssima Trinitat el misteri de la S T LG 39, UR 2, AG 2, dogma de fe UR 12 14, Pare, Fill i Esperit Sant LG 4 66, UR 20, OT 8, DH 1, AG 5, PO 5 14, unió de les tres persones GS 24, processions divines AG 2, el Fill, enviat pel Pare SC 5 6, LG 3 8 13 17 18, UR 2, CD 1, DV 4, AG 3 5, PO 12, l'Esperit Sant, enviat pel Pare LG 13, promès i enviat pel Fill LG 4 19 24 39 40 48, UR 2, CD 1, DV 4 17, AG 4, l'Església reunida en la unitat trinitària LG 4 51, GS 40, té la S T com a model UR 2, la de fer present i com visible en el món GS 21, culte a la S T LG 50 51 66, UR 1, PO 5, unió amb les tres persones UR 7 15, DV 2, en la vida dels preveres OT 8, PO 6 14, entre els germans separats LG 15, UR 20 21, GS 92, la fe trinitària i el moviment ecumènic UR 1 7 12 24, cf tambe *Pare etern, Fill de Déu, Esperit Sant*

Sants naturalesa del culte LG 50 51, comunió dels s LG 49 50 51 52 69, GS 18, demostren la santedat de l'Església LG 40, en les Esglésies orientals separades UR 15, revisió de les lectures de llurs festes en l'Ofici diví SC 92, commemoració en l'any litúrgic SC 104, festes litúrgiques SC 108 111, cf també *Santedat*

Sants Pares cf *Pares de l'Església*

Satanàs cf *Maligne*

Schola cantorum exerceix un ministeri litúrgic SC 29, foment SC 114 121

Secretariat per a l'apostolat laïcal organització i competència AA 26

Secretariat per a la premsa i els espectacles organització i competència IM 19

Secretariat per a la unió dels cristians collaboració missionera AG 29

Seminaris formació i selecció de superiors i professors OT 5, formació dels professors de litúrgia SC 15, cura per part dels bisbes OT 4 5, selecció acurada dels seminaristes OT 6, seminaris interdiocesans o interregionals OT 7, divisió pastoral en diverses seccions menors OT 7, han d'iniciar en la vida futura del prevere

OT 11, sentit de la disciplina OT 11, cf tam bé *Estudis eclesiàstics, Formacio sacerdotal*
Seminaris majors necessaris per a la formació sacerdotal OT 4, finalitat formacio per al tri ple ministeri sacerdotal OT 4, eleccio, forma ció i influx dels superiors i professors OT 5
Seminaris menors naturalesa i organització OT 3
Seminaristes examen i selecció OT 6, formació espiritual cristocèntrica i mariana OT 8, sentit eclesial OT 9, formació per a les càrregues sa cerdotals OT 9, preparació per al celibat OT 10, maduresa humana OT 11, experiències per a millorar la formació OT 12, educacio doctrinal OT 13-18, formació litúrgica i ecu mènica SC 16 17 115 129, OT 16, formació pastoral OT 19 21, formació pedagògica, psi cològica i sociològica OT 20, pràctiques pas torals OT 21, cf també *Estudis eclesiàstics, Formació sacerdotal*
Servei a Déu LG 36, al proisme LG 32, GS 27, a ambdós GS 31 41
En la societat s de l'home a la comunitat hu mana GS 31, la comunitat política al servei de l'home GS 74-75, s dels cònjuges entre ells GS 48, s espirituals LG 21, s laborals GS 34 57 67, l'educació GE 8, AG 12, la naturalesa al s de l'home GS 9
En l'Església s de Crist, durant la seva vida LG 5 27 32, OT 4, DH 11, AA 3 5, PO 9, s de Maria LG 56, l'Església al s de la humanitat GS 42 76 89, al s de l'home GS 3, l'Església i la humanitat se serveixen mutuament GS 11 40 44, s de la jerarquia LG 24 32, AG 16, s dels bisbes LG 27 41, CD 16, els preveres, consagrats al s de Déu OT 9, PO 1, per mitjà del celibat PO 16, al s de l'Església CD 28, PO 12 20, al s dels homes LG 32 41, CD 28, PO 12 20, al s dels ho mes LG 32 41, CD 28 30, OT 4, AG 16, PO 3 6 10 12 15 16, s dels superiors PC 14, s dels diaques LG 29 41, AG 16, els religiosos, consagrats al s de Deu LG 44, PC 5, i de l'Església PC 14, i dels homes LG 46, els laics, al s de l'Església i dels homes a exem ple de Crist LG 36 37, AA 1 29, GS 93
Sínode episcopal naturalesa CD 5, AG 29, regu lació de l'activitat missionera AG 29
Sínodes constitució i restauració CD 36
Sínodes orientals moderadors de la disciplina en les Esglésies orientals OE 1 9 19 23
Sínodes patriarcals coordinadors de les obres pastorals CD 35
Socialització caràcter del món contemporani GS 6 25, s i autonomia de la persona GS 25 75, perills que presenta GS 25 63 75
Societat
Naturalesa sentit social de l'home GS 12, l'ho me, principi, subjecte i fi de tota s GS 25 26, necessitat i diverses formes GS 25, bé comú naturalesa i promoció DH 6, GS 26 30, respecte de drets d'altri GS 26, fo ment de la llibertat DH 7, participació en la vida social GS 31, la s pluralista GS 76
La societat contemporània diferències socials en el món contemporani GS 4, canvis ac tuals GS 6, desequilibris de la s c GS 63, pertorbacions socials i llurs causes GS 25, evolució providencial GS 26, objectius de justícia social GS 9 29
Santificació de la societat la s , mitjà de salva ció i de santificació GS 39, Jesucrist i la s , DH 11, GS 32, relacions de la s terrena i la religió LG 36, ajut de l'Església catòlica GS 42, protecció de la família GS 52, supressió de desequilibris econòmics GS 66 influx de l'apostolat laical AA 13
Sociologia ajut tècnic a l'apostolat laical AA 32, al foment de vocacions OT 2, a resoldre els problemes de la família GS 52, formació en els seminaris OT 20
Sotsdiaconat en les Esglésies orientals OE 17
Subsidiarietat cf *Principi de subsidiarietat*
Suïcidi malícia GS 27
Supèrbia mals que produeix GS 25 37 83

Teatre subordinació a la moral IM 11 deures dels qui hi intervenen IM 11, foment de t ar tístic i moral IM 14, formació catòlica de tots els qui s'hi dediquen IM 15, cf també *Mitjans de comunicació social*
Tècnica importància actual IM 1, GS 5, lloc en el pla de Déu sobre el món GS 57, perfeccio nament humà i progrés tècnic GS 35, no pot apaivagar l'angoixa de l'home GS 18, t i cul tura GS 54, t i domini de la naturalesa GS 33,

per frenar el creixement demogràfic GS 87, recepció per l'Església IM 1, ajut al seu progrés i a la seva cristianització GS 62 64, cura pastoral per part dels bisbes CD 12, el progrés tècnic actual, perill d'ateisme AG 11, GS 12, pot donar peu a un cert fenomenisme i agnosticisme GS 57

Televisió importància en el món actual IM 1, deures dels qui intervenen IM 11, foment d'emissions morals i religioses IM 14, formació catòlica dels qui hi col·laboren IM 15, ajut econòmic a la t catòlica IM 17, transmissions de funcions sagrades SC 20, cf també *Mitjans de comunicació social*

Temple qualitats i disposició SC 124, PO 5, revisió de les normes per a la seva construcció SC 128, cf també *Art sagrat*

Teòlegs han d'usar més les fonts orientals UR 15, han d'investigar l'Escriptura per facilitar la predicació DV 23, han de cooperar amb altres científics GS 62, han d'aprofundir en la problemàtica actual GS 44, consulta per part dels preveres PO 19

Teologia coordinació amb la filosofia en la formació sacerdotal OT 14, manera i mètode d'ensenyament durant els estudis eclesiàstics OT 16, fonamentada en l'Escriptura i la Tradició DV 24, vigilància del Magisteri eclesiàstic DV 23, contacte amb el món contemporani GS 44, contacte amb la cultura GS 62, problemàtica nova plantejada per la història i la filosofia GS 62, recerca teològica per adaptar la fe a cultures de missions AG 22, sentit ecumènic UR 10, de les Esglésies orientals separades i la seva relació amb la catòlica UR 17, cf també *Estudis eclesiàstics*

Teologia dogmàtica ensenyament durant els estudis eclesiàstics OT 16, unió amb la teologia bíblica OT 16, unió amb els problemes actuals OT 16

Teologia moral ensenyament durant els estudis eclesiàstics OT 16, sentit escripturístic i cristològic OT 16

Terrorisme nova forma de guerra GS 79

Testimoniatge de Crist LG 35, DH 11, GS 3, dels Apòstols LG 19 24, DH 11, de l'Església LG 12, AG 8 20, GS 21 25, CD 11, dels preveres LG 28 41, PO 3 11, dels religiosos LG 31 39, PC 13 25, de la família LG 35, AA 11, GS 49 52, dels laics LG 38, AA 2 3 6, AG 21, en l'ordre temporal AA 2 13 16 17, GS 43, amb la vida i amb les obres AG 11, amb els mitjans de comunicació social IM 13, el cel i bat, t de la resurrecció OT 10, el martiri, t suprem LG 42, AG 24, en les missions AG 11 12 24 36

Tomàs d'Aquino, sant guia en els estudis sacerdotals OT 16, en les universitats catòliques GE 10

Tortura contra la dignitat de la persona GS 27

Totalitarisme condemna GS 75

Tradició naturalesa DV 8 9, contingut DV 8, sentit del seu augment DV 8, unió amb l'Escriptura DV 9, se'ns transmet íntegra pel magisteri del Papa i dels bisbes LG 20 25, en la vida i en el magisteri de l'Església DV 10 21, font d'interpretació de l'Escriptura DV 12, regla suprema de fe, junt amb l'Escriptura DV 21, fonament de la teologia DV 24, influx en l'espiritualitat sacerdotal PO 19, doctrina sobre Maria LG 55, sobre l'episcopat LG 20 21, sobre la unitat de l'Església UR 3, estudi de les llengües de la t durant la formació sacerdotal OT 13, transmissió peculiar en les Esglésies orientals OE 1, UR 14, importància per a l'ecumenisme UR 15 17

Traduccions de la Bíblia comunes amb els germans separats DV 22 25, noves t a la vernacla DV 22 25, els Setanta DV 22, la Vulgata DV 22

Transformació del món t social i cultural del món actual GS 4 73, el misteri de la t final del món GS 39, el manament de l'amor, llei de la veritable t del m GS 38

Treball dignitat natural i santificació per Crist GS 67, cooperació a la creació GS 34, dret inviolable de la persona GS 26 67, respecte a la dignitat personal del treballador GS 27 67 71, servei social GS 34 35 67, mobilitat del t i seguretat del treballador GS 66, remuneració GS 67 71, participació en la direcció GS 68, reforma de condicions de t GS 71, condicions injustes de t GS 27 63 71, t i descans GS 61 67, el diumenge, dia de descans del t SC 106, presència activa de la fe en la vida de t GS 43, santificació en el t, imitant el Crist LG 41, PO 5, l'Església i el t CD 12, t remunerat

i pobresa religiosa PC 13, cf també *Activitat humana, Conflictes laborals, Obrers, Treballadors*

Treballadors finalitat de llur activitat segons el pla de Déu GS 57, promoció cultural GS 60, formació cultural i assegurances GS 66, tractament just d'immigrants GS 66, dret al treball i a la justa remuneració GS 67, condicions de treball, descans GS 67, participació en l'empresa GS 68, dret d'associació GS 68, santificació en el treball, imitant el Crist treballador LG 41, cf també *Obrers, Treball*

Trinitat cf *Santíssima Trinitat*

Turisme ajut a la cultura GS 61, cura pastoral dels turismes CD 18, apostolat dels laics AA 14

Unció dels malalts exercici del sacerdoci comú dels fidels LG 11, naturalesa SC 73, revisió del ritu SC 74-75, comunicació en les coses sagrades amb orientals en la seva administració o recepció OE 27

Unitat dels cristians cf *Ecumenisme*

Unitat de l'Església cf *Església notes*

Universalitat de l'Església cf *Església notes, Catolicitat*

Universitats assistència de l'Església a les u no dependents d'ella GE 10, collaboració dels professors de ciències sagrades amb altres científics GS 62, formació sacerdotal en les u OT 18, AG 26

Universitats catòliques importància GE 10, autonomia de la recerca i de la ciència GE 10, organització GE 10, presència de la teologia GE 10, formació espiritual GE 10, investigació sobre les relacions de fe i raó GE 10, Facultats de ciències sagrades GE 11, cooperació i coordinació GE 12, collaboració missionera AG 39 41

Urbanitat necessària al prevere PO 3, en la formació sacerdotal OT 11

Urbanització u i industrialització GS 6, en la pastoral missionera AG 20

Valors humans bonesa natural i necessitat de purificació AA 7, GS 11, es fonamenten en Déu AA 7, GS 21 61, guarits i elevats en Crist GS 61, estima GE 1, GS 57, estima pels sacerdots PO 17, necessaris per a la perfecció humana PO 17, GS 36, fonament de les relacions humanes AA 29, formació per a llur captació GE 5, mutació de la jerarquia actual de v PO 22, v superiors GS 61, judici de l'Església sobre els v més estimats GS 11, v culturals GS 57, v morals GE 1, v de l'activitat humana GS 34, v socioculturals en l'hinduisme i budisme NA 2

Vellesa cura filial dels pares en la v GS 48, participació dels ancians en el desenvolupament econòmic AA 11, ajut als ancians necessitats GS 27 66, manteniment dels preveres ancians PO 21

Verb de Déu per ell tot fou creat GS 38, sobre tota criatura LG 62, il·lumina tothom GS 57, es féu carn DV 13, GS 38 57, Jesucrist LG 8 9, UR 14, DV 2, DH 14, GS 38 57, el misteri de l'Encarnació del V , model de l'Església LG 8, cf també *Jesucrist*

Veritat la intel·ligència humana capaç de trobar la v GS 15, dret de l'home a investigar i a conèixer la v GS 59, obligació de buscar la v , sobretot en matèria religiosa DH 1 23, amor a la v OT 15, negació de la v absoluta GS 19, la tècnica no és la suprema regla de v GS 57, s'imposa per ella mateixa, no per coacció DH 1 11, ha de dirigir l'ús dels mitjans de comunicació IM 5 7, Deu revelà la v consignada en l'Escriptura DV 11, Crist, origen de tota v LG 67, Crist, testimoni de la v DH 11, el regne de Crist, regne de v LG 36, l'Esperit Sant, mestre de la v LG 4, DV 19 20, de l'Escriptura DV 7 11 12 19, els Apòstols, testimonis de la v DV 19 20, DH 11, l'Església mestra de la v LG 8, DH 14, GS 3, hi tendeix incessantment DV 8, els bisbes, testimonis de la v LG 25, els preveres, anunciadors de la v PO 9, possessió de la v pels no cristians LG 8, NA 2

Vespres el seu lloc en l'Ofici diví SC 89 100

Vicari castrense relació amb els bisbes diocesans CD 43

Vicari episcopal nomenament i facultats CD 27, pot tenir caràcter episcopal CD 23, han de ser-ho els bisbes auxiliars CD 26

Vicari general principal ajudant del bisbe en el govern CD 27, han de ser ho el bisbe coadju

tor CD 26, han de ser-ho els bisbes auxiliars, o almenys vicaris episcopals CD 26
Vicariats castrenses constitució CD 43
Vicaris parroquials ministeri CD 30
Vida comuna dels preveres CD 30, PO 8, arrelada en la caritat PC 15, naturalesa de la v c dels religiosos LG 43, PC 15, cf també *Vida religiosa*
Vida conjugal naturalesa GS 48, dificultats que troba GS 51, foment i ajudes GS 52, cf també *Cònjuges, Matrimoni*
Vida contemplativa cf *Instituts religiosos*
Vida economicosocial característiques actuals 63, promoció del desenvolupament econòmic al servei de l'home GS 64, control del desenvolupament econòmic GS 65, remoció de les desigualtats excessives GS 29 66, cura d'im migrants GS 66, formació i seguretat social GS 66, treball, condicions, descans GS 67, l'empresa organització i cogestió GS 68, conflictes laborals GS 68, destí comú dels béns GS 69, inversions i gestió monetària GS 70, la propietat fonament, formes, dret de propietat GS 71, latifundis GS 71, cristianització GS 72
Vida espiritual s'engendra per la predicació i el baptisme LG 64, l'Esperit Sant, el seu princi pi LG 4, s'ha d'alimentar en l'Escriptura i en l'Eucaristia PO 18, en la litúrgia, la pregària personal i la mortificació SC 12, en l'activitat pastoral OT 9, v e pròpia dels preveres PO 15 17, formació OT 8, v e dels laics AA 29, v e dels missioners AG 25
Vida eterna estava en el Pare i se'ns manifestà DV 1, Déu la vol comunicar als homes DV 3, per mitjà de Jesucrist Redemptor DV 4 17, GS 18, l'home té en ell una llavor d'eternitat GS 18, l'esperança de v e enalteix la dignitat hu mana GS 21, els cristians han de manifestar l'esperança en la v e LG 10, l'estat religiós, testimoni de la v e LG 44
Vida familiar finalitat cooperar amb l'amor del Creador per augmentar la família humana GS 50, exigeix temps de descans GS 67, ha de basar-se en la fe AA 16, ha de ser fomentada pastoralment GS 52
Vida humana el misteri de la v h NA 1, GS 10, la mort, el seu major enigma GS 18, Déu és el seu Senyor GS 51, santificada per Crist GS 22, crida a perpetuar se en la unió de la vida divina GS 18, té un destí etern GS 51, ha de ser protegida des de la seva concepció GS 51, transmis sió responsable GS 51, pecats contra la v h GS 27 51, condicions per a una vida veritablement humana GS 26 27 29 31 53 63 67 70
Vida monàstica naturalesa i renovació PC 9 16, en les Esglésies orientals UR 15, adaptació en les missions AG 18
Vida pública característiques actuals GS 73, participació de tots els ciutadans GS 31 75
Vida religiosa
Naturalesa naturalesa de la v r LG 43, PC 1, el seu centre, Crist PC 1, pertany a la vida i a la santedat de l'Església LG 44, PC 1, va rietat LG 46, PC 1, sentit de les normes de la seva adaptació PC 1, exigències fonamen tals consagració a Déu LG 44, PC 5, sentit eclesial LG 44, PC 5, virtuts principals PC 5, unió de contemplació i acció LG 44, PC 5, vida espiritual PC 6, lectura i meditació de l'Escriptura DV 25, PC 6
Renovació principis generals el seguiment de Crist, norma suprema PC 2, conservació de l'esperit peculiar LG 45, PC 2, sentit ecle sial PC 2, coneixement de les necessitats actuals PC 2, renovació interior espiritual PC 2, criteris pràctics acomodació a les condi cions dels seus membres i de l'ambient PC 3, la v r i el desenvolupament de la persona LG 46, revisió de Constitucions i costums PC 3, autoritat per a la renovacio PC 4
Diverses classes d'Instituts i la seva renovació Instituts contemplatius PC 7, Instituts ac tius PC 8, vida monàstica PC 9, Congrega cions laicals PC 10
Vots castedat naturalesa i sentit del vot LG 43, PC 12, mitjans PC 12, selecció de candi dats PC 12, pobresa LG 43, PC 13, unió amb Crist pobre PC 13, treball remunerat PC 13, possessió de béns PC 13, renúncia dels béns patrimonials PC 13,
testimoniatge religiós collectiu de pobresa PC 13, ajut de les diverses cases religioses entre elles PC 13, obediència naturalesa de l'obe diència religiosa LG 43, PC 14, Crist, exem ple d'obediència PC 14, obediència reli giosa i maduresa humana LG 46, PC 14,

llibertat per a la confessió i direcció espiritual PC 14,
Altres elements característics vida comuna unió i esperit de família PC 15, participació dels conversos en la vida PC 15, diversitat de clergues i laics en els Instituts masculins PC 15, unificació de classes en els Instituts femenins PC 15, clausura PC 16, hàbit religiós PC 17, formació dels religiosos PC 18, revisió del ritu de la professió SC 80, comunió sota les dues espècies en la professió SC 55, l'Ofici diví SC 95 98 101, formació d'especialistes per a l'apostolat dels mitjans de comunicació IM 15
Fundació i govern fundació de nous Instituts PC 19, adaptació en les Esglésies noves PC 19, establiment de cases o províncies de ritu oriental OE 6, importància en els països de missió AG 15, establiment i adaptació en missions AG 18, esperit missioner dels Instituts religiosos PC 20, conservació i adaptació dels Instituts religiosos PC 20, Instituts i monestirs decandents PC 21, federacions, unions i associacions d'Instituts i monestirs PC 22, Conferències de superiors majors (cf *Conferències de superiors religiosos*) PC 23, foment de vocacions PC 24, exempció LG 45, CD 35, preveres, membres del clergat diocesà CD 34, cooperació apostòlica amb els bisbes CD 28 33 34 35, AG 32, normes per a la collaboració en l'apostolat diocesà CD 35, ajut a l'apostolat laical AA 25, estima de la v r PC 25, cf també *Estat religiós, Instituts religiosos, Vots religiosos*

Viduïtat honor en què cal tenir la GS 48, vocació a la santedat LG 41, espiritualitat característica AA 4

Virginitat naturalesa i excel·lència LG 42, do de Déu LG 42, superior al matrimoni OT 10, ritu de la consagració de verges SC 80, vida virginal i pobre de Crist i Maria LG 46, v de Maria LG 46 54 55 57 60 61 63 67, OT 8, Maria, verge i figura i model de la v de l'Església LG 63 64, cf també *Castedat, Celibat*

Virtut fruit de l'Esperit Sant LG 12, unió de les tres v teologals en la vida cristiana DV 1, les v actualitzen el caràcter sagrat de la comunitat sacerdotal LG 11, Maria, model de v per a l'Església LG 65, v pròpies dels bisbes LG 41, PO 7, GS 43, dels preveres LG 41, PO 3 6, dels seminaristes OT 8-9, dels esposos GS 48 49, dels laics AA 3 4, GS 43, educació dels fills en les v evangèliques LG 41, v socials OT 11, GE 3, GS 30

Vocació
V de l'Església LG 9
V humana grandesa de la v h segons el pla de Déu GS 3 11 12, revelada per Crist GS 22, Crist capacita l'home perquè pugui respondre a la seva v GS 10, v a la llum admirable de Déu PO 2, a la comunió amb la vida divina GS 18 19 21, a la unió amb Crist LG 3, a l'Església LG 3 13 48, a la santedat en l'Església LG 39 40, a la glòria LG 41, GE proemi, v humana comunitària GS 24, a la fraternitat universal GS 3 92, a l'apostolat AA 2
V personal de cada home PO 6, GS 43, v laical per a santificar l'ordre temporal LG 31, v matrimonial LG 35 41, GS 52, v missionera AG 23, foment de v missioneres per part dels bisbes CD 15, AG 38, pels sacerdots AG 39, v musical litúrgica SC 121, v personal i deures terrenals GS 43 75, llibertat de la resposta de l'home DH 11, ajuts per a desenvolupar la pròpia v PO 6, GS 52, Déu no es penedeix de la seva v LG 16, NA 4
V religiosa naturalesa LG 43, PC 1, compliment PC 5 25, fidelitat a ella LG 47, v específica per a un grau determinat PC 15, preparació en la vida de família GS 52, foment de vocacions religioses PC 24, pels bisbes CD, em missions AG 19
V sacerdotal naturalesa OT 2, discerniment PO 11, examen acurat de les qualitats naturals i sobrenaturals OT 2 6, foment obligació OT 2, mitjans OT 2, institucions més aptes OT 2 3, pels bisbes CD 15, pels sacerdots PO 11, en la família LG 11, PO 11, en la família LG 11, PO 11, GS 52, a les missions AG 19, l'obra de les vocacions OT 2, PO 11, seminaris menors OT 3, foment de v tardanes institucions OT 3

Vot dret i deure de l'home a votar GS 75

Vots religiosos oblació feta a Déu i rebuda per l'Església LG 45, inspirats en els consells evangèlics LG 43, consagren al servei de Déu LG 44, uneixen a l'Església LG 44, testimoni d'apostolat LG 44, renovació SC 80, cf tam bé *Castedat, Obediència, Pobresa, Vida religiosa*

Vulgata estima de l'Església DV 22

ÍNDEX GENERAL

Nota editorial 5
Introducció general, per Evangelista Vilanova 7
Cronologia del Concili Vaticà II 21
Sigles dels documents segons l'ordre de promulgació 23

Introduccions als diversos documents 25
La Constitució *Sacrosanctum Concilium*, per Pere Tena i Garriga 27
El Decret *Inter mirifica*, per Ignasi Salvat 45
La Constitució *Lumen gentium*, per Salvador Pié-Ninot 51
El Decret *Orientalium ecclesiarum*, per Manel Nin 78
El Decret *Unitatis redintegratio*, per Antoni Matabosch 86
El Decret *Christus Dominus*, per Jaume Fontbona 98
El Decret *Perfectae caritatis*, per Josep M. Rambla 115
El Decret *Optatam totius*, per Joan Busquets 129
La Declaració *Gravissimum educationis*, per Maria Claustre Solé 135
La Declaració *Nostra aetate*, per Josep Castanyé 142
La Constitució *Dei Verbum*, per Armand Puig i Tàrrech 147
El Decret *Apostolicam actuositatem*, per Ramon Prat i Pons 158
La Declaració *Dignitatis humanae*, per Hilari Raguer 172
El Decret *Ad gentes*, per Josep Gil i Ribas 177
El Decret *Presbyterorum ordinis*, per Josep M. Rovira Belloso 191
La Constitució *Gaudium et spes*, per Gaspar Mora 204

Documents del Concili Vaticà II 227
Constitució *Sacrosanctum Concilium* sobre la sagrada litúrgia 228
Decret *Inter mirifica* sobre els mitjans de comunicació social 275
Constitució dogmàtica *Lumen gentium* sobre l'Església 286
Decret *Orientalium ecclesiarum* sobre les Esglésies orientals catòliques 388
Decret *Unitatis redintegratio* sobre l'ecumenisme 404
Decret *Christus Dominus* sobre la funció pastoral dels bisbes en l'Església 430
Decret *Perfectae caritatis* sobre l'actualització de la vida religiosa 466
Decret *Optatam totius* sobre la formació sacerdotal 482
Declaració *Gravissimum educationis* sobre l'educació cristiana 506

Declaració *Nostra aetate* sobre les relacions de l'Església amb les religions no cristianes 524
Constitució dogmàtica *Dei Verbum* sobre la divina revelació 530
Decret *Apostolicam actuositatem* sobre l'apostolat dels laics 550
Declaració *Dignitatis humanae* sobre la llibertat religiosa 590
Decret *Ad gentes* sobre l'activitat missionera de l'Església 610
Decret *Presbyterorum ordinis* sobre el ministeri i la vida dels preveres 674
Constitució pastoral *Gaudium et spes* sobre l'Església en el món contemporani . . 725

ÍNDEXS
1. Índex de citacions bíbliques 863
2. Índex de citacions del magisteri pontifici i de les Congregacions romanes . . . 876
3. Índex d'altres fonts 878
4. Autocitacions del Concili Vaticà II 881
5. Índex de matèries 883